
NAZIONALE
R. BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II
ROMA

PARAPHRASIS

IN PSALMOS OMNES DAVIDICOS,

CVM ARGVMENTIS ET ANNOTATIONIBVS:

Itemq́, in ea veteris Testamenti Cantica, quæ per singulas ferias Ecclesiasticus vsus obseruat,

CORNELII IANSENII EPISCOPI GANDAVENSIS.

Eiusdem in Prouerbia Salomonis & Ecclesiasticum accuratissima Commentaria.

In quibus omnibus hoc agitur, vt sublatis mendis, quæ in nostram lectionem irrepserunt, geniuna lectio retineatur, & vt ex collatione facta cum originalibus Hebræis & Græcis, sensus habeatur, qui illis conueniat, aut proximè accedat. In quo is ita ad verum sensum collineauit, vt cæteris ferè omnibus, qui in eodem argumento elaborarunt, palmam præripuerit.

Omnia multò quàm vnquam antehac accuratius postrema hac editione recognita, & multis in locis auctiora reddita.

Cum Indice rerum & verborum locupletissimo.

LVGDVNI,

APVD PETRVM LANDRY.

M. D. XCII.

AMPLISSIMO DOMINO

PRÆPOSITO, D. DECANO,

TOTIQVE CAPITVLO ECCLESIÆ CATHEDRALIS CANDAVENSIS,

CORNELIVS IANSENIVS S.

CVM ante multos annos, clarissimi viri, in celeberrimo Tongerlensi monasterio inter alia etiam Psalmos Dauidicos Religiosis enarremus, ne quæ ex varia interpretum lectione, studióque, ac docendi labore nobis comparauimus, omninò diffluerent, memoriæ conseruandæ gratia, conscripsimus nobis Paraphrases quasdam in omnes Psalmos, præmissis Argumentis, & subiectis aliquibus Annotationibus, ex varijs, scilicet, scriptoribus colligentes quicquid ad simplicem & genuinam Psalmorum explicationem pertinere videbatur. Hanc nostram conscriptionem mihi paratam cùm intelligerem quosdam auidè exscripsisse, etiam nobis inscijs, metuere cœpi ne immaturum & imperfectum fœtum nostrum, vt quibusdam accidit, saltem post mortem nostram aliqui edere curarent. Nam etsi à plerisque ad edendum solicitarer, induci tamen ad id ob certas causas non facilè potui. Itaque cum post negotia pastoralia, quæ me aliquot annis à prælectione sacrarum literarum impeditum detinuerunt, Louanium reuersus, plus otij in studijs literarijs rursum nactus essem, cœpi quod prius conscripseram ad incudem reuocare, deprehendiq; multa in illo mutanda esse, multa etiam addenda aut resecanda. Nec tamen adhuc (licet doctissimis quibusdam vrgentibus) adduci potui ad editionem, ob plerasque causas, quæ iam etiam magis quàm prius animum meum commouere cœperunt. Animaduertebam enim me multorum calumniæ subijciendum hac editione, tum quod hactenus tam varia & innumera conscripta sint in Psalmos Dauidicos commentaria, vt illis aliquid adijcere, videri posset non esse aliud, quàm (quod est in Prouerbio) Actum agere, aut mundum infinitis libris onerare, cum iustè queratur Ecclesiastes componendorum librorum nullum esse finem. Cum quòd noua illa quam sectamur Psalmorum tractatione metuendum esset ne in odiosissimum Iu-

daiZantium nomen pertraherer atque inuoluerer. Verùm cum studiosi plerique non cessarent nos post editionem commentariorum in Prouerbia, partim precibus, partim obtestationibus impellere ad editionem etiam nostri in Psalmos laboris, metuerémque ne id negligentius fortè per quosdam sub nostro nomine perageretur à morte, malui id me viuo praestaretur, quando accuratius res peragi, & reddita instituti nostri ratione, calumnia omnis apud aequum iudicem depelli posset. Itaque re apud me diligenter perpensa, videbam mihi non magnopere metuendum à duplici illa quam diximus, calumnia, saltem apud eos, qui affectibus depositis rectè de rebus iudicant, nam alijs nihil placet, nisi quod eorum conuenit corruptis affectibus. Quanquam enim extent innumeri penè commentarij in Psalmos, in singulis tamen propemodùm pleraque meritò desiderantur, vt non satisfaciant ei qui nostram sequi delegit lectionem, & natiuam eius quaerit intelligentiam. Nam quod aliàs diximus, pro ratione nostrorum in Prouerbia Commentariorum, id multò magis hic dicere licet, quosdam, scilicet, qui Psalmis explicandis intenti fuerunt, ita nostram tractasse vulgatam Latinam versionem, vt ad originalia, tum Graeca, tum Latina, vel nullus, vel exiguus habitus sit respectus: imo ita Psalmos tractauerunt, quasi Latinè primum scripti essent, diligenter expendendo vim Latinarum dictionum & phrasium absque collatione cum fontibus vnde verus & genuinus sensus petendus erat, quemadmodum bene monet Diuus Augustinus libro 2. cap. 11. de doctrina Christiana Latinae (inquit) linguae homines duabus alijs ad Scripturarum diuinarum cognitionem opus habent, Hebraea, scilicet, & Graeca, vt ad exemplaria praecedentia recurratur, si quam dubitationem attulerit Latinorum interpretum infinita varietas. Alij vel neglecta, vel etiam superbè reiecta vulgata nostra lectione, suas proposuère mundo nouas versiones: commentaria etiam quandoque tantùm ex Iudaeorum lacunis hausta adijcientes, ex quibus vulgatam nostram lectionem non satis illustrari posse certum est, cùm tamen eandem iustissimis de causis retinendam esse rectè iudicauerit sanctissimum & celeberrimum Concilium Tridentinum. Jam & in explicandis Psalmorum sensibus illa inuenitur reprehendenda varietas, vt quidam eos nimis literaliter & Iudaicè tractent, sic ad Dauidem & antiqua illa secula eos accommodantes, vt Christi nostri, & nostrorum temporum vel nulla, vel parua habeatur ratio. Alij rursum ita eos mysticè tractent, vt de Christo & Christianis eos tantùm interpretentur, quasi tempore noui Testamenti scripti sint, & non pertineant vel ad eum, qui illos cecinit, Dauidem, vel ad ipsius tempora. Itaque cum in tanta varietate videremus medium aliquod sectandum, & quaerendum quod vulgatae nostrae lectioni rite & genuinè explicandae maximè conueniret, in primis dedimus operam, vt collatione

facta

facta cum originalibus linguis, & antiquis item nostris exemplaribus, veterúmque commentarijs, nostram lectionem à multis, quæ librariorum incuria irrepserunt, mendis repurgaremus. Rectè enim scripsit Diuus Augustinus libro secundo de doctrina Christiana, cap. 14. Codicibus (inquit) emendandis primitus debet inuigilare solertia eorum, qui scripturas diuinas nosse desiderant, vt emendatis non emendati cedant, ex vno duntaxat interpretationis genere venientes. Præstitit idem etiam copiosius, edito iam superiori anno libello doctissimus & diligentissimus vir D. GVILIELMVS LINDANVS Reuerendiss. Ruremunden. Verùm vt ea de causa à nostris quæ prius parueramus edendis non abstineremus, etiam idem Dominus missis ad nos literis impulit, & quanquam ob insigniter ab eo præstitam operam cessandum mihi aliquandiu iudicassem, tamen tandem adduci me sum passus ad editionem, vel hoc nomine, quòd non parùm ad vulgatæ lectionis nostræ restitutionem faceret diuersorum concors annotatio. Deinde iuxta rationem, quam in explicandis Prouerbijs secuti sumus, id studuimus, vt cum nostra lectio varios subinde sensus admittere posset, & ab originalibus longius recedere sæpius videatur, recursu semper habito ad fontes, eum sensum traderemus, qui cum illis vel omninò consentiat, vel illis vicinissimè accedat. Ideòque mirari nemo debet, si aliquoties dictiones quasdam aut orationes non explicauerimus, quemadmodum magis secundum rationem linguæ Latinæ explicandæ videbantur. Non enim tam vim & phrasim linguæ Latinæ attendimus, quàm quid originalia requirerent: accommodantes, scilicet, quantum id citra violentiam fieri potuit, riuulos suo fonti potius, quàm illos à suo fonte longius recedere atque diuelli pateremur. Quam sanè rationem scripturas tractandi nullus sanus non iudicabit esse conuenientissimam. Postremum quò plena, & non manca tantum haberetur Psalmorum intelligentia, & vt solidiùs percipi posset verus sensus eorum mysticus, qui ad Christum & res spirituales pertinet sub corporalibus adumbratas in ijs Psalmis qui admittunt sensum literalem, sub quo quæ Christi ac spiritus sunt rectè delineantur per ea quæ de Dauide vel alys, atque de creaturis dicuntur: inprimis studiosè indicauimus primùm illum literalem sensum, quod is veluti clauis sit & basis intelligentiæ spiritualis: quæ alioqui nimis est vaga, incerta & libera, nec solidæ alicui rationi subnixa, sed pro ingeniorum maxima varietate adeò varia, vt ridicula plerisque efficiatur. Literali sensu reddito insinuauimus etiam diligenter satis seruata tamen quantum fieri potuit breuitate, sensum spiritualem ad Christum & spiritum pertinentem, quo sic absoluta & integra haberetur Psalmorum intelligentia. Itaque dum hanc rationem sectamur, speramus nos ab odiosissimo Iudaizantium nomine exem-

ptos fore apud æquos rerum censores. Non enim sensum literalem (quem plerique nimis vilem habent) ideò sequimur, quod illi immorandam existimemus, sed vt per illum & certius & iucundius sensum spiritualem & mysticum assequamur: quem licet secundarium, non tamen inferiorem habendum putamus, sed præcipuum, atque tanquam à spiritu diuino præcipuè intentum, à nobis etiam maximè quærendum. Cùm
1.cor.10 *enim (teste Paulo) omnia veteris testamenti patribus in figura contigerint, & finis totius legis Christus sit, in quo omnia recapitulantur & perficiuntur, ad illum omnia referenda sunt, maximè quatenus perfectioni eius conueniunt, & inter omnia, peculiariter quæ à Dauide præclarè vel dicta vel facta sunt, vel tolerata: qui adeò in plerisque Christi figuram prætulit, vt apud Prophetas etiam Dauidis nomine aliquo-*
Iere.30. *ties Christus nominetur, vt est videre apud Ieremiam dicentem: Seruient Domino Deo suo, & Dauidi Regi suo quem suscitabo eis. Et apud*
Eze.47 *Ezechielem: Suscitabo (inquit Dominus) super ea pastorem vnum qui pascat ea, seruum meum Dauid: ipse pascet ea, & ipse erit eis in pastorem. Ego autem Dominus ero eis in Deum, & seruus meus Dauid*
Ose.3. *princeps in medio eorum. Sic & Osea dicit: Post hæc reuertentur filij Israel, & quærent Dominum Deum suum, & Dauid Regem suum. Cùm ergo duplex sit in scripturis veteris Testamenti sensus, literalis, scilicet, & spiritualis, siue mysticus: ille quidem primus habendus est, sed iste præcipuus & principalis. Ille huic subseruire debet, sicut Agar Saræ: at hic sic ab illo pendet vt illo non ritè intellecto, nec ipse solidè percipi possit. Quemadmodum enim librum Leuitici cæremonias legales describentem nemo rectè in mystico sensu tractauerit, qui non prius & intellexerit, & explicauerit illarum literalem constitutionem: ita quæ sub typo Dauidis dicta sunt in Psalmis mysticè de Christo, non exactè satis quisquam tractauerit, nisi quomodo eadem Dauidi conueniant, prius animo perceperit. Et quomodo non Christianè satis Leuiticum perlegit, qui præter figuras illas & vmbras nihil attendit, nec eas ad Christum saltem aliquousque transfert, ita nec satis Christianè Psalmos Dauidicos, vel legit, vel explicat, qui in eis tantum ad Dauidem, Salomonem, & alios respicit, nec ex figuris assurgere nouit ad ipsam veritatem. Et rursum, sicut inter Iudaizantes censendi non sunt, qui quò rectè solidéque explicent sensus mysticos sub legis cortice reconditos, pro fundamento præstruunt & collocant literalem legalium cæremoniarum intelligentiam, ita nec qui Psalmos ad Dauidem aut alios pertinentes, de illis prius explicant, vt certius sensus mysticus constabiliatur. Scio quidem quosdam in ea esse sententia, vt existiment eos omnes Psalmos, ex quibus in nouo testamento quædam citantur dicta de Christo, in primo & literali sensu de Christo intelligendos esse, nec de Dauide aut alijs vllo modo interpretandos, ideoque & vereor ne illi mox exclamaturi sint, Iudæos*

nos potius imitari quàm Christianam sequi pietatem, vbi viderint à nobis quosdam huiusmodi Psalmos etiam Dauidi tribui. At tales per Christianam mansuetudinem & charitatem deprecor, vt quemadmodum nos in rebus huiusmodi, quæ salua fide consistere possunt, vnumquemque in sensu suo abundare iuxta Pauli consilium permittimus: Rom.13 *ita vicissim non dedignentur nostras attendere rationes, quibus cogimur ab eorum recedere sententia: quas etsi aliquoties sparsim in Annotationibus subiectis Paraphrasi Psalmorum indicauerimus, non pigebit tamen hic eas paucis repetere. Itaque vt non putemus omnes eos Psalmos, è quibus de Christo ab Apostolis atque ipsomet Christo testimonia producuntur, tantùm ad Christum pertinere, etsi ad illum præcipuè & perfectius pertineant, nos mouent plerique Psalmi qui nimis manifestè etiam de Dauide aut alijs sunt accipiendi, & imprimis Psalmus decimus septimus ex quo de Christo citat Diuus Paulus illud: Propterea confitebor tibi in populis Domine, & nomini* Ro.15. *tuo Psalmum dicam. Eum enim etiam de Dauide accipiendum clarè arguit & Psalmi titulus, & Psalmi materia, quæ in plerisque versibus parum conuenit Christo. Et historialis item liber Regum secundus,* 2.Re.12 *in cuius vigesimosecundo capite adducitur hic Psalmus tanquam historialis; & continens victorias Dei beneficio Dauidi concessas. Idem præter alios Psalmos satis comprobat & Psalmus octauus, ex quo Diuus Paulus de Christo dictum profert. Quid est homo, quod memor es eius?* Psal.8. *aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minuisti eum paulominus ab angelis, &c. Et tamen eadem ad literam esse dicta de humano genere in vniuersum, satis ostenditur tum per ea quæ sequuntur, cum pro explicatione eius (Omnia subiecisti sub pedibus eius) subijcitur, oues & boues vniuersas, insuper pecora campi, &c. in quibus verbis alluditur ad dominium homini in principio supra omnia animalia concessum: tum per similem locum in Psalmo centesimo quadragesimo tertio, vbi simili interro-* Heb.2. *gatione de vniuerso humano genere effertur: Domine, quid est homo, quia innotuisti ei? aut filius hominis, quia reputas eum? Plura loca in Annotationibus circa singulos Psalmos obseruare licebit, vt intelligatur non statim consequens esse, Psalmum aliquem de Christo solùm & ad literam accipiendum, quòd ex eo testimonia producantur Christo accommodata. Sicut enim Christo ab Euangelistis tribuuntur illa: Os non comminuetis ex eo. Et, Ex Ægypto vocaui filium meum, & alia similia, quæ* Ioan.19 *certissimum est de illo non primo & ad literam esse dicta, sed in sensu spiri-* Matt.2. *tuali latente sub litera: ita & ex Psalmis multa Christo tribuuntur, quod, etsi sint de alijs literali sensu primùm dicta, in illum tanquam ipsam veritatem rectè præfiguratam perfectius quadrent. Atque hac ratione scriptum est, Christum aperuisse sensum vt intelligerent scripturas.* Luc.24 *Id enim non ideo solum dictum est, quod demonstrarit illis loca quæ*

* 4 *propriè*

propriè & sine typo, atque, quod dici solet, ad literam de eo scripta sunt: sed quod etiam docuerit typos veteris Testamenti ad se & ecclesiam suam referendos, & quæ de alijs dicta videntur, in se verius competere, qui in illis præfiguratus sit. Quæ scripturas intelligendi ratio, à Christo primùm declarata Apostolis, ac deinde nobis per Apostolos communicata, nobis Christianis propria est, nec nobis cum Judæis communis qui literalem tantum & vnicam carnalem in scripturis intelligentiam norunt: in qua qui cum eis acquiescit, aut eam præcipuam ducit, is demum verè Iudaizare dicendus est. Ut autem ex multis argumentis, quæ circa quosdam Psalmos subinde indicamus, ad ostendendum plerosque Psalmos, qui à quibusdam tantum ad Christum & noui Testamenti beneficia pertinere putantur, etiam ad Dauidem, & sui temporis beneficia pertinere, vnum aliquod afferamus, quod in Ecclesiastico obseruauimus: Psalmus vigesimus, qui incipit: Domine in virtute tua lætabitur Rex: proculdubio ad Christum pertinet, existimatúrque à plerisque tantùm ad illum pertinere, adeò pleraque eius Psalmi illi soli conuenire videntur. & tamen auctor libri Ecclesiastici, quem non dubitamus diuinum & canonicum esse scriptorem, satis indicat eum Psalmum etiam de Dauide, veri Regis nostri typo decantatum esse, cum dicit de eo sic: Jn decem millibus glorificauit eum, & laudauit eum in benedictionibus Domini in auferendo illi coronam gloriæ. Ecclesi. 47.
Jn qua sententia, vt latius ostendemus in commentarijs super Ecclesiasticum, quos ad manum habemus, verba glorificauit, & laudauit, referenda sunt non ad Dominum, sed ad populum. Et est sensus, quòd populus glorificauerit Dauidem in decem millibus, cùm scilicet, de eo canerent: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia. 1. Reg. 18. *Idem populus laudauit Dauidem in benedictionibus Domini, in offerendo illi coronam gloriæ, cùm, scilicet, de eo caneret: Praeuenisti eum in benedictionibus dulcedinis, posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. Ecclesiasticus enim ille scriptor in commemorandis patrum laudibus respicit semper ad ea quæ prius de eis scriptura narrauit. Et hæc quidem pro depellenda nostri instituti calumniæ sufficere putamus apud beneuolum Lectorem, qui si dignabitur sequentes in Psalmos Annotationes cum iudicio legere, spero illi abundè satisfactum iri. Cæterùm vt in mysticis scripturarum & maximè Psalmorum sensibus solidè & fœliciter quis versetur, annotandum hic mihi visum est, mysticorum sensuum duos esse locos, vnde petendi sunt. Alter est ipsarum creaturarum omnium visibilium, quas ab initio mundi non solùm sic creauit omnium conditor Deus vt humanis seruirent vsibus, & necessitatibus corporalibus, sed etiam vt suis proprietatibus adumbrarent res spirituales atque cœlestes. Itaque dum in Psalmis iuxta literam canuntur Dei beneficia per creaturas nobis præstita, iuxta sensum mysticum intelligenda sunt, & ea spiritualia*

bona

bona, quæ creaturæ suis proprietatibus designant. At cùm canitur cælos enarrare gloriam Dei, & intelligamus cælos corporales Dei gloriam nobis deprædicare, ac declarare, & multò magis intelligamus cælos spirituales, Apostolos, scilicet & viros diuinos, idem multò perfectius præstitisse & præstare. Id diligenter obseruatum, aptissima erit clauis ad aperiendum sensus mysticos in litera latentes. Alter locus vnde petendi sunt sensus mystici, est personarum & rerum gestarum, aut institutarum cæremoniarum, quæ in scriptura veteris testamenti celebrantur. Cùm enim, teste Paulo omnia in figura contigerint illis, quæcunque de his scripta sunt, nouo testamento iuxta spiritualem sensum accommodanda sunt, si modò momentum aliquod singulare in se habeant. Sicq́; in his quæ Dauid cecinit vel sibi diuinitus præstita, vel à se gloriosè facta aut tolerata simul intelligere oportet quæ Christi sunt in Dauide adumbrati. Ut tamen solidè vterque hic locus mysticorum sensuum tractetur, diligenter obseruanda sunt ea scripturarum loca, in quibus innuitur quid vel creaturæ quædam, vel res testamenti veteris mysticè designent, vt iuxta formam in scripturis insinuatam, non autem pro libera cuiusuis ingenij adinuentione, mysticus sensus eruatur atque tradatur, & ibi mysticum aliquid quæratur, vbi mysticum aliquid esse ex scripturis colligi potest.

clef. *Proinde vtilissimum foret annotata habere omnia ea sacræ scripturæ loca, in quibus quædam mysticè tractata sunt atque exposita. At de ea re prolixius agere, alterius est instituti. Ut ergo ad reddendum instituti nostri rationem redeam, video etiam hoc superesse, vt dicamus cur eam*
Reg. *potius enarrandi Psalmos rationem delegerimus, quæ Paraphrasi fit, quàm quæ iustis fit commentarijs, in quibus singula quæque distinctè explicantur, & proinde aptior videtur docendis ineruditioribus. Fecimus certe illud, non solum quod paraphrastica enarratio sit breuior, & vel eo nomine gratior: sed etiam quod iucundior sit & ingenijs excitandis conuenientior, dum lector intentus esse cogitur, vt obseruet quid in Paraphrasi respondeat singulis quæ in litera dicuntur, quod cum assequitur, magis etiam inde reficitur. Imitati sumus hac in re non pœnitendos authores, F. Franciscum Titelmannum, Antonium Flamminium, Ioannem Campensem, & alios, quorum etiam verba sæpius mutuatos nos agnoscimus, vt ne quem suo fraudemus honore. Itaque qui ex hac nostra Paraphrasi fructum facere volet, diligenter semper intendat ad ea quibus respondet Paraphrasis, cogitetque, nihil in ea otiosum esse, nihilque positum, quod non ad explicationem, vel verborum, vel phrasium, vel ad ordinem & connexionem versuum insinuandam pertineat. Si autem amplius quid desideret, legat & subiectas annotationes circa loca quædam difficiliora, quas scio debuisse copiosiores fuisse, vt abunde multis satisfacerent: verum nos breuitati studuimus, contenti ea tantum annotare quæ necessaria videbantur. Quæ autem & quot loca in singulis*

Psalmis

*Psalmis peculiares habent annotationes, indicant literæ Alphabeticæ marginibus ascripta. Et in Paraphrasi, sicut medium versus insinuatur stellula *, ita si quando aut totus versus, aut medium eius, aut aliqua eius pars plures habet explicationes, idipsum indicat crucis signum † appositum.*

Cæterum cùm hos nostros labores viderem pro more alicui dedicandos esse, statim iudicaui non alij magis quam vobis confratribus meis, mihi ex animo & colendis & dilectis, esse nuncupandos: tum ob singularem illum vestrum erga nos affectum, sæpius quidem à plerisque vestrum mihi declaratum: sed ab omnibus præcipuè in receptione atque introductione ad vestram Ecclesiam nuper peracta, tanta cum beneuolentia: vt vestro exemplo omnes etiam alij quorumuis ordinum, & ecclesiastici, & laici summo nos fauore vsque ad stuporem & magnam spectantium admirationem exceperint: tum quòd deinceps vobiscum in decantandis Dauidicis Psalmis mihi perpetuo insistendum sit, nimirum vt ex lectione harum nostrarum elucidationum clariorem Psalmorum intelligentiam assecuti, lubentius in Psalmorum decantatione occupemini, alijque omnes per vniuersam nostram Diœcesim ecclesiastici imprimis vestro exemplo ad deuotam Psalmorum in horis diuinis frequentationem prouocentur: sicque etiam laici omnes obseruantes ecclesiasticos: quo decet affectu & reuerentia, diuina peragere officia, illis magis afficiantur, & glorificent communem omnium patrem qui in cœlis est. Id quod à vobis eo magis futurum confido, quòd iam à nobis admoniti de quibusdam ad cultum diuinum pertinentibus statim communi sententia eadem approbaueritis, eisque vos accommodaturos receperitis: ita vt cùm impositum nobis Episcopale officium magna trepidatione ob periculosa hæc tempora & susceperimus, & aggressi fuerimus: tamen ex vestro fauore, & obsequio bonam conceperimus fiduciam fœlicioris in nostro officio progressus. Sanè experior non vanam esse meam de vobis expectationem, quam mihi & vestræ aliquot literæ, & multorum de vobis præclara existimatio suggessit, vt ad suscipiendam duram Episcopalem prouinciam non me omnino præberem difficilem. Video enim Capitulum hoc nostrum, vt Præposito Viro eminentissimo, ac Decano humanissimo: ita & alijs Viris plerisque doctissimis simul & probissimis, pietatisque addictissimis ornatum esse, qui digni planè sunt in ciuitate tam præclara & celebri, ac Capitulo tam bene constituto, & æquissimis statutis erecto residere: vbi præter alia pleraque commendanda, & in receptionibus Canonicorum nihil exigitur aut numeratur, & omnes pene fructus solum ex distributionibus per singulas horas constitutis percipiuntur. Fiduciam nostram non parum auget fauor Reuerendi Præpositi nostri Domini Præsidis Viglij, qui non desinit nos & consilio suo & ope omnis adiuuare, vt fœlicem planè me vobiscum iudicem, quòd talem

ego

ego Mecœnatem, & vos mecum talem nacti sitis Præpositum: qui non solùm sua authoritate magna, sed etiam prudentia insigni nobis adesse, nósque tueri & potest, & paratum se semper exhibet.

Itaque quo & ego vicissim declararem animi mei in Reuerendum D. Præpositum & reliquos vos confratres meos gratitudinem non debui prætermittere, quin sicut nostra nuper in Prouerbia Salomonis commentaria Reuerendiss. D. Præposito: ita eidem (cui me totum debeo) & vobis, Decano, totique Capitulo hunc nostrum alterum fœtum nuncuparem: persuasus nullum aliud munus vobis omnibus gratius esse posse, quam illud, quod his qui canonici dicuntur maximè conuenit: quod item confido per vos & alijs nostræ Diœcesis clericis (pro quibus omnibus sollicitum me esse debere agnosco) acceptius & commendatius fore, vt cum cultus Diuini profectu illud vobiscum libentius legant & amplexentur. Quod si assecutus fuero non pœnitebit nos laborum, quos in colligendo & edendo hoc opere subiuimus, sed abundè nos illorum fructum adeptos nobis persuadebimus. Valete colendissimi Domini, & nostram operam boni consulite.

Gandaui, 4. Decembris.

Anno 1568.

IN ENCOMIVM AVTHORIS ELEGANTISSIMI PARAPHRASTIS

ODE.

Ignem Prometheus curtibus arduis
Phœbi micantis sustulit, humidum
Quo pectus inflammaret ortæ
Æthereæ luteæq; gentis.

Hic Dauid alto pectine concinit.
Veri Promethei gesta, sub ignibus
Qui misit æternum Tonantis
Numen, hali retinens figuram.

Causas Prometheus tempore præuidens
Fertur: Prophetæ carmina personant
Laudes inauditas Satoris,
Qui maculas hominum piauit.

Hæc sunt polorum gressus, iter, via,
Hæc ignis ardens, pectora petciens,
Hæc stella quæ ducit colonos,
Vt triticum cumulent opimum.

Cinctus tiara dat Paraphrasticus
Nomen Promethei mellifluis modis
Christi supremi, qui cruore
Sacrificas abolet fauillas.

PARA

PARAPHRASIS IN OMNES PSALMOS DAVIDICOS, CVM ARGVMENTIS EORVM ET ANNOTATIONIBVS.

ARGVMENTVM PRIMI PSALMI.

Cùm omnes natura trahantur ad beata vita appetitionem, pauci verò intelligant in quo illa consistat, eam rem imprimis explicat elegantißimè vir sanctus, docens hunc demum, qui abiecto omni consortio & consensu cum impijs, animum suum adijcit legi Dei, atque ob id in ea asiduè meditatur, esse in hac vita beatum, eò quòd similis sit arbori bene plantatæ, fructiferæ, sempérque virenti: cùm contrà impij eleges similes sint pulueri leuißimo, sterili, aridóque, qui proinde non poterunt admitti in congregationem iustorum, vt cum eis eadem accipiant præmia, sed vt res nihili, vnà cum suis actibus perdentur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 *Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum,*

** & in via peccatorum non stetit,*

** & in cathedra pestilentiæ non sedit.*

BEATITVDINEM, quam omnes natura a
appetunt, sed quæ vera perfectáque in hac
vita contingere non potest, iam tamen firma spe & expectatione consecutus est, &
meritò fœlix dicendus est, quisquis non
consentiens impiorum consiliis, non est
conuersatus in illis quæ illi consulunt: * &
multo magis non est delectatus institutis
peccatorum, si quando eis acquieuerit, vt
in eis perseueraret: * omnium autem ma- b
ximè abstinuit, nè cum pestilentissimis quibusdam hominibus, deridentibus eos qui iustitiam & pietatem colunt, pestiferum se exhiberet doctorem, noxiis institutionibus alios corrumpens, ac malitiam ac falsitatem velut professus.

2 *Sed in lege Domini voluntas eius,*

** & in lege eius meditabitur die ac nocte.*

2 Sed omni impiorum commercio relicto, (quoniam satis non est vitia declinare, nisi etiam virtus colatur) omnem suum animum & affectum adiecit legi Dei, illam amans, illámque adimplere ex animo cupiens, cuius consilia & viæ longè sunt diuersæ à consiliis impiorum: * atque ob id in ea solicitè meditatur assiduè, vt intelligens quæ iubeat Deus, quidve prohibeat, vitam suam legi Dei attemperet. Nec animo tantum secum in lege Dei meditatur, sed & illa quoque in ore eius erit semper, nec vlla de re loquetur cupidius.

3 *Et erit tanquam lignũ plantatum secus decursus aquarum,*

** quod fructum suum dabit in tempore suo.*

3 Meritò autem hunc beatum dico, atque fœlicem, quoniam qui talis
fuerit, similis erit arbori fœcundæ, fœliciter plantatæ, nempe iuxta de- c
currentes riuulos aquarum, quæ nunquam destituta humore, fructum suum tempore opportuno reddet, cuiúsque folia etiam decerptis fructibus non defluent: sed semper viridia, etiam hyeme, persistent. * Ita enim & ille in cœlesti solo firmiter plantatus, fluminibus diuinarũ scripturarum, quæ de cœlesti fluunt paradiso, ac succo diuini spiritus, hoc est, spiritali gratia perpetuò irrigatus, nunc quidem bonorum operum fructus Deo gratissimos, hominibúsque vtilissimos reddet, cum res poscet, charitasque suadebit, immo toto huius vitæ tempore, quod est bene operandi tempus: in futura autem vita perpetuum Deo reddet fructum laudis & confessionis.

4 *Et folium eius non defluet.*

4 Idem autem non tantum bonos proferet fructus, sed nec inciden- d
tibus malis frangetur. Nam instar arboris prædictæ, cuius folia neque hyeme, neque æstate defluunt, semper virebit ac florebit: hic quidem animo, qui non languescet tribulationum æstu, vel malitiæ mundanæ

frigiditate; posteà autem florebit animo simul & corpore, in æterna felicitate eundem vigorem semper retinens.

m.8. *& omnia quæcunque faciet, prosperabuntur.

* Et omnia quæcunque faciet, quantumuis apud homines infœliciter illi cedere videantur, prosperè [illegible] apud Deum cedent, illo disponente, qui sanctis suis omnia vertit in illorum bonum.

5 Non sic impij, non sic. sed † tanquam puluis quem proijcit ventus a facie terræ.

5 Non sic autem sese habent impij, diuinæ legis nequaquam studiosi, non sic, inquam, sese habent, sed etiamsi videantur hominibus firmiter radicati, ac egregiè florere, tamen sunt sicut puluis leuissimus, sterilis & aridus, quem dispellit ventus à superficie terræ, quique non solum inutilis est, sed à vento dispersus omnia etiam commaculat, oculósque hominum lædit: Ita enim & impij impulsibus suarum passionum, & flatibus malarum suggestionum in omnia vitia rapiuntur, nō solum inutiles, sed & noxij omnibus. † Qui etiam seueritate iustitiæ Dei, quasi procelloso ac valido quodam vento, subitò rapientur è terra, ac dispergētur à conspectu Dei & hominum, tam facile quam rapit ventus puluerem.

6 † Ideo non resurgent impij in iudicio.

* neque peccatores in concilio iustorum.

6 Et quia sic impij pulueri sunt similes, ideo non stabunt, nec se erigere poterunt: sed causa sua cadent in generali iudicio Dei, aut etiam iustorum, qui cum Deo mundum iudicabunt, non poterunt illud iudicium sustinere, * neque peccatores durare poterunt in congregatione iustorum. † Et quamuis impij ac peccatores nouissimis temporibus vnà cum istis ad vitam sint reuocandi, non tamen sic resurgent, vt fiant participes salutaris iudicij & congregationis iustorum, à qua abigentur in tenebras infernales.

7 Quoniam nouit Dominus viam iustorum,

* & iter impiorum peribit.

7 Ob eam verò causam iusti intenti legi diuinæ, in perpetuum florentes ac beati erunt: improbi verò sempiternis supplicis cruciabuntur, quoniam Dominus Deus modum viuendi iustorum singulariter amat, eúmque curæ habet, dirigit ac approbat: * [illegible] autem impiorum simul cum impijs peribit, quando, sublatis e medio impijs, emarcescere faciet Deus omnem eorum gloriam, perdétque omnes eorum cogitationes, studia & actiones.

ANNOTATIONES

PLERIQVE hunc Psalmum non Dauidis, sed Esdræ esse putant, qui prologi vice orationibus eum Psalmis præposuit [illegible] quo ad meditationem legis diuinæ nos inuitaret. Verum [illegible] esse ex Psalmis Dauidis [illegible] qui antè [illegible] doce[illegible] re sit sita hominis vera beatitudo, vt [illegible] beamus referre omnes nostras actiones & stu[illegible] in Græcis quibusdam codicibus [illegible] aid Prophetæ & regis carmen [illegible]

a BEATVS VIR] Hic [illegible] potest. Hebræi enim intelligunt [illegible] Quintilianus vocat congeri[illegible] sim vaius [illegible] coacceruatio, & p[illegible] rum beatum esse, qui non [illegible] impiis. simpliciter intel[illegible] esse, qui penitus ab omni abstinet ma[illegible] eò, quód omnis hominis vita peragitur eundo stando & sedendo [illegible] interpretatio consentit cum eo quod in alio postea Psalmo dicit Propheta: Non [illegible] concilio vanitatis, & cum iniqua ge[illegible] ba. Quo significare vult nullum se h[illegible] cum impijs

Psal. 25. communicium Latini autem [illegible] & veteres & recentiores intelligūt in his tribus p[illegible] figuram, [illegible] vocant incrementum vel gra[illegible] ambulare in consilio peccat[illegible] peccatorum, & stetit minus, quàm [illegible] Verum quibusdam videri potuit [illegible] harum partium ordinem non rectè posit[illegible], cum in [illegible] locutione, quod maximum [illegible] ad [illegible] cendum [illegible]: Beatus qui non sedebit in cathedra, nec etiam stetit in via peccatorum, nec in eorum consi[illegible] ambulauit. Ad quod dicendum est, [illegible] ratione hoc ordine Prophetam has partes [illegible] designaret quibus gradibus ad summam impietatem perueniretur. Primùm enim impiorum consilia [illegible] homines, deinde [illegible] fuerant, ac tandem [illegible] & falsitatis duces fiūt & magistri. Secundò [illegible] ceret viro, qui [illegible] acquiescat impiorum consi[illegible] magis autem, ne [illegible] humanam infirmitatem peccare enim contigerit, in malo persenerer. Omnium verò maximè, ne aliis fiat malitiæ [illegible] magister.

b IN CONSILIO IMPIORVM] Consilia impiorum, non eorum sunt impiorum vel hominum vel [illegible] etiam rationes illorum [illegible] nt assequi aut huius seculi diuitias, [illegible] voluptates [illegible] enim huius [illegible] prudentiores sunt filiis lucis in [illegible] consilio, scribenLuc. 16. [illegible] in penultimo verò versu [illegible] ex dictione Græca constare [illegible] eadem est, [illegible] & vtrumque [illegible] & locum consilij, atque senatu[illegible] Hebræis, apud quos [illegible] consilium significat. po[illegible] quod congregationem significat.

c IN [illegible] Dictio Hebraica [illegible] quæ hoc loco ponitur, non tantùm pertinet ad co[illegible] rationes, sed & ad oris sermones, quo[illegible] verbum meditandi aliquo[illegible] hanc dictionem Psal. 34. [illegible] lingua mea [illegible] tuam.

d ET ERIT TANQVAM LIGNVM] Vt versus hi [illegible] sciendum hos duos in Hebræ[illegible] esse [illegible] duobus constantem præcipuis membris [illegible] versus. Q[illegible] prius est, Erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructū suum dabit in tempore suo, & folium eius non defluet: Posterius est, & omnia quæcunque faciet, prosperabuntur. Itaque priori membro comparatur homo iustus arbori [illegible] dictio enim, lignum, vt [illegible] in scripturis acci[illegible] hoc loco debet pro arbore [illegible] habente conditiones, nempe quæ & conuenientissime est plantata, nimirum iuxta riuos aquarum, [illegible] oportuno tempore & perpetuò [illegible] Posteriori membro explicatur [illegible] ratio [illegible] annotandum videbatur, quia [illegible] non defluet: non [illegible] primo ad hominem iustum [illegible] ad arborem [illegible] comparatio, [illegible] propositum [illegible] & [illegible] faciet. [illegible] autem per arborem [illegible] comparationem [illegible] signare palmam aut auleam. Vtrúsque enim [illegible] fructu folia

ctu folia non decidunt, sed etiam in hyeme perseuerát. Et alibi his arboribus iustum comparat, vt Psalmo 91. Iustus vt palma florebit,& Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei. Psalmo 51.

c IDEO NON RESVRGENT] Dictio Hebraica יקמו Iakumu, quamuis etiam resurgere significet, proprie significat stare: secundum quam significationem plerique ex Hebræo vertunt, nō stabunt, vel subsistent impij in iudicio, vt sit sensus: Impij in iudicio Dei, aut etiam in iudicio iustorum, qui cum Deo iudicabunt, non poterunt sese defendere, suámque causam & innocentiam probare, sed causa sua cadent, atque in eo victi condemnabūtur. Hi enim dicuntur Latinis cadere sua causa, qui causam suam probare & defendere non valent. Atque hic sensus probè quadrat cum eo quod prius cōparauit impios pulueri, qui ob suam leuitatem subsistere non potest. Ad hunc autem sensum nostra lectio accommodabitur, si hoc modo intelligamus: impij non resurgent, hoc est, non se erigent vt stent in iudicio, sed condemnati cadent. Huic intelligentiæ consentit illud Psalmo 140. Cadent super eos carbones, in ignem deijcies eos, in miserijs non subsistent: vbi Hebraice idem verbum est quod hoc loco. Quod si autem verbum resurgere, accipiatur propriè, vt significet futuram corporum resurrectionem, considerandum quod non neget impios resurrecturos, sed non resurrecturos in iudicio iustorum, hoc est, vt participes fiant eius iudicij quo iudicabuntur iusti. Dictio enim, iustorum, ex secundo membro repetenda est. Hilarius inter impios & peccatores hoc ponit discrimen, vt impij sint infideles, qui non resurgent in iudicio, quoniam, vt inquit Saluator: qui non credit, iam iudicatus est. Peccatores verò, fideles male viuentes, qui resurrecturi quidem sunt vt iudicentur, sed non resurgent in cœtu iustorum. Sic & Euthymius. Verum Propheta indistinctè videtur accipere impios & peccatores. Cæterum legendum per futurum, resurgent, & non per præsens, resurgunt, (vt passim legitur) docent tum Græca, tum Hebræa.

ARGVMENTVM SECVNDI PSALMI.

Predicit Psalmista vanam esse hostium Christi coniurationem, nomen eius delere studentium, quem Deus pater post resurrectionem, totius orbis regem constituerit, collata vindicandi rebelles maxima potestate, adhortans deinde, vt illi subijciantur, cui qui restiterit, summam sibi perniciem conciliabit: qui verò submiserit se illi, fœlix futurus est & beatus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Quare fremuerunt gentes.
** & populi meditati sunt inania?*

VT quid gentes per indignationem & fremitum turmatim insurrexerunt, atque turbatæ sunt, * & populi inter se ea cogitauerunt, quæ vt eis erunt inutilia, ita & impossibilia: Psal. 2. a

2 Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersùs Dominum, & aduersùs Christum eius.

2 Nec populi tantùm, sed & reges terræ simul consurrexerunt, promptisque animis sese opponere decreuerunt, & principes simul congregati sunt contra Deum, & contra eum qui ab ipso in regem vnctus est. Huic enim dum se opponūt, Domino resistunt.

3 Dirumpamus vincula eorum.
** & proijciamus à nobis iugum ipsorum.*

3 Sic autem inter se dicunt hi & numero multi, & potentia fortes: Destruamus imperium illorum, quo nos isti tanquam vinculis quibusdam obstringere sibi moliuntur, * & iugum seruitutis ipsorum, ne dominentur nobis, abijciamus à ceruicibus nostris. Nolumus enim hunc regnare super nos. Luc. 19.

4 Qui habitat in cœlis, irridebit eos:
** & Dominus subsannabit eos.*

4 Hæc quidem inter se statuunt homines amentissimi. At summus ille omnium rerum Dominus, qui cùm habitet in cœlis, & illorum impios prospicit conatus, & ab illis oppugnari non potest, suo tempore illos ridebit, * ac subsannabit, cum illis deiectis & perditis inanes ostendet eorum conatus, omnibúsque hominibus ridendos exponet. b

5 Tunc loquetur ad eos in ira sua:
** & in furore suo conturbabit eos.*

5 Tunc qui iam ad tempus dissimulat, iratus admodum illis loquetur, seuerè illos puniendo & vindicando, * & per vltionem seueritatis suæ conturbabit eos, dum sibi irasci cogentur, ac pœnitentia infructuosa confundi, dúmque mala illos subitò occupabunt, quæ effugere non poterunt.

6 Ego autem constitutus sum rex ab eo, super Sion montem sanctum eius:
** prædicans præceptū eius.*

6 Ego autem cui subijci recusatis, quémque perdere molimini, non c
mihi regnum vsurpaui, sed ab omnium domino constitutus sum Rex, vt regnem in Sion, monte eius verè sancto, quòd in eo sacrarij sui sedem sibi delegit Dominus.* Atque hic Rex constitutus annuntio vobis & omnibus quid de me statuerit Dominus, quidque me vobis denuntiare præcepit, vt ne per ignorantiam peccetis.

7 Dominus dixit ad me: Filius meus es tu:
** ego hodie genui te.*

7 Ipse dixit ad me, cùm, data mihi omni potestate in cœlo & in terra, me in regem super populum suum constitueret, Filius meus es tu, * ego hodie nouo quodam modo rursum te genui, alium & nouum hominem te reddens.

8 Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuā:
** & possessionem tuam terminos terræ.*

8 Tanta est autem mea in te beneuolentia, vt quidquid petieris à me, voluntati tuæ sim concessurus. Itaque postula à me, & ego cuius sunt omnia, pro paterna mea indulgētia, dabo tibi (vt conuenit facere filio) non solùm Iudæos, sed & gentes omnes in tuam hæreditatem: * & omnes fines terræ tibi dabo in firmam ac perpetuam possessionem, omnes terræ nationes ditioni ac potestati tuæ submittens.

9 Reges eos in virga ferrea.
** & tanquam vas figuli confringes eos.*

9 Quod si qui sint imperium tuum repudiantes, hos imperio tuo ac potestate diuina à me tibi collata, cui tanquam ferreæ virgæ resistere nō poterunt reges: * atque penitus sine reparationis spe perdes, & ad nihilum rediges, idque facillimè, quemadmodum virga ferrea facillimè vas terrestre a figulo factum, sic in minutissimas comminuitur partes, vt reparari nequeat.

10 *Et nunc reges intelligite:*
** erudimini qui iudicatis terram.*

10 Itaque cùm hæc ita ſe habeant,vos reges terræ, qui inſipienti conſilio vos hactenus opponere ſtuduiſtis regi à Deo conſtituto, nunc ſaltem rectè ſapite, * erudiamini iudices terræ nunc, cùm vobis prodeſſe poteſt vera ſapientia, ne ſerò ſapere veſtro malo cogamini.

11 *Seruite Domino in timore:*
** & exultate ei cum tremore.*

11 Vos,inquam, appello, qui contineris multitudinem, quorum exemplum facilè vulgus ſequetur. Addicite vos vltrò in ſeruos non homini, ſed Domino,cui repugnatis,dum agnoſcere reſpuitis regem à ſe inſtitutum. Huic,inquam, in hoc rege ſeruite, idque vt decet illius maieſtatem cum metu ac reuerentia: * &, quoniam talem regem conſtituit qui voluntariè ſubiectos ſeruet, non perdat, ob hoc ſalutare regnum lætemini in eo, gaudio tamen (ne nimis ſit effuſum) teſtricto,reuerentia ac tremore quodam, nato ex anxia cura gratificandi illi.

12 *Apprehendite diſciplinam, nequando iraſcatur Dominus:*
** & pereatis de via iuſta.*

12 Suſcipite doctrinam filij,acquieſcentes legibus eius,ne quando veſtram rebellionem vlciſci incipiatis qui a Deo patre conſtitutus eſt omnium Dominus, accepta ſimul vindicandi rebelles poteſtate, * & ab ea via ac vita, qua Deo quis probari poteſt, excidatis, atque pereatis.

13 *Cum exarſerit in breui ira eius:*
** beati omnes qui confidũt in eo.*

13 Tunc cùm ita & vltio eius quam iam ad tempus adhuc reprimit, ſeſe manifeſtabit ac ſæuiet,id quod breui ac citiùs opinione ſuturum eſt. * O verè beati ac fœlices, qui vltro ſe eius poteſtati fideique commiſerint,omnem ſuam ſpem in illum collocantes: ſicut contrà planè miſeri, quotquor huius imperium agnoſcere recuſant.

ANNOTATIONES.

DVBIVM eſſe non poteſt Chriſtiano, quin de Chriſto Saluatore hic Pſalmus ſit intelligendus, cùm in variis locis Apoſtoli hunc de Chriſto ſint interpretati, vt patet Actuum quarto & decimo tertio Ad Hebræos primo & quinto. Apoc.ſecundo & decimo nono. Verùm an primò de illo ſit accipiendus, & non potiùs primò & ad literam de Dauide, ſed tanquã typo Chriſti, in quem veriùs & perfectiùs competant quæ in ipſo Dauide aliquouſque completa ſunt, dubitari poteſt. Videri enim poteſt, Dauid cum iam in regem ſuper Iſraël eſſet receptus, & in monte Sion ſibi regiam delegiſſet, hoc Pſalmo expoſtulaſſe contra Philiſtheos, omnéſque inimicos ſuos perniciem eius quærentes & regnum Iſraë diſſoluere conantes, prædicent que irritos fore eorum conatus, quia à Deo ſit in regem electus, ſumma accepta ab eo in hoſtes poteſtate. Nam omnino videri poteſt in ſua perſona dicere: Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo,& quæ ſequuntur. Neque veritati officit, ſi quæ de Chriſto ſunt in nouo Teſtamento citata, ad literam intelligantur primò eo pertere alicui, qui figuram & typum Chriſti geſſit: imò iucundius & [illegible]gius ea de Chriſto intelligimus, cum in ipſius typo eadem contemplamur,ſed quæ verius & perfectius Chriſto conuenire cernimus. At ſi quis diligenter obſeruet finem huius Pſalmi, maximè iuxta Hebraicam veritatem, meritò magis inclinari debet in eam ſententiam, vt primò & ad literam aſſeratur Prophetam hunc Pſalmũ de Chriſto cecinisſe quamuis non ſine typo ſui regni, in quo videbat Chriſti regnum per molta adumbrari, in oppugnatione ſcilicet & contradictione multorum per circuitum regnorum eam quam Chriſti regnum paſſurum erat contradictionem primum in Iudæa, ac deinde per vniuerſum orbem à variis populis & regibus terræ. In regni ſui dilatatione etiam ad exteras gentes, ſuáque, quam de rebellibus obtinuit diuina [illegible]oria, propagationem regni Chriſti vſque ad extremos fines terræ, eiúſque in rebelles poteſtatem quam in nouiſſimo poſſiſſimum die in illos exercebit.

a QVARE FREMVERVNT GENTES. Dictio Græca ἐφρύαξαν, quanquam propriè ſignificet fremere, ſignificat tamen etiam extolli & inſurgere contra aliquem. In qua ſignificatione hic accipien à Euthymius ex Hebrææ dictionis exigentia, ſe aſſerit didiciſſe. Ea enim ſignificat tumultuosè congregari, & non, quod propriè Latinis eſt, fremere. Itaque in noſtra lectione ſic accipiendum eſt, quod dicitur, gentes fremuiſſe, quo dicimus fremere vbique bella pro eo quod eſt, omnia bellis perſonare,& tumultuari.

b IRRIDEBIT EOS. Pleríque verba hæc futuri temporis exponunt per tempus præſens, vt ſit ſenſus: Illi quidem quaſi certæ rei incepti tumultuantur, ac ſimul concurrunt: at Deus omnia conſpiciens, in cœlis quietus ſemper reſidens, eorum conatus ridet, hoc eſt, pro nihilo ducit, quomodo rideret Gigas, ſi videat puſionem aliquem velle ſe bello adoriri. Verùm quoniam ſubditur: tunc loquetur,&c. magis per futurum tempus exponenda ſunt, vt intelligamus Dominum cum illos irriſurum, cùm loquetur illa illis, & conturbabit eos. Irridet enim Dominus aliquos tunc, dum eorum conatus irritos faciens aliis eos ridendos exponit. Sic Pſalmo alio: Et tu Domine,inquit,deridebis eos, & ad nihilum deduces omnes gentes. Et Prouerb. 1. dicitur: Ego in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo, cùm vobis quod timebatis acciderit. Pſal. 58.

SVPER SION MONTEM SANCTVM EIVS. Quatenus hic Pſalmus ad Chriſtum pertinet, per Sion, hoc loco, ſicut & aliis pleriſque ſcripturæ locis Eccleſia fidelium, ſuper quos peculiariter Chriſtus regnat,intelligitur: quæ hoc nomine ſæpe vocatur, cum quòd regnum Chriſti præfiguratum fuit in regno Dauidis, qui ſibi regiam diuinitus delegit in Sion: tum quòd regnum Chriſti cœperit in Sion, atque ipſa terrena Hieruſalem iuxta illud Iſaiæ ſecundo, ex Sion lex, & verbum Domini de Hieruſalem: tum etiam quòd nominis ſignificatio rectè quadret in Eccleſiam Chriſti. Significat enim Sion,ſpeculationẽ vel ſpeculam. quod bene competit ei, cuius conuerſatio tota eſt in cœlis. c

PRÆDICANS PRÆCEPTVM EIVS. Nomine præcepti ferè intelligitur à noſtris Euangelica doctrina, et [illegible]que mandata fidelibus obſeruanda, quæ Chriſtus ea patris iuſſu annũtiauit mundo. In Hebræo autem hæc pars eſt principium noui verſus ſequentis. Cum enim in præcedenti verſu apud Hebræos, introducatur pater loquens de filio Et ego ordinaui regem meum ſuper Sion montem ſanctum meum (pro quo ſeptuaginta verterunt mutatis punctis. Ego autem ordinatus ſum Rex ab eo) in ſequenti verſu inducitur loquens filius, & exponens quid de ſe pater decreuerit: Narrabo, inquit, decretum vel ſtatutum, patris ſcilicet de me. Illud autem eſt quod ſequitur: Dominus dixit ad me,&c. proinde vt etiam hunc ſenſum in noſtra lectione habeamus, dictio, præceptum, accipienda erit pro decreto vel ſtatuto, quomodo Pſal. 104. cùm dicitur Deus teſtamentum, hoc eſt, pactum ſuum mandaſſe in mille generationes, illudque ſtatuiſſe ipſi Iacob in præceptum. Vbi Hebræo eadem eſt, quæ hoc loco, dictio חק choc. Quod autem ſic illud præceptum vel decretum, ſequentia exprimunt, cùm ſubiungitur dicens: tibi dabo terram Chanaan,&c. Ita & hoc loco ſequentia continent Dei patris de ſuo filio decretum, quod ſe filius prędicare dicit,nempe de hæreditate vniuerſi orbis ſibi tanquam filio tradita, & poteſtate in rebelles accepta. d

FILIVS MEVS ES TV, EGO HODIE GENVI TE. Pleríque ob hunc verſum totum hũc Pſalmum de ſolo noſtro Chriſto accipiendum contendunt, intelligẽtes quod dicitur,hodie genui te, de generatione æterna filij, vt per hodie, ſignificetur æternitatis duratio, quæ præteritum non habet nec futurum, ſed ſtabile e

Act. 13. bile præsens. Verùm quoniam Actuum decimo tertio omnino videtur Paulus hunc locum citasse, ad eam priorem baudam Christi resurrectionem generatio, de qua hic fit mentio, magis ad ipsius resurrectionem referenda est, quemadmodum ex Paulo hunc locum intellexerunt Ambrosius libro tertio de Sacramentis. Hilarius super hoc Psalmo. Chrysostomus item. & Theophilus Antiochenus. Et loci huius circumstantiæ satis conuincunt, hanc partem intelligendam esse de Christo, secundum eius humanitatem. Nam quod dicitur: Constitutus Rex a Deo super montem Sion, accipi debet dictum de eo, quatenus homo est. Itē quod sequitur: Postula a me, &c. Tunc ergo eum pater nouo modo genuit, cùm eum a morte resuscitauit, & per resurrectionem manifestè eū

Rom. 1. filium suum esse declarauit, iuxta illud ad Romanos primo: Qui prædestinatus vel declaratus est filius Dei in virtute per resurrectionem ex mortuis, quando & omnium rerum potestatē ei nouo modo tradidit, iuxta Domini sententiam, qua post resurrectionem sibi datā

Mat. 28. asserit omnem potestatem in cœlo & in terra. Reuocatio enim ad vitam, quasi noua generatio est. Vnde resurrectionis tempus à Christo regeneratio dicitur. In regeneratione, inquit, cum sederit filius hominis in se-

Mat. 19. de maiestatis suæ. Et Paulus Christum vocat ad Colossenses primogenitum ex mortuis. Et alioquin tum ali-

Colos. 1. quis quippiam fieri dicitur, cum talis incipit agnosci, & mundo patefieri. Secundùm quam intelligendi rationē nō absurdè accipi posset istud etiam de Dauide dictum, sed tāquam typo Christi. Eo enim tempore, quo palam in regem vnctus est, Deus illum in suum peculiare filiū recepit: & veluti genuit, cùm eum ex pastore ouium, regem populi sui cōstituit, nouoque eum spiritu adimpleuit. Secundùm scripturæ enim modum, filij Dei specialiter dicuntur in quibus paternam suam benignitatem extantè declarat. Sic Israeliticus populus, frequēter

Psal. 88. Dei filius dictus. Et de Salomone etiam dictum est, vt patet 2. Reg 7. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. Quod quoniam de Salomone dictum est tanquā Christi figura, rectè & Christo dictum interpretatur Diuus Paulus ad Hebræos primo capite, vbi & hunc locum illi tribuit, vt in quem vel solum, vel perfectè quadret. Sic Psalmus 88. de Dauide ad litteram, sed tanquā figuram Christi gerente, dictum est. Ipse inuocabit me, pater meus es tu, Deus meus, & susceptor salutis meæ. Et ego primogenitum ponam illum, excelsum præ regibus terræ. Certè Deo patri, qui solus suscitauit filium suum à mortuis, proprium est dicere in die resuscitationis filij sui: Ego hodie genui te, cùm in die natiuitatis Christi secundùm carnem, Maria virgo dicere etiam potuit: Ego hodie genui te.

f REGES EOS IN VIRGA FERREA.] Virgā hanc, quidam potestatem Christi iudiciariam, sermonem eius, quo malos etiam salubriter conterit, alij aliter interpretantur. Verum ex Isaiæ capite trigesimo octauo, vbi contritio grauis comparatur contritioni lagenæ figuli, & similiter Ieremiæ decimo nono, & ex citatione istius loci in Apocalypseos capite secundo, & decimo nono satis apparet de malis perdendis istud debere intelligi, sicut habet paraphrasis. Et in Dauide quidem ex parte, & in figura istud impletum est, quando penitus strauit omnes in circuitu inimicos suos, vt non valerent amplius illi resistere, vt legitur secūdi Regum decimooctauo capite. In Christo autem implebitur perfectissimè in nouissimo iudicij die, quando lapis ille, quem reprobauerunt ædificantes, cadens super impios cōteret penitus eos, vt habetur Matthæi decimonono. Nam nunc impij impingentes in hunc lapidem, tātùm franguntur, tunc autem conterentur. Videtur quidem huic sensui obstare in primæ versus parte verbum Græcum ποιμανεῖς quod pascere potiùs significat, & pastorū more ouium curā gerere, quàm simpliciter regere. Verum quòd aliquoties hoc verbum simpliciter pro regere accipiatur, etiā vbi sermo est de tali regimine, quod in rebelles exercetur, ostendunt citata Apocalypseos loca. Et alioqui Hebræa magis secundum multos vertenda erant, Conteres eos in virga ferrea, vt ideo significetur prima & secunda parte, quēadmodum familiare est Psalmis.

APPREHENDITE DISCIPLINAM.] Vi- g
deri posset istud pertinere ad id quod prius dixit Propheta: Intelligite, & erudimini: vt significet suam disciplinam apprehendendam, quæ monet seruiendum Domino. Verum sciendum, Hebræa quanquam à diuersis variè hic vertantur, a pluribus & probabilius sic vertenda: Osculamini filium, quo per tropum significatur, illum, cui Dominus dixit: Filius meus es tu: pro rege agnoscendum, summaque pietate colendum. Osculum enim manuum, in Palæstina argumentū erat subiectionis, vt & nunc apud nos. Eundem ergo sensum habebit nostra lectio, si de disciplina filij ipsius accipiatur, hoc est, doctrina Euangelica: quam qui amplexantur, hoc ipso filium cœlestis patris quodam modo osculantur & complexantur. Atque hæc videri potest ratio nostræ lectionis, quam cum septuaginta etiam Chaldæus paraphrastes secutus est, qui habet: Accipite doctrinam: vt. s. obscurus tropus huiusmodi versione explicaretur. Notandum autem, dictionem Græcam δράξασθε non simpliciter significare apprehendere vel accipere, sed summo studio veluti rapere & arreptum firmiter retinere, vt bene annotat Euthymius.

NEQVANDO IRASCATVR DOMINVS.] Nomen, Dominus, non est Hebræis, sed tantum, ne irascatur. Et videtur verbum referendum ad filium, de quo proximè præcedit. Osculamini filium. Et rectè quadrat vt de illo dicatur: Ne irascatur, quoniam illi data superiùs dicitur potestas vindicandi rebelles. Proinde vel ex hoc maxime loco constare potest, hunc Psalmum nō ad Dauidem pertinere, sed tantùm ad Christum, cum hic indicetur cauendam eius qui filius dictus est iram, qua æterna perditio possit inferri. Ad eundem referendum omnino videtur epiphonema, quo Psalmus clauditur: Beati omnes qui confidunt in eu, nempe filio à Deo patre constituto. Vt sicut infœlices fore dicuntur qui ei repugnant, ita contra beati prædicentur, qui salutis suę spem in illum collocant, quem pater in salutē sui populi regem constituit. Impertinens enim huic Psalmo est, dicere simpliciter beatos, qui in Deo spem suam cōstituunt. Itaque cùm nostra lectio habeat: Nequando irascatur Dominus: nomine Domini, non tam Deus pater accipiendus videtur, sicut in præcedentibus accipitur, quàm pro eo qui a patre omnium Dominus cōstitutus est. Nisi quod de ira Domini dicitur, intelligatur de vltione Dei per filium inferenda, cui datum est cōfringere rebelles tanquam vasa figuli. Et similiter quod dicitur de fiducia in Dominū collocanda, de ea accipiatur, quæ à Domino salus speratur per filium a se in saluatorem hominum constitutum. Sic enim eodem redit cū priori sensu. Cæterum addendum superioribus & hoc est, quod hic Psalmus (qui omnino videtur primò & ad literam referendus ad Christum) accipi potest, vel vt principiū & finis dicatur in persona Dauidis, medium verò in persona Christi, vel potius vt totus dicatur in persona Christi: vt is de se in principio Psalmi & fine loquatur in tertia persona, in medio verò de se in prima & secūda persona, dum scilicet refert verba patris ad se dicta. Ita enim magis conuenit intelligere, vt vna sit per totum Psalmum persona loquens. Diuus Hilarius existimat primam Psalmi partem esse vocem Dei patris, cò quòd Actuum quarto dicatur: Qui per os Dauid patris nostri dixisti: Quare fremuerunt gentes & populi meditati, &c. Sed hoc non conuincit nisi scripturā hanc esse diuinam.

Psalmus Dauid, cùm fugeret à facie Absalon filij sui. 2. Reg. 15.

ARGVMENTVM IN PSALMVM TERTIVM.

Queritur cum admiratione de populo qui ab imperio suo ad Absalonem defecerat filium & hostem: deinde spe diuini præsidij, quod priùs sæpius expertus fuerat, animum suum mirabiliter confirmat, & impietate animi discussa securum facit. Quoniam autem in ea, quæ à filio pertulit Dauid persecutione, Christi figuram gessit, ad hūc iuxta mysticum sensum pertinet procul dubio hic Psalmus. Qui & a suo populo, in quem multa contulerat beneficia, ad mortem quæsitus est, & egressus item trans torrentem Cedron in monte Oliueti deprecatus Deum patrem

consolationem recepit vt deliberationem,plane securus somno mortis sese tradiderit, à qua propria virtute cùm voluit resurrexit,quasi à somno euigilans. Ad exemplum autem Dauidis & Christi,etiam fidelis quisque, cùm à varys hostibus siue visibilibus,siue inuisibilibus infestatur, hoc psalmo vti potest, quo se hoc carmine ad fidendum Deo excitet,eiusq; fiducia confirmet.

PARAPHRASIS EIUSDEM.

*1 Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me? * multi insurgunt aduersum me.*

OMINE, quid causæ est, quòd tribulatores mei sint multiplicati, cùm nemini illorum vel te vel verbo nocuerim, Psal. 3.
sed omnes paterna sim amplexatus pietate, * multi enim valde sunt,qui contra me insurgunt.

2 Multi dicunt animæ meæ:

2 Multi Domine cum videant me tam turpiter exhonoratum, ac extrema ignominia affectum de me & anima mea sic dicunt: a

** non est salus illi in Deo eius.*

* Non veniet nunc huic salus à Deo,qui eum saluare est solitus, penitus diuino iam destitutus est auxilio ob peccata sua,vt non solùm regno,sed & vita sit spoliandus. b

*3 Tu autem Domine susceptor meus es, † gloria mea, * & exaltans caput meum.*

3 Sed licet magna multitudine & confidentia hæc dicant, tu tamẽ Domine,semper solitus es me ad te confugientem suscipere in tuam defensionẽ,ac strenuè defendere. † Tu Domine es qui summo me honore decorasti,& in regiam dignitatem erexisti,in quo solo,tanquam ornamẽto meo gloriari soleo ob præstita mihi à te beneficia,*tu idem deuictis hostibus meis quærentibus me deiicere ac deprimere, caput meũ frequenter erexisti, liberans me,glorificans, ac superiorem illis faciens. Quare & certò confido tam te mihi futurum præsidio,nec passurum,vt regno à te mihi tradito me exuant,& ignominia obruant: sed & tandem exultabis caput meum,luculenta victoria in regnum me restituens.

*4 Voce mea ad dominum clamaui: * & exaudiuit me de monte sancto suo.*

4 In tribulationibus & angustiis constitutus non ad humanum respexi præsidium,sed vocem meam leuaui semper ad Dominum, * fœliciterq; c
id mihi semper cessit,nam deprecantem me exaudiuit Dominus è cœlo, monte videlicet sanctitati eius peculiariter dicato.

*5 Ego dormiui, & soporatus sum, & exurrexi: * quia Dominus suscipiet me.*

5 Itaque & iam de diuino securus præsidio,depositaq; animæ cura, & anxia solicitudine,quieta mente constitutam, somno me tradam, suauiter d
dormiam,ac finito somno securus exurgam, * eò quòd certò persuasus sim,quod hic,cui nemo præualere potest, Dominus, ad se confugientem suscipiet,defendet,& sustentabit ne peream, cùm sit veluti petra tutissima & solidissima.

*6 Non timebo millia populi circundantis me. * exurge domine, saluum me fac Deus meus.*

6 Non timebo quamuis magnam multitudinem hostium, etiamsi ex omni parte me circumcinxerint,vt euadere impossibile videatur. * Tu itaque Domine,ne sperato frustret auxilio,diutius noli dissimulare iudicium, sed tuam potentiam contra hostes meos profer ac declara, & de hostibus meis saluum me fac Deus meus,cuius solius nitor virtute.

7 Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa: dentes peccatorum contriuisti.

7 Ita enim te facere conuenit,qui semper tibi ipsi constas. Ita quoq; vt e
facias fidenter spero,quia hactenus semper eos,qui sine meo merito iniuste mihi aduersati sunt, valde & ignominiosè & grauiter percussisti:quasi si quis aliquem in maxilla cædat adeo grauiter,vt & dentes illius confringat. Vim enim & ferociam impiorum hominum,lædere ac discerpere me quærentium plaga tetulisti ac repressisti,vt amplius nocere non potuerint. Et hos igitur cæde,ferociamq; retunde,ne me discerpant,quemadmodum conantur,quibusuis belluis ferociores.

8 Domini est salus: & super populum tuum benedictio tua.

8 Iure autem sic sum securus ope Domini inuocata: nam hîc vnus est, qui saluare potest:& vt potest,ita quoque vult. Nam populum tibi fidentem,teq; colentem,Domine,tuis bonis ornare & cumulare soles.

ANNOTATIONES.

a

ICVNT ANIMÆ MEÆ]Phrasis Hebraica est, pro, dicunt de anima mea. Et anima synecdochicè ponitur pro ipso homine, quamuis emphasis sit in nomine animæ,vt intelligatur periculum vitæ.

b NON EST SALVS IPSI IN DEO EIVS.] Post hunc versum apud Hebræos ponitur dictio סלה Sela,quæ in hoc Psalmo ter ponitur, nec alicubi reperitur,nisi in psalmis, & in cantico Abacuc, pro qua apud Græcos est διάψαλμα. De quibus dictionibus operę precium non est multis agere,cum quòd in nostra lectione sint penitus omissæ, tum quod ob expositionem variesatem nihil certi de dictione Hebraica afferri possit,nisi quod probabilius sit eam esse notam eleuandæ inter canendum vocis. Videtur enim deriuari à verbo סלל Salal,quod eleuare significat.

c EXAVDIVIT ME.] Difficultatem nonnullã in hoc Psalmo,& aliis plerisque sequentibus adfert, quod cum in tribulatione constitutus Propheta oret ad Dominum,mox se exauditum canit: & tamen tanquã necdum exauditus,rursum Dei opem implorat, vt cùm hîc postquam se dixit exauditum mox subiungit: exurge Domine, saluum me fac. Et tamen iterum quasi omni malo liber subdit: Tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa. Quod incommodum triplici ratione submoueri potest. Primùm enim dici potest istud à Propheta factum,quod hos Psalmos iam à malis, in quibus fuit, liberatus dictauerit, vt ob id in eodem Psalmo cõprehendat & verba precationis, quibus in tribulatione vsus fuerat, & celebrationem beneficiorum à Deo sibi præstitorum. Verùm quoniam secundùm hanc rationẽ dura & sibi non cohærens erit versuum totius Psalmi connexio.

conuicio. Secundò dicendum ipsum significare voluisse priorum beneficiorum recordationem, fiduciam illi præbuisse, cùm in noua incidit mala, vt & ab his sibi liberationem precaretur & polliceretur, quemadmodum iudicat Paraphrastes. Aut in precatoriis huiusmodi Psalmis, ex certa exauditionis fiducia Prophetam pronunciare, iam accepisse quod precabatur immissum, quòd quasi iam illud accepisset, se firmiter accepturum confideret. Secundum quam rationem præterita verba plerumque accipienda sunt posita pro futuris: quod frequens est apud Prophetas, maxime in Psalmis. Itaq; in hoc Psalmo præteritum, exaudiuit, & quæ sequūtur, per futurum exponenda essent. Cæterùm per montem sanctum potest ad literam intelligi mons Syon, qui Psalmo superiori dicitur mons sanctus Dei ob arcam Dei eo loci constitutā. Pollicitus enim fuerat Deus se exauditurum è medio Cherubin & propitiatorio, quod erat super arcam fœderis. Generalius tamen erit, si per mōtem sanctum, cœlum intelligatur ex quo etiam aliquoties se exauditum canit, vt cùm postea dicit: Exaudiet illum de cœlo sancto suo.

d Ego dormiui, et soporatus sum: et exurrexi, quia Dominus suscepit me.] In hoc versu imprimis notandum, legendum esse verbum futurum, suscipiet. Sic enim habent non solùm Hebræa, sed etiam Græca, ex quibus nostra lectio desumpta est. Et D. Aug. quoque manifestè declarat, se futurum legisse, & sic habent vetusta quædam nostra exemplaria. Vitio enim scriptoris futurum mutatum est in præteritum, quoniam iudicauit futurum hoc malè cohærere cum præcedentibus præteritis. Incommodè enim videtur dicere se exurrexisse, quoniam Dominus illum suscipiet: sed omnino videbatur dicendum se exurrexisse, quia Dominus illum susceperat: Quod incommodum tollit D. Aug. dicens: In Prophetia bene misceri futura præteritis, quia vtrūque significatur. Quia, inquit, ea quæ ventura prophetantur, secundùm tempus futura sunt, secundùm scientiā prophetantium iam pro factis habenda. Itaq; secundùm cū præterita hæc Dormiui, soporatus sum, & exurrexi, per futura sunt exponenda, quod sanè omnino faciendum est, cùm hic Psalmus intelligitur esse oratio Christi iam in persecutione existentis, & his verbis suam mortem atque resurrectionem prædicentis, quemadmodū communiter à nostris intelligitur. Verùm iuxta sensum literalem, quo hic Psalmus (vt ex titulo patet) ad Dauidem pertinet, cùm iam à filio suo persecutionem pateretur, rectè iuxta scripturæ phrasim per somnum, soporem, atque ex somno exurrectionem, intelligitur significari summa securitas & mentis tranquillitas. Nam qui malis pressi anguntur, lectum quietis causa petere nequeunt: aut si se ad quietem componunt, dormire nequeunt, curis somnum adimentibus. Qui verò se quietè dormit & cum saturatus est, nullo excitante surgit, is se nulla districtum anxietate declarat. Itaque hoc tropo aliquoties in scripturis summa securitas designatur. Vt cùm Leuitici vicesimosexto capite, inter reliqua bona, quæ Dominus seruantibus legem promittit, dicitur: Dabo pacem in finibus vestris: dormietis, & nō erit qui exterreat. Sic Ezechielis vicesimoquarto capite, de omnibus sub pastore Christo degentibus. Qui habitāt in deserto, securi dormient in saltibus. Et Oseæ secundo capite: Arcum & gladium, & bellum conteram de terra, & dormire eos faciam fiducialiter. Iuxta rationem intelligentiæ huius loci, possunt etiam præterita illa tria, per futura exponi, vt cohæreant cum futuro sequenti: quia Dominus suscipiet me. Nec est quod quis hanc literalem intelligentiam reiiciat, tanquam Iudaicum, & quæ euertat mysterium mortis & resurrectionis Christi quod hic plerique significatum volunt. Leuit. 26.

Primùm enim, quamuis hæc ab Ecclesia in officio Diuino de Christi morte & resurrectione canantur, non ex ea mox consequitur, eum esse proprium huius loci sensum, cum multa Christo tribuatur per accommodationem piam & vtilem. Deinde ea quæ de Christo sub typo aliquo dicuntur, non semper necesse est eodē modo de Christo intelligere dicta, quo ipsi typo conueniunt, sed etiam ea intentione spiritus frequēter lōge alto & sublimiori sensu Christo sunt accommodanda, quàm quo de typo dicūtur. Ita & hoc loco quanquā etiā simili sensu hæc Christo conueniant, quo Dauidi, rectè intelligitur spiritum etiam mysteriū mortis & resurrectionis Christi, designasse nomine soporis, & surrectionis à sopore. Idem dicendum de multis similibus locis.

Percussisti aduersantes mihi sine causa.] Pro, sine causa, Hebræa habēt maxillam, לחי Lechi enim maxillam significat, quod hoc conuenit ei quod sequitur de dentibus contractis. Significatur enim non solum ignominiosa in maxilla percussio, sed etiam vehemens, quæ scilicet dentes confregerit. Septuaginta videntur pro לחי Lechi legisse aliter, sed similibus literis, לחנם Lahinnam, hoc est, in vanum & sine causa, he scilicet pro heth, & vau pro iod. c

In finem in carminibus, Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM QVARTI PSALMI.

Prædicat Propheta Dei erga se misericordiam & benignitatem, & inimicos suos hortatur, vt omissis vanis suis contra se conatibus & consiliis, adiumentis iramq; deponant, & rectam viuendi rationem amplectantur, atque in vno Deo spes suas reponant, cuius beneficio se omnemq; pios rerum abundantiam, pacem ac securitatem, quam omnes desiderant, accepisse gloriatur. Et hic quoque Psalmus sic de Dauide est accipiendus, vt in illo etiam Christum, cuius ille fuit figura, & in quem omnes scriptura respiciunt, loquētem intelligamus, Dauidisq; & Christi exemplo nobisipsis accommodemus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

Psal. 4. *1 Cùm inuocarem exaudiuit me Deus iustitiæ meæ. * in tribulatione dilatasti mihi.*

Cum piis precibus inuocarem Dominum, semper exaudiuit me Deus parens, custos & approbator iustitiæ meæ, * cū tribulatione aliqua coarctaret, tu Domine semper mihi te inuocanti altitudinem præstitisti, cor meum tristitia angustatum, gaudio ex tua consolatione immisso dilatans, meque ex afflictione c qua arctabar, & velut in angustum locum concludebar, educens, & liberum, meique iuris efficiens.

2 Miserere mei, & exaudi orationem meam.

2 Nunc ergo etiam, & in reliquum vitæ meæ tempus miserere mei, & exaudi semper orationem meam.

*3 Filii hominum vsquequo graui corde? * vt quid diligitis vanitatē & quæritis mendacium?*

3 Vos autem homines mortales, qui me à Domino glorificatū & semper exauditum contumelia afficere studetis, quamdiu eritis corde in malis obstinato ac crasso ad intelligendum quæ recta sunt? * ad quid amatis atque inquiritis contra me huiusmodi consilia, quæ perficere neutiquam poteritis, sed vos fallent?

4 Et scitote, quoniam mi-

4 Cognoscite quæso & animaduertite, quòd Dominus, cui resistere

rificauit Dominus sanctum suum:

nemo potest,me sanctum suum apud omnes clarum & mirabilem reddidit,etiamsi multi conati fuerint me opprimere, nomenq; meum obscurare.

** Dominus exaudiet me, cùm clamauero ad eum.*

* Nec vnquam me Dominus in posterũ deseret, sed qui semper me
tutatus est,& admirandum fecit, is & in futurum exaudiet me, cùm in- c
uocauero illum.

5 Irascimini, & nolite peccare:
** quæ dicitis in cordibus vestris in cubilibus vestris, compungimini.*

5 Itaque si vos irasci contra me, aut quemuis iustum eius, contingat,
nolite tamen ex ira peccare, malum aliquod inferre conantes, sed iram
vestram metu diuini numinis abrumpite & compescite, * cùm estis in d
lectis vestris soli & quieti, ita vt singula meliùs expendere liceat, com- e
pungamini,pœniteatq; vos eorum quæ malè cogitatis interdiu apud vos
contra iustum.

6 Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino:

6 Ita autem omniq; mala voluntate deposita,vt Deum vobis habeatis placatum ac propitium,pro corporalibus cruentarum victimarum sacrificiis,sacrificate illi sacrificia iustitiæ, virtutem colite, pietatem atq; innocentiam, ac tum deinde in Deum vobis placatum omnes spes vestras reponite,nõ ampliùs in vobis ipsis, aut quibusuis fluxis caducisq; rebus.

** multi dicunt, quis ostendet nobis bona?*

* Multi de summi Dei prouidentia & benignitate dubitantes dicunt, quis exhibebit nobis bona?

7 Signatum est super nos lumen vultus tui Domine:
** dedisti lætitiam in corde meo.*

7 At verò super nos qui in te confidimus Domine,declaratio tui fauoris & benignitatis,tanquam signum quoddam leuata est, & ante oculos nostros posita,* atque ob id perfudisti cor meum lætitia.

8 A fructu frumẽti, vini & olei sui multiplicati sunt.

8 Hi enim qui in te mecum Domine confidunt,frumento, vino oleo, f
omnibusque rebus ad vitæ cultum necessariis,multum abundant.

9 In pace in idipsum, dormiam & requiescam.

9 Itaque expertus tuam in nos benignitatem ac prouidẽtiam, vnà cum illis in tranquillitate mentis securus viuam atque quiescam.

10 † Quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me.

10 Quoniam tu Domine,qui solus potes,singulari quodam modo,me constituisti, ac deinde semper constitues in confidentia tui, quæ me ab omni metu liberum faciet.

† Tu Domine me confidenter habitare fecisti apud meipsum, solitarium ac liberum,vt meo iure viuere liceat.

ANNOTATIONES.

QVANQVAM parum dicendum putẽ de titulis psalmorum,maximéq; attinet ad quasdã dictiones in Hebræo positas, quibus quid significatum sit parum constare potest: tamen vt aliquid solidum dicatur de eo, quod in huius psalmi & sequentium multorum titulo ponitur, in finem secundum dictionem Hebraicam למנצח Lamnatseach, quæ in datiuo hic semper ponitur,iuxta probabiliorem sententiam,significare victorem,vel præpositum,cuius erat vrgere opus,vt ex variis scripturæ locis patet. Itaq. putarunt hac dictione significari præpositus aliquis cantorum,cui Psalmus Dauid traditus sit,vt curaret eũ cani instrumentis musicis. Ad quod intelligendum operæpretium fuerit legere 15. caput 1. lib. Paralipomenon, Eadem dictio,detracta litera Mem, significat idẽ quod, in finem,sicq; in ipsis Psalmis quoties occurrens vertitur a Septuaginta. Vt cum legimus: Vsque quo domine irasceris in finem? &: Irritat aduersarius nomen tuum in finem. Quibus locis,in finem, positum est pro in perpetuum. Itaque vt quod simplicissimum est dicamus,vidẽtur Septuaginta in titulo psalmorum vertentes, in finẽ intellexisse significari Psalmos in perpetuum esse canẽdos:nec tantum pertinere ad ea tempora quibus editi sunt,sed & ad omnia secutura sæcula. Id enim Hebraica dictione למנצח Lamnatseach in titulis posita significari,etiam Hebræi quidam,teste Pagnino, intellexerunt.

Psal. 102.

Psal. 13.

IN TRIBVLATIONE DILATASTI, &c.] Tropus est familiaris scripturis sanctis,& maxime Psalmis, vt qui in tribulatione est constitutus coarctatus dicatur & angustiatus, tum quia tribulationes cor hominis tristicia coarctant & constringunt, tũ quia is qui persecutionem patitur,quasi in arctum & angustum locum concluditur,vt latere frequenter cogatur. Contra qui e tribulatione liberatur,dicitur educi in latitudinẽ, & dilatari,eò quòd cor eius gaudio dilatetur & liberius fiat,& quod latius ei locus aperiatur, vt iam ab omni persequente liber vbiuis versari possit. Cæterùm pro illo dilatasti mihi, Græcis est ἐπλάτυνάς με, dilatasti me, quomodo habet Psalterium Romanum. Nostra lectio exponenda est,vt in paraphrasi. Imitatus est enim noster interpres phrasim Hebraicam.

MISERERE MEI] Hic versus accipi potest, vt sit oratio qua significet se vtuum fuisse in tribulatione per quam exaudiri meruit:vel coniungi potest cum superiori in hunc modum: Quoniam semper me Deus exaudisti,etiam nunc miserere mei.

VSQVEQVO GRAVI CORDE?] Pleriq. per cor graue,intelligunt cor ad terrena depressum,nec cœlestia respiciens. Verùm argumento Psalmi & Hebraicæ lectioni magis conuenit per cor graue intelligere cor obstinatum in malo contra iustos,cor crassum, nec valens intelligere quod verum est, quomodo Isaiæ quinto capite dicitur. Excæca cor populi huius,& aures eius aggraua. Per vanitatem autem & mendacium,plerique, & hi maxime,qui graue cor intelligunt cor ad terrena depressum, intelligunt res istius seculi vanas & fallaces, nec præstantes fœlicitatem,quam ab eis expectant homines mundani. alij verò intelligunt vana falsaq. idola. Verùm Psalmi argumento,& Hebraicæ lectioni magis conuenit,vt accipiamus per vanitatem & mendaciũ quod in Psalmo secundo per inania, vana scilicet consilia, & conatus impiorum contra iustos. Sic enim habent Hebræa: Filij viri vsquequo gloriam meã ad ignominiam,scilicet perducere conamini? diligentis vanitatem,& quæretis mendacium? vbi ex prima parte versus satis intelligitur, quid per vanitatem intelligi debeat. Cæterùm quod ex Hebræo omnes vertant, Vsquequo gloriam meam ad ignominiã,pro eo quod Septuaginta verterunt: Vsquequo graui corde: prouenit ex eo, quòd Septuaginta quasdam alias literas similes legerint, & a
alia puncta,quàm legantur apud Hebræos,vt facile aduertere possunt Hebraicarum literarum periti. Quod semel hic monemus,vt minùs mirentur lectores diuersitatem versionis Septuaginta,à communi aliorum versione in aliis multis locis.

Psal. 6.

ET IN CVBILIBVS VESTRIS.] Cõiũctio, &, sicut nec Græcis est,nec Hebræis,ita nec apud Augu- b
stinum,& sensui obest. Nõ enim Græcis & Hebræis eadem est propositio, cum dicitur, in cordibus vestris, & cùm dicitur,in cubilibus vestris,sed priori loco est præpositio ἐν, in posteriori verò loco est ἐπὶ super. Sic & Hebræis, vnde non rectè per interpositam coniunctionem hæc copulantur,sed significatur:quod quæ per diem mal sunt cogitata, nocturno tempore sint expendẽda, & abiicienda,quemadmodum & Euthymius exponit.

COMPVNGIMINI.] Græca habẽt verbũ κατανύγητε, quod non solum significat compungi & pœnitere, sed etiam tacere ac quiescere,quã significationẽ habet verbum Hebræum דמו dumu, vnde potiùs vertẽdũ fuisset,

tacete,

tacere, quemadmodum vertunt ex Hebræo plerique Ac tum ... Quæ apud vos in cubili dicere proponitis contra iustum, hæc tacere, bene tamen hic quadrat verbum, compungimini. Nam qui tacet, & quiescit ab his quæ dicere vel facere proposuit, is iam de eis compungitur & pœnitentiam agit. Hebræa autem non habent, quæ dicitis, sed, dicite in cordibus vestris, super cubilia vestra & tacete. Cuius sensus est: perpendite rem ipsam apud animum vestrum, in lectis vestris cum soli estis & tacete, ac quiescite à malo, quod iusto inferre studuistis. Verbum tamen Hebræum, quod Græcus vertit κατανύγητε, etiam significat meditari & cogitare: secundùm quam significationem rectè accipitur verbum κατανύγητε, positum pro compungimini, eò quòd huiusmodi meditationem & cogitationem subsequi soleat mentis compunctio & pœnitudo vera.

f SACRIFICIVM IVSTITIAE.] Hæc oratio duobus modis accipi potest. Primum eo modo, quo accipitur sacrificium laudis & confessionis pro ipsa laude & gratiarum actione, sic sacrificium iustitiæ pro ipsa iustitiæ puritate & innocentia vitæ neminem lædente. Secundò pro sacrificiis exterioribus commendans studio solidæ iustitiæ, vt intelligamus Prophetam exigere non tantùm sacrificia exteriora, qualia in veteri lege erant vituli & agni, &c. in nouo corporis mortificatio, corporis Christi oblatio, &c. sed etiam vt hæc sacrificia cum iustitia offerantur, & vero melioris vitæ proposito. Aut sacrificiu iustitiæ, intelligit sacrificia quæ iustitia exigit quæque iustum est Deo offerre. Cæterùm ne quis, quia singulari numero dictum est, sacrificium, de singulari aliquo vno sacrificio istud contendat intelligendum, aduertendum, Hebræa habere pluraliter, sacrificia iustitiæ.

g MVLTI DICVNT. &c.] Hæc multorum petitio dupliciter accipi potest. Primùm vt hosce multos intelligamus hostes Dauidis, optantes cernere Dauid extinctum, & sit sensus: Quis dabit, vel vtinam det aliquis, vt videamus quod cupimus, quod bonum est in oculis nostris. Dauidem scilicet extinctum. Secundò, vt per bona, accipiamus diuitias, & omnia fortunæ bona, externamque fœlicitatem. Atque sic quod dicitur quis ostendet, accipi potest, siue per modum optantis diuitias, quas homines mundani impensè desiderāt & quærunt, sed non ab eo, à quo solo fœliciter dantur, siue per modum desperantium de diuina benignitate & prouidencia. Notandum autem, non esse legendum, ostendit, per præsens vel præteritum, sed futurum, ostendet, vt habent exemplaria correctiora consentientibus originalibus.

h A FRVCTV FRVMENTI, &c.] Plerique, quoniam congruere non putant Prophetæ, vt se lætitia perfusum dicat ob temporalem suam suorumque fœlicitatem, intelligunt per multiplicatos à fructibus istis, homines mundanos terrena bona sectantes: prophetamque significare se illis non inuidere sua bona, sed ob ea simul cum illis gaudere, vt simul cum illis quieta & secura esse mente per fiduciam in Deum. Quidam accipit præpositionem, a. pro plusquam: vt significet Dauid se magis lætitia affectum ob persuasionem diuini fauoris, quam cùm homines terreni abundant rebus terrenis. Alij ob eandem causam frumentum, vinum & oleum mysticè intelligunt, vt significent nouæ legis sacramenta & charismata, quibus locupletandos in spiritu Christianos præuiderit Propheta, cum quibus in bona pace se dicat somnum mortis subiturum. Verùm indignum Prophetæ non debet videri, imo argumento Psalmi ad literam optime conuenit vt intelligamus, Dauidem pro illo statu lætitia perfusum ob temporalem fœlicitatem, et post inimicorum persecutionem concessam Rerum enim abundantia, & securitas eisdem penè verbis à Moyse promissa & prædicta est, quibus de his Dauid gloriatur hoc loco, vt patet Leuitici 26. Apprehendet Messium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem & comedetis panem vestrum in saturitate, & habitabitis absque pauore in terra vestra. Dabo pacem in finibus vestris, dormietis, & non erit qui exterreat. Et Deuteronomij 33. Habitabit Israel confidenter, & solus. Oculus Iacob in terra frumenti & vini. Sic tamen ... & omnes scripturæ à Spiritu sancto dictati sunt, vt omnibus sæculis congruant. Proinde quoniam in noua lege spiritualia magis bona & promissa sunt, & desideranda sunt dum ad CHRISTVM, aut CHRISTI membra hunc Psalmum referimus, per terrenarum rerum abūdantiam mysticè accipere oportet spiritualium donorum plenitudinem, quam sunt omnibus consequutus est CHRISTVS. *Leuit. 26.*

i IN IDIPSVM.] Græcis est ἐπὶ τὸ αὐτό. Aliquoties in Psalmis hæc oratio occurrit pro qua Hebræis est dictio significans simul, vnde in hoc significatu accipienda est quando occurrit.

k QVONIAM TV DOMINE SINGVLARITER.] Indicat paraphrasis duplicem intellectum. Alterum quo dictio, singulariter, refertur ad Deum, vt significetur Deum singulari ratione hoc effecisse, vel potiùs Deum solum hoc ei concessisse, nam dictio Hebræa correspondens, significat idem quod solus. Alterum, quo dictio, singulariter, refertur ad accusatiuum, me, vt significet propheta se constitutum sensum & solitarium, hoc est, vt suo viuere possit arbitrio, nemine ei facessente negotium. Qui sensus præferendus videtur, ob similem locum, quem ex Deuteronomio iam produximus: Habitabit Israel confidenter & solus, vbi duo hæc eisdem verbis populo Dei coniunctim tribuuntur.

In finem, pro ea quæ hæreditatem consequitur, Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI QVINTI.

Vir sanctus à Saule impijssimo tyranno vehementer exagitatus, & à sceleratis eius adulatoribus grauia expectans, molestè admodum ferens, quod exul ab hæreditate Dei nō posset cum pijs simul Deum colere, preces quas quotidie fundebat, audiri enixè & ardenter orat, consolans se, eò quòd nec improbi Deo probari, nec ope eius iusti destitui possunt. Ab hoc ergo se regi ac defendi, ac hostium, quorum dolos & malitiam simul describit, perniciosa consilia euerti, sicque exhilarari bonos ob Dei intellectam benignitatem deprecatur. Est autem hic Psalmus, conueniens oratio pro ecclesia destinata ad cœlestem hæreditatem, quæ ab impijs, impedire eam à consecutione huius hæreditatis conantibus, liberari exoptat: vt ob id rectè iuxta Septuaginta versionem positum sit in titulo, pro ea quæ hæreditatem consequitur, quanquam quid dictione Hebraica נחילות nehilot, hoc loco posita significetur, valde incertum sit.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1

*1 Verba mea auribus percipe domine: * intellige clamorem meum.*

2 Intende voci orationis meæ, rex meus, & Deus meus.

E quæso Domine, repellas à te orationem meam, sed verba mea recipe: * cognoscere te declara clamorem cordis & oris mei. *Psalm.* 2

2 Intentus esto ad vocem orationis meæ: vt exaudias tu Domine, qui es rex meus, & Deus meus, quem solum colo, quem solum dominum meum cognosco, a quo solo pendeo.

3 Quo-

3 Quoniam ad te orabo Domine.
** mane exaudies vocem meam.*

3 Quoniam sublatis ad te Domine manibus & oculis, te oro, semper- a
que orabo, ad te vota mea dirigam, nullum aliud mihi præsidium quæ-
rens.* tempore matutino, quo, (vt est summè ad orandum opportunum)
te domine semper orabo, tu quæso exaudi vocem meam, quod & te fa-
cturum confido.

4 Mane astabo tibi, & videbo:

** quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.*

4 Mane enim cum mens ab omnibus humanis curis vacua est, postha- c
bitis omnibus aliis meis curis & studiis, ante omnia ego me per mentis
eleuationem præsentem tibi exhibebo, & sublatis ad cœlum oculis suspi-
ciam ad te iutentè, expectans auidissimè tuam consolationem & opem,
* quam ideo mihi certissimè promitto, quoniam tu non es Deus appro-
bans iniquitatem, vt dij gentium, noxij dæmones, qui flagitiis, fraude, &
omni improbitate delectantur.

5 Neque habitabit iuxta te malignus: neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.

5 Non habitabit in sancta ciuitate tua apud te malignè agens, nec permanebunt iniusti ante conspectum tuum, sed ab eo repellentur. Nam & in hac vita non sines eos diu inter tuos agere, & post hanc vitam à tuorum electorum consortio, tuique vultus contemplatione reiicientur.

6 Odisti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mendacium.

6 Odisti enim omnes eos qui dediti sunt iniquitati, perdes omnes qui loquuntur mendacium, quo aliis negotium exhibere, eosque circumuenire student.

7 Virum sanguinum & dolosum abominabitur dominus: Ego autem in multitudine misericordia tua.*

7 Hominem studentem alienum effundere sanguinem, & fraudulentum detestatur Dominus:* Ego autem tandem ab huiusmodi impiis per magnam misericordiam tuam liberatus.

8 Introibo in domũ tuam: adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.

8 Introibo in domum tuam, cum pauida ac religiosa veneratione tui, d
versus sacrarium sanctum tuum, quod tua sanctitas inhabitat, te adorabo
& venerabor, gratias tibi agens de tuis in me beneficiis, digneq; semper
colens quem isti prorsus negligunt, imò impietate plurima offendunt.

9 † Domine deduc me in iustitia tua propter inimicos meos,
** dirige in conspectu tuo viam meam.*

9 Eheu Domine inimici mei me obseruant sicubi noceant, sicubi præ- e
cipitent. Tu itaque domine, ne quicquam nocere valeant, sis quæso mi-
hi comes & dux per iustitiam tuam, qua semper bonis in te confidenti-
bus ades, malos autem execraris.† Deduc etiã me in ea quam nobis præ-
cepisti, iustitia tua, vt in ea constanter conuerser:* fac vt mea vita & con-
uersatio recta sit ante te, vt ibi grata sit, & placeat. Sic enim cùm tuus spi-
ritus me in omnibus ad tua iussa deduxerit, nihil officient: quantumuis
vigilanter mihi improbi isti insidientur.

10 Quoniam non est in ore eorum veritas.
** cor eorum vanum est:*

10 Meritò autem istud facere debes mi Domine propter insidiantium mihi inimicorum improbitatem: quoniam non est in ore eorum rectitudo, nihil nisi maledicta, fraudes, mendacia in ore eorum vigent, nec mirum, cùm cor eorum non nisi vana cogitet & praua.

11 Sepulchrum patens est guttur eorum.

** linguis suis dolose agebant:*
** Iudica illos Deus.*

11 Ideoque guttur eorum est velut apertum sepulchrum, ex quo teterrimus ac lethalis odor mortui cadaueris efflatur, quodque paratum est vt mortuum excipiat & deuoret. Nam & guttur eorum cordis mortui intus latentis fœditatem ac noxium odorem exhalat, paratum semper vt homines captos voret & extinguat: * linguis suis fraudulenter mecum agebant, aliud in ore, aliud in corde gerentes. * Tu itaque Deus potentissime & iustissime, pro nobis iudicans condemna illos, reddens illis perditionem quam merentur, tuaque punitione illorum iniustitiam declarans.

12 Decidant a cogitationibus suis, secundùm multitudinem impietatum eorum expelle eos.
** quoniam irritauerunt te Domine.*

12 Fac vt non assequantur quæ contra me cogitauerunt, pro merito multitudinis iniquitatum illorum proiice eos a tuo conspectu, & sanctorum consortio in sempiternas tenebras, * quoniam non solum mihi iniuriam faciunt, sed etiam te domine ad iracundiam prouocauerunt, dum tuæ constitutioni tanto furore obnituntur.

13 Et lætentur omnes qui sperant in te.
** In æternum exultabunt, & habitabis in eis.*

13 Et fac vt boni qui in te fiduciam collocant, videntes impiorum vanos conatus, eorumque pœnas, iustorum autem ab impiis liberationem, lætentur de tua iustitia, & erga iustos bonitate.* Profectò, quod precor, domine eueniet. Nam boni lætabuntur in perpetuum, eò quòd tu habitabis in medio eorum, tua præsentia eos semper ab omni malo defendens, & omni lætitia adimplens.

*14 Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum. * quoniam tu benedices iusto.*

14 Et de tua beneficentia gloriabuntur qui te diligunt: * quoniam videbunt quòd tu omni qui iustitiæ incumbit, benefacies, ab omnibus malis ipsum eripiens, summisque bonis afficiens.

15 Domine, vt scuto bonæ volũtatis tuæ coronasti nos.

15 Tu Domine omnes nos qui in te speramus, teque diligimus, tua beneuolentia ac beneplacito, tanquam scuto quodam tutissimo, circundedisti, ac ex omni parte circumcinxisti in modum coronæ, semperque cinges, vt tuti fuerimus, semperque futuri simus ab omnibus telis & insidiis inimicorum, tua beneuolentia nos protegente in modum scuti.

ANNO-

ANNOTATIONES

a VERSVS PRAECIPE, &c.] Ex magno affectu & desiderio, multis verbis, idē ferè significantibus exaudiri optat. Notandus tamen est ordo trium horum verborum. Primum enim est, auribus percipere orationem. Deinde intellectum etiam ad eam applicare. Postremum ad illam intendere, ac vim mentis ad eam inclinare, & diligenter quid orietur, considerare.

b MANE EXAVDIES. Dicit exaudies, ex certa exauditionis fiducia: vel futurum positum est pro imperatiuo exaudi. Nam id frequens est apud Hebræos. Vtrumque indicat paraphrasis.

c ET VIDEBO QVONIAM] Coniunctio, quoniam, coniungi potest cum verbo, videbo, & accipi (vt aliquādo accipitur) pro quòd, vt sit sensus: Ego perspiciam & considerabo, quòd tu nō approbes iniquitatem, atque hac consideratione mihi persuadebo futuram ab inimicis meis liberationem. Aut diuisim potest legi, & accipi causaliter, vt sit sensus iste: Aſpiciam ad te, expectans à te consolationem, quoniam scio tibi non probari iniquitatem. Dictio enim Hebraica ... Assape non simpliciter videre significat, sed speculari & oculis diligenter obseruare: vt faciunt qui intentis in aliquem oculis aliquid ab eo expectant, quod & hic posita Græca dictio ἐπόψομαι significat, est enim, spectare in aliquem. Et est notandum Græca, vt iam ferè habent, hic esse corrupta, habent enim ἐπόψεσθέ με id est, videbis me: cum sit legendum ἐπόψομαι quomodo Euthymius quosdam codices habere testatur, nec tamen in passiua significatione accipi debet, vt ille vult, sed actiua, vt noster bene vertit.

d ADORABO AD TEMPLVM SANCTVM TVVM] Per templum sanctum, ad literam intelligit Propheta tabernaculum fœderis, quod soli sacerdotes introibant ad orādum: reliqui verò foris in atrius stantes orabāt versus illud, hoc est, cōuersi in illud oculis, tanquam in quo peculiarem sui præsentiam Deus exhiberet. Sed mysticum autē sensum, ipsum cœlum, per tabernaculum illud adumbratum significatur, ad quod mente conuersos nos adorare Deum oportet. Est autem adorare, mente ac corpore se alicui incuruare.

e DEDVC ME IN IVSTITIA TVA.] Dupliciter hæc pars accipi potest. Primùm vt per iustitiā Dei, accipiamus eam quæ in Deo est, qua ipse iustus est, malos coercens, bonisque seruans quæ promisit: & tunc præpositio, in, exponenda est pro, per. Alio modo iustitia Dei accipi potest ea, quam nobis præcepit, vt sit sensus: Deduc me in iustitia mandatorum tuorum, quam nobis præcepisti. Qui sensus magis cōsentit cum eo quod sequitur: Dirige in conspectu tuo viam meam: pro quo tamen in Hebræo habetur, Dirige in conspectu meo viam tuam, quemadmodum Hieronymus in epistola ad Suniam & Fretelam testatur haberi in emendatis codicibus 70. interpretum. Cuius sensus hic erit: Fac Domine vt via tua recta sit coram me, vt rectam & bonam eam iudicem, vel, Tu Domine, tanquam dux itineris mei, fac vt via tua recta planaque sit ante me, vt nullo impediente in tua via ambulem. Qui sensus coincidit cum nostra lectione. Cùm enim Dominus facit vt in via eius ambulare possimus, tunc in conspectu eius via nostra recta est bona.

f VT SCVTO BONÆ VOLVNTATIS TVÆ] Pronomen tuæ, nec in Hebræis est, nec in Græcis. Et in Hebræo ea dictio, quæ scutum significat, non ponitur in regimine. Vnde potius vertendum erat, vt scuto, bona volontate coronasti, vt significetur bonam Dei voluntatem, aut beneplacitum eius (id enim dictio Hebræa significat, & Græca) esse instar scuti. Quem sensum vt etiam nostra litera habeat, oratio transitiua intransitiuè accipi debet, hoc est, scutum bonæ voluntatis, pro scuto, quod est bona Dei voluntas.

2. In finem in carminibus, Pſalmus Dauid pro octaua.

ARGVMENTVM PSALMI SEXTI.

Correptus graui morbo Dauid (quē ob stuprum cum Bersabea, & homicidium Vriæ à plerisq; incurrisse putatur) ardentissime a Deo precatur sanari, mortem plurimùm horrens, metuens ne per eam gloria Dei aliquid obscuretur, ac inimicis eius impijs occasio detur de eius interitu gloriandi, & blasphemandi Dei in promissis veritatem. Deinde de exaudita sua a Deo oratione glorians, hostibus suis exitium eius expectantibus pie insultat. Mysticus autem Psalmus hic, oratio est hominis intra conscientiam suam anxij, & ob memoriam peccatorum suorum trementis iram futuri iudicij ac ob id pœnitentiam agentis, iramq; Dei deprecantis, & postremùm de diuina consolatione lugentibus promissa gloriantis, vt quæ de infirmitate, morteq; corporali ad literam intelliguntur, ea mysticè intelligantur de infirmitate animæ ac morte æterna.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Domine ne in furore tuo arguas me: * neque in ira tua corripias me.*

OMINE ne quæso, duriter, ceu iratus, grauique indignatione accensus me corripias. * neque ad vindicandum mea scelera me castiges per seueritatem iustitiæ tuæ, sed paternam tantùm adhibe filio castigationem. Pſalm. 6.

*2 Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum: * sana me domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.*

2 Miserere mei Domine, quoniam planè fractus sum viribus corporis a & animi. * sana me Domine, quoniam morbi dolorisque vehementia, mortis item horrore, concussa sunt ossa mea, & membra corporis mei.

*3 Et anima mea turbata est valde: * sed tu Domine vsquequo?*

3 Sed & anima mea præ nimio dolore ac timore turbata est valde, ita b vt & exterius & interiùs crucier, idque vehementer: * Et cum ita mecum geratur, tu domine quamdiu exercebis iram in supplicem tuum, quousque differes curationem animi & corporis mei?

*4 Conuertere Domine & eripe animam meam: * saluum me fac propter misericordiam tuam.*

4 Visus es optime Domine auertisse iam faciem tuam à me propter scelera mea, cum tanto me dolore discruciari sineris: nunc quæso tandem placatus conuertere rursum ad me, fauorem tuum iterum mihi exhibens, & à morte imminente, ac infirmitate, doloreque præsente libera animam meam, * saluum me fac non ob ea merita, de quibus diffido, sed propter infinitam misericordiam tuam.

*5 Quoniam non est in morte qui memor sit tui: * in inferno autem quis confitebitur tibi?*

5 Quoniam non est inter mortuos quisquam, qui memoriam tui agat apud viuentes. * Quis existens in inferno aut sepulchro inter mortuos, sanctissimum nomen tuum celebrare poterit apud mortales: Itaque Domine ne immatura me morte eripias, sed sanitati restitue, vt tuam apud homines

bomines potentiam, bonitatem, ac veritatem deprædicare valeam.

*6 Laboraui in gemitu meo: * lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.*

6 Scio Domine grauiora quàm patior me promeritum, sed tamen & misericordiam tuam pœnitentibus paratam non dubito. Itaque partim vt hanc impetrarem, partim ob doloris mortisque vehementiam, iugibus suspiriis te inuocaui, adeò vt defatigatus sim suspirando, * nec desinam donec impetrem quod cupio, sed per singulas noctes, cùm solitudo doloris habenas laxat, tam copiosè lachrymas effundam, vt eis lectus meus lauetur & humectetur abundè, ne tunc quidem mihi quietem concedens, cùm tempus est requiei.

*7 Turbatus est à furore oculus meus: * inueteraui inter omnes inimicos meos.*

7 Oculi mei propter acerbitatem vindictæ tuæ quam sentio, turbati sunt, & caligantes, præ lachrymarum abundantia, vt visum penè amiserint: * & ego in medio inimicorum meorum, qui sua insultatione & gloriatione molestiam animi mihi duplicarunt, ante tempus consenui, succoque depereunte facies mihi contracta est præ nimio dolore ac fletu.

*8 Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem * quoniam exaudiuit Dominus: † vocem fletus mei.*

8 Discedite à me, spe vestra delusi, omnes vos operarij iniquitatis, qui interitum meum expectabatis, & quærebatis, sed frustra, * quia Dominus exaudiuit flebilem & querebundam vocem meam, quam cum fletu profudi † exaudiuit fletum meum inuocantem ipsum.

9 Exaudiuit dominus deprecationem meam.
**Dominus orationem meam suscepit.*

9 Exaudiuit, inquam, Dominus deprecationem meam: * Dominus orationem meam non repulit, sed acceptauit, gratamque habuit.

10 Erubescant & conturbentur vehementer omnes inimici mei:
**Conuertantur, & & erubescant valde velociter.*

10 Hoc igitur intelligentes inimici mei multùm pudefiant, & admiratione simul ac terrore conturbentur, videntes se opinione sua frustratos esse, * conuertantur in fugam, à cœpto suo ac cogitatione sua retrocedant, ac pudore afficiantur subitò videntes me sanatum diuina gratia, quem derelictum putabant mortique destinatum.

PARAPHRASIS EIVSDEM SECVNDVM MYSTICVM SENSVM.

1 Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.

DOMINE ne, quæso, propter peccata mea me castiges per seueritatem iustitiæ tuæ, qua corripies in nouissimo die impios, tradens eos æternis cruciatibus: sed hic virga paterna me castiga, ne in æternum cum mundo condemnet.

2 Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum, sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.

2 Miserere, mei miserere Domine peccata mea clementer remittens, ac per gratiam tuam vulnera animæ meæ curans, quoniam ad bonum agendum omnino sum imbecillis: sana me Domine ab hac infirmitate, & à peccati vulneribus, quoniam etiam ossa mea concussa sunt, horrore tremendi tui iudicij, quod impios manet.

3 Et anima mea turbata est valde: Et tu Domine vsquequo?

3 Sed & anima eodem timore, ac pœnitentiæ dolore valde conturbata est, & tu Domine piissime quamdiu me miserum te inuocantem deseres, tua gratia & consolatione priuatum?

4 Conuertere Domine & eripe animam meam: saluum me fac propter misericordiam tuam.

4 O Domine, qui iam auersus es à me ob peccata mea, conuertere obsecro ad me, mihique placatus sis ac propitius, & eripe animam meam à peccatorum nexibus, à mortis æternæ timore: & quanquam meis peccatis metui non saluari, saluum tamen me fac propter misericordiam tuam.

5 Quoniam non est in morte qui memor sit tui: In inferno autem quis confitebitur tibi?

5 Quoniam non est inter eos, quos æterna mors possidet, quisquam, qui memor sit tui ad te laudandum, quis in æterna constitutus damnatione laudabit nomen tuum, vbi blasphemiis, fletibus, & dentium stridoribus omnia plena sunt?

6 Laboraui in gemitu meo: Lauabo per singulas noctes lectum meũ, lacbrymis meis stratum meum rigabo.

6 Ecce Domine, quo misericordiam tuam, pœnitentibus semper paratam, ad parcendum flecterem, iam suspiriis meis defatigatus sum nec adhuc desistam: sed per singulas noctes, cùm ipsa solitudo peccatorum admissorum citiùs suggerit memoriam, lectum meum lachrymis meis abundè madefaciam, ne tempore quidem quietis requiescens.

7 Turbatus est à furore oculus meus: inueteraui inter omnes inimicos meos.

7 Oculus mentis meæ ex consideratione seueræ tuæ vindictę multùm est in me conturbatus, oculusque corporalis nimio fletu caligauit, dum perpendam iram, quam super impios effundes in nouissimo die, quam & ego me promeruisse cognosco, propter inimicos salutis meæ, inter quos conuersor iugiter, mihi insultantes, atque ad peccata & desperationem pertrahentes, ego iam præ nimio dolore ac fletu velut consenui, facie planè corrigata atque contracta.

8 Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei.

8 Discedite longè a me omnes operarij iniquitatis, qui me tum ad peccandum, tum ad desperandum solicitastis, quoniam exaudiuit Dominus flebilem vocem meam, dimissis peccatis securum me faciens ab æternæ mortis timore, ac sua gratia, infirmitate animi curata, ad bonum habilem reddens,

9 Exaudiuit dominus de-

9 Exaudiuit certe (quod præ nimio gaudio sæpe dicendum est) Dominus

precationem meam: Dominus orationẽ meã suscepit.
10 Erubescant & conturbentur, &c.

nus deprecationem meam, Dominus orationem meam admisit.
10 Proinde pudefiant & conturbentur frustrati omnes inimici mei, qui me æternæ morti destinatum habebant: conuertantur in fugam, atque à sua retrocedant opinione, ac erubescant velociter.

ANNOTATIONES.

Pro octaua, Hebræi dictionem שמינית seminith, pro qua nostri titulo habemus octaua, significare hic putant instrumentũ musicum octo chordarum, quale est quod dicimus Hackebett vel sanctorie. Quorũ sententia an vera sit expendendum esset ex 1 Paral. 15. vbi dicuntur quidem in citharis pro octaua cecinisse epinicion vbi Hebræa habent eodem modo, sicut hoc loco על-השמינית Al-hasseminith, quod magis est, super octaua. Latini fere per octauam intelligunt diem octauã, diem scilicet nouissimi iudicij, qui succedet septẽ diebus, quibus iam omne tẽpus peragitur. Atque ideò in titulo positũ dicunt pro octaua, quoniã hic Psalmus cõgrua forma est homini pœnitẽti, itã Dei deprecanti, vt effugiat Dei furorẽ in die nouissimo. Verùm hæc interpretatio nõ cõuenit nisi sensui mystico, & in dictionibus illis, de quib⁹ nihil est certi, nõ multũ hærendũ est.

a CONTVRBATA SVNT OSSA MEA.] Non est legendum, omnia ossa mea: sed tantùm ossa mea, quemadmodum habent libri correctiores, consentientibus Græcis & Hebræis. Ossa autem Hebraicè sæpe per synecdochen ponũtur pro membris ipsis corporis, quæ ex ossibus constant.

b ET TV DOMINE VSQVEQVO?] Cùm in quibusdam Latinis libris habeatur coniunctio, sed, in aliis, & posteriorem lectionẽ verã esse docent Hebræa simul & Græca quæ etiã apud D. Hieronymum & Augustinũ reperitur. Et habet hæc lectio aliquid emphasis. Postquã enim suæ miseriæ statũ exaggerauit, subijcit: Et tu Domine vsquequo? quasi dicat: Cùm ergo sic mecum agitur, quamdiu tu Domine differs consolationẽ?

c IN INFERNO.] Dictio Hebraica שאול scol proprie significat sepulchrũ, vnde plerique hic vertunt, in sepulchro autẽ quis confitebitur tibi? Sicut postea dicitur in alio Psalmo: Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiã tuam? Plerunque tamen accipitur in scripturis pro omni mortuorum loco & statu ante Christi passionem, siue iustorum, siue damnatorũ. Vnde Iacob dicit: Descendam lugens in infernum ad filium meum. *Gen.37.* In qua significatione generali etiã hic accipi debet secundùm sensum literalẽ. Idem enim est quod dicitur in priori parte, in morte, cum eo quod in secunda parte dicitur, in inferno. Cùm autẽ dicit: quis confitebitur tibi? non vult negare mortuis laudandi Deum facultatẽ, sed hæc dicẽs respicit in quẽ finem viuamus in hoc seculo, nempe vt alij aliis gloriam Dei depręedicemus. Neque enim Prophetæ institutũ fuit hic tractare quid agant, vel in qua se occupent mortui. Elucidat multum hunc locũ, maximè secundùm literalem sensum, similis locus *Psal.48.* in cãtico Ezechiæ, qui lethali morbo correptus, similibus verbis mortem corporalẽ deprecatur, dicens. Quia nõ infernus cõfitebitur tibi, neque mors laudabit te: nõ expectabunt qui descendũt in lacum, veritatem tuam. Viuẽs, viuẽs ipse cõfitebitur tibi, sicut & ego hodie, &c.

d DISCEDITE A ME.] Intelligunt quidam hæc Dauidem dicere ad quosdam, qui sub amicitiæ specie ægrotum Dauidem visitabant, quem tamen extinctum cupiebant, quales aliquot fuisse testatur in Psalmo quodam sequente, cum dicit: Ingrediebatur vt videret, &c. *Psal.40.* Generaliùs tamẽ & simpliciùs intelligi potest illud dictum ad omnes eos qui Dauidis interitũ expectabant. Quoniã enim qui sua opinione frustrãtur, confusi sese ab hominibus subducunt, & in bello victi pedẽ referũt, hinc Propheta volens significare inimicos suos delusos esse sua expectatione, præcipit, vt a se discedant, & conuertantur in fugam, per tropum significãs eos desistere debere à sua expectatione. Subiungit autẽ hanc consolationem post orationem, siue quia hic Psalmus cõpositus est post liberationẽ atque ob id cõtinens simul & orationẽ, qua in malis vsus est, & beneficiũ liberationis quæ postea secuta est: siue quia inter orandũ firmam concepit impetrandæ salutis & exauditionis fiduciam.

Psalmus Dauid, quem cantauit Domino pro verbis Chusi filij Iemini.

ARGVMENTVM PSALMI SEPTIMI.

Quoniam iniquissimus Dauidis hostis Saul (quem modestiæ causa alieno nomine designat, appellando eum Cus, id est, Æthiopem, simul tamen immutabilem animi eius malitiam notans) Dauidem generum suum proditionis insimulatum in inuidiã populi adduxit, aliosque ipsum proditionis accusantes libenter audiuit, vir sanctus sese purgat his carminibus in quibus suam commemorat innocentiam, ob quam seruari se ab iniqua Saulis persecutione precatur, diuinam iustitiam aduersus eius crudelitatem implorando, vt reddito regno diuinitus sibi destinato populus in cultum Dei sub se colligatur. Tum deinde improbos & nocentes Dei iustitia & seueritate terrens, inimici sui interitum prædicit, laudem Deo pro iustitia seruata promittens. Quoniam autem in hac persecutione, Christi per omnia figuram Dauid gessit, mysticè Psalmus hic, oratio est Christi contra impium Iudaicum populum, per Cus rectè designatum, in qua suam innocentiam diuina iustitia vindicari optans, populum illum suoipsius gladio periturum prædicit. Ad Dauidis autem & Christi exemplum, est etiam conueniens orandi forma, iuste liberari optanti ab inimicis salutis nostræ, perditionem nostram inique quærentibus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Domine Deus meus in te speraui: * saluum me fac ex omnibus persequentibus me. & libera me.*
2 Nequando rapiat vt leo animam meam:
** dum non est qui redimat, neque qui saluum faciat.*
3 Domine Deus meus:
† si feci istud:
** si est iniquitas in manibus meis.*

DOMINE, Deus meus, quem vnicè colo, in te semper omnem meam spem collocaui. * Itaque tu me in te sperantem saluum fac, & libera ab omnibus persequentibus me.
2 Ne aliquando contingat, vt hostis meus qui me cum suis summa ferocia & ardore maximo persequitur, me quem quærit, tanquam leo rapiat ad deuorandum & perdendum, * dum non fuerit aliquis qui me redimat, & saluum faciat de manu eius. Nam nisi tu ab huius leonis impetu me serues, nullum alium seruare posse, mihi persuadeo.
3 Domine Deus meus misericordiam tuam fidenter imploro fretus innocentia mea, cuius tu ipse optimè testis es. Si enim feci illud inimico meo, quod mihi facit, † si feci quod me fecisse criminatur, & cuius ab

4 Si reddidi retribuentibus mihi mala:
** decidam meritò ab inimicis meis inanis.*

aliis apud illum accusor, vitæ scilicet eius & imperio insidias me struxisse: * si mali & iniqui aliquid molitus sum manibus meis contra eum.
4 Si retribuentibus mihi mala ego vicissim malum reddidi, & non potiùs mala bonis compensaui, seruans eis aliquando vitam, qui me ad mortem insectabantur: Si hæc, inquam, Domine, qui omnia nosti, commisi. * lubens patiar, vt secundùm meritum meum succumbam victus ab inimicis meis, vita, gloria, omnibúsque fortunis exutus, & omni spe mea frustratus.

5 Persequatur inimicus animam meam & comprehendat: & conculcet in terra vitam meam.
** & gloriam meam in puluerem deducat.*

5 Persequatur me fugientem inimicus meus ad perdendam vitã meam, & quem persequitur, capiat, captóque mihi non solum vitam meam violenter ac probrosè eripiat eamque conterat & consumat, * sed etiam gloriam ac omnem nominis mei honestam memoriam: qua à morte superesse possem, funditus extinguat: & in nihilum redigat.

6 Exurge Domine in ira tua:

6 Quoniam autem tu ipse Domine conscius es innocentiæ meæ, probéque nosti non admisisse me quæ mihi imponunt, & ob quæ me persequuntur; noli vltrà quasi iacenti ac dormienti, aut etiam viribus destituto simili, tuum pro me differre iudicium, tuamque dissimulare potentiã, sed per seueritatem iustitiæ tuæ, pérque iustam vltionem tuam declara in hostibus meis tuam potentiam. * Fac omnes inimici mei per circuitum ostensione tuæ iustitiæ & potentiæ te [illegible]ntiant omnibus esse altiorem & superiorem.

7 † Et exurge Domine Deus meus in præcepto quod mandasti.

** † & synagoga populorum circundabit te.*

7 Tu Domine præcepisti ciuitatum rectoribus, vicariis tuis, vt iniustos ab iniuria prohiberent, neque sinerent aliquem iniustè opprimi. Tu ergo Domine, qui hactenus mihi dormire visus es, exurge mihi, declarãdo pro me tuam iustitiam & potentiam secundum præceptum illud quod aliis faciendum mandasti. † Tu etiam te Domine vigilare mihi demonstra in ea re & negotio, quod mihi præcepisti, in munere scilicet regio quod mihi iniunxisti. Quod quidem peto, nõ tam meæ vitæ & dignitati, quàm tuæ sanctissimæ religioni ac saluti ciuium consulens. * Si enim pro me de iniquis iudicium feceris, & in destinatum mihi regnum adduxeris, populus intelligens te bonis consulere, improbos vlcisci, simul congregatus vndique circundabit te, tuam iustitiam collaudans, tuúmque patrocinium contra iniustos inuocans, † populus item iam sub impio principe à cultu tuo alienatus, illiusque exemplo ad impia pertractus sub me principe ad te reuocabitur, & in tuum cultum adunabitur.

8 † Et propter hanc in altum regredere:

** Dominus iudicat populos.*

8 Itaque propter salutem populi, fac vt declarata tua in impios homines potentia, altiorem te omnibus homines intelligant. † Quique dum sinis suos a tyrannis diuexari, videris solium tuæ iustitiæ reliquisse: rursum repete tuum tribunal, & in altitudinem tuæ iudiciariæ sedis cõscende: declarans te suorum esse vindicem. * Quod ideo meritò à Domino a
peto, quoniam ipse est, qui omnes populos etiam gentium nunc iudicat, ac in futuro iudicabit: nunc quidem ad defensionem innocentium contra noxios, in futuro autem ad plenam vniuscuiusque retributionem.

9 Iudica me Domine secundum iustitiam meam:
** & secundum innocentiam meam super me.*

9 Itaque quoniam tibi est imperium iudicium, quæso Domine vt pro me contra hostes meos facias iudicium secundùm iustitiam meam, qua erga illos me gessi. * & secundum innocentiam meam, quæ est in me erga il- b
los, dum nihil illis, te teste, nocumenti intuli.

10 Consummetur nequitia peccatorum, & diriges iustum:
** scrutans corda & renes Deus.*

10 Non perducet quæso Domine impietas hominum peccatorum, sed malitia eorum, quam ad tempus toleras super iustos, perdatur, ac finem accipiat, sicque tu iustum diriges, præstando ei rerum suarum fœlicem successum. * Tu, inquam, Domine, qui in iudicãdo falli non potes, quip- c
pe qui introspicias, diiudices, & probe cognita habeas intima quæque nempe hominum cogitationes, ac affectiones, & desideria.

11 Iustum adiutoriũ meũ à Domino:
† qui saluos facit rectos corde.

11 Iustum itaque est adiutorium meum, quod a Domino peto, non iniustè, nec immeritò hoc ab illo expecto, * quoniam ipse saluos facit om- d
nes eos qui recto sunt & simplici corde, qualem & me esse confido.

12 Deus iudex iustus, fortis & patiens:

** nunquid irascitur per singulos dies?*

12 Vos autem impij, ne ob dilationẽ diuinæ vindictæ securos vos arbitremini, illud scitote, quod Deus est iudex iustus, & fortis, cui nemo resistere potest, quique facile perficere possit, quod faciendũ iudicat & nihilominus longanimis est, patienter tolerans aliquandiu hominum iniquitatem, * non enim ipse, sicut hominum impietatibus quotidie irritatur & offenditur, ita etiam per singulos dies peccata vindicat, ac vltione iram suam declarat, quod quidem non fit per impotentiã aut iniustitiam, sed per eius longanimitatem, qua peccatores ad pœnitentiam expectat.

13 Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrabit:

13 Quamuis autem longanimis sit, si tamen à vestra prauitate non fueritis conuersi, scitote imminere vobis perditionẽ, breuique vos interituros. Ecce enim iam iam Deus (vt de ipso tanquã homine loquar) gladiũ suum vagina extractũ & exacutum quatiet, parans se ad percutiendum,

* imò

** arcum suum tetendit, & parauit eum.*

* imò iam arcum suum tetendit, & ad sagittandum parauit.

14 Et in eo parauit vasa mortis:
** † sagittas suas ardentibus effecit,*

14 Ac in ipso arcu parauit tela mortifera, sagittasque suas ardentibus carbonibus operatus est, ignitásque fecit, vt vehementiùs offenderent ac incenderent. * † Sagittas etiam suas fabricatus est his qui odio & ita ardentes me iniustè persequuntur. Seueritatem enim iustitiæ suæ, quæ hactenus sese non exeruit, & hebetata videri poterat, declarare Deus decreuit, vt per hanc tanquam per gladium quendam, impœnitentibus mortem, tum corporalem, tum æternam infligat, & ex ea tanquam arcu quodam iaculetur sententiam mortis & æternæ perditionis, quæ tanquam ignita quædam iacula succendat igne inextinguibili eos, qui odio ardentes me persequuntur.

15 Ecce parturijt iniustitiam, concepit dolorem:
** & peperit iniquitatem.*

15 Ecce hostis meus anxia mentis solicitudine & cruciatu annisus est iniquitatem exercere in me. Concepit in animo suo afflictionem, quam mihi inferre cogitat: * Malúmque quod in corde suo primùm conceptũ, deinde parturiebat, etiam tandem peperit, opere hoc ipsum, quantum in se erat, perficiens.

16 Lacum aperuit, & effodit eum:
** & incidit in foueam quã fecit.*

16 Neque palàm solùm oppugnat, sed etiam insidias struxit quibus me perderet: quasi si quis foueam occultam aperiat, ac profundè effodiat, vt incauti in eam lapsi pereant. * Verùm iusto Dei iudicio futurum cognosco, vt me à perditione liberato, ipsemet incidat in interitum, quem mihi parauit.

17 Conuertetur dolor eius in caput eius & in verticem eius iniquitas eius descendet.

17 Afflictio, quam mihi inferre conatus est, redibit in ipsummet authorem, & iniuria, qua me afficere studuit, recidet in verticem eius, grauiter eum feriens & premens. Deprehendent enim mala quæcunque mihi parauit, ipsáque improbitas, quæ ad meam perniciem illum exacuit, illi exitij & perditionis eius occasio erit, quomodo, si quis in altum mittat lapidem, & non cauto satis recidat in caput,

18 Confitebor Domino secundùm iustitiam eius: & psallam nomini Domini altißimi.

18 Ego autem periculis omnibus liberatus, gratias agam Domino, illumq́; laudabo pro iustitia eius, qua innocẽtes liberat, impiósque, vt merentur, perdit, & sanctissimũ nomẽ Domini altissimi hymnis celebrabo.

ANNOTATIONES.

Quoniam in titulo dicitur Psalmus iste cantatus pro verbis Chusi, quidam (inter quos Euthymius) putant hunc Psalmum compositum contra Absalonem filium, intelligentes per Chusi, Consiliariũ Dauidis, qui apud Absalonem dissoluit consilium Achitophelis. Verùm præter alia, quæ huic sententiæ contrariantur, sciendum, nomen illius Chusi scribi apud Hebræos per literam heth in principio, nomen verò hic positum per Caph. Nec est Hebræis hoc loco Chusi, sed Cus, quo nomine Saulem rectè designat, ob profligatos eius mores. Significat enim nomen Cus, Æthiopem. Malis autem hominibus nigri nomen à veteribus tribui solitum etiam Poëtæ Latini indicant. Porrò Saulem fuisse virum iniquum, ipsemet Saul testatur in libris Regum.

a Dominus iudicat populos.] Videtur interpres legisse præsens κρίνει, cum Græcis iam sit futurum κρινεῖ iudicabit, quemadmodũ habent & Hebræa.

b Consumetur nequitia peccatorum.] Augustinus & Hieronymus in commentarijs legunt consummetur, vt significetur, nequitiam peccatorum implendam esse & perficiendam, ac tum demum rectitudinem iusti declarandã. Sicque vertisse nostrum interpretem videri omnino potest, ex eo quod Græcis est verbum deprecatiuum συντελεσθήτω, hoc est, consummetur, vel consumatur. Nam dictio Græca vtrumque significat, & consumi, hoc est, deficere, & consummari, hoc est, ad summum perduci. Verbum autẽ consumendi magis conuenit Hebræis: vnde ex Hebræo D. Hieronymus vertit, cõsumetur. Quod si consumetur imperatiuè legere velimus, quemadmodum Græca desiderant, poterit hoc verbum exponi pro ad finem deduci, quod nõ est aliud quam deficere. Nam sic aliquoties in scripturis hoc verbum ponitur: sicut & consummatio pro consumptione. Itaque in hoc sensu omnino puto interpretem vertisse consummetur, potiùs quam consumetur.

c Iustum adiutorium.] Adiectiuum, iustũ, apud Hebræos additur versui superiori cum nomine, Deus. Sed & in quibusdam Græcorum codicibus additur superiori versui aduerbium δικαίως, id est, iustè: quamuis etiã in aliquibus ponatur in principio huius versus in genere fœminino δικαία ἡ βοήθεια.

Deus iudex [illegible] Hebræa tantùm d habent, Deus iudex [illegible] die. Græca habent, & non [illegible] per singulos dies. Qui [illegible], quomodo & D. Augustinus legit. Græcus interpres videtur dictionem Hebraicam אל Al, legisse cum puncto patach, cum quo significat idem quod non. At nunc legitur cum puncto tsere, cum quo significat idem quod Deus & fortis. Vnde quod in Græcis etiam legitur, fortis, ex alterius fortasse versione, margini prius ascriptum, & textui deinde insertum videri potest: quemadmodum & quod additur, patiens, videri potest additum ab aliquo ad explicandum, quomodo non irascitur Deus omni tempore. Potest autem quod in nostra lectione dicitur: Nunquid irascetur per singulos dies: accipi, vel vt respondeat Hebraicæ lectioni, vel vt Græcæ, vel vt affirmatiuam innuat responsionem, & nunquid pro nonne, positum sit, sensúsque sit, Deum quotidie irasci, quia quotidie per suos prædicatores, & varia flagella peccatoribus inflicta comminatur impijs: qui sensus conuenit rectè sequentibus. Vel vt significetur Deum non omni tempore irasci, quia non semper vlciscitur sed vindictam dissimulat. Cæterùm notandum, veram lectionem esse per verbum præsens, irascitur, non per verbum futurum, irascetur: vt multi libri habent. Præsens enim verbum habent originalia & correctiora Latina. Et vt in sequentibus huius Psalmi versibus tempora, quæ perperam in multis codicibus leguntur, restituantur iuxta exigentiam originalium & antiquorum codicum: primum non est legendum, vibrauit, sed futurum, vibrabit. Est enim Græcis στιλβώσει. Et diuus Augustinus diligenter annotauit per futurum dictum esse, vibrabit. quamuis per præterita dicatur: Arcum suum tetendit, & parauit illum. Deinde, parturiit legendum est non parturit: cum Græcis sit ὠδίνησεν. Et rursum futurum, incidet, non præteritum, incidit: cum Græcis sit futurum ἐμπεσεῖται.

Ardentibus effecit.] Duplicem indicat e Paraphrasis intelligentiam. iuxta priorem dictio, ardentibus, ablatiuus est instrumenti, iuxta posteriorem, datiuus acquisitiuus.

In finem pro torcularibus, Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI OCTAVI.

Psalmus hic, hymnus est, quo cum summa admiratione celebrat inæstimabilem creatoris virtutem & amplitudinem, quam per creaturas suas vbique terrarum demonstrat, tum & ipsius in humanum genus beneficentiam & dignationem. Quod cum miserum sit & vile, ipse autem altissimus sit, & potentissimus, tam multis tamen beneficiis dignatus est. Mysticus autem huius Psalmi sensus in annotationibus indicatur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

Psal. 8. *1 Domine Dominus noster,*
** quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra!*

DOMINE Deus, qui cùm ratione creationis & guber-
nationis omnium sis Dominus, peculiariter tamen noster
es Dominus, qui te colimus, tibique seruimus, quorum &
maior tibi ratio est & cura: * quàm potentem ac magnum
teipsum declarasti, non in cœlo solùm, neque in Iudæa
solùm, sed etiam in vniuersa terra, quàm meritò tu ab omnibus admi-
randus es in vniuersa terra!

2 Quoniam eleuata est magnificentia tua super cælos,

2 Quoniam gloria tuæ diuinitatis, potentiæ, ac bonitatis tam longè, a
latè, altéque diffusa est, vt non solùm omnem terram repleat, atque vbi-
que se visendam ac fruendam exhibeat, sed & cœlos omnes transcendat,
in quibus etsi perfectius quàm in terris à sanctis mentibus conspiciatur,
comprehendi tamen ab eis non valet. Ita est ea incomprehensibilis, om-
nia replens, omnia excedens.

3 Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos.

3 Quamuis autem meritò ab omnibus suspiciendum & laudandum sit
nomen tuum, tamen quoniã plerique sunt, sempérque fuerunt, te agno-
scere recusantes, tuæ gloriæ, tuóque nomini pertinaciter resistentes, siue
inter homines, siue inter impios dæmones, ideo quò magis contra illos
tuam declarares potentiam, laudem virtutis tuæ tu confirmasti, & stabi-
liuisti frequenter ex ore puerorum lactentium, eorúmque qui his assimi-
les fuere. Pharaone enim hoste tuo cum suis tua virtute submerso, Israë-
litæ tui simplicibus & imbellibus pueris similes, quorum ora necdum
aperta fuerant in tuas laudes, decantare cœperunt sanctum nomen tuũ,
& victricem manum tuam laudauerunt pariter, quoniam sapientia tua
Sap. 10. aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit disertas. Inter Prophetas
quoque tuos, per quos voluisti laudem tuam perfici apud homines, eos
potissimum delegisti, qui simplices essent, rudes, & indocti. In tempore
item Messiæ tu ex ore paruulorum, vixdum ablactatorum, laudem tuam
confirmasti, cùm acclamare eos fecisti filio tuo laudis canticum, quò vel
sic conuinceres duritatem, ac malitiam inimicorum eius. Quin & per
Apostolos eius, simplicitate ac malitia paruulos, homines ineruditos ac
mundi iudicio humiles, laudem nominis tui perfectam fecisti, fama no-

** vt destruas inimicum & vltorem.*

minis tui per vniuersas terras propagata ab eis, sed tua virtute. * Sic au-
tem tibi visum est per ora puerorum tuorum laudem tuam confirmare,
vt sic ad maiorem admirationem tuæ potentiæ conuinceres, ac cessare
faceres inimicos tuos, qui se exhibent vltores ac punitores tibi creden-
tium, ac seruire cupientium. Confunditur enim & conuincitur omnis
eorum sapientia & fortitudo, ac tua potentia mirabiliter elucescit, dum
paruulis licet * laudem tuam prædicantibus, eam abolere nequeunt, quã
impensè extinctam cupiebant.

4 Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum, lunam & stellas, quæ tu fundasti.

4 Et quidem Domine, quoties oculis sublatis contemplor cœlos tuos, b
quæ sunt opera tua per teipsum, tuáque virtute perfecta, similiter lunam
& stellas, quæ elegantissimo ordine in illis firmiter collocasti, quoties
cœlorum amplitudinem, motúmque varium ac stabilem, & stellarum in
eis positarum pulchritudinem variam, multitudinem, & ordinem, om-
niaque hæc hominum vtilitati seruire attendo.

5 Quid est homo, quod memor es eius,
** aut filius hominis, quoniam visitas eum?*

5 Tum sic apud me cogito: Deus bone, quid est miser homuncio, quòd
tu tantus, tamque immensi operis artifex, & tam sublimis domus inhabi-
tator, illius rationem & curam habeas: * aut quid est filius hominis, ex
mortali homine natus mortalis, quòd dignaris illum inuisere, beneficia
multa in illum conferendo?

6 Minuisti eum paulò minùs ab Angelis:
** gloria & honore coronasti eum.*

6 Adeò enim ipsum hominem sublimasti, vt paululum tantum sit infe- c
rior Angelicis mentibus, diuinæ tuæ nobilitati vicinissimus, inferior sci-
licet solùm secũdùm corpus, & corporis necessitates. * Tu denique ma-
gnifica gloria & honore illum in modũ coronæ circundedisti, & ornasti,
dum eũ ad imaginẽ tuam creasti rationis capacem, dumq; ad participan-
dam

** & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.*

da [illegible] tuam beatitudinem ac diuinitatem eſt m [illegible], * denique dū ſuper omnia [illegible] a hæc viſibilia [illegible] facta dominum [illegible] conſtituiſti,volens vt omnia [illegible] imp[illegible] ſubeſſent,aut eius vt [illegible] ſeruirent. Quod quidem tu omnia dominium, etſi pro magna p[illegible] [illegible] homini [illegible] creaturæ,eximio tamen quodam modo [illegible] [illegible], qui [illegible] omnes hominum primus eſt,& præcipuus, inter [illegible] [illegible] os primogenitus, & vnigenitus tuus,quem per aſſumptam humanitatem [illegible] mortis paſſionem a [illegible] angelis minoratum, ſum[illegible] [illegible] plenam omnium in cœlo & in terra p[illegible], [illegible] quam [illegible] humano generi priſtinum dominium,& [illegible] per peccatum magna ex parte imminuta,rurſum reſtaurata [illegible].

6 Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, oues & boues vniuerſas,inſuper & pecora campi.

6 Omnia,inquam,Domine ſubie[illegible] [illegible] homines: oues ſcilicet,reliquaque pecora minora,boues [illegible] armenta, [illegible] cicures tantum pecudes, ſed etiam fe[illegible] [illegible], [illegible] ſuo imperio [illegible] re valeat,ac [illegible].

7 Volucres cœli, & piſces maris, qui perambulant ſemitas maris.

7 Nec terre[illegible] volucres in aëre volitantes, & [illegible] maris, [illegible] vagantur,ac velut p[illegible] [illegible] lant.

8 Domine Dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra!

8 Meritò certe ex[illegible] rurſum,que nadmodum cœpi [illegible] peculiariter noſte[illegible] Dominus [illegible] tione digna eſt gloria nominis tui, [illegible] vniuerſa terra!

ANNOTATIONES.

a PRO TORCVLARIBVS. [illegible] Hebraico poor ul di[illegible] גתית gittith, quam Hebræi putant dei natam à nomine ciuitatis Philiſthinorum [illegible] th, & ſignificare inſtrumentum muſicum, in quo Pſalmus hic cantandus eſſet, à Geth ablatum, ibive repertum. [illegible] putat hoc nomen eſſe patronymicum, à Geth deriuatum, & per illud ſignificari populum gentilium,qui per Philiſthæos frequenter intelligitur. Septuaginta autem videntur legiſſe nomē plurale numeri gethoth vt ſit plurale nominis gath, quod ſignificat torcular. Hæc autē torcularia,Auguſtinus intelligit eccleſias,quòd in eis boni malis eſſent permixti, ſicut in torculari vinacea cum vino. Alij per torcularia, Chriſti intelligunt paſſiones,de quibus ſecundum myſticum ſenſum [illegible] ,dum [illegible]. Minuiſti [illegible] ab angelis. Et apud [illegible] torcular [illegible] ,cum ait, Torcular calcaui ſolus,&c. Verum vt de hac, & aliis ſimilibus dictionibus nihil certi ad[illegible], [illegible] ex hac & aliis ſuperuacaneum fuerit [illegible] quod ad ſenſum Pſalmi [illegible] pertineat.

b EX ORE INFANTIVM ET LACTENTIVM. [illegible] hunc verſum Dominus in euāgelio adduxit de pueris ei acclamantib. Oſanna. & Paulus Chriſto tribuit illud Minuiſti [illegible] paulominus ab Angelis, &: Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius [illegible] [illegible] que priorem [illegible] verſum de pueris [illegible] [illegible] el propriè dictum, imò totum Pſalmum ad ſolum Chriſtum referendum etiam ſecundùm primum & literalem ſenſum. Verùm neutrū ex citationibus iſtis neceſſariò cōſequitur,cum conſtet [illegible] quentes ſcripturas quibuſdam attribui,quibus non ſolis cōpetunt, idq; variis modis. Primum,quia quod in genere [illegible] um eſt, & diuerſis cōuenit,quidam in genere illo cōprehenſis tribuitur,maxime ſi illi eximio & peculiari modo conueniat. Secūdò,quia quod [illegible] figura primò & ad literam dictum eſt, attribuitur [illegible] adumbratæ, propter quam potiſſimū dictum eſt, [illegible] eſt illud: Os non comminuetis ex eo, & alia multa. [illegible] quia quod de aliquo propriè dictū eſt ſine figura,accommodatur alij [illegible] quem illud etiā rectè quadrat,quale videtur illud [illegible] Vox,in Rama audita eſt.&c. Quod autem hic Pſalmus [illegible] primū & literalem ſenſum non pertineat ad ſolum Chriſtum, ſatis oſtendit ſimilis locus in Pſal. 143 vbi ſimiliter exclamat. Domine,quid eſt homo, quia innotuiſti ei: aut filius hominis,quia reputas eū?&c. Et omnino videtur, cum [illegible] omnia ſubieciſti ſub pedibus eius,oues & boues vniuerſas &c. commemorare dominium, quod humano generi in principio Geneſeos Dei beneficio collatum [illegible]. Itaque ſectius [illegible] Pſalmus ille accipietur,vt omni tempore conueniat,& in genere Dei celebret potentiam, & [illegible] humano generi de[illegible], & citationes illæ in nouo [illegible] teſtamento factæ non accipiantur,quaſi peculiarem & nulli alij conuenientem indicent [illegible] [illegible] horum ſenſum, ſed tantum vt quod in genere dictum eſt [illegible] [illegible], qui [illegible] eximio modo co[illegible] [illegible] in paraphraſi ſit explicatum. Nam & [illegible] Sapientiæ [illegible] indicat, [illegible] Ex ore infantium [illegible] Iſraelitis,cùm educerētur ex Ægypto. [illegible] totum Pſalmum Chriſto appropriare velit in quem maximè omnes ſcripturæ reſpiciunt,& in quo omnia,quæ de Deo in genere dicuntur, peculiari modo recapitulantur, iam quod dicitur: Nomē D[illegible] [illegible] in vniuerſa ter[illegible] ad prædicati[illegible] [illegible] referendum, quia notum & celebre [illegible] Domini in vniuerſa terra, quod p[illegible] [illegible] in Iudæa. [illegible] de eleuat[illegible] [illegible] ſuper cœlos di[illegible], referendum [illegible] omnes cœlos [illegible] Per[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] Apoſt[illegible] [illegible] [illegible] narrantur [illegible] prœcetur, [illegible] Auguſtinus, qui [illegible] oues & boues [illegible] ſubſunt, alij [illegible] homines [illegible] [illegible] volucres cœli, ſuperbi per piſces maris, homines cu[illegible] & auari.

c QVONIAM VIDEBO CŒLOS TVOS. Coniunctionem,quoniam,referunt ad præcedentia vt reddat [illegible] cur dixerit nomen eius in vniuerſa terra eſſe admirabile, & magnificentiam eius eleuatam ſuper cœlos. At [illegible] videtur referri ad ſequentia vt ſequenti verſu perficiatur ſententia, quibuſdam [illegible] intellectis iuxta ſenſum in paraphraſi [illegible] [illegible] magnificetur contemplationem cœleſtium corporum, [illegible] [illegible] in admiratione Quid eſt homo, quod memor es eius. Illud, etſi exiguum ſit prætermittendum non eſt,pronomen, tuos, Græcis non [illegible] nec apud Diuum Hi[illegible] in commentariis, nec Auguſtinus [illegible] eius commentari[illegible] [illegible] gentes legatur. Eſt tamen in Hebræo, [illegible] [illegible] ſtram lectionem quæ etſi ex Græcis facta ſit, habet tamen quandoque quædam cum Hebræis magis conuenientia.

d MINVISTI EVM PAVLO MINVS AB ANGELIS. [illegible] paulominus. Græci [illegible] eſt,modicum quid, hoc eſt paululum [illegible] [illegible] Pro a[illegible] Hebræi eſt [illegible] quaoquam Deum ma[illegible] vnde vertū qui a, minuiſti eum pa[illegible] Deo [illegible] tamen aliquando an[illegible] tribu[illegible] [illegible] compet[illegible] illud [illegible] [illegible],& [illegible] nec non oues,&c. Ic [illegible]

sunt Septuaginta, quod videretur absurdum, dicere hominem paruum inferiorem Deo constitutum, à quo infinitis distat partibus. Septuaginta secutus est D. Paulus ad Hebræos 2.

d INSVPER ET PECORA CAMPI] Cùm additur, insuper, separantur pecora campi ab ouibus & bobus. Sciendū ergo pro, pecora, Hebræis esse dictionē בהמות Behemoth, quæ quasuis significat bestias. Additione verò campi vel agri, significantur bestiæ agrestes, hoc est, syluestres, & nequaquam domesticæ: quales sunt oues & boues. Has ergo oportet intelligere ad literam per pecora campi significari, quamuis Latinis feræ non dicantur propriè pecora. Sic & Græca dictio κτήνη, teste Euthymio, significat omnia animalia, quæ prona in terram aspiciunt. H[illegible] ergo [illegible] cottinet animalia terrestria, & prior quidē pars [illegible] & domesticas: secunda vero agrestes & feras, sequens vero volatilia & aquatilia. [illegible] od autē in [illegible] legimus, qui perambulāt, Græcis est in neutro genere vnica dictio, non cohærens cum piscibus, τὰ διαπορευόμενα, hoc est, ea quæ perambulant. Quoniam enim de piscibus dixerat, ob varietatem [illegible] subiungit: quæcunque perābulant semitas maris. Et Hebræis postquam pluraliter dictum est, pisces maris, subiungitur singulariter, quod trāsit semitas maris, hoc est, quicquid transit. Videri posset interpres vertisse, quę perābulant, nisi constanter libri haberent, qui.

* In finem pro occultis filij, Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM NONI PSALMI.

Psalmus hic in duas diuisus est partes adeo dissimiles, vt singulæ partes singulos iam Psalmos apud Hebræos constituant. Nam primum quidem gratias agit Deo pro insigni aliqua victoria de præcipuo suo hoste, quem Goliath nonnulli arbitrantur: aut pro victoria, quam à finitimis gentibus reportauit, attollens pluribus Dei iustitiā, qua suos in tempore vindicat. Deinde autem precationem adiungit, rogans vt improbos Deus semper (vt iā fecerat) compescat. In qua precatione pulchre impiorum superbia impietas, nocendi artes & conatus ad opprimendum quomodocunque homines innocuos, inopes & ope humana desertos, describuntur. Mystice autem Psalmus hic, gratulatio est ecclesiæ pro occultis aduentibus, mysterijs & iudicijs Christi filij Dei, quo pro nobis iudicante agnoscit ecclesia se liberatam ab hoste humani generis diabolo: orans deinde, vt in finem vsque sæculi suos fideles ab impiorum siue dæmonum oppressione liberet. Adeoq; recte intelligitur in titulo positum, pro occultis filij: quanquam, vt de alijs quibusdam superiùs dictum est dictionibus in titulo positis, nihil etiam hic ex Hebræo statui possit hoc loco de dictione hic posita.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Confitebor tibi Domine in toto corde meo:
** narrabo omnia mirabilia tua.*

LAVDABO te Domine ex toto corde meo, gratiamq; tibi habebo, quantam animus meus capere potest maximā,
* Ad laudem tui nominis, aliorúmq; eruditionem, narra- Psal.
bo, quantum in me erit, vniuersa mirabilia tua, consilia, & 9.
facinora. Quanquam enim ea memoratu sint impossibilia, enarrare [illegible], si fieri posset, ardenter peroptem: & licet singula pro dignitate celebrare nequeam, vniuersa tamen commemorare vel in genere incipiam.

2 Lætabor & exultabo in te:
** psallam nomini tuo altissime.*

2 Non [illegible] me rebus vllis fragilibus & caducis oblectabo, nō in meis, aut quorumcunque hominum viribus lætabor, sed in te, tuæque bonitatis memoria lætabor [illegible] & exultabo corpore. * & præ nimia cum interna, tum externa lætitia omnibus te celebrabo altissime Domine, qui superemin[illegible] omnibus tuam potentiam pro me declarasti quiq; cùm sis altissimus, omni laude dignus, omni etiam laude maior.

3 In conuertendo inimicū meum retrorsum, infirmabuntur & peribunt a facie tua.

3 Ideo [illegible] in te lætabor, teque [illegible], quoniam cùm inimici mei erga me [illegible] fugerent, nō mea fortitudine victi sunt, [illegible] potentiæ, quam sustinere nequiuerunt, viribus suis [illegible] & debilitati, tandem perierunt.

4 Quoniam fecisti iudiciū meum & causam meam:
** sedisti super thronum qui iudicas iustitiam.*

4 Tu enim Deus [illegible] iudicium meum, & causam meam perfecisti & absoluisti, vindicans me ab iniustis oppressoribus: *tu qui iudicas quod iustum est, [illegible] solium tuæ iustitiæ reliquisse, quamdiu hostes superiores erant, iam rursum cōscendisti solium tuum iudiciarium, dum à violentis oppressoribus me liberasti.

*5 Increpasti gentes, * & perijt impius:*
** nomen eorum delesti in æternum & in seculum seculi.*

5 Tu sententia pro nobis pronunciata impios aduersarios horribiliter increpasti, dum tua vltione illorum iniustitiam eis declarasti *&, te tantummodo illos increpante, perierunt impij. Statim enim vt voluisti, solo tuo nutu & volunt. te illos perdidisti, * & honestam ac celebrem memoriam nominis eorum aboleuisti in æternum.

6 Inimici defecerunt frameæ in finem: & ciuitates eorum destruxisti.

6 Gladij inimicorum iam penitus defecerunt, & confracti sunt, omnisque potestas nocendi & lædendi eis ablata est, & ciuitates eorum fortes, a
in quibus h[illegible] bant & confidebant, euertisti.

*7 Perijt memoria eorum † cum sonitu: *& Dominus in æternum permanet.*

7 Nec ipsi [illegible] perierunt, sed etiam cum ipsis perijt apud homines honesta memoria eorum, simul cum eorum nominatione, † aut quemadmodum perit sonitus aliquis, cuius nihil remanet. * Dominus autem in sempiternum permanet, semper affuturus his qui in ipsum spem suam collocauerunt.

8 Parauit in iudicio thronū suum, & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate.
** iudicabit populos in iustitia.*

8 Parauit sedem suam iudiciariam ad exercendum iudicium, & ipse in nouissimo die, imo omni tēpore, iustissime iudicabit omnes totius orbis terræ homines, *iudicabit populos vniuersos in iustitia, bonis bona, malis

lis mala rependens: vt meritò sese Dei cultores consolari debeant, tum quòd Dominus illorum perpetuò subsistat, tum quod idem iuste omnes iudicet liberans tandem ab impiis iustos, etiamsi ad tempus iniuriam eos pati permittat.

9 Et factus est dominus refugium pauperi.
** adiutor in opportunitatibus in tribulatione.*

9 Itaque Dominus afflictis omnibus humana ope destitutis se præstitit tutum refugium, ad quem illis confugere licet, vt tuti sint ab iniuriis impiorum.* Adiutor illis factus est in tempore opportuno, nempe cùm in tribulatione sunt constituti.

10 Et sperent in te qui nouerunt nomen tuum:
** quoniam non dereliquisti quærentes te domine:*

10 Meritò ergo in te omnem suam spem collocabũt, nec ad aliud confugiant præsidium, qui nouerunt tuam Domine æternam potentiam, iustitiam, atque in fidentes tibi bonitatem:* quoniam nunquam [illegible] Domine eos qui plus [illegible] sese tibi commendare studuerunt, quique in tribulationibus tuum inuocauerunt auxilium.

*11 Psallite domino qui habitat in Sion. * annunciate inter gentes studia eius.*

11 Proinde vos Dei cultores, qui Deo fiditis, canite hymnos Deo, qui domum quandam peculiarem sibi delegit in monte Sion:* prædicate in Gentibus opera eius mirabilia, quæ pro suorum patrauit [illegible], vt Dei cognoscentes potentiam ac bonitatem [illegible] erroribus suis liberatæ conuertantur ad sanctissimum Dei nostri cultum.

12 Quoniam requirens sanguinem eorũ recordatus est.

12 Quoniam etsi aliquandiu negligere innocentes videatur, dum sinit eos iniustè opprimi, tamen tandem de manibus opprimentium requirens effusum sanguinem innocentium, omnémque violentam oppressionem, nec relinquens inultum sanguinem eorum, declarat se eorum memorem esse:* & non esse oblitum clamoris pauperum, qui in tribulatione constituti ad illum toto corde vociferati sunt, quemadmodum ego feci, dicens.

** non est oblitus clamorem pauperum:*

13 Miserere mei domine, vide humilitatem meam de inimicis meis.

13 Miserere mei Domine, aspice afflictionem meam, quam patior ab inimicis meis: ne diutius dissimules te videre, sed mihi præstita ope videre te ipsam declara.

14 Qui exaltas me de portis mortis.
** vt annuntiem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.*

14 Tu Domine miserere, qui me in summo constitutum periculo, ac morti vicinissimũ solus potes & soles de mortis faucibus eripere.* Ideo autem miserere mei, vt per te liberatus, palàm prædicem omnes tuas laudes in iis locis, vbi celebris fit conuentus populi.

Psal. 9.

15 Exultabo in salutari tuo.
** infixæ sunt gentes in interitu quem fecerunt.*

15 Sic autem me orante, exaudisti domine orationem meam: vnde de b
salute tua, quam mihi attulisti, exultabo.* Nam impij hostes mei, tanquã auidi venatores me persequentes, in eam ipsam foueam perditionis demersi sunt, quam mihi parauerant: in illud ipsum exitium inciderunt nec opinantes, quod mihi intentabant.

16 In laqueo isto quem absconderunt, cõprehensus est pes eorum.

16 Illis insidiis & malis, quibus me capere vt aucupes studebant, ipsimet capti sunt, & ea ipsa, quibus nos capere & perdere conabantur, ipsis suæ perditionis occasio & causa facta sunt.

17 Cognoscetur dominus iudicia faciens.
** in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.*

17 Itaque si prius à quibusdam non cognoscebatur, an Deus humanarum rerum haberet procurationem, iam [illegible] iudicium [illegible], innocentes saluando, noxios perdendo, ab omnibus magis cognoscetur eius prouidentia & iustitia.* Peccatores enim, [illegible] aliis malum interre studuerunt, ipsi per hoc comprehensi sunt, & irretiti.

*18 Conuertantur peccatores in infernum: * omnes gentes quæ obliuiscuntur Deum.*

18 Recident [illegible] peccatores obstinati in infernũ, æternis addicti suppliciis,* omnes, inquam, infideles & impij homines, qui Dei etiã ab omnibus per creaturas vtcunque agniti rationem non habent, illum agnoscere, illiq; placere & ante oculos habere non curant.

19 Quoniam non in finem obliuio erit pauperis.
** patientia pauperum non peribit in finem.*

19 Quoniam quamuis ad tempus videatur Deus obliuisci miserorum, non tamen in sempiternum obliuiscetur eorum, nec siner ab impiis eos semper diuexari:
* expectatio, qua patienter expectant afflicti à Deo consolationem, non frustrabitur in æternum.

20 Exurge domine, nõ confortetur homo: iudicentur gentes in conspectu tuo.*

20 Quemadmodum autem Domine iam mihi cõtra meos adfuisti inimicos, ita semper pro me, & omnibus piis tuã contra impios declara potentiam, neque sinas vilem hominem ita confortari, vt tuis præualeat,
* Perseuera in eo quod cœpisti, sempérq; impij homines pro meritis suis a te iudicentur, pœnas debitas persoluentes.

21 Cõstitue domine legislatorẽ super eos: sciant gẽtes quoniam homines sunt.*

21 Constitue Domine super eos grauem aliquem moderatorem, cuius potestate terreantur, & [illegible] impiis conatibus cohibeantur:* sicque fac vt intelligant sese homines esse, hoc est, infirmos & mortales, nec ampliùs in sua fortitudine ac prosperitate glorientur, quam si homines non essent.

*22 Vt quid domine recessisti longe: * despicis in opportunitatibus in tribulatione?*

22 Cur Domine frequenter sic te exhibes tuis, vt longè ab eis recessisse videaris, dum eos a malis diuexari pateris, & incommodis affici
* cur sic te geris, vt [illegible] contemnere, nec [illegible] audire velle videaris, etiam tunc cum maxime opportunum tempus esset auxiliandi, nempe cùm in tribu-

lationе sunt constituti?

23 Dum superbit impius, incenditur pauper.
** comprehenduntur in consilijs quibus cogitant.*

23 Dum finitur à te Domine impius agere pro sua superbia,qua nemi- d
nem veretur,tum ab eo grauiter vritur & affligitur pauper, omni humano
no destitutus auxilio. * Verumtamen tandem iusto tuo iudicio impij ir-
retientur,& peribunt per ea ipsa consilia, quæ aduersus bonos excogita- e
uerunt.

24 Quoniã laudatur peccator in desiderijs animæ suæ: & iniquus benedicitur*

24 Et quidem quoniam peccatores habent aliquos sibi similes, qui il- f
los laudant in desiderijs & studijs suis: * & quoniam quæstui per fas ne-
fasque intenti,habent qui eos commendant.

25 Exacerbauit dominum peccator:
** secundùm multitudinem iræ suæ non quæret.*

25 Hinc horum adulatione & commendatione fit, vt peccatores non
vereantur Deum ad iram prouocare suis sceleribus, * præ nimio suo fa-
stu,& ea quæ ex fastu oritur in tenuiores sæuitia, non quærunt quid lici-
tum,quid non:non quærunt Deum,nec illi se commendare student, imò
non curant eum,sed contemnunt,& pro nihilo ducunt.

*26 Non est Deus in conspectu eius:& * inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore.*

26 Non habent Deum ante mentis suę oculos,cuius timore à malo co-
hibeantur, & vel persuadent sibi omnino Deum nõ cognoscere,aut non
curare humana,ac proinde nec iudicaturum de eis: * Et quoniam sic Dei
vacant timore, ideo illorum actiones omni tempore pollutæ sunt varijs
sceleribus.

27 Auferuntur iudicia tua à facie eius:
** omnium inimicorum suorum dominabitur.*

27 Et quoniam mens eorum vitiorum caligine omnino est obducta, à g
consideratione mentis ipsorum longe sunt remota iudicia tua terribilia,
quibus impios es iudicaturus, quorum consideratione solent homines à
maleficio deterreri,*ideoque tantum sibi arrogantiæ assumũt, vt persua-
deant sibi omnibus his, quos pro suis habent inimicis, se dominaturos,
neminem illis obsistere posse ducentes.

*28 Dixit enim in corde suo, Non mouebor à generatione in generationem: * sine malo.*

28 Perpetuam enim peccator sibi promittens fœlicitatem,sic cum ani-
mo suo loquitur & cogitat: Nullius certè potentia vnquam deijciar ab
hoc florenti rerum mearum statu,* semper potens ac fœlix ero,omni ca- h
rens malo.

*29 Cuius maledictione os plenum est & amaritudine & dolo: * sub lingua eius labor & dolor.*

29 Os eius non loquitur nisi maledictionem, amarulentiam & frau-
des: * paratus semper est ad loquendum ea quæ spectant ad alterius af-
flictionem & dolorem.

30 Sedet in insidijs cum diuitibus in occultis, vt interficiat innocentem.

30 Occulte insidiatur,non,vt vulgò solent latrones, è syluis & spelun-
cis cum suo periculo,sed coniunctus potentibus huius seculi, in ipsis di-
uitum atrijs,varijs artibus insidias struit,vt interficiat,opprimat, ac spo-
liet innocentes.

31 Oculi eius in pauperem respiciunt:
** insidiatur in abscondito quasi leo in spelunca sua.*

31 * Oculi eius intentè respiciunt in humana spe destitutos, vt quos ta-
les esse cognouerit opportunitate habita rapiat, spolietque suis bonis suis,
tum vita:*latenter insidiatur illis non minore crudelitate,quam leo oui-
culæ ex antro suo,ex quo prætereuntes bestiolas obseruat, vt inopinatas
capiat.

32 Insidiatur vt rapiat pauperem.
** rapere pauperem, dum attrahit eum.*

32 Insidias ponit, ac media varia per suam astutiam excogitat, vt sim-
plices ac impotentes diripiat,omnibúsque bonis exuat: * vt diripiat in-
quam,simplices,dum suis adinuentionibus eos ad se attraxerit, atq; cœ-
perit dominari:quemadmodum solent ad se trahere capta animalia aucu-
pes,vt ea rapiant.

*33 In laqueo suo humiliabit eum: * inclinabit se, & cadet, cum dominatus fuerit pauperum.*

33 Per suas insidias,quas tanquam laqueos quosdam tetẽdit, deprimet,
& conteret pauperem:* cumque dominatus fuerit pauperum, inclinabit
se super eos,& procumbet ad eum modum,quo in lucta victor toto cor-
pore,omnibusq; viribus procumbit super prostratum, vt nequeat exur-
gere: & quomodo aucupes captæ prędæ incumbunt, vt non possit effu-
gere: ita enim impius totis viribus contendit in suam potestatem deti-
nere pauperes,eosque penitus confringere.

34 Dixit enim in corde suo oblitus est Deus.
** Auertit faciem suam ne videat in finem.*

34 Omnium autẽ horum prædictorum causa est, quòd impius sic apud
se cogitauit:Nulla est Deo ratio pauperum, nec tangitur cura rerum hu- i
manarum,†auertit faciem suam, ne vnquam videat ea quæ hic fiunt, ad
iudicandum de his vnumquemque secundùm sua merita. Circa cardines,
inquit, cœli perambulat, & maioribus intentus,nostra non considerat.
Quæ quidem persuasio libertatem & audaciam præbet quæuis facinora
perpetrandi.

35 Exurge domine, Deus, exaltetur manus tua:
** ne obliuiscaris pauperum.*

35 Tu verò Domine impiorum improbitate veluti excitatus & per-
motus, per vltionem de eis sumptam, declara tuam pro tuis potentiam,
& fac vt dextera omnipotentiæ tuæ, quæ retracta videtur, cùm impij
pro sua grassantur libidine,sese exerat ad vindicandum, atque ita sublime-
tur, & omnibus altior ac fortior esse agnoscatur,ne sic te exhibeas,quasi
curam pauperum non habeas, sed liberando eos, declara illos tibi curæ
esse.

36 Propter quid irritauit

36 Cur enim ausus est impius suis maledictis & blasphemijs Deum ad
iram

impius Deum? dixit enim in corde ſuo non requiret.

uram prouocare, apud ſe cogitans, Deum non curare res humanas, nec vindictam ſumpturum de ſceleribus hominum.

37 Vides quoniam tu laborem & dolorem conſideras:

** vt tradas eos in manus tuas.*

38 Sed vt volet ille hæc loquatur, ſibique perſuadeat: tu certè vides & cognoſcis omnia. Nam & afflictionem ac dolorem, quem ab impiis iuſti patiuntur, conſideras, * vt ſuo tempore de impiis iuſtam ſumas vindictam.

*38 Tibi derelictus eſt pauper: * orphano tu eris adiutor.*

38 Certè vir pius, ab omnibus deſertus, tibi relinquitur defendendus: * his qui omni hominum ope deſtituti ſunt, vt ſolent pueri parentibus orbati, tu Domine eris adiutor, quemadmodum te fore promiſiſti.

39 Contere brachium peccatoris & maligni:

** quæretur peccatum illius, & non inuenietur.*

39 Frange opes & potentiam impij peccatoris, quod te facturum, ſuo tempore cognoſco. * A te enim de peccato eius quæſtio & vindicta ſumetur, & nunc ipſe nuſquam comparebit. peribit enim condemnatus, & in æternas miſerias & tenebras deiicietur.

40 Dominus regnabit in æternum & in ſeculum ſeculi:

** † peribitis gentes de terra illius.*

40 Mentiuntur certè homines amentes & impij, qui negant Deum regere humanum genus, aut vllam noſtri rationem habere. Dominus enim ſuper omnia rex eſt, & regnabit in ſempiternum, ſua prouidentia vniuerſum mundum adminiſtrans: qui cum iuſtus ſit, rectè factis præmia, ſceleribus autem pœnas conſtituat oportet: * proinde certum habeo, quòd omnes impij vos de terra hac, quæ illius eſt, & inique à vobis poſſidetur, exterminabimini, & perdemini. † E terra quoque viuentium peribitis, non habentes inter ſanctos aliquam partem & hæreditatem.

*41 Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus: * præparationem cordis eorũ audiuit auris tua.*

41 Deſiderium afflictorum ſemper exaudiuit, ſemperque certò ſcio exaudiet Dominus, * tu quidem corda eorum præparas, & mones vt te inuocent, & hanc à te factam cordis eorum præparationem tu exaudiſti, ſemperque exaudies. Tanta eſt enim tua clementia, vt etiam tunc exaudias, cum ad orandum corda tantùm præparari cœperint. Cordis enim mus es ſcrutator, magisque cordis affectibus attendis, quam externis vocibus.

42 Iudicare pupillo & humili,

** vt non apponat vltrà magnificare ſe homo ſuper terram.*

42 Ad hoc autem exaudiſti, ſemperque exaudies afflictorum voces, vt tu iudices pro oppreſſis, humanóque præſidio deſtitutis, nec in illo con- Pſal. 58.
fidentibus, liberando eos a violentia impiorum, impios autem perdendo: * vt homo mortalis, qui ex ſua conditione humiliare ſeipſum deberet, non vltrà ſeſe ſuper terram magnificet, ſeſéque contra Deum & proximos ſuos extollat, Deum non reueritus, & in homines quiduis ſibi licere putans.

ANNOTATIONES.

a CIVITATES EORVM DESTRVXISTI.] Pronomen, eorum, non eſt in originalibus Hebræis vel Græcis, nec apud Auguſtinum, ſed nec in pleriſque Latinis noſtris, & obeſt ſenſui, præcedit enim in ſingulari numero ſiamex inimici Vnde conſequens erat intelligere, eius deſtruxiſti, ſicut & in ſequenti verſu Græca habent pronomen ſingulare, periit memoria eius, quamuis hic Hebræa habeant plurale, eorum, quomodo & legit D Auguſtinus. Quod autem dicitur: cum ſonitu: cùm variè a diuerſis intelligatur, nos in paraphraſi indicauimus duplicem eius intelligentiam, quæ & literali & myſtico ſenſui conuenit, & Hebrææ maximè accedit lectioni, quæ habet. Periit memoria eorum cum ipſis. Quod autem Septuaginta verterunt, ſonitum, hinc eſt, quòd dictio Hebræa cum aliis punctis hoc ſignificet.

b IN PORTIS FILIÆ SION.] Pulchrè portis mortis, opponit portas filiæ Sion Cæterùm ſicut per portas mortis, phraſi in ſcripturis recepta ad literam ſignificantur pericula, quæ ad mortem deducunt: ita ſimiliter phraſi ſcripturæ per portas ciuitatis, deſignantur loca publica, in quibus eſt frequens conuentus populi, eò quòd in portis, aut circa portas ciuitatũ ſolcãt ſedere iudices ad reddendum iura. Similiter phraſi Hebraica filia Sion dicitur congregatio Sion: ſicut poſtea Pſal. 44. filia Tyri, pro congregatione & populo Tyri, eò quòd populus à ciuitate progegatur, ſicut filia a matre. In myſtico ſenſu portæ mortis, ſunt vitia, quæ ad mortem æternã pertrahunt: portæ filiæ Sion particulares eccleſiæ, in quibus laudes Dei annunciantur. Filia Sion, populus Chriſtianus in vnam ciuitate collectus.

c CONSTITVE DOMINE LEGISLATOREM.] Pro legiſlatorem, dictio Hebraica מורה Moreh ambigua eſt, & ſignificat vel doctorẽ, vt ſit a verbo ירה Iara per he in fine, quod ſecuti ſunt Septuaginta, vel timorem aut terrorem, vt ſit à verbo ירא Iara, per Aleph in fine, & litera he ſit poſita pro Aleph Atq. hanc ſignificationem hic omnes alij ſequuntur, quod ſit huic loco magis conueniens Itaque etiam D. Hieronymus ex Hebræo vertit, terrorẽ Vt ergo & noſtra lectio huic intelligentię accedat, intelligimus in paraphraſi per legiſlatorem in genere, rectorẽ aliquem, qui minis & ſupplicits impios cohibere poſſit D. Aug & ſimiliter D. Hieronymus in commẽtariis per legiſlatorem particulariter intelligunt Antichriſtum, qui his qui noluerunt recipere veritatem, dabitur in pœnam doctor malę legis, vt credant mẽdacio Alij, inter quos Euthymius, & rectius certè, per legiſlatorem Chriſtum intelligunt. Is enim etiam in malum impiorum conſtitutus eſt legiſlator, iudex, & vindex eorum, vt ſcilicet rebelles vindicet, & puniat pro meritis Conſtitutus etiam eſt in bonum illorũ legiſlator, vt eius doctrina inſtructi ſalubriter intelligant ſuam infirmitatem, eámque humiliter agnoſcentes ad Deum conuertantur. Legendum item ſciant gentes. quemadmodum etiam habent libri correctiores non autem vt ſciant, manifeſtè patet ex Græcis, quæ verbum imperatiui modi habent γνώτωσαν.

DVM SVPERBIT IMPIVS.] Hæc pars dupliciter accipi poteſt Primùm, vt verbũ incenditur [illegible] ſtatur pro perſecutionẽ pati, vt habet paraphraſis. Secundò vt ſit ſenſus: dũ impius hic ſuperbè viuit, & pro ſua ſuperbia omnia agit, ac ad ſummos prouehitur honores pauper hoc conſiderans vritur, & cruciatur in animo ſuo. d

IN CONSILIIS QVIBVS COGITANT. Græcè [illegible] um eſt, quibus cogitant, pro quę cogitant. [illegible] ect enim relatiuũ ponunt in caſu antecedentis c

QVONIAM LAVDATVR, Coniunctio quoniam accipi [illegible] poteſt. [illegible] t reddat cauſam verſus præcedentis ner [illegible] pe [illegible] comprehenduntur in ſuis [illegible] adeo [illegible] n* pœnitet ſuorũ malorum, et [illegible] tur, & ab aliis ſe laudari patiantur in malis ſuis Aut po e

tiùs cõiunctio hæc accipitur, vt dicat causam partis sequentis versus: Exacerbauit Dominum peccator. Quæ pars apud Hebræos contexitur in vno versu cum superioribus, vt intelligamus hãc esse causam, ob quam non veretur Dominum irritare peccator, quod malitiæ suę aliquos habeat commendatores.

AVFERVNTVR IVDICIA TVA.] Intel-
g ligi istud potest vel de iudiciis præceptorum Dei, quæ alibi iudicia iucunda vocat: nam de his non cogitant impij ad obseruandum ea: Vel de iudiciis Dei terribilibus, quibus impios est iudicaturus, de quibus alibi loquit: A iudiciis enim tuis timui.

A GENERATIONE IN GENERATIO-
h NEM SINE MALO.] Potest illud, a generatione in generationẽ, coniungi cum verbo mouebor, vt deinde adiungatur, sine malo, subaudiendo participium, existens. Aut iuxta Euthymium post mouebor, fit comma, deinde simul legatur à generatione in generationem sine malo, subaudiendo verbum, ero.

Porro à generatione in generationem significat per totam vitam, ita tamen, vt simul significetur, impium sibi polliceri longam vitam, & multarũ generationum. Aut simpliciter à generatione in generationem, significat semper, vt intelligatur impius sibi polliceri æternam vitam, saltem secundum famam & gloriã nominis.

LABOR ET DOLOR.] Sæpe in scripturis, & i
maxime in Psalmis, labor ponitur pro calamitate & afflictione, quomodo & apud Latinos aliquando accipitur, maxime in poesi, vnde est, laborare capite vel renibus, pro affligi.

VIDES, QVONIAM TV LABOREM ET k
DOLOREM CONSIDERAS.] legendum esse, vides, & non videat, quemadmodum habent quidam libri patet ex originalibus. Cæterum Græca hic non habẽt dolorem, sed θυμὸν, hoc est, iram: quomodo legit D. Augustinus: Videtur aliquis pro, iram, convertisse dolorem labori, quia prius illa duo coniungebantur: sub lingua eius labor & dolor.

In finem Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI DECIMI.

Colloquitur vir sanctus cum his qui volentes ipsi bene consultum, fugam suadebant, ne per insidias à Saule circumueniretur. Quibus ille respondet, se in Domino Deo suam collocasse fiduciam, qui in cælis residens, cum omnibus sit superior, omniaq; quæ hic aguntur cognoscat, ac iuste de omnibus iudicet, iustam de impijs vindictam suo sumet tempore, liberatis ab eorum oppressione iustis, quos diligit, propter quod sibi benè conscius, se consolatur. In quem modum sese hoc Psalmo consolari potest iustus quisque cui suadetur, vt propter impiorum molestias & persecutiones derelinquat locum suum, impijsq; cedat cum detrimento gloriæ Dei, aut propria salutis, quomodo & Christus propter spem, quam in patre habuit, non acquieuit suadentibus illi fugam ob metum Herodis. Cui quidem Christo etiam Psalmus hic rectè adaptatur, vt cuius figura per omnia fuit Dauid, maxime in eis, quas pertulit, persecutionibus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 In domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montem sicut passer?

IN domino confido, qui & solus omnia valet, & in se sperantes non potest derelinquere. Quare ergo vos amici mei, de mea salute diffidentes ad fugam me adhortamini? dicentes mihi: Transmigra è loco tuo in montem aliquem: Nusquam consiste, de loco in locum, de monte in montem semper vagus demigra, sicut passer, aut quæuis auicula, cui insidiantur aucupes, nec vsquam nidiculari ei conceditur, vbi se tuto abscondere valeat cum aliqua quiete. Si magno exercitu virorum instructum bene sperare iuberetis, quantò magis præsidio summi Dei munito nulla vis impiorum metuenda erit? *Psal. 10.*

2 Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra.
** vt sagittent in obscuro rectos corde.*

2 Ideò autem fugiendum semper suadent mei, quoniam ecce peccatores qui me persequuntur, quasi paratum habentes arcum & sagittas ad occidendum, instructissimi sunt & paratissimi, * vt me & meos, qui simplici & innoxio sumus animo, perimant cùm obscurum fuerit, & à nobis nec videri, nec vitari poterunt. Neque enim in aperta luce nos aggredi volunt, sed noctem obscuraque loca obseruant, quo imparatos incogniti opprimant.

3 † Quoniam quæ perfecisti destruxerunt.
** iustus autem quid fecit?*

3 Ecce enim Domine leges, quas seruandas constituisti, ipsi impij dissipauerunt, legibusq; tuis neglectis, iniquè iustos persequuntur ad mortem. † Consilia item tua, quæ tu de me statuisti, illi subuertere studuerunt ab ea dignitate, ad quam me euehere destinasti, impedire conantes. * At quid Domine ego iustus tuus feci, aut in eos admisi, ob quod vitam mihi studeant eripere?

4 Dominus in templo sancto suo: dominus in cælo sedes eius.

4 Sed quanquam mihi tanta pericula impendent, mea tamen fretus innocentia, ac domino, in quem confido, nunquam de salute desperabo. Dominus enim, in quem omnem fiduciam meam collocaui, ipse in cælesti templo suo, tanquam in palatio, aulaque regia habitat, in cælo peculiariter residet, omnibus superior.

5 Oculi eius in pauperem respiciunt.
** palpebræ eius interrogant filios hominum.*

5 Nec cælestia tamen tantùm curat, sed è supremo cælorum conspicit etiam quoscunque homines, ac potissimùm pauperes & afflictos: quorum etsi videatur aliquando oblitus, ipse tamen considerat, & quæ illorum sint ab impiis tribulationes, & quæ ipsorum in malis tolerantia.
* Neque simpliciter solùm omnes videt, sed suo solo aspectu & obtutu b
certò ac clarè diiudicat homines omnes. Proinde meritò fidenti & ere-

ćto

cto ſum animo, qui & mihi bene ſum cōſcius, & in eum dominum confidam, qui & potentiſſimus ſit, & omnia cognoſcens, omnesque iuſtè diſcernens.

6 Dominus interrogat iuſtum & impium.
** qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam.*

6 Dominus quaſi diligentem prius adhibuiſſet inquiſitionem & examinationem, probè nouit ac diſcernit quis iuſtus, quis iniuſtus. *Proinde c
qui diligit iniquitatem, hanc diligendo, ſe verè odit ſuam ipſius animam, quam, præterquàm quod variis modis commaculat, verisque bonis priuat, grauiſſimis etiam malis à Deo immittendis obnoxiam facit.

7 Pluet ſuper peccatores laqueos.
** ignis & ſulphur & ſpiritus procellarum pars calicis eorum.*

7 Nam quemadmodum copioſa pluuia de ſuper cadere ſolet ſuper ho- d
mines, & inopinatos corripere: ita etiam ſuper peccatores è cœlo Dominus immittet ſubitam ac grauem vltionem, eos ſic implicantem, vt ſe nequeant extricare. Ea vltio talis erit, quali olim maxima Deus Sodomitas euertit in exemplum eorum, qui impiè acturi eſſent. * Ignis enim incen- e
dens, & ſulphur fœtore omnia replens, ac ſempiterna, nec vnquam ceſſatura tempeſtas ac turbatio procelloſo vento ſimilis, hæc, inquam, erunt portio eorum, hæc illorum ſors & merces, quæ eis Deo diſtribuente continget.

8 Quoniam iuſtus Dominus, & iuſtitias dilexit.
** æquitatem vidit vultus eius.*

8 Hæc autem impius ſcelerum ſuorum merces manet: nam Dominus f
iuſtus eſt ex ſua natura, & ideò non poteſt niſi iuſtitias diligere. * rectitudinem vitæ placidè intuetur, eamque approbat, ſuo tempore maximis & pulcherrimis præmiis eam remuneraturus: contrà verò omnem iniuſtitiam hominum auerſatur, atque ab ea benignum ſuum aſpectum auertit.

ANNOTATIONES.

a QVOMODO DICITIS, &c.] Quidā intelligunt hic Dauidem expoſtulare cū quibuſdam, qui ſibi metuentes ob præſentiam Dauidis, illi non concedebant locum apud ſe, recuſantes illum defendere, qui de ipſis benè meritus erat. Et quod ſubditur: quoniam ecce, &c. intelligunt ſignificare cauſam, quā oſtendit Propheta, impiè & crudeliter illos ſe ab eis reiici, eò quòd non moueantur impietate ſuorum inimicorum, & ſua innocentia. Notandum autem, in primo verſu Græca non habere, in montem, ſed pluraliter ἐπὶ τὰ ὄρη, hoc eſt, in montes, quomodo & Auguſtinus manifeſtè legit, & Hieronymum item ſic legiſſe patet ex commentario: quamuis in contextu habeatur vitiosè, montem. Proinde hanc crediderim veram eſſe noſtræ verſionis lectionem. Hebræa tamē ſingulariter habent, montem veſtrum, hoc eſt, montem, in quem tu Dauid cum tuis latere ſoles. In ſecundo verſu, etc, in obſcuro. Græcis eſt, ἐν σκοτομήνῃ. Significat autem σκοτόμηνον, noctem illunem, hoc eſt, luna carentem, ac omnino obſcuram, & quam Latinè vnico vocabulo appellare liceret, obſcurilunium. Hinc eſt quod Diuus Auguſtinus legit, in obſcura luna, multa commentatus de obſcura luna, cùm Hebræa dictio tantum ſignificet caliginem & tenebras.

b INTERROGANT FILIOS HOMINVM.] Interrogare dicitur in ſcripturis Deus, ſcrutari & probare aliqua vel aliquos, ſiue quia eos obſeruat, & ad eos attendit: ſiue quia tanquam inquiſitor, interrogatos & exploratos eos cognoſcit.

c ODIT ANIMAM SVAM.] Odire animam quis dicitur in ſcripturis duobus modis, ſecūdùm quod dupliciter anima conſiderari poteſt: nempe ſecundùm carnalitatem & ſenſualitatem eius, & ſecundùm eius ſpiritualitatem, qua diuinitatis & cœleſtium rerum capax eſt. Secundùm carnalitatem enim eius odit eam qui illi in ſuis carnalibus deſideriis non acquieſcit, ſed reſiſtit, quod bonum animæ propriæ odium à nobis ſaluator exigit, dicens Ioannis duodecimo. Qui *Ioan. 12.*
odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. Secundùm autem ſpiritualitatem eius eam odit, quiſquis peccat: quomodo hic accipitur, & Prouerbiorum 29. Qui cum fure participat, odit ani- *Prouerb.*
mam ſuam.

LAQVEOS IGNIS.] Ignis non eſt genitiuus, cohæreat cum accuſatiuo laqueos, quemadmodum diſtinguunt malè multi libri, ſed poſt laqueos puncto facto, nouo principio legendum eſt, Ignis & ſulphur. Id enim docent originalia.

PARS CALICIS EORVM.] Frequens eſt in ſcripturis hæc metaphora, qua per partem calicis, hoc eſt, admenſam vini portionem, certa cuiuſque ſors & merces tam bona, quam mala ſignificatur. Mutuata verò eſt à potantium veteri ritu, quo per modiperatorem, hoc eſt, conuiuij præſidem, ſua cuique portio, quam hauriret, ſtatuebatur. Sicut autem frequenter ſcriptura cum alicui genti aut ciuitati cōminatur diram vltionē etiam hic ſumendam, comminatur ſe ſic illos perditurus, ſicut Sodomam, vt patet de Babylone, Iſaiæ capit. 13. & aliis *Iſaie. 13.*
locis. ſic cùm vult deſcribere pœnā infernalem, deſcribit eam per ignem & ſulphur, alludens ad Sodomę ſubuerſionem, eò quod non ſit nobis cognita horribilior vltio, & quòd hæc, vt docet Petrus 2. Epiſt. cap. 2. ſit po- *2. Petr. 2.*
ſita in exemplum omnium qui impiè ſunt acturi.

QVONIAM IVSTVS DOMINVS ET IVSTITIAS DILEXIT.] Apud Græcos interponitur coniũctio ὅτι in Hebræo verò eſt ſine coniunctione Quoniam iuſtus Dominus iuſtitias dilexit, quo modo & habent libri quidam noſtri, & eſt efficacior ſententia.

In finem pro octaua Pſalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI VNDECIMI.

Queritur de moribus ſeculi deprauatis, iuſtitiam ſcilicet & fidem vbique conciddiſſe. impios & fraudulentos omnia occupare, ac deinde Deum inducens loquentem, & opem ſuam pollicentem piis contra impios, propter diuinorum verborum veritatem, promittit Dei cuſtodiam affuturam piis contra impiorum fraudes. Eſt autem hic Pſalmus commoda etiam oratio iuſti, precari volentis, vt Deus illum preſeruet à contagio ſceleratorum hominum in quorum medio habitare cogitur.

PARA-

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Saluum me fac Deus, quoniam defecit sanctus,
** quoniam diminuta sunt veritates à filijs hominum.*

SALVVM me fac tu Domine, quoniam iam nulli penè su- a
persunt iusti & boni homines, * iamque fidelitates ac veracitates ab hominibus imminutæ sunt: rara est in homine veritas, vixque aliquis reliquus est, qui vera loquatur ac fidem seruet, cui tutò fidem habere possim. Itaque tu me Domine serua, tum vt ne dolis ac insidijs fallacium hominum peream, tum vt ne ipsorum, cum quibus viuendum mihi est, perditi mores & exempla me corrumpant, atque in aliquam turpitudinem pertrahant.

*2 Vana locuti sunt vnusquisque ad proximū suum: * labia dolosa, in corde & corde locuti sunt.*

2 Vnusquisque ad proximum suum, quem meritò decipere non debe-
ret, loquitur vana, mendacia scilicet, falsas blanditias, & ad peccandum
malas persuasiones:* labia hominum sunt fraudulenta, nam duplici cor- b
de locuti sunt, aliud sentientes, & aliud loquentes.

3 Disperdat dominus vniuersa labia dolosa, & linguam magniloquam.

3 Tollat quæso Dominus, iustitiæ & veritatis amator, vniuersa huius-
modi labia dolosa, & linguam magna loquentem, ac superbia iactantem c
quæ ferè coniuncta est labiis dolosis.

4 Qui dixerunt, linguam nostram magnificabimus:
** labia nostra à nobis sunt Quis noster Dominus est?*

4 Eos, inquam, disperdat Dominus, qui dixerunt: Linguam nostram magnificabimus, liberè & audacter quæcunque libuerit loquentes, nec aliquem metuentes, ac sic authoritatem quiduis dicendi nobis nostra libertate parantes, * labia nostra non ab alio pendent, sed à nobisipsis, vt in potestate nostra sit, illis prout libitum fuerit, vti. Quis enim noster est dominus, cui sic subesse debeamus, vt non liceat quæcunque volumus loqui, cuique de dictis, factisque reddenda nobis sit ratio?

5 Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nūc exurgam, dicit dominus.

5 Illi quidem hæc superbè loquuntur, suisque linguis graues frequenter afflictiones humilibus adducunt, quę gemitus & eiulatus illis extorquent. Verùm quò bono sitis animo quicunque iustitiam colitis, audite quid afflictis dicat dominus: Etsi, inquit, aliquandiu dissimulanter egeram, sinens impios pro sua libidine loqui, & agere: nunc tamen propter miseriam, quam ab eis pauperes patiuntur, itémque propter eorum gemitum, quo me inuocant, meam pro illis declarabo potentiam.

6 † Ponam in salutari, fiducialiter agam in eo.

6 Ponam eos in salutari, dabo eis quendam seruatorem, in hoc ego d
contra impios confidenter & audacter loquar, & agam, per ipsum durè illos increpans ac comprimens. † Eos item qui nunc sunt in miseria, constituam in salute, in qua salute ferenda confidenter agam, audacter impios increpando, nullius personam vel potentiam reueritus.

7 Eloquia Domini, eloquia casta.
** argentum igne examinatum, probatū terra, purgatum septuplum.*

7 De his certè Domini verbis & promissione non est quod diffidaris, e
verba enim Domini non sunt vt verba hominum, de quibus prius dixi,
vanitate ac falsitate plena: sed omnia eius verba, eloquia sunt, ab omni
vanitate, impuritate & falsitate pura.* Simillima sunt candido argento, f
non ei quod iam nuper effossum est, sed ei quod igne est examinatum, & per ignis probationem purgatum ab omni terræ admixtione nec semel tantùm, sed sæpius per iteratam refusionem purgatum.

8 Tu domine seruabis nos, & custodies nos à generatione hac in æternum.

8 Tu itaque Domine iuxta verissimum tuum verbum, certò scio nos g
cultores nominis tui seruabis, & custodies in æternum ab hac praua generatione iniquorum hominum, ne quicquam nobis noceant, néve suo contagio ex familiaritate cum illis necessaria nos inficiant.

9 In circuitu impij ambulant.
** Secundùm altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.*

9 Omnia quidem iam loca impiis sunt plena, circumquaque licen-
ter vagantur, circumeuntes ad circumueniendum & opprimendum bo-
nos. * verùm vt tu es altus & immensus, ita pro magnitudine poten- h
tiæ & bonitatis tuæ, tu semper multiplicasti filios hominum, eos potissimum, qui tibi curæ sunt, non sinens eos opprimi & extingui, quantumuis id conentur impij, sed eorum semper magnam curam gerens, proinde confidimus te in futurum quoque semper ita eos custoditurum, & curaturum.

ANNOTATIONES.

a IMMINVTÆ SVNT VERITATES.] Indicat paraphrastes dupliciter hic accipi posse veritates, aut vt significet veras rerum assertiones, vt opponatur falsitati, & mendacio, aut vt significet fidelitates, & opponatur dolo: quomodo sæpe in scripturis accipitur.

b LABIA DOLOSA IN CORDE, ET CORDE LOCVTI SVNT.] Oratio illa, labia dolosa, aut per se legenda est iuxta sensum Paraphrasis: aut si cum sequentibus iungitur, subaudienda præpositio, per, quemadmodum apud Græcos subiicetur sæpe præpositio διὰ, vt sit sensus, locuti sunt per labia dolosa. Hebræa enim verti debent, labio doloso in corde locuti sunt. Aut denique sensus est: Ipsi qui sunt labia dolosa, in corde & corde locuti sunt: quomodo hominem scelestum, scelus nominamus, vnde & sequitur: Disperdat Dominus labia dolosa: vbi homines magis significantur, quorum labia sunt dolosa.

c ET LINGVAM MAGNILOQVAM.] Coniunctio, &, nec est apud Hebræos, nec apud Græcos, vnde nec est apud D. August. nec in quibusdam nostris. Itaq;

potest

potest intelligi significari labia dolosa, eadem etiam esse linguam magniloquam, vt eorum contra quos hoc dicit, duplex notet vitium, dolum, scilicet & superbiam: quorũ alterum contra proximum est alterũ contra Deum. quod in sequentibus prosequitur, sicut prius in præcedentibus expressit.

d PONAM IN SALVTARI] Obscurus est hic versus, nec mirum, cùm & apud Hebræos magis sit obscurus, vt declarat versionum varietas. Non exprimitur quid vel quos ponet, sed id intelligendum est ex præcedenti, nempe, ponam eos pauperes & inopes, potest autem, salutare, accipi pro saluatore, quemadmodum accepit D. Augustinus: aut potius pro ipsa salute, quomodo habent Hebræa & exponit Euthymius, eodemque sensus recidit. Promittitur enim eis Saluator, qui eos defendat ab impiis: quod ex parte quidem præstitum est per Dauidem, qui in regnum iam sublimatus impios persecutus est, sed perfectè non præstatur, nisi per Christum, qui toti orbi datus est Saluator, suaque doctrina, spiritu atque potentia liberat suos à vi & seductione impiorum. Cæterum quoniã verbo, ponam, nullus additur accusatiuus, Euthymius verbũ Græcum, quod est mediũ, exponit etiam passiuè, vt sit sensus: Ponatur in salutari: intelligens Christi esse vocẽ, prædicentis se ponendum in salutifica cruce. Verum ex Hebræis constat verbum θήσομαι, actiuè esse exponendum.

e ELOQVIA DOMINI CASTA.] Rectè casta dicit eloquia Domini, eò quòd nullam contineant falsitatem, nullam turpitudinem, nullam etiam vanitatem, nihilque quod ad rem non pertinet. Argento etiam non iam recẽter effosso, sed frequenter à terra purgato, hoc est, purissimo & cãdidissimo comparat Dei eloquia. Prophana enim omnium hominum dicta, vel scripta quædam, non nisi plumbum aut terra sunt, vt quæ obscenitate plena sint, quæ humanam mentem ad terrena deprimunt. Quædam etiam argento similia sunt, sed recenter effosso, & needũ repurgato, vt quæ vera quædam continent, sed interim multis vanitatibus ad rem non pertinentibus, aut etiam erroribus conspersa sunt. Sunt quorundam scripta diligenter ac sæpius examinata & probata, sed non igne diuini amoris, diuinique spiritus. Sola Dei eloquia siue voce, siue scriptis nobis commendata, purissimo sunt similia argento, igne diuino diligenter purgata ab omni eo quod terrenum est.

f PROBATVM TERRAE] Græcis est nomen minus obscurum δοκίμιον τῇ γῇ vnde sicut constat dictionem, terræ, esse datiui casus, ita patet, dictionem, probatum, non esse participium, sed nomen, quod significat probum, quomodo contrà dicitur argentum, reprobum. Exponit autem Euthymius hãc orationem dupliciter: Probatum, inquit, terræ dicit, pro in terra. Faber enim conflatum argentum fundit in terram, vel probatum terræ, hoc est, ex terra. Tres ergo conditiones argenti, cui eloquia Domini comparantur, videntur indicari, scilicet, vt & primò in ignem mittatur vt liquefiat: deinde in terram, aut in terreum aliquod vas fundatur, vt probum fiat, & sæpius repurgetur. Diuus Hieronimus ex Hebreo vertit, separatum à terra.

g TV DOMINE SERVABIS NOS ET CVSTODIES, &c.] Græca habent Aoristum optatiuum φυλάξαις & διατηρήσαις, serues & custodias. Interpres autem videtur legisse φυλάξεις & διατηρήσεις. Hebræa autem vtrumque sensum admittunt, cùm futurum indicatiui frequenter accipiatur pro futuro optatiui. Cùm autem dicatur in eodẽ versu: A generatione hac in æternum: duplex potest esse sensus. Aut enim per generationem hanc, accipi potest generatio praua, à qua iusti sint liberandi, vnde Chaldæus paraphrastes habet. A generatione hac praua in æternum. Aut intelligi potest significari ex nunc vsque in æternum, quem sensum Græca habent. Nam interposita coniunctione, est in Græcis: A generatione hac & in æternum. Coniunctionem tamen Hebræa non habent, quamuis facile subintelligi possit.

h IN CIRCVITV IMPII AMBVLANT, &c.] Cùm obscurus sit hic versus, & ob id variis tractetur modis, quò solidius aliquid habeatur, sciendum Hebræa, quãuis & illa variè vertantur sic optimè verti: In circuitu impij ambulant cùm exaltaueris, vel exaltatæ fuerint vilitates filiis hominum, hoc est, cùm apud filios hominum vilissimi dominantur, tunc omnia plena sunt impiis, & illi vbique per circuitum obtinent, & tutò vagantur. Vnde patet quomodo apud nos accipiendum sit illud: In circuitu impij ambulant. Quod autem sequitur: secundùm altitudinem tuam multiplicasti filios hominum: accederet ad sensum Hebraicæ lectionis, si sic acciperetur: Secundùm altitudinem inscrutabilis consilij tui, tu permisisti multiplicari pro filiis Dei, homines mundana sapientes, & humanam tantùm originem referentes. Verùm sciendum in Græcis, vnde nostra lectio desumpta est, longè alium esse sensum. Non est enim hoc loco pro multiplicasti, ἐπλήθυνας, quod est multiplicasti, sed Septuaginta nescio quid secuti vertetunt, ἐπολυώρησας, quod magis est, magnipendisti, aut plurimum curasti. Est enim πολυωρεῖν diligenter & multum curo, compositum à πολύ, hoc est, multum, & ὠρέω, quod est curo & custodio. cuius verbi contrarium est ὀλιγωρεῖν, quod est negligere. Significatur ergo Deum sicuti altus est, excelsus & magnus, ita etiã magnam semper gessisse curam hominum: aut iuxta altitudinem & magnitudinem bonitatis & misericordiæ suæ, nũquam neglexisse genus humanum. Vnde in nostra lectione sequendus videtur sensus in Paraphrasi indicatus.

In finem Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI DVODECIMI.

Vir sanctus in ancipiti periculo deprehensus, vt cùm à Saule longã pateretur persecutionem, miserè queritur Deo, quòd succurrere differat, Deiq; fauorem & opem precatur, ne suo casu hostes eius exhilarentur, sed ipse potius seruatus in Dei ope lætetur, eiusq; bonitatem celebret. Est autem per anagogam apta hæc Psalmi precatio viro inito contra Satanam, ne à Domino perpetuò derelictus, atque ob id à Satana deuictus, æternæ mortis incurrat perditionẽ cum hostium suorum insultatione.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Vsquequo domine obliuisceris me in finem?
** vsquequo auertis faciem tuam à me?*
2 Quandiu ponam cõsilia in anima mea.
** dolorem in corde meo per diem?*

QVAMDIV Domine sic te reges, vt mei perpetuò ac penitus oblitus, nec curã aliquam mei habere videaris: dum me te inuocantem tam diu deseris nec exaudis? * quandiu Domine quasi iratus, ac vultu à me auerso, fauorẽ tuum mihi non exhibebis? a

2 Quamdiu Domine me sines anxiè apud me consultare ac deliberare quid facto opus sit, quáve ratione præsentia mala euadam? * quamdiu sines me tota die molestam cogitationem ponere in corde meo, méque affligi variis & anxiis cogitationibus, dum non occurrit quo pacto me periculo eximam?

*3 Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? * respice & exaudi me domine Deus meus.*

3 Quousque permittes hostem meum esse me superiorem? Satis iam diu oculos à me auertisti, & aures querelis meis clausisti. * Iam tandem benigne me respice, fauorémque tuum mihi declara, & exaudi me inuocantem te Domine Deus meus, quem vnicè colo, à quo totus pendeo.

*4 † Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte: * ne quando dicat inimicus meus, præualui aduersus eum.*

4 Iam quidem in his tantis malis, in hoc animi dolore, tanquam in c
profundissimis noctium tenebris, squallidus ac moerens viuo, versari in summa caligine videor, oculíque fletu caligant. Verùm tu Domine lucè tui vultus, gratissimaque tua operæ fauore mihi ostenso, dispelle hanc prementium malorum caliginem, atque his malis liberatum recrea, ne crescentibus malorum tenebris durissimo mortis somno consopiar, * & ne aliquando insultando & gloriando dicar inimicus meus se præualuisse mihi. † Oculos etiam mentis meæ ignorantiarum tenebris offusos, tu Domine luce gratiæ & sapientiæ tuæ illustra, vt videam quæ mihi agenda sint, ne destitutus tuo lumine, sempérque in tenebris versans, incidam in lethiferum peccati somnum, & glorietur de mea perditione hostis meus.

*5 Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero: * Ego autem in misericordia tua speraui.*

5 Etenim inimici mei, qui me affligunt, præ nimia lætitia exultabunt, si d
contigerit me deiici, prosterni, & cadere. * Ego autem non in meis viribus aut meritis, sed in tua misericordia semper speraui, & etiam num spero, propter quod tua bonitate dignum fuerit Domine, si secundùm meam in te fiduciam me his malis exemeris, qui nunquam derelinquis sperantes in te.

*6 Exultabit cor meum in salutari tuo * cantabo Domino qui bona tribuit mihi. & psallam nomini Domini altissimi.*

6 Hoc si (vt te facturum confido) feceris, omni tunc mœrore, qui iam mentem occupat, deposito, gaudebit cor meum de salute à te mihi præstita, * ac præ summa lætitia, mentisque gratitudine cantabo hymnos in laudem Domini, qui bona mihi secundùm meam in illum spem rependit, & carmina canam in honorem Domini altissimi, qui altitudinem suæ potentiæ pro me declarauit.

ANNOTATIONES.

a SQVSQVO OBLIVISCERIS ME IN FINEM.] Quoniam in secundo membro verbum est præsentis temporis, auertis, plerique pronunciant in priori membro verbum, obliuisceris: vt sit præsens penultima breui. Ex Hebræis autem & Græcis patet accipiendum, vt sit futurum, & proinde pronunciandum penultima longa. Quamuis autem in secundo membro etiam Hebræis sit futurum tempus, Græcis tamen est præsens ἀποστρέφεις. vnde legendum est auertis, non auertes. Notandus autem ordo, qui est in his tribus primis versibus, & postea etiam in sequentibus. In primo enim quærit quod ad Deum pertinet vsquequo tu obliuisceris? Vsquequo tu auertis? In secundo quærit quod ad se pertinet, vsquequo ego ponam consilia & dolorem in corde meo? In tertio quærit, quod ad inimicum suum pertinet: Vsquequo exaltabitur inimicus? Tria enim illum male habebant, malorum cruciatus, Dei neglectus, inimici gloriatio. Quo autem ordine conquestus est, eodem & liberationem a malis precatur. Nam contra id quod ipsum in Deo male habebat, dicit, Respice, & exaudi me Domine Deus meus. Et respice, quidem, vt annotauit Diuus Augustinus, refertur ad id quod dictum est, Vsquequo auertis faciem tuam a me? Exaudi, refertur ad id quod dictum est, vsquequo obliuisceris me in finem? Contra id verò quod ipsum in se cruciabat, dixit: Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte. Contra inimici gloriationē subiicit: Ne quando dicat inimicus meus, præualui aduersus eum.

PER DIEM.] Græcè est ἡμέρας καὶ νυκτὸς die ac nocte: b
Hebræis tamen est tantum nomen diei, vt ne quis putet codices nostros vitiatos: Potest autem illud, per diem, accipi positum pro, per singulos dies, aut pro tota die. Diei autem tantùm meminit, siue quod nocturno tempore per somnum aliqua daretur requies, siue quòd contrà significare voluerit, quod non solum noctu torqueretur curis, sed etiam interdiu. Solent enim interdiu per occupationes recedere curæ quæ redeunt nocte.

ILLVMINA OCVLOS MEOS.] Duplicem indicat Paraphrasis huius versus intelligentiam. Alteram quæ literali sensui magis conuenit. Frequens enim est in scripturis tropus, quo qui in malis versantur, in tenebris degere: & qui malis liberantur, illuminari, hoc est, recreari dicantur. Alterā, quæ mystico sensui magis conuenit, iuxta quam petitur lumine gratiæ diuinæ intellectus perfundi, ne per ignorantiam incidatur in mortem peccati & æternæ damnationis. c

EGO AVTEM IN MISERICORDIA TVA SPERAVI.] Hæc accipi possunt duobus modis. Primò, vt intelligamus hic prophetam coram Deo adducere spem suam in illum, & promittere cantica gratiarum actionis, vt per hæc Deum ad exaudiendum flectat, iuxta sensum Paraphrasis. Secundò, vt intelligamus hic Dauidem propter spem in Deum, quæ nunquam confundit sibi pollicentem exauditionem & impetrationem salutis: vt sit sensus: Quoniam ego semper speraui in misericordia tua, ideo certò confido, quòd cor meum de tua salute exultabit. d

In

In finem,Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI DECIMITERTII.

Describit multitudinem malorum,qui sibi persuadentes Deum non esse,nec illum agnoscere studentes, quiduis dicere & facere pro oppressione iustorum non verentur,quos tandem vel suo malo Deum cogituros,sub Dei introducta persona asserit,quando cum illorum graui vltione, iusti à Deo liberantur ab iniusta eorum violentia.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Dixit insipiens in corde suo,Non est Deus.

MPII qui,cùm veram Dei veri cognitionem (quæ sola Psal. 13.
vera est sapientia)non habeant, verisque bonis neglectis
falsa sequantur,non iniuria insipientes dicuntur:hi, inquam,
pro sua insipientia apud se dixerunt, suóque animo persuadere conati sunt, non esse aliquem Deum, qui omnia humana cognoscat, curet, & iudicet: qua cogitatione vt nihil potest esse magis impium, ita nihil insipientius, eum negare esse à quo omnia habent quod sunt. Hoc autem in animo suo loquuntur, quoniam effutire non audent, quod etiam immanes gentes execrandum arbitrantur.

2 Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt, in studiis suis.

** non est qui faciat bonum non est vsque ad vnum.*

2 Et quoniam hanc falsissimam cogitationem semel in animo suo admiserunt, hinc facti sunt corruptis ac depravatis moribus, per quos & ipsi corrupti sunt,adeò vt ob ea quæ studiosè egerunt mala, detestabiles facti sint Deo, omnibusque bonis, tanquam putida quædam cadauera. * Nō est inter eos quisquam qui faciat quod bonum est coram Deo, quique faciat in proximos debitam benignitatem, non est ne vnus quidem.

*3 Dominus de cælo prospexit super filios hominum: * vt videat si est intelligens aut requirens Deum.*

3 Dominus è supremo cœlorum, vbi peculiarem sibi sedem delegit, in terras prospexit super filios huius sæculi,non ex Deo natos, sed humanā tantum & carnalem referentes originem, * vt consideraret si in tanta istorum multitudine quisquam esset rectè sapiens, aut Deum cognoscens, & cognito Domino sese piis factis commendare, illumque inuenire studens. Ad hoc enim hominibus ille rationem & mentem contulit vt in ipso cognoscendo,& perquirendo, & inueniendo omnem operam collocarent.

*4 Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: * non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.*

4 Verùm frustra ille circunspexit. Nā omnes filij hominum à Deo atque à recta viuēdi ratione deflexerunt ad iniquitatem,omnes pariter suis corruptis moribus fœtidi facti sunt, & inutiles ad bonum faciendum: *non est inter eos qui faciat bonum, non est vel vnus quidem.

*5 Sepulchrum patens est guttur eorum, * linguis suis dolosè agebant. * venenum aspidum sub labiis eorum.*

5 Vt autem in specie eorum vitia intelligantur, ecce guttur eorum pa- a
tenti sepulchro simile est, fœditatem lethalem mortui cordis intus sepulti semper exhalans, semperque paratum vt captos voret, & extinguat iustos, * linguis suis fraudulenter agebant, aliud sentientes, aliud loquentes, quò facilius deciperent, * sermones pestiferos quasi venenum aspidum gerunt latanter sub labiis suis,parati semper serpentum more illud euomere cùm opportunum fuerit.

*6 Quorum os maledictione & amaritudine plenum est, *veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.*

6 Quorum os plenum est maledictione & amarulentia, adeò vt alia rarò loquantur. * Neque lingua tantùm pestifera nocent omnibus, sed & pedes eorum tardi ad iuuandum proximum,veloces sunt ad effundendum sanguinem innoxium, & ad opprimendum quouis modo innocentes.

*7 Contritio, & infælicitas in viis eorum,& viam pacis non cognouerunt: * non est timor Dei ante oculos eorum.*

7 Ad hoc omnes eorum actiones nituntur vt alios conterant, & infœlices miserósque reddant:viam autem iustitiæ, quæ pacem cum proximis seruare docet, quæque piorum mentibus pacem suauissimam adfert, & ad æternam pacem adducit,hanc cognoscere noluerunt:* Omnium autē horum malorum caput est & fons, quia timor Dei, quo à malo homines reuocari solent,non est ante oculos eorum,non considerant oculis mentis Deum vbique præsentem sibi timendum esse.

8 Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam sicut escam panis?

8 Itaque Dominus è cœlo hæc prospiciens, profectò, inquit, homines b
isti impij, qui me iam cognoscere nolunt, imò me iactant non existere, & hac opinione confisi dediti sunt iniquitati, cultoresque meos sine aliqua commiseratione deuorant, dispoliant, ac perdunt, ad eum modum quo a comedente voratur panis,sine vlla cibi resistentia, sine vlla comedentis misericordia,hi,inquam,tandem, sed serò & maximo suo malo, me cognoscent,cùm meam in se vim & potestatem sentient.

9 Deum non inuocauerunt.

9 Nulla hos homines veri Dei tenet religio, Deum omnium, qui solus est in quauis necessitate inuocandus, in quo omnium rerum præsidium est collocandum, hunc non inuocauerunt, in hoc suas spes non reposuerunt, sed in falsis idolis, aut aliis perituris huius sæculi bonis, quæ pro diis coluerunt.* vnde fit, vt cùm non timeant & colant quem debebant, magno timore frequenter trepident & conturbentur, vbi non est timoris iusta aliqua causa. Timent enim sibi ab idolis suis, quæ non decebat timere, & vana superstitione in minimis sæpe rebus tenentur. Agitato quandoque arboris folio consternuntur, fugiuntque nemine illos insequente. In aduersitatibus aut infirmitatibus corporis constituti anxie sibi timent, vbi iustis diuino præsidio munitis nihil est turbatione dignū. In nouissimo etiam iudicij die grauissimo comprehendentur horrore & timore, vbi tamen iustis non erit timor, qui in magna fiducia securi occurrent iudicis aspectui.

** illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.*

10 Quoniam Dominus in generatione iusta est.

10 Hoc autem stulto timore nunc tenentur impij, atque in futuro comprehendentur summo horrore, quoniam Dominus tantùm est in cōgregatione hominum iustorum, quos sua præsentia defendit, atque ab omni metu securos facit.* Vos autem impij consilium pauperum, mundi auxilio destitutorum, nec illud quærentium pudore sustulistis, quasi stultum illud irridentes, videlicet quoniam in Deo omnem suam spem collocauerunt, quam non vanam fuisse suo tempore cognoscetis.

** Consilium inopis confudistis, quoniam Dominus spes eius est.*

11 Quis dabit ex Sion salutare Israel?

11 Considerata autem impiorum tyrannide, qua populum Dei iustum grauiter premunt, exclamare cogor: O vtinam det Dominus ex sanctissimo monte Sion salutem Israëli, populo ipsum colenti summopere necessariam & desideratam: O vtinam asperrimū seruitutis iugum ab eius ceruicibus repellat, & captiuitatem eius soluat:* quod quidem cum factu- rum certò scio, ac tum populus eius, qui nunc sub graui seruitutis & miseriarum pondere ingemiscit, solida lætitia gaudebit & exultabit: contrà verò impij, qui nunc quamdiu dominantur, & bonis ad tempus præualent, lætantur, vltione de ipsis sumpta, bonisque ab illorum oppressione liberatis, mærebunt perpetuo.

** cùm auerterit Dominus captiuitatem Sion, exultabit Iacob & lætabitur Israel.*

ANNOTATIONES.

a SEPVLCHRVM PATENS EST GVTTVR EORVM, &c.] Tres hi versus non sunt in Hebræo ita, nec in plerisque Græcis codicibus, vt nec in Complutensi editione, nec apud Euthymium, sicut nec apud nos sunt in Psalmo 52 huic per omnia fere simili. Vnde, vt bene indicat D. Hieronymus in commentariis super hunc Psalmum, non est existimandum D. Paulum ex hoc Psalmo desumpsisse hos versus in Epistola ad Romanos: sed quoniam ex hoc Psalmo quosdam versus citauerat, eis subiecit quædam ex variis scripturis contexta, quidam ex D. Paulo hanc totam eius citationem transtulerunt, existimantes ipsum ex vno aliquo loco totam citationem desumpsisse, & proinde eo loco vnde ceperat. Nec tamen versus hi temere loco suo mouendi sunt, sed ob antiquissimam lectionis consuetudinem, quæ tempora D. Hieronymi & Augustini præcessit, retinendi sunt.

b DEVORANT VT CIBVM PANIS.] Græca quidem habent, ἐν βρώσει τοῦ ἄρτου, hoc est, in cibo panis, tamen bene vertit interpres, cùm Euthymius in cibo panis interpretetur, instar cibi panis.

c IN GENERATIONE IVSTA EST.] Interpres legit δικαίᾳ, quomodo habet & Germanicum exēplar, cùm apud Euthymium & in Cōplutensi editione, sit genitiuus δικαίων, vt sit, in generatione iustorum Cæterum pro eo quod nos legimus: Quoniam Dominus spes eius est, Græcis est, Dominus autem spes eius est. Nostra autem lectio magis cum Hebræis hac in parte conuenit, quæ habent, quoniam.

d QVIS DABIT EX SION.] Apparet ad literam, Dauidem hunc Psalmum composuisse pro captiuitate aliqua populi Israëlitici, quæ intelligi potest sub Saule rege impio, sub quo iusti detinebantur captiui, vt non quæ vellent dicerent, & agerent. Atque ideo ex Siō petit salutem dari Israëli, quoniam illi sciebāt regnum suum confirmandum, per quod liberandi erant pij ab oppressione malorum. Euthymius, quoniam ex Sione positum salus Israël, intelligit Dauidem prænidisse periculū quod erat Israeli tempore Ezechiæ, vt Psalmus iste dictus sit contra Sennacherib, in quo refert quod in principio dicitur Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus. Secundùm sensum autē mysticum, intelligendus est Dauid ad Christum respexisse, ac salutem electo Dei populo precari eam quæ postea per Christum præstita est, qua liberatus est Dei populus a captiuitate diabolica, sub qua detinebatur, addictus seruituti peccati, atque obnoxius æternæ morti. Secundùm sensum verò anagogicū, hoc versu rectè precantur iusti liberationē a captiuitate quam adhuc patiuntur, quamdiu sunt in carne hac mortali, in qua propter carnis ac dæmonis suggestiones ac prauorum hominū consuetudinē & oppressionem, nondū spiritus hominis perfectā est assecutus libertatē, quā in die iudicij assequetur, ob quam assequendā exclamat Paulus. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Notandum autē phrasi Hebraica hîc dici Quis dabit, pro, ô vtinā aliquis det, quo modo & Ieremias: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontē lachrymarū? Notandū & illud quāuis sit exiguū, quia videri posset nomen Israël esse datiuum, cum dicitur: Quis dabit ex Sion salutare Israel, ex Græcis & Hebræis constare esse genitiuū, qui regatur a salutare. Est enim Græcis τὸ σωτήριον τοῦ Ἰσραήλ, hoc est, salutem Israëlis, hoc est, ei necessariam & expectatam. Hebræis est nomen ישועת Ieschuath, in regimine, scilicet genitiui positum.

Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI DVODECIMIQVARTI.

Propheta præmissa ad Deum quæstione, qua quærit qui sunt Dei domum ingressuri, Deum inducit præcipientem & certam formulam viuendi, maximè cum proximo (cuius dilectio legis est plenitudo) constituentem, quam qui seruauerit, in domo Dei perpetuo firmus permanebit, nullo vnquam tempore suo loco mouendus.

PARA-

PARAPHRASIS.

1 Domine quis habitabit in tabernaculo tuo?
** aut quis requiescet in monte sancto tuo?*

Domine quis habitabit tecum in cœlesti domo tua,cuius tabernaculum tibi in monte Sion constitutum,figura quædam est & vmbra:* quis stabilem habebit sedem tecum in altissimo mõte cœlorum, quem tu peculiariter inhabitas,cuius & mons noster Sion (quomodo & ipsum in sedem tibi in terris delegisti) typus quidam est? a Psal. 14. Dauid.

2 Qui ingreditur sine macula,
** & operatur iustitiam.*

2 Is mecum fixam habebit mansionem,qui ante omnia conuersatur sine omni vitiorum labe,* ac deinde totum se iustitiæ addixit, atque animo prompto omnem operatur iustitiam.In his enim duobus perfecta laus est,vt quis & à malo primùm recedat,& bonum deinde studiosè faciat,vtque legis diuinæ vetita per libidinem animi non attingat, & quæ iussa sunt,per negligentiam non omittat.

3 Qui loquitur veritatem in corde suo.
** qui non egit dolũ in lingua sua.*

3 Hæc autem præstat,qui non cogitat in cordẽ suo aliquam falsitatem, qua proximum decipiat, sed tantùm veritatem concipit apud se, * & quemadmodum corde suo neminem decipere proponit,ita etiam nec per linguam suam aliquem fraudare studuit.

4 Nec fecit proximo suo malum,
** & opprobrium non accepit aduersus proximos suos.*

4 Qui insuper non solum animo vel lingua nemini nocet, sed multò minùs re ipsa & facto,nullum inferens proximo suo malum, nullam iniuriam vel damnum,nihil in alterum committens quod non sibi ab alio factum vellet.* Qui denique non modò sibi ab omni in proximum maleficio temperat,sed etiam non suscepit æquo animo, neque sustinuit opprobrium aliquod à quopiam iactari contra proximos suos,immo quantum in se fuit,omnem proximi contumeliam & iniuriam auertere conatus est.

5 Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus,
** Timentes autem Dominum glorificat.*

5 Qui etiam impenbos & malignos homines, etsi genere,opibus & gloria florentes, & apud mundum insignes pro nihilo ducit, quatenus mali sunt:* reuerentes autem, & colentes Dominum magnificat ac laudat,licet humiles sint & obscuri,& apud homines abiecti ac contempti. Nimirum quia virtutem & iustitiam ex animo colit & amat, vitia autem penitus detestatur.

6 Qui iurat proximo suo, & non decipit.
** qui pecuniam suam non dedit ad vsuram.*
** & munera super innocentem non accepit.*

6 Qui etiamsi quid Deo teste cuiquam promiserit, seque (necessitate compellente, aut vtilitate suadente) iureiurando obstrinxerit, etiamsi molestũ id sit,& sibi damnosum,non tamen , fallit proximum , sed summa fide quod promisit,præstat:* qui postremùm nec dandum nec accipiẽdo peccauit,neque suam pecuniam indigenti mutuatus est ad accipiendã vsuram,sed contrà sine spe aut pacto fœnoris libenter inopi mutuatus est,* neque munera aliqua(quæ etiam sapientes & iustos excæcare solẽt) accepit ob sententiam vel testimonium dicendum contra innocentes iniquo iudicio opprimendos, sed contrà potius innocentum causam, quoad potuit,tutatus est.

7 Qui facit hæc,non mouebitur in æternum.

7 Qui hæc fecerit,hic mea protectione securus nunquam mouebitur, semper immobilis persistet,nulla vnquam vel in hac vita , vel in futura abiicietur tempestate. Habitabit enim mecum in superna mea ciuitate Ierusalem,quam qui inhabitauerit , nõ commouebitur in æternum,sed erit sicut mons Sion immobilis.

ANNOTATIONES.

a VIS HABITABIT IN TABERNACVLO [illegible] ...ulum & montem sanct... quidam Hebræorum ad literam intelligunt montem Sion, & tabernaculum Moysi in monte a Dauide erectum intelligunt que hoc Psalmo doceri, quomodo dignè etiã in tabernaculo Dei habitare possint,aut etiã quomodo omnes Israelitæ dignè in hunc montem ascẽdere possint. Alij verò Hebræorum intelligunt per mõtem & tabernaculum , totam terram promissionis,quæ per hoc intelligitur.Exod. 15 cum dicit Moyses:Introduces eos,& plantabis in monte hæreditatis tuæ, firmissimo habitaculo tuo,quod operatus es Domine,&c. Atque hi pro verbo, habitabit, vertunt,quis peregrinabitur:quemadmodum etiam Hebraicum verbum significat,vt significetur Israelitas in terra promissionis aduenas fuisse & peregrinos. Inter Latinos vero plerique per tabernaculum Dei Ecclesiam Christi hic in terris militantem accipiunt,eò quòd nomen tabernaculi militantibus propriè & non in pace viuentibus conueniat , nec est Græcis propriè habitabit, sed παροικήσει, quod propriè est incolet,aut peregrinabitur,quemadmodũ legit Diuus Augustinus. Incola autem seu peregrinus dicitur,qui aliena in domo aut regione ad tẽpus moratur. Itaque prior pars primi versus ad ecclesiam hic militantẽ referri posset,posterior ad triumphantem,in qua requiescitur post labores & peregrinationes Verum quoniam in fine Psalmi,cùm secundum propositã quæstionem subiungendũ videbatur. Qui facit hæc,habitabit in tabernaculo meo:subiungit Dominus. Qui facit hæc,non mouebitur in æternum,quasi quisquis habitauerit in tabernaculo Dei non moueatur in æternum. Hinc rectiùs etiam secundùm primum & literalem sensum , per tabernaculum & montem Dei , intelligitur

 regnum

regnũ cœlorum, quod aliquoties in ſcripturis tabernaculum Dei vocatur, eò quòd, teſte diuo Paulo, Moſaicũ tabernaculum, figura fuerit cœleſtis habitationis Dei, vt cùm poſtea dicit Propheta Pſalmo 60 Inhabitabo in tabernaculo tuo in ſecula. & in Apocal. Ecce tabernaculũ Dei cũ hominibus, &c. Nec male verbũ *παροικεῖν*, hoc eſt, incolere, cõuenit habitaturis in regno cœlorũ cũ illud gratia Dei donetur, & natiuę noſtrę per ſeſe nõ debeatur, vt non ſimus eius natorales ciues, ſed tantùm aſcripti & adoptiui. Obſeruandũ autem in hoc Pſalmo quam exactè & ordinatè ea proſequitur Propheta, quæ ad perfectam pertinent iuſtitiam, quemadmodum iudicat Paraphraſis. In qua & illud obſeruandum, in his quę negatiuè efferuntur etiam indicari aliquid affirmatiuũ quod perfectius ſit: cùm dicitur, pecuniã ſuam non dedit ad v ſ iam, non ſolum ſignificatur, eum qui iuſtus eſſe volet, pecunia ſua non abuti ad oppreſſionem proximi, ſed ea rectè vti ad ſubleuandum proximum.

Tituli inſcriptio ipſi Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XV.

Orat Propheta Dei tutelam, ſanctis ſe deditum eſſe. & ab impijs abhorrere profitetur, eò quòd Dominum ſibi in ſuam elegerit hæreditatem, quod agnoſcens Dei beneficio ſibi cõtigiſſe, gratiarum actionem pollicetur: de cuius aſsidua præſentia ac protectione gauiſus, certò etiam ſibi promittit corporis reſuſcitationem, ac æternam & perfectã ex cõſpecta Dei faciei fœlicitatem. Quoniam autẽ vt in alijs, ita & in hac oratione, Christi typum geſsit Dauid: ideo quædam hic ſic poſita ſunt, vt ſecundùm exactam ſignificationem nõ Dauidi per ſe conueniant, ſed in Chriſto ſolo, qui eſt veritas, perfectè ſint impleta. per quem & quodammodo Dauidi, omnibuſq́; ſanctis eadem competunt. Proinde quæ Pſalmus habet de ſancto non viſuro corruptionem, Petrus & Paulus, in Actis de Chriſto dictum interpretantur, cui ſoli id propriè conuenit, cui & totus Pſalmus excellentiori quodam modo quàm reliquis ſanctis Chriſti membris adaptatur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Cõſerua me Domine, quoniam ſperaui in te.

CVSTODI me Domine inter huius mũdi pericula, in hoc impiorum hominum conſortio, quod certè ob id meritò facere debes, quoniam non in meis viribus, non in falſis dijs, non in fragilibus huius ſæculi rebus, ſed in te omnem meam ſpem collocaui, qui in te ſperantes nunquam tua cuſtodia deſtituis. * Ego enim tibi omnium Domino dixi, tu Domine es Deus meus, quem ſolum colo, à quo totus pendeo, qui mihi omnium meorum bonorum fons es, quoniam tu bonorum quæ ego facio non eges, nihil hæc tibi commodi afferunt, ſed ego contrà tuis donis egeo. *Pſal. 15.*

** dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorũ meorum non eges.*

2 Sanctis qui ſunt in terra eius, mirificauit omnes voluntates meas in eis.

2 Quoniam autem Deo mea opera commodare nequeo, ideo Dominus fecit, vt omnes voluntates meæ mirabiliter eſſent in ſanctis ac iuſtis hominibus, qui hic mecum in hac Dei terra peregrinantur, & ad poſſidendam regionem cœleſtem aſcripti ſunt. Hos vnicè me fecit diligere, ita vt ſummopere cum illis ſemper eſſe, & in eorum cœtu conſiſt[illegible]cupiam. In hos omnia mea ſtudia conferre me facit, et omnibu[illegible] his proſim, & iuuem: quibus quæcunque impenſa fuerint officia, n[illegible] aliter illi grata ſunt, quàm ſi illi impenſa eſſent. b

3 Multiplicata ſunt infirmitates eorum:
** poſtea accelerauerunt.*

3 Impiorum autem hominum, qui nec nomine quidem digni ſunt, q[illegible], Deo verò derelicto, multiplicauerunt ſibi idola infirma, in quibus confidentes omni deſtituuntur vera animi fortitudine, * & deinde ad ea colenda æſtuanti deſiderio properarunt, nihil quantumuis graue eorum gratia facere detractantes. c

4 Non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus.
** nec memor ero nominum eorum per labia mea.*

4 Horum certè iniquas congregationes, immo conuenticula, quæ ſiũt ad offerendum ſanguinem pecudum, ego non congregabo, cum illis partem habere nolo, in illorum cœtu minime conſiſtam, * nec de his vnq̃uã honorificè loquar, non dignabor eos memoria nominum ſuorum, qui inter iuſtos indigni ſunt.

5 Dominus pars hæreditatis mea.

** calicis mei.*
** tu es qui reſtitues hæreditatem meam mihi.*

5 Ideo autem idololatrarum, omniumq́; iniquorum hominum c[illegible]munionem contemno, quia Dominus ipſe eſt mihi cum ſanctis ſuis portio mea hæreditaria, in quo omnia mea propria bona poſſideo, quem vnum omni diligentia colere, cui ſoli gratificari ſtudeo: * Ipſ[illegible] mihi quaſi dulcis portio calicis, quæ ipſo diſtribuente mihi contigit. * Tu Domine es, cuius munere hanc hæreditatem ſemel amiſſam recepi, quiq́; eandẽ mihi ſemper integram & ſaluam ſeruabis, firmamq́; mihi conſtitues, ne quandoque eam amittam, & ſuo tempore perfectè ac ſecurè hanc mihi poſſidendam trades, cùm te mihi videndum facie ad faciem exhibebis. d

6 Funes ceciderunt mihi in præclaris:
** etenim hæreditas mea præclara eſt mihi.*

6 Perinde certè mihi euenit, ac ſi funes menſorij, quibus agri diuidi ſolent cecidiſſent mihi in amœniſſimis & pulcherrimis locis. * Nam hæreditas mea quæ Deo diuidente mihi obtigit, quaſi ſorte quadam, mih[illegible]modum eſt & habetur ſpecioſa, vt præ illa nullã aliam mihi optandã ducam, ſicut certè ei nulla eſt præferẽda, non ea quam in terris carnales ſibi

homi-

homines delegerunt, nec alia quæuis.

7 Benedicam Dominum, qui mihi tribuit intellectũ.

7 Gaudeant proinde alij in suis hæreditatibus quas eligunt, ego certè
semper gratias agam Deo, illumque laudabo, quòd mihi hanc mentem de
derit & intellectum, vt abdicato malorum consortio, omnique terrena hę
reditate, sanctorum communioni interesse, ac Domino Deo adhærere,
prælegerim: neque enim huiusmodi intellectus homini inesse potest,
nisi Deo donante, * ex cuius dono etiam mihi contingit, vt tota die vs
que ad noctem intimi affectus mei semper erudiant me, suggerentes quæ
Deo grata, quæque ingrata, & cessantem me semper admonentes, & cor-
ripientes.

** insuper & vsque ad noctẽ increpuerunt me renes mei.*

8 Prouidebam Dominum in conspectu meo semper.

8 Ante oculos mentis meæ semper opposui mihi Dominum, vnde in e
conspectu meo semper illum vidi, ita vt in omnibus quæ cogitarem, lo-
querer, aut facerem ad illum respicerem, & præsentem mihi cogitarem,
* quod meritò sanè facio. Nã re vera semper adest mihi præsens, & qua-
si à dextris adstat, ad ducendum me & defendendum semper paratus ne
vnquam vel calamitatibus, vel prauorum suggestionibus, aut persecutio-
nibus deiiciat, & cadam.

** quoniam à dextris est mihi, ne commouear.*

9 Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea,

9 Propter quod incredibili lætitia perfusum est cor meum, & ex ma-
gna mentis lætitia, etiam lingua mea exultauit, per quam cum iubilo gra-
tias Deo non cesso agere, & eius in me beneficia prædicare.* Ad hęc etiã f
corpus meum ob mortis necessitatem non grauabitur mœrore, sed cùm
somnus mortis aduenerit, post transactos huius mundi labores placidè
requiescet in sepulchro, cum bona certaque spe futuræ resurrectionis.

** insuper & caro mea requiescet in spe,*

10 Quoniam non derelinques animam meam in inferno,

10 Scio enim te non relicturum animam meam apud inferos, aut in
morte, * neque sines, vt ego, qui sanctitati & iustitiæ studeo, perpetuam
incurram in corpore meo corruptionem, sed morte & corruptione supe-
riorem me facies, resuscitans me in nouissimo die, per eum qui mortis vi-
ctor, à morte & ab inferno detineri non poterit, nec reliquorum hominũ
more corruptionem & putrefactionem patietur, sed tertia post mortem
die resurget è sepulchro, primogenitus omnium mortuorum.

** nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.*

11 Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me lætitia cũ vultu tuo,

11 Istud autem te facturum confido, quia tu mihi fecisti cognitas vias,
quibus peruenitur ad æternam vitam corporis simul & animæ: ad quam
cùm te donante peruenerim, tum demum contemplatione tui vultus, me
omni lætitia satiabis sine fastidio, vt præter te nihil aliud desiderare va-
leam vnquam.* Tu enim semper in promptu habes iucunditates quas ex g
tua magnificẽtia, quasi dextera quadam manu, vsque in æternum tuis de-
promas & largiaris. His in æternum perfruentur illi quos contigerit in
dextera tua collocari, in optimorum tuorum bonorum fruitione.

** delectationes in dextera tua vsque in finem.*

ANNOTATIONES.

HRISTIANI ferè psalmorũ interpretes hũc Psalmũ de solo Christo accipiẽdũ existimant, ratione sanè vrgente adducti, nimirum quod versum penultimũ huius Psalmi & Petrus Actuũ 2 & Paulus Actuũ 13 nequaquam Dauidi, sed soli Christo, cunuenire interpretatus sit. Verum cùm reliqua Psalmi aptissimè in Dauidem quadrent, non absurdè quidam etiam in hoc Psalmo Dauidem de se loquentem intelligũt, sed sic, vt cùm sciret prophetico spiritu, se Christi in multis gerere figurã, & in suo regno illius regnũ adumbrari, quędam etiam in hoc Psalmo vt in aliis quibusdam similibus inseruerit, quæ vel omnino sibi non conuenirẽt, sed ei tantùm quẽ repræsentabat, Christo venturo, vel sibi nõ tã perfectè & verè, quàm illi, vt meritò in scripturis noui testamenti Christo accõmodentur, quòd de eo vel solùm vel præcipuè ea dicta sunt, Quale est quod hic in penultimo versu dicitur, de nõ relinquẽda anima in inferno, aut carne nõ visura corruptionẽ. Id enim vel omnino nõ quadrat in Dauidẽ, vel non tã verè & perfectè quàm in Christũ, per quẽ solùm aliquo modo in Dauidẽ, reliquósque fideles cõpetit, cuius beneficio alibi audet dicere Dauid: Deus redimet animã meã de manu inferi. Et Iob dicit: Scio quòd redẽptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Et Christus ipse de credentibus in se dicit: Si quis sermonem meum seruauerit mortẽ non videbit in æternum. Non videre autẽ mortẽ, nõ multùm distat sum est à non videre corruptionẽ. Itaque cùm obseruare liceat, in nouo testamẽto pleraque alia sic citari ex Psalmis aut aliis scripturis de Christo, quasi illi propria, quæ tamẽ primò & ad literã de aliis dicta sunt quibus tamẽ tãtum imperfectè & ex parte cõpetũt, vt omnia in ipsa veritate deprehẽdentur perfectiora, quàm in figuris & vmbris, secuti peritissimorũ quorundã iudicium, nõ iudicauimus absurdum, Psalmũ hũc Dauidi attribuere, vel ob id quòd hic Psalmus nõ tãtùm in hoc editus videatur a spiritu sancto, vt sciremus quomodo Christus aliquãdo orauerit, sed quã forma habeamus, qua & nos ad exẽplum Dauidis, tum veteris, tũ noui orare possimus. Dedimus ergo sensum, qui cum Christo etiã omnibus iustis conueniat, secuti receptissimas in scripturis phrases, quáquã, vt diximus, quædã in hoc Psalmo Christo vel soli vel præcipue cõpetant. Quòd siqui mordicus totũ hunc Psalmum soli Christo attribuẽdũ putent, iuxta eam rationem, quã secuti sunt qui in mysticis sensibus toti versantur, ne hi frustrentur suo voto, nec cõquerantur, subiecimus & alteram eiusdẽ Psalmi paraphrasim, qua omnia penè huius Psalmi sic Christo accõmodantur, vt ei sint propria.

TITVLS] INSCRIPTIO IPSI DA, &c.] a
Quanquam, vt superiùs diximus, parum tribuendum sit titulis Psalmorum, ob incertam significationẽ dictionũ Hebraicarum, tamẽ si aliquid dicatur de noua hac inscriptione, credẽdum pro hac oratione: Tituli inscriptio, Hebræis esse dictionem מכתם Michtam, quæ nõ huic tãtùm Psalmo præfigitur, sed etiam postea Psalmis 55. 56. 57. 58. & 59 Pro qua septuaginta semper verterũt dictionem, στηλογραφία Dictione Hebraica, quæ vel aurum significat, vel secundùm quosdam, margaritam preciosam, aut diadema, aut aliud insigne segmẽtum, rectè intelligitur significari, quòd hic Psalmus pretiosus esset, Dauidi. & meritò certè, ob eius singularem excellẽtiã. Ita & dictione Græca rectè intelligimus significari, Psalmũ hunc meritò perpetua retinendum & celebrandum memoria, velut inscriptionẽ tituli, quæ ad perpetuam alicuius memoriã cõseruãdã fieri solet. Non audiũ enim, cùm apud nos legitur, tituli inscriptio, nomẽ tituli, non accipiẽdum pro eo quod apud nos pignè significat. Sic

enim significat ipsammet inscriptionē alicuius operis, quæ libro, aut operi, aut statuæ superscribitur quo argumētō aut artifice operis noscamus quomodo Ioānes inscriptionē crucis Latino nomine vocauit ἐπιγραφὴν, pro quo alij dixerūt, στήλην: At ea dictione Græca patet titulū debere accipi pro monomēto, culūna, aut statua in alicuius rei memoriā erecta. Id enim Græcis significat στήλη, & Latinis etiā dicitur titulus, quomodo Gen. 28. Iacob dicitur lapide erexisse in titulū. Ideo studiosius annotauimus, ne quis in Psalmis hanc inscriptionē habētibus philosopheretur non satis solidè de titulo crucis Christi.

b SANCTIS QVI SVNT IN, &c.] Græca non habent, volūtates meas, sed αὐτοῦ, hoc est, suas. quomodo & legit & exponit D. Hierony. in commentariis. Augustinus item epist. 59 vbi tamen postea asserit codices emendatiores & electioris authoritatis habere nō suas, sed meas. atque hoc modo legit ipse in libro commentariorum in Psalmos. Vbi tamen nō legit in tertia persona, mirificauit, sed in prima, mirificaui. Itaque triplex inuenitur huius loci lectio, apud Latinos, Mirificauit voluntates suas, Mirificaui voluntates meas, & tertia, quæ iam recepta est, Mirificauit volūtates meas. Quæ nostra lectio an ex duabus illis prioribus sit cōtexta, vt ex vna acceperit pronomē, meas, ex altera verbum mirificauit: an verò nostra lectio prima fuerit antiquior, quæ postea sit altero istorum duorum modorum mutata, eò quod pronomen, meas, non videretur verbo tertiæ personæ conuenire, dubitari potest. Certè eam lectionē, quæ habet, meas, esse veriorem Hebræa docent, atque sic etiam Græcos codices olim habuisse videri potest ex D. Augustino, cùm dicat emendatiores & electioris authoritatis libros sic habere: Nam Græcos codices cōsulere solitus fuit D. Augustinus, nō Hebræos. Iam & Græca vt hodie leguntur, in hoc versu duplicem habent distinctionem. nam quod habent, πάντα τὰ θελήματα, hoc est, omnes volūtates, potest esse accusatiuus, qui cōstruatur cum verbo iuxta lectionem D. Hieronymi. Aut potest esse nominatiuus seorsum positus, vt sit hæc distinctio: Sanctis qui sunt in terra eius, mirificauit Dominus, (nam, Dominus habent Græca) hoc est, Dominus mirabiliter admodum egit cum sanctis suis. Vt deinde noua subijciatur sententia, πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς, omnes voluntates eius in eis, hoc est, ab eis adimplentur omnes volūtates Dei. Sic enim distinguit & interpretatur Euthymius, ob quam hæc annotanda duximus, ne quis in eius lectione turbetur. Cæterum vt intelligatur ratio paraphraseos huius versus, quam ad originalem sensum accōmodare conati sumus, sciendum Hebræa hunc habere sensum: Bonum meū non ad te, scilicet peruenit, Ad sanctos qui in terra sunt, & magnificos, omnis voluntas mea in eis est. Quo significatur, vtilitatem bon[illegible] sanctarum operationum non peruenire ad Deum, qui in cœlis existens nullius eget. sed ad sanctos, qui in terris degunt, & ob id omnem suam voluntatē illis adiecisse vt i[illegible]lis prodesset. Itaq, mirificauit, exposuimus per mirificè addixit, quod verbum in altero sensu, quo hæc omnia appropriantur Christo rectè exponitur pro, admirandas fecit.

c MVLTIPLICATÆ SVNT, &c.] Vt huius & sequentis versus verus habeatur sensus, sciendum in originalibus Hebræis, quanquam & ipsa obscura admodū sint in priori versu, qui ob id variè transfertur a diuersis, tamen omnium consensu psalmistam, significare se abhorrere à consortio & sacrificiis idololatrarū, quemadmodū superiori versu significauit se summè delectari sanctis Deum colentibus. Vnde & nunc rectè subijcit: Dominum esse partem suam hæreditariam, quam, scilicet, sibi delegit contra idololatras. Nec potest apud Hebræos hic esse sensus, nisi apud eos alicubi subintelligatur relatiuum, qui, quod apud eos non est nouum, vt sic vertatur: Qui multiplicauerunt idola sua. (vel dolores suos, vtrumque enim dictio Hebræa significat) & post alium accelerauerunt: (vel alij nempe Deo, donauerūt) non libabo libamina eorum, vel, Multiplicauerunt labores suos, qui post alium accelerauerunt: non libabo, &c. Itaque si similem sensum in nostra lectione retinere velimus, ad hoc enim laborandū putamus, vt quam fieri potest proximè accedamus ad sensum originalis linguæ, relatiuum, eorum, in 3. versu non erit referendum ad eosdem, de [illegible] ibus in 2. versu, sanctos, scilicet: vt cōmoniter int[illegible]lligitur nostra lectio, sed ad impios, de quibus e[illegible] si no[illegible] ta sit priùs expressa mentio, tamē in sequenti v[illegible] itu satis insinuantur. Nam etiam apud Hebr. relatiuum sine expressu antecedente nonnunquam ponitur, vt patet in principio Psalm. 86. Fundamenta eius in montibus sanctis. Et apud nos item cum odij causa aliquē nominare nolumus, relatiuum expresso caret antecedente. vt cum Iuno de Semele pellice ait. Ipsa perēda mihi, ipsam si maxima Iuno ritè vocor perdam. Et hic dicitur. Non ero memor nominum eorum per labia mea. Hanc intelligentiæ rationem in Paraphrasi indicatam si amplecti velimus, per infirmitates, rectè intellexerimus cū D. Hieronymo idola gentiū. Sicut enim verum Deum Propheta sæpe vocat suā fortitudinē, ita & idola gentium rectè dicuntur earum infirmitates, quod cum in illis confidāt, per illa sint infirmæ, & nihil boni possint peragere, aut quicquam mali superare. Quod si hanc intelligentiam quis nimis coactam putet, & secundum communem intelligentiam relatiuum, eorum, ad sanctos referri velit, de quibus in secūdo versu, habebit in secunda Psalmi huius Paraphrasi explicationem horum versuum communem, eam si lubet sequatur.

d DOMINVS PARS, &c.] Qui Christo hæc propria esse volūt, per hæreditatē Christi, hoc loco & duobus sequentibus intelligūt ecclesiā ex gentibus potissimùm collectā, de qua Psal. 2. dictum est: Postula a me, & dabo tibi gentes hæreditatē tuā. Itaque intelligūt Christum vocare Dominum partem hæreditatis suæ, quòd is esset, quem tanquam suam portionem sibi ecclesia Christi hæreditas delegisset: ita & partem calicis Dominum Deum vocari intelligunt, quod ipse esset merces & præmiū passionis Christi, qui calicis nomine aliquoties in nouo testamēto significatur. Et cum sequitur: Tu es qui restitues hæreditatē meam mihi, intelligunt significari gentes a Deo alienatas, per fidem Christo restituendas. Verum simplicius fu[illegible] qui secūdùm scripturę phrasim intelligere Dominū di[illegible] partem hæreditatis, quod ipse sit portio hæreditaria iustis: partem item calicis, quod ipse sit veluti attributa iustis portio qua illis datū est frui, & sese oblectare quomodo sup. Ps[illegible] 9. dixit. I[illegible]nis, & sulphur esse partē calicis impiorum. Calicis enim nomine, secundùm Hebræā phrasim designatur quicquid alicui ferendū, sentiendum, hauriendū, & possidendum obtingit. In hunc sensum ex Ecclesiastico viri electi dicendus præcipitur hic versus. Quomodo & Nume. 18. dicit Dominus Aaron: Ego pars & hæreditas tua. Iam quo verus habeatur sensus eius partis. Tu es qui restitues hæreditatē meā mihi sciendum est Hebræa habere. Tu sustentas sortem mea. Quo significat propheta Dei singulari gratia & beneficio fieri vt quæ ipsi obtigit portio, salua illi maneat, nec ab ea excidat. sicut plerunque cōtingit a sua possessione quosdā deturbari, quod nullus eos tueatur. Quem sensum valde singularē vt & nostra lectio retineat comp[illegible] sum, restitues pro suo t[illegible] rei, sta tues, vt frequ[illegible] ntet [illegible] cipi [illegible] mlum est: quanq[illegible] etiam possit inte[illegible]igi de [illegible]stitutione vitæ [illegible]ternæ [illegible] per[illegible] peccatum omnes amisimus. Verùm G[illegible]cis non est futurum tempus, sed, sicut & Hebræis, præs[illegible]ns participi[illegible]m, [illegible] hoc est, restituens. vel [illegible]atu[illegible], vt m[illegible]gi[illegible] inte[illegible]gamus significari non quid Deus no[illegible] [illegible] ustea facturus sit, sed quid modò præter [illegible] quod nobis olim factā delectam a nobis hæreditat[illegible] [illegible] ssessionem, Aut si q[illegible] s vrgere velit præpositionem Re[illegible] us intelligere debeat, Deum [illegible]e modo nobis restituere, quem per peccatū semel omnes amisimus.

e PROVIDEBAM.] Quidam istud sic intelligunt, quasi his verbis Propheta prædicet D[illegible] in se, beneficiū, quod, scilicet, Deus se i[illegible] lius ocu[illegible]is semper ob[illegible]iat [illegible] per[illegible], præsentem exhibeat. Verùm Hebræa ha[illegible] t posui Dominum in conspectu meo. Vnde magis sic intelligēdum est: Ego in omnibus quæ dixi, vel [illegible]eci, semper ad illum respexi semper eum mihi præsentem cogitaui, cuius timore a malo semper reuocabar. Q[illegible]o[illegible] aut[illegible] sequitur: Quonia a dextris est mihi, &c. sic cu[illegible] superi[illegible]ri con[illegible]ecti potest: Meritò Dominum mihi præsentē cogito, quoniā se vera mihi se semper præsentem exhibet, tanquam dux & defensor meus. Aut sic: Quod Dominū semper mihi præsentem cogitu nō ex me habeo, sed ex Dei beneficio, videlicet, quoniam semper mihi præsens adest. Notandum tamen, hanc partem ex Hebræo verti posse hoc modo: Quoniam a dextris est mihi, non commouebor.

f CARO MEA &c.] Dum [illegible]icit, requiescet, significat iustorum mortem, verum esse somnum. In scripturis autem quandoque omnium h[illegible] [illegible]um mors, tā[illegible] i[illegible]storū quam iniustorum, somnus dicitur, v[illegible] Dan. 12. Multi qui dormiunt in puluere terræ, euigilabunt: alij in vitam, alij in opprobrium. Aliquando sola [illegible]ustorum hominum mors, somnus dicitur, vt cum dicit ad Th[illegible]essalonicenses Paulus. Nolo vos ignorare de dormientibus, &c. Generali autem ratione omnium hominum mors, somnus dicitur

citur. Primùm, quia ſicut poſt labores diurnos homo ſe tradit quieti & ſomno, vt adueniente die rurſus redeat ad intermiſſos labores: ita poſt laborioſam hanc vitam corpus hominis in ſepulchro quieti traditur in nouiſsimo die iudicij, à morte, tanquam a ſomno, reſuſcitandũ, diuina virtute. Deinde quia ſicuti in ſomno ceſſant quidẽ exteriorũ ſenſuum operationes, non autem interiorum virium: ita in morte corpus quidẽ ab omni operatione ceſſat, anima verò viget, & ſuis adhuc vtitur potentijs. Quoniam autem hæ rationes peculiariter ſanctis cõpetunt, meritò frequenter ſola illorum mors, ſomnus dicitur: illi enim ſoli in hac vita laborant, cùm contrà iniquorũ opera nihil niſi vanitas ſint, & res planè inanes: qui etiã quoniã in hac vita, quæ laboribus deſtinata eſt, quietẽ ſemper quærunt, non in morte requieſcunt, ſed à quæſita quiete ad perpetuam tranſeunt inquietudinẽ. Sancti etiam ſoli in nouiſſimo die reſurgere dicuntur, cùm tranſeant à morte ad vitam æternam: impij verò a morte corporis ad mortẽ animæ & corporis perpetuã. Siquidem illorum vita, cùm ſit aliena a Deo ... ſola conſiſtit vera vita, potius mors eſt quàm vita. Præterea neque illorũ animæ iacentibus corporibus in ſepulchro aliqua quiete fruuntur, neque ſuis propriis ſuorum officiis, ſed maxima inquietudine ſemper exagitantur. Nec magis quieſcere dici poſſunt impij mortui, quàm is qui in ſomno grauibus & horribilibus inſomniis ita turbatur & moleſtatur, vt nõ ſurgat ſomno refectus, ſed magis defatigatus.

DELECTATIONES IN DEXTERA &c.] Græcis in Cõplutenſi editione, & apud Euthymium, eſt ſingularis numerus τερπνότης, hoc eſt, delectatio, quo & Auguſtinus legit. Hebræa tamẽ habẽt pluralẽ numerũ ſicut & Germanicum exemplar Græcum, vt meritò noſtra lectio mutari non debeat, nec exiſtimari vitiata.

ARGVMENTVM PSALMI EIVSDEM.

Quanquam autem eodem ferè modo totus hic Pſalmus Chriſto accommodari poßit, quo iam expoſitus eſt generaliter de omnibus, excepto penultimo verſu: poteſt tamen etiam hic Pſalmus, quoad omnes pene verſus de Chriſto ſic intelligi, vt illi ſoli conueniat, de quo principaliter hunc Pſalmum intelligendum docent Petrus & Paulus, In hunc, ſcilicet, qui ſequitur modum.

PARAPHRASIS EIVSDEM CHRISTO PROPRIA.

1 Conſerua me Domine, quoniam in te ſperaui.

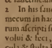
** dixi Domino, Dominus meus es tu.*

** quoniam bonorum meorum non eges.*

ONSERVA me Domine pater ab inimicis me ad mortem quærentibus: ne ante tempus à te conſtitutum mortem obeam, aut in morte permaneam, ego enim in te Domine omnem meam fiduciam collocaui.* Dixi tibi omnium Domino, Deus & Dominus meus ſecundùm aſſumptam humanitatem es tu, à quo totus in omnibus pendeo. Quod quidem meritò dixi mihique perſuaſi,* quoniam tu non eges meorum bonorum nihilque tibi omnium bonorum fonti conferunt mea opera, ſed ego contrà tuorum bonorum egeo, omneſque hi, quos liberandos & ſanctificandos dediſti mihi, meorum egent bonorum.

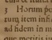
2 Sanctis qui ſunt in terra eius, mirificauit omnes voluntates meas in eis.

2 In his ſanè, quos ab æterno ſibi ſanctificare decreuit, & qui adhuc mecum in hac terra peregrinantur, atque ad poſſidendum regnum cœlorum aſcripti ſunt Dominus meus fecit, vt quæ ego pro ipſorum ſalute volui & feci, ſummæ eſſent admirationi, quantumuis hæc impiis ridicula & ſtulta habeantur.

3 Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum:

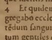
** poſtea accelerauerunt,*

3 Horum poſtquam peccata, & ad bene operandum imbecillitates, eorum item infirma idola ſunt multiplicata, * tum deinde feſtinauerunt, ad fidem in me, & ad eccleſiam meam, agnoſcentes ſe Dei gratiæ, meiſque meritis indigere.

4 Non congregabo conuenticula eorum in ſanguinibus.

** nec memor ero nominum eorum per labia mea.*

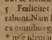

4 Et quidem hos tum ex Iudæis, tum ex gentilibus in vnam mihi cõgregabo eccleſiam, * eorũ nõ congregabo eorum collectiones ad offerẽdum ſanguinem pecudum, ad quem offerendum hactenus, tum Iudæi, tum gentiles congregari ſolent: ſed ad offerendum ſacrificium laudis patri meo gratiſſimum, ſacrificium item corporis & ſanguinis mei, quod ſit communionis ipſorum teſtis,* nec amplius eos nominabo nominibus, quibus vocati ſunt in Iudaiſmo, vel gentilitate, ſed ſcribam ſuper eos nomen Dei mei, nomenque ciuitatis meæ, & nomen meum nouum, vt iam omni diſcretione nominum ſublata, omnes Chriſti dicantur, & membra mea, Deique filij. Per me enim inter eos non erit diſtinctio Iudæi & Gentilis.

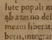
5 Dominus pars hæreditatis meæ:

** & Calicis mei:*

** † tu es qui reſtitues hæreditatem meam mihi.*

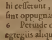

5 Fœliciter autem lege Moſaica, falſiſque idolis relictis, ad me properabunt. Nam Dominus ipſe erit portio & merces fidelis populi mei, quẽ ex omnibus gentibus collectum in meum mihi pater dedit hæreditatẽ: * ipſe idem merces erit & præmium calicis paſſionis meæ, quem pro ſalute populi mei bibiturus ſum. * Tu Domine hæreditatem, quam mihi ab æterno deſtinaſti, ſed diaboli fallacia mihi erepta eſt, iam per mortem meam liberatam ab eius tyrannide mihi reſtitues. † Tu mihi eam liberis, integramque & ſaluam conſtitues, vt ex eis qui in hæreditatem mihi ceſſerunt, nemo pereat, quantumuis impiorum maximis conatibus ſint oppugnandi.

6 Funes ceciderunt mihi in præclaris:

** Etenim hæreditas mea præclara eſt mihi.*

6 Perinde certè mihi accidit, ac ſi funes diuiſorij cecidiſſent mihi in egregiis aliquibus locis. * Nam hæreditas, quæ mihi ex patris mei diuiſione

ſione contigit, admodum eſt egregia, & inſignis, mihiq́ue amabilis.

7 Benedicam Dominũ qui tribuit mihi intellectum:
** inſuper & vſque ad noctẽ increpuerunt me renes mei.*
8 Prouidebam Dominum in conſpectu meo ſemper.
** Quoniã à dextris eſt mihi ne commouear,*

7 Itaque Dominum ſemper laudabo, qui me ſuis conſiliis ſemper iu-
uit, ac intellectum dedit quo ſcirem quomodo meos mihi rurſum aſſere-
rem, & è captiuitate liberarem, * quin etiam ex patris mei dono, intimi
affectus animi ſemper me erudierunt, vt ſcirem quid patri gratum eſſet.
8 Propoſui mihi velut ſcopum ante oculos mentis meæ ſemper Do-
minum, qui ante oculos ſemper obuerſatus eſt, ita vt in omnibus gratifi-
cari ei ſtuderem, quod ſanè meritò feci, * Quoniam ſe mihi ſemper præ-
ſentem exhibet, & dux atque defenſor meus exiſtens, quaſi à dextris mi-
hi ſemper adeſt, ne vnquam calamitatum oneri ſuccumbam, aut vlla me
perdere poſſit hominum improbitas.

9 Propter hoc lætatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea.
** inſuper & caro mea requieſcet in ſpe.*
10 Quoniã non derelinques animam meam in inferno:
** nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.*

9 Propter quod lætatus eſt animus meus, ſed & lingua mea iubilauit,
* quin etiam corpus meum, etſi morti propinquum, etſi morti obno-
xium, in ſpe bona futuræ mox à morte reſurrectionis, placidè requieſcet
in ſepulchro.
10 Idq́ue ob id, quoniam ſcio te, animam meam deſcenſuram ad infer-
num, pro populi mei liberatione, non ibi derelicturum, * neque ſines me
ſanctum tuum, reliquorum hominum more, in corpore ſentire putrefa-
ctionem, ſed tertia à morte die me reſuſcitabis, ampliùs non moriturum:
animam quidem ex inferno, corpus verò ex ſepulchro reducens. Neque
enim congruum eſt, vt quem tibi conſecraſti, atque omnium gentium re-
gem deſignaſti, & primogenitum mortuorum eſſe voluiſti, tam diu vita
careat, quoad corpus corrumpatur.

11 Notas mihi feciſti vias vitæ:
** adimplebis me lætitia cũ vultu tuo.*
** delectationes in dextera tua vſque in finem.*

11 Cum hactenus nemo inuenire potuerit vias, quibus à morte corpus
ad vitam redeat, & ad æternam vitam homo pertingat, mihi vnicè demõ-
ſtraſti, quibus rationibus & ego & mei ad vitam corporis redire, & ad
æternam vitam peruenire poſſemus, nempe per mortem meam, qua om-
nium mortem ſuperarem, & ad æternam vitam viam aperirem: * ad quam
cùm à morte peruenero, iam omni corporis miſeria liberatus, per con-
templationem vultus tui ſatiabis me, & in anima, & in corpore, omni læ-
titia, * mihi enim ad dexteram tuã in æqualitate gloriæ tuæ exultato per-
petuę erunt iucunditates, quas munificentia tua indeſinenter in promptu
habet, vt mihi, meiſque ſemper eas largiaris.

Oratio Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XVI.

Vir ſanctus acerbiſſimè vexatus à Saule, & maximis anguſtiis preſſus, ardentiſſime Deũ inuocat, & vt ſecus Pſal. 7. innocentiam ſuam & iuſtitiam multis modis à Deo probatam proponit, atque ob ea iudicium ſibi contra aduerſantes fieri exoptat, tum etiam perſeuerantiam in iuſtitia, & diligentè ipſius cuſtodiam, ne quicquam illi nocere poſſint hoſtes ipſius, quorum (vt quod petit magis impetret) impietatem, iniuſta oppreſſionem ſuperbiã, & crudelitatem commemorat, ac deinde differentiam inter impios & iuſtos deſignãs, impios fœlicitatem in caducis huius mundi bonis, ſuam verò in futura Dei contemplatione & cognitione ſitam eſſe confitetur. Eſt autem & hic Pſalmus conueniens orationi Chriſti, per Dauidem in ipſius perſecutionibus præfiguratæ: Sed & cuilibet viro iuſto apta eſt orandi forma contra hoſtes inique ipſum affligentes, ſiue viſibiles, ſiue inuiſibiles.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Exaudi Domine † iuſtitiam meam:
** intende deprecationem meam.*

XAVDI Domine iuſtam hanc meam precationem, † Exau- a
di innocentiam, qua me geſſi erga hoſtes meos, integrita-
tem item cauſæ meæ, quæ vel me tacente pro me clamat ad
te, * propter ipſam adhibe animum tuum ad deprecationem
meam, vt eam exaudias.

2 Auribus percipe orationem meam,
† non in labiis doloſis.

2 Ne quæſo te quaſi ſurdum præbeas ad orationem meam, ſed ad-
mitte, & audi eam, quam ſanè fundo eſt verò animo, puriſque labiis,
non aliter ſentiens atque loquor, † quam item profecto labiis, quibus
nullam fraudem in proximum locutus ſum. Nam doloſa labia non di-
gnum eſt vt audias.

3 De vultu tuo iudicium meum prodeat.
** oculi tui videant æquitatem.*
4 Probaſti cor meum.

3 A te Domine, qui ſolus æquus es iudex, à facie tua, quæ omnia con-
templatur, ad quam pro iudicio intentè ſuſpicio, iam tandem iudicium
meis meritis debitum egrediatur, liberando me iniuſtis oppreſſoribus
meis: * Declara omnibus te ea quę recta & iuſta ſunt conſiderare, appro- b
bare, eorumq́ue iuſtam rationem habere.
4 Non enim tibi innocentia mea incognita eſt, qui me optimè perno-
uiſti. Siquidem exploraſti animum meum num ſyncerus eſſet, & nocte,
cùm animus maximè vacat ab externis negotiis, magniſque ſe profe-

ruit:

† & visitasti nocte.

runt quæ in animi penetralibus latent, tum per immissas [illegible] visitationes
cor meum visitasti. † Nocte etiã atque in tenebris calamitatũ sæpe animum meum scrutatus es * Et quemadmodum puritatem auri [illegible] explorant homines, sic exacti tui iudicij examine, † igne item vtentis tribulationis me probasti, * & purum & syncerum me inuenisti, nec est a te
inuenta aliqua in me iniquitas, quam in hostes mens sum molitus.

** † igne me examinasti.*
** & non est inuenta in me iniquitas.*
*5 * Vt non loquatur os meũ opera hominum.*
** † propter verba labiorum tuorum.*
† ego custodiui vias duras.

5 Adcò non est inuenta in me iniquitas, vt nõ solùm non peccarem in
eos opere, sed ne quidem os meum maledicendo loquatur opera iniqua,
quæ in me iniustè admiserunt homines, † contra quos etiam os meum
non est locutum vindictam, cæteraque mala opera hominum carnalium.
* Et quanquam carni ob innatam corruptionem durum sit nõ male velle, loqui, & facere malefactoribus suis, ego tamen propter amorem & re
uerentiam præceptionum tuarum custodiui vias iustitiæ, quantumuis corpori duras ac difficiles, * propter præcepta item tua, vias peruersorum c
verè duras, quia omnibus molestas, & in se difficiliores quàm sunt viæ
tuæ, ego diligenter obseruaui, cauens studiosè me in eas incid erem, aut
eas ingrederer. † Obseruaui quoque eas in aliis mihi adhærentibus, vt si
eas in ipsis aduerterem, eosdem de illis admonerem, & corriperem, &
corrigerem.

9 Perfice gressus meos in semitis tuis.
** vt non moueantur vestigia mea,*

6 Veruntamen hanc meam innocentiam, iustamque conuersationem
nõ meis viribus insolenter arrogo, sed quicquid in me boni & recti est,
totum id tuæ benignitati tribuo: Proinde à te peto, vt qui me fecisti ingredi vias mandatorum tuorum, per quæ peruenitur ad beatam vitam, firmes ac perseuerare facias vires animi mei, & appetitiones, actionesque
meas in mandatis tuis, * vt non aliquando à recto dimoueantur, atque
ita tuæ vltioni & desertioni meipsum reddam obnoxium.

7 Ego clamaui quoniam exaudisti me Deus.
** inclina aurem meam mihi & exaudi verba mea.*

7 Ego ad te Domine hac ratione iam clamaui, quia semper me exaudire soles, * Et nunc ergo quæso ne pellas orationem meam, sed adhibe
animum tuum ad audiendum, & exaudi verba mea.

8 Mirifica misericordias tuas.
** qui saluos facis sperantes in te.*

8 Fac vt per ostensam tuam in liberatione & defensione mea benignitatem, omnes admirentur tuas misericordias. * Tu enim Domine saluator es omnium sperantium in te, nec vnquam eos tuo præsidio dereliquisti.

9 A resistentibus dexteræ tuæ custodi me,
** vt pupillam oculi.*

9 Hostes mei Domine non solum me oppugnant, sed etiam omnipotentiæ tuæ, cui nemo nec debet, nec potest resistere, quantum in se est, resistunt, dum eum, quem regnum tuum obtinere voluisti, regno deiicere
student. Ab his ergo vel tui nominis causa me custodi, ea diligentia &
tutela, qua ab hominibus custoditur pupilla oculi, res quidẽ minima ac
tenerrima, & quæ vel leuissimo puluere facilè læderetur, ni diligenti ciliorum tutela muniretur.

10 Sub vmbra alarum tuarum protege me à facie impiorum qui me afflixerunt.

10 Sicut solicita auis protegit alis pullos suos ab inuasoribus, ita & tu
fortitudine ac misericordia tua me protege ab his, qui me iam aliquandiu afflixerunt. Nos enim ex nobis imbelles ac infirmi, quam oculi pupilla, auiumque pulli, si tua protectione destituti fuerimus, mox lædimur, ac
diripiemur à rapacibus quibusdam vulturibus perdere nos quærentibus.

11 Inimici mei animã meã circundederunt:
** † adipem suum concluserunt:*
** os eorum locutum est superbiam.*
12 Proiicientes me circundederunt me.
** † oculos suos statuerunt declinare in terram.*

11 Ecce enim Domine, inimici mei ex omni parte circundederunt me,
quærentes vitam mihi auferre, ita vt quoquo me vertam, mortis immineat periculum. * Viscera pietatis suæ omnino concluserunt super me, d
† pinguedinem etiam & abundantiam diuitiarum reposuerunt apud se
in thesauris suis, & temporibus bonis elati, ore suo superba locuti sunt in
Deum, & in homines.

12 Cùm me priùs ex suo consortio iniquè eiecerint, omnibusque meis e
bonis deturbauerint, nunc etiam circundederunt me in magno numero,
quærentes me etiam vbiuis latitantem perdere, * in hoc vnum oculos
suos figunt, & cogitationem suam intendunt, vt inuentum me & captum
inclinent in terram, penitusque prosternant; † Apud se etiam statuerunt f
deflectere oculos suos in terram, obseruantes calidè quo fugiam, vt me
vel inopinatum capiant.

13 Susceperunt me sicut leo paratus ad prædam,
** & sicut catulus leonis habitans in abditis.*

13 Quantum ad eorum attinet spem, ipsi me iam susceperunt, omninò- g
que iam stant parati ad suscipiendum me, sicut leo intentus ad rapiendam
prædam, * & sicut catulus leonis habitans in occultis latibulis suis, & ex
his omnia oculis collustrans si qua sese offerat fera. Sic enim & ipsi truculenti hostes mei crudelissime in hoc intenti sunt, vt me corripiant &
lanient.

14 Exurge Domine, præueni eum, & supplanta eum:

14 Verùm ô Domine iam diu satis tuam pro me dissimulasti potentiam, satis diu data est inimicis meis scelerum impunitas: iam tandem
quæso vel inimicorum meorum permotus improbitate, tuam pro me
declara

declara potentiam,tuamq́ue in illos iuſtitiam, præueni impiorum cona-
tus ne perueniant ad ſcelera quæ in me machinantur,eóſque proſterno,
* libera animam meam ab impiis,poteſtatem & fortitudinem, quam tu
eis in me conceſſiſti,iam tandem aufer ab his,qui non pro te militát, ſed
potiùs tibi,tuæq́ue potentiæ reſiſtunt.

** Eripe animam meam ab impio,frameam tuā ab inimicis manus tuæ.*

15 Domine in hac ipſorum vita , poſt quam nullam aliam nec expe- l
ctant , nec accipient, tu eos ſeparabis à paucis in terra exiſtentibus,à iu-
ſtis , ſcilicet , quorum paruus eſt numerus , ſi conferatur ad impiorum
multitudinem.Dabis enim eis in hac breui vita ipſorum portionem,quá
iuſtis non hîc,ſed in futura æterna vita largieris. * Hic enim non quidé
mens eorum de tuis bonis adimpletur,aut poſtea implebitur,ſicut iuſto-
rum: ſed ſolus venter eorum , & omnis appetitus terrenarum rerum re-
pletus eſt tuis huius mundi bonis,quæ ſola cupiunt quæ apud te,quaſi in
theſauro diuiti nobis occulto,recondita habes,ex quo quibus vis ea hic
præbes.

25 Domine.à paucis de terra diuide eos in vita eorum.

b ** & de abſconditis tuis adimpletus eſt venter eorum.*

16 Inſuper etiam pro ſuo voto multitudinem filiorum adepti ſunt,* & k
his relinquent ea quæ eorum libidini ſuperſunt, ne ſecum hinc morié-
tes deferre poterunt. Nam hæc vel maxima ab eis fœlicitas reputatur,vt
magnam poſteritatem relinquant,habeátque aliquos ex ſe genitos,qui-
bus relinquant ſibi ſuperflua.

*16 Saturati ſunt filij, * & dimiſerunt reliquias ſuas paruulis ſuis.*

17 At verò ego iuſtitiam meam hîc non derelinquá,ſicut illi opes ſuas
ſed ſimul cum eis ea, & per eam apparebo coram te , contemplaturus,
faciem tuam:ac tum quidem ego,qui multis hîc egeo,ac frequenter [illegible]u-
rio, nec ſi adſint , expleri poſſum vanis ac perituris huius mundi bonis,
plenè ſatiabor,cùm ſeſe viſendam mihi omnibuſque piis exhibebit,quę
modò abdita eſt gloria maieſtatis tuæ,quæ cùm ſit ſummum , imò omne
bonum,vbi à me conſpecta fuerit,tum me ſine faſtidio ita in perpetuum
ſatiabit,vt præter eam nihil aliud deſiderare vnquam valeam,cum inte-
rim tunc in ſumma erunt egeſtate impij hîc ſatiati.

17 Ego autem in iuſtitia apparebo conſpectui tuo.

** ſatiabor cum apparuerit gloria tua.*

ANNOTATIONES.

a EXAVDI DOMINE IVSTITIAM, &c. Hebræis non eſt pronomen , meam, ſed tantùm,Exaudi Domine iuſtitiam:vt rectè poſſit intelligi per iuſtitiā , id quod iuſtū eſt,iuſta,ſcilicet , hæc eius precatio. Quanquam etiam rectè accipiatur de innocentia viæ qua ſe geſſit erga ſuos hoſtes,aut,quod eodem redit,de integritate ſuæ cauſæ , quæ Deo iudice finienda erat. Porrò cùm dicitur,Intende deprecationem meam,verbum,intende,pro attende poſitum eſt. Alioqui dicendū erat Intende deprecationi meæ , quomodo legit diuus Auguſtinus & Græca habent,πρόσχες τῇ δεήσει μου.

b VIDEANT ÆQVITATES M.] Et Hebræa & Græca habent pluralem numerum,æquitates,vel rectitudines,Auguſtinus tamen nobiſcum legit ſingularē,æquitatem,ibidem & D. Hieronymus in commentariis.

c VIAS DVRAS.] Has vias communiter Latini intelligunt vias iuſtitiæ,quas etſi Saluator leues dicat,duras tamen hîc dictas volunt , quia carni concupiſcentiæ duræ ſunt. Ex Hebræo tamē magis vertunt vias latronis, aut diſſipatoris:nam hoc magis ſignificat פריץ paritz Vnde rectius per vias duras,intelliguntur viæ iniuſtitiæ,quas Sapientiæ quinto impij teſtantur eſſe difficiles, vt cuſtodire accipiatur pro obſeruare,quemadmodum Gen. 3. Ad cuſtodiendam viam ligni vitæ.

d ADIPEM SVVM CONCLVSERVNT.] Duplicē indicat paraphraſis ſenſum. Alterum vt per adipē, viſcera intelligantur circa quæ ſolet eſſe multa pinguedo , per viſcera autē ſignificetur miſericordia,quæ in viſcerum commotione ſentitur. Alterum,vt per adipē intelligatur opum affluentia,quæ ſuperbiæ,contēptus Dei hominum,ſine cauſa pleriſq; eſſe ſolet,iuxta illud Deut. 32. Incraſſatus eſt dilectus,& recalcitrauit : incraſſatus, impinguatus,dilatatus:dereliquit Deum factorem ſuū.

e PROIICIENTES ME] Proiicientes,expoſuimus pro eiicientes,quia Græcis ἐκβάλλοντες. Vnde & D. Auguſtinus exponit , proiicientes me extra ciuitatem.

f OCVLOS SVOS STATVERVNT, &c.] Duplex poteſt eſſe ſenſus quemadmodum Euthymius annotauit,& paraphraſis indicat. Nā vel intelligi poteſt. Oculos ſuos in hoc ſtabiliuerunt,vt me declinēt in terram:qui ſenſus Hebræis bene conuenit,quæ habent,ad declinandum in terram. Vel ſenſus eſt:Statuerunt apud me,vt oculos ſuos declinarent in terram,hoc eſt,vt oculos ſuos à te deflectendo,conuerterēt ad terrena quærenda:aut potiùs , vt curioſè ac diligenter obſeruarent greſſus meos.

g SVSCEPERVNT ME.] In Hebręo habetur:Similitudo eius ſicut leonis. Verùm interpres Hebræis דמינו dimiono,quod eſt ſimilitudo eius,mutatis pūctis legiſſe videtur demaiunu,a verbo דמה dama.quod ſignificat aliquando exiſtimare & putare,quod Græcus vertit ὑπέλαβον quod verbum & ipſum aliquando ſignificat exiſtimare & arbitrari Vnde Latinus rectiùs vertiſſet, de me cogitauerunt,alioqui quid eſt,ſuſceperunt me ſicut leo paratus ad prædam,talis enim leo prædā nondum ſuſcepit niſi malimus ſimpliciter cum Euthymio intelligere, ſuſceperunt me,quantum ad eorum ſpem attinet.

h PRÆVENI EVM] Græca habent plurale,præueni eos,& ſupplanta eos, quomodo & Auguſtinus legit Hebræa habent ſingulare,eum,quod magis conuenit ſequenti,eripe animam meam ab impio. Per frameā , Auguſtinus intelligit animam iuſti,quòd per eam Deus [illegible]pugnet iniquos.Paraphraſis verò iuxta aliorum ſententiā, per phrameā intelligit poteſtatem impiis permiſſam ad tempus contra iuſtos.Poſſunt autē Hebræa etiam ſic verti,& melius,Eripe animā meā ab impio framea tua,vt ſit ablatiuus inſtrumēti & ſit ſenſus Eripe me ab impio, tua illa poteſtate,qua ad vindicandum impios vti ſoles pro defenſione iuſtorum. Atque ſic etiam legit Euthymius, qui non legit accuſatiuum ῥομφαίαν , vt nunc habent Græca,ſed datiuum ῥομφαίᾳ.

i A PAVCIS DE TERRA DIVIDE EOS IN VITA EORVM.] Quidā partē illam , in vita eorum, coniungunt cum ſequentibus , omittentes coniunctionem,&,quæ in quibuſdam libris deeſt,intelligentes ſecunda verſus parte ſignificari cauſam, cur meritò diuidi debeās à paucis,nempè quòd in vita ſua abūdē tēporalibus bonis perfruiti ſint. Verùm legēdū cū cōiūctione, Et de abſcōditis tuis,vt etiam correctiores libri habēt,pares ex originalibus Hebræis & Græcis,in quibus cōiunctio,ſeparans partem ſequentem a præcedentibus verbis Porrò quò rectè intelligatur quę ſint abſcondi à Dei de quibus dicit:De abſcōditis tuis adimpletus eſt vēter eorū,quandoquidē id variè explanant pleriq;ue ex ignorantia phraſis Hebraicæ,ſciendū eſt phraſi Hebraica ea dici abſcondi,apud aliquē,quæ quis veluti theſaurum apud ſe repoſita habet,vt ſuo tēpore proferat daturus cui volet. Sic poſtea dicitur:O quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine,quā abſcondiſti timentibus

te?

ze[1] Et Canticor.7. vbi nos habemus: Poma noua & vetera dilecte mi seruaui tibi tibi. Hebræa habent abscondi tibi, hoc est, reposui tibi. Itaque abscondita Dei, hic vocat thesauros Dei, hoc est, bona, quæ Deus apud se in sua potestate habet, quæque ex secreto consilij sui profereos distribuit quibus vult.

k SATVRATI SVNT FILII. Vetus lectio, quã sequitur Augustinus, habet, saturati sunt porcina, quæ versio ex eo processit, quod interpres aliquis legerit in Græco ὑῶν. vt υ scribatur sine iota, vt sit genitiuus pluralis ab ὗς ὑός, quod nomen suem & porcum significat: cùm legendum sit υἱῶν, ab υἱός, cum iota, hoc est, filius. Tractat hunc locum D. Augustinus epist 54. respondens ad interrogationes Paulini, vtriusque lectionis mentionem faciens, sicut & hoc loc... comm... Et Euthymius quoque Græcu... In eodem versu legendum esse, dimiserunt, non aut ... habent quidam libri, dimi ...erũt, patet ex originalibus, Hebræis simul & Græcis, quæ habent reliquerunt, quomodo & D Augustinus legit, Græcis enim est ἀφῆκαν. Græcis tamen non est pronomen, suas, sicut nec apud D Augustinum Est tamẽ apud Hebræos, vt merito de nostra lectione tolli non debeat In sequenti autem versu Græca addunt pronomen, quod apud nos non est, nec in Hebræo. Habet enim: Satiabor cùm apparuerit mihi gloria tua, quã quam hæc ad sensum non ita multum referant.

In finem puero Domini Dauid, qui locutus est Dominò verba cantici huius, in die qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saul, & dixit, 2.Reg.22.

ARGVMENTVM PSALMI DECIMISEPTIMI.

Hunc hymnum Deo cecinit Rex Dauid, vt patet ex 2.Reg.22.cap. cùm iam diuina virtute omnes hostes suos, Saulem, Isboseth, Iebuseos, Philistæos, Mohabitas, Syros, Edomitas, Ammonitas, deleuisset sibíque subiecisset, & regno constituto placidissima pace frueretur. Itaque primùm canit immotam suam in Deum fiduciam. deinde mala quibus fuerat obrutus, postea Dei potentiam pro se contra hostes suos declaratam, mox sui liberationem, tum & innocentiam, atque Dei iudicia in omnes, post hac victoriam multò amplissimam de hostibus diuina virtute relatam, regniq; pomœria mirandum in modum prolata etiam in exteras gentes, postremùm iuges Deo promittens laudes ob suam in ipsum benignitatem. Psalmum claudit, canens omnia de se, tanquam typo Christi seminis sui, cuius passiones, victorias, & imperium in omnes gentes propagandum & sine fine duraturum in se prauidit adumbrari.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 *Diligam te Domine fortitudo mea,*

PRo tot tantísque, quæ mihi impendisti Domine beneficiis, cùm nihil aliud habeam quod tibi rependam, meritò te semper toto animo diligam, idque vt tuo mihi beneficio semper facere contingat summè desidero. Tu enim es qui mihi omne robur suppeditasti, per quem solum potui quidquid vnquam bene potui: Psal.17. a

* *Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus.*

* Dominus ipse mihi est, sempérque fuit, cùm fugiendũ est, quasi petra in qua firmiter consisto, & quasi arx quædam inexpugnabilis: ad quam tutò confugere licet. Ipse liberator meus ab omnibus periculorum casibus.

2 *Deus meus adiutor meus & sperabo in eum.*

2 Ipse mihi Deus meus qui suam fortitudinem pro me subinde declarauit: adiutor meus, & ob id semper sperabo in eum.

3 *Protector meus, & cornu salutis mea.*

3 Ipse mihi cùm pugnandum est, quasi clypei vice ab omnibus inimicorum telis me protegit, ipse mihi est velut cornu salutem mihi afferẽs, per ipsum enim, confectis hostibus meis, salus mihi parata est, quemadmodum cornifera animalia se cornibus suis defendũt & seruant, & contraria repellunt.

* *& susceptor meus,*

* Ipse mihi perfugium meum, à quo semper susceptus sum quoties me hostes tanquam venatores quidam insectarentur.

4 *Laudans inuocabo Dominum.*

4 Itaque cum laude & gratiarum actione de perceptis à Deo beneficiis inuocabo Dominum, si quãdo contigerit me ab hostibus oppugnari,

* *& ab inimicis meis saluus ero.*

* nec dubito quin per imploratum diuinum auxilium saluus sim futurus ab inimicis meis. Nec ego solùm, sed & omnes quotquot mei exẽplo dominum inuocauerunt.

5 *Circundederunt me dolores mortis,*

5 Ita enim de ipso frequenter sum expertus. Nam sæpe me ex omni parte circundederunt dolores imminentis vndique mortis, & incursiones iniquissimorum hominum,

* *& torrentes iniquitatis conturbauerunt me.*

* qui more torrentium aquarum concitati contra me ferebantur, vt inopinatũ me obruerent & perderent, me magno timore adeò conturbauerunt, vt consilium euadendi non haberem.

6 *Dolores inferni circundederunt me,*

6 Animum meum planè occupauerunt dolores grauissimi, quales sunt eorum qui sunt in inferno aut morti, quæ ad inferos ducit, sunt vicini:

* *præoccupauerunt me laquei mortis.*

* & insidiæ, quibus quidam vt aucupes mortem mihi inferre parabant, subitò & inopinato me implicauerunt, vt potestas euadendi nulla mihi esset.

7 *In tribulatione mea inuocaui Dominum:*

7 Ego autem in quacunque huiusmodi tribulatione & mentis angustia constitutus, non hominem, nec deos falsos, sed Dominum semper inuocaui,

* *& ad Deum meum clamaui.*

* ad Deum meum, qui solus verus est Deus, pro auxilio clamaui.

8 Et exaudiuit de templo sancto suo vocem meam,
** & clamor meus in conspectu eius introiuit in aures eius.*

8 Neque id sanè frustra feci. Nam de sanctissimo suo cœli habitaculo
exaudiuit vocem meam, * & intenta ac ardens affectus mei deprecatio
non reiecta est ab eo, sed recepta est ab ipso, & admissa.

9 Commota est, & contremuit terra, & fundamenta montiũ conturbata sunt, & commota sunt, quoniam iratus est eis.

9 Itaque suam pro me potentiam, & quidem memorandis cœlestibus b
miraculis, contra inimicos meos declarauit, quemadmodum olim con-
tra Pharaonem & eius exercitum pro Israëlitis ostendit. Nam terra ab eo
conquassata est terribili motu suo, & hoc motu etiam stabilissima mon-
tium fundamenta, totique ipsi omnes commoti sunt, idque ob id, quo-
niam ostendere voluit Deus inimicis meis se iratum.

*10 Ascendit fumus in ira eius, & ignis à facie eius exarsit, * carbones succensi sunt ab eo.*

10 Et quemadmodum vehementer iratus homo fumum spirare vide-
tur è naribus præ furore iracundiæ, & ex vehementi sanguinis commoti
inflammatione quasi ignem incendentem ore suo euomere: ita & præ
nimia in hostes meos indignatione, è terra quasi fumus ascendit nebula,
quæ in atram densata est postea nubem, in qua à præsentia irati Dei ignis
fulminum succensus est. * Similiter & tela fulminea, quæ cœlitus in ter-
ras vibrauit quasi ignitos carbones.

*11 Inclinauit cælos, & descendit, * & caligo sub pedibus eius.*

11 Fecit, vt apparentibus nubibus terræ imminentibus, cœli inclinati
& demissi esse viderentur, & simul cum ipsis cœlis, in quibus peculiari-
ter habitat, & ipse descendit, præsentiam suam in inferioribus nubibus
exhibens. * & vt se, qui inuisibilis est, iratum adesse ostenderet, sub ipso
in nubibus existente, atra caligo omnia obscurans & contristans longè
latéque diffusa est super terram.

12 Et ascendit super Cherubin & volauit.

** volauit super pennas ventorum.*

12 Neque tardè, & cum longa mora se mihi præsentem defensorem
exhibuit, sed quasi pernicissimis equis incedit cœlestibus suis spiritibus
summa celeritate omnia diuina iussa conficientibus, ac mirabili rerum
effectu Dei præsentiam exhibentibus. * Volauit ipse per aëra vectus ala-
ris celerrimisque ventis. Per hos enim à se excitatos, circumquaque su-
bitò suam omnibus hostibus meis præsentiam horribiliter declarauit.

13 Et posuit tenebras latibulum suum:
** in circuitu eius tabernaculum eius, tenebrosa aqua in nubibus aëris.*

13 Fecit vt obscuritas atrarum nubium & caliginis sibi esset pro lati-
bulo. Nam in his sic se præsentem exhibuit, vt tamen à nemine videre-
tur, sicut re vera est inuisibilis, * obscura aqua adhuc pendens in nubi-
bus aëris fuit quasi tabernaculum eius in circuitu eius. In hac enim præ-
sens, quasi ex omni parte domo conclusus delituit: vt nec præsens cer-
neretur.

14 Præ fulgore eius in conspectu eius nubes transierũt,
** grando & carbones ignis.*

14 At mox tenebrosæ illæ nubes è præsentia Dei propter nimium eius,
qui immensa lux est, fulgorem & efficaciam, propter fulminum etiam
splendorem dissolutæ sunt, atque in pluuias conuersæ abierunt, * gran-
do simul ac ignita fulmina in terram deciderunt.

15 Et intonuit de cœlo Dominus,
** & altissimus dedit vocem suam.*
** grando & carbones ignis.*

15 Et quò hostibus meis magis terrori esset, intonuit ex altissimo aëris
ac nubium loco Dominus, † & altissimus emisit terribilem tonitrui vo-
cem, (quæ eius propriè vox est à nullo imitabilis) * repetitis vicibus
rursum decidit grando, fulguraque ignea, quasi ignei quidam carbones.

16 Et misit sagittas suas, & dissipauit eos,
** fulgura multiplicauit, & conturbauit eos.*

16 Et misit in hostes meos grandinem, ac fulgura quasi sagittas, & bis c
dispersit ac perdidit eos, * fulgura sua magno numero multiplicauit, &
per hæc hostes meos magno timore conturbauit, attonitósque fecit.

*17 Et apparuerunt fontes aquarum. * & reuelata sunt fundamenta orbis terrarum.*

17 Exhaustis & desiccatis vi ventorum fluminibus, aluei aquarũ priùs d
tecti aquis, iam apparuerunt, * & profundæ fluuiorum sedes, quæ sunt
quasi orbis fundamenta, retectæ sunt.

*18 Ab increpatione tua Domine: * ab inspiratione spiritus iræ tuæ.*

18 Idque solo iræ tuæ iussu & imperio, * & propter spirationem arden-
tis, & omnia desiccantis venti, quem ex ira tua super terram induxisti
vehementem.

*19 Misit de summo, & accepit me: * & assumpsit me de † aquis multis.*

19 Cœlesti sua virtute & ope, quasi manu sua è cœlo ad me demissa,
me accepit, * & extraxit me ex profundis gurgitibus calamitatum, † ex
multis hostibus meis, qui me quasi aquæ multæ obruere & perdere stu-
debant.

*20 Eripuit me de inimicis meis, * & ab his qui oderũt me, quoniam confortati sũt super me.*

20 Liberauit me ab inimicis meis fortissimis, ipse longè illis fortior,
* & ab his qui capitali odio me persequebantur: eámque liberationem
mihi ideo dignatus est impendere, quoniam vidit inimicos meos fortio-
res me esse, vt mea virtute, ab eis me tueri non possem.

*21 Præuenerunt me in die afflictionis meæ, * & factus est Dominus protector meus.*

21 Tempore afflictionis meæ super incautum & imparatum me irrue-
runt, vt priusquam ex vno malo explicatus essem, aliud obijcerent: * ve-
rùm Dominus contra illorum inopinatos insultus se mihi defensorem
exhibuit.

*22 Et eduxit me in latitudinem: * saluum me fecit quoniam voluit me.*

22 Et cum maximis periculorum angustiis arctarer, ipse me ex his edu-
ctum constituit in lato ac tuto loco, * saluum me fecit propter gratui-
tam suam in me beneuolentiam, quia scilicet me amauit & ei in me
complacitum erat.

23 Et retribuet mihi Do-

23 Et reddidit, ac in posterum reddet Dominus pulcherrima mihi e
præmia

*minus secundum iustitiam meam: * & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi.*

24 Quia custodiui vias Domini, nec impie gessi à Deo meo.

*25 Quoniam omnia eius iudicia in conspectu meo: * & iustitias eius non repuli à me.*

*26 Et ero immaculatus cum eo: * & obseruabo me ab iniquitate mea.*

27 Et retribuet mihi Dominus secundùm iustitiam meam,

** & secundùm puritatem manuum mearum, in conspectu oculorum eius.*

*28 Cū sancto sanctus eris, * & cum viro innocente innocens eris.*

*29 Et cum electo electus eris: * & cum peruerso † peruerteris.*

*30 Quoniam tu populum humilem saluum facies, * oculos superborum humiliabis.*

31 Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine:

** Deus meus illumina tenebras meas.*

*32 Quoniam in te eripiar à tentatione, * & in Deo meo † trāsgrediar murum.*

33 Deus meus impolluta via eius:

** eloquia Domini igne examinata: * protector est omnium sperantium in se.*

34 Quoniam quis Deus præter Dominum? aut quis Deus præter Deū nostrum?

35 Deus qui præcinxit me virtute,

** & posuit † immaculatam viam meam.*

præmia secundùm iustitiam meam, & * secundùm puritatem, qua manus meas ab omni malo op te puras, seruari potissimum erga inimicos meos, ipse mihi rependit, semperque rependet.

24 Ego enim seruaui mandata Domini, nec impietatem admittens defeci à Deo meo, cui me semel totum addixi.

25 Quoniam omnia ipsius præcepta, quæ facienda iudicauit, semper oculis mentis intuitus sum, semper recogitans quid mihi Dominus præceperit, & ad ea quæ præcepit, omnem meam vitam componens, * & iusta eius mandata non reieci à me, contemnens ea aut negligens.

26 Neque desinam ab incepto, sed quemadmodùm hactenus conuersatus sum sine macula, ita & semper studebo coram eo ab omni vitiorum labe immunis esse, & * diligenter me obseruabo, ne quando aliquam committam iniquitatem.

27 Et cùm ita me gessero, sicut hactenus feci, ita & in posterum liberaliter mihi reddet secundùm iustitiam meam, * & secundùm munditiā operum meorum, quam non seruaui in gratiam hominum, sed coram Deo, quem cum nihil latere possit quantumuis occultum: non potest non mea innoc   & u tas illi esse cognita. f

28 Neque mihi solùm secundùm iustitiam meam retribues Domine, sed qualem quisque se præstiterit talem & tu Domine te geres aduersus eū. Cum eo enim qui sanctitati & iustitiæ studet, tu te vicissim sanctum, & bonum exhibebis, fidelissime illi præstans quæ pollicitus es, * & cum homine innocenter viuente, tu quoque ages innocenter, nihil illi quod non promeruit mali rependens. g

29 Illi qui ob vitæ puritatem singulariter est probatus, tu quoque singularem exhibebis benignitatem: * contra autem cum eo qui pessimis moribus a recta   nd ratione auersus est, & peruersus, tu etiam non benignè, sed prauè, hoc est, seuere admodum ages, mala ei pro meritis mala inferens. † Tu cum eo prom   onem tuam, & morem tibi proprium, qui   st misereri, & benefacere, inue tes, quemadmodum ipse ab eo quod esse deberet, inuersus est.

30 Tu enim Domine populum humilem & afflictum immeritò, saluum facie ab iniustis oppressoribus, cùm in hac, tum maximè in futura vita, * homines autem fastuosos, & arroganter sustolientes oculos deijcies, ac ita deprimes, vt oculos suos eleuare non audeant.

31 Et quidem Domine quòd humilem, populum saluum facias in mè h declarasti. Nam tu is es qui lucernam meam iam penè extinctam, rursum tua luce accendere solitus es, tu meam gloriam aduersitatum tenebris obscuratam, ac penè deletam, tuo fauore, quasi luce quadam rursus illustrare s   : † quare fidenter abs te peto, vt si quæ ingruerint mihi adhuc calamitatum tenebræ, tuo fauore eas depellere digneris, ac eas in gratissimam lucem fœlicitatis conuertere.

32 Per te enim sæpe à grauibus & multis ereptus sum tentationibus, i semperque eripiar, si quando adhuc inciderint & * per virtutem Dei mei mutatas sæpe vrbes expugnaui, vt per earum muros transire, & ingredi mihi liceret. † Per ipsum quoque semper fortis ero, ad quæuis obstacula impedientia superandum, vt nihil cursum, & progressum meum impedire valeat.

33 Cum iam aliquandiu videri poterit modus agendi Dei iniustus, ac iniustitia pollutus esse, quamdiu me hostibus dereliquit, & promissionem destinati regni mutasse videbatur: iam ipsa experientia declaratum est in me quod studia & facta Dei syncera sunt, & ab iniustitia pura promissisque eius probè respondentia. * Eloquia eius quasi argentum igne examinatum, & ab omni falsitatis admistione, pura sunt. * Ipse enim, quemadmodum promisit, tanquam scutum quoddam protegit omnes qui confidunt in ipsum, solúsque ipse verus, ac securus protector est sperantium in se.

34 Quoniam quis alius in cœlo, aut in terra verus est Deus, præter Deum, quem nos colimus? Nemo certè alius, ac proinde solus ipse est, qui sua fortitudine protegere potest sperantes in se.

35 Quicquid vnquam fortiter gessi, non meis id viribus peregi, sed k Deus ipse est, qui me armauit fortitudine, tum vt res aduersas, & asperas magno & inuicto animo sustinerem, tum vt copias hostiū secundis prælijs frangerem & vincerem, * ipse fecit vt omnis mea actio, & conuersatio, ab omni sceleris labe pura fuerit.

† Ipse denique præstitit non mea prudentia, vt via mea expedita esset & integra, vtque actionum mearum institutio fœlicem haberet successum omni carens offendiculo.

*36 Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum: * & super excelsa statuens me.*

36 Ipse est qui pedes meos ita veloces reddidit: quemadmodum sunt l
pedes ceruorum, qui in currendo sunt celerrimi, * & hac summa cur-
rendi pernicitate fecit, vt quælibet loca & inexpugnabilia superarem,
& occuparem.

*37 Qui docet manus meas ad prælium: * & posuisti vt arcum æreum brachia mea.*

37 Ipse est qui me instruxit scientiam rei militaris, aptans manus meas
ad pugnam, eisque promptitudinem præbens, * tu Domine insigne ro-
bur brachiis meis contulisti, & effecisti ea similia æreo arcui, quia fecisti
ea ad feriendum & iaculandum fortia, ad læsionem suscipiendam dura
ac talia, quæ nullis possent frangi, aut fatigari laboribus.

*38 Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ * & dextera tua suscepit me.*

38 Tu me tua saluatione tanquam clypeo quodam, protexisti ab om-
nibus malis, * & omnipotentia tua me sustentauit, ne vnquam caderem.

*39 Et disciplina tua correxit me in finem: * & disciplina tua ipsa me docebit.*

39 Quasi, si quando mihi aliquas calamitates immisisti, id non in ma-
lum meum, sed in bonum fecisti. Tua enim paterna castigatio, qua me
variis angustiis misericorditer castigasti, ipsa me semper rectificauit, &
vt vsque in finem in rectitudine vitæ perseuerarem, effecit, * mihique
pro magistro fuit, vt non declinarem in vitia, atque vt tuam opem mihi
necessariò inuocandam intelligerem.

*40 * Dilatasti gressus meos subtus me. * & non sunt infirmata vestigia mea.*

40 Cùm frequenter in eas inciderim angustias, vt iam non haberem Psal.13.
vbi vestigium facerem, gressusque mei planè essent coarctati, tum præ-
stitisti gressibus meis latitudinem viæ, vt tutò, quo vellem, incedere pos-
sem: * & te me sustentante, non sum vnquam collapsus & prostratus vl-
la vi inimicorum. † Præterea in persequendo hostes meos liberum & ex-
peditum iter mihi concessisti, & te fortitudinē mihi suppeditante, quan-
quam diu longéque hostes meos insequerer, pedes tamen non sunt ni-
mio labore delassati & infirmati.

*41 Persequar inimicos meos & cōprehendam illos, * & non conuertar donec deficiant.*

41 Persequutus sum inimicos meos fugientes, sed & assequutus sum
eos, donec penitus delerentur.

*42 Confringam illos, nec poterūt stare, * cadent subtus pedes meos.*

42 Fregi eorum vires adeò, vt non potuerint amplius stare contra me
mihique obsistere, * sed victi prostratique iacuerint sub me.

43 Et præcinxisti me virtute ad bellum, supplantasti insurgētes in me subtus me.

43 Vt autem hæc fortiter designarem, non ego, sed tua bonitas causa
fuit. Neque enim ex me ad bella tam multa & grauia instructus fui,
sed tu me ad bellum heroïca fortitudine paucis data armasti, & prostra-
uisti, ac perfectè subiecisti mihi, quotquot mihi bellum facere conati
sunt.

*44 Et inimicos meos dedisti mihi dorsum, * & odientes me disperdidisti.*

44 Tu fecisti, vt inimici mei mihi terga darent conuersi in fugam * &
odio habentes me, tu per me perdidisti.

*45 Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret: * ad Dominum, nec exaudiuit eos.*

45 Vociferabantur illi quidem, sed nemo subsidio veniebat, * ad Do-
minum, inquam, clamauerūt, & qui solet inuocantes se exaudire eos, quia
indigni erant, non exaudiuit, vt imploratum illis auxilium præstaret.

*46 Et comminuam eos vt puluerem ante faciem venti, * vt lutum platearum delebo eos.*

46 Quemadmodum puluis facilè dispergitur à vento, & comminui-
tur, ita diuina virtute eos dispersi, * & quomodo lutum platearum ho-
minum pedibus conculcatur, & proteritur, & ex plateis aufertur: ita &
ego planè eos protriui, perdidi, & abstuli homines vilissimos & leues,
nec quicquam contra virtutem mihi à Deo præstitam valentes.

*47 Eripies me de contradictionibus populi: * constitues me in caput gentium.*

47 Liberasti me Domine ab oppugnatione populi mei Israëlitici, qui
frequenter mihi cōtradixit, seque mihi opposuit, cum iam totum mihi
Israëlem subiecisti, * ac deinde etiam externarum gentium in circuitu
habitantium principem me constituisti.

*48 Populus quem non cognoui, seruiuit mihi, * in auditu auris obediuit mihi.*

48 Populus quem priùs inter meos subditos non agnoui, subiectus fa- m
ctus est mihi, * statim vt auribus percepit famam nominis mei, item au-
ribus percepit famam nominis mei, mihi obediuit.

*49 Filij alieni mentiti sunt mihi: * filij alieni inueterati sunt. * † & claudicauerunt à semitis suis.*

49 Alienigenæ bello à me victi, coacti sunt speciem præ se ferre bene- n
uolentiæ, & voluntariæ seruitutis, amicitiam simulantes, cum inimicis-
simos gererent animos. * Alienigenæ viribus suis debilitati & fracti
sunt, vt iam mihi resistere non possint, * per proprias ipsorum semitas,
quas ingredi solebant, claudi facti sunt, quia per ipsa bella quæ mihi in-
tulerunt, ita sunt debilitati & eneruati, vt contra me ampliùs stare non
valeant. † A semitis etiam suis in quibus priùs contra me ambulabant
ipsi quanquam inuiti, & animo nutante, ac quasi in alteram partem pede
claudicante recedere coacti sunt.

*50 Viuit Dominus, & benedictus Deus meus, * & exaltetur Deus salutis meæ.*

50 Viuit sane Dominus, quem impij negare audent, nec est, vt dij Gen- o
tium, mortuus, sed in me dilucidè se declarauit viuere ac florere: & ob
id meritò cupio, vt ab omnibus laudetur sicut verè solus est benedicen-
dus atque laudandus, * & vt ipse salutis meæ autor ac conseruator apud
omnes altus & clarus habeatur, cui soli tribuere debeo quæcunque per
me insigniter gesta sunt.

51 † Deus qui das vindictas mihi, & subdis populos sub me.

51 Tu enim Domine is es qui dedisti mihi vltionem sumere de inimi-
cis meis, † tu es qui iussisti mihi vindicare improbissimos hostes gentis
tuæ

** liberator meus de inimicis meis iracundis.*

tu [illegible] ab [illegible] relictos, tu es, qui varios populos mihi subiecisti, * tu me liberasti ab infestissimis [illegible] mihi hostibus.

52 Et ab insurgentibus in me, exaltabis me.
** a viro iniquo eripies me.*

52 Et ab his qui in me summo [illegible] re [illegible], néque deprimere [illegible] conati sunt, tu me ereptum extulisti, [illegible] victoria mihi p[illegible] & glorioso regno, * ídemque a tyranno iniquo ad mortem me diu persequente eripuisti.

53 Propterea confitebor tibi in nationibus domine
** & nomini tuo psalmum dicam.*

53 Itaque propter hæc tua in me beneficia [illegible] gratias [illegible] semper agam, teq; celebrabo, non in Iudæa tantum, [illegible] & in [illegible] on[illegible] [illegible]d glo[illegible] n[illegible] nomini tui Psalmos laudis decantabo, * hymnos conscribam, quos prævideo in omnium Gentium templis cel[illegible]br[illegible]ndos, per quorum etiam ora, [illegible] [illegible]lqu[illegible] in [illegible]nem lau[illegible]bo.

54 Magnificans salutes regis eius.
** & faciens misericordiam Christo suo David,*
** & semini eius [illegible]que in sæculum.*

54 Ipse [illegible] inu[illegible], freq[illegible] n[illegible] magnas saluationes fecit mihi regi à se constitut[illegible] [illegible] [illegible]utes [illegible] [illegible]pud homines illustres, & glori[illegible] [illegible], * & b[illegible]n[illegible]gne ac mi[illegible] [illegible]ter [illegible], agitq; m[illegible] cu[illegible] quem in[illegible] vn[illegible] [illegible]per p[illegible]pulum suum * n[illegible]qu[illegible] m[illegible] [illegible], [illegible] & [illegible] [illegible] me[illegible], v[illegible] [illegible] m[illegible] [illegible] um, [illegible] pe[illegible] [illegible] Deus [illegible] [illegible]lum ma[illegible]im[illegible] [illegible] Messia[illegible] [illegible] promissum [illegible], & [illegible] qui per fidem in eum, illius mem[illegible] [illegible]cunque [illegible]men futur[illegible].

ANNOTATIONES.

QVANTVAM [illegible] in no[illegible] [illegible] [illegible] D[illegible] [illegible] [illegible] ma[illegible] [illegible] go[illegible] [illegible] [illegible] dum sit [illegible] [illegible], pro [illegible] [illegible] h[illegible] [illegible] quem prævaluerit, in [illegible] [illegible] [illegible] situs competit, & [illegible] victoria verius & perfectius qua[illegible] [illegible] ætam magis [illegible] quodam attribuitur ista temp[illegible] [illegible] quoniam propheta [illegible] [illegible] d eam, [illegible] fuit [illegible] vt per [illegible] insigni [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in C[illegible] me [illegible] Domi[illegible] [illegible] pro[illegible] in tel[illegible] [illegible] buer[illegible] Chri[illegible] [illegible] tiam [illegible] am in [illegible] ad mort[illegible] est, & [illegible] [illegible] mum [illegible] [illegible] conera hoste [illegible] [illegible] tam suam declarauit, tunc [illegible] to petrarum [illegible] [illegible] de[illegible] [illegible] a morte [illegible] us, at [illegible] ab omnibus cum inimici [illegible], [illegible] [illegible] innocentiam ipsi [illegible] de qua sola [illegible] [illegible]. Nec hæc tantum [illegible] præstitit Deus, sed et [illegible] inimici eius [illegible] [illegible] ipsum triumphare [illegible] regnumq; eius in omnes gentes a Deo p[illegible] [illegible] populi Dei non receptas propagatum [illegible] in carne non vidissent, a[illegible] [illegible] Apostolorum in obedientiam fidei tac[illegible] venerunt. [illegible] Dei [illegible] Deo [illegible] sunt in [illegible] dum non [illegible] eum quem se [illegible] [illegible] virtutum [illegible] [illegible] ceremoniis, & per [illegible] [illegible] patrum suor[illegible] dum [illegible] Deo [illegible] ex [illegible] & in [illegible] O[illegible] [illegible] beneficia [illegible] in finem [illegible] Christus [illegible] [illegible] resurre[illegible] nem celebrant [illegible] nesque [illegible] semper celebrare [illegible] quoniam magnam [illegible] cuitatem [illegible] qu[illegible] [illegible] ra sui [illegible] dictum est, [illegible] Psalmis tempora sæpe confundi, & præt[illegible] pro futuris, & contra sæpe accipi: & proinde vbi [illegible] [illegible] [illegible] quòd in [illegible] id magis fac[illegible] dum est [illegible] gina [illegible] in eo sæpius futurorum, vbi Hebræa posita sunt præteritum.

a DILIGAM TE DOMINE. Indicat Paraphra[illegible] [illegible] tem [illegible], vt [illegible], vt promis[illegible] [illegible] [illegible] no[illegible] [illegible] Hebr[illegible] [illegible] p[illegible] itaque nom[illegible] [illegible] qu[illegible] [illegible] habent [illegible], [illegible] [illegible] gint[illegible] [illegible] [illegible] nomini [illegible] metap[illegible] explicant [illegible]. Nam pro [illegible] tum, Hebræis est petra, in qua scilicet [illegible] constitutus: pro refugium, est arx, [illegible] quam [illegible] et qui [illegible] refugit: pro protector, est [illegible] & alibi frequenter clypeus, quo [illegible] obie[illegible] quis in bello protegitur. Huic ad[illegible] cornu quo scilicet [illegible] oppugnantes [illegible]. Priora [illegible] duo conueniunt fugientibus, posteriora pugnan[illegible].

b COMMOTA EST, ET CONTREMVIT TERRA. Q[illegible] Deum pro Dauide, sicut [illegible] facta, [illegible] Deus p[illegible] erat, [illegible] mare [illegible] & [illegible] Iosue pugnaret contra [illegible] An[illegible] [illegible] Regis [illegible] [illegible] [illegible] Philistæos [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] gente [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hostis [illegible] [illegible] Hierusalem [illegible] [illegible] & [illegible] magna [illegible], & flamma igni omnia de [illegible] Et in [illegible] Babylonis [illegible] Sol & luna obscuranda & stella [illegible] de cœlo, & dominus [illegible] [illegible] cœlum, & [illegible] de loco suo. [illegible] cum [illegible] D. Hieronymus. [illegible] [illegible] vehementissime [illegible] vates exaggerat. Sunt etiam, qui [illegible] non inueniunt hæc pro [illegible] [illegible], ad Christum hæc omnia pro[illegible] [illegible] voluit: quorum vt labores con[illegible] [illegible] quoniam [illegible] verbis varios [illegible] significasse dubium non est [illegible] [illegible] esse putamus hæc primùm tribuere [illegible] [illegible] Deus [illegible] de medio [illegible] & [illegible] ornamentis [illegible] [illegible] Domine, inquit, inclina [illegible] [illegible] & de[illegible] montes & fumigabunt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] intelligere [illegible] quæ in cœlo & [illegible] Christo

Psal.

crucifixo ostensa sunt, ad declarationem admissi sceleris & indignationis diuinæ. Qui sub imiora requirit, facile apud alios inueniet qui castidios [illegible] fuit quorum tractatus, vt vnico [illegible] bo at ingatur in eo consistit, vt quæ ad literam hic [illegible] nos in vindictam impiorum a Deo irato facta, mystice intelligantur Dei beneficio per euangelicam prædi[illegible] pi[illegible]tia, Deo no[illegible] hominibus irato sed eorum vitiis.

c GRANDO ET [illegible] pars secundo loco non reperitur apud Græcos, nec est apud Augustinum: est tamen [illegible] apud Hebræos [illegible] & apud nos, vt ne quis putet eam secundo loco notan[illegible] obelisco.

d APPARVERVNT FONTES AQVARVM. Videri posset hoc versu significasse [illegible] terram ita apertam, vt latentes in [illegible] a fontes aquarum & interiora terræ, quæ sunt qua[illegible] fundamenta terra[illegible] cta sint. Verum dictio Hebraica non significat [illegible] propri[illegible] sed torrentem, aut locum etiam, per q[illegible] [illegible] quæ significatio h[illegible] loco maxime [illegible] nit, vt [illegible] alueos aquarum detectos, qui [illegible] aquæ absorptæ [illegible] [illegible] dicitur. His [illegible] propheta [illegible] potentia videbantur, [illegible] extingui quam ingentia delicto[illegible] sublatos esse atque subuersos [illegible] rum, quam [illegible] per torr[illegible] aquæ amplissimæ inundantibus [illegible] hac metaphora perseuerans subiicit. Assumpsit [illegible] aquis multis. [illegible] exponens [illegible] it. Eripuit me [illegible] inimicis meis fortissimis.

e SECVNDVM,&c. De iustitia gloriatur [illegible] in multis se peccasse agnoscat. Aut quia [illegible] quæ illi erat cum inimicis suis, [illegible] iustus esset. Aut etiam propter [illegible] tis vitia summè detestatus, atque penitus [illegible] incumbens, vt sese castum, puta[illegible] Vnde nō dicit, se nihil ma[illegible] fuisse derelicto penitus Deo, [illegible] ab iniquitate: [illegible] enim qui [illegible] & infirmitatem [illegible] omni[illegible] dentur, non tamen omnino [illegible] ad misericordiam Dei confugiat, qui [illegible] te errata condonat.

f OBSERVABO ME,& [illegible] ne sit in me aliqua [illegible] quæ eius sic[illegible] hoc est, [illegible] occi[illegible] Vriam, & [illegible] Bersabea [illegible] loqui de peccato [illegible] ne, a quo [illegible]

g CVM SANCTO [illegible] [illegible] ctus & [illegible] tam [illegible] quod est [illegible] eg[illegible]

h TV ILLVMINAS LVCERNAM &c. [illegible] [illegible] Domine D[illegible] [illegible] fecunda [illegible] [illegible] cum eo [illegible] & lucerna mea Domine. Aut [illegible]

gloriam ipsius ac fœlicitatem [illegible] cùm periclitari inciperet, & [illegible] extingui [illegible] & [illegible] illustrasse, quod conuenit [illegible] qua [illegible] illuminat tenebras quod nihil aliud est quam Dei [illegible] gra[illegible] aduersitatum nostras, easque in fœlicitatem commu[illegible] Vtut est, significatur Deum suæ gratiæ [illegible] & fœlicitatem [illegible] & infœlicitatem au[illegible] [illegible] Deus [illegible] autor est, sicut ip[illegible] tenebras dispellere potest.

i TRAN[illegible] Non dicit se tran[illegible] quasi per murum [illegible] Non enim est Græcis [illegible] Et Hebræis est tran[illegible] D. Hieronymus.

k [illegible] LATAM VIAM &c [illegible] reprehensibilem.

[illegible] dictum videtur de vitæ [illegible] Dei benefi[illegible] integra sunt. Hebr[illegible] proprie perfectum & integrum, & [illegible] via [illegible] nullum habet [illegible] est & [illegible] Itaque signi[illegible] [illegible] ad optatum finem de[illegible] [illegible] narrationi. Vn[illegible] [illegible] Reg. Et comp[illegible] per[illegible] [illegible] habebit nostra lite[illegible] [illegible] pro ea quæ caret offen[illegible] [illegible] in via [illegible] qua per [illegible] eundum est,

l [illegible] DES MEOS [illegible] [illegible] Hebræ[illegible] [illegible] Sed hæc mi[illegible] ta sunt, nec [illegible]

m [illegible] est [illegible] [illegible] audi[illegible] [illegible]

n FILII [illegible] filios [illegible] quomodo [illegible] Psal. 143 qui [illegible] multis & [illegible] Hebræ [illegible] [illegible] in Psalm [illegible] dicitur: [illegible] Græci [illegible] exponunt, vt significetur [illegible] magnitudine operum sui [illegible] & Deute[illegible] [illegible] in Domino [illegible]

o [illegible] Hebraice [illegible] Deus [illegible]

In finem Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XVIII.

Canit hoc hymno Propheta de duplici ratione cognoscendi Deum, [illegible] primum quidem de ea quæ per[illegible]itur ex contemplatione rerum naturalium, & maxime corporum cœlestium, quæ sua magnitudine, pulchritudine, ordine, varietate perpetuoq; cursu, creatoris omnipotentiam, sapientiam ac [illegible]onitatem omni[illegible] bus insinuant. Deinde de ea quæ certiùs percipitur ex lege Dei scripturis [illegible]anctis, quam pe[illegible]uliariter suo populo tradidit Deus, cum iam lege naturali obscurata in maximos errores [illegible] homines. Hanc [illegible] legem miris modis commendat, vt quæ pietatem doceat [illegible] innocentiam, per quam ad [illegible] præmi[illegible], quibus ne priuetur, oc[illegible]ulta peccata sibi dimitti, & a futur[illegible] seruari orat. [illegible] patet septem primos versus huius Psalmi allegoricos esse intelligendos, vt per cœl[illegible] intelligat[illegible] homine[illegible] Apostolos scilicet qui omnium linguis loquentes per orbem diuulgauerunt solem [illegible] non secus quam cœli suo motu solem in omnem [illegible] terram. Itaque [illegible] commendatio, ad euangelicam legem, quam Apostoli prædi[illegible] perfectio[illegible] quam ad M[illegible].

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 *Cœli enarrant gloriam Dei.*

* *& opera manuum eius annunciat firmamentum.*

C[illegible] ornatu, motu[illegible] [illegible]clarant nob[illegible], ac mat[illegible]iam [illegible] [illegible] *[illegible] cœl[illegible] [illegible] tu[illegible] quam magna & admir[illegible] [illegible]. a

2 *Dies diei eructat verbum.*

* *& nox nocti indicat scientiam.*

[illegible] Neq[illegible] [illegible]re cessabunt De[illegible] [illegible] b
[illegible] sua successione præ[illegible] [illegible]
tem diem [illegible] prædicationis & cogitationis gloriæ Dei, *p[illegible]
nos transmittit [illegible] Dei in subsecutiuam noctem. Qua[illegible] de
die in diem, de nocte in noctem transmisso verbo a[illegible] scientia Dei, nobis
cœli loquuntur, dum [illegible] singulis diebus ac [illegible] non [illegible]
Dei gloriam declarare.

3 *Non sunt loquelæ, neque sermones.*

* *quorum non audiantur voces eorum.*

3 Neque verò quibusdam tantùm Dei gloriam cœli prædicant, sed c
quemadmodum [illegible] omnibusque [illegible]
nationibus Deum in[illegible]. Nulla enim [illegible]
generis, *[illegible]
omnium [illegible]
[illegible] ex cœle[illegible]
[illegible].

4 *In omnem terram exiuit sonus eorum: * [illegible] in fines orbis terræ verba eorum.*

4 In [illegible] terram [illegible] De[illegible]
tiant: * & [illegible] extrema [illegible] parte[illegible]
[illegible] & verba, [illegible]
[illegible]
[illegible], quibus De[illegible]
cunct[illegible] ostentant.

5 *In sole posuit tabernaculum suum.*

5 Verum inter [illegible] Deum [illegible]
testatur & [illegible] quam [illegible] lumi.
In hoc [illegible] Dominus [illegible] tabernaculum, [illegible]
mansionem. Non enim [illegible]
spectand[illegible]
consp[illegible]
m[illegible] in sua pro[illegible]
pera & [illegible]
[illegible]

* *& ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.*

* [illegible] pulchritud[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

6 *Exultauit vt gigas ad currendum viam.*

6 [illegible]
[illegible]
[illegible].

** à summo cœlo egreßio eius.*
7 Et occursus eius vsque ad summum eius.
** nec est qui se abscondat à calore eius.*
8 Lex Domini immaculata, conuertens animas.

* Ab altera cœli extremitate mane egreditur.
7 Et breuissimo tempore velocissimè [illegible]tur vsque ad alteram cœli ex-
tremitatem, * & minimo tempore etiã ab his [illegible] maxime dissitus om-
nia loca radiantibus flammis illustrat, omnibusque calorem suum vita-
le[illegible], cunctas naturas augentem & nutricantem impertit, ita vt nemo ex-
pers sit, etiam si velit, caloris eius [illegible]lutaris.
8 Cum autem harum creatur[illegible]rum aspectus & contemplatio multùm
ad hoc valeat, vt earum cre[illegible]or & gubernator Deus per ea cognoscatur
& a[illegible]tus c[illegible]latur: quoniam tamen mortales sua [illegible]ecuri[illegible] et hæc ad Dei
cog[illegible]nem parum promouebantur, & naturalem legem, q[illegible]um [illegible]reatu-
rarum intenta cõ[illegible]deratio non parum illustrat, obs[illegible]ura[illegible] [illegible] fe[illegible] sunt,
sua benignitate [illegible] etiam legem à se tradita[illegible] pe[illegible] [illegible]s viros popu-
lo suo addere d[illegible]tus [illegible]st, qua non [illegible] [illegible]tum, [illegible] & viuendi bene bea-
teq[illegible] ratio c[illegible] [illegible]ogn[illegible] [illegible]etur [illegible]uam cert[illegible] [illegible]ignum est omnibus no-
[illegible]bus c[illegible]mmendare. Ipsa enim ant[illegible] [illegible]mnia in seipsa syncera est, nihil
iniquum, nihil vanum continés, ide[illegible]que [illegible] hominum animas ab
errorum tenebris a[illegible] sapient[illegible] [illegible]lum[illegible]n, a vit[illegible]s ad [illegible]tes. *Ipsa quę & te-

** testimonium domini fidele,*

stimonium est Domini, eo q[illegible]od [illegible]stetur [illegible]m nobis Dominus quid
faciend[illegible]m, quidv[illegible] fugiendu[illegible], quid item facientibus voluntatem suam
[illegible]uare dec[illegible]uerit, cum sit fidelis & verax, non vanas [illegible]ontinens promis-

** sapientiam præstans paruulis.*

siones, nec aliud docens, quam fidelitatem & iustitiam, *sapientiam præ- b
stat his qui antea erant imperiti, & his ma[illegible]ime qu[illegible]bum[illegible] sunt, & ani-
mo paruuli, submissèque [illegible]petentes. N[illegible] [illegible] [illegible]us est in
superborum animis, [illegible] De[illegible] [illegible]m.

9 Iustitia Domini rectæ
** lætificantes corda.*

9 Mandat[illegible] Do[illegible] q[illegible] hominem doc[illegible] iusti[illegible]am, quæq; seruata ho-
minem iustificant, cum [illegible] recta & æqua, [illegible] [illegible] obs[illegible]quantia,
* sal do gaudi[illegible] [illegible]h[illegible]rant ani[illegible]s, ipsa [illegible] & v[illegible]o-
gnitione, diuinorum item pr[illegible]orum magni[illegible]ne, ac sec[illegible] men-
tis, & vita s[illegible]irituali, qu[illegible]am don[illegible] [illegible]s obs[illegible].

** præceptum Domini lucidum.*
** illuminans oculos.*

* Lex Domini, quæ [illegible] continet præcept[illegible], [illegible] t[illegible]nquam purissima
aq[illegible], n[illegible] [illegible]orum, aut difficultat[illegible]m tene[illegible]s turbida aut
ob[illegible]cura, *[illegible] sit tanquam lux clarissima, illustrat mentem, vt possit vi-
dere quæ via de[illegible]cat in cœl[illegible]m.

10 Timor Domini sanctus.

10 Timor Domini [illegible] h[illegible]minum m[illegible]ntibus potissimum in[illegible]nerti-
te l[illegible]x De[illegible] [illegible]onatur [illegible], qual[illegible] [illegible]us i
opt[illegible] pa[illegible] [illegible] & pura
i[illegible], & b[illegible] ac [illegible] [illegible]leuans pr[illegible]

** permanens in sæculum sæculi,*
** iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa.*

animo, * nequaquam [illegible] t[illegible] m[illegible] [illegible]
nem mutatur nec t[illegible], [illegible] perm[illegible] [illegible]
iusto [illegible] corpo[illegible] m[illegible], *[illegible] D[illegible]
[illegible] iudi[illegible] iudic[illegible] [illegible] [illegible]egula [illegible] k
[illegible]quam deuian[illegible]a, ita inter sese [illegible] [illegible]sta s[illegible].

11 Desiderabilia super aurum, & lapidem pretiosum, multum.
** & dulciora super mel & fauum.*

11 Præferenda sun[illegible] hæc [illegible] omnibus & [illegible] & volu[illegible]tatibus. Nam
h[illegible] int[illegible]llegent[illegible] & ob[illegible]ruat[illegible] [illegible]anda, quã [illegible] quæ ho-
min[illegible]s maxime de[illegible]ant, vt [illegible] au[illegible] [illegible]ides pre[illegible], quæ
c[illegible]ncupi[illegible] ob[illegible] [illegible] & v[illegible]erum:
* I[illegible] [illegible] Dei [illegible]ata [illegible]tur & ob[illegible]ruantur dulciora
sunt his quæ corp[illegible] [illegible] sunt [illegible] [illegible] sunt [illegible], & fauum.
Magis enim hæc int[illegible] [illegible]ant quam oculos aur[illegible] gemmarumq;
pulchritudo, sunt[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible], [illegible]t quæ ver[illegible] d[illegible]tem
ciant c[illegible]stodi[illegible] [illegible]ue intellec[illegible] [illegible]tum pa[illegible] & re[illegible]at, [illegible]
& affectum hom[illegible] [illegible]ea, mai[illegible] [illegible] pro[illegible]undunt, nàm dul
ci[illegible]ma quæque gustum afficere possunt, [illegible] dul[illegible] spirit[illegible]
sit, atque perp[illegible]tua. Sæpe t[illegible]nẽ fit, vt quem[illegible] [illegible]
bo deprauatus mel [illegible]at [illegible]marum: sic a[illegible] [illegible]us [illegible] opinionibu[illegible]
corruptus, De[illegible] præcep[illegible]ones n[illegible]tura suaues, ace[illegible]bas ducat, & præ h[illegible]
uio[illegible] [illegible] de[illegible]s.

12 Etenim seruus tuus custodit ea:
** in custodiendis illis retributio multa.*

12 Sed qu[illegible]nquam que[illegible]undam tale sit iudicium, desid[illegible]bil[illegible]ora tam en
tec[illegible] ea [illegible] [illegible]erabil[illegible]bus, ac dulciora dulcissi[illegible] [illegible] quit
quis t[illegible] [illegible]upit[illegible] per e[illegible] [illegible]onti[illegible] ad [illegible] admonit[illegible], [illegible]
te [illegible]a obseruat, vt [illegible] [illegible]am on[illegible] *per[illegible]
nem autem & adi[illegible]ple[illegible]onem eor[illegible] [illegible]am certe & [illegible]
per[illegible] m[illegible]cedem, tum in hoc tempore [illegible] quo mens eius [illegible]
scienti[illegible], ac vita [illegible] [illegible]bit[illegible] recreatur, tum in [illegible]
ea bon[illegible] [illegible]quetur [illegible] [illegible]ul[illegible]tum aspectu [illegible]ompre[illegible] [illegible]auribus
per[illegible]pi, nec [illegible] qu[illegible] [illegible] [illegible]one [illegible] [illegible]brari. l

13 Delicta quis intelligit?

13 Verunt[illegible] qu[illegible] [illegible] hu[illegible]am infirm[illegible], & quam mul
ta peccemu[illegible] [illegible] aud[illegible] affirmare se per omnia custod[illegible]

præ-

** ab occultis meis munda me Domine:*
** & ab alienis parce seruo tuo.*

præcepta, quorum obseruationi tanta proposita sunt præmia? An est aliquis, qui possit cuncta errata in se animaduertere? Nemo certè, cùm in multis omnes quotidie offendamus, & frequenter etiam sub specie virtutis, vitium subrepat. * Proinde optime Domine te rogo, vt pro tua infinita misericordia, maculas occultas, quæ conscientiam meam effugiunt, abluere digneris, * & ne vnquam in posterum à legis tuæ obseruatione, atque tua amicitia excidam, defende me seruum tuum ab his qui per suam superbiam à te sunt alieni, ab iniquis scilicet dæmonibus eorumque ministris, improbis hominibus, tuæ voluntati [illegible], Ab his me præserua, vt non illorum prauis suggestionibus in vitia pertrahar.

14 Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero:
** emundabor à delicto maximo.*

14 Etiam si semper hi oppugnauerint, si tamen, tua gratia me custodiente, non fuerint mihi dominati, ita vt ad eorum voluntatem vitiis seruiam, tunc certè quanquam à leuibus delictis, sine quibus nemo viuit, liber non ero, tamen immaculatus ero, * & mundus à grauibus peccatis, quæ Dei inimicum constituunt, & à cœlorum regno excludunt.

15 Et erunt vt complaceant eloquia oris mei.
** & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.*

15 Neque à malis tantummodo factis immunis ero, sed & eloquia oris mei talia erunt, vt tibi placeant, * insuper & omnis meditatio cordis semper erit tibi accepta & grata. Erit enim ea semper in lege tua, & beneficiis tuis.

16 Domine adiutor meus & redemptor meus.

16 Coram te, inquam erunt ô Domine, & verba & cogitata mea, quem solum ego habeo pro adiutore meo, ad faciendum bonum, & pro liberatore à malo, in quod incidere me contigit.

ANNOTATIONES.

a ET OPERA, &c. Pro opera Hebræis & Græcis est singulare opus. Et [illegible] est [illegible], quod magis significat opera tionem, quam ipsum opus. Non enim ostendit [illegible] aut [illegible] cum dicitur [illegible] debuit cœlum [illegible] opera digitorum tuorum. Et magis conuenit dicere [illegible], sum firmamentum annunciare operationem Dei quam opus & opera, cum ipsum sit opus Dei. Itaque significatiùs, firmamentum indicare quàm admiranda sit Dei operatio.

b DIES DIEI, &c. Quidam datiuos hos, diei & nocti vertunt per genitiuos, nā lamed apud Hebræos plerumque etiam genitiui est nota, aut per præpositionem, de, exponitur, quemadmodum Psalmo tertio: Dicunt animæ meæ, pro, dicunt de anima mea. vt sic versatur: Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. Aut dies de die eructat verbum & nox de nocte indicat [illegible] tiam, hoc est, dies vnus indicat [illegible] secutori alium & nox præcedens docet nos cognoscere noctem [illegible] quei. At Sic [illegible] ampensis, si Kimhi Hebræus [illegible] que autem [illegible] datiuos legunt al[illegible] hunc [illegible], hoc modo, [illegible] sitec [illegible] &c [illegible] est. [illegible] dies [illegible], & [illegible] nox [illegible] entisio Dei. [illegible] sine [illegible] lectione hic versus ac [illegible] significare cœlos indesinenter Dei gloriam enarrare. Nam etsi dies hodierna quæ hodie Dei gloriam enarrat, esse desinat, nō tamen ob id gloria Dei amplius non enarratur, quia hæc dies loquitur verbum sequenti diei, & in eam quodammodo cum successione suam prædicationē diuinæ gloriæ transmittit, dum & sequens eodem modo Deum prædicat, quasi à præcedenti die edocta. Iuxta quā huius versus explicatione, in mystico sensu rectè intelligitur significari [illegible] quod a Domino Apostoli acceperunt: hoc in posteros esse traiectum, & cōtinua traditione ad nos peruenisse, tanquam dies præcedens doceret sequentem. Cuius intelligentiæ meminit inter alios D. Augustinus.

c NON SVNT, &c. Versus hic difficultatem habet propter duo relatiua, quorum, & eorum, [illegible] in Hebræo autem relatiuum, quorum non habetur sed ad verbum [illegible] est: Non est verbum [illegible] nones, nō audiuntur eorum quod [illegible] aliqua [illegible] intelligunt [illegible] Dei gloriā, non est tamen illis aliquod verbum nō audiuntur hominum more vt audiatur vox eorum. In quo sensu & Græca commodè accipi possunt, quæ non habent [illegible] sed [illegible] audiuntur, indicatiui modi [illegible] Basilius in principiū Prouerbiorum Salomonis [illegible] frequens est apud Hebræos, vt subintelligatur [illegible] quod, quemadmodū hic Græci interpretes [illegible] putauerūt subintelligendū, quomodo & qui ex Hebræo verterunt, subintelligunt relatiuum [illegible] verbiū vbi vt significetur nullos esse populos [illegible] linguis & idiomate differunt a quibus, [illegible] non audiantur voces cœlestiū corporum. Verum [illegible] sum etiā nostra litera recipere potest. Primò enim accipi potest relatiuum, eorum, hic quod ad sensum attinet esse superfluum, quemadmodum subinde vnum relatiuum superest apud Hebræos, vt cùm dicitur postea: Mons Sion, in quo habitasti in eo, sic ergo intelligi potest nostra lectio: Non sunt ipsis cœlis loquelæ neque sermones, vt quorum, cœlorum scilicet, voces non audiantur. Cui sensui bene conuenit, quod in sequenti versu apud Hebræos cœlis non tribuitur sonus, neque verba, sed habet Hebræa: In omnem terram exiuit canon vel regula eorum, & in fines orbis terræ. Quo significari videtur cœlos, etsi ritu mortalium non loquantur, aut vllam vocem humanā emittant, tamē ad omnes homines pertingere eorum ordinem quæ in eorum structura & motu obseruare licet, & qui hominibus Dei gloriam prædicat mirabiliter. Secundò iuxta alterū sensum nostra lectio accipi potest vel vt genitiuus, quorum acceptatus positus pro datiuo, quibus, quo vertit ex Hebræo diuus Hieronymus, vel hoc modo. Non sunt alicuius nationis loquelæ, neque sermones, quorum sermonum [illegible] licet, voces non audiantur in cœlis, & nō audiantur [illegible] etiam voces cœlorum, hoc est, cœli omnium quodammodo nationum linguis loquuntur, dum omnibus Dei potentiam prædicant, & ab omnibus intelliguntur, quem sensum consequitur & declarat versus sequens. Et conuenit huic sensui etiam mysticus sensus, quo [illegible] [illegible] igitur hoc versu significari cœlos [illegible] les, hoc est, Apostolos omnium linguis locutos, & ab omnibus intellectos. Euthymius Græcus sentiens obscuritatē huius versus dupliciter hunc tractat. Priorum tradens hoc interrogatiuè esse legendum, quasi dicat: Nunquid non sunt loquelæ, neque sermones eorum, quorum voces nō audiantur? vt sit obiectio alicuius contra id quod dictum est, cœlos enarrare gloriam Dei, cuius obiectionis solutio seruatur in versu sequenti. Itaque pronomen, eorum, coniungit cum, sermones, & quorum cum vo[illegible] [illegible] at genitiuum, quorum, pro tu pro [illegible] quibus, quemadmodo & Hieronymus vertit ex Hebræo [illegible] alicuius idiomatis sermones [illegible] qui non [illegible] audiant voces cœlorum, hoc est, omnium gentium linguis prædicent id quod docent cœli.

d IN OMNEM, &c. Ex citatione Pauli ad Romanos apparet hunc locum [illegible] [illegible] te [illegible] iam et am [illegible] [illegible] de Apostolis. Quidam tamen [illegible] ligunt Paulum [illegible] non [illegible] non loqui de Apostolorum prædicatione [illegible] cum necdum essent in omnes fines terræ, sed [illegible] [illegible] prædicatione. Cùm enim [illegible] culparet [illegible] Paulus quod salutis promissiones [illegible] gentibus [illegible] gunt eum quærere, anne ipsæ quoque gentes audissent aliquādo de Deo, ac respondet ex hoc loco, apertam [illegible] fuisse discendæ pietatis & cultus Dei [illegible] in omni terra [illegible] &c [illegible] dicet [illegible] rat, Deum iam anteactis seculis patefecisse Gentibus suam gloriam,

gloriam, iuxta id quod dicit cap. 1. atque hoc amplioris doctrinæ, quæ per Euangelium accessit fuisse præludiũ: nec mirum videri debere, si vtrisque tandem se promiseue Deus patefaciat, quos pridem communiter se inuitasset.

c IN SOLE.] Hebræis est: Soli posuit tabernaculum in eis, nempe cœlis, quo significatur Deum soli in cœlis circumscripsisse domicilium, vt illic eluti in sublimi theatro melius conspiceretur. Idem intelligit etiam Euthymius in græcis significari. proinde accipit dictionem, αὐτῷ, non vt sit nomen relatiuum, sed vt sit aduerbium significãs illic, hoc est, in cœlis: vt sit sensus. Deus posuit in sole, hoc est, ipsi soli tabernaculum in ipsis cœlis.

f EXVLTAVIT.] Sicut Hebræis, ita & Græcis est verbum futuri temporis ἀγαλλιάσεται, exultabit, quomodo & habent antiqui quidam codices Latini. Et magis conuenit futurum tempus, ad significandam perpetuam cursus solaris continuationem, quanquam Euthymius futurum recte putat positum pro præsenti.

g A SVMMO.] Dictio Hebraica, pro qua nos habemus summum, manifestè significat [illegible] atem, & finem: proinde dictio Græca ἄκρου, quæ & summum significat & extremum, per extremum potius [illegible] da fuerat, quemadmodum & Matthei. 24. vbi [illegible] imus cõgregabunt electos eius a quatuor [illegible] ventis, à summis cœlorum vsque ad terminos eorum, vbi pro vtraque dictione, summis & terminos, Græcis eadem est dictio ἄκρων. Vnde manifestum est interpretem nostrum, summum cœli, posuisse semper pro extrema cœli parte. Pro summo cœlo autẽ rectius verteretur, summo cœli. Græca enim habent [illegible] ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ, vbi interpo[illegible] tur articulus requirit. vt vert[illegible] tur, a summo cœli, & si[illegible] respõdet ei quod [illegible] sequitur, Vsque ad summum eius. Vnde summum cœlũ apud nos accipi debet pro [illegible] ultima cœli parte, quemadmodum & Deut. 4. cum dicitur. Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt ante te ex [illegible] ie qua creauit Dominus Deus hominem super terra, à summo cœlo vsque ad summum eius. Vt etiam significatur, ab oriente vsq; ad occidentem, sicut & hoc loco. Summum ergo cœli non dicitur his locis respectu vertic[illegible] ostri, sed respectu motus solis, vt summ[illegible] sit vltra quod motus solis apud nos nõn protenditur, hoc est, [illegible], vnde sol nobis oritur & occidens, [illegible] de [illegible] re. Cæterum quomodo hæc [illegible] stitiæ competant, obscurum non est intelligere. Ipse enim per incarnationem suam egressus est in mundum à summo cœlorum oriens nobis ex alto & [illegible] ursus [illegible] ascensionem occurrit vsque ad summum cœlorum, cessans suam nobis [illegible] sibilem exhibere præsentiam, donec rursum noua dies illa oriatur, in qua venturus est ad iudicium.

h SAPIENTIAM &c.] Accipi istud posset de paruulis spiritu hoc est, humilibus, de quibus dixit Dominus: Abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti a paruulis. Verùm dictio Hebraica propriè significat imperitos. Vnde potius accipi debet de paruulis sensu, & iudicio: sicut & in Prouerbiis: Vt detur par[illegible] [illegible] stutia.

i TIMOR, &c.] Quidam legunt permanet necesse. Nam quanquam Græca habeant pa[illegible] permanens, sicut & Hebræa, & [illegible] nostri [illegible] ores, tamen hoc participio subaudiendum est verbum, est. Notandum enim in tribus versibus quibus lex Dei commendatur eleganter in [illegible] trinque membro [illegible], legi D[illegible] tribui aliquod epithet[illegible] n, quod [illegible] ne[illegible] tat. & [illegible] distinctione, cui deinde [illegible] distinctiuncula adiicitur aliud quod ei respectu hominum conueniat, in quo attribuendo subaudiendum est verbum, est. Primùm enim dicitur: Lex Domini immaculata: quod legi Dei in se consideratæ conuenit [illegible] cùm adiicitur, conuertens animas: quod effectum eius in hominibus exprimit, iam subaudiendum est verbum, est. Sic & in secundo membro illi: Testimonium Domini fidele, adiicitur, sapientiam præstans paruulis. Et est sensus [illegible] ex Domini immaculata, conuertit animas, testimonium domini fidele, sapientiam præstat paruulis. Idem [illegible] uare est in [illegible] tenti versu Simi[illegible] ter [illegible] igo in ter: o. [illegible]: Timor domini sanctus: additur, permanens in sæc[illegible] m sæculi, vbi iam supplendum est verbum [illegible], vt sit sensus: Timor domini sanct[illegible] perma[illegible] t in [illegible] ulum sæculi. Hoc modo ve[illegible] hos [illegible] di [illegible] [illegible] Hebræis in secundis membris: [illegible] cata in se [illegible] ipsis [illegible] [illegible] Hebræos, pro participio iustificata, est verbum [illegible] cata sunt. Non est autem Græcis propriè sanctus, sed ἁγνὸς, hoc est, mundus & castus, quod & hebræa vox טהור significat. Videri potest interpretem nostrum apud Græcos legisse [illegible] & vocem sed [illegible] non multum di[illegible] sam ab ἁγνὸς, castus, legit D. Augustinus & hoc locu in [illegible] commentariis, & alijs vbi hunc locũ tractat. Iam quod [illegible] dicitur timor domini sanctus [illegible] castus permanere in sæculum sæculi, dupliciter intelligi potest. Aut [illegible] epitheton sanctus & castus additum sit ad distinctionem cuiusdam timoris Domini, qui sanctus non [illegible] & cui non conueniat permanere: qualis est timor seruilis, quem per[illegible] charitas foras mittit. Itaque sensus est: Timor Domini [illegible] non [illegible], sed sanctus, aut castus ille permanet in sæculum sæculi. Aut vt epitheton illud additum sit, non ad distinctionem, sed ad commendationem timoris [illegible] ca[illegible] quod [illegible] itur, [illegible] in [illegible] cu[illegible] m [illegible] A[illegible] quemadmodum po[illegible] us [illegible] igendum, sati docent superiorum versuum membra, quæ hunc habent sensum. [illegible] Domini, cum [illegible] culata, conuertit animas [illegible] stimonium [illegible] m sit fidele, sapientiam præstat [illegible] Et [illegible] dem [illegible] Domini [illegible] [illegible] præceptum Domini cùm sic lucidum [illegible] Frequens est autem in scripturis [illegible] orem [illegible] significare pium illum affectum [illegible] [illegible] m quem Græci vocãt εὐσέβειαν, vel θεοσέβειαν. Vnde Iob [illegible] V[illegible] nos legimus ecce timor domini ipsa est sapientia, [illegible] st, θεοσέβεια.

[illegible] TIFICATA, &c.] [illegible] tumque istud sic intelligitur quasi [illegible] [illegible] t prophetia præcepta Dei per se iusta est. Verum pro eo quod [illegible] bemus, in [illegible] metipsa, Hebræa [illegible] habent [illegible] omnia [illegible] quam Græci semper vertere [illegible] nus vertere [illegible] [illegible] in [illegible] ipsum, hoc est, [illegible] & [illegible] Vnde & hic [illegible] [illegible] accipi debet, [illegible] inter [illegible] m [illegible], hoc est, omnia pariter. k

I[illegible] T, &c.] [illegible] get per futurum [illegible] m est non per præsen[illegible] [illegible] cum [illegible] bum [illegible] intelliget, [illegible] & Hebræis futurum est. l

AB ALIENIS, &c.] Septuaginta videntur legisse literam Res pro D[illegible] [illegible] literæ est [illegible] a m Hebræis similitudo. Nam [illegible] ga [illegible] m sig[illegible] t alienum. [illegible] superbo[illegible] dubium est apud Græcos an [illegible] sit masculini generis, an neutri [illegible] sit intelligendum, ab alienis personis, id [illegible] hominibus, vel ab alienis peccatis. Noster [illegible] personas retulit, [illegible] insequentibus Simei non [illegible] domini [illegible] Simei non fue[illegible] & aliena peccata, Nam cum Græci [illegible] [illegible] sed [illegible] bum [illegible] hoc est, [illegible] potest [illegible] vel ad personas, vel ad peccata. Ad [illegible] mag[illegible] esse referendum, [illegible] Hebræa, vbi [illegible] significat superbos quanquam sunt qui eam accipiunt hoc loco [illegible] ipsi [illegible] m

A DELICTO [illegible] est, id [illegible] maximo, sed tantum, [illegible] de [illegible] o magno, quomodo [illegible] & D. Augustinus legit [illegible] [illegible] & [illegible] interpretes [illegible], cum vertit maximo: [illegible] tamen acc[illegible] ne [illegible] propheta [illegible] generi de quo [illegible] magno hoc est, [illegible] ber [illegible] Hebr[illegible] [illegible] ostunt [illegible] o ma[illegible] multo. Nam [illegible] tium que dict[illegible] Hebræa a Rab[illegible] ificat. n

ET ERVNT, &c.] [illegible] accipi potest, vt per eũ intelligatur prophe[illegible] pron[illegible] factutus [illegible] qu[illegible] impet[illegible] Domini [illegible] talia certe sunt [illegible] ve placent [illegible] enim carmina [illegible] & gratia im[illegible] nis, & medi[illegible] cordis [illegible] per [illegible] orant te in [illegible] ge tua, & beneficiis [illegible]. Aut melius hoc versu a huc pergit narrare, quæ sit consecuturus, si [illegible] [illegible] continuus alienos & [illegible] ominati, vt per gradationem quãdã significe se mund[illegible] fore & in operibus & in verbis, & in cogitationibus. Ex Hebræo autem etiã ve[illegible] potest optatiue Et [illegible] vt cõplaceãt, &c. o

DOMINE, &c.] Quamuis secundum Latinos & Hebræos, nomina, adiutor & redemptor, acc[illegible] possent [illegible] nominatiui casus, & sit sensus: Domine [illegible] adiutor meus tamen apud Græcos hęc oratio coniungenda est superiori versui, vt sensum cum illo compleat, sicut apud Hebræos in vna sententia cum superioribus clauditur. p

In finem

In finem Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI DECIMINONI.

Psalmus iste, cùm, vt ex titulo constat, à Dauide sit conscriptus, & tamē videatur esse oratio populi regi suo fausta precantis, cùm ad bellum esset profecturus, videtur a Dauide traditus populo, vt esset ei veluti forma qua pro se, alijsq; regibus suis post ipsum, precari deberent, ita vt & nobis sit apta supplicandi forma, qua vti debeamus, cùm pro principis pij & religiosi salute atque victoria vota sunt facienda. Continet ergo inprimis hic Psalmus benedictionem regis, qua alloquendo regem, bene ei eiusq; pietati precatur populus. Deinde & gratulationem, qua post adeptam desideratam salutem, Dei potētiam & bonitatem est celebraturus: Ad postremum orationem ad Deum, qua regis salutem, ac per eum, suam Domino commēdat. Cùm autem certum sit Dauidem, in suis contra hostes populi Dei & pugnis & victorijs Christi gessisse figuram, rectè quis dixerit, in huius Psalmi decantatione Dauidem etiam in Christum respexisse, ita vt & ipsius fuerit oratio, qua venturo Christo victoriam contra hostes humani generis, in salutem fidelis populi imprecatus sit, formamq; reliquerit, qua qui in veteri populo erant spirituales, eadem Christo optarent, & optando quæ futura erant canerent. Atque hunc esse præcipuum huius Psalmi & scopum & vsum à spiritu sancto intentum, iuxta quem & nobis conuenit vt precemur illo. Christi preces, (quas vel aliquando in terris fudit, vel iam in cælis quodammodo fundit ad Patrem: apud quem iuxta Paulum interpellat pro nobis) exaudiri pro fidelibus, in quibus adhuc pugnat contra pietatis hostes: eius item sacrificium, quod vel olim in cruce, vel adhuc in cælis offert, aut etiam in terris per manus sacerdotum, acceptari pro eis salutem & victoriam obtineat.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Exaudiat te dominus in die tribulationis: protegat te † nomen Dei Iacob.*

XAVDIAT Dominus preces tuas in tempore difficili, a
& periculoso, quo afflictionem tibi, tuisq; inferre conantur insurgentes inimici,* Tueatur te nominata vis & potestas Dei, qui Iacob è multis & maximis periculis sæpe liberauit, à quo ob id studiosissimè cultus est. † Conseruet ab hostium iaculis immunem is qui peculiariter Deus est Israëlitici populi, quem præ aliis maximè protegere solet, à quo pro vero Deo solus colitur.

2 Mittat tibi auxilium de sancto: & de Sion tueatur te.*

2 Mittat tibi auxilium è sanctuario suo quod inhabitat, * & è monte b
Sion, in quo tabernaculum sibi delegit, ex alto cœlorum habitaculo, per montem Sion tabernaculum eius adumbrato, defendat te.

3 Memor sit omnis sacrificij tui & holocaustū tuum pingue fiat.

3 Declaret se memorem esse omnis libamenti tui, quod vel vnquam vel nunc illi piè obtulisti, & holocaustum tuum, quod pro adipiscenda victoria nunc illi immolasti, pingue ab illo habeatur, & tanquam pinguissimum, ac è liberali & pio animo profectum, gratum sit illi.

*4 Tribuat tibi secundum cor tuum: * & omne consilium tuum confirmet.*

4 Det tibi Dominus omnia iuxta desiderium & votum cordis tui, *& omne consilium tuum, ac propositum confirmet, adimplens illud, & in effectum producens. Si quidem quicquid optas ac aggrederis, rectum est ac pium, idque totum in Dei gloriam, tuorumque subiectorum salutem optas.

5 Lætabimur in salutari tuo: & in nomine Dei nostri magnificabimur.*

5 Sanè vbi quod petimus tibi, vt confidimus, præstiterit, tum nos quos c
iam periculum tuum sollicitos facit, lætabimur de salute tibi, & per te nobis à Deo de hostibus pręstita, *& per potentiam Dei nostri in quam confisi sumus, quamque inuocauimus, magni erimus, superiores facti hostibus nostris, ac de illis triumphantes, dicerq; cum lætitia tunc vnusquisque nostrum.

6 Impleat Dominus omnes petitiones tuas:
** nunc cognoui quoniam saluum fecit Dominus Christum suum.*

6 Adimpleat Dominus, & in effectum deducat, etiam in posterum semper omnia quæ piè sanctéque pro Dei gloria, populique sui salute desideras, quemadmodum modo fecit: * Nunc enim verè cognoui, quod Dominus vnctum à se in regem saluum fecerit: nunc experientia didici, non humana, sed diuina virtute seruatum ipsum esse ab hostibus numero nos superantibus.

*7 Exaudiet illum de cælo sancto suo: * in potentibus salus dexteræ eius.*

7 Nunc cognoui, quod sicut illum inuocantem se exaudiuit, ita & in d
futurum semper exaudiet, de cœlo sancto suo quod inhabitat *quodque saluatio dexteræ & potentiæ Dei facta sit per maximas Dei vires & fortitudines, sine quibus de tantis, & tam potentibus victor euadere rex noster nequaquam valuisset.

*8 Hi in curribus, & hi in equis, * nos autem in nomine Domini Dei nostri inuocabimus.*

8 Hostes nostri vel in curruum multitudine vel equorum vi & numero confidere solent, & ad ea confugere, * nos autem non in his fiduciá collocabimus, sed quemadmodum nunc fecimus, ita & semper virtutem Dei nostri inuocabimus, qua experti sumus nos hostibus nostris præualuisse.

*9 Ipsi obligati sunt, & ceciderunt: * nos autem surreximus & erecti sumus.*

9 Illos enim sua fefellit fiducia, nostra non ita. Illi enim, qui superbè *se contra nos erexerant, quasi circumligati compedibus impediti sunt

ne quid

ne quid contra nos poſſent,ſicque à nobis victi,proſtrati ſunt:* nos autem de humilitate, qua nos deprimere quærebant, & animi deiectione ſurreximus, atque à Deo erecti ſumus, exaltati per victoriam de hoſtibus acquiſitam.

*10 Domine ſaluum fac regem * & exaudi nos in die in qua inuocauerimus te.*

10 Vt ergo ô Domine ſic in te gloriari poſſimus, ſaluum fac ab hoſtibus regem noſtrum pro nobis pugnantem, * & non nunc ſolùm, ſed & ſemper,dum te inuocauerimus,exaudire nos digneris.

ANNOTATIONES.

a OMEN DEI, &c.] Paraphraſis indicat dupliciter hîc accipi poſſe nomen Iacob, aut ſcilicet pro ipſo Patriarcha aut pro eius ſemine,populo,ſcilicet Iſraëlitico. Nam & hic aliquando accipitur in ſcripturis, ſicut & nomẽ Iſraël.

b OMNIS SACRIFICII, &c.] Sacrificium hic non accipitur vt ſit generale nomen,ſed vt ſit ſpeciale, comprehendens ſub ſe ea ſacrificia, quæ non de animalibus,ſed de farina,pane,vino,oleo,& thure fiebant. Ponitur enim hic apud Hebræos nomen מנחה Mincha, quod etſi aliquando ſit generale nomen,tamen hic quia holocauſto iungitur, ſpecialiter accipiendum videtur, quẽadmodũ accipitur ſemper in Leuitico,quod nomen ibi vertit Hieronymus per ſacrificium vel libamẽtum.

c LÆTABIMVR.] Verba iſtius verſus etiam verti potuiſſent per verbum deprecatiuum, quemadmodum verba verſuum ſuperiorum, lætemur,& magnificemur, Sicut etiam verba verſuum præcedentium,quidam omnia vertunt per futurum indicatiui,vt habent Hebræa, & ſic Pſalmus hic maximè quadrat in Chriſtum, vt ſit Prophetæ vaticinium de Chriſti exauditione. Exaudiet te Dominus, &c. Sic Campenſis,qui & vltimum verſum ſic vertit, Dominus ſaluabit regem,& exaudiet nos,&c. Pro magnificabimur, Hebræa dictio, magis,ſignificat, vexilla erigemus, hoc eſt, triumphabimus. Eſt enim Hebræis verbum deriuatum à דגל Degel, quod vexillum ſignificat. Septuaginta verò verbum hoc legerunt litteris inuerſis. Nam גדל Gadal, magnum eſſe ſignificat, & ſenſus eodem redit. Porrò quoniam ſequitur: Nunc cognoui quoniam ſaluum fecit Dominus: & poſtea dicitur,ſurreximus, & erecti ſumus,rectè intelligi poteſt, poſt verbum magnificabimur, referri verba gratulationis, quæ promittunt ſe cum lætitia & triumpho editúros poſt adeptam victoriam. Niſi malimus hæc dicta eſſe ex bona confidentia inter orandum concepta de Dei fauore, vt præterita illa,ceciderunt,ſurreximus,& erecti ſumus,pro futuris exponantur.

IN NOMINE DOMINI &c.] Hebræis quidem non eſt inuocabimus, ſed recordabimur, hoc eſt, memores erimus nominis eius,vt illud inuocemus:tamen aliquoties apud Hebræos occurrit hæc phraſis, quæ inuocare in nomine Domini ponitur, pro inuocare nomen domini. Nam Pſalm. 115. vbi noſter interpres vertit,nomen Domini inuocabo, Hebraïs eſt, in nomine Domini. Alioqui myſtico ſenſui bene conuenit, vt ad Chriſtum reſpicientes dicamus,inuocabimus Deum in nomine domini Dei noſtri, iuxta illud: Si quid petieritis patrem in nomine meo. Diuus Auguſtinus legit, nos autem in nomine Domini Dei noſtri exultabimus, ſicque vitat orationis incõmodum: & verbum, exultabimus,etiam ad prius membrum referri poteſt,cùm apud nos aliquid videatur ſubaudiendum. Durè enim dicuntur inuocare quidam in curribus & in equis. d

IPSI OBLIGATI,&c.] Græcè eſt, *συνεποδίσθησαν*, quod propriè eſt,quaſi cõpedibus obligari, & circa pedes conſtringi, ſicque impediri. Nam & impeditt, apud nos à pedibus dicitur. Hebraïcè eſt, ipſi incuruati ſunt,vt vertit D. Hieronymus. Notandus autẽ eſt ordo in duobus verbis, quæ ſingulis membris tribuũtur. Illis enim qui ſuperbè ſe erexerant & erecto collo cõfidenter incedebant,prius tribuit incuruari aut obligari,ac deinde cadere. Nam hoc ſequitur incuruationem & obligationem. Illis verò qui deiecidẽ prius habantur,quique demiſsè ſe Deo ſubiiciebant, tribuit primum ſurgere a deiectione,ſcilicet tentata, & animi ſubmiſſione,ac deinde erectum ſtare, quod perfectam iudicat confidẽtiam. Nam antequam quis erectus ſtet,præcedit ſurrectio. e

In finem, Pſalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XX.

Videtur omnino præſens Pſalmus ſuperiori reſpondere. vt ſicut ille eſt oratio pro rege cum hoſtibus pugnaturo, ita hic ſit gratulatio pro ſalute regis, & victoria de hoſtibus obtenta. Itaque ſicuti ille rectè iuxta literalem intelligentiam accipitur vt ſit oratio populi, Dauidis ſalutem & victoriam à Deo optantis: ita & iſte videtur eſſe gratulatio, qua populus cum Dei laude cantant Dei beneficia, & claras victorias Dauidi regi à Deo conceſſas, & præcipuè eam quam ſuperiore Pſalmo precabatur. Sed quemadmodum in illo iuxta ſpiritualem ſenſum Dauid Pſalmi author meritò dicendus eſt in Chriſtum reſpexiſſe, vt huius intuitu etiam ipſius Dauidis fuerit oratio: ita multò magis de hoc Pſalmo exiſtimandum eſt, cum pleráque huius Pſalmi vel ſolùm, vel perfectiùs & veriùs Chriſto conueniant, quam Dauidi, adeò vt ſi non ſolùm atque ad literã de Chriſto ſit editus, (quod tamen non improbabiliter quidam exiſtimant) ſaltem præcipuè de ipſo ſit accipiendus, ita vt hoc Pſalmo etiam ipſe Dauid gratulatus ſit de victoria Chriſti pro ſalute humani generis,formamq; omnibus poſteris reliquerit de eadem gratulandi. Sic autem continet gratulationem ob accepta beneficia, vt ſimul etiam poſtea adiungatur oratio & Prophetia, quæ continua potentia & iuſtitia in hoſtes eius declaratio & petitur & prædicitur. Certè ad literam hunc Pſalmum etiam pertinere ad Dauidem ſatis patet ex Eccle. cap. 47. vbi inter multa quæ de Dauide dicuntur, omnino videtur etiam reſpectus habitus ad id quod hic dicitur tertio verſu.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Domine in virtute tua lætabitur rex, & ſuper ſalutare tuum exultabit vehementer.*

OMINE propter virtutem quam contuliſti regi, & qua adiutus à te victor euaſit, impensè gaudebit rex noſter, * & de ſalute, quam illi & per ipſum nobis præſtitiſti de hoſtibus noſtris, ſemper exultauit vehementer. Non enim in propria virtute aut exercitus ſui fortiſſimi gloriabitur, ſed tibi ſoli partam victoriam acceptam feret. a

2 Deſideriũ cordis eius tribuiſti ei, & voluntate labiorum eius non fraudaſti eum.

2 Quicquid enim animo à te deſiderauit,tribuiſti ei: & quod labiis à te voluit,non negaſti ei.

*3 Quoniam præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis, * posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso.*

3 Imò etiam vltro anteuertisti illum dulcissimis & optimis muneribus b
è dulcedine tuæ bonitatis profectis, adeò vt dederis quæ necdum petierat, vel expectauerat, & quocunque se verteret, vndique illi bona obuiarent, & quasi vltrò se offerrent. * Et vt per partes quædam explicem, ecce, Imposuisti capiti eius coronam ex lapidibus pretiosis, regalique eum dignitate & splendore donasti.

*4 Vitam petiit à te, * & tribuisti ei longitudinem dierũ in sæculum, & in sæculum sæculi.*

4 Rex factus petiit à te, vt ne ab inimicis suis morti traderetur, sed tuo c
beneficio ab illorum vi seruatus, tutò diu viuere posset in regno suo, * & tribuisti ei longitudinem dierum perpetuò duraturam, Nam præterquam quòd ad bonam peruenire ei côcesseris senectutẽ, regnũ ac semen eius promisisti fore perpetuum, eique apud te immortalem vitã largieri.

*5 Magna est gloria eius in salutari tuo, * gloriam & magnum decorem impones super eum.*

5 Per salutem, quam à te assequutus est de inimicis suis cunctis, magna d
illi gloria apud mortales accessit, * sed & in posterum gloria & honore magno cumulabis eum.

*6 Quoniam dabis eum in benedictionem in seculũ seculi: * lætificabis eũ in gaudio cum vultu tuo.*

6 Efficies enim vt in æternum tum in seipso, tum in semine suo largissimè particeps sit tuæ beneficentiæ, & affluenter illi semper benefacies, * gaudio magno eum afficies semper per gratissimum tuum vultum. Nam & in hoc sæculo tuo fauore, quo te benignè illam aspicere testaris, semper eum lætificabis, & in futuro ex conspecta tua coràm facie ineffabili eum gaudio perfundes.

7 Quoniam rex sperat in Domino, & in misericordia altissimi non cõmouebitur.

7 Et quidem quoniam rex noster omnem suam spem in Domino collo- e
cauit, ideo per misericordiam altissimi Domini, nullis vnquam hostium oppugnationibus deiicietur, sed stabilietur & ipse, & regnum eius. Neque enim is, in quo fiduciam suam collocauit, cum sit & misericordissimus, & potentia omnibus altior, deiici illum patietur.

*8 Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis, * dextera tua inueniat omnes qui te oderunt.*

8 Quemadmodum autem ô Domine iam tuã contra hostes nostros imò f
tuos declarasti potentiam, ita & in posterum semper fac. Manus tuas non euadant omnes inimici tui, sed sentiant, experiãturque seueram vltionem iræ tuæ, * omnes qui te oderunt, ad vnum vsque dextera tua atque potentia assequatur ac comprehendat, vltionẽmque exerceat in eos.

*9 Pones eos vt clibanum ignis, in tempore vultus tui: * Dominus in ira sua cõturbabit eos, & deuorabit eos ignis.*

9 Æstuare atque ardere facies eos tanquã furnũ igneũ & ardentẽ. quo tempore vindictam tuã in illos exercere volueris, grauissima eos vindicta afficies, qua, veluti igne omnia vorãte, penitus cõsumẽtur. * Dominus per seueritatem iustitiæ suæ nimio eos terrore & angustia conturbabit, deturbabit, ac prosternet, & consumet eos ignis, grauissimáque afflictio.

10 Fructum eorum de terra perdes, & semen eorum à filiis hominum.

10 Neque illos solùm Domine perdes, sed fructum ventris eorum, hoc est, progeniem eorum de terra euelles, * & auferes ab hominibus, vt simul ipsi cum suo nomine & memoria pereant.

*11 Quoniam declinauerũt in te mala, * cogitauerũt consilia, quæ non potuerunt stabilire.*

11 Hæc autẽ meritò illis facies, quoniam inclinauerũt in tè mala: conati sunt tuo nomini, tuóque populo mala inferre, idque magno studio: * nam cogitauerant consilia, quibus nomẽ tuũ, tuósque perderent sed nõ potuerunt ea per adimpletionem confirmare, te illorum conatus frustrante.

*12 Quoniam pones eos dorsum. * in reliquiis tuis præparabis vultum eorum.*

12 Certè quemadmodum sæpe fecisti, ita semper inimicos tuos in fugam conuertes, ac terga dare coges; * efficies vt dirigant facies suas ad eos quos tu tibi reliquisti, & superstites seruasti, quorum salutem & fœlicitatem cum summo dolore videre eò genuerit.

*13 Exaltare domine in virtute tua: * cantabimus, & psallemus virtutes tuas.*

13 O Domine quemadmodũ iam tuã pro salute regis & populi tui declarasti potentiam, ita semper hoc modo tua potẽtia altiorem te fac, & declara omnibus impiis, sic sanè, laudãdi te data occasione, * cãtabimus, & psallemus quas celebrabimus varias tuas fortitudines quas pro tuis operaris.

ANNOTATIONES.

a QVONIAM PRAEVENISTI, &c.] Dulcedo hoc loco nõ est accipiẽda eo modo quo ad gustũ refertur. Nõ est enim Græcis γλυκύτητος, sed χρηστότητος, quæ magis est benignitatis vel bonitatis. quomodo & habet Hebræa. Vnde apud nos benedictionẽ dulcedinis. accipi dicitur pro beneficiis à dulcissima Dei bonitate profectis, quãquã etiã exponi possit pro beneficiis à dulcissimis, hominibus, gratissimis. Benedictiones enim Dei, sunt eius beneficia. & dona: sicut & eius dicere, facere est. Porrò quod dicitur Deus præuenisse eũ suis beneficiis, duo significat, quemadmodũ indicat Paraphrasis, videlicet & quod antequã peteret, aut de eis cogitaret, affecerit eum amplissimis beneficiis vt sit amplificatio eius quod dicitur versu secũdo, datum illi quicquid vel corde, vel ore postulauit Et quod quocũq; se verteret, vbique sibi parata bona inueniret, quæ illi vltro offerrentur, & quasi obtruderentur, hoc est, phrasi Hebraica significatur omnium bonorum affluentia, quæ ei vltrò obueniret. Iam coniunctio, quoniam, quandoquidẽ non videtur reddere causam eius quod dicitur in versu secundo, aut debet referri ad primum versum, vt reddatur hic etiam causa, ob quam lætabatur vehementer. Aut coniunctio, quoniam, accipi debet, vt in psalmis frequenter, tantùm posita affirmatiuè pro certè, vel imò etiã, nã & hoc sæpe dictio Hebraica כי Caph. significat, & Euthymius quoque annotat coniunctionẽ, quoniam, in psalmis aliquoties sic accipiendam.

POSVISTI IN CAP. &c.] Iuxta sensum literalem b
videri potest illud dictum de corona illa, quæ ablata de capite regis Ammonitarum, imposita est capiti Dauidis, vt est 2. Reg. 12. vt non immeritò occasione victoriæ huius putetur à plerisque hic Psalmus editus: quanquam verisimile est etiam prius, & à principio regni coronã regiã Dauidem vsum, sicut & Saulem cum 2. Reg 1. dicatur diadema quod erat in capite Saul, allatũ ad Dauidem. vt rectè intelligatur, hoc loco non significari aliud, quàm regalem dignitatẽ & gloriam Dei beneficio ei obtigisse.

LONGIT. &c.] Hic locus, similiter & qui sequitur, Dabis eũ in benedictionẽ in sæculũ seculi: omnino rege-
c
re aa

re videtur, vt ad solum saluatorem nostrum hic Psalmus referatur, quia ille primus obtinuit [illegible] immortalē, & benedictionē sempiternam. Duobus tamen modis etiā hæc aliquo modo [illegible] intelligi de Dauide, sicut & quædam similia in sequentibus aliquot Psalmis, videlicet vel ratione vitæ sempiternæ quā per Christū Dauid in cœlis bona spe expectauit, vel [illegible] ratione perpetuitatis regni & seminis eius illi promissæ. Sicut enim dictū est A brahæ: Tibi dabo terrā Chanaan, [illegible] eam non possederit nisi [illegible] suo semine: ita perpetuitas [illegible] Dauid [illegible] quia dixerat Dominus, vt est Psa. 88. Iuraui Dauid seruo meo, vsque in æternū præparabo semē tu[illegible] & ædificabo generatione & generationē [illegible] dem tuā. In semine enim [illegible] semper [illegible] sempé[illegible] gnâte [illegible] modo & [illegible] & regnat. Vnde [illegible] desolationē, diu post tēpora Dauidis, [illegible] Tu vero repulisti, & despexisti, distulisti [illegible] & minorasti dies tēporis eius. Iuxta hunc [illegible] eti[illegible] in regnum Ch[illegible] hic [illegible] que [illegible] Ch[illegible] regnē Dauidis est [illegible] mpiterni, quod [illegible] tatem, æternam gloriam non admi[illegible] dum [illegible]

d [illegible] A A T E S E V M, &c. [illegible] ræca hab[illegible] t [illegible] benedictionē, atque sic legūt D. Hieronimus & D. Augustinus: Hebræa tamē habent, [illegible] benedi[illegible] vnde nostra lectio partim ex Hebræa partim ex Græca desumpta est. Dupliciter aut accipi potest, aut simpliciter eo modo quo dicitur Isaiæ 19. In die illa erit Israel [illegible] us Ægypto & Assyrio benedictio in medio terræ, hoc [illegible] benedictus vel benedictione plenus: vt abstract[illegible] ipsatus pasfiuè [illegible] quod [illegible] eos est apud Hebræos [illegible] sensus erit: S[illegible] benedictus, & [illegible] qui eū immortalitate donab[illegible] & ab hominibus, a quibus in æternū laudabitur qui sensus & Christo & Dauidi cōuenit. Aut accipi potest, vt [illegible] etiam amplius ipsum, fore in bene[illegible] aliorum, hoc est, per quē ali benedicātur, & beatos [illegible] vt benedictio etiā actiuè accipi[illegible] tur [illegible] accipitur Genesis vbi pro eo quod nos habemus dict[illegible] Abrahæ. Eris benedictus: Hebræis est: Et eris benedictio. Quo nō tantū videtur significari ipsum fore bene[illegible] etiā qu[illegible] per ipsum a-

f lii bene fruituri essent, qui [illegible] quitur [illegible] bus tuis. Et benedicētur in te vniuersæ cognationes terræ. Hic sensus optime quadrat in Christū, quanquam prior sensus magis cohæreat cum sequenti versus parte, quæ priorem declarare videtur.

QVONIAM REX. &c.] Dupliciter hic ver[illegible]

e stingui potest. Nā illud, & in misericordia altissimi, cō[illegible]gi potest cū præcedē[illegible] bus, vt sit sensus, Q[illegible] rex sperat in Domino, hoc e[illegible] misericordi[illegible] e-bitur. Aut potest c[illegible] q[illegible] ribus, [illegible] niam rex sperat [illegible] ideo per m[illegible] ordiam D[illegible] non [illegible] Quā distinctionē magis secuti sumus ob notas distinctio[illegible] apud Hebræos iuxta quā distinctionem coniunctio, &, p[illegible] posita.

f I N [illegible] &c. [illegible] hæc possit dicta [illegible] de quo agit Psalmus [illegible] bus [illegible] bus, quę hic cōmemoratur, hab[illegible] ad eaq[illegible] Reg. 12. decignasse se [illegible] in Ammonitis [illegible] portasset. Legimus enim q[illegible] caltris & [illegible] rum git super e[illegible] ad Deū & [illegible] magis [illegible] hic [illegible] tum quādā [illegible] Deum [illegible] Deum ma[illegible] loquitur [illegible] endas, [illegible] persona, Domin[illegible] cōturbabit e[illegible] anquā eum hic Psalm[illegible] pertinde est. [illegible] hæc Domino [illegible] Deus per [illegible] ones grau[illegible] quàd personarum mutatio non [illegible] ignis quādoque in [illegible] grauissimæ etiam [illegible] mporales [illegible] mundi vltiones [illegible] ttur, tamen quia hæ extre[illegible] quoddam sunt nouissimi supplicij æterni, propter [illegible] od eo nomine designātur, illā ita potissimùm hic signi[illegible] gendum est.

g I N [illegible] &c.] Euthymius obscuritate hu ius versus motus, pronomē eo[illegible] quo nos legimus, tu[illegible] refert ad vultū iuxta sententiā ordinat. Præpara[illegible] vultū tuum [illegible] eorū, vt significetur [illegible] ad [illegible] nem suam directurū in eos, quo[illegible] reliqu[illegible] runt, filios s. & nepotes [illegible] runt, vt pronomen illud referatur ad [illegible] eem, sed rātum ad præcedentē [illegible] illud quod Septuaginta verterunt [illegible] dict[illegible] Græc[illegible] non ad [illegible] Non est enim hic Græcis dict[illegible] qua[illegible] Math. 26. cum dicitur: dimiserunt reliqu[illegible] nec est [illegible] teribun[illegible] est [illegible] quo [illegible] tuis. Vnde melius quidam libri habent, in reliquijs tuis.

Paraphrasis eiusdem, secundùm sensum principaliorem ad Christum pertinentem.

Domine in virtute tua lætabitur rex.

DOmine, rex noster Messias, rex Regum, & Dominus dominātium de potestate tua, qua miracula potenter operatus est, qua peccatores ad se traxi[illegible] qua humani generis hostē [illegible] morte reuocatus est ad [illegible] tam semper lætabitur, * & [illegible] salute quam ille præstitisti resuscitans eum ad vitam immortalem. † [illegible] que salute, qua saluasti p[illegible] humanum genus, exultabit vehementissime.

** & † super salutare tuum exultabit vehementer.*

*2 Desiderium cordis eius tribuisti ei, * & voluntate labiorum eius non fraudasti eum.*

2 Et merit[illegible] quidem exultabit, quoniā quicquid animo desiderau[illegible] t * vel verbo postulauit, aut pro se, aut pro suorum salute, à te impe[illegible] ut

3 Quoniam præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis.

3 Ob id etiam exultabit, quoniā cum omnes homines præu[illegible] niatur maledictionibus amaritudinis, dū in peccatis cōcipiuntur, hūc tu vltro anteuertisti benedictionibus ipsis dulcissimis, atque è d[illegible] cedine tuę b[illegible] itatis profectis: quoniā antequā natu[illegible] esset, aut aliqud a te petiisset, aut [illegible] variis cū benedictionibus affecisti, dū diuinitate humanæ naturæ in[illegible] ab initio coniunxisti, & propter hāc mirabile vnionem, immunitate [illegible] to, omniúmque donorū ac gratiarū plenitudinem exuperantē contul[illegible]

** posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso.*

* I[illegible] quæ dona, hoc vel imprimis commemorandum est, quod eum ab initio vnxisti in regem populi tui, imposito ei regio h[illegible] nore [illegible] quem [illegible] tandem, cùm hostibus suis deuictis victor in cœlum sublatus est, regali gloria palam decorasti, & regem toti mundo declarasti, [illegible] ei qui priùs humilis & abiectus est habitus, potestatem omnium in cœlo & in terra.

4 Vitam petijt à te, & tribuisti ei longitudinem dierum in sæculum sæculi.

4 Vitam quam p[illegible] peccatum amiserat genus humanum, petijt obtinere a te, & eandem ei tribuisti pro [illegible] & omnibus [illegible] duraturam, resuscitando eum à morte, & ad immortalem in cœlis vitam eum subleuando.

5 Per

*5 Magna est gloria eius in salutari tuo, *gloriam & magnum decorem impones super eum.*

5 Per salutem, quam illi contulisti, & qua per ipsum humanum genus saluasti, magna est & in cœlo & in terra gloria eius, quæ nũquã desinet.* Nã etiam in posterum honore & gloria maxima afficies, atque ornabis eum.

6 Quoniam dabis eum in benedictionem in sæculum sæculi.
** lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.*

6 Quoniam tam abundè eum tuarum gratiarum benedictione replebis, vt & ipse aliorum sit benedictio, sitque is per quem in æternum omnes gentes terræ benedicantur,* inæstimabili gaudio eum cum omnibus illi adhærentibus lætificabis, per contemplationem faciei tuæ.

*7 Quoniam rex sperat in Domino, * & in misericordia altissimi non commouebitur.*

7 Et quidem quoniam rex noster non humana virtute aliqua confidit, sed in Domini,* ideo etiam per misericordiam omnipotentis Dei nunquam deiicietur à suo regno, aut à sua fœlicitate, quantumuis multi semper erũt, qui eius regnum & gloriam oppugnabunt.

8 Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis.
** dextera tua inueniat omnes qui te oderunt.*

8 Sic Domine, quemadmodum cœptum est, manus tuæ potẽtiæ assequatur omnes inimicos tuos, * ita vt ne vnus quidem vltricem manũ tuã euadat, sed experiri eam cogatur vel in hoc, vel omnino in futuro sæculo.

9 Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui:
** Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis.*

9 Etsi ad tempus iam tuã in illos dissimules potentiam, & vltionem quoniam misericordiæ nunc tempus est, tamen in nouissimo iudicij die, cum tempus erit quo seueritatem tuæ iustitiæ & vltionis in impiis declares, ardere penitus intus & foris inimicos tuos facies, sicut ardet incensus fornax.* Dominus cùm iram suam exercere voluerit, deturbabit eos, deiiciens eos in ignem gehennæ, qui eos deuorabit ac perdet vt nihil in eis ab ignis læsione saluum remaneat. a

*10 Fructum eorum de terra perdes *: & semen eorum à filiis hominum.*

10 Simul quoque cum eis Domine perdes è terra omnem eorum impiam posteritatẽ,* eósque omnes qui ad impiorum exemplum impietatem secuti sunt, eradicabis ab hominibus, mancipans eos æternis cruciatibus.

*11 Quoniam declinauerũt in te mala, * cogitauerunt consilia, quæ non potuerunt stabilire.*

11 Hæc autem iusta illis inferes mala, quoniam iniquè conati sunt mala tibi inferre,* excogitauerunt varia consilia, quibus te tuúmque populum, ac regis à te constituti regnum delerent, sed te dissipãte eorum vana consilia, non potuerunt ea adimplere.

*12 Quoniam pones eos dorsum: * in reliquiis tuis præparabis vultum eorum.*

12 Ob id certè tu à te eos planè reiicies, vt terga tibi vertant, * efficies vt dirigant vultus suos in eos quos tibi seruasti, quò non tantùm suo malo, sed etiam aliena torqueantur fœlicitate.

13 Exaltare Domine in virtute tua.
** cantabimus & psallemus virtutes tuas,*

13 O Domine, qui in rege nostro semel tuam declarasti potentiam, dum per eum humani generis hostem deuicisti, dum ab impiorum hominum manu atque morte eum liberasti, semper quoque in posterum per tuam virtutem altiorem te declara, & potentiorem omnibus inimicis regis nostri, regnum eius adhuc oppugnare audentibus,* sic sanè fortia tua facinora, quæ pro eius gloria, nostráque, salute patraueris, nos semper carmine & cantu celebrabimus.

In finem Psalmus Dauid, pro susceptione matutina.

ARGVMENTVM PSALMI XXI.

Testimonia omnium Euangelistarũ, & Apostoli Pauli, sed & Psalmi huius verba apertissimè conuincũt, omnia huius Psalmi non de Dauide, sed de Christo domino nostro expendenda, quanquam verisimile sit Dauidem occasione suarum tribulationum, ad has querelas adactum, sic tamen vt Christi se typum agnoscens, ad illũ potiùs deflecteret animum, eúmque ob oculos haberet, itáque Christum Dominum loquentem inducit. Primùm quidem de sua derelictione conquerentem, deinde & hostium suorum crudelitatem, passionúmque suarum magnitudinem enarrantem: postea pro liberatione rogantem, & pro ea promittentem patri gratiarum actionem & prædicationem nominis ipsius apud omnes gentes, apud quas sua restitutione prædicit regnum Dei, veráque religionem illustranda fore & dilatanda. Hæc autem omnia de Christo canens Propheta, in se adumbrari prauidit. Nam & cùm ipse post multas passiones, summamque delectionem, liberatus esset, plurimũ dilatatum est regnum Israel etiam in exteris gentibus, ac religio Dei prius collapsa, egregiè restaurata est. Bene autem conuenit huic Psalmo ipsius inscriptio, iuxta 70. versionem, quæ habet: Pro susceptione matutina vel auxilio matutino, quoniam hic Christus petit à patre suscipi & adiuuari, vt matutino tempore à morte resuscitetur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Deus Deus meus respice in me.
** quare me dereliquisti?*

Mi pater, qui secundùm assumptam humanitatem meus es Deus, declara te quæso cõsiderare, in quanta præter meum meritum positus sim afflictione. tuum quæso mihi fauorem exhibe, quare enim mi Domine, qui non soles derelinquere in te sperantes, me confidentem in te, nihilque tale promeritũ qualia patior, dereliquisti? Dereliquisse certè te dico, patris enim atrocissimis me excruciari tormentis, & secundùm corpus, tua consolatio-

** longè à salute mea verba delictorum meorum.*

ne penitus destitutum nullũ tui in me fauoris indiciũ sentio. * An delicta
mea accusantia longè me faciunt à salute mea? num meá peccata præpe- b
diunt salutem meam? Tu certè Domine nosti nulla omnino esse delicta
quæ commiserim.

2 Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: & nocte.
** & non ad insipiẽtiã mihi.*

2 Deus meus, à quo totus pendeo, die ac noctè clamaui ad te, desiderans
secundum carnis infirmæ appetitũ, transferre à me amarissimũ calicẽ pas-
sionis: nec exaudis, qui inuocantes te semper exaudire soles. * Et tamen
quòd me non exaudis, non potest mihi imputari ad insipientiam, non c
est enim aliquid quod stultè & malè à me gestum est, vt propter huc me
non exaudias.

3 Tu autem in sancto habitas,
** laus Israël.*

3 Et quidem Domine tu inter homines sanctuarium tibi delegisti in quo
habitans, ac potentiam tuam hominibus declarans, testaretis te audi-
turum preces ad te clamantium. Tu in sancto cœlorum habitaculo sedes
firmiter regnans, tui semper similis, * Tu is qui oblatam opem meritò
semper laudaris à populo te colente, téque inuocante.

4 In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt, & liberasti eos.

4 Qui fit igitur, vt ad meas preces nunc adeò absurdescas? Maiores nostri
in tua benignitate confisi sunt: confisi, inquam, sunt, nec frustrati, nam li-
berasti eos, frequenter a variis malis.

*5 Ad te clamauerunt, & salui facti sunt: * in te sperauerunt, & non sunt confusi.*

5 Ex fiducia, quã in te habuerũt clamauerũt in tribulationibus suis ad te,
& salui facti sunt: * in te sperauerũt, & nõ sunt pudefacti ob spẽ frustratam.

6 Ego autem sum vermis & non homo,
** opprobrium hominum, & abiectio plebis.*

6 At me quantumuis te inuocantem, & in te sperantem sic deseruisti, sic d
impiorum crudelitati dedidisti, vt iam non homo sed vermis esse videar,
infirmissimum animal & cõtemptissimum, quod cõculcationi expositum
est, atque gradientium pedibus sine vlla misericordia proteritur, * factus
sum illusio hominum, a populo quasi res vilissima reiectus & habitus qua-
si virorum omnium nouissimus.

7 Omnes videntes me deriserunt me:
** locuti sunt labiis, & mouerunt caput.*

7 Quantumuis atroces essent cruciatus mei, nemo tamen mei misertus
est: sed contrà, omnes inimici mei, cùm viderent, me grauissimè excrucia-
tum, deriserunt me, neque risum suum apud se continuerunt, sed quod non
parum dolorem auget, signis & verbis declarauerunt, * Irrisoria enim &
blasphema verba labiis suis effutierunt, & capita sua cum gaudio & ludi-
brio mouerunt.

*8 Sperauit in Domino, eripiat eum, * saluum faciat eum, quoniam vult eum.*

8 Dixerũt enim: Hic omnem suam spem in Domino reposuit, liberet er-
go nunc eum, * saluum faciat eum de manu nostra, quoniam gloriatus est
se ab eo diligi, atque in se beneplacitum esse illi, Dixit enim: quoniam fi-
lius Dei sum. Quibus vocibus mi Deus quid molestius? Quid magis blas-
phemum esse potest, dum meam in te fiduciam irrideut.

*9 Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre, * spes mea ab vberibus matris meæ, * in te proiectus sum ex vtero.*

9 Et quidem domine, quantumuis illi rideant meam spem, quantumuis
vanũ putent tuũ in me fauorem, tu certè is es, qui me in vtero matris for-
matũm tãdem ex vtero eduxisti in hãc lucem: * tu is es in quo, ab vberibus
matris meæ, ab ipsa infantia semper, vsque in hanc horam, omnem meam
spem fixi, * Cùm primùm ex vtero matris meæ in lucem editus essem, su- e
per te proiectus sum, tuæ prouidentiæ commissus à matre mea, méque ip-
sum totum ab ineunte ætate in te plenissima confidentia proieci.

10 De ventre matris meæ Deus meus es tu:
** ne discesseris à me.*

10 Ex eo tempore, quo in hunc mundum natus sum vsque in præsens, tu
te mihi Deum exhibuisti, alẽns, gubernans, & ab omni malo præseruans:
& ego vicissim te solum pro Deo meo agnoui & colui * Ne igitur ô Do-
mine, qui hactenus mihi semper adfuisti, in quo solo semper speraui, iam
longè discesseris à me sine omni me derelinquens consolatione.

11 Quoniam tribulatio proxima est,
** Quoniam non est qui adiuuet.*

11 Quod iustum est te facere, tum quia grauissima iam mihi adest tribu-
latio * tum quia non est aliquis, qui opem aliquam ferat afflicto, quiue sua
cõnsolatione calamitatũ mearum miseriam mitiget. At verò tu Domine
libenter adesse soles afflictis, & his maximè qui humana penitus destituũ-
tur ope & consolatione.

12 Quoniam circundederunt me vituli multi.

12 Præsentẽ mihi dico afflictionem, quoniam ecce multi à populo quasi
vituli lasciuientes me circunderunt ad capiendum, illudendum, & affligẽ-
dũ, * principes eorum, potentes, & efferati instar taurorum pinguium vn-
dique me obsederũt, vt humana viã nũ videar eripi posse è manibus eorũ.
13 Aduersum me aperuerunt os suum, deuorare me quærentes non aliter
quam leo inhians prædæ: & præ fame rugiens: & ipsi contrà me dilataue-
runt os suum, cum magno rugitu & clamore ferociter desiderantes meum
interitum. Quemadmodum etiam leo correpta præda rugit præ gaudio,
ita & ipsi potiti iam suo voto, liberè iam contrà me loquuntur & gloria-
bundè, oreque dilatato in me opprobria iactant.

*14 Sicut aqua effusus sum, * & dispersa sunt omnia ossa mea.*

14 Et ego præ nimio pauore, præ passionum enormitate dilapsus sum, vi-
ribusque omnibus destitutus in modum aquæ effusæ, quæ consistentiam
non habens diffluit, & dilabitur: * & omnia ossa mea dissoluta sunt, & à suis
quæque locis diuulsa sunt, soluente nimirum membrorum compages fri-
giditate, ac acerbissima extensione in cruce facta.

15 Sicut

15 Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei,

15 Sicut cera liquescit ab ardore ignis, suamque perdens continuitatem,
diffluit resoluta: sic & cor meum in medio mei, metu ac pœnarum acerbi-
tate tanquam igne quodam liquescit, atque resoluitur: tendens cominùs ad
defectionem.

16 Aruit tanquam testa virtus mea.

** & lingua mea adhæsit faucibus meis:* & in puluerem mortis deduxisti me,*

16 Sicut testa arida facta est, igne excoquente omnem eius humiditatem:
ita & omnis membrorum meorum vis exaruit, penitúsque defecit, immi-
nuto sanguine, omnique succo vitali pauore, ac passione exhausto, * &
præ nimia ariditate lingua mea adhæsit palato admodum sitibunda: * &
viribus omnibus deficientibus eò te deserente & permittente perueni, vt
proximus sim sepulchro.

17 Quoniam circundederunt me canes multi:

** consilium malignantium obsedit me.*

17 Ideo autem hæc quæ dixi, passus sum, vt cor meum deficeret, virtus
omnis aresceret, & reliqua, quoniam multi, latrantibus ac ferocissimis ca-
nibus similes, me tanquam feram quandam circundederunt, rabidos la-
tratus contra me emittentes: ac quasi dentibus suis me sæuissimè dilanian-
tes, * congregatio noxiorum hominum circumuallauit me.

18 Foderunt manus meas & pedes meos.

** dinumerauerunt omnia ossa mea.*

18 Perfoderũt clauis manus meas & pedes meos, cruci me crudeliter affi-
gentes * numerare illis licuit omnia ossa mea, propter nimiam membro-
rum distentionem in cruce, ac carnem maximis pressuris exesam, om-
nemque humorem exhaustum.

19 Ipsi verò considerauerũt & inspexerunt me.

** diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.*

19 Cùm autem tanta esset pœnarum acerbitas, vt vel maximè ferreus cru-
ciatibus meis illachrymaretur, ipsi cum gaudio & voluptate me inspexe-
runt, ludibrio me habentes, ridentes, & ex inspectione mei sese satiantes.
* Iam de mea extinctione omnino securi, partiti sunt sibi vestes meas, vni-
cuique partem vnam tradentes, & super vnam vestium mearum inconsu-
tilem, quoniam diuidi non conueniebat, miserunt sortem quis eam ac-
ciperet.

20 Tu autem domine ne elõgaueris auxilium à me,

** Ad defensionem meam conspice.*

20 Hæc quidem in me illi crudelissimè exercent. Verùm tu domine qui
pater es misericordiarum, ne quæso diutius differas mihi auxilium tuum,
* respice in me, non quemadmodum impij hi, non ludibrio me contem-
plantes, sed ad defensionem meam.

21 Erue à framea Deus animam meam: & de manu canis † vnicam meam.*

21 Erue animam meam à gladio iam iam percutiente, à cæde iam præ-
sente, * & de potestate rabidorum horum canum libera animam meam
quæ mihi vnicè chara est, † quæque ab omnibus sola derelicta est, omni
humano auxilio destituta.

*22 Salua me ex ore leonis: * & à cornibus vnicornium humilitatem meam.*

22 Ex ore horum leonum qui me iam captum ferociter edunt, extrahe
me: ne quemadmodum cupiunt, me planè deuorent, & consumant.* Et à
potentia horum qui tanquam sæuissimi, fortissimi, ac indomabiles vnicor-
nes, me sua fortitudine quasi cornibus impetunt, libera me humilem: & af-
flictum, pauperculum tuum.

23 Narrabo nomen tuum fratribus meis,

** in medio ecclesiæ laudabo te,*

23 Id si feceris, quemadmodum te certè facturum confido, & scio, cùm
me tertia post mortem die resuscitabis ad vitam, faciens me morte omni-
búsque inimicis meis superiorem, tunc partim per meipsum, partim per
Apostolos meos annunciabo nomen tuum, virtutem tuam, ac bonitatem
his, qui eiusdem mecum consortes naturæ, & cœlestis natiuitatis ad eius-
dem etiam regni ab æterno à te vocati sunt hæreditatem: * palàm ac libe-
rè in medio magnæ congregationis populi, ita vt omnes audiant, per me,
perque meos, tuas laudes semper prædicabo.

*24 Qui timetis Dominum laudate eum: * vniuersum semen Iacob glorificate eũ.*

24 Et dicam: vos quicunque reiectis falsis diis, Deum colitis, & reuere-
mini, laudate eum, * vniuersi qui legitimi estis filij Iacob, fidem eius ac
pietatem imitantes, glorificate eum.

*25 Timeat eum omne semen Israel, * quoniam non spreuit, neque despexit deprecationem pauperis.*

25 Casto ac filiali timore reuereantur eum omnes filij Israëlis, quoniam
non reiecit deprecationem, qua ego pauper, abiectus, & miser eum depre-
catus sum, in ea abiectione.

*26 Nec auertit faciẽ suã à me, * & cùm clamarem ad eum exaudiuit me.*

26 Nec dedignatus est me audire, ac fauorem rogatum mihi exhibere:
* & cùm inuocarem illum, exaudiuit me. Quæ res meritò vos omnes exci-
tare debet ad Dei laudem & reuerentiam, cùm Dei bonitas hac in re cla-
ruerit, & salus mihi præstita etiam vobis omnibus salutẽ attulerit, & mea
exauditio firmam suggerat spem omnibus futuræ exauditionis, si & ipsi
meo exemplo in afflictione Deum inuocauerint.

*27 Apud te laus mea in ecclesia magna. * vota mea reddam in conspectu timentium eum.*

27 Coram te, & de te erit omnis laus in frequentissima hominum con- g
gregatione, * quæ vouit illi sacrificia laudis, hæc reddam coram omnibus h
reuerentibus eum.

28 Edent pauperes, & saturabuntur.

28 Hi qui pauperes sunt spiritu, se indigere agnoscentes, ab hoc mundo
contempti, quique priùs in summa mendicitate vitam trahebant miserri-
mam, vt pote religionis & virtutum omnium egentes, hi iam opulenti
fient, omnibus bonis cœlestibus circomfluentes, ac saturati. Et quemad-
modum hactenus mos fuit, pro gratiarum actione offerre pacificas vi-
ctimas, quibus simul cum lætitia vescebantur, ad sacrificium vocati: ita
& cœlestem panem corporis mei, pro rememoratione perceptorum

** & laudabunt dominum qui requirunt eum, viuent corda eorum in saeculorum saeculi.*
29 † Reminiscentur & conuertentur ad Dominũ, vniuersi fines terrae.

à patre beneficiorum, offerendum, & a pauperibus meis vnanimiter sumendum, relinquam: quem qui ederint, omnibus verè bonis saturabuntur, * & iam saturati cum mentis laetitia laudabunt Dominum, illi placere cupientes, corda eorum hoc cibo alita in summa alacritate ac laetitia viuent in perpetuum.

29 Neque verò carnale tantùm semen Iacob, à quo iam solùm coleris
te laudabit, sed ex omnibus terrae finibus gentes, quae acceptam primum Dei cognitionem amiserunt Dei oblitae, cuius cognitio mentibus ipsorum indita fuit rursum per meorum praedicationem, recordabuntur Dei, & conuertentur ad Dominum, quem dereliquerunt, creaturas pro creatore colentes: † Reminiscentur quoque subinde liberationis praestitae, dum edent de instituto sacrificio, & cum gratiarum actione conuertent totum animum suum ad Dominum Deum.

30 Et adorabunt in conspectu eius vniuersae familiae Gentium.
*31 Quoniam domini est regnum, * & ipse dominabitur Gentium.*
32 Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terrae.
** in conspectu eius cadent † omnes qui descendunt in terram.*

30 Et ex omnibus tribubus & gentibus conuersi plerique procident
non iam ampliùs coram falsis diis, sed coram Deo vero.
31 Neque enim Deus tantùm Iudaeorum Dominus est, sed ad ipsum
pertinet, regnum super omnes, * atque ob id non sinet gentibus idola daemonesque semper dominari, sed ipse in illis dominabitur, subiectos sibi voluntate faciens.
32 Nec tantùm humiles & abiecti Deo subiicientur, sed & in omnibus
terris reges ac potentes quique praedestinati, in testimonium suae fidei & religionis edent de mystico sacrificio corporis mei, gustabúntque spiritualia Dei dona, eisque gustatis supplices Deo fient: * vniuersi denique mortales qui in terram & puluerem dilabuntur, suppliciter Dominum venerabuntur, † imò & mortui omnes in terra sepulti in venerationem illius genua flectent: vt iam coram illo non tantum coelestium & terrestrium, sed & infernorum genu flectatur.

*33 Et anima mea † illi viuet, * & semen meum seruiet ipsi.*
*34 Annuntiabitur Domino generatio ventura. * & annuntiabunt iustitiam eius populo qui nascetur, quem fecit Dominus.*

33 Et ego semel peccato mortuus à morte resuscitatus, vitam immorta- i
lem viuam coram ipso, † atque ad illius gloriam, * spirituales mei filij quos per euangelium Deo gignam, semper voluntariè seruient ipsi.
34 Generatio pòst ventura accipiet de domino annunciationem, † ipsa h
item adnumerabitur Domino in populum eius, * & haec iustitiam Dei, quam praestitit in redemptione hominis, praestans quod promisit, liberáusque eos qui ab iniusto oppressore vexabuntur, annuntiabit populo qui postea adhuc nascetur, quae iam in sua praedestinatione Dominus fecit, & in coeleste suum regnum praeparauit.

ANNOTATIONES.

a DEVS DEVS, &c.] Haec verba respice in me a diceremt Septuaginta, non habet Hebraea: quae tantum habent ea verba, quibus Christus in cruce vsus est, Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquisti. apertè demonstrans nunc Psalmum totum ad se pertinere, sicut id ipsum & Euangelistae satis indicauerunt, non solùm eò quòd ex hoc Psalmo citauarunt illud. Diuiserunt sibi vestimenta mea, &c. sed etiam quod eisdem quibus hic Propheta vsus est, verbis descripserint inimicos Christi derisisse illum in cruce, & mouentes capita sua dixisse: Confidit in Deo, liberet nunc eum si vult, vt certè vel ex hoc Psalmo colligere liceat quantus Propheta fuerit Dauid qui Christi passionem tam clare & particulatim praeuiderit, & explicauerit, clariùs quàm aliorum prophetarum quiuis.

b LONGE A, &c.] Oratio haec multum obscura, clarior est in Hebraeo, ex quo sic omnes transferunt lóge à salute mea verba rugitus mei, Septuaginta vero שאג Saag, quod significat rugitum, per transpositionem literarum acceperunt pro שגא Saga, quod significat delictum & errorem. Plerique vt fugiant orationis huius difficultatem aliter distinguunt hunc versum, quam communiter habent libri, nam haec verba longe à salutè mea, coniungunt cum praecedenti verbo, dereliquisti. & quod sequitur, Verba delictorum meorum coniungunt cum sequenti versu, vt facit Valentia. Aut seorsim accipiunt, vt facit Ricardus Panopolitanus, vt sit sensus. Haec quae loquor, sunt verba delictorum meorum. Verum has distinctiones non admittunt Hebraea & contrariantur communi distinctioni codicum Graecorum simul & Latinorum. Sicut enim Hebraea & Graeca non permittunt, vt genitiuus meorum, accipiatur non esse adiectiuũ substantiui, delictorum, sed vt regatur à nomine, delictorũ sicut acceperunt authores praedicti Non enim intelligunt Christũ hic agere de delictis suis esse sua delicta sed loqui hic de delictis suorum hominum, scilicet quae illi commisi erant. Hi autem, qui communem sequuntur distinctionem, sic ferè hunc locũ intelligunt Delicta populi, quae ego mea feci, satisfacturus pro eis ac si mea essent, haec me longè faciunt à salute mea. Dicit autem, verba delictorum siue quia verba frequenter Hebraico more facta dicuntur & opera siue quia delicta hominum clamabant per Christi passione, per quam expiarentur Verùm hic sensus proposito non satis conuenire videtur, vt interim taceam, non propriè hominũ delicta vocari Christi delicta Nõ enim cõuenit animo summè afflicto statim sic subiicere causã & rationem, qua cessare meritò deberet eius angustia & querimonia. maximè cum adhuc postea diu in querimonia, à qua coepit, perduret. Euthymius Graecus, praeter hunc sensum etiam alium indicat, hunc scilicet, Reatus meorum peccatorum. cùm nulla ea sint, nullo impedimento sunt saluti meae, non impediunt eam, sicut non impedit quod ab aliqua te multum elongatum est. Similem sensum haec oratio clariùs habebit, si eam interrogatiuè legamus, vt habet paraphrasis, qui sensus contrarui ac affectui querentis magis conuenire videtur.

NON AD INSIP. &c.] Plerique hanc partem sic c
accipiunt, quòd à te petam, id quod non impetro, non potest imputari insipientiae meae, sicut in reliquis hominibus hoc insipientiae eorum ascribitur, quia scilicet nesciunt quid petendum erat. Egò verò & causas cognosco, quare petere debui quod non eram impetraturus, & quare tu me non exaudias statim. Verùm contrario & affectui conquerentis magis conuenit sensus Paraphrasis, vt intelligamus ipsum suam innocentiam hic proponere, quemadmodum & in primo versu & in Psalmo 68. Deus tu scis insipientiam meam, & delicta mea à te non sunt abscondita.

SVM VERMIS.] Euthymius tres indicat iucundas d
rationes, ob quas rectè Christus vermi comparetur, etsi proposito inconuenientes. Primùm, quia sicut vermis sine commistione sexuũ nascitur ex pluuia & terra, ita Christus coelesti virtute ex virgine natus est. Secundò, quia sicut ver-

sub vermibus, hamo in eis abscōdito, capiūtur pisces: ita & per humanam Christi naturam captus est Leuiathan, & cetus ille magnus diabolus propter latentem in ea Christi diuinitatem. Tertio, quoniam sicut vermis est tenerrimus durissima corrodit & transfodit ligna: ita & Christus quantumuis in specie vilis & infimus, hostem humani generis perdidit, quemadmodum & Dauid, 2. Reg penultimo, vocatur tenerrimus ligni vermiculus.

e SPES MEA, &c.] Quemadmodum in Latino sermone à teneris vnguiculis, à cunis & similia: ita & in scripturis, ab vberibus, ab vtero, &c. per hyperbolen significant illud tempus, quo homines incipiunt vti ratione quomodo Dauid de se loquitur Psal. 70. & Iob cap. 31. Verum quoniam hic Christus loquitur, etiam propriè illud hic accipi potest. Nam ab initio conceptionis & natiuitatis, Christus ratione vsus est, etsi id nō declararet. Quod autem hic dicitur, tu extraxisti me de ventre, simpliciter tantùm significat Dei benignitate in lucem se esse editum, quomodo & quisque hominum de se id dicere potest. Verùm alio quodam sensu id propriè Christus dicere potest, qui non viri copula, nec obstetricis opera in mundum prodiit.

f CONCILIVM. &c.] Legendum concilium per, c, & non per, s, non solùm Hebræa docent, sed & Græca, quæ habent, συναγωγὴ synagoga, hoc est, congregatio.

g APVD TE. &c.] Græca habent, ἀπὸ σοῦ, à te, quamodo & Hebræa verti magis possunt, quanquam Hieronymus vertit vt nos legimus, apud te. eodem autem recidit sensus. Dicens enim laudem suam à Deo processuram, vel apud Deum permansuram, significat Deum suæ laudis fore fundamentum & materiam

h VOTA MEA,] &c. Alluditur ad id quod in arduis negotiis, vbi imminebat aliquod periculum, vouere solebant sacrificium pacificum, quod voto suo potiti soluebant, inuitantes ad illud amicos, qui ex illo coram Deo simul in lætitia epularentur. Ita enim & Dominus pollicetur se gratitudinis suæ signa editurum, persoluendo vota quæ in extremis angustiis nuncupauerit, idque non sine solenni pietatis exercitio, cuius & alij amici sunt participes cum gaudio & fructu. Id autem quomodo Christus præstet, non ostendi potest verius, quam per institutionem eucharistiæ, per quam à se institutam instante morte, & frequentari iussam, Christus in ecclesia per sacerdotum ministerium agit quotidie gratias patri pro præstita liberatione humani generis, vt qui de illo edunt commemorantes passionem ipsius saturentur, vitamque æternam consequantur. Vnde rectè D. Aug. hoc loco, vota Christi, interpretatur sacramēta corporis & sanguinis eius. Et in secunda expositione: Quæ, inquit, sunt vota sua? Sacrificium quod obtulit Deo. Nostis quale sacrificium? Norunt fideles vota, quæ reddit coram timentibus eum. Quibus verbis aperte significat, sacramēta corporis & sanguinis Domini esse idē illud sacrificiū, quod semel in cruce obtulit Deo, quodque idem quotidie offert per manus sacerdotum: item quòd vota dicantur, nō solùm quia in vltima cœna vltronea, & offerri iussa, sed etiam quia idem corpus olim ex voto Deo Christus obtulit in cruce. Proinde & hoc nomine admirandus venit propheta Dauid, quòd non solùm Christi passionē iā aperte prædicarit, sed & sacrificij nostri dignitatem, quòd in illius memoriam pro sacrificiis veteribus esset in ecclesia cum tanto fructu celebrandum

ANIMA MEA, &c.] Græcis non est futurum, sed i
præsens ζῇ, id est, viuit. Quod respōdet illi Paulino: Christus resurgens ex mortuis iam non moritur,

ANNVNTIABITVR, &c.] Duplex sensus potest esse k
in Hebræis. Nam verti potest narrabitur de Domino generationi, vel annumerabitur Domino. Ita & nostra lectio accipi potest, vt sit sensus. Generatio ventura annuntiationem accipiet de Domino aut in honorem domini, vel: Annuntiabitur dominus quia ipsi Domino ascribetur in populum ipsius. Cæterùm dictio cœli, sicut nec est in Hebræis, nec Græcis, ita nec in quibusdam vetustis Latinis, vt omnino addita videatur, vt verbum annuntiabunt, haberet suppositum, cùm eius suppositum sit, generatio ventura.

In finem Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XXII

Psalmus hic totus, gratulatio est viri iusti de cura & prospectione Dei quem primùm tanquam pastorem, deinde vt hospitem secum agere gloriatur, perpetuam sibi ex percepta eius benignitate misericordiam pollicens, donec eò perueniat, vt æternam in domo Dei obtineat habitationem. Quanquam autem sit rectè in genere accipitur hic Psalmus, itque eius videatur esse primus ac literalis intellectus, tamen cùm omnis scriptura in Christum respiciat, qui finis est legis, speciatim etiam rectè accipitur, vt sit Ecclesia Christianorum gratulatio de pastore suo Christo domino, qui tanquam pastor bonus pro ouibus suis sese vltro in mortem obtulit, quò eas à rapinis diaboli tueretur, qui sacrosanctis Sacramentis in aqua, oleo, ac speciebus panis & vini institutis, oues suas pascit, omnibúsque spiritualibus bonis replet.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 *Dominus regit me, & nihil mihi deerit,*
* *in loco pascuæ ibi me collocauit.*

DOminus tanquam pastor optimus pascit, regitque me ouiculam suam, & ideo nihil mihi vnquam ad benè beatéque viuendum deerit. * Quemadmodū enim bonus pastor ouibus suis ante omnia de pascuosis ac herbosis locis, déque aquarum potu prospicit, ita & mecum egit Dominus. Nam constituit me in eo loco, vbi optima herbarum sunt pascua, in congregatione scilicet sanctorum, in qua salutari doctrina Dei ac beneficiorum eius dulcedine, mentes hominum incredibili cum voluptate pascuntur & aluntur.

2 *Super aquam refectionis educauit me:*
* *animam meam cōuertit.*

2 Enutriuit etiam me iuxta aquam, quæ lassum atque sitibundum refi- b
cit, nimirum iuxta fontes spiritus sancti, ac fluenta scripturarum sanctarum, & salutaris sapientiæ, quæ fluit in sanctorum cōgregatione, potátque omnes Dei oues. * Et quomodo bonus pastor errabundas reuocat oues, ita & Dominus errantem animam meam, & à recta viuendi via sese aliquando auertentem, ipse ad se conuertit.

3 *Deduxit me super semitas iustitiæ,*
* *propter nomen suum.*

3 Meque ab omni vano errore reuocatum deduxit in semitas virtutis, in his me collocans & inducens, ac inductum semper deducens ac custodiēs, ne ex eis vnquam per peccatum exciderem. * Id autem fecit non propter mea merita, sed propter infinitam suam bonitatem.

4 *Nam etsi ambulauero in medio vmbræ mortis.*

4 Adeò autem securè mihi persuadeo, nihil mihi defuturum vnquam, vt etiam si versari me contingat in medio maximorum periculorum, quæ

imaginem ac speciem mortis præ se ferant, aut in densissimis etiam tenebris,* non tamen timeam mihi aliquid mali, idque ob id, quoniam tu mecum semper es, dux meus, ac custos: quo protegente, quæ vis, quæ improbitas impiorum officere possit?

** nō timebo mala, quoniam tu mecum es.*

5 † Virga tua ac baculus tuus, ipsa me cōsolata sunt.

5 Tua Domine deductio, tuaque pastoralis cura, quibus me, tanquam virga ac baculo pastoris, deduci ac custodiri aduerto, plurimum sanè me consolantur ac recreant, vt propter hæc etiam graues afflictiones æquissimo feram animo. Aduerto enim tua cura mihi optimè prospici. Quæ cōsideratio vt semper recreat, ac iucunda est: ita & in aduersitatibus non paruam affert consolationem. † Imò & aduersitas quæuis siue parua, siue magna, qua pro officio boni pastoris quasi virga quadam aut baculo errare me incipientem ad te reuocas, hæc me multum consolatur dum intelligo te id facere pro officio pij pastoris, ac dilectionis id signum esse, non odij. Castigas enim omnem quem diligis.

6 Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me.

6 Neque verò tantùm te mihi tanquam ouiculæ pastorem exhibes, sed & tanquam hospitem humanissimum. Quemadmodum enim amicum singularem amicus ad conuiuium vocans, vnguento primùm caput ad refocillationem, & reuocationem profundit, deinde variè instructa mensa, potuque cor lætificante amicum excipit, ita & tu officia in me exhibuisti. Coram me enim quasi dubiam mensam parasti, vinumque optimum propinasti, dum me omnium rerum copia abundare fecisti, vt illis refici & recreari liceat, videntibus etiam hostibus meis & inuidentibus, nec tamen impedire meam fœlicitatem valentibus. Beneficia quoque tua varia mihi declarata & ostensa, quæ ob oculos meos semper versantur, mentem meam, quasi cibus ac potus optimus mirè reficiunt, ac contra hostium meorum insultus, fortem reddunt. Scripturam etiam sanctam, quasi mensam variarum epularum, vnde quisque quod conueniat sumere sibi possit, mihi proposuisti vt huius meditatione & masticatione munitus sim contra affligentes me. Sed & mensam cœlestis ac supremi conuiuij delicatissimis ferculis refertam, tu iam in conspectu meo, omniumque piorum parasti, vt hanc ob oculos semper habens, ac pura mentis cogitatione eam prægustans, forti & infracto sim animo aduersus omnes me tribulantes, dum persuasum habeo, præ illius conuiuij delitiis omnes huius vitæ æruminas nihil esse.

7 Impinguasti in oleo caput meum.

** & calix meus inebrians quàm præclarus est.*

7 Mentem meam oleo spiritus tui sancti perfudisti, imò & impinguasti vnctione tua intellectum meum, docens omnem veritatem, ac infusione charitatis tuæ affectum miris modis lætificans, & ad bene agendum fortificans, atque fœcundans. * Et ô quàm verè præclarus, quàm pretiosus, quàm omni poculo præferendus est calix a te mihi propinatus, mentem meam sua plenitudine inebrians, plenè exhilarans, atque in obliuionem mundanarum tum delectationum, tum afflictionum inducens. Calicem autem hunc dico beneficiorum tuorum ac fauoris ingem memoriam, scripturarum sanctarum dulcissimam meditationem, ac suauissimum illud nectar, quod pleno calice sanctis tuis in regno tuo bibendum dabis, nobisque iam hîc ex parte das prægustandum.

8 Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ.

8 Expertus autem hactenus semper tuam in me benignitatem, ac misericordiam præuenientem, persuasissimum habeo, quòd me nunquam destituet tua bonitas, & misericordia: sed omnibus diebus vitæ meæ comitabitur me, per vias huius vitæ, periculosas ingredientem, studiosè semper insequens, vt benefaciat, custodiat, & ad salutarem finem perducat.

9 Et vt inhabitem in domo domini, in longitudinem dierum.

9 Imò per eandem tuam misericordiam dabitur euenietque mihi, vt non solùm hîc protegar & dirigar: sed etiam vt in domo tua inter fideles diu versari liceat in laude tua, quod inter alia bona vehementer exopto, & vt migrans ex hoc corpore, tandem in cœlesti domo tua habitem tecum in perpetuum, liber omnium malorum metu, omnibúsque bonis & gaudiis perpetuò affluens.

ANNOTATIONES.

a DOMINVS, &c.] Græcis est verbum ποιμαίνει, quod est propriè, pascit, quemadmodum legit Diuus Augustinus quod magis huic loco cōueniat, cùm Dominum introducat tanquā pastorem. Vnde sequitur: In loco pascuæ, ibi me collocauit, vbi pro pascuæ Græcis est χλόης, quod propriè significat herbam virentem, sicut & dictio Hebraica

b SVPER AQVAM, &c.] Græcis est ἀναπαύσεως, quod non significat refectionem, sed requietem, quemadmodum & Hebraica dictio. Intelligunt autem quidam aquam quietis, aquas tranquillas leniterque fluentes, quæ gratæ sunt ouibus pascentibus. Possunt tamen etiam rectè intelligi aquæ quietis, aquæ quæ lassum, mœrentem atque sitibundum requiescere faciunt, & recreant, sicque coincidit cum eo quod noster vertit: aquam refectionis, sicut & Matthæi 11 vertit: Et ego reficiam vos, pro eo quod Græcis est, ἀναπαύσω ὑμᾶς id est, requiescere vos faciam.

c CALIX MEVS, &c.] Græcis est, poculū tuum, quemodo & D. Augustinus legit. Hebræa tamen habent si-

eut noster vertit calix meus. Pro quam præclarus. Græcis est, ὡς κράτιστον, hoc est, quam optimum, scilicet, est. Vnde apud nos dictio, quàm, accipi debet non interrogatiuè posita sed potius pro dictione, valde, quæ positiuis addi solet, sicut quàm superlatiuis vt quam præclarus, sit positum pro præclarissimo. Nam in hac significatione, quam etiam apud Ciceronem, licet rarò iungitur positiuo.

d Misericordia tua, &c.] Verbum Græcum subsequetur καταδιώξει maiorem habet emphasim. Significat enim persequetur, quo innuitur, misericordiam Dei nunquam derelicturam iustum, sed indiuulsam in omnibus eius actionibus adfuturam ei, vt eas prosperet, & ad optatum finem deducat.

e Et vt inhabitem. &c.] Coniunctio, &, quæ videri possit hic superesse, quia non videtur quę copulet, non est apud Diuũ Augustinũ in contextu. Ex commentario tamen apparet ipsum eam legisse, & accepisse pro etiã. Sic enim habet. Subsequetur me, non autem hic tantum, sed etiã vt inhabitẽ in domo Domini in æternum: Sed & Græca & Hebræa coniunctionem hanc habent. Et Hebræa quidem habent, Et habitaui, pro habitabo in domo Domini: Græca vero non habent, & vt inhabitem. Non est enim, καὶ ἵνα κατοικῶ με, sed, καὶ τὸ κατοικεῖν με, hoc est, & ipsum habitare me, hoc est, habitatio mea in domo Domini. Est autẽ oratio imperfecta, quę, vt subindicat Euthymius, duobus modis perfici potest. Altero vt repetatur verbũ, subsequetur, & sit sensus: Et ipsa mea in domo Domini habitatio, subsequetur me in longitudinẽ dierum, hoc est, diu, imò in æternum mihi continget. Altero modo, vt subintelligatur verbum erit, vel dabitur, aut aliud simile, & sit sensus. Habitare me in domo Domini, hoc est, sicut noster vertit, vt habitem in domo Domini, dabitur mihi, vel continget, & erit mihi in longitudinem dierum. Ex quibus patet apud nos coniunctionẽ, vt, non accipiendam vt designet finem ob quem misericordia Dei iustum subsequitur, sed, vt inhabitem, positũ est pro ipsa habitatione: quomodo in Psalmo sequenti: Vnam petij à Domino hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini, hoc est, ipsam habitationem petij. Nam & ibi Græcis est, κατοικεῖν. Et nostra ergo litera altero dictorũ modorum est intelligenda, vt illud, vt inhabitẽ, sit suppositum verbi repetendi subsequetur, aut subaudiatur verbum, erit, aut dabitur.

Psalmus Dauid in prima sabbathi.

ARGVMENTVM PSALMI XXIII.

Psalmum hunc composuisse Dauid videtur, cùm è domo Obed edom transferret arcam Domini in Ierusalem, in domum à se præparatam in monte Sion, quem sibi Dominum elegisse intellexit, vt in eo per Salomonem templum Deo erigeretur. Itaque secundùm literalem sensum primùm quidem ait, Dei esse quicquid terrarum finibus continetur, sed ex omnibus terris peculiariter quendã montem sibi in habitationẽ inter homines delegisse: docétque quale eũ oportear esse, qui in hunc dignè sit conscensurus vt dignè Deũ ibi veneretur, & quod petit, ab eo impetret. Tum principes ciuitatis Ierusalẽ alloquitur, adhortans vt apertis portis suis ingrediente Dominũ cum arca promptis lætisque suscipiant, Dominũ vtique gloriosissimum ac potentissimũ. Sũt qui non ad portas ciuitatis Ierusalem hæc dicta intelligunt, sed ad portas templi, vt hic Psalmus à Dauide fuerit editus, cum iam omnia quæ ad templi ædificationem fuerant necessaria, summo studio comparasset, valde desiderans, vt arca in illud ad ficandũ per filium induceretur. Verùm vt omnia illius populi facta, dictaque vmbratica erant, aliquidque significantia, quod ad nouam legem pertinere, quódque à nobis magis spectandum est: ita & hic à litera ad spiritum transcendum est, sine quo litera omnis sterilis. Per illationem enim arcæ in Ierusalem, in montem Sion, aut templum, ac sanctum sanctorum, significatam fuisse ascensionem humanitatis Christi in cœlos, satis ex Paulo patet: qui Ierusalem, montem Sion, ac sancta sanctorum, cœlos, interpretatur, in quos semel ingressus est Dominus. Nec dubitandum, quin ad hanc significationem Dauid arcam cum summa pompa ac lætitia inferens, ac tamen hoc dictans, respexit. Proinde secundum spiritualem sensum, postquam iecisset Dei esse terram, & omnes mortales in ea habitantes, significat non omnes eas qui Dei terram inhabitant, etiam ascensuros in cœlestem Dei habitationem, sed eos tantùm, qui sancta vita se illa dignos fecerint. Considerans autem nulli hominum etiam iustissimo in cœlos patere aditum, nisi Christo domino eu loca suo ingressu & ascensu patefaciente, qui vt solus fuit immunis labe, ita primus meruit cœlorum regna ingredi, quasi iam ascendentem dominum contemplans, sanctos Angelos alloquitur, vt apertis cœlorum portis, priùs semper clausis, gloriosum Dominum à victoria de hoste humani generis redeuntem suscipiant.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 *Domini est terra, & plenitudo eius: orbis terrarũ, & vniuersi qui habitant in eo.*
2 † *Quia ipse super maria fundauit eum, & super flumina præparauit eum.*

Domini est terra, & omnia quibus ipsa plena est: orbis terrarum, & vniuersi mortales, qui habitant in eo, Domini Dei sunt:
2 Ipse enim est, qui totum terræ globum creauit, ac immobiliter stabiliuit: idque (quod maximè mirum est) super maria & flumina quæ secundùm magnam sui partem, terræ, quasi pro fundamento subiecta sunt, non sine magna admiratione ac indicio sustentationis, & gubernationis Dei, qui terram vt creauit, ita & sustentat: vt cùm tanta moles aquis niti videatur, non tamen pro suæ naturæ ratione mergatur. † Ipse etiam in vsus hominum terram discooperiens, immobiliter eam fundauit, & parauit iuxta maria, quibus vndique circundatur, & iuxta flumina varias terræ partes perfluentia, in vtilitatem hominum.

3 *Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius.*

3 Cum autem eius sint vniuersi mortales: vniuersáque terra: tamen quæ eius est in nos magna dignatio, nos ex omnibus gentibus peculiariter in suum populum, atque inter nos montem Sion in habitationem suam deligere dignatus est; in quo tabernaculo sibi condituro, placuit ei adorari, placari, ac responsa dare populo suo. Verùm in hunc montem Domini quis dignè ascendet? quis dignè stabit in loco sancto eius vt ipsum laudet, precetur, ac illi sacrificet.

4 Is cer-

4 Innocens manibus, & mundo corde.
** qui non accepit in vanum animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo.*

4 Is certè, qui manus habuerit innoxias ab omni praua actione, nec mundas tantùm habuerit manus, sed & cor mundum, non admittens in mente sua malam aliquam cogitationem, aut affectum. * Qui denique neque leuiter, neque falsò in ore suo acceperit animam suam, ita vt per eam iuret, ac iuramento eam obstringat, nec dolosè iurauit proximo suo fallere eum cupiens Hoc est, qui & factis, & corde, & ore integer fuerit, hic demum dignus erit, qui ascendat ad Deum in montem eius.

5 Hic accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutari suo.

5 Qui talis fuerit, afficietur à Domino beneficiis & spiritualibus & corporalibus, & misericordiæ ac benignitatis diuinæ dona accipiet à Deo authore salutis ipsius.

6 Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem Dei Iacob,

6 Hi certè qui tales fuerint, sunt qui vere Dominũ quærunt, non omnes illi qui corpore ad montem eius & locum arcæ Domini accedunt: hi sunt, qui verè, & ea animo faciẽ Dei populi Israelitici quærũt, anxiè cupiẽtes illi placere, omnia sua ab eo inspici, & eius vicissim bonitatẽ in se cõtẽplari.

7 Attollite portas principes vestras,
** & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ.*

7 Vos autem principes ciuitatis Hierusalem nolite ingressuro Domino portas vestras claudere, sed planè attollite eas, atque in altum leuate vt longè lateque pateant, * vosque portæ æternitate stabiles, altè lateque aperiamini, & introibit per vos rex gloriosus in montem quem sibi delegit in habitationem.

8 Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio.

8 Quis si quis scire cupiat, quis sit rex iste gloriosus, quem ingressurum dico, ecce rex iste est, Dominus, fortis valde & potens, potens multum in prælio: cuius sanè potentia fortes eritis contra omnes inimicos vestros, contra quos sua fortitudine pro vobis pugnabit.

9 Attollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ.

9 Proinde ô principes tollite in altum portas vestras, * vosque portæ in altum leuemini, vt liber & apertus sit introitus, & ingredietur per vos rex illustrissimus.

*10 Quis est iste rex gloriæ? * dominus virtutum, ipse rex gloriæ.*

10 Quod si quis rursum quærat, quis sit rex hic illustrissimus, * ecce rex hic illustrissimus, Dominus est angelicorum exercituum, in multis milibus illi assistentium, ac ministrantium, quem proinde pro eius summa excellentia dignum est cum omni reuerentia ac lætitia suscipere.

Psalmi eiusdem Paraphrasis secundùm sensum principaliorem ad Christum pertinentem.

1 Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarũ & vniuersi qui habitant in eo.
2 Quia ipse super maria fundauit eum, & super flumina præparauit eum.
3 Quis ascendet in montem Domini aut quis stabit in loco sancto eius.

Domini est terra, & quicquid in ea continetur, totus terræ globus, & homines vniuersi, qui habitant vbiuis locorum in eo, Domini sunt. Psal. 1.

2 Quod certè probat terræ creatio, & continua sustentatio. Nam Dominus est, qui eam super & iuxta maria & flumina stabiliuit creator eius, ac perpetuus sustentator.

3 Verùm etsi tota terra Domini sit, tamen suam habitationem peculiariter sibi delegit in altissimo cœlorum monte, super terras longè eleuato. In hunc etsi vniuersi mortales domini sint, sat scio non omnes tamen conscensuros, & cum Deo habitaturos. Cui ergo id dabitur, vt in montem illum ex hac terra ascendat, * & perpetuò permaneat in loco sancto eius?

*4 Innocens manibus, & mundo corde. * qui non accepit in vanum animã suam nec iurauit in dolo proximo suo.*

4 Ei certè, cuius neque facta, neque cogitata, neque dicta polluta fuerint, * qui ore suo iurando, neque in animam propriam, neque in proximum peccauerit.

*5 Hic accipiet benedictionem à domino, * & misericordiã à Deo salutari suo.*

5 Qui talis fuerit, maximum à Domino consequetur beneficium, immortalitatem scilicet ac fœlicitatem ęternam, * talis perfectam misericordiam æternæ salutis accipiet à Domino saluatore suo.

6 Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem Dei Iacob.

6 Hoc est genus illud hominum, qui quærunt Deum, & cupiunt peruenire ad contemplationem vultus Dei Iacob.

7 Attollite portas principes vestras,
** & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ.*

7 Verùm in augustissimũ hunc Dei montẽ neminẽ omnino ascensurum scio, nisi supernæ ciuitatis portas hominibus ob peccatum ab ęterno clausas suo ingressu patefecerit Dei filius, humanã assumẽs naturã: qui vt solus sine omni labe futurus est, ita solus dignus erit, qui primus in eum locum ascendat. Cuius in cœlo per spiritum præuidens desideratissimum introitum, vos alloquor beatas mentes, custodes portarum cœlestis Ierusalem. Referate quæso vos principes supernæ ciuitatis, atque in altum sustollite portas vestras, * vosque portæ in altum leuemini, vt apertus per vos sit aditus, & introibit per vos cum magno comitatu rex verè inclytus.

*8 Quis est iste rex gloriæ? * Dominus fortis & potens dominus potens in prælio.*

8 Si quæritis quis sit hic rex inclytus, quem dico, * ecce non est talis rex, quales reges huius mundi, puri homines, ac proinde infirmi: sed est Dominus Deus fortis, & potens, Dominus est potens admodum in prælio.

prælio. Nam sua fortitudine inuincibilem humani generis hostem, inuo cum eo prælio, scilicet prostrauit, gloriose triumphans de peccato, morte, ac [illegible] no a se superat [illegible]s.

9 Attollite portas principes vestras,
** & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ.*

9 Proinde quod semel dixi, [illegible] quoniam summè fieri desidero, rursum repeto Aperite quæso longè lateque portas vestras ô principes ci[illegible] san[illegible]ctæ Ierusalem,* vos portæ apertum introitum præbete, & introibit per vos cum suis spoliis opimis rex gloriosissimus.

10 Quis est iste rex gloriæ?
** Dominus virtutum, ipse rex gloriæ.*

10 Quod si quærat aliquis, quis sit rex hic gloriosissimus,* scitote quoniam [illegible] rex, quem dico, non hominum tantùm rex & dominus est cœlestium exercituum, id in omnibus quæ voluer[illegible]t militantium & seruientium. Itaque communem vestium ac nostrum Dominum à victoria redeuntem læti ac venerabundi [illegible] spite, qui inimicitiis sublatis, cœlestibus humana copulauit.

ANNOTATIONES

IN [illegible] huius Psalmi est [illegible] [illegible] [illegible]bath [illegible] G[illegible] [illegible] hæc est [illegible] na [illegible] bathorum, eadem [illegible], quæ est apud Euangelistas [illegible] stipatione [illegible] ctionis Christi. Verùm [illegible] inscriptionis parua habenda est ratio quòd apud Hebræ[illegible] hæc [illegible] no[illegible] nec quicquam ei respondet. Videtur ergo à quibusdam additum, quòd hic Psalmus secundùm [illegible] eius intellectum [illegible] resurrectionis [illegible] qua [illegible] est esse gloriæ, quòd mortem primus superau[illegible] [illegible] contigerit, ei [illegible] de primò dat [illegible] ascendere, & ingredi, sicut primus ex inferis ascendit.

a QVI [illegible], &c.] Græcia non est coniunctio, quia, sed tantum, [illegible] super maria fundauit, quomodo & Augustinus legit. Hebræa tamen est hæc coniunctio [illegible] ne quis putet eam esse superfluam.

b QVI NON ACCEPIT [illegible] &c.] Nec Hebræa, nec Græca debet necessariò verti per relatiuum reciprocum, suã, sed possunt verti per relatiuum nõ reciprocum Qui nõ accepit [illegible] vanũ animam eius, vt ad [illegible] referatur Vnde alia lectio in Hebræo (nam est duplex lectio) habet animam meã, vt sit hic versus vox Dei respondentis ad præcedentem interrogationem Accipit autem [illegible] animam Dei, qui in vanum & fallaciter iurat per Deum, dicẽdo, vt habet mos scripturæ Viuit Dominus [illegible] enim D[illegible] [illegible] dicitur [illegible] iurare per animam suam videlicet [illegible] & Amos 6 quia iurãdo dicit Viuo ego: ita & homines per animam Dei iurare dicuntur, cùm iurando dicunt, Viuit Dominus Possunt tamen tum Hebræa, tum Græca etiam verti per relatiuum reciprocum, suam, [illegible] versionem [illegible] partem hic intelligũt: Qui animam & mentem sibi à Deo datam non frustra accepit, nec in vanum, ita [illegible] vt ea abutatur, nec rebus [illegible] eam accommodet Alij etiam [illegible] Qui animam suam non accepit ad vanitatem, [illegible], vanitati [illegible] non applicuit Verùm [illegible] simile est his verbis [illegible] pacta post operum & cogitationũ peccata, voluisse oris peccata excludere, inter quæ vanum falsumque iuramentum grauissimum est, vnde & explicandi causa subiectũ videtur: Nec iurauit in dolo Itaque intelligi posset in vanum accipere animam suam, qui falsò aut leuiter per animã suã iurat, iuramento eam obstringens, eo modo quo Paulus dicit: Ego autem testem inuoco Deum in animam meam Nõ habet tamen vetus testamentum morem quo præter Deũ iuret per animam suam, sed tantũ in [illegible] vt iurant per vitam, & animam maioris, vt cũ dicitur [illegible] Dominus, id est, [illegible] anima tua cum ad regem [illegible], vel cũ Elizeus [illegible] sicut Eliæ. Proinde apud nos rectiùs relatiuum reciprocum acciperetur, vt alia aliquoties positum pro non reciproco, vt ad Deum referatur.

In finem Psalmus Dauid

ARGVMENTVM PSALMI XXIIII.

Precatio est hominis in maximo periculo versantis, et inimicorum improbitate pressi, quam quoniam (vt ferè fit) sibi accidisse aduertit ob res parum honestè actas, propterea misericordiam sibi tribui, ac omnia peccata condonari Deum deprecatur, idque propter suam bonitatem semper declaratam erga fideutes illi: vias item Dei doceri à Deo orat, quas grauissimis sua erationi interpositis sententijs, asserit Deum docere, & indicare etiam peccatoribus, sed si mansueti sint, ac animo submisso, Deique adhuc timore detenti. In fine autem annectit precatiunculam pro toto Dei populo.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Ad te Domine leuaui animam meam,
** Deus meus in te confido, non erubescam.*

AD te Domine [illegible] uo non tantùm oculos & manus, sed animã meam ac mentem à terrenis rebus, in quibus nulla mihi est salus, eam attollens, humana omnia obliuiscens, téque solum cogitans.* Mi Deus non in meis viribus, non in amicorum opibus & gratia, vt plerique, sed in te solo omnem meam spem colloco. Ne itaque sinas, vt frustratus mea de te expectatione pudefiam. a *Psal. 24.*

2 Neque irrideant me inimici mei.
** etenim vniuersi qui sustinent te non confundentur.*

2 Neque permitte vt irrideant me inimici mei, videntes me ope destitutum, séque superiores me factos. * Persuasissimum enim habeo, vniuersos qui patienter expectant tuam bonitatem, non passuros vnquam confusionem nec sua frustrandos expectatione.

3 Confundantur omnes iniqua agentes supervacuè.

3 Qui verò n[illegible] errore, aut animi infirmitate, quæ venia digna est, sed sine causa p[illegible] voluntatis corruptæ malitiam flagitiis sese contaminant, quique [illegible] ospræter eorum meritum iniquè persequuntur, certè æternam confusionem incurrent, oróque vt istorum conatus ac consilia infringas, ac frustreris, ne peruenant ad scelera quæ machinantur.

4 Ne au

non vitiosæ genus sibi delegerit homo timens Deum, in hoc Dominus salutares ac accommodatas leges suggeret ad eam viuendi ratione, quã is sibi constituerit. Sunt enim variæ viuendi etiam rectè rationes, quarum diuersi diuersam sibi deligunt.

14 Anima eius in bonis demorabitur,

14 Quòd si quis has Dei leges obseruauerit, anima eius in bonorum affluentia secura versabitur, atque habitabit, tum in præsenti, tum in futuro seculo: nam in præsenti seculo animus ipsius per Dei leges sanatus, liber erit ab omni inani timore & solicitudine, ab ardoribus & flammis cupiditatum, & sic dulcissima mentis quiete, ac suauissimo bonæ cõsciẽtiæ testimonio fruetur, humanaque contemnens omnia, cogitatione & affectu totus hærebit in cœlestibus ac supernis rebus, se oblectans in eis quæ securè expectat. In futuro autem seculo anima exuta corpore ad cœlestia transmigrans, perpetuò ibi morabitur in bonis ineffabilibus, ab omni penitus iam malo libera, neque hinc decedens, apud homines omnino morietur.

** & semen eius hæreditabit terram.*

* Nã posteritas eius (cuius mortaliũ natura percupidissima est) paternam imitata pietatem, hæreditatio & optimo iure possidebit hanc terram, non quomodo eam possident impij, impiorumque filij, qui verius ab ipsa terra, cui toti addicti sunt, possidentur. At verò legitimi iustorum filij geniti ab eis, siue secundùm carnem, siue per virtutum exẽpla, terræ huius digni & fœlices sunt domini, non addicti terrenis, habitis contenti, eisque alta pace mentis fruentes, atque in paupertate, si accidat, omnia se possidere arbitrantes: ac spiritus diuites, in omnibus Dei bonitatem & fauorem cum summa mentis voluptate contemplantes. Et vt omnino non videantur hãc terram possidere, certè cum suis quos imitati sunt parentibus, beatam illam cœlestemque terram perpetuo iure possidebunt, in summa tranquillitate ac securitate.

15 Firmamentum est Dominus timentibus eum,
** & testamentum ipsius, vt manifestetur illis.*

15 Accedit ad hanc timentium Deum fœlicitatem, quòd Dominus etiã sit eis firmamentum, confirmans eos in virtute, amoréque sui, sustentans eos, ne vnquam labantur.* Et facit vt pactum suum, quod cum hominibus iniit, illis manifestetur, vt & intelligant quæ colentibus eum maneãt præmia & quid ad ea præmia assequenda sit faciendum. Cuius sanè pacti cognitione in sui perpetuo amore timentes continet, & firmat. a

16 Oculi mei semper ad Dominum,
** quoniam ipse euellet de laqueis pedes meos.*

16 Cùm autem considerem tantam Dei erga timentes se esse benignitatem & propensitatem, hinc oculi, & mentis, & corporis mei semper ad Dominum suspiciunt, * quoniam ipse locus est, qui potest me liberare, & vt firmiter confido, me liberabit de periculis, in quibus iam versor, & insidiis, quibus me hostes mei capere student. Ipse me eximet de tendiculis peruersæ cupiditatis, de omni mala suggestione fomitis, insidiisque inuisibilium hostium, ne vnquam hic captus in æternum peream.

17 Respice in me & miserere mei,
** quia vnicus & pauper sum ego.*

17 Oculis autem in cœlum intentis, sic ad Deum meum iugiter clamo: Benigno tuo vultu respice vicissim in me Domine, & solitudinem, & calamitatem meam contemplatus miserere mei, quia omni humano destitutus auxilio, & vehementer afflictus, atque ex meipso omnino pauper & infirmus sum ego.

18 Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt.
** de necessitatibus meis erue me.*

18 Tribulationes cordis mei, quas patior, tum ob molestiam hostium meorum, tum ob peccatorum meorum rememorationem, iam multiplicatæ sunt.* Itaque Domine, de his tantis ac tam multis meis angustiis, quæ vim mihi inferunt, libera me.

19 Vide humilitatem meã & laborem meum,
** & dimitte vniuersa delicta mea.*

19 Declara te quæso videre deiectionem & afflictionem meam, siue quam ab inimicis meis patior, siue qua meipsum ob peccatorum cõtritiõem coram te affligo, * & hac castigatione placatus, dimitte vniuersa delicta mea, quibus quæ patior mala me promeruisse confiteor, vt his dimissis à malis quibus premor, liber sim.

20 Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt,
** & odio iniquo oderũt me.*

20 Declara quoque te videre Domine, & quòd inimici mei multiplicati sunt, * & quòd iniusto odio me oderunt, persequentes me, cùm nullam iustam habeant causam. Quamuis enim hæc quę patior mala, iustè meis peccatis promerui, non tamen in vltionem meorum peccatorum hęc illi inferunt, sed ex sola animi vel malitia, vel inuidia, non tuæ gloriæ, sed suæ inseruientes libidini.

21 Custodi me Domine, & erue me:
** non erubescam quoniam [illegible] in te.*

21 Horum itaque & multitudinem & iniustitiam cõsiderans Domine, custodi animam meam, quam illi perdere student, & libera me ex his in quibus versor, angustiis, * & quanquam meis peccatis promerui à te derelinqui, tamen quoniam in te spem meam collocaui, non me sinas pudefieri. Derogabit enim tuæ gloriæ, si sperantem in te frustrari permittas sua expectatione.

[illegible]entes & recti ad[illegible] [illegible]ti, [illegible] [illegible]ui te.

22 Innocentes homines & recti sese mihi adiunxerunt, ac amicitiæ fœdere copulati sunt, *ob id quoniam viderunt me omnem meam spem in te Domine collocasse, ac a te omnia patienter expectare. Itaque vel pro-

pter ho[illegible]ne me frustrari sinas, vt tuam aduertentes fidelitatem, in [illegible] amorem magis accedant [illegible], per me pa[illegible] tibi gratias agant.

23 Libera Deus Israël ex omnibus tribulationib. suis.

23 Iam vero quemadmodum pro mea [illegible] ute [illegible] deprecatus, ita & orationem c[illegible]ncludēs ex ani[illegible], [illegible] totum populum ex omnibus tribulationibus suis. Variæ e[illegible] p[illegible] sunt tribulationes, quas ab hominibus huic mundo ded[illegible] a [illegible] ica carne, ab iniquis dæmonibus patitur, Verum tu ab his omnibus eum libera, nō sinens in hac vita vnquam suis inimicis ipsum [illegible] inferiorē, & ex hac vita exemptū, omnibus cum malis superiorem faci[illegible]s, & [illegible] berum.

ANNOTATIONES

a VIAS TVAS DOCE ME.] Non loquitur hic de eo docēdi modo quo Scripturæ nos docēt, aut exterior docētium vox: sic enim prophet[illegible] iam erat edoctus vias Domini. Sed de modo docendi, qui Deo proprius est. Hic autem est duplex. Primus, in quo interiori sui spiritus instructione docet hominem sic docet, vt etiam persuadeat vias suas vere ad fœlicitatem hominem perducere, [illegible] persuasus homo eas amplectatur. Secundus, in quo [illegible] singulis ho[illegible]ris admonet [illegible], suggerit quid in omnibus occurrentibus casibus & occasionibus sit agendum. Euthymius prophetam optare dicit, vt ex ipsa atque operationibus melius addiscat, quæ ex [illegible] diuino [illegible] vt coactus quodammodo a Deo oper[illegible] deinceps cognoscat quod sola priu[illegible] Indicat etiam quosdam intelligere per vias & semitas Dei dispensationes & administrationes [illegible], vt precetur Propheta sibi ostendi quàm iuste mundum & homines gubernet, liberando ipsum ab oppressoribus.

b DVLCIS [illegible] RECTVS DOMINVS.] Etiam hic interpres dictionem Græcam χρηστος vertit d[illegible]s, cum magis quadret benignus & bonus, sicut supra vertit χρηστοτης, dulcedinis.

c LEGEM STATVET [illegible] &c.] [illegible] legem statuet, est Græcis vnicum verbum, [illegible] qu[illegible], legem feret, magistrum [illegible] adhibebit, & vt est Hebræi [illegible] bit: vnde patet relatiuum, quam, non ad re[illegible] esse referendum, sed ad viam. Patet etiam legēdum esse futurum, statuet, non præteritum statuit, vt habent [illegible] dices. Porro quan[illegible] communem [illegible], quam in paraphrasi secuti sumus, suppositum verb[illegible] git, intelligatur homo. Sunt tamen [illegible] suppositum intelligunt, Deum, vt sit sensus: Docet Dominus [illegible] viam, quàm ipse probatum habeat.

d SEMEN EIVS HÆREDITABIT TERRAM.] Iustis non propter terrā hæreditāt [illegible] possid[illegible] Primùm, quia cum terrenis rebus sint ad[illegible] terra perfruentur. Deinde, quia non bono [illegible] cum Deo terræ Domino debit[illegible] & terr[illegible] non exhibeant. vnde & terræ possessione spoliantur, [illegible] accipiētes meliorem pro ea commutationē. Postremum, quia in summa mentis inquietudine in hac te[illegible] Contr[illegible] vero [illegible] mentem terram han[illegible] possidere [illegible] [illegible] & ne[illegible] [illegible], non [illegible] fera vt [illegible] Dei [illegible], timo[illegible] eam [illegible] domini terr[illegible], vi[illegible] per mortem eius dominio priuantur, sed pro eis [illegible] accipiūt possessionē. Postremum, quia in mentis [illegible] in hac terra viuunt, præsentibus contenti, omniaque se possidere arbitrantes.

FIRMAMENTVM DOMINVS &c.] In hoc vers[illegible] noster interpres partim secutus est Hebræa, partim Græca [illegible] Græca hab[illegible] per genitiuum firmamentum vel robur est Dominus timentiū eum: quomodo & legit D. Augustinus. nos[illegible] per datiuū, timētibus eum, quomodo habent [illegible] pro illo, quod noster secutus [illegible] vertit: firmamentum est dominus, habent [illegible] Secretum domini [illegible], Secretum domini est tim[illegible] [illegible] patefacit Deus suam voluntat[illegible] qua in [illegible] occulta est & incognita. Sic & [illegible] noster magis He[illegible] secutu[illegible] est [illegible] habent [illegible], hoc est, [illegible] manifestabit [illegible]. Et est [illegible] ex D[illegible] manifestabit [illegible] Dominus est eorum [illegible] & firmamentum [illegible] manifestabit [illegible] Hebræa [illegible] habent: E[illegible] testamentum ei[illegible] ipsi vel [illegible] eos cognoscere faciat. [illegible] esse sensu in Hebræo: Secretum Domini [illegible] & [illegible] testamentum ipsius, hoc est lex ei[illegible] ad hoc vt cognoscant eam hoc [illegible] est, vt per eam diuin[illegible] instruantur. [illegible] se sua mysteria, suamq; voluntat[illegible] aut alia ratione quàm im[illegible] & nost[illegible] colligi potest, vt in secre[illegible] [illegible] eum, & [illegible] testatus [illegible] est, [illegible] timent [illegible] [illegible] D. Augustino [illegible] verbu[illegible] [illegible] propri[illegible] At [illegible] vt & [illegible] in Hebr[illegible] non [illegible] Augustinus [illegible] & [illegible] [illegible] hominem impediant, ad qua[illegible] natura [illegible]

Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XXV

Vir sanctus iniustè impiorum persecutiones patiens, Deum orat vt pro se [illegible] secundùm [illegible] innocentiam contra illos iudicet, quare & memorat quomodo innocentiæ, Deo teste, studuerit, malorum [illegible] [illegible], [illegible] religionem ex animo deditus sit, ob quæ precatur ne ea, quæ debetur improbis, vlt[illegible] etiam [illegible] [illegible], promittens Deo liberatione obtenta, gratiarum actionem, illi[illegible] sque laudem. Om[illegible] a [illegible] apparet [illegible] hunc Psalmū a Dauide editum fuisse occasione Saulis iniuste illū persequentis, eorumque qui apud Sau[illegible] falsis [illegible] insimulabant criminibus: & tū potissimùm cōpositum, cùm Saulem fugiens [illegible] exul apud Ph[illegible] [illegible] commoratus est. Proinde apta est h[illegible] Psalmus orandi forma cuiuis iusto, qui vel ob impiorū persecutionem cogitur exul degere apud malos, deplorans rel[illegible]gionis ruinam, vel ob inuisibilium hostium infestationem, & exilium huius mundi, anhelat ad patriam cælestem.

PARA-

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Iudica me Domine quoniam ego in innocentia mea ingressus sum.

MAGNIS criminibus oneror ab inimicis, ab importuna ty a
ranno morte dignus iudicor: at ego te Domine æquissimũ
omnium iudicem appello. Tu discerne causam me m, tu
pro me fac de hostibus meis iudicium, quoniam, te i ste,
innocenter ego cõuersatus sum, nihil eorum committẽs,
quæ mihi inimici mei imponunt, nihil agens in eos, ob quod ipsorum
persecutione sim dignus, atque ab omni scelere me studens seruare im-
munem. *Nec à cœpta iustitiæ via vnquam desistam, sed quoniam te om b
nem meam spem collocaui, non sinam animum meum à virtute sectanda
languescere: perseuerabo constanter in innocentia mea, spe consequen-
dæ liberationis.

** & Domino sperans non infirmator.*

2 Proba me Domine, & tenta me,

** vre renes meos & cor meum,*

2 Neque verò vt secundùm meæ conscientiæ testimonium me iudices
velim, sed tu ipse, cuius cognitionem nihil quamuis secretum effugere
potest, examina me, ac periculum fac mei, habe rationem actionum mea-
rum: * & quomodo aurum aut argentũ exactissimè examinatur igne, sic, c
tu intimas cogitationes & affectus animi mei exacto tuo iudicio diligen
ter explora, ac perpende quales sint.

3 Quoniam misericordia tua ante oculos meos est,

** & complacui in veritate tua.*

3 Sic autem me tuæ explorationi, tuóque iudicio subiicere non vereor, d
quoniam vt ipse reperies de me ob oculos meos semper versatur miseri-
cordia tua, qua omnibus in te sperantibus semper benefacis, mihique nũ
quam benefacere cessasti, * & complacitum est mihi in fidelitate & iusti
tia tua, quam exhibes innocentibus, & sperantibus in te, in qua tua fide
recogitanda diligenter me semper exercui: Atque huius quidem tuæ, &
misericordiæ, & veritatis iugis consideratio fecit, vt innocenter conuer-
satus sim, nno reddens inimicis meis malum pro malo, sed patienti ani-
mo aduersa omnia tolerans, meque omni virtutum genere tibi commẽ-
dare studens: eademque consideratio facit, vt in te semper meam collo-
carim fiduciam, nec à cœpta virtutis via statuerim deficere.

4 Non sedi cum consilio vanitatis,
** & cum iniqua gerentibus non introiui.*

4 In primis quidem omni studio repudiaui vsum & cõsuetudinem im
piorum hominum: non consedi cum congregatione vanissimorum ho-
minum, vanitatem tractantium, vt simul cum illis vana tractarem: * cum
gerentibus iniqua non simul ambulaui, vt cum eis iniquitatem perpetra-
rem.

5 Odiui ecclesiam malignantium,
** & cum impijs non sedebo,*

5 Detestatus sum toto pectore congregationem malignorum hominũ,
qui ad hoc collecti erant, vt de pessimis inter se consultarent, quibus in-
teresse omnino nolui, * sed & in posterum cum impiis non sedebo, tra-
ctaturus cum eis de facinorum, quæ moliuntur, perpetratione: imò, quá-
tum fieri potest, me omninò ab horum cõsortio & familiaritate semper
separabo, ne illorum conuictu aut ipse inficiar, aut illos in malo confir-
mem.

6 Lauabo inter innocentes manus meas.

** & circundabo altare tuum, Domine.*

6 Et cum me ab exilio hoc domum reduxeris, innocentibus me sem-
per adiungam, inter quos omnem meam actionem & vitam puram tibi
semper exhibere studebo: & si quid sordium contraxero, abluere sest n-
bo, * & sic demum purgatus ac mundus, altare tuum Domine, choro ca-
nentium, & magna victimarum multitudine circundabo.

7 Vt audiam vocem laudis tuæ,
** & enarrem vniuersa mirabilia tua.*

7 Vt & à psallentibus tibi audiam vocem laudis tuæ, quæ est sacrificiũ
tibi longe gratissimum, * & vicissim ego psalmis & hymnis de te cõpositis,
enarrem omnibus audientibus vniuersa mirabilia opera tua, quæ pro
mea, tuorumque omnium salute benignè operatus es.

8 Domine, dilexi decorem domus tuæ,
** & locum inhabitationis gloriæ tuæ.*

8 Domine, ex animo diligo pulchritudinem domus tuæ, * & locum,
quem peculiariter inhabitat gloria tua, hunc ego summè desiderio exor-
tiare, in hoc cum timentibus te conuenire, te adorare, te laudare, tuam
præsentiã, & in ea tuam benignitatem in nos admirari, summa voluptas
fuerit. Atque ob id maximè hoc mihi exilium graue est, quòd non liceat
domum tuam adire, & cum iustis ibi conuersari.

9 Ne simul perdas cum impijs, Deus: animã meam. & cum viris sanguinum vitam meam.

9 Quoniam autem impiorum mores & amicitias semper declinaui, & e
religionis tuæ cum bonis hominibus sum studiosissimus, ne quæso me
perdas cum impiis, & sanguinariis hominibus, ne me ea perditione inuol
uas quæ & hic, & in futuro debetur, & manet homines deditos cędibus,
& oppressioni innocentum,

10 In quorum manibus iniquitates sunt,
**dextera eorum repleta est muneribus.*

10 Quorũ manus plenæ sunt iniquitatibus, quas patrauerunt, sempér-
que paratæ sunt ad edendum scelera, * dextera eorum plena est mune-
ribus acceptis ad iudicandum iniustè, ad perferendum falsum testimo-
nium, ad opprimendum innoxios.

11 Ego autem in innocentia mea ingressus sum.
** redime me, & miserere mei.*

11 Ego autem nõ vt illi, sed innocenter conuersatus sum, nullum lędẽs,
nec lędere cupiens, * itaque non me simul cum eis perdas, sed red me

me à malis, in quibus iam versor, à malis, quæ iure imminent reprobis, & miserere mei.

22 Pes meus stetit in directo.

** in Ecclesiis benedicam te Domine.*

12 Nam munere tuæ gratiæ, pes meus firmiter stetit in rectitudine vitæ: affectus meus in ea firmiter hæsit, ambulans ac perseuerans semper in ea, quare pro mea iustitia, quæso Domine, me redime. * Id vbi præstiteris; Psalmis à me compositis prædicabo te Domine, in conuentibus hominū quibus etiam Psalmis suo tempore in omnium gentium templis per piorum ora laudes tuas celebrabo. f

ANNOTATIONES.

a IVDICA ME DOMINE.] Græcis est κρῖνόν με. Iudica mihi Domine. Hebræa tamen habent, vt noster vertit, Iudica me. Idem tamen significatur vtraque ratione. Nam vult vt Deus se iudicē exhibeat inter ipsum & aduersarios suos, nec se gerat, tanquam causa ipsius ad se non pertineat, hoc est, vt Deus pro se sententiam ferat contra aduersarios ipsius, vindicando se, & liberando ab illorum [illegible]

b IN DOMINO SPERANS, &c.] Potest huius partis etiam hic esse sensus: Et sicut cœpi in Domino spem meam collocare, ita nō infirmabor in spe mea, sed in ea semper constanter & fortiter persistam, vt integratur duas causas proferre, ob quas sit meri[illegible] iudicandū, nempe innocentiam suam, & spem constantem in Deum repositam. Sunt qui & sic intelligunt: Quia in Deo spero, ideo nō infirmabor ab hostibus [illegible] hoc est, illi mihi nequaquam præualebunt, nec deiicient, aut infirmum reddent.

c VRE RENES MEOS.] Plerique sic intelligunt: Si quid purgādum inueneris in intimis mei[illegible] gratiæ tuę ac spiritus tui igne exure. Verùm intentioni [illegible] Psalmistæ magis conuenit sensus quem habet Paraphrasis.

d QVONIAM MISERICORDIA TVA, &c. Hæc causali accipi potest simpliciter tantùm [illegible] causam quare iudicari petat, nec vereatur Dei su[illegible] iudiciū. Aut etiā reddere causam suæ innocentiæ, propter quam non veretur se diuinę explorationi subiicere, quē [illegible] sum Paraphrasis prosequitur. Porrò quod dicitur: complacui in veritate tua: quamuis accipi posset in hunc sensū. Complacui tibi per veritatem mandatorum tuorum à me seruatam, aut per veritatem tuorū promissorum tam conuenientius accipitur in hoc sensu: Complacuit mihi in veritate tua, hoc est, veritas tua mihi placuit, sicut Matth[illegible] dicitur: Hic est [illegible] ius me' di[illegible] ctus, in quo mihi bene [illegible] acui, hoc est, [illegible] est mihi gratus, in quo est m[illegible] acuū. Secundum [illegible] enim sensum melius [illegible] particula superioris Quoniam mise[illegible] ante oculos meos est.

e NE SIMVL PERDAS CVM IMPIIS DEVS. Nomen Deus, sicut non est in Græcis, Hebræis, ita nec in [illegible] endatioribus Latinis.

f PES MEVS STETIT IN DIRECTO.] Pro, in directo, Græci est [illegible] hoc est, in rectitudine. Et potest hac parte intelligi [illegible] significari idem quod priùs [illegible] Ego in innocentia mea ing[illegible] sus sum: vt reddatur [illegible] ob quam meritò sit [illegible] dus. Vnde quidam [illegible] habent: Pes enim meus [illegible] d, enim, vt non est in originalibus, ita nec in emendatioribus Latinis. Itaque potest & a[illegible] te versu[illegible] accipi vt pedi stare [illegible] esse, liberu a pe[illegible] & [illegible] erabundum constitueri in [illegible] vt ambulare liceat tuto, quò velim, tunc in cœtibus hominum benedicam te Domine.

In finem, Psalmus Dauid priusquam liniretur.

ARGVMENTVM PSALMI XXVI.

H[illegible] vir sanctus in magno adhuc periculo constitutus prim[illegible] recordatione diuina protectionis quam frequenter co[illegible] inimicos e[illegible] rtus [illegible] erat, plur[illegible] victoriarumque contra ho[illegible] putans in studijs re[illegible] ritam [illegible] attarum ad[illegible] ne votum nuncupat, ijsque optimaque confirmatus, opem D[illegible] implorat [illegible] via Deo[illegible] fortiter Deo semetipsum hortatur. Porrò quod hic dicitur, de domo Domini, & bonis eius in t[illegible] viuentium: ana[illegible] gendum est de cœlesti habitatione Dei æterna [illegible] ad [illegible] Dau[illegible] quam ad vmbras terrenas: sicut Abraham [illegible] missa sibi [illegible] ciuitatem, cuius artifex & conditor est Deus. Itaque [illegible] conuenit hic Psalmus cuius [illegible] Psalmus [illegible].

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Domin[illegible] illuminatio mea, & [illegible] mea, quem timebo?

2 Dominus protector vitæ meæ,

** a quo trepidabo?*

3 Dum appropiant super me nocentes vt edant carnes meas.

4 qui [illegible] me inimici [illegible] infirmati sunt & [illegible] ceciderunt.

5 Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.

6 Si exurgat aduersus me prælium,

DOMINVS est, qui h[illegible] oculis ad [illegible] tenebri[illegible] m[illegible] il[illegible] & aux[illegible] lucem recrea[illegible], ac salute m[illegible] um igitur tam potentem [illegible] am [illegible]

2 Dominus ip[illegible] uto quodā prot[illegible], ne ab hostibus me[illegible] * qu[illegible] est [illegible] tam potēs ac for[illegible] Mer[illegible] tis protectoris præsens semper præ[illegible] ū facit ab omni t[illegible] ac metu.

3 I[illegible] cunt, vt [illegible] canes me deuora[illegible] cum [illegible] & [illegible] appropinqua[illegible]

4 Ecce [illegible] me, qui me affligebā [illegible] bātur, & præter opinion[illegible] quam mihi parabant

5 [illegible] D[illegible] me pugnantem, etiamsi cōtra me sint iam hominum castra [illegible] ordinata, non tamen timebit cor meum.

6 Si oriatur aduersus me prælium, non consternabor animo, sed in hoc quod

** † in hoc sperabo.*

quod dixi in initio, Deum, scilicet, esse illuminatorem meum & saluatorem, ego sperabo. † In hac re constitutus, per spem in Domino placida & a
tranquilla mente consistam.

7 Vnam petij à Domino, hãc requiram.
** vt inhabitẽ in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ*
8 Vt videam voluptatem Domini,
** & visitem templum eius.*

7 Vnam rem petij à Domino, hanc indesinenter ab eo requiram, quousque obtineam, * videlicet vt parta pace, superatisque hostibus, quietè habitẽ toto reliquo vitæ meæ tẽpore, in eo loco, vbi domus est Domini.
8 Vtque liceat mihi semper videre & experiri eam delectationem, qua b
Dominus declaratione suæ præsentiæ suos afficit: * & visitare quotidie tẽplum eius, vt ibi peculiariter eum laudem, vbi peculiariter præsens est, aliosque meo exemplo ad religionem & pietatem in Deum excitem, & confirmem, atque ex cæremoniarum obseruatione, in cœlestium ac spiritualium rerum cognitionem promouear, Deique in homines dignationem & beneficia contemplet.

9 Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum.
** protexit me in abscondito tabernaculi sui.*
10 In petra exaltauit caput meum super inimicos meos.

9 Ideo autem istud vnum meritò ab eo postulo, & facere requiro, quo- c
niam tẽpore calamitatum mearum me semper prote t, non secùs quàm si me audisset in suo tabernaculo, * imò in intimis domus suæ latebris, quo nullus inimicorum meorum peruenire potuit.
10 Sine timore securum me constituit in seipso, nõ secus quàm si in rupem aliquam sustulisset excelsam, & prçruptũ, omnique humana v inaccessibilem. Nam & ipse talis est petra, cui innixus sum. * Quin en m tam certo s io illum me superiorem facturum inimicis meis, ac llis superatis in regnum me exaltaturum, quam si id iam facto præstitisset.

11 Circuiui & immolaui in tabernaculo eius hostiam vociferationis.
** Cantabo, & Psalmum dicam Domino.*
12 Exaudi Domine vocem meam, qua clamaui ad te:
** miserere mei, & exaudi me.*
13 Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea,
** faciem tuam Domine requiram.*
14 Ne auertas faciem tuam à me.
** ne declines in ira à seruo tuo.*
15 Adiutor meus esto, ne derelinquas me.
** neque despicias me, Deus salutaris meus.*
16 Quoniam pater meus & mater mea dereliquerũt me,
** Dominus autem assumpsit me.*
17 Legem pone mihi, domine, in via tua,
** dirige me in semita recta, propter inimicos meos.*
18 Ne tradideris me in animas tribulantium me.
** quoniam in surrexerunt in me testes iniqui,*
** & † mentita est iniquitas sibi.*
19 Credo videre bona Domini in terra viuentium.

11 Propter quod in ratiarum actionem circundabo altare eius hostiarum multitudine, & immolabo in tabernaculo eius hostias cum summa vocis ac mentis iubilatione, * & quæ sunt illi gratissima sacrificia, cantabo carmina laudis, & Psalmos dicam in laudem Domini.
12 Exaudi Domine vocem meam, quia iamdudum clamaui ad te, petẽs vt me liberes à persequentibus me, ac quietam in tua domo des mansionẽ, * & iniusta mei persecutione permotus miserere mei, & exaudi me.
13 De te semper cogitauit cor meum solicitum, vt tibi placeat, exquisiuit te facies mea, semper ad te intẽta & eleuata, tibi in omnibus placere desiderans, atque fauorẽ tuum & auxilium à te expectãs, * nec desistã
vnquam faciem tuam requirere, semper studens me tibi cõmendare, sem d
per tuum in me fauorem & protectionem ex animo postulans, semper contendens, vt post hanc vitam merear te contemplari facie ad faciem.
14 Quoniam igitur ex animo tuam quæro Domine faciem, ad te totus conuersus, ne quæso tuam faciem à me auertas, * ne tuu hi fauorẽ deneges: ne per iram concepta in me ob aliqua mea p ta, a s uo tuo, cui hactenus astitit, secedas, ita vt me tuo fauore & ope d as.
15 Adiutor meus esto, ne vnquam derelinq s me, qui sine e nihil sum * neque me pauperculum despicias denegãs tuam opem, ô mi Deus, qui solus & es, & haberis à me saluator meus.
16 Quoniam cum pater meus, & mater mea, omnesque amici ac propinqui me deseruissent, nullum solatium aut auxilium ad nt s, * tum certè Dominus assumpsit me in suam tutelam, protegẽs ab omnibus malis: itaque Don ine & nunc ne me neglig s.
17 Legem pon mihi Domine in via tua, docens quomodo in via virtutis tibi grata conuersari debeam, * & deduc me in semita recta faciens vt in ea constanter ambulem, idque propter inimicos meos, ne, f licer, p r errorem a tua via, & transgressionem tuæ legis, & a te derelictus, iuste tradat inimicorum meorum voluntati, quibus omnis nocendi facultas adempta erit, quamdiu tuæ voluntati paruero.
18 Ne me domine tradideris voluntati tribulantium me, sed eorum at tende iustitiam * quoniam insurrexerunt contra me falsi testes, qui falsis suis testimoniis me quærunt opprimere, iniquitas eorum mendaciter de me locuta est, vt suam de me voluntatem explere posset. † Iniqui- e
tas eorum non tibi, cui nemo mentiri potest, sed sibi mentita est, falsò persuadens sibi se iusti rationibus studere meæ perditioni.
19 Versor quidem adhuc in malis & periculis quamplurimis & per calamitatũ tristitiam, apud inferos in regione mortuorum diuersari videor: verùm firmissimè credo me iotet viuos percepturum bona quæ mihi Dominus pollicitus est, & dabit nempe quòd superatis ho bus regnum recuperabo, fruiturus alta pace, omn busque Dei bon in hac vita: le & post hanc vitam calamitatibus plenam, persuasissimum habeo me in regione cœlesti vbi mors, omni ue d lor ac miseria planè exulat, & vita sempiterna paxque dul issima viget, fruiturum bonis Domini, voluptatibus ac lætitiis sempiternis, quas ex ditissimo suæ benignitatis fonte sanctis ibi profundet.

20 Expecta dominum, viriliter age.
** & confortetur cor tuum: & sustine dominum,*

20 Hac itaque fiducia meipsum in his malis ad tolerantiam adhortor, dicens: Quoniam persuasum habe[illegible] te hi[illegible] m[illegible] liberandum, ac futurum bonus Domini: ob id patienter expectes Domin[illegible]n, viriliter te gere, * & in huius mundi malis forti sis animo, non finens & per ea languescere, & patientes expecta Domnum, quandoquidem tua spe te non frustrabit.

ANNOTATIONES.

QVOD in titulo huius Psalmi habemus, postquam linitetus, out vt est Græcis, πρὸ τοῦ χρισθῆναι, hoc est, priusquam vngeretur non est in Hebræis, additum autem est ab aliquibus, vel ab ipsis Septoaginta, ad significandum huoc Psalmum pertinere ad ea tempora, quibus eum Saul persequebatur, priusquam a populo in regem vnctus esset palam, quanquam iam vnctus erat secretò a Samuële.

a IN HOC EGO SPERABO.] Relatiuum, hoc, nō potest referri, nec ad Deū nec ad prælium, cum Græcis sit fœmininum genus ἐν ταύτῃ, id est in hac. Dictio verò πόλεμος, hoc est, prælium, Græcis est masculini generis. Euthymius putat referendum ad cor, de quo præcedit. non timebit cor meum, quia καρδία, [illegible] ot, est [illegible] iis fœmininum Aut subaudiēdū, spe, vt sit sensus: in hac spe ego sperabo: Diuus August legit. in hāc ego sperabo: & subintelligit, in hanc petitionem, de qua, scilicet, sequitur: Vnam petitionē petij a Domino Vbi etiā supplet, vnā petitionē petij a Domino. Verum sciendū Hebræis fœmininū genus sępius poni, sicut apud nos neutrum genus adiectiuū accipitur substantiue, vt cùm [illegible]icitur: Triste lupus stabulis, hoc est, tristis res Itaque Hebraico more fœminina ista μίαν & ταύτην apud Græcos, & apud nos dictio, vnam, accipi debent substantiue posita pro hoc & vnum, hoc est, hac re. & vna re.

b VT VIDEAM VOLVPTATEM, &c.] Multi libri habent voluntatem sed Græcis est τερπνότητα, hoc est, delectationem quomodo & legit D Augustinus: vnde habitandum non est, quin incipi[illegible]es nottet vertere voluptatem, quomodo habent antiqui quidam scripti codices.

c QVONIAM ABSCONDIT ME.] In Hebræo omni[illegible] hæc verba sequentia ponuntur in futuro tempore, atque so eo quidam hęc ve[illegible]nnt secundùm quam lectionem hæc optimè qu[illegible] ar se[illegible]u mystico, secūdum quem per domum Domini quam [illegible] ut ere[illegible] e dicit, intelligitur domus cælestis, quam ideo v[illegible] sanctus requirere se dicit, quoni[illegible] mihi in tabernaculo Dei abscōdetur, securus iam ab[illegible]iunt ma[illegible] tum meti.

d TIBI DIXIT COR MEVM.] Græca hic am[illegible]pl[illegible]s habent, hoc modo Ti[illegible] dixit cor meum, Domi-num requiram, exquisiuit, &c.

e INIQVITAS MENTITA EST SIBI.] Iniquitas hominis dici[illegible] ut est[illegible] mentiri, [illegible] sum [illegible]suade, se perfecturam & allequuturam quod assequi nō valet Atque in hoc sensu hic quidam locum hunc accipiunt Verum ali[illegible] sensus quos habet Paraphrasts, magis ei[illegible] ne nire vid[illegible]r Non [illegible] vit [illegible]ificare iniquitati [illegible] prior [illegible] strādam [illegible] vult apud Deum accusare

Psalmus ipsi Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XXVII.

Et hunc quoque Psalmum in graui aliquo periculo constitutus, Propheta ce[illegible]nit. In quo primùm Dei auxilium implorat, deinde precatur ne se innocentem nocentibus in vltione commi[illegible]gat, quibus meritum iudicium imprecādo prædicit. Post hæc Deo gratias agit siue pro salute qua prius a Deo s[illegible]e [illegible] ectus fuit, siue quod de huius suæ orationis exaudi[illegible]tione certus a Deo factus inter orandū fuerit: postremo [illegible] ne pro salute po[illegible]uli sundes orationem, sic demum Psalmum concludit. Potest tamen qua hic continetur grat[illegible] [illegible] accipi ea qua Propheta gratias egit post adeptam salutem de inimicis pro qua[illegible] [illegible] pro Psalm[illegible] [illegible] aci placur b[illegible] Psalmus compositus post adeptam salutem, continens simul & orationem, quo [illegible] pr[illegible]atus est & gratiarum actione, quā posteà pro obtenta salute egit in exempl[illegible]m nostru. Atque [illegible] modus [illegible] pl[illegible] [illegible] obseruari potest. Secundùm verò allegoricum sensum. Psalmus hic [illegible] est de [illegible] Domino no[illegible] [illegible] orante liberationem a morte, & inimicorum suorum Iud[illegible]orum interitum pe[illegible] [illegible] prædicente, eo quod ex operibus Dei [illegible] factu ipsum cognoscere noluerunt.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Ad te Domine clamabo ne sil[illegible]ea[illegible] me, ne quando taceas a me.

** assimilabor descendentibus in lacum.*

2 Exaudi Domine vocem orationis meæ dū oro ad te:
** dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.*

3 Ne simul trahas me cum peccatoribus:
** & cum operantibus iniquitatem ne perdas me.*

4 Q[illegible] loquuntur pacem cu[illegible] [illegible]oximo suo:
** mala autem in cordibus eorum.*

5 Da illis secundùm opera eorum,

AD te domine t[illegible] cordis intenti[illegible] [illegible] vic[illegible] [illegible] q[illegible] [illegible] a me [illegible] fidus ad pre[illegible] a [illegible] tes [illegible] [illegible] quia [illegible] mante non [illegible] one ta[illegible] [illegible] d[illegible] & [illegible] b[illegible] loquere p[illegible] [illegible] p[illegible] to. S[illegible] [illegible] loq[illegible] & [illegible] dere [illegible] * Na[illegible] meis no[illegible] [illegible] ne actū [illegible] simi lis enim [illegible] his qui d[illegible] in sepul[illegible] [illegible] numero conū.

2 E[illegible]audi Domine vocem d[illegible]precationis meæ, nun[illegible] dum oro, ad te respiciens: * dum præ ardore affectus & desiderij [illegible] manus m[illegible]s versus oraculum sanctum tuum, quod inhabitas, versus cœles[illegible] [illegible] lum quod [illegible] tat.

3 Ne m[illegible] innoc[illegible]ntem Domine si[illegible] [illegible] p[illegible]ccato[illegible] eadem vlt[illegible]ne innoluas, * & cum h[illegible] qui [illegible] p[illegible] etrandis scel[illegible]bus, n[illegible] me pe[illegible]d[illegible]s, aut in ho[illegible] [illegible] in futuro sec[illegible]

4 Qui verbis prom[illegible]tunt pacem & a[illegible] [illegible] proximis [illegible] terim m[illegible]la eis int[illegible] cogitent in [illegible] aliud corde cogitantes, h[illegible] [illegible] noxij, quales plurimi fuit mecum [illegible] n[illegible]s.

5 His Domine [illegible] præmi[illegible] [illegible] tuam gloriam, sicut tu de eis futuru[illegible] [illegible] mia secundum merita operū suorum, * & secundum mali[illegible]iam scelerarum

** & secundùm nequitiam adinuentionum ipsorum.*

rum cogitationum, quibus excogitauerunt varia consilia & rationes ad deprimendum alios. Non enim ex ignorantia aut infirmitate peccant, sed consultò, ac deliberata voluntate.

6 Secundùm opera manuũ eorum tribue illis:
** redde retributionum eorũ ipsis.*

6 Secundùm opera, quæ egerunt, retribue eis mercedem: * redde eis præmium, quod suis factis promeruerunt.

7 † Quoniam non intellexerunt opera Domini, & in opera manuum eius,
** destrues illos, & non ædificabis eos.*

7 Et quidem quoniam animum suum non aduerterunt ad opera Domini, ad opera, inquam, potentiæ eius, quæ per me, & pro me operatus est, quibus facilè intelligere poterant Dei de me voluntatem. * ob id certe Domine, tu eos perdes, neque amplius reparabis, æterna eos perditione c
damnabis. † Rursum quia terrenis prauisque rebus immersi intellectum suum non exercuerunt in operibus Domini, quæ omnipotentia sua in exordio mundi pro hominibus creauit, & postea sæpe pro hominum salute, aut peccatorum punitione operatus est, ex quibus Dei potentiam, bonitatem, ac iustitiam cognoscere potuissent, hinc funditus peccatores tu Domine destrues, nullo vnquam tempore à te restituendos.

8 Benedictus Dominus, quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ.

8 Dignus certe est Dominus qui à me laudetur, quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ, certum me reddens de his quæ iam postulaui.

9 Dominus adiutor meus & protector meus:
** in ipso sperauit cor meũ & adiutus sum.*

9 Dominus adiutor meus & protector semper fuit, seque talem mihi d
fore iam addixit, * cor meum sperauit in eius adiutorio, nec sum frustratus, sed ipsius consolatione iam fortis animo factus sum, adiuuandumque me contra inimicos meos scio.

10 Et refloruit caro mea,
** & ex voluntate mea confitebor ei.*

10 Neque cor totum & animus fortior factus est, sed & caro prius afflictionibus & solicitudinibus anxiis tabefacta, & languescens, iam veluti refloruit atque reuiguit ex gaudio mentis capto ex diuina consolatione. * & ideò adeptus quam postulo salutem, alacri animo, promptaque voluntate non coactus, laudabo illum.

11 Dominus fortitudo plebis suæ
** & protector saluationum Christi sui est.*

11 Glorientur alij in virium suarum, aut equorum, aut curruum fortitudine: certè populus Dei non suis fidit viribus, sed Deo. Hic est fortitudo populi sui, quem contra inimicos suos fortem facit. * ipse est protector, per quem frequenter saluatus sum ego, super populum eius vnctus in regem. Ipse, inquam, est qui mihi harum salutum sua protectione author fuit, non ego, aut militum meorum fortitudo.

12 Saluum fac populum tuum Domine,
** & benedic hæreditati tuæ.*
** Et rege eos:*
** & extolle illos in æternũ.*

12 Quandoquidē ergo Domine te solùm pro fortitudine nostra agnoscimus, serua ab omni malo populum tuum, super quem me vinxisti in regem, cuius ex animo pro boni regis officio salutem exopto, & dona tua cumulatim impartire populo, quem in hæreditatem specialem, & in peculium tibi ex omnibus gentibus elegisti: & tanquam optimus pastor rege eos, * & extolle eos in perpetuum, in hoc quidem mundo inimicis eorum semper eos superiores efficiens, in futuro verò seculo eos magnificans æternæ tuæ gloriæ sublimitate.

ANNOTATIONES.

a NE QVANDO TACEAS A ME.] Hæc pars coniungi potest cum superioribus, vt idem significet cum eo, ne sileas à me & tunc cōiunctio, &, accipi debet pro, quia, sicut & Valla lib. 2 elegantiarum accipi eā aliquoties testatur, quemodo, &, apertè, cum postea dicitur in alio Psalmo, non auertas faciem tuam a me, similis ero &c. Potest tamen etiam coniungi cum sequentibus, eritque hic sensus: Ne si forte taceas à me, ego assimiler descendentibus in lacum.

b NE SIMVL TRAHAS ME.] Legendum esse, trahas quemadmodum libri emendati habeant, & non, tradas, vt sæpe legitur patet non solum ex Hebraica dictione, quæ trahere significat, sed etiam ex Græcis, quæ habent συνελκύσῃς, id est, simul trahas.

QVONIAM NON INTELLEXERVNT, &c.] c
Sicut in sequentibus additur. Non intellexerunt in opera Domini Et est phrasis Hebræa, iuxta quā, intelligere in aliquid, est intelligere illud, & intellectū suum ad illud accommodare. Postquam autem dixisset opera Domini: adiecit, opera manuum eius, ad significandū opera magnæ potentiæ Dei, quæ per manum eius significatur. Aut (vt vult Euthymius) ad significādum, opera illa non casu, sed summo consilio & studio perfecta esse.

ET IN IPSO SPERAVIT COR MEVM.] d
Et, coniunctio sicut nec est in Græcis nec in Hebræis, ita nec est apud D. Augustinum, nec in quibusdam nostris, & sensui nonnihil officit, proinde delenda est.

Psalmus Dauid in consummatione tabernaculi.

ARGVMENTVM PSALMI XXVIII.

Inuitat in hoc Psalmo Propheta ad hostiarũ oblationem, & laudem Dei debitam ei, tum propter admirandā eius potentiā, quam in tonitrus voce, ac reliqua cœli tempestatibus declarari magnifice canit: tū ob ipsius in populum suum beneficentiā, qua illum & contra inimicos ipsius fortem semper facit, & omnibus suis beneficijs cumulat. Sicut ante alijs plerisque locis per vocem Domini, hoc est, tonitru, allegorico sensu intelligi etiam hic debet Euangelica prædicatio, quæ quòd cœlestis doctrina sit, atque in omnes terræ partes breui tēpore latissime diffusa, ac deinde omniū corda salubriter conturbans, & ad pœnitentiam commouens, rectè vox domini dicitur, ac per tonitruū designatur. Igitur secundum mysticū sensum Psalmus hic ad spiritualiū hostiarū oblationem, atque ad laudem Dei inuitat: idque propter beneficia fidelibus collata per Euangelicæ prædicationis vocem effusam

super omnes populos, eosq; potenter commouentem ad pœnitentiam, & ad currendam viam virtutis eos aptantem. Quod autem in titulo habetur in consummatione tabernaculi, cùm in Hebræo non hab[illegible]atur, additum videtur ad designandum Psalmum hunc decantatum a Propheta, cùm perfectum esset tabernaculum a se pro arca Domini constructum in Hierusalem, quando & oculis propheticis in exteriori tabernaculo Christianam prauidit Ecclesiam, Euangelica prædicationis voce ædificandam, quæ illo tabernaculo præfigurabatur.

PARAPHRASIS SECVNDVM SENSVM HISTORIALEM.

*1 † Afferte Domino filij Dei. * afferte domino filios arietum.*

FFERTE Domino vos sacerd[illegible]s & Leuitæ, qui peculia- *Psal. 28.*
riter Dei estis filij cuius h[illegible]tem possid[illegible]s: * Afferte,
inquam, illi agnos arietum filios, vt eos Domino solenni-
ter secundùm officium vestrum offer[illegible]tis. † Imo & omnes
vos Israëlitæ, qui ex omnibus g[illegible]tibus in Dei filios electi
estis, qui suorum bonorum vos hæredes instituit, accedite ad tabernacu-
lum Domini, ac vobi[illegible]um afferte agnos in obl[illegible]tionem Domini.

*2 Afferte Domino gloriam & honorem: * afferte domino gloriã nomini eius, adorate dominũ in atrio sancto eius.*

2 Maxime autem afferte Domino gloriam & hon[illegible]rem, venerando illũ
& cantica laudis illi canendo, quæ sunt sacrificia [illegible] omnium gratissima:
* afferte, inquam, illi gloriam nomini eius debitam, h[illegible]c est, adorate Do-
minum, suppliciter vos incuruantes coram eo in atrio sancto eius.

*3 Vox Domini super aquas. * † Deus maiestatis intonuit, Dominus super aquas multas.*

3 Et quidem meritò omni honore dignus est, me[illegible] coram illo venera-
bun[illegible] procidere debetis propter admirandam ipsius potentiam, quæ a- a
pertissimè sese [illegible]xerit, dum horribilem omnibus tonitrui sonum causat
cum pluuiis & nymbis. Ec[illegible]e enim, cum vult D[illegible]minus terribilis & mira-
bilis, vox tonitrui eius fit super aquas: * gloriosus Deus cum declaratio
ne suæ maiestatis int[illegible]nat, idq; super aquas vox maris multas, super quas
hæc longe lateq; diffun[illegible]itur, abyssum earum commouens: quemadmo-
dum olim fecit, cùm per mar[illegible] rubrum populum suum ex Ægypto tradu-
ceret, tonãte cœlo super aquas, quibus cum sui[illegible] omnibus Pharao demer-
sus est. † Super aquas item in nubibus adhuc pendentes, mirificè intonat
Dominus super eas suam hominibus declarans potent[illegible]am.

4 Vox domini in virtute, vox Domini in magnificentia.

4 Hæc vox Domini cum virtute est & magnific[illegible]a, potentissima est, &
magnificentissima, per quam admirabili[illegible] potenti[illegible] & magnifice fiunt,
quæq; diuinæ potentiæ & claritatis clarum est indicium.

5 Vox domini confringentis cedros, & confringet dominus cedros Libani.

5 Hæc enim vox Domini, vox est eius, qui per eam confringet cedros, ar- b
bores densas admodum & durissimas: Dominus, inquam, sua voce con-
fringit, cùm vult, cedros montis Libani, in quo copiose na[illegible]untur.

*6 † Et comminuet eas tanquam vitulum Libani. * & dilectus quemadmodũ filius vnicornium.*

6 Nec magna difficultate eas confringit, sed [illegible] a facil[illegible]te. Nam quàm
facilè tener vitulus Libani [illegible]nfringitu[illegible] & comminuitur, * aut tener filius
vnicornium adhuc ap[illegible] pa[illegible] [illegible] agens, [illegible] pl[illegible] d[illegible]igitur, [illegible] c
& eiusdem Libani cedros voce[illegible] [illegible]ctas comminuit. † Hæc autem [illegible]
tenti sua voce frequẽter pro pop[illegible] sui salute Do[illegible]minu[illegible] operat[illegible] [illegible]n-
fringens & comminuens fortissi[illegible]as hostium act[illegible]s quæ tanqu[illegible] [illegible]
superbe se erigebant, con[illegible] aquas summe ab eo dil[illegible]ctus rex populi sui, di
lectus etiam populus eius fuit quasi filius vnicornium mu[illegible]us semper &
insupe[illegible]bilis, ac fortitudine a Deo accepta velut cornu vnicornis om-
nes h[illegible]ste[illegible] suos [illegible]oterens.

*7 Vox Domini intercidẽtis flammam ignis. * vox Domini concutientis des[illegible]rtum. & commouebit Dominus desertum Cades.*

7 Vox Domini, [illegible] est eius, q[illegible] per e[illegible]m [illegible] tanq[illegible] [illegible]- d
neas flammas fulmin[illegible] [illegible] c nub[illegible]bus Dominus tonand[illegible]
culatur, altero alterum [illegible] sequente: * vox Domini, eius est [illegible], qui per
eam timore [illegible] concutit feras de[illegible]rt[illegible], feras vast[illegible] [illegible] Cade[illegible], Domi-
ni: p[illegible] m vocem, c[illegible] volet, timore magn[illegible] cont[illegible].

8 Vox Domini præparantis ceruos. † & reuelabit condensa.

8 Vox Domini, vox est eius, qui [illegible] ea[illegible] pr[illegible] pa[illegible] timidos [illegible] ad [illegible]-
gam & cursum, ceru[illegible] difficil[illegible] [illegible] p[illegible]tus [illegible] tas
ad partum præparat: vox tonitrui denudat & deteg[illegible] syluar[illegible] [illegible],
densitate obscuras: has enim arbores, arborumq; ram[illegible] de[illegible] con- e
spicua facit quæ antea in [illegible] latebant. [illegible] V[illegible]x [illegible] lat f
syluas, quia, quæ in eis absconditæ l[illegible]te[illegible]ant, f[illegible]s [illegible]
** & in templo eius omnes dicent gloriam.*
in conspectu[illegible]m prodire facit. * Atque ob hæc d[illegible]
opera, omnes Dei cultores Deo dicunt in templo eius [illegible]
tes i[illegible]um qui tam est in operibus mirabili[illegible], gan[illegible]
tem habere protectorem, qui vt al[illegible]is omnibu[illegible] suo tonitru timo[illegible] in-
cutit, ita suos hac potentiæ sua de[illegible]latatione [illegible]car, ac [illegible] laudem suam
compellit.

*9 Dominus diluuium inhabitare facit. * & sedebit Dominus rex in æternum.*

9 Dominus est, qui tempore Noë in peccatorum vl[illegible]ion[illegible] diluuium diu g
morari fecit super terram, quique & nunc frequenti[illegible] post tonitrua & ful
mina nymbos super t[illegible]ã perseuerare facit, & q[illegible]i [illegible] mund[illegible] om-
nium Dominum [illegible]uis port[illegible]ntosis fact[illegible] declarauit, hi[illegible] semper omnibus
præsidebit, & manebit rex in æternum.

10 Hic

10 Dominus virtutem populo suo dabit:
** Dominus benedicet populo suo in pace.*

10 Hic autem potentissimus Dominus virtutem suam etiam populo suo communicabit, fortem eũ contra omnia mala reddens, * ipsumque beabit ac benedicet, donando ei, deuictis hostibus eius, pacem, ac omnium rerum tranquillum successum. Itaque Dei potestas, etsi impiis formidanda, in quorum timorem & exitium sua potentia vtitur, piis tamen populo, in cuius bonũ suam potentiam exerit, gaudij merito, lætitiæ, ac maioris fiduciæ causa esse debet.

PARAPHRASIS EIVSDEM, SECVNDVM SENSVM MYSTICVM.

1 † Afferte Domino filij Dei, afferte Domino filios arietum.

Vos spirituales viri, qui Deum præsentiùs & insigniùs refertis, ampliori diuinitatis portione beneficiis atque virtute donati à Deo, adducite ad Deum in Ecclesia eius sancta filios arietum, homines qui vestra doctrina filij & imitatores fiant Prophetarũ & Apostolorum, gregis Dominici ducum insigniũ & fortiũ. † Sed & vos omnes fideles afferte & offerte vos ipsos Domino, tanquam filios Patriarcharum & Apostolorum, illorum fidem & puram conuersationem in omnibus coram Deo exhibentes.

2 Afferte Domino gloriam & honorem: afferte Domino gloriam nomini eius,
† adorate Dominum in atrio sancto eius.

2 Afferte Domino gloriam & honorem, voce & vita vestra ipsum honorantes, afferte Domino gloriam nomini eius debitam, suppliciter veneremini Dominum in sancta fidelium congregatione, extra quam nullus Dei cultus gratus esse potest. † adorate etiam eum in aula eius regia, cælesti, in qua residet omnium Dominus.

3 Vox Domini super aquas.
** Deus maiestatis intonuit, Dominus super aquas multas.*

3 Meritò certè vos fideles omnes Deum laudare & venerari debetis, propter declaratam eius potentiã, ac beneficia exhibita, per vocem Euãgelicæ prædicationis. Hæc enim vox Domini, tanquam tonitruum quoddam grande, super aquas facta est: * gloriosus Deus gloriosè intonuit super aquas multas, dum Euangelicæ prædicationis vocem breui temporis spatio dispersit super omnes populos (siquidem aquæ multæ, populi multi) eósque terribili futuri iudicij comminatione conturbauit, & ad pœnitentiam commouit.

4 † Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia.

4 Vox hæc Domini cum virtute & cũ decore magno facta est. Neque enim vt humana vox infirma fuit & inefficax ad persuadendum, sed potenter admodùm & gloriosè multorum populorum conuersionem operata est, potentibus & sapientibus huius seculi nõ resistere ei valentibus, cùm tamen fortiter, omnibusque viribus conarentur. † Cum virtute etiã signorum & prodigiorum multorum facta est, per quæ mirum in modum confirmata est & glorificata.

5 Vox Domini confringens cedros, & confringet Dominus cedros Libani.

5 Bene autem cum virtute magnificam vocem hanc Domini esse dico. Ipsa enim confringit eos, qui per suam superbiam & fortitudinem, tanquam altæ fortesques sunt cedri: confringit, inquam, Dominus sua voce eos qui sunt quasi electissimæ cedri montis Libani. Fortissimos enim ac superbissimos dæmones toti humano generi dominantes Euãgelica prędicatio contriuit, vires eorum frangens, ac dominium illorum auferens. Tyrannos etiam multos, potentesque & sapientes huius seculi, tanquam cedros quasdam exaltatos in hoc mundo, confregit, superans eos via ac sapientia, qui aduersum Euangelicam prædicationem praeualere non potuerunt. Sed & multos huius seculi potentes & sapientes salubriter confregit, semperque confringit, subiiciens eos fidei ac religionis iugo, fracta animi ipsorum superbia.

6 Et comminuet eas tanquam vitulum Libani,
† & dilectus quemadmodũ filius vnicornium.

6 Nec magna has cedros difficultate confringet, sed quemadmodum tener vitulus Libani facile comminuitur, aut delicatus filius vnicornui, à parentibus, apud quos adhuc agit, admodùm dilectus. Faciet enim vox Domini eos qui priùs vt feroces tauri & vnicornes indomabiles ac fortissimi habebantur, iam sint tenerrimis vitulis aut vnicornium pullis similes. † Et dilectus filius Domini Messias, quem illi cedris similes validè oppugnant, semper erit sicut filius fortissimorum vnicornium, inuictus semper ac insuperabilis & in se, & in populo suo, aduersum quem nec portæ inferi vnquam præualebunt.

7 Vox Domini intercidentis flammam ignis,
** vox Domini concutientis desertum & commouebit Dominus desertum Cades.*

7 Vox haec Domini diuidit flammas ignis, quia per eã charitas, aliaque spiritualia dona, cæcas ac frigidas hominum mẽtes illuminantia, purgantia, atque incidentia, ab igne diuini spiritus prodeuntia, variè fidelibus sunt distributa, & diuisa. * Vox Domini timore grandi cõcussit regiones vastissimas gentium, quæ more ferarum desertæ viuebant, moribus incultis, rationis penè expertes, sine Deo, sine lege existentes: quas ita horribili iustitiæ diuinæ comminatione conturbauit, vt ab infidelitate mox ad fidem conuerterentur.

8 † Vox Domini præparantis ceruos.

8 Vox Domini fideles tanquam ceruos quosdam alacres & promptos præpa-

præparat ad currendum viam virtutis, ad pugnandum cum serpentibus venenosis, cum iniquis dæmonibus, & ad extrahendum huiusmodi serpentes de cauernis, in quibus latitant, de infidelium, scilicet, cordibus. † Vox hæc mentes hominum, quæ ceruarum more ad pariendum virtutum opera difficiles sunt & tardæ, ad partum faciles facit, timore iudicij interiora concutiens & commouens. * Vox ista obscuras syluas detexit. Nam auferens legales cæremonias, syluarum more obscuras, ac veritaté vmbrarum inuolucris obtegentes, veritatem ipsam cospicuam ac cognitam fecit. † Et cæcas ac syluestres infidelium mētes, in quibus variæ passiones quasi feræ quædā suas latebras & habitationes constituerunt, sublata tenebrarum densitate denudauit, vt latentes in ea feræ manifestæ facta sint, sicq; capi facilè potuerint. * Et ob hæc omnia a Deo potēter ac salubriter facta per Euangelicam prædicationem omnes fideles in tēplo eius dicentes ei gloriam.

*† *& reuelabit condensa.*

* *& in templo eius omnes dicent gloriam.*

9 † *Dominus diluuium inhabitare facit:*

9 Dominus qui tempore Noë diluuium inundare fecit, quo vitia omnia absorberentur, in quo iustus Noë cum suis seruatus est in arca, hic & Euangelij tempore baptisma tanquam diluuium perseuerare facit in Ecclesia, vt illo peccata demergantur, seruentur autem quotquot iustitiæ dediti in Ecclesiæ arca sese receperint. † Et quomodo aquarum abundantia tonitru subsequi solet, ita & Euangelicæ prædicationis vocē abundantia spiritualis gratiæ subsecuta est, quam per Euangelium inhabitare facit in Ecclesia sua. * Nec est quod de iugi protectione & custodia populi Domini quisquam dubitet. Ipse enim Dominus regnum obtinebit sempiternum, populum suum semper regens, & ad ea quæ salutis sunt, promouens.

* *& sedebit Dominus rex in æternum.*

10 *Dominus virtutem populo suo dabit.*

* *Dominus benedicet populo suo in pace.*

10 Dominus fortitudinem populo suo dabit, quò & inimicis suis omnibus resistere, & quæ recta sunt & bona operari valeat. * Dominus cumulatim benefaciet populo suo, ei veram ac solidam pacem mittēs, cùm omnium bonorum affluentia. Et quidem in hoc seculo pacem iucundissimam mentis, ab omni vano timore ac perturbatione liberatæ suppeditabit: in futuro autem æternam pacem, nullo vnquam mali metu perturbandam.

ANNOTATIONES.

a VOX DOMINI SVPER AQVAS] Vocem istam Domini varij variè accipiunt, & quidam quidem generaliter Dei imperium, quidam Christum verbum Patris, alij vocē eam quæ audita fuit super Christum dum baptizaretur à Ioanne. Verùm vt certum satis est Prophetam ad literam loqui de tonitruo quod frequenter Dei vocem vocat: ita secundùm mysticum sensum intelligitur Euangelij prædicatio, quæ & in alijs locis frequenter per tonitruum significatur.

b VOX DOMINI CONFRINGENTIS.] Melius ex Hebræo pro genitiuis, confringentis, intercidentis, concutientis, & præparantis, verterentur nominatiui, vt referantur ad vocem Domini, & sit: Vox Domini cōfringit cedros quomodo in quarto mēbro habent Græca, Vox Domini præparās ceruos. Vnde Euthymius monet quosdam velle genitiuos illos præcedentes positos pro nominatiuis, per figuram, qua casus pro casu ponitur. Nos in paraphrasi indicauimus, quomodo seruata nostra lectione, intelligi tamē commode possit, id quod propheta de voce Domini asserere voluit.

c ET COMMINVET EOS, &c.] Hebræa longè secus habent: Et exilire eas faciet sicut vitulum Libanon, & Sarion sicut filium vnicornium, supple, exilire faciet: qui sensus facilis est. Et talis est loquendi modus postea, Montes exultauerunt vt arietes, &c. Est autē Sarion, mons Hermon, non ille quidem, qui iuxta Iordanem est, sed alius maior & altior iuxta Libanum, vltra Traconitidem regionem, qui, vt dicitur Deut. 3. à Sidonis Sarion, ab Amorrheis Sanir dictus est. Quomodo autem pro Sarion, Septuaginta verterint, ἠγαπημένος, dilectus, aut quid legerint pro Sarion, nō facilè videtur. Sensus tamen nostræ literæ duplex in paraphrasi indicatur, tam in sensu literali, quam in mystico. Potest enim participium, dilectus, construi cum substantiuo, filius, post, quemadmodum: & tunc est sensus facilis. Iste comminuet eas sicut vitulum, & quemadmodum comminuitur dilectos pullus vnicornium, quam constructionem literæ Latini omnes sequuntur. Valentia autem addit & aliam rationem, quare Christus cōparetur filio vnicornium, videlicet, quia sicut vnicornis per intinctionem extremitatis sui cornu, purgat aqua, veneno serpentum infectas, vt non noceant bibentibus: ita & Christus per contactū aquæ Iordanis aquas purgauit, ac vim cōtulit purgandi alios, fecitq́, vt ipsum sequentibus aquæ sint salubriter potabiles. Alij etiam alias addūt rationes. Verùm hæc etsi suauia sint, tamen extra propositum esse videntur. Notādum autē Græca hic etiam aliter habere quam Latina. Habēt enim pro genitiuo, Libani, accusatiuum, Libanum, quem Euthymius per distinctionem coniungendum vult cum præcedentibus, vt sit sensus: Commouet totum Libanum. Notandum & illud quod verbum λεπτυνεῖ, quod noster vertit comminuet, verti etiam potuisset, attenuabit, vt significetur, cedros attenuatas ramis auulsis, sicut attenuatus est tener vitulus Libani.

PRÆPARANTIS CERVOS] Vertendum foret, ceruas. Nam Hebræa fœmininum manifestè habēt, & Græca dictio ἐλάφος vtrūque significat, ceruū & ceruā. De partu ceruæ tanquā re mirabili fit mētio Iob. 39. d

REVELABIT, &c. Pro, cōdēsa, Græcis est δρυμοὺς, quod propriè syluas significat arboribus densas. Vnde Augustinus legit syluas. e

OMNES DICENT GLORIAM.] Verti ex Hebræo etiam potest, & melius: sic & in templo eius omne hoc dicit gloriam: vt significetur, omnes has res Deum suo modo laudare, cuius potentiam testantur. f

DOMINVS DILVVIVM] Ex Hebræo cōmodissimè sic vertitur, Dominus in diluuio sedit, & sedebit Dominus rex in æternum. Qui versus apertus est significans Dominū ab initio mundi rerum potitū fuisse, semperq́, potiturum. Græca habent futurum κατοικιεῖ, i. inhabitare faciet, Aug. per præsens, inhabitat.

Psalmus cantici, in dedicatione domus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XXIX.

Graui aliquo morbo, aut alio aliquo mortis periculo liberatus Propheta, hoc Psalmo Deo gratias agit, simul & caussam suæ infirmitatis indicans, & quomodo pristinã recuperarit sanitatem, docens, nimirũ quòd ne stabilẽ quisquam sibi in hac vita fœlicitatẽ promitteret, in morbum incidere Prophetã Deus passus sit, & per orationem ad Deum fusam curationẽ morbi se accepisse gloriatur. Quòd autẽ Psalmus hic inscribitur: in dedicatione domus: plerique verisimiliter existimant dedicationẽ ædium magnificentissimarum, de quibus fit mentio in lib. Reg. incidisse in id tempus, quo emerserat e morbo. Itaque illum gratias agere Deo, qui valetudine cõfirmata, facultatẽ sibi dedisset dedicãda atque habitanda domus, quã nuper ædificaret, quãdo & dedicatio domus facta est: quia in templũ & domũ animæ corpus readificatũ fuit. Ad exemplũ autẽ Dauidis, vnusquisque sibi hunc accõmodare potest, qui ad tẽpus à Deo sibi relictus, atque vt suam fragilitatẽ meliùs agnosceret, in mortale aliquod crimẽ prolabi permissus, post obtentam suis precibus animæ curationem, gratias agit Deo pro recuperata sanitate ac lætitia mentis. Nã & tunc fit dedicatio domus, cùm anima hominis Dei gratia inhabitare incipit, & spirituali innouatione eã Deo consecrat. Itaque in hac accõmodatione, quæ ad literam intelliguntur de infirmitate & morte corporali, mysticè accipienda sunt de infirmitate animæ ac morte æterna, quemadmodum in Psalmo sexto.

PARAPHRASIS.

1 Exaltabo te Domine quoniã suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me.

2 Dominus Deus meus clamaui ad te: & sanasti me.

LAVDIBVS efferam te Domine, quoniam de mortis periculo me susceptum extulisti, nec dedisti ansam inimicis meis gaudendi super morte mea.

2 Domine Deus meus clamaui ad te, vt me ab infirmitate graui, ac morte imminente liberares, quod & præstitisti, curando morbum meum.

3 Domine eduxisti ab inferno animam meam:

** saluasti me a descendentibus in lacum.*

3 Iam sepulchro ac morti proximus, eram, ac propemodùm descenderã ad vmbras inferni: Verum tu Domine eduxisti ab inferno animã meam [illegible] mihi [illegible]: * saluasti me, vt non essem vnus eorũ qui descendunt in sepulchrum.

4 Psallite Domino sancti eius.

** † & confitemini memoriæ sanctitatis eius.*

4 Proinde vos, qui coram Deo sanctitati & bonitati studetis, Psalmos a in honorem Domini cantate, scientes eandem benignitatem, quam mihi modò exhibuit, & vobis esse expositam, * propter quod laudate memoriam sacrosanctæ maiestatis ipsius gratias agite ei quòd noster sanctissimus Dominus semper tandem memor sit, etsi ad tempus oblitus videatur † Vestro item præconio celebrem facite, & augustam memoriam sanctitatis eius, vt eius passim homines recordentur cum laude eius.

*5 Quoniã ira in indignatione eius * & vita in voluntate eius.*

5 Quoniam punitio quidẽ est in zelo iustitiæ eius qui peccatis hominum offensus & indignatus peccata punit & vindicat: * verùm hæc punitio non est in voluntate eius, non est ipsi in vindicta beneplacitũ, sed vita omneque bonum est in voluntate eius. Ipsam enim est sua natura volunt[illegible], nec [illegible] modo coactus aut [illegible] b[illegible] hominibus impartit impartitque semper [illegible] autem vindictam non ex electione, aut voluntate, sed [illegible] infert. Non enim vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur, & viuat.

6 Ad vesperam demorabitur fletus, & ad matutinam lætitia.

6 Vnde sit plerunque, vt si sub vesperum adueniat homini aliquid flebile, illo mane post vnius pernoctationem, depulso, mane succedat lætitia.

7 Ego autem dixi in abundantia mea.

** non mouebor in æternum.*

7 Et quidem cum deuictis hostibus, & regno constituto, omnia mihi secunda cederẽt, omniumque rerum cõpia affluerer, ego cum animo meo loquebar, ac mecum cogitaui in hunc modum: * Iam, nulla vi, nulla calamitate deiiciar de hoc florenti rerum mearum statu, iam tutus mihi adest [illegible] calamitatem meorum, posthac nihil experiar mali.

8 Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem.

8 Tu enim Domine nõ per mẽa merita aut vires, sed per tuum beneplacitum, claritati ac excellentiæ regni mei contulisti fortitudinem magnã, qua iam omnibus hostibus meis superior factus eram, & in regnum confirmatus, atque ob id stabilem mihi fœlicitatem pollicebar.

9 Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.

9 Verum quo aduerterem [illegible] instabilitatẽ, & meliùs cognoscerẽ omnem fœlicitatem à te pendere, neque quenquã tam fœlicem esse, qui non illico miser fit si [illegible] Deus subtrahas beneuolentiã, hinc paulisper fauorem tuum mihi subtraxisti, immittendo mihi grauem corporis infirmitatem, & ego consternatus sum, videns me frustratum mea expectatione.

10 Ad te Domine clamabo & ad Deum meum deprecabor.

10 Neque tamen de recuperando tuo fauore desperaui, sed bene confisus de tua bonitate, ad te ex intimo affectu clamaui, & ad te Deũ meum deprecatus sum, sic dicens.

11 Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?

11 Quidnam proficeret tibi hominibúsque vita mea, si nunc præmatura morte absumptus descendero in sepulchrum, ibique putrefactionem

nem corpus incurrat?

12 Nunquid confitebitur tibi puluis, aut annuntiabit veritatem tuam?

12 Num in cinerem, secundùm corpus, red- ctus homo te laudare poterit apud mortales, aut deprædicare tuam in promissis fidelitatem? Nequaquam certè. Atqui mortem non ob priuatam mei ipsius rationem deprecor, sed vt gloriam tuam apud homines amplificem, collapsam religionem restaurem, ac promissionum tu rum veritatem in me seruatam annuntiare possim, nec habeant inimici mei, imò tui, ansam gloriandi super interitu meo cum blasphemia tuæ in promissis veritatis, quam tanquam vanam irridebunt.

*13 Audiuit Dominus, & misertus est mei: * Dominus factus est adiutor meus.*

13 Cùm autem sic orarem, audiuit Dominus orationem meam, audiénsque misertus est mei. * Dominus enim factus est adiutor meus, eripiens me à morte quæ tunc impendebat.

*14 Conuertisti planctum meum in gaudium mihi: * concidisti saccum meum, & circundedisti me lætitia.*

14 Commutasti mihi mœrorem meum in gaudium reddita sanitate, omnémque luctum à me amouisti, * sicq; quasi saccum, quo in signum mœroris indui solemus, rupisti, & pro sacco luctus, me ex omni parte vestiuisti, & perfudisti lætitia.

*15 Vt canat tibi † gloria mea, * & non compungar, * Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.*

15 Vt in tuum honorem caneret anima mea, quæ decus est & gloria mea, † vtque omnis mea laudatio non alij quàm tibi cantaret, * & non ampliùs ego nimio dolore compunctus silerem a tua laude. Quod vtique Domine fideliter præstabo. * Te enim Domine Deus meus, toto vitæ meæ tempore laudabo, tibi meam salutem acceptam referés, tuamque bonitatem, ac veritatem prædicans.

ANNOTATIONES.

SICVT in aliis plerisque Psalmis Christi typú gerit Dauid, ita & hic Psalmus Christo non incógruè tribui potest, tanquam gratias agenti Deo patri propter liberationē suam a morte & inferno per resurrectionem ipsius. In illum enim non metaphorica, sed propria locutione competit, quod dicitur de eductione animæ ex inferno, quanquam in illum non ita quadrat, quod habet hic Psalm. Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum: &, Auertisti faciē tuam à me, nisi eo intelligamus significari, post eum statum, quo ob miracula gratus fuit populo, ac salutatus tea, à Deo ad tēpus derelictum in summa crucis ignominia, ita vt queretur in cruce: Deus meus, vt quid dereliquisti me? postquam derelictionem rediit Dei in illum fauor, cùm in morte eum nō reliquit, sed resuscitauit a morte, mœrore in gaudium conuerso.

CONFITEMINI MEMO. &c.] Huius partis, quæ etiam est in fine Psalmi 96. quanquam ibi habeamus, sanctificationis, duplex indicatur in paraphrasi intelligentia. Altera vt memoria ad Deum referatur, quòd, sci licet, ipse nostri memor fuerit: quem sensum tradit Euthymius: Altera, vt memoria ad omnes referatur, & significetur confessione laudis memorādam, & celebrem reddendam eius sanctitatem. Quem sensum ferè intelligunt qui Hebræa sectantur. a

---

In finem, Psalmus Dauid in extasi.

ARGVMENTVM PSALMI XXX.

Refert hoc Psalmo vir sanctus, quomodo in persecutione, quam ab Absalone, aut potiùs a Saule perpessus est, Deum precatus sit. Primùm quidem spem quam semper habuit in Dei bonitate, deinde propter calamitatum suarum magnitudinem, & inimicorum suorum iniquitatem, petens liberari ab inimicis suis. Postremum bonitatis Dei erga sperantes in se immensitatem, & custodiam ingem ab iniquis hominibus admirans, de diuina benignitate sibi exhibita Deum benedicit, omnésque Dei cultores ad Dei studium, & amorem ac ad fidendum fortiter illi, qui à se pendentes haud potest deserere, hortatur. Cùm autē Saluator, Luca teste, in cruce pendens, hemistichio quodā ex hoc Psalmo desumpto vsus sit, dicens: Pater in manus tuas, &c. satis patet in his quæ Dauid hic se passum canit, Christi vmbram pratulisse, ac proinde mysticè totum etiam hunc Psalmum Christo conuenire. Ad cuius, Dauidisq; exemplum etiam cuilibet conuenit homini, qui in magna aliqua constitutus afflictione, siue corporali, siue spirituali, Dei misericordiam implorare voluerit. Quòd autē in Græcis, Latinisq; codicibus habetur in titulo, pro extasi, significat orantis intentam deuotionem, mentem a corpore alienantem, aut potiùs orantis summum pauorem, mentem hominis perturbantem, & præcipitantem. De quali extasi fit mentio in fine Psalmi.

ANNOTATIONES.

*1 In te Domine speraui, non confundar in æternum: * in iustitia tua libera me.*

N te Domine omnem meam spem constitui, ne igitur sinas, vt vnquam pudefiam, spe & expectatione mea frustratus: * sed per tuam iustitiam & fidelitatem, libera me à malis quæ me premunt, & ab inimicis me persequentibus. Exposcit enim hoc tua iustitia, vt sicut pollicitus es, non destituas tua ope sperantes in te. Exposcit tua iustitia, vt ab iniquis innocentes liberes. Psal. 30.

*2 Inclina ad me aurē tuam * accelera vt eruas me,*

2 Tu Domine, cuius altitudinem mea humilitas attingere non valet, inclina te & cōdescende te mihi. Clemēter attende orationi meæ, exaudiens eam: * cùm periculum in mora sit ob hostium improbitatem, ne quæso differas extremè periclitanti auxilium tuum, sed festina, vt me eruas ab his angustiis.

3 *Esto mihi in Deum protectorem. & in domum refugij,vt saluum me facias:*

3 Exhibe te mihi Domine Deum protectorem , & quasi domum , ad
quam tutò confugiam,ita vt saluum me facias ab inimicis meis, me ad
perdendum insequentibus.

4 *Quoniã fortitudo mea & refugium meum es tu:*

** & propter nomen tuum deduces me,& enutries me.*

4 Tu enim Domine solus es , per quem fortis esse soleo contra inimi-
cos meos:tu is es,ad quem confugere soleo. Tu etiam es,& modo forti-
tudo mea,cui soli nitor, per quem spero me ab inimicis meis seruandū.
Tu es,ad quem modò tanquam ad locum munitissimum cōfugio. * Ita-
que propter teipsum, propterea quia misericors appellaris & fidelis, de-
duc me, vt te duce ambulem absque nocumento insidiantium mihi in
via,& tanquam bonus pastor enutrias me,vt nihil mihi desit.

5 *Educes me de laqueo hoc quem absconderunt mihi;*
** quoniam tu es protector meus.*

5 Educ me ab insidiis his quas latenter mihi disposuerunt inimici mei,
vt me caperent,* quoniam tu solus es,quem in protectorem mihi dele-
gi,qui ab hostibus meis semper me protegere soles.

6 *In manus tuas commendo spiritum meum. * redemisti me Domine Deus veritatis.*

6 Potentiæ & curæ tuæ commendo Domine spiritum meum , quem
mihi eripere hostes contendunt: * quod oh id meritò facio, quia hacte-
nus me semper redemisti tu Domine,qui es Deus in præstandis promis-
sis constantissimè verax: propter quod securus confido,te & iam spiri-
tus mei & vitæ curam gesturum , & tua potentia me custodiendum , ne
peream.

7 *Odisti obseruantes vanitates superuacuè.*

7 Odisti eos qui attendunt ad res vanas , ex quibus nullam vtilitatem
vnquam percipient, vt qui ad idola vana respiciunt , ab illis salutem ex-
pectantes, quique ex superstiosa creaturarum obseruatione , futurarum
rerum requirunt euentum:deinde quia vana hominum attendunt auxi-
lia,atque in caducis rebus spem constituunt.

8 *Ego autem in Domino speraui:*
** exultabo & lætabor in misericordia tua:*

8 At verò ego non in huiusmodi rebus, sed in te omnem meam spem
constitui,quam non vanam fore vt illorum spem confido: * Iuxta spem
enim in te habitam aliquando liberatus exultabo , & lætabor de miseri-
cordia tua mihi exhibita.

9 *Quoniam respexisti humilitatem meam:* saluasti de necessitatibus animam meam.*

9 Quoniam scilicet declarasti te videre afflictionem meam, quam in-
iustè ab hostibus meis patiebar,* & saluasti de angustiis animam meam.

10 *Nec conclusisti me in manibus inimici,*
** statuisti in loco spatioso pedes meos.*

10 Nec siuisti me concludi & constringi in manibus inimicorū meo-
rum,vt in eorum potestatem captiuus venirem : * quin potius me edu-
ctum ex angustia inimicorum circundantium collocasti, & confirmasti
in latitudine,vt iam liberè quouis pergere possem.

11 *Miserere mei Domine, quoniam tribulor:* conturbatus est in ira oculus meus, anima mea,& venter meus.*

11 Sic autem,vt de tua misericordia exultare mihi liceat , tu Domine,
qui miseris libenter misereri soles,miserere mei quoniam grauissimè af-
fligor ab inimicis meis, * præ ira & infestatione hostili , quam iamdiu
perpessus sum oculi mei turbati sunt,vt clarè videre nequeant:sed & ani-
ma mea,& quæcunq; sunt interiora corporis mei in medio ventris mei,
nimio angore & pauore conturbata sunt.

12 *† Quoniam defecit in dolore vita mea . & anni mei in gemitibus.*

12 Consumpta est enim bona pars vitæ meæ in mœstitia, & anni mei
iam multi in gemitibus transacti sunt. † Perque dolorem ac gemitus vi-
ta mea penè defecit , ita vt dolore vitalem succum exsiccante , mortuo
magis similis sim,quàm viuenti.

13 *Infirmata est in paupertate virtus mea:* & ossa mea conturbata sunt.*

13 Præ diuturna ac magna afflictione,quam patior,robur animi & cor-
poris imminutum * est,& ossa mea mota sunt à fortitudine,& soliditate
illa quam habebant,non valentia amplius,vt antea,me sustinere.

14 *Super omnes inimicos meos factus sum opprobriū vicinis meis valde:& timor notis meis.*

14 Et cùm tanta iam sit mea afflictio,non habeo tamen in hominibus
qui me consolentur. Nam propter multitudinem inimicorum meorum
habitus sum tanquam probrosus,& execrabilis, etiam his qui mihi valde
erant propinqui, * & terrori fui amicis meis,qui metuentes me, ne pro- a
pter me periclitarentur, mihi coniungi timuerunt.

15 *Qui videbant me , foras fugerunt à me:*
** obliuioni datus sum tanquam mortuum à corde.*

15 Itaque quotquot viderunt me in publico, relicto me solo, foras fu-
gerunt à me,vel quòd tanquam probrosum aduersarentur,vel quòd me-
tuerent,ne propter me periculum aliquod sustinerent: * obliuioni datus
sum a corde tanquam si mortuus essem,nullis ob salutis desperationem
mei curam gerentibus,atque adeò omnibus mei planè obliuiscentibus,
quomodo obliuioni dari solent mortui.

16 *Factus sum tanquam vas perditum,*
** quoniam audiui vituperationem multorum commorantium in circuitu.*

16 Similis factus sum vasi confracto,quod vt omnino inutile ab omni-
bus reijcitur , quod expertus loquor. * Audiui enim vituperationem &
infamiam mei à multis commorantibus in circuitu meo.

17 *In eo dum conuenirent simul aduersum me , accipere animam meam consiliati sunt.*

17 Qui tunc, cùm congregarentur vnanimiter contra me , consilium
inierunt,vt eriperent mihi vitam.

18 *Ego autem in te speraui Domine , * dixi : Deus*

18 Et quidem hostes mei hoc pacto se habent,ego verò in tam multo- b
rum persecutione, in tanta omnium amicorū derelictione, in te omnem
meā spem collocaui Domine,* dixi tibi,Deus meus es tu, cui soli nitor,
quantumuis ad mortem me persequantur , vtcunque videar vndique
conclusus:non est tamen penes hostes meos,vt mihi cum volent, mor-

meus es tu, in manibus tuis sortes meæ,

tem inferant, sed in tua solius potestate ac cura sunt dispositiones vitæ
mortisque meæ, ita vt te nolente nemo mihi vitam eripere possit.

19 *Eripe me de manu inimicorum meorum, * & à persequentibus me.*

19 Tu itaque libera me a potestate inimicorum meorum,* & à perse-
quentibus me, ne mihi præualeant, nec perficiant in me quod moliuntur.

20 *Illustra faciem tuam super seruum tuum: * saluum me fac in misericordia tua Domine, non confundar, quoniam inuocaui te.*

20 Lucidam ac hilarem faciem exhibe mihi seruo tuo, declara mihi
ope lata tuum fauorem * saluum me fac ab his malis per tuam miseri-
cordiam, Domine, ne sinas me frustratum mea expectatione pudefieri,
vel ob id quoniam inuocaui te. Cedet enim non in meam tantùm, sed
& in tuam ignominiam, si inuocantem te ope tua destitueris.

21 *Erubescant impij, & deducantur in infernum: * muta fiant labia dolosa.*

21 Pudefiant potiùs impij cernentes irritos esse suos conatus, & pro
meritis suis deijciantur, erepti ex hac vita, in infernum: * fac vt flagellis
tuis ac vindicta coërciti, qui contra proximos suos dolosa ac mendacia
loquuntur, obmutescant, nec ampliùs valeant linguis suis pestiferis in-
nocentes lædere.

22 *Quæ loquuntur aduersus iustum iniquitatem in superbia & in abusione.*

22 Hi, inquam, qui loquuntur contra iustum iniqua cum magno fastu,
& qui fastum sequuntur, contemptu, quo proximis suis, quos æquales
sibi habere debuerant, abutuntur, nihili facientes eos.

23 *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine quam abscondisti timentibus te.*

23 Ad hunc certè modum te Dominum in afflictione mea deprecatus c
sum, verùm nunc liberatus tua benignitate ex consideratione tuæ in ho-
mines bonitatis, cum admiratione exclamare cogor: O verè magna est
Domine multitudo dulcissimæ tuæ beneficentiæ, quam apud te abscon-
ditè recondidisti & reposuisti, pro his qui te reuerenter colunt, vt eam
suo tempore illis depromas.

24 *Perfecisti eis qui sperant in te,* in conspectu filiorum hominum.*

24 Quam etiam omni tempore his qui sperant in te exhibuisti non d
obscurè & clam,* sed palam in conspectu & cum admiratione hominũ.
Neque in hac tantùm vita magna est tua erga timentes te bonitas, sed
multò magis pro futura vita apud te recondita habes, & parata pro ti-
mentibus te, & sperantibus in te magnifica bona, quæ nec oculus vidit,
nec auris audiuit, nec cor hominis vnquam comprehendere valuit.

25 *Abscõdes eos † in abscondito faciei tuæ, à conturbatione hominum.*

25 Abscondes eos tum in hac, tum in futura maximè vita, per faciem
tuam impiis absconditam, † & in latibulo, quod est coram te, vt liberi
sint à minis & iniuriis hominum, perturbantibus tranquillitatem. In hac
enim vita tuo benigno aspectu ac fauore ita eos quasi apud te abscondi-
tos custodies, vt non illos commoueat hominum improbitas: & in futu-
ra vita ita eos apud te contemplatione absconditæ faciei tuæ occulta-
bis, vt nullum ad eos accedere valeat malum, quod eorum fœlicitatem
perturbet.

26 *Proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum.*

26 Proteges eos in tabernaculo tuo, ita vt nihil illis nocere valeat lin- e
guarum virulentia illis contradicens, aut calumniam impingere studens.
Siquidem & nunc eos quasi in abscondito tuo tabernaculo custodies, vt
tuti sint a calumniis hominum contentiosorum: & in futura vita, in cœ-
lesti tua domo eos abditos ita defendes, vt nullam ampliùs sint audituri
malignorum contradictionem.

27 *Benedictus Dominus quoniam mirificauit misericordiam suam mihi in ciuitate munita.*

27 Benedictus sit & laudatus per omnia Dominus, quoniam mihi iam
omnibus malis erepto exhibuit mirabiliter misericordiam suam in ciui-
tate Hierusalem munitissima. In qua ingenti gloria & fœlicitate, copiá-
que omnium rerum me affecit.

28 *Ego autem dixi in excessu mentis meæ: * proiectus sum à facie oculorum tuorum.*

28 Ego autem olim cùm ex consideratione plurimorum malorum, in f
quibus me Domine diu reliquisti, mens mea perculsa stuperet, nec præ
stupore bene apud se esset, sic apud me præcipitanti iudicio cogitaui.
* Reiectus sum à te Domine, ita vt me ampliùs benigno tuo aspectu
non sis respecturus.

29 *Ideò exaudisti vocem orationis meæ, * cùm clamarem ad te.*

29 Tu itaque Domine videns animi mei summam deiectionem & de-
solationem, ne me planè absorberet, * statim, cùm toto affectu inuoca-
rem te, exaudisti vocem orationis meæ, educens me malis quibus pre-
mebar.

30 *Diligite Dominum omnes sancti eius, * quoniam veritatem requiret Dominus, & retribuet abundanter facientibus superbiam.*

30 Proinde vos sancti cultores Dei, videntes Dei in me benignitatem, g
qui è maximis malis me liberatum in summam dignitatem & fœlicitatẽ
euexit, diligite tam benignũ Dominum, * quoniam veritatẽ vitæ & iu-
stitiam Dominus amat: & quãquam videatur ad tempus illam negligere,
tamen diligenter eam obseruat, vt eos in quibus eam inuenerint custo-
diat, ac secundùm eam eis benefaciat: his autem qui valde superbè agũt,
finem superbiæ suæ, qua cõtra innoxios efferuntur, non facientes, Domi-
nus suo tempore condigna præmia retribuet, etsi aliquantisper differat.

31 *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum omnes qui speratis in Domino.*

31 Itaque omnes vos, qui spem vestram in Domino collocatis, in ten-
tationibus huius mundi nequaquam sitis pusillanimes: sed viriliter vos
gerite, fortique sitis animo, non dubitantes, quin is, in quem speratis, vos
non destituet, sed mox aderit cum sua ope & consolatione.

ANNO

ANNOTATIONES.

SVPER OMNES, &c. Præpositio, super, accipi potest pro magis quàm, vt sit sensus, habitus sum opprobrio vicinis meis, magis quàm omnes inimici mei. Aut pro, præter, vt sit sensus præterquam quòd ab omnibus inimicis meis habitus sum opprobrio, etiam probrosus sui vicinis meis. Verùm sensus in paraphrasi explicatus, iuxta quem præpositio, super, accipitur, pro propter, conuenientior est, eò quòd secundùm duos hos sensus ad hanc partem referri non possit illa pars, & timor notis meis. Et notandũ est veram lectionem esse cam coniunctione, &, factus sum opprobriũ & vicinis meis valde. Eam enim coniunctionem emphaticam habent non tantum Hebræa & Græca, sed & Augustinus, & nostra plerique exemplaria antiqua. Itaque sensus est: factus sum opprobrium etiã his qui mihi valde erãt propinqui. In eo autem quod sequitur: Qui videbant me foras fugerunt à me: rectiùs versum fuisset, foris. Nam quanquam Græca vtrouis modo verti possint, foras & foris, Hebræa tamen exigũt, foris, vt iungatur non cũ verbo sequẽti, sed cũ præcedenti, vt sit sensus: Amici mei cum me foris in publico viderũt, propter hominũ timorem nõ ausi sunt se mihi coniungere, sed abstinuerunt a consortio meo.

b IN EO DVM CONVENIRENT, &c.] Græca habent, ἐν τῷ συναχθῆναι αὐτοὺς, hoc est, in conueniendo illos aduersum me. Pro quo interpres noster vertit: In eo dũ conuenirent, cùm satis fuisset dicere, dum conuenirent, vel (sicut legit D. Augustinus) dum congregarẽtur ipsi. Proinde illud, in eo, quod ad sensum pertinet, super est.

c ET ABVSIONE] Pro abusione Græcis est ἐξουδένωσιν, quæ dictio propriè contemptum significat, quomodo legit D. Augustinus. Videri potest nostrum interpretem imitatum dictionem Hebræam, בוז Buz.

d ABSCONDISTI TIMENTIBVS] Hanc partem, qui de dulcedine futuræ vitæ hæc intelligunt, plerunque sic interpretantur, vt abscondisse dicatur Deus timentibus se suam dulcedinem, quoniam eam in hac vita nondũ eis reuelat. Verùm magis consonat et quod sequitur: Perfecisti eis qui sperant in te, si accipiatur abscõdisse Deus, quia suam beneficentiam recunditam habet pro timentibus se, quomodo in alio Psalmo per absconditа intelligantur reposita, dum dicitur: De absconditis tuis adimpletus est venter eorum.

PROTEGES EOS IN TABERNACVLO, &c.] e Pronomen, tuo, vt non est in Hebræis, nec Græcis, ita nec in correctioribus multis Latinis. Vnde sensus esse potest, proteges eos quasi in tabernaculo quodam: Frequenter enim particula similitudinis subintelligitur apud Hebræos, sicut etiam quidam subintelligunt in eo quod sequitur: Mirificauit misericordiam suam mihi in ciuitate munita, vt sit sensus: Miro modo ostendit in me misericordiam suam, protegendo me perinde ac si fuissem in ciuitate munita. Quod autem D. Augustinus legit in ciuitate circunstantiæ, inde est, quod Græcis sit dictio περιοχῆς, quæ à verbo περιέχω, deducta significat ambitum murorum. Vnde bene noster vertit, ciuitate munita.

IN EXCESSV MENTIS MEÆ.] In Græcis & f Hebræis non est mentio mentis, sicut nec apud nos Psal. 115. Vnde & Augustinus hic legit: In extasi mea. Quod ideo annotandum erat, ne quis putet hic sermonem esse de laudabili illo mentis excessu, quo ad diuinarum rerum contemplationem mens subleuatur. Significat autem Hebræa dictio festinationem & trepidationem. Diuus Hieronymus vertit, stuporem.

VERITATEM REQVIRET DOMINVS.] g Græca habent pluralem numerum ἀληθείας, veritates, sicut & Hebræa habent, fideles vel veraces. Iuxta autem vtraque originalia legendum est non per futurum requiret, & retribuet, sed potiùs per præsens, requirit & retribuit, quomodo & quædam nostra habẽt exemplaria, maximè in verbo requirit. Græcè enim est ἐκζητεῖ & ἀνταποδίδωσι. Porrò aduerbium abundanter, iuxta Græcam lectionem referendum est ad facientibus superbiam, vt quemadmodum indicat paraphrasis, significẽtur hi qui valde superbè se gerunt. Est enim Græcis. τοῖς ποιοῦσι περισσῶς ὑπερηφανίαν, hoc est, his qui copiosè faciunt superbiam. At iuxta Hebræa magis referendum est ad verbum retribuit, vt significetur, Deum copiosè retributurum superbis, hoc est, grauem eis inflicturum vltionem, & vehementer eos depressurum.

Intellectus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XXXI.

Psalmum hunc conscripsisse videtur Propheta, cùm post commissum adulterium & homicidium, in corporis infirmitatem aliasve calamitates incidisset, quas ob id ei immisit Dominus, vt vexatione dante intellectum, quæ dissimulauerat, & tegere conabatur peccata, agnosceret & confiteretur. Itaque iam accepta per peccatorũ suorum confessionem venia, primùm quidem canit fœlicem esse cui à Deo gratis condonata sunt peccata, nec ampliùs ei in pœnam imputantur: Deinde narrat, quomodo propter peccatorum suorũ dissimulationem vltricem Dei manum senserit, & per hanc delictum suum agnouerit, confessus sit, ac veniam remissionémque acceperit quantocyus. Propter quam Dei facilitatem, Dei cultores dicit meritò Deum oraturos, si quando vel peccatorum conscientia vel afflictione aliqua premantur: Postea verò sermone ad vnumquemlibet conuerso, erudiendo admonet ne brutis similes efficiamur, vt quemadmodum illa fræno compelluntur hominum voluntati inseruire, ita & nobis opus sit Dei flagellis, quibus adigamur accommodare nos diuinæ voluntati. Postremùm peccatorum & iustorum diuersitatem describens ad lætitiam omnes iustos ob paratam illis Dei misericordiam generaliter inuitat.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Beati quorum remissæ sunt iniquitates.
** & quorum tecta sunt peccata.*

FOELICES sanè illi, quorum scelera à Deo sunt condonata, * & quorum peccata abscondita sunt, vt ea non aspiciat Deus ad vindicandum. *Psal. 51.*

2 Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum:
** nec est in spiritu eius dolus.*

2 Fœlix ille cui non imputauerit Dominus peccatum, sua gratia illud remittens, nec commeritas pro eo pœnas exigens. * Fœlix is, cuius animo nulla est fictio, nullum mendacium, aut simulatio, qua Deo imponere velit. Talis enim, etiamsi peccauerit, cum ex animo humiliter suum peccatum agnouerit, & confessus fuerit, facile sine vindicta veniam a Deo consequetur. a

3 Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea,
** dum clamarem tota die.*

3 Quoniam autem ego tacui, & peccata mea dissimulaui, ac confiteri neglexi, ideo ossa mea quasi vetustate consumpta, languida facta sunt, b
* dum assidue eiularem & clamarem præ nimio afflictionis dolore, in quam ob mea peccata incidere me permisit Dominus.

4 Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua:

4 Per diem enim, perque noctem assidue manus tua Domine, ac potestas scelerum vltrix, me grauiter pressit, iam ista mihi graui tribulatione: c

** conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina.*
Delictum meum cognitum tibi feci:
** & iniustitiam meam non abscondi.*

* ego autem, dum sic spina infigeretur mihi, dum sic me pungeres aduersitatum stimulis, per miseriam meam quam immisisti, conuersus sum ad te. Delictum meum quod priùs dissimulauetam, sed iam vexatione dante intellectum, aduertere coactus sum, tibi per confessionem aperui: & iniustitiam meam, quam admiseram, non iam ampliùs reticui.

5 Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino:
** & tu remisisti impietatem peccati mei.*

5 Statui apud me confiteri Domino contra me iniquitatem meam, meipsum accusando, & reum agnoscendo: * tu, quæ tua magna est clementia, statim vbi vel confiteri iniquitatem proposuissem, remisisti iniquitatem quam peccato meo admiseram.

6 Pro hac orabit ad te omnis sanctus,
** in tempore opportuno.*

6 Propter hanc rem, quoniam scilicet tam facilis fuisti in remittendo peccato meo, & tam exorabilem te declarasti, ideò meo exemplo omnis qui sanctitati studet, ad te orationem fundet, * in tempore istius vitæ, quod est opportunum tempus inueniendi gratiam tuam. † In tempore item quo te orare opportunum fuerit. Non est enim quisquam, quantumuis sanctus, qui non frequenter peccet, quique non debeat pro peccatorum remissione tibi supplicare.

7 Verumtamen in diluuio aquarum multarum,
** ad eum non approximabunt.*

7 Et certè eò quòd sic te sanctus continuè orauerit, tibíque se reconciliauerit, cùm grauissima mala in modum inundantium aquarum multarum ingruerint, * non poterunt pertingere ad illum: non ipsum mala ea simul cum reprobis inuoluent & demergent in nouissimo die.

8 Tu es refugium meum à tribulatione quæ circundedit me,
** exultatio mea erue me à circundantibus me.*

8 Tu Domine vnicus es, ad quem semper cófugio, à tribulatione quæ me comprehenderit: * tu qui es gaudium meum, in quo ob expertam sæpe, & adhuc iam expectatam tuam in me beneuolentiam glorior, libera me à malis, quæ ex omni parte me circumcingunt: ab impiis, qui vndique me oppugnant.

9 Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris:
** firmabo super te oculos meos.*

9 Ego autem diuina castigatione correctus & edoctus, vobis, quicunque rectè consultum vobis volueritis, si me audieritis, intelligentiam dabo, & docebo vos vitæ rationem quam obseruetis, & quomodo docturus aliquem, aut alicui prospecturus intentos in illum habet oculos, ita & ego mea prospectione & cura vobis consulam.

10 Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.

10 Eruditio autem mea est hæc. Vos homines, cùm sitis à Deo intellectu donati, nolite similes fieri equo & mulo, in quibus non est intellectus. Ne efficiamini similes brutis, viuentes non secundùm rationem, quæ ad optima nititur, sed secundùm carnalem appetitũ. Nolite ita vos gerere, vt quomodo equus & mulus adiunguntur ad opera, & infrænantur ad opportuna hominibus officia: ita etiam & vos necesse sit flagellis & afflictionibus compelli, ad amplexandum virtutis viam, & obediendum voluntati Dei: quin potiùs intellectu vobis donato, expendentes Dei iussa, ac salutem quam adferunt agnoscentes, sponte vestra rectam viam Domini currite.

11 In chamo & fræno maxillas eorum constringe qui non approximant ad te.

11 Quoniam tamen Domine multi sunt, qui equis mulisq; indomitis similes tibi non acquiescũt, sed recedunt à te, ideò tu quæso eos afflictionibus & pressuris ita constringas, vt vel ad te reuerti compellantur, vel saltem à libera malefaciendi facultate cohibeantur ad eum modum, quo solent equorum ac mulorum ora chamis & frænis constringi, ne mordendi potestatem habeant, & vt cogantur obsequi voluntati hominum.

12 Multa flagella peccatoris.
** sperantem autem in Domino misericordia circundabit.*

12 Bene autem monui, ne sitis sicut bruta rationis expertia. Nam multa flagella manent peccatorem, tum in hac vita, tum maximè in futura vita, * qui autem contemptis huius mundi bonis in Domino omnem suam spem collocauerit, hunc Dei misericordia circumcinget, protegens eum ab omni malo, omnibúsque veris bonis eum cumulatissimè afficiens.

13 Lætamini in Domino, & exultate iusti.
** & gloriamini omnes recti corde.*

13 Proinde vos qui iustitiæ studetis, lætamini & exultate, non quidem in vobisipsis, sed in Domino, cuius beneficio à flagellis, quæ manent peccatores, liberi eritis, cuiúsque misericordiam semper cumulatim percipietis: * & ob id gloriamini omnes vos qui recto estis corde, diuinam voluntatem approbantes, & rectitudinem vitæ constanter sectantes.

ANNOTATIONES.

a NEC EST IN SPIRITV EIVS DOLVS.] Græca aliter, οὐδὲ ἐστιν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος, nõ est in ore eius dolus, quomodo & Augu. legit. Cæterum Hebræa habẽt, spiritu, nec ad sensum multũ refert, cùm si dolus non sit in spiritu, nec in ore erit. Videri potest Græca mutata ex 1. Pet. 2. qui dicit de Christo: nec est inuentus in ore eius dolus.

b INVETERAVERVNT OSSA.] Communiter istud sic intelligitur: Vires animæ defecerunt, dum iugiter prædicarem meas virtutes, aut dum assiduè publicè peccare non desisterem. Nam publica peccata, aliquando clamores dicuntur in Scripturis. Atque in hos sensus Gregorius: Qui sensus etsi piissimi sint, & pœnitentibus maximè conuenientes, tamen proprij nõ sunt. Hebræa enim dictio, pro qua nos habemus, clamatem, propriè rugire significat. Vnde patet de tali cum clamore loqui, quem inimicitiæ aut alterius calamitatis dolor excussit.

DVM CONFIGITVR SPINA.] Romanum psalterium habet: Dum confringitur spina, Quod exponens Cassiodorus, qui illud psalterium interpretatur, spinam accipit pro eo osse dorsi, quod hominem erectum sustentat: quo fracto, homo incuruatur. c

Itaque

Itaque metaphoricè per confractionem spinæ, intelligit confractionem superbiæ, quæ hominem erigit & extollit, quæque per afflictiones frangitur. Verùm hæc lectio & interpretatio non consentit Græcis, quæ sic habent: ἐν τῷ ἐμπαγῆναί μοι ἄκανθαν, dum infigitur mihi spina. Nec apud Hebræos spina in hac significatione vnquam accipitur.

d IMPIETATEM PECCATI MEI.] Græcis est, Impietatem cordis, quomodo & Augustinus legit. Hebræa tamen habent, vt nos. Dicit autem impietatem peccati, iniquum suum peccatum, aut iniquitatem peccatu admissam. Cùm autem sequitur: Pro hac orabit, relatiuum, hac, non debet referri ad impietatem, vel remissionem impietatis, sed, quemadmodum suprà dictum est, in illud, vnam petij à Domino: relatiuum, hac, substantiuè accipi debet pro neutro hoc, vt sit sensus: Ob hanc rem, eò quòd scilicet, tam facilis fueris in remittendo.

e VERVNTAMEN, &c.] Plerique conantes coniunctionem hanc propriè accipere, sic hunc versum interpretantur, vt relatiuum eum, Deum referat, & sit sensus: Veruntamen hi qui sunt in diluuio aquarum, i. qui in passionum suarum turbatione demerguntur, aut qui in hæreticorum varijs doctrinis fluctuant, ad Deum non appropinquabunt. Verùm Hebræa dictio, quam vertit veruntamen, significat etiam, verè & pro certò, quomodo hæc dictio in Psalmis frequenter accipi debet: vt Psalmo 38. & 61. quomodo etiam hic eam accipi conuenit, vt per aquas multas, intelligantur mala plurima, quemadmodum in scripturis frequenter legimus. Admonuit idem & Euthymius.

f INTELLECTVM TIBI DABO.] Pleriq; hunc versum accipiunt, vt mutata persona, Dauid hic introducat Deum loquentem, vel respondentem sibi ad id quod versu præcedenti petiuit, dicens: Erue me à circundantibus me: quomodo intelligit Euthymius, vt versu sequenti, Nolite fieri sicut equus, rursum sint verba prophetæ alloquentis homines. Alij intelligunt hic Deum alloqui quosuis peccatores per verba versus sequentis, vt & illa sint Domini verba. Simplicius tamen fuerit sine mutatione personæ, etiam in hoc versu intelligere Prophetam alloqui quosuis homines, & versu sequenti admonere quid suo exemplo facere debeant: quemadmodum habet paraphrasis. Nec obstat illud: firmabo super te oculos meos, quod in Deum solum competere videtur, qui solus in quamuis oculos suos intentos habere potest, & quorumuis singularem habere curá. Hebræis enim est: Et consulam te oculo meo. Quod nihil aliud est, quàm consulam tibi prospectione mea, prævidendo, scilicet, quid tibi sit vtile, idq; tibi suggerédo. Vel est sensus: Nutu meo consilium tibi dabo. Quod etiam ad hominem rectè consulentem referri potest, quemadmodum & nostra lectio, sicut indicat paraphrasis, vt non significetur aliud, quàm bonum me tibi magistrum exhibebo. Nec rursum obstat, quod in hoc versu singulari numero dicitur, Tibi dabo: in sequenti verò pluraliter, Nolite fieri. Huiusmodi enim mutatio numeri frequens est in Psalmis.

MVLTA FLAGELLA PECCATORIS.] g Ex originalibus pates veram lectionem esse per singularem numerum peccatoris & sperantem, non autem sperantes in Domino, vt multi legunt, quanquam ad sensum parum referat. Potest autem hic versus duobus modis intelligi. Priori modo sic: Multa quidem sunt flagella peccatori deputata, qui tamen inter peccatores sperat in Domino, & ob id eius ambit gratiam, hunc misericordia circundabit, per quam debita ei supplicia remittantur. Altero modo, vt sit inter membra huius versus oppositio, & sit sensus: Multa flagella accidunt peccatori, at contrà qui non est peccator, sperat in Domino, atque ob id se à peccatis studiosè cauet, hunc Dei benignitas & misericordia vbiq; adest & copiosè. Atque hunc esse veriorem sensum indicat versus sequens, In quo iam iusti & recti corde dicuntur, qui hic vocantur sperantes in Domino. Deinde peccatores ferè nō vocat, nisi eos, qui peccare perseuerant.

In finem Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XXXII.

Hortatur hic Psalmus, primùm quidem iustos ad laudem Dei, ob eius in omnibus verbis & factis æquitatem, misericordiam, ac potentiam omnium creatricem & insuperabilem, ob quam deinde etiam omnes ad Dei timorem hortatur: beatumq; populum illum prædicat, cui in Deum hic Dominus omnium contigerit, tum ob ea quæ de eo dicta sunt, tum ob perfectam scientiam eius & prouidentiam ac custodiam, qua defendit sperantes in se, cuius solius custodia & potentia saluari homo potest. Propter quod nomine Dei spem & fiduciam in illum vir sanctus profitetur, sperat amq; misericordiam ac bonitatem eius inuocat.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Exultate iusti in Domino:

** rectos decet collaudatio.*

Os iusti gaudétes in Domino, laudate eum, quos ideo vel solos ad laudandum cum gaudio Dominum adhortor, * quia decentissimum est, vt recti rectum Dominum laudent, tum quia non est speciosa laus Dei in ore peccatoris, tum quia recti sicut Dei bonitatem magis perceperunt & agnoscunt, ita magis laudabilem prædicare Dominum debent. Psal. 32.

2 Confitemini domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite ei.

2 Neque ore tantùm illum laudetis, sed etiam cithara ac psalterio decem chordis tenso, reliquisque musicis instrumentis adhibitis, tum in lætitiæ euidens testimonium, tum vt excitent torpentes vestros, aliorúque animos in lætitiam spiritualem.

3 Cantate ei canticum nouum:

** bene psallite ei in vociferatione.*

3 Qui iam frequéter in honorem eius cecinistis, iam innouare laudem eius, canite ei canticum nouum, qui noua semper nobis exhibet suæ benignitatis indicia, *psallite ei non negligenter, sed quàm optimè ex toto corde, atque cum iubilo ac exaltatione vocis, quæ animi gaudium magnum & alacritatem testetur.

4 Quia rectum est verbum Domini:

** & omnia opera eius in fide.*

4 Ideo autem meritò illum omnibus modis, & ex tota anima laudare conuenit, quia quicquid loquitur præcipiendo vel promittendo, rectum est & æquum. Nihil enim præcipit nisi quod iustum est: nihil promittit quod non sit impleturus: *& omnia quę facit opera, in fide fiunt & æquitate, fideliá sunt & iusta, respondentia dictis & promissis eius, & in omni fidelitate disposita, ab omni fraude, & omni iniustitia aliena.

5 Diligit miſericordiam & iudicium:
** miſericordia Domini plena eſt terra.*

5 Diligit miſericordiam & iuſtitiam. Nam & ipſe hæc ſemper obſeruat, in omnibus quæ facit operibus hæc duo ſimul cõmittens, & hæc in hominibus quoque amat & requirit, vt inter eos vigeant, * miſericordia Domini & benignitate eius plena eſt vniuerſa terra. Nihil enim eſt eorũ quæ viuunt in terra, expers benignitatis eius, nihil item eſt eorum quæ ſunt in mundo, in quo non clarè Dei beneficẽtia reſulgeat, cùm in vſum hominis vniuerſa ſint condita.

6 † Verbo Domini cœli firmati ſunt:
** & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.*

6 Solo iuſſu Domini cœli ab initio ita conditi ſunt, vt firmi ſint & ſta- a
biles omnis corruptionis expertes, * & ſolo imperio ac volũtate eius efficaci factus eſt omnis cœlorum exercitus ac militia, hoc eſt, aſtrorum multitudo in cœlis ordinatiſſimè & ornatiſſimè diſpoſita, per quã potẽter hæc inferna Dominus gubernat, † per filium item ſuum, qui verbum eſt Patris, virtus ac ſapientia, omnipotens Pater cœlos ab initio cõdidit: & à Spiritu ſancto, qui à Patris procedit ſubſtantia, quomodo flatus ab ore procedit ſpirantis, ſimul cũ Patre & Filio factus eſt omnis cœlorum ornatiſſimus ac potentiſſimus exercitus.

7 Congregans ſicut in vtre aquas maris:
** ponens in theſauris abyſſos.*

7 Ipſe ſolo ſuo verbo aquas maris in vnum locum congregauit, ſuiſq; b
terminis & limitibus concluſit, concluſaque tenet, ad eum modum, quo in vtre pauxillum aquæ concluditur ab hominibus, & continetur. Neque enim in tam vaſto mari minor eſt, imò maior Dei potentia, quàm ſit poteſtas hominis in colligendo paululum aquæ in vaſculo. * Ipſe quoque immenſas aquarum profunditates in occultis quibuſdam locis, & terræ aëriſq; finibus quaſi in theſauris repoſuit: ex quibus etiam aquarũ abundantiam, cùm voluerit, educit ſuper terram.

8 Timeat Dominum omnis terra.
** ab eo autem cõmoueãtur omnes qui inhabitant orbẽ.*

8 Cùm itaque tanta ſit Dei potentia, timeant eum omnes qui degunt in terra, eumque digno reuereantur honore: * ex conſideratione potentiæ eius ſalubri timore concutiantur, & commoueantur ad reuerẽtiam eius, quotquot inhabitant terram,

9 Quoniam ipſe dixit, & facta ſunt:

9 Quoniam ipſius tanta eſt potentia, vt ſine aliquo labore, ſine aliqua temporis mora, ſine aliquo adiutorio, ſola eius voluntate omnia creata ſint, & ſolo eius iuſſu omnia facta ſint, & quicquid vnquam fieri voluit, & præcepit, id continuò ad mandatum eius extitit.

10 Dominus diſſipat conſilia gentium.
** reprobat autem cogitationes populorum & reprobat conſilia principum.*

10 Dominus ſua potentia cùm vult diſſipat, & à ſuo effectu impedit cõſilia gentiũ, quæ frequenter contra Dominum aut populũ eius ineunt: * irritas facit cùm vult cogitationes populorum, quantumuis multorum, ac conſilia, quantumuis potentiſſimorum principum. Neque enim aut multitudo, aut vis aliqua valet contra Dominum.

11 Conſilium autem Domini in æternum permanet:
** cogitationes cordis eius in generatione & generationẽ.*

11 Id autem quod ſua prouidentia Dominus fieri ordinauit, quamuis plerique ſint qui impedire conentur, ſemper tamen impletur, ac in æternum permanet: ea quæ facere ipſe proponit, fient per omnia ſecula. Neq; enim eſt ſapientia aut potentia aliqua contra dominum.

12 Beata gens, cuius eſt Dominus Deus eius:
** populus, quem elegit Dominus in hæreditatem ſibi.*

12 Proinde cùm iuſtiſſimus, miſericordiſſimus, ac potentiſſimus ſit Dominus, ſanè verè fœlix eſt ea gens, quæ pro Deo ſuo colit ſolũ hunc Dominum, eiq; hic Dominus ſe Deum exhibet protectorem: * beatus ille populus, quem ex omnibus gẽtibus ſibi Dominus iſte elegit in peculium & hæreditariam poſſeſſionem, quam tanquam præclaram hæreditatem excolat, ac perpetuo poſſideat habitans in medio eius.

13 De cœlo reſpexit Dominus:
** Vidit omnes filios hominum.*

13 Accedit ad hæc, ob quæ populum à Domino electum beatum dixi, c
prouidentia & ſcientia Domini, qua quæ in terra ab hominibus fiũt, omnia conſiderat & cognoſcit. Neque enim, vt plerique exiſtimant, circa cardines cœli tantum perambulat, tantùm cœleſtia curans, nec noſtra conſiderans, ſed è cœlo, in quo peculiariter reſidet, etſi vbique ſit, reſpicit Dominus in has terras. * Conſiderat omnes homines tam bonos quàm malos, diligenter omnium opera aduertens.

14 De præparato habitaculo ſuo reſpexit ſuper omnes qui habitant terram.

14 De habitaculo ſuo cœleſti, quod ab ipſo præparatum eſt in regiam, dominus attendit ad omnes qui inhabitant terram, habens rationẽ operum eorum, eaque probè cognita habens.

15 Qui finxit ſigillatim corda eorum:
** qui intelligit omnia opera eorum.*

15 Ille, inquam, vniuerſos conſiderat qui ſingulorum corda & animum formauit, * qui proinde etiam perfectè cognoſcit omnia opera eorũ, ita vt non ſolùm exteriora opera, hominum more, contempletur, ſed & quo animo cũcta fiant clariſſimè videat, cùm cordis creator intimiùs cor noſtrum proſpiciat quàm noſipſi. Quę ſanè res fœlicem facit Dei populum, meritoq; gaudij & ſpei in Deum ſuum materia iuſtis eſſe debet, quòd intelligant Dominum tam potentem & iuſtum benefactorum ſimul & malefactorum habere rationem.

16 Non ſaluatur rex per multam virtutem:
** & gigas non ſaluabitur in multitudine virtutis ſuæ.*

16 Fruſtra enim ſpes collocatur in quocunque alio, cùm in nullo alio ſit ſalus. Neque enim rex maximo inſtructus exercitu ſaluatur per multã fortitudinem militum ſuorum, * neque fortiſſimus quiſque homo ſaluari

poterit

poterit propriis viribus, quantumuis hæ multæ sint, sed quemcunque saluari contigerit, Dei virtute contingit.

17 Fallax equus ad salutẽ:
**in abundantia autem virtutis suæ non saluabitur.*

17 Equus ipse, in quo plerique plurimùm confidunt, inter bellandum res fallax est ad præstandum salutem, siue oppugnandus sit hostis, siue fugiendus, * per multitudinem virium suarum non poterit saluari ipsemet equus, quantò minùs sessor eius qui confidit in illo. Simili quoq; modo frustra à quibusque creaturis salus expectatur, quam nec sibiipsis præstare queunt.

18 Ecce oculi domini super metuentes eum,
** & in eis qui sperant super misericordia eius.*

18 Vis autem scire vnde salus proueniat? Ecce, Dominus diligenter ac fixè attendit ad eos qui reuerentur illum, metuentes eum offendere, * quique spem suam collocant non in creaturis, non in propriis meritis, sed in illius benignitate, quos benigno suo aspectu semper aspicit, curã illorum continuam agens.

19 Vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.

19 Vt liberet eos à morte quam impij illis intentant, & victum suppeditet eius tempore famis, ac multò magis eos protegat in minoribus malis. Nam & à morte corporali, quam impij homines inferre iustis conantur, suos Dominus liberare ac quibusuis calamitatibus corporalibus, inter quas maxima est fames, remedia adhibere curat, & multò magis studet eos eruere à morte æterna, in quam inducere nequissimi dæmones moliuntur, & pascere eos cœlesti suo pabulo, vt & in hac vita habeant quicquid ad vitam spiritus necessarium est, cùm interim impij spiritualiũ bonorum inopia pereant: & in futuro seculo, cùm impij affligentur fame æterna, satientur pane vitæ æternæ in aspectu vultus Dei, & inebrientur ab vbertate domus Dei.

20 Anima nostra sustinet Dominum:
** quoniam adiutor & protector noster est.*

20 Quoniam igitur tanta cura suis prospicit Dominus, ideò nos Dei cultores patienter Dominum expectamus, liberationem à malis quæ incidunt, ac promissorum bonorum fœlicitatem cum secura fiducia præstolantes donec exhibeat. *Ipse enim est, qui nos adiuuat, vt mala quæ incidimus, superemus: ipse nos tanquam scutum quoddam protegit, nequid intenta ab hostibus mala lædant.

21 Quia in eo lætabitur cor nostrum: & in nomine sancto eius sperauimus.

21 Et certè non frustra expectamus illum, sed in illo dabitur nobis aliquando lætari solido ac stabili gaudio, ob id quia spem nostram in sanctissima eius benignitate collocauimus, propter quam spem malis nos eripiens, gaudendi de se materiam præhebit cordibus nostris.

22 Fiat misericordia tua Domine super nos.
** quẽadmodum sperauimus in te.*

22 Itaque Domine fiat super nos misericordia tua, à malis eripiẽs, bonisque cumulatim afficiens, *quemadmodum sperauimus in te, non quo misericordia tua æquiparetur spei nostræ, quam cupimus longe excedi: sed quo ei respondeat, vt quomodo sperauimus venturam super nos misericordiam tuam, ita etiam verè veniat: & sicut sperauimus misericordiã spe nostra maiorem, ita & talem experiamur.

ANNOTATIONES.

a VERBO DOMINI, &c.] Duos indicat paraphrasis sensus. Alterum simpliciorẽ, iuxta quem idem significatur per verbum Domini, & spiritum oris eius, iussus, scilicet, & imperium Domini, quo omnia creata sunt in initio. Verbum enim est oris spiritus aërem verberans. Alterum altiorem, quo per verbum, filius in Trinitate significatur per spiritum verò oris, Spiritussanctus, quem spiritum oris rectè appellat, vt ostendat eum ei idem esse substantiæ cũ illo à quo emittitur, & quòd non sit creatus aliundè. Et vtrumque sensum simul credẽdum omnino est hic significasse Spiritum sanctum, quemadmodum in principio Genesis, quando verbo omnia creata scribuntur: cùm Ioannis 1. omnino ad principium Genesis, & ad hunc locum respexisse videatur quando per verbum incarnatum omnia facta scribit in exordio sui Euãgelij. Sed priori illo & simpliciori sensu pascit Spiritus sanctus in his & similibus locis simpliciores & rudiores, quales sunt Iudæi: posteriori verò perfectiores, quales sunt Christiani. Vt autẽ rectè intelligatur quid per virtutem cœlorum hoc loco debeat accipi, sciẽdum est hic Hebræis esse dictionem, quæ est in Genesi cap. 2. ad quem locum hic alluditur, vbi nos legimus, & omnis ornatus eorum, dictionem scilicet צבא tsaba: à qua dictione dicimus Deum Dominum Sabaoth, pro quo Septuaginta vertetur, Dominum virtutum: cùm ea dictio propriè significet militiam aut exercitum. Itaque simpliciori intelligentia, per virtutem cœlorum, hoc loco significatur tota illa stellarum innumerabilis multitudo, qua cœlum ornatur, & mun[...] à Deo regitur, stellis Dei imperio famulantibus, & veluti sub imperatore militantibus, quæ nullo numero facilè comprehẽdi posse videntur, sicut in exercitu homines: Sublimiori verò intelligentia, etiam significatur angelorum multitudo, propter quos potissimùm dicitur Deus Dominus virtutum, qui & ipsi in Scripturis dicũtur virtutes, quòd sint potentes virtute, ministri Domini ad faciendam voluntatem eius.

b CONGREGANS SICVT IN VTRE AQVAS MARIS.] Græcis non est, sicut in vtre, sed ὡς ἀσκὸν, hoc est, sicut vtrem, quomodo & legit Diuus Augustinus. Sic Psalm. 77. Græcæ lectionis Euthymius varias adfert interpretationes, sed quæ fere conueniunt cum nostra lectione. Hebræa dictio magis aceruum significat & tumulum, quam vtrem. Non enim est hoc loco נאד Nod, quomodo videntur legisse Septuaginta, nã hæc significat vtrem, sed נד Ned, quæ dictio significat aceruum, & ponitur eadem dictio Exod. 15. & Iosue. 3. vbi de aquis diuisis propter transitum filiorum Israel, & instar aceruum eleuatis, & hæc consistentibus, fit mentio. Nam vbi nos legimus. Stetit vnda fluens: Hebræis est, steterunt sicut aceruus fluenta. Et Iosue 3. vbi nos legimus: Quæ autem desuper venient, in vna mole cõsistent: pro, in vna mole, Hebræis est, in vno aceruo. Itaque omninò verisimile est, Dauidem hoc loco respexisse ad id quod contigit in mari rubro. Nam & de eo dicit Psalm. 7. Interrupit mare, & perduxit eos, & statuit aquas quasi in vtre. Vbi & Hebræis est eadẽ dictio quæ hoc loco, & Græca etiam ibi habent, quasi vtrem. Dicitur autem in mari rubro aquæ cõstitutæ vel congregatæ instar aceruus, quod in altum essent eleuatæ, & contra naturam suam sint immobiles constitutæ. Idem etiam

significatur,cùm dicuntur statutæ quasi vt et,quia in altum intumuerunt, conclusæque steterunt, à suo fluxu prohibitæ. Quanquam etiam de aquis maris in genere locus hic accipi possit, iuxta sensum in paraphrasi insinuatum.

c BEATA GENS, CVIVS EST DOMINVS DEVS EIVS.] Malè quidam hanc orationem sic putant ordinandam, vt dictio, Dominus, sit construenda ante verbũ,est: dictio verò, Deus, pòst, in hunc modum, Beata est gens,cuius Dominus est Deus eius. Nam cum ex Græcis, tum ex Hebræis patet manifestè sic ordinandam orationem: Beata gens,cuius Deus eius est Dominus,hoc est, quæ pro suo Deo habet & cognoscit eum, qui est verè omnium Dominus. Nam Græca habent articulum ad nomen,Deus,non autem ad nomen, Dominus, οὗ ἐστὶ κύριος ὁ θεὸς αὐτοῦ. Articulus enim indicat id quod præconstrui debet,& de quo aliquid dicitur. Hebræa autem pro,Dominus, habent nomen tetragrámaton,quod proprium est verò Deo,ita vt relatiuũ,cuius, nõ possit regi à nomine,Dominus,sed à nomine, Deus. Fefellit eos secundum relatiuum,eius,quod etiam à nomine,Deus, regitur. Sed hoc ex phrasi Hebraica additũ est,alioqui superfluum, quod ad sensum attinet. Nam Hebræis est frequens, duo relatiua hoc modo pro vno ponere. Idem dicendum est de ea oratione quæ est in Psalmo 39. Beatus vir, cuius est nomen Domini spes eius Et quæ est Psalmo 45.Beatus vir cuius est Deus Iacob adiutor eius.Sensus enim est, Beatus est ille, cuius spes,est nomen Domini,& Beatus est, cuius adiutor est Deus Iacob Alioqui quæ est gens, cuius Dominus non est Deus eius, hoc est, qui non habeat suum dominum pro Deo suo?

d QVIA IN EO LÆTABITVR COR NOSTRVM.] Coniunctio,quia,si accipienda est vt causam designet,referenda est ad illud: Anima nostra sustinet Dominum, vt duplex reddatur ratio sustinentiæ. Sustinemus Dominum,quoniam adiutor noster est, & quia in ipso lætabitur cor nostrũ, cùm per ipsum à malis liberati fuerimus,quo modo intelligunt Euthymius & Diuus Augustinus. At rectiùs acceperimus coniunctionem,quia,hic sicut & aliàs quãdoque positam, non vt causam reddat,sed tãtùm vt affirmet pro,certè Nam Hebræa dictio sic sæpe ponitur. Cùm autem in mẽbro sequenti legendum potius sit præteritum, sperauimus, quam futurum, sperabimus, (nam originalia habent præteritum,coniunctio,&, videtur accipiẽda causaliter pro,quia.Nam & Hebræa dictio non, &, significat, sed quia.

Psalmus Dauid,cùm mutauit vultum suum coram Abimelech,& dimisit eum,& abiit.

ARGVMENTVM PSALMI XXXIII.

Motus Dauid ex singulari illo beneficio,quo ipsum Deus,cùm apud Achis regem Philistinorum(quorum reges Abimelech communi nomine vocabantur)agnitus de vita periclitaretur,non sine miraculo seruauit, Dei erga suos curam & bonitatem in vniuersum prædicat magnificè.omnesq; iustos ad eandem prædicandam inuitat, simul ad timorem & innocentiæ studium,(quod & docet in quo consistat)adhortans,eò quòd qui eo præditi sunt, ex omnibus malis eripiantur,& bonis vniuersis cumulentur.Cuius præclarum in seipso exemplum considerandum offert.Diuus Augustinus titulum huius Psalmi, & historiam in eo indicatam doctè simul & piè secundùm mysticum sensum interpretatur: vt per Dauidem commutantem vultum coram Abimelech, intelligatur Christus, qui coram populo Iudaico per Abimelech significato,quum in eo fuit regnum patris sui(interpretatur enim Abimelech,pater meus rex)immutauit vultum suum. ita vt ab eo populo non cognosceretur: siue cùm in forma Dei existens,humanam induit naturam: siue cùm sacrificia veteris legis immutauit in sacrificium corporis & sanguinis sui,quod cùm illis sumendum proponeret,pro insano à Iudæis reputatus est,à quibus dimissus,quia agnitus ab eis non fuit,abijt ad Gentes. Itaque hunc Psalmum mysticè accipit, vt sit gratiarum actio Christi, gratias agentis Deo patri pro liberatione de manibus Iudæorum: aut vt sit laus populi fidelis agnoscentis per Christum se ab omni malo liberatum.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.

VM diuino munere euaserim maximum periculum, laudabo Dominum in omni tempore, assiduè laus eius erit in ore meo,nunquam, cùm opportunum fuerit & congruum,cessabit os meum à laude eius. Psal. 33.

*2 In Domino laudabitur anima mea: * audiant mansueti * & lætentur.*

2 In Domino gloriabitur laudando anima mea, * audiant hoc hi qui ob animi mansuetudinem malè à mundo tractantur, a
quique, mansueto ac patienti animo aduersa in hoc mundo ferunt, * & simul mecum lætentur. Gaudeant, audientes Dei, quem vnicè amant laudem,gaudeant,audientes nunquam à Deo deseri eos, qui se illi committunt,& à mundo persecutionem ferunt : gaudeant ex fraterna charitate cum gaudente,audientes eum qui eiusdem est sortis, mirificè à Deo adiutum.

*3 Magnificate Dominum mecum. * & exaltemus nomen eius in idipsum.*

3 Vos mansueti,glorificate & laudate mecum communem Dominum, * extollamus eum laudibus pariter.

4 Exquisiui Dominum,& exaudiuit me, & ex omnibus tribulationib. meis eripuit me.

4 Ego enim in tribulationibus constitutus, orationibus imploraui auxilium Domini, & pro benignitate sua exaudiuit me & ex omnibus afflictionibus meis liberauit me.

*5 Accedite ad eum,& illuminamini. * & facies vestra non confundentur.*

5 Proinde enim vos omnes,quoscunque aliqua premit tribulatio,exẽplo meo accedite ad Dominum,eius implorãtes opem, illique vos totos committentes:* quod si feceritis,à benigno eius aspectu & fauore vobis exhibito,tanquam à gratissima luce recreabimini, nec ob frustratam vestram ab eo expectationem pudefient facies vestræ. Assequemini enim quicquid ab eo postulaueritis,quòd vel ex me discere potestis..

6 Iste pauper clamauit, &

6 Ecce enim ego cùm pauper essem & afflictus,omni humano destitutus auxilio, toto affectu inuocaui Dominum, & exaudiuit me, * & ex omnibus

*Dominus exaudiuit eum. * & ex omnibus tribulationibus eius saluauit eum.*

omnibus tribulationibus meis saluum me fecit.

*7 Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum: * & eripiet eos.*

7 Per circuitum eorum qui metuentes Dominum offendere, studiosè
curant eius obseruare mandata, angelus à Domino missus sese immittet
& diffundet, atque, cum multitudine militiæ cœlestis velut castrameta- b
bitur circùm eos, ne possint ad nocendum illis accedere aduersarij: * &
ipse pro eis pugnans liberabit eos ab omni malo.

*8 Gustate, & videte quoniam suauis est Dominus, * beatus vir qui sperat in eo.*

8 Sentite in vobisipsis per attentam considerationem, quòd Dominus ob suam benignitatem admodum est suauis. Hanc enim benignitatem eius in me & omnibus cultoribus eius aduertere vobis licet, * propter quam certè fœlix est omnis, qui spem suam in eo collocat.

*9 Timete Dominum omnes sancti eius: * quoniam non est inopia timentibus eum.*

9 Verùm hæc spes non præsumptuosa esse debet, sed sancto timore Dominum offendendi mista, sine quo vera spes nō est. Proinde vos omnes, qui coram Deo sanctitati studetis, cum spe quam in illum habetis, constanter illum metuite, solicite semper curantes, ne illum offendatis, * quoniam sic metuentibus eum nullius est inopia.

*10 † Diuites eguerunt, & esurierunt: * inquirentes autem Dominum, non deficient omni bono.*

10 Frequenter euenit, vt diuites leonibus potentia similes, ac leonum c
more quanta potuerunt vi ab aliis rapientes, ad inopiam redacti sint, &
famem passi. † Semper tales etiam cùm maxime abundauerint, esuriunt
& egent, non contenti præsentibus, sed semper alia & alia adijcere desiderantes, & vt in hac vita nunquam visi sint terrenis bonis egere, inopes tamen sunt verorum bonorum, & hîc, & in futura maximè vita, in qua fortiter esurient & sitient in æternum. * His autem qui per obseruatiunē mādatorum quærunt Domino se commendare, nullum vnquam bonum deficiet. Nam & terrenorum bonorum quod satis est, Domino suppeditante, habebunt: & spiritualibus, eisque veris bonis ita ditabuntur, etiam in hac vita, vt hæc tueantur & suppleant in eis egestatem si incidat, corporalem, quòd sciant per hæc præsentibus contenti esse, abundare & penuriam pati, omnia possidere, etiamsi nihil habeant. In futura autem vita æternorum bonorum locupletissimi erunt.

*11 Venite filij, audite me: * timorem Domini docebo vos.*

11 Cum itaque timor & cultus Domini, omnis boni fons sit, quotquot discere cupitis, accedite me, & auscultate mihi, * docebo vos quo pacto vrrè coli Dominus possit à vobis.

*12 Quis est homo qui vult vitam: * diligit dies videre bonos?*

12 Quis est homo, qui vult in hoc seculo longæuam ac veram vitam & in futuro vitam perpetuam? * quis est, qui cupit tum in hoc, tum in futuro tempore percipere & experiri dies fœlices?

*13 Prohibe linguam tuam à malo: * & labia tua ne loquantur dolum.*

13 Quisquis is es, qui ex animo hæc cupis, timore Domini ea cōsequeris. Hunc autem vt quomodo decet, timeas & reuerearis, ante omnia, quoniam & faciles & varij sunt linguę lapsus, cohibe linguam tuā à maledicentia: * & labia tua cohibe ne loquātur dolum aliquē proximo suo.

*14 Declina à malo, & fac bonum: * † inquire pacem, & persequere eam.*

14 Tum & declina ab omni malo opere, & fac quod bonum est: hæc enim duo sunt absolutæ iustitiæ partes. * Ad hæc, solicite stude, vt cum omnibus pacem habeas, & quoniam variæ quotidie inter homines occasiones offensionis incidunt, difficileq; est pacem cum omnibus seruare, totis viribus in hoc incumbas, quantum in te est, assequaris cum proximis pacem. Neque enim satis est facere bonum, & bene viuere, nisi & quantum in te est, sine proximi viuas offendiculo. † Sed & hoc diligenter tibi curandum, vt cum Deo, atque etiam cum teipso, sedatis scilicet animi perturbationibus, pacem obtineas.

*15 Oculi Domini super iustos: * & aures eius in preces eorum:*

15 Quod si hæc facere studueris, bene tibi consulueris. Dominus enim benigno suo aspectu respicit eos qui student iustitiæ, curam illorum gerens, eisque semper prospicere studens, ne quid mali noceat, néve quo bono careant. * Dominus benignum auditum præbet precibus eorum, facilis ad exaudiendum eos.

*16 Vultus autem Domini super facientes mala: * vt perdat de terra memoriam eorum.*

16 Respicit quidem etiam Dominus facientes mala, verùm non benigno, sed toruo aspectu indignationis suæ, quo eos aspicit, non vt custodiat, * sed vt suo tempore per mortem inflictam aboleat è terra memoriam eorum. Per mortem quidem corporalem, è terra hac corporali. per mortem verò æternam, è terra cœlesti, ac sanctorum consortio, in quo perditorum hominum nulla erit memoria.

*17 Clamauerunt iusti, & Dominus exaudiuit eos. * & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos:*

17 Ipsa autem experientia docet verum esse quod diximus, aures Domini intentas esse in preces iustorum. Quotiescunque enim iusti afflictionibus pressi clamauerunt ad Dominum, ipse exaudiuit eos, * & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos, frequenter quidem etiam temporali liberatione, semper autem spirituali & æterna, ita sanctos interius in præsenti consolando, vt in tribulationibus nō deficiant, aut per mortem omnibus malis exutos, in ęternam eos transferēdo fœlicitatem.

18 Prope est Dominus his qui tribulato sunt corde:

18 Proxime adest Dominus iis, qui ob tribulationum magnitudinem sunt contrito, fractoque corde, subuenire illis paratus, * & eos qui afflicto sunt

** humiles spiritu saluabit.*

ćto sunt animo saluos faciet ab omnibus malis.

19 Multæ tribulationes iustorum:
** & de omnibus his liberabit eos Dominus.*

19 Multæ quidem accidunt tribulationes iustis, cùm necesse sit omnes d
qui piè volunt viuere, multiplicem pati persecutionem, * sed de omnibus his tandem liberabit eos dominus, qui non finet eos afflictionibus vinci aut immorari, sicut contingit impiis.

20 Custodit Dominus omnia ossa eorum:
vnum ex his non conteretur.

20 Et quamuis variæ sint iustorum afflictiones, tamen Dominus ita custodit animi eorum omnem fortitudinem & vires, vt licet continuò allidantur, non tamen conterantur vires eorum, custodiens frequenter & corporis ossa omnia, vt ne vnum quidem ex eis frangatur ab hostibus, totum etiam hominem perdere quærentibus. Quòd si autem contingat apud homines, iustorum ossa confringi atque comminui, coram Deo tamen ossa iustorum custodiente, ne vnum quidem confractum est: apud quem etiam mortui viuunt, apud quem & omnes capilli capitis iustorum numerati sunt, quorum nullus de capite eorum peribit. Restituet enim eis omnia ossa cum magna gloria, in nouissima resurrectione.

21 Mors peccatorum pessima:
** & qui oderunt iustum, delinquent.*

21 Mors est peccatorum, eáque admodum misera. Illis mors est depu- e
tata, veluti eis propria & debita. Illi enim & hîc pro peccatis suis vt in plurimum mala morte moriuntur, & post hanc vitam ad æternam mortem, quæ sola vera mors est, pertrahentur. * Et qui ob dissimilitudinem vitę oderunt iustum, quique iniustè iustum persequuntur, hi domino eos deserente, semper suis peccatis adiicient peccatum, peccantes peccato ad mortem: hi à Domino vsque in finem peccare permittentur, ita vt æternæ obnoxij fiant damnationi.

22 Redimet Dominus animas seruorum.
** & non delinquent omnes qui sperant in eo.*

22 Seruorum autem suorum Dominus animas redimet à morte, atque omnibus huius vitæ malis; ab omnibus iniquorum dæmonum insidiis, omnique peccato, * nec sinet sperantes in se peccare saltem vsque in finem, ne æternæ fiant damnationi obnoxij. Nam & si per fragilitatem peccare eos contigerit, eius tamen misericordia, in quam sperant, & à peccato reuocabit, & peccata condonabit.

ANNOTATIONES.

a IN DOMINO LAVDABITVR ANIMA, &c.] Iuxta nostram & Græcorum lectionem videtur significare propheta, animam suam, hoc est, se laudandum ab hominibus, non ob propriam virtutem, sed propter Dominum, quod scilicet illum adiutorem habuerit quemadmodum exponit Euthymius. At diuersum sensum requirunt Hebræa, quæ hoc loco habent verbum, quod in prima coniugatione significat laudare: at in quarta coniugatione, in qua hîc ponitur, significat laudarē seipsum, hoc est, iactare seipsum quod ferè idem est quod gloriari. Vnde omnes verterunt: In Domino gloriabitur anima mea. Qui sensus optimè conuenit proposito. Agitur enim hîc non de propria laude, sed de laude Dei. Itaque vt verus sensus etiam in nostra habeatur lectione, verbum, laudabitur, & hoc loco, & aliis locis aliquot accipi debet deponentaliter pro gloriabitur. Sic enim Hebræa requirunt, vt etiam accipietur postea. Psal 63, cum dicitur: Lætabitur iustus in Domino, & sperabit in eo, & laudabuntur omnes recti corde. Et Psal 62 Laudabuntur omnes qui iurant in eo. Et alioqui qui gloriatur, laudat & iactat seipsum, vt etiam nostra lectio sic accipi possit: Anima mea laudabitur à seipsa in domino, hoc est, iactabit sese, & fœlicē se prædicabit, quod Dominum nacta sit protectorem.

b IMMITTET ANGELVS DOMINI.] Pro verbo immittet, Hebræa habent verbum quod significat castrametari, pro quo Septuaginta verterunt verbum παρεμβαλεῖ, quod & si immittere significet, tamen etiam significat castrametari, & in ordinem exercituum constituere. Vnde vertendū fuerat, castrametabitur. Idem tamen per nostram lectionem significabitur, si bene intelligatur. Vnde patet vanam esse interpretationem quorundam sic intelligentium: Angelus Domini immittet terrorem in circuitu timentium eum. Magis autem hunc locum corrumpunt, qui, quoniam nostra lectio videtur habere incommodum sensum, legerunt: Immittet Angelum Dominus. Legendum enim, vt etiam Diuus Augustinus diligenter annotauit, Angelus Domini. Nec tamen legendum est, immittit, vt [illegible] ud eum legitur, sed futurum, immittet, cum Græcis sit παρεμβαλεῖ, futurum scilicet.

c DIVITES EGVERVNT.] Pro diuites, Hebræa habent leones vel leunculos. Et est [illegible] oppositio inter leones, & inquirentes Dominum. [illegible] enim, leones ad prædam quærendam natos, eiúsque auidè inhiantes, fame & inedia potiùs perituros, quam vt necessario victu fraudentur: sic hi qui ante omnia Dominum quærunt. Septuaginta intellexerunt per leones significari homines, qui conquirendis diuitiis per fas & nefas incumbunt, vnde verterunt, diuites. Nam & tales Psal 9 leonibus propheta comparat, asserens eos sedere cum diuitibus.

MVLTÆ TRIBVLATIONES IVSTORVM.] Quæ hoc & sequenti versu in nostra & Græca lectione dicuntur de iustis pluraliter, Hebræa habent singulariter de iusto. Quæ etsi generaliter sint de omnibus iustis accipienda, vt rectè verterint Septuaginta pluralem numerum, tamen singulari numero rectè intellexerimus hîc vnum Spiritum sanctum, quòd respiceret in vnum illum verè iustum, Dominum nostrum Christum, in quem hi duo versus singulariter quadrant, tum quòd verè eius tribulationes fuerint multæ, à quibus tamen omnibus per resurrectionem est liberatus, tum quod eius ossa sint custodita vt ne vnum quidem ex eis sit confractum, etiam in violenta morte, iuxta illud: Os non comminuetis ex eo. d

MORS PECCATORVM, &c.] Græcis non est e
superlatiuus, sed tantùm positiuus πονηρός, hoc est mala. Hebræa autem longè conuenientiorem possunt habere sensum in hoc & sequenti versu, quibus opposita dicuntur de impio & iusto. Possunt enim sic verti: Interficiet impium malitia, & qui oderunt iustum, desolabuntur. Redimet Dñs animā seruorum suorum, & non desolabuntur omnes qui sperāt in eo. Verbum enim Hebraicum, pro quo nos habemus in vtroque versu, delinquent, significat non solum peccare, sed etiam deuastari & subuerti. Et Euthymius Græcum verbum πλημμελήσουσι exponit duobus modis, hoc est, inquit, peccabunt aut periclitabuntur. Et in sequēti versu: Non peccabunt, inquit, eò quòd valida atque cōstanti spe ad Dominum ferantur, nec vllum etiam animæ periculum sustinebunt. Vt autem illud: Mors peccatorum pessima, opponatur priori parti versus sequētis: Redimet Dominus animas seruorum suorum, à morte scilicet, sicut Hebræa requirunt, & sicut secunda pars secundę parti versus sequentis opponitur, intelligendum est in hoc significari quod ferè intelligimus, nempe mortē peccatorum secerni à morte iustorum, quasi significetur horum mortem esse bonam, illorum esse malam. Sed gen[illegible], peccatorum intelli-

intelligendus est regi à subintelligendo verbo, est, non à nominatiuo, mors, vt sit hic sensus. Ipsa mors est peccatorum, hoc est, eis à Deo deputata est, eáque mala, & admodum misera. Sic enim opponitur illi quod sequitur: Redimet Dominus animas seruorum suorum. Non enim hoc Psalmo iustis tribuitur mors, sed liberatio à morte, sicut & priùs dixit: Vt eruat à morte animas eorum.

In finem, Psalmus ipsi Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XXXIIII.

Propheta Dauid iniustam ab hostibus suis persecutionẽ perpetiens, Deum hoc Psalmo inuocat, vt pro se cõtra eos pugnet atque pro se secundùm iustitiam suam iudicet eos, vt & ipse de manu illorum liberetur, & illi in ea incidant mala, quæ inferre parauerunt: quæ vt impetret, inimicorum suorum in se iniustitiam, suam verò in illos non solùm innocentiam, sed etiam charitatem Deo proponit, simul & gratiarum actionem ac laudem Dei pro adepta liberatione promittens. Secundùm mysticum autem sensum accipiendus est hic Psalmus, vt sit oratio Christi, per Dauidem in persecutionibus eius præfigurati, suam à Iudæis liberationem Iudæorumque vltionem secundùm iustum Dei iudicium expetentis, siue potius prædicentis. Exemplo autem & Christi & Dauidis etiam cuilibet iusto competit, precari volenti liberationem ab hostibus quos habet, siue visibiles, siue inuisibiles.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Iudica Domine nocentes me, * expugna impugnantes me.*

IVDEX omnium Domine, iusta iudicans, fac in his qui iniustè mihi nocere quærunt, iustum iudicium, * oppugna eos qui malitiosè me impugnare præsumunt. Psal. 34.

*2 Apprehende arma & scutum: * & exurge in adiutorium mihi.*

2 Quomodo solet pro aliquo pugnaturus arma arripere & scutum, & sic demùm exurgere, vt alium adiuuet: ita & tu pro salute mea, & in auxilium meum vtere armis tuæ fortitudinis, quæ iam aliquandiu deposuisse videris, tanquam scuto quodam me protegas à malis, quæ intentant hostes, * téque mihi exhibe in adiutorem, qui viribus longè impar sum hostibus meis.

*3 Effunde frameam, * & conclude aduersùs eos qui tribulant me: * † dic animæ meæ, salus tua ego sum.*

3 Quomodo pugnaturus non scuto tantùm se munit contra hostium tela, sed & gladium effundit & eximit è vagina, quò hostem impetat: ita & tu Domine pro me pugnaturus, non tantùm me ab hostium sagittis custodias, sed & contra hostes meos euagina gladium vltionis tuæ, exerce in eos iustitiæ tuæ seueritatem, quam tanquam conclusum in vagina gladium, seruare videris, quamdiu differs facere iudicium: * conclude viam contra persequentes me, interclude ac præpedi opportunitatem lædendi me, * interiori tua inspiratione promitte animæ meæ te allaturum mei salutem, † fac quoque vt anima mea cognoscat ipsa experientia, te esse saluatorem eius.

4 Confundantur & reuereantur quærentes animam meam.

4 Te pro me pugnante, méque saluante quotquot quærunt auferre mihi vitam, confundantur & pudore afficiantur, frustrati nimirum suis conatibus.

5 Auertantur retrorsum & confundantur cogitantes mihi mala.

5 Fac vt te defendente, terga vertere, réque infecta discedere, atque à cœpto desistere cogantur, sicque coram omnibus pudefiant, quotquot cogitant mihi malum inferre.

*6 Fiant tanquam puluis ante faciem venti. * & Angelus Domini coarctans eos.*

6 Quemadmodum puluis à vento facilè raptatur & dispergitur, nec vi impetus eius resistere valet: ita & ipsi à te dispergantur, nec aliquam vires vt habeant fortitudinem ad perficiendum quæ moliuntur, * & Angelus à Domino in auxilium mihi missus, sic coarctans eos, & ad fugam impellens, vt cogantur cœpta relinquere, nec valeant proposita perficere.

*7 Fiant viæ illorum tenebræ & lubricum: * & Angelus Domini persequens eos.*

7 Viæ, per quas fugiendum illis erit, fiant tenebrosæ & lubricæ, hoc est, nec videant quò sit eis eundum, nec detur illis commodè effugere posse: * & Angelus Domini velocissimus insequatur eos, iustam de eis sumpturus vltionem. † Et quomodo leuissimus puluis flatu ventorum huc illùcque dispellitur, ita & ipsi, Angelo exagitante eos, variis passionum suarum impulsibus huc illucque impellantur, nulla certa sequentes consilia, sed continuò de malo in malum præcipitati, omnes illorum rationes tenebrosæ sint & lubricæ, nihil videant quod vtiliter sit sequendum, nihil instituant quod firmum sit, sed suis ipsi rationibus & consiliis, quasi palpitantes in tenebris, ac in lubrica via hærentes cadant.

*8 Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui, * superuacuè exprobrauerunt animam meam.*

8 Ipsi enim sine vlla causa, & præter omne meum meritum occultè mihi parauerunt perditionem, in quam suis insidiis, tanquam laqueis quibusdam, me conati sunt inuoluere, quomodo venatores clam dispositis laqueis parant feris interitum, * sine causa opprobrio me affecerunt, falsa de me loquentes in vituperium mei.

*9 Veniat illi laqueus quem ignorat: * & captio quã ab-*

9 Et quoniam inopinato malo iniustè perdere me conantur, obueniat Dei iusto iudicio vnicuique illorum inexpectata calamitas, qua sic inuoluantur,

ſcendit apprehẽdat eum & in laqueum cadat in ipſum.

uoluantur,vt ſe extricare nequeant,* & illud rete ac malum,quod clam
parauerunt mihi, eos irretiat, incidant in eandem ipſam perniciem, in
quam me pertrahere machinati ſunt, eóque malo ,quod mihi intentaue-
runt,ipſimet pereant.

*10 Anima autẽ mea exultabit in domino, * & delectabitur ſuper ſalutari ſuo.*
*11 Omnia oſſa mea dicent: * Domine quis ſimilis tibi?*

10 Hanc vbi de hoſtibus meis iuſtam vltionem ſumpſerit Dominus,
cum mei liberatione, tum ex animo gaudebo in Domino, cuius benefi-
cio ſeruatus ero:* & delectabor de ſalute eius mihi ab eo præſtita.
11 Non ego ingratus ero,nec ad percepta beneficia ſtupidus,ſed ex in- a
comparabilis tuę bonitatis admiratione,omne corpus & totam animam
perſuadente,& ad laudem tui accendente,ego ex omnibus intimis meis,
omnibusque viribus dicam : * Domine quis tibi in bonitate , potentia,
reliquiſque perfectionibus vſquam ſimilis eſt?

*12 Eripiens inopem de manu fortiorum eius: * egenum & pauperem à diripientibus eum.*
13 Surgentes teſtes iniqui, quæ ignorabant interrogabant me.

12 Tibi,inquam,quis eſt ſimilis, qui per immenſam tuam bonitatem &
potentiam liberas eum,qui omni humano deſtitutus eſt auxilio,de vio-
lentia eorum qui viribus ſunt ſuperiores eo: * indigentem ope & affli-
ctum liberas ab his qui eum diripere ſtudent.
13 Hanc autem vt de tua ope & ſalute exultationem magis præſtes,au-
di amplius hoſtium meorũ in me iniuſtitiam & ingratitudinem.Conſur-
gentes contra me homines,contra me falſum proferentes teſtimonium,
interrogabant me quorum mihi non eram conſcius, ſiue quia ex propria
confeſſione, excogitata de me mala elicere ſatagebant, ſiue quia cum
ſubſannatione & deriſu obiiciebant,& interrogando aſſeuerabant,

14 Retribuebant mihi mala pro bonis,ſterilitatẽ animæ meæ.
15 Ego autẽ,cùm mihi moleſti eſſent,induebar cilicio.

14 Pro bonis a me in eos collatis retribuebant mihi mala, retribuere
mihi conati ſunt omnium rerum orbitatẽ & deſolationem,vt rebus meis
exutus,nullum iam haberem amicum:nullumq́ue patronum.
15 Ego autem, cùm mihi ſuis iniuriis moleſti eſſent, non viciſſim illis
moleſtus fui,nec malum quid illis precatus ſum,ſed cõtrà pro veſtimen-
to induebar cilicio,lugentium indumento, lugentis habitum mihi ſum- b
pſi:deplorans illorum prauitatem.

*16 Humiliabam in ieiunio animam meam: * & oratio mea in ſinu meo conuertetur.*

16 Ob ſummum animi mei de eorum malitia mœrorem,& propter im-
petrandam à te mentem in eis meliorem,ego meipſum affligebam ieiu-
nio: * & oratio mea,quam pro illis fudi ad Dominum, talis fuit, vt cu- c
piam eam conuerti in ſinum meum,& in meipſum,à quo egreſſa eſt,hoc
eſt, vt velim ea mihi euenire:atque in ſinum meum (in quo donata reci-
pimus)refundi quæ illis precatus ſum.

*17 Quaſi proximum, & quaſi fratrem noſtrum ſic complacebam: * quaſi lugens & contriſtatus ſic humiliabar.*

17 Sic me placidè & manſuetè geſſi ad vnumquemque eorum,quaſi ad
amicum & fratrem meum. Ita omnibus placere ſtudui quaſi amicis &
fratribus meis, * ſic affligebar ob eorum malitiam, quemadmodum qui
ſerio lugent & cõtriſtantur ob amicorum ſuorum chariſſimorũ mortem.

*18 Et aduerſum me lætati ſunt & conuenerunt: *congregata ſunt ſuper me flagella.† & ignoraui.*

18 Ipſi verò non indoluerunt malis meis , ſed econtrà cùm aduerſum
aliquid mihi accidiſſet, contra me lætati ſunt, imò & ipſi ſimul congre-
gati ſunt contra me , vt de inferendo mihi malo inter ſe conſultarent: d
* congregati, inquam, ſunt contra me homines me flagellare ſtudentes,
ego autem eorum contra me inita conſilia ignoraui.Aut etiam ſi ſcirem,
ſic me geſſi quaſi ignorarem, nihil de vindicta cogitans , nihil ad vindi-
candum moliens.

*19 † Diſſipati ſunt,nec compuncti: * & tentauerũt me, ſubſannauerunt me ſubſannatione , frenduerunt ſuper me dentibus ſuis.*

19 Diſſecti ſunt in cordibus ſuis, atq; in diuerſa ſuis cogitationibus di-
ſtracti quęrentes varia conſilia,& modos diuerſos,quibus me affligerẽt.
† Diſſecti item ſunt in ore ſuo,liberè labia ſua laxantes in accuſationem
& deriſionem mei,nec ſunt compuncti corde, vt aliquãdo à maledicen-
tia & deriſu ſilerent, * & variis modis me vexauerunt, ſuis ſubſannatio-
nibus & irriſionibus me deriſerunt , inſuper & præ nimia indignatione
& ira frenduerunt dentibus ſuis ſuper me,auidi nimirum vt me deuora-
rent.

*20 Domine quãdo reſpicies, reſtitue animam meam à malignitate eorũ * à leonibus vnicam meam.*
21 Confitebor tibi in Eccleſia magna, in populo graui laudabo te.*
*22 Non ſupergaudeant mihi qui aduerſantur mihi iniquè, * qui oderunt me gratis, & annuunt oculis.*
*23 Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur, * & in iracundia terræ loquentes,dolos cogitabant.*

20 Domine quando tandem declarabis te hæc videre,in priſtinam quę-
ſo ſecuritatem reſtitue animam meam ,liberatam ab illorum peruerſita-
te, * eamq́ue iam ab omnibus deſertam, libera ab iis qui leonina ferita-
te contra me ſæuiunt,& deuorare animam meam conantur.
21 Id vbi feceris , tuam bonitatem prædicabo , idq́ue in magna homi-
num frequentia,* in populo multo & magno laudabo te.
22 Non ſinas mi Domine , vt ſuper me & perditione mea, quam quæ- e
runt,gaudeant hi qui iniuſte me perſequuntur,* qui præter omne meum
meritum oderunt me , & nihilominus exteriori geſtu pacem mecum ſi-
mulant,oculis mihi,vt ſolent amici,annuentes,
23 Quoniam mihi aliquando præſentes loquebantur amicè,ne eorum
prauitatem aduerterem:* verum interim dum loquerentur, ſic mihi per f
terrenam & peſſimam iram ; quam contra me occultè gerebant , volue-
bant in cordibus ſuis contra me dolos.

24 Et cùm

24 Et dilatauerunt super me os suum. *& dixerunt: Euge euge viderunt oculi nostri.*

24 Et cùm priùs pacem verbis simularent,& iram occultam pressis labiis in animo seruarent vbi iam multa mala me vndique premerent, os suum in latitudine aperuerunt contra me, * effusóque ore cum gaudio g dixerunt sibi mutuo:Optimè, optimè iam sese res habet,viderũt tandem oculi nostri quæ desiderauimus.

*25 Vidisti Domine, * ne sileas: & Domine ne discedas à me.*

25 O Domine vniuersorũ,vtcunque hactenus visus sis non videre quę iniquè passus sum,scio tamen te ea vidisse qui omnia vides. * Neque itaque pro tua iustitia & misericordia cesses iustum exercere iudicium,vindicando me ab eorum iniuriis: * Domine qui semper mihi adfuisti, & fauorem tuum mihi exhibuisti, ne quæso iam elongeris à me, fauorem tuum & auxilium tuum mihi subtrahendo.Cessante enim erga me tutela tua,necesse est me perire,cùm nullus alius sit mihi adiutor.

26 Exurge, & intende iudicio meo.Deus meus & Dominus meus in causam meã.

26 Qui præualentibus mihi impiis, visus es aliquandiu mihi dormire iam tandem te profer,& ostende te,ô Deus meus,habere rationẽ iudicij mei & causæ,mi Domine,cui me totum commisi,a quo totus pendeo.

*27 Iudica me secundùm iustitiam tuã Domine Deus meus, * & non supergaudeant mihi.*

27 Fac pro me iudicium Domine Deus meus secundùm iustitiã tuam, * nec permittas vt inimici mei compotes voti sui lætentur super me.

*28 Non dicant in cordibus suis,euge euge animæ nostræ * nec dicant, deuorauimus eum.*

28 Fac ne habeant cur dicant in cordibus suis, iam bene, bene est animæ nostræ , iam lætitia & exultatio sit animæ nostræ, cui euenit quod optabat. * Fac ne dicere iactantes possint:Iam eum deuorauimus, & penitus perdidimus.

29 Erubescant & reuereantur simul, qui gratulantur malis meis.*

29 Erubescant potiùs & pudefiant frustrati spe sua omnes pariter,* qui h gaudent calamitatibus meis,& voluptatem capiunt ex malis meis.

30 Induantur confusione & reuerentia. qui magna loquuntur super me.*

30 Inuoluantur & operiantur confusione & pudore,* qui superbè lo- i quuntur contra me mala,quæ mihi se gloriantur illaturos grauia.

31 Exultent & lætentur qui volunt iustitiam meam: & dicant semper magnificetur Dominus, qui volunt pacem serui eius.

31 Illi autem qui amant meam innocentiam, & quibus beneplacitum est in mea iustitia, fac Domine vt exultent & lætentur: & qui volunt pacem ac salutem serui tui, * fac Domine vt semper dicere possint: Dominus qui iustorum rationem habet eósque ab impiis liberat, ab omnibus magnus reputetur, magnificéque prædicetur ob suam bonitatem & iustitiam.

*32 Et lingua mea meditabitur iustitiam tuam, * tota die laudem tuam.*

32 Hæc vbi mi Domine præstiteris, lingua mea ex meditabundo corde loquetur, & assiduè prædicabit iustitiam tuam, quam in me exhibuisti,respondendo promissis tuis, & iniustè oppressum vindicando: * iugiter lingua mea voluet & personabit laudem tuam.

ANNOTATIONES.

a DOMINE QVIS SIMILIS TIBI?] Græca nunc habent per geminationem: Domine:Domine,quis similis tibi?At Hebræa tantùm habent:Domine quis similis tibi, sicut & diuus Augustinus habet, vt ne quis putet addendum, secundum Domine.

b INDVEBAR CILICIO.] Plerique sic intelligũt hunc locum, vt hanc humiliationem intelligatur Propheta assumpsisse pro seipso, ad deprecandam scilicet molestiam quam patiebatur. Verùm ex Hebræis patet accipiendum de humiliatione,quam assumpsit pro inimicis suis quorum malitiam miseratus est: Nam illa habent:ego autẽ in infirmitate eorum, &c. Pro cilicio, Hebræis est שק Sac.& Græcis σάκκον, vt mirum sit Latinum potiùs vertisse cilicium quàm saccum.

c ET ORATIO MEA IN SINV MEO CONVERTATVR.] Magis vertendum fuerat, in sinum, cum construatur cum verbo motus ad locum, & Græcis sit, εἰς κόλπον μου, sicut & Hebræis est,ad sinum meũ. Cum autem variè admodum hæc oratio à diuersis accipiatur præter intelligentiam in paraphrasi indicatam, iuxta,quam verbum,cõuertetur,pro optatiuo, conuertatur,oportet exponere,potest & sic accipi,vt significetur, orationem iusti pro impiis fusam etsi à Deo, ad quem mittitur,non redeat cum fructu ad ipsos impios, sed frustra, quod ad ipsos attinet, emissa sit,redituram tamen cum fructu ad ipsum qui orat, quod ille percepturus sit Dei beneficia, quemadmodum Dominus in Euangelio dicit: Pacem Domini indignæ imprecatam redituram ad eos qui eam imprecati sunt.Sunt qui vertunt:Et precatio mea super sinum meũ versa est:intelliguntque simili ratione istud dici, quasi Latinis dicitur, gaudere in sinu, i. qui arcano & interiore gaudio contentus est.Ita enim in sinu flere & precari aptè dicitur, qui suas lachrymas & preces in terra non spargit ad captandum hominum gratiam, sed contentus vno Deo teste affectus suos apud se continet. Itaque sensus erit: orationem meam apud me iterabam, & frequenter repetebam.

d QVASI PROXIMVM, &c.] Quidam etiã Græci codices habent accusatiuos, verum emendatiores habent datiuos ὡς πλησίον, ὡς ἀδελφῷ ἡμετέρῳ. & c. ... vbi aduerbium est positum loco datiui quod fortassis imposuit interpreti. Paraphrasis autem indicat duobus modis orationis incommoditati subueniri posse,vt aut subintelligatur ad accusatiuos præpositio,ad. aut accusatiui per antiptosin accipiantur positi pro datiuis.

e ANNVENT OCVLIS.] Plerique nutum hunc oculorum accipiunt,vt sit signum gaudij,quo inimici sese mutuò in malis alterius contitantur, ad gaudendum & ridendum. Verùm aliàs hæc oratio in scripturis accipi solet,pro eo quod est,fraudulenter cum aliquo pacem simulare,vt Prouerb.6.homo apostata,vir inutilis, graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, prauo corde machinatur malum, & Prouerb 10. Qui annuit oculo,dabit dolorem,& stultus labiis verberabitur. Vbi quem intelligat annuere oculo, patet ex præcedenti versu: Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter: qui autem deprauat vias suas, manifestus erit. Videtur igitur annuentem oculo,opponere ei qui ambulat simpliciter. Et manifestius Ecclesiast. 27. Annuens oculo fabricat iniqua, & nemo eum abijciet In conspectu oculorum tuorum concultabit os suum, & super sermones tuos admirabitur. Nouissimè autem peruertet os suum,& in verbis tuis dabit scandalum &c.

f ET IN IRACVNDIA TERRA LOQVENTES.] Apud Græcos non sunt hæ duæ dictiones, terræ loquentes, sed tantum habent:Et in ira dolos cogitabant. Vnde & Augustinus legit: Et super iram dolosè cogitabant. Non sunt tamen hæc verba delenda, quia eis respondent quædam in Hebræis. Quæ sic vertit diuus Hieronymus: Et in rapina terræ verba scandalenta concinnant.

g EVGE EVGE.] Apud Hebræos ponitur interiectio, heah, heah, pro qua Latini dicunt, vah, vah, quod diligenter notandum est, nam ea interiectione vsi sunt Scribæ & Pharisæi, gloriantes contra Christum in cruce pendentem.

NE DICANT, DEVORAVIMVS EVM.] Vera lectio est, deuorauimus, non, vt multi legant, deuorabimus. Græcis enim est κατέπιομεν. Vnde & Augustinus legit, absorbuimus eum.

QVI MAGNA LOQVVNTVR.] Græca habent μεγαλοῤῥημονοῦντες, hoc est, magna loquentes, & Hebræa habent, qui magnificantur super me. Vnde omnino certum est vitio scriptoris alicuius in codicibus nostris legi, maligna, pro magna. Certè psalterium Romanum habet, magna. Sic & codices Latini iam impressi ex codicibus antiquissimis scriptis. Participium enim hoc loco positum deriuatur ab eo verbo quod mox Psalmus trigesimoseptimo vertit, super me magna locuti sunt.

In finem pro octaua Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XXXV.

Committit hoc Psalmo inter se Propheta duas res diuersissimas, impiorum scilicet peruersitatem, & Dei effusissimam in omnia bonitatem, quæ suo contrario comparata magis elucescit. Itaque primùm describit cogitationes & facta impiorum deinde summopere admiratur Dei in omnia bonitatem, quam etiam impys non claudit, quamuis eorum impietas maxima sit: Posteà canit, quomodo eam peculiari ratione præ alys percipiant electi in Deo sperantes, & orat vt Deus se agnoscentibus prolixiùs benefaciat ipsumque tueatur à violentia sceleratorum, quorum simul casum & interitum prædicit.

PARAPHRASIS

*1 Dixit iniustus vt delinquat in semetipso: * non est timor Dei ante oculos eius:*

VIR iniquus in corde suo cogitauit vt peccaret, ex electione & proposito iniqua agere decreuit, semper aut crebrò secum voluens quomodo iniquitatem suã perpetret: * idque ideo, quia ante oculos mentis eius non versatur timor Dei, non cogitat Deum sibi metuendum esse, quem aut nõ esse sibi persuadet, aut non habere rationem humanorum actuum, & proinde non vindicaturum hominum peccata cogitat. Psal.35.

*2 * Quoniam dolosè egit in conspectu eius: * vt inueniatur iniquitas eius ad odium.*

2 Et quidem nullo eum Dei timore teneri hinc patet, quoniam coram a Deo, qui omnia videt, non veritus est dolose agere cum proximo suo: † Sed & secum dolosè egit: dum simulat se quærere Deum, eique velle placere: verùm non ex animo, nec vere, * ita vt à Deo deprehendatur iniquitas eius odio extremo esse digna.

*3 Verba oris eius iniquitas & dolus, * noluit intelligere vt bene ageret.*

3 Quicquid loquitur, iniquitate & fraude plenum est: non solùm ignorauit bene agere, * sed etiam noluit habere intelligẽtiam ad bene agendum, spernens quemuis monitorem & eruditorem, ac mentem suam à consideratione iustitiæ & veritatis auertens.

*4 Iniquitatem meditatus est in cubili suo: * astitit omni via non bonæ, malitiam autem non odiuit.*

4 Noctu in lecto suo, cùm animus vacans ad se redire meritò deberet, tempúsque admonet cogitare meliora, ipse contrà secum cogitat, quomodo interdiu quósque afficiat iniuria: * astitit omnibus institutis non bonis, paratus ea sequi & perficere, nullum malitiæ genus auersatus.

*5 † Domine in cælo misericordia tua: * & veritas tua vsque ad nubes.*

5 Cùm autem tanta sit in hominibus improbitas, infinitis tamen partibus amplior est bonitas tua Domine, quæ collata cum hominum malitia maximè relucet, & eò quidem magis, quòd eam etiam impiis communem facis, quos & multis afficis beneficiis, & lenitate summa ad pœnitentiam toleras: quæ certe tua bonitas contra impiorum iniquitatem me summopere consolatur. † Tua etiam Domine misericordia longissime latissiméque patet, ita vt ab infimis terris vsque in cœlum pertingat, nec aliquid cælorum ambitu contineatur quod non sit benignitatis tuæ particeps * fidelitas tua promissis & proposito tuo constanter respondens à terris vsque ad nubes protenditur diffusa super omnia. † Altior etiam est tua bonitas & constantia, quam vt ab hominibus comprehendi valeat.

*6 Iustitia tua sicut montes Dei, * iudicia tua abyssus multa.*

6 Iustitia tua æquat, imo superat montes excelsissimos, incomprehensibilis ab hominibus, * iudicia tua, secundùm quæ cuncta dispensas, adeò sunt profunda, & inscrutabilia, vt ab humano intellectu penetrari nequeant, quemadmodum immensa aquarum profunditas, cuius fundus cognosci non potest. b

*7 † Homines & iumenta saluabis Domine: * quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus.*

7 Tu Domine tua bonitate homines simul & pécora, bonos simul & malos seruas & sustentas, vitam, victum, & sanitatem eis suppeditas, & continua generatione hominum & bestiarum omnium species conseruans. † Tu etiam secundùm immensam tuam misericordiam, & occulta iudicia, non eos tantùm æterna salute saluabis, qui vt vere homines rationabiliter viuunt, sed & eos qui rationis expertes irrationabilium instar degunt, non Iudæos tantum, sed & Gentiles idololatras saluos facies. * Propter quod meritò exclamare libet: O quantum Deus misericordiam tuam multiplicasti, quam in omnes effudisti, homines simul & pecora, bonos simul & malos, o quam multam & magnam fecisti eam à nobis haberi. c

8 Propter

8 Filij autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt.

8 Propter quam tuam immensam bonitatē, homines soli ratione præditi inter omnia animalia, sese summa fiducia committent tuæ tutelæ, spémque constituent in protectione tua, qua eos ita foueas, & custodias, vt sub vmbra alarum matris, pulli diligenter fouentur & custodiuntur.

9 Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ:

** & torrēte voluptatis tuæ potabis eos.*

9 Hoc qui fecerint, non modò temporaria huius vitæ salute communi d
hominibus cum brutis donabuntur, sed etiam in præsenti seculo gustum quendam cœlestium bonorum percipient, per Spiritum tuum sanctum diffusum in cordibus eorū, * cuius spiritualibus donis quasi riuulis quibusdam è pleno tuo flumine deriuatis, varias menti voluptates afferentibus, tum eorum mentem ita potabis & reficies, vt nihil mundanarum rerum magnopere concupiscant aut requirant. Verùm in futuro seculo cùm in cœlestem tuam domum recepti fuerint, iam verè abundantissima omnium bonorum cœlestium plenitudine saturabuntur, & inebriabuntur tunc fruitione & visione perfecta, quasi pleno flumine cum impetu indesinenter fluente, secúmque iugi fluxu varias nouasque semper adducente delitias: ita eos potabis & reficies, vt omnium malorum obliti & expertes, nihil omninò ampliùs desiderent, nec sitiant in æternum, semper saturi sine fastidio.

10 Quoniam apud te est fons vitæ.

** & in lumine tuo videbimus lumen.*

10 Non enim in hoc mundo, sed apud te in cœlesti tua habitatione est fons vitæ veræ, vitæ scilicet perennis & fœlicis. Nam ea quam hic viuimus in terris vita, non tam vita, quàm mors quædam cōtinua est. Tu ipse fons es & origo vitæ veræ, ex quo quidem nunc profluit sperantibus in te vita spiritus & mentis. Verùm cùm eis ex hoc mundo liberatis dabitur apud te agere in domo tua, tum ex fonte tuo augustissimo haurient vitam sempiternam, quæ cùm fœlicissima sit futura, perpetuam satietatem ac voluptatem afferat eis necesse est. * Tunc certe nos quotquot hic in te speramus, per lumen tuum, quod à te diffundes super nos depulsis omnibus huius mundi tenebris, clarè perspicuéque videbimus verum lumen, quod nullas omnino patitur tenebras, tunc clarissimam pulcherrimámque summi boni faciem coram intuebimur, tunc liberati ab omnibus afflictionum tenebris fœlicitatem veram & solidam cōsequemur. In lumine enim solari huius mundi, aut lumine mundanæ sapientiæ non cernitur verum ac purum lumen, sed tantùm per lucem tuam diuinam, quæ mentibus piorum etiam hic in terris suos radios infundens, lumen verum videre eos facit, sed per speculum & in ænigmate, & quasi per caliginem & nubes.

11 Prætende Domine misericordiam tuam scientibus te, & iustitiam tuam his qui recto sunt corde.

11 Interim Domine, dum in hac vita misera fragilique versamur, mise- e
ricordiam tuam & iustitiam, quam omnibus exhibes, extēde, prolixiusq; ac profluentiùs exhibe iis qui te verè agnoscūt, quique recto sunt corde.

12 Non veniat mihi pes superbiæ: & manus peccatoris non moueat me.*

12 Ne quæso Domine sinas vt perueniat vsque ad me pedibus suis superbus, nec me eius violentia opprimat, * nec sinas vt me loco meo moueat, aut deijciat impiorum ferox manus & potestas.

13 Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem:

** expulsi sunt, nec potuerunt stare.*

13 Redundant enim iam omnia superbis & violentis hominibus, qui f
contemptis Domini mandatis, non verentur insontes obruere. Verùm quàm volent crudeliter molestent bonos: en locū aspicio, vbi iam iamq; è fœlicitatis & dignitatis suæ statu cadent: * expellentur, nec poterunt vlla ratione consistere, deiecti à conspectu Dei in tenebras extremas.

ANNOTATIONES.

a VT INVENIATVR, &c.] Græca habent infinitiuos actiuos εὑρεῖν τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ, καὶ μισῆσαι, hoc est, vt inueniret iniquitatem eius vel suam, & odisset. Quæ lectio etsi in eo sensu accipi posset, quē habet paraphrasis, si suppositum verborum accipiatur, Deot, & legatur, iniquitatem eius. Augustinus tamen, qui legit: vt inueniret iniquitatem suam, & odiret: intelligit peccatorem dolosè egisse hac in re, vt scilicet ipse peccator inueniret iniquitatem propriam, & deinde eam odiret, hoc est, non ex animo, nec simpliciter inquisiuisse iniquitatem suam, vt inuentam odiret, sed in ea re fallaciter sese gessisse, quandoquidem inuentam iniquitatem non odire, sed excusare studuit. Ita etiam fere Euthymius Græcus interpres. In quo sensu etiam nostra lectio accipi potest, si intelligatur impium dolosè agere in eo, vt à se deprehendatur iniquitas eius. At sensus paraphrasis magis conuenit cum Hebræo, & cum his quæ sequuntur.

b SICVT MONTES DEI. Montes Dei phrasi Hebraica vocat montes altissimos. Nam quicquid eximium, magnum & præstans est, id Hebræi dicunt esse Dei. Sic posteà dicit cedros Dei.

QVEMADMODVM MVLTIPLICASTI.] c
Pro, quemadmodum, vel, vt legit D. Augustinus, sicut, Græcis est ὡς, quæ dictio etsi sit sæpe particula comparationis, est tamen etiam sæpe particula admirationis, idem valens quod quàm, vel quantum. Atque hoc modo accipiendam patet ex Hebræis, vnde apud nos, quemadmodum, pro quantum est accipiendum admiratiuè positum.

INEBRIABVNTVR, &c.] Hos duos versus ple- d
rique in iustis impleri intelligunt in præsenti vita. Verum quoniam dicit: apud te est fons vitæ: per quod satis significare videtur, quòd vitam illi demum percipient, quos Deo adesse contigerit: & dicit, videbimus lumen: magis hæc referenda videntur ad statum futuri seculi. Certe non satis propriè aut non perfecte, inebriati dicuntur sancti in hac vita, quibus hic esurientibus & sitientibus promittit [illegible] futuram saturitatem vti que in futura vita. Et quod dicitur Isaiæ 49. de fidelibus: Non esurient, neque sitient, & non percutiet eos æstus & sol, quia miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos: Ioannes in Apocalypsi in fu-

h a

tura vita impleri interpretatur. Apocal.7.

e PRÆTENDE DOMINE MISERICORDIAM TVAM.] Dictionem, Domine, nec Græca habent, nec Hebræa, nec Augustinus, nec scripta pleraque. Prætendere autem, hic non est positum pro prætexere, quod ferè nobis significat, sed pro exhibere. Nam & hoc significat, aut potiùs pro protendere. Nam id magis significat dictio Græca παράτεινον, quam Euthymius interpretatur pro in longum tempus extendere. & Hebræa dictio significat trahere & protrahere.

f IBI CECIDERVNT] Græca habent, omnes qui operantur iniquitatem, quomodo & Augustinus legit: At Hebræa non habent, omnes, vt ne quis adeodum putet, quoquam ad rem parum faciat. Intelligunt autem multi: Ibi, hoc est, per superbiam ceciderunt omnes peccatores, &c. Sic Augustinus lib. de spiritu & litera cap . vbi etiam legit, non moueant me. Campensis: In ipso conatu collapsi sunt qui perpetrare iniqua conabantur. Verùm sensus paraphrasis præferendus videtur, vt verba præteriti temporis prophetice accipiantur pro futuris: & Propheta quasi digito ostendat impiorum ruinam, licet sit adhuc abscondita, quò certiùs ad bene sperandum se suósque animet. In hunc sensum etiam Euthymius.

Psalmus ipsi Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XXXVI.

Quoniam infirmi homines, cùm vident florere impios, solent mirum in modum turbari, & nonnunquam cogitare Deum nullam habere rerum humanarum curam, ac proinde prouocari ad imitandum malos, deserta virtutis via, ideo hos in isto Psalmo admonet Propheta ne eos vrat malorum prosperitas, vt ob eam neque de diuina diffidant prouidentia, neque ad imitationem malorum prouocentur: sed in pietatis studio strenuè pergãt, Deo se totos committentes, eò quòd timentibus Deum, & in illum sperantibus omnia tandem optime sint cessura, veréque fœlices tales sint futuri: impij autem vtcunque ad tempus florere videantur, tandem exscindendi sint, & penitus delendi. Quòd autem Propheta copiam bonorum terrenorum, fœlicitatem huius vitæ & possessionem terræ promittit iustitiæ studiosis, aduertendum est priscis hominibus qui de futuris bonis non perinde docti fuere, plura de successu rerum præsentis vitæ promissa, quàm sanctis noui Testamenti. Quibus tamen & ipsis in Euangelio Saluator copiam bonorum quæ vita præsens requirit & possessionem terræ pollicetur. Siquidem vetat solicitos esse de victu & vestitu, mansuetis terræ possessionem, derelinquentibus omnia propter se centuplum etiam in hoc seculo recepturos promittit. Pietatem enim colentibus vt plurimùm dat Deus commodam etiam in hoc seculo vitam degere, suppeditans quantum satis est, hoc est, quantum desiderent, faciens eos præsentibus contentos, liberum animum ad vtendum concessis tribuens, qui soli proprio iure ac fœliciter & quietè terram inhabitant, imò & totum mundum possident, qui illis totus vsui est & voluptati: omni tamen tempore quidam sunt Lazari à Deo in singulare exemplum tolerantiæ, & ad sublimiorem illustrandi nomen Dei rationem delecti, quos etiam ad mendicitatem, & summam inopiam redigi Dominus permittit. Verùm hi quò in terrenis bonis minus datum fuerit, eò ampliùs in spiritualibus & cœlestibus bonis accipiunt. Nec propter hos falsa sunt ea scripturæ, quæ rerum copiam & sufficientiam pollicentur iustis, cùm eæ scripturæ non quid semper, sed quid vt in plurimum futurum sit, significare velint. Deinde terrenorum bonorum promissio terrenos homines manu ducere studet ad cogitãda bona alia veriora quorum illa vmbra quædam sunt. Hæc autem verissima bona vt præcipua bona sunt, ita præcipue in scripturis iustis promissa accipere debemus, quibus quoniam nemo iustus frustratur, in eo etiam illa scriptura vere complentur, qui etiam per spiritualium bonorum participationem, omnium terrenorum bonorum, totiúsque mundi domini efficiuntur. Non enim fallitur, qui pro terrenis bonis sibi promissis accipit cœlestia & spiritualia.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Noli æmulari in malignantibus,

TV quisquis iustitiæ studes, & veram solidámque quæris fœlicitatem, noli in iram & indignationem concitari, cùm vi- Psal.36.
deris sceleratorum in hoc mundo prosperitatem; noli ex ea re sic conturbari, vt cogites Deum humana nec scire, nec dispensare, ac proinde ad imitandum malos prouoceris, 2

** neque zelaueris facientes iniquitatem.*

* sed nec inuidiæ zelo contra facientes iniquitatem commouearis ob eorum fœlicitatem.

2 Quoniam sicut fœnum velociter arescent:

** & quemadmodum olera herbarum citò decident.*

2 Non enim solida est eorum fœlicitas, sed fluxa, caduca & fallax, quoniam sicut virés gramen mox suam perdit viriditatem, & per resecationem aut solis ardorem subitò arescit: ita & ipsi, quanquam in hoc mundo florere conspiciantur, citius opinione suo priuabuntur virore, & quemadmodum viuæ, virentésque herbæ subitò flaccescunt, ita & ipsi à suo ornatu & fœlicitate citò decident.

3 Spera in Domino,

** & fac bonitatem & pasceris in diuitijs eius.*

3 Tu itaque noli ad illorum imitationem sperare in fluxis huius mundi rebus, nec cum illis iniquitati te addicere, sed spem tuam ante omnia in Dominum constitue, illi te totum committens, qui solus potest solidam fœlicitatem præstare, * sperans autem in Domino, non sis otiosus, sed fac constanter quod bonum est: hoc vnum soliciè cura, vbi te Domino commiseris, vt virtuti incumbas, de reliquis securus: quæ si feceris pacificè & fœliciter habitabis in terra rerum omnium dominus, & suauiter reficieris in diuitibus terræ prouentibus, quos illa tibi fideliter & certò suppeditabit.

*4 Delectare in Domino: * & dabit tibi petitiones cordis tui.*

4 Ne autem te conturbet impiorum prosperitas, oblecta teipsum non in vanis huius mundi bonis, sed in bonitate Domini, quæ vt in omnibus relucet creaturis, ita maxime parata est sperantibus in eũ. * Quòd si sic te

Dei

Dei bonitate oblectaueris, dabit tibi Dominus per suam bonitatẽ quicquid desiderauerit cor tuum. Iam enim nihil desiderare poteris, nisi quod illi, quem amas, gratum esse putaueris.

5 Reuela Domino viam tuam, & spera in eo:
** & ipse faciet.*

5 Propone deuotis precibus Deo institutum tuum, & omnem statum rerum tuarum illi commenda, & spera in eo. * Id si feceris, ipse de te, tuisq; omnibus rebus faciet quę conducunt. Si aliquibus malis affligeris, quibus te eximere nequeas, Deo committe, & tota fiducia pende ab illo, & ipse faciet fœliciorem malorum euentum, quàm vel desiderare poteris. Si quid ex Dei voluntate agere instirueris, illius prouidentiæ ac bonitati tam opus quàm finem operis commenda, & ipse ad optatum terminum institutum tuum perducet: non quòd otiosum te esse velim, aut nihil teipsum agere, sed quòd de rerum tuarum euentu nolim superfluita-te cura macerari.

6 Et educet quasi lumen iustitiam tuam.
** & iudicium tuum tanquam meridiem:*
** subditus esto Domino,*
** & ora eum.*

6 Quòd si æ sic totum illi commiseris, ipse iustitiam tuam, etsi ad tempus incognitam, & impiorum vel fœlicitate vel persecutione obscuratã, tandem è tenebris educet, vt quasi lumen solis ab omnibus clarè conspiciatur, *& æquitatẽ tuam, ac vitæ rationem ex recto rationis iudicio institutam tam claram faciet, quàm est meridies. Vltione enim de sceleratis qui florere videntur sumpta, suũ erga te declarabit fauorem, cùm dignissimos innocentiæ tuę fructus percipies, & id quidem vel in hac vita, vel in futura. * Tu itaq; subde teipsum Domino, sub potenti manu eius tete humilians, patienterq; ferens si quid aduersi immiserit, nec in corde tuo illi obmurmures, *& constanter illum ora, vt te in huius vitæ malis confirmet, vtq; tuarum rerum rationem habeat. b

7 Noli æmulari in eo qui prosperatur in via sua in homine faciente iniustitias.

7 Sic autem rerum tuarum securus, nihil mireris aliorum successus, neque ad tristitiam aut iram conciteris, cùm videris impium aliquem facientem iniustitias, fœlicem habere rerum suarum successum.

8 Desine ab ira, & derelinque furorem.
** noli æmulari, vt maligneris.*

8 Et quoniam difficulter sibi ab huiusmodi conturbatione temperant etiam iustissimi, iterum atque iterum eandem inculco. Cum videris impios secunda vti fortuna, cessa ab ira, & derelinque furorem, vt neque ex inuidentia fœlicitatis eorum, neq; ex indignatione contra diuinam prouidentiam intra te irascaris: quòd si autem omnino tibi temperare non possis, quin super eorum prosperitate commouearis, eò quòd videas in iacturam pietatis & gloriæ Dei eam cedere, * tamen caue ne te irriteris, vt illorum exemplo ad perpetranda eadem scelera animum adducas, aut altero præuaricationis genere pecces: & malefacias, proximis, scilicet, inuidendo, & diuinam prouidentiam calumniando, viamque virtutis fastidiendo.

9 Quoniam qui malignantur, exterminabuntur:
** sustinentes autem Dominum, ipsi hæreditabunt terram.*

9 Caue, inquam, ne æmulando etiam ipse malignè agas, quoniam qui malè agunt, à Deo excindentur, ante tempus auferentur a terra sublati, in æternas miserias præcipitabuntur: * qui autem patienter Dominum expectant, ipsi velut hæreditario iure possidebunt terram, plerunq; quidem etiam hanc præsentem, in qua longa fœliciq; vita a Deo donabitur: semper autem cœlestem terram viuentium, quam perpetua possessione cum summa tranquillitate obtinebunt.

10 Et adhuc pusillum, & non erit peccator:
** & quæres locum eius, & non inuenies.*

10 Et ne te mora affligat in impiorum vindicta, ecce per breui excindentur, à Deo impij. Post pusillum enim temporis, quo sua longanimitate Deus impios tolerat, videbis impium per mortem sublatum ampliùs nõ esse: *adhuc eum requires inter homines, & ecce citiùs opinione tua sublatus erit, non inuenies eũ. Adeoque radicitus euelletur e terra, vt etiã si requisieris aliquid veteris pompæ, nihil reliquum inuenturus sis, eò quod nullæ vel prolium vel diuitiarum reliquiæ supersint.

11 Mansueti autem hæreditabunt terram:
** & delectabuntur in multitudine pacis.*

11 Contra verò mansueti, qui patienter etiam iniquorum ferũt prosperitatem & iniurias: & quicquid illis immittitur à Deo cui consecrantur, ipsi hæreditario ac præcipuo iure possidebunt terram, *& in multa pace & tranquillitate potissimùm conscientiæ suæ sese oblectabunt suauissimè. Atque id quidem plerunque illis dabitur in præsenti terra, vt in ea longo tempore viuant in altissima pace & requie animarum suarum, quam inueniũt soli mites & humiles corde: cùm contrà impijs etiam in summa prosperitate nulla pax esse possit, sed iniqua semper adsit animi & omnium actionum perturbatio. Semper autem hæreditare terram & in multitudine pacis deliciari dabitur mansuetis in futura vita, in qua tranquillissime viuent in sempiternum, nacti solidam & inconcussam pacem.

*12 Obseruabit peccator iustum, * & stridebit super eum dentibus suis.*

12 Peccator obseruabit iustum, occasionem & opportunitatẽ quærens perdendi eum. * & præ nimia ira in illum concepta frendebit dentibus suis super eum, grauia illi minitans, & inferre cupiens.

13 Dominus autem irridebit eum.

13 Verùm vbi id contigerit, sicut frequẽter fit, Dominus è cœlo prospi-

** quoniam prospicit. quia veniet dies eius.*

ciens super filios hominom,more irridentis aliquem se habebit erga im-
pium,pro nihilo enim eum ducet,videns eum conari impossibilia, sibiq;
noxia: *ipse enim prænouit mox aduentum temporis quo ipse peribit.

*14 Gladium euaginauerunt peccatores,*intenderũt arcum suum.*

14 Imò si etiam contigerit,iniquos iamiam paratos esse,ad perdendum
iustos,& iam euaginatum tenere gladium,*arcumque suum intendisse.

*15 Vt decipiant pauperem & inopem, * vt trucident rectos corde.*

15 Vt suis insidiis capiant,captumque suo statu deiiciant insontem,hu-
mano auxilio destitutum,*captosque innocentes paratis armis mox oc-
cidant.

16 Gladius eorum intret in corda ipsorum:
** & arcus eorum confringatur.*

16 Id,inquam,cùm vsuuenerit,nihil iustis eorũ molimina nocebũt,sed c
contrà gladius,quem contra innocentem euaginauerunt, intrabit in cor-
da ipsorum,*arcus eorum confringetur.Malum, quod aliis inferre para-
uerunt,in ipsorum caput redibit,visque eorum ac potestas,qua bonis no-
cere cogitauerunt,frangetur impedita à Deo ne bonos lædat, sed in pro-
priam ipsorum perniciem retorqueatur: quemadmodum arcus qui con-
fringitur,non eum in quem paratus est, sed frequenter eum à quo para-
tus est, lædit.

*17 Melius est modicum iusto, * super diuitias peccatorum multas.*

17 Melius est iusto homini modicum id, quod cum iustitia partũ possi-
det,*quàm multæ diuitiæ,quomodo eas habent peccatores,per iniustitiã
scilicet,coaceruatas.Melius,inquam,est,tum quia hoc ipsum modicũ illi
sufficientius est, qui præter naturæ paucissimis contentæ necessitatem ni-
hil requirit:tum quia iucundius ac securius illud possidet, & cum maiori
suauitate eo fruitur & reficitur,quàm peccatores diuitiarum suarũ abun-
dantia. Denique quia [illegible] ipsum modicum iustè partum, quo contentus
viuit,ei seruabitur,& a Deo mirum in modum augebitur, saltẽ in futura
vita,cùm contrà impiorum opes illicò euanescant.

18 Quoniam brachia peccatorum conterentur,
** confirmat autem iustos Dominus.*

18 Quoniam robur facultatum, quibus ad tempus potentes sunt pecca-
tores,mox à Deo consumetur, * iustos autem sic Dominus confirmat &
sustentat,vt impij illis præualere nequeant.

19 † Nouit Dominus dies immaculatorum:
** & hereditas eorum in æternum erit.*

19 Curam singularem gerit Dominus dierum & vitæ eorum, qui sine d
macula conuersari student, † & quasi descriptum habet in notitia suæ
prædestinationis numerum dierum quibus victuri sunt super terrã,quem
proinde numerum nulla humana potentia anteuertere poterit:*& hære-
ditas eorum à nullo eis auferri poterit, sed perpetua eis erit. Nam cùm
ablata eis fuerit temporalis terræ possessio, æternæ vitæ hæreditatẽ,quæ
propria illorum hæreditas est,obtinebunt.

20 † Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur:

20 Non pudefient sancti,ita vt spe sua & ope Dei expectata frustrentur
quando aduersa tẽpora incident,& in tempore famis, aliis fame laborã-
tibus,ipsi saturabuntur à Deo:qui cùm eos diligat, & cognoscat quid eis
opus sit,nihil eis deesse sustinebit. † In tempore etiam nouissimi iudicij
summe calamitoso, non confundentur simul cum impiis: & in tempore
illo,quo æterna fame impij cruciabuntur,ipsi perpetuò satiabuntur, non
enim sinet perire iustos suos Deus,

**quia peccatores peribunt.*

*sed peccatores ab eo dispergentur,
priuati terrena hac fœlicitate,& in æternas miserias deiecti.

21 Inimici verò Domini mox vt honorificati fuerint & exaltati:
** deficientes quemadmodũ fumus deficient.*

21 Ita quidam cum iustis aget Deus, vt dixit: At verò inimici Domini
post paulum quam in hoc mundo honorificati fuerint,& exaltati * su-
bitò ac penitus deficient in modum fumi, nullum relinquentes gloriæ
suæ vestigium.

22 Mutuatur peccator, & non soluet:

22 Frequenter contingit,vt peccator mutuò accipiat,nec postea soluat
quod mutuo accepit,propter nimiam.s.vel egestatẽ vel auaritiam. Tanta e
frequenter peccatoris est egestas, vt nec debita reddere valeat. Tanta
auaritia,vt non solum impartiatur propria,sed nec aliena reddere velit.

** iustus autẽ miseretur & tribuet.*

* At contrà iustus ita subinde necessariis vitæ abundat,tamq; est ad par-
ticipandum aliis etiam modicum quod habet liberalis, vt misericordia
motus vltrò etiam tribuat eis qui opus habent.

23 Quia benedicẽtes ei hæreditabunt terram:
** maledicẽtes autem ei disperibunt.*

23 Et certè tam charus Deo est iustus,vt qui ei bona precati fuerint, si-
mul cum eo sint possessuri terram:multò magis qui ei benefecerint:*qui
verò maledicunt ei,peribunt de terra.

*24 Apud Dominum gressus hominis dirigẽtur: * & viã eius volet.*

24 A Domino gressus huiusmodi hominis iusti dirigentur,Dominus fa- f
ciet vt gressus eius in recta virtutis via instituantur,& vt quicquid facere
instituerit,prospere succedat:* & opera eius grata habebit ac beneplaci-
ta,suo fauore ea prosequens.

25 Cùm ceciderit, non collidetur,
** quia Dominus supponit manum suam.*

25 Cùm per infortunium aliquod à pristino statu ceciderit,& aduersam
inciderit fortunam (vt nihil est stabile in hoc mundo (aut cùm per hu-
manã fragilitatem in aliquod peccatum prolapsus fuerit (siquidẽ septies
in die cadit iustus)non conteretur,nec peribit,* quia Dominus illũ præ-
seruat admodum eius qui manum cadenti supponit, siue vt casum fran-
gat, siue vt collapsum à casu eleuet. Ita enim Dominus sua potentia ac
cura, quasi manu supposita,iustum præseruat,vt nec infortunio,nec pec-
cato

caro succumbat & pereat,sed in pristinum mox statum restituatur.

*26 Iunior fui, etenim senui & non vidi iustum : * nec semen eius quærens panem.*

26 Iuuenis fui,& iam senex effectus sum,nec tanto vitæ meæ spatio vidi iustum aliquem à Deo derelictum , vt non ei vitæ necessaria suppeditaret:*nec semen iusti vidi vnquam mendicare,vt aut inopia victus, saltem diuturna,aut extrema,laboraret, aut alimenta necessaria requireret, quæ non vel tandem inueniret.

27 Tota die miseretur , & commodat:& semen ipsius in benedictione erit.*

27 Imò verò habet potius iustus vnde assiduè aliorum indigentiæ succurrat, & nunc quidem misericordia motus sua gratis donat , nunc sine fœnore mutuò dat , * propter quod etiam posteris illius à Deo benefiet, qui propter paternam pietatem & temporalibus & spiritualibus beneficiis eos cumulabit.

28 Declina à malo , & fac bonum, & inhabita in seculum seculi.*

28 Iraque declina ab omni malo,& fac quod bonum est,* & habitabis in perpetuum.Nam & in hoc seculo diu fœliciterq; viues, & ex hoc mũdo in perpetuam cœlorum habitationem commigrabis.

29 Quia Dominus amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos:

** in æternum conseruabũtur.*

29 Dominus enim amat quod æquum est , propter quod nunquam derelinquet sanctos suos æquitati studentes, * sed in æternum ab eo custodientur ab omni malo.

*30 Iniusti punientur. * & semen impiorum peribit.*

30 Iniusti vero suæ impietatis pœnas luent,* & semẽ quod eorum impietatem secutum est,simul cum eis peribit,& è terra hac , ac sanctorum consortio exterminabitur.

31 Iusti autem hæreditabũt in seculum seculi super eã.

31 Iusti autem proprio & hereditario iure possidebunt terram,quietè ac læta conscientia eam incolentes : * & diutissimè ac in perpetuum habitabunt super eam.Vt in plurimum enim vsque ad consummatam ætatem viuent in ea longè fœlicius quàm impij,velut mare semper intranquilli, qui violenta frequenter morte intercepti non assequuntur senectam. Et ex imperfecta vitæ huius fœlicitate in cœlestem sustollẽtur , domini iam & possessores non terræ tantùm,sed & cœli,& totius mundi effecti.

32 Os iusti meditabitur sapientiam:

** & lingua eius loquetur iudicium.*

32 Os iusti non,vt impiorum os,stultitiam ac vanitatem effutiet,sed loquetur sapientiæ verba,idque magno studio , & ex solicita cordis meditatione:*& lingua eius loquetur quod æquum est & iustum, cupiẽs alios & docere,& ad ea quæ æquitatis sunt pertrahere.

33 Lex Dei eius in corde ipsius:

** & non supplantabuntur gressus eius.*

33 Ideo autem talia loquetur iustus , quia iugiter in corde suo reuoluit legem Dei,nihil potiùs cogitans quàm legem Dei probè cognoscere, & vitam iuxta eam instituere.Et quoniam in lege Dei iugiter meditatur secum,*ideo non continget eũ supplantari, & prosterni ab aliquo in gressibus suis.Iugis enim diuinæ legis meditatio non sinet eum in peccatum prolabi,aut prolapsum iacere in eo, vt ab hoste diabolo supplantetur. Et diuina custodia non sinet legis suæ studiosum à quocunq; impio prosterni,aut quouis malo succumbere.

34 Obseruat peccator iustum, & quærit mortificare eum.*

34 Obseruat quidẽ impius iustum , quærens opprimendi opportunam occasionem:& studiosè quærit occidere eum opportunitate inuenta.

35 Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius:

** nec damnabit eum cùm iudicabitur illi.*

35 Verùm Dominus non derelinquet eum potestati & violentiæ eius, sed liberabit eum:* & cùm ab impio iustus iudicatus fuerit , tanquã impius ab eo condemnatus,mortiq; addictus,non vicissim illum Deus condemnabit,non etiam ipse eum tãquam impium habebit, aut vindicabit, nec permittet eum ab impio tanquam nocentem opprimi.

36 Expecta Dominum , & custodi viam eius,

** & exaltabit te vt hæreditate capias terram:*

** cùm perierint peccatores, videbis.*

36 Tu itaque etiamsi impios ad tempus florere videas,& ab his aliquãdiu diuexeris,patienter expecta Dominum,& custodi constanter mandata eius,in quibus nos ambulare præcepit , * & certissime suo tempore te omnibus inimicis tuis superiorẽ factum ita exaltabit, vt in hæreditatem & perpetuam possessionem accipias terram:*cúmq; à Deo subuertentur peccatores,tu securus,& cum voluptate , quam capies ex diuina iustitia, videbis eorum interitum. Certò enim perituri sunt impij , quod & ipsa experientia didici.

37 Vidi impium superexaltatum & eleuatum sicut cedros Libani.

37 Vidi enim impium in hoc mundo superexaltatum diuitiis & hono- g
ribus,& eleuatum sicut altissimus cedros Libani, qui tanquam arbor firmiter radicata,& sibi & aliis videbatur non facilè euerti posse.

38 Et transiui, & ecce non erat:quæsiui eum,& non est inuentus locus eius.

38 Et paulò post obiter pertransiui locum,in quo ille floruisset, & ecce non erat ibi,*quæsiui eum, nec me inquirente inueniri potuit locus eius inter homines.Euanuerat enim.

*39 Custodi innocentiam,& vide æquitatem, * quoniam sunt reliquiæ homini pacifico.*

39 Tu itaque impiorum fœlicitate transitoria nihil commotus , custodi vitæ integritatem,semperque attende ad æquitatem , vt eam in omnibus verbis & factis præstes:* quoniam homini,qui per iustitiam pacem cum omnibus sectatur,neminem lædens,sed omnibus benefaciens,quique in seipso pacem habet,nec variis possessionibus inquietatur,hoc inquam, supererunt post hanc vitam,virtutis suæ reliquiæ splendidæ,pax scilicet, & vita fœlicissima,in perpetuum duratura.

40 Iniusti autem disperibũt simul: & reliquiæ impiorum interibunt.*

41 Salus autem iustorum à

40 Iniusti autem omnes pariter di[illegible]bunt , * sed & reliquiæ eorum,

Domino, & protector eorũ in tempore tribulationis.*

diuitiæ scilicet, gloria, prolésque speciosæ, ac tel qua interibunt, nec descendet cum eis gloria eorum.

42 Et adiuuabit eos dominus, & liberabit eos, & eruet eos à peccatoribus, & saluabit eos, quia sperauerunt in eo.*

41 Salus autem, qua iusti expectant, quæque, vt dixi, eis proueniet, non à seipsis eis obueniet, sed a Domino,*qui est protector eorum in tẽpore tribulationis, vnde eorum salus solida erit & certa.

42 Ipse auxiliabitur eis & liberabit: liberabit, inquam, eos à peccatoribus,*& salutem illis afferet, ob id quia spem suam posuerunt in eo.

ANNOTATIONES.

a OLI AEMVLARI.] Ex Græca lectione patet verbum, æmulari, hic non posse accipi in ea significatione deponentali, quam propriè habet apud latinos, pro irasci s. aut indignari, est enim Græcis παραζήλου, quod verbũ in actiua significat prouocare ad æmulationem: in passiua, prouocari: in qua significatione hic ponitur. Vnde & verbum, æmulari, passiuè debet accipi in ea significatione, quemadmodum in simili significatione accipitur actiuè ad Rom. 11. vt illos æmulentur: Porrò æmulatio, quam significat verbum æmulari aut zelare, non potest accipi pro æmulatione imitationis, vt zelare facientes iniquitatem, sit imitari eos, quomodo multi intelligunt, quod quidem patet ex Hebræo, vbi verbum primo loco positum significat propriè irasci, secundum autem verbum nunquam significat imitari, sed bene inuidere, aut ad inuidiam & iram prouocari.

b EDVCET TANQVAM, &c.] Per iustitiam & iudicium iusti, in paraphrasi intelligitur ratio Potest etiã intelligi iusta eius causa & ius quod habet contra impios apud Deum, qui etsi ad tempus iustitiã causæ eius non declarat, tamen tandem eam manifestam & notam omnibus facit.

c VT DECIPIANT] Verbum Hebraicum significat deiicere, quod ipsum etiam significat dictio Græca [illegible] quamuis ea etiam decipere significet, sed quę significatio hic parum conuenit Et D Augustinus legit, deiiciantur, sed & libri quidam antiqui nostri habent, deiiciant, vnde satis patet hanc esse veram lectionem. Annotauit autem Euthymius, verbum, [illegible], positum esse propter arcum: trucidare autem verbum, propter gladium Significat enim [illegible], aliquando telis aliquem impetere & obruere.

d NOVIT DOMINVS Græcis non est, dies, sed [illegible] hoc est, vias, quomodo & D. Augustinus legit. Hebræis tamen apertè est dies, vt ne quis putet nostrã lectionem ex Græcis esse corrigendam. Videri potest Græca corrupta ex simili loco in Psalmo primo, vbi est, Nouit Dominus viam iustorum.

e MVTVABITVR PECCATOR.] Vera lectio est, mutuatur, nõ mutuabitur, per futurum, vt quidam libri habent. Nam Græcis & Hebræis est verbũ præsens, vnde & Augustinus legit, fœneratur. Sic & in secundo mẽbro legendum est, non retribuet, sed tribuit: nam & hæc lectio reperitur in quibusdam nostris libris, eáque cum Hebræis & Græcis consentit. Imposuit quibusdam verbum futurum, soluet, vt ob id alia verba in futuro posuerint.

f APVD DOMINVM. Rectius noster vertisset à Domino, cùm sit Græcis [illegible], non autẽ παρὰ κυρίῳ, quomodo noster legisse videtur. Et Hebræa habent, à Domino, quomodo legit & D Augustinus. In eodem versu lectionem veram esse, dirigentur, & non singulare, dirigetur, docent tum Græca, tum Hebręa, quomodo & legit D. Augustinus.

g CVM PERIERINT] Multi perperam legunt, & videbis, cùm nec in plerisque Latinis sit coniunctio, &, quæ sensui obest.

h INIVSTI, &c.] Dictionem, simul, non coniungendam cum sequentibus, vt multi faciunt, sed cum præcedentibus, vt significetur, iniustos simul, hoc est, omnes ad vnum perituros, patet manifestè ex originalib⁹ tum Hebræis, tum Græcis.

Psalmus Dauid in rememoratione sabbathi.

ARGVMENTVM PSALMI XXXVII.

Plerique existimant hunc Psalmum, sicut & Psal. 6. qui cum eo eiusdem est principij, editum, cùm ob adulterium & homicidium in grauem corporis morbũ Dauid incidisset, quem ex hoc Psalmo suspicãtur fuisse vlcus aut fæmora: qualis morbo vsque ad mortem ægrotauit rex Ezechias, quodque genus morbi inter maledicta legis cõtinetur Deuter. 28. Alij vero sub metaphora morbi & ægritudinis corporalis, quam hoc Psalmo prætendit, intelligunt etiam ad literam Prophetam significare voluisse illa mala, & afflictiones quas foris & intus patiebatur propter peccata sua, cùm ab Absalone filio persecutionem sustineret, quemadmodum Isaia primo per ægritudinẽ corporalem & vulnera, populi Israelitici afflictiones significantur. Itaque siue cùm sæuiore morbo correptus esset, siue cùm varijs ob admissa scelera malis affligeretur, hoc Psalmo Dei tam atrocem castigationẽ etsi peccatis suis debitam deprecatur, afflictionum intolerabilem vim, amicorum defectionem, inimicorum crudelitatem, suamque aduersus eos mansuetudinem miris affectibus exponit, demũ opem Dei, cui sese penitus permittit, implorat. Cùm autem in his quæ Dauid hic narrat de amicorũ defectione & inimicorũ malitia, suaq; in illos lenitate, Christi figurã gesserit, eademq; Christo longe etiam perfectiùs competant: ideo plerique eam Psalmi partem de Christo interpretantur, de quo etiam quidam non male totum Psalmum intelligunt, vt accipiatur Christus hic deprecari flagella Dei patris, quæ ob peccata humani generis in se suscepta, atque ob id sua quodammodo effecta, patiebatur. Secundum moralem autem sensum Psalmus hic homini conuenit, qui propter commissam iniquitatem supra modum conturbatur, sentiens in se diuini iudicij horrorem, pungentes admodũ malæ conscientiæ stimulos, mirabilem in corpore indispositionẽ, & motuum diuersorum tumultũ, qui ob id diuinam iram cum gemitu cordis deprecatur. Iuxta quem sensum per amicos, & proximos, angeli boni rectè intelliguntur, qui quoties nos peccare viderint, consistunt coram nobis tristes, & ob grauem peccatorum olentiam à nobis absistunt. vnde postmodum venientes maligni angeli nos, & in grauiores lapsus deducere student, in auribus nostris inanes sermones clam inserentes, quibus cum beato Dauid aures sunt obstruendæ, Deiq; auxilium contra eos implorandum.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Domine ne in furore tuo arguas me:

ANTA quidem Domine peccata mea agnosco, vt maiora etiam quam patior promeruerim, verùm ne Domine, humiliter te quæso, ne per seueritatem iustitiæ tuæ, quam certè commerui, me castiges: *neque grauissima vltione indignationis tuæ peccatis meis condignè me corripias, sed iuxta clementiam Psal. 37.

** neque in ira tua corripias me.*

clementiam tuam moderare vindictam paternamque tantùm adhibe se-
ueritatem, contentus his quæ hactenus passus sum.

*2 Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi: * & confirmasti super me manum tuam.*

2 Quoniam ecce iam multiplicibus malis & miseriis, quasi sagittis qui-
busdam iræ tuæ mihi infixis, ac grauiter pungentibus, me affecisti, * &
castigans tuam potestatem super me firmasti, dum assiduis me flagellis
cædis, omneque malorum pondus mihi imminisse videris.

*3 † Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ: * non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.*

3 Nihil est integrum in toto corpore meo propter tuam vltionem; a
* non est requies ossibus meis propter multitudinem & magnitudinem
peccatorum meorum. Mala enim, quæ propter peccata mea tua indigna-
tio mihi immisit, totum corpus meum affligunt, ossaque mea præ dolore
ac timore grauiorum malorum conturbant. † Sed & iræ tuæ ac peccato-
rum meorum consideratio, ac diligens expensio, non animam tantùm,
sed & ossa, totumque corpus miris modis commouet & concutit.

*4 Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meũ: * & sicut onus graue grauatæ sunt super me.*

4 Quoniam iniquitates meæ in modum exundantium aquarum supe-
rauerunt caput meum: * & sicut onus admodum graue, factæ sunt mihi
graues magis quam vt ferre possim, mala enim propter peccata mihi in-
flicta occupauerũt omnia corporis membra, & quasi aquarum diluuium
quoddam me totum demerserunt ac inuoluerunt, grauioraque facta sunt
quàm vt eis ferendis sufficiam. † Sed & peccata mea quasi diluuium
quoddam ita excreuerunt, ac multiplicata sunt, vt me totum his immer-
sum propemodũ de salute desperare faciant, & grauiora facta sunt, quàm
vt illorum conscientiam & memoriam ferre possim.

5 † Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ.

5 Propter insipientiam meam, quam peccando admisi, facta sunt mihi
putrida vulnera, sanie diffluentia, hoc est, grauissimis malis mihi inflictis
ad eum modum affectus sum, ac si toto corpore vlcerosus essem, grauiter
in me afflictus, & omnibus abominabilis. † Propter insignem etiam stul-
titiam meam computruerunt & tabuerunt liuores mei, ac plagæ, quas ex
peccatis meis anima incurrit, & cicatrices, quas vulneribus male sanatis
obduxi. Quoniam enim vulnera animæ meæ ex peccato contracta dissi-
mulaui, ac sanare neglexi, eisque male sanatis quasi cicatrices obduxi,
ideò in putredinem & tabem conuersa sunt, fœtidaque facta sunt magis
ac magis coram te, atque in hotum quæ nunc patior malorum corruptio
nem eruperunt.

*6 Miser factus sum, & curuatus sum vsque in finẽ * tota die contristatus ingrediebar.*

6 Per ea mala, quæ mihi ob peccata immisisti, miser admodum factus
sum, eorumque pondere ac grauitate pressus sum valde, adeò vt viderer
ampliùs ferre non posse, * tota die contristatus obambulaui.

*7 † Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus * & nõ est sanitas in carne mea.*

7 Quoniam intestina mea, omniaque interiora plena sunt ludibriis b
hominum, ob quæ grauiter vruntur & torquentur. † Plena item sunt
sensu malorum, ob quæ ludibrio habeor inimicis meis: * neç est aliquid c
integrum in toto corpore meo, adeò me calamitates totum affligunt, ac
languidum faciunt.

*8 Afflictus sum & humiliatus sum nimis * rugiebam à gemitu cordis mei.*

8 Afflictus, & miser factus sum vehemẽter, * præ summo gemitu & an-
xietate cordis mei, vocẽ edidi, non humanã, sed rugitum potiùs leoninũ.

*9 Domine ante te omne desiderium meum: * & gemitus meus à te non est absconditus.*

9 Domine notum tibi est desiderium meum, quo desidero peccatorum
meorum veniam, & à præsentibus malis liberationem: * & suspirium
meum, quod ex magno cordis edo desiderio, non latet te. Quousque er-
go sines me tantopere discruciari?

*10 Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus mea: * & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum.*

10 Cor meum afflictionum magnitudine, peccatorum conscientia, ac
iræ tuæ consideratione perturbatum est, destituit me fortitudo tum ani-
mi, tum corporis mei: * & ipsum quoque lumen & charitas oculorum
meorum periit à me: oculis nimirum fletu caligantibus, aut aduersita-
tum tenebris obnubilatis.

11 Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt.

11 Qui olim fuerunt amici mei & familiares, non iam se mihi coniun-
xerunt, sed è regione mei longè à me appropinquauerunt mihi & stete- d
runt, nullam iam consolationem in malis meis afferentes, nec audentes
auxilium mihi præstare.

12 Et qui iuxta me erant, de longe steterũt, & vim faciebant qui quærebant animam meam.

12 Et qui iuxta me esse solent, longè steterunt à me, seseque ob malo-
rum meorum magnitudinem, & persequentium inimicorum fortitudi-
nem elongauerunt à me. * & his me derelinquentibus, inimici mei qui
quærebant auferre mihi vitam, magnam mihi vim intulerunt.

*13 Et qui inquirebãt mala mihi, locuti sunt vanitates: * & dolos tota die meditabantur.*

13 Et qui cupierunt mihi mala, locuti sunt contra me mendacia ac
blasphemias: * & insidias assiduè excogitabant, quibus me caperent, & e
captum perderent.

*14 Ego autem tanquam surdus non audiebam: * & sicut mutus non aperiens os suum.*

14 Ego autem ad illorum in me iacta conuitia & mendacia ita me gessi,
quasi surdus essem, nec audirem quæ dicerent: * & sicut mutus non ape-
rui os meũ, vt vel me defenderem, vel vicissim in eos maledicta reiicerẽ.

*15 Et factus sum sicut homo non audiens: * & nõ habens in ore suo redargutiones.*

15 Et factus sum sicut homo non audiens, * nec ore suo redarguens ea
quæ illi obiiciuntur crimina.

16 Quoniam in te Domine
*speraui: * tu exaudies me*
Domine Deus meus.

17 Quia dixi nequando
supergaudeant mihi inimi-
ci mei: & dum commouen-*
tur pedes mei, super me ma-
gna locuti sunt.
18 Quoniam ego in flagella
*paratus sum * dolor meus*
in conspectu meo semper.
19 Quoniam iniquitatem
meam annuntiabo: & co-*
gitabo pro peccato meo.
20 Inimici autem mei vi-
uunt & confirmati sunt:
** & multiplicati sunt qui*
oderunt me inique.
21 Qui retribuunt mala
pro bono detrahebant mi-
hi: quoniam sequebar boni-
tatem.

22 Ne derelinquas me Do-
*mine Deus meus: * ne di-*
scesseris à me.
23 Intende in adiutorium
meum, Domine Deus salu-
tis meæ.

16 Ideò autem tam mansuetè me gessi ergo eos, quoniam in te Domi-
ne, speraui, præstolans patienter & confidenter tuum auxilium, téque
mihi futurum vindicem sperans,* propter quod sat scio, quòd tu exau-
dies me, Domine Deus meus.
17 Ego enim inter orandum dixi tibi: Domine ne aliquando sinas, vt
inimici mei ob interitum meum, quem cupiunt, lætentur super me: qui
videntes iam a pristino statu me inclinari ad ruinam, superbè contra me
insultauerunt, quasi iam præualuerint.
18 Et meritò sanè ita orabam: Domine, Quoniam ego ad flagella fe- f
renda videor à te esse destinatus,* & dolor meus ob continuas afflictio-
nes semper mihi ob oculos versatur.
19 Nec hoc dico, quasi non agnoscam coram te hæc me commeruisse
mala. Nam ego quidem semper tibi confitebor iniquitatem meam: * & g
anxiè cogitabo apud me pro admisso a me peccato, solicitus de impe-
tranda à te perfecta reconciliatione, teque placando.
20 Verùm hoc interim malè me habet, quod inimici mei viuant va-
leantque & contra me, ac magis quam ego fortes facti sint, * & quòd
multi admodùm numero sint, qui sine causa me oderunt, cùm nulla iniu-
ria vnquam à me læsi sint.
21 Homines tam impij, vt non solùm malefaciant ei qui in illos nihil
peccauit, sed etiam retribuant mala pro perceptis beneficiis, tales de me
malè locuti sunt, calumniantes me non ob commissa in te Domine mea
peccata, * sed ob eam causam solùm, quòd illis dissimilis bene agere stu-
debam, cùm illi nihil nisi malum sectentur.
22 Proinde ne ab his perdendum vel rodendum me derelinquas mi Do-
mine Deus, tu qui hactenus mihi adfuisti, & in omnibus malis custodi-
uisti,* ne quæso iam opem & protectionem subtrahas à me.
23 Intentus esto & paratus ad præstandum citò mihi auxilium mi Do-
mine Deus, autor salutis meæ, in quo confido, sine quo ab inimicis meis
multis & fortioribus me, liberari non possum.

ANNOTATIONES.

a NON EST SANITAS, &c.] Quantùm attinet ad intellectum, quo Psalmus hic de Dauide intelligitur, iudicat paraphrasis hunc versum, similiter & sequentes, duobus modis accipi posse. Primum vt hoc versu Propheta intelligatur voluisse significare, malorum & calamitatum suarum magnitudinem, totum corpus affligentem propter peccata sua: sic similiter & versu sequenti, vt per iniquitates per metonymiam, mala quæ propter iniquitates patiebatur, intelligantur. Secundo intelligunt aliqui hoc versu significare prophetam voluisse magnitudinem suæ contritionis & doloris, quem habuit ex consideratione iræ diuinæ, & peccatorum à se admissorum: similiter & versu sequenti intelligunt prophetam significare peccatorum suorum multitudinem & grauitatem: & versu quarto, peccatorum suorum fœditatem. & similiter versus sequentes intelligunt de humiliatione, afflictione & ægritudine contracta ex dolore ac pondere peccatorum conscientiam grauante. Verùm quoniam versus secundus: Quoniam sagittæ tuę, &c. apertè satis videtur intelligendus de miseriis viro sancto immissis propter sua peccata, conuenientiùs & sequentes versus accipiuntur secundùm primum sensum, vt significent malorum magnitudinem totum corpus exulcerantem. Proinde quod dicit putruisse suas cicatrices, intelligendum est per metaphoram significare voluisse affectum eum fuisse vulneribus putidis & sanie diffluentibus, hoc est, malis grauissimis, ob quæ non aliter discruciabatur, quàm si toto corpore vlcerosus fuisset, & ob quæ tanquam saniosus abominabilis esset. Non enim dictio, cicatrices, hic propriè accipi debet, sed pro liuoribus & vulneribus. Ponitur hic apud Hebræos dictio eadem, quàm Isaiæ. 1. Hieron. vertit liuor, dum dicit: Vulnus & liuor & plaga tumens, &c. Vbi Septuaginta eandem quàm hic verterunt dictionem μώλωψ, quam Euthymius vulnera hic interpretatur. Quemadmodum autem omnes hi versus à tertio vsque ad vndecimum duobus modis exponuntur, dum Dauidi attribuuntur: ita similiter duobus modis exponuntur, dum sensu mystico cuiusis pœnitenti accommodantur Psalmus. plerique enim cùm dicitur, Sagittæ tuę infixæ, &c. intelligunt per sagittas, eas miserias, tum animæ tum corporis, quæ propter peccatum Adæ, & propria cuiusque peccata generaliter omnibus hominibus infliguntur: quales sunt rebellio carnis contra spiritum, pronitas in carne ad malum, infirmitas ad bonum, passionum variarum turbatio, similiter fames, nuditas, & reliqua ob quæ meritò dicit pœnitens non esse sanitatem in carne sua, (non est enim, inquit Paulus, in carne mea bonum) & iniquitates suas superasse caput suum quæ totum hominem affligunt intus & exterius, & quasi onus quoddam graue multis miseriis grauant, per quas etiam miserum se clamat, & tota die tristem incedere. Alij cùm dicitur, sagittas infixas, intelligunt per sagittas, timorem diuinæ visionis a Deo pœnitenti immissum qui contritionis dolore totum hominem conturbante dicit non esse sanitatem in carne sua, ob id, quia videt peccatorum suorum multitudinem & fœditatem, & contristatum assiduè quod videret lumbos suos plenos esse fœdis motibus, hominis dignitatem ignominia afficientibus: secundùm quem sensum quod dicitur cicatrices putruisse, accipi potest, vt cicatrices propriè accipiantur pro vulneribus semel sanatis, aut illorum vestigiis, vt intelligamus significari peccata semel sanata rursum recruduisse.

b CVRVATVS SVM, &c.] Græcis est, ἕως τέλους, pro vsque in finem, quæ oratio in Psal. sæpe ponitur pro perpetuò, & semper, quandoque pro penitus, omnino vel valde, quomodo hoc loco. Est enim Hebræis idem quod postea, vbi habemus: Afflictus sum & humiliatus sum nimis. Nam est vtrobique, vsque, valde Itaque, & ibi dictio, nimis, vt sæpe in Psalmis, accipi debet posita pro valde.

c LVMBI MEI.] Pro, illusionibus, Hebræis est dictio נקלה Nicle, quæ significat vel ardorem, vel rem fœdam & ignominiosam. Ex qua dictione simul & ea quæ præcessit, quam noster vertit cicatrices, maxime mouentur plerique, vt putent hunc Psalmum editum occasione alicuius morbi pudendi quo in fœmore grauiter laborauit Propheta. Nostri sensè ex hoc versu intelligunt Prophetam hic magis deplorare miseriam, quam & Paulus, cùm queritur non habitare in carne sua bonum, vt significet se variis fœdisque concupiscentiæ, cuius sedes est in lumbis, agitari motibus, quibus illuditur homo, & ignominia afficitur. Verùm cùm omnino videatur Prophetam hic ad litera corporales aliquas deplorare afflictiones, in quas ob peccatum se agnoscit incidisse, nec tamen certum sit an ea afflictio fuerit morbus aliquis, an aliud quoduis malum sub signia morbi significatum, vt cuiuis malo hic locus possit accommodari commodè intelligitur Prophetam asserere lumbos impletos illusionibus, quòd ipsius interiora plena essent sensu malorum, ob quæ ludibrio haberetur inimicis suis, de quibus posteà dicit:

dicit: Dum commouentur pedes mei, super me magna locuti sunt. Cui sensui benè conuenit verbo D. Hieronymi, quæ habet, lumbi mei repleti sunt ignominia. Sicut enim in lumbis consistit hominis fortitudo, ita cum magnis malis quis premitur, in lumbis vel renibus affligi dicitur, quod illis per afflictiones dissolutis, totum corpus concidat. Sic posteà dicit Psalmista, Inflammatũ est cor meum, & renes mei commutati sunt. Et Isaie 21. Repleti sunt, inquit, lumbi mei dolore, & angustia possedit me. Et Tren. 3. Misit in renibus meis filias pharetræ suæ. factus sum in derisum omni populo, canticum eorũ tota die. Repleuit me amaritudinibus, inebriauit me absynthio. Qui locus similis satis est his quæ hoc loco dicuntur.

d AMICI MEI ADVERSVM Aduersum me, hoc loco accipi non debet vt contrarietatem significet, sed pro eo quod est, è regione, vt significetur amicos nõ ausos propè accedere ad iuuandum & consolandum. Sed etsi aliquovsque accederent, è regione tamen eius à longè stetisse. Eum enim sensum Hebræa sequi un: & quæ sequuntur: Qui iuxta me erant, de longè steterunt.

e QVI INQVIREBANT] Inquirebat, positum est pro quærebant, cùm Græcis sit [illegible], hoc est, quærentes. Et D. Augustinus legit: Qui quærebant.

f QVONIAM EGO IN FLAGELLA] Plerique intelligunt quod dicit, paratus sum, significare promptitudinem animi ad ferenda flagella quæ sibi à Deo immittenda, cui sensui conuenire videtur quod sequitur in versu sequenti: Quoniam iniquitatem meam annunciabo. quasi propter admissa peccata dicere voluerit, se prompto esse paratóque animo ad aduersa toleranda, in punitionem & curationem peccatorum suorum. At Hebræa magis postulant, vt intelligatur Prophetam dixisse, paratus sum propter ordinationem & destinationem Dei, vt sit sensus: Ego à te sum destinatus, & deputatus ferendis malis, quomodo & Augustinus intelligit. Cui bene cõuenit quod sequitur: Et dolor meus in conspectu meo est semper. Quo significat se in perpetuis versari malis & doloribus. Cæterùm obscuritatẽ aliquam facit coniunctio causalis, quia, vel quoniã, in principio quatuor versuum repetita, eò quòd non sit facile videre, cuius semper causa reddatur. Vnde sunt, qui quibusdam istis locis accipiunt causalem coniunctionem nõ causaliter, sed tantum affirmatiuè positam, pro certe. Quæ tamen potest etiã omnibus locis causaliter accipi in hunc modum: vt primo loco reddatur causa, cur ad opprobria inimicorum obsurdescerit, nec quicquam contra dixerit. Secundò reddatur causa, cur se speret exauditũ, nempe quòd in oratione sua precatus sit, vt ne permitteretur qui in aliorũ malis lætantur, super se gloriari. Tertio loco reddatur causa, ob quam meritò illud precatus sit contra inimicos suos, videlicet quod in continuis versaretur malis atq. miseriis. Quartò loco significetur se non deprecari mala quasi non agnosceret se ea promeruisse, sed propter inimicos suos, ne illi occasionem habeant gloriandi, quos nulla ratione lęsit. Vnde coniunctim hic versus legendus est cum versu sequenti: Inimici autem mei viuunt.

g ET COGITABO,] &c. Bene notandum, dictionem tum Græcam, tum Hebrçam plus significare quàm simpliciter cogitare. Significat enim anxium esse atque solicitum. Vnde & D. Augustinus legit, curam geram. Sic ergo, cogitare hic accipi debet quomodo & in Euãgeliis, vbi legimus: Quis vestrum cogitans potest adiicere ad staturam suam cubitum vnum? Quo loco Græcis est, μεριμνῶν, participium scilicet verbi hic positi, quod solicitum esse significat. Cuius verbi significatio hic obseruanda, contra eos qui nimiam securitatẽ prædicant, & inculcant, peccatoribus de admissis & remissis peccatis, omnem abiicientes satisfactionis cogitationem, & solicitudinem.

h DOMINE DEVS SALVTIS MEA] Nomen, Deus, delendum est, cùm non sit in originalibus, nec apud Augustinum: nec in quibusdam nostris scriptis antiquis.

In finem pro Idithum canticum Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XXXVIII.

Quanquam quidam putent Prophetam hunc Psalmum cecinisse, cùm acerbissimis morbi alicuius doloribus cruciaretur: tamen verisimilius ab aliis existimatur vir sanctus fecisse versus hos occasione eorum quæ passus est, cùm sibi Absalonem fugienti Semei occurrisset in via, & calamitatem eius acerbissimis conuitiis exagitaret, quæ sedate ac patienter tulit. Itaque primum canit, quomodo cùm in sua calamitate ab improbis vehementer lacesseretur, sese tamen continuerit, ne indigna viro bono effutiret contra peccatores: deinde quomodo, doloris vi cogente, Deo loquutus sit, à quo velut tædio huius vitæ affectus numerum dierum vitæ suæ interro[g]at, simul deplorans breuitatem, calamitatem ac vanitatem vitæ hominum & demum peccatorum suorum remissionem, ac afflictionis suæ, quam peccatis suis debitam agnoscit, liberationem orans. Docet autem, vt ne & nos ab improbis irritati lingua peccemus: & vt diuinam imploremus misericordiam cum à Deo affligimur propter peccata nostra, illisq; quæ patimur accepta feramus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Dixi custodiã vias meas.
** vt non delinquam in lingua mea.*

STATVI apud me ita obseruare omnes meas actiones, vt nõ solùm nõ mala opera agẽdo, * sed ne lingua mea etiã peccarem, effutiendo ea quæ viro bono parũ digna essent. Psal. 38.

2 Posui ori meo custodiam
** cum consisteret peccator aduersum me.*

2 Itaque non ignorans faciles linguæ lapsus, imposui ori meo custodiam, diligenter ego ipse custodiui os meũ, quasi freno ac clausura quadam illud continens, * dum impius contra me staret, insultans in meam calamitatem, meque conuitiis & maledictis acerbissime incessens.

3 Obmutui. & humiliatus sum.
** & silui à bonis:*
** & dolor meus renouatus est.*

3 Tunc certè obmutui, me ipsumque humiliaui, repetens memoria ob commissa à me peccata eum illum contra me insurgere: & adeo quidem inimici contumelias silentio tuli, vt non à malis tantùm, sed & à bonis silerem. Dum enim nec ipsis finerem nec loquerer aliqua mala, tamen etiã bona, veritus quoque ne & bona raperentur in malam partem, tacens ob id etiam mea beneficia, nec ea proferens quibus excusarer.* Interea autem dum sic à sermone tempero, dolor meus, quo affectus eram ob immissam calamitatem, iam innouatus est, magisque ac magis auctus.

*4 Concaluit cor meũ intra me: * in meditatione mea exardescet ignis.*

4 Concaluit intra me cor meum, & dum in silentio mecum reuoluerem, nunc mala in quibus versarer, & horum causas, peccata mea, nunc impiorum indignam contra me improbitatem, * multum accensus est in me quasi ignis, zelus iræ & indignationis cuiusdam, tum contra meipsum qui meis peccatis eas miserias mihi peperissem, tum contra impios inique me factis, dictisque iniuriosis lacessentes.

5 Tandem

5 Locutus sũ in lingua mea
** notum fac mihi Domine finem meum.*

5 Tandem verò cùm me diutius continere non possem, in verba proru-
pi, moriendique magna cupiditate elatus dixi ad te in oratione mea:
* Notum fac mihi Domine, quisnam & quando sit futurus finis vitę meę a
huius calamitosæ, cuius iam multum tædet animam meam.

*6 Et numerum dierũ meorum: * vt sciam quid desit mihi.*

6 Fac sciam Domine, quis sit numerus dierum vitæ meæ, quantámque
mensuram ac periodum vitæ mihi statueris: * vt cognoscam quantum
temporis adhuc mihi desit: quo finito, ex hac vita omnibus malis libera-
tus emigrare potero.

7 Ecce mensurabiles posuisti dies meos:
** † & substantia tua tanquam nihilum ante te.*

7 Tum etiam vitæ hominum breuitatem ac miseriam lamentabar, di- b
cens: Ecce Domine, breues valde constituisti dies vitæ meæ, facileque ob
eorum breuitatem mensurabiles: * & substantia mea, ac vitæ meæ tem-
pus, quo in hoc corpore in terra subsistam, quasi nullius est durationis, si
ad tuam æternitatem conferatur, † atque a te, qui æternitatem inhabitas,
pro te nihili reputatur.

8 Veruntamen vniuersa vanitas.
** omnis homo viuens.*

8 Et certè vniuersa quæ sunt in hoc mundo, res sunt vanissimæ, instabi-
litati continue obno[x]iæ: * inter omnia autem maximè vana te[s] est, om-
nis homo viuens in hoc mundo, mutationibus ac malis præ aliis creatu-
ris magis subiectus.

9 Veruntamen in imagine pertransit homo:
** sed & frustra cõturbatur.*

9 Certè enim instar inanis vmbræ, quæ imago rei est nõ res homo per-
transit in curriculo vitæ huius, nunquam permanẽs in eodẽ statu ac velo-
citer festinans ad mortẽ. * Accedit ad hæc incõmoda quòd is nequit hoc
pauxillum tẽporis quod il[l]i datũ est, tranquil[l]e, placideq; traducere, sed
turbulentis animi permotionibus, timoris sc[il]icet, cupiditatis, s[o]licitudi-
nis, lætitię, reliquarũq; passionũ semper agitatur idq; frustra & inutiliter.

10 Thesaurizat & ignorat cui congregabit ea.

10 Totũ autem, in quibus inaniter & vanè homo conturbatur, hoc vel c
potissimũ est, quod summo studio & labore m[u]lta congregat, nec tamen
scit cui ea congregabit. Sibi quidem ac hæredibus collig[i] te se [p]utat, ve-
rùm ignorat miser num collectis frui in hac vita dabitur, aut quibus post
mortem obuentura sint, cum frequenter etiam hostibus aut furibus ce-
dant, & vt veris obtingant hæred[i]bus, quales hi futuri sint, gratine an in-
grati, partis bene vtentes, an non, penitus [i]gnorat.

11 Et nunc quæ est expectatio mea, nõnne Dominus?
** † & substantia mea apud te est.*

11 Cùm igitur tam misere se habeant res meæ, omnisq; homo, & quic
quid moliuntur homines, plenum sit summæ leuitatis, & inanitatis, q[u]is
est quem nunc mihi expectem in adiutorem & liberatorem? nónne Do-
minus? * Imò certè tu Domine vnus in quo omnem meam spem consti- d
tuo omne meum esse ac subsistere tibi commendaui, † quique ex me-
ipso deficio in his malis [a]pud te per fixam in te [s]pem subsi[st]o.

12 Ab omnibus iniquitatibus meis erue me:
** opprobrium insipienti dedisti me.*

12 Tu itaq[u]e pro tua erga sperantes in te misericordia, libera me ab
omnibus ini[q]uitatibus meis, vt à malis, quæ propter eas patior, liberer.
* Iam enim propter pęccata mea permisisti me haberi ludibrio, stultus
hominibus iudicia tua ignorantibus.

13 Obmutui, & non aperui os meum:
** quoniam tu fecisti:*
** amoue a me plagas tuas.*

13 Ego autem [c]um me maledictis incessetent, obmutui, nec aperu[i] os
meum, siue ad diluendum obiecta falsò crimina, siue ad referendum ma-
ledicta, sed patienter tuli, * propterea q[u]od sciebam te, qui n[i]hil iniustè
aut vis, aut agis, hæc mala quæ p[a]tior [m]ihi immisisse, & vt mihi improbi
maledicerent, te permisisse, & [v]oluisse, ad exercendam patientiam meam
& ad castigationem mei: * verùm iam tandem verberandi fac finem, eas-
que plagas, quas tu inflixisti, tu ipse item remoue à me.

14 A fortitudine enim manus tuæ ego defeci:
** in increpationibus propter iniquitatem corripuisti hominem.*

14 Hoc enim [i]am res postulat, quandoquidem præ g[ra]uitate vltionis
tuæ, & præ fortitudine vltricis tuæ potentiæ, qua grauissima mihi mala
immisisti, ego iam penè defeci viribus animi & corporis: imò & vita pe- e
nè destitutus, & ita vltione tua confectus, vt diutius tuam vltricem ma-
num ferre nequeam. * Tu enim Domine propter commissam iniquita-
tem, tuis castigationibus soles corripe[r]e hominem peccantem.

15 Et tabescere fecisti sicut araneam animam eius,
** veruntamen vanè conturbatur omnis homo.*

15 Imò & eò procedit nonnũquam tua indignatio & vltio, vt homines
nimio cruciatu, mœrore ac lachrymis facias contabescere, [l]anguescere,
ac macerari, quemadmodum tabescit aranea omni humore & vigore ex-
siccata, quæ seipsam continuò in texen[d]o tel[a]s l[a]bore exhaurit: * verun- f
tamen hac in re etiam verum experior quod prius dixi, nempe quod ina-
niter omnis homo conturbatur. Vanum est enim in malis quæ incidunt,
aut à Deo immittuntur, immodico dolore torqueri, consultiusque fue-
rit & vtilius & tranquillo etiam in malis persistere animo, & ad te pro
impetranda consolatione confugere, quod ipsum nunc mihi faciendum
ess[e] putaui, Vnde te precor, dicens:

16 Exaudi orationẽ meam Domine, & deprecationem meam auribus percipe, lachrymas meas.

16 Exaudi quæs[o] Domine orationem meam & deprecationem meam,
lachrymas meas, [q]uas inte[r] precandum ad te fudi.

17 Ne sileas:

17 Ne qu[æ]so de[s]p[i]c[ia]s neve dissimules, sed responde, & satisfac eis, prę- g
stans quam peto liberationem: quoniã etsi apud homines reputer simul
cum aliis

** quoniam aduena ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei.*

cum * aliis terræ indigena, tamen in conspectu tuo sunt tanquam aduena, & peregrinus, sicut omnes maiores mei. Aliunde enim in hunc mundum venientes alienam terram inhabitamus, in quo proinde non fixam habemus sedem, sed te volente, qui terræ verus es Dominus, mox q[illegible]ali peregrini hinc transimus.

18 Remitte mihi,

18 Quoniã igitur breuis est mihi in hac vita mansio, ne hoc ipsum bre- i
ue tempus in ærumnis transigatur, remissiùs leuiusque mecũ ag[illegible], emitte

** vt refrigerer priusquam abeam, & ampliùs non ero*

mihi flagella tua, * vt ab his liberatus paululũ respirem, & cõsoler priusquam hinc abeam, quando ampliùs nõ ero in hoc mũdo inter homines.

ANNOTATIONES.

a NOTVM FAC, &c.] Quoniam indignum videtur viro sancto velle cognoscere finẽ vitæ suæ, quem omnibus Dominus voluit esse incognitum, intelligunt quidam prophetam hic loqui de fine, non vitæ, s[illegible]d calamitatum. Verùm quoniam sequitur, & numerum, cõstat eum loqui de fine vitæ quem scire optat, non quòd velit simpliciter Dominum illum sibi indicare, sed hoc petitionis modo significat desiderium mortis ex tædio vitæ calamitosæ, sicut cùm calamitate nos opprimente dicimus: quando Domine facies finem? pro eo quod est, ô vtinam faceres finem.

b ECCE MENSVRABILES, &c.] Pro mensurabiles, D. August. legit, veteres. Cuius lectionis interpres videtur legisse [illegible]. Ea enim dictio veteres significat. At legendũ est [illegible], vt modo Græca habẽt. Quã dictionẽ dupliciter accipi posse indicat Euthymi⁹, Vno modo vt vertatur, contentiosos, vt sit à verbo [illegible], quod luctari significat. Itaque sensus esset: Posuisti dies meos certaminis ac luctę plenos. Altero modo, vt vertatur palmares, vt sit à [illegible], quæ dictio significat mẽsurã quatuor digitorũ, quæ est tertia pars palmi minima omniũ mẽsura inter vsitatas olim mensuras, quæ manibus fieri solebãt, & brachiis Hanc mensuram cùm etiã significet dictio Hebraica, certũ est in hac posteriore significatione dictionẽ Grecã accipiẽdã. Vnde nõ malè noster vertit mẽsurabiles, significãs eos facilè ob breuitatẽ suã mẽsurari posse, q̃uis dictio Græca sit efficaciore significãtię.

c THESAVRIZAT, &c.] Quidã hunc versum intelligũt de homine, de quo loquitur Ecclesiastes cap 4. qui laborat & thesaurizat, cùm tamen non habeat aliquem hæredem cui congreget. Verum sensu paraphrastis generalior est hoc sensu.

d ET SVBSTANTIA, &c.] Pro substãtia, Græcis est [illegible]. Hebræa dictio tum hominis significat, ac vitę tẽpus. Ideoq; in paraphrasi interpretati sumus substantiã, pro substãtia Nã & hoc propriè Greca dictio significat Dum autẽ sequitur [illegible]t substantia mea apud te est: & si sit Græcis eadem d[illegible]tio, non tamen Hebraice, sed significat Hebraica d[illegible] spe & præst[illegible]latione. Vnde expos[illegible] de [illegible]a subsistẽtia, qua apud D[illegible]um, & in Deo per sp[illegible] subsistim⁹ F[illegible] in eo v[illegible]su Euthymius legit [illegible] id est, à te est At alij libri habẽt [illegible], hoc est, apud te, quod magis Hebræis conuenit.

IN INCREPATIONIBVS, &c. Illud, in increpationibus, potiùs coniungendũ esse sequẽtibus, quàm præcedentibus, quomodo coniungit Augustinus, docet Hebræa, cũ sit in Hebræo principiũ noui versus. Potest etiam intelligi Prophetã hic loqui de seipso in tertia persona, vt sit sensus: me hominẽ miserum corripuisti Sic enim intelligit Euthymius, qui in versu sequenti legit, animã meã, cùm alij libri Græci habeant [illegible], hoc est, eius consentientibus Hebræis. e

VANE CONTVRBATVR, &c.] Hebræis nõ est, conturbatur, sed tantũ, vanitas est omnis homo Et Græcis tantũ est, [illegible], hoc est, vanè omnis homo. Euthymius tamen vult repetendum esse verbum, conturbatur, ex præcedentibus. f

LACRYMAS MEAS.] Accusatiui isti in nostris libris separãtur à sequẽtibus, ne sileas. Et hęc ser[illegible] seruatur distinctio in hoc versu: Exaudi orationẽ meã & deprecationẽ meã, vt hìc sit punctus. Deinde subijciatur: auribus percipe lachrymas meas, quomodo Augustinus quoque distinguit, sed is legit: ne sileas a me, cùm à me, nec Græci habeãt, nec Hebræi, iuxta quos vtrosque accusatiui isti iunguntur cũ verbo sequenti, ne sileas habeatq;. Hebræa clarius: Ad lachrymas meas ne sileas Et Euthymius, ne sileas, exponit pro, non despicias. Nã qui aliquẽ despiciunt, tacere solent. Vnde rectior distinctio est, vt accusatiui isti sequenti verbo iungantur, & si in alio versu posito apud nos. g

ADVENA EGO, &c.] Aduenas nos esse omnes manifestũ est. Verùm dubiũ est, qu[illegible] sit, aduena sum apud te. Quod quidam sic intelligũt: ego corã te sic me gero, quasi aduenam & peregrinum in hoc mũdo Verùm hic sensus vt proposito parum conuenit, ita alienus e[illegible] a loco libri 1. Paralip 29 vbi in concione ad populum, idem dicit Propheta Dauid, & ex præcedentibus & sequentibus satis patet, ideo se dicere aduenã & peregrinũ corã Deo, quia si ad Deum conferamur, non sumus veri terræ domini, cuius solus Deus Dominus est, cuius proinde omnia sunt quæ in terra sunt, quiq; ob id [illegible]nus, cum vult, ex hac terra auferre potest. h

REMITTE MIHI.] His verbis nõ peccatorũ remissionem postulat, sed relaxationem pœnarum, vt patet ex Hebræis, quæ habent: Desine a me, vel, parce mihi. i

In finem Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XXXIX.

Ex ingenti periculo Dei ope se liberatum vir sanctus hoc Psalmo gloriatur, eiúsque inexplicabilẽ in timentes eum bonitatem admiratur, propter quã, eò quòd Deus sacrificia non moretur, sed requirat ipsum hominem praceptis suis auscultantẽ, canit se addixisse ei ad faciendã voluntatem eius, celebrasse quoque iustitiam eius & bonitatẽ in frequenti hominum conuentu. Postremùm autem commemorata malorum suorum magnitudine, ab his liberari, hostes suos deijci, bonos benignitate Dei in se exhibenda exhilarari precatur. Videtur autẽ Psalmi finis cũ principio haud rectè conuenire, cùm initio glorietur se malis ereptum, in fine verò a malis, quibus circundatũ se queritur, liberari exoptet. Ad quod primũ dici potest, sicut in alijs iã priùs est dictum, in fine Prophetã subiunxisse orationem qua ol[illegible] in ea mala deprecabatur, à quibus se in principio liberatum canit, vt primum in exemplũ nostri gratitudinem animi sui commonstraret, ac deinde quomodo in malis suis Deum orauerit. Secundò, rectè intelligitur Propheta multis oppressus malis, post expertã aliquando Dei in se benignitatẽ, prima Psalmi parte gloriari de consecuta prius a Deo liberatione sicuti ab eo sperauerat, ac deinde ex huius benignitatis recordatione fidentiorem factum vt C[illegible] à præsentibus malis ipsum erueret, vt sicut eum à Saule, ita & ab Absalone persequẽte liberaret. Quoniã autẽ Apostolus ad Hebræos versum 9. 10. & 11. de Christo interpretatur, patet Dauide hæc de se dicente, in Chri[illegible] respexisse eiúsque in his sicut in alijs typũ gessisse, in quẽ ea quæ illis versibus & aliquot sequentibus [illegible] longè perfectiùs cõpetunt: de quo proinde etiã totus Psalmus rectè exponitur, quasi totus ab eo prolatus. Id q; bifaria commode fieri potest. Primùm vt principio Psalmi Christus accipiatur gloriari de sua, per resurrecti onẽ, liberatione à morte & inferno, & in fine, quasi in cruce ac in passione cõstitut⁹, precari à malis innumeris liberationẽ. Secũdò, vt primis Psal. versibus accipiatur Christus loqui in persona Ecclesię fideliũ, expectãtis ab initio mũdi salutẽ à Domino, per Christũ tãdẽ ei donatam: ac deinde loqui Deo patri in propria persona,

sona,corã quo rationẽ sui in hunc mundum aduentus,suúmque euangelizandi munus rectè administratum exponit. Postremùm rursus accipiatur loqui in persona Ecclesiæ & in sua persona precari pro membris suis (quorũ miserias & peccata sua reputat) vt à peccatis,miserijs,& iniurijs liberentur membra ipsius:quæ etsi sanguine eius sanctificata, frequenter tamen adhuc peccant. varijsq; malis à mundo & a dæmone afficiuntur. Ab hoc autẽ exponendi hunc Psalmũ modo,non multùm differt illorum interpretatio qui in principio,& in fine Ecclesiã loquentem intelligunt, in medio verò Christum. Siquidem in Prophetis frequens est transitus à corpore Christi mystico,ad corpus Christi verũ,& è contra, atque tum quidem perinde fuerit, si dixerimus Christũ loqui nunc in sua persona,nunc in persona membrorum suorum,sponsæq; Ecclesiæ,cum qua vnum est corpus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Expectans expectaui dominum,& intendit mihi.

V M in profundo malorum hærerem,ardenter,continuò, *Psal. 39.*
& confidenter expectaui mihi Dominum in liberationẽ, a
* nec fefellit me expectatio mea,cùm orarem eum in ma
lis meis,attendit ad me,orationem meam recipiens,

2 Et exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fecis,*

2 Et exaudiuit preces meas, * & eripuit me è miseria &
calamitate,in qua tanquam in lacu quodam,demersus eram, & tanquam
in luto feculento valde & cœnoso detinebar, nec cõsistere,nec inde me
eximere valens.

*3 Et statuit super petram pedes meos: * & direxit gressus meos.*

3 Ereptum autem me sic firmum ac securum cõstituit,vt iam quasi su-
per firmam petram immotus consisterem, qui prius quasi in fluido limo
hærebam,* fecitque vt inoffensè ac recto pede ambulare possem.

4 Et immisit in os meum canticum nouum:

** carmen Deo nostro.*

4 Et dedit in ore meo canticum nouum,dum & nouam obtulit mate-
riam noua laude se celebrandi,ob innouatam eius in me beneficentiam:
& animum meum ipse accendit ad deprædicandum noua gratitudine
nouum beneficium.* Dedit,inquam,in os meum carmen:quod decan-
tarem in laudem ipsius,qui est Deus noster.

*5 Videbunt multi, & timebunt: * & sperabunt in Domino.*

5 Videbunt multi exhibitam Dei in me benignitatem, & ad meum e-
xemplum Dei bonitate permoti,reuerebũtur Dominum, placere illi per
obseruationem mandatorum studentes: * & sperabunt in illo,sese illi to-
tos committentes,quem in me vident sperantes in se non derelinquere.

*6 Beatus vir cuius est nomẽ Domini spes eius: * & non respexit in vanitates & insanias falsas.*

6 O quàm verè,nimirum ipsa experientia edoctus, exclamare iã pos-
sum,beatum esse eum qui spem suam in Domino collocauit:* & non,vt
plerique hominum faciunt respexit ad vanitates & insanias fallentes,sa-
lutẽ ab illis expectãdo,quales res sunt in primis idola,idolorũque insana
ac desipiẽtia vaticinia,tũ superstitiosæ quæuis obseruationes: deinde &
creaturę quęuis huius mũdi res vanissimæ,rerũ verarũ tãtũmodo vmbrę,
demẽtantes homines,ac frustrantes expectata ab eis salute,& fœlicitate. b

*7 Multa fecisti tu Domine Deus meus mirabilia tua: * & cogitationibus tuis nõ est qui similis sit tibi.*

7 Multa certè [illegible] Domine Deus meus opera tua mirabilia, quæ non
mihi solùm,sed omnibus tibi credentibus,omni tempore fecisti:* & nõ
est vel in diis,vel in angelis,vel in hominibus quisquam,qui sit simili [illegible]
bi in cogitationibus tuis,quibus sedulo nos curas,non est qu[illegible]
tales rationes,qualibus tu[illegible]s seruare decernis,excogitare valeat, a[illegible]ò
sunt ex mirabiles,omnemque superantes existimationem.

8 Annuntiaui, & locutus sum, multiplicati sunt super numerum.

8 Si quando(vt frequenter feci) conatus sum annuntiare, & eloqui co- c
gitationes tuas mirabiles.* ecce reperi plures esse,quã vt numerari que[illegible].

9 Sacrificium & oblationem noluisti:

** aures autem perfecisti mihi.*

9 Quùm ergo tam multa & magna tua sint opera,quæ operatus es, tũ
pro me priuatim,tum pro populo tuo in vniuersum, quid est quod tibi
potissimùm vicissim offeremus?an legales victimas? At sacrificium pac[illegible]-
corum, & oblationem libaminum non per se, nec magnopere requiris: d
* aures autem meas aperuisti mihi easque perfectas atque purgatas feci-
sti:quia cum plerique adeò surdi sint,vt quid maxime requiras nõ possint
intelligere:auréisque tam habeant grauatas, vt tibi non auscultent, mihi
cognoscere fecisti quid potissimùm probes, méque tibi auscultantem &
acquiescentem fecisti.

*10 Holocaustum & pro peccato non postulasti: * tunc dixi,ecce venio.*

10 Holocaustum & hostiam pro peccato nõ magnopere postulasti,nec e
per se hæc tibi grata sunt:* quod ego à te instructus intelligens,dixi,ecce
Domine ego ipse paratum me exhibeo ad faciendum voluntatem tuam.

*11 In capite libri scriptum est de me,vt facerem voluntatem tuam, * Deus meus volui & legem tuam in medio cordis mei.*

11 In summo enim legis tuæ scriptum est de me. Id potissimũ est quod f
tota lex tua à me exigit,vt facerem voluntatem tuam,* id certè mi Deus
volui,& legem tuam in medio cordis mei repositam seruaui,iugiter me- g
ditans de obseruatione eius,qua tibi gratificarer. Quandoquidem intel
lexi omnibus externis victimis meliorẽ, & gratiorem tibi esse obedien- h
tiam & studium gratificandi tibi.

12 Annuntiaui iustitiam tuam in Ecclesia magna: ecce labia mea nõ prohibebo, domine tu scisti.*

12 Et quoniam summè tibi acceptũ est sacrificiũ laudis, & prædicatio i
nominis tui, in frequenti hominum congregatione prædicaui iustitiam
tuam,quam iuxta promissum tuũ seruasti erga me,sempérque seruas erga
sperantes in te:* ecce labia mea à laude & prædicatione nominis tui ne-
quaquã cõtinui, nec vnquã cõtinebo,quod & tu Domine ipse optimè nosti.

13 Iustitiā tuā non abscondi in corde meo: & veritatē tuā & salutare tuum dixi.*
14 Non abscōdi misericordiam tuā & veritatē tuam à consilio multo.
15 Tu autē Domine, ne lōgè facias miserationes tuas à me:
** misericordia tua & veritas tua sēper susceperūt me.*
*16 Quoniam circundederūt me mala,quorū nō est numerus, * comprehenderunt me iniquitates meæ : * & non potui vt viderem,*
17 Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei: & cor meum dereliquit me.*
18 Complaceat tibi Domine vt eruas me Domine ad adiuuandum me respice.*
19 Confundantur & reuereantur simul, qui quærūt animā meā vt auferāt eam.*
*20 Cōuertantur retrorsum * & reuereātur qui volunt mihi mala.*
21 Ferāt confestim cōfusionem suam,qui dicunt mihi: Euge,euge.
*22 Exultēt & lætentur super te omnes quærentes te: * & dicāt semper:Magnificetur Dominus,qui diligunt salutare tuum.*
23 Ego autē mendicus sum

13 Iustitiam tuam,qua promissa sperantibus,in te præstas , nō celaui in
corde meo:* fidelitatem tuam in præstandis promissis, & sal[illegible]tem , quam
sperantibus in te semper exhibes,palam annuntiaui.
14 Non destiti frequenti hominum conuentui commem[illegible]rare tuam &
misericordiā & fidelitatem,quæ vtraque in præstandis promissi[illegible] relucēt.
15 Tu autem Domine ne,quæso,vnquā miserationes quas mihi [illegible]
impendisti , & ego semper prædicaui , auferas à me . * [illegible] k
tua & fidelitas tua in seruandis promissis, & tūc,& semper me defendāt.
16 Nunc enim ex omni parte me circundederunt mala innumerabilia,
* iniquitates meæ comprehenderunt me,quia propter eas multi[illegible]am ma
lis premor:earúmque recordatio animum meum totum occupat & perturbat:* quas cùm considerare conatus sum, plures esse inueni[illegible] , quam
vt eas videre & despicere potuerim.
17 Multiplicatæ sunt magis quam capilli capitis mei,* quare & animus
meus me destituit ob multitudinem tum calamitatum,tum maximè peccatorum admissorum,propter quæ hæc mala mihi accidisse cognosco.
18 Verùm iam tandem Domine pro solita tua in me benignitate complaceat tibi,vt eruas me ab his malis simul & à peccatis meis : * Domine
iam tandem benigno tuo vultu me respice ad adiuuandum me contra
inimicos meos.
19 Confundantur & pudore afficiātur frustrati sua spe, omnes pariter,
* qui persequuntur animam meam,vt eam mihi auferant.
20 Conuertantur in fugam,re infecta à me discedant,fugiant[illegible] , te
eos impellente,sicque frustrati ignominia afficiantur quotquot cupiunt
mihi mala.
21 Accipiant cōfestim pro mercede confusionem,quæ illorum iniquitati debetur,eamque,qua me afficere conati sunt perferant cōfusionem
omnes qui insultantes mihi in malis meis dicunt mihi,vah,vah.
22 Contra verò fac,vt omnes te inuocantes, tibique placere stúdētes
exultent & lætentur super te,videntes in me tuam benignitatem,* & fac
vt quotquot diligunt salutem tuam,& à te s[illegible]luari desiderant,dicant semper:Magnificetur Dominus,erga suos tam misericors,& iustus. l
23 Ego quidem pauper sum,& humano destitutus auxilio,* sed tamen
Dominus curam gerit solicitam mei.
24 Adiutor meus & liberator tu es in omnibus malis:* quare te quæso
mi Deus meus,ne diutius differas mihi adferre in his malis auxilium.

& pauper Dominus solicitus est mei. 24 Adiutor meus & protector meus tu es:* Deus meus ne tardaueris.*

ANNOTATIONES.

a IN[illegible]ENDIT MIHI.] Ea Hebræo parcet verbum,intendit, non debere exponi per,respexit,vt plerique intelligunt,exponentes,intendit mihi,hoc est,ad me benigno suo vultu respexit. Hebræa enim habet,& inclinauit ad me, scilicet,seipsum,vel aure suam. Vnde intendit mihi , accipiendum est pro attendit ad me. Nam & Græcis est [illegible], quod magis est , attendit mihi.

b MVLTA FECISTI,&c]Plerique hanc partem accipiūt,vt sit Hebraismus,& ex Hebraica phrasi subaudiatur relatiuū , ordineturque in hunc modum : Multa sunt mirabilia tua , quæ fec[illegible] tu Domine Deus meus, potest tamen etiam sine hac subintellectione , quæ du[illegible] videtur,sic ordinari:Fecisti Domine multa esse mirabilia tua,hoc est, non tantùm fecisti mirabilia quædā sed mirabilia tua multiplicasti, effecisti vt ea multa essent. Cui bene conuenit quod sequitur.

c MVLTIPLICA[illegible]E SVNT, &c.] Hebræa simul & Græca non requirunt masculinum,multiplicasti sunt:cū sint verba indifferentia cuius generis,& verti etiam possunt, multiplicatæ sunt, vel multiplicata sunt. Quomodo vt verteretur, præcedentia requirunt. Vnde Hieronymus vertit:plura sunt,quàm vt narrari queant, scilicet,mirabilia tua. Sic & Euthymius : Proinde bene annotat Lyranus literā nostrā hic esse vitiosam,ita vt legendum sit:multiplicata sunt , aut potius(quod in quibusdam nostris libris iam legitur,)multiplicatę sunt,vt ad cogitationes referatur. [illegible]uod si quis cum Augustino legere velit mascu[illegible]um genus, sensus erit : Annūtiaui & locutus sum mirabi[illegible]a tua & cogitationes tuas,quod cum facerē,multiplicati sunt super numerum, qui meæ prædicationi crediderunt.

d AVRES AVTEM PERFECISTI.] Hebræa habent.aures fodisti vel perfodisti.Græca corpus autem perfecisti.vel aptasti mihi,]quomodo & Paulus citat in epistola ad Hebræos,quòd ea lectio tunc multum [illegible] suo proposito magis conueniret. Itaque nostra lectio in eo quod habet,aures,non corpus,secuta est Hebr[illegible]o. in eo verò quòd habet,perfecisti non fudisti , secuta est Græcos. Dupliciter autem intelligi potest,[illegible] habet Hebræa: Aures perfodisti mihi. Potest enim accipi ho[illegible] sermone allusum esse ad id quòd Exodi 21 præceptū legimus de seruo Hebræo,qui in anno remissionis seruitutem libertati prætulit. Eius autem iussit Dominus per [illegible] posti domus affigi,in sign[illegible] perpetuæ seruitutis. Ad q[illegible] [illegible] allusum est,[illegible] dicit P[illegible]mista,perfodisti m[illegible] hunc sensū habebit,addixisti me tibi in seruū perpetuū,sicut [illegible] dominis suis addicebantur, quibus aures per[illegible]tur.Aliter omnes Hebræi fer[illegible] hoc sermone [illegible] significari idē quòd aut aures mihi aperuisti,vt idem hic significetur, quòd, cùm dicit Isaias , Dominus Deus aperuit mihi aurē. Aperit autem aurē Deus alicui, [illegible] cùm interiori & secreto suo afflatu eū docet, [illegible] sunt velata & incognita,quale est istud de sacrificiorum externorū reiectione:siue cum hominē ad aus[illegible]ndū & obediēdū adaptat. Et vtrúque hic simul significatū rectè intelligitur,sicut & in nostra lectione.cùm dicitur:aures perfecisti mihi hoc est,pfectas & purgatas mihi aures præstitisti,vt & intelligerē quę vulgus parū intelligebat,& ad obediendū tibi me totū dederē:A quo sensu non est diuersum quòd Græci legunt , corpus perfecisti mihi. Cum enim quis se totum ita sit obedientiæ volūtatis Dei , corpus eius aliòqui volūtati Dei rebel[illegible] , ad [illegible]quiū eius formatur,atque perficitur,vt pro sacrificiis [illegible] veteris legis,gratius [illegible] Deo sacrificiū efficiatur.iux[illegible] l Obsecro vos vt exhibeatis corpora ve[illegible] viuētem,sanctā,Deo placētē,rationale obsequiū ve[illegible]rū.Cæterùm vt Christo c[illegible] perfectissime, & ed[illegible]u esse a patre,& obediētiā illi exhibuisse:ita in eū singulari ra-

sione quadrat vt dicere possit, corpus fecisti, mihi cùm ex purissima virgine diuinitus acceperit ab omni labe liberum corpus ad hoc sic perfectum, vt pro omnibus veteris legis sacrificiis Deo patri in salutem hominum offerri posset. Vnde non mirum si de Christo istud peculiariter dictum citauerit Paulus.

HOLOCAVSTVM ET PRO, &c.] Obseruādū est prophetam quatuor sacrificiorū veteris legis genera hic enumerare, de quibus agitur principio Leuitici. Nomine enim sacrificij, pro quo Hebręis est זבח zebah, significantur sacrificia pacificorum, quæ non tota comburebantur: Nomine oblationis, pro quo Hebræis est, מנחה minha, significantur oblationes ex rebus inanimatis, vt ex frugibus cū libamentis eorū, de quibus Leui. 2. Nomine holocausti significātur ea quæ ex animalibus tota cremabantur. Per illud, & pro peccato, significatur genus sacrificiorū, quod pro peccato offerebatur. Subaudiendū enim est, & hostiam pro peccato, cùm Hebræis sit dictio quæ propriè significat peccatum, & per trāslationem hostiam pro peccato.

IN CAP. &c.] Difficultas est non parua in hoc versu. Primum enim nō videtur, quomodo hæc Dauidi cōueniant, cui tamē primo & literali sensu totus Psalmus aptandus videtur cum Christo nō satis propriè conueniāt quę sequuntur: Cōprehēderūt me iniquitates meæ. Et, Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei. Eius enim hæc propriè sunt, cuius sunt Psalmi duo præcedentes, & alij, in quibus similiter Propheta multitudinē suorū peccatorū agnoscit. Deinde etiam cùm Christo hæc tribuuntur, (cui soli hæc cōpetere videtur, ita vt ob hęc verba, versus aliquot, imò & totū Psalmum plerique contendant de solo Christo etiā in literali sensu esse intelligēdos) obscurū est de quo capite libri, & de quo libro hic sit sermo. Vt ergo ad verū & solidum huius loci sensum perueniatur, sciendū primò Hebræa nō habere, in capite libri, sed in volumine libri. Dicitur autē volumē libri, liber plicatilis & inuolutus. Veteres enim non solùm Hebræi, sed & Ethnici scribere solebant in mēbranis aut chartis, quæ in rotū[...] conuoluebantur. Vnde Isaiæ 34 dicitur: Cōplicabūtur cœli sicut liber. Et apud Ethnicos voluminū fuisse vsum, satis indicat prouerbiū illud, Ad vmbilicū perducere, pro eo quod est, librū finire atque absoluere. Erat enim vmbilicus, vt quidā volunt lignū, circa quod chartæ descriptæ circumuoluebātur. Sed & hodie Iudæi in huiusmodi circumuolutis chartis legē ac prophetas scribere dicuntur, Barbare rotoli vocātur. In eundē sensum, id quod est Græcis, ἐν κεφαλίδι βιβλίου, accipit Euthymius, exponens dictionem κεφαλὶς per volumen, (cùm hoc ea dictio significare non videatur) fortè ob id quod volumina, hoc est, inuolutæ chartæ, in quibus primùm scribebatur summatim, in vnū cōuoluerētur, nā κεφάλαιον & κεφαλὶς Græcis non tantùm caput corporis partē significat, sed & pro summa [...] ponitur, sicut & apud nos caput, quomodo ad Hebræos 8. dicitur: Caput autem super his quæ dicuntur. Et Gręcis ἐν κεφαλαίῳ ponitur pro, in summa, vel ad summatim. Itaque quò nostra litera eandem habeat sensum quem origina[lis] Hebræa, aut saltem non multum diuersum intelligere licebit dictum in capite [li]bri [...] quod est in summa legis, aut diuinarū scripturarū [...]m. Notādū præterea Hebræa non habere de me, sed עלי Alai, idē, scilicet quod super Psal. 37. cùm dicitur, super me magna locuti sunt etiā potest significare, pro me, vel propter me, sicut Græca περὶ ἐμοῦ. Sensus ergo esse potest: In scripturis sacris [sc]riptū est pro me, vel propter me, hoc est, illud est quod a me potissimùm tota scripturarū summa requirit, nēpe non tam vt sacrificiis incumbā, quam vt faciā voluntatē tuā. Illud enim præter alia loco aperte sequitur in Deut. 6. in præcipuo, scilicet, diuinæ legis libro, cùm dicitur: Et nunc Israël, quid Dominus Deus petit a te, nisi vt timeas Dominū Deū tuū, & ambules in viis eius, & diligas eū, ac seruias Domino Deo tuo in toto corde tuo, &c. quæ prosequitur Moyses illo capite & sequenti. Et qua doctrina processit [re]sponsum cuiusdam scribæ, Marci 12. responsum, qui dilectionē Dei & proximi præferendam asserit omnibus holocaustomatibus & sacrificiis. Hic ergo conueniens est intellectus huius loci, iuxta quem hæc pars versus non tātùm Christo, sed etiam Dauidi, & cuiuis iusto in literali sensu cōpetit. Iuxta quā intelligēdi rationē etiam Christo hæc verba conueniunt, idque lōgè excellētiùs, vt de eo particulariter hæc Paulus citauerit. Ipse enim est, de quo potissimùm scriptō est in totius scripturæ sacræ summa, quæ tota in illū tendit. Ipse est, quē scriptura significat factorā perfectè voluntatē Dei, sic vt Deū esset recōciliaturus hominibus sua obedientia. Quòd si quis hanc partem soli Christo crēdat cōuenire, & caput libri velit cum Diuo Augustino intelligere, principium psalmorū, in quo dicitur, viri beati esse, habere voluntatē in lege Dei: aut cū D. Hieronymo, principium Geneseos, in quo rectè fit mētio filij Dei, liberum illi per me sit, sed agnoscat prorsum solidā esse intelligentiā, ac non originalibus conuenire. Solidior est eorum intelligētia, qui de libro prædestinationis diuinæ hunc locum intelligunt, de quo alibi dicit idem Propheta: Deleātur de libro viuentiū & cū iustis nō scribātur. In huius libri volumine sicut sunt descripti omnes electi, ita in eius capite Christus descriptus est, vt qui sit primogenitus in multis fratribus, per quē solū aliqui sunt prædestinati.

VT FACEREM.] Quidā hanc partem coniūgunt cū eo quod immediatè præcedit, vt sit sensus: in capite libri [scri]ptū est de me, hoc nempe, vt facerem voluntatem tuā Deus meus: Deinde subiungatur, volui hanc ipsum, scilicet, quod de me scriptū est. Alij eam partē iungunt sequenti [v]erbo, v[o]lui, vt sit sententia à superiori separata, & [si]t ordo, volui vt facerē, vel potiùs, vt habet Græca & Hebræa, volui facere voluntatem tuā. Id enim est quod in summa totius legis à me exigitur. D. Paulus coniungit cū illo: Tunc dixi, ecce [v]enio, sed tunc magis conueniret vertere, vt faciā, sicut habet epistola ad Hebræos. Et ea pars, in capite libri scriptū est de me, per parēthesim deberet accipi interposita. Cæterùm [...] Ecce venio in sensu literali, phrasi Hebraica idem e[st] [...] ecce adsum, hoc est paratum me exhibeo [...] Christo peculiari, significat eius in hunc mun[dum] [...]tum, quemadmodum Paulus interpretatur.

ET LEGEM T[VAM] [...] Aut repetend[...] [...] voluit, aut subau[di]en[...] [...] aliquo [...] seruare. Pro cordis Græcis est [...] hoc e[st] [...] significat dictio Hebraica. Noster videtur [...] [...]e sensus eodem [re]dit.

ANNVNTIAVI IVSTITIAM TVAM [...] [Au]gustin[us] legit bene nūtiaui, quo Græcis est εὐ[ηγγελισάμην], hoc est, euangelizaui. [Qu]od verbū in Christ[...] [...] quadrat, qui nobis auctor est euāgeli[i], optimi [...], cui & peculiariter [...] Ecclesia magna eo[...] multum. & annuntiatio iustitiæ, quæ p[er] fidem obtinetur.

MISERICORDIA ET, &c.] Sic pleraque Græca habent verbum, ἀντελάβοντο suscep[e]runt. At Euthymius legit optatiuum, ἀντιλαβέσθωσαν, hoc est, suscipiant me, quomodo & Hebræa plerique vertunt. Sic enim hęc pars magis cohæret præcedenti.

EGO AVTEM, &c.] Dictio mendicus, sicut & pauper, sępius in Psalmi[s] [...]itur, non vt significet indigum rerum temporali[...] sed afflictum ac destitutum ope humana.

In finem Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XL.

Hunc Psalmū cōposuisse videtur Propheta occasione corporalis morbi, quē se ob peccata sua incidisse agnouit: quāquā sint qui sub nomine ægritudinis corporalis putēt intelligēdā esse calamitate, quā sub Absalone perpessus est. Cōmēdat autē primùm, ac fœlices pronūtiat eos qui afflictos & calamitosos miserātur: tū interposita prece qua sanitatē animæ precatus fuit, queritur de inimicis suis, qui cùm ipse æger admodùm iaceret, mortē eius optabāt, etsi aliquādo tanquā amici illum inuiserent. Inter quos vnum fuisse queritur, qui cùm amicissimus esse debebat, & sperabatur, perdere tamē magis ipsum studuerit. Postremò canit, quomodo orante sibi a morbo liberationē Deus ope tulerit, & sanitate reddita ipsum præstare fecerit, subtracta inimicis eius latādi super interitu eius occasione

casione

casione, propter quod Dominum perpetua laude prosequendum concludit. Quoniam in his quæ Dauid ab iniustis suis inimicis, fictoque & perfido amico pertulit, Christi figuram gessit, recte Saluator noster versum huius Psalmi, Qui edebat panes meos, &c. in se impletum testatur, Ioannis 13. per perfidiam Iudæ proditoris. Proinde & totus Psalmus recte de Christo exponi potest: sic tamen vt quod peccasse se dicit, de nostris ab illo susceptis peccatis accipiatur, & per ægritudinem corporis, ipsius passiones intelligantur, a quibus per resurrectionem liberari exoptat, ac tandem resuscitatum, ac in cœlestia sublimatum in conspectu patris sui gloriatur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Beatus qui intelligit super egenum & pauperem,

** in die mala liberabit eum Dominus.*

FOELIX ille, qui videns aliquem afflictum, aut rebus, viribúsque attenuatum, non malè sentit de eo, nec aspernatur illum, sed id quod res est de eo cogitat & intelligit, qui, scilicet, prudenter apud se perpendit non irato Deo, sed benigno Dei consilio illum nūc affligi, vt à grauioribus malis liber sit: tum etiam facilè quæ ille nunc patitur sibi accidere posse, atque ob hanc sanam intelligentiam, prudenter quoque sese gerit erga afflictum, compatiendo illi, & quibus potest modis iuuando.* Hic certè verè beatus est, quia hunc vicissim Deus ab om- a
ni malo liberabit, cùm tempus malorum inciderit, siue in præsenti, siue in futuro seculo.

2 Dominus conseruet eum & viuificet eum,
** & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius.*

2 Dominus custodiet eum, ne in malum incidat: aut si inciderit, ne ab eo superetur: & si vel morbum, vel quoduis mortis periculum incurrerit Dominus eum à morte instante ereptum vitæ pristinæ restituet, * & fœliciter eum viuere faciet in terra, nec permittet eum voluntati & libidini inimicorum eius, quærentium mortem & oppressionem eius.

3 Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius:
** † vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius.*

3 Si quando decubuerit in lecto, ob morbi dolorem, Dominus auxiliabitur ei, confirmans sua consolatione animum eius ne morbo succūbat, aut ab ægritudine eum curans, * tu Domine in infirmitate eius vertes & mutabis penitus stratum eius, in quo languidus iacet: reddens eum sanū, vt iam lectum ægritudinis relinquat, & pro eo quietis locum ascendat. † Tu etiam in morbo ipsius sic te geres, quasi si totum eius lectum (vt fieri ad infirmorum consolationem solet) versares, angulis vndique ventilaris, facies enim vt molliùs cubet, leuiúsque ferat morbum.

*4 Ego dixi: Domine miserere mei, * sana animam meam quia peccaui tibi.*

4 Ego autem, cùm grauiter ac periculosè, siue corpore, siue animo ægrotarem, meque hominum adiumenta & solatia destituerunt, ad tuam misericordiam supplex confugiens, dixi: Tu Domine miserere mei, *sana me ab infirmitate animi & corporis mei. Ego enim in te Domine peccaui, atque ob id animus peccatis pestiferis æger factus est, & corpus graui à te morbo aut calamitate afflictum. Tu autem peccatis meis offensus b
percussisti solus, solus item Domine sanare potes.

*5 Inimici mei dixerunt mala mihi, * quando morietur, & peribit nomen eius?*

5 Inimici mei mala mihi precabantur, dicentes: * Quando tandem iste morietur, & simul cum morte abolebitur nomen eius? Nihil enim auidiùs optabant, quàm vitæ meæ interitum, nihil eos magis torsit, quàm vitæ meæ prolongatio.

*6 Et si ingrediebatur vt videret, vana loquebatur: * cor eius congregauit iniquitatem sibi.*

6 Quod si quisquam illorum ingrediebatur ad me, vt inuiseret me, vana loquebatur, simulans verbis sibi morbum meum dolere, cùm interim summè optaret meum interitum: * cor eius congregauit in seipso iniquitatem, dum officio ficto scelus sceleri adderet, dumque considerata valetudine mea, lætitiam in animo conciperet ex spe interitus mei.

7 Egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum.
8 Aduersum me susurrabant omnes inimici mei:
** aduersum me cogitabant mala mihi.*
9 Verbum iniquum constituerunt aduersum me.
** nunquid qui dormit, non adiiciet vt resurgat?*
*10 Etenim homo pacis meæ in quo speraui, * qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem:*
11 Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me,
** & retribuam eis.*

7 Cùm egressus fuisset foras, loquebatur vnà cum reliquis inimicis meis ea quæ circa me vidisset.

8 Ibi contra me susurrabant inter se omnes inimici mei: * contra me studiosè cogitabant inter se mala mihi.

9 Contra me tanquam certò implendū statuerunt & diffiniuerunt verbum istud quod ex iniquo illorum in me odio processit: * Nónne putádū c
est, inquiebant inter se, quod is qui nunc dormit & decūbit in lecto ægritudinis suæ, nō ampliùs valebit ex eo, resumptis virib9, resurgere? imò dicebāt: Tāta est morbi grauitas, vt ab eo nullo modo surgere possit vnquā.

10 Sed inter cætera illud maximè animum meum dolore affecit, quòd d
etiam homo ille cum quo fuit mihi arctissima amicitia & familiaritas, in cuius fide confisus fui, * quem etiam mensæ consortio dignatus fui, meóque cibo alui, plùs quàm alij contra me suum calcaneum leuauit, meque supplantare & perdere conatus est.

11 Ego autem his malis pressus, dixi tibi in oratione mea: Domine miserere mei, atque ab hoc grauissimo morbo me fac surgere, * tūc per potestatem à te mihi contra impios traditam, ego illis, quas meriti sunt pœnas, tuo nomine retribuam.

12 In hoc cognoui quoniā vo

12 Iam autē tua benignitate ab infirmitate liberatus cognoui potissimū

luiſti me: quoniã nõ gaudebit inimicus meus ſuper me.*

in ea te me amari abs te,* quòd non permiſiſti inimicis meis anſam aliquam, vt gloriari poſſint de mea morte.

*13 Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti: * & confirmaſti me in conſpectu tuo in æternum.*

13 Me enim propter innocentiam meam à morte ſubleuaſti, * & firmiter me coram te conſtituiſti in perpetuum apud te manſurum. Nam & in præſenti vita, me quaſi tibi præſentem, ſemper curandum & cuſtodiẽdũ ſuſcepiſti, & tandem inter electos tuos, me tibi coram præſentem, tuáque bonitate perfruiturum perpetuò conſtitues.

14 Benedictus Dominus Deus iſrael à ſeculo. & vſque in ſeculum fiat, fiat.

14 Benedictus & laudatus ſit ab hominibus Dominus Deus Iſraëlis ab hoc ſeculo, & vſque in æternum. Ita cupio omnino fiat.

ANNOTATIONES.

a IN DIE MALA LIBERABIT.] Hęc pars cum duobus verſibus ſequentibus dupliciter accipitur. Quidam enim intelligunt his verbis reddi rationẽ eius quod dixit, beatum eſſe eum qui intelligit ſuper pauperem, ſecundùm quem ſenſum verba optatiui modi poſita in duobus verſibus ſequentibus, accipienda ſunt pro futuris indicatiui, quemadmodum habent Hebræa. Alij intelligunt hæc eſſe verba viri intelligentis ſuper egeno, qui videns afflictum aliquem, his verbis illi benè precetur, aut illi aliquando benè futurum prædicat. Inter quos quidam hanc partem, in die mala, construunt cum præcedentibus non obſtante athnachta, hoc eſt ſigno diſtinctiuo, quod in Hebræis ponitur ante hęc verba vt hic ſit ſenſus: Beatus qui intelligit ſuper afflictum cùm in aduerſitatem aliquam inciderit, & ..cit, liberabit vel liberet eum Dominus. Alij, in die mala, cũiungunt cum verbo, liberabit, vt intelligatur is qui rectè intelligit ſuper egeno dicere, ecce hunc qui tam affligitur Dominus liberabit in ea die, qua alij grauioribus malis affligentur, in nouiſſimo, ſcilicet, iudicij die.

b SANA ANIM. &c.] Coniunctio, quia, cauſam reddidit, quare ſanari petat: verùm ratio quam reddidit eſt imperfecta, addendum eſt enim, peccaui tibi, & ob id æger factus ſum. Aut vis facienda eſt in pronomine, tibi, & intelligendũ eum reddere rationem, quare à Deo ſanari petat, vt ſit ſenſus: tu ſana, quia tibi peccaui, hoc eſt, te meis peccatis ita offendi, vt à te hoc morbo ſim caſtigatus proinde tu ſolus es, qui me ſanare potes, ſecundum quem ſenſum per animam ſynedochicè accipiendus eſt totus homo, & intelligendum eum non petere ſolùm ſanitatem ſpiritualem mentis, quemadmodum pleríque intelligunt, ſed totius hominis, in anima, ſcilicet, & corpore.

VERBUM INIQUUM.] Latini ferè interrogationẽ in hoc verſu poſitam intelligunt prolatã in perſona eius qui in Pſalmo loquitur, Chriſti, ſcilicet, vel Dauidis, & ad eũ reſpondẽdũ eſſe affirmatiuè, vt hic ſit totius verſus ſenſus: Inimici mei inter ſe ſtatuerũt de me rẽ iniquã, cogitantes, ſcilicet, me penitus delere. Verùm num ego qui iam dormio in lecto ægritudinis meæ, (quãtum ad Dauidem) aut qui dormiam ſomnum mortis in ſepulchro, (quantum ad Chriſtum) non etiam adhuc reſurgã? quaſi dicat, ita, ſicut Iob 14 dicitur: Putáſne mortuus homo rurſum viuat. Hebræa verò habent: verbum iniquum effuſum eſt in iſto, & qui dormit non adiciet vt reſurgat. Vnde magis accipienda eſt interrogatio hæc prolata ab inimicis Dauidis, vel Chriſti, & reſpondendum ad eam negatiuè, quemadmodũ habet paraphraſis. Nec obſtat ei intelligentiæ verbum, dormit, quia dictio Hebraica propriè ſignificat cubare aut facere, quàm & dormire ſignificet, ſicut & dormire apud nos pro cubare ponitur, cum quis dormire dicitur cũ muliere. c

d ETENIM HOMO, &c.] Coniunctio, etenim, hic impropriè eſt poſita pro nam, &, vel, ſed & Hebræis eſt, etiam. Annotauit ſimile Euthymius Græcis.

In finem intellectus filij Core Pſalmus.

ARGUMENTUM PSALMI XLI.

Exponit hoc Pſalmo vir ſanctus, quanto deſiderio, ſolicitudine ac dolore teneretur, cùm ſiue à Saule, ſiue ab Abſalone filio eiectus eſſet è populo Dei, tũ quòd neq; domum Dei cum reliquis religionis cauſa adire ac ... ſacrificijs ſolemnibus intereſſe poſſet, tum quod varijs afficeretur malis, & impiorum vocibus plurim... exagi... qui tanquam fruſtraneum religionis & Dei ſtudium, cui ſuerat deditus, blaſphemabant, ... animam ſuam conſternatam conſolatur & confirmat ſpe ſalutis expectatæ, & videndi rurſum Dei. Sunt autem qui ... mum ad literam intelligendum putent ſub perſona pij ac ſancti Iudæi aut etiam vniuerſi populi Iudaici in captiuitate Babilonica degentis, & reditum in Hieruſalem, & templum Dei auidè deſiderantis. Quorum ſ... ve omnino non improbanda videtur, ita prior veriſimilior apparet. Secundum ſpiri... autem & potior... ſenſum congruit hic Pſalmus pro cuilibet ac religioſo homini, qui varijs ... malis de... tigatus, impiorũq; ludibrio exagitatus, ſummo tenetur deſiderio cœleſtis patriæ, cupiens diſſolui & eſſe cum Chriſto, qui ſe in multis malis, quibus affligitur, atque dum vota eius differuntur, ſubinde conſolatur & perdurare facit ſpe æternæ ſalutis certò aliquando venturæ, ac fruendi Deo cum laude eius. Incertum autem, an filij Core, de quibus in titulo ſit mentio (qui deſcenderunt ab Aſir, Alcana, & Abiaſaph, qui ſuperſtites manſerunt, cùm pater eorum cum multis ob ſeditionem è terra abſorberetur) hunc & ſequentes aliquot ediderunt Pſalmos, & à Dauide editos receperunt decantandos.

PARAPHRASIS EIUSDEM.

*1 Quemadmodum deſiderat ceruus ad fotes aquarũ: * ita deſiderat anima mea ad te, Deus.*

QVAM cupidè ceruus vel canibus infeſtatus & fatigatus, vel poſt voratum ſerpentem maximè ſitiens, anhelare ſolet ad fontes aqua plenos, * tam cupidè anhelat ad te o Deus anima mea, cupiens ſummo deſiderio ad te peruenire, vt varijs iam malis delaſſata, ex te fonte pleniſſimo & ſuauiſſimo refocilletur. Pſal. 41.

*2 Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, * quando veniam & apparebo ante faciem Dei?*

2 Anima mea ſummo deſiderio fertur ad te Deum, inquam, præpotentem & ſemper viuentem. * O quando tandem exilio hoc liberatus venire potero, & conſpici cum reliquo Dei populo ante conſpectum Dei ante arcam, ſuper quam Deus potẽtiam ſuam exhibet, aut ante denudatum vultum Dei in cœlis? a

3 Fuerunt mihi lachrymæ

3 Fuerũt mihi lachrymę meę die ac nocte pro cibo, ita vt faſtidito cibo b

nihil

mea panes die ac nocte.dum dicitur mihi per singulos dies vbi est Deus tuus?*

nihil æquè libuerit atque lachrymari,dum assiduè dicitur mihi ab inimicis meis insultantibus: * Vbinam iam est Deus tuus quem colebas, cuiúsque auxilium tam confidenter iactabas?sic mihi exprobrantes quasi vanè Deũ coluerim,& in adiutorem expectauerim, ac etiãmnum colam & expectem.

*4 Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam * quoniam transibo in locũ tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei.*

4 Hæ voces sanè admodum mihi graues fuere. Verùm ne his vocibus c
aut quibusuis calamitatibus succumberem, ea frequenter mente reuolui quæ mihi promisisti,eorúmque recordatione animam meam tribulationibus & dolore nimiùm angustatam & coarctatã,intra me effudi,dilataui,& relaxaui:* hæc,inquam recordabar,quod aliquando te donante trãsibo vsque in locum tabernaculi admirabilis,vsque, inquam, in domum quam peculiariter Deus inhabitat.

5 In voce exultationis & confessionis,sonus epulantis.

5 Transibo,inquam, in eam domum simul cum voce lætitiæ & laudis d
Dei quæ vox erit sonus populi festum celebrantis,ac festiuiter epulantis, & de perceptis à Deo beneficiis cum lætitia gratias agentis.

6 Quare tristis es anima mea & quare cõturbas me?

6 Cùm ergo hæc aliquando secundùm promissiones Dei euentura sint, quare sine intermissione tristis es anima mea?& quare me nimio dolore conturbas?

*7 Spera in Deo quoniam adhuc confitebor illi: * salutare vultus mei, & Deus meus.*

7 Spera potiùs in Deo deposito mœrore, quoniam adhuc tempus veniet quo ab his malis liberatus gratias cum reliquo eius populo illi agam, * qui est salus vultus mei,quem erubescere non sinet, sed suæ præsentiæ contemplatione magnifice sublimabit,& exhilarabit: quique est Deus meus,à quo cùm totus pendeam nequaquam me deserere poterit.

*8 Ad meipsum anima mea conturbata est. * † propterea memor ero tui de terra Iordanis & Hermonij à monte modico.*

8 Mi Domine sic cum anima mea interdum cõsolationis gratia collo- e
quor.Ipsa enim in memetipso immenso mœrore conturbata est:propter * quod ad consolationem eius, etsi à domo tua longissimè absim,& in terra quæ iuxta Iordanem est,& Hermonij monte modico,exul agam,tamen in hac terra ac monte exiguo valde, præ angustissimo monte tuo, quem inhabitas,semper memor ero misericordiæ,veritatis, & bonitatis tuæ.† Semper etiam meipsum consolabor recordatione beneficiorum, quæ exhibuisti patribus nostris trans & citra Iordanem,& in ipso Iordane,sed in montibus Hermonij,in Basan & Galaad, deuictis regibus terræ illius habitatoribus.

*9 Abyssus abyssum inuocat: * in voce cataractarum tuarum.*

9 Eheu vnam calamitatem me propemodum in modum abyssi absor-
bentem,ita semper alia mox similis calamitas sine intermissione subse- f
quitur,vt vna alteram inuitare,adducere,& post se trahere videatur.* Id autem fit per horrisonum strepitum cataractarum tuarum,quia,scilicet, quasi cũ impetu noua semper super me mala more inundantiũ & perstrepentium aquarum de cœlis effundis,& irruere facis, sicut cùm vere nouo,ruptis nubibus,immensam vim imbrium è cœlis cum terrifico fragore præcipitas,ita vt vna abyssus aliam aquarũ immensitatem aduocare & adducere videatur.

10 Omnia excelsa tua & fluctus tui super me transierunt.

10 Omnes sublimes tuæ inundationes,& feri fluctus aduersitatũ, quibus homines obrui solent,in modum exundantis diluuij & eleuatę procellæ,super caput meum transierunt,me penè absorbentes.

11 † In die mandauit Dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius.

11 At verò cùm nuper cum populo Dei dies solemnes agerẽ, Domino g
iubente,per diem adeò affatim exhibebatur mihi beneficentia eius,vt & in nocte canticum eius esset in ore meo:quo illum de eius misericordia interdiu percepta laudarem. Sed & aliquando pulsis malorum tenebris, ac luce prosperitati reddita,decreuit Deus misericordiam suam exhibere mihi,quare neque durante hac horribili misetiarum nocte, intermittam illum canticis laudare.

12 Apud me oratio Deo vitæ meæ: dicam Deo susceptor meus.*

12 Apud me quoque durantibus his malis, erit in ore meo semper oratio ad Deum,qui cùm sit author vitæ meæ, solus etiam eam conseruare & fœlicem facere potest,ac proinde solus est ad quem confugere debeã. * huic in oratione suppliciter dicam, mi Domine, tu solus es, ad quem tanquam ad tutum refugium confugio,vt in eo suscipiar.

*13 Quare oblitus es mei, & quare tristis incedo, * dũ affligit me inimicus?*
14 Dum confringuntur ossa mea exprobrauerunt mihi,qui tribulant me inimici mei.
15 Dum dicunt mihi per singulos dies, vbi est Deus tuus? Quare tristis es anima mea.& quare cõturbas me?
16 Spera in Deo, quoniam † adhuc confitebor illi:

13 Quare ergo sic te geris erga me,quasi oblitus mei,& quare me continuè tristem incedere permittis,* ob afflictionem inimici afficientis me multis malis multisque opprobriis?

14 Dum enim vires animi & corporis mei nimiis malis me prementibus franguntur & debilitantur,id videntes inimici mei,qui me tribulãt, etiam exprobrauerunt mihi,non sine blasphemia nominis tui.

15 Dicunt enim mihi per singulos dies,vbi est in quem cõfidebas Deus tuus,qui te his malis eripiat? * Attamen quorsum ô anima mea assiduè tristis es,tuáque tristitia me conturbas?

16 Spera potiùs in Deo deposito mœrore,quoniam adhuc tempus veniet,quo ab omnibus his malis liberatus gratias illi agam,* qui est salus

* *salutare vultus mei, & Deus meus.* vultus mei, & Deus meus. † Adhuc confitebor illi quod ipse sit salus faciei meæ, & Deus mei curam gerens.

ANNOTATIONES.

a SITIVIT ANIMA.] Fortè legendum esse, vt habēt libri correctiores, & nō fontē, vt passim legitur & cātatur in ecclesiis, manifestū est ex Græcis, quę habēt ἰσχυρόν. Ea enim dictio manifestè significat fortē. Causam corruptionis præbuit quòd in versu primo fiat mentio fontium ad quos cervus, cui se comparat propheta, anhelat. Hebræa dictio אל El, quanquam etiam fortē significet, magis tamen significat Deum. Vnde vertunt, Sitiuit anima mea ad Deum viuum. Et D. August. nec fortis, nec fontis meminit, sed tātùm habet, ad Deū viuum. Cæterùm vt annotat Euthymius, quidam ex hoc versiculo sumptum esse dicunt hymnū illum, quē Græci Trisagium vocant, quo laudare Deum solemus, dicētes: Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis. Nam per viuum, immortalis designatur.

b FVERVNT MIHI LACHRYMÆ, &c.] Plerique intelligunt ideo lachrymas panes diei, quòd animā hominis reficiant & pascant. Verum, id est, præter intentionem, Prophetæ, qui his verbis non cōsolationem, sed anxietatem mētis suæ significare voluit, sicut & postea in alio Psalmo dicit: Quousque irasceris super orationē serui tui? Cibabis nos pane lachrymarum, &c. quo procul dubiò noluit significare lachrymas animam pascere, sed animam dolore ita premi, vt cibo neglecto pro eo nihil aliud libeat, quam lachrymari.

c HÆC RECORDATVS, &c.] Secundùm sensum in paraphrasi explicatum, pronomen, hæc, ad sequentia refertur, & effundere animā, accipitur pro, animā arctatā tribulationibus dilatare per cōsolationē. Euthymius autem Græcus interpres præter hunc sensum & aliū indicat, vt pronomen, hæc ad præcedētia referatur, videlicet ꝙ dicebatur illi, vbi est Deus tuus. & effundere in se animā, accipiatur pro eo quod est omnē constantiā eius & firmitatē in seipso dissoluere, quoniā firmiora & constantiora esse solent quæ sunt solidiora: quæ verò fluida sunt, molliora atque laxiora. Quomodo & priùs dixit Psal. 21. Factū est cor meū tanquā cera liquescēs in medio ventris mei. Secūdum hunc sensum coniunctio, quoniam accipi debet nō causaliter, nec pro, quòd, sed vt sæpe accipitur in Psalmis, pro aduerbio confirmandi, vt sit idem quod & certè. Quidam effundere animā in seipso, accipiunt pro laxare mentis doloris habenas, ac sinere animum pro libito indulgere dolori. Afferunt autē ad hanc sentētiā scripturæ loca, vt cum 1 Reg. dicitur, Anna effudisse animam suam corā Domino. Et cum dicitur in Psalmo sequēti. Effundite corā illo corda vestra. Verùm aliud est effundere animam corā Domino, quod est omnia sua desideria Domino exponere: & aliud effundere animam suam in seipso, sicut isti accipiunt. At hæc oratio, effundere animam suam super se, legitur etiā apud Hebræos Iob 30, vbi pro eo quod nos legimus: Nunc autē in memetipso marcescit anima mea: Hebræa habent: Et nunc super me vel in me effundit se anima mea. Vnde satis licet colligere veriorem esse interpretationē istam iam dictam. Secundùm quam, pronomen hæc, etiam ad sequētia referendū est, sed verbū, trāsibo, futuri tēporis, exponēdum est, vt frequenter, pro præterito imperfecto, vt sit hic sensus. Liberè permisi animum meū indulgere dolori, quoniam recordabar quòd transire solebā cum aliis in domum Dei, quæ interpretatio vel ob id maximè cogruere videtur, quod remigratio non sit vel futurum, vel præsentium, sed præteritorū. Sic & quod hic sequitur, propterea memor ero tui, &c ipsi exponunt & vertunt, anima mea conturbata est, propterea quod memor eram tui, &c.

d SONVS EPVLANTIS.] Græca habēt genitiuū ἤχου soni, quemadmodum & August. legit, & tunc sensus est, in voce epulationis, in voce inquam soni: & tunc huius genitiui adiectiuū est genitiuus, epulantis, qui apud Græcos & Hebræos non simplices significat epulas, sed epulas festiuas, imò ipsam festiuitatem, quam epulis solennibus celebrare solebant quo modo verbum epulemur, accipi debet. 1. Cor. 5. pro festū agere, & festiuiter epulari. Itaque sensus apud Græcos est, in voce soni festiui, vel festiuitatem celebrātis. Et dubitari potest, si nō interpres noster pro sonus verterit sonitus in genitiuo casu, quāquam sensus coincidet si subaudiatur in voce, quæ est sonus epulantis s. multitudinis, vt habent Hebræa, sicut etiam relatiuum cum verbo substātiuo debet intelligi in versu sequenti. confitebor illi qui est salutare, &c. nisi maluerimus hoc modo orationem illā perficere: Cōfitebor illi & carminibus de illo testabor, quòd ipse sit salutare vultus mei, & Deus meus.

e DE TERRA IOR. &c.] Per terrā Iordanis secūdùm sensum mysticū rectè quis intellexerit Ecclesiā hic militantem quæ baptismate tanquam Iordanis flumine in quo baptisma cœpit irrigatur. Secundus sensus in paraphrasi explicatus, bene etiam conuenit sensui mystico

f ABYSSVS ABYSSVM, &c.] Afferūtur alii huius versus sensus, pii quidē, sed proposito nō cōuenientes quales duos indicat Euthymius, quorū primus est: Profunditas peccatorū meorum profunditatē inuocat tuæ misericordiæ, idq; ad vocem & prædicationem tuorum Apostolorum, qui tanquam tuæ cataractæ, plenitudinē cœlestis doctrinæ nobis effundūt. Alter est: Nouum testamentum inuocat in testimonium vetus testamētū, ad prædicationem tuorum Apostolorum, aut Prophetarū. Iuxta proprium sensum in paraphrasi indicatum, est elegans allegoria, qua monstrat Deus excitatis tonitruis, & ingenti tēpestate Dauidē obruere infinita copia imbrium. In qua allegoria persistit adhuc in versu sequēti, vbi notandum per excelsa, Græcis esse μετεωρισμοὺς, quæ dictio propriè significat subleuationes. vel, vt Aug. legit suspensiones, significat autem hoc loco imbres, ex sublimibus nobis in aëre suspēsis decidētes. Aquas autē in scripturis dici pro calamitatibus, nemo est qui ignoret

g IN DIE, &c.] Inter duos sensus, quos habet paraphrasis, secūdo sensui multum patrocinatur, ꝙ Hebræa & Græca habent verbum futuri temporis, mandabit. Verum frequenter futura pro præteritis, & contra accipiūtur. Secundus etiam sensus magis conuenit intellectui mystico, secundum quem per diem cōuenit intelligere tempus futuræ vitæ, eò quod tunc & omnia erunt mihi festa, & liberatio ab omnibus malis. Per noctem verò tēpus præsens, quod in eo versemur in multis ignorātiis, erroribus & malis. Itaque sensus mysticus huius versus est: Et si nunc in multis agam malis, tamē in futura vita, pulsis omnibus malis, Dominus exhibebit mihi misericordiam illam suam perfectam, propter cuius spem etiā in hoc tenebroso tempore miseriæ huius vitæ, non desinam eius laudes carminibus celebrare.

Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XL.

Eiusdem est hic Psalmus cum superiori Psalmo argumenti, & secundùm sensum literalem, & secundùm sensum spiritualem. Est enim velut continuatio materiæ præcedentis. Vnde apud Græcos ἀνεπίγραφος est, hoc est, titulum nullum inscriptionem habens. Precatur itaque Propheta secundum iustum Dei iudicium liberari ab iniquo viro siue Saule, siue Absalone, & gente illi in malum confœderata, vt ab exilio, quod ab illis patiebatur, reuocatus, laudes Dei in domo eius depraedicare possit, cuius aliquando consequendi certa spe concepta, animam suam interim dum affligitur, consolatur. Conuenienter autem hic Psalmus secundum Ecclesiasticam consuetudinem ante Missæ initiū præmittitur quasi ad illud sacrosanctū officium præparatorius, vt ad altare Dei de cuius accessu hic fit mentio accessurus, hoc Psalmo precetur se liberari ab iniqua dæmonum natione, semper oppugnantium iustos semperq; studentium spiritum hominis iusti inutili mœrore conturbare, quem maximè abesse optat in peragēda

Missarum

Miſſarum officio, ad quem depellendum, & ad deuincendum hoſtes noſtros inuiſibiles efficaciſsima eſt menſa Dominica, certiſsimum ſymbolum parata nobis per Chriſtum peccatorum remiſsionis, pignus æternæ vitæ, animaq; piorum robur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta.
** ab homine iniquo & doloſo erue me.*
2 Quia tu es Deus fortitudo mea.
** quare me repuliſti, & quare triſtis incedo, dum affligit me inimicus?*
*3 Emitte lucem tuam & * veritatem tuam:*
** ipſa me deduxerũt, & adduxerunt ad montem ſanctum tuum, & in tabernacula tua.*
*4 Introibo ad altare Dei, * ad Deum † qui lætificat iuuentutem meam:*
5 Confitebor tibi in cythara Deus Deus meus.
** quare triſtis es anima mea & quare conturbas me?*
6 Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, ſalutare vultus mei, & Deus meus.

VDEX meus eſto Deus, meámque cauſam te diſcernere
à gente impia, quæ me perſequitur, declara, à viro, qui ini
què & doloſè me perdere quærit, libera me.
2 Tu enim Deus es robur meũ, per quem hactenus omnia mala deuici, & in quo ſolo iam nitor, *quare ergo ſic te nunc mihi exhibes, quaſi me à tua cura & protectione abieceris? & quare ſinis vt aſſiduè mœrens incedam, dum te permittente inimicus me affligit?
3 Emitte iam tandẽ è cœlis ſuper me fauorem tuum & opem, quæ pulſis his malorum tenebris, me illuminet & recreet, * emitte quoque tuam in præſtandis promiſſis fidelitatem, eam in me declarando: *lux enim & veritas tua me ex hoc exilio deducent, † & tandem introducent in mõtem ſanctum tuum, quem peculiariter inhabitas, & in tabernacula tua.
4 Per eas comites introibo vſque ad altare, in quo illi ſacrificia laudis offeram. * Introibo ad Deum qui tum quidem ſua præſentia, & percepta bonitate lætificabit me iuuenem factum & innouatum, viribus, ſcilicet, meis per hæc mala ſeneſcentibus modò & languentibus, tunc reſumptis. †Qui etiam nũc ſubinde, dum in his malis veteraſco, me ſua conſolatione ita lætificat, vt per eam lætitiam reiuueneſcam, viribusq; reſtitutis alacrior & fortior efficiar.
5 Tunc mi Deus, Deus inquam meus quem vnicè colo & amo, gratias tibi agam, teq; laudabo ſimul cum modulatione cytharæ. Cùm autem hæc aſſequendi ſpem habeas, cur aſſiduè triſtis es ô anima mea, & tuo mœrore me conturbas?
7 Spera potiùs depoſito mœrore in Deo, quoniam adhuc veniet tempus quo in domo eius gratias ei agam qui Deus meus, & ſalus vultus mei, quẽ pudefieri non ſinet, ſed ſua præſentia, fauore, atque allata ſalute exhilarabit.

ANNOTATIONES.

a MITTE LVCEM TVAM, &c.] Iuxta ſenſum paraphraſis, lux & veritas in Deo ſunt, quę tamen mitti dicuntur, cùm opere declarantur in hominibus, quomodo & alibi dicit: Mi[illegible] Deus miſericordiã ſuam & veritatem ſuam, & eripuit me, de medio leonũ. Poſſunt tamẽ hæc myſtico magis ſenſu accipi, vt in mẽtibus noſtris intelligatur, vt lux quidem ſit illuminatio ea, qua à Deo perfunditur mens humana ad cognoſcen dũ: veritas verò, ipſa cognitio, ad quam lux diuina perducit. Hæc enim propriò ſenſu emitti a Deo dicũtur, & per hæc deducuntur homines in tabernacula cœleſtia. Subtiliori etiam intelligentia per lucem & veritatem Dei rectè accipitur ſignificari Chriſtus, qui de ſeipſo dicit, Ego ſum lux mundi Ioan 8 Ego ſum via, veritas, & vita Ioan 14 Hunc veteres ſanc[illegible] e cœlis poſtulabant, vt iuſto Dei iudicio per ipſum l[illegible] rentur a poteſtate Satanæ. Hunc & nos [illegible] poſtulamus, vt per nouiſſimũ eius aduẽtũ plenè liberemur ab omnibus inimicis, ac trãsferamur in cœleſtes Dei mãſiones, Meminit huius intelligentiæ nõ tantùm D. Auguſt. ſed & Euthymius qui etiam monet verba illa preterita, deduxerunt & adduxerunt, pro futuris accipienda. Certè Hebræa habent futura.

b LÆTIFICAT IVVENTVTEM MEAM] Paraphraſis in [illegible] duplicem huius interpretationem: Primum, vt præſens accipiatur pro futuro, lætificabit. Ac tum quidem præter ſenſum in paraphraſi explicatum, qui literam & myſtico conuenit ſenſui, quidam hunc locum ſic intelligunt: Ad eum veniam qui lætificabit iuuentutem meam quam ago, commutabit, & perducet ad virilem ætatem, vt iuuentus intelligatur ſtatu[illegible] iſtius vitæ: cùm contra in alio ſenſu iuuentus intelligatur in futura vita. Verùm hic ſenſus tantùm conuenit ſenſui myſtico. Secundo, indicatur ſenſus, quo intelligitur hæc pars ſeruato tempore præſenti: Hebræa verò longe ſecus habent, Ad Deum lætitiæ, & exultationis meæ.

In finem filiis Core ad intellectum.

ARGVMENTVM PSALMI XLIII.

Plerique ſunt Pſalmi, qui cùm à Dauide, aut ſaltem tempore Dauidis compoſiti putentur, tractant de calamitatibus & afflictionibus populi neque præteritis, neque præſentibus, ſed poſt ea tempora futuris, per Sennacherib, Nabuchodonoſor, Antiochum: & poſt eos per Chriſtianorum perſecutores, quas afflictiones ſpiritu prophetico præuidens Pſalmorum author, Pſalmos in perſona populi huiuſmodi calamitates perpeſſuri reliquit, quibus in eis afflictionibus populus Deum precaretur, de quorum numero vnus eſt hic Pſalmus, quem Iudæi quidẽ de ſuo præſenti exilio interpretantur. Verùm quoniam eis non competit, quod hic dicitur: Et inique non egimus in teſtamento tuo & plera[illegible]tur, in quibus populus, qui hic loquitur, ſuam iactat innocentiam: manifeſtum eſt vanã, eſſe illorũ in[illegible]onem. Ob quam eandem cauſam quidam Catholici putant Pſalmũ hunc etiam accipi non [illegible] aut perſecutione qua Machabæorum tempore ſub Antiocho illuſtri perpeſſus eſt [illegible] illã, & hãc ob peccata ſua populus ille paſſus ſit, vt patet ex Threnis Hieremiæ, & ex

2. Machabeorum c. 5. Proinde tantùm intelligendum voluit de Christianis, qui tēpore primitiuæ Ecclesiæ omnia hæc perpeßi sunt, quæ hic prædicuntur. Quemadmodū & D. Paulus ad Romanos versum 24. de persecutione, quæ suo tēpore Ecclesia Christi exercebatur, adducit. His non obstantibus, ad literam videtur hic Psalmus agere de afflictione veteris populi, vel ea quam sub Nabuchodonosor, vel potius ea quam sub Antiocho pertulit. vt sit vox non quidem totius populi, sed eorum qui ex eo populo adhuc synceri & tuti perstiterunt, quorū proculdubio magna pars fuit. Quoniā autem eorum afflictio, vmbra quædam fuit & figura eius quam à varijs tyrannis credentium Ecclesia primitiua passa est, omniaq; quæ hic canuntur cumulatius verior Israel expertus est, iuxta anagogen, & principaliter ad primitiuæ Ecclesiæ persecutionem referendus est, quemadmodum & Paulus fecit. Itaque Dei populus grauiter afflictus, cōmemorans primū Dei beneficia patribus præstita, & miracula pro illis patrata queritur ex opposito nūc se à Deo derelictū, vt ab hostibus suis diripiēdus sit & deridēdus, nec Deū sibi adesse aut iquu illis suis miraculis, precaturq; vt ille virtutem suam tandem exerat, suosq; ab impiorū iniurijs asserat.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Deus auribus nostris audiuimus, patres nostri annuntiauerunt nobis.
2 Opus quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.
3 Manus tua gentes disperdidit,
** plantasti eos:*
** afflixisti populos & expulisti eos:*
4 Nec enim in gladio suo possederunt terram:
** & brachium eorum non saluauit eos.*
5 Sed dextera tua & brachium tuum, & illuminatio vultus tui:
**quoniam cōplacuisti in eis.*
6 Tu es ipse rex meus & Deus meus,
** qui mandas salutes Iacob.*
7 In te inimicos nostros ventilabimus cornu:
** & in nomine tuo spernemus insurgentes in nos.*
8 Non enim in arcu meo sperabo,
** & gladius meus non saluabit me.*
9 Saluasti enim nos de affligentibus nos:
** & odientes nos cōfudisti.*
10 In Deo laudabimur tota die:
** & in nomine tuo confitebimur in secula.*
11 Nunc autem repulisti, & confudisti nos.
** & non egredieris Deus in virtutibus nostris.*
12 Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros:
** & qui oderunt nos diripiebant sibi.*
13 Dedisti nos tanquam oues escarum:
** & in gētib⁹ dispersisti nos.*
14 † Vendidisti populū tuum sine pretio,
** & non fuit multitudo in commutationibus eorum.*
15 Posuisti nos opprobrium vicinis nostris: subsannatio-

Evs non ipsi auribus nostris audiuimus, patres enim no- *Psal. 43.*
stri annuntiauerunt nobis. a
2 Insignia opera quæ tu operatus es temporibus eorum
& temporibus quæ illos præcesserant.
3 Inter quæ opera hoc in primis nobis memorandum,
quòd tua omnipotentia Gentes Chananæas perdidit e terra quam habi-
tabant:* eisque extirpatis, patres nostros firmiter in eorum loco colloca
sti, & habitare fecisti, plurima mala intulisti populis illis, & expulisti eos
è terra sua
4 Tu, inquam, tua potentia hæc fecisti, palàm est enim patres nostros
non suis armis terram illam obtinuisse,* nec propria fortitudine sese sal
uasse à tantis gentibus, cùm & numero, & armis ac fortitudine superio-
res essent Gentes patribus nostris.
5 Sed potentia tua & robur tuum, & benignus aspectus vultus tui, fa-
uorque tuus; quo illis affulsisti, hæc illis præstiterunt, * non ob aliud,
quàm quia tibi cōplacitum fuit in eis, quos sola tua bonitate ex omnibus
gentibus in peculium tibi elegisti, eis benefacere destinans.
6 Tu ipse, qui hæc olim es operatus, etiam es rex meus & Deus meus.
* qui, cùm vis solo tuo iussu præstas populo tuo Israëlitico saluationes
7 Si adiuuare nos volueris, per te inimicos nostros ita profligabimus, &
dissipabimus, quomodo bos cornibus suis quæ rapit in ventum proiicit
& dissipat: * & per virtutem tuam pro nihilo reputabimus insurgentes
contra nos, quantumuis alioqui formidabiles ob multitudinem & forti- b
tudinem eorum.
8 Non enim in arcu meo sperare volo, * certóque scio quòd gladius
meus non poterit me saluare ab hostibus meis.
9 Tu enim es, qui superioribus temporibus nos, patresque nostros [illegible]
uasti ab affligētibus nos:* & eos qui odio nos, per[illegible]quebātur, tu pu[illegible]ore
affecisti, spe sua eos frustrans. Tu item solus, qui & nunc liberate nos [illegible]o-
tes ab his qui nos affligunt,
10 Id vbi feceris, in te Deo nostro cum laude tua lætabimur, & gl[illegible]-
bimur assiduè, fœlices nos ipsos prædicātes:* & ad gloriam nominis tui
laudes canemus perpetuò.
11 At verò iam tu nos singulari illa cura e[x]hibita patribus nostris ab-
iecisti, & pudefieri nos permisisti, dum non præstas contra hostes nostros
expectatam à te opem,* nec, vt soles, amplius egrederis cum exercitibus
nostris in prælium, vt solito more nobiscum & pro nobis pugnes.
12 Cum issemus post inimicos nostros, tu nos deserens coëgisti terga
præbere eis,* téque nos deserente, hi qui nos odio persequebantur, diri-
piebant sibi & nos, & omnia nostra.
13 Permisi[st]i nos fieri similes ouibus mactationi & esui destinatis, qui
ad morem imbellium huiusmodi ouium iam venundamur, oc[c]idimur, &
deuoramur:* dispersisti nos per externas, & à cultu diuino alienas natio-
nes.
14 Populum tuū tibi olim tam vnicè charum passus es venundari mi-
nimò pretio, & quasi pro nihilo, † sed & tu ipse populum tuum alienige-
nis vendidisti, tradens eum in seruitutem, nulla accepta ab eis pecunia,
quasi vilissimi simus nec alicuius pretij:* In venditionibus eorū qui sunt
de populo tuo, non fuit multitudo pretij, sed modico pretio ob captiuo- c
rum copiam, tanquam vilia iumenta emebantur. † neque tu ex eorum vē-
ditionibus magnum pretium tibi parasti, quos gratis Gentibus in serui-
tutem dedisti.
15 Tales nos iam constituisti, vt probris nos afficiant vicini nostri, sub-
sannent, & irrideant ij qui habitant circum nos.

16 Fecisti

nem & derisum his qui in circuitu nostro sunt:
16 Posuisti nos in similitudinem Gentibus,
** commotionem capitis in populis.*
17 Tota die verecundia mea contra me est, & confusio faciei meæ cooperuit me.
18 Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te.
** & iniquè non egimus in testamento tuo.*
19 Et non recessit retro cor nostrum:
** declinasti semitas nostras à via tua.*
20 Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis:
** & cooperuit nos vmbra mortis.*
21 Si obliti sumus nomen Dei nostri:
** & si expandimus manus nostras ad Deum alienum:*
22 Nónne Deus requiret ista?
** ipse enim nouit abscondita cordis.*
23 Quoniam propter te mortificamur tota die.
** æstimati sumus sicut oues occisionis.*
24 Exurge, quare obdormis Domine?
** exurge, & ne repellas in finem.*
*25 Quare faciem tuã auertis, * obliuisceris inopiæ nostræ? & tribulationis nostræ?*
26 † Quoniam humiliata est in puluere anima nostra: cõglutinatus est in terra vẽter noster.
27 Exurge Domine adiuua nos:
** & redime nos propter nomen tuum.*

16 Fecisti nos tales, vt parabola, exemplum, & fabula simus gentibus, à
quibus de nobis, nostráque miseria passim cum ioco fit mentio, *& vt po
puli nobis conspectis, caput suum moueant super nos, ad irrisionẽ nostri.
17 Assiduè ab oculos versatur pudor meus, qui à me non recedit: & eru-
bescentia, quæ est in facie mea, totam faciẽ meam occupauit & obtexit.
18 Hæc omnia accederũt nobis, neque tamẽ ob hæc obliti sumus tui: *
neque fœdus tecum initum rupimus, ita vt trãsgrederemur legẽ tuam, &
ad alios deos declinaremus, quamuis id hostes nostri summè contende-
rent efficere.
19 Neque cor nostrum, te derelicto, aliò deflexit, *neque permisisti, vt
actiones nostræ declinarent à via mandatorum tuorum, in qua nos con-
stanter perdurare fecisti etiam in his multis malis.
20 Quod dico, tu ipse Domine verum esse nosti. Tu enim Domine nos
quidem valde attriuisti in loco captiuitatis nostræ, in quo multum affligi
mur, in terra Gentium, inter quas, draconibus magis quàm hominibus
similes, nos dispersi viuimus in magna afflictione: * iam grauissimæ ca-
lamitatis caligo, quæ mortis imaginem præ se fert, mortemq; quasi præ-
sentem ostẽndit, nos vndique obtexit & inuoluit.
21 Si autem in his tantis malis, (vt non pauci facere solent) obliti sumus
Dei nostri, qui nos tam grauiter afflixit, & si expansis manibus inuocaui-
mus Deum alienum:
22 Certè ipse Deus hæc cognoscet, *fallere eius cognitionem non pote-
rimus. * Ipse enim nouit non tantùm externa facta, sed & secreta cordis
hominum.
23 Itaque ipse Domine, qui omnia scis, nosti nos in his malis te non de-
reliquisse. Nos enim propter tui nominis cõfessionem & cultum assiduè
occidimur, grauissimisq; malis afficimur, *reputati sumus ab infidelibus
tanquam oues mactationi destinatæ. Ita enim nos pro illorum libito abs-
que omni commiseratione ad mortem & supplicia trahimur, quomodo
à laniis trahuntur oues, * nec pluris ab illis æstimamur, quam à lanio o-
ues, dum mactat eas.
24 Proinde Domine hostium nostrorum considerans iniustitiam, no-
strámque synceritatem, nobis iam tandem exurge, tuámque nobis profer
potentiam, quare te nobis exhibes, quasi dormientem. * exurge tandem,
& ne perpetuò nos à tua cura & liberatione abiicias.
25 Quare benignum aspectum, fauorémque tuum auertis à nobis? * vt
quid sic te geris, quasi nullam habeas desolationis & afflictionis nostræ
rationem?
26 Ecce enim iam ita in terram depressi & prostrati sumus, vt venter no
ster firmiter adhæreat, nam morti proximi de vita propemodum despera-
mus, atque ab impiis oppressoribus miserè conculcamur, nos vitaq; no-
stra. †Sed & nos præ nimia mentis angustia proni coram te in terra iace-
mus, humiliantes animas nostras.
27 Tuam itaque tandem pro nobis declara potentiam, & auxilium fer
nobis, & libera nos, non quidem ob virtutum nostrarum merita, sed pro-
pter temetipsum tuámque immensam bonitatem, & propter item gloriã
nominis tui ne id ab infidelibus semper blasphemetur, sed timeatur, & ve
nerationi sit apud eos.

ANNOTATIONES.

a OPVS QVOD OPERATVS EST.] Potest illud & aliter accipi quàm habet paraphrasis singulariter, scilicet, vt per dies eorum & dies antiquos, eadem tempora intelligantur, quandoquidem coniunctio, & abest apud Græcos & Hebræos, vt opus de quo loquitur illud sit, de quo fit mentio in versu sequenti. Verum iam quod dicitur patres nostri narrauerunt nobis intelligi debet, quod narrauerint per posteros suos & scripta sua. Non enim patres illos, in quorũ diebus illud opus contigit, per sese psalmi illud opus narrauerũt, cùm iamdiu mortui fuissent. Coniunctio, &, non est etiam in antiquis quibusdam Latinis exemplaribus, vt meritò ea lectio habenda sit incorruptior, quæ cum originalibus consentit.

b VENTILABIMVS CORNV.] Plerique omnia hæc futuri temporis verba per præteritum vertunt [illegible] lo te inimicos nostros vẽtilabamus, sperabamus nõ in arcu meo sperabã, in Deo lætabamur tota die. Et videtur hic sensus magis conuenire illi quod ex opposito subiungitur nunc autem repulisti. Verùm alteri sensui magis patrocinatur, quòd pro eo quod nos habemus qui mandas salutes Iacob: Hebræa habent, manda salutes Iacob: deinde quod vltimum verbum: confitebimur per præteritum exponi non posse videatur. Non enim apertè satis dicitur: & nomini tuo confitebamur in perpetuum. Cæterùm in hoc versu rectiùs legitur, insurgentes in nos, quam in nobis, cùm & Augustinus habeat in nos, & exemplaria alia.

c COMMVTATIONIS VS.] Græca habent, ἀλαλάγμασι, vociferationibus & iubilationibus. Verùm interpres legisse videtur ἀλλάγμασι à verbo ἀλλάττω, hoc est, muto, quem sensum & Hebræa significant. Aldina editio habet ἀλαλάγμασι. Euthymius vtriusque lectionis meminit.

d ET DECLINASTI SEMITAS NOSTRAS, &c.] Iuxta sensum paraphrasi indicatum repetenda est in hac parte negatio in priori membro posita, quemadmodum multi intelligunt hic Hebræa, quæ & ipsa non habent hoc loco negationem. Vnde D. Hierony. vertit: nec declinauerunt semitæ nostræ. Est enim Hebræis familiare, negationem in principio sententiæ positam, ad

vtramque

vtramque sententiæ partem referre, etiam si per copulatiuam coniunctionem connexa sint, quemadmodũ apud nos sit in cõnexis per disiũctiuã, vt significatur: Nõ recessit retro cor nostrum, aut deflexit à via tua. Qui partẽ hanc affirmatiuè intelligunt, varios adferunt sensus D. August. enim intelligit hunc sensum: Per tribulationes quas immisisti nobis, effecisti vt inciperemus cogitare de via mandatorum tuorum, & propter eam viam declinaremus semitas nostras, hoc est, eas relinqueremus secũdùm quas nobis relictis sequeremur quæ carnis sunt. Euthymius hũc accipit sensum: Mutasti semitas nostras à via tẽpli tui, vt ad illud ampliùs pergere nequeamus, nobis in captiuitate aut dispersione existẽtibus. Alij aliter. Sed omnium optimè, si affirmatiuè sit hæc pars accipienda, vt etiam Hebræa quidam intelligunt, via Domini intelligetur non hic a[...] doctrinã & præcepta referri, sed sicut alibi aliquot[...] in sa[...], ad rationem qua suos fouet, promouet & regit, complectens eos vt filios, benigneq; cum eis & indulgenter agens. Itaque sensus erit: Etsi nõ recesserit a te cor nostrũ, tu tamen flectere fecisti actiones nostras à via illa tua, qua soles nos deducere, hoc est, fecisti vt nostra instituta nõ fœliciter per te procederent, sed a tua protectione desererentur & infœliciter nobis omnia succederẽt. Ita enim iudicant iuxta humanam infirmitatem iusti, cùm ad tempus a Deo deseruntur. atque hanc intelligẽtiã crediderim solidiorẽ.

In finem pro his qui commutabuntur filiis Core, ad intellectum canticum pro dilecto.

ARGVMENTVM PSALMI XLIIII.

Tam secundùm Hebræos, quàm Christianos, Psalmus hic agit de Meßia, etiamsi quibusdam videatur exponendus de Salomone, tanquam Christi typo, qui Iedidia, hoc est, dilectus, est appellatus. Verum quoniã pleraque huius Psalmi Salomoni congruere non possunt, vt quod is de quo sit mentio Deus dicitur, & Dominus Deus & filij eius constituendi principes super vniuersam terram, de Meßia exponendus est. & sponsa eius Ecclesia, non quidem absolute, ac sine omni respectu: sed prout Christus per Salomonem, Ecclesia verò ex gentibus collecta, per filiã Pharaonis, inter multas Salomonis vxores præcipuam, & vnice dilectam præfigurata est. Sub qua figura etiam liber qui Cantica Canticorum inscribitur descriptus est. Itaque Psalmus hic, carmen est epithalamicum ac nuptiale, explicans honorem Meßiæ veri Salomonis, vereq; Iedidia, hoc est, dilecti sponsi, & eorum qui per eum commutandi erant ab infidelitate ad cultum veri Dei, hoc est, sponsæ eius Ecclesiæ Gentium. In quo quidem Psalmo psaltes præfatione præposita, qua propositum suum declarat primum sponsum alloquitur commendans eum a forma elegantia, sermonis eloquentia, pugnandi fortitudine, fœlici regni successu ob mansuetudinem eius & iustitiã, tum & a regni eius stabilitate & æquitate, à vestimentorum suauolentia, ab vxoris charißimæ præstantia, & splendore. Deinde ad sponsam sermonem cõuertens admonet eam, vt oblita paternæ domus pristinæq; religionis, regi sedula intendat, & auscultet: futurum hoc modo vt pulchritudo eius regi placeat, & summi cum ipso bonorum particeps etiam ab alienigenis colatur cum mulieribus. Rursum autem ad sponsum sermone verso sponsæ eius pulchritudinem canit, multasq; ad decorem eius pedissequas regi adducendas, [...] & fœlicitatem liberorum eorumq; dignitatem qui ex hac nascentur ei, futuri totius orbis principes. Postremum Psalmum conclusurus, siue sub sua, siue sub Ecclesiæ sponsæ Christi persona promittit se per omnes generationes sponsi huius memoriam celebraturum, atque ob id omnes populos illum laudaturos in perpetuum.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Eructauit cor meum verbum bonum:

** dico ego opera mea regi.*

Cor meum suauissimo sancti spiritus epulo, dulcissimisq; *Psal. 44*
con[...] r[...]bus & cog[...]nibus refertum, præ nimia
plenitudine amplius se continere nequiens, effundit ser- 2
[...]m valde tum iucundum, tum vtilem: * hæc autem
mea opera, hoc meum carmen ego loquor regi regum
Messiæ, q[...] hoc c[...]ine [...]loquor, & de quo, atque ad cuius gloriam
hoc ego [...]ant[...] um pronun[...]o.

2 † Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.

2 Lingua mea in canendo hoc carmine erit velut calamus scribæ in scribendo expediti, velociterque scribentis. Nam quomodo stylus expediti scriptoris manui obsequenter inseruit: ita & lingua mea promptè cupidéque depromet, quæcunque illi animus ad canenda diuina carmina expeditè velociterq; impellens suggesserit. † Et sicut calamus, scribentis tantùm instrumentum est, & illuc tantum mouetur, quò illum scribæ manus impulerit: ita & in hoc carmine lingua mea instrumentum erit diuini spiritus, qui tanquam scriba expeditissimus per eam describet, dictabitq; carmen rege dignum mouens linguam meam pro suo placito. Non enim tam meum est hoc carmen, quàm ipsius.

3 Speciosus forma præ filijs hominum.

** diffusa est gratia in labijs tuis.*

** propterea benedixit te Deus in æternum.*

3 O Messia, supra omnes filios hominum tu es forma speciosus, tum secundùm corpus tum maxime secundùm mentem, omni nævo peccati à quo nemo alius immunis est carẽtem, omniq; virtutũ genere, ac gratiarũ donis mirificè supra omnes decoratum: *in labiis tuis diffusa est copiosa gratia sermonis, quæ tãta est, vt in admirationem commoueas auditores, super verbis gratiæ quæ prodeunt de ore tuo, hominumq; rebelles mẽtes ad t[...] veramq; Dei cognitionẽ pelliceas: tanta item, vt per eam humano generi iratus Deus reconciliatus sit, te pro nobis bona loquente & deprecante. *Propter hanc autem tuam & formæ, & sermonis elegantiam, qua omnes mortales superas, Deus etiam te præ omnibus ornatissimum b
suis muneribus reddidit in æternum, dãs tibi perpetuam omnium quæ in

cœlis

cœlis,& in terra sunt potestatem, atque in dextram suam te subleuans,
téque per hæc ab omnibus semper benedicendum & laudandum fecit.

4 Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime.

4 Cùm autem etiam sis fortissimus,accinge quæso te gladio tuo super
femur tuum, para te ad pugnandum,tua potentia tanquam gladio quodã
contra inimicos suos.† Et gladium spiritus,quod est verbum Dei, in as-
sumpta humanitate fortiter apprehende,vt in eo vincas hostes tuos,siue
impiissimos dęmones,siue malos homines:illis quidẽ vsurpatũ in populũ
tuũ dominiũ pręripiendo,hos verò tibi spontanea volũtate subiiciendo.

5 Specie tua & pulchritudine tua intende, prosperè procede,& regna.

5 Accingere, inquam, gladio, simul cum dato tibi a Deo splendore ac c
decore fortitudinis, atque iustitiæ. Sicque intende bello quod dixi, pro-
sperrimè procede in cœptis tuis,& deuictis hostibus tuis regnũ obtineas.

*6 Propter veritatem, & mansuetudinẽ, & iustitiam * & deducet te mirabiliter dextera tua.*

6 Idque ob id,quòd veritate, mansuetudine & iustitia polleas, virtuti-
bus bono rege dignis,quibus sibi maximam dignitatem populique amo-
rem reges conciliant. * Sed & omnipotentia diuinitatis tuæ te in hoc
negotio mirabiliter diriget, faciens te cum omnium admiratione ad op-
tatum de hostibus tuis triumphum pertingere.

7 Sagitta tua acuta, populi sub te cadent in corda inimicorum regis.

7 Sagittæ tuæ vehementer acutæ infigẽtur cordibus inimicorum tuo- d
rum,ô rex,vnde fiet,vt variæ nationes tibi subijciantur & supplices fiãt.
Verba enim doctrinæ tuæ quibuslibet sagittis acutiora, summa cum ce-
leritate totum orbem discurrentia etiam interiora hominum eorum,qui
tibi priùs restiterũt,corda penetrabunt,quibus salubriter vulnerati,spon-
te sua se tibi subdent, imperata facere parati.

*8 Sedes tua Deus in seculum seculi: * virga directionis virga regni tui.*

8 Sic autem tua fortitudine paratum regnum tuum, ô Christe Deus,
non vt aliorũ regum regna,aliquando abs te auferetur,sed erit æternum:
* sceptrum tuũ regale,sceptrũ est iustitiæ.Potestate enim tua iudiciaria,
quã simul cũ regno obtines,rectè iusteq; vteris,iudicãs omnes in iustitia.

*9 Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: * propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.*

9 Amantissimus es iustitiæ, & odio prosequeris quicquid ęst ab æqui-
tate diuersum; * quare Deus pater, Deus, inquam, tuus, secundùm as- e
sumptam humanitatem,vnxit te,Christe, oleo lætificante, & te, & tuum
populum, præ omnibus qui tecum in nomine vel regis,vel filij Dei com
municant. Inter omnes enim suos filios,qui tecum in natura communi-
cant,& ad eandem vocati sunt hæreditatem,tibi soli summam omnium,
quæ in cœlis & in terra sunt potestatem tribuit, regem te omnium con-
stituens,& in dexteram suam te extollens.

10 Myrrha & gutta, & casia à vestimentis tuis, à domibus eburneis,ex quibus delectauerunt te,

10 Myrrha, stacte,& casia, omnísque generis aromata suauiter spirant
& redolent à vestimentis tuis,quæ deprompta sunt è domibus ac repo-
sitoriis vestium eburneis, ex quibus vestimenta desumpta te suo odore
gratissimo lætificauerunt. Varius enim ac multiplex virtutum,doctrinæ,
miraculorum ac gratiarum odor spirat & emanat ab assumpta à te hu-
mana natura,qua tanquam vestimento diuinitas tua circundata est, pro-
cedens è virginis aula,candidiore quouis ebore,è qua cum variis charis-

** filiæ regum in honore tuo.*

matum donis prodiens humana natura te supra modũ exhilarauit. * Ac-
cedit ad hunc gloriæ tuæ splendorem,quòd in tanto tuo honore tibi non
vnius tantùm, sed multorum regum ac principum magnorum filiæ ad-
sunt in obsequium tuum. Multæ enim fidelium animæ, multæque pro-
uinciarum ac regnorum collectiones, per Prophetarũ scripta,& Aposto-
lorum prædicationem spiritualiter Deo genitæ,se tibi in decore hoc re-
gni tui quod adeptus es,exhibent, paratæ in quibusuis tibi obtemperare.

11 Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato,circundata varietate.

11 Inter has regum filias,vna præ aliis magis dilecta, omnium aliarum
regina ac primaria tua coniunx, astitit tibi ad dexteram in veste aurea,
circumamicta veste variegata,varióque omnis generis ornatu.Inter om-
nes enim fidelium Ecclesias vna speciosior ac peculiariter amata, prima
credentium Ecclesia ex gentibus maximè collecta, tibi proximè con-
iuncta, regni tui æterni tecum sublimiter particeps, vestita quasi aureo
vestimento,ardentissima charitate,qua vsque ad mortem tibi deuota est,
ac diuersarum virtutum ornamentis decorata.

*12 Audi filia,& vide, * & inclina aurem tuam: & obliuiscere populũ tuum, & domum patris tui.*

12 Tu autem filia à Messia tam peculiariter electa,audi diligenter quæ
te rex de veri Dei vero cultu docturus est,eáque solicitè perpende, * au- f
rem tuam ad obediendum illi præbe, & secundùm illius monita ante g
omnia obliuiscere populum tuum,de quo egressa es,& cognationem pa-
tris tui. Neglige vanam religionem ac impiam conuersationem gentilis
& idololatræ populi, ac mundanorum hominum, inter quos nata es, à
quibus te rex in coniugem vocauit.

*13 Et concupiscet rex decorem tuum: * quoniam ipse est Dominus Deus tuus, & adorabũt eum.*

13 Hæc si feceris, pulchritudinem tuam tum naturalem, tum quam ex h
obedientia eius & neglectu paternæ ac pristinæ religionis consequeris,
rex eximio amore prosequetur,* & certè quò magis scias te illi auscul-
tare debere, ipse est Dominus Deus tuus, cui meritò supplex esse debes,
quandoquidem eum suppliciter venerabuntur omnes nationes.

14 Et filia Tyri in muneribus·
** vultum tuũ deprecabuntur omnes diuites plebis.*

14 Quòd si quæ dixi feceris etiam populi Tyri, externæque gentes venient ad te cum muneribus quæ tibi offerent: * imò propter tuam magnificentiam & gloriam à sponso tuo tibi communicatam, venerabuntur te omnes reges ac principes cuiuscunque plebis deprecantes te, vt ipsos tibi velis adiungere sibique vnitos in sponsi tui communionem perducere.

15 Omnis gloria eius filiæ regis ab intus,
** in fimbrijs aureis circumamicta varietatibus.*

15 Huius filiæ regis erit in interiore regia omnis gloria. Versabitur enim cum rege assiduè in interiore parte domus, regis societate semper perfruens, ac secretissimorum eius conscia: hic autē consistens tota gloriosa erit, omnibúsque modis decorata: hæc filia regis altissimi, à quo Messiæ in coniugem data est: † Neque in exterioribus tantùm ornata erit, sed multò magis omnis generis ornatus & pulchritudo erit ei intrinsecus in animo. * Circumamicta erit vestibus variegatis simul cum fimbriis aureis. Decorabitur enim multiplici, tum spiritualium gratiarum, tum virtutum varietate, in operibus eius omnibus conspicua: quæ virtutum varietas ita charitati erit intertexta, quomodo in pretiosis vestibus diuersos colores filis aureis intextos videmus: ita quoque à charitate omnes virtutes continente claudetur, terminabitur, ac ornabitur, quomodo fimbriæ vestem & terminant, & ornant.

16 Adducentur regi virgines post eam, proximæ eius afferentur tibi.

16 Post hanc regis sponsam, adducentur ad regem virgines, sponsam reginarum more comitantes, amicæ eius afferentur etiam tibi, ô rex. Post Ecclesiam enim primitiuorum tibi adducentur omnium gentium Ecclesiæ, electorúmque animæ ex vniuerso orbe, quæ relicta patria, patrióque cultu primæ tuæ sponsæ vestigia fidem ac charitatem sequentur, nuptias etiam tecum celebrantes, sed virgines castæ semper permanentes, nec vlterius cum alienis dijs fornicantes, nec synceritatem fidei corrumpentes.

17 Afferentur in lætitia & exultatione,
** adducentur in templum regis.*

17 Adducentur autem hæ virgines cum summa omniũ lætitia, & exultatione, * adducentur simul cum primaria sponsa vsque in intimum palatium regis, in Ecclesiæ scilicet Catholicæ (quæ regis summi templum est) vnitatem, ac tandem in cœlestem mansionem, vbi perpetuo regis conspectu, & iucunda societate perfruentur.

18 Pro patribus tuis, nati sunt tibi filij:
** constitues eos principes super omnem terram.*

18 Accedit ad hunc tuum tantum splendorem etiam liberorum fœli- k
citas. In locum enim patrum tuorum, Patriarcharum scilicet & Prophetarum, nascentur tibi filij, patribus longè præstantiores, Apostoli, Apostolicique viri: hos tu constitues principes populorum super vniuersam terram.

19 Memor ero nominis tui in omni generatione & generationem.

19 Quoniam autem sic omnibus modis es gloriosus, ego carminibus l
de te compositis memorabo, & memorabile faciam nomen tuum apud omnes posteros.

20 Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, & in seculum seculi.

20 Propter quod omnes mundi nationes te celebrabunt & laudabunt vsque ad consummationem seculi, & in perpetuum.

ANNOTATIONES.

a DICO EGO OPERA MEA REGI.] Verbum, dico, facile hic imponere potest lectori, cui prima facie videri possit esse verbum primæ coniugationis, significans offerre & addicere, iuxta modum loquendi, quo dicimus dicare alicui poemata aut libros editos. At ex Græcis simul & Hebræis constat esse verbum tertiæ coniugationis, significans loqui & pronunciare Nam Græcis est λέγω, & Hebræis est participium אומר Omer, quod loquentem & dicentem manifeste significat. Loquitur autem Propheta de hoc carmine, quod dicit se dicere regi, siue quia in hoc regem alloquitur, siue quia in eius gloriam canitur, siue quia de ipso est: vt datiuus exponatur hoc loco, quomodo Psal. 3. Multi dicunt animæ meæ, hoc est, de anima mea.

b PROPTEREA BENEDIXIT TE DEVS.] Difficultatem aliquam facit in hoc versu coniunctio, propterea, eò quòd quæ præcedunt, non videntur esse causa impetratæ benedictionis Dei, sed contrà potius benedictio Dei causa est eorum quæ præcedunt. Ex diuina enim benedictione præueniente ipsum, Christus habuit & pulchritudinem suam & gratiam labiorum, non autem sua pulchritudine & gratia labiorum promeruit sibi Dei benedictionem. Similem imò maiorem difficultatem exhibet eadem coniunctio in versu sequenti: Propterea vnxit te Deus tuus, &c. non enim quia dilegit iustitiam, & odiuit iniquitatem, ideo vnctus videtur à patre, cùm à patre vnctus sit Spiritu sancto ab initio conceptionis atque ab ea vnctione habuerit vt dilexerit iustitiam, & odiuerit iniquitatem. Itaque vt has fugiant difficultates, quidam ex Hebræo vertunt vtroque loco, propterea quod, vt non quod præcedit, significetur esse causa sequentis, sed econtrà quod sequitur significetur esse causa eius quod præcessit. Eisdem de causis in nostra lectione quidam præpositionem, propterea, accipiunt, non vt significet id quod secutum est, & præcedentibus meritis obtentum, sed potius causam finalē, vt sit sensus: Ad hunc finem Deus pater te benedixit, vt esses speciosus forma præ filiis hominum, & diffusa esset gratia in labiis tuis. Similiter ideo te Deus tuus vnxit præ consortibus tuis, vt diligeres iustitiam, & odires iniquitatem. Sic enim D. Augustinus hunc posteriorem versum enarrat: potest tamen vtrobique coniunctio, propterea, accipi, vt significetur præcedentia causam esse eorum quæ subijciuntur, iuxta intelligentiam in paraphrasi insinuatam, vt scilicet intelligantur hi duo versus non de prima benedictione, & vnctione, quæ omnia merita præcessit, sed de ea, quam Christus suis meritis consecutus est, ea scilicet qua exaltatus est super omnia, accepto à patre nomine, quod est super omne nomen. Sicut enim Dauid frequenter vnctus est in regem, semel scilicet secretò à Samuele in domo patris sui, semel à tribu Iuda, & tertiò ab omnibus filiis Israëlitis & Christus vnctus est in sua conceptione, ita vt sit natus Rex Iudæorũ, ac deinde in baptismo, veluti secundò vnctus est cùm de eo

dictum

dictum eſt cœleſti voce: Hic eſt filius meus dilectus, &c. ac poſtremùm per reſurrectionem & aſcenſionem ſuam, omnium rex declaratus eſt, non ſolùm Iudæorum, ſed etiam Gentium.

c SPECIE TVA ET PVLCHRITVDINE,&c.] Non tantùm ex Hebræis, ſed etiam ex Græcis patet, verſum hunc perperam à pleriſque diſtingui. Primùm enim ablatiui illi, ſpecie tua & pulchritudine tua, non poſſunt coniungi cum verbo, intende, ſed potiùs cum præcedentibus: deinde aduerbium, proſperè, coniungi debet non cum verbo, intende, ſed cum verbo, procede. Eſt enim Græcis καὶ ἔντεινε καὶ κατευοδοῦ, hoc eſt, & intende, & proſperare, vel proſperè procede. Conſtructio enim & manifeſtè docet, præcedẽtes ablatiuos cum verbo, intende, nõ eſſe iungendos, ſed cum præcedẽti, accingere, quomodo & D. Auguſtinus diſtinguit & Euthymius.

d SAGITTÆ TVÆ ACVTÆ] Videri poteſt interpretem vertiſſe, nõ in corda, ſed in corde: Cùm Græcis ſit ἐν καρδίᾳ, hoc eſt, in corde, quomodo non ſolùm legit D Auguſtinus, ſed & Hieronymum ſic legiſſe cõmentarius eius arguit. Explicat enim populos cadere in corde, quia non ſuperbiunt, ſed humiliter credunt, quomodo & Auguſtinus intelligit. Itaque hãc partem, in corde, coniungunt cum illo quod præcedit. Populi ſub te cadent. Et quoniam iam durè annectitur, inimicorum regis, ferè alij, teſte etiam Euthymio, verba illa, populi ſub te cadent, intelligunt per parenthesin interiecta, vt illud, in corda, vel in corde inimicorum regis, iungatur cum illo, ſagittæ tuæ acutæ, & ſit ſenſus: Sagittæ tuæ acutæ ſunt in ipſo corde, hoc eſt, illud penetrant, vel: Sagittæ tuæ acutæ infixæ ſunt in corde vel corda. In illo, inimicorum regis, eſt ſubita perſonæ mutatio, pro inimicorum tuorum. Et quandoquidem per ſagittas, intelligitur verbum prædicationis Euangelicæ, quod dicit, inimicorum regis, accipi debet pro tempore præterito, hoc eſt, pro iis qui priùs inimici erant, cùm vulnerati ſagittis ſalutaribus, amici facti ſint. Poſſent tamen etiam accipi per ſagittas, pœnæ & ſupplicia, quibus plectitur eorum pertinacia, qui ſalutare regnum Chriſti repudiant. Et notandum, Prophetã Meſſiæ pugnaturo & gladium tribuere, quo cominus pugnatur: & ſagittas, quibus eminus hoſtis inuaditur, vt intelligatur eum perfectè inſtructum, nec quenquam eius manum poſſe effugere.

e VNXIT TE DEVS DEVS TVVS.] Diuus Auguſtinus prius nomen, Deus, refert ad filium, quem hic Propheta alloquitur, poſterius ad Patrem, vt ſit ſenſus: O tu Deus, vnxit te Deus tuus, idque putat ex Græcis eſſe manifeſtũ. Etenim, inquit, in Latino putatur idem caſus nominis repetitus, in Græco autem euidentiſſima diſtinctio eſt, quia vnum nomen eſt quod compellatur, & alterum ab eo qui compellat. Verùm vt hodie leguntur Græca, non video vnde hæc conſtet diſtinctio. Nam etſi poſſit alterum nomen ad filium, alterum ad patrem referri, nihil tamẽ cogit vt ſic intelligatur, imò potiùs vtrunque ad patrem videtur referendum, ſicut & apud Hebræos, cùm ſic hic dictum videatur, ὁ θεὸς ὁ θεός σου, ſicut alibi dicit: ὁ θεὸς ὁ θεός μου, id eſt, Deus, Deus meus. Citat quidem hũc verſum D Paulus ad Hebræos, ſimul cum verſu præcedente: ſed id non eò facit vt ex verſu hoc oſtendat Meſſiam eſſe Angelis ſuperiorem, quòd Deus eſſet. Ad hoc enim valet verſus ſuperior, in quo manifeſtè Meſſiæ nomen Deo tribuitur, cùm dicitur: Sed tua Deus in ſeculum ſeculi. Hunc verò verſum adducit, quòd in eo dicatur Meſſias vnctus præ conſortibus, hoc eſt, magis quàm omnes conſortes.

f E DOMIBVS EBVRNEIS] Per domos eburneas, quidam intelligũt domus & palatia Regis, e quibus Rex odoriferis indutus veſtimentis procedit. Propriè enim dictio Hebraica palatia ſignificat, ſicut & dictio Græca βαρίων, teſte Euthymio, ſignificat templa. Ac tum quidem ſenſus erit: Myrrha & gutta redolent à veſtibus tuis, dum procedis è domibus eburneis. Verùm alter ſenſus, quem explicat paraphraſis, cõuenientior videtur, quod non ſit veriſimile domos Regis Salomonis, ad quem alluditur, eburneas fuiſſe. Itaque palatia, vocat magnas arcas, in quibus reponuntur veſtimenta, hac vſus metaphora ob amplificationem rei.

g EX QVIBVS DELECTAVERVNT TE, &c.] Apud Hebræos hæc pars, filiæ regum in honore tuo, principium eſt verſus ſequentis. Itaque nominatiuus, filiæ, non eſt apud eos ſuppoſitum verbi, delectauerunt: ſed eius verbi ſuppoſitũ oportet intelligere, veſtimenta, quemadmodum habet paraphraſis. Aut ſi relatiuum, quibus, ad veſtimenta referatur, aliquid in verbo erit ſubaudiendum in hunc modum: Ex quibus, pro, quibus veſtimentis delectarunt te, qui ſcilicet ea tibi donarũt. Quòd ſi quis omninò velit hanc partem, filiæ regum in honore tuo, cõiungere cum verbo, delectauerũt, quemadmodum noſtra lectio depoſcere videtur, commodiſſimum fuerit relatiuum, quibus, referre ad aromata præ dicta, vt ſit ſenſus: Filiæ regum, quæ fragantia veſtimentorum ſponſi perfuſæ ſunt, eum gaudio viciſſim eorum odorum fragantia ſponſum oblectare, dum eius ſuauè olentes virtutes ſtudent imitari. Cùm enim per veſtimenta ſponſi noſtri, omnino eius humanitas intelligenda videatur, intelligi non poteſt filias regum delectare ſponſum veſtimentis eius, quaſi ea ipſæ ſponſo tradiderint, parauerint vel ornauerint. Nec enim per veſtimenta ſponſi, Apoſtoli rectè intelligũtur, cum illi ad ſponſæ perſonã magis pertineant, de qua ſubiicitur.

QVONIAM IPSE EST DOMINVS DEVS TVVS.] Deus, non eſt in Hebræo, nec in Græco: ſed tantum eſt: Ipſe eſt Dominus tuus, quod bene conuenit figuræ, ad quam hìc alluditur, nempe filiæ Pharaonis, ſub qua Eccleſia hic adumbratur, quæ iubetur ſuum Salomonem pro ſuo domino agnoſcere. Apertè tamen ſponſus iſte, de quo canticum agit ſuperiùs, Deus vocatur, de quo ſequitur: Et adorabũt eum. Pro quo Græca habent, καὶ προσκυνήσεις αὐτῷ, hoc eſt, & adorabis eũ; quomodo & habent Hebræa, vt mirum ſit noſtrum vertiſſe: Et adorabunt eum. At ea lectio relicta eſt nobis ex veteri lectione, quam ſecuti ſunt D. Auguſtinus & Hieronymus, ſecundùm quam ab hac parte principium eſt noni verſus, quod cum ſequentibus ſic legitur: Et adorabunt eum filiæ Tyri in muneribus: cùm vera lectio habeat: Et filia Tyri, non autem filiæ Tyri, vel, vt filiæ Tyri. Legendum enim eſſe, filia Tyri, docent tum Græca, tum Hebræa, conſentientibus pleriſque codicibus noſtris. Et ſignificatur phraſi Hebraica per filiam Tyri, populus Tyrenſis. Hebræi enim filiam alicuius ciuitatis, vocant eius populum, vt ſuprà annotatum eſt circa eam orationem, filia Sion. Notandum etiam in eodem verſu nec Græca, nec Hebræa habere, omnes diuites plebis, ſed tantùm, diuites plebis, ſine omnes, quomodo & quædam noſtra exemplaria habent. h

OMNIS GLORIA EIVS, &c.] Pronomen, eius, ſicut non eſt aut Græcis, aut Hebræis, ita nec in pleriſque noſtris: eſt tamẽ apud Auguſtinum, vnde in noſtris quibuſdam libris irrepſiſſe videtur. Intelligunt autem plerique illud dictum, ne quis exiſtimaret decorem & ornatum reginæ conſtare ex rebus externis, & iis quæ oculis cernuntur. At iam de veritate huius dicti occurrit dubium, nam Eccleſiæ ornatus aliquis etiam in externis conſiſtit. Nam vt omittam eius cæremonias & ſacramenta, ei dictum eſt: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona. Deinde quæ hic de Chriſto, eiuſque Eccleſia canuntur, ſub figura Salomonis, eiúſque vxoris præcipuæ filiæ Pharaonis dicuntur, ita vt aliquo ſaltem modo figuræ competant, atque ab ipſa figura tribuantur vero Salomoni, eiúſque ſponſæ, quibus ſolis hæc verè conueniunt. Itaque in paraphraſi primùm quidem ſic partem hanc explicuimus, vt ſuo modo quadret etiam in ipſam figuram, à qua carminis occaſio deſumpta eſt. Subiecimus tamen & alteram huius partis intelligentiam, quæ propria eſt ſponſæ Chriſti: quæ etſi etiam in exterioribus ſic ornata, ac benè compoſita, rectè tamen dicitur omnis eius gloria & decor eſſe intrinſecus, & in animo, quia ab animi ornatu habent omnia externa, vt coram Deo ſint grata. Nam ſi abſit recta animi intentio externa, omnem ſuam apud Deum amittent gratiam. i Matth.5.

PRO PATRIBVS TVIS, &c.] Diuus Auguſtinus, Hieronymus, & Euthymius intelligunt hæc dicta ad Eccleſiam, vt per patres Eccleſiæ ipſi accipiantur Apoſtoli: per filios, epiſcopi eorum ſucceſſores. Verùm ex Hebræis patet hæc dicta ad ipſum regem, quod pronomen, tuis & tibi, ſit maſculinum. k

MEMOR ERO NOMINIS] Multi libri habent: Memores erunt nominis tui, vt ad filios illos referatur de quibus in verſu præcedẽti. Sicque legit Auguſtinus, & Hieronymus in commentariis. At Græca habent ſimul & Hebræa: Memor ero nominis tui, quomodo & multa Latina habent exẽplaria. Itaque ſecundùm quoſdam vox eſt Eccleſiæ, gratias ſuo ſponſo aut Deo patri agentis. Aut ſecundùm alios, & rectiùs, ſunt verba Prophetæ, qui his duobus verſibus concludit carmen hoc epithalamicum, ſicut duobus præfabatur. Cæterùm nomen, Domine, vt in originalibus non eſt, ita nec in correctioribus Latinis, nec apud Auguſtinum. l

In finem filiis Core pro arcanis Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XLV.

Præsens Psalmus compositus putatur occasione victoriæ Dauidi diuinitus concessæ de omnibus suis circumquaque inimicis, regno eius infestis. Aut occasione eius liberationis qua tempore Ezechiæ regis populum Iuda & ciuitatem Hierusalem Dominus liberauit ob obsidionem Assyriorum, plaga magna illos cædens, & suis pacem præbens. Est itaque gratulatio pro insigni aliquo auxilio, Israeli & sanctæ ciuitati Hierusalem diuinitus collato, propter quod ab ipsis experimento comprobatum auxilium etiam in maximis periculis securos se fore canunt ob Dei præsidium, aliasque gentes ad considerationem diuinæ potentiæ in ipsis declaratæ inuitant. Secundùm sensum autem mysticum, Psalmus hic, vox est Ecclesiæ fidelium exultantium in Deo, eò quòd illis à persecutione & oppugnatione infidelium iam tandem liberatis pacem vniuersalem præstiterit, Euangelicæ prædicationis voce iniquos ac superbos dæmones conturbans & prosternens, gentésque armis contra Ecclesiam depositis, fidei subijciens.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Deus noster refugium & virtus, * adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis.*

DEus noster quem colimus, est refugium nostrum tutissimũ, *Psal. 45.*
& robur nostrũ: ad ipsum enim quibuslibet malis obuenien- a
tibus tutissime per spem confugimus, & per ipsum cõtra om-
nia mala fortes sumus: ipse semper valde factus est nobis ad-
iutor in tribulationibus quę nobis acciderunt, liberando nos ab illis, aut
sustinendi æquanimiter gratiam donando.

*2 Propterea non timebimus dum turbabitur terra, * & transferantur montes in cor maris.*

2 Propter quod non timebimus, etiamsi ab eo terra graui suo metu
concutiatur ac conturbetur, * & transferantur montes in medium ma-
ris, ita vt nimia tempestate immissa à Deo, montes suo loco dimoueantur, aut diluuio aliquo montes à mari occupentur.

3 † Sonuerunt, & turbatæ sunt aquæ eorum, conturbati sunt montes in fortitudine eius.

3 Licet præ nimia commotione aquæ maris strepitũ edant maximum, b
ac per emissam tempestatem turbatæ sint, etiamsi mõtes commoueantur
per fortitudinem Dei, vel ipsius maris, nos tamẽ non timebimus. † Rursum cùm grauis ingruerit contra nos persecutio, quæ terram ac fortissimos etiam conturbet & obruat, nos tamen nequaquam timebimus.

*4 Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, * sanctificauit tabernaculũ suum altissimus.*

4 Nam riuuli verij fluminis Gihon, qui ciuitatẽ Hierusalem dulci cum c
impetu perlabuntur, iugiter lętificant ciuitatem nostram sanctam, quam
Deus peculiariter inhabitat, hoc est, varia diuinæ benignitatis dona, quæ quasi è pleno suæ bonitatis flumine per varios riuos dulci cum impetu intra nostram ciuitatem decurrere facit, ita nostram ciuitatem, etiam reliquis omnibus territis & cõmotis, imò multis contra nos exurgentibus, exhilarant, quomodo fluuius Gihon perenni suo fluxu vrbem nostrã recreat Hi[illegible] tul[illegible]lẽ. * qua[illegible] [illegible]o Dei ciuitatẽ appello, quia in ea altissimus Dominus s[illegible]bi sanctificauit, & elegit tabernaculũ in quo peculiariter habitat.

*5 Deus in medio eius non commouebitur. * adiuuabit eam Deus mane diluculo.*

5 Quare cùm Deus sit in medio huius nostræ ciuitatis, eo curãte & custodiente non commouebitur quocunque hostili incursu, quibuscunque malis: * quòd si quando opus fuerit, ipse opem ei adferet quàm celerrime, etiam ante [illegible] auroram summo mane.

*6 Conturbatæ sunt gentes & inclinata sunt regna: dedit vocem suam, * mota est terra.*

6 Ipso pro no[illegible]s pugnante, gen[illegible] variæ trepidauerunt, eorúmque re- d
gna collaps[illegible] sunt. [illegible]ocem suam diuinæ maiestatis plenam edidit Deus, tonitruo emisso, aut alio quouis modo iram suam maximam declarans, * propter quod ha[illegible]tatores terræ vehementi timore commoti sunt pristinas vires amittentes.

*7 Dominus virtutum nobiscum: * susceptor noster Deus Iacob.*

7 Certè Dominus, qui præest exercitibus cœlestibus Angelorum, atque in cuius potestate sunt omnes exercitus, nobiscum est, * Deus, quem Iacob c[illegible]luit, & propitium habuit, ipse est qui nos quoque ad se confugientes suscipit, atque defendit.

*8 Venite & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram, * auferens bella vsque ad finem terræ.*

8 Huc accedite omnes, & contemplamini quæso opera Domini, quæ e
quasi prodigia quædã & vsque ad miraculũ stupenda designauit in terra
pro populo suo, * cessare faciens mirabiliter bella vsque ad finem terræ.

*9 Arcum conteret, & confringet arma, * & scuta comburet igni.*

9 Arcum inimicorum comminuit, & confregit sagittas ac lanceas, reliquaque id generis arma, * scuta combussit igni. Omnia hostium nostrorum arma cessare fecit, & perdidit.

*10 Vacate & videte quoniam ego sum Deus. * exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra.*

10 Vos itaque populi cessate ab impijs vestris contra me & populum f
meum conatibus, & ex tam insignibus factis pro salute populi mei à me editis, cognoscite, quod ego & vere sum Deus & solus, quantumuis plerique gloriam meam obscurare conentur: * ego tamen per facinora mea insignia magnus reputabor, non in cœlo tantùm, nec tantùm apud Iudæos, sed apud omnes nationes, & in vniuersa terra.

*11 Dominus virtutum nobiscum, * susceptor noster Deus Iacob.*

11 Certè id vere [illegible]dentidem nobis gloriari licet, quod Dominus imperator omnium exercituum, partium est nostrarum: * Deus, quem Iacob coluit, & propitium habuit, ipse quoque est qui nos ad se confugientes suscipit, & defendit.

ANNO

ANNOTATIONES.

a QVÆ INVENERVNT NOS NIMIS. [illegible] Aduerbium, nimis, quo sæpe in Psalmis ponitur [illegible] quanuis cõ[illegible] in nostra lectione ponitur cum verbo [illegible] tamen [illegible] indicetur magnitudo & multitudo tribulationum. Euthymius tamen testatur [illegible] fortissimum [illegible] referri ad dictionem adiutor, vt significetur in tribulationibus Deum adiu[illegible] validum adiutorem. Qui intellectus cõsentit cum Hebræis, quæ habent, auxilium in tribulationibus inuenimus abundè.

b SONVERVNT &c. Obscuritas in hoc versu magna prouenit, eò quod non pateat quò referant relatiua eorũ & eius. Et putant plerique, relatiuum, eorum, referri ad montes. Verùm quid significat, aquæ montium? Sic enim oporteret [illegible] turas [illegible] spectari, vt non pereat metaphorarum gratia. Ex Græcis autem & Hebræis [illegible] latis patet relatiuum, eorum, referre maria nam [illegible] nos habeamus singulariter, in cor maris, Græca tamen & Hebræa habent [illegible], marium. Vnde & Romanum Psalterium hab[illegible] ius, maris [illegible] Proinde [illegible] conc[illegible] an [illegible] etæ [illegible] ibus, mari [illegible] debet collectiue [illegible] eorum. a [illegible] genitiuo n[illegible] secundùm rem. Multa enim dicuntur secundùm [illegible] tatem linguæ Hebraicæ esse maria, propter [illegible] tis sinus, vnde diuersas sortitur ma[illegible] [illegible] relatiuum, eius, in se unda par[illegible] muniter referatur ad Deum cu[illegible] turbatur montes, iuxta illud: Qui respicit ter[illegible] & fac[illegible] eam tremere. Hebræa tamen mag[illegible] ea[illegible] illud: [illegible] tur, ad quod relatiuum [illegible] fortitudine & impetu [illegible] etiam mõtes [illegible] cliuntur, & quasi contremiscere videntur. Ita [illegible] clarior esset sensus, si vtrobique legeretur singulari numero, quo quomodo legit Aug. [illegible] & illud circa hũc versum, posse hunc [illegible] accipi. Primum, vt pendeat sententia cum superiori [illegible] Non timebimus, dum vel [illegible] & turbatæ sint aquæ maris, &c. Qui sensus magis perciperetur, si etiam hic per futurum [illegible] Sonabunt & turbabuntur aquæ eorũ, &c. Nam & Hebræa habent verba futuri temporis, sed nouum non est in [illegible] futura pro præteritis poni, aut contra præterita pro futuris. Iuxta hunc sensum, quẽ sequitur paraphrasis, indicatur etiam in paraphrasi duplex horum [illegible] versuum [illegible] gentia. Possunt enim quæ de elementorum & montium turbatione & mutatione dicuntur, ad [illegible] accipi [illegible] per terram, montes, & aquas, homines significentur, quibus timore correptis, fideles se liberos a timore fore gloriantur. Aut potius significatur grauis persecutio contra populũ Dei, quæ licet fortissima etiam [illegible] sua vi atque magnitudine, non tamen populum Dei Per infestam enim aquarum vim, [illegible] significantur per[illegible] & hostium contra populum Dei [illegible]. Secundò hic versus accipi potest, vt separatus à sententia versus præcedentis & magis pertinẽs ad versum sequentem, [illegible] graui [illegible] commotas [illegible] montes [illegible] mos conturbatos fu[illegible] tamen ciuitatem [illegible] [illegible] Deum lætitiam [illegible] in medi[illegible]. Hunc sensum magis [illegible] nostri [illegible] propter verba præ[illegible] temporis, cum priorem sensum magis postulent Hebræa.

c FLVMINIS IMPETVS LÆTIFICAT, &c. Vt hic locus bene [illegible] Propheta hic eleganter aquis maris sonantibus & omnia [illegible] opponere aquas fluminis [illegible], quod nõ turbat, [illegible] populum Dei, & [illegible] marinarum [illegible] ad aquas fluminis [illegible] volẽs Dei præsidium & [illegible] populum Deus [illegible] quæ [illegible] cum [illegible] aquas [illegible] & multas quæ de [illegible] qui [illegible] Assyriorum. Notan[illegible] omnino [illegible] ve [illegible] quẽ [illegible] & Pa[illegible] annotat, cu[illegible] Græca habeant [illegible] Certe D. Augustinum legisse pluraliter, patet & ex commentariis, & ex contextu, & He[illegible] quoque pluraliter habent. [illegible]

d DEDIT VOCEM SVAM. Per voce Dei significari solet scriptura tonitruum, [illegible] & annis [illegible] cam Propheta Dominum [illegible] refecisse ac detecisse [illegible] quam [illegible] in sensu mystico, Euangelica prædicatio [illegible] personante, salubriter hostes populi Dei commoti sunt & subacti. Quanquam congruentius per vocem Dei hoc loco videatur significari Dei imp[illegible] & [illegible] populo suo protulit ipso effectu [illegible] cum sensum [illegible] Psal. 75 [illegible] in quo etiam dicitur [illegible] & [illegible] confracti. Ibi enim dicitur: De cœlo [illegible] fecisti [illegible] terra tremuit & quieuit, cum [illegible] in iudicium Deus, vt saluos faceret omnes man[illegible].

e AVFERENS BELLA, &c. In sensu mystico [illegible] hic dicitur de pace to[illegible] dum de ea, quæ data fuit [illegible] ea quæ tandem [illegible] omnes [illegible] prius inter se [illegible] ac simul Euangelicã præd[illegible] sese depositis contra Eccl[illegible] Euangelicæ.

f VACATE ET VIDETE [illegible] dicitur, vacate, aliter [illegible] quam habet paraphrasis, accipi potest, vt sit sensus: Abiicite omnem ter[illegible] superfluam curam, neque [illegible] considerate, &c.

In finem pro filiis Core, Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XLVI.

Continet hic Psalmus iubilum populi Israelitici, cum arcam fœderis omnes tribus Israel cum capitibus tribuũ, & familiarum principibus, ac plerisque alienigenis exultantes introduxerunt, cum solenni pompa in tabernaculũ, a Dauide in monte Sion paratum aut vt alij volunt, in templum a Salomone extructum. Certe 1. Regũ 6. versus ille, Ascendit Deus in iubilo, &c. fere eodem modo ponitur, quo hoc loco, apud Hebræos. Pro eo enim quod nos legimus ibi, Ducebant arcam testamenti Domini in iubilo, & in clangore buccinæ: Hebræa habent, Ascendere fecerunt in iubilo, & voce tubæ. In hac autem arcæ Dei illatione, delineata est & adumbrata ascensio Christi in cœlum, qui est vera fœderis arca, verum propitiatorium, vera diuinitatis sedes, me[illegible] ac hominum. Proinde secundum mysticum & præcipuum sensum Psalmus iste gratulatio est fidelium omnes Gentes ad laudem Dei & gaudium spiritus adhortantium, ob diuinæ gloriæ per vniuersum mundum [illegible] rationem conuersionémque principum & populorum ad Deum quæ facta est Christo per ascensionem in cœlum exaltato.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Omnes Gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis.

2 Quoniã Dominus excelsus, terribilis rex magnus

QVOTQVOT vsquã estis populi, plaudite manib. in signũ lætitiæ vestræ, voce maxime hilari cantate in honorẽ Dei.

2 Dominus enim admodùm excelsus ac tremẽdus est, ac potentissimus rex vniuersæ terræ, quam totam sibi subiectam habet, & pro suo arbitrio moderatur.

super omnem terram.
3 Subiecit populos nobis,& Gentes sub pedibus nostris.

3 Ipse sua potentia varios populos subiecit nobis, ac multas Gētes perfectè nobis fecit esse subditas,expellens Chananęos è terra sua,multosq; in circuitu nostro populos subiiciens imperio nostro.

4 Elegit nobis hæreditatem suam,
** speciem Iacob,*
** quam elegit.*

4 Elegit in nobis hæreditatem suā,nullis nostris meritis,sed gratuita sua a
electione nos sibi in suam hęreditatem ac peculiarem possessionem asciuit,specialem nostri curam gerens* quæ quidem ipsius hæreditas, ornatus est ac pulcbritudo patriarchæ Iacob,cuius hæc hæreditas Dei, progenies est,per varia Dei beneficia insigniter decorata, * quam ipsius Iacob progeniem pulcherrimam, Deus semper peculiari dignatione præ aliis nationibus prosecutus est sola sua gratia multis eam beneficiis cumulās. b

5 Ascendit Deus in iubilo, Dominus in voce tubæ.

5 Hic autem Deus noster in montem sanctum suum,in quo peculiarem sibi habitationem elegit, ascendit cum iubilo populorum & principum prosequentium eum: * Dominus ascendit cum clāgore tubæ & magna totius populi lætitia.

6 Psallite Deo nostro,psallite:psallite regi nostro, psallite.
7 Quoniam rex omnis terræ Deus:
** psallite sapienter.*
8 † Regnauit Deus super Gentes.
** Deus sedet super sedem sanctam suam.*

6 Omnes itaque psalmis celebrate Deum nostrum,iterū dico, celebrate regem nostrum,atque iterum sine cessante celebratione.
7 Deus enim noster,rex est vniuersæ terræ, & omnium qui terram incolūt,*ideoq; psalmos in honorē illius canite,idq; sapiēter, vt nō bacchātiū more illi canatis, sed compositis motibus:nec ore tantùm illū laudetis,sed & tota cordis deuotione, ac bonorum operum correspondentia.
8 Ab initio creaturæ semper regnum obtinuit Deus noster super omnes c
gentes,pro suo arbitrio eas moderatus.† Sed & nunc peculiare dominiū in plerisque gētibus suscepit,quas nostro imperio subiectas fecit.* Deus sedet super thronum suum sanctum, & ab omni iniustitia alienum. In cœlo enim,tanquam in throno suo sanctissimo, præsidet tanquam rex ac iudex omnium,iustè omnia gubernans,ac iustè de omnibus suo tempore iudicaturus.

9 Principes populorū congregati sunt cum Deo Abraham.
** quoniam Dij fortes terræ vehementer eleuati sunt.*

9 Propter hanc autem Dei nostri celsitudinē, non solùm plebei ex alie- d
nigenis gentibus, sed etiam primates diuersarum tribuum ac gentiū adiuncti sunt Deo,quem eximie ac vnicè coluit Abraham,subiicientes etiā se illi in seruitutem. * Idque ob id,quoniam fortes, quos Deus habet in terra,quique sunt in terra tanquam dij quidam fortes, vehementer sunt exaltati.Nam quoniam principes, regésque nostri per Dei fortitudinem omnibus inimicis nostris superiores euaserint,hinc & principes tribuum & familiarum Israëliticarum in cultum Dei Abrahæ solicitiùs coadunati sunt,& plerique etiam externorum populorum primores nostro Deo sese adiunxerunt,cultum eius vnà nobiscum suscipientes.

PARAPHRASIS EIVSDEM, SECVNDVM SENSVM MYSTICVM.

1 Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis.
2 Quoniā Dominus excelsus, terribilis, rex magnus super omnem terram.
*3 Subiecit populos nobis & * Gentes sub pedibus nostris.*

Vm iam omnes Gentes vnum eundemq; Deum consecuti sitis, omnésque ex æquo illius misericordiæ partici- Psal. 46.
pes effecti, omnes in honorem eius edite signa lætitiæ, manibus & lingua, factis & verbis.
2 Quoniam Dominus omniū nostrum sublimis factus est & suspiciendus,constitutus est rex,omnia potens super vniuersam terrā.
3 Euangelica prædicatione per vniuersum orbem diffusa subiecit nobis populos varios & multos, à cultu diuino anteà alienos, nunc autem in eandem religionem nobis coadunatos: * gentes, inquam, multas fecit nobis supplices,& ad pedes nostros prouolutas, nostram legem & præcepta spontè amplexantes.

4 Elegit nobis hereditatem suam.
** speciem Iacob,quem dilexit.*
5 Ascendit Deus in iubilo, Dominus in voce tuba.

4 Sed in nobis ipse sibi gratuita sua bonitate elegit suam hæreditatem, * quæ est secundùm spiritum, & fidei imitationem speciosa progenies Iacob patriarchæ,quam ab initio semper dilexit, Esau cum sua progenie odio habens ac reiiciens.
5 Præter hæc,est & ista iusta cōmunis gaudij omnibus ratio,quòd Deus noster, iam peracto in terris opere salutis nostræ, ascenderit è terris in cœlum cum iubilo,& summa lætitia omnium,tum Angelorum illū prosequētium festiuiter,tum fidelium hominum: quibus illius ascensus certa promissæ salutis fiducia est.

6 Psallite Deo nostro.psallite, psallite regi nostro, psallite:
7 Quoniam rex omnis terræ Deus:psallite sapienter.
8 Regnauit Deus super Gentes.

6 Proinde omnes quotquot quatuor mundi partes incolitis,iterū atque iterum sine intermissione communi omniū nostrū Deo ac regi psallite.
7 Quoniam hic Deus,rex est cōstitutus omnium qui vniuersam terram incolunt:quare psallite ei sapienter,ita vt vocis psalmodiæ consentiat,& cor,& opus.
8 Qui priùs tantùm Iudæorum Deus habebatur,& illis solis imperare videbatur, * iam super omnes etiam gentes Deus regiam ac iudiciariam super omnes potestatem habet perpetuò regnaturus.

9 Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham.

** Quoniam dij fortes terræ vehementer eleuati sunt.*

9 Propter hanc igitur ipsius sublimitatem non plebei tantùm Gētium, sed & reges ac primates omnium populorum coüniti sunt cum hoc Deo nostro, quem vnicè Abraham coluit, fidem eius ac religionem vno consensu suscipientes, *idque ob id, quoniam fortes, quos in terra Deus habuit, quique tanquam dij quidam constituti sunt in terra, Apostoli.s. vehementer eleuati sunt, prædicationis suæ efficacia, ac signorum virtute totum orbem mirabiliter, etiam multis fortissimis & doctissimis contrà nitentibus, sibi spontè subiugantes.

ANNOTATIONES.

a Legit nobis.] Hebræa habēt, elegit nobis hæreditatem nostram: intelligiturq́, tum per hæreditatem, terra promissionis. Græca habent: Elegit nobis hæreditatem sibi, quod Euthymius interpretatur, elegit nobis, hoc est, per nos sibi suam hæreditatem, vt sit Apostolorum vox. Verùm hic sensus literali non potest conuenire sensui Alij, elegit nobis dare suā hæreditatem: alij aliter Psalterium Romanum habet: Elegit nos in hæreditatem sibi, cui lectioni nostra consentiet, si, vt habet paraphrasis, subintelligatur præpositio, in.

b Speciem Iacob, &c.] Quidam libri habent, quem dilexit, quomodo & D Hieron. legit in cōmentariis. Alij, quam dilexit, vt ad speciem referatur, quomodo legit D August. Vtramque lectionem permittunt Hebræa. Græca verò habent relatiuum fœmininum ἣν, vt iuxta Græca legendum magis sit, quam dilexit.

d Regnavit Deus.] Multi libri habent futurum, regnabit, quomodo & August legit. At vetior lectio est per præteritum, regnauit, quoniam & Hebræa & Græca manifestè habent tempus præteritum.

e Dii fortes terræ.] Hebræa & Græca non habent nominatiuum, Dij, sed genitiuum, Dei. Verisimile est vitio scriptoris in nostris codicibus legi, Dij, pro, Dei.

Psalmus Cantici filiis Core secunda sabbathi.

ARGVMENTVM PSALMI XLVII.

Occasio Psalmo fuisse videtur insignis aliqua vrbis Ierusalem contra hostes Deo propugnante victoria, siue ea fuerit nobilis illa contra Ammonitas & Syros tempore Dauidis victoria, siue qua donatus est rex Asa, contra quem Æthiopes decies centenis millibus venerant, vt scribitur 2. Paral 14. siue ea qua potius est Iosaphat rex, contra quem Moabitæ & Ammonitæ innumeras quoque copias duxerunt, vt habetur 2. Paral 20 siue ea quæ cōtigit regnante Ezechia, cum Ierusalem ab obsidione Assyriorum Deus liberauit, occidens ex eis vna nocte centum & octuaginta quinque millia virorū. Certe veri similius est Psalmum hunc, quantùm ad literā & ad typū attinet, de victoria illa præclarissima, quam Dominus regi Iosophat dedit, canere: quòd tum maxime multi reges simul contra Ierusalem conuenerant, nempe Moabitarum, Ammonitarum, Idumæorum & Syrorum, quos adeò metu perculsos, & terrore exagitatos scriptura commemorat, vt seipsos trucidarint, quando & filij Core, de quibus in titulo Psalmi, Dominum Deum Israël laudasse voce magna prædicantur. Itaque quod ad literalem attinet sensum. Psalmo hoc canitur eximia ciuitatis Ierusalem magnificentia & fœlicitas, ob præsentiam Dei in ea, & tutelam eius respondentem expectationi habitantium in ea. Tum deinde & propter hæc inuitantur ciues eius ad lætandum in Deo protectore ipsorum, & contemplandum diligenter magnificentiam. Huius autem terrestris Ierusalem typo, mysticè hic Psalmus describit fœlicitatem Ecclesiæ fidelium Ierusalem cœlestis & noua, quæ firmiter tanquam in monte quodam fundata, vrbs verè Dei inuicta semper mansit contra omnium huius mundi regum oppugnationem, manebitq́, vsque ad finem mundi, vt etiā portæ inferi non præualere possint aduersus eam. Cuius variæ sunt domus, turres, & palatia, particulares, scilicet, Ecclesiæ, ex quibus constat & ornatur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Magnus Dominus & laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius.

2 † Fundatur exultatione vniuersæ terræ, mons Sion, latera Aquilonis, ciuitas regis magni.

*3 Deus in domibus eius cognoscetur, * cùm suscipiet eam.*

4 Quoniam ecce reges terræ congregati sunt.

** conuenerunt in vnum*

5 Ipsi videntes sic admirati sunt, conturbati sunt

** commoti sunt, tremor apprehendit eos.*

6 Ibi dolores vt parturientis.

Magnus est valde Dominus in potentia, sapiētia, ac bonitate: ac proinde dignus, qui plurimùm laudetur etiam vbique: sed maximè in ciuitate Dei nostri, atque in monte sancto Sion, quem sibi peculiariter in habitationem & cultum sui Dominus elegit. Isai. 4?.

2 Hic mons Sion situs ad Aquilonarem plagam vrbis Ierusalē, in quo, a
constructa est ciuitas regis maximi, Dei scilicet nostri, eleganter ac firmiter fundatus est cum gaudio vniuersæ terræ. Est enim hic mons cū ob regionis elegantiam: tum maxime ob Dei in eo potentiam, omnibus Iudæam inhabitantibus, sed & exteris plerisque gaudij causa, omnes, etiam fideles per vniuersum orbem lætificans, quòd inde salutifica doctrina in omnem terram sparsa sit.
3 In huius ciuitatis palatiis insignibus, Dei & potentia, & erga nos bonitas magis cognosci cœpit, *cum eam contra hostes nos oppugnare aggredientes ipse defenderet.
4 Ecce enim reges terræ inito inter se cōsilio congregati sunt cōtra hāc b
Dei ciuitatem, *eiusq; ciues pariter ad nos expugnandos conuenerunt.
5 Qui cum sensissent Dei nostri virtutem, suos mirabiliter ac potenter propugnantis, tum demum admirati sunt, attoniti facti sunt ad inopinatam vim numinis, *toti perterriti sunt, trepidatio apprehendit eos.
6 Tum etiam dolores apprehenderūt eos subitò sicut dolores mulieris subinstante partu, hoc est, dolore grauissim, fugæ, quē quærebāt, facultatem intercipiente, quēadmodum iā parituræ mulieris dolor vbicunq;

** in spiritu vehementi cõteres naues Tharsis.*

*Sicut audiuimus sic vidimus in ciuitate Domini virtutũ, in ciuitate Dei nostri, *Deus fundauit eã in æternum.*

8 Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui.

9 Secundum nomen tuum Deus, sic & laus tua in fines terræ,

** iustitia plena est dextera tua.*

10 Lætetur mons Sion & exultent filiæ Iudæ

** propter iudicia tua Domine.*

*11 Circundate Sion & cõplectimini eam, *narrate in turribus eius.*

*12 Ponite corda vestra in virtute eius, *& distribuite domos eius, vt ennarretis in progenie altera.*

13 Quoniam hic est Deus noster in æternum: & in seculum seculi, ipse reget nos in secula.

parturientem corripuerit, ibi detinet, * tu Domine vehemen[illegible] ac valido d
impetu iræ tuæ tam faciliter eos contriuisti, ac anim[illegible] m eor[illegible] m tr[illegible] gisti,
quam conterere soles maximas & diuitiarum plenas naues Tharsis, vento vehementi ab Orientali plaga emisso.
7 Sicut audiuimus per Prophetas Dominũ promi[illegible]sse se adfore populo suo, & ciuitatem hãc se stabiliturum: ita quoque iam fact[illegible] m vi[illegible]mus, experti sumus in ciuitate Domini exercit[illegible]ũ, in ciuitate, [illegible]nquam, Dei nostri.
* Id enim ipsa experientia didicimus, quod Deus eam ciuitatem firmauit in æternum, nec passurus sit eam vnquam vllo hostium incursu prosterni.
8 M[illegible]sericor[illegible]diam tuam ô Deus à nobis expectatam, & iam e[illegible]pertam nos e
animo concepimus, ac diligenter n[illegible] cum r[illegible] tauimus m[illegible]tudinem eius in medio tem[illegible]i tui: [illegible]bi m[illegible]ime locus admonet expen[illegible]ere tuã bonitatem, & de te c[illegible]tare.
9 Sicut nome tuum [illegible]ulgatum e[illegible] & prædicatum in finibus terræ per sanctos homine[illegible], tuam i[illegible]stitiam, potenti[illegible] & bonitatem prædic[illegible]ntes: ita & laus nom[illegible]nis tu[illegible] peruenit vsq; in [illegible]s te[illegible]æ, eo q[illegible]od tua [illegible]cta respõdere cogno[illegible] [illegible]tioni ac [illegible]mæ [illegible]ominis tui. * [illegible]extera enim tua pl[illegible]a est iust[illegible], [illegible] quicquid facis iusti[illegible]imè facis, exhibens tuis quam pollicitu[illegible] es mise[illegible]cordia, & de inu[illegible] [illegible]stam [illegible]mper vindictã sum[illegible]s.
1[illegible] Pr[illegible] [illegible]tò lætari d[illegible]bent hab[illegible]tores mont[illegible]s Sion, & [illegible]xulte[illegible] f
hi qui inc[illegible]lunt [illegible] Iudææ, * pr[illegible] [illegible]quitat[illegible] iudiciorum tuorum, Domine, [illegible] [illegible]undum quam nos tibi fidentes ab iniustis liberasti oppres[illegible] [illegible] seruans quam promisisti fidem.
11 [illegible] autem Dei nostri cultores c[illegible]uite Ierus[illegible]lem, & diligenter per circuitum [illegible]ntempl[illegible]mini mag[illegible]cẽ[illegible] eius, * narrate de tur[illegible]bus eius quam sint exc[illegible] [illegible] ac m[illegible]læ
1[illegible] A[illegible]nite corda vestra ad [illegible] nosc[illegible]nd[illegible] m eximiam fortitudinẽ eius.
* & [illegible]llatim dinumerate ini[illegible] [illegible] palatia eius, vt q[illegible]am sint admiratione [illegible]igna enarrare p[illegible]s poll[illegible].
13 Profectò ipse, qui hanc [illegible]taté [illegible], defendit, est [illegible]ere Deus, g
Deus, [illegible]quam, nost[illegible]r perlistens in æterni[illegible], [illegible] reget nos in perpetuum.

ANNOTATIONES.

a FVNDATVR.] Græca non habent verb[illegible]m, sed nomen datiui casus [illegible]. quod nõ [illegible] significat fundato, quemadmodum forte interpres vertit, sed ben[illegible] fund[illegible]o

b QVONIAM ECCE.] [illegible] quod dicitur de regibus terræ [illegible] de re[illegible] Salomonis venerunt Ierusalem co[illegible] bat[illegible] gunt admiratione, cũ o vi[illegible] magn[illegible] riam. Verum quod dicit [illegible] & dolores vt parturi[illegible] & to[illegible] [illegible], magis [illegible] significat p[illegible] [illegible]num [illegible] Por[illegible] [illegible]o sensu mi[illegible] d[illegible] Deus [illegible] Ierus[illegible]lem, quod [illegible] accipi potest de ea su[illegible] & [illegible] qua Ec[illegible]clesiam suam Deus red[illegible] Christi incarnationem, & [illegible] dæmo[illegible] & Dei [illegible] fracti. Secundò acc[illegible] potest [illegible] e ea [illegible]beratione qua Ecclesiam Deus ab oppugnatione regum [illegible] tyrannorum huius seculi iam tandem ex[illegible], pace a p[illegible]utione præstita Ecclesiæ tum quod dicitur [illegible]ges com[illegible] & contritos, de salubri timore & conturbat[illegible] e est accipiendum, qua scilicet ad pœnitentiam [illegible] commoti. Tertiò, etiam accipi potest [illegible]e ea susceptione, qua Ecclesiam in no[illegible]ssimo die ab omnibus [illegible] & iniur[illegible] [illegible] quan[illegible] [illegible] reges terræ videant [illegible] m glorificationem, maxime commouebuntur & dolebunt.

c IPSI VIDENTES SIC ADMIRATI SVNT.] D[illegible]ctionem, sic, quidam coniungunt participio, videntes [illegible] [illegible] m cognouerint [illegible] habere D[illegible] vere esse in Sion [illegible]unt. A[illegible] cum gen[illegible] iam potius cum verbo admira[illegible] [illegible] distinguitur, Hebræa satis demonst[illegible] videntur, sic admirati sunt. Et [illegible] [illegible] sunt, vt sit [illegible] quod tunc d[illegible] [illegible] fun[illegible], postqu[illegible] [illegible]

d IN SPIRITV VEHEMENTI, &c.] [illegible] non legamus vnquam naue[illegible] hostiũ populi D[illegible] liberat[illegible] Ierus[illegible]lem esse [illegible] in hoc v[illegible] e a[illegible] [illegible] & [illegible]issimi Hebræorũ intelligunt, [illegible] significetur, qui venerant contra Ierusalẽ terrore & dolore [illegible] [illegible] imper[illegible] iræ diuinæ perculsos [illegible] se atq; [illegible], quomo[illegible]o in mari maximas nau[illegible]s vehementi vento conter[illegible]ere Deus solet. Hac fere similitudine Ieremias v[illegible] est cap. 18. cum inducit Dominum [illegible] cui ventus vrens di[illegible]pergam eos co[illegible] pro vento vrenti, [illegible] est, sicut [illegible] loco Ventus [illegible] hoc loco est, Orient[illegible] Eurus [illegible] [illegible] explicã[illegible] [illegible] Tharsis nepo[illegible] [illegible] no[illegible] m[illegible] habu[illegible] [illegible] scribit Thar[illegible] [illegible] que ad [illegible] imperio [illegible]os, Mœ[illegible]os, A[illegible]nios, & Pan[illegible]phi[illegible]m, & Cappadociam [illegible] esse [illegible] cat. [illegible] peculiariter nauium Thar[illegible] mentio in scri[illegible] [illegible]. [illegible], quod ex naues & c[illegible] maximæ essent inter eas, quib[illegible] in ma[illegible] [illegible] nauigabat[illegible], & quas notant [illegible]raelitæ. Vnde Ezec. 2[illegible] nos legimus. Naues maris princ[illegible] negotiatio [illegible] na Hebræa habet: Naues Thar[illegible] Sunt qui Tharsis intel[illegible] Africam aut Carthag[illegible]nem, quæ & [illegible] nauiga[illegible] mari[illegible] [illegible] cap [illegible] vert[illegible] pro [illegible] Hebræ[illegible] est [illegible] ob [illegible] celebritat[illegible], [illegible] significat [illegible] huius gloria, potenti[illegible] [illegible] Et [illegible] per omnes [illegible] ad huius [illegible] & [illegible] coo[illegible] [illegible] me[illegible]taphor[illegible] ac pro [illegible] potent[illegible] & diuites [illegible] huius seculi.

e SVS[illegible]IMVS, &c.] [illegible] hoc verbo Hebræa habent [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible] consideraui[illegible]mus. [illegible] Hebræis [illegible] cat. Græci au[illegible] [illegible] verbo [illegible], quod non [illegible] [illegible] etiã reputatione qua significatione [illegible] Hebræi [illegible] accepisse Septuaginta Pro[illegible] [illegible] apud nos accipiatur, vt sit animo concipere [illegible] [illegible]notatum est Psalmo 16.

EXVLTENT FILIÆ, &c.] Græcis est [illegible], hoc est,

est, Iudææ, non Iudæ, vt ne putetur loqui de Iuda patriarcha, sed de terra quæ Iudæa dicitur, cuius filiæ d. cuntur phrasi Hebraica eius vrbes & vici.

Qvoniam hic,&c.] Iuxta D.Augustin & Euthymium hic versus ita coniungitur superiori.vt significetur q enarrandum sit generationi alteri, nēpe quod iste est verus Deus vt coniunctio quoniā nō causaliter accipiatur,sed continuatiuè pro quod potest eadē coniunctio accipi quoniā sæpius in Psalmis, affirmatiuè posita pro certè, vt si hæc sententia Psalmum concludens & absoluens,correspondens eius principio,in quo dicitur:Magnus Dominus & laudabilis nimis.

In finem pro filiis Core Psalmus Dauid. a

ARGVMENTVM PSALMI XLVIII.

Monet hoc Psalmo propheta non esse sectanda bona huius seculi,sic saltem vt ob ea comparanda,vt ferè fit,alij opprimantur ad imitationem potentum & diuitum huius seculi : qui in potentia & diuitijs suis spem ponunt & gloriantur quorum & insaniam traducit, & miseriam exponit.Neque enim diuitijs suis in quibus confidunt,à morte redimi poterunt · neque hinc secum eas auferre.sed in hac vita bonis suis perceptis,in æternum apud inferos miseri erunt.cùm contra virtutis studiosi in generatione ab æterna miseria liberi,fruentur sempiterna fœlicitate,domini & iudices horum,quos nunc orbis ob vim diuitiarum,vt deos quosdam suscipit ac metuit.Quoniam autem hic canit Propheta,paupertatem.alia q; huius vitæ incommoda , non esse timenda:opes & copias non admirandas aut quærenda, Deum his qui neglectis mundi bonis,virtuti student,post hanc calamitosam vitam beatam & perpetuam vitam dare, quæ a communi hominum sensu sunt aliena : ideo tam sedulò aliquot versibus præfatur , omnes ad intelligendum quæ dicturus est inuitans , eaq; parabolas & ænigmata appellans, tum quod comparationibus ac similitudinibus,tum quod grauioribus & reconditioribus, præsertim hominibus huic mundo deditis,sententijs vtatur.

Paraphrasis eivsdem.

*1 Audite hæc omnes gentes, * auribus percipite omnes qui habitatis orbem.*

2 Quique terrigenæ,& filij hominum , simul in vnum, diues & pauper.

Omnes gentes audite hæc , quæ dicturus sum , * auribus
ea percipite,quotquot inhabitatis orbem,quandoquidem Psal.4.
quod omnibus prosit dicturus sum , & quod diligentem
desideret auditorem.
2 Audite,inquam, & vos obscuro genere nati , ac quasi a
terræ filij , & qui principium ac insignium hominum estis filij , diues &
pauper,audite.

*3 Os meum loquetur sapientiam . * & meditatio cordis mei prudentiam.*

3 Os meum loquetur verba veræ sapientiæ , neque temerè quicquam b
dicturus sum , sed ex accurata & attenta mentis meæ consideratione,
proloquar verba prudentiæ, vtpote, quæ ex vera sapientia & prudentia,
diuina scilicet nata sint,quæque rectè sapere, prudenterque omnia iudicare & instituere doceant.

*4 Inclinabo in parabolam aurem meam , * aperiam in psalterio propositionē meā.*

4 Habiturus autem sermonē ad vos,cui vos intendere adhortor,& ego c
vicissim adhibebo aurē meam ad audiendum,& parabolicū & abstrusum
sermonē,qui à Spiritu sancto mihi suggeritur,*vt eum deinde alijs eloquar, atq; quò sermo meus iucundius percipiatur, cum cytharæ harmonia,ex cordis mei penetralibus depromā enigma meū & problema,quod
ad audientium vtilitatem proponam,ipsumq; vt intelligatur,declarabo.

5 Cur timebo in die mala?

** iniquitas calcanei mei circundabit me.*

5 Itaq; vt rem aggrediar:Cur quæso cōmittam,vt timere debeam,cùm
dies ille formidādus,& miseriæ plenus aduenerit,quo vniuersi iudicabū- d
tur?*cur ob diuitias huius seculi coaceruādas,finā vt iniquitas,qua alius
iniustè supplantarem,me in illa die circumcingeret,me vndiq; accusans?

6 Qui confidunt in virtute sua.

** & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur.*

6 Stulte certè id à me committeretur. Nam qui modò spem suam collocant in fortitudine sua , * & in multitudine diuitiarum suarum , quas
per fas & nefas coaceruarunt,sibi placent.

7 Frater non redimit, redimet homo ? & non dabit Deo placationem suam.*

7 Hos in illa die nec frater , aut illis charissimus quisquam redimere
poterit aliquibus diuitiis à morte, ab æterna perditione : * multò minùs e
alius quisquam eos redimet aut ipsemet homo seipsum , * non poterit
quisquam illorum ex omnibus suis diuitiis aliquid dare , quo Deum ita
sibi placatum faciat,vt mortem aut corporis,aut æternam effugiat.

*8 Et pretium redemptionis animæ suæ , * & laborauit in æternum, & viuet adhuc in finem.*

8 Nec poterit dare pretium aliquod pro redēptione animæ suæ à mor- f
te.*Quod etiam toto tempore præsentis seculi laborauerit , an suo sibi
labore comparare poterit vt viuat in perpetuum:Certè nequaquam.

9 Non videbit interitum cum viderit sapientes morientes.

** simul insipiens & stultus peribunt.*

9 Hunc autē suum interitum,qui propterea quòd vana huius mūdi bona etiā cum aliorū iniuria sectatus est,eū manet,non præuidebit,nec intelliget,eò quòd videat etiā sapientes qui terrena hæc spernunt morientes : propter quod nihil interesse inter mortem sapiētum & stultorū,nec
vitam eorum fœlicem post mortē intelligēs, & vanè eos à fruitione terrenorū bonorum abstinuisse iudicans,existimabit melius esse quādiu datur præsentibus bonis frui.* Verùm permultùm interest inter sapientum
& stultorum mortem.Nam & insipientes,veri,rectique cognitionem nō
habētes,& stulti qui cognitam veritatem nō sequuntur, non solùm moriuntur sicut sapientes,sed pariter ipsi post mortem:perpetuò interibunt.

10 Et relinquent alienis diuitias suas,

** & sepulchra eorum domum illorum in æternum.*

10 Nec secum magno labore congestas diuitias auferre poterūt,sed re- g
linquere eas cogentur alijs,imo frequēter planè alienis,* ac tū sepulchra
eorum,

eorum,quæ sibi magnificè extrui curauerunt, erūt domus eorum in perpetuum.Non habebunt alibi gloriosam mansionem, sed gloriam tātùm suorum sepulchrorum obtinebunt, per quæ, tanquam in domibus quibusdam suis apud homines superesse semper cupierunt.

*11 Tabernacula eorum in progenie & progenie, * vocauerunt nomina sua in terris suis.*

11 Hæc,inquam, erunt tabernacula eorum, per multas secuturas generationes, per quæ habitabunt, sicut stultè desiderauerunt apud homines * per quorum magnificentiam & inscriptionem effecerunt nomina sua celebria super terras, nulla interim cura detenti parandi sibi mansionem,& nomen in cœlis.

12 Et homo cùm in honore esset,non intellexit.

** † comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.*

12 Itaque certè miserabilis est homo talis, qui cùm in honore haberetur apud mortales,ob diuitias & gloriā suam, fastu & honore excæcatus non intellexit quæ recta sunt, quæque post hanc vitam manent:* vnde sicut elegit cum bestiis quasi ratione non esset præditus viuere:ita & cum eis penitùs peribit,æternę morti traditus.† Cumque in honore à Deo esset constitutus, ad cuius imaginem conditus est, non tamen intellexit dignitatem sibi à Deo collatam:sed dignitatis suæ oblitus,& quasi intellectus expers esset,similem se fecit iumentis insipientibus,pręsentia tantum bona sectatus, & quæ coram sunt solùm videns, carni suæ, spiritu neglecto,in omnibus brutorum more obtemperans.

13 † Hæc via illorum,scandalum ipsis, & postea in ore suo complacebunt.

13 Hoc talium hominum institutum & viuendi ratio ipsis est ruinæ,& perditionis occasio,*& tamen postquàm hæc quæ dixi fecerunt,ore suo sibi complacent in operibus suis & peccatis gloriantes, seque commendantes, quod extremæ est malitiæ ac desperatæ. † Cumque exitialem hanc sibi fœlicitatem temporalem adepti fuerunt,sibi complacent gaudentes se eam assequutos.

14 Sicut oues in inferno positi sunt,

** mors depascet eos.*

14 Verùm miseri ipsi ita in infernum vel ignorantibus ipsis collocabuntur in pabulum mortis, & ignis æterni, quomodo bene pastæ oues è pinguibus pascuis in stabulum ignorantes collocantur, vt mactentur & edantur. * In inferno enim mors perpetua eos depascet, vorabit atque cruciabit in secula.

15 Et dominabuntur eorum iusti in matutino,

** & auxilium eorum veterascet in inferno à gloria eorum.*

15 Et iusti,quibus in hac vita impij dominantur, multas eis iniurias inferentes, vbi fugatis huius vitæ tenebris, sublatisque tenebris mortis & sepulchri,clarum mane illuxerit,in resurrectione scilicet nouissima, versa vice dominabuntur eorum, cum Domino omnium regum sortiti,atq; cum eo impios condemnantes,* & post gloriam,quàm impij in hac vita habuerunt,auxilium ac robur eorum, quod hîc super terram habuerant è gloria diuitiarum suarum,antiquabitur, & peribit in inferno,vbi nihil illis præsentis vitæ diuitiæ prodesse poterunt.

16 Verūtamen Deus redimet animam meam de manu inferi,cùm acceperit me.

16 Sic quidem cum iniustis hominibus, cùm ex hoc mundo sublati fuerint per mortem euenturum cognosco. At verò cùm Deus me aut quemcunque virtuti studentem ex hoc mundo susceperit animam meam de potestate inferni liberabit, nec sinet ab inferno rapi ac detineri cruciandam æternis cruciatibus.

17 Ne timueris cum diues factus fuerit homo.

** & cum multiplicata fuerit gloria domus eius.*

17 Tunc itaque quisquis virtuti deditus es, ne metuas hominem cum diues factus fuerit:néve formides,ne non hominum recta facta Deus respiciat, cùm videris iniustum aliquem hominem diuitem factum,*propter diuitias multiplicatam gloriam domus eius.

18 Quoniam cum interierit,non sumet omnia:

** neque descendet cum eo gloria domus eius.*

18 Quoniam cum morietur, non sumet secum multa ista quæ congessit * neq; in infernum descendet cū eo gloria, qua in mundo perfruitus est.

19 Quia anima eius in vita ipsius benedicetur.

** confitebitur tibi cum benefeceris ei.*

19 Nam anima quidem eius in vita ipsius beata fœlixq; prædicabitur, tum ab aliis hominibus, tum ab ipsomet, ob affluentiam & fruitionem rerum temporalium, * tunc laudabit quemque cùm ipsi benefecerit, vt qui se tantùm amet, nec alia bona agnoscat, quàm sua commoda, non virtutes nec sapientiam.

20 Introibit vsque in progenies patrum suorum,

** vsque in æternum non videbit lumen.*

20 Verùm post terminum vitæ huius perueniet ad generationē patrum suorum,quorum impietatem in hac vita sectatus est, * & simul cum eis vsque in perpetuum non videbit lumen,habitaturus perpetuò in densissimis tenebris & maximis cruciatibus,sine omni consolatione.

21 Homo cùm in honore esset,non intellexit,

** comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.*

21 Miserabilis homo cùm propter diuitias suas in honore haberetur apud mortales,nihil intellexit: sed quasi intellectu carens similem se fecit brutis irrationalibus. Nam & considerationem omnem de futuris & cœlestibus rebus animo suo exuit, & irrationabilem animæ partem sibi dominam statuens, circa vilia ac terrena versatus, brutorum instar cupiditates carnis sectatus est.* Proinde & in eo similis fiet pecudibus, quòd sicut illæ per mortem penitùs intereunt, ita & ipse sua morte in perpetuum incidat interitum.

ANNOTA-

ANNOTATIONES.

a TERRIGENÆ ET FILII HOMINUM.] Secundùm Chrysostomum, teste Euthymio, inter terrigenas & filios hominum, non est differentia, sed duplici hac appellatione, duplicem humanæ naturæ originem significari intelligit, ex terra scilicet quando primum hominem: & ex hominibus, per procreationem, vt significatione conditionis humanæ naturæ, homines humiliari cogat. Basilius verò per terrigenas, intelligit eos qui terrena sapiunt: per filios hominum, eos qui rationem, à qua homines dicimur, ducem sequuntur. Verùm secundùm proprietatem linguæ Hebraicæ magis conuenit per terrigenas, intelligere ignobiles. sicut & apud nos terræ filius per adagium dicitur, qui obscuro loco natus est, qui & Græcis dicuntur γηγενεῖς, quod nomen hic ponitur: per filios autem hominum, principes & nobiles.

b SIMUL IN UNUM DIVES ET PAUPER] Satis fuisset alterū ponere, videlicet vel simul, vel in vnum, cùm in vnū nihil sit aliud quàm simul, pro quo Græcis est, ἐπὶ τὸ αὐτό, hoc est, pariter. Et sunt libri Latini, qui non habent simul, sed tantùm in vnum, vt alterum videatur additum ex alicuius explicatione.

c INCLINABO IN PARABOLAM, &c.] Dupliciter hæc pars accipi potest. Aut scilicet vt significet Propheta se auscultaturum ad id quod spiritus in ipso sit locuturus, priusquàm alios sit docturus: aut significet se illi ipsi quod est locuturus diligenter aures præbiturum, hoc est, perpensurum accuratè, quo intelligatur ipsum de rebus seriis loquuturū, & quæ ipsi vehementer sint cordi. Porrò pro, propositionē, Hebraica dictio significat ænigma, Græcis est, πρόβλημα, problema. Est autem problema, propositio interrogationē habens de re aliqua abdita, & nō omnibus obuia, qualis est quæ sequitur. Itaque nomen propositionis nō hic accipitur, quomodo apud dialecticos, pro enunciatione veri vel falsi, sed pro disquisitione rei obscuræ, quæ proponitur ad vtilitatem audientium: sicut & nomen parabolę non propriè accipitur pro similitudine, sed, vt sæpe in scripturis, pro sermone graui, obscuritate verborum velato, & qui non omnibus satis est apertus.

d CUR TIMEBO IN DIE MALA] Versus iste qui continet quæstionē, circa quā Psalmus iste versatur, satis est obscurus, sicut ea quæ sequūtur, inter varias autem eius intelligētias sunt præcipuè duæ. Altera qua per diem malam accipitur tēpus calamitatis & afflictionis huius seculi, in quo iusti à diuitibus, & potētibus iniqua sæpe ferre coguntur. Vt scopus huius Psalmi sit docere, nō esse metuendum iustis à potentibus & diuitibus huius seculi, qui in sua potentia & diuitiis gloriantur. Id enim cōgruit illi quod postea dicitur: Ne timueris cùm diues factus fuerit homo. Itaq; sensus erit: Cur quæso mihi timeam in aduerso tempore, cùm me prauitas eorum qui me supplantare & conculcare student, circumquaq; obsederit? Oportet enim subintelligere iuxta hunc sensum aduerbium, quando, & per calcaneum intelligere supplantatorem. Iam in sequētibus intelligendum est ostendi, non esse impios tales timendos multùm, quòd etsi multum glorientur, & sibi placeant: breui tamē in extremum prolabendi sine interitū, vnde nulla ratione eximi poterunt. Altera intelligendi ratio est, qua per diē malā, accipitur dies nouissimi iudicij diuini, quæ in scripturis dies mala nonnunquā dicitur ob extremam calamitatem, quæ tunc impiis obueniet: ob quod eam Sophonias vocat diem iræ, calamitatis & miseriæ. Et iuxta hanc acceptionem admodum variè tractatus hic versus, vt videre est apud diuū Augustinū, Ambrosium, & Basilium, quorum iste legit secundā partem negatiuè. Iniquitas calcanei mei nō circūdabit me. Verùm si quis diligenter ad scopum totius Psalmi intēdat inter varias explicandi rationes, cōuenientior videtur ea, quā innuit Flaminius, vt Propheta intelligatur seipsum, & in seipso omnes, auocare ab immodico diuitiarum huius seculi studio, quòd ferè cum aliorū iniusta oppressione coniunctum est. Totus enim Psalmus in hoc versatur, vt ostēdat miseriam eorum, qui ob gloriam & diuitias huius seculi sibi fœlices videntur: cùm ex illis in die iræ diuinæ nihil prodesse poterūt, vt imminentē sibi Dei vltionem effugiant. Huius enim cō[?]eratione sanctus vates se auocat à diuitiarum comparādarū studio, ne scilicet cōmittat quo ipsi in die illa mala timorem adferat. Iuxta hunc sensum in paraphrasi explicarū interrogatio repetēda est in secūda versus parte. Potest tamen idem versus aliter accipi, vt priori parte interrogetur quid efficiat, vt homo timeat in die iudicij: & secunda parte respōdeatur id effectorum iniustitiam, qua quis alium supplantauit, quæ in die illa hominem circundabit, & circumcinget, vt in sua persona Propheta de quouis loquatur.

e FRATER NON REDIMIT &c.] Cùm & circa hunc versum varia dicantur, quo is sensus habeatur qui auctoris intētioni maximè accedit, sciendū Hebræa habere: Frater non redimendo redimet virū, vel, Fratrē nō redimēdo redimet vir, hoc est, nullus redimere poterit proximum suū. Proinde cōuenit nostrā lectionem sic intelligere: Frater non redimit fratrem suū. An ergo quisquam alius homo redimere poterit? vt secunda pars interrogatiuè efferatur. Porrò pro, placationē suā, Latinius & significātiùs dixisset interpres, placationem vel propitiationem sui ipsius, cum Græcis sit ἐξίλασμα αὐτοῦ.

f ET LABORABIT IN AETERNUM, &c.] Pars hæc omnium obscurissima, cōmuniter sic intelligitur, vt significetur impiū perpetuò affligēdum, atque in maximis versaturum cruciatibus (vt laborare sit affligi) nec tamen vnquā consumendū, sed in cruciatibus semper victurum, substātia scilicet eius semper permanēte. Qui sensus etsi verus sit, nimis tamen remotus est ab eo quod originalia Hebræa significant, & coactus satis videtur. Neq; enim scriptura vitam æternā tribuere solet impiis, sed mortem. Coactior etiam est diui Augustini interpretatio, qua viuere in finē, accipit pro, desinere viuere. Quo ergo hic solidior intelligentia habeatur, notandum Græcis non esse futurū, laborabit, sed præteritum ἐκόπασε, laborauit, quomodo nō solum diuus Basilius legit & exponit, sed & D. Ambrosius, & diuus itē Hieronymus in cōmentariis, vt meritò hæc vera debeat haberi lectio. Nec est in Græcis aduerbium, adhuc sed tantùm, & viuet in finē, quomodo & diuus Augustinus legit. Itaq; diuus Basilius dum simplicem huius versus sensum prosequitur, significat se hanc partē interrogatiuè legisse, vt sit sensus: Etiamsi talis pro redemptione animæ suæ toto tēpore præsentis seculi laborauerit, seseque cruciauerit, an putas quòd hoc suo labore ac cruciatu mortem euadere poterit, ac vitam sibi comparare æternam? Qualis autem, inquit ille, labor præsentis seculi, sufficiens humanæ animæ viaticum fuerit ad futurum seculum? Non enim Græca habent in æternum, sed εἰς αἰῶνα, hoc est, in seculum, quod de præsenti seculo accipi potest, sicut & mox postea accipi debet, cùm dicitur: Sepulchra eorum, domus eorum in æternum. Hic sensus valde accedit ad ea quæ in Hebræo significātur. Nam omnes penè in Hebræa significari intelligunt hominem non posse pretium pro redemptione animæ suæ sic persoluere, vt vitam sibi comparet æternam. Atque hunc sensum facilè admittere potest nostra lectio, etiamsi legatur per futurum, laborabit.

g SEPULCHRA EORUM DOMUS, &c.] Dupliciter accipi istud potest. Primum de sepulchris, quæ diuites, dum viuunt, sibi magnifica fieri curant, eaq; intelligatur dicere domus eorū perpetuas, & tabernacula per multas generationes, quòd per ea habitare quodāmodo & superesse semper apud homines studuerint: ita vt hac narratione eorū insinuet rectè stultitiā, qui per mortis signa sibi voluerint apud homines vitam & mansionem comparare, & quibus sola cura fuit nomē sibi apud homines, & diuturnam memoriam comparare, non autem mãsiones cœlestes, aut nomen bonū apud Deum. Huic intelligentiæ bene cōuenit quod [?] : vocauerunt nomina sua in terris. Eaque intelligentia valde accedit ad id quod Hebræa habēt. Ea enim significāt, interiores impiorū cogitationes esse, domos sibi perpetuas in terris cōstruere, quasi semper ibi essent victuri. Nā Hebræa habent קרבם kirbam, quod est intimū eorum, pro quo Septuaginta transpositis literis legerunt קברם kibrā, quod est sepulchrum eorum. Secundò, generalior & simplicior intelligentia accipi potest de omnium impiorū sepulchris, vt significetur impios pro magnificis suis ædibus, quas hic habitauerunt, non alias domus, iuxta corpus scilicet & visibilem apparentiam habituros post mortem, quàm sepulchra, in quibus semper sint mansuri per omnes mundi ætates, nunquam scilicet rediture ad vitam, nec cum iustis resuscitandi.

h VOCAVERUNT NOMINA SUA IN. &c.] Pronomē, suis, nec Græca habēt, nec quidam nostri codices. Dicit autem eos vocasse nomina sua in terris, siue quia terris & locis quibusdā sua nomina indiderunt, vt

val sic

vel sic immortalitatem sibi quãdam pararent. siue quia effecerunt, vt nomina ipsorum vocarentur & celebrarentur super terram, per sepulchra scilicet magnificè à se extructa, & inscriptiones eorum. Hebræa enim habent super terras, quod & Græca magis significant, quæ habent ἐπὶ τῶν γαιῶν, hoc est, super terras.

i CONFITEBITVR TIBI CVM, &c.] Potest intelligi Prophetam in hac parte sermonem suum conuertisse ad Deum, vt significet, impium tunc tantùm laudare Deum, & ei gratias agere, cum illi in hac vita benefecerit, & omnia pro voto succedunt: obmurmurare verò, cùm aduersa immiserit: cùm contra iustus benedicat Dominum in omni tempore. Potest etiam & meliùs intelligi, vt ad quemuis hominem sit sermo, vt significetur, impium non laudare quempiam, nisi a quo commoda consequitur temporalia. Hic enim sensus magis accedit originalibus Hebræis quæ habent: Confitebuntur tibi cùm benefeceris tibi, hoc est, laudabunt te impij, cùm ad illorum animi sententiam tibi in hac vita benefeceris, indulgens tibi perfruitionem horum temporalium bonorum. Iuxta priorem intelligentiam præcedens pars: Anima eius in vita ipsius benedicetur: accipienda est de benedictione diuina, vt sit sensus: Deum illis in vita hac, quam solam impij vitam ducunt, benefacere, donando eum perfrui bonis huius vitæ. Iuxta quod diuiti epuloni dictum est: Recepisti bona in vita tua. Iuxta posteriorem intelligentiam, illa pars accipienda est de benedictione humana, vt significetur, impium in hac vita prædicari ab hominibus fœlicem, ob affluentiam rerum temporalium: aut potiùs quòd seipsum beatum iudicabit atque fœlicem, Hebræa enim habent: Animæ suæ in vita sua benedicet.

Psalmus Asaph.

ARGVMENTVM PSALMI XLIX.

Propheta hoc Psalmo introducturus Deum iudicio contendentem, & arguentẽ populum suum Israëliticum, prinsquam id faciat, prophetando prædicit gloriosum, manifestum, & terribilem Domini ad iudicium aduentum, vt hinc intuitu plus ponderis accedat diuinæ sententiæ, quæ hic profertur in populum Iudaicum, eaq; acciperetur velut à iudice in nouissimo illo iudicij die lata. Itaque deinde Deum ipsum tanquam iudicem populi sui loquentem facit. Et quoniam Iudæi sibi multum placebant, tum in externis suis sacrificijs, tum in lege eis data, quam cùm in ore semper haberent, opere tamen nequaquam seruabant, vtramque illorum vanam gloriationem conuellit, docens primùm Deum non magnopere requirere illa carnalia, sed pietate potiùs colendum esse mentis, de omnibus Deo gratias agentium, & in omnibus à Deo pendentis. Tum & nihil ipsis profuturum, quòd legem Dei semper habeant in ore, cùm contraria legi faciant: imò tales suo tempore iustam factorum vltionem reportaturos, tametsi iam vsque ad iudicij diem dissimulare Deus videatur.

1 Deus Deorum Dominus locutus est,
** & vocauit terram.*

2 A solis ortu vsque ad occasum,
** ex Siõ species decoris eius.*

3 Deus manifestè veniet,
**Deus noster, & non silebit.*

4 Ignis in conspectu eius exardescet,
** & in circuitu eius tempestas valida.*

5 Aduocabit † cœlum desursum,
** & terram discernere populum suum.*

6 Congregate illi sanctos eius,
** qui ordinant testamẽtum eius super sacrificia.*

7 Et † annunciabunt cœli iustitiam eius:
** quoniam Deus iudex est,*

VOX DEI.

8 Audi popule meus, & loquar: Israel,
** & testificabor tibi, Deus Deus tuus ego sum.*

9 Non in sacrificijs tuis arguam te, holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.

10 Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

DOMINVS, qui est Deus, ac supremus iudex omnium iudi-
cum (qui & ipsi dij quidam sunt terrestres) ipse (etsi nunc Psal. 49.
tempus hominum facta dissimulet, ac taceat,) certò tamen
certiùs aliquando loquetur, * & ad iudicium suum vocabit a
omnes qui inhabitant terram.
2 Vocabit, inquam, omnes ab Oriente vsque in Occidentem. * Ex su-
perna Sion habitatione sua cœlesti, species & ornatus gloriæ eius prodi-
bit, in conspectu omnium.
3 Non tunc occulte veniet, sed manifestè, vt iam & ab omnibus videa-
tur, & Deus esse omnium cognoscatur. * Veniet, inquam, Deus noster, &
non, vt modo facit, silebit, sed iudiciaria sua potestate hominum facta
redarguet ac vindicabit.
4 Veniet autem admodum terribilis. Nam ante ipsum accendetur ignis
mundũ totum exurens ac purgans, malósque inuoluens: & circum ipsum
valida erit tempestas, ac mira omnium quæ in mundo sunt commotio.
5 Aduocabit in testes iustitiæ suę cœlum & terram.] Cœlestes quoque
spiritus, & terrestres homines pariter ad iudicium conuocabit, vt in prę- b
sentia omnium diiudicet populum suum, qui nomen illi dedit.
6 Vos autem cœlestes spiritus ex eius imperio tum congregabitis ad
illum sanctos eius, quos ex omnibus populis sibi Deus selegit, & in po-
pulum suum sanctificauit, * qui diligenter & studiosè disponunt, quo- c
modo adimpleant Dei legem, quæ est de offerendis sacrificiis.
7 Cum cœli ipsi iustitiam venientis iudicis palàm cunctis manifesta-
bunt per gloriam eius illustrem, quæ in cœlo & in nubibus omnibus ap-
parebit, * per quam cœli testabuntur, quòd ipse Deus sit iudex, qui venit
ad iudicandum, qui proinde iustè est omnia iudicaturus. † Sed & Angeli,
cœlorum habitatores, iustitiam iudicis omnibus prædicabunt, præce-
dentes ante ipsum cum tuba & voce magna.
8 Tu itaque popule meus, vel ante tremendi illius iudicij diem audi, &
loquar tibi. Audi, inquam, Israël, & commouebo te, quid a te requiram, &
in te desiderem. * Id autem in primis te testatũ volo, quod Deus, Deus,
inquam, tuus ego solus sum, præter quem nullum alium Deum agnosce-
re & colere debeas: cuius sententiam vel ante nouissimum diem illum
summa cum attentione recipere & obseruare meritò debeas.
9 Non quidem arguam vos de neglectis externis vestris sacrificiis,
* holocausta enim vestra coram me sunt semper, & quantum ad hanc
partem attinet, satis multum sacrificiorum mihi semper offertis.
10 Verùm vt intelligatis ea quæ iã studiosè mihi impéditis, & in quibus d
plurimũ gloriamini, non magnopere grata mihi esse, id primũ scitote, nõ
esse

11 Quoniam mea ſunt omnes feræ ſyluarum, iumenta in montibus & boues.
12 Cognoui omnia volatilia cœli,
** & pulchritudo agri mecum eſt.*
13 Si eſuriero, non dicam tibi:
** meus eſt enim orbis terræ, & plenitudo eius.*
14 Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo?*
15 Immola Deo ſacrificiũ laudis,
** & redde altiſsimo vota tua.*
*16 Et inuoca me in die tribulationis, * eruam te & glorificabis me.*
17 Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas?
** & aſſumis teſtamentum meum per os tuum?*
18 Tu verò odiſti diſciplinam, & proiecisti ſermones meos retrorſum.*
19 Si videbas furem, currebas cum eo,
** & cum adulteris portionem tuam ponebas.*
20 Os tuum abundauit malitia,
** lingua tua concinnabat dolos.*
21 Sedens aduerſus fratrem tuum loquebaris:
** & aduerſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum,*
** hæc feciſti, & tacui.*
22 Exiſtimaſti inique quod ero tui ſimilis,
** arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam,*
23 Intelligite hæc qui obliuiſcimini Deum,
** nequando rapiat, & non ſit qui eripiat.*
24 Sacrificium laudis honorificabit me,
** & illic iter, quo oſtendam illi ſalutare Dei.*

eſſe neceſſe, imò nunquam futurum, vt ego accipiam à domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.
11 Quoniam meæ ſunt innumeræ illæ feræ quæ in ſyluis degunt, pecudes prætereà, quæ in montibus errant, & boues, hoc eſt, & ſylueſtria, & domeſtica animalia omnia mea ſunt.
12 Exactè noui omne genus auium, quod in aëre volat, & tãquam certiſſimus earũ dominus enumeratas eas habeo apud me, quas & propriis nominibus ſigillatim poſſum aduocare, & ſtatim aderunt: * omnia item terræ naſcentia, quorum mira varietate agri admodum ornantur, in mea ſunt poteſtate. Cùm itaque omnia mea ſint, nihil eſt quod à te accipiam.
13 Proinde ſi fieri poſſet vt ego eſuriam, non dicam tibi vt mihi ſuppedites hæc in cibum. * Totus enim orbis meus eſt, & omnia quibus mundus plenus eſt, mea ſunt.
14 An autem quiſquam veſtrum tam eſt ſtolidus, vt putet me, qui incorporeus ſum, taurorum carnes manducaturum, * aut ſanguinem hircorum potaturum?
15 Cùm itaque horum ſacrificiorum mihi nullus ſit vſus, & ſi eſſet, abundè ſatis earum rerum mihi ſit ex meipſo, vt non ſit opus ea à te accipere, pro his ſacrificiis Deo (qui bonorum tuorum non eget, & à quo omnia tibi bona contingunt,) exhibe potiùs in ſacrificium laudem & gratiarum actionem pro acceptis beneficiis, * & cum huiuſmodi ſacrificio perſolue altiſſimo quæcunque te oblaturum illi promiſiſti, votaque tua neque ſoluere negligas, neque alicui alteri perſoluas, quàm ei, qui vt ſolus eſt altiſſimus, ita ei ſoli cuncta accepta referre decet.
16 Et ſi quando tempus afflictionis inciderit, à me totus pendeas, méque ſolum inuoca: * id ſi feceris, ego te à malis eripiam, tu verò tua laude & gratiarum actione glorificabis me apud homines.
17 Ad impium autem dixit Deus: Qua fronte tu verbis memoras præcepta & iuſtificationes meas, * & ore tuo iactas pactum, quòd cum ſanctis meis inij, in eo pacto gloriando, tibique placendo?
18 Cùm tu odio habeas omnem rectam admonitionem, * & abieceris verba mea poſt tergum tuum, nec curæ tibi ſint vt ea obſerues.
19 Si videbas furem adiunxiſti te illi, cùmque eo ad furandũ promptè currebas, * & ſocius factus es illorum qui alienas ſtuprare ſolent vxores.
20 Os tuum ſcaturiebat maledicentia, * & lingua tua artificioſè aptabat fraudes, quibus ſimplices deciperes.
21 Sedens cum aliis tuæ factionis, loquebaris contra fratrem tuum, iniquè illi detrahens, & de eius perditione cum aliis cõſultans: * & contra filium matris tuæ ponebas offendiculum, in quod inopinate impingens caderet: * hæc feciſti, ego autem diſſimulaui, & impunitum te dimiſi, mea longanimitate te inuitans ad pœnitentiam.
22 Me autem ſic tacente, nec te redarguente, iniquè reputaſti de me, quòd ad ſimilitudinem tui peccata non odirem, ſed approbarem: * verùm ſuo tempore ego te arguam, & ante oculos tuos ordine diſponam flagitia tua, quæ me diſſimulaſſe putas, faciámque vt eadem clare videas, ipſáque te condemnare iuſtè intelligas, ac eorum vltionem ſemper in teipſo ſentias.
23 Intelligite hæc vos quibus non eſt cura, voce Deum inuocandi, & laudãdi, ac digna vita illi gratificandi, * nequando vos inopinatos rapiat à præſenti vita ad æternam condemnationem, & non ſit qui vos liberet de inſuperabili manu vltionis eius.
24 Illud autem rurſum repetens & concludens addam: Sacrificium laudis, inquit Dominus, glorificabit me apud homines, * & in eo ſacrificij genere eſt via, per quam ego aliquando oſtendam illi qui in eo ſacrificio occupatur, ſalutem meam ſempiternam, quam nullus oculus vidit, quam & impiorum oculi nunquam videbunt.

ANNOTATIONES.

PLERIQVE principiũ huius Pſalmi intelligunt Prophetæ de duplici Chriſti aduentu, & primos quidem duos verſus loqui de primo Chriſti aduentu, in quo per Euangelij prædicationem vocauit omnes homines ad fidem, & Dei agnitionem, quando etiam ex Sion prodiit ſpecies decoris eius, quia ex Hieruſalem cœpit prædicatio gloriæ Domini: ſequentes verò verſus quinque de ſecundo aduentu ad iudicium. Quidam verò omnia quæ hic dicuntur de aduentu Domini intelligunt de aduentu Chriſti in carnem: & quòd tunc ignis coram ipſo accenſus ſit, ignis ſcilicet ille, quem venit Dominus mittere in terram, vt arderet, & tempeſtas valida exorta, virtus, ſcilicet diuina quæ cooperans verbo nuntiorum ſuorum, totum ſibi orbem ſubegit. Verùm & ſcopo Prophetæ, & verbis quibus vtitur conuenientius fuerit, omnia de aduentu Chriſti ad iudiciũ intelligere, ſicut habet paraphraſis, vt quod dicit, locutus eſt, &, vocauit terram, propter certitudinem euentus, præteritum accipiatur pro futuro. Et quod dicit, ex Sion, &c. intelligatur de Sion cœleſti, ſicut illud Ioelis 3 Ex Sion rugiet Dominus, & de Hieruſalem dabit vocem ſuam, vbi manifeſte per Sion & Hieruſalem cœleſtis Dei manſio ſignificatur, per Sion & Hieruſalem adumbrata. Cæterùm alibi ſcriptura Deum ſimili modo, quo hic, introducit iudicantem & reprehendentem

suum populũ, aduocatis cœlo & terra in testem, vt cùm dicitur Mich. 6. Audiant montes iudicium domini, & fortia fundamenta terræ, quia iudicium Domini cum populo suo, & cũ Israel diiudicabitur. Deinde sequitur vox Domini redarguentis, Popule meus, quid feci tibi, &c. Et Isa. 1. Audite cœli, & auribus percipe terra, quoniã, Dominus locutus est. Deinde sequitur vox Domini: Filios enutriui, &c. Sed hoc est peculiare in isto loco, quod iudiciũ Dei particulare cũ populo eius super sacrificiis & lege introducturus, & de vniuersali Dei iudicio vaticinat, veluti ex illo iudicio particulare istud prodeat.

a Devs deorvm, &c.] Ex Hebræis manifestum est, genitiuum, Deorũ, coniungendũ non cum nominatiuo Dominus, sed cum nominatiuo, Deus, vt sit ordo: Dominus qui est Deus deorũ. Nam pro, Dominus, Hebræis est nomẽ Dei tetragrammaton, quod illis est velut propriũ Dei nomen, quod nõ admittit genitiui regimen. Quanquã autẽ intelligi posset, locutus est ea quæ mox sequuntur: Audi popule meus, &c. & ad ea audiẽda vocasse Deũ vniuersam terrã tanquam testem dicendorum: tamen communiter propter sequẽtia, quæ ad vniuersale & extremum pertinent iudicium, etiam hæc ad illud referuntur, vt præterita per futura exponantur.

b Advocabit coelvm, &c.] Multi nostri libri habent præteritum, Aduocauit, vt respondeat primo versui, in quo dicitur: Et vocauit terram. Alij habent, Aduocabit, atque ea lectio originalibus tum Hebræis, tum Græcis cõsentit, quomodo & D. Augustinus legit, & Cyprianus serm. 3 vbi in hunc versũ legit: Aduocabit cœlum de sursum, & terram deorsum, vt separent populum suum: intelligens scilicet cœlum & terram aduocari, vt vtrumque suos reddat mortuos. Dictio enim Græca hoc loco posita διακρῖναι, significat etiam diuidere, & separare. At eandem hoc loco positam pro diiudicare, dictio Hebræa ostendit, quæ manifestè significat iudicare. Itaque intelligendum, cœlum & terram aduocari vt sæpius in scripturis, vt sint testes iustitiæ & sententiæ diuinæ. Familiaris enim est hic mos in scripturis, vt per prosopopœiam, inanimata, & maximè cœlum & terra, in testimonium aduocentur, quo significatur maximi momenti esse quæ dicũtur, ac creaturas aliquando vindicaturas ipsos præuaricatores.

Congregate illi, &c.] Cùm de vniuersali iudicio & in præcedentibus versibus, & in sequenti sit sermo, atque ad illud iudicium omnes sint conuocandi, & non solùm hi qui sunt de Dei populo: tamen horum tantùm meminit, tum quòd horum peculiariter in iudicando sit habenda ratio, cùm infideles iam iudicati sint, tum quòd sermonem suum instituit ad vtilitatem hominum suæ ætatis, & eorum quos iam hoc Psalmo susceperat instruere. Sanctos itaque vocat omnes Israelitas, sicut & D. Paulus omnes Christianos illos dicit ordinare testamentum Dei super sacrificia, vel, vt legit D. Cyprianus, in sacrificiis: (Græcè enim est ἐπὶ θυσίαις) quod de sacrificiis eorum, in quibus maximè operam collocabant, sit acturus: quasi dicat, adeste vt audiatis quid pronunciaturus sit Deus de his in quibus securè confiditis, & gloriamini. c

Non accipiam] Plerique istud putant referendum esse a tempus noui Testamenti, in quo iam reiecit Deus omnia legalia sacrificia. Verùm hoc Dominum hîc non voluisse, patet ex subiecta causa. Quoniam meæ sunt omnes feræ syluarum, &c. ex qua satis patet hunc versum sic esse accipiendum, vt ideo dicat Dominus se non accepturum vitulos, quia nihil propriè ab alio accipere dicimur, nisi quod illius est, & nostrum non est, sed per ipsius donationem fit nostrum. d

Immola deo, &c.] Relectis sacrificiis quę videri poterãt offerri, quasi quibusdã Deus indigeret, sicut illa diis hominibusq; offerri solent, ex cõmodè sequitur sacrificia, quib' testamur omnia nobis a Deo prouenire, & nos eius donis indigere, qualia sunt sacrificiũ laudis, & cùm pro perceptis aut percipiẽdis beneficiis vota illi persoluimus, illumq; in necessitate piis precib' inuocam'. e

In finem Psalmus Dauid, quando venit ad eum Nathan Propheta, quando intrauit ad Bersabee.

ARGVMENTVM PSALMI L.

Continet hic Psalmus, vt ex titulo patet, precem Regis Dauid, quam fudit ad Deum cùm per admonitionem Nathan Prophetæ, super adulterij & homicidij grauissimis sceleribus, post longam in peccatis suis impœnitentiã, tandem peccatorum suorum magnitudinem agnouit. Serò itaque peccata sua agnoscens, feruenti ac humili oratione certaque fiducia per multiplicem Dei misericordiam, primùm peccata sua remitti ac purgari, tum & Spiritum sanctum per peccata sua deperditum reddi sibi postulat. Id vt assequatur, sese ad docendũ alios bonitatémque Dei prædicandum, quæ germanæ resipiscentiæ officia sunt, offert, adiungens in fine, communem precem pro instauratione ciuitatis Hierusalem, ne propter peccatum suum ea intermitteret Deus, quæ in ea facere instituerat, sub cuius typo Ecclesia vera Hierusalem instaurationem precatur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 *Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiam tuam.*

2 *Et secundùm multitudinem miserationum tuarum † dele iniquitatem meam.*

Iserere mei, ô Deus, secundùm immẽsam misericordiam tuam. Inmẽsum enim esse profiteor quod deliqui, vt qui sciens grandia mala commiserim.

2 Et secundùm multitudinem miserationum tuarum, quas ab initio mundi semper hominibus te inuocantibus exhibuisti, multiplicem iniustitiam meam dele à conspectu tuo vt eam non videas ad vltionem. † Absterge item à spiritu meo defœdato peccatis meis.

3 *Amplius laua me ab iniquitate mea, * & a peccato meo munda me.*

3 Et quoniam me plurimùm commaculauit turpitudo peccatorum meorum, tu etiam multùm laua me ab iniquitatibus meis, * tuaque abundanti ablutione à peccatis meis me totum purum redde. a

4 *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco: * & peccatum meum contra me est semper.*

4 Scelera enim mea, quæ iamdiu dissimulaui, ecce iam agnosco, * & peccatũ meum assiduè mihi ob oculos mentis meæ versatur, cuius cõsideratione cõtinuè anima mea affligitur & cõteritur. Cùm ergo iam serò expendã apud me meã iniquitatẽ, hæc est causa, cur tam ardẽter implorem tuam misericordiam, & misericordiæ tuæ abundãtiam. Rursum hoc ipsum te meritò mouere debet, vt desideratã præstes misericordiã.

5 *Tibi soli peccaui, * & malum coram te feci, * vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.*

5 Iniquitatem, inquã, meã agnosco, dicens: Tibi, Domine, imò tibi soli peccaui, quoniã etsi etiam meis sceleribus alios læserim, tu solus es, cuius leges præuaricatus sum, quiq; mea peccata vindicare potes: * & grãde malum feci, nõ tam corã hominibus, qui aut peccatũ meum ignorãt, b

aut

aut reprehendere non audent, quàm coram te,cuius oculos omnia per-
lustrantes nõ sum reueritus,* vnde fiet,vt si mihi hãc iniquitatem con- c
donaueris & promissa seruaueris,iustus habearis in promissis tuis,& vin
cas cùm quis facta tua expenderit.Iam enim in me [illegible] gẽt omnes,te
secundùm promissionem tuã veniam pœnitentibus non denegare. Iam
quoque omnes cognoscent tantã tibi in seruandis promissis esse iustitiã
& fidem,vt ne ob peccata quidem hominũ promissiones tuas irritas fa-
cias,quãdoquidẽ mihi rursũ placatus seruaueris, quicquid de successore
regni,de cõfirmatione,& semine sacto ex me nascituro pollicitus fuisti.

6 Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.
** & in peccatis concepit me mater mea.*

6 Congruum est autem,vt ad indulgentiam peccatorum meorum fa- d
cilis sit misericordia tua ob innatam peccandi pronitatem. Ecce enim
cum iniquitate conceptus sum, * & statim vt me mater mea concepit,
peccatum mihi adhæsit.

7 Ecce enim veritatem dilexisti,
** incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.*

7 Nec tamen in hanc naturæ corruptionem meum peccatum reijcere
volo.Scio enim te,vt omnem fucum atque omne mendacium odire:ita
veritatem & integritatem animi diligere: proinde ecce verè & ex ani-
mo me peccasse cõfiteor, idque grauissime, * quia mihi manifestare di-
gnatus es multis incognita & occulta decreta sapientiæ, ita vt impru-
dentiæ peccata mea tribuere non possim, imù ea per summam ingrati-
tudinem commissa profiteri debeam.

8 Asperges me Domine hyssopo,
** & mundabor,*
** lauabis me , & super niuem dealbabor.*

8 Itaque quoniam me vehementer pollutũ agnosco, tu quæso me in-
uisibiliter veluti hyssopo asperge : vt quomodo sacerdotes in expiatio-
nem immundorum,hyssopi aspersionem corpori adhibent:ita tu spiritũ e
mundes, idque aquis spiritus tui,ac sanguine filij tui, in consummatam
peccatorum meorum expiationem,quam hyssopi externa aspersio signi
ficat. * Id si feceris, verè mundabor secundùm animam peccatis meis
pollutam. * Si tu me lauare digneris,ipsa iterum niue albior fiam.

9 Auditui meo dabis gaudium & lætitiam,
** & exultabunt ossa humiliata.*

9 Fac me quæso in conscientia audire vocem gaudij & lætitiæ, plenam
peccatorum remissionem,tuíque fauoris restitutionem mihi in spiritu si-
gnificando. * Id vbi feceris,omnes vires animæ & corporis nimio pœ-
nitentiæ dolore atque iræ tuæ timore afflictæ , atque confractæ exulta-
bunt, gaudio omnia corporis membra peruadente, atque ad laudandum
te,& seruiendum tibi promptè exilient.

10 Auerte faciem tuam à peccatis meis,
** & omnes iniquitates meas dele.*

10 Auerte itaque faciem tuam à peccatis meis , vt non eorum ampliùs
recorderis ad vindicandum,* & omnes iniquitates meas dele e conspe-
ctu tuo,vt non eas mihi imputes in pœnam.

11 Cor mundum crea in me Deus,
** & † spiritum rectum innoua in visceribus meis.*

11 Mentem puram crea in me Deus,qui id solus potes, * & cùm spiri-
tus meus prauè obliquatus sit,& peccati vetustatem contraxerit,tu rur-
sum innoua in interioribus meis spiritum rectum, sic vt animam meam
facias non nisi quæ recta sunt cupere, † spiritúmque illum tuum ab om-
ni prauitatis obliquatione alienum , & quicquid rectum ac bonum est
docentem,rursum immittas intimis animæ meæ viribus.

12 Ne proijcias me à facie tua,
** & spiritum sanctũ tuum ne auferas a me.*

12 Ne quæso offensus peccatis meis,me solito tuo fauore, cura, & cu-
stodia destituas: * & spiritum illum tuum sanctum, quo solo nos [illegible]cti
esse possumus, tu ne penitus auferas, & alienes à me, sed deperditũ iam
restitue,vt me rursum sanctificet.

13 † Redde mihi lætitiam salutaris tui,
** & spiritu principali confirma me.*

13 Atque per hunc spiritum mihi restitutũ,redde mihi gaudium,quod
de salute mihi per te præstãda concepi. † Restitue lætitiã,quam de Sal-
uatore Messia ex me nasciturо, déque salute per eum exhibẽda humano
generi habueram,& ne vnquam ampliùs à tua gratia excidam, tu me in
omnibus bonis stabilem fac,spiritu tuo munifico,regióque, ac potenti,
qui regia liberalitate dona sua petentibus libenter elargitur : qui, vt est
omnium Dominus & princeps , facilè hominũ mentes in bona consta-
bilire potest:quique hominem sui iuris facit,ac cupiditatum noxiarum
dominum, liberum & alacrem ad omne bonum perficiendum.

14 Docebo iniquos vias tuas,
** & impij ad te conuertentur.*

14 Hoc vbi præstiteris mihi,non iam ipse tantùm vias tuas teram,sed
qui meo exemplo alios praua docui,iam etiam iniquos docebo verbo &
scriptis vitæ actiones tibi gratas, viásque quibus peruenitur ad te, * &
mea doctrina atque exemplo,impij abs te alieni conuertentur ad te.

15 Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ,
** & exultabit lingua mea iustitiam tuam,*

15 O mi Deus,Deus author salutis meæ,libera me à reatu innoxij san-
guinis per me effusi , propter quem , secundùm legis tuæ præscriptum,
etiam ipse mortis sum reus.Libera me à peccatis,quæ sunt carnis & san
guinis corruptiones,animamq; meam fœde cruentarunt. * Id vbi fece- f
ris,lingua mea cum summa mentis exultatione canet tuam iustitiã quã
mihi exhibuisti,remittens secundum promissiones tuas peccata mea.

16 Domine labia mea aperies,

16 Domine, labia mea , quæ ad laudandum te iam inepta facta sunt,
quæque in laudem tuam præ dolore aperire iam non libet, tu quæso
aperi rumpendo peccatorũ atque doloris vincula, quibus occlusa sunt,

** & os meum annunciabit laudem tuam.*

ac nouam laudandi te materiam suppeditando, * & os meum deprædi-
cabit omnibus laudem tuam, quouis tibi sacrificio externo gratiorem.

17 Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem vtique,

** holocaustis non delectaberis.*

17 Dico autem me laudem tuam annunciaturum, potius quam exter-
num aliquod sacrificium oblaturum, quia si pro expiatione peccatorum
meorum à me exegisses sacrificium aliquod externum, obtulissem sanè
illud, * verùm holocaustis non per se delectaris, nec adeò tibi placent,
vt per ea peccata apud te purgentur & dimittantur.

18 Sacrificium Deo spiritus contribulatus,

** cor contritum & humiliatum Deus non despicies.*

18 Sed sacrificium tibi Deo gratum, & ad expiationem peccati coram
te valens est animus seipsum dolore pœnitentiæ affligens ac mactans,
* animam verè contritam & delectam tu Deus nullo vnquam tempore
despicies, quemadmodum nunc parui facis externa sacrificia, quæ & suo
tempore in totum es abiecturus.

19 Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion,

** & ædificentur muri Hierusalem.*

19 Tandem autem & pro communi populi tui salute precor te, vt ne
peccatis meis offensus desistas benigno fauore tuo prosequi ciuitatem g
tuam Hierusalem, in qua me regem constituisti, & cultum tuum per me
instaurare cœpisti: sed quanquam id demeruerim, per bonam tamen
tuam voluntatem benefac Domine ciuitati Sion, * & ædificentur quæ-
so per te muri Hierusalem: da vt hæc ciuitas fœlicè habeat in omnibus
rebus progressum, ac potissimum in religione ac timore nominis tui.

20 Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes & holocausta,

** tunc imponent super altare tuum vitulos.*

20 Tunc cultu tuo in ea ciuitate egregiè constituto, grata tibi erunt h
sacrificia, quæ ex iustitia interiori tibi offerentur, oblationes item liba-
minum & holocausta, * tunc omnes Israëlitæ vnanimiter ponent vitu-
los super altare, quod in hac ciuitate tibi vnicè delegisti. In hac autem
quam peto ciuitatis Hierusalem consummatione, illud multò magis pe-
to, vt per nasciturum ex me Messiam, veram Hierusalem, fidelium scili-
cet Ecclesiam, cuius nostra Hierosalem typus est, ex omnibus gentibus
ædifices. Quod vbi feceris, iam post externa hæc, ac carnalia sacrificia,
tibi parum probata, in noua Hierusalem offerentur tibi vituli labiorum
confitentium nomini tuo, ac sacrificia iustæ conuersationis, holocausta
spiritus & corporis humani, tibi longè gratissima.

ANNOTATIONES.

AMPLIVS LAVA ME] Quod dicitur,
ampliùs laua, intelligi potest plusquam ha-
ctenus lauasti. Id enim & Græca propriè si-
gnificant. Habent enim ἐπὶ πλεῖον. Hebræa
tamen dictio tantum significat multum: quomodo &
Euthymius id quod Græcis est, secundo loco exponit.
a Verùm est, locus hic præterquam quod apertè ostendat per
peccatum maculas aliquas inhærere menti, etiam docet non
statim per simplicem peccatoris pœnitentiam & conuersionem
ad Deum, perfectam consequi suorum peccatorum [illegible]
sionem & curationem: sed manere etiam dimisso vtcunque
b peccato, reliquias quasdam pu[illegible] atque cruciatus
TIBI SOLI PECCAVI [illegible] maior est
emphasis. Sic enim est Tibi, soli, [illegible] Soli autem
Deo se peccasse deplorat, [illegible]
mum militem grauiter peccasset [illegible] Dei solius legis
transgressus esset, quódque eum solum h. beret, qui eum [illegible]
quam reum ad pœnam rapere posset [illegible]
vnum ipsum cru[illegible] Deum [illegible]
in homines commisisset, ideò [illegible]
offendisset. In quo sensu etiam quiuis peccator dicere
potest se soli Deo peccasse. Cum emphasi item intelligi
debes dictum quod sequitur: Et m[illegible]
Emphasis enim est in illo, [illegible] significan-
tiùs Hebræi: In [illegible] culis tuis, hoc est [illegible] au-
ges suum malum, vt quod non [illegible] Deo spectante
committere. Emphasis, cum est in dictione, malum, cui
hoc loco apponitur articulus, הרע Harag, sicut & Græ-
cis τὸ πονηρὸν, vt significetur grande malum & c[illegible]men.
c VT IVSTIFICERIS, &c. Plerique coniunctio-
nem, vt, referunt ad verba mediatè præcedentia, miserere
mei, munda me. Verùm hic sensus non videtur conuenire
intellectui Pauli, qui ad Ro. 3. ex hoc loco colligit Dei
iustitiam ex nostra iniquitate illustriorem fieri, quod ex il-
la connexione non potest c[illegible]gi. Ex hac enim connexione,
miserere mei, vt tu iustificeris in verbis tuis, quibus mi-
sericordiam pœnitentibus promisisti, non tam sequitur Dei
iustitiam declarari ex nostra iniusti[illegible] quam quod ex Dei
misericordia eius iustitia illuceat. Vnde me[illegible] est con-
iunctio, vt, coniungenda cum verbo pec[illegible] tamen, vt non
denotet finem sed tantum consecutionem, quemadmodum
etiam annotauit Theophylactus super [illegible] a[illegible] Rom.
Cæterùm inter varias huius loci explicationes, quarum
communiores prosequitur paraphrasis, simplicissima &
maximè genuina videtur esse ipsius Euthymij, qui hæc
refert ad verba Domini, quæ per Nathan locutus est
Dauid, disceptans cum eo, & in iudicium cum eo ingres-
sus, vt est 2. Reg. 12. vbi Deus per Prophetam cum re-
da[illegible], quòd [illegible] to tantis ab eo acceptis beneficijs, &
adhuc accipien[illegible]s, ipse contrà in benefactorem ingra-
tus extiterit: vbi & Dei iustificatione ostensa, condem-
natio ip[illegible] Dauidis tanquam rei conuicti, subiicitur.
Itaque [illegible] ius erit: Lubenter me in te grauiter peccasse
confi[illegible]or, ita vt cum inter nos causa discutitur, & tu
mecum iudicaris, tu in tuis sermonibus, quibus me reum
agi[illegible], iustam causam agere inueniaris, & ego vicissim ve-
lut erga tantum benefactorem adeò ingratus magis
conde[illegible]ner: nihil habens quo me contra te defendam
& tuear. Iuxta quem sensum etiam facilè fuerit intel-
l[illegible] quomodo ad Dauidis imitationem hæc verba
cuiuis pœnitenti conueniant. Vnusquisque enim agno-
scere [illegible] ipso debet: Deum in scripturis omnes peccati
re[illegible]s agere [illegible] ita vt omne os obstruatur, & subditus fiat
omnis mundus Deo. Vnusquisque item in interiore men-
tis redargutione, qua Deum sentit secum loquentem &
redarguentem, fateri debet Deum iustum esse: se verò
reum. Deum non esse culpandum, sed se solum ob in-
gratitu[illegible]em, & liberam peccandi voluntatem.
E[illegible] ENIM VERITATEM DILEXISTI]
Versus ille obscurus est, & variè ob id explicatur. Sunt d
enim qui intelligunt de veritate Dei, sine quam exhibet,
dum secundum promissa sua misericor[illegible]er ignoscit
pœnitentibus, vt iam hic secunda ratio afferatur, ob
quam Deum misereri conueniat: siue quam exhibet, dum
secundùm iustitiam suam non sinit peccata impunita,
quomodo intelligit D. Augustinus. Verùm ex Hebræo
satis constat hunc locum magis accipiendum de veritate
quæ fit in homine. Nam Hebræa habent: Ecce veritatem
di[illegible] in intimis. Quo significat Deo probari maximè
integ[illegible] cordis, vt nihil fictum [illegible], vel duplex in ho-
mine, nec sit, vt alio Psal. 31 dicitur, in spiritu eius dolus.
Itaque quo remissionem impetret, significat se non velle
[illegible]mulare peccatum suum, nec excusationis causas præte-
xe[illegible] sed ex animo illud confiteri, & detestari coram Deo
[illegible] integritatè cordis amat. Ideoque in exag[illegible]erationem
su[illegible] peccati subijcit: Incerta & occulta sapientiæ tuæ ma-
nifestasti mihi. Significat in his verbis secundum Euthy-
mium, e[illegible] grauiùs se deliquisse, quò magis Dei voluntas ipsi
fu[illegible]at patefacta. Magna enim fuit ingratitudo, quòd cum excel-
leret intelligentia cœlestis doctrinæ, & prophetico spiritu
esset

esset donatus, tamen instar bruti pecudis, proiecit se ad foedam libidinem. Cum ergo superiori versu discit de ingenita corruptione naturæ, quæ ad peccati sui accusationem, quodammodo pertinebat, hoc iam versu illud vehementer accusat, vt obseruare liceat in his verbis ea primi agitationem animi perturbari, seq; in partes contrarias versauti. Ad quod innuendum valet aduerbium, ecce in vtroq; sensu positum. Cæterum ad quid referenda sit coniunctio, enim, in vtroq; versu addita, anxie quærendum non est, cum non sit apud Hebræos. Et Enthymius fatetur, quod ad sensum attinet, superesse.

e ASPERGES ME DOMINE HYSSOPO.] Domine, non habent nec Græca, nec Hebræa, nec Augustinus, nec nostri codices emendatiores. Verba, asperges & lauabis, pro imperatiuis accipienda sunt: Asperge & laua. Duo autem obseruanda in his verbis sunt quæ emphasim habent: nempe & quod hyssopo aspergi velit, & quod a Domino aspergi velit. Et hyssopi quidem meminit, quod in solennibus cæremoniis ad expiationem institutis hyssopus adhiberetur, vt patet Leuit. 14. in expiatione leprosi: & Numeri 19. in capitulo, quæ fiebat per aquam lustrationis. A Domino autem vult aspergi, innuens exteriores aspersiones, quæ à sacerdotibus secundum legem impendebantur, non posse sibi sufficere ad mentis purgationem, quam quærebat, cùm illæ, iuxta Paulum, tantùm afferrent iustitias & mundities quandam carnis. Itaque sub hac locutionis forma, est allegoria, qua significare voluit, se petere vt quod in solenni expiationis corporalis cæremonia, quæ fit a sacerdotibus, exteriùs significatur, Deus inuisibiliter operetur in mente, perfectam munditiem & remissionē conferēdo. Et quanquam hæc simplex explicatio sufficere vtcunq; posset pro loci huius intelligentia, omnino tamen existimandum in hac locutionis forma aliquid amplius Prophetam intellexisse. Cum enim hyssopo non fieret aspersio, nisi per intinctionem eius in sanguine alicuius animalis occisi, aut in aqua, cui occisi animalis inerant cineres, omnino putandum est Prophetam etiam respexisse ad sanguinem illum & aquam, quâ mens per fidem aspersa verè mundatur, sanguinem sc. Christi, & aquam Spiritus sancti. Christus enim in ligno crucis, charitatis vinculo alligatus, vera est hyssopus, ligno cedrino per filum coccineum colligata, vt, qui sua humilitate tumefactionem cordis nostri sanet, sicut hyssopus valet purgandis & curandis præcordiis. Hæc hyssopus tincta in cruce proprio sanguine, aspergit per fidem credentes in eum, iuxta id quod de eo dixit Isaias: Ipse asperget gentes multas. Notandum & illud in hoc versu, quod & aspergi petit & lauari vt fiat perfectè mundus, qui se valde agnoscit pollutum. In lege enim veteri immundos duobus his modis legimus purificari solitos, aspersione scilicet, & ablutione.

f ET EXVLTABIT LINGVA MEA, &c.] Quoniam verbum, exultabit, verbum est neutri generis, & ob id accusatiuum ea sua natura non admittat: quidam illud mutauerunt in exaltabit, legentes: & exaltabit lingua mea iustitiam tuam. At exultabit legendum Græca apertè demonstrant, cum non habeant [illegible] sed ἀγαλλιάσεται. Eiusdem verbi occasione in Græcis quidam non accusatiuum legunt, τὴν δικαιοσύνην, sed datiuum τῇ δικαιοσύνῃ, vt patet apud Euthymium, vt sit sensus: Lingua mea exultabit propter iustificationem a te mihi præstitam. Plures tamen libri habent accusatiuum, iuxta quam lectionem verbum, exultabit, adiunctè debet accipi pro cantando celebrare & canere. Cæterum obseruationem aliquam adfert, quod dicit iustitiam tuam, cùm potiùs videbatur dicendum, misericordiam tuam, vel pietatem tuam, cùm in gratuita peccatorum remissione non tam Dei iustitia relucet, quam misericordia. Verùm sciendum in scripturis iustitiam Dei non semper eam dici, qua reddit vnicuique secundùm sua merita, bona vel mala, sed etiam eam, qua se veracem in promissis ostendit, quod etiam facit remittendo pœnitentibus peccata. Deinde iustitia in scripturis, siue dum Deo siue dum hominibus tribuitur, accipitur sæpe vt idem valeat quod virtus & bonitas ita vt pietas dicatur iustitia. D. Hieronymus in commentariis legit pluraliter, iustitias tuas & interpretatur Dei mandata. Alij iustitiam Dei interpretantur iustificationem, quam pœnitens ex Dei dono gratuito consequitur.

g ET AEDIFICENTVR.] Græca habent, καὶ οἰκοδομηθήτω, & ædificentur, vt verbum, ædificentur, sit imperatiui modi deprecatiue accepti. Et sic verisimile est vertisse interpretem, quemadmodum etiam habet psalterium vetus, quo vsus est Augustinus, & quædam nostra tum scripta, tum impressa. Nam iam petit benignè agi cum Sion ad illum finem vt muri Hierusalem ædificentur: sed ipsa ciuitatis ædificatio est, quam Dei benignitate impendi cupit. Et quod ad literam quidem attinet, Hierusalem etiamsi esset extructa nondum ad summam peruenerat perfectionē, quod præcipua adhuc deesset eius pars, templum. Sub quo arca poneretur, quæ eatenus adhuc erat tantùm sub tugurio. Verùm omnino videtur his verbis non precari potissimùm eam ædificationem ciuitatis, quæ manibus hominum fieri potest per magnificarum ædium & murorum extructionem sed quæ consistit in bono ciuitatis statu, per obseruationem mandatorum Dei, & religiosum Dei metū & cultum. Hebræa enim habent: Et ædifica muros Hierusalem. Ædificat autem Deus muros ciuitatis, ipsamque ciuitatem cum promouet eius fœlicitatē, quæ in Dei cultu potissimùm est sita. Cui bene cōuenit, quod huius versus prima pars potiùs sic verti deberet tum ex Hebræis, tum ex Græcis, Bonam fac Domine in bona voluntate tua ipsam Sion. Græcè enim est, ἀγάθυνον . τὴν Σιών. Nisi enim hoc versu Propheta præcipue precetur, vt in regia ciuitate Hierusalem Dei timor & cultus obtineat, quomodo subiūgit; Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ? Neque enim ob speciosam ciuitatis ædificationem, sacrificia reddentur acceptiora, sed si Dei timor ibi obtineat & vigeat. Tūc enim continget ibi offerri sacrificia iustitiæ, hoc est, quæ ex mente iusta procedunt.

h TVNC ACCEPTABIS, &c.] Quanquā nos conformiter cū Græcis habeamus singulari numero sacrificiū iustitiæ, ne quis extra rē philosophetur hic de singulari aliquo sacrificio, quod iustitiæ dicatur, sciendū Hebræa habere pluraliter sacrificia iustitiæ. Opponit autē sacrificia iustitiæ, sacrificiis quæ nihil habebant præter inanem pompam, quæq; a Iudæis veluti meriti & compensationis causa offerebantur, de qualibus prius dixit: Holocaustis non delectaberis. At sacrificia iustitiæ sunt quæ ex animo per iustitiam & pium in Deum affectum proficiscuntur quę tum demū offeruntur a populo, cum Dei benignitate religiosus metus obtinet apud omnes.

ARGVMENTVM PSALMI LI.

Psalmum hunc, vt ex titulo satis patet, David cōposuit, cùm ab Abiathar filio Abimelech sacerdotis audisset Doeg Idumæum Sauli prodidisse se fugientem, ac Abimelech sacerdotem accusasse, quod panes & gladium fugiēti dedisset, tum & iussu Saulis occidisse primùm quidem octogintaquinque sacerdotes deinde & cunctos sacerdotalis ciuitatis Nobe viros, mulieres, paruulos, boues, asinos, & oues. Contra hunc itaque in consolationem sui, & eorū qui iniuria affecti fuerant, hoc Psalmo inuehitur: memorans primùm peruersum animum & studiū Doeg. tum exterminium illius, & ex eo iustorum gaudium prædicens, suamque qui in Deo semper confisus fuerit, gratulationem promittens. In his autem quæ David passus est à Doeg, proditionis & auaritiæ notato, typus est eorū quæ Christus a Iuda proditore pertulit. Proinde secundùm mysticum sensum Psalmus hic, inuectio est contra Iudam. Christum itaque prodentem, & tradentem inimicis eius Iudæis. Potest & ad exemplum Christi ac Dauidis efferri Psalmus hic a quouis iusto contra eius infestatores quoscunque siue dæmones, siue homines, quorū Doeg & Iudas quædam sunt figura: sicut iustorum, Christus & David sunt exemplar. 1. Reg. 21.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?
2 Tota die iniustitiam cogitauit lingua tua.
** sicut nouacula acuta fecisti dolum.*
3 Dilexisti malitiam super benignitatem.
** iniquitatem magis quàm loqui æquitatem.*
4 Dilexisti omnia verba præcipitationis lingua dolosa.
*5 Propterea Deus destruet te in finem, * euellet te & emigrabit te de tabernaculo tuo: * & radicem tuã de terra viuentium.*
6 Videbunt iusti & timebunt.
**& super ipsum ridebũt & dicent: Ecce homo, qui non posuit Deũ adiutorem suũ.*
*7 Sed sperauit in multitudine diuitiarum. * & præualuit in vanitate sua.*
8 † Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei.
** speraui in misericordia Dei in æternum, & in seculum seculi.*
*9 Confitebor tibi in seculum, quia fecisti. * & expectabo nomen tuum. * quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.*

VT quid glorians in tua quam perpetrasti prauitate, tu qui ad faciendum iniquitatem potens es? Psal. 51.
2 Omni tempore cogitasti lingua tua loqui iniusta, ad iustorum oppressionem, assiduè ex præmeditato corde malo, lingua tua elocuta est iniqua, *fecisti fraudem ac si esses acuta nouacula. Nã quomodo acuta nouacula grauiter vulnerat eos quos vel leuiter tetigerit: ita quos tuis dolis circumueniri vel obiter cõtigerit, eos prorsus internecioni dedisti. Et quomodo nouacula acuta, sua acutie omnes simul pilos deradit: ita & tuis fraudibus circumuentos vsque ad omnimodam perditionem adegisti.
3 Amasti malitiam magis quàm bonitatem, * elegisti magis loqui iniquitatem quàm æquitatem.
4 Dilexisti omnia huiusmodi verba, quibus præcipitari & perdi innocẽtes possent: lingua tibi est non nisi ad fraudes parata, eãq; linguã dilexisti. a
5 Propter hæc omnipotẽs Deus perdet te in perpetuum, *de habitatione tua ac domo tua, in qua iam gloriosus habitas, ipse te penitus euellet, & emigrare faciet: *sed & omnem tuam progeniem, omnémq; tuã gloriam, fortitudinem, ac diuitias, quibus in hoc mundo firmiter radicatus tibi videris, auferet Deus de hac terra viuẽtium, téq; cum tua impia progenie transferet ad terram eam, in qua perpetua mors regnat.
6 Videbunt iusti hanc Dei de seipso sumptam vltionẽ, videntésq; magis Dominum reuerebuntur, quẽ pro suis contra iniquos tã iustè agere, & in vindicandis sceleribus tam seuerum esse considerabunt, *super ipsum ob stultos eius conatus ridebunt, & dicẽt: Ecce hic est ille vir, qui non elegit sibi Deum in adiutorem suũ, nec in eius adiutorio cõfisus est.
7 Sed fiduciam habuit in multitudine diuitiarum suarum, & *per dolos suos ac scelera roborauit se contra innocentes, eísque præualuit.
8 Et quidem, vt dixi, eradicabatur ille de habitaculo suo, quoniã in Deo non est confisus. Ego verò quẽ ille succidere conatus fuit, in domo Dei similis ero oliuæ semper virẽti, ac fructiferæ in pingui humo plantatæ. In sanctorum enim Ecclesia, horto fertilissimo, ac cœlestibus aquis semper irriguo, firmiter plantatus, Deo me custodiente, semper virens ac florens perseuerabo, fructus bonorum operum Deo gratos omni tempore proferens. † Et quanquam nunc à tabernaculo & templo Dei exul agam, tamen cum populo Dei in domo eius longo tempore versabor assiduè virens & florens, ac fructus pinguissimos proferens, * spem enim meã potius in misericordia Dei, quam nullo vnquam tempore deponam. b
9 Laudibus te efferam in perpetuum, quia fecisti iustam de iniquo vindictam, mihiq; quam speraui salutem attulisti, * & cum omni lõganimitate præstolabor semper deinceps te, tuamq; opem, & clementiam, quæ de te prædicatur, * Tu enim & nomẽ tuum admodum est gratum sanctis tuis, & ab eis habetur valde ad benefaciendum expositum quantumuis illud ingratum sit impiis,

ANNOTATIONES.

a
IN LINGVA DOLOSA] Hanc orationẽ quidam in vocatiuo casu accipiũt: Alij in ablatiuo, quemadmodum & psalterium Romanum habet, in lingua dolosa. Alij in nominatiuo casu, vt per se accipiatur. Græca autem habent accusatiuum γλῶσσαν δολίαν, linguã dolosam. Atque sic ex Hebræo vertit Hieronymus. Ita quoque habet psalteriũ vetus, quo Augustinus vsus est, similiter & quædam nostræ lectionis exemplaria. Proinde hęc lectio meritò præferenda est.

b EGO SICVT OLIVA.] Pulchra est oppositio inter se iustum, & iniquum, de quo locutus est. Nã illum eradicandum dixit, quia non in Deo sperauit: se verò in domo Dei plantandum, quia in Deo sperauit.

In finem pro filiis Mahalcth intellectus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI LII.

Eiusdem est argumenti cum Psalmo 13. cum quo etiam in verbis planè idem est, exceptis his quæ ex Paulo in eum Psalmum sunt translata, & versu 7. huius Psalmi.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Dixit insipiens in corde suo, non est Deus.
2 Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in iniquitatibus.

IMPII vera sapientia destituti, pro sua maxima insipientia persuaserunt animo suo, nullum esse Deum qui omnia moderetur, & rationem habeat eorum quæ ab hominibus fiunt.
2 Atque ob hanc vanissimam persuasionẽ corrupti sunt, ac toti deprauati, adeò vt per suas iniquitates detestabiles facti sint Deo, omni-

** non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.*

omnibusq; bonis * non est inter eos quisquam, qui faciat quod bonum est coram Deo.

3 Deus de cœlo prospexit super filios hominum.
** vt videat si est intelligens aut requirens Deum.*

3 Deus e cœlo, in quo peculiariter habitat, in terras prospexit super filios huius seculi, non ex Deo natos, sed humanũ tantùm referentes originem, *vt consideret an in tanta istorum multitudine quisquam sit rectè sapiens, quiq; studeat Deum agnoscere, illique piis operibus placere.

4 Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. non est qui faciat bonum
** non est, vsque ad vnum.*

4 Verùm frustra circumspexit. Nam omnes a vero Deum recta viuẽdi ratione deflexerunt ad iniquitatem: omnes pariter suis corruptis moribus inutiles facti sunt ad faciendum quod bonum est, *non est inter eos qui benefaciat, non est ne vnus quidem.

5 Nónne scient omnes qui operantur iniquitatem,
** qui deuorant plebem meã vt cibum panis?*

5 Itaque Dominus è cœlo hæc prospiciens, Profectò, inquit, homines isti impii, qui me modò agnoscere noluit, quiq; me non esse, sibi persuadentes, liberè iniquitatibus seruiunt, * cultoresq; meos sine aliqua commiseratione deuorant, dispuliant, ac perdunt, ad eum modum quo à comedente voratur panis, serò tandem maximo suo malo me cognoscent, cùm meam in se vltionem sentient.

6 Deum non inuocauerunt,
** illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.*

6 In Deũ spem suam non posuerunt, ac proinde eum qui solus in quauis necessitate inuocandus est, non inuocauerunt: * propter quod maximo timore timebunt, vbi non erit timor aliquis his qui Deum in præsenti vita coluerunt, & inuocauerunt.

7 Quoniam Deus dissipauit ossa eorum qui hominibus placent:
** confusi sunt, quoniã Deus spreuit eos.*

7 Deus enim in suo tempore disperdet, & ad nihilũ rediget vires, omnémque fortitudinem eorum qui Deo placere non student, nec illum inuocant: sed quærunt hominibus placere, pendéntq; ab illorum auxilio & fauore, * pudore afficientur à Deo quoniam eos à se abiiciet in æternas miserias.

*8 Quis dabit ex Sion salutare Israel, *cùm conuerterit Deus captiuitatẽ plebis suæ, exultabit Iacob, & lætabitur Israel.*

8 O vtinam Deus det in monte Sion salutem Israëli, populo suo colẽti ipsum, qui nunc in tanta impiorum multitudine grauiter ab impiis premitur. Id certè Deum certò facturum confido, ac tum quidem populus eius à misera hac captiuitate & oppressione liberatus, solida lætitia gaudebit & exultabit.

ANNOTATIONES.

EVS DISSIPAVIT OSSA EORVM, &c.] In Psalmo 13. pro hoc versu legimus, quoniã Dominus in generatione iustorum est, &c. quo versu redditur ratio, quare impii in nouissimo die trepidabunt, quia consilium iustorum irriserunt, & contempserunt, qui in Deo spem suam collocandam existimarunt. Hîc verò dicitur, quòd ideò trepidabunt, quia in hominibus spem suam collocarunt, eisque ob id placere studuerunt, proinde idem diuersis sententiis significatur. Hebræa autem aliter modò habent: quoniam Deus dissipauit ossa circundantis te, confundens, scilicet, eos, quoniam Deus spreuit eos. secundum quam lectionem sermo est ad populum Dei, quem prius impii vorare dicti sunt. Hebræus [illegible] interpres pro חנך chonach, quod est circũdãti te, legisse videtur חנף choneph, hoc est, hypocritæ, & eorum qui hominibus placere quærunt, quos vocant Græci ἀνθρωπαρέσκους. Eundem ferè sensum reddit Chaldaica paraphrasis, quem Græci: nam sic habet: Deus disperdet ossa exercituum peccatorum: erubuerunt, quoniam verbum Dei abiecit eos.

In finem, in carminibus intellectus Dauid, cùm venissent Ziphei, & nuntiassent Sauli: Nónne Dauid absconditus est apud nos?

ARGVMENTVM PSALMI LIII.

Vir sanctus proditione Ziphæorum semel & iterum in maximum periculum adductus, præsenti Psalmo opem Dei contra persequentes se orat, promittens Deo sacrificium gratiarum actionis, & canticum laudis pro præstanda sibi salute, & inimicorum suorum iusta vltione. In his autem etiam Christi typum prætulit, atque exemplo est omnibus iustis quos simili ratione Dominus subinde exercet.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Deus in nomine tuo saluum me fac. * & in virtute tua iudica me.*

EVS per misericordiam, iustitiam ac potentiam, quæ in te Psal. prædicatur, saluum quæso me fac ab inimicis meis, & cùm 53. omni humano destitutus sim præsidio, & quãtum ad meas vires attinet, inferior sim hostibus meis, *tu quæso per fortitudinem tuæ diuinitatis pro me fac iudicium aduersus persequentes me.

*2 Deus exaudi orationem meã, * auribus percipe verba oris mei.*

2 Mi Deus, exaudi quæso orationem meã, *attende ad verba oris mei: eàque clementer suscipe, exaudiens ea.

3 Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, &

3 Congruum est enim vt exaudias, quoniam ecce hi qui alieni sunt à te contemptores nominis tui, consurrexerunt contra me, & qui fortiores sunt quàm vt ego eis præualere possim, quæsierunt vitam mihi eripere:

fortes quæsierunt animam meã, & non proposuerunt Deũ ante conspectum suum.*
4 *Ecce enim Deus adiuuat me,& dominus susceptor est animæ meæ.*
5 *Auerte mala inimicis meis, * & in veritate tua disperde illos.*
6 *Voluntarie sacrificabo tibi * & confitebor nomini tuo domine,quoniã bonum est.*
7 *Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me * & super inimicos meos despexit oculus meus.*

* nec ob oculos mentis suæ constituerunt sibi Deum, vt eius timore à proposita malitia sua reuocarentur.
4 Verùm non est quod mihi anxiè ab illis metuam, quoniã ecce Deus est qui mihi semper opem adferre solet, quémque & nunc mihi auxilio esse non dubito,Dominus defensor est vitæ meæ, quam mihi eripere illi conantur,
5 Quare certò confido quòd à me auertes mala in inimicos meos, retorquens in eos malum quod mihi parauerunt,*& pro tua institia,& tua in seruandis promissis fidelitate disperdes illos. a
6 Id vbi feceris,non aliquo mandato coactus,sed sponte,promptoque ac læto animo in gratiarum actionem tibi offeram sacrificia, pro suscepta salute,* simulque laudibus efferam nomen tuum Domine ;bonũ est enim,gratiosum,atque ad benefaciendum tuis expositum.
7 Laudabo,inquam, te, ob id,quoniam ex omni tribulatione liberasti b
me:*& quoniam tuo beneficio vidit oculus meus in inimicis meis optatam vltionem.

ANNOTATIONES.

a AVERTE MALA,&c] Nec Hebræa,nec Græca habent imperatiuũ modum secundæ personæ:Græcis enim est ἀποστρέψει, hoc est, Auertet:atq; eo modo legisse D Aug. quanquam in impressis libris habeatur, Auerte,patet satis,tum eò quòd coniungit hanc partem cum illa præcedenti, Dominus susceptor est animæ tuum ea commentatio Eadem corruptio manifestior est in D.Hilario,apud quem etsi etiam legatur,conuerte, tamen eum legisse conuertet, manifestissimum est. Tres enim illas partes. Deus adiuuat me, & dominus susceptor est animæ meæ : conuertet mala inimicis meis : in vnum versum coniungens, singulas dicit respõdere tribus membris versus præcedẽtis, Ecce alieni insurrexerunt aduersus me, &c. Ac mox expositurus partem quæ sequitur, In veritate tua disperde illos:deinde, inquit, rursum fit ad personã Dei,ad quem primùm deprecatio erat cœpta,conuersio :Itaq; mox ante hæc verba nõ intellexit esse verba ad Deũ. Nec in libris nostris emẽdatioribus est coniunctio Et,sed tãtùm,In veritate tua disperde eos In quo etiã versu eandẽ,ne quis cum Aug legendum putet,In virtute sua,tũm Græcis sit ἀληθείᾳ.

DESPEXIT,&c.] Hebræa habẽt & inimicis meis b vidit oculus meus Græca, καὶ ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου ἐπεῖδεν ὁ ὀφθαλμός μου , & inimicis meis inspexit oculus meus . est autem oratio imperfecta,quasi frequenter Hebræi vtũtur:vt est :illud,euge,euge,viderunt oculi nostri. Proinde despicere,apud nos accipi non debet pro contẽnere, quomodo plerique interpretantur,sed pro suo simplici, vt sit idem quod vidit aut respexit aut saltem ex alto vidit.D. Aug.legit,respexit , D.Hilarius legit despexit, sed interpretatur,ex alto vidit.

In finem,in carminibus intellectus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI LIIII.

Cum in titulo præsentis Psalmi, nulla indicetur historia, quæ Psalmo huic occasionem dederit, diuersi de materia eius diuersimode sentiunt,quibusdam asserentibus compositũ esse ratione persecutionis quam a Saule in principio pertulit,cùm ab vxore Michol per fenestrã dimissus è domo Saulis fugiens saluatus est,vt scribitur 1. Reg.19. Alijs existimantibus de eo discrimine conscriptum hunc Psalmum, in quo erat,cùm oraculo didicisset aduenire Saulem,vt ipsum in vrbe Ceila comprehenderet,& ciues Ceilæ se Sauli tradituros, quos tamen Philistinorum obsidione magno suo periculo liberauerat,vt habetur 1.Reg.23 Verum quoniam versu 12.& aliquot sequentibus apertè notare videtur ipsum Achitophel consiliarium suum,verisimilior eorum est sententia, qui de coniuratione Absalonis,quando Dauid fugit cum multis e Hierusalem,Psalmum hunc interpretantur.Hoc itaque tempore in magno periculo constitutus Propheta regius,ad Dominum in oratione cõfugiens,primùm quidẽ nimiam ex inimicorum persecutione mentis conturbationem,animæq; suæ desolationem queritur, postulans sibi dari vt in tutum aliquem locum fugere velociter possit:deinde commemorans improbitatem & dolos ciuium Hierusalem,& coniuratorum Absalonis,consilia eorum contra se irrita fieri cupit,vehementer illud exaggerans, quod inter eos cõtra se consurrexerit is,quem inter primos amicos habuerat, notans vt apparet, Achitophelem. Tum imprecatus dignam huiusmodi hominibus mortem,sibi Deum assidue inuocanti certam ab ipso opem pollicetur, hominibusq; suis dignam vltionem obuenturam prænunciat ob illorum pertinacem malitiã ac sermones fraudulentissimos.Propter quod in fine se,omnemq; iustum hortatur omnem suã curam Deo committere, qui nõ sit in æternum derelicturus sperantes in se. In his autem omnibus typus est Christi, cuius persecutiones in omnibus Dauidis persecutionibus præfiguratæ sunt. Sicut & in filio Absalone eius coniuratis eius populus Iudaicus : in Achitophele,Iudas proditor per omnia delineatus est. Proinde hæc omnia per anagogẽ accipienda sunt de Christo,malitiam persequentium se Iudæorum subinde declinante,fugiendo in desertum, ac ibi apud Deum patrem suam miseriam conquerente,sibiq; saluationem precante,ac hostium suorum perditionem prædicẽte. Ad exemplum autem Dauidis & Christi, Psalmus hic generalis est iustorum querela de impietate dominante in ciuitate,hoc est,societate impiorum iustos persequentium.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 *Exaudi Deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam.* intende mihi & exaudi me.*
3 *Contristatus sum in exercitatione mea,& conturba.*

MI Deus exaudi orationem meam,& ne reiicias à te deprecationem meam,*sed attende mihi : & exaudi me inuocantem tuam clementiam.
2 Ego enim, dum meipsum exerceo, meditando & considerando maxima pericula in quibus versor, nec inueniens post longam meditationem euadendi rationem, vehementer sum

tus sum à voce inimici, & à tribulatione peccatoris.

ter sum contristatus, & conturbatus sum propter minas ac calumnias inimicorum meorum, & tribulationem peccatorum qui iniustè me persequuntur.

3 Quoniam declinauerunt in me iniquitates. & in ira molesti erant mihi.*

3 Ipsi enim falsis suis criminationibus iniquitates mihi imposuerunt & impegerunt, quarum mihi non sum conscius.* per iram in me conceptam molesti facti sunt mihi, variis modis affligentes.

4 Cor meum conturbatum est in me, & formido mortis cecidit super me.
5 Timor & tremor venerunt super me.
** & contexerunt me tenebræ.*

4 Ob hæc cor meum in meipso timore magno turbatum est, * metus mortis irruit in me, grauiter me premens, deiiciens, ac conturbans.
5 Timor magnus in intimis, & ex eo tremor in membris innaserunt me, * & vndique me circundederunt afflictionum tenebræ ac pauores mentem planè offuscantes & confundentes, vt sibi non constet, nec videar euadendi pericula consilium.

6 Et dixi: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ?
** & volabo, & requiescam?*

6 In hac itaque mentis angustia, ac hostium me circundantium multitudine constitutus, dixi. O vtinam mihi dentur alæ tales, quales habet columba velocissimi inter aues volatus, vt quomodo mansuetum & innocens illud animal pernicissimo suo volatu, eoque solo sese ab hoste accipiter liberat, cui alioqui viribus est impar, [illegible] atque in tuta aliqua loca in quibus quiescat: * ita & ego velocissime hinc auolare possim in loca aliqua tutiora, & in eis securè requiescere, quandoquidem [illegible] nisi fuga me saluari posse confido [illegible] de manibus eorum, qui in quibusuis accipitribus sæuiores me dilaniare quærunt.

7 Ecce elongaui fugiens,
** & mansi in solitudine.*

7 Ecce autem quod optaui, id mihi ex parte datum est. Fugiendo enim a
meipsum elongaui ab impiis,* & relicto hominum consortio, permansi atque habitaui in deserto cum feris agrestibus.

8 Expectabam eum qui saluum me fecit, à pusillanimitate spiritus & tempestate.
9 Præcipita Domine.
** diuide linguas eorum.*
**quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate.*

8 Hic expectare patienter constitui Deum, qui me saluum faciat à pusillanimitate spiritus mei, & vehementi tentationum procella.
9 In hac autem solitudine existens te precor Domine vt præcipites in b
profundum malorum hostes meos, eosque demergas & perdas,* diuide
linguas eorum ac discordias inter eos suscita, quo contraria loquentes & c
sentientes, minus conspirare possint ad meum exitium: non secus atque olim disturbasti institutum vanorum hominũ, cum turrim Babel extruere tentantes diuisi sunt per linguas, vt inter sese concordare nequirent.
* Id autem vt præstes congruum est Domine, quoniá in ciuitate istorum nihil aliud vidi quàm iniquitatem, & contentionem, quæ iniquitatis inter impios semper est comes, dum charitatis fœdere sublato, omnes quærunt quæ sua sunt.

10 Die ac nocte circundabit eã super muros eius iniquitas, & labor in medio eius & iniustitia.*
11 Et non defecit de plateis eius vsura & dolus.
12 Quoniã si inimicus meus male dixisset mihi,
**sustinuissem vtique.*
13 Et si is qui oderat me super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo.*
14 Tu vero homo vnanimis dux meus & notus meus.*

10 Die ac nocte circumerrabit in muris huius ciuitatis iniquitas, * in d
medio eius afflictio & iniustitia regnant, hoc est, extima & intima eius plena assiduè erunt omni genere fraudis & iniuriarum.
11 Nec cessabit à plateis eius impius quæstus, pauperumque ob quæstum oppressio ac dolus, quæ in ea vrbe & passim & publicè committuntur.
12 Et quidem si ex professo inimicus malè de me loquutus fuisset probroque allecisset,* æquanimius certe id meritò tolerassem.
13 Et si is qui me palàm oderat, contra me superba locutus fuisset, per- e
ditionem meam superbè comminans,* subtraxissem me forsitan ab eo cuius consortium & intentatum malum facilè declinare mihi licuisset.
14 Nunc autem quod intolerabile malum est, mihique ineuitabile, tu mihi maledixisti, & contra me superbè locutus es, qui fuisti tanquam intimus amicus, [illegible] mecum vnius animi ac sententiæ, qui fuisti dux ac consiliarius meus arctissimaque mecum familiaritate coniunctus.

15 Qui simul mecũ dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cũ consensu.*

15 Qui vná mecum dulci voluptate [illegible] les suauiter refici, in domo Dei f
vnanimiter conuersati sumus, hoc est, & in prophanis rebus & in diuinis coniunctissime inter nos viximus.

16 Veniat mors super illos, & descendant in infernum viuentes.*
17 Quoniam nequitiæ in habitaculis eorum, in medio eorum.*
18 Ego autem ad Deum clamaui, & Dominus saluabit me.*
19 Vespere, & mane, & meridie narrabo & annuntiabo, & exaudiet vocem meam.*
20 Redimet in pace animã

16 Digni sunt certè huiusmodi, super quos ex vltione diuina irruat immatura & improuisa mors,* & vt absorpti à terra, viui descendant in infernum, ad similitudinem Dathan & Abyron cum congregatione ipsorum.
17 Regnant enim [illegible] nequitiæ in habitaculis eorum, * inter sese collecti aliud non cogitant, quàm omn[illegible] neris nequitias.
18 Ego autem contra horum ini[illegible]ias magno ardentique affectu Dei auxilium imploraui, nec implorare cessabo, * atque ob id non dubito quin saluabit me.
19 Vespere, m[illegible] & meridie omnique tempore narrabo & exponam g
Deo mise[illegible]iam meam, ac ho[illegible]um meorum iniurias,* certoque confido, quòd me assiduè illum orante, exaudiet orationem meam.
20 Ab his qu[illegible] mihi appropinquant, vt oppu[illegible]ent, ipse me redimet reddendo mihi pacem, & tranquillitatem, *quoniá aduersarii mei cum plurimis

meam, ab his qui appropinquãt mihi, quoniam inter multos erant mecum.*

rimis ad capiendum & perdendum me appropinquauerunt, & adiunxerunt se mihi.

21 Exaudiet Deus & humiliabit illos, qui est ante secula.*

21 Propter quod Deus qui solus me ab eorum multitudine saluare potest, exaudiet me orantem, & deprimet eos: * ipse qui æternus est, ante omnia secula existens, atque ab initio super omnia imperium obtinens, cuius proinde potentiam quantumuis fortes effugere non poterunt.

22 Non enim est illis commutatio, & non timuerunt Deum.

**extendit manum suam in retribuendo.*

22 Et quidem dignissimi sunt qui à Deo perdantur, quoniam non commutantur à malitia sua, sed in ea impœnitentes perseuerant: neque videntur vnquam mores suos emendaturi & mutaturi in melius. Non enim timent Deum: cuius timore, vel solùm sed maximè homo à malo reuocatur: * atque ob hanc eorum in prauitate pertinaciam iam Deus manum suam vltricem extendit, iam paratus est ad retribuendum sua potentia eis condigna supplicia.

23 Contaminauerunt testamentum eius, diuisi sunt ab ira vultus eius,

** & appropinquauit cor illius.*

23 Prophanauerunt & violauerunt pactum cum Deo initum, leges eius præuaricando, dum innocentem opprimere quærunt: atque ob id ab ira vultus diuini, ab vltione indignationis eius dissipabũtur & dispergentur, ac separabuntur à Deo, & sanctorum societate. Accedit ad illorum prauitatem simulatæ beneuolentiæ malum pestilentissimum.* Corda enim illorum appropinquauerunt mihi ad capiendum & perdendum me. In cordibus suis cogitauerunt mihi appropinquare in malum, vt scilicet nocerent.

*24 Molliti sunt sermones eius super oleum, * & ipsi sunt iacula.*

24 Et tamẽ quò malitiam suam tegerent: blandissima verba locuti sunt, quæ oleo magis lenia erant, * cum re ipsa verba eorum sagittæ essent, quibus me aliosque iustos transfigere & perimere studebant.

25 Iacta super dominum curam tuam & ipse enutriet, & non dabit in æternum fluctuationem iusto.

25 Tu autem anima mea: tu item quisquis insidiis & iniuriis impiorum impeteris, proiice super Dominum omnem tuam solicitudinem, curam tu illi omnino committens, nec id faciens frustraberis. Ipse enim te tanquam sedula nutrix solicitè educabit & custodiet, * nec sinet iustũ semper per impiorum persecutiones fluctuari & iactari corpore & animo: quanquam enim ad tempus eum commoueri permittit, tamen mox tranquillitatem præbebit.

26 Tu verò Deus deduces eos in puteum interitus.

26 Ipsos autem impios, qui innocentes persequuntur, tu Deus præcipitabis in puteum perditionis, in profundum lacum inferni, è quo ob eius profunditatem se liberare non poterunt.

27 Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos.
** ego autem sperabo in te Domine.*

27 Viri sanguinarij, qui sanguinis effusioni sunt dediti, & dolis suis iustos opprimere student, vt in plurimum non pertingent ad dimidium vitæ quam secundùm naturalis complexionis cursum viuere poterant, sed immatura & violenta morte hic abripientur in iniquitatibus suis: ego autem spem meam omnem semper in te collocabo Domine, certò confidens te custodiente non ante tempus me ex hac vita auferendum, quemadmodum impij hostes mei conantur me auferre.

ANNOTATIONES.

a QVONIAM DECLINAVERVNT, &c.] Apud Græcos, teste Euthymio, duplex est hic lectio. Quidam enim libri habent accusatiuum singularem ἀνομίαν, iniquitatem. Alij nominatiuum pluralem ἀνομίαι, iniquitates, & tunc est sensus, Quoniam iniquitates hoc est, homines iniquissimi venerunt contra me. Verùm ex Hebræo patet priorem lectionem esse rectiorẽ, quam & habet psalterium Romanum. Proinde magis conuenerit in nostra lectione aut legere singulari numero, iniquitatem, quomodo & habent quidam nostri libri, aut dictionem, iniquitates, accipere in accusatiuo casu, & non in nominatiuo.

b EXPECTABAM EVM QVI SALVVM, &c.] Græca habent προσεδεχόμην τὸν θεὸν τὸν σώζοντά με. hoc est expectabam Deum saluantem me, vel qui saluum me fecit. Vnde videri posset vitiosè nos legere, eum pro Deum, nisi ita constanter legerent omnes. D. Hilarius legit: Expectabam saluantem me. D. Augustinus, expectabam eum qui me saluum faceret: rectius certè quàm nos qui legimus per præteritum, fecit. Nec est apud hos patres, sicut nec in Græcis, genitiuus, spiritus, sed tantùm à pusillanimitate & tempestate.

c PRÆCIPITA DOMINE DIVIDE, &c.] Annotauit D. Hilarius, nec Hebræam, nec Græcam dictionem significare propriè præcipitare, cum Græcis sit καταπόντισον, quæ dictio significat demergere, sicut & Hebræa dictio significat absorbere. Vnde & Augustinus legit, submerge. Itaque non videtur verbum, præcipita, referendum ad linguas, sed subaudiendum: Præcipita eos, in profundum, scilicet inferni aut malorum, quod non est aliud quam demerge eos.

CIRCVNDABIT EAM INIQVITAS.] d Propter hos versus plerisq; videtur propheta nõ loqui de ciuitate Hierusalem, eò q̃ breui tempore in ea conturbati egerunt, hîc autem perpetuũ quoddã studiũ malorum vbi illi tribuit. Verùm notandũ, prophetã vsum esse verbis futuri temporis, circundabit, & nõ deficiet, (sic enim habent Hebræa) vt intelligere liceat Prophetam voluisse significare iniquitatẽ semper dominaturũ in ea ciuitate, si hos hostes suos cõtra se præualere Dominus permisisset: notans item Iudæorũ Christum persequentium malitiam, cuius eos nunquam pœniteret.

QVONIAM SI, &c.] Pronomen, meus, vt non est in originalibus, ita nec in quibusdam nostris exemplaribus, nec apud Augustinum, & absolutior est sensus si omittatur. e

QVI SIMVL MECVM.] Hebræa apertiùs f Achitophelem notant: habent enim, qui simul dulciter tractabamus secretum, vel consilium. Et Chaldaica paraphrasis apertè de eo intelligit, sic enim habet: Tu verò Achitophel homo similis mihi, &c.

ET DOMINVS,] Græca habent, Et Dominus g exaudiuit me. Vnde & quidam nostri libri habent: Et Dominus saluabit me. Rectiùs tamen legitur, saluabit, quia sic habent Hebræa, quæ hoc loco secuta est interpres, non Græca.

APPROPINQVANT, &c.] Hanc partẽ pleriq; h de Deo intelligũt, vt sit sensus: Cùm Deus appropinquauit ad vindicandũ. Verùm tum ex Hebræis, tum ex Græcis

patet

paret hæc accipienda de impiis, & ſingularem numerum expnuendum eſſe pluraliter. Nam Græca pluraliter habent: appropinquauerunt corda eorum Molliti ſunt ſermones eorum ſuper oleum, &c. Certè D. Hilarius non de Deo hæc accipit, ſed de proditore illo de quo ſupra fit mentio.

In finem, pro populo qui à ſanctis longè factus eſt Dauid in tituli inſcriptione, cùm tenuerunt eum Allophyli in Geth.

ARGVMENTVM PSALMI LV.

Præſenti Pſalmo exponit Propheta regius, quomodo periclitatus apud Achis regem Philiſtinorum Geth, Dei opem implorauerit, Saulumq́; ac complices eius in ſo malitiam, dolos ac vim, qui in illud periculi ipſum detruſerant, apud Deum accuſauerit, eorum perditionem prauiderit atque ſeipſum ſpe diuina, ac conſideratione diuinarum promiſsionum confirmauerit, Deoq́; laudis vota pro conſequenda ſalute nuncuparit. Eo autem quod in titulo noſtra lectionis habetur, pro populo qui a ſanctis longe factus eſt, notat vel eum populum qui Sauli adhærebat, contra quem populum hunc Pſalmum compoſuit: vel etiam populum Philiſtinorum, non quod contra eum Pſalmum ediderit, ſed quòd occaſione eius periculi, in quod incidit apud eam gentem, hunc Pſalmum cecinerit. Accommodus eſt autem cuilibet iuſto, contra quoſcunque ſuos hoſtes, ſiue viſibiles ſiue inuiſibiles.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Miſerere mei Deus, quoniam conculcauit me homo *tota die impugnans tribulauit me.*

MISERERE mei Deus, quoniam conculcare & conterere me conatus eſt homo, iugiq́ue ſua perſequutione iam me propemodùm obtriuit, & aſſiduè me oppugnans, vehementer afflixit me.

2 Conculcauerunt me inimici mei tota die, quoniã multi bellãtes aduerſum me.*

2 Omni tempore me conculcare conantur hoſtes mei, a
ſuiſque perſecutionibus iam mẽ penè quaſi conculcatum obtriuerunt,
* plurimi enim ſunt me oppugnantes: animoque hoſtili me perſequẽtes.

3 Ab altitudine diei timebo: ego verò in te ſperabo.*

3 Verùm nunquid mihi timebo à temporali hoſtium meorum ſuperbia, potentia, ac proſperitate? nequaquam,* ſed in te potiùs Domine omnem meam ſpem collocabo, de tua protectione ſecurus.

4 In Deo laudabo ſermones meos,
** in Deo ſperaui.*
** nõ timebo quid faciat mihi caro:*

4 In Deo laudabo, & cum laude prædicabo ſermones eius ad me per- b
tinentes, quibus promiſit mihi ſe exhibiturum magnifica beneficia, deq́; inimicis meis liberationem: * quibus ſermonibus fretus, omnem meam fiduciam in Deo repoſui: * ac proinde ipſius potentiam, beneuolentiam ac veritatem perpendens, non timebo anxiè quicquid moliatur aduerſum me carnalis & ob id fragilis homo.

5 Tota die verba mea execrabantur,
** aduerſum me omnes cogitationes eorum in malum.*

5 Ipſi quidem hoſtes mei aſſiduè abominabantur quicquid vel dicerem vel facerem, calumniantes illud, & in peiorem partem rapientes, * omnes eorum cogitationes contra me in hoc intentauerant, vt malum mihi inferrent.

6 Inhabitabunt & abſcondent,
** ipſi calcaneum meum obſeruabunt.*

6 Inhabitant & conuerſantur mecum, abſcondunt ſe ſuaſque inſidias, quas occultè mihi diſponunt,* veſtigia mea diligenter obſeruant, vt aliquando opportuno loco me capiant.

7 Sicut ſuſtinuerunt animam meam, pro nihilo ſaluos facias illos,
** in ira populos confringes,*

7 Verùm quomodo ipſi expectauerunt & deſiderauerunt animã meam c
perdere, ita & tu Domine & pro nulla re eos ſaluos facies: * ſed per iuſtitiæ tuæ ſeueritatem & vltionem hanc inimicorum meorum populoſam multitudinem conteres & diſperdes.

8 Deus vitam meam annuntiaui tibi,
** poſuiſti lachrymas meas in conſpectu tuo.*

8 Mi Deus, inopiam meam, conuerſationem, & quicquid in omni vita, mea miſeriarum & periculorum pertuli, tibi in oratione expoſui, * nec dubito quin amariſſimas & frequẽtes lachrymas meas, quas mihi coram te in oratione miſeriæ meæ excuſſerũt repoſitas habeas in tua memoria.

9 Sicut & in promiſſione tua. Tunc conuertentur inimici mei retrorſum.

9 Sicut hoc ipſum te facturum promiſiſti, quandoquidem promiſiſti te nunquam neglecturum miſerorum clamorem & lachrymas. Itaque certò confido tunc ſemper in fugam conuertendos inimicos meos, & cum pudore à me diſceſſuros.

10 In quacunque die inuocauero te, ecce cognoui, quoniam Deus meus es tu.

10 Quandocunque ego te ſupplex inuocauero, Ecce id ita futurum ex eo cognoſco, quia tu es Deus meus, curam mei aſſiduè gerens, liberator meus & protector, quemadmodum multis iam exemplis in me didici.

11 In Deo laudabo verbum, in Domino laudabo ſermones, in Deo ſperaui,
** non timebo quid faciat mihi homo.*

11 In Deo laudabo verbum promiſſionum eius, quas mihi fecit: in Domino, inquam, cum laude deprædicabo ſermonem in quo ſalutem, aliaque magnifica mihi beneficia promiſit, harumque promiſſionum iucunda conſideratione in Domino conſtanter ſperabo, * cuius ſpe nixus, non timebo quicquid contra me moliatur mortalis homo, res (ſi ad Dei potentiam conferatur) admodum fragilis.

12 In me ſunt Deus vota

12 Sacrificia, ô Deus, quæ tibi offerre voueram, in mea adhuc ſunt memoria

tua quæ reddam laudationes tibi.
13 Quoniam eripuiſti animam meam de morte, pedes meos de lapſu,
** vt placeam coram Deo in lumine viuentium.*

moria, quæ liberatus perſoluam tibi, laudationes ſcilicet & gratiarum actiones, omnibus externis ſacrificiis acceptiores.
13 Ideò autem tibi ſacrificia laudis perſoluã, cùm liberatus fuero, quoniam tu me liberaſti à morte & pedes meos cõtinuiſti, ne laberentur: nec permiſiſti vt ab inimicis meis deiicerer & proſternerer, * quod ob id facies, vt hac luce, qua fruuntur viuentes homines, perfruens, tuique ſpiritus lumine illuſtratus, quo perfunduntur hi ſoli qui verè viuunt, tibi ſemper digna conuerſatione & laude nominis tui placere ſtudeam.

ANNOTATIONES.

2 B ALTITVDINE, &c.] Apud Hebræos quod noſter vertit, ab altitudine, cõiungitur cum ſuperiori verſu. Vnde ſic vertit Hieronymus: multi bellantes aduerſum me altiſſime, & poteſt, altiſſime, eſſe vocatiuus, vt ſit ſermo ad Deum vel aduerbium, vt intelligantur hoſtes eius bellare ab alto loco quò magis lædant. Et Græci codices plerique hanc orationem. ab altitudine, cõiungunt cum fine verſus præcedẽtis. Et deinde verſum ſequentem ſic legunt, ἡμέρας οὐ φοβηθήσομαι, hoc eſt, dies non timebo, vt habet Euthymius, vt alij intelligunt, die, hoc eſt, per diem non timebo. Poteſt enim ἡμέρας, apud Græcos eſſe genitiui caſus & accuſatiui pluralis. Quidam tamen Græci codices legunt hæc verba cum principio verſus tertij, hoc modo: ἀπὸ ὕψους ἡμέρας οὐ φοβηθήσομαι, ab altitudine diei non timebo. Cui lectioni negatiuæ conſentiet noſtra lectio affirmatiua, ſi interrogatiuè legamus & reſpondeatur negatiuè, eiuſ intelligentiæ meminit etiam D. Hieronymus. Vetus pſalterium quod ſecutus eſt Auguſtinus, hęc verba, ab altitudine diei, habet poſt hæc verba, conculcauerũt me inimici mei, deinde ſic habet, quoniam multi qui bellant aduerſum me: timebunt: ego verò D. Hilarius legit, ab Altitudine dierum non timebo, quoniam multi qui debellant me, timebunt. Tanta eſt hîc codicum varietas & deprauatio.

In deo lavdabo, &c.] In paraphraſi expoſuimus, ſermones meos, pro, ſermones ad me pertinentes. Sic enim noſtra lectio coincidet cum Hebræis, quæ habent: laudabo verbum eius. Alioqui noſtra lectio ſic poteſt iuxta Euthymium accipi, vt ſit ſenſus: In Deo laudabo, hoc eſt, laudabiles faciam ſermones meos, quia erunt de Deo, eumque prædicabunt. b

Salvos facias, &c.] Plerique Græci codices hîc ſunt deprauati. Habent enim: ὤσεις αὐτοὺς, hoc eſt, expelles eos, cùm legendum ſit σώσεις, hoc eſt, ſaluabis, quemadmodum & habent Biblia Complutenſia. c

Qvæ reddam, &c.] Hebræa non habent, quę, & ſic eſt apertus ſenſus. Græca habent: In me ſunt Deus vota, quæ reddam laudationis tuæ. Et Pſalterium Romanum laudationis tibi. Et Auguſtinus quoque legit per genitiuum, laudis tibi. d

In finem ne diſperdas Dauidi in tituli inſcriptione, cùm fugerat à facie Saul regis Iſraël in ſpeluncam.

ARGVMENTVM PSALMI LVI.

Memorat hoc Pſalmo vir ſanctus, quomodo in ſpelunca cum ſuis latitans (quando cum tribus milibus electorum virorum ex omni Iſrael venerat Saul ad capiendum eum, vt ſcribitur 1. Reg. 24.) Dei opem implorauerit propter ſpem in ipſo repoſitam, ipſaq; implorata mox ſibi certo auxilium eam pollicitum fuerit, & hoſtium ſuorum interitum prauiderit eum, quem ipſi parauerant: ac denique ſeſe ad laudandum coram omnibus Deum addixerit. Quod autem in titulo Pſalmi huius & duorum ſequentium habetur, ne diſperdas, quidam hoc ſignificare putãt, quod ſuos his verbis reprimere ſoleat, qui incitabant eum vt Saulem perderet quod quidem tum contigit, cùm in ſpelunca latens oram chlamidis Saulis latenter abſcidit, cumq; Abiſai volentẽ interficere in caſtris dormientem Saulem eis verbis repreßit: Ne interficias eum. Cui conſonat quod in tertio poſt hunc Pſalmo orat Propheta, ne occidas eos. Alij his verbis ſignificari intelligunt Prophetam oraſſe pro ſe his Pſalmis Deum ne ipſum perdi ſineret ab hoſtibus ſuis.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Miſerere mei Deus, miſerere mei, * quoniam in te confidit anima mea.*
2 Sub vmbra alarum tuarum ſperabo, donec tranſeat iniquitas.
3 Clamabo ad Deum altiſſimum, Deum qui benefecit mihi.
a. 4 *Miſit de cœlo, & liberauit me, * dedit in opprobriũ conculcantes me.*
5 Miſit Deus miſericordiã ſuam & veritatem ſuam, & eripuit animam meam de medio catulorum leonum, dormiui conturbatus.

ISERERE mei, ô Deus, miſerere mei, ita enim congruum eſt vt facias, * quoniam in tua ſolius miſericordia ac potentia confidit anima mea.
2 Nec deſinam in protectione tua quaſi in vmbra alarum, quibus infirmi pulli defenduntur à vi rapacium animalium ſperare, quoad defecerit iniquitas inimicorum meorum. Nam tua cuſtodia deſtitutus non ſecus paterem rapacium ferarum violentiæ, quam infirmi pulli, deſtituti protectione maternarum alarum.
3 Iugiter itaque ardenti affectu inuocabo Deum, Deum, inquam, qui & altiſſimus eſt, * & mihi iam aliquoties benefecit: ob quæ duo meritò cum omni fiducia illum ſemper inuocare debeo.
4 Me autem ipſum inuocante, certò certiùs confido, quòd vt iam aliquoties fecit, mittet è cœlo auxilium mihi, & liberabit me de manu hoſtium meorum, & * opprobrio afficiet eos qui me obterere conantur, quos ſuo fruſtrabitur conatu. a
5 Non dubito, quin miſericordiam ſuam, & in ſeruandis promiſſis ſuis fidelitatem, Deus in me declarabit: allato mihi cœlitus auxilio, & eripiet me ab hoſtibus in modum catulorum leonum ferociſſimis, qui me per circuitum obſident, * inter quos ſanè cum magna animi conturbatione dormiui, præ nimio timore plenam requiem nunquam habens.

6 Homi-

6 Filij hominum dentes eorum arma & sagitta,

6 Homines quidem sunt,quos dixi leonum catulos, ad omnem humanitatem & mansuetudinem à Deo conditi:toti tamen contra me sunt efferati,vt dentes eorum non iam sint quasi dentes canum , aut aprorum, sed instar sagittarum,aut similium quorumcunque armorum:*linguaque eorum,sit velut acutissimus gladius,acutie,sua facile penetrans,multumque lædens.Suis enim calumniis,detractionibus atque consiliis impiis, quæ dentibus & linguis suis loquuntur , tanquam gladiis quibusque & lanceis me transfodere & perdere conantur.

** & lingua eorum gladius acutus.*

7 Exaltare super cælos Deus, & super omnem terram gloria tua.*

7 Tu verò,ô Deus,fac declaratione tuæ potentiæ, vt sublimis ac super cœlestis ab omnibus agnoscaris:ostende te Dominum cælorum* & gloriam potentiæ ac iustitiæ tuæ declara per vniuersam terram.Id quod maximè fiet,si innocentes liberes de manu opprimentium eos.

8 Laqueum parauerunt pedibus meis, † & incuruauerunt animam meam.*

8 Hostes mei passim mihi insidias tanquam laqueos disposuerunt , vt me caperent,* conatique sunt me suis insidiis captum deprimere , & in mortem pertrahere,quomodo captam venatores ferá laqueo suo incuruant,& deprimunt.† Suis etiam persecutionibus molestis iam ,animam meam multum depresserunt & humiliauerunt.

9 Foderunt ante faciem meam foueam, & inciderunt in eam.*

9 Latenter mihi exitium parauerunt,in quod incautus inciderem:veluti si quis in alterius perniciem foueã effodiat in via , per quã iturus esset.* Verùm Deo me edocente , certò futurum præuideo, vt in eandem perniciem incidant , quam mihi parauerunt:nec secus illis euenturum, quam solet plerumque venatoribus,qui dum sedulò nimis capiendis feris inhiant,in eandem incidant improuisò foueá, quam illis effoderunt.

10 Paratum cor meũ Deus, paratum cor meum, cantabo, Psalmum dicam Domino.*

10 Propter quod paratum est cor meum,ô Deus, ad laudandum te paratum est,inquam,cor meum.* ad laudem nominis tui,cantabo,& hymnos proferam.

11 Exurge gloria mea,

11 Dicam animæ meæ:O anima meá,quæ decus meum es & gloria, discusso torporis somno expergiscere:teque promptè & alacriter ad laudãdum Deum excita:à cuius laudibus iamdudum, prementibus tribulationibus siluisti,& quo laus sit plenior , vns quoque psalterium,& cythara. reliquáque musica instrumenta,quæ otiosa & neglecta iamdiu iacuistis,iã in manus meas venite,atque è vobis modulationem edite, * summo certè mane exurgam è lecto quietis meæ, vt anteetiam exortã diem , ante omnia mea negotia,tempore,ad id conuenientissimo te laudẽ alacriter.

** exurge psalterium & cythara,* exurgam diluculo.*

12 Confitebor tibi in populis Domine, & psalmum dicam tibi in gentibus.*

12 Palàm te laudabo Domine in frequẽtia multorũ populorum, * hymnos in honorem tuum cantabo coram variis gentibus.

13 Quoniam magnificata est vsque ad cælos misericordia tua, & vsque ad nubes veritas tua,*

23 Tam est enim grãdis misericordia tua,vt vsque ad cœlos ipsos pertingat,& tua in seruandis promissis fidelitas tanta est , vt vsque ad nubes perueniat. Vtraque enim hęc,terrestria simul & cœlestia obtinet atque in eis vbique respersa est. Vtraque adeò sublimis & excelsa est , vt a nobis comprehendi nequeat.

14 Exaltare super cælos Deus, super omnem terrã gloria tua,*

14 Iterum atque iterum te precor,vt teipsum cœli Dominum ostẽdas, teque omnibus altiorem esse declares , * & gloriam tuam demonstres in vniuersa terra.Quod cùm quidem semper facias,quando innocentes ab impiorum oppressione liberas:tunc tamen perfectissimè perficies , cùm Euangelio per mundum diuulgato tuæque bonitatis,misericordię ac iustitię gloria palam declarata fuerit,idolisque omnibus abolitis,solus per vniuersam terram Deus agnosceris.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

2 MISIT DEVS MISERICORDIAM]Propter verba hæc præteriti tẽporis intelligit plerique prophetã hoc Psalmo partim precari,quoniã nondum perfectè liberatus fuit ab omnibus periculis:partim gloriari,& gratias agere de præstita sibi ope Dei,ne,scilicet, vsque in illud temporis incideret in manus Saulis. Verum conuenientius apparet verba hæc præteriti tẽporis exponere per futurũ, quoniam Hebræa in his duobus versibus habent verba futuri tẽporis. Atque hãc interpretationem sequitur,& argumentum, & paraphrasis. Secundum sensum tamen mysticum,quo vnicuique fideli,aut toti Ecclesiæ. Psalmus accommodaretur,bene quadraret seruata ratio tẽporis præteriti,vt hoc Psalmo partim precetur Ecclesia liberari de instantibus semper periculis : partim agnoscat beneficium redemptionis, per Christum iam exhibitum.

In finem , ne disperdas Dauid in tituli inscriptione.

ARGVMENTVM PSALMI LVII.

Inuectiua est hic Psalmus in Saul,& maxime in assentatores, quorum inueteratam ab infantia & pertinacẽ malitiam prius describens,deinde sub varijs similitudinibus pulchrè celerem vltionem ipsorum prædicit eorumq́, vltione iustos mirè exhilarandos,Deiq́, iustitiam agnoscendam canit. Sub horum autem typo.simul etiam hostium Christi & istorum deplorata malitia depingitur.

m

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Si verè vtique iustitiam loquimini, * rectè iudicate filij hominum.*

O Vos filij hominum, ratinne ad discernendum à Deo prædi- Psal. 57.
ti, quibos etiam prouincia rectè iudicandi mandata est, sicer a
tè, quemadmodum ex vestro officio debetis, & sicut vos fa-
cere gloriamini, verè institiam loquimini, quæque iusta sunt
pronuntiatis: * in boc meo negotin, quæ recta & iusta sunt iudicate. In-
uenietis certè me innocentem esse, & præter meritum à vobis persecu
tionem pati ad mortem.

2 Etenim in corde iniquitates operamini in terra,

** iniustitias manus vestra concinnant.*

2 Verùm nihil minùs facitis, quàm vt iustitiã loquamini, aut quæ iusta
sunt iudiceris. Nam vos immemores vestri officij in hac terra, in qua po-
testatem nacti estis & cui toti deditiestis, omnem cogitationem insumi-
tis in hoc, vt quæ praua & iniqua sunt designetis, * ac deinde quas cogita b
stis designare iniustitias, executrices manus vestræ tam aptè compnnunt,
& perficiunt, vt quamuis vestram iniquitatem pro æquitate venditeris.

3 Alienati sunt peccatores à vulua.
** errauerunt ab vtero, locuti sunt falsa.*

3 Nec mirum sanè, si tam sint hi peccatores impii, quandoquidẽ à tẽ-
pore, quo primùm editi fuerunt in lucem ab ipsa infantia, semper alieua
ti sunt à Deo, iugiter in iniquitatibus proficientes, * ab egressu ex vtero c
matris semper aberrauerunt ab eo quod rectum est, à prima semper ætate
locuti sunt mendacia ad oppressionem innocentium.

4 Furor illis secundùm similitudinem serpentis,
** sicut aspidis surda, & obturantis aures suas.*

4 Talis est illis in innocentes concepta ira, qualis est furor venenati ali
cuins serpentis, furor, scilicet, implacabilis: quem non priùs serpẽs depo-
nit, quàm suum venenum effuderit * imò similis est furnr eorum furori
nocentissimi & crudelissimi serpentis, aspidis, scilicet, quæ seipsam surdã
facit obturando aures suas, dum quibusdam coniecturis præsentit adesse
eos qui suis carminibus & incantationibus serpentes cogere & conan-
tur, & solent, vt vitus pnnant, & mansuescant.

5 Quæ non exaudiet vocem incantantium,
** & venefici incantantis sapienter.*

5 Quæ quidem sic obturans aures suas, non iam audiet voces incantã-
tium eam. * nec carmina malefici, quamtumuis etiam secundùm suã ar-
tem magicam sapienter incantantis, audiet, vt propterea vi[illegible] suum de-
ponere cogatur. Ita enim & illi aures suas obturant, vt nullis verborum
blãditiis, nullisque exhortationibus, quantũuis sapiẽtibus & salnbribus,
reuocari à concepta ira valeãt, & furore deposito in mãsuetudinẽ redigi.

6 Deus conteres dentes eorum in ore ipsorum,

** molas leonum confringet, Dominus.*

6 Verùm propter hanc inolitam & obstinatam ipsorum maliciã, Deus
aliquando graui & ignominiosa plaga inflicta, ita vim & ferociã istorũ,
qui innocentes quasi dentibus suis lædere & discerpere conantur, repri-
met & franget, vt, nihil ampliùs contra eos valeant: * molares dentes, at-
que ad conterendum innoxios, potestatẽ eorum qui sua crudelitate leo-
nibus similes magis sunt, quàm hominibus, Dominus suo tempore planè
conteret, omnem nocendi facultatem illis adimens.

7 Ad nihilum deuenient tanquam aqua decurrens.

** intendit arcum suum donec infirmentur.*

7 Sicut aqua fluminis velociter decurrens, & pertransiens non iam am d
pliùs apparet: & quomodo aqua è cœlo diffluens, & in terram dispers[illegible] ab
ea absorbetur, nec ampliùs inuenitur: ita & ipsi velociter cum labili sua
potestate ac prosperitate, hinc auferentur, & quasi in nihilum redacti nõ
ampliùs apparebunt, * intendet contra eos omnipoten Deus arcũ suũ, e
vltricem suam potentiam in eos parabit, & exercebit, iaculam in eos di-
ra tela, mortis, scilicet, tum corporalis, tum æternæ supplicia, donec om-
nibus suis, quas nunc habent, viribus destituantur.

*8 Sicut cera quæ fluit auferetur, * supercecidit ignis, & non viderunt solem.*

8 Sicut cera igni admota statim fluit & liquescit, ita & ipsi subitò hinc
auferentur, * è cœlo enim irruet super eos ignis diuinæ vltionis, quo fa-
cto, iã ampliùs non videbunt cũ reliquis mortalibus solem hũc corpora-
lem, & multò minùs videbũt cũ sanctis in futura vita solem spiritualem
semper lucentẽ, sed in sempiternas deiiciẽtur tenebras mortis & inferni.

*9 Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum, * sicut viuentes sic in ira absorbet eos.*

9 Istud autem, ô impij, cõtinget, priusquam spinę vestræ tenuiores as- f
secutæ sint modum rhãni, ac magnarũ spinarum, priusquam concepta à
vobis malitia in effectum deducatur, & antequam pungendi vires in vo-
bis adolescant, atque immensum crescant. Dominus enim velut iratus
eos totos subitò de vita abripiet & absorbebit, velut si viuentes terra de-
hiscente absorberi faceret. Nam in flore adhuc ætatis, immatura eos mor
te hinc auferet, ac tandem secundùm corpus & animam viuos inferno
absorbendos dabit.

10 Lætabitur iustus cùm viderit vindictam.
** † manus suas lauabit in sanguine peccatoris.*

10 Iustus, cùm viderit hanc iustam Dei vltionem, lætabitur, tum quòd g
per eam innocentes liberati sint à violenta oppressione, tum maxime
quòd ea cedat in Dei gloriam, & iustitiæ eius declarationẽ, * manus, pe-
désq; suos lauabit in sanguine peccatoris. Nam de vltione & morte im-
pij ita gaudebit, quemadmodum solent victores sanguinem hostium in-
sultantes & gaudentes conculcare, & in eo manus suas tingere. † Ex con-
sideratione quoque vltionis sumptæ de impio, magis actiones suas om-
nes mundare curabit, eruditus pœna peccatoris ad salutem.

11 Et

11 *Et dicet homo, si vtique est fructus iusto?*
* *vtique est Deus iudicans eos in terra.*

11 Et dicet vnusquisque qui viderit: An certè iusto est aliquis fructus & vtilitas? Ita sane, inquiet, * nam Deus iustos suos est iudicans in terra, non sinens eos semper impiorum violentia opprimi.

ANNOTATIONES.

a SI VERE VTIQVE.] Plerique Latini libri habent, rectè iudicate. Et tunc conueniens sensus hic erit: O filij hominum, recto iudicio apud vos diiudicare, an verè loquimini iustitiam. Cui sensui iam rectè subiungeretur versus sequens. Verum ex Græcis & Hebræis patet legendum esse, recta, accusatiuus pluralis, quemadmodum & habent plerique Latinorum codices. Græca enim habent εὐθεῖα. Apud Hebræos autem totus hic versus interrogatiuè legitur in hunc modum: An verè vtique iustitiam loquimini? an recta iudicatis filij hominum? Et sic etiam verti ex Græco potuisset, vt, εἰ, si accipiatur interrogatiuè. Nam κρίνετε, quod noster vertit, iudicate, per imperatiuum modum, etiam verti potuisset per indicatiuum modum, iudicatis, est enim etiam indicatiui modi. Et sic vertendum fuisse Hebræa satis declarant, quamuis alioqui nostra litera conuenientem habet sensum, nisi quòd versus sequens tunde iam cohæret cum isto, nisi aliquid subintelligatur.

b MANVS VESTRÆ.] Concinnare, non est hic solùm perficere ipso opere, vt plerique accipiunt: sed ita aptè disponere, vt iniquitates speciē iustitiæ habeāt. Hebræa enim habent: iustitiam manuum vestrarū ponderabitis, hoc est, quasi iusta statera libratam venditis.

c ERRAVERVNT, &c.] Per tropum istud accipi debet, quomodo dicimus: se à cunis inter aliquos fuisse amicitiā. Quidā tamen intelligunt dictum esse, ab vtero peccatores errasse, propter originale peccatum. Verum eius consideratione non solùm ab vtero, sed etiam in vtero omnes peccauerunt.

d AD NIHILVM, &c.] Vetus lectio, qua vsi sunt D. Hilarius & Augustinus, habet: Spernentur tanquā aqua decurrens. Nam dictio Græca ἐξουδενωθήσονται, significat etiam pro nihilo ducere & spernere. In quem sensum & nostra lectio accipi posset, vt sit sensus: Pro nihilo reputabuntur, sicut aqua fortuitò ab aliquo effusa, & dispersa. At in paraphrasi alium secuti sumus sensum, iuxta quem Græca dictio accipitur pro annihilabuntur, quia dictio Hebræa significat dissolui & colliquescere.

e INTENDIT ARCVM, &c.] Intelligunt aliqui, quòd dicitur Deus intendisse arcum, Deum iam ad vindicandum esse paratum. Verùm Græca habent verbum futuri temporis ἐντενεῖ, intendet, vt intelligamus Deum intensurum arcum suum, & iaculaturum in eos in die vltionis. Proinde vel legendum est, intendet, quomodo legit D. Hilarius, vel præteritum accipiendum pro futuro, vt frequenter.

f PRIVSQVAM, &c.] Vel coniungendum est istud cum superioribus, sicut habet paraphrastes, post Euthymium: aut si cum sequentibus legatur, oportet intelligere subitò more Prophetico, personæ mutatione, & dictū esse, absorbet, vel absorbebit vos. Quamuis autem plerique libri habeāt sicut viuentes sic in ira: rectiùs tamē, vt patet ex vtraque lingua, legitur, sicut viuētes, sicut in ira. Vtrobique enim Græca habent ὡσεί, sicut D. August. legit: tanquam viuentes, tanquam in ira combibit eos.

g MANVS SVAS.] Communiter quidē istud intelligitur, vt significetur iustus actiones suas mundaturus ex consideratione vindictæ de impio sumptæ. Hebræa autē habēt: Pedes suos lauabit, &c. Quod quanuis in eodem sensu accipi possit, iam secundùm modum loquendi, quē habet Propheta Psalmo 67. cum dicit: dixit Dominus ex Basan conuertam, &c. vt intingatur pes tuus in sanguine, &c. potius videtur sic accipiendum, vt hac parte significet Propheta tropicè gaudium iustorum, sicut parte versus prima, metaphora desumpta à victoribus qui pedes suos tingere solent in sanguine victorū. Et ad hūc sensum etiā redigi potest commodè nostra litera. Hic autem sensus rectè conuenit ad declarādum generalem illam iustorum lætitiam, qua gaudebunt in nouissimo die de generali impiorum vltione.

h ET DICET.] Iuxta sensum paraphrasis, prior pars huius versus accipitur, vt sit interrogatio, ad quā sequēti parte respondeatur. Euthymius tamen intelligit sine interrogatione, vt sit argumentatio hunc habens sensum: Dicet homo, si hoc est, quia est fructus iusto, vt est manifestum ex eo quòd propter iustitiam suam liberatur ab impiorum oppressione: certè manifestum euadit, Deum esse eum qui iudicare, quæ in terris aguntur, & nō negligere mortalia, sicuti impij sibi persuadent. Atque hic sensus magis accedit Hebræis, quæ non habent, Si, sed tantum, vtique est fructus iusto, &c.

In finem ne disperdas Dauid, in tituli inscriptione, quando misit Saul, & custodiuit domum eius vt interficerent eum.

ARGVMENTVM PSALMI LVIII.

Occasione eius discriminis, in quo fuit Dauid cùm Saul domum eius obsideri fecerat, vt comprehensum eū manè interficeret, sicut legitur 1. Reg. 19. hoc Psalmo opem Dei contra persequentes se implorat, quam vt impetret, suam iactat innocentiam, illorum impium ad capiendum se studium & iniqua consilia memorat: tum se diuina misericordia custodiendum, illorumque vanos fore conatus & vltionem prædicit, precatus Deum ne omnes suos hostes subitò interimat, sed in memoriam eos potiùs dispergat & humiliet, ac tandem gratiarum actionem & laudem Deo pro præstanda sibi ope promittens. In his autē omnibus Christi typū animaduertere necesse est. Nā satellites missi à Saule ad obsidendum domū Dauid, & capiendū eū figurā pratulere eorū qui à Iudæorū consilio missi fuere, siue ad capiendū Christū Dominū siue, vt magis plerisque placet, ad custodiendū sepulchrū Domini: e quo tamen clauso, nihil proficiente militum custodia, egressus est. Iudæorū itaque Christi hostiū non tale exterminium sed dispersio per vniuersum orbem, quā eos nunc in magna pati miseria & inopia videmus, hic à Christo prædicitur, & petitur vt sint populo fideli in memoriam eius facinoris, quod in Christum commiserunt.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 *Eripe me de inimicis meis Deus meus,* & ab insurgētibus in me libera me.*
2 *Eripe me de operantibus iniquitatē, & de viris sanguinum salua me.*
3 *Quia ecce ceperunt ani-*

1 Mi Deus, cui soli seruio, à quo totus pendeo, eripe me ab inimicis meis, & ab his qui insurgunt contra me libera quæso me.

2 Eripe me ab hominibus iniquitati deditis, & de viris sanguinarijs saluum me fac.

3 Ita enim te facere mihi conuenit, quoniam ecce tanquam rabidi venatores conati sunt me suis insidijs capere, * qui tam sunt viribus poten-

*mam meam, * irruerunt in me fortes,*

tes vt eis per meipſum reſiſtere non poſſim,magno numero , magnoq;
impetu venerunt contra me,vt me proſternant & obruant.

*4 Neque iniquitas mea,neque peccatũ meum,domine. * ſine iniquitate cucurri & direxi.*

4 Neque tamen,ô Domine,ſicut tu ipſe noſti, iniquitas mea,aut pecca
tum meum in cauſa eſt, ob quam me perſequantur ad mortem. * ego
enim ſine iniquitate cum eis conuerſatus ſum, omnesque meas actiones
rectas facere conatus ſum.

5 Exurge in occurſum meũ & vide,

** & tu Domine Deus virtutum,Deus Iſrael.*

5 Tu itaque Domine,innocentiæ meæ teſtis,ne quæſo quaſi dormienti
ſimilis ſinas illos mihi præualere,ſed mihi te quærenti,& ad te confugiẽ
ti,ad ſuccurrẽdum præſentem exhibe, declara te videre illorum vexationẽ,
meamque innocentiam.* Et tu Domine,cùm ſis Deus, imperium habẽs
in omnes exercitus,& ſis Deus populi Iſraëlitici.

6 Intende ad viſitãdas omnes gentes,

** non miſerearis omnibus qui operantur iniquitatem.*

6 Ne ſemper ſinas tuos ab impiis diuexari , ſed animum tuum adhibe
ad viſitandum digna tua vltione,non tantùm inimicos meos,ſed & omnes gentes tui populi hoſtes.*Nũ miſerearis omnibus qui ex propoſito
firmo addicti ſunt iniquitati,& obdurati ſunt in malitia , ſed ad gloriam
nominis tui,pro ſalute tuorum,iuſtam de eis ſume vltionem.

*7 Conuertentur ad veſperã, & famem patientur vt canes, * & circuibunt ciuitatem.*

7 Inimici illi me ad me capiendum & obſeruandum miſſi, ibant & redibant ſub veſperam,& tanquã famelici canes auide me deuorare cupiuerunt,* & circuibant ciuitatem,huc illucque diſcurſantes , & obſeruantes ne qua elaberer.

*8 Ecce loquentur in ore ſuo, & gladius in labijs eorum, * quoniam quis audiuit?*

8 Res mira profectò , ore ſuo contra me loquebantur inter ſe inuicem
in labiis eorum ſemper ſonabant verba de me necãdo & perdẽdo.* Ideo
autem talia verba inter ſeſe liberè effutiebant,quoniam,inquiebant,nemo eſt qui nos audiat.Dum enim nullum hominem ſuos ſermones audire putabant , prorſus à nemine eos agnoſci verebantur:eò quòd Dei ratio nulla apud eos eſſet.

9 Et tu Domine deridebis eos,

** † ad nihilum deduces omnes gentes.*

9 Verùm tu Domine te erga illos habebis more irridẽtis.Eorum enim
conatus facillime irritos facies , ſicque ridendos eos omnibus expones:
* nec hos tãtùm meos inimicos,ſed & omnes gẽtes populo tuo pertinaci
ter infeſtas,tu pro nihilo reputabis,ſpernẽs omnẽ eorum poteſtatẽ. Ipſasque omnes ſuis conatibus & cõſiliis cõtra populũ tuũ, rediges in nihilũ,votis ipſorũ eos fruſtrans,omnẽque illis nocendi poteſtatẽ adimẽs.

10 Fortitudinem meam ad te cuſtodiam,

** quia Deus ſuſceptor meus Deus meus , miſericordia eius praueniet me,*

10 Et quidem,mi Domine,meã fortitudinem , qua fortior eſſe poſſem
inimicis meis,ego non in meipſo reponam,qui me viribus lõge inferiorẽ eis agnoſco,ſed omnem meam fortitudinem apud te reponã, repoſitã
que apud te cuſtodiã,per te mihi ſemper contra eos robur ſufficiẽs promittẽs.* Tu enim Deus & defenſor meus, Deus meus,in quẽ vnicẽ cõfido,talis eſt,vt eius miſericordiam nun dubitẽ me præuenturã.Sua enim
gratia anteuertet preces meas , ad precandum ſe cor meum excitans , &
antequàm eum inuocem,opem ſuam mihi exhibẽs.Sua item gratia,quocunque me vertero,præſens mihi aderit,ac vltro ſeſe offeret.

11 Deus oſtendet mihi ſuper inimicos meos,

** ne occidas eos.*

** nequando obliuiſcantur populi mei.*

11 Is ipſe Deus videre me faciet in inimicis meis optatã ad gloriam b
eius vltionem.* Te tamen precor,mi Domine,ne eos omnes ſubito occidas,* ne vltio inimicorum meorũ penitus veniat populo meo in obliuionem quam ad iuſtitiæ tuæ cognitionem & reuerentiam diu operæpretium eſt populum meum in mente habere.

12 Diſperge illos in virtute tua. & depone eos protector meus, Domine.*

12 Propter quod potiùs per tuam fortitudinem vagari eos coge de loco in locum,* & de ſua ſuperbia ac dignitatis gradu detractos depone c
quæſo Domine,qui protector meus es.

13 Delictum oris eorũ ſermonem labiorum ipſorum,

** & comprehendantur in ſuperbia ſua.*

13 *Iſtud quæſo eis fac propter delictũ oris eorũ , impiumque ſermonẽ d
labiorũ ipſorũ,* & fac vt per ſuperbiã verborũ ſuorũ ipſimet capiantur
atq; in perditionis laqueũ incidãt,quo alios ſe cõprehẽſuros gloriati sũt.

14 Et de execratione & mendacio annuntiabuntur

** in conſummatione, in ira conſummationis,& non erunt.*

14 In hac autem ipſorũ deſtructione & perditione,fabula & ſermonibus erunt,propter ſuam blaſphemiam & maledicentiã, quam in innocentem euomuere , & mendacium quod contra eum protulerunt. Tunc,
inquam,ſermo fiet apud omnes de blaſphemia & mendacus eorũ , cum
veniet ſuper eos vltio diuina,conſumens & perdens eos , ita vt iam amplius non ſint,ſublati,ſcilicet,per mortem à viuorum cõſortio, aut inter
viuentes ita diſperſi,vt iam non amplius eſſe videantur.

15 Et ſcient quia Deus dominatur Iacob , & finium terræ.

15 Id vbi factum fuerit,tum & ipſi,& omnes homines ex declarata Dei
potentia & iuſtitia cognoſcent , quòd Deus imperium habeat in populo e
Iſraëlitico,& in omnibus finibus terræ.

16 Conuertentur ad veſperam , & famem patientur, vt canes,& circuibunt ciuitatem.

16 Inimici mei,qui,vt dixi,iam reuerſanur nocte,& diſcurſant canum f
inſtar,vt me capiant aliquando,rurſum diſcurſare miſerè cogentur, non
vt me capiant,ſed vt panem ſibi comparent, propter quem quærendum
ire & redire ſub veſperam cogentur,& canum more præ inopia nimia famem patientur,& circuibunt ciuitatem.

*17 Ipſi diſpergentur ad mãducãdũ . * ſi verò non fuerint ſaturati, & murmurabunt.*

17 Ipſi vagari cogentur de loco in locum,vt comparẽt victum ſibi * &
quia

18 Ego autem cantabo fortitudinē tuā: & exultabo mane miſericordiam tuam.*
19 Quia factus es ſuſceptor meus,& refugium meum in die tribulationis meæ.
20 Adiutor meus tibi pſallā,quia Deus ſuſceptor meus es, Deus meus miſericordia mea.*

quia non inuenient famelici quo ſaturentur,etiam murmurabunt præ animi impatientia.

18 Ego autem tua benignitate & potentia liberatus ab eorum violētia, cantabo tuam fortitudinem,* & ſummo mane cum exultatione cantabo tuam benignitatem:fortitudinem quidem,qua tyrannos opprimis:benignitatem autem,qua ſubleuas tibi addictos.

19 Cantabo,inquam,tuam miſericordiam ob id,quoniam tēpore afflictionis meæ tu factus es defenſor meus,ac refugiū ad quod tuto cōfugi.

20 Adiutor meus tu es,atque ob id tibi pſallam, quoniam Deus defenſor meus es tu.* Deus meus ipſe eſt miſericordia mea:ipſe ſolus eſt, qui mei miſeretur,quemque ſolum vt mihi miſereatur,inuoco.

ANNOTATIONES

a ECCE CEPERVNT.] Hebræa habent, inſidiati ſunt. Græca ἐθήρευσαν à θηρεύω, quod propriè venari vel captare, ſignificat. Vnde verbum,ceperūt, hic accipi debet pro ſuo frequentatiuo,captarunt.

b DEVS OSTENDET.] Sicut Hebræa habent futurum,ita & Græca, δείξει μοι ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου, hoc eſt,demonſtrabit mihi inimicis meis. Proinde vel legendum eſt,oſtendet,vel præteritum per futurum exponendum

c OBLIVISCANTVR,&c.]Græci neſcio quid ſecuti habent,nequando obliuiſcantur legis tuæ, νόμου σου, & ſic etiam Pſalterium Romanum & vetus. Proinde Latina hîc ſunt emendatiora, quàm Græca. Tractat hunc locum D.Auguſtinus epiſtola 54.

d DELICTVM,&c.]Græca habēt accuſatiuos hos in nominatiuo:Delictū oris eorū,ſermo labiorum ipſorū. Interpres accuſatiuos vertit, vt ſubaudiatur præpoſitio, propter,quā & alij eſt Hebræo interpretes ſubaudiunt

e SCIENT QVIA,&c.] Sicut & Hebræa habent præſens tempus,ita & Græca δεσπόζει, hoc eſt, dominatur. Et ſic habent antiqua quædam noſtra, vnde meritò exiſtimanda eſt hæc vera eſſe lectio,quæ conuenientiorem habet ſenſum.

f CONVERTENTVR,&c.] Verſus iſte repetitur hic apteq́ue eodem modo accipitur quo primo loco, vt ſignificetur ſtudiū & conatus ſatellitū,qui miſſi ſunt ad cuſtodiendum Dauidem,vel Chriſtum. Et tunc ſecūdum eundem ſenſum etiam intelligi poteſt verſus ſequens, vt ſit ſenſus:Ipſi diuagabūtur ad me deuorandū, & quia fruſtrabuntur ſuo voto,ideo murmurabūt. Aliis magis placet his duobus verſibus ſignificari vindictam hoſtium Dauidis & Chriſti,quod,ſcilicet qui prius circuibant & vagabantur ad capiendum innocentem, Dei vltione cogentur vagari ex inopia victus, qualem vltionem etiam inimicis ſuis imprecatur Chriſtus alio Pſalmo:Nutantes fiant filij eius,& mendicent &c.

g ET EXVLTABO.] Latini codices ferè omnes habent:& exaltabo. Verum ex Græcis & Hebræis ſatis patet vitium eſſe ſcriptoris,qui putabat ineptā eſſe orationem,exultabo miſericordiam, cum hoc eodē modo dictum ſit,ſicut prius:& exultabit lingua mea iuſtitiam tuam Græca enim hîc habent idem verbum quod ibi, nempe ἀγαλλιάσομαι Exultabo. etiam habent multa noſtra exemplaria,ſicut & Auguſtinus habet & Hilarius.

In finem pro his qui commutabuntur, in tituli inſcriptione Dauid in doctrinam, quum ſuccendit Meſopotamiam Syriæ, & Syriam Sobal,& conuertit Ioab,& percuſſit Ædom in valle Salinarum 12.millia.

ARGVMENTVM PSALMI LIX.

Præſentem Pſalmū,vt ex titulo ſatis patet,edidit propheta cùm iā in regem totius Iſraelitici populi electus,deinde Philiſtæos,Moabitas,atque Syros, Idumæos expugnare, ſibiq́ ſubijcere pararet,de quibus ſcribitur 2.Regum 8.& 1 Paralip.18.Itaque primùm memorat quomodo olim iratus Deus populum ſuum hoſtibus permiſerit,rurſum tamen benignè illi opem ferens liberauerit.Deinde nominat ac narrat regni Iſraelitici latitudinem & potentiā,cui & Moabitæ & Philiſtæi iam ſubiecti erant:indeq́ colligit ſe eodem Deo freturum, etiam de Idumæis victoriam relaturum.In Dauide autem omnes finitimos imperio ſuo adeo fœliciter ſubijciente,Chriſti typus delineatus eſt, qui poſt multam Eccleſiæ afflictionem & coarctionem,omnes primū gentes hoc Pſalmo,ſecundùm myſticum ſenſum, ſibi ſubiectas per Euangelij prædicationem gloriatur,ac deinde per eandem etiam Iſraeliticum populum per Idumæos deſignatum ſibi ſubiugandum in fine mundi prædicit.Nam & Iſaiæ 63.per Ædom.Iudaicus populus ſignificatur:quia iam verus Iſrael eſſe deſijt,& Ædom,hoc eſt,rubicundus factus eſt,ob effuſum ſanguinem Chriſti,Prophetarum,& Apoſtolorum. Diſcimus autem ex hoc Pſalmo, Dauidis exemplo in periculis animum roborandum ex conſideratione promiſsionum Dei,& piorum beneficiorum eius.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Deus repuliſti nos,& destruxiſti nos: iratus es, & miſertus es nobis.*

2 Commouiſti terram, & conturbaſti eam.
** ſana contritiones eius, quia commota eſt.*
*3 Oſtēdiſti populo tuo dura. * potaſti nos vino compunctionis.*

SVPERIORIBVS, ô Deus,temporibus, peccatis noſtris prouocatus auxilio tuo nos deſtitueras, & hoſtibus nos tradens diſperdi permiſiſti, * iratus eras nobis propter peccata patrum noſtrorum,* at mox rurſum miſertus es nobis, liberans nos de manu hoſtium noſtrorum. *Pſal. 59.* a

2 Propter inimicos noſtros,qui vndique nos oppugnare ſolent, & adhuc oppugnant,magno timore, grauiq́ue oppreſſione cōcuſſiſti & cōturbaſti inhabitatores terræ noſtræ,quaſi eam graui terræ motu cōmouiſſes. * Verùm iā tādē,vt per me cœpiſti,perfectè medere malis iſtis terræ noſtræ.Eſt enim iā lōgo tēpore ad ruinā cōmota,& inclinata destructionē.

3 Feciſti populum tuū videre & experiri grauia,* potaſti nos vino, nō eo quòd exhilararet,ſed quòd mœſtiſſimos faciebat. Feciſti enim nos deguſtare

amarissimas tribulationes, graui dolore corda nostra vulnerantes, ac ita consopientes,vt omnium rerum nostrarum incerti, quid agendum nobis esset non videremus.

4 † Dedisti metuentibus te significationem,
** vt fugiant a facie arcus.*

4 Verùm iam tandem dedisti populo tuo te metuenti & colenti significationem,a& dmonuisti,* vt fugeret hostilem arcum: † me enim in regẽ super populum tuum vnxisti,& quasi in signum aliquod erexisti, vt hoc signo admoniti,fugiát arcum,omnemque armorum vim, qua eos hostes insequuntur, & ad illud signum a te erectum fugitiui congregentur, ad reintegrandum regnum tuum.

5 Vt liberentur dilecti tui,
** saluũ fac dextera tua & exaudi me.*

5 Proinde vt per me ab hostibus omnib⁹ suis liberẽtur hi,quos tu peculiariter diligis * tua quæso potẽtia me sẽper salua, & exaudi preces meas.

6 Deus locutus est † in sancto suo:
** Lætabor & partibor Sichimam. & conuallẽ tabernaculorum metibor.*

6 Id certe me obtenturum certò confido. Nã Deus per spiritum suum sanctum, † perque suam sanctitatem qua mentiri nequit,cùm tantum regnum obtinerem super Iudam,promisit mihi olim,* quod gauisurus essem in amplitudine & gloria regni, quodque tanquam verus Dominus diuisurus essem pro meo arbitratu Sichimá,& dimensurus tanquá meam hæreditatem,vallem Succoth,hoc est,tabernaculorum, in qua post Saulem in regem constitutus erat filius eius.

7 Meus est Galaad,& meus est Manasses,
** & Ephraim † fortitudo capitis mei.*

7 Atque id quidem iam re ipse compleuit. Iam enim mea est terra Galaad,& Manasse terra,scilicet,quæ trans Iordanem Israelitico populo cõtigit.* Iam populus Ephraim,vtpote tribus numerosior & potẽtior aliis, est præcipuum robur principatus mei,† ac fortitudo,qua in bellis à capitis periculo defendor.

8 Iuda rex meus,
** Moab olla spei meæ.*

8 Tribus Iuda ipsa est,in qua & primùm,& principaliter mihi regnum b
vsurpo,sicut & huic tribui regia dignitas à patriarcha Iacob promissa est,* nec tantùm tribus Israël meum agnoscit imperium, sed & externa nationes.Moabitæ mihi sunt quasi olla aliqua,in quam sperem.Ita enim mihi seruiliter & humiliter subiecti sunt ad ministrandũ, quomodo lebes ad lauandũ deputata.Ex eis quoque,tanquam ex olla plena, haurire mihi quantum desidero licet,vt quæ sit mihi perfectè iam subiecta.

9 In Idumæam extendam calceamentum meum.
** mihi alienigenæ subditi sunt.*

9 Certóque cõfido,quod & in Idumæam proferam calceamentũ meũ, eamque terram meæ seruituti perfectè subiiciam,* quemadmodũ & Philistæi iam mihi subiecti sunt.

10 Quis deducet me in ciuitatem munitam? quis deducet me vsque in Idumæam?

10 Verùm quis me perducet vsque in ciuitatatem munitam Idumæorũ? quis,inquam,me perducet vsque in Idumæam?

11 Nónne tu Deus, qui repulisti nos,
** & non egredieris Deus in virtutibus nostris.*

11 Nonne solus tu Deus id mihi præstare poteris, qui auxilio tuo & fa- c
uore longo nos tempore destituisti:* & non egrediebaris ó Deus cũ exercitibus nostris ad prælium. Certè per te solùm id aliequi potero, per cuius solius derelictionem hactenus inimicis nostris inferiores eramus.

12 Da nobis auxilium de tribulatione,
** quia vana salus hominis.*

12 Tu itaque fer nobis auxilium ad pellendam hanc tribulationem,quá ab hostibus nostris in circuitu diu perpessi sumus: * vana est enim salus quæ expectatur ab homine.

13 In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilũ deducet tribulantes nos,*

13 Per Dei auxilium nos qui alioqui ex nobis infirmi sumus, de[illegible] mus fortia:* & ipse Dominus sua infinita & insuperabili potestate [illegible] qui opprimere nos conantur, vel conabũtur, in nihilum redi[illegible] que suis viribus exutos disperdet,vt contra nos nihil ampl[illegible]ant.

ANNOTATIONES.

PLERIQVE hunc Psalmũ existimant à Dauide compositum, cum in Ammonitas bellũ pararet,& Rabath ciuitatem Ammonitarum, esse eam ciuitatẽ,de qua in hoc Psalmi: Quis deducet me in ciuitatem munitam? Verùm titulus contrarium conuincit, quandoquidem ex eo patet compositum fuisse tunc,cùm ea bella pugnaret Dauid quæ describuntur 2.Reg. 18.post quæ longo tempore primum cum Ammonitis pugnauit Idem satis patet ex eo quod in eodem versu sequitur: Quis deducet me in Idumæá? Id autem plerisque imponere posset,quod 2.Reg.8 nulla fiat mentio Syriæ Mesopotamiæ,cuius tamẽ fit mentio 1 Paralip. 19.cum describitur pugna contra Ammonitas. Verùm fieri potest, vt pro eo quod 2 Reg. 8. dicitur Syria Damasci, hic Syria Mesopotamiæ posita sit: non quòd eadem sit, sed quod idem regnauerit in Damasco, & in Mesopotamia. Caput enim Syriæ Damascus.

a DEVS REPVLISTI NOS,&c.] Quod dicit hîc Deum repulisse eos,referri potest vel ad tempora Iudicum, vel ad proximiora tẽpora Saulis. Eo enim regnante Philistiim dominabantur multum Israëli,eoque occasio magis se dominaturos sperauere. In mystico autem sensu quatuor primi versus duobus modis exponi possũt: Primùm, vt Christus vel Ecclesia loqui intelligatur de derelictione gentium ante aduentu Christi.& de commotione salubri omnium gentium,quaper euangelicam prædicationẽ commotæ [illegible] pœnitentiam,dũ [illegible] sunt super impios in die iudicij, [illegible] ostensa & potatæ vino salubris contritionis: data tamẽ illis significatio vt fugerẽt arcũ Dei,hoc est, diuinam vltionem, quam admonuit omnes non fugere posse per pœnitentiam & fidem in Christum. Secundò, magis conformiter ad sensum primum, [illegible] licet,intelligi potest Ecclesiam loqui de ea tribulatione, quá in principio sæpius passa est,pro qua amouenda hic precatur. In quo sensu quod dicitur,Dedisti metuẽtibus te,&c.sic rectè accipitur, quáquá nobis [illegible] tuta caperiri feceris,tamen dedisti nobis signũ,admonuisti nos quomodo fugere possimus arcũ hostilẽ. Christum enim nobis in signũ erexisti,ad quẽ confugiẽtes,[illegible] vinceremus hostes nostros. Hic autẽ sensus [illegible] Hebraicæ veritati,quę habet:dedisti metuẽtib⁹ te signũ vel vexillũ,vt [illegible],vel, vt triumpharent & exal[illegible]tur.

MOAB OLLA, &c.] Dictio Hebraica [illegible] habemus,spei, propriè significat lotionem au[illegible] c
Vnde vertunt, olla lotionis vel lauacri mei, qua locutione significatur seruilis subiectio Moabitarũ.Po[illegible]

dictio

ditio ea Chaldaicè ſignificat fiduciam, atque eã ſignificationem ſecuti ſunt interpretes. Accommodando autē hęc Chriſto per Dauidem præfigurato, ſimplicius fuerit per Iudã, Manaſſem, Ephraim, Moab & Philiſthęos, &c. intelligere fidelem Eccleſiã, ex Iudæis & Gentibus maximè collectam, cui & adnnabũtur aliquando Idumæi, hoc eſt, Iudæi infideles. Aliús tamen hæc cõſiderare in condẽ licet. Nam inter eos populos, qui hîc dicũtur Dauidis regno ſubiecti, quidam voluntariè Dauidẽ in regẽ ſuſceperũt: primùm, ſ. tribus Iuda, deinde & reliquæ tribus Iſraël. Alij verò coactè Dauidi ſubiecti ſunt, ſeruientes et ſub tributo, vt pe Moabitæ, Philiſthæi, & Idumęi. In his autẽ qui Chriſti regno ſubiecti ſunt populis qua duplex eſt diuerſitas. Sũt enim Chriſtiani, qui Chriſtũ voluntariè in ſuũ regem ſuſceperunt, deſignati per tribus Iſrael. Sũt hęretici, deſignati per Moabitas, qui erãt de cognatione Abrahæ. Sũt Gentes prophanæ, ſignificatæ per Philiſthęos, à cognatione populi Iſraël omnino alienos, vnde & ἀλλόφυλοι, & alienigenę dicti ſunt. Sũt Iudæi, per Idumæos ſignificati. Atque hi omnes vel inuiti Chriſto sũt ſubiecti, cui à patre omnis poteſtas data eſt.

c N o n n e t v, &c.] Hic verſus variè poteſt accipi. In primis enim vel poteſt ex ſuperiori verſu peti, vnde perficiatur, in hũc modum: Nõnne tu Deus ſolus es, qui deduces nos in ciuitatem munitam? vt ſit in hoc verſu reſponſio ad quæſtionẽ ſuperiori verſu propoſitam. Vel poteſt hic verſus per ſeparatim accipi, vt poſt quæſtionem illam: Quis deducet nos: ſubiiciatur cauſa perplexitatis illius, & ſit ſenſus: Meritò perplexus dico: Quis deducet nos, &c. An non enim tu Deus is es qui repulisti nos? quaſi dicat: Te nos repellente, nec pugnante nobiſcum: qui deducet nos in ciuitatem munitam? Atque hic ſenſus magis conuenit Hebręis, quæ non habent relatiuũ, qui, ſed tantum. Nõnne tu Deus repuliſti nos: Rurſum poteſt totus hic verſus vnica legi interrogatione, vt cõiũctio, &, copulet duo illa verba, repuliſti, & nõ egredieris, tunc verbum egredieris, futuri temporis accipi, poſitum pro præterito egrediebaris. Vel accipi debet in hoc ſenſu: Nõnne tu repuliſti nos? & quantum apparet, non amplius egredieris nobiſcum ſolito more ad pugnandũ nobiſcum & pro nobis. Poteſt etiam legi duabus interrogationibus, vt prior ſit: Nõnne tu Deus, qui repuliſti nos? Deinde ſubiiciatur alia: Et non tu Deus amplius egredieris cum exercitibus noſtris?

d Q v i a v a n a, &c.] Hebræa & Græca non habent coniunctionem, quia, ſed coniunctionem, &. Bene tamen vertit interpres, quia hæc coniunctio, vt & alias, hîc ponitur pro cauſali. Sunt tamen etiam multi Latini codices, qui habent coniunctionem, &, quomodo & Auguſtinus legit.

In finem in hymnis Pſalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI LX.

Ex eo quòd in hoc Pſalmo dicit Propheta à finibus terræ ſe clamaſſe, apparet hunc Pſalmum ab ipſo editum, cùm exul ageret in extremis partibus terræ Iſrael, perſequente ipſum, ſiue Saule, ſiue Abſalone. Eſt autem huic Pſalmo commune cum multis alijs argumentum. Liberari enim à periculo orat, & mox, percepta ex prece conſolatione, liberationem, & perpetuam in domo Dei manſionem protectionemq́, ac vitæ regniq́ diuturnitatem ſibi pollicetur, pro his ingentem gratiarum actionem Deo promittens. In his verò quibus gloriatur de vita regniq́ ſui duratione & æternitate, Chriſti typum ſeſe Propheta exhibet in quo hæc veriùs & perfectius competunt: per quẽ etiam Dauid regni vitaq́ perpetuitatem eſt aſſecutus, & per quem hæc etiam omnibus hiſ conueniunt, qui per ipſum reges regniq́ ſui conſortes effecti ſunt. Porrò ſecundùm argumentum ſuperius, erit neceſſariũ verba præteriti temporis hîc poſita pro futuri accipere, quemadmodum & ferè omnia apud Hebræos in futuro tempore ponuntur. Sunt tamen qui ſeruata temporis, quod habet noſtra litera, ratione, hunc Pſalmum Dauidi adſcribunt iam regnanti, vt in regnum conſtitutus intelligatur precari continuam Dei opem contra quoſcunque in circuitu inimicos, eamq́ ſibi polliceri ob expertam priùs frequenter Dei in ſe benignitatem & fauorem, cùm ipſum de manibus Saulis ſæpe liberaſſet.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Exaudi Deus deprecationem meam, intende orationem meam.

X a v d i Deus deprecationem meam, auſculta ad orationem meam.

2 † A finibus terræ ad te clamaui, dum anxiaretur cor meum,
** in petra exaltaſti me.*

2 Ab extremis terræ partibus, in quibus exul ago, † à terra quæ longiſſimo tractu à cœlis diſtat, te ardenti affectu, vocéque [illegible] inuoco & iam diu inuocaui, dum hic ob malorum multitudinem [illegible] anguſtiatur cor meum, * propter quod certo confido, quod me velut in r[illegible] ſubleuatum, tuto firmóque loco conſtitues, vt ad me accedere hoſtes non valeant.

3 Deduxiſti me, quia factus es ſpes mea,
** turris fortitudinis à facie inimici.*

3 Ad talem, inquam, locum me deduces, quia tu mihi factus es is in quẽ omnem meam ſpẽ collocaui. * tu mihi factus es inſtar turris fort[illegible] contra inimicum meum. Per te enim ad cuius præſidium confugi, non ſecus me cuſtodiendum ab hoſtium telis confido, quam munitiſſima aliqua arx eſt præſi[illegible]o confugientibus ad eam, atque in ea latentibus.

4 Inhabitabo in tabernaculo tuo in ſecula,
** protegar in velamento alarum tuarum.*

4 Quare nihil dubito quin habitaturus ſim in perpetuũ in tabernaculo tuo, * & prot[illegible] dus tua protectione tam ſolicitè, quam protegit ſuis alis gallin[illegible] pul[illegible] ſuos à vulturum rapacitate. Nã & in hac vita me, quaſi apud te abſconditum, tecumque habitantem, ad quem nullum accedere malum valet, cuſtodiendũ tuo fauore confido, vt nulla me cõmouere valeat hominum improbitas: & in futura vita, in cœleſtem tuam habitationem receptus per te, ſecuriſſimè viuam, omni malorum timore ſublato. a

5 Quoniam tu Deus meus exaudiſti orationem meam,
** dediſti hæreditatem timentibus nomen tuum.*

5 Tu enim Deus nihil dubito exaudies orationem meam, * nobis te colentibus dabis certiſſimè hæreditatem cùm terrenã, tum maximè cœleſtẽ. Neque enim ſines nos ſemper exortes agere ac hæreditate populi tui in terris carere, quemadmodum nunc quorundam improbitate cogimur, & poſt hanc vitam, perpetuam in cœlis hæreditatem timentibus te promiſſam obtinere facies.

*6 Dies super dies regis adÿcies. * annos eius vsque in diem generationis & generationis.*

6 Dies diebus regis adiicies, * annos eius produces vsque in tempora multarum generationũ. In hac enim vita plurimos dies addes diebus vitæ eius, vt multis viuat hic generationibus saltē in semine suo, & diebus vitę præsentis addes dies futuri seculi, vt per omnes huius mundi generationes apud te fœliciter viuat. b

*7 Permanet in æternum in conspectu Dei: * misericordiam & veritatem eius quis requiret?*

7 Permanebit in æternum coram Deo. Nam & in præsenti vita nunquã ab eius fauore, excidet, regnumq; eius in suo semine stabile erit apud Deum, & in futura vita perpetuo Dei conspectu fruetur, * nec erit aliquis qui in rege requirat absentem Dei misericordiam. Hæc enim perpetuò eum comitari & adesse palàm videbuntur. c

*8 Sic Psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi. * vt reddam vota mea de die in diem.*

8 Propter quod ego his omnibus affectus à te Domine beneficiis, Psalmos ad gloriam tuam dicam in perpetuum, * vt per singulos dies reddam tibi, quas voui, gratiarum actiones. d

ANNOTATIONES.

a NHABITABO, &c.] Quandoquidem Dauid in suo exilio vnicè desiderauit cõuersari cum aliis in tabernaculo [illegible] tem poralis Mosaico, vt ex multis locis patet, videri posset his verbis sibi promittere eam liberationem, & restitutionem, in regnum suum, & templi liberum accessum, nisi addidisset in secula. Ob quam partem magis accipiẽdum, Prophetam his verbis allegorica locutione significare Deum sibi perpetuò futurum præsidio, quomodo & Psal. 16. dicit: Protegat in velamento alarum tuarum.

DIES SVPER DIES, &c.] Quanquã duo versus aliquo modo ad literã competere possint Dauidi, vt his in tertia persona sibi polliceatur aut regni perpetui
b tatẽ in sua posteritate, aut vitæ cœlestis adeptionẽ: certum tamen nobis esse debet, Dauidem in his oculos defixos habuisse in Christũ, cuius personam se sciebat sustinere. In hunc enim solum, hæc verè conueniunt perfectè, per quem etiam solum Dauidis regnum æternũ effectum est, & æterna in cœlis vita a Dauide obtẽta. Atque ob hanc causam videri rectè potest, Dauidẽ mutata persona hæc extulisse in tertia persona. Vide quæ supra notata sunt Psal. 20. circa illud: Longitudinem dierum in seculum seculi. Cùm autem hi versus, & totus Psalmus Christo accommodantur, illa pars: Misericordiam & veritatem eius quis requiret: intelligitur communiter, vt relatiuum, eius, ad regem referatur & significetur Christi misericordiam & veritatem, quam exhibuit in redimendo humano genere, neminem satis exquirere & inuestigare posse. Verùm in paraphrasi aliũ sensum secuti sumus quòd in Hebręo, misericordia & veritas manifestè ad Deũ sint referenda. Significatur enim per illa, regem semper seruandum.

PERMANET IN] Hebræa habent verbum futuri temporis, similiter & Græca, διαμενεῖ permanebit. Interpretes legisse videtur verbũ præsentis tẽporis, διαμένει, accentu in penultima. Et tamen sunt Latini aliquot codices, qui habent futurum, permanebit quomodo & Diuus Augustinus legit, proinde hæc lectio præferenda est. c

MISERICORDIAM, &c.] Pro, quia, Hebræa habent מן Man, quod interpretantur, præpara, vt sit sensus, misericordiam & veritatem præpara [illegible] ruabut eum. Septuaginta acceperunt eam dictionem secundum significationem eius Chaldaicã. Sic enim significat [illegible] vel quid, quod Hebræis dicitur, Mah Hieronymus dictionem eam totam omisit, habet enim. Misericordia & veritas seruabunt eum. d

In finem pro Idithum, Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI LXI.

Exhortatur hoc Psalmo Propheta primùm quidem seipsum, & suipsius animam ad fidendum Deo, illiq; se committendum, cuius fiducia securum se fore ab omni malorum incursu non dubitat. atque ob id cum increpatione insultat irruentibus contra se persecutoribus. Tum verò deinde suo exemplo omnes generatim hortatur in Domino spem collocare, non in vanißimis & fallacibus hominibus, neque in diuitiis iniuria aut vi partis, sed neque in diuitiis citra iniustitiam obuenientibus, subiicient in fine ad terrorem malorum, & consolationem bonorum Deo fidentium duo illa, quæ ex certißimo Dei verbo & lege eius cognita sunt, potentiam scilicet Dei, & bonitatem ac misericordiam: secundùm quæ redditurus est vnicuique secundùm opera eius, vt ob id meritò Deo fidentes, securos esse debeat: iniustus verò ob eius potentiam & in remunerando iustitiam pertimescere.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Nónne Deo subiecta erit anima mea?

ETsi variis malorum vndis obruar, & impij vndique impetant, non tamen Deo obmurmurabit, neque ad aliud pro auxilio respiciet anima mea quàm ad Deũ. Meritò enim Deo sese totam subiiciet, illiq; sese cõmittet anima mea, boni consulens quamuis sortem ab eo immissam, ac patienter expectans opem eius. a

** ab ipso enim salutare meum.*

* Ab ipso enim Deo eóque solo salus mea pendet, mihiq; certò proueniet.

*2 Nam & ipse Deus meus, & salutaris meus, susceptor meus: * non mouebor amplius.*

2 Ipse enim est Deus meus, curam singularem mei gerens. Ipse saluator meus est, & defensor meus, qui me ad se confugientem custodiendum suscepit, * propter quod scio me non multùm commouendum impiorum oppugnationibus grauißimis, etiamsi parum me per eas fluctuari, & nutari contingat pro humana fragilitate.

*3 Quousque irruitis in hominem, & interficitis vniuersi vos. * tanquam parieti inclinato, & maceriæ depulsæ?*

3 Cùm igitur tam potentem habeam adiutorem, quandiu vos vniuersi impij in me, & si infirmum hominem, impetum facietis, & interficere conabimini me? * quousque, inquam, irruetis in me, tanquam in parietem ad ruinam inclinatum, & maceriã iam cõquassatam, atque perminantem ruinam?

ruinam? Quaſi facile vobis ſit me deiicere & proſternere quemadmodũ facile eſt inclinatum deiicere parietem, cui me ſimilem [illegible] exiſtimatis, caſui me proximum reputantes.

*4 Veruntamẽ pretiũ meum cogitauerũt repellere, *cucurri in ſiti: *ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant.*

4 Et certè impij honorẽ meum, ad quem videbant me à Deo euehi, ſtudioſè meditati ſunt, inito inter ſe conſilio, auferre à me: * propter quod ſitibundè ac deſideranter ad Deum confugi fontem aquę viuæ: * qui me laſſatum reficeret, ac ſaluum mihi ſeruaret honorẽ delegatum. Quo autẽ minùs eorum iniquas contra me machinationes aduerterẽ, ore ſuo bene mihi precabãtur & blandiebantur, qui animo ſuo peſſimè mihi volebãt. c

*5 Veruntamen Deo ſubiecta eſt anima mea, * quoniam ab ipſo patientia mea.*

5 Verùm quantumlibet hi cõtra te ferantur, quantumlibet infeſtent, tu tamen, ô anima mea, te totam Deo ſubiice, illiq; te quanta es committe, ſine omni querela ac diffidentia longanimiter opem eius expectans: *ab ipſo enim veniet tibi id quod patienter expecto. d

*6 Quia ipſe Deus meus, & ſaluator meus, adiutor meus * non emigrabo.*

6 Certò enim certiùs ipſe eſt Deus meus, curam mei ſingularem gerens, ipſe ſaluator meus & adiutor meus, * quare nunquam ſat ſcio loco meo mouebor, quantumuis me hoſtes mei deturbare conentur.

*7 In Deo ſalutare meum & gloria mea: * Deus auxilij mei, & ſpes mea in Deo eſt.*

7 In Deo ſita eſt ſalus & gloria mea, quam ab eo me aſſecuturum nil dubito. * Ipſe eſt Deus auxiliator meus, & ſpes omnis mea in Deo ſita eſt, qui fallere non poteſt ſperantes in ſe.

*8 Sperate in eo omnis congregatio populi: *effundite corã illo corda veſtra, Deus adiutor noſter in æternum.*

8 Proinde mecum vna ſperate in eo, quotquot vſquam eſtis populi *omnes veſtras cogitationes, curas ac deſideria per orationem Deo proponite, illiq; curanda committite, Deus enim adiutor omnium noſtrum ſperantium in ſe futurus eſt in perpetuum.

*9 Veruntamen vani filij hominum, mendaces filij hominum in ſtateris vt decipiant, * ipſi de vanitate in idipſum.*

9 Ipſi autem homines vani ſunt, & fallaces: mendaces ſunt filij hominum omnes, adeò vt etiã proximos ſuos decipiant, in ſtateris, inſtrumentis, quæ ad menſurandam iuſtitiam, & fidem declarandam communi iure ſunt inſtituta. * Certè ipſi omnes pariter ſunt ex vanitate, filij, ſcilicet, vanitatis: & quatenùs homines ſunt, toti vanitati, mendaciis & fraudibus ſunt dediti. Ipſi quoque omnes ſimul magis ſunt quam, vanitas. Proinde ſtultum fuerit in vaniſſimis hominibus ac fallaciſſimis ſpem collocare.

10 Nolite ſperare in iniquitate, & ad rapinas nolite apponere.

10 Sed neque ſperetis in diuitiis per iniquitatem & calumniam partis, & rapinas ne concupiſcatis auarorum hominum more: * quin etiamſi diuitiæ abſque iniuſtitia vltro copioſè obuenerint, ne tamen animum veſtrum illis affigatis, ita vt vel fiduciam veſtram in eis collocetis aut amore eas inordinato proſequamini. Quomodocunque enim partæ diuitiæ, cùm fluxæ ſint & incertæ, ſaluare hominem nequeunt. e

11 † Semel locutus eſt Deus, duo hæc audiui, quia poteſtas Dei eſt. & tibi Domine, miſericordia:

** quia tu reddes vnicuique iuxta opera ſua.*

11 Quo autem magis, ſpretis omnibus mundanis rebus, & iniuſtitiam odientes in Dominũ ſperetis, ecce ſemel in monte Sion populo ſuo locutus eſt Deus: † Conſtanter & irreuocabiliter mihi per ſpiritum ſuum ſanctum locutus eſt. Duo ab eo audiui, nempe quòd ſolius Dei ſit potentia, qua poſſit omnia quæ vult: & quòd tibi Domine ſit ſumma clemẽtia, qua quæ poteſt etiã velis. *Quod autẽ hęc duo tibi Domine, maximè cõpetat, hinc patet, quia tu reddes vnicuique ſecundum opera eius per tuam omnipotentiam, malos ſuppliciis afficiens, & per tuam clementiam omnipotentiæ coniunctam, in te ſperantes perpetuò fœlices efficiens, vt meritò diffidere non debeant, qui in te Dominum potentiſſimum & clementiſſimum confidunt: metuere verò hi, qui te neglecto terrena ſectãtur, cuius in puniendo inuictam potentiam aliquando ſentire cogentur. f

ANNOTATIONES.

2 SVBIECTA, &c.] Iſtud non eſſe intelligendũ de ſubiectione obediẽtiæ, qua anima hominis parata eſt ad faciendũ imperata: ſed de ſubiectione, qua quis ſe totũ Deo cõmittit, vt habet paraphraſis patet ex Hebræis, ex quibus quidam præſentem locũ vertunt: expectabit anima mea, alij, ad Deum ſilebit anima, quæ vtraque ſignificant animum reſignatum, & cõſcientiæ promptitudinem ad ferendum quamuis ſortem.

b NON MOVEBOR, &c.] Ex Hebræis patet, dictionem, amplius, hic accipiendam, vt 10 Pſalm. 50 Amplius laua me: pro multum, ſcilicet, non pro amodo aut poſt hæc. Eſt enim רבה Rabba.

c PRETIVM, &c.] Græcè eſt τιμὴν, ſignificat autem pretium, & etiam honorem. Hic autem ſignificare honorem Hebræa docent, quæ ſecundum lectionem, quam ſecuti ſunt Septuaginta, habẽt, exaltationem meam cogitauerunt, &c. Vnde pretium apud nos accipi debet nõ [illegible] ut plerique intelligunt, ſed pro honore quo [illegible] eſt, qui [illegible] Dauidi, & omnibus itẽ in [illegible] cõpetit. In eodem verſu pro eo quod habemus cucurri in ſiti: Græcè eſt, ἔδραμον ἐν δίψει. Poteſt autem ἔδραμον, eſſe & primæ perſonæ ſingularis numeri, aoriſti ſecundi, & tertiæ perſonæ, pluralis numeri, hoc eſt, cucurri, vel cucurrerunt. At verò quod potius fuiſſet vertendum, cucurrerunt, ſatis docet verbum præcedens, cogitauerunt, & quæ ſequuntur in plurali numero [illegible] apertiſſime Hebræa, quæ habent verbum tertiæ perſonæ pluralis numeri, vnde ſenſus eſſe debet [illegible] inimici [illegible] admodum feſtinauerunt, & cucurrerunt ad perdendum me.

d AB IPSO, &c.] Patiẽtia hic nõ debet accipi pro eo quod propriè ſignificat, pro virtute ſ. qua [illegible] ter toleramus. Dictio enim Hebraica propriè ſignificat expectationem. Vnde Hiero. vertit, præſtolatio mea. Et Græcis eſt ὑπομονή, quæ dictio magis expectationem ſignificat, quàm patientiam. Vnde patientia hic debet accipi pro expectatione patients pro re expectata.

e VT DECIPIANT, &c.] Ex Hebræo & Græco ſimul patet, pronomẽ, ipſi, nõ poſſe cõſtrui in noſtra litera cũ verbo, decipiãt. Apud Græcos enim hæc oratio, [illegible] decipiant, ponitur in infinitiuo, [illegible]. Quod ſi autem pronomen, ipſi, conſtruendum eſſet cum verbo, decipiant,

decipiant, dicendum fuisset, τοῦ ἀδικῆσαι αὐτούς. Vnde hæc verba, ipsi de vanitate in idipsum, seorsum legêda sunt, vti etiam legit Euthymius: & duplici sensu commodè accipi possunt vt etiá indicat paraphrasis. Apud Hebræos longe aliter habetur in hunc modũ, Certe vani filij hominis, mendaces filij, in statera si ascendant ipsi pariter, leuiores sunt vanitate In quibus verbis est elegans hyperbole quę stultitiam & leuitatem hominum exaggerat, significans homines vniuersos ipsa vanitate esse magis vanos, adeò vt si in altera parte libræ ponas vanitatem, in altera vniuersum genus humanum, vanitas ipsa præponderatura sit.

g SEMEL, &c.] Hebræa etsi rectè eo modo vertũtur, quomodo nos habemus tamen vt sunt ambigua, pluribus alijs modis verti possunt. Sunt enim qui sic vertunt: Vnum quidem locutus est Deus, bis audiui, hoc est, frequenter. Alij: Vnum locutus est, duo hæc audiui. Alij: semel locutus est Deus, & bis hæc audiui, hoc est, sępius hæc locutus est. Dictiones enim, quas noster vertit, semel & duo, aliquando exponuntur per nomina, vnum & duo, aliquando per aduerbia, semel & bis. Quod autem nos legimus: semel locutus est Deus, conuenienter accipitur semel pro constanter, vt concordet cum eo quod dicitur Iob 33. Semel loquitur Deus, & secundo ipsum non repetit. Aut referendum est ad ea quæ Deus locutus est in datione legis Mosaicæ, vbi satis intimat Deus potentiam, misericordiam, & in retribuendo vnicuique secundùm opera eius, iustitiam. Sic enim dixit: Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me: & faciês misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea, vbi suam potentiam & misericordiam aperte significat, Exod. 20.

Psalmus Dauid cùm esset in deserto Iudææ.

ARGVMENTVM PSALMI LXII.

Canit hoc Psalmo Propheta, quomodo exultans ob persecutionẽ Saulis in deserto Ziph (quod in titulo desertum Iuda dicitur, non, vt corrupte legitur, Idumeæ) cum prohiberetur interesse sacro cætui populi Dei, & versari in tabernaculo eius, quòd summe desiderabat, animum suum dederit côtemplationi diuinæ virtutis & bonitatis: indeq; mirificè fuerit consolatus, atque in laudem Dei accensus, prædicens in fine hostium suorum extinctionem & condemnationem: suipsius verò liberationem, exaltationem & gaudium. In his vero & Christum in se delineatum cecinit, cui non vltimus tantum Psalmi versus (quo dum de se Dauid in tertia loquitur persona, Mesiã notare voluit) sed & totus Psalmus perfectè conuenit, cùm ad declarandam Iudæorum rabiem etiam ipse in deserto latens, aliquoties ad patrem suspirauerit, bonitatis eius consideratione sese consolans, hostium suorum interitum, suamq; liberationem prauidens. Secundùm anagogen autem cuilibet iusto Psalmus præsens conuenit, qui in hoc mundo tanquam in exilio degens, auidè Deo coniungi, atque in cælesti eius templo cum sanctis ipsum laudare desiderat: quia autem eo frui non datur, hic interim in huius mundi deserto, corpore exsulans, sed mente Deo coniunctus, contemplatione diuinæ gloriæ & bonitatis sese consolatur, confirmatq; in vita præsentis malis, securus de inuisibilium hostium suorum iniquissimorum dæmonum perditione, atque de gaudio solido, quod in Deo liberatore suo in futura vita ipsi proueniet.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Deus Deus meus, ad te de luce vigilo.

DEVS, tu es peculiariter Deus meus, quẽ vnicè colo quémque in me benignum semper sentio,* quare & summo mane omnibus alijs meis rebus postpositis, ad te vigilo, te quærens ad te suspirans, atque de te attentè meditans. *Psal. 62.* a

*2 Sitiuit in te anima mea, * quomodo multipliciter tibi caro mea.*

2 Anima mea summo desiderio ad te Domine fertur, cupiens coram te interesse populo tuo sancto in domo tua:* neque anima mea te tantum desiderat, sed desiderio animæ maximo corpus peruadente, etiam caro mea valde admodum concupiscit tuam præsentiam, vt hoc graui exilio liberata, in sanctorum tuorum cœtu te laudet, tuamque gloriam contempletur.

3 In terra deserta inuia, & inaquosa sic in sancto apparui tibi, vt viderem virtutem tuam, & gloriam tuam.*

3 In terra hac deserta, inuia, & aquis carente, in qua exul à domo tua agere cogor, in hac, inquam, terra etsi afflictionibus plena, ego coram te spiritu, apparui, quasi in tuo sancto tabernaculo, * vt quoad licet contẽplarer tuam fortitudinem & gloriam tuam: quam quoniam cum reliquo tuo populo, in tabernaculo tuo, vbi eam præsentem exhibes, cernere non licet, spiritu præsens non desino contemplari, quo eius contemplatione in his malis me consoler.

*4 Quoniam melior est misericordia tua super vitas, * labia mea laudabunt te.*

4 Ideo autem, quamuis in exilio & in vasto sim deserto, tuæ virtuti & gloriæ contemplãdæ me addicere volui, quia misericordia tua qua tuos persequeris, gratior & optabilior est quauis corporali vita, quamtumuis fœlici, quamtumuis diuturna. Plus enim voluptatis considerata tua bonitas affert tuis, quàm vita hæc corporalis, res alioqui hominibus gratissima & optatissima. Magis item beatum facit hominem tua misericordia, quàm fœlicissima quæuis vita corporea, * & propter quod etiam in his malis non cessabo te laudare. b

*5 Sic benedicam te in vita mea, * & in nomine tuo leuabo manus meas.*

5 Ad hunc modum, nempe expressa & attenta contemplatione bonitatis tuæ, cum labiorum sono ego te laudabo semper quoad vixero, vtcũque se habeant res meæ, * & cum inuocatione nominis tui extollam in oratione manus meas, à nullo alio auxilium petens, quàm à te potentissimo simul & benignissimo.

*6 Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, * & labijs exultationis laudabit os meum.*

6 Per hanc autem seriam bonitatis tuæ perpensionem, satiabitur, optóque vt satietur anima mea: veluti adipe & pinguedine, delicatissimis scilicet cibis spiritualibus, summisque delicijs,* tumq; ex suaui cordis plenitudine c d

nitudine os meum exultantibus labiis laudabit te.

*7 Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te: *quia fuisti adiutor meus.*

7 Laudabit te, inquam, os meum etiam in lecto meo, quandocunque in e
eo tui memor fuero, & quonescunque de te meditabor attentè in matutinis,
tinis, tempore, scilicet, ad meditãdum aptissimo. *Et quidem meritò istud
faciam. Fuisti enim mihi sæpissimè auxilio.

*8 Et in velamento alarum tuarum exultabo. * adhæsit anima mea post te, * me suscepit dextera tua.*

8 Quare etiam posthac securus exultabo in sedula illa tua protectione,
qua tuos ite protegis potentia, & bonitate tua, sicut auis pullos suos alis
protegit. * Anima quidem mea ex consideratione tuæ bonitatis tibi per
fiduciam & amorem adhæsit, nunquam diuulsa à memoria tui, semper in
omnibus à te pendens, * nec frustrata est, nam tua omnipotentia me sibi
coniunxit, atque in omnibus his mundi periculis, quasi supposita manu
fidelissimè suffulsit & sustentauit.

*9 Ipsi verò in vanum quæsierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ: * tradentur in manus gladij, partes vulpium erunt.*

9 Propter quod nihil dubito, quin illi aduersarij mei qui frustra tot con f
siliis, tot insidiis quæsierũt vitam meam perdere, qui, inquam, potiùs ipsi
pro meritis suis ad inferna retrudantur, * hic à Deo tradentur in vim &
aciem gladij quo occidendi sunt, occisiq; cedent in partem vulpium, a-
liarumq; ferarum sanguinariarum, à quibus eorum cadauera prostrata, di
laniabuntur. Ad inferos quoque detrusi, proscindentur ibi acie gladij, ac
grauissimis suppliciis ibi enecabuntur, cedentq; in portionem & posses-
sionem crudelium ferarum, malignissimorum & callidissimorũ dæmonũ,
quibus cruciandi tradentur.

*10 Rex verò lætabitur in Deo. * laudabuntur omnes qui iurãt in eo quia obstructum est os loquentium iniqua.*

10 Ipse autem rex, hostium suorum iustam vltionem cernens, & optatã g
a Deo liberationem assecutus, lætabitur in Deo, quem tam benignum in
se experietur, * sed & omnes qui Deum vnicè colunt, non iurantes, cùm
tes poposcent, per aliud nomen quàm Dei, simul gloriabuntur in Deo cũ
laude eius, eò quòd os loquentium falsa contra iustum sit obstructum, &
à calumniando impeditum per vltionem & mortem eis inflictam.

ANNOTATIONES

a DEUS DEUS] Posset istud continuè legi cum verbis sequentibus, vt sit vocatiui casus, & sit sensus: O Deus Deus mi, vigilo ad te. Verùm Hebræa habent: Deus, Deus meus tu, supple, es. Vnde conuenientiùs hæc verba seorsum accipiuntur, vt subintelligatur in nostra lectione, es tu.

b SUPER VITAS.] Pluraliter dixit, vitas, more Hebræorum, apud quos dictio significans vitam, voce pluralis est numeri: significatione, singularis, sicut apud nos dictio, tenebræ.

c LEUABO, &c.] Sunt qui hãc partem sic intelligũt: Cùm veneratione nominis tui extẽdam manus meas ad omnia quæ facturus sum, atque in hunc modum Campensis. Verùm conuenientius videtur, si accipiatur de eleuatione manuum, quæ fit in oratione. Duo enim in hoc versu coniunguntur, quæ ex attenta consideratione bonitatis diuinæ nascuntur, & in quibus duobus Dei cultus consistit, nempe laudare Deum, eumq; in omni necessitate inuocare.

d REPLEATUR.] Hebræa habent futurum indicatiui. Vnde & Hieron. vertit, implebitur. Secũdum quam lectionem explicat hoc versu quid ex consideratione Dei consequatur, nempe satietas animæ cuius sitim & desiderium priùs introduxit. Septuaginta acceperũt futurum indicatiui deprecatiuè, vt frequenter accipitur. Nec est sensus multum à priori diuersus, siquidẽ vt anima nostra sic ex contemplatione spirituali repleatur, à Deo petendum est, cuius solius donum est.

e SI MEMOR, &c.] Græca non habent, sic, sed εἰ, hoc est, si: nec habent meditabor, futuri temporis, sed præteritum imperfectum ἐμελέτων, meditabar. Atque in hunc modum legit & August. Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabar in te. Et in commẽtariis Hieronymi textus habet, si: Magister sententiarum vtriusque meminit lectionis, & Glossa item Ordinaria, quæ in contextu habet, si: in margine, sic. Hebræa quoque habẽt dictionem, quæ non sic, sed si significat. Vnde omnino apparet vitio scriptorum locum hũc corruptum, sicut eorum vitio Ioan. vlt. legitur sic, pro si, dum dicit Dominus: Si eum volo manere, &c. Vnde & hic libri plerique habent, si. Hebræa tamen non habent verbum præteriti temporis, meditabar, sed futuri, sicut nos, meditabor. Necesse est autem in nostra & Hebræorũ litera verbum præteriti temporis, memor fui, accipere pro futuro, memor ero: aut verbũ futuri temporis, meditabor, accipere pro præterito, meditatus sum, vt frequenter fit, & sicut habent Græca. Quod si autem sequamur rationem temporis præteriti, sicut habent Græca, sensus conuenientissimus iste erit: Quandocũque memor fui tui in lecto meo, quod maximè & semper fit in matutinis, tunc meditabar, hoc est, attẽtè & pressè de te recogitabã. Quod si verò sequamur rationem temporis futuri, quemadmodum contextus magis requirere videtur, iam hic versus rectius coniungeretur cum fine versus præcedentis, quemadmodum habet paraphrasis: quãquam etiam seorsum accipi posset in sensu simili cum eo qui explicatus est, dum sequimur tempus præteritum. Quòd si quis legendum contendat, sic, sensus erit: Sic, hoc est, per attentam contemplationem tuæ bonitatis & frequenter memor fui tui, & in posterum semper in matutinis meditabor in te. Porrò in eo quod sequitur: quia fuisti coniunctio, quia accipi potest, vel causaliter, sicut habet paraphrasis, vel infinite, pro quod, vt significet se hoc meditaturum quod Deus fuerit sibi adiutor.

f PARTES VULPIUM.] Quòd de vulpibus peculiariter faciat mentionem, sub his intelligens omne ferarum genus, in causa esse potest multitudo eorum animalium in illis locis, quæ ea eo tẽpore videtur fuisse maxima, quod Samsonem trecentas vulpes facile negotio cepisse legimus. Vnde & Threnorum 5. sub nomine vulpium, omnes feræ significantur, dum dicitur: Ideo contenebrati sunt oculi nostri, propter mõtem Sion qui disperiit, vulpes ambulauerunt in eo.

g LAUDABUNTUR, &c.] In hac oratione verbum, laudabuntur, accipi debet deponentaliter, sicut in Psalmis frequenter, pro gloriabuntur: alioqui eiudè cohæreret subiũcta ratio: quia obstructũ est os. &c. Porrò cùm dicitur: omnes qui iurant in eo: quidam relatiuum referunt ad regem: & intelligunt iurare in rege eos, qui ipsum, pro suo rege agnoscunt. Solet enim populus iurare per suum regem, sicut Ioseph iurauit per salutem Pharaonis. Aut iurare in rege vel in regem, accipiunt pro eo quod dicimus, iurare in verba regis, hoc est, illi subiectionem & fidelitatem promittere. Verum conuenientius scriptum fuerit, vt, eo, referatur ad Deum. Per iurare enim in Deo, scriptura significat aliquoties religiosum Dei cultum, vt Isaiæ 45. Mihi curuabitur omne genu, & iurabit omnis lingua. Pro quo Septuaginta: & confitebitur omnis lingua, quod secutus est Paulus ad Philippenses secundo. Similiter Isaiæ sexagesimoquinto. Et qui iurat in terra, iurabit in Deo, Amen. Cæterùm non ita multum ad rem facit, quòd, Græca & Hebræa singulariter efferunt: laudabitur omnis qui iurat in eo, quomodo & Augustinus legit, & habent quædam nostra exemplaria. Nam idem significatur, siue singulariter, siue pluraliter dicatur.

In finem Pſalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI LXIII.

Precatio eſt hic Pſalmus contra delatores falsò iuſtum accuſantes, quorum ſæuitiam in cupiditate nocendi, & ſtudia ſtruendarum inſidiarum præmittentes; præducit deinceps, quomodo Dei virtute, & irrita fient ipſorum machinamenta, & iuſta de eis ſumpta vltione, timor Dei augendus ſit apud malos, & gloria eius illuſtrāda à bonis iuſta Dei iudicia deprædicaturis, & de bonitate ac iuſtitia eius gauiſuris. Conuenienter autem hic Pſalmus myſticè Chriſto per Dauidē adumbrato adaptatur, vt ſit eius contra perſecutores Iudæos oratio, contra quem tātis ſuis conatibus & conſilijs perfidi Iudæi non ſolùm nihil profecerunt, ſed etiam ſibipſis Dei vltionem pepererunt: quam videntes iam omnes gentes obſtupeſcunt, mirabilem in iudicijs ſuis Deum annunciantes & glorificantes.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Exaudi Deus orationem meam cùm deprecor, & à † timore inimici eripe animam meam.

OMe Deus, exaudi quæſo nunc cùm te deprecor orationem meam * libera animā meā à timore inimici, vt de tua protectione ſecura, ſæuitiam non nimis metuat. † Serua quoque vitam meam ab his minis, quibus me terret hoſtis meus. a

*2 Protexiſti me à conuētu malignantium, * à multitudine operantium iniquitatē.*

2 Tu enim qui hactenus me protexiſti, in futurum ſpero proteges, atque vt protegas oro à congregatione malignè agentium qui contra me congregati ſunt, à multitudine hominum, qui planè dediti ſunt iniquitati.

*3 Quia exacuerunt vt gladium linguas ſuas, * intenderūt arcum rem amaram, vt ſagittent in occultis immaculatum.*

3 Qui exacuerunt linguas ſuas non aliter quàm exacui ſolent gladij: vt certiùs ac magis lædant. Parauerunt enim linguas ſuas ad lædendum efficaciſſimè, habentes apud ſe meditata verba, quibus innocentem falsò accuſantes velut gladio quodam perimant. * Præparauerunt iam arcum ſuum, vt abſconditè & per inſidias impetant ſuis ſagittis me incautum, & innocentem, nihil tale opinantem, nihil tale ab eis commeritū. Hunc autem eorum arcum, ideò verbum triſte & amarum, quo in me eiaculari ſtudent mortiferas plagas.

*4 Subitò ſagittabunt, & nō timebunt, * firmauerūt ſibi ſermonem nequam.*

4 Subitò præter expectationem, falſis declarationibus, quaſi ſuis ſagittis, impetent me nihil præcauētem, nec aliquo vel Dei vel humanæ legis tenebuntur timore, quò à ſua malitia reuocarentur: * obſtinato enim animo ſequi decreuerunt prauum conſilium inter ſe habitum.

*5 Narrauerunt vt abſconderent laqueos: * dixerunt quis videbit eos?*

5 Verbis vltrò citròque habitis conſtituerunt abſcondere ſuas inſidias, quaſi quoſdam laqueos, perſuaſeruntq; ſibi neminem eorum inſidias cogniturum, qui eas vel detegeret, vel vindicaret: adeò impij iſti ne prouidentiæ quidem atque iuſtitiæ diuinæ vllam habent ratio[illegible]m.

*6 Scrutati ſunt iniquitates, * † defecerunt ſcrutantes ſcrutinio.*

6 Excogitauerunt varios nocendi modos, * ad[illegible]ò vt dum quærunt doloſas artes, in excogitādo defatigati ſint, nec facile inuenire potuerint conuenientem perdendi innoxium rationem.

7 † Accedet homo ad cor altum.

7 Vnde homo quiſquam ex eis accedet ad aliquem, qui profundi eſt cordis & conſilij magni. † Ipſi quoque homines impij ingredientur in ſecretum & profundum cordis ſui: vt ex profunda meditatione inueniāt tandem perdendi innocentem rationem quam quærunt. * Verùm illis hæc agētibus Deus exaltabitur, qui inefficaces faciet omnes illorum cogitationes, comprehendens ſapientes in aſtutia ipſorum. b

** & exaltabitur Deus.*

*8 Sagittæ paruulorū factæ ſunt plagæ eorum. * & infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum.*

8 Eorum enim plagæ & verba quibus innocentem lædere ſtuduerūt, fiēt ſicut ſagittæ paruulorum: quæ vt nullam habent lædendi potentiam, ita tantum laborem & fatigationem puerulis adfe[illegible]unt ſagittantibus. * Et linguæ eorum, quibus ad ſubuerſionem innocentis impia loquebantur, in proprium ipſorum malum infirmabuntur, ita vt nihil linguarum virulentia valeat contra iuſtum, ſed in proprium malum recidat.

*9 Conturbati ſunt omnes qui videbant eos, * & timuit omnis homo.*

9 Propter quod omnes qui videbunt eos & ſuis conatibus turpiter fruſtratos, & à Deo grauiter vindicatos, magno timore & ſtupore conturbabuntur, * timebitq; omnis homo Deum, cuius in vindicando impiorū ſcelera, potentiam & iuſtitiam conſiderabit.

*10 Et annuntiauerunt opera Dei, * & facta eius intellexerunt.*

10 * Et prædicabunt plerique aliis opera iuſtitiæ diuinæ, quæ pro liberatione iuſti, ac vindicta impiorum operatus erit, * & facta eius diligenter expenſa intelligent, cognoſcentes quàm ſit in liberando innocentes benignus, quamque in puniendo impios, iuſtus.

11 Lætabitur iuſtus in Domino, ſperabit in eo,

** & laudabuntur omnes recti corde.*

11 Iuſtus autem iam Dei opem in ſe expertus, iuſtus etiam quiſque Dei iuſtitiam & clementiam in liberatione innocentis conſpiciens, lætabitur de Domino, ob eius clementiam & iuſtitiam, iamq; magis ac magis de eius protectione ſecurus omnem ſuam ſpem in eum collocabit, * & cum laude gloriabuntur omnes in Deo, qui candido ſunt pectore.

ANNOTA

ANNOTATIONES.

a PROTEXISTI ME. Quomodo factum sit, vt constanter omnes Latini libri habeant protexisti, non facile patet, cum & Hebræa & Græca habeant, protege, quod magis cohæret cum oratione incœpta in primo versu. Est enim Græcum σκέπασον, aoristus primus imperatiui, & Hebræis est futurum indicatiui, quod pro imperatiuo sæpe accipitur. Proinde nostra lite ra sic est intelligenda, vt dum Propheta agnoscit se hactenus à Deo protectum esse, tacite intelligatur precari, vt in posterum ab eodem protegatur. Ipsa enim beneficij agnitio, alterius beneficij est impetratio. Aut præteritum, protexisti, accipiendum est pro futuro, proteges.

b QVIA EXAVDIENT. Rectius habent plerique libri, est enim Græcis ἀπὸ. Vtriusque lectionis meminit Magister.

c ACCEDET, &c. Principio hic aduertendum altum hic non posse accipi pro sublimi, quemadmodum multi hic interpretantur, sed pro profundo, vt patet ex linguis originalibus. Est enim Græcis βαθεῖα. Deinde non est Græce, ad cor altum, sed, & cor altum, προσελεύσεται ἄνθρωπος καὶ καρδία βαθεῖα. Quam lectionem Euthymius pro sensu literali sic interpretatur: homo & cor altum, hoc est, homo alti cordis & profundi consilij in malum accedet ad eos, vt suggerat scilicet eis rationem perdendi iustum, quam quærebant, nec inuenire poterant. Indicat etiam in mystico sensu, ab aliquibus intelligi per hominem istum, Iudam Iscariotem, qui Iudæis non inuenientibus conuenientem perdendi Christum modum, aperuit quomodo eum capere possent. Augustinus quoque videtur legisse non ad, sed, &. ex sua interpretatione in hunc versum, quanquam in impressis libris vitio scriptorum semper habeatur, ad. Sic enim scribit super hunc versum: Accedet homo, &c. Illi dixerunt: Quis videbit nos? Defecerunt scrutantes consilia mala. Accessit homo ad ipsa consilia, passus est se teneri vt homo, non enim teneretur nisi homo, &c. Accessit ergo ad omnes illas passiones, quæ in illo nihil valerent, nisi esset homo. sed si ille non esset homo non liberaretur homo. In his verbis quoniam vtitur Augustinus præpositione, ad, dicens: Accessit homo ad ipsa consilia, ad omnes illas passiones: videri posset oscitanti lectori legisse, ad cor altum, & cor altũ, interpretari ipsa Iudæorum consilia, & passiones, quas alto consilio Christo inferre machinabantur. Verùm ex his quæ mox sequuntur, patet hanc non fuisse Augustini intentionem: sed tantùm hactenus interpretatum, quare dictum sit accedet, & explicasse ad quid homo iste accesserit, quod Propheta non dicat. Sic enim sequitur in Augustino volente iam interpretari quid sit cor altum: Accessit homo ad (&) cor altum, id est, cor secretum, obijciens aspectibus humanis hominem, seruans intus Deum, celans formam Dei, in qua æqualis est Patri: & offerens formam serui, qua minor est Patre. Ex his verbis manifestè patet, cor altum tribui ab Augustino non Iudæis, sed Christo, declarans Christum accessisse ad passiones cum corde suo secreto: quia scilicet obiecit aspectibus humanis hominem, &c. Vnde indubie legit: Accedet homo, & cor altum. Alioqui eius interpretatio non erit accommoda. Idipsum apertius patet ex multis quæ sequuntur. Accedet, inquit, homo ad (&) cor altum, cor secretum, cor abditum, non ostendens quid nosset, nõ ostendens quid esset. Et in his quæ sequuntur vocat Christum hominem alti cordis. Certe Magister sententiarum, qui vtriusque lectionis meminit, legit apud Augustinum non, ad, sed, &. Nam postquam exposuit priorem lectionem quæ habet, ad: expositurus alteram quæ habet, &, affert interpretationem eius literæ ex Augustino. Sic enim habet: Vel ita scrutati sunt sed frustra, quia homo Christus, qui non pateretur, nisi homo esset, accedet sponte ad passionem. Et cor altum, erat ei, hoc est, secretum cor, quia hoc faciebat secundum altum consilium, obijciens illis hominem, id est, formam humanam, in qua seuitum, seruans intus Deum, id est, Dei formam, cuius potentia suscitaretur. Proinde vitio scriptoris videtur in nostra lectione legi, ad, pro, &, quod putarit orationem sic esse perfectiorem. Nec est in pronunciatione magna dissimilitudo inter, &, atque ad. Quid legerit Hilarius, ex interpretatione non satis liquet. Facit autem mentionem etiam hominis alti cordis. Et in psalteriis quibusdam Benedictinorum inueni, &. Et Augustini ergo locus valde corruptus, nec commodum habens sensum meritò est restituendus, & nostra item lectio.

In finem Psalmus cantici Dauid, canticum Hieremiæ & Ezechielis de populo transmigrationis, cùm inciperent proficisci.

ARGVMENTVM PSALMI LXIIII.

Plerique existimant hunc Psalmum à Dauide conscriptum, ex persona eorum qui in captiuitate Babilonica à se per spiritum præuisa, deprecaturi essent reditum in patriam, & templi reædificationem. Ex quorum persona accipiendum esse videri posset, eo quòd in plerisque libris in titulo legitur: Canticum Hieremiæ & Ezechielis, & populi transmigrationis cum inciperet proficisci. Verùm hæc verba omnino non habentur in Hebræis, quæ tantum habent: In finem Psalmus Dauid. sicut & Græcorum ac Latinorum codices plerique. Proinde adiecta ea verba constat sicut & aliàs aliquoties, ab aliquibus expositoribus indicare volentibus, ex quorum persona Psalmus intelligendus esset. Quamuis itaque præsens Psalmus rectè accommodetur his qui in captiuitate Babylonica reditum expectabant, & expetebant, non est tamen necesse ex eorum persona asserere hunc Psalmum accipiendum esse, & non ex persona Dauidis auctoris Psalmi, cum etiam rectißime in tempora Dauidis quadret. Extructo enim in monte Sion tabernaculo pro arca Domini precatur Propheta hoc Psalmo, vt dimißis populi iniquitatibus, auferat ab eo hostium in circuitu habitantium, qui ei populo aliquandiu præualuerant, imperium & iugum, vt donata populo pace, sublatóque seruitutis iugo, ex omnibus locis homines accedere valeant templum Domini, quod in Sion sibi elegerat. Vbi sicut peculiariter Dominus præsidebat, ita quoque ibi eum peculiariter laudandum canit ob potentiam eius, quam in cœlo, terra, marique declarat: & bonitatem eiusdem, qua in vsus hominum terram, immissa è cœlo pluuia, varios fructus producere facit. Sub typo autem corporalis montis Sion, & ciuitatis Hierusalem, magis canere vult de Ecclesia Christi, quod ex eo satis patet quod dicit: Ad te omnis caro veniet. Proinde secundum mysticum & principaliorem sensum precatur Propheta, vt dimißis peccatis humani generis, sublatoque iugo dæmonum humano generi præualentis, omnes tam orbis terræ nationes ad spiritualem ac cœlestem Hierusalem, Ecclesiam sanctorum confluant. in qua sola Deo redditur laus eo digna. Secundùm autem hunc sensum, quæ dicuntur de præparatis & firmatis à Deo montibus, de conturbatione maris, de visitatione, irrigatione & fœcundatione terræ, arietúmque vestimentis, altius accipi possunt, vt iuxta anagogen hæc omnia impleta intelligamus per vnigeniti filij Dei in hunc mundum aduentum, quo visitauit nos Oriens ex alto, sua prædicatione sterilem mundum irrigans, & fœcundans ipsumque, procellosi maris similem salubriter commonens, præparans item, tanquam altiores quosdam montes, Apostolos & Apostolicos viros ad ædificandum in eis Ecclesiam suam. eósque tanquam arietes quosdam, qui ouium Christi duces essent, induens & vestiens abundanti Spiritus sancti gratia.

1 Te decet hymnus Deus in Sion,
** & tibi reddetur votum in Hierusalem.*
2 Exaudi orationem meam
** ad te omnis caro veniet.*
3 † Verba iniquorum præualuerunt super nos,
** & impietatibus nostris tu propitiaberis.*
4 Beatus quem elegisti & assumpsisti.
** inhabitabit in atrijs tuis.*
5 Replebimur in bonis domus tuæ.
** sanctum est templum tuum, mirabile in æquitate.*
6 Exaudi nos Deus salutaris noster.
** spes omnium finium terræ,& in mari longe.*
7 Præparans mõtes in virtute tua,accinctus potentia.
** qui conturbas profundum maris sonum fluctuum eius.*
8 Turbabuntur gentes.& timebunt qui habitant terminos a signis tuis.
** † exitus matutini & vespere delectabis.*
*9 Visitasti terram, & inebriasti eam: * multiplicasti locupletare eam.*
10 Flumen Dei repletum est aquis.
** parasti cibum illorum.*
** quoniam ita est præparatio eius.*
11 Riuos eius inebrians multiplica germina eius.
** in stillicidijs eius lætabitur germinans.*
12 Benedices coronæ anni benignitatis tuæ.
** & campi tui replebuntur vbertate.*
*13 Pinguescent speciosa deserti. * & exultatione colles accingentur.*
14 Induti sunt arietes ouium & valles abundabunt frumento,
** clamabunt etenim hymnum dicent.*

PARAPHRASIS EIVSDEM.

[O] Mi Deus,cùm optimus sis simul & maximus,decet certè
vt tu lauderis ab omnibus,& quidẽ peculiariter in monte
Sion in quo peculiarem tibi delegisti mansionem, * tibi
persoluentur vota in Hierusalem ciuitate quam elegisti.
2 Proinde exaudi quæso orationem meam. * Id si feceris, omnis generis homines confluent ad te adorandum & laudandum in monte sancto Sion.
3 Quod autem à te vnicè peto,istud est: Ecce facta iniquorum homi- a
num, quos imitati sumus, ita aggrauata & multiplicata sunt in nobis, vt
vires nostras superauerint, nec sufficiamus ijs diluendis: † Iniquorum
etiam dominantium nobis,& opprimentium nos blasphemiæ,quas con
tra nos & te Deum fundunt,iam magis inualuerunt, quàm vt ferre diutiùs possimus. * Tu itaque quæso propitius ignosce nobis peccata nostra, propter quæ a te traditi sumus: vt dimissis peccatis ac sublato hostium nostrorum iugo, in monte tuo te,vt decet, omnes laudare & venerari possimus.
4 Fœlix certè est ille, quem tu elegeris, tibique propinquum feceris,
* & qui tua electione assidue versari & manere poterit in atriis tuis. b
5 Nos enim,vbi id assecuti fuerimus, saturabimur contemplatione &
fruitione bonorum domus tuæ: * Nam templum tuum, propter tuam inhabitantis sanctitatem, eximiè sanctum est, & per tuam constantem iustitiam,quam semper seruas & declaras, admodum mirabile. Proinde perceptione tuæ sanctitatis & æquitatis,quæ in templo tuo maxime relucent & perpenduntur abunde saturabimur.
6 Exaudi itaque nos,o Deus Saluator noster,in quem non nos tantùm c
speramus,qui in terra habitamus, * sed & hi qui in omnibus terræ finibus,& extremis insulis maris habitant. Vt enim à te solo cuncta hominibus prouenium,ita & a te, etsi non satis bene cognito eis, cuncta omnes expectant, dum a creaturarum & naturæ conditore omnia sua præstolantur, & pendere agnoscunt.
7 Tu, inquam, Domine nos exaudi,qui per tuam fortitudinem mon- d
tes stabiliter disponis, quique omni ex parte cinctus es omnipotentia,
instructus per eam ad faciendum quodcunque volueris, * qui cùm vis e
commoues tempestatibus profunditatem maris, & sonũ fluctuum eius,
rursumque cùm vis eos fluctus compescis, plenam scilicet omnium in f
terra,& in aquis potestatem obtinens.
8 Conturbabuntur admiratione omnes nationes terræ, & cum veneratione timebunt qui incolunt fines terræ, propter admiranda tua signa
cœlestia, gloriam tuam omnibus prædicantia, * per illorum ortus tum g
matutinos,tum vespertinos tu exhilarabis eos,eosq; adorare & laudare
te facies. † Populos item tum Orientales,apud quos mane oritur: tum
Occidẽtales,vbi vespere occidit,tu tuis cœlestibus signis sẽper exhilarabis.
9 Ab exordio conditur mundi assidue tuis donis inuisisti terrã, eámque siticulosam,pluuia e cœlo immissa,abunde irrigasti, * sicque multipliciter eam ditasti,varijs fructuũ ac herbarũ generibus eam fœcũdans.
10 Flumen tuum, o Deus, quod in nubibus aetis est, vnde in terram fœcundans aqua profluit, plenum est aquis pluuialibus nunquam deficientibus: * ex quo quidem flumine semper parasti,& paras cibum illorum qui degunt in terra, * hoc enim modo,nempe per pluuia inebriantem terram:fit ex tua ordinatione præparatio terræ, vt ad ferendos fructus hominibus necessarios apta sit,& fertilis.
11 Tu tua bonitate sulcos ipsius terræ qui sunt quasi quidam ipsius h
riuuli, copiosa per pluuiam humectans, multiplicabis germina eius:atque vt in posterum semper multiplices in vsus nostros,te rogamus:* te enim ita faciente, ipsa germinans terra lætabitur in imbribus leuiter stillantibus super ipsam. Proferet enim quasi lætabunda multam herbam,secundum imbrem decidentem in ipsam.
12 Toti circulo anni, in quo tuam declaraturus es benignitatem, tu benefacies, * & campi terræ tuæ implebuntur fructuum abundantia.
13 Tua benignitate pluuiarum stillicidio,pinguia fient speciosa pascua deserti olim steriles, * & læta colles vndique circundabuntur,lætissime scilicet graminum ac fructuum copia à te exornati.
14 Arietes ouium præ pinguedine pascuorum induentur velleribus, &
valles abundabunt frumento, * propter quod cuncti hac tua liberalita- i
tẽ perfruentes, ex intimo corde tibi gratias agentes clamabunt, atque hymnum dicent tibi in Sion.

ANNO

ANNOTATIONES.

a VERBA INIQVORVM.] Primùm hic aduertendum, ea Hebræis constare præpositionem, super. hîc debere accipi comparatiue, vt frequenter accipitur, & quemadmodum indicat paraphrasis. Deinde pro ἀνόμων, hoc est, iniquorum, Hebræis est, iniquitatem. Et hunc intelligunt sensum: Verba iniquitatum, hoc est, ipsæ iniquitates (nam verba pro factis sæpe accipiuntur) inualuerunt adeo vt vires nostras superēt. Septuaginta videntur accepisse genitiuum, iniquitatum, pro ipsis iniquis: sicut scelestū hominem, vocamus scelus, nisi fuerit vt verterent ἀνόμων & non ἀνομιῶν. Euthymius literæ nostræ hunc sensum reddit, quem paraphrasis secūdo loco habet, scilicet blasphemiæ iniquorum nobis dominantiū nimiū præualuerunt. Potest tamen literæ nostræ idem reddi sensus, quem dant sensum Hebrææ lectionis hoc modo: Facta iniquorum hominum, quæ imitati sumus, multiplicata sunt nimis: & ideo tua misericordia propitieris eis, sicut priùs orat: Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo, multum est enim.

b INHABITABIT, &c.] Hæc pars accipi potest, vt reddatur hîc ratio, quare beatum dixerit eum quem Deus elegerit. Vnde Hieronymus vertit: Habitabit enim in atriis tuis. Verùm quoniam idem est habitare in atriis Dei, & a Deo assumptum esse, hoc est, vt habent Hebræa apertiùs, Deo proximum factum, rectiùs apparet vt hic repetatur relatiuum, qui, & idem intelligatur significari parte secunda versus, quod prima parte, vt frequenter.

c SPES, &c. Ad literam dicitur Deus spes esse omnium finium terræ, sicut postea dicit, omnia à Deo expectare, vt det illis escam in tempore.

d PRÆPARANS, &c.] Græca magis consonant Hebræis. Habent enim ἑτοιμάζων ὄρη ἐν τῇ ἰσχύι αὐτοῦ, &c. præparans montes in virtute sua, accinctos potentia, conturbans profundum maris, &c. omnia in tertia persona, vt subintelligatur, præparans, supple, est Deus, &c. vt hîc incipiat Propheta commendare Dei potentiam. Et Augustinus legit, sua, non tua.

ACCINCTVS, &c. Metaphorica hæc locutio, qua subinde vtitur Propheta desumpta videtur a militibus, qui accincti armis, instructi sunt ad pugnam. e

SONVM, &c.] Græca hic amplius habent, quàm nos, [illegible], sonos fluctuum eius quis sustinebit. Verum hæc verba, quis sustinebit, Hebræa non habent. f

EXITVS, &c.] Non potest hic, exitus, accipi, vt sit genitiui casus, quomodo quidam accipiunt, intelligentes in hoc sensu: Tempore exitus, aut, homines exitus, aut, homines exitus matutini delectabis. Est enim apud Græcos accusatiuus casus [illegible]. Neque rursum per exitus vesperæ intelligi possunt occasus solis, quomodo aliqui intelligunt, hunc reddentes sensum: tu delectabis homines qui habitant vbi sol oritur, & eos qui habitant vbi sol occidit, hoc est, Orientales & Occidentales: Dictio enim Hebraica, quam noster interpres vertit exitum, tantùm significat ortum, non autem occasum. Vnde oportet altero illorum duorum modorum accipere hanc partem qui in paraphrasi explicātur, quorum postremum sensum Euthymius assignat, in priori subintelligitur præpositio, per. D. Augustinus sic accipit hanc partem: Tu delectabiles facies exitus matutini & vesperæ. g

RIVOS EIVS, &c.] Græcis est αὔλακας, quæ dictio magis significat sulcos quàm riuos, quemadmodum & dictio Hebraica hic posita. Vnde & Augustini lectio habet, sulcos. Nec est Græcis inebrians, sed μέθυσον inebria, sic & apud Hebræos. Interpres legisse videtur μεθύων, quanquam ad sensum nihil referat. & sunt plerique libri qui habeant, inebria, vt ea merito videatur vera lectio, quæ est & apud D. Augustinum. h

CLAMABVNT, &c.] Quidam suppositum horum verborum intelligunt ea quæ præcedunt, valles, arietes, &c. vt ea dicantur clamare, & Deum laudare, quia eum sua fertilitate commendant, & laudandum testantur. Porro, etenim simpliciter ponitur pro, &, vt, enim, sit superfluum, quomodo sæpe: vel pro, sed etiam. i

Paraphrasis in sensu mystico eiusdem Psalmi.

1 Te decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur † votum in Hierusalem.

DECET, ô Deus, vt in sanctorum Ecclesia peculiariter lauderis, in qua apertiùs declarata tua bonitas magis cognoscitur, & extra quam omnis laus sordet, * in spirituali tua Hierusalem, à fideli populo persoluetur tibi quicquid tibi ab eis promissum est, † votum item gratiarum actionis tibi debitum.

*2 Exaudi orationē meam, * ad te omnis caro veniet.*

2 Proinde exaudi orationem meam, quod si feceris, * ad te laudādum in Ecclesiam tuam omnium nationum homines venient.

3 † Verba iniquorum præualuerunt super nos,

** & impietatibus nostris tu propitiaberis.*

3 Est autem oratio, quam exaudiri cupio, ista: Facta iniquorum quos imitati sumus, ita inualuerunt per totum orbem, vt illis diluendis non sufficiamus, nec illorum conscientiam diutius ferre queamus. † Superba item iniquorum dæmonum verba, quibus perpetuò se nobis dominaturos gloriantur, magis inualuerunt, quam vt ferre possimus. * Tu itaque tua benignitate quæso propitiare peccatis nostris, vt his dimissis sublatóque diabolicæ seruitutis iugo, dignè te in Ecclesia tua ex omnibus populis collecti laudare, sicut te decet, valeamus.

4 Beatus quem elegisti, & assumpsisti,
** inhabitabit in atrijs tuis.*

4 Et sanè omnibus modis beatus est ille, quem tu æterna tua prædestinatione ab initio elegisti, & tandem in tempore per tuam vocationem tibi adiunxisti: * beatus ille qui tua electione & vocatione habitabit in atriis tuis, in populo scilicet tuo fideli, ac tandem in domo tua cœlesti.

5 Replebimur in bonis domus tuæ,

** sanctum est templū tuum, mirabile in æquitate.*

5 Nos enim fideles, quibus istud dabitur, satiabimur in bonis domui tuæ. In Ecclesia siquidem in terris agente, spiritualibus tuis bonis, quæ domui tuæ propria sunt: in superna verò domo, cōtemplatione tuæ præsentiæ, & maiestatis, & participatione omnis fœlicitatis, abunde replebimur. * Templum enim tuum sanctum est, & præ iustitia summe admirandum. Nam quod in terris tibi ex omnibus gentibus ædificatum est templum, tuo spiritu inhabitante sanctificatum, est meritò admirandum ob summam præceptorum & doctrinæ eius rectitudinem, quam solam hic reperire licet: & cœleste tuum templum adeo sanctum est, vt in illud nihil coinquinatum sit ingressurum.

6 Exaudi nos Deus salutaris noster,
** spes omnium finiū terræ, & in mari longe.*

6 Exaudi itaque nos Deus, Deus Saluator noster, * in quem non iam Iudæi tantùm, sed & qui fines terræ, marisque extremas insulas inhabitant, spem suæ fœlicitatis sunt collocaturi.

7 Preparans montes in virtute tua,

** accinctus potentia. * qui conturbas profundum maris sonum fluctuum eius.*

7 Tu,inquam,qui per tuam fortitudinem , pérque spiritum tuum sanctum,qui virtus tua est,Apostolos,Apostolicosque viros,tanquam montes quosdam,fide firmos , altitu[dine] mentis ab humilibus huius mundi rebus sublenatos præparas ad ædificãdum in eis Ecclesiam tuam, * qui fortitudine maxima instructus es ad debellandum communem humani generis hostem, * quique Euangelicæ prædicationis sono mundũ hunc procelloso mari simile[m],& feros fluctus eius,quibus tuos obtuere mundus conatur,salubriter conturbas, compescens eos.

8 Turbabuntur gentes.& timebunt.qui habitant terminos a signis tuis,
** † exitus matutini & vespera delectabis.*

8 Omnes terræ nationes, conspectis tuis miraculis,quæ per tuos operaberis,& conturbabuntur admiratione,& ad timorem ac reuerentiam nominis tui prouocabuntur,* tuisque signis, ac vera tui cognitione delectabis & Orientales & O[cci]dentales populos. † Omnes quoque gentes tibi credentes gaudio afficies perpetuo, vt & cùm mane illis oritur, hoc est, omnia sunt prospera, & cùm oritur eis vespera, hoc est , omnia sunt tristia, gaudio semper perfruantur.

9 Visitasti terram & inebriasti eam.
** multiplicasti locupletare eam.*

9 Inuisisti terram,è cœlis ad saluandos homines descendens,atque tui cognitione,tuisq; donis terram replens,hisq; veluti cœlesti pluuia aridam terrã irrigasti,* atque in hunc modum multipliciter ditasti eã,multitudine nimirum credentiũ,spiritualium donorum & bonorũ operum.

10 Flumen Dei repletum est aquis,

** parasti cibum illorum. quoniam ita est præparatio eius.*

10 Flumen tuum, ò Deus, plenum est cœlestibus aquis, verbum, scilicet doctrinæ cœlestis,quod sanctarum doctrinarũ fluxu semper redundat,& Christus item tuus aquis spiritualis doctrinæ,ac cœlestium charismatum ita repletus,vt ipso indesinenter fluente,nec tamen vnquam exhausto,omnes de eius plenitudine accipiant. * Per has autem aquas paras cibum tuorum fidelium,qui cœlesti eius doctrina,donisque spiritus eius,ac bonorum fluctibus, quos hinc producunt,in mente reficiuntur. Hoc enim pacto constat præparatio terræ,vt ad ferendos bonorum operum fructus fertilis sit & apta.

11 Riuos eius inebrians multiplica germina eius:
** in stillicidijs eius lætabitur germinans.*

11 Proinde precamur vt terrena hominum corda , Euangelicæ prædicationis aratro proscissa,cœlestibus tuis aquis irrigans,multiplices fructus eius: * id dum feceris , germinans terra humani cordis lætabitur in stillicidiis gratiæ tuæ,leuiter stillantibus in eam.

12 Benedices coronæ anni benignitatis tuæ , & campi tui replebuntur vbertate.

12 Tu Domine toti circulo temporis gratiæ & misericordiæ tuæ benefacies, nunquam tuam benignitatem ab eo auferens , * tuáque benedictione particulares tuæ Ecclesiæ,& singulæ fidelium animæ, quas tanquam agros tuos excolendos sus[c]ipies, implebuntur fertilitate donorum spiritualium,operúmque bonorum.

13 Pinguescent speciosa deserti,

** & exultatione colles accingentur.*

13 Ex eadem quoque tua ben[e]dictione populus gentium,qui tanquam d[es]ertum aridum & sterile,[n]ullos tibi fructus protulit,ex pinguedine tui spiritus ita pinguescet, vt speciosa fiant pascua , quæ priùs inculta iacebant: * & qui in populo Dei fuerunt tumentes more collium, præpositi si[m]plicibus læti[tia] ind[uen]t[ur],& veluti accingentur , expeditiores facti ad ministerium sibi creditum , cum videbunt sibi commissos continuo profectu [c]rescere in Deo.

14 Induti sunt arietes ouium.& valles abundabunt frumento,

** clamabunt, etenim hymnum dicent.*

14 Po[p]uli tui doctores, & rectos,quos tanquam arietes quosdam, duces ouium tuarum constitues, induentur virtute spiritus tui , bonísque operibus, quæ in aliorum exemplum exhibebunt, & humiliores quique præpositis tuis sub[ie]cti,abundabũt pabulo spirituali verbi Dei fructumque ferent copiosum bonorum operum. * Atque ob hanc tantam tuam benedictionem fideles tui piæ summa mentis lætitia iubilabunt, sed & hymnum gratiarum actioni tibi in Ecclesia tua decantabunt.

In finem, canticum Psalmi resurrectionis.

ARGVMENTVM PSALMI LXV.

Præsens Psalmus, gratulatio est de liberatione populi Israelitici à tyrannide impiorũ.qua Psaltes in persona totius populi cunctos mortales inuitat ad laudem Dei, & considerationem admirabiliũ operum eius, potentiam Dei, & bonitatem eius.tum à priscis, tum à recentibus ipsius erga populũ suum facinoribus, prædicans:atque ob hac summam pietatem & gratitudinem animi voce externáq; sacrificijs se testaturum promittens. Quoniam antè, teste Paulo.quæcunque veteri populo contigerunt, in figura ei contigerunt, ad declarandum ea quæ ad nouum pertinerent populum.ideo quæ hic dicuntur de exsiccatione maris,de redemptione à tyrannide improborum,de oblatione sacrificiorum.mysticè ab Ecclesia Christiana accipienda sunt quæ se liberatam à persecutione infidelium tyrannorum hoc Psalmo gloriatur. inuitans omnes gentes ad laudandum & considerandum Dei potentiam. & bonitatem in se declaratam . dum inuitum hunc mundum , peruium sibi fecerit , & grauißimis malis. quæ in exortu suo plurima passa est . ipsum exemerit , propter quæ gratitudinem suam voce, externisque factis, tanquam sacrificijs quibusdam . se declaraturum in domo Dei pollicetur. Porrò quòd titulus habet, canticum Psalmi resurrectionis . dictio, resurrectionis, quæ in Hebræo non habetur, adiecta videtur ob

id quia

id quia in Pſalmo dicitur: Qui poſuit animam meam ad vitam. Proinde ſignificat hunc pſalmum agere de liberatione populi a ſummis periculis mortis, & de iuſtificatione gentium, quæ eſt ſpiritualis animæ e morte peccati viuificatio, déque ſpe futuræ reſurrectionis, quæ in capite noſtro Chriſto præceſſit.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Iubilate Deo omnis terra, Pſalmum dicite nomini eius, * † date gloriam laudi eius.*

QVOTQVOT inhabitatis terram, edite voce ſigna lætitiæ Pſal.
in honorem Dei, Pſalmum dicite ad honorem nominis 65.
eius * glorificate laudandam meritò magnificentiã eius.
† Glorioſè etiam ac magnifice il ũ, ſicut par eſt, laudate,
& non humano tantum more: eiuſq; laudem ne ſinatis eſ-
ſe obſcuram, ſed glorioſam eam facite, palam prædicantes quàm magni-
fica laude ſit dignus.

*2 Dicite Deo quàm terribilia ſunt opera tua Domine, * † in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.*

2 Dicite Deo: Quàm ſunt, ô Domine, opera tua ſtupenda & admirãda,
* quæ certè talia ſunt, vt ob magnitudinem tuæ potentiæ declaratam in
tuis operibus, non ſolùm tibi ſubiicientur qui te diligunt, ſed vt etiam
inimici tui ſeruiliter, fictóque animo tibi ſupplices fient, voluntariam
ſubiectionem ſimulantes, quantumuis inimicos in te gerant animos.
† Præ magnitudine etiam potentiæ tuæ, mendaces palàm deprehenden-
tur fuiſſe in te hoſtes, qui diuinitatem non tribuebant tibi.

*3 Omnis terra adoret te, & pſallat tibi, * Pſalmum dicat nomini tuo.*

3 Proinde, vt decet, ita quoque ex animo precor: vt vniuerſæ terræ ho-
mines te adorent & pſallant tibi, pſalmum, dicant ad honorem nominis
tui: qui, vt es altiſſimus, ita ſolus & adorandus es, & laudandus.

*4 Venite, & videte opera Dei, * terribilis in conſiliis ſuper filios hominum.*

4 Venite, & conſiderate diligenter opera Dei, * admirandus enim eſt a
in conſiliis: quibus humanum genus gubernat.

*5 Qui conuertit mare in aridam, * in flumine pertranſibunt pede, * ibi † lætabimur in ipſo.*

5 Vt autem admirandorum operum eius quæ[illegible] p[illegible] is attingam, ec-
ce ipſe eſt qui pro ſalute ſuorum electorum, ſua potentia maxima fecit, vt
vbi paulò antè fuerat mare, ibi terra extaret arida: & rurſum fecit, vt pa-
tres noſtri ſicco pede pertranſierint alueum fluminis Iordanis, * propter
quòd lætabantur in ipſo, † & nos quoque ex his rebus eius in nos intel-
ligentes benignitatem, lætabimur iugiter in ipſo.

*6 Qui dominatur in virtute ſua in æternum. oculi eius ſuper gentes reſpiciunt, * qui exaſperant non exaltentur in ſemetipſis.*

6 In ipſo, inquam, illi lætabuntur nóſque ſemper lætabimur, qui non b
aliena, ſed propria fortitudine ſuper omnia imperium obtinet in perpe-
tuum, oculi eius diligenter obſeruant quæcunque fiunt in ſingulis natio-
nibus, * propter quod conſultum fuerit, vt qui Deum irritant ſuis impie-
tatibus, non exaltentur apud ſemetipſos, cùm Dei potentiam & ſcien-
tiam effugere nequeant.

*7 Benedicite gentes Deum noſtrum, * & auditam facite vocem laudis eius.*

7 Proinde hunc Deum noſtrum omnes gentes, reiectis idolis, laudibus
extollite, * vocémque laudis eius longè latéque audire facite.

*8 Qui poſuit animã meam ad vitam, * & non dedit in commotionem pedes meos.*

8 Qui nos è maximis malis, ac morte impendente ereptos vitæ reſti-
tuit, * nec permiſit vt laberentur pedes noſtri, & caderemus in mortem
& exterminium.

*9 Quoniam probaſti nos Deus, igne nos examinaſti, * ſicut examinatur argẽtũ.*

9 Tu enim, mi Deus, probaſti nos multis tribulationibus, igne tribula-
tionis nos examinaſti, * ſicut igne examinari ſolet argentum, quod non
ſolùm igne non conſumitur, ſed mundum declaratur, puriuſq; redditur.

*10 Induxiſti nos in laqueũ, poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro: * impoſuiſti homines ſuper capita noſtra.*

10 Permiſiſti nos induci in captiuitatem & ſeruitutem, qua tãquam la-
queo quodam incluſi arctabamur: venire feciſti ſuper nos grauiſſimas af-
flictiones, multum nos deprimentes, * impióſque homines ita nobis im-
poſuiſti, & dominari feciſti, vt inſtar iumentorum nobis abuterentur, ac
velut equis inſiderent.

*11 Tranſiuimus per ignem & aquam, * & eduxiſti nos in refrigerium.*

11 Et, vt in ſumma dicam, varias maximaſque calamitates experti ſu-
mus, quibus propemodum tanquam igne quodam abſorpti, & quaſi aqua
inundante demerſi eramus. * Verùm iam tandem tua benignitate nos
ex omnibus his malis eduxiſti in refocillationem.

12 Introibo in domũ tuam in holocauſtis, reddam tibi vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea.

12 Propter quod introibo in domum tuam cum holocauſtis, perſoluam c
tibi vota mea, quæ cùm in malis verſarer, diſtinctè & clarè protulerunt
labia mea.

13 Et locutum eſt os meum in tribulatione mea.

13 Et quæ os meum locutum eſt in tribulatione mea.

*14 Holocauſta medullata offerã tibi cum inceſo arietum, * offeram tibi boues cum hircis.*

14 Holocauſta pinguia medullis & adipe plena offeram tibi ſimul cum d
incenſo thuris, quod in arietum & aliorum oblatione tibi adoletur, * of-
feram tibi boues cum hircis.

15 Venite, audite, & narrabo omnes qui timetis Deum quanta fecit animæ meæ.

15 Omnes qui timetis Deum, huc accedite, & audite, & narrabo vobis
quanta fecit animæ meæ.

*16 Ad ipſum ore meo clamaui, * & exaltaui ſub lingua mea.*

16 Ecce ad ipſum ore meo clamaui pro auxilio, * & inter clamãdũ ex l-
tauit illum lingua mea, agnoſcens eum ſolum eſſe, qui me ſaluare poſſet.

17 Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, non exaudiet Dominus.

17 Quòd ſi autem inter orandum aſpexiſſem in corde meo iniquitatem
maleq; mihi conſcius fuiſſem, & praua intentione illum fuiſſem depre-
catus, vtique non exaudiſſet me Dominus.

18 Propterea exaudiuit Deus, & attendit voci deprecationis meæ.

18 Quoniam autem verò puroq; corde illum inuocaui, ideo exaudiuit me Dominus,& attendit deprecationi meæ.

19 Benedictus Deus, qui non amouit orationem meam,& misericordiam suam à me.

19 Laudatus sit ab omnibus Deus, qui non auertit orationem meam à se,& misericordiam suam à me.

ANNOTATIONES.

a TERRIBILI &c.] Græca habent ἀν φοβερός, quam terribilis.

b QVI DOMINATVR,&c.] Græca qui dominatur in virtute sua seculo, quomodo & Hieronym⁹ vertit ex Hebræo. Sic enim est Græcis: τῷ δεσπόζοντι ἐν τῇ δυναστείᾳ αὐτοῦ τοῦ αἰῶνος.

c CVM INCENSO ARIETVM] Hanc orationem plerique sic intelligunt: offerā tibi holocausta simul cum oblatione arietū, quos tibi incendam & adolebo. Verùm non videtur hæc interpretatio conueniens. Primùm, quia incēsum propriè dicitur, suffitus thuris, nam & Græcis est θυμίαμα. Deinde cùm dicitur: offeram tibi holocausta cum incenso, &c. significatur incensum esse diuersum ab holocaustis. In Græcis autem codicibus non est hęc difficultas in quibus legitur: μετὰ θυμιάματος κριῶν, hoc est, cum incenso & arietibus, quomodo & August. legit. Hanc tamen lectionem Hieronymus improbat in epist. ad Soniam & Fretillam, nostramq; præfert eò quòd in Hebræis non habeatur coniunctio, &. Verti autem ex Hebræo potest hoc modo. Offeram tibi medullata holocausta cum incenso, arietes.i. offeram. Atque hoc modo vertit Campensis, & quidam alij, sicq; omnis difficultas est sublata. In nostra tamen litera duplex inconuenientia quę adducta est, tolli potest duobus modis. Primùm eo modo quem indicat paraphrasis. In holocaustis enim semper debebāt simul offerri libamina, cum libaminibus vel è thus, vt docet Leuitici liber. Secundò, vt genitiuus, arietum, non construatur cum nomine, incenso, sed cum, holocausta, & hoc modo oratio ordinetur: holocausta, medullam arietum offerā tibi cum incenso. Notandum autem quòd holocaustorum tantum mentionem facit, eo quòd hæc offerri solebant peculiariter in gratiarum actionem. Deinde his tribus, nempe arietibus, & bubus & hircis, omnis generis holocausta complexus est. Nā ex his tribus speciebus holocausta fiebant, vt docet primum cap Leuitici.

ET EXALTAVI SVB LINGVA.] Legendum esse, exaltaui, non autem exultaui, originalia docent Græca enim habent ὕψωσα. Porrò præpositio, sub, pro præpositione, in, posita est: quemadmodum & alibi, dum dicitur: Sub lingua eius labor & dolor, &c. Venenum aspidum sub labiis eorum. Quod annotat etiam Euthymius Græcus. d

In finem in hymnis Psalmus cantici Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI LXVI.

Psalmus iste oratio est prophetica, qua Dei misericordia, benedictio & salus per Christum & super omnes gentes ventura, multa verborum replicatione, ob desiderij intentionem postulatur, vt hac salute exhibita, & per vniuersum orbem prædicata, omnes Gentes Deum revereantur, ac laudent, atque in eius benignitate lætentur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Deus misereatur nostri, & benedicat nobis. * illuminet vultum suum super nos, & misereatur nostri.*

OMNIBVS votis id vnicè postulo, vt Deus misereatur ali- Psal. 66.
quando humano generi, & benefaciat nobis,* vtq; illu-
cescere faciat lumen vultus sui super nos, fauorem suum
nobis declarando, cum hactenus nobis offensus fuerit, &
vt iam tandem misericordiam faciat nobiscum.

*2 Vt cognoscamus in terra viam tuam. * in omnibus gentibus salutare tuum.*

2 Vt in vniuersa terra omnes cognoscamus viam, qua itur ad te Deus, a
viam item ac rationem, qua humanum genus saluare decreuisti, * & in
omnibus gentibus cognoscatur tua salus, tuusq; saluator quem redimendo
homini præparasti.

3 Confiteantur tibi populi Deus, Confiteantur tibi populi omnes.

3 Fac itaque, ó domine, vt hac tua salute vbique manifestata, laudent te
non solum Iudæi sed populi multi, vt laudent, inquam, te populi omnes.

*4 Lætentur & exultent gentes quoniam iudicas populos in æquitate, * & gētes in terra dirigis.*

4 Fac vt omnes gentes te tuamq; æquitatem & bonitatem cognoscētes b
animo lætentur, & voce ac corpore exultent, ob id quòd omnes populos
summa æquitate iudicas, regis, & moderaris, neminem per vim opprimens,
imò omnes tibi fidentes ab impiorum, tum hominum, tū dæmonum
tyrannide liberans, reddensque, vnicuique secundùm opera sua:
* Lætentur & ob id quòd nō Iudæos tantum, sed omnes etiam gentes in
terra tanquam bonus omnium pastor deducis, dirigens eas ad viam veritatis
ne errēt, nec aliquo eos bono carere permittēs, qui se tibi cōmittūt.

*5 Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes, * terra dedit fructum suum.*

5 Fiat, inquam, ó Domine te iterum ac iterum precor, vt confiteantur
tibi populi multi, vt confiteantur tibi populi omnes, * ob id quia terra,
quæ cœlo hactenus clausa, nec rorante in eam, sterilis in pietate & vera
iustitia permansit, nunc tandem cœlo, nubibusque pluentibus iustitiam
protulit, fructum suum, diu ex ea desideratum, saluatorem, scilicet, mundi,
qui vitam toti mundo largitur, & per eum iustitiæ ac bonorū operum
in hominibus vbertatem.

*6 Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus, * & metuant eum omnes fines terræ.*

6 Benefaciat nobis Deus Deus noster, benefaciat nobis Deus, * sicque
fiat vt reuereantur illum omnes qui etiam extremas mundi partes inhabitant.

ANNOTATIONES.

Vnt qui hunc Psalmum intelligunt esse orationem Prophetę, qua fauorem Dei super populo Israëlitico suo tempore precatur, intelligẽtes in eo quod hic dicitur: terra dedit fructum suum: verbum, dedit, positum esse pro deprecatiuo, det, & precari Prophetam fertilitatẽ terræ promissionis. Verùm quoniam fertilitas terræ illius, & fauor peculiariter illi populo exhibendus, non potest videri conueniens ratio lætitiæ omnium gentium, magis intelligẽdum est, eũ precari vel solùm, vel potissimùm, salutem per Christum toti humano generi exhibendã. Et eam partem, terra dedit fructum suũ, de eodem fructu accipere, de quo loquitur & postea, cùm dicit: Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum, vbi Prophetam loqui de fructu spirituali satis patet ex præcedentibus, dum dicit: Veritas de terra orta est, &c. Magis autem patet Prophetam loqui de communi humani generis salute, ea eorum versione qui omnia verba imperatiui modi hic posita vertunt per futurũ indicatiui. Deus miserebitur nostri, &c. Confitebuntur tibi populi omnes. &c. Nam vtroq; modo hæc omnia ex Hebræo verti possunt.

Vt cognoscamus] Τῦ γνῶναι ἐν τῇ γῇ. &c. Verti etiã hæc possunt: vt cognoscatur in terra via, quæ versio magis conueniret ei quod sequitur: in omnibus gentibus salutare tuum. a

Qvoniam ivdicas popvlos, &c.] Hebræa & Græca habent verba futuri temporis, iudicabis & diriges. At frequenter apud Hebręos sic ponũtur futura, vt non tantùm quod futurum est significent, sed quid semper & omni tempore fiat. Vnde & D. Hieron. ex Hebręo hic vertit iudicas & doctor es. Et D. August. nobiscum legit: Iudicas & dirigis. b

In finem Psalmus Cantici Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI LXVII.

Quoniam D. Paulus in epistola ad Ephesios cap. 4. Ex hoc Psalmo adsumptum testimonium, Ascendisti in altũ, &c. de Christi interpretatur ascensione, ac donorum spiritus sancti distributione, plerique totum hunc Psalmũ referendum tantùm putant ad tempora noui testamenti. Verùm quoniã omnia pene huius Psalmi initio aperte psaltem loqui significant de beneficijs ac victorijs, veteri populo olim præstitis, magis fatendum est, Apostolum testimonium illud non secundùm primum scripturæ sensum adduxisse: sed vt frequenter facit, secundùm mysticum eius sensum, qui & in omnibus Psalmi partibus intelligẽdus est. Quantũ itaque ad literalem attinet sensum, propheta exordiens ab his verbis, quibus Mosem vsum legimus Numeri 10. quoties in deserto arca Domini eleuabatur & transferebatur, precatur in primis Dei virtute dispergi hostes populi eius, vt populo Dei exultandi in ipso semper sit occasio: tum & ad laudem Dei inuitat, cuius benignitatem varijs modis declaratam erga populum maximè Israeliticum describit, dum eum mirabiliter deduxit in deserta, & induxit in montem fertilissimũ terra promissionis, ibiq; eum sub principatu Iudicum varijs victorijs de hostibus suis donauerit, quibus omnibus heroico planè sermone enarratis: precatur rursum, vt cœptam in populum suum benignitatem Deus continuare & confirmare pergat, quò deuictis hostibus populi sui, externæ etiam gentes vltro sese cultui veri Dei subdant, & ad adorandum Deum in Ierusalem conueniant. Postremo demum versu, ex prospecta olim exhibita Dei in populum suum bonitate pollicetur populo Israëlitico Dei virtutem adfuturã, qua inimicis suis facile sint superiores. Videri autem potest ex eo quod hic dicitur: Exurgat, & iter facite illi: Psalmus hic decantatus in translatione arcæ in montem Sion: aut, vt alij volunt, cùm ad bellum cum suis Dauid proficisceretur. In his autẽ omnibus intelligi debere adumbrata mysteria noui Testamenti, non Pauli tantum citatio & interpretatio docet, sed & propheta verba, quibus omnia terræ regna laudem Domino canere hortatur, nimirum quod prauideret Christo totum orbem nomen aliquando daturum. Proinde secundum mysticũ sensum, præsens Psalmus oratio est Ecclesiæ contra hostes populi Dei visibiles & inuisibiles, in qua de Christi in cælos ascensione, Spiritus sancti missione, Apostolorum prædicatione, Gentium in ecclesia vnione, & Euangelicæ prædicationis efficacia, alijsq; fidei nostræ mysterijs gloriatur Ecclesia, continuationem diuinæ erga se benignitatis obnixe rogans, sibiq; promittens.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Exurgat Deus, & dissipẽtur inimici eius. & fugiãt, qui oderunt eũ à facie eius.*

E quæso diutius Deus quasi dormiens suã pro nobis dissimulet potentiam, sed exurgat, exerens suam pro nostra salute potentiam, & per eam dispergantur inimici, non tam nostri quàm eius, * a potentia virtutis eius pro nobis declaratæ fugiant qui oderunt eum. Psal. 67.

*2 Sicut deficit fumus, deficiant, * sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.*

2 Sicut fumus statim ac sine negotio deficit vt minimè appareat, maximè si vi ventorum impellatur, ita & inimici Dei, virtute diuina propulsi, deficiant: & * sicut liquescit cera a præsentia ignis, ita pereant peccatores à præsentia potentiæ Dei, qui est ignis vorācissimus.

*3 Et iusti epulẽtur, & exultent in conspectu Dei, * & delectentur in lætitia.*

3 Sicq; fiat, vt iusti solennes & festiuas epulas celebrantes, lętẽtur eius præsentia Dei, * & lætitia magna delectentur.

*4 Cantate Deo, Psalmum dicite nomini eius, iter facite ei qui ascendit super occasum, * Dominus nomen illi.*

4 Cantate ô iusti in laudem Dei, hymnum dicite in honorem nominis eius, præparate viam illi qui tam excelsus est, vt vehatur super occasum, & tenebris insideat, nimirum quia tenebrosa nobis sunt latibula gloriæ eius humanis oculis prorsus imperceptibilis. Nomen eius est, * Dominus omnium, qui vt solus esse à seipso habet, ita omnibus esse & feliciter esse largitur.

5 Exultate in conspectu eius.

5 Iustum sanè est, vt vos qui populus eius estis, exultetis in præsentia eius, * sicut contrà impij (& quidem meritò) conturbabuntur timore &

** turbabuntur à facie eius patris orphanorum & iudicis viduarum.*

horrore magno à præsentia eius, qui pater est pupillorum, ac iudex viduarum, omniumque qui humano destituti sunt auxilio & præsidio.

*6 Deus in loco sancto suo. * Deus qui inhabitare facit vnius moris in domo.*

6 Deus qui habitat in sanctissimo suo cœlorum habitaculo, hic, inquã, Deus quantumuis longè videatur ab hominibus dissitus, tamen humilia respicit, terrena curat atque sua potentia mirabilem in hominibus mutationem operatur.* Nam eos qui paulò antè fuerãt soli sine liberis, simplici minimeq; distracta vita degentes, facit subinde vt habeant domum familia plenissimam.

*7 Qui educit vinctos in fortitudine, * similiter eos qui exasperant, qui habitãt in sepulchris.*

7 Ipse item per suam fortitudinem eos qui vincti fuerant, aut graui ser- b
uitute pressi, asserit in libertatem: *qui etiam per nimiam suam benigni- c
tatem eos qui ad iram ipsum frequenter prouocarant, cùm habitarent in
locis aridis & horridis, ac calamitate plenis, vbi mortuis similes videri
poterant, ex huiusmodi locis eduxit in regionem fœcundam, in qua fœ-
liciter viuerent.

*8 Deus cum egredereris in conspectu populi, *cùm pertransires in deserto.*

8 Deus cùm olim gradereris ante populum tuum, ducem te illi præbẽs d
in columna nubis,*cùm ante ipsum pertransites in deserto.

*9 Terra mota est * etenim cœli distillauerunt à facie Dei Sinai, à facie Dei Israël.*

9 Terra à tua præsentia commota est, nempe cùm legem populo tuo in monte Sinai traderes, sed & cœli stillauerunt manna, fulgura & pluuias, propter præsentiam Dei, qui in Sinai apparuit, propter præsentiam, inquam, Dei Israëlis.

*10 Pluuiam voluntariam segregabis Deus hæreditati tuæ. * infirmata est. tu vero perfecisti eam.*

10 Eadem sanè tua potentia & bonitate tu etiam nobiscum gradiens & e
habitans pluuiam liberalem ex tua benigna voluntate seorsum destinabis terræ, quam tibi iure hæreditario vendicasti. Nam sicut populo tuo in deserto pluisti manna, ita & speramus te terræ tuæ è cœlo abũdè tuis donis prouisurum,* quæ quidem aliquãdiu variis malis afflicta fuit. Verùm tu eam modò rursum stabiluisti, depulsis fractisq; hostibus eius, donans eam pace, omnibusque bonis frui.

11 Animalia tua habitabunt in ea. parasti in dulcedine tua pauperi Deus.*

11 Hi quos tanquam tua animalia tibi pascendos suscepisti, habitabunt in hac tua terra, * nullis nostris meritis, sed per dulcedinem tantùm tuæ bonitatis parasti cibum, atque de necessariis prospexisti, ô Deus, pauperi tuo populo à variis tyrannis grauiter afflicto.

12 Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa.

12 Nec tantùm è cœlo suis bonis prospiciet populo suo, sed, sicut sæpe f
fecit, insignes etiam ei victorias præbebit, per quas suppeditabit sermo-
nem his qui annuntiabunt lætissimum nuntium de obtenta præclarè vi- f
ctoria exercitus Dei.

*13 Rex virtutum dilecti, * & speciei domus diuidere spolia.*

13 Dabit etiam Dominus noster rex exercituũ dilectissimi populi sui, g
* dabit inquam, speciosæ suæ domui, populo, scilicet, suo domestico, vt h
diuidat spolia hostium suorum.

*14 Si dormiatis inter medios cleros. * pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi eius in pallore auri.*

14 Huius benignitate vos populus eius, qui priùs prementibus multis malis atri tristis, & inglorij, cùm deuictis omnibus hostibus vestris fœliciter requieueritis in medio sortium vestrarum, interq; terminos hæreditatis vestræ, * tunc eritis sicut deargentata pennæ alicuius columbæ cuius dorsum fuluore habet auri, hoc est, candidi, læti atq; festiui eritis.

15 Dum discernit cœlestis reges super eam, niue dealbabuntur in Selmon, mons Dei, mons pinguis.*

15 Eo quòd cœlestis & omnipotens Dominus iam distribuit super suam
hæreditatem qui eam regat, ob id ij qui eam inhabitant, veluti niue deal-
babuntur, ad similitudinem montis Selmõ. * Sanè iam bene declaratum l
est, quòd iste mons, in quo tibi Deus suam inter nos peculiarem delegit k
habitationem, mons est admodum pinguis & fertilis multorum bono-
rum, quæ hic nobis à Deo proueniunt.

*16 Mons coagulatus mons pinguis, * vt quid suspicamini montes coagulatos?*

16 Mons iste est ad modum casei coagulati firmiter solidatus, caseique l
ac butyri pinguedinem reddens: mons, inquam, est admodum pinguis,
* proinde vt quid cogitatis de aliis, nescio quibus montibus solidis ac
pinguibus, aut alios expectatis montes, cùm nulli sint qui huic monti
comparari valeant.

*17 Mons, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo. * etenim Dominus habitabit in finem.*

17 Hic enim mons est, in quo complacitum est Deo vt peculiariter habitaret in eo,* sed & Dominus habitabit in eo in perpetuum.

*18 Currus Dei decem millibus multiplex. millia lætantium; * Dominus in eis in Sinai in sancto.*

18 Currus quibus Deus inuehitur, in infinitum sunt multiplicati: hi autem currus, sunt multa angelorum lætantium millia, per quos potenter & celeriter vbiuis locorum quæcunq; vult peragit, fortis admodum contra hostes populi sui:* his autem multis suis curribus Dominus iam inequitat in suo sanctuario, sanctoq; hoc suo monte, sicut olim fecit in Sinai, vt meritò in ipsum fidere debeant, quotquot in hoc monte colunt eum.

*19 Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem, * accepisti dona in hominibus.*

19 Te pro nobis pugnãte, Domine, gloriosus victor de hostibus nostris euasisti, ac veluti in altum ascendisti instar triumphantium, qui parta victoria, currus triumphales ascendunt, omnibus præeminentes, captiuos post te traxisti hostes tuos, * quos tamen ita tibi deuinxisti, vt vltro se offerrent, tuæque seruituti addicerent.

*20 * Etenim non credentes*

20 Nam eos qui tibi prius rebelles fuerunt, & credere tuis verbis recusauerunt

inhabitare Dominũ Deum.

ſauerunt,ſic accepiſti tibi, vt tu Dominus Deus inhabitata es inter eos, &
ab eis agnoſceretis & coleretis.

21 Benedictus Dominus die quotidie.
**proſperum iter faciet nobis Deus ſalutariũ noſtrorum.*

21 Benedictus atque laudatus ſit ab omnibus Deus per ſingulos dies pro
varijs ſuis erga nos beneficiis:* ipſe Deus auctor omnium ſaluationum
noſtrarum, tanquam bonus paſtor fœliciter nos deducet in omnibus
noſtris negotiis.

22 Deus noſter, Deus ſaluos faciendi.
** & Domini Domini exitus mortis.*

22 Deus noſter,Deus eſt habens poteſtatem faciendi eos ſaluos quos ri
vult, * & in poteſtate Domini Dei ſunt varij exitus mortis:variis enim
modis nouit,& poteſt ſuos è morte eripere.

23 Veruntamen Deus confringet †capita inimicorum ſuorum.
** verticem capilli perambulantium in delictis ſuis.*

23 Veruntamen Deus confringet capita inimicorum ſuorum, † prin-
cipes eorum penitus perdet, omneſque ſuos hoſtes,quaſi confractis eo-
rum capitibus perfectæ internecioni dabit, * confringet verticem ca-
pilloſum eorum qui perſeuerant in delictis ſuis.obſtinati in malitia.

24 Dixit dominus ex Baſan conuertam,
** conuertam in profundum maris.*

24 Dixit Dominus, redire faciam populum meum cum triumpho,de-
uictis hoſtibus eius:ſicut olim meos redire feci ex Baſan,occiſo Og rege o
Baſan,cum omnibus ſuis redire(inquam meos faciam,ſicut olim feci in
profundo maris rubri,per quod meos illæſos eduxi, ſuffocato Pharaone
cum omni robore Ægypti.

25 Vt intingatur pes tuus in ſanguine,
** lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo.*

25 Sic inquit Dominus, te populum meum cum triumpho redire fa-
ciam vt ex multa hoſtium tuorum ſtrage pes tuus tingendus ſit ſanguine
interfectorum,* & lingua canum tuorum tingenda ſit ab occiſis inimi-
cis tuis,ex ipſo ſcilicet ſanguine effuſo.

26 Viderunt ingreſſus tuos Deus,
** ingreſſus Dei mei regis mei qui eſt in ſancto.*

26 Et certè quod tuis Domine promiſiſti, id eis iam frequenter egre-
giè præſtitiſti. Viderunt enim tui iam ſæpe & experti ſunt,quomodo cum
eis egreſſus ſis ad pugnam, & cum triumpho à pugna regreſſus ſecun-
dùm tuam promiſſionem. * Viderunt certe populi ingreſſus Dei mei &
regis mei,qui in ſuo ſanctuario præſidet.

27 Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus.
** in medio iuuencularum tympaniſtriarum.*

27 Itaque potita per te victoria cum triumphali pompa domum re-
deuntes præceſſerunt in ſolenni populi tui conuentu principes,coniun-
cti his qui inſtrumentis ludebant muſicis, * qui victorioſos principes
præibant, ludentes in medio puellarum circumfuſarum, in tympanis
etiam ob lætitiam pulſantium,atque dicentium:

28 In Eccleſiis benedicite Deo Domino,
** de fontibus Iſraël.*

28 In ſacris veſtris cœtibus laudate Deũ, Dominum, inquam,laudate,
* vos qui emanaſtis è filiis Iacob veluti è fontibus eius.

29 Ibi Beniamin adoleſcentulus in mentis exceſſu.

29 In his autem populo tuo præſtitis triumphis, tribus Beniamin mi- p
nor numero reliquis tribubus,facta eſt in maximo mentis ſtupore & ad-
miratione ob glorioſas per ſuum Saulem partas victorias.

30 Principes Iuda duces eorum.
** principes Zabulõ,& principes Nephtalim.*

30 Ibi & aderant principes ex tribu Iuda, duces populi tui, per quos
item triumphũ agere de hoſtibus populo tuo dediſti * Similiter& prin- q
cipes ex tribu Zabulon, & tribu Nephtalim, qui & ipſi quandoque po-
puli tui duces glorioſè de inimicis per te triumpharunt.

31 Manda Deus virtuti tuæ
** confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.*

31 Proinde quemadmodum iam frequenter tua fortitudine nobis ad-
fuiſti,ita & in poſterum præcipe, ô Deus, potentiæ tuæ, fac eam nobis
ſemper adeſſe contra hoſtes noſtros, * perge quæſo continuare id quod
cœpiſti in nobis.

32 † A templo tuo in Hieruſalem tibi offerent reges munera.

32 Id cùm feceris, iam propter ſplendorem & celebritatem templi tui
quod in Hieruſalem tibi ædificabitur, reges terræ offerent tibi munera:
† Per vniuerſam quoque terram,incipiendo à templo tuo Hieroſolymi-
tano,reges te tuis muneribus colent.

33 Increpa † feras arundinum.
** congregatio taurorum in vaccis populorum,*
** vt excludant eos qui probati ſunt argento.*

33 Quare tuæ potentiæ robore,cohibe ſæuiſſimos hoſtes noſtros,arma-
tos lanceis ex duriſſima arundine paratis: † quique ſimiles ſunt feris in
arundinibus & caricibus nidũ ſibi & latibula facientibus. * C[illegible]
enim ſunt fortiſſimi & ferociſſimi principes velut tauri quidam, [illegible]
cum populis ſuis in modum vitulorum laſciuientibus, * vt expellant [illegible]
hæreditate eos qui tibi probati ſunt,ad ſimilitudinem puriſſimi argenti.

34 Diſſipa gentes quæ bella volunt. venient legati ex Aegypto.
** Aethiopia præueniet manus eius Deo.*

34 Diſperge populos qui tuis volunt bella,quod cùm feceris,venient [illegible]
trũ legati ex Ægypto, tecum & cum populo tuo fœdus inire cupientes:
* Æthiopes feſtinabunt porrigere manus ſuas Deo,fœdus cum [illegible]
ſcentes, & ad eum adorandum manus ſuas extendentes, ac munera illi
adferentes.

35 Regna terræ cantato Deo pſallite Domino,

35 Vniuerſa regna terræ communem veſtrum & noſtrum D[illegible]
nobiſcum carminibus celebrate,pſallite in honorem eius.

36 Pſallite Deo,qui aſcendit ſuper cælum cæli ad Orientem:

36 Pſallite, inquam, Deo, qui altiſſimus & ſuper omnes eſt. [illegible]
inſidet & vehitur in ſupremo cœlorum circa [illegible], vbi lucis ſedes
eſt,vnde lumen omne dimanat.

37 Ecce dabit voci ſuæ vocẽ virtutis, date gloriam Deo,
** ſuper Iſraël magnificentia*

37 Atque vt eſt altiſſimus, ita & po[illegible]
dabit voci tonitrui ſui,vt ſit vox [illegible]
bilia efficax: date gloriam D[illegible]

eius & virtus eius in nubibus.
38 Mirabilis Deus † in sanctis suis.
**Deus Israel ipse dabit virtutem & fortitudinē plebi suæ,benedictus Deus.*

tatis eius in populo Israëlitico declarata est,& fortitudo eius in nubibus relucet, vnde potenter fulgura & tonitrua, pluuias & grandines terræ immittit.
38 Verè mirabilis est Deus in suis sanctuariis, † & in hominibus quos sibi in sua sacraria sanctificauit Deus Israëlis.Ipse dabit robur & fortitudinem plebi suæ: benedictus proinde & laudatus sit semper ab omnibus Deus.

ANNOTATIONES.

a QVI ASCENDIT SVPER OCCASVM.] Non est hic illud ascendere, quod postea: cum dicitur: Ascendisti in altum, &c.nec significat talem ascensionem,qualem Christum in cœlum dicimus ascendisse. Hebraica enim dictio propriè significat inequitare. Itaque sic dicitur Deus ascēdere super occasum, quomodo in alio Psalmo dicitur ascēdere super Cherubim,& quomodo hominem dicimus ascendere super equum. Porrò pro eo quod nos habemus , occasum, siue, vt verterunt Septuaginta δυσμῶν, hoc est , occasus, plurali numero, Hebræi dictionem habent,quæ aliquando vesperam significat, aliquando solitudinem, aliquando supremum cœlorū, dictum ערבות araboth, propterea quòd desertum sit stellis: atque in hac postrema significatione, communiter hîc Hebrę̨i accipiunt,vt significetur Deus inhabitare summum cœlum , quod empyreum dicitur: in quo sensu posteà dicitur Deus ascēdere super cœlum cœli. Ad primam autem significationem respexerunt Septuaginta, volentes,vt videtur,significare Deum nobis sedere in tenebris , eò quòd nobis sit inuisibilis. In quo sensu & prius dictum est Psalmo 17. Deum posuisse tenebras latibulum suum,&c.

b DEVS QVI INHABITARE FACIT, &c.] Notandū hîc primum,quod & D. Aug. diligenter annotauit, Græcis non esse relatiuum, qui,sed tantùm, Deus inhabitare facit : quomodo & impressi quidam codices iam habēt. Deinde notandū pro vnius moris,& Hebrę̨is & Græcis vnicam esse dictionē. Et Hebræa quidē dictio יחידים iehidim, significat vnicos solitarios, vnde omnes intelligunt significari: Deū frequēter efficere, vt hi qui soli sunt & vnici sine omni sobole,fiant multorum filiorum parentes,iuxta illud Psalmi 113. Qui habitare facit sterilē in domo,matrē filiorū lætantē. Græca verò dictio μονοτρόπους, etsi propriè significet eos qui sunt vnius modi, vel vnius moris, vnde in Psalterio Romano legitur,vnanimes, significat tamen etiā homines cœlibes & solitarios,vt rectè intelligatur idē à Septuaginta significatum, quod in Hebræis iam omnes intelligunt. Quod & Symmachus intellexit,cum vertit μοναχούς,hoc est monachos, qui scilicet soli degūt sine prole Quales & rectè dicuntur vnius moris homines,quorsum sibi viua,vt familiæ amplitudine non diuisi in varia . Proinde quamuis hunc sensum nostra lectio non tam facilè admittit,cum tamen in paraphrasi sequi maluimus,quam alios quosuis qui nostræ quidem literæ magis conueniūt,sed ab originali & scriptoris intentione sunt alieni.

c QVI HABITANT IN SEPVLCHRIS.] Pro, sepulchris, dictio Hebraica propriè significat loca arida & sicca. Proinde hic sepulchra accipi debet eo modo,quo Ezec 38 vbi terra Babylonica dicitur sepulchra Iudæorum. Sic & Ægyptus & desertum , quasi sepulchra fuerunt populi Israëlitici,è quibus cum populum, etsi Deum frequenter exasperantem, Deus tamen eduxit. Quomodo enim in regione vmbræ mortis Scriptura habitare dicit eos qui in multis viuunt calamitatibus,ita hîc habitare eos in sepulchris.

d DEVS CVM EGREDERERIS.] Desumpti sunt hi duo versus ex cantico Deboræ,quod describitur Iudicum 5.in cuius principio eadem penè leguntur.

e PLVVIAM VOLVNTARIAM,&c.] Versus hi dupliciter accipi possunt Nam intelligi potest,Prophetam prosequēdo quod narrare cœperat, commemorare Dei beneficia,quibus populum in deserto affecit,prouidendo ei de omnibus necessariis ad vitæ sustentationē, & instar pastoris ei prospiciēdo,vt per pluuiam voluntariam, vel, vt habent Hebræa liberalem , intelligatur manna, quod instar pluuiæ Deus populo suo demisit, vnde & alibi dicit: pluit illis manna ad manducandum Iuxta quem intellectum verba futuri temporis , segregabis,&.habitabunt,per præterita sunt exponēda,quomodo & sequentia præterita. infirmata est,perfecisti & parasti,videntur requirere. Vnde & diuus Hieronymus ex Hebræo omnia per præteritū vertit. Intelligi etiam potest Prophetam ex cōsideratione beneficiorum, quæ olim in deserto Deus suo populo præstitit,polliceri futuris temporibus similiter illum adfuturum eidem populo,quem sibi in suam delegit hæreditatem:aut benefacturum terræ,quæ & ipsa Dei hæreditas sæpe dicitur, vt per pluuiam voluntariam & liberalem significentur omnia Dei beneficia , quibus abundè populum suum è cœlo pascit , ei de necessariis prouidendo. Et primùm quidem promittit,Deum prospecturum suis,de his quæ ad victum pertinent. Deinde verò pollicetur & victoriam Deum suis concessurum de hostibus ipsorum. Id enim significatur versu sequente : Dominus dabit verbum,&c.

DOMINVS DABIT VERBVM, &c.] Communiter quidē hic versus intelligunt de prędicatoribus Euangelii,in hoc sensu: Dabit dominus euāgelizātibus verbū, idq; cum magna efficacia. Verùm pro dictione, virtute,ponitur apud Hebrę̨os צבא tsaba,vnde tsaboth: quę dictio non significat propriè potentiā & efficaciam sed exercitum. Vertunt quidem Septuaginta eā dictionem semper per δύναμιν, sed eam dictionē videntur accipere pro exercitu, vt cum dicunt Dominum δυνάμεων, virtutum,hoc est exercituum. Pro dictione autē, euangelizantibus , quæ vt patet ex Græcis est generis masculini, τοῖς εὐαγγελιζομένοις,apud Hebrę̨os ponitur genus fœmininum Vnde Hieronymus vertit annūciatricibus fortitudinis plurimę. Proinde Hebrę̨i hūc versum sic intelligunt:Dominus dabit carmen triūphale in ore annunciatricum mulierum , annuntiantium victoriam exercitus Israëlitici populi , aut fortitudinē per Deum pro populo suo exhibitam. Mos enim erat mulierum in triumphis carminibus musicisq; instrumentis epinicia cātare. At verò Septuaginta fœmininū genus acceperunt positum pro genere masculino,quemadmodum aliquoties apud Hebræos fit. Atque in hunc modum etiam accepit Chaldæus Paraphrastes,qui sic hunc versum reddidit : Deus dedit verba legis populo suo, mediātibus Mose & Aaron, qui annūtiauerunt verbū Dei exercitui magno Israëlis Illa autē oratio,virtute multa, duobus modis accipi potest Primùm vt sit idē quod cū magno annuntiantiū exercitu. Secūdò vt sit sensus:annuntiantibus de multo potentiq; exercitu , quomodo s. Dei virtute de suis hostib⁹ gloriosè triūphauerit Dei popul⁹,vt subaudiatur in nostra lectione prępositio,de.

g REX VIRTVTVM DILECTI.] Græca non habent nisi semel genitiuum,dilecti,nec habent cōiunctionem,&. Et Augustinus notat diligentiores codices, asteriscum apposuisse repetitę dictioni,dilecti,ad significandum eam non esse apud Septuaginta. Nec tamen ea auferēda est, quia in Hebræo est repetita dictio,quæ cum eis punctis quę modo habet,significat,fugient,fugient Cum aliis verò punctis quæ legisse apparet Septuaginta,significat dilectum.

h SI DORMIATIS INTER MEDIOS,&c.] Pro,inter medios cleros,ferè ex Hebræo nūc vertūt,inter chytropodas,vel trypodes & ollas,vt sit sensus,etiā si habitaueritis inter loca humilia & nigra,vbi ponuntur ollæ & caldaria, tamen eritis deinceps elati, candidi,& gloriosi Videtur autē verus huius orationis sensus petendus ex simili loco, qui est Geneseos 49.cùm dicitur de Isachar , quod sit asinus fortis accubans inter terminos. Nam & ibi pro,accubās inter terminos,Hebrę̨ia est idē quod hic legimus , dormiatis inter medios cleros. Et Septuaginta ibi verterunt pro,inter terminos,eodē modo vt hic, ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων,hoc est,inter medium clerorum, vel,vt noster vertit, inter medios cleros , hoc est, sortes Cùm ergo secundum eam versiuuē intelligendū sit Isachar inter sortes filiorū Israel sibi quietam delegisse habitationem, etiā hoc loco rectè ad literam intelleximus significatā quietam in terra promissionis inter sortes Israëlitis distributam mansionem:& cōsequenter in mystico sensu, Ecclesiæ quietem , quā possidet in sortibus suis,hoc est,particularibus Ecclesiis quæ cuiq; velut sorte contingunt. Vnde & Petrus ex cleros vocat

cùm

cùm dicit pastores quo debere dominari in cleris, hoc est, vt prius dixit, in grege ipsis commisso. Itaque inter medios cleros, accipietur [illegible] pro, in medio [illegible] vt habeat Græca: & illud pro, inter cleros, hoc est, sortes vel, vt vertit D. Hieronymus, inter terminos. D. Augustinus doctè annotauit per hoc quod est dictum, inter medios cleros, vel in medio clerorum, significatum esse duas esse sortes inter quas est dormiendum quas protinde putat intelligendas: vel duo testamenta, vel potius hæreditatē vitæ temporalis, & hæreditatem vitæ æternæ: vt inter duas has hæreditates dormire, sit nec illā iam ardenter quærere, & istam patienter expectare. Et reuera dictio Hebraica hoc loco posita dualis numeri est. Vnde Geneseos 49. vertunt. Isachar asinus fortis accubans inter duas sarcinas. Alij: Inter duos terminos, & assignant terminos hos, mare mediterraneum, & mare Galilææ, inter quæ suam habuit sortem tribus Isachar.

i IN SELMON.] Nomen Selmon Septuaginta acceperunt, vt sit nomen propriū montis, de quo fit mentio in libro Iudicum. quem autem semper niue candidum. Alij illud nomen accipiunt, vt sit nomen appellatiuum, significans obscuritatem, vmbras & tenebras, vt sit sensus: Velut nix dealbabuntur hi qui prius versabantur in aduersitatum obscuritate & tristitia.

k MONS DEI, MONS PINGVIS.] Videri poterat per montem Dei significari ad literam montuosam promissionis terrā, de qua dicitur: Psal. 77. Induxit eos in montem sanctificationis suæ, montem quem acquisiuit dextera eius. Hæc enim terra verè pinguis & fertilis fuit, atque iuxta literalem sensum in hanc terram Ægyptijs, alijsque hostibus populi sui tanquam victor ascendisse intelligi potuisset, secum ducens populum suum quem de manu Pharaonis, & aliorū sibi asseruerat. atque hoc ipsum figuram fuisse ascensionis Christi in cœlum, per quam secum in cœlum subleuauit eos, qui prius sub diaboli potestate captiui detinebantur: verùm quia de hoc mōte hic dicitur, quòd Deus suā in eo delegerit habitationem, idque de monte Sion ferè dici solet, de monte Sion istud ad literā potiùs accipi debet, qui figura fuit Ecclesiæ & militantis, & triūphantis. Hunc autē montē vocāt pinguē, (cùm re vera esset sterilis, & minime pascuosus) propter Deū, illic suā potētiam exhibētē, gratiam, quæ ab illo loco omnibus diffluebat & fertilitatē omnium bonorū quam ad Deum ibi inuocantes abundè perceperunt. Notandum autem, Hebræa non habere, mons pinguis, sed pro nomine pinguis, illis est nomen proprium loci, Basan, quæ dictio non significat pinguē, nā hoc significat Dasan, quomodo videri potest interpret Septuaginta legisse. Sed mōs Sion, appellatur mōs Basan, ad significandum, quod etsi omninò videatur illi fertilissimæ regioni & valde pascuosæ dissimilis, tamen ob Dei in eo habitantis præsentiam, & bona inde Israëlitis prouenientia, meritò illi [illegible] conferendus imò præferendus in fertilitate. Notum enim est, fertilissimam fuisse regionem montosam Og regis Basan. Itaque bene sensum reddidit interpres, vertendo pinguis.

l MONS COAGVLATVS.] Dictio Hebraica, similiter & Græca, à caseo dicitur. Vnde Euthymius interpres magis dicit vertendum, mons caseatus, vt significetur abundātia butyri & casei præ pinguedine terræ.

m ACCEPISTI DONA IN HOMINIBVS.] Magna hīc difficultas est, quomodo, cùm hic ponatur verbū, accipere, Paulus citās istud testimoniū substituat verbū dare, cùm maxima sit inter accipere & dare differentia. Quā difficultatē soluēs Hieronymus super epistolā ad Ephesios, sic inquit: Eleganter hic posuit, dedit dona in hominibus: cū in Psalterio scriptū sit, Accepisti dona in hominibus. Verùm ibi, quia necdum factū erat sed, futurū promittebatur, propterea dicitur accepisse. Hic autē cum Apostolus scribat, quia iam dederat, & in vniuerso orbe Ecclesiæ fundatæ erant, idcirco nō accepisse dicitur, sed dedisse. Ex quibus verbis apparet Hieronymū hūc locū sic accepisse: acquisiuisti a patre varia dona pro posteris Adæ, quēadmodū & intelligit Campensis: Augustinus aliter difficultatem soluit, sic dicens: Nec moueat quod Apostolus idem testimonium cōmemorāt nō ait, Accepisti, sed dedisti dona hominibus. Ille quippe authoritate Apostolica secūdùm hoc locutus est quòd Deus filius cū patre facit. Secundùm hoc quippe, dedit dona hominibus, mittens eis Spiritū sanctum, qui Spiritus est Patris & Filij: Secundùm illud verò, quòd idem ipse Christus in corpore suo intelligitur, quòd est Ecclesia, proculdubiò & ipse accepit dona in hominibus. Verùm hic August. sensus nō cōuenit interpretationi literali. Proinde meliùs alij videntur soluere dubium, dicentes ideò Apostolum mutasse verbū, accepisse, in dedisse, ad significandū quòd Deus nō accepit dona in hominibus nisi sua prius illi det: imò aliud non accipere quam quod dat, vt meritò Deū accipere nō sit diuersum ab eo quod est Deū dare, quod vt meliùs intelligatur, vidēdū priùs quid sit illud quod præcedit: Cepisti captiuitatem. Fere enim illud sic accipitur, vt significetur Deus eos qui ab alijs captiui tenebantur sibi cepisse & asseruisse. At ex alijs Scripturæ locis, vbi hæc phrasis occurrit, patet ea locutione simpliciter significari Deum sibi quosdam asseruisse, siue captiui ab alijs tenerētur, siue nō. Nā Deuteron vigesimo primo vbi nos legimus: Si egressus fueris ad pugnā cōtra inimicos tuos, & tradiderit eos Dominus Deus tuus in manu tua captiuosque duxeris, pro captiuos duxeris Hebræis est, sicut hoc loco, cepisti captiuitatē vel captiuasti captiuitatē. Sic & 2. Paralipomenō 28. vbi nos legimus: Reducite captiuos quos adduxistis: Hebræis ad verbū est: Reducite captiuitatem quam cepistis vel captiuastis. Itaque, capere captiuitatē, non est aliud quàm aliquos sibi deuincere, & subijcere. Ne autē de inuoluntaria subiectione & captiuitate loqui propheta putaretur qualis est ea qua principes terreni sibi quosdā captiuos abducunt, postquam dixit Cepisti captiuitatem: adiecit, accepisti dona in hominibus significare volens homines qui priùs Deum nō agnoscebāt, eique rebelles erant se sese vltro Deo dedidisse. Cui consonat quod sequitur: Etenim nō credētes, &c. Sic ergo declaratione potētiæ & bonitatis suæ Deus sibi quosdam captiuauit, vt rebelles sese illi sponte submitterent, illique, seruitio addicerent. Quod quoniā fieri nō potuit, nisi Deo sua dona effundente in hominibus, rectè Paulus, accipere dona in hominibus, mutauit in, dare dona hominibus. Hic videtur genuinus huius loci intellectus, cūueniens & literali, & mystico sensui. Siquidem & tēpore Dauidis plerosque hostes populi sui ita sibi Deus per Dauidem & præclaras victorias subiecit, vt cognoscere inciperent quòd solus ipse verè esset Deus, vt ob id dicat Psalmista: In multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui. Et tempore noui Testamēti incredulæ gentes ita a Deo captæ sunt, vt sese Deo vltro offerrent, & sic Deus in hominibus acciperet dona, sed non nisi per hoc, quod eis sua varia dona dederit.

n DOMINI DOMINI EXITVS MORTIS.] Vt bis sit positum a Septuaginta nomē, Domini, ex eo prouenit quod apud Hebræos priori loco sit nomen Dei tetragrammaton, pro quo legi solet nomen Adonai, quod interpretatur Dominus: posteriori verò loco, sit nomen Adonai. Itaque his duobus nominibus nihil aliud significatur, quam si dicas, Domini Dei: Vel est sensus: Domini, Domini inquam sunt exitus mortis.

o DIXIT DOMINVS, EX BASAN, &c.] Versus hic duobus modis accipi potest. Primùm, vt hic intelligatur Propheta introducere verba, quibus per Moysen populo Israëlitico promisit victoriā de Pharaone, & Og rege Basan. Secundo, vt intelligatur Deus his verbis promisisse victoriam populo suo tēpore Iudicum & Dauidis, idque ad similitudinem victoriarum quæ præstitæ erant temporibus prioribus, de rege Basan & Pharaone. Et sic oportet subintelligere aduerbium similitudinis, in vtraque parte quod frequenter apud Hebræos desideratur. Atque hæc interpretatio magis videtur conuenire [illegible] de victorijs Iudicum habitis, secundùm Dei promissionem.

p IN MENTIS EXCESSV.] Sicut in Psal. 30 annotatum est, non esse genitiuum, mentis, ita & hic tantum est, ἐν ἐκστάσει, in extasi vel excessu. Ex Hebræo vertunt omnes: dominator eorum. Vnde & Hieronymus vertit continens eos. Est enim Hebræis Rodam, quæ deriuatur a verbo Radah cum affixo pronominis. Itaque ad literam omnes interpretunt Prophetam loqui de Saul, qui priùs regnauit apud Israëlitas aut de tribu Beniamin, quæ per Saul præfuit Israeli. Eadem tamen dictio, si alia puncta substituantur, significat soporem, vel soporatum esse, vt sit a verbo Radam. Huc ergo respexerunt Septuaginta, cum verterunt [illegible] extasi.

q PRINCIPES ZABVLON, &c.] Horum præcipuè facit mentionem, quòd hæ in cantico Deboræ insigniter laudentur ob victoriam habitam de [illegible] Secundùm mysticam autem rationem Beniamin, principum Iuda &c. meminit peculiariter, quòd Apostoli, principes Ecclesiarum, ex his tribubus maximè essent. Nam Iacobus & cæteri fratres Domini erant ex tribu Iuda, & cæteri etiam Galilæi, Galilæa autem sortem

Nephta-

Nephtalim & Zabulon complectebatur.

QVI ASCENDIT.] Quod hic dicitur de ascensio Dei ad Orientē, cōmuniter refertur ad Christi ascensionem, quem quidā ad Orientē ascēdisse accipiunt, quia è monte oliuarum, qui est ad partem Orientalē ciuitatis Ierusalem, ascendit. Alij ideo ad Orientē ascendisse intelligunt, quia ad partē ascendit, quem Orientis nomine significatū accipiūt. Verùm hoc loco pro ascendit, apud Hebræos est idē verbū quod prius, cùm diceretur, ascendit super occasum, quod verbū magis significat inequitare & vehi super aliquid. Pro eo autē quod Septuaginta verterunt κατ' ἀνατολάς, ad orientem vel orientes, Hieronymus ex Hebræo vertit, à principio, vt sit sensus: q(uod) Deus a principio semper omnibus cœlis altior fuerit, & supremum cœlorū inhabitauerit. Videtur autem Septuaginta significare voluisse, Deum habitare maximè in Oriente, ad significandum, Deum lucis fontem esse, ne, quia priùs dixerunt Deum ascendisse super occasum, putetur Deus ex sese tenebrosus esse. Nobis enim in tenebris habitat, sibi verò, & sanctis in Oriente, habitans, vt inquit Paulus. 1 Ti. 6 lucem inaccessibilem.

MIRABILIS DEVS I[N SANCTIS SVIS].] Græcis est, ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ. Nec ex eis cōstat an, sanctis, sit masculinū, an neutrū, sicut nec ex nostra lectione. Vnde cōmuniter intelligitur de sanctis hominibus, vt significetur, Deū in illis mirabilia designare, aut ab illis haberi mirabilis. Verum ex Hebræis patet magis accipiendum in neutro genere. Nā Hebræa dictio nō significat propriè sanctos homines, sed sanctuaria Dei, hoc est, sancta loca, quæ Deus inhabitat, quāquam hæc præcipuè sint sancti homines.

PARAPHRASIS SECVNDVM MYSTICVM SENSVM.

1 Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius,
** & fugiant qui oderunt eum à facie eius:*

EXVRGAT nobis Deus, declarans pro nobis suam potentiam & per eam dispergantur inimici eius, visibiles pariter & inuisibiles, * in fugam conuertantur qui oderunt eum propter potentiam eius.

2 Sicut deficit fumus, deficiant,
** sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.*

2 Sicut fumus vi ventorum impulsus, subitò & sine negotio deficit, ita hostes Dei, virtute eius peccatores deficiāt priuati omni virtute lædendi populum, * sicut liquescit cera propter præsentiam ignis, sic pereant qui in peccatis sunt obstinati, propter præsentiam Dei.

3 Et iusti epulentur, & exultent in conspectu Dei.
** & delectentur in lætitia.*

3 Sicque fiat, vt iusti, Dei potentiam & iustitiam contemplantes, & de impiorum violentia liberati, coram Deo suaui mentis epulo reficiantur, & lætentur, * & lætitia solida delectentur.

4 Cantate Deo, Psalmum dicite nomini eius,
** iter facite ei qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi.*

4 Interim, ô iusti, de Dei ope securi, cuius benignitatem sæpe in vobis experti estis, carminibus Deum celebrate, Psalmos decantate in honorem nominis eius, * parate illi viam in cordibus vestris, qui tam excelsus est, vt inuehatur & insideat tenebris, incomprehensibilis scilicet à nobis. Nomen eius est, Dominus omnium, qui omnibus esse suum diuinum, quod a seipso solus habet, impartitur, per fidem viuificans credentes in se.

5 Exultate in cōspectu eius.
** turbabuntur à facie eius patris orphanorum & iudicis viduarum.*

5 Iustum sanè est, vt contemplantes eius potentiam & bonitatem, coram eo exultetis: * sicut contra coram eo impij aliquando graui timore turbabuntur, qui se patrem & iudicem exhibent omnium desolatorum ab hoc mundo, vt meritò his nominibus in eo lætari debeant iusti: impij verò conturbari coram eo, qui tanquam iustus iudex non sinet iniuriam suorum inultam.

6 Deus in loco sancto suo.
** Deus qui inhabitare facit vnius moris in domo.*

6 Deus, qui habitat in sancto suo cœlorum habitaculo, * ipse inquam, Deus facit eos qui priùs steriles erant multa prole fœcundos: gētium ecclesiam priùs sterilem, facit matrem multorum filiorum, quos Deo genuit.

7 Qui educit vinctos in fortitudine,
** similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulchris.*

7 Ipse est, qui per suam fortitudinem eduxit patres nostros vinctos in limbo inferni: † qui & quotidie multos peccatorum vinculis sub diaboli, mortisque dominio vinctos educit è dira vitiorum captiuitate: * qui per immensam suam benignitatem, etiam eos qui variis suis peccatis diu multumque eum exasperauerant, cùm per sua peccata inter mortuos iacerent in peccatis suis quasi in sepulchris per prauam peccandi consuetudinem requiescentes, eduxit ex his ipsorum sepulchris in terram viuentium & consortium beatorum.

8 Deus cum egredereris in conspectu populi tui,
** cùm pertransires in deserto.*

8 Deus, cùm assumpta humana natura, graderetis coram populo tuo, visibilem te illi exhibens, viamque demonstrans, qua ex huius mundi deserto ascenditur ad veram promissionis terram, regionem scilicet cœlorum. Cùm sic, inquam, pertransires in deserto istius mundi, ducem te populi tui exhibens.

9 Terra mota est.
** etenim cœli distillauerunt à facie Dei Sinai. à facie Dei Israel.*

9 Tunc terra nouitate cœlestis tuæ doctrinæ, & contemplatione admirandorum tuorum prodigiorum commota est, * sed & cœli antea semper clausi cœlestem spiritum ac spiritualia charismata distillauerunt in hunc mundum, propter præsentiam Dei qui in Sinai olim apparuit, Dei, inquam, populi Israëlitici.

10 Pluuiam voluntariam segregabis Deus hæreditati tuæ,
** infirmata est, tu verò perfecisti eam.*

10 Eadem certè, Domine, benignitate, semper tuæ Ecclesiæ, quam tanquam tuam hæreditatem perpetuò possidendam & excolendam tibi delegisti, donabis liberaliter ex benigna tua voluntate pluuiam cœlestis doctrinæ, ac spiritualium donorum, quibus irrigetur & fœcundetur Ecclesia tua: * quam, cùm multis calamitatibus & persecutionibus affligeretur, tu semper stabiliuisti, vt nunquam deiici potuerit, sed omnia semper mala superauerit.

11 Animalia tua habitabunt in ea,

11 In hac tua hæreditate semper habitabunt hi quos tanquam tuas oues suscepisti pascendos. * Nullis, o Deus, nullis hominū meritis prouocatus, sed

sed per solam tuæ benignitatis dulcedinẽ populo gent[illegible] bus priùs cœlestibus bonis destituto,parasti quæ ad vitæ spiritua[illegible] one[illegible] sunt necessaria,nempe vt pabulo verbi diuini,ac sancti corporis tui, donisque spiritus sancti nutriretur, atque ditesceret.

12 Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa.

12 Nec tantùm Dominus suis de necessariis prospexit, sed etiam dabit semper gloriosas de hostibus suis cõsequi victorias,it[illegible] vt semper [illegible] prædicatoribus suppeditaturus copiosè sermonem ad prædicandũ de magno fideliũ exercitu quomodo Dei virtute suos hostes gloriosè superauerit.

13 Rex virtutum dilecti: & species domus diuidere spolia.

13 Dabit etiam Dominus noster rex exercituum & militũ dilectissimi populi sui,dabit,inquam,speciosæ domui,Ecclesiæ scilicet suæ, per milites ipsius,vt spolia à deuicto dæmone capta diuidat,c[illegible]nstituens diuersis in locis super particulares fidelium Ecclesias, qui eas reg[illegible]nt.

14 Si dormiatis inter medios cleros,
** penna columbe deargentata,& posteriora dorsi eius in pallore auri.*

14 Vos autem, ô fideles, cùm pace ab hostibu[illegible] data secur[illegible] habitare & quiescere cœperitis,vnusquisque in ea parte & sorte Ecclesiæ, quam ei Deus diuisit,* tunc vos qui tempore infidelitatis vestræ,vel etiam persecutionis atri fuistis & fuliginosi,eritis similes columbæ,habentis pennas in modum argenti candidas,& dorsum fuluorem auri referens, hoc est,splendidi eritis per candorem & simplicitatem fidei,ac rubicundi per ardorem charitatis, atque ad modum pulcherrimæ columbæ, Deo dilectissimi & ornatissimi.

15 Dum discernit cœlestis reges super eam, niue dealbabuntur in Selmon,

** mons Dei, mons pinguis.*

15 Propterea quòd cœlestis Dominus discernat super suã hæreditatem pastores qui eam regant,ob id hi qui priùs habitabant in den[illegible]s ignorantiarum tenebris,denigrati atra peccatorũ caligine, ad modũ niuis de[illegible]lbabuntur,ab omnibus peccatorũ suorũ sordibus, spirituali baptismatis ac pœnitentiæ lauacro abluti. * Certè iam manifestum factum est, quòd hæc Dei hæreditas,quæ mons Dei est, eleuatus super omnes colles, mõs sit per abundantiã spiritualium donorum, admodum pin[illegible]uis ac fertilis.

16 Mons coagulatus,mons pinguis,

** vt quid suspicamini montes coagulatos?*

16 Mons iste,mons est coagul[illegible] fid[illegible] fi[illegible] c[illegible]pactus, [illegible]ultis scilicet populis per vnitatem fidei in vnũ coeuntibus & conglutinatis:mons est proferens pinguedinem bonorũ operum,quibus tanquã caseo ac butyro mens nutriatur ac pinguescat,mons est admodũ pinguis. * Proinde vt quid, ô fideles,cogitatis alios montes solidos ac pingues?vt quid,præter hunc pinguissimũ montem existimatis alios esse pinguiores,quemadmodum faciunt qui ad terrena huius mundi bona cõfugiunt,aut qui aliarũ sectarum dogmata sectantur,ex eis fœlicitatem veram expectantes?

17 Mons,in quo beneplacitũ est Deo habitare in eo,
** etenim Dominus habitabit in finem.*

17 Hic mons est solus, in quo complacuit Deo habitare, * quem nequaquam vnquam deseret,quemadmodũ deseruit montem Sinai, montémque carnalem Sion, sed habitabit in eo in perpetuum.

18 Currus Dei decem millibus multiplex , millia lætantium , Dominus in eis in Sinai, in sancto.

18 Neque solus huoc montem Deus inhabitat , sed cum multa Angelorum frequentia:quibus tanquam in suis curribus vehitur in hoc suo sanctuario, sicut olim in Sinai.

19 Ascendisti in altum,
** cepisti captiuitatem , accepisti dona in hominibus.*

19 Ita autem,ô Deus noster,pro nobis fœliciter pugnasti,vt tandẽ deuictis humani generis hostibus, gloriosus victor ascenderis in altitudinem cœlorum. Cepisti tibi multos captiuos , non sic tamen vt faciunt huius mundi reges , qui inuitos & reluctantes post se trahunt, * sed vt tuorum donorum præuentione acciperes dona in hominibus,essentque in hominibus plerique,qui se tibi sponte subijcerent & offerrent.

20 Etenim non credentes inhabitare Dominũ Deum.

20 Nam eos qui prius te non agnouerunt,nec in te crediderunt gentiles,accepisti tibi, vt tu Dominus Deus habitares in eis.

*21 Benedictus Dominus die quotidie, * prosperum iter faciet nobis Deus salutariũ nostrorum.*

21 Dignus sanè est Deus, qui ab omnibus per singulos dies laudetur. * Ipse Deus author omnium nostrarũ saluationum,prosperabit nostrum iter,faciens omnia nobis cooperari in bonum , vt nihil à consequenda fœlicitate,ad quam tendimus,nos impedire valeat.

22 Deus noster Deus saluos faciendi,

** & Domini Domini exitus mortis.*

22 Non habent dij gentium potestatem aliquos saluãdi, sed solus noster Deus,est Deus habens potestatem faciendi saluos quos vult, solus potens à quouis malo corporali, a peccatis, mortéque æterna homines liberare, * & in eius solius potestate sunt varij exitus mortis: qui solus nouit & potest varijs modis eximere homines è mortis periculis, atque ab æternæ mortis condemnatione humanum genus educere.

23 Veruntamen Deus confringet capita inimicorum suorum,
** verticem capilli perambulantium in delictis suis.*

23 Et quidem,Deus noster,nobis est Deus Saluator,ab omni malo nos liberans:verùm idem Deus inimicos suos, quasi confractis eorum capitibus, perfectè perdet, * eos scilicet,qui in delictis suis iugiter perseuerant.Quod quidem & in præsenti seculo frequenter,& fecit,& facit,sed generaliter & perfectissimè in consummata impiorum vltione facturus est, in nouissimo scilicet iudicij die.

24 Dixit Dominus,ex Basan conuertam,
**.conuertam in profundum maris.*

24 Id quò magis verum credatis, ecce Dominus promisit populo, dicens:Ego te populum meum,superatis hostibus tuis, cum triumpho redire faciam,sicut olim meos redire feci ex Basan,occiso Og rege Basan:

& sicut olim feci in profundo maris rubri, è quo submersis Ægyptus, meos saluos eduxi.

25 Vt intingatur pes tuus in sanguine,
** lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.*

25 Sic, inquit Dominus,te triumphare de prostratis omnibus tuis hostibus faciam,vt talis sit futurus vester triumphus,qualis solet esse victorum,quando ex multa occisorum strage pes eorum sanguine interfectorum tingitur,* canes lingua sua effusum sanguinem lambunt.

26 Viderunt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei regis mei,qui est in sancto.

26 Quam certè promissionem etsi perfectè implebit Dominus in nouissimo die,iam tamen frequenter pro magna parte implere cœpit. Viderunt etiam tui, ô Deus, quomodo pro illis egressus sis in pugnam contra inimicos populi tui,& eis superatis regressus cum triumpho. Viderūt te contra communem humani generis hostem diabolum pugnātem fœliciter de eo triumphasse. Contemplati sunt quomodo per Apostolos milites à te ad expugnandū orbem missos,omnes tibi gentes per obedientiam fidei subiecisti destructis idolis. Deinde quàm gloriosam de Iudæis, te tuàmque Ecclesiam persequentibus victoriam reportasti,omnibus eis aut occisis,aut è sua terra expulsis. Postremùm quomodò deletis omnibus tyrannis populo tuo frequenter infestis, pacem Ecclesiæ tuæ præstitisti,& contra omnium hæreticorum varias oppugnationes semper eam inconcussam seruasti, iuxta tuam promissionem.

27 Praeuenerunt principes coniuncti psallentibus,
** in medio iuuencularum tympanistriarum.*

27 Proinde,quemadmodum,victoria adepta,in solennibus triumphis fieri solet, vt victoriosi principes totum exercitum præcedant, adiunctis illis vtriusque sexus hominibus qui triumphum voce, musicisque celebrent instrumentis:ita & in tuis illis triumphis Ecclesiæ præstitis, tuorū militum exercitum præcesserunt Apostoli, quos militiæ tuæ principes constituisti, primi, per quos de vniuerso mundo triumphasti: * quibus ad celebrandum tuos triumphos adiuncti sunt viri pariter & mulieres, ad laudem Dei triumphantis omnes inuitantes, his verbis.

28 In Ecclesiis benedicite Deo Domino de fontibus Israel.

28 Vos fideles,qui è duodecim Apostolis,tanquam duodecim fontibus Israël, per semen verbi diuini Deo regenerati estis,Dominū Deum gloriosum triumphatorem nostrum laudate in sacris vestris conuentibus.

29 Ibi Beniamin adolescentulus,
** † in mentis excessu.*

29 Inter hos autem principes,atque in his triumphis celebrandis præcipuus fuit doctor Gentium,qui è tribu Beniamin postremus ad Apostolatum vocatus (quemadmodū Beniamin inter reliquos fratres natu minimus erat) * qui aliquando raptus in tertium cœlum audiuit ibi arcana verba,quæ non licet eloqui, † quique cum summa mentis admiratione insignes Dei triumphos per se editos cōtemplatus est,& per eos omnibus admirandus factus est.

30 Principes Iuda duces eorum. principes Zabulon, & principes Nephtalim.

30 Ibi etiam duces populi Dei fuerunt principes electi ex tribu Iuda, *2.Cor.12.*
Zabulon & Nephtalim.

31 Māda Deus virtuti tuæ,
** confirma hoc Deus: quod operatus es in nobis.*

31 Proinde quemadmodum iam sæpe tua fortitudine Ecclesiæ tuæ adfuisti,ita & in posterum fac nam potentiam ei semper adesse contra hostes eius, * perge quæso confirmare,quod cœpisti in nobis.

32 † A templo tuo, quod est in Hierusalem,tibi offerent reges munera.

32 Ita fiet,vt propter celebritatem templi tui,quod in Hierusalem cœlesti,atque in Ecclesia tua in terris adhuc agente tibi delegisti, reges vniuersæ terræ suscepta vera religione offerant tibi munera, † per vniuersam quoque terram,incipiendo a templo tuo Hierosolymitano, ex quo salus sparsa est, per totum mundum reges te suis muneribus colent.

33 Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in vaccis populorum,
** vt excludant eos qui probati sunt argento.*

33 Itaque omnipotenti tuo iussu cohibe sæuissimos nostros hostes lanceis in nos armatos. Congregati enim sunt ferocissimi principes, velut quidam tauri, simul cum populis in modum vitularum lasciuientibus, * vt à prædicatione nominis tui,atque a consequenda hæreditate, quam eis præparasti,excludant & impediant eos qui tibi probati sunt quasi argentum candidissimum.

*34 Dissipa gentes quæ bella volunt, * & venient legati ex Ægypto, Æthiopia præueniet manus eius Deo.*

34 Disperge omnes populos qui tuis bella volūt, pacem Ecclesiæ quouis modo turbantes,* ita fiet,vt omnes externæ gentes, & in primis Ægyptij ac Æthiopes,vltro ambiant tuam religionem suscipere.

35 Regna terræ cantate Deo, psallite Domino.

35 Vniuersa regna terræ communem iam Dominum ob communem omnibus salutem carmine celebrate,psallite in honorem eius.

36 Psallite Deo qui ascendit super cœlum cœli ad Orientem.

36 Psallite Deo,qui tam excelsus est,vt inuehatur supremo cœlorū in Oriēte,lucē habitans inaccessibilē,electis suis sine occasu semper Oriēs.

37 Ecce dabit voci suæ vocem virtutis, date gloriam Deo,
** super Israël magnificentia eius, & virtus eius in nubibus.*

37 Vt autē est altissimus,ita & potentissimus. Ecce enim voci Euangelicæ prædicationis dabit,vt sit vox admodū efficax:quia,quantumuis renitente mūdo,omnes gentes fidei crucis subijcientur. In nouissimo quoque iudicij die valde potentē faciet vocem suā,qua omnes qui in monumentis sunt,resumptis mox corporibus, ad vitam reuocabit. Hunc itaq; glorificate & dictis & factis. * Magnificentia enim potētiæ ac bonitatis eius in populo suo fideli,qui verus Israël est, frequēter declarata est, & fortitudo eius in suis Apostolis,quibus tanquā quibusdā nubibus cœlesti-

pluuia

pluuia vniuerſa terra irrigata eſt, multùm relucet, eò quòd per homines tam infirmos & prodigia magna operatos ſit, & totum orbem ad ſe traxerit. In nouiſſimo etiam iudicij die virtus eius in nubibus declarabitur, quando veniet in nubibus cum poteſtate magna, & Angelis ſuis, conſpicuus omnibus.

38 Mirabilis Deus in ſanctis ſuis, Deus Iſrael ipſe dabit virtutem & fortitudinem plebi ſuæ, benedictus Deus.*

38 Verè mirabilis eſt Deus in ſuis ſanctuariis: * Deus Iſraëlis ipſe dabit plebi ſuæ contra inimicos robur & fortitudinem, ita vt nec portæ inferi vnquam præualere poterunt aduerſus eam: proinde benedictus ſit hic Deus noſter ab omnibus ſemper.

In finem pro his qui commutabuntur, Pſalmus ipſi Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI LXVIII.

Cum in ſcripturis noui Teſtamenti ſex vicibus ex hoc Pſalmo deſumpta teſtimonia Christo applicentur, pleraque etiam ſint in eo, quæ neque Dauidi ſatis propriè conuenire poßint, neque populo Iſraëlitico in captiuitate Babylonica conſtituto, cui Iudæi hunc Pſalmum tribuendū putant, ſed ſolo noſtro Chriſto: manifeſte conſtat hunc Pſalmum à Dauide de Chriſto, eóque ſolo editum fuiſſe, quamuis non ſine typo ſuipſius, in cuius paßionibus adumbrari grauiores Chriſti paßiones prauidit. Itaque Chriſtus tanquam per Dauidem præfiguratus, & iuſtorum omnium exemplar, hoc Pſalmo primùm quidem, cum vehementi exaggeratione querulatur de maximis malis, quæ non ob ſua peccata, ſed ob Dei magis gloriam & ſtudium domus Dei patiebatur ab impijs: deinde ſubiungit & ardentem pro liberatione precationem, tum & diram hoſtium deuotionem, poſtremùm promißionem gratiarum actionis & laudis Dei pro lato auxilio: adiungens ſimul & vaticinium de profectu Eccleſiæ, quam nomine Sion & Iudæa ſignificat, quòd in ea vera ſit Dei contemplatio atque confeßio.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam.

SALVVM me fac ô Deus, quoniam calamitates plurimæ & grauiſſimę, in modum inundantium aquarum affluentes, ita excreuerunt, vt vniuerſum etiam cor occupent, & de vita extremè pericliter, perinde ac in aquis conſtitutus ita aſcendentibus, vt per os ingredi incipiant, ad ſuffocandum cor, & extinguendum animam. Pſal. 68.

*2 Infixus ſum in limo profundi, * & non eſt ſubſtantia.*

2 Perinde me habeo, ac ſi infixus eſſem in luto profundæ aquæ, * quod fundo penitus caret, in quo ſubſiſtere poſſem, imò in quo eò profundiùs immergerer, quò magis me extricare laborarē, propter quod ex eo nulla mihi euadendi per meipſum via eſſet. Sic enim & iam in his calamitatibus meis nuſquam ſolidè ſubſiſtere valeo, in quibus eò ſemper altiùs infigor, quò magis adnitor euadere: ex quibus proinde nulla per meipſum ratione liberari, ſed ſola tua virtute poſſum.

*3 Veni in altitudinem maris, * & tempeſtas demerſit me.*

3 Ita conſtitutus ſum ac ſi decidiſſem in profunditatem maris, * & me tempeſtas ſuis fluctibus inuolutum demergeret. Sic enim malorū vndis penitus immerſus, ac tribulationum tumultibus, quaſi ſæui maris fluctibus obrutus ſum vt quantum ex me eſt, euadere prorſus deſperem.

*4 Laboraui clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ. * defecerunt oculi mei dum ſpero in Deum meum.*

4 In his autem malis ego clamando ad te Dominum defatigatus ſum, raucum factum eſt guttur meum præ iugi & intenſo clamore, * ſed & oculi mei debilitati ſunt, & caligauerunt, dum intentè ſuſpiciendo in cœlum expecto auxilium à Deo meo.

5 Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.

5 Plures ſunt quàm capilli capitis mei, hoc eſt, innumerabiles qui oderunt me, idque ſine cauſa, cùm nulla in re vnquam à me læſi ſint.

*6 Confortati ſunt qui perſecuti ſunt me inimici mei iniuſte. * quæ non rapui tunc exoluebam.*

6 Inimici mei, qui me abſque iuſta cauſa perſequuti ſunt, & numero, & viribus admodum contra me inualuerunt, * his autem contra me præualentibus, ego ſimilis factus ſum illi qui exoluere cogitur quod non abſtulit. Pœnas enim dedi earum rerum, quas non admiſi, eáque perpeti coactus ſum, quæ non merui.

*7 Deus tu ſcis inſipientiam meam, * & delicta mea à te non ſunt abſcondita.*

7 Tu ipſe Domine qui omnia noſti, ſcis quid ſtultè contra eos admiſi, * ſi quæ ſint peccata mea in eos commiſſa, hæc te minimè latent. Et certè ipſe tu mihi es teſtis, nihil me imprudenter aut malignè egiſſe, vt iſti videri volunt & calumniantur.

8 Non erubeſcant in me qui expectant te Domine, Domine virtutum.

8 Itaque, ô Domine, Domine inquam, qui imperium habes in omnes exercitus, ac proinde tua potentia ſaluare potes omnes te inuocantes, ne quæſo ſinas vt pudefiant per me, qui patienter tuam opem expectant: qui ſanè erubeſcent, ſi viderint me inuocantem te iugiter, non exaudiri à te.

9 Neque confundātur ſuper me qui quærunt te Deus Iſrael.

9 Non ſuffundantur pudore propter me illi, qui ſtudioſè ambiūt amicitiam & opem tuam, ô Deus Iſraelis.

*10 Quoniam propter te ſuſtinui opprobriū, * operuit confuſio faciem meam.*

10 Ego enim hanc talem ignominiam ab inimicis meis pertuli tua cauſa, nempe quia te colere ſtudioſius, tuámque veritatem aſſerere ſolebam, * propter te, pudor ignominiæ illatam conſequens obtexit faciem meam, totámque totum repleuit & occupauit. 2

11 Extraneus factus sum fratribus meis.
** & peregrinus filijs matris meæ.*

11 Et tanta quidem facta est ignominia mea,vt propter eam à fratribus
meis mihique amicissimis ac coniunctissimis prius hominibus,reputatus
sim vt externus,* & inognitus aliquis hospes, ita vt me iam derelinque-
rent & negarent qui prius familiares erant amici.

12 Quoniam zelus domus tuæ comedit me,
** & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.*

12 Propter te autem, ô Domine, hoc opprobrium sustinui. Quoniam b
ecce ardentissimum studium gloriæ domus tuæ vrebat animum meum,
molestissimè ferentem neglectum religionis,& inhonorationem domus
tuæ, * & opprobria eorum qui tibi exprobrauerunt, admodùm molesta
facta sunt mihi,ita vt iniquiori ea animo ferrem, quàm si ego ipse pro-
bris illis affectus fuissem, & sic pro dictis factisque gloriæ tuæ derogan-
tibus dolerem, vt pro eis tanquã à meipso commissis me humiliauerim,
iram tuam in eos qui hæc admittebaut, placare studens.

13 Et operui in ieiunio animam meam,
** & factum est in opprobrium mihi.*

13 Ita tum propter violatum nomen tuum,tum propter impiorum sa-
lutem ego in ieiunio adsumpto operui animam meam mœrore ac fletu,
meipsúmque inter ieiunandũ multùm afflixi,* & cùm hoc nomine illis
charior esse deberem, econtrà illud apud eos factum est mihi occasio
opprobrij mei.

*14 Et posui vestimentum meum cilicium, * & factus sum illis in parabolam.*

14 Vtebar pro veste mea sacco, exterioríque habitu tristitiam meam
testatus sum, * & factus sum etiam ob hoc illis fabula,ita vt mea humi-
liatio publica irrisione celebraretur.

15 Aduersum me loquebantur qui sedebant in porta.
** & in me psallebant qui bibebant vinum.*

15 Pessimè de me loquebantur iudices & primores ciuitatis, qui ad iu-
dicandum sedebant in porta, in publicis hominum conuentibus detra-
hentes mihi,atque in suis iudiciis me condemnantes, * & de me psalle-
bant cum irrisione carmina, hi qui bibebant vinum.

*16 Ego verò orationẽ meã ad te Domine, * tempus beneplaciti Deus,*

16 Ego verò contra hæc omnia, & in his omnibus malis nihil aliud
quàm ad te Domine orationẽ meam dirigo. * Sit quæso nunc, ô Deus,
tempus,quo placeat tuæ bonitati succurrere mihi.

17 In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me,
** in veritate salutis tuæ.*

17 Per multitudinem misericordiæ tuæ exaudi me, * per veritatem,
qua salutem te tuis allaturum promisisti.

*18 Eripe me de luto vt non infigar, * libera me ab his qui oderunt me, & de profundis aquarum.*

18 Libera me de his malis,in quibus tanquam in luto profundo hæreo,
vt non prorsus immergar & absorbear,* libera me quæso ab his qui ini-
quo odio me persequuntur,& de calamitatibus istis,in quibus tanquã in
profundissimis aquis detineor,absorbendus ab eis, nisi tu me extraxeris.

19 Non me demergat tempestas aquæ,
** neque absorbeat me profundum,* neque vrgeat super me puteus os suum.*

19 Non sinas vt tribulationum magnitudo, quasi tempestas quædam
aquarum,me demergat, neque profunditas ista malorum me absorbeat,
neque puteus hic, in quem iam cecidi,constringat super me os suum,aut
cooperculo suo me concludat:hoc est,ne permittas vt de mea liberatio-
ne planè sit desperatum. † Sed neque inferni ac sepulchri puteum super
me claudi sinas,quin potius ex eo me à morte eripiendo educas.

*20 Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua, * secundum multitudinem miserationũ tuarum respice in me.*

20 E[illegible] me Deus me, quoniam benigna, & ad auxiliandum admo-
dum pro[illegible]pta est [illegible] tua: * secundùm multitudinem misera-
tionum tuarum,quas va[illegible] omni tempore hominibus exhibuisti, beni-
gno aspectu f[illegible]uoris tui respice in me.

21 Et ne auertas faciem tuam a puero tuo.
** quoniam tribulor, velociter exaudi me.*

21 [illegible]t ne auertas tui [illegible]uoris declarationem a me seruo tuo, * sed quo-
ni[illegible] [illegible]stissime tribul[illegible]r, velociter exaudi me.

22 Intende animæ meæ,& libera eam. † propter inimicos meos eripe me.*

22 D[illegible] [illegible]a te attẽdere ad desolationẽ & afflictionẽ animæ meæ,& mi-
seratus libera ea,* tu quæso [illegible]notus iniustitia & blasphemiis inimicorũ
meorũ,eripe me,* ne [illegible]q, inimici mei de mea pdinione lætẽtur,atque
in su[illegible] [illegible]pietate tol[illegible] orẽt[illegible] ,& te blasphemẽt,quasi nõ valentẽ aut nõ vo-
lentem suos liberare,eripe me a perditione,quam mihi cupiunt inferre.

23 Tu scis improperium meum,& confusionẽ meam, & reuerentiam meam.

23 Tu Domine cum omnia noscas,scis vtique quibus probris,quo pu-
dore,quaque verecundia iam affectus sim.

24 In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me.
** improperium expectauit cor meum & miseriam.*

24 Nosti item omnes qui me tribulant, quàm sint scilicet multi, &
quanta illorum malitia, atque in persequendo me iniustitia.* Ab his ita c
afflictio afflictioni accessit, vt non aliud mihi expect[illegible]ndum videretur,
quam opprobrium & mi[illegible]eria.

25 Et sustinui qui simul contristaretur,& non fuit: & qui consolaretur, & non inueni.

25 Quod autem omnium grauissimũ est, in his tantis malis expectaui
aliquem,qui simul mecum doleret:sed nullus aduenit: expectaui aliquẽ,
qui nonnihil me consol[illegible]retur, sed nullum inueni. Itaque nõ tantùm me
omnes inimici mei grauiter afflixerunt,sed & omnes amici deseruerunt.

26 Et dederunt in escam meam fel,
** & in siti mea potauerunt me aceto.*

26 Adeo autem nemo fuit qui consolationem aliquam adferret, sed
omnes potiùs grauissimam afflictionem augere studuerunt, vt dederint
mihi pro cibo fel, * & cùm maxima siti premerer, pro potu reficiente
obtulerint mihi acetum,contra naturam nimiùm inhumani, vt qui vo-
lentes videri naturæ inopiam subleuare, magis eam auxerint : & sub re-
fectionis specie, afflictionem adiecerint afflicto.

27 Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum.

27 Quoniã itaque talem mihi parauerũt mensam,ob id secundùm iu- d
stitiæ tuæ æquitatẽ, sicut futurũ præuideo,ita & præuidẽs precor, vt fiat
mensa

menſa eorum illis tanquam laqueus ante eos expenſus, in quem incidant & irretiantur, vt ibi capiantur in exitium, vnde delicias ſibi petendas putabant. * Fiat & menſa eorum eis in condignam retributionem, vt tale, ſcilicet, fiat eorum prandium, quale mihi appoſuerunt, amarum, & inſuaue: & vt ipſa eorum menſa ſit eis occaſio recipiendi ea quæ promeruerunt, & in ruinam ipſorum cedat eis.

** & in retributiones & in ſcandalum.*

*28 Obſcurentur oculi eorum ne videant, * & dorſum eorum ſemper incurua.*

28 Per ſubtractionem tui luminis obtenebrentur oculi mentis eorum, ne videant manifeſtam veritatem, priuati omni recto iudicio: * & graui eos ſeruitutis, omnique miſeriarum onere ita preme, vt ſimiles ſint his qui ob oneris impoſiti magnitudinem incuruato dorſo incedunt.

29 Effunde ſuper eos iram tuã, & furor iræ tuæ comprehendat eos.

29 Copioſè ſuper eos demitte tuas vindictas, & grauiſſima vltio tuæ ſeueritatis apprehendit illos.

30 Fiat habitatio eorũ deſerta, & in tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet.

30 Fiant habitacula eorum deſerta, & in tabernaculis eorum nõ ſit qui inhabitet. Ita vniuerſi eiiciantur de ſuis habitationibus, vt domus eorum deſolatæ ab eis maneant. Ita eorum domus funditus deleantur, vt non manente lapide ſuper lapidem quiſquam eas inhabitare valeat.

31 Quoniam quem tu percuſsiſti perſecuti ſunt.

** & ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt.*

31 Et quidem iuſtum eſt hæc omnia eis euenire, quoniam cùm humanitas exigat, vt afflicto commiſeremur: ipſi econtrà me, quem tu Domine, grauibus malis afflixeras, ampliùs perſequuti ſunt, variis me inſectantes contumeliis, * & ad dolorem vulnerum meorum, quibus tu me vulnerau eras, alium addiderunt dolorem, dum qui conſolari me debuiſſent, ſuis conuitiis meos dolores exaſperauerunt.

*32 Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorum. * & non intrent in iuſtitiam tuam.*

32 Proinde ſicut mihi dolorem dolori addiderunt, ita quoque ſecundùm iuſtum tuum iudicium ſic eos labi permittas, vt noua ſemper iniquitas addatur iniquitati eorum, & excæcati ruant de ſcelere in ſcelus, * nec eò perueniant, vt participes fiant iuſtitiæ tuæ, qua per fidem homines coram te iuſtificas.

*33 † Deleantur de libro viuentium, * & cũ iuſtis non ſcribantur.*

33 Et cùm hactenus connumerati fuerint cum iuſtis, ex quibus prognati ſunt, & cum populo Dei, nunc expungantur ex numero eorum, quod ad vitam æternam ab initio delegiſti, & quaſi in libro tuæ prædeſtinationis deſcriptos habes: † fac vt verbis & factis ipſorum omnibus declaretur, non eſſe eos adſcriptos in librum prædeſtinatorum ad vitam, * & numero iuſtorum amplius non adſcribantur.

*34 Ego ſum pauper & dolens, * ſalus tua Deus ſuſcepit me.*

34 Ego quidem iam pauper ſum, omni humano deſtitutus auxilio, & mœrore ſummo affectus. * Verùm ſecurus confido, quòd ſalus tua me ex his malis ſubleuabit.

35 Laudabo nomen Dei cũ cãtico, & magnificabo eum in laude.

35 Liberatus autem laudabo Deum cantico, & glorioſa laude extollam eum.

36 Et placebit Deo ſuper vitulum nouellum, cornua producentem & vngulas.

36 Eritq; huiuſmodi laus & gratiarũ actio Deo gratior, quàm quodlibet ſacrificium animalium, magis quàm oblatio vituli nouelli & teneri, cuius cornua iã pro ratione ætatis enaſci incipiunt, & indurari vngulæ.

*37 Videant pauperes & lætentur, * quærite Deum, & viuet anima veſtra.*

37 Conſiderent afflicti à Deo mihi præſtandam ſalutem, & ea cõſiderata lætentur: * vos qui afflicti eſtis exemplo meo inuocate opem Dei, & certiſſimè anima veſtra malis omnib⁹ exẽpta reuiuiſcet, & exhilarabitur.

*38 Quoniã exaudiuit pauperes Dominus, * & † vinctos ſuos non deſpexit.*

38 Quoniam ab initio ſemper Dominus exaudiuit afflictos ſe inuocãtes, * & qui cauſa illius vincti erant, † aut qui in ſua captiuitate & afflictione ipſum inuocabant, nullo vnquam tempore deſpexit.

39 Laudent illum cœli, & terra, mare & omnia reptilia in eis.

39 Laudet illum vniuerſa creaturarum machina, cœli, ſcilicet, terra & mare, & omnia quæ mouentur in eis.

*40 Quoniam Deus ſaluam faciet Sion, * & ædificabũtur ciuitates Iudæ.*

40 Quoniam non me tantùm ſaluum faciet, ſed per me etiã Deus, hoſtibus populi ſui deletis, ſaluam faciet nouam Sion, * & collapſę ciuitates Iudæ reædificabuntur: pro dirutis ciuitatibus Iudæ, eccleſiæ gentium per vniuerſum orbem nouæ erigentur.

41 Et inhabitabunt ibi, & hæreditate acquirent eam.

41 Et ſerui eius in ipſa Iudæa habitabunt, & in hęreditatem perpetuam poſſidebunt eam.

*42 Et ſemen ſeruorũ eius poſsidebit eam, * & qui diligunt nomen eius, habitabunt in ea.*

42 Sed & progenies ſeruorum eius hæreditario iure poſſidebit eam in perpetuum, * & qui amatores ſunt nominis eius, pacificè habitabũt in ea.

ANNOTATIONES.

a PROPTER TE SVSTINVI, &c.] Pleriq; orationẽ, propter te, ſic intelligunt, propter tuam voluntatem, & quia pro ſalute hominũ me pati voluiſti. Verum ſequentibus magis cõuenit ſenſus qui in paraphraſi explicatur, vt propter Deum Chriſtus ſuſtinuiſſe opprobriũ intelligatur, quia propter Dei gloriam illuſtrandam, à Iudæis opprobrio affectus eſt. Hic enim ſenſus declaratur, cùm ſubdit: Quoniam zelus domus tuæ, &c. Eſt autem notandum, quòd in ſcripturis quandoque propter nos opprobrio affectus fuiſſe Chriſtus dicitur, aliquando propter Deũ. Propter nos quidem, ſi Dei Patris voluntatem conſideremus, qui ipſum pati voluit propter noſtram ſalutem. Propter Deũ verò ſi Iudæos reſpiciamus, qui odio eum perſequebantur, quòd gloriæ Dei illuſtrandæ intentus eſſet, eorum vitia carperet, eaque faceret quæ à patre illi erant delegata.

b OPPROBRIA EXPROBRANTIVM, &c.] Pars illa in paraphraſi dupliciter explicatur, & vtrunq;

simul tentum significare voluisse videtur Propheta: Certe legendum, Paulus ad Rom. 15 satis indicat, non quod cum totum scriptura hæc significaret, sed quòd is proposito conueniret.

c IMPROPERIVM EXPECTAVIT,&c.] Hebræa habent, opprobrium contriuit cor meum. Verum Septuaginta literã schin leui spiritu legerũt, שבר sibar, scilicet, quod expectare significat, non שבר schibar, quod conterere significat, vt modò legunt. Nostrã autem lectionem plerique sic intelligũt vt significetur hac parte voluntaria passio Christi, & quod pro salute improperium desiderauerit, sicut ipse in Euangelio testatur, dicens: Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor vsque dum perficiam illud? Verùm sensus, quem habet paraphrasis, toti proposito psalmi, præcedentibus etiam & sequentibus magis conuenit. Non enim hic Christus loqui inducitur secũdùm id quod meo perfectum erat, sed in modum afflicti de sua calamitate conquerens.

d FIAT MENSA EORVM,&c.] Intel[...]itur istud rectè de duplici simul mensa: mensa s. corporis, & mẽsa animi, & quantum quidem attinet ad mẽsam corporis, istud impletum est in Iudæis, dum tempore Paschalis festiuitatis, quando ad celebrandũ cum voluptate Paschale conuiuium ex omnibus locis in Ierusalem Iudæi conuenerunt, simul ibi omnes hac occasione conclusi sunt, exercitu Romanorum ciuitatem obsidente. Tunc enim mensa illorum facta est illis occasio, vt irretirentur, caperentur, & caderent. Scribit hæc de re Iosephus lib. 7. de bello Iudaico, cap. 17. Quod verò attinet ad mensam animi, mensa hæc est sacra scriptura, quæ Iudæis, eò quòd ab illis male intelligatur, occasio est vt illaqueentur variis erroribus, & vt in Christum scandalizentur, atque in æternum pereant.

e QVONIAM QVEM TV PERCVSSISTI, &c.] Duplex verbi huius versus apparet absurditas Primùm quoniam nõ apta videtur ratio quam assignat ob quam hostes sui a Deo vindicentur. Qua enim vindicta digni sunt, si eum persequantur, quem Deus percussit, & persequi voluit? Secundo, quia dum dicit, quem tu percussisti persecuti sunt, &c. indicare videtur præter eam percussionem, qua Deus ipsum percussit, hostes suos aliam addidisse persecutionem, & alia vulnera Iam autẽ percussiones Dei patris, & vulnera eius, diuersa nõ sunt ab [...] quæ Iudæi inflixerũt. Percussit enim pater filium suum non nisi per Iudæos. Proinde sunt, qui vt hãc [...]monis, quæ videtur, absurditatem tollant, sic exponũt: quem tu percussisti vsque ad mortem, ipsi amplius persequebantur, dum. s. me in membris meis & fidelibus meis persecuti sunt. D. Augustinus autem patrem filium percussisse intelligit, dum humano corpore indutum, necessitatibus & miseriis istius vitæ obnoxium fecit, atque his malis Iudæos addidisse & alia mala. Verùm conuenientius fuerit & simplicius hunc locum sic intelligere, quemadmodum illud Iob 19. Miseremini mei saltē vos amici mei, quia manus Domini tetigit me. Quare me persequimini sicut Deus, & carnibus meis saturamini? Ibi enim propheta Iob amicos, qui ad se visitandum venerant, persecutionem addere dicit diuinæ percussioni, eò quod cùm consolari debuissent, amatis verbis ei loquerentur, dolorem eius non lenientes, sed exasperantes & augentes. In Hebræo autem pro, vulnerum meorum, habetur vulnerum tuorum, vel, vt plerique vertunt, vulneratorum tuorum: & pro, addiderũt, habetur narrabunt. Quam [...]ctionem ita plerique intelligunt, quoniam eum persecuti sunt quẽ dicunt te percutere, & percuti velle: & cum voluptate narrarent dolorem eorum, quos te vulnerare iactabant, vt quod hic dicitur Deus iustum percussisse non intelligatur, quod reuera sic esset, sed quod sic gloriarentur hostes, putantes se obsequium præstare Deo in persecutione iusti & suam impietatem in Deum tenentes. Qui sensus optime quadrat cum eo quod de Christo dicitur, Isaiæ 53. Nos reputauimus eum quasi percussum a Deo, & humiliatum.

In finem Psalmus Dauid in rememoratione, eò quòd saluum fecit eum Dominus.

ARGVMENTVM PSALMI LXIX.

Vir iustus in vrgentibus periculis ac malis constitutus, hoc Psalmo orat sibi celerem Dei opem, hostibus cõfusionem, sanctis autem ex ope sibi impensa lætitiam. Est autem Psalmus iste ad verbum pene idem cum vltimis versibus Psalmi 39. Quod vero titulus habet: in rememoratione, vel, vt Græca magis habent in rememorationem, (quod & ponitur in titulo Psalmi 37.) videtur significare, Prophetam hoc carmine voluisse aliis in exemplum memorare, quomodo in persecutione hostium suorum Deum inuocarit. Quod autem sequitur, eò quòd saluum me fecit Dominus, Hebræa omninò non habent. Græca vero aliter, εἰς τὸ σῶσαί με κύριον, quod rectius sic vertitur: vt saluum faciat me Dominus. quanquam & Euthymius hæc verba legisse non videtur; noster interpres apud Græcos legisse videtur, ἐν τῷ σῶσαι.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Deus in adiutoriũ meum intende, *Domine ad adiuuandum me festina.*
2 Confundantur & reuereantur qui quærunt animam meam.
*3 Auertantur retrorsum & erubescant, * qui volunt mihi mala.*
4 Auertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi, euge euge.
*5 Exultent & lætentur in te omnes qui quærunt te, * & dicant semper, magnificetur Dominus qui diligũt salutare tuum.*

DEVS intentus quæso esto ad auxilium meum, *Domine festina ad adiuuandum me, vrget enim periculum. Psal. 69.
2 Fac vt te liberante me, pudefiant, & ignominia afficiãtur, frustrati sua spe omnes qui cupiunt perdere animã meam.
3 Te eos impellente, in fugam conuertantur, discedentes à me re infecta, & pudore suffundantur, * quotquot cupiunt mihi mala.
4 Subitò in fugam cum ignominia conuertantur, quotquot malo meo gaudentes dicunt de me: Euge, Euge.
5 Contrà verò fac vt omnes te inuocantes, tibiq; placere studentes corpore & animo gaudeant de te, videntes tuam in me benignitatem. * Fac vt quotquot diligunt salutem tuam, & a te saluari desiderant, semper dicant: Magnificat Dominus erga suus tam misericors & iustus.
6 Ego certè Domine pauper sum, & omni humano destitutus auxilio: quare tu Deus pauperum pater, adiuua quæso me.
7 Tu es, quem in adiutorem meum & liberatorem mihi delegi, tu mihi in omnibus malis adiutor semper fuisti, ne ergo differas diutius mihi adferre auxilium.

6 Ego vero egenus & pauper sum, Deus adiuua me. 7 Adiutor meus & liberator meus es tu, domine ne moreris.

Psalmus

Psalmus Dauid filiorum Ionadab & priorum captiuorum.

ARGVMENTVM PSALMI LXX.

Creditur hic Psalmus à Dauide editus,occasione coniurationis filij sui Absalonis,quemadmodum idipsum vel ex eo maxime apparet,quòd precatur ne se Deus derelinquat in tempore senectutis.Sed & eò quòd dicit,inimicos suos inter se consultasse,& dixisse:persequimini eum:consilium illud Achitophelis subnotare videtur.Est autem præsens Psalmus argumenti communis,quo Dei opem implorat contra suos inimicos, petens à Domino, vt sicuti à puero ipsum seruauit,ita nec in senectute deserat,sed inimicos ipsius pudefaciat, promittens se semper prædicaturum omnibus Dei potentiam,iustitiam,& bonitatem,& voce musicisq; instrumentis se Domino celebraturũ. In his autem Dauid & Christi typum & exemplum omnium iustorum gessit,quorum omnium hic Psalmus generalis est oratio pro auxilio Dei,vt adsit semper in eorum afflictionibus.Quod verò in Græcis Latinisq; codicibus titulus habet,Psalmus Dauid filiorum Ionadab.& priorum captiuorum , vt proposito Psalmi parum conuenire videtur,ita Hebræa omnino non habent:in quibus Psalmus iste ἀνεπίγραφος est,quemadmodum & Græca in titulo testantur.Vnde in Græcis Latinisq; adiecta sunt ea quæ in titulo legimus,ab interprete vel aliquo expositore,idque ex Ieremia 35.vbi dicuntur filij Ionadab in prima captiuitate migrasse e sua terra in Ierusalem.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 In te Domine speraui,non confundar in æternum, * in iustitia tua libera me , & eripe me.*

IN te Domine omnem meam spem collocaui,ne ergo sinas Psal.
vt vnquam confundar,frustratus,quam in te habeo,spe:sed 70.
per tuam in seruandis promissis fidelitatẽ,eripe me à malis
& libera me.

*2 Inclina ad me aurem tuam, * & salua me.*

2 Cúmque mea humilitas tuam altitudinem attingere nequeat,inclina te,& condescende mihi:clementerque attende orationi meæ,exaudiens eam,& saluum me fac,

3 Esto mihi in Deum protectorem, & in domum refugij,vt saluam me facias.

3 Præbe teipsum mihi Deum protectorem,& quasi locum aliquẽ bene munitum,ad quem confugere,& in quo delitescere tutus possim,*ita vt saluum me facias ab inimicis meis.

4 Quoniam firmamentum meum & refugium meum es tu.

4 Tu enim solus es fortitudo mea,cui,tanquam rupi firmissimæ,nitor: tu vnicus es,ad quem & nunc & semper confugio, vt per te ab omnibus malis tutus sim.

*5 Deus meus eripe me de manu peccatoris , * & de manu contra legem agentis & iniqui.*

5 Tu itaque Deus eripe me de potestate peccatoris me persequẽtis,*& de tyrannide hominis agentis contra legem tuam,& ob hoc iniqui.Non enim iusta aliqua causa me hostis meus persequitur , vt vel ob manifestã eius impietatem meritò me ab eius violentia liberari conueniat.

*6 Quoniam tu es patiẽtia mea, * Domine spes mea à iuuentute mea.*

6 Eripe,inquam,me,Domine,quoniã tu vnus es,à quo patienter & nunc a
expecto,& semper expectaui mihi omnem opẽ.* Domine tu solus es , in quẽ à iuuentute mea vsque in hanc ætatem omnem meam spẽ collocaui.

7 † In te confirmatus sum ex vtero. de ventre matris meæ tu es protector meus.*

7 Ab eo tẽpore,quo primùm egressus sum ex vtero, in hoc vsque tempus,semper tuo præsidio stabilitus sum:téque me sustentante , ne aliquo vnquam malo deicerer confirmatus , * ab exitu ex vtero matris meæ tu me semper protexisti vsque in hunc diem.† Ab ineunte etiã ætate , & ex eo tempore,quo primum intelligere ac sapere datum fuit , per spem tibi veluti firmissimo sustentaculo firmiter innixus sum , teque mihi in protectorem vsque in hoc tempus semper delegi.

8 In te cantio mea semper, † tanquam prodigium factus sum multis,& tu adiutor fortis.

8 Quoniam itaque tuam semper expertus sum protectionẽ, ideo de te vnico semper fuerunt mea cantica.Nunc autem,o Domine, a multis reputatus sum,tanquam res prodigiosa,ita vt plerique me tanquã rem terribilem,& propter quã sibi malẽ metuãt fugiant , † ac multi ob afflictionum grauitatem oculos in me intentè iniiciant,& spectaculũ illis factus sim.* Verùm tu vnicus mihi es fortissimus adiutor,quo vel solo me protegente,quæ videntur ineuitabilia mala,facile superare potero.

9 Repleatur os meum laude vt cantem gloriam tuã. tota die magnitudinẽ tuam.*

9 Fac itaque vt ab his malis liberatus, pleno te ore laudare semperque tuas laudes ore resonare possim,ita vt assiduè canam laudem tuám,*omníque tempore cantem magnitudinem bonitatis tuæ.

10 Ne proiicias me in tempore senectutis, cùm defecerit virtus mea ne derelinquas me.*

10 Cùm autem me a puero semper hactenus custodieris,& per iuuentutis discrimina saluum perduxeris,ne quęso me iam tempore senectutis abiicias à tua cura:* & cùm me destituere cœperint vires meæ, tu ne destituas me tua ope.

11 Quia dixerunt inimici mei mihi, & qui custodiebant animam meam consilium fecerunt in vnum.*

11 Et quidem meritò te rogo ne me derelinquas.Quoniam ecce inimici mei dixerunt de me , * & qui obseruant me struendo insidias animæ meæ,captandoq; opportunã aliquam perdendi occasionem, ipsi inter se pariter consultarunt contra me.

12 Dicentes , Deus dereliquit eum,persequimini: & comprehendite eum , quia non est qui eripiat.*

12 Dicentes:Deus cuius fauorẽ semper iactare solet, cuius ope hactenus contra omnes suos hostes fortis fuit,is nũc dereliquit eũ a solita sua protectione : proinde prosequimini eum:* & si sic feceritis, certissimo con

prehendetis eum,quoniam non habet quenquam qui conabitur eum eri-
pere de manibus vestris.

13 Deus ne elongeris à me,
** Deus meus in auxilium meum respice.*

13 Tu itaque Domine vel propter impia eorum verba, quo scilicet fal-
sum esse declaretur, quod de te dicunt, ne quæso tuum auxilium longè
facias à me,*quin potiùs,ô mi Deus,benigno tuo fauoris aspectu respi-
ce in me,ad adiuuandum me.

14 Cõfundantur & deficiãt detrahentes animæ meæ,
** operiantur confusione & pudore qui quærunt mala mihi.*

14 Pudefiant & deficiant in suis conatibus, tuæq; vltionis vindicta ab-
sumantur hi qui malè loquantur de me, * contegantur vndique pudore
& ignominia, quotquot me malis afficere student.

15 Ego autem semper sperabo,
** & † adiiciam super omnẽ laudem tuam.*

15 Ego autem cùm liberatus ab eorum improbitate,expertus fuero non
fuisse vanam meam in te confidentiam, vlteriùs semper magis ac magis
in te omnem meam spem collocabo,& ad omnes laudes tuas, quibus ob
accepta à te innumera beneficia hactenus te laudaui, adiiciã & alias lau-
des,† maiore etiã studio quàm antehac, laudibus tuis cantandis incũbẽs. a

16 Os meum annuntiabit iustitiam tuam,tota die salutare tuum.

16 Os meum deprædicabit tuam in seruandis promissis fidelitatem, &
in vindicandis impiis iustitiam,omni tempore annuntiabit salutem mihi
abs te allatam.

17 Quoniam non cognoui literaturam,
** introibo in potentias Domini, Domine memorabor iustitiæ tuæ solius.*

17 Et quidem humana eruditione in literis non sum institutus, vt qui
depost fœtantes, & ex rustico pastore assumptus sim in m l am, & de-
inde in regnum: * tamen ingrediar ad contemplandum magnifica Dei
opera, & ad ea prædicanda aliis accingar:Domine solius tuæ in reddẽdis
promissis iustitiæ semper memor ero,de ea semper & cogitans mecum,&
loquens coram aliis.

18 Deus docuisti me à iuuẽtute mea & vsque nunc,
** pronũtiabo mirabilia tua.*

18 Tu enim Domine me ab hominibus & libris non instructum docui- b
sti ab ineunte ætate vsque nunc,per experientiam scilicet,potẽtiæ ac bo-
nitatis tuæ in me semper declaratæ, pérque spiritum tuum, quo me ad-
uertere, & intelligere ea quæ tua sunt dedisti, * quare semper publicè
prædicabo opera tua admiratione dignissima,quæ designasti.

19 Et vsque in senectam & senium, Deus ne derelinquas me.*

19 Etiam vsque in extremam senectutem & canos:* Tu itaque Domi-
ne ne me nunc tuo auxilio destituas.

20 Donec annuntiem brachium tuũ generationi omni quæ ventura est.

20 Vt tuam omnipotentiam voce & scriptis annuntiare possim omni- c
bus generationibus post me venturis.

21 Potẽtiam tuã & iustitiã tuam Deus. vsque in altissima, quæ fecisti magnalia,
** Deus quis similis tibi?*

21 Et vt potentiam ac iustitiam tuam in altum laudibus extollam, sicut d
& tu potentiam ac iustitiam tuam vsque in altissima extulisti.Quæ enim
designasti Domine, admodum magnifica sunt, adeò vt ob ea nemo tibi
conferri possit.* Quis enim Deus similis est tibi?

22 Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas, & conuersus viuificasti me, & de abyssis terræ iterum reduxisti me?*

22 Vel in me enim solo quàm magnifica operatus es Domine:Ecce enim
sæpe experiri me fecisti tribulationes,& multas,& molestas:mox tamen
tu qui me dereliquisse videbaris,rursum reuersus ad me per declarationẽ
tui fauoris, ex grauissimis periculis mortis me liberasti,*&veluti è sepul-
chro,ac infimo terræ iterum me reduxisti, liberans.s.me ex his malis, in
quibus iam propemodum morti & inferno traditus eram.

23 Multiplicasti magnificentiam tuam, & cõuersus, consolatus es me.

23 Secundùm multitudinẽ & magnitudinem tribulationum mearũ tu e
etiam multiplicasti, & multipliciter declarasti in me magnificentia bo-
nitatis tuæ,& conuersus ad me, consolatus es me tua bonitate & ope.
Quare & nunc eandem tuam in his malis benignitatem securus me per-
cepturum confido.

24 Nam & ego confitebor tibi in vasis Psalmi veritatẽ tuam Deus. psallam tibi in cythara sanctus Israël.*

24 Vt autem tu hactenus,quod tui muneris est, egregiè in me præstiti-
sti,& nunc te præstiturum confido: ita quoque etiã ego quod mei mune-
ris est exequens,te laudibus efferam,specialiter autem cõfitebor tuam in
seruandis promissis fidelitatem,*idque cum instrumentis musicis,ad ho-
norem tuum cythara psallam, qui sanctificator es veri populi Israëlitici.

25 Exultabunt labia mea cũ cantauero tibi, & anima mea quam redemisti.*

25 Neque enim segniter aut torpide te laudabo,neque tantùm musicorũ
instrumentorum sono,sed cùm musicis instrumentis tibi psallero,cúmq;
voce tuas laudes sonuëro,simul etiam labia mea cũ summa mentis exul-
tatione & corporis gestu te laudabunt, & multò magis anima mea inter
cantandum exultabit in te,eò quòd eam redemeris ab omnibus malis.

26 Sed & lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuam. cùm cõfusi & reueriti fuerint qui quærunt mala mihi.*

26 Quin & lingua mea cum attẽta mentis meditatione assiduè se exer-
cebat in cantando tuam in promissis reddendis iustitiam, * cum per te
confusi & reueriti fuerint qui me iam malis afficere student.

ANNOTATIONES.

VONIAM NON COGNOVI, &c.] Pro nomine,literatura,apud Hebræos ponitur oi. io,quæ etsi,etiam literas significat,tamẽ propriè significat numeros. Vnde ferè omnes vertunt·Q uniam non cognoui numeros: & adiungunt hanc partem cum superioribus,vt idem hic significetur quod alibi, dum dicit: Multa fecisti tu Domine Deus, &c. Annuntiaui & locutus sum,multiplicati sunt super numer̃. Sed & apud Græcos hic positum nomen γραμματεία,non solùm literas sed & numerationem significat, sicut Græcorum lexica docent. Interpres autem noster alteram significationem magis secutus est, vertendo literaturam, quia mox sequitur: Deus docuisti me à iuuentute, &c.

Porrò

Porrò, in potentia, Græcè est ἐν δυνάμει, in potentatu vel in potentia, quomodo & quidam apud nos legendum putant, vt sit sensus: quoniam humano magisterio nō sum instructus, ingrediar in diuina potestate, qua fretus huiusmodi prouinciam centabo. Sic Euthymius. Et Augustinus quoq; legit singulari numero, in potentiam, quo modo & multi nostri libri habent. Hebræa tamen habent pluralem numerum, in potentia, quomodo etiam multa nostra scripta habent.

b DEVS DOCVISTI ME, &c.] Multi hūc versum sic distinguunt, vt hæc verba, & vsq; nunc, coniungantur cum verbo, pronūciabo, & hic sit sensus: docuisti me à iuuentute mea, & ideò vsque in hoc tempus semper pronuntiaui mirabilia tua. Sic enim futurum tempus, pronuntiabo: secundùm hanc distinctionem, pro tempore præterito accipi debebit. Verùm Græcorū lectioni magis cōsentit, vt hæc oratio, & vsq; nunc, cum præcedentibus cōnectatur, habent enim Græca hoc modo: Deus, quæ docuisti a iuuentute mea & vsq; nunc, pronuntiabo mirabilia tua. Quæ oratio sic est ordinanda: Deus pronuntiabo mirabilia tua, quæ docuisti me, &c.

c DONEC ANNVNTIEM] Aduerbia, donec, vsque, & similia, Hieronymus contra Heluidium in scripturis duobus modis accipi ostendit. Propriè enim hęc aduerbia certum tempus significant, quo finito nō amplius futurum est quod vsq; ad illud tempus factū fuit, aut econtrario, futurum est, quod vsq; ad illud tempus factū non fuit. Frequenter tamen accipiuntur vt infinitum tempus designent, hoc est, vt id quod significatur futurum vsque ad certum tempus, semper futurum intelligatur: aut contrà, quod vsque ad certum tēpus non factum significatur, nunquam intelligatur factū vel futurum. Exēplū primi sunt: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, &c. Similiter quod dicit Dominus Matth. vltimo, Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Exemplum secundi est, quod habetur Matth. 1. Non cognouit Mariam Ioseph, donec peperit filium suum primogenitum, & alia multa. Ideò autem in his omnibus certum tempus determinatur, vt dum aliquid dicitur factum vsque ad illud tempus, quo videri poterat non factum, intelligatur multo magis & reliquo tempore futurum. aut econtrario, dum significatur aliquid non factū vsq; ad illud tempus quo poterat videri factum, intelligatur & reliquo tempore multò minùs factum. Quoniam autem his duabus horum aduerbiorum acceptionibus nō videtur commodè hic locus & alia aliqua scripturæ loca explicari posse, addenda est & tertia acceptio, qua scilicet hæc aduerbia sic aliquando ponūtur, vt rei tantùm consecutionem significent. Ita enim hic significare vult, si ipsam Deus non derelinquat, consecuturum vt omnibus Dei potentiam annunciet. Sic & illa oratio explicari potest. Sede a dextris meis, donec ponam, &c. vt intelligamus post sessionem Christi in dextera patris, consecuturum aliquando vt omnes inimici eius subiciantur ei.

POTENTIAM TVAM ET IVSTITIAM] d Possunt accusatiui hi coniungi cum præcedentibus vel hic seperatur, donec annunciem: vel seorsum accipi possunt, vt subintelligatur verbum, extulisti.

CONVERSVS VIVIFICASTI ME] Hæc e vt Dauidi non nisi per tropum conueniunt, ita Christo per Dauidem præfigurato verius & perfectius competunt. Hunc enim Deus Pater viuificauit, resuscitando a morte, & de abyssis terræ reduxit, dum & corpus e sepulchro, & animam ea inferis reuocauit.

Psalmus Dauid in Salomonem.

ARGVMENTVM PSALMI LXXI.

Dauidem huius Psalmi auctorem esse, non autem, vt quidam existimant, Salomonem, euidenter satis comprobat id quod in fine subiunctum est, Defecerunt laudes Dauid filij Iesse. quod ad præcedentes Psalmos, nō autem, vt quidam faciunt, ad titulum Psalmi sequentis referendum est. Cùm autem pleraque huius Psalmi soli Christo competant, quædam verò etiam propriè typo Salomonis, manifeste satis constat Prophetam Dauid, cùm decantaret hunc Psalmum, in Salomonem filium respexisse (vnde & titulus habet in Salomonem) sed tanquam in typum Meßiæ, cui soli tanquam verò Salomoni, totus Psalmus accommodari potest. Orat itaque Propheta aduenire regnum Meßiæ, & vaticinatur de regni huius æquitate, amplitudine, fœlicitate, & diuturnitate: omnia autem sub typo regni Salomonis, quem prævidebat figuram fore Meßiæ, præterquam quod de regno Christi prophetat, simul etiam aliquot versibus prædicit, & orat æquitatem, tranquillitatem, & fœlicitatem regni Salomonis. Quod autem in fine Psalmi subiungitur, defecerunt laudes, &c. non sic accipi potest, quasi nulli omninò post hūc Psalmi Dauidis sint, sed secundùm quosdam, quia post hunc aliquot subsequuntur non sunt Dauidis, sed eorum quorum nomina titulus habet, & potißimum ipsius Asaph, cuius nomen habent aliquot Psalmorum sequentium inscriptione. Ipsum autem Asaph Psalmos composuisse, satis testatur id quod legitur 2. Paral. 29. Ibi enim scribitur, Ezechiam regem Leuitis mandasse, vt laudarent Dominum sermonibus Dauid, & Asaph videntis. Alij verò per hæc verba significari intelligunt summam omnium votorum Dauidis fuisse, vt quæ hoc Psalmo canuntur euenirent, materiamq; huius Psalmi finem fuisse omnium quæ in Psalmis Dauid conceperat. Sicut enim legis, ita & Psalmorum omnium finis Christus, de quo aperte hic canitur. Nec desunt qui hunc Psalmum vltimum fuisse existiment eorum quos Dauid composuit, tametsi ordine vltimus non sit, atque ob idipsum in fine subiectam habere hanc clausulam, Defecerunt, &c.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Deus iudicium tuum regi da,
** & iustitiam tuam filio regis.*

DOMINE Deus da quæso nostro Salomoni, quem regem populi tui constituisti, æquitatem tui iudicij: * da huic filio regis, vt sit in eo tua ad rectè de omnibus iudicandum iustitia. † Committe quoque huic excellentissimo regi tuam iudicandi potestatem, iustitiæque tuæ executionem illi trade. Psal. 71.

2 Iudicare populum tuum in iustitia,
** & pauperes tuos in iudicio.*

2 Vt à te iudex constitutus, tuæq; iustitiæ ęquitate donatus, iudicet electum populum tuum cum iustitia, * & pauperes tuæ curæ relictos, atque à te solo pendentes cum æquitate, vindicans scilicet eos ab iniquis eorum oppressoribus.

3 † Suscipiant montes pacem populo, & colles iustitiam.

3 Da, o Domine, vt montes & colles, atq; vniuersa terra cœlitus suscipiant pro populo tuo pacem & iustitiam, vt scilicet impiorum iniustitia compressa & sublata, pacificam populus tuus sub hoc rege vitam degat: † da quoque vt primores populi tui, qui montibus & collibus ob excellentiæ eorum altitudinem similes sunt, à te suscipiant pacem & iustitiam populo

populo tuo annuntiandam, vt scilicet ex tua delegatione euang[illegible] pacem per summam tuam, tuique regis iustitiam populo tuo præstitam, hostibus eius deuictis & expulsis.

4 Indicabit pauperes populi. & saluos faciet filios pauperum.
** & humiliabit calumniatorem.*

4 Tuo certè dono Domine, rex iste iudicabit pauperes populi tui, saluãdo scilicet ipsos à violentis eorum oppressoribus, * & humiliãdo iniquũ calumniatorem populi tui, diabolum scilicet, humanum genus calumniosis accusationibus insectantẽ, ac impiè & tyrannicè illi dominãtem.

5 Et permanebit cum sole, & ante lunam. in generatione & generationem.

5 Et permanebit in hoc suo regno quoad fuerit sol, & in cõspectu lunæ, a
atque durante luna ipse perseuerabit per omnes generationes, nullum habens nec subsistentiæ suæ finem, nec regni successorem.

6 Descendet sicut pluuia in vellus.
** & sicut stillicidia stillantia super terram.*

6 Eius autem in hunc mundum aduentus admodum erit nouus, mirabilis, iucũdus, & vtilis. Quemadmodum enim olim pluuialis ros in aridum vellus Gedeonis miraculosè descendit, absque vllo strepitu, nihil nocumenti inferẽs velleri, neque dum illabebatur, neque dum exprimebatur: ita & ipse è cœlo cœlestis, nouo & inaudito modo illabetur in vterum virginis insensibiliter, nihil vitians aut suo ingressu aut egressu pudorem virgineum: * & sicut stillicidia imbrium leuiter stillant super terram sitientem, fœcundantia eam, hominesque suo descensu ac humectatione lætificantia: ita & ipse è cœlo descendet in vterum virgineum, atq; etiam in hunc mundum, suo aduentu mirè mortales lætificans, mundumque hunc sterilem & aridum, sua irrigatione fertilem reddens.

7 Orietur in diebus eius iustitia,
** & abundantia pacis, donec auferatur luna.*

7 Itaque cùm ante aduentum eius in vniuerso mundo iniustitia & iniquitas præualuerit, diuersæque gentes per diuersas religiones inter sese b
dissenserint, ac tumultuatæ fuerint, mortales etiam cum Deo lõgas propter iniquitatẽ inimicitias traxerint, neq; cum seipsis cõscientiæ pacem & tranquillitatẽ inuenire potuerint, in diebus eius terra ab eo fœcũdata germinabit, & proferet vndique iustitiam, * & pacis abundantiam duraturam, vsque dum à suo officio cesset luna, hoc est, vsque ad consummationẽ seculi, & vltra. Iustitia enim fidei ac bonorũ operũ vbiq; obtinente, irato Deo humanum genus recõciliabitur, ac dissidentes priùs populi in vnã religionem coadunabuntur, inter se veram in Deo pacem seruantes, atque in seipsis altissima mentis pace & tranquillitate perfruentes.

8 Et dominabitur à mari vsque ad mare.
** & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum.*

8 Vt autem regnum eius æquissimum erit & pacificum, ita quoq; latissimè sese protendet. Obtinebit enim hic rex imperium à mari Occidentali, vsque ad mare Orientale, & à flumine magno Euphrate, vsq; ad extremos fines orbis terrarum, totum scilicet orbem semini Abrahæ promissum, sibi subiectum habens.

9 Coram illo procident Æthiopes,
** & inimici eius terrã lingent.*

9 Ante ipsum prouoluent sese vltimarum regionum incolę, quales sunt Æthiopes, * & qui priùs inimici eius & populi ipsius fuerunt, in perfectę subiectionis protestationẽ ipsam terrã corã eo deosculabũtur, externoq; corporis habitu summam ei & reuerentiam, & subiectionẽ exhibebunt.

10 Reges Tharsis & insulæ munera offerent:
** Reges Arabum & Saba dona adducent.*

10 Reges Tharsis, & hi qui insulas inhabitant remotissimas, munera offerent huic regi in reuerentiam eius, & in subiectionis declarationem, reges Arabum, regesque Saba honoraria dona ei adducent.

11 Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei.

11 Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes voluntariè c
seruient ei.

12 Quia liberabit pauperem à potente,
** & pauperem, cui non erat adiutor.*

12 Ideirco antẽ se cuncti eius imperio subiicient, quia regali sua fortitudine & iustitia liberabit pauperem à tyrannide potentis, & * pauperem talem, cui nullus erat inter homines adiutor, humanum enim genus omnibus veris bonis egẽs, ac crudelissimo diaboli potẽtissimi imperio pressum, à quo qui ipsum liberaret nemo erat, nec inueniri poterat, ipse liberabit à diabolicę seruitutis iugo grauissimo. Quẽcunq; etiam afflictũ, qui humano præsidio destitutus ipsius auxilium implorabit, à quocunq; oppressore, siue dæmone, siue homine, quantumuis potente, liberabit.

13 Parcet pauperi & inopi,
** & animas pauperum saluas faciet.*

13 Neque verò in iam sibi subiectos durus erit, sed clemẽtem se ac mitem exhibebit pauperi & inopi, facile condonans errata humilium spiritu, inopiamque suam agnoscentium, quorum in primis curam suscipiet, * & animas pauperum saluas faciet à peccato, à morte, ac tandem ab omni malo, æterna beataque salute eos donans.

14 † Ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum,
** & honorabile nomen eorum coram illo.*

14 A manifestis criminibus, quales sunt vsuræ, & ab omni iniquitate, d
quã admiserũt, liberabit animas eorũ. † Ab omni etiã peccato quod commiserũt, & ab omni obligatione, quia tanquã accepto fœnore & ære alieno grauari se peccatores per peccatum diabolo, mortique debitores faciunt, ipse animas eorum redimet, persoluens pro eis redemptionis debitum pretium. † Sed & ab omni iniustitia & violenta impiorũ oppressione liberabit animas pauperum. * & quãquam prius pauperes fuerint, & à se redempti, non tamen eos habebit (vt fieri solet) veluti vilia mancipia, sed in magno apud ipsum pretio & honore crũt admodũ ei chari & grati,

habentes

15 *Et viuet, & dabitur ei de auro Arabiæ,*
**& adorabunt de ipſo ſemper tota die benedicent ei.*
16 *Erit firmamentum in terra in ſummis montium.*
**ſuper extolletur ſuper Libanum fructus eius,*
** & florebunt de ciuitate, ſicut fœnum terræ.*
17 *Sit nomen Domini benedictum in ſecula,*
** ante ſolem permanet nomen eius.*
18 *Et benedicentur in ipſo omnes tribus terræ,*
** omnes gentes magnificabunt eum.*
19 *Benedictus Dominus Deus Iſraël,*
** qui facit mirabilia ſolus.*
20 *Et benedictum nomen maieſtatis eius in æternum,*
** & replebitur maieſtate eius omnis terra, fiat, fiat.*

habentes iam nomen nouum, quod apud ipſum maximi fiat.
15 Et viuet hic rex in perpetuum, in flore regni, ſummaque fœlicitate
ſemper degens, & dabitur ei de auro fœlicis Arabiæ, ac quicquid optimum eſt ab omnibus ei paſſim offeretur, * & orabunt gentes ſemper Deum pro proſpero ſucceſſu regni eius, aſſiduéq; illum ſuis hymnis laudabunt & regno eius ſemper bene precabuntur.
16 Neque ſub hoc rege aliqua erit ciborũ victusq; inopia in terra, ſed f
ſumma fertilitas. Erit enim tempore regni eius in ſummitate montiũ, in ſummis illis viris Apoſtolicis firmamentũ panis: Verbum, ſcilicet, Euangelicæ doctrinæ, & ſacroſanctæ Euchariſtiæ cibus, quo cordá fideliũ cõfirmabuntur ne vnquam deficiant. * Huius autẽ vtriuſque cœleſtis panis fructus quem proferet, frugiferum Libanũ excedet & altitudine, & multitudine ſua, * & qui erunt ciuitatis regis iſtius ciues, florebunt ſicut gramen terræ, per fœcunditatem cœleſtis panis in bonis operibus virentes. atq; in maxima creſcẽtes multitudine, quẽadmodũ ſolet gramẽ in agro.
17 Proinde ſit nomen eius ab omnibus perpetuò laudatũ: * in cõſpectu enim ſolis, & quádiu durabit hic ſol, permanebit celebritas nominis ei*.
18 Et iuxta promiſſionem patribus noſtris, Abrahæ, Iſaac & Iacob factam vniuerſæ nationes terræ ſine diſcrimine & acceptione, * per ipſum benedicentur à Deo ſpiritualibus & ſempiternis bonis, & à ſeipſis quoque propter ipſum fœlices prædicabuntur: * ideóque omnes gentes magnificabunt eum, fatentes eum omnibus eſſe beatiorem, per quem omnes benedicentur, & beatificabuntur.
19 Benedicatur ab omnibus Dominus Deus Iſraëlis. * Non enim dij g
gentium, ſed hic ſolus, non adiutus alienis viribus, ſed ſuis ſolis viribus mirabilia deſignat opera, qualia maximè erunt ea quæ in hoc, quem dixi, rege & per ipſum deſignabit pro totius humani generis ſalute.
20 Laudetur ab omnibus perpetuò nominata & celebris maieſtas eius:
* fiatque vt non ſolùm in Iudæa, ſed & in vniuerſa terra maieſtas potentiæ, bonitatis & ſubſtantiæ eius declaretur, prædicetur & agnoſcatur. Id quod omnibus votis vnicè fieri exopto.

Defecerunt laudes vel finiunt preces Dauid Filij Ieſſe.

ANNOTATIONES.

a DESCENDET SICVT PLVVIA, &c.] Dictio Hebraica, pro qua nos habemus, vellus, ſignificat & herbã demeſſam & vellus. Priorem ſignificationem pleriqi tranſlatores ſequuntur, vertẽtes: Deſcendet ſicut pluuia in demeſſam herbam, &c. Secundùm quam lectionem hoc verſu tantùm ſignificatur, quod aduẽtus Chriſti & gratus ſit futurus hominibus, & vtilis mundo, quomodo ſcilicet pluuia in deſectam herbam deſcendens, admodum grata eſt, eò quòd progerminare eam facit: Septuaginta & Hieronymus ſecuti ſunt ſecundam ſignificationem, ſecundùm quam lectionem omnes penè interpretes intelligunt hic Prophetam alludere ad vellus Gedeonis, in quod miraculosè ros deſcendit in ſignum futuræ liberationis. Accommodatur autem hic verſus ad figurã velleris dupliciter. Auguſtinus enim & poſt eum alij priorẽ huius verſus partẽ referunt ad primum miraculum, quod Gedeoni datũ eſt, rore ſcilicet deſcendẽte tantùm in vellus expanſum in area. Secundam autem partem ad ſecundũ miraculum, quo ros in reliquam terram decidit, vellere permanẽte ſicco. Itaq; intelligunt per vellus myſticè, deſignatum populum Iudaicum, cui ſoli Chriſtus in hunc mundum deſcendens primũ apparuit: quo tamen poſtea propter incredulitatem derelicto, Chriſtus gentilem populum doctrinæ ſuę irrigatione fœcundauit. Alij priorem tantùm huius verſus partem ad ſignum Gedeoni datũ referunt, per vellus Gedeonis intelligentes præſignificatum vterum diuæ Virginis, quem ſenſum late ſatis explicat paraphraſis. Videri autem poteſt Propheta non reſpexiſſe ad vellus Gedeonis, eò quòd in libro Iudicũ non pluuia, ſed ros deſcẽdiſſe dicitur, primùm in vellus, deinde in reliquam terram. Vnde & Euthymius hanc partem ſic explicat, vt nullam velleris Gedeonis mentionem faciat, ſed ſimpliciter intelligatur Chriſtus deſcendiſſe in vterum Virginis inſenſibiliter, & ſine corruptione, ſicut in vellus pluuia deſcendere ſolet.

b ORIETVR IN DIEBVS EIVS.] Pro, orietur, Græca quidem dictio ἀνατελεῖ, ortum ſignificat, qualis Soli & Lunæ tribuitur. At Hebræa hoc loco poſita, ortum ſignificãt, qualis tribuitur herbis, quæ ipſæ oriri dicuntur è terra. Significat enim germinare & creſcere. Sed & aliàs ſæpe Septuaginta pro germinare eo verbo abuſi ſunt, vt cùm dicitur: Veritas de terra orta eſt. Et Iſaiæ. 61. hic locus clariùs explicatur: Sicut terra profert germen ſuum, & ſicut ortus ſemen ſuum germinat, ſic Dominus Deus germinabit iuſtitiam. Quo loco pro, germinabit, etiam ἀνατελεῖ.

c REGES ARABVM ET SABA.] Vocabulum Saba, in ſcripturis non ſemper eandem regionem ſignificat, ſicut nec apud Hebræos vnum ſemper nomen eſt eiſdem ſcriptum literis. Nam quandoque ſcribitur per literam ſchin, & legitur ſcheba: aliquando per ſamech, & legitur ſeba. שבא Scheba autem ſignificat Arabiam fœlicem, quæ eſt illa Saba, de qua ſcribit Iſaias cap. 60. Omnes de Saba venient, aurum & thus offerentes, &c. Hoc enim loco ſcribitur per ſchin. סבא Seba autem per ſamech, regionem ſignificat Æthiopiæ, vt ſatis liquet ex Iſaiæ cap. 43. & 45. vbi Saba coniungitur Ægypto & Æthiopiæ. Vtrumque autem iſtud Saba hoc loco apud Hebræos ponitur. Nam pro nomine Arabum, Hebræa habent Scheba. Mutuatæ ſunt autem hæ regiones hæc ſua nomina à filijs Cus, ſicut & ipſa Æthiopia, quæ Hebræis Cus dicitur, à primo ſuo inhabitatore Cus nomẽ eſt ſortita. Cus enim filium habuit Seba, vnde Ioſepho teſte Sabei dicti ſunt, & Regma. Porrò Regma filium habuit Scheba. Vnde Sabæos, quos & Arabes Ioſephus dictos eſſe teſtatur.

d EX VSVRIS, &c.] Paraphraſis triplicem huius partis ſenſum indicat. Primum, vt nomẽ, vſuræ, propriè accipiatur, & ſub hoc nomine omnia manifeſta crimina intelligãtur. Secũdò, vt vſura nõ attribuatur ei qui mutuum dat, ſed qui mutuum accipit ſub vſura, ſicque per vſuram intellectam omnes peccatum, quo per perceptam carnis voluptatẽ diabolo, quaſi fœneratori noſtro, debitores nos facimus. Tertiò vt vſura rurſum referatur ad vſurarium, qui impoſito fœnore pauperes grauat, & nomẽ ſpeciei accipiatur ſynecdochicè pro genere, hoc eſt, vſura pro quauis iniqua oppreſſione, vt ſignificetur animas pauperũ & oppreſſorum liberãdas ab impiorum oppreſſione, fraude, & dolo. Nam & Hebraica dictio, quã noſter vertit per vſurã, frequenter aliam

quamuis

quamuis fraudem & dolum ſignificat. Atque hic ſenſus poſtremus magis conuenit cum ſuperioribus, vbi dicitur de ſaluatione pauperum.

e ADORABVNT DE IPSO SEMPER] Apud Hebræos & Græcos nõ eſt verbum quod adorare propriè ſignificet, eſt enim Græcis προσεύξονται, quod orare ſignificat. Vnde & Romanum Pſalterium habet, Orabunt de ipſo ſemper, ſic & Auguſtinus legit, & Hieronymus lib. 2. contra Iouinia. legit, orabunt pro eo ſemper. Proinde in noſtra lectione compoſitum, adorabunt, accipi debet pro ſuo ſimplici, orabunt.

f ERIT FIRMAMENTVM.] Pro dictione, firmamentũ, apud Hebræos duæ ponuntur dictiones פסת בר piſſath bar Dictio autem, bar, frumẽtum ſignificat. Vnde Lyranus mẽdosè legi putauit in noſtris libris firmamentũ pro frumentum. Verùm rectè nos legere firmamentum Græca docẽt quæ habent στήριγμα. Dictio autẽ piſſa ſignificat particulam aliquam, vel volam & palmã manus. Vnde vertunt quidam: Erit particula frumẽti in terra, &c. Alij: erit pugillus frumẽti in terra, &c. Intelligunt autem ſignificari, quòd ex paucis granis in terram proiectis, & ex tantillo frumenti, quantum vola manus capere poteſt, maxima proueniet meſſis. Quod quidem carnales Iudæi de temporali fertilitate agrorum, quam expectant in diebus Meſſiæ ſui. Verùm nos id rectiſſimè intellexerimus de ſemine verbi Euangelici, quod in Euangelio Saluator noſter comparat grano ſinapis, eò quòd in principio quidem minimum, totam iam terrã impleuerit. Sunt autem inter Iudæos vetuſtiſſimos, qui etiam ante Chriſti tempora extitere, qui dictionẽ, piſſath, pro placentula accipiunt, exponentes: Erit placentula frumenti in capite montium. Idque ideò, vt apparet, quoniam placentulæ ſimilitudinem habent volæ & palmæ manus. Intelligunt autem de ſacrificio panis in diebus Meſſiæ offerendo in capite montium, hoc eſt, vt interpretantur, ſacerdotum. Vnde Targum Ionatæ ſic habet; Erit ſacrificium panis in terra in capite montium, & Targum aliud: Erit panis ſubſtantificus in terra in capite montium. Itaque rectè verterunt Septuaginta, firmamentum, ſenſum potius quàm verba ſequuti: intelligentes autem per firmamentum panem. Nam panis cor hominis confirmat. Et alio Pſalmo dicitur: Omne firmamentum panis contriuit. Panis autem iſte, de quo loquitur, nullus alius accipi poteſt, quàm ſacroſancta Euchariſtia aut Euangelica doctrina, vel vterque panis ſimul, vt habet paraphraſis.

Pſalmus Aſaph.

ARGVMENTVM PSALMI LXXII.

Propheta hoc Pſalmo in conſolationem piorum, qui fœlicitate impiorum aliquoties vruntur & offenduntur, canere inſtituit, quàm infœlicem exitum habeat impiorum fœlicitas, & cõtra quam fœlicem piorum infœlicitas. Itaque primùm præmittens fidei ſententiam contra carnis tentationem, poſtea perſonam aſſumit hominis fidelis & iuſti, qui ex vna parte nonnihil tentatus circa prouidẽtiam Dei [illegible] deratione & fœlicitatu impiorum, & ſua iugi miſeria: ex altera verò parte huic tentationi occurrens, eo quòd [illegible] ſortem ſibi videat cum omnibus iuſtis eſſe communem, animum ſuum accommodat ad peruestigandum diuerſit[illegible] in ſpeciem abſurdæ, quæ inter iuſtos eſt & iniuſtos, rationem, aſſerens ſe hanc inuenire nequiuiſſe, priuſquam in ſecretiora Dei adita introgreſſus, in ſancta contemplatione à Deo didiciſſet, impiorum fœlicitatem infœlici ſubitò terminari exitu. Contrà verò piorum momentaneam afflictionem, perpetuæ illis fœlicitatis cauſam eſſe, propter quod concludit, optimum ſibi eſſe ſoli Deo adhærere & fidere.

1 Quàm bonus Iſraël Deus his qui recto ſunt corde.
2 Mei autem penè moti ſunt pedes.
** penè effuſi ſunt greſſus mei.*
3 Quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videns.
4 Quia non eſt reſpectus morti eorum,
** † & firmamentum in plaga eorum.*
5 In labore hominum non ſunt,
** & cum hominibus non flagellabuntur.*
6 Ideò tenuit eos ſuperbia,
** operti ſunt iniquitate & impietate ſua.*
7 † Prodijt quaſi ex adipe iniquitas eorum,
** tranſierunt in affectum cordis.*
8 Cogitauerunt & locuti ſunt nequitiam,
** † iniquitatem in excelſo locuti ſunt.*

PARAPHRASIS EIVSDEM.

ERè admodum benignus eſt Deus in Iſraëlem, hoc eſt, *Pſal. 72.*
in eos qui ſyncero ſunt corde, vera intentionem in omnibus vni Deo placere ſtudentes.
2 Quanquam autem iſtud certiſſimum ſit, tamen aliquando cùm mei penè oblitus eſſem, & ſecundùm ſenſus imperfectum iudicium iudicarem, mihi propemódum accidit, vt ſimilis efficerer his quorum pedes in via vacillant, * quique per lubrica ambulantes, effuſo greſſu collabuntur, hoc eſt, vt à fiducia in Deum, & ſtudio virtutis exciderem.
3 In cauſa verò fuit, quòd indignationis & inuidiæ cuiuſdam ſtimulis a
commotus excandeſcere cœperim aduerſus iniquos, cùm viderem omnia illorum eſſe pacata & proſpera.
4 Non enim eſt videre frequentes & acerbas eorum mortes ſicut iu- b
ſtorum, * nec eſt in eorum afflictione aliqua firmitas & perſeuerantia.
Nam ſi quando incidat afflictio, mox ab ea liberantur: † In eorum quo-
que calamitate incidente adeſt eis robur & fortitudo diuitiarum, quę re- c
pellere afflictionem mox valeant.
5 A moleſtiis famis, frigoris, defatigationis, & id genus reliquis, quibus ex ipſa conditione homo fragilis obnoxius eſt, liberi ſunt, * nec, ſicut alij homines, malis afficiuntur.
6 Hinc fit, vt ſuperbia poſſideat eos totos, & * & quemadmodum totus homo vndique veſte ſua tegitur, ita & ipſi toti inuoluti ſint impietate & iniquitate ſua, quam & in Deum, & in proximum liberè committunt.
7 Ex illorum opulentia, quaſi ex adipe reſudante ſuam pinguedinem, prodiit iniquitas eorum. † Ex intimis etiam ipſorum, quaſi ex ipſorum adipe, prodiit in opus exterius, meditata prius & concepta iniquitas eorum, * aſſequuntur quicquid corde affectauerunt.
8 Apud ſe excogitant nequitiam, ac deinde eam ſine pudore eloquun-
tur, tractantes cum ſui ſimilibus quomodo bonos & ſimplices circunue- d
niant, & adeò eos non pudet ſuorum ſcelerum, vt iniquitatem commiſſam aut conceptam in excelſo aliquo loco publicè palamq; proloquantur. † Adeò etiam temerarij, vt contra ipſum Deum, quamuis ſuper omnia ſit, audeant loqui quæ iniqua ſunt.

9 Efferunt

9 Poſuerunt in cœlũ os ſuũ. & lingua eorum tranſiuit in terra.

9 Efferunt in cœlum os ſuum,& lingua ſua peruagantur vniuerſam terram,neque ſuperis, neque inferis parcentes , ſed in omnes ptæ nimia ſuperbia venenatam ſuam linguam liberè exercentes.

10 † ideo conuertetur populus meus hic,
** dies pleni inuenientur in eis.*

10 Atque ob hæc fit,vt populus fidelis (cui me annumero) reuocetur nonnunquã,& declinare incipiat ad hæc impiorũ ſtudia : * videtur enim quod in impiis inueniuntur dies pleni,quódque in multam ſenectam viuentes impij,omni fœlicitate perfruantur. † ob hæc item impiorum ſtudia,& proſperitatem , plerunque fideles & iuſti animum ſuum accõmodant,ad conſiderandum eorum opera,ac fœlicitatis eorum rationem : & ecce quod magis eòs fluctuare facit,dum de his attentè cogitans, inueniunt in impiis dies & longæuos,& omni fœlicitate abundantes.

11 Et dixerunt quomodo ſcit Deus?
** & ſi eſt ſcientia in excelſo?*

11 Proinde in impiorum fœlicitate nonnihil ſcandalizati dixerũt apud e
ſe ſecũdùm carnis infirmitatẽ:Quomodo verũ eſt Deũ omnia ſcire & curare,quæ hîc agũtur?* & an eſt omnium rerum ſcientia in altiſſimo Deo?

12 Ecce ipſi peccatores , & abundantes in ſeculo obtinuerunt diuitias,

12 Videri ſanè poteſt non cognoſcere , aut ſaltem non curare omnia Deum,quoniam ecce iſti ſunt peccatores,& tamen abundantes in hoc ſeculo,aſſecuti ſunt ingentes diuitias.

13 Et dixi : Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meum,
** & laui inter innocentes manus meas.*

13 Itaque apud memetipſum dixi:Si non curat terrena Deus , & ſi meliùs eſt peccatoribus quàm iuſtis,ergo fruſtra ſtudui cor meum emundare,& mundum ſeruare ab omni iniuſtitia,* fruſtra mundans ab iniquitate cum innocentibus manus habere ſtudui.

14 Et fui flagellatus tota die , & caſtigatio mea in matutinis.

14 Quotidie enim pertuli varias afflictiones , & caſtigatio mea ſingulis exortibus ſolis ſtatim incœpit.Nullis enim oritur dies, qui non mox mihi aliquam adferat moleſtiam.

15 Si dicebam,narrabo ſic,
** ecce nationem filiorum tuorum reprobaui.*

15 Si dicebam in animo meo,vt ad iſtum modum loquerer,* ecce iam ex altera parte incõuueniens ſe offerebat.Conſequebatur enim quòd nõ ſolùm me condemnarem vanitatis , ſed etiam totam nationem filiorum tuorum reprobarim,quaſi fruſtra iuſtitiæ ſtudẽtem,cùm omnes hi , quos pro filiis tuis habes,hîc variè affligantur.

16 Exiſtimabam vt cognoſcerẽ, hoc labor eſt ante me,

16 Itaque in hac animi perplexitate conſtitutus, cõſtitui in animo meo horum rationem inueſtigando cognoſcere,& ſperaui me horum cauſam facilè cognoſcere poſſe.* Verùm inueni id mihi eſſe difficillimum,

17 Donec intrem in ſanctuarium Dei,
** vt intelligã in nouiſſimis eorum.*

17 Donec ingrederer in ſecretiora Dei adita,animuſq; à cunctis creatu- f
ris abſtractus ſeſe Deo cõiungeret, ſancta contemplatione totũ ſe addicens voluntati diuinæ diſcendæ . * ſicque Deo me erudiente intelligerẽ, quem finem habituri eſſent impij,qui hîc videntur fœlices.

18 Veruntamen propter dolos poſuiſti eis

** deieciſti eos dum alleuarentur.*

18 Sanè huic contemplationi deditus,didici te Domine dediſſe eis fœ- g
licitatem hanc temporalem,vt per eam deciperentur . Cùm enim ſemel eos ab æterno reprobaueris,æterniſque addixeris ſuppliciis,temporalia eis in hoc mundo bona largiris, quibus tua gratia eos deſerente permittentur abuti,ac abutendo grauiſſima ſibi cumulare ſupplicia,& ita ſecũda fortuna blandiente decipi, vt futura non præuideant nec metuãt mala.* Ecce enim Domine,dum exaltati ſunt impij iſti,dum ſe magis ac magis eleuare conãtur,tu eos mox ab ea gloria & fœlicitate deiicies in extremas miſerias,quemadmodum & iam frequenter feciſti.

19 Quomodo facti ſunt in deſolationem,ſubitò defecerunt, perierunt propter iniquitatem ſuam.

19 Quàm ſubitò enim frequenter impij deuaſtati ſunt,defecerunt , atque in nihilum redacti ſunt propter iniquitates ſuas.

20 Velut ſomnium ſurgentium,
** Domine in ciuitate tua imaginem ipſorum ad nihilum rediges.*

20 Quemadmodum ſomnium eorum qui expergiſcuntur perit & euaneſcit ſubitò,dormientem inani delectatione detentum ſua fraudans expectatione:*ita tu Domine in ſanctorum tuorum conſortio,ſupernaque tua ciuitate ad nihilum rediges memoriam eorum ſplendidam,quã apud omnes habebant,corúmque fœlicitatem temporalem , quæ imago tantùm & vmbra eſt fœlicitatis , non ipſa fœlicitas. Atque tum primùm de præſenti ſtupore qui animum eorum captum tenet,euigilãtes , intelligẽt ſe inanes omnium bonorum fuiſſe & eſſe , ſomnioque vano ſimillimam fuiſſe,quæ blandiebatur in hoc mundo,fœlicitatem.

21 Quia inflammatũ eſt cor meum,& renes mei commutati ſunt,

** & ego ad nihilum redactus ſum,& neſciui.*

21 Et quidem Domine priuſquam hanc iudiciorum tuorum æquitatẽ perpenderem , ex æmulatione & cogitationum varietate æſtuabat in me cor meum irrequietum , ſed & interiores mei affectus commoti ſunt ſuper iniquos atque immutati, ita vt iam ea concupiſcere inciperem , quæ ſequebantur impij:*ſicque propemodum conſumptus ſum,& virtute deſerta in peccatum prolapſus,quaſi enim inſipiens iudiciorum tuorum rationem non intellexi.

22 Vt iumentum factus ſum apud te,
** & ego ſemper tecum.*

22 In expendendis conſiliis tuis ſimilis factus ſum bruto iumento, intelligentia omni deſtituto , nec curante niſi præſentia,* tua tamen gratia factum eſt,vt à te non recederem,ſed apud te ſemper permanerem.

23 Tenuiſti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxiſti me,

23 Cùm enim variis in meipſo cogitationibus cõflictatus vacillarẽ, ac propemodũ à te recederem, tu me quaſi apprehẽſa manu dextera tenui-

Cum gloria ſuſcepiſti me,
24 Quid enim mihi eſt in cælo? & à te quid volui ſuper terram.
25 Defecit caro mea & cor meum. Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.
26 Quia ecce qui elongant ſe à te, peribunt,
** perdidiſti omnes qui fornicantur abs te.*
27 Mihi autem adhærere Deo, bonũ eſt, ponere in Domino Deo ſpem meam.
28 Vt annũtiem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion.

ſti & benigna in me voluntate tua, mirabilique tuæ voluntatis conſilio tu me ſic deduxiſti, vt etſi in inſipientes illas inciderem cogitationes, nõ tamen per eas à pietate deficerem: ſed magis in ea proficerem, * ſicque à te deductum me, priùs quodammodo brutum effectum, cum gloria poſtea ſuſcepiſti ad te, dum omni vacillatione ſuperata, firmiùs tibi adhærere feciſti, poſt huius vitæ miſerias me certo cum gloria ad te recepturus, cùm me tuæ maieſtatis participem es redditurus.
24 Quid enim mihi, præter te, gratum eſt in cœlo: aut præ te ſolo quid
deſideraui ſuper terram?
25 Præ nimio deſiderio adhærẽdi tibi deficit ac langueſcit & caro mea,
& ſpiritus meus, * tu Deus vnicus es, quem deſiderat atque in quem ſperat cor meum, portio mea hæreditaria tu Deus es in æternum.
26 Idque meritò. Nam ecce qui à te procul recedunt peribunt, * perdes certiſſimè omnes eos qui, te derelicto, cui ſoli adhærere deberent & coniungi, aliquid ſuper te amant, eique per amorem adhærent.
27 Mihi autem, optimum iudicaui adhærere per fidem & dilectionem
Deo, ponereque in Domino Deo omnem meam fiduciam.
28 Vt perceptis à te Domine ſempiternis tuis beneficiis, narrem ſemper omnes laudes tuas palàm, nempè in portis ciuitatis ſanctæ Ieruſalẽ, atque his locis, quibus frequens eſt hominum conuentus.

ANNOTATIONES.

a Via non est respectus, &c.] Hebræa ferè ſic vertunt: Quia non ſunt ligamina morti eorum, vel in morte eorũ. Græca, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνάνευσις τῷ θανάτῳ αὐτῶν, hoc eſt, quia non eſt, abnuitio in morte eorũ. Græca enim dictio ἀνάνευσις, nõ ſignificat reſpectum, ſed recuſationem & abnuitionẽ, Cui conſonat lectio Auguſtini, quæ habet, declinatio Græcã lectionẽ ſic intelligit Euthymius, vt ſit ſenſus: quoniam mors quæ eis obuenit, non eſt abnuenda, aut reſpuenda, velut quæ & ſecundùm naturam aduenit, & nulla cũ violẽtia. Simili ſenſu quidam intelligũt in Hebræo ſignificari, in impiorũ morte non eſſe ligamina, hoc eſt, longos cruciatus, & moras diuturnas, ſed placidè & tranquillè mori. Quanquam autem non ſatis videatur quod ſecutus noſter interpres verterit, reſpectus: tamẽ hæc noſtra lectio ſatis conſentit cũ eo quod D. Hieronymus vertit ex Hebræo: Quia non cogitauerunt de morte ſua. Idem enim ſignificabitur noſtra lectione, ſi ſic accipiatur: Nõ eſt eis reſpectus morti eorũ, hoc eſt, ad mortem ipſorum, id eſt, nõ reſpiciũt, nec habent præ oculis mortem eis imminentem. Verùm quoniam his verſibus non in quo peccent impij Propheta deſcribere velle videtur, ſed in quibus videãtur eſſe fœlices, nẽpe vt explicet quod in genere dixit, pacem peccatorũ videns, ideo aliũ in paraphraſi ſenſum ſecuti ſumus, qui magis veteri interpretationi Hebræorũ conuenit. Poſſunt enim Hebræa rectiùs intelligi, vt ſit ſenſus, non ligantur ad mortem, hoc eſt, ad eam non vrgentur varijs morbis, aut hominum iniuria, ſicut iuſti.

b Firmamentum in plaga.] Paraphraſis indicat duplicem huius partis ſenſum. Primùm negatiuè accipiendo, vt negatio, quæ ponitur in prima parte, hîc repetatur. Secundò, accipiendo affirmatiuè, ſine repetitione negationis.

c In labore hominum, &c.] Labor in Scripturis non ſignificat tantùm moleſtiam operationum humanarum, ſed quamuis afflictionem.

d Iniquitatem in excelſo, &c.] Quidã legunt per accuſatiuum, in excelſum, & intelligunt in excelſum, hoc eſt, contra Deum, vt excelſum ſit maſculinum. Verùm id non patiuntur Græca, quæ, etſi habeãt accuſatiuum, habent tamen neutrum genus εἰς τὸ ὕψος. Vnde & Auguſtinus legens, in altum, interpretatur clarè, & audientibus omnibus. Qui ſenſus conſonat Hebræis, quæ habent, de excelſo, ſcilicet, loco locuti ſunt. Sic ergo & noſtra litera, accipienda eſt, ſiue legat in excelſo, ſiue in excelſum. Euthymius quidem intelligit impios loqui iniquitatem contra Deum: ſed per τὸ ὕψος, hoc eſt, altitudinem, intelligit diuinitatem.

e Et dixerunt quomodo ſcit, &c.] Sic ferè legitur, ſed Hebræa & Græca habent præteritũ, ſciuit, quomodo & Auguſtinus legit, & gloſa ordinaria habet ad marginẽ. Parũ tamẽ refert vtrouis modo legatur.

f Donec intrem, &c.] Plerique ob tempora futuri tẽporis hîc poſita, intelligunt hîc Prophetã ſignificare, non poſſe ſe huius difficultatis ſolutionem inuenire, priuſquam in cœleſtẽ Dei mãſionẽ exutus hoc corpore ingreſſus fuerit. Verùm quoniã mox videtur velle aperire rationẽ propoſitæ difficultatis, cùm dicit: propter dolos, &c. conuenientius futura pro præteritis accipientur. Quoniam autem in ſanctuario Dei fideles peculiariter Dei opera contemplãtur & perpendunt, ideo quandocunque quis ſe per ſanctã meditationẽ accommodat ad conſiderãdum opera Dei, iam ingredi dicitur in ſanctuaria Dei vbi de his quæ Dei ſunt, à Deo erudiatur. Quod autẽ dicitur: intelligã in nouiſſimis eorũ, Hebraica phraſi dictum eſt, pro intelligam nouiſſima eorũ.

g Propter dolos poſuiſti eis.] Difficultatẽ habet hæc oratio, tum quia videtur Deo dolũ aſcribere, tũ quia nõ dicitur quid Deus illis poſuerit. Græca autem ad auferendam hanc incommoditatẽ additum habent aliquid quod Hebræa non habẽt. Habẽt enim ſic: propter dolos poſuiſti eis κακά, id eſt, mala. Et tunc ſenſus eſt: Propter fraudes impiorum, quibus innocentes oppreſſerunt, in eis præparaſti æterna ſupplicia. Verùm aliud Hebræa videntur velle ſignificare, & Propheta hîc videtur velle reddere rationem diu iam quæſitam, quare, ſcilicet, impij ex omnia in hoc mundo proſperè eueniant, atque hanc ſignificare eam eſſe, vt per fœlicitatem temporalẽ à Deo illis datam decipiãtur. Quod tamen ita oportet intelligi, vt præpoſitio (propter) hîc nõ accipiatur, vt denotet propriam cauſam finalem, ſed tantùm conſecutionem rei, quæ Deo permittente, non autem faciente conſequitur, per impiorum malitiam ex proſperitate illis à Deo conceſſa, quomodo frequenter in Scripturis accipitur coniunctio, vt. Huic ſenſui conſentit quod aliqui ex Hebræo vertunt: In adulatione poſuiſti eis. Porrò, poſuiſti, Hebraica phraſi poſitum eſt, pro dediſti.

h In voluntate tua deduxiſti, &c.] Græcis non eſt, voluntate, ſed βουλῇ, hoc eſt, conſilio, quoniã & Hebræa habent. At interpres videtur legiſſe, θελήματι: nam ea dictio voluntatem ſignificat. Sunt autem qui intelligunt ſignificari Deum deduxiſſe Prophetã in cognitionem conſilij ſui, vt, ſcilicet, cognoſceret quo conſilio impij hîc ſint fœlices, pij verò opprimantur. Verùm vt iſtud ſignificaretur, dicendum fuerat: in conſilium tuum. Nũc autem dicitur: ἐν βουλῇ σου, in conſilio tuo. Proinde rectiùs accipitur de conſilio illo Dei, quo mirabiliter pios ſinit incidere in zelũ illũ & indignationem contra impios: ſic tamẽ, vt per varias cogitationes nõ excidant à pietate, ſed magis in ea proficiant atque poſt fluctuationẽ confirmentur. Sic itaque eodẽ recidit ſiue dicas, in volũtate tua: ſiue, in conſilio tuo. In eo autẽ quod ſequitur: Et cũ gloria ſuſcepiſti me. Hebræa habent futurũ tempus, ſuſcipies: & additur dictio ordinẽ ſignificans, poſt. Eſt enim, & poſt cũ gloria ſuſcipies me, vel. Et poſt gloria ſuſcipiet me. At in Pſalmis maximè nouum non eſt, vt præteritum pro futuro, & contrà ponatur. Indicat autem paraphraſis, quomodo hæc pars ad vtrumque tempus referri poſſit.

In-

Intellectus Asaph.

ARGVMENTVM PSALMI LXXIII.

Præsens Psalmus manifestè ad literam est querimonia de vastatione ciuitatis Ierusalem,& prophanatione templi eius: Quare sunt qui eum non putent cōpositum ab Asaph illo primo,qui fuit cantor tēporibus Dauidis: sed vel à postero eius,quorum ordo patris nomen retinuerit,vel ab aliquo de familia Asaph,habente nomen patris familiæ. Alij tamen verisimilius editum putant a primo illo Asaph, spiritu prophetico præuidente vastatione Ierusalē & tēpli,quæ eo tempore nondum facta fuerat. Plerique autem Iudæorum,quidā etiam nostrorū,canere Psalmū intelligūt de ea vastatione,quæ facta est per Titum & Vespasianum,quam & nunc adhuc patiuntur,expectantes per aduentū Messiæ ab ea liberari. Verùm vt vana est eorū expectatio, ita Iudæis excæcatis pie adeo voces,quales hic Psalmus memorat omninò non conueniunt,sicut nec oues pascua Dei,& pauperes eius nominari ampliùs possunt,qui se Dei inimicos constituerunt,quos etiam Romani nequaquam in odium religionis & cultus veri Dei deuastauerunt: sed ob superbam eorū rebellionē Deo ita ordinante,propter crudelitatem in Messiam ab eis cōmissam. Sed nec de ea deuastatione intelligendus videtur,quæ per Nabuchodonosor cōtigit Iudæis,de qua plerique Psalmum interpretantur. Tunc enim prophetas suos habuere Iudæi,qui finem desolationis prædicerēt, cùm Psalmus conqueeatur nō fuisse aliquē Prophetā. Proinde conuenientiùs de ea intelligitur quæ inter has duas media fuit,quæ,scilicet,facta est per Antiochum Epiphanem tempore Machabæorum. Hanc itaque præuidens in spiritu propheta,in persona populi Israelitici grauiter afflicti,primùm queritur de templi,ciuitatis,populiq; sancti vastatione,deq; impiarū gentiū in Deum & sanctos eius contumelia: tum postquam ad suffulciendum spē cōmemorauit aliquot Dei facinora pro populo suo edita,& potentiam eius,qua omnia simul creauit,orat, vt vel ob suam ipsius gloriam Deus vindicet sanctos,impijs gētibus digna vltione repressis. Cùm autem hæc vastatio ciuitatis,& prophanatio templi,quæ per Antiochum facta est,figura fuerit prophanationis & vastationis Ecclesiæ,quæ per Mahometum,eiusq; sequaces facta est,quotidieq; fit, & eius quoque quæ per nouissimum Antichristum futura est,cuius typum prætulisse Antiochum satis ex Daniele constat, secundùm mysticum sensum intelligendum est,Prophetam etiam de his vastationibus hoc Psalmo conquerens ex persona Ecclesiæ fidelium.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Vt quid Deus repulisti in finem?
** iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ?*

2 Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio.

3 Redemisti virgam hereditatis tuæ,
** mons Sion, in quo habitasti in eo.*

4 Leua manus tuas in superbias eorum in finem.
** quāta malignatus est inimicus in sancto?*

5 & gloriati sunt qui oderunt te,
** in medio solennitatis tuæ.*
6 Posuerūt signa sua, signa:
** & non cognouerunt,sicut in exitu super summum,*
7 Quasi in sylua lignorum, securibus exciderūt ianuas eius in idipsum,
** in securi & ascia deiecerunt eam.*
8 Incenderūt igni,sanctuarium tuum in terra,
** polluerunt tabernaculum nominis tui.*
9 Dixerunt in corde suo cognatio eorum,simul,
** quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra.*
10 Signa nostra non vidimus, iam non est propheta:

T quare ô Deus,ita te geris erga nos, vt videaris nos à tua *Psal. 73.*
cura & fauore abiecisse penitus & in perpetuum,tanquā nul
lam ampliùs nostri rationem te habiturum statueris? * cur,
optime Deus,indignationis tuæ seueritas manet in eis,quos
tibi delegisti in oues pascuæ tuæ,vt,scilicet,eos pascas,cures,& regas?
2 Qui iā diu nostri visus es fuisse immemor,declara, quæso te memorē a
esse eius cōgregationis, quā tibi propriā fecisti, possidens eā in peculia-
rē hereditatē,nō ab heri aut hodie,sed à diebus antiquis,dū ei eam ex Æ-
gyptiaca seruitute assertam,tibi in peculiū ex omnibus gētibus delegisti.
3 Liberasti enim è durissima seruitute nos quos tanquam virga menso-
ria ab alijs separasti tibi in tuam hæreditatem.* Mons Sion iam ab hosti
bus vastatus,ipse est in quo habitare solitus es.
4 Proinde vt tua clementia respondeat pristinis tuis beneficiis nobis
exhibitis, ne quæso omnipotentiæ & iustitiæ tuæ manus diutiùs demit-
tas,sed eas eleua,& exere contra superbias hostium nostrorum,vsquequo
penitus eos perdas.* Sunt enim & grauia multa valdè, quæ inimici mali-
gne egerunt in templo sancto tuo.
5 Aduersarij tui victores effecti sublata voce clamauerunt, * idque in
ipsis tuis festis solennibus,prophanātes ea,& in eis contra te gloriantes,
in quibus decebat nos præ gaudio cantare in honorem tuum. b
6 Vexilla sua in excelso loco quasi in portis ciuitatis, per quas omnes
egrediuntur,ipsi erexerunt in manifestæ victoriæ signa, * & non cogno-
uerunt se tua permissione hanc victoriam esse consecutos,nō sua virtute,
cui eam ascribebant: nec agnouerunt aliquam in loco tuo excellentiam,
neque reuerentiam deferendam templo arbitrati sunt. c
7 Non aliter enim quàm si syluam lignorum ingressi fuissent, ita sine
omni reuerentia nullі rei parcentes,omnes pariter exciderunt securibus
ianuas ciuitatis,& domus tuæ,* per securem & asciam,aliaque id generis
instrumenta deiecerunt eam.
8 Incenderunt igne sanctum habitaculum tuum,quod tibi in terra de-
legisti,prophanarunt tabernaculum nomini tuo sancto cōsecratum, de-
trahentes illud in terram,omniq́ue sua gloria spoliantes, & verò Dei cul
tu sublato,falsorum deorum cultum in ipsum inferentes.
9 Omnis illorum praua generatio pariter inter se dixerunt: * Cessare d
faciamus in terra omnes festiuitates, omnēque cultum Dei, quem colit
populus istę.
10 Plerique itaque nostrū his grauissimis & diuturnis malis commoti,
ia desperantes,dixerūt: Hactenus non vidimus aliqua talia Dei miracula,

ac diuinæ in nos beneficentiæ portenta, qualia nobis promissa sunt in le
ge, & pro patribus nostris edi solita: non est iam propheta aliquis vt olim
esse solet, qui a Domino missus potens sit in miraculis & sermone, quique

** & nos non cognoscet am plius.*

nos consoletur, ac indicet, quandiu duratura sit hæc tribulatio,* proinde
apparet Deum ampliùs non habiturum curam nostri, sed tanquam alie-
nos & incognitos à se nos reiecisse.

11 Vsquequo Deus improperabit inimicus?
** irritat aduersarius nomẽ tuum in finem?*
12 Vt quid auertis manum tuam? & dexteram tuã de medio sinu tuo in finem?
13 Deus autem rex noster ante secula operatus est salutem in medio terræ.

11 Quousque sines, ô Deus, inimicum exprobrare tibi?* num feres vt
aduersarius tuus sanctum nomen tuum suis blasphemiis ad iracundiam
prouocet in perpetuum?
12 Quare in perpetuum recusas manum tuam dexteram proferre è si- e
nu tuo, ad adiuuandum nos, & vindicandum hostes tuos:* Vt quid otio-
so homini similis, qui manum suam in sinu reconditam seruat, proferre
cessas tuam pro nostra salute & hostium vltione omnipotentiam?
13 Nequaquam sanè impotẽtiæ ascribi potest, quod hactenus suam no-
bis Deus salutem differt. Ipse enim Deus regem nostrum se exhibẽs ante
multa secula, olim sua virtute patribus nostris operatus est salutem, idq; f
quasi in medio terræ, hoc est, palàm, atque in conspectu omnium popu-
lorũ, cùm, scilicet, ab Ægyptiaca seruitute patres nostros per varia sig-
notum prodigia asseteret.

14 Tu confirmasti in virtute tua mare:
** contribulasti capita draconum in aquis.*
15 Tu confregisti capita draconis,
** † dedisti eum escam populis Æthiopum.*

14 Tu Domine tua potentia consolidasti fluidum mare, vt esset patri-
bus nostris transeundi locus,* atque in e sdem aquis, per quas eduxeras
tuos saluos, omnino perdidisti Ægyptios, qui draconibus immanitate si-
miles erant, cupientes deuorare populum tuum.
15 Fregisti vires Pharaonis, qui similis videbatur draconi maximo, &
capita multa habẽti:* obiecisti eum cum suis deuotandũ auibus omni
generis, quæ in desertis locis versari solent, & vi tare cadaueribus:† Æ-
thiopum etiam genti, Ægyptii semper i stissimæ, Pharaonem demer-
sum cum suis dedisti in escam, atque in oblec ationem & der ionem.

16 Tu dirupisti fontes & torrentes,
** tu siccasti fluuios Ethan.*

16 Post hæc tu discindendo semel atque iterum petram, p ofluere feci
sti ex ea aquas, in modum fontium scaturientes, atque in modum flumi-
num ac torrentium abundantes:* è contrario tu aliquoties rapidissimos g
ac maximos fluuios exsiccasti, vt cùm Iordanem patres nostros sicco pe-
de transire fecisti.

17 Tuus est dies, & tua est nox,
** & tu fabricatus est auroram & solem.*
18 Tu fecisti omnes terminos terræ, æstatem & ver tu plasmasti ea.*
19 Memor esto huius, inimicus improperauit domino,
** & populus insipiens incitauit nomen tuum.*
20 Ne tradas bestijs animas confitentes tibi:
** & animas pauperũ tuorum ne obliuiscaris in finẽ.*
21 Respice in testamentum tuum,
**† quia repleti sunt qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatem.*
22 Ne auertatur humilis factus confusus,
** pauper & inops laudabunt nomen tuum.*

17 Nec in nobis tantũ tua declarata est potentia, sed & in cunctis crea-
turis. A te enim creata sunt dies & nox, atque è tua ordinatione & impe-
rio est eorum vicissitudo:* tu condidisti & luminaria minora, qu est
aurora: & maiora, qualis est sol.
18 Tu fecisti omnes fines terræ,* æstatem & ver, omnesque anni partes
tu pro hominum commod tate distinxisti, Dom nus omnium & cœli, &
terræ & temporis, & proinde etiam omni n unt.
19 Cùm itaque tanta sit, Domine, tu qu te esse
memorem istius, quòd, scilic t, inimicus p pulus xprobauit, tib Domi-
no infirmitatem & impotentiam obiiciens,* & populus e stol dus, s is
blasphemiis ad iram prouoc uit nomen tuum, ignorans lon á
patientiam ac omnipotentiam, suumq́ue creatorem non a ens.
20 Ne quæs diutius permittas potestati feroc um hominum animas h
eorum qui te colunt & laudant,* neque in perpetuum tuo fauore & ope
destituas anima affli orum, qui tuæ solius curæ relicti sunt, quiq́ue de
se nihil præsumentes, t simpliciter confidunt.
21 Declara te respicere ad fœdus quod cum patribus nostris pepigisti. i
* Iam enim obscura & tenebrosa loca terræ reple sunt habitaculis &
carceribus violentis in quibus per violentiam hostium nostrorum agere
cogimur.† Sed & impij homines obscuratum in te ot habentes, iam
pleni sunt habitaculis iniustitiæ, quæ per vim & iniusti ia à nobis n
omnibus bonis abstulerunt, diuites inde effecti & abundantes.
22 Ne permittas vt populus tuus ad te humiliter confugiens, pe-
ctu tuo abeat sua spe frustratus:* non enim diuites isti in semetipsis con-
fidentes, nec putantes se tuo auxilio e ere, sed afflicti, & humano auxilio
destituti, cùm a te adiuti fuerint, laudabunt, & celebre facient magnum
nomen tuum.

23 Exurge Deus iudica causam tuam.
** memor esto improperiorum tuorum. eorum quæ ab insipiente sunt tota die.*
24 Ne obliuiscaris voces inimicorum tuorum,
** superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper.*

23 Decl itaque tuam contra inimicos potentiam, quam iam diu dis-
simulasti, dormienti similis: & defende non tam nostr m quam tuam ip-
sius causam, * per vindictæ illationem ostende te memorem ess impro-
periorum, quibus assiduè afficeris a populo isto insipiente.
24 Ne sic te geras quasi immemor sis earũ vocum, quas cõtra te iactant
inimici tui:* ecce enim superba voc ratio eorũ qui te oderũt, se et
exaltatur, assiduèque maior fit & maior. Nec dubium est quin vsque ad te
In cœlis perueniat, ita vt ea non lateat te cuius oculis omnia sunt nuda.

ANNO-

ANNOTATIONES.

a OVES PASCVÆ TVÆ] Hanc orationem communiter interpres ita interpretantur, vt ſit ſenſus: Oues quas tu paſcendas ſuſcepiſti, vt nomen, paſcuæ, hic non videatur accipi pro loco in quo quis paſcitur, ſed pro ipſo actu paſtoris, paſcua, ſcilicet, pro paſtura. Si autem pro loco accipere quis velit ſic explicabitur: Oues quæ in tuis paſcuis paſcuntur. Eſt autem ad literam, paſtura Dei, ipſis Iudæis terra promiſſionis: nobis autem ſecundùm ſpiritum, Chriſti Eccleſia, in qua paſcuntur verbo vitæ æternæ, & pane corporis Domini.

b SICVT IN EXITV, &c.] Græca, ὡς εἰς τὴν ἔξοδον ὑπεράνω, ſicut in exitum deſuper: deſuper habet etiã lectio Auguſtini, vt ne quis interpretetur ſummum pro excelſo Deo, Euthymius per exitum, portas ciuitatis intelligit, ſuper quas ſuperius vexilla erecta fuerunt: & aduerbiũ ſimilitudinis, ſicut, ad ſenſum propemodũ ſuperflue ſe. Illã autem partẽ, & non cognouerunt, per parentheſim interpoſitam accipere oportet: totius partis duos ſenſus paraphraſis indicat, quorũ poſterior optimè conuenit ſequentibus. Portò quòd Hebræa aliter iã vertuntur, in cauſa eſt, quòd aliter Septuaginta legerunt, atque hodie legitur.

c INCENDERVNT IGNI, &c.] Hic vnicus verſus obſtare videtur ne Pſalmus referatur ad deſolationem quæ facta eſt ab Antiocho, nam ab eo non legimus templum fuiſſe incenſum. Sicut contra, ne referatur ad eam vaſtationem quæ facta eſt per Nabuchodonoſor, obſtat ſolùm quod dicitur. Signa noſtra nõ vidimus, iã non eſt propheta: tùm eo tẽpore fuerunt Hieremias, Ezechiel, Daniel, & alij. Quamuis autem ſub Antiocho non legatur tẽplũ incenſum, ſed tantùm prophanatũ, legitur tamẽ li. 1. c. 1. Machab. ciuitas Ieruſalẽ incenſa igni, & hãc aliquoties ſcriptura vocat Dei ſanctuarium, ſicut & totam terrã promiſſionis. Veriſimile etiam eſt multas domos ſacerdotũ, tẽplo adiacentes, incenſas fuiſſe cũ multis ad templum pertinentibus, atque ob id dictum eſſe, quod incenderint Dei ſanctuarium. Qui autem propter hunc verſum putant referendum Pſalmũ ad deſolationem quæ facta eſt ſub Nabuchodonoſor, quãdo templũ omnino fuit incenſum, ij quod dicitur, iam non eſt Propheta, intelligunt, vel eſſe voces impiorum Iudæorum, qui Hieremiam & alios pro Dei Prophetis nõ agnoueſũt, aut eſſe voces iuſtorum in populo qui erat in captiuitate, antequam Daniel prophetare inciperet: nam tũc etiam nõ erat cum eis Hieremias, qui in Ægyptũ abſtẽs ibi mortuus erat. Priori modo Lyranus. Secundò Caietanus. Euthymius intelligit eſſe verba hoſtium, populũ Dei deuaſtantium. Quod autẽ additur, in terra, ex Græcorum & Hebræorum diſtinctione coniungendum eſt cũ ſequentibus, non cũ præcedentibus: nec habent Græca, in terra, ſed εἰς τὴν γῆν, in terrã, vt intelligatur tabernaculum Dei in terram detractum, ſiue quia ſolo fuit æquatum, ſiue quia fuit gloria exutum.

d QVIESCERE FACIAMVS] Græca, ampliùs habent, nempe δεῦτε venite, quieſcere faciamus: pro eo autem quod nos legimus, quieſcere, &c apud Hebræos legitur verbũ quod incendere ſignificat, ſicut & ex Hieronymi tranſlatione patet. Vnde & annotauit Hiero. ad Suniam & Fretellam, Græcorũ codices hic eſſe vitiatos, in quibus nunc legitur καταπαύσωμεν, id eſt, quieſcere faciamus, cùm Septuaginta verterint κατακαύσωμεν, id eſt, incendamus. Portò incenſioni quã ſignificat verbũ Hebraicum, magis conuenit, vt dictio, pro qua nos legimus ſolẽnitates, accipiatur apud Hebræos pro ſynagogis: quã vtrumque illis ſignificat. Itaque vertunt plerique: incẽdet nos ſynagogas Dei in terra.

e VT QVID AVERTIS, &c.] Secundùm ſenſum in paraphraſi explicatũ in hac oratione ſubintelligere oportet verbum proferre, aut ſimile, & eſt metaphora deſumpta à moribus otioſorum hominum. Euthymius tamen alium reddit ſenſum, vt, ſcilicet, per ſinũ Dei, bonorum omnium theſaurus intelligatur, & manus dextera illã operationem ſignificet, qua ſua dona Deus diſpẽſat: & ſit ſenſus. Quare auertis manum tuam à ſinu tuo, vt iam non mittas manum tuam in ſinũ vt ex eo tua beneficia nobis largiaris? hoc eſt, quare bona tua ampliùs nobis non participas, ſicut olim?

f OPERATVS EST, &c.] Secundùm miſticũ ſenſum iſtud intelligi debet de ea ſalute, quam pro nobis in cruce Chriſtus operatus eſt, in quam in medio terræ operatus dicitur, ſiue quia in conſpectu omnium hominum, ſiue quia Iudæa mediterranea eſt terræ.

g SICCASTI FLVVIOS ETHAN, &c.] Plerique nomen, Ethan, putant eſſe nomen proprium loci eius, in quo tertio loco caſtrametati ſunt filij Iſraël: atque per fluuios Ethan, ſignificari mare rubrũ et loco proximũ. Verùm aliter ſcribitur nomen loci illius, quàm nomen hîc poſitũ. Illud enim per, m, in fine, iſtud verò per, n, in fine apud Hebræos, ſcribitur. Propterea rectiùs accipitur tanquã nomen appellatiuum, ſignificans idẽ quod fortes & magnos. Per fluuios autem magnos, ſynecdochicè fluuium Iordanem ſignificat, numero, ſcilicet, plurali poſito ſingulari. Chaldæus tamen paraphraſtes non tantùm Iordanem, ſed & flumen Arnon pro tranſitu Iſraëlis ea ſiccatum, intelligit.

h NE TRADAS BESTIIS ANIMAS, &c.] Sic rectiùs legitur, quàm, animas confitentium tibi. Et adhuc præferẽda eſt lectio, quæ inuenitur in quibuſdam libris per ſingularem numerum: Animam cõfitentem tibi. Sic enim habent originalia & Græca & Hebræa. Sic & Auguſt. legit, quamuis vtroius modo legatur parum refert, cùm ſingulare pro plurali poſitum ſit.

i REPLETI SVNT QVI OBSCVRATI SVNT, &c.] Genitiuũ, terræ, ex Græcis, ſed magis ex Hebræis conſtat cõſtrui debere cũ participio, obſcurati, nõ cum, domibus, vel, iniquitatũ. Accedit autem noſtra litera ad ſenſum Hebraicæ lectionis, ſi ſubintelligamus In adiectiuo, obſcurati, ſubſtantiuũ loci hoc modo. Obſcuri loci terræ pleni ſunt domibus iniquitatũ. Poteſt tamẽ & ad homines referri, vt redditur ſecundo loco paraphraſis.

In finem ne corrumpas Pſalmus Cantici Aſaph.

ARGVMENTVM PSALMI LXXIIII.

Hoc Pſalmo Propheta nunc ſe, nunc Deum loquentem viciſſim introducit. Et Dominum quidem ſemel atque iterũ prædicentem facit iuſtum ſuum iudicium, quo omnes pro meritis ſuo tempore iudicaturus eſt, deprimens impios, exaltans iuſtos: ſe verò iudicij huius conſideratione teſtatur impios admonuiſſe, ne ſe cõtra Deũ efferrent. & cũ iuſtis ſe iuſtiſſimũ Dominum ſemper celebraturum promittit, nimirum quòd per eius iuſtitiã omnes iuſtos prouideret ab impiorum violentia liberandos, quemadmodum & frequenter etiam nunc in hoc mundo liberãtur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Confitebimur tibi Deus, confitebimur.

** & inuocabimus nomen tuum.*

2 Narrabimus mirabilia tua.

** cùm accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo.*

CVM iam aliquoties Domine tuam iuſtitiã experti ſimus in vindicando nos ab impiorum improbitate, eandemque tua iuſtitia nos ſemel ab impiis perfectè liberandos cõfidamus, hinc, ô Deus laudabimus te ſemper, laudabimus inquam, * ſimúlque in omni tribulatione inuocabimus nomen tuum pro auxilio.

2 Narrabimus mirabilia opera tua, quæ pro tuis deſignaſti per ſummã tuam iuſtitiam, & aliquando conſummatiùs deſignabis. Sic enim dixiſti, iudicij tui æquitatẽ nobis manifeſtans: * Cùm veniet coram me tempus ad iudicandũ definitum, tũc qui facta hominum diſſimulare videor, quæ iuſta ſunt & recta iudicabo, reddens vnicuique ſecundùm merita ſua.

*3 Liquefacta est terra, & omnes qui habitant in ea. * ego confirmaui columnas eius.*

3 Id cum fiet, per terribilium aduentum præsentiæ meæ liquescet terra, omni sua virtute destituta, & omnino immutata, simul omnes habitantes in ea præ metu exanimabuntur: *ego enim fundamenta illius ieci, & velut columnis stabiliui quare & concutere eam mihi difficile non erit cùm voluero.

*4 Dixi iniquis: Nolite iniquè agere. * & delinquentibus: Nolite exaltare cornu.*

4 Huius itaque metuẽdi tui iudicij cõsideratione, sæpe admonui stultos impios, dicens eis: Nolite iniquè agere: & delinquentibus dixi: Nolite gloriari, & præsumere in vestris viribus atque potentia.

*5 Nolite extollere in altum cornu vestrum, * nolite loqui aduersus Deum iniquitatem.*

5 Nolite, inquam, in sublime attollere vestram potentiam ac iactantiam [illegible] dam gloriationem, de vestra potentia superbe sine Dei metu gloriantes, * neque loquamini contra Deum quæ iniqua sunt.

6 Quia neque ab Oriente, neque à desertis montibus, quoniam Deus iudex est.

6 Quoniam neque ab Oriente, neque ab occidente, neque ab Austro, vbi sunt deserta montosa, cuiquam continget quod eum solidè magnum faciet. Deus enim solus omnium iudex est.

*7 Hunc humiliat, & hunc exaltat, * quia calix in manu Domini, vini meri plenus misto.*

7 Itaque ipse solus pro sua æquitate hunc quidem deprimit, illum autem erigit in altum.* Ideo quoque contra Deum nolite superbire, quia in manu Domini est calix iræ ac furoris sui, plenus vino nequaquam diluto, sed fortissimo, vtpote meraco, eòque admodum turbido, atque variè permisto. Apud ipsum enim iã parata est impiis sua portio admodum amara, quam tanquam portionem vini fortissimi & austeri, sed tamẽ valde turbidi, & ob id ingrati, epotare cogẽtur, ita vi eius inebriandi, vt omnes illorum vires, mentisque harmonia soluenda sit.

*8 † Et inclinauit ex hoc in hoc, * veruntamen fex eius non est exinanita, * bibent omnes peccatores terræ.*

8 Et inclinauit Deus hunc calicem ex parte vna in partem aliam, quẽadmodũ fieri solet, cùm diuersis idem calix propinatur bibẽdus.† ex hoc enim suæ retributionis poculo, propinauit Deus nunc his, nunc illis impiis cùm voluit, grauem eis pro suis demeritis calamitatem immittens. * Veruntamẽ fex ipsius calicis nondũ est exhausta, nõdũ extremas vltionis suæ pœnas, quas adhuc reseruat, impios sentire fecit: * has certe, tãquã feces impotabiles, epotare nouissimè cogẽtur omnes peccatores terræ.

9 Ego autem annuntiabo in seculũ. cãtabo Deo Iacob.

9 Ego autem hanc diuinæ iustitiæ æquitatem annuntiabo hominibus semper, atque ob eam cantabo Psalmum in honorem Dei Iacob.

*10 Et omnia cornua peccatorum confringam. * & exaltabuntur cornua iusti.*

10 Sic enim inquit Dominus, Ego suo tempore confringam omnem impiorum superbiam & potentiam, qua sese in hoc mundo superbè extulerunt: * & contra, efficiam, vt humilium iustorum gloria atque potentia sit & exaltata.

ANNOTATIONES.

a CONFITEBIMVR TIBI DEVS, &c.] Difficultatẽ magnam in Psalmo facit, quòd cum vna & eadem persona semper loqui videatur in omnibus versibus, non tamẽ eidem personę omnia commode conuenire possunt. Et quidem sunt plerique, qui Christum in toto Psalmo loqui intelligunt nunc quidem secundum humanitatem, nunc vero secundum diuinitatem vt cùm se iudicaturũ dicat, quatenus Deus est loquatur: cum admonuisse se impios dicit, quatenus homo est loquatur. Verum cum Pater non iudicet quenquã, sed omne iudicium dederit Filio dans ei potestatem iudicium facere, non solum quatenus Deus, sed etiam quatenus filius hominis, vt dicitur Ioan. 5 ideo non videtur in Christum quadrare, quod in hoc Psalmo dicitur admonuisse impios de iudicio Dei: quod is qui hic dicitur admonuisse iniquos, non sibi competere significat iudicium sed alteri a se nempe Deo. Proinde conuenientius hunc Psalmum interpretantur, qui vicissim nunc prophetam, nũc dominum loquẽtem intelligunt, etiam si mutationis personarum nulla nota interponatur: nam id in Prophetis frequens est, & maxime in Canticis Canticorum.

b LIQVEFACTA EST TERRA.] Quidam hũc versum ad primum Christi aduentũ referunt, vt sit sensus: Cum omnes habitatores terrę in omnia vitia liberè diffluerent & dissoluerentur, ego veniens in hunc mundũ, quosdã velut columnas terræ stabiliui, Apostolos, scilicet, per quos Christus ædificiũ Ecclesiæ suæ substẽtauit & stabiliuit, qui & apud Paulũ ad Galat. 2 colũnæ dicuntur. Verùm quoniam in his quæ mox præcedũt, & in sequentibus, de iudicio fit mentio, rectius hic versus ad secundum Christi aduentum refertur, vt præteritum, liquefacta est, exponatur per futurũ, liquefiet, vt habet paraphrasis. Sunt autem qui hunc versum referentes, ad secundum Christi aduentũ, aliter intelligunt quàm habet paraphrasis, vt verbum, confirmaui, etiam pro futuro accipiatur, & columnæ intelligantur omnes iusti, qui sunt quasi fundamenta terræ. Itaque sensus erit, omnes terreni homines [illegible] iudicij die præ nimio metu liquefient, & exanimabuntur. [illegible] confirmabo & stabiliam [illegible] præsentia [illegible]

c QVIA NEQVE [illegible] [illegible] induxit est, & [illegible] pertinet [illegible] que quidem hic [illegible] ab Oriente [illegible] qui largire poterit Deum [illegible] Verum annotandum in Hebræis pro dictione [illegible] poni dictionem [illegible] quæ si accipiatur [illegible] significat montes: si vero vt sit verbũ infinitiuum modi in coniugatione hiphil a themate, [illegible] significat exaltationem. Atque [illegible] magis apud Hebræos accipiendum videtur. Itaque [illegible] neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque a deserto, exaltatio, scilicet, est. Qui sensus conuenit optime & præcedentibus, vbi de exaltatione cornu fit mentio, & sequentibus, vbi solus Deus iudex dicitur quos vult exaltare. Proinde conuenientior complectio sententiæ ea videtur quam sequitur paraphrasis.

d CALIX IN MANV DOMINI.] Calix in Scripturis, Dei remuneratio & portio ab eo [illegible] intelligitur: & nũc quidẽ in bona, nunc in malam partem. Difficultatẽ autem hic facit, quod [illegible] quo hic fit mentio, dicitur esse vini meri plenus misto [illegible] contraria cuim [illegible] illa videntur vt sit calix vini meri, hoc est, puri, & tamẽ plenus misto. Proinde [illegible] qui calicẽ hic accipiunt pro diuina remuneratione, qua & bonis bona, & malis mala distribuit. & vinum merum [illegible] ad iustos, mistũ autẽ ad impios. Secundum [illegible] gemitans, vini meri, constat [illegible] mixtio, calix, non cum misto, vt sit sensus. In manu Domini est calix puri vini, quod pius, scilicet, præbet, qui tamen calix etiã est plenus misto, quod propinabit impiis. Verum si hunc locũ cõferamus cũ aliis multis Scripturæ locis, in quibus fit mentio de calice vini, qui est in manu Domini, vt Isaiæ 51. & Hiere. 25. Apocalyp. 16. & aliis locis, vi-

cis, videbimus conuenientiùs esse, vt calix hic tantũ in malam accipiatur partẽ pro diuina vltione & vindicta: neque contrarietatem habet, quod dicit calicẽ esse plenum misto vini meri. Potest enim vinũ esse purum, hoc est, alienum ab omni aquæ admistione, & tamẽ esse mistum, siue quia turbidum est & fœculentum, siue quia ex variis vini speciebus confusum. Hunc itaque calicẽ dicit esse in manu Domini, quia ex Dei dispensatione vnicuiq; sua merces contingit. Calicem autẽ vini, quia mentẽ inebriat & à sese alienat: Meri autẽ vini dicit, ad significandã diuinæ vltionis efficaciã: plenum autẽ misto, siue ad significandũ horrorem diuinæ vindictæ, sicut à turbido fœculento vino abhorremus, siue quia diuina vltio varias in se pœnas & calamitates continet.

c ET INCLINAVIT EX HOC IN HOC] Hebræa tantùm habent: Et effudit ex hoc s. calice. Augustini lectio habet, Et inclinauit ex hoc in hũc: & refert, hoc & hũc ad duo illa hominũ genera de quibus superiùs, hũc humiliat, & hũc exaltat. At Græca habent neutrum genus in τοῦτο εἰς τοῦτο Proinde cõuenit sic intelligere, vt indicat paraphrasis, nẽpe calicẽ hũc [illegible] Deũ inclinare, vt qui omnibus sufficiat impiis pœnis.

EGO AVTEM, &c.] Græcis nõ est annũciabo, sed ἀγαλλιάσομαι. hoc est, exultabo. Vnde Augustini lectio habet, gaudebo. Hebræa tamẽ [illegible] significat annũciabo. Vnde D. Hierony. vertit: Ego autẽ annũciabo. Ex hac ergo versione secundùm Hebraicã veritatẽ habemus, annũciabo, nisi fortè interpres noster apud Græcos legit nõ ἀγαλλιάσομαι, sed ἀπαγγελῶ. Certè cùm hic versus omnino videatur dici ex psona Prophetæ, & sequẽs versus etiã videatur dici ex eadẽ persona, ex qua iste: vt deudũ nõ sequens versus sic accipiẽdus sit vt Propheta dicat se cõfracturũ cornua peccatorũ, quia sua cõtinua admonitione, de qua superius meminit, & diuini iudicij cõmemoratione, impiorũ superbia sit repressurus, quomodo & Paulus se arma dicit habere potentia Deo, ad destructionem munitionũ, consiliáque destruere, & omnem altitudinem extollentẽ se aduersus scientiam Dei. f

In finem in laudibus Psalmus Asaph canticum ad Assyrios.

ARGVMENTVM PSALMI LXXV.

Præsens Psalmus eiusdem fere argumenti cum Psalmo 47. apertè satis ad literam celebrat præclaram aliquã [illegible] defectionem, qua suã Deus in Ierusalem potentiam demõstrarit, seq; præsidem ac Deum Iudæa declararit. Ea ex Psalmi verbis maxime videtur fuisse illa, quam de Assyriis sub rege Ezechia populo suo contulit, dum vna nocte centũ & octoginta quinque millia in exercitu Sennacherib obsidentis Ierusalẽ occidit. Quod & inscriptio Latinorum & Græcorũ codicũ indicat, in quibus legitur in titulo: ad Assyrium: quãuis ea verba in Hebræis nõ inueniãtur. Huius itaque victoriæ occasione Propheta canit hoc Psalmo defensam insigniter à Deo Ierusalem, atque in ea Dei præsentiam declaratã, dum ibi hostes ciuitatem oppugnantes sua virtute mirabiliter prostrauit, iustum de cœlo iudicium pro suis faciens, propter quod & potentiam eius sicut supereminẽtem omnibus ita vnicè formidabilem celebrat atque ad cultum & victimarum oblationem pro gratiarum actione populum Dei inuitat. Cùm autem temporalis illa liberatio ciuitatis Ierosolymitanæ figura fuerit eius, qua Ecclesiam suam quæ vera Ierusalem est & Sion, liberauit primùm ab obstinato eius hoste diabolo, per Sennacherib Assyrium adumbrato: deinde & à tyrannis multis Ecclesiam oppugnantibus, & qua postremum eandẽ liberaturus est in nouissimo die ab omnibus impiorum oppugnationibus, debet secundùm mysticum sensum Psalmus accipi, vt canticum Ecclesiæ fidelium celebrantis Dei potentiam & iustitiam in suis defensione & vindicatione ostensam, & ampliùs adhuc in nouissimo die ostendendam,

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Notus in Iudæa Deus: * in Israel magnum nomen eius.*

ROPTEREA quòd suam Deus in Iudæa potentiam cõtra hostes nostros mirabiliter declarauit, ob id celebris factus est in Iudæa, *& præclarum est nomen eius in Israelitico populo. Psal. 75.

*2 Et factus est in pace locus eius, * & habitatio eius in Sion.*

2 Iam declarauit omnibus gentibus, in Salem, quæ interpretatur pax, esse locũ suum in quo peculiariter habitat: & mansionem suam peculiariter esse in monte Sion ostendit, cùm hunc locum sic vnicè ab impiorum violentia immunem seruauerit.

*3 Ibi confregit potentias arcuum, * scutum, gladiũ, & bellum.*

3 Ibi enim confregit vires arcuum, vt nihil contra nos possent. Ibi con- a
fregit & hostium tela, quæ arcuum sunt vires: *scutum quoque, gladium, ac totũ denique bellum. Ibi sua virtute omnem hostilem apparatum dissoluit, & inanem reddidit, ac bellum contra eum excitatum cessare fecit.

4 Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis.

4 Cùm in maxima mœroris caligine degeremus, ac tetra desperationis nube circundati essemus, tu ab altissimis cœlorum montibus, qui ab initio semper firmi perstiterunt, luce tua nos mirabiliter & magnifice perfudisti, lætificando nos splendore auxilij & opis tuæ, quo tuo splendore sicut nos exhilarasti, * ita cõtrà per ipsum omnes hostes nostri corde valdè insipientes, velut oculis perstrictis conturbati sunt, cùm inopinatam & nobis auxilium & sibi exterminium cernerent, verè insipientes, vt qui te ibi resistere posse præsumerent.

** turbati sunt omnes insipientes * corde.*

*5 Dormierũt somnum suũ, * & nihil inuenerũt omnes viri diuitiarum in manibus suis.*

5 Dormierũt somnũ mortis, & morte illis immissa, ita elanguerũt, quomodo solet apprimens somnus omnes simul vires auferre, nec inuenerunt omnes viri isti, in diuitiis ac viribus suis confidentes, aliquid in manibus suis, quo se defenderent, & saluarent.

6 Ab increpatione tua Deus Iacob dormitauerunt qui ascenderunt equos.

6 Non autẽ à natura, non nostris viribus, sed per tuam increpationem, soloque tuæ seueritatis iussu omnipotenti factum est, vt mortem obierint hi, qui in equis suis & curribus, quos ascendere solebãt, cõfisi fuerant.

7 Terribilis es, & quis resistet tibi? ex tunc ira tua.

7 Vehementissime certe metuendus es tu, & solus meritò metuendus. Non enim est aliquis quantumuis potens, quantumuis multo exercitu instructus, qui resistere valeat tibi, ex quo tẽpore ira tua desæuire cœperit.

8 De cælo auditum fecisti iudicium,& terra tremuit, & quieuit.

8 E cœlo tu pro nobis protulisti iustum iudicium, illud omnibus genti-
bus audiri fecisti, cùm palàm cœlesti virtute pro nobis depugnasti cum c
tyrannis, *habitatores terræ timuerunt, & quieuerunt, nemine eorũ vel
mutire, vel sese mouere contra nos audente, aut valente.

9 Cùm exurgeret in iudicium Deus, vt saluos faceret omnes mansuetos terræ.

9 Cùm tu Deus post longam dissimulationem teipsum palàm proferres
ad proferendum iudicium cõtra malos, *vt liberos redderes à tyrannide
illorum pios qui degunt in terra: Quod & ipsum consummatissimè factũ
rus es in nouissimo tui iudicij die, quando re aduenientè in mundũ ad vin
dicandũ omnes pios ab impiorũ violẽtia, omnes habitatores terræ timo-
re magno adeò cõmouebuntur, vt contra nihil mutire vel tẽtare audeãt.

*10 † Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, *& reliquiæ cogitationis diẽ festum agent tibi.*

10 Sanè ex recogitatione huius liberationis homines pij laudabũt te, *&
ex memoria relicta ex hac recogitatione, te solenniter ac palàm celebra- f
bunt ac venerabũtur. † Indignabunda quoque, & malitiosa cogitatio ho-
stium nostrorum in laudem & confessionẽ nominis tui, ô Deus, conuer-
tetur & cedet. Nam iam hostes nostri, qui malum nobis cogitauerunt, vel
inuiti cogentur tuam potentiam confiteri, & nobis, omnibusq; gentibus
eorum impia machinatio iam frustrata, erit occasio magis laudandi no-
men tuum: & si quæ adhuc maligna cõtra nos cogitatio reliqua fuerit in
aliquibus hostibus nostris, hæc, conspecta tua potentia in nos declarata,
immutabitur, ac in solemnem tui venerationem conuertetur.

11 Vouete, & reddite Domino Deo nostro, omnes qui in circuitu eius affertis munera.

11 Vos autem omnes Israëlitæ, qui in circuitu Domini Dei, in medio ve-
strum existentis, habitatis, & afferre soletis ei munera, iam spontaneas
oblationes illi vouete, & cùm vouistis, persoluite vota.

*12 Terribili, & ei qui aufert † spiritum principum, *terribili apud reges terræ.*

12 Ei, inquam, vouete, qui meritò metuendus est. *qui, cùm vult, adimit
principibus omnem animositatem, †& ipsam quoque animam, qui proin
de meritò formidabilis est, etiam ipsis regibus terræ.

ANNOTATIONES.

a POTENTIAS ARCVVM.] Malè legerunt multi: potentias, arcum, vt sint distincti accusatiui, cùm legẽdum sit per genitiuum, potentias arcuum, vt habent libri correctiores. Græcis enim est, τὰ κράτη τῶν τόξων, pro quo apud August. legitur, fortitudines arcuum. Hebræa habent, sagittas arcus.

b ILLVMINANS TV, &c.] Græce est φωτίζεις σύ, illuminas tu, &c. In Hebræo tamen participium illuminans, quo modo si legatur, subaudiendum est verbũ, est.

c DORMIERVNT SOMNVM.] Frequens est, vt in scripturis somnus mortem significet. Verùm alibi ferè ideo mortem significat, quòd ex morte, sicut ex somno, homines exurgãt. Hic verò ob id quod sicut somnus languidum hominem facit, ita & mors.

d EX TVNC IRA TVA.] Plerique hanc partẽ separant à præcedente interrogatione, & intelligunt in hoc sensu: Ex tunc, hoc est, olim ira tua declarata est. Alij verò aliter. Verùm conuenientius fuerit cum præcedenti coniũgere interrogatione, quemadmodum facit Fœlix, & quotquot ex Hebræo quoque vertunt, hunc reddentes sensum quem habet paraphrasis. Fuisset autẽ sensus apertior, si addidisset interpres relatiuũ, quod apud Hebræos frequenter subticetur, hoc modo: Ex illo tẽpore quo ira sua, scilicet, sæuire cœperit.

c DE COELO, &c.] Ad literam quidem istud intelligendum est de iudicio, quod pro suo populo tum contra hostes fecerat liberans eũ ab iniustis oppressoribus. Tamen quoniam sequitur, vt saluos faceret omnes mansuetos terræ, respicere videtur Propheta ad nouissimum Dei iudicium, & sub speciali Dei iudicio, generale iudicium voluisse significare. Vnde B. Hierony. omnia hæc præterita per futurum reddit, hoc modo: de cœlo annũtiabis iudicium, terra timens tacebit, &c. porrò pro verbo, tremuit, Græcis est ἐφοβήθη, quod propriè est, timuit: sicut & Hebræum verbum non tremorem, sed timorem significat, quanquam tremor timoris inditium sit.

f COGITATIO HOMINIS, &c] Duos indicat sensus paraphrasis huius versus, quorum secundus Hebraicæ literæ magis consentit. Nam pro dictione, cogitatio, quæ hoc versu bis ponitur, dictio Hebraica furorem & iram significat, pro qua Septuaginta verterũt nomen ἐνθύμιον, quod quamuis communiter cogitationem significet, à θυμός tamen deriuatur, quod frequenter etiam ira significat, vt videri possit pro ira, vocabulum ἐνθύμιον Septuaginta vsurpasse.

g AFFERTIS MVNERA.] Græcis est δῶρα, hoc est, offerẽs munera, sic & Hebræa, & lectio quoq; quam sequitur Augustinus. Communis autẽ lectio in nostris codicibus relicta est ex Psalterio Romano.

In finem pro Idithum Psalmus Asaph.

ARGVMENTVM PSALMI LXXVI.

Præsentem Psalmum compositum fuisse occasione alicuius calamitatis, manifestè verba Psalmi testantur. Incertum tamen, an occasione calamitatis populi Israelitici, an ipsius, qui loquitur, Propheta. Et si de calamitate populi editus sit, rursus incertum de qua populi calamitate agat. Proinde generaliter accipiatur vt sit vox Prophetæ, qui in exemplum posterorum memorat quomodo in tribulatione mentis constitutus, quam siue ob suam causam siue ob populi sancti calamitatem patiebatur, sese gesserit: nempe quòd ad Deum confugerit, à quo & exauditus, fit, & quòd cùm molestis cogitationibus maximè nocturnis cruciaretur, rursum per memoriam facinorum Dei, quæ pro populo suo edidit, animam recepit & consolationem.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Voce mea ad Dominum clamaui: *voce mea ad Deũ & intendit mihi.*

1 EX ardentissimo affectu animi calamitatibus pressi clamaui
ad Deum voce mea, quæ testis erat intentissimi desiderij,
*voce, inquam, mea ad Dominũ constanter & cum fide cer-
tissima clamaui, neque repulit clamorem orationis meæ, sed
sua benignitate auscultauit mihi, exaudiens orationem meam.

2 Cùm

*2 In die tribulationis meæ Deum exquisiui manibus meis *nocte contra eum & non sum deceptus.*

2 Cùm tribularer, non ad humanum confugi auxilium, sed Deum mihi
inuocaui pro auxilio, nocturno tempore, quo mundanis omnibus curis a
vacuus erat animus, quo etiam aliis dormientibus, summum mihi oratio-
nis studium intercepit, expansis & sublatis in cœlum manibus meis steti
coram Deo, nec sum frustratus mea, quam habui in Deum, spe.

*3 Renuit consolari anima mea, *memor fui Dei & delectatus sum, *& exercitatus sum, & defecit spiritus meus.*

3 Tãtus autem fuit animæ meæ mœror, vt recusauerit admittere vllam
consolationem ab alio quouis quàm à Domino, quem solum sciui despe- b
ratis rebus meis subuenire posse, atque in quem solum spem meam collo
cauit: *quapropter memor fui Dei, & cogitans eius erga suos bonitatẽ &
potentiam, magna ex parte gaudio perfusus sum. * Cùm autem altera ex
parte longa meditatione animus meus exercitaretur, solicitè curãs quò-
nam pacto à tanta mœstitia, liberari possem, nec tamen euasionis ratio-
nem inuenirem, spiritus meus nimio mœrore in me propemodum de-
fecit.

*4 Anticipauerunt vigilias oculi mei, * turbatus sum, & non sum locutus.*

4 Oculi mei vigilando præuenerunt omnes nocturnas custodias, transi-
gentes, scilicet totam noctem insomnem præ nimia solicitudine, *cùm- c
que considerarem diuturnam meam calamitatem, nec rationem libera-
tionis aduerterem, adeò sum in meipso turbatus, vt ne loqui quidem am-
pliùs libuerit.

*5 Cogitaui dies antiquos, * & annos æternos in mẽte habui.*

5 Itaque reuolui animo tempora quę fuerũt ab initio seculi: *& annos
multorum seculorum superiorum rememorabar, in quibus cum tuis affli d
ctis semper benignè egisti.

*6 Et meditatus sum nocte cum corde meo. *& exercitabar, & scopebam spiritũ meum.*

6 Et nocturno tempore, ad meditandum ob quietem aptissimo, medita-
tus sum mecum solus, loquens cum corde meo, *animumq; meum variis
exercui meditationibus, nec spiritum meum permisi esse quietum, sed va
riis eum cogitationibus, quasi scopa quadam agitaui, nunc Dei terribilia
iudicia, nunc in suos clementiam, & in promissis seruandis iustitiam, nũc
calamitatum causas, aliaque multa discutiens.

7 Nunquid in æternũ proiiciet Deus? aut nõ apponet vt complacitior sit adhuc?

7 Itaque dixi in meditatione mea: Num in perpetuum sua cura & fauore
destituet nos Deus? & futurúmne est, vt placatiorem se nobis exhibeat vn
quam post hæc?

8 Aut in finem misericordiam suam abscindet à generatione in generationẽ.

8 Num in perpetuum solitam suã misericordiam abscindet à nobis per
omnes generationes?

*9 Aut obliuiscetur misereri Deus? *aut continebit in ira sua misericordias suas?*

9 Num obliuiscetur misereri Deus cui misereri & parcere propriũ est? e
aut si reprimet præ ira sua misericordias suas, ne vnquam eius varia gene
ra benignitatis illius sentiamus?

*10 Et dixi: Nunc cœpi, *hæc mutatio dexteræ excelsi.*

10 Post longam autem meditationem mecum habitam, ex perpensione f
diuinæ misericordiæ in spem confirmatus, dixi: Nũc de nouo cœpi fidere
Domino, omni pusillanimitate & desperatione abiecta: *hæc autẽ com-
mutatio à desperatione ad fiduciam in Deum ampliorem non meis viri-
bus peracta est, sed per potentiã altissimi Domini, qui sua clementia men
tem meam donauit iucunda confidentia. Ex perpensione item diuino- g
rum operum, quæ prius designauit, tandem dixi apud me: Nunc primum
incœpit intelligere quod hæc est mutatio dexteræ altissimi Dei, vt post-
quam suos ad tempus quasi iratus deseruit, mox eosdem sua potentia li-
beret, atque post iram det gratiam.

*11 Memor fui operum Domini, * quia memor ero ab initio mirabilium tuorum.*

11 Hinc autem facta est in me ea quam dixi mutatio, hinc & mutationẽ
dexteræ Dei auerti, quia memor fui operum Domini, q[illegible]æ superioribus
designauit seculis post extrema excidia & pe[illegible]ula [illegible] gaudiis
suos recreans semper, neque vnquam horum operum Domini memoriã
deponam, sed in futurum semper memor ero mirabilium operum tuorũ
Domine, quæ ab initio mundi semper operatus es.

*12 Et meditabor in omnibus operibus tuis: *& in adinuentionibus tuis exercebor.*

12 Et meditabor in omnibus operibus tuis, *in recogitandis tuis consi-
liis & rationibus, quibus tuis adesse soles, occupatus ero semper.

*13 Deus in sancto via tua. * quis Deus magnus sicut Deus noster? tu es Deus qui facis mirabilia.*

13 Cùm autem tua opera studiosiùs meditarer, ô Deus, deprehẽdi actio-
num tuarum rationẽ plenam esse sanctitate, nec aliquid in eis esse repre- h
hensibile: deprehendi quoque potentiæ tuæ magnitudinem. *Quis enim
ex diis gentium est magnitudine potentiæ cõferendus cum Deo nostro?
Tu certe solus es Deus qui admiranda designas, cuius solius potentia fit
quicquid mirabile contingit & magnificum in hoc mundo.

*14 Notam fecisti in populis virtutem tuam. * redemisti in brachio tuo populũ tuum filios Iacob & Ioseph.*

14 Notam ac celebrem fecisti in variis populis omnipotentiam tuam.
* redemisti enim e dura seruitute per tuam fortitudinem populum Israë-
liticum, qui & filij Iacob, qui eos genuit, & filij Ioseph, qui vt suos filios
in Ægypto eos nutriuit aliquandu, rectè dicuntur.

15 Viderunt te aquæ, Deus viderunt te aquæ, & timuerũt, & turbatæ sunt abyssi.

15 Aquæ maris rubri ob præsentiam & potẽtiam tuam, quasi eam vidis-
sent & sensissent, atque ob eam metu quodam perculsæ fuissent, ita aufu-
gerunt, relinquentes viam electis tuis: * visæque sunt abyssi maris nimio
terrore cõmotæ ab imperio tuo, dum relicto naturali suo fluxu, insolito
modo

modo starent solidæ ad dextram & sinistram.

16 Multitudo sonitus aquarum.
** vocem dederunt nubes.*

16 Magnus tunc erat sonitus aquarum sese diuidentium pro transitu g
populi tui,& rursum concurrentium pro submersione hostium,*magnus
item sonitus erat aquarum è nubibus descendentium copiosè,nubes edi-
derunt sonum tonitrui grauem,

17 Etenim sagitta tua transeunt:
** vox tonitrui tui in rota.*

17 Sed & grandines in modum sagittarum à te è cœlis copiosè decide-
bant ? * sonus tonitrui in ipsis curruum totis impetum fecit , subuertens
eas,atque in profundum demergens.

18 Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ,
** † commota est & contremuit terra.*

18 Emicauerunt in orbem terræ fulgura tua, * habitatores terræ intel-
ligentes quæ pro populo tuo operabaris , conturbati sunt & conterriti.
† Ipsis quoque inimicis populi tui visa est præ nimio horrore terra con-
cuti & commoueri.

19 In mari via tua,& semita tua in aquis multis:
** & vestigia tua non cognoscentur,*

19 Per ipsum inuium mare tu ambulasti ante populum tuum , & semi-
tas tibi delegisti in aquis plurimis , * neque vestigia tua postea cognosci h
potuerunt,aquis nimirũ in sese coniunctis atque vnitis,vt diuisionis nul-
la vestigia apparerent.Et adeò fuerũt alijs tua vestigia incognita , vt cùm
per tuas semitas Ægitij tentarent incedere,ilico perierint suffocati.

20 Deduxisti sicut oues populum tuum in, manus Moysi & Aaron.

20 Non aliter quàm pastor solet gregem sibi commissum , tu illo tem-
pore ex Ægypto per mare rubrum deduxisti populum tuum, * per mini-
sterium Mosis & Aaron.

ANNOTATIONES.

a MANE VENI MATVTINIS,&c.]Pro contra cũ, Græcis est ἐναντίον αὐτοῦ , quod magis cõuenit huic loco,vt vertatur , coram eo, quomodo habet Augustini lectio. Itaque contra hîc accipi debet pro,è regione,hoc est,coram.

b ET EXERCITATVS,&c.]Græcis est. ἠδολέσχουν, verbum,scilicet deriuatũ à nomine ἀδολεσχία, quod propriè significat sermonem superfluum & nugacitatem. Vnde vbi nos postea habemus : Narrauerunt mihi iniqui fabulationes:Græcis est hæc dictio ἀδολεσχία locata hâc significationem habet lectio Augustini , & garriui. Eadẽ tamẽ dictio aliquando in meliorem partem accipitur simpliciter pro meditari , & secũ pressè cogitare, vertitq́; noster interpres eã persæpe per exerceri vel exercitatũ esse, vt hoc loco,& mox postea: Et exercitabar. Et rursum adinuẽtionibus tuis exercebor. Et Psal. 118. In mãdatis tuis exercebor. Et, Seruus tuus exercebatur in iustificationibus tuis.Hæc ergo aliáque similia loca accipiẽda sũt de exercitatione,quæ in meditatione cõsistit & cogitatione, nõ ea quæ est in operatione virtutũ.

c ANTICIPAVERVNT, &c.]Intelligunt quidam hanc partẽ,vt sit sensus:oculi mei præuenerũt consuetas vigilias hominũ,boc est, antequã alij inciperent euigilare,ego excusso somno ad te vigilare cœpi At dictio nõ solùm Hebræa,sed etiam Græca nõ significat tales vigilias , sed quomodo nox apud militantes solet distribui in quatuor vigilias,boc est,statuta vigilandi tẽpora, de quasibus vigilijs aliquoties fit mẽtio in Euangelijs. Est enim Græcè προκατελάβοντο φυλακὰς,hoc est,præoccupauerunt vel præuenerunt custodias,hoc est,nocturno tẽpore vigilare cœpi ante vigiliarum custodes,quo significat se totas noctes insomnes duxisse.

d ET SCOPABAM, &c.] Græca aliter habent , καὶ ἔσκαλλε τὸ πνεῦμά μου,hoc est,& fodiebat spiritus meus,sic & Hebræa.Noster tamẽ interpres sensum probè reddit. Spiritum enim fodere, nõ est aliud quam spiritum peruestigare,& de re aliqua inquirere , quod idem est cum eo,quod scopere vel scopare spiritum,hoc est,varia cogitatione quasi scopa quadam mẽtem agitare, solemus enim perdita scopando quærere. Augustinus legit : & scrutabar spiritum meum.D. Hieronymus interpretatur,scopebam,hoc est,fodiebam tanquam agrum.

e A GENERATIONE, &c] Ante hæc verba plus est in Græcis & Hebræis.Sic enim habent Græca συνετέλεσεν ῥῆμα ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν,hoc est,consummauit verbũ à generatione in generationẽ & est sensus : Non iam ab omnibus generationibus abstulit,& irritũ fecit sermonem suum, quo pollicitus est se consolaturum mœstos ipsum inuocantes.

f DEVS IN SANCTO, &c.] Præterea sensum huius partis,quem explicat paraphrasis,sunt qui eam intelligunt ablatiuus, sancto pro Dei sanctuario accipiatur, sicut ferè semper accipitur,&.in sancto, construatur cũ nomine,Deus & accipiatur oratio imperfectè prolata à Propheta:qui Dei vias considerans , nimis stupefactus sermonem ediderit imperfectum, quemadmodum fieri solet in his qui magna rei alicuius admiratione detinẽtur. Itaq; iste erit sensus:O Deus qui in sancto habitas, via tua,scilicet,summè est admiranda:cui intelligentiæ optime conuenit quod sequitur quis Deus magnus ,sicut Deus noster.

g MVLTITVDO SONITVS, &c] Hæc pars vel separatim accipi potest,vt subintelligatur verbum,fuit, vel,vt fit in Græcorum codicibus , oppositiuè coniungi cum nominatiuo(Abyssi)qui ponitur in versu præcedẽti,vt sit sensus:Abyssi,hoc est,multitudo sonitus aquarũ turbata est Si autem separatim accipiatur indifferenter accipi potest vel de aquis maris rubri,vel de aquis pluuialibus cũ impetu & fragore super Ægyptios demissis.

Intellectus Asaph.

ARGVMENTVM PSALMI LXXVII.

Considerans Propheta Dei esse preceptum,vt patres memoria posterorum Dei facinora commendarent , præsenti Psalmo prolixe repetit opera Dei,quæ à patribus accepit gesta a liberatione ex Ægypto vsque ad tẽpora Dauidis.Itaque canit quomodo quemlibet incredulum populum Israeliticũ varijs editis signis ex Ægypto eduxerit, tum in deserto continuò se irritantem beneficijs cumularit,deinde filios eorũ qui ex Ægypto educti fuerant,in terram promissam induxerit,eiectis indigenis:in qua etsi prouocantes se sæpe grauiter afflixerit , ac tandem in signum maximæ iræ cum ipsorum ingenti clade,arcam quoque eripi passus fuerit tempore Heli sacerdotis:iterũ tamen respexit,dato rege Dauide,& instaurata religione Ierosolymis.Hæc autem omnia eo fine canit,vt ex recordatione diuinorum operum populum erudiat,& instituat ad obseruationem legis diuinæ,ne incredulorũ patrum exempla filij sequantur,sed potius vestigijs Dauidis a Deo electi insistant.& vt ostẽdat regnũ Israel diuina electione non ad tribũ Ephraim sed ad tribũ Iuda,ipsumq́; Dauidem pertinere, ac cultum diuinum non amplius in Silo,sed in monte Sion exhibendum esse.Vocat autem Propheta cãticum istud,legem, quòd sit rectæ vitæ institutio,quæ ex pressa operũ Dei consideratione nascitur: Parabolas quoque & propositiones, seu(vt significantiùs

ficantiùs Græca habent problemata, quòd contineat graues & sapientia fecundas sententias, atque à vulgi intelligentia alienas: quodq́; ex similitudine antiquorum sanctorum erudire velit suum populum. Deinde quod in his rectè adumbrentur, quæ ad populum noui Testamenti & Christum pertinent. Quia autem Euangelista Matthæus capite decimotertio, principium huius Psalmi in Christo adimpletum testatur, intelligendum est ipsum adducere testimonium illud non secundùm primum eius sensum, sed secundùm mysticum, vt frequenter in nouo Testamento ea quæ de alijs ad literam dicta sunt, Christo accommodantur, tanquam ei propria, siue quia in his Christus figuratus erat, siue quòd excellentiori, & peculiari quodam modo ea Christo competant. De cuius etiã regno sub typo Dauidis in fine Psalmi huius vaticinatur Propheta, sicut & in principio de se ea dicit, quæ in Christum absolutissimum doctorem peculiariùs quadrant.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*Attendite popule meus, legẽ meã, * inclinate aurem vestram in verba oris mei.*
2 Aperiam in parabolis os
a *meum, * loquar propositiones ab initio.*
*3 Quanta audiuimus & cognouimus ea, * & patres nostri narrauerunt nobis.*
4 Nõ sunt occultata a filijs eorũ in generatione altera.
5 Narrantes laudes Domini, & virtutes eius, & mirabilia eius quæ fecit.
*6 Et suscitauit testimonium in Iacob, * & legem posuit in Israel.*
*7 Quanta mandauit patribus nostris nota facere ea filijs suis, * vt cognoscat generatio altera.*
8 Filij qui nascentur, & exurgent, & narrabunt filijs suis.
*9 Vt ponant in Deo spem suam, * & non obliuiscantur operum Dei, * & mandata eius exquirant.*
*10 Ne fiãt sicut patres eorũ. * generatio praua & exasperans,*
*11 Generatio quæ non direxit cor suum, * & nõ est creditus cum Deo spiritus eius.*
*12 Filij Ephraim intendentes & mittentes arcum, * conuersi sunt in die belli.*
*13 Non custodierunt testamentũ Dei: * & in lege eius noluerunt ambulare.*
*14 Et obliti sunt benefactorum eius, * & mirabilium eius quæ ostendit eis.*
15 Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Ægypti, in campo Taneos.
*16 Interrupit mare, & perduxit eos: * & statuit aquas quasi in vtre.*
*17 Et deduxit eos in nube diei, * & tota nocte in illuminatione ignis.*
[illegible] interrupit petrã in eremo [illegible] vt [illegible] multa.
*19 [illegible] d[illegible]etra, & eduxit tanquam flumina, aquas. 20 Et apposuerunt adhuc peccare ei, * in iram prouocauerunt [illegible] in inaquoso.*

I popule attendite ad doctrinam meam, * præbete aures
vestras sermonibus meis quibus dicturus sum, quę & prosint omnibus, & diligentem requirant auditorem.
2 Commemorabo enim ea quæ sunt abstrusa & parabolica, * è plenitudine meditabundi cordis, loquar ea quæ
sunt quasi ænigmata quædam obscura, & pene incredibilia quæ contigerunt superioribus seculis.
3 O quàm sunt & multa & magna Dei opera quæ audiuim9, & certò vera a
esse scim9. * Maiores enim nostri, & verbo & scriptis narrauerũt ea nobis.
4 Non permiserunt ea esse posteris suis occulta in generatione, quæ post
eos ventura erat.
5 Sed narrauerunt laudes Domini, & potentissima eius opera, ac mirabi b
lia eius facinora, quæ ille designauit plurima.
6 Fecerunt autem illi hoc ex Domini mandato, nam cõstituit Dominus
præceptum filiis Iacob, * & legem posuit in populo Israëlitico.
7 Vt nota facerent omnia ea filiis suis, quæcunque mandauit ipsis patribus nostris, * vt sic ea quæ Deus vel pro suo populo mirabiliter egit, vel
ab eo fieri voluit, generatio post eos ventura cognosceret.
8 Filij, scilicet, qui post eos nascerentur, & vt hi quoque vbi exorti fuerint atque adulti narrarent eadem posteris suis.
9 Vt per huiusmodi diuinorum tum mandatorum, tum operum narrationem, discant semper posteri omnem suam fiduciam collocare in solo
Deo, & non excidant memoriæ eorũ mirabilia opera Dei, perq́; horũ iugem memoriã studeant semper mandata eius & intelligere & obseruare.
10 Ne in malitia & diuina vltione fiant similes progenitoribus suis, * qui
fuerũt generatio praua, ad iracundiã Deũ suis sceleribus semper prouocãs.
11 Generatio quę nõ fecit rectũ cor suũ, * nec vnquam ex animo credidit
Deo, semper diffidens, in necessitate quauis de eius potentia ac bonitate.
12 Ecce enim filij Ephraim, etsi in bello fortissimi & peritissimi rei belli d
cæ, gnari intendere arcum, & mittere sagittas ex eo, * tamen frequenter
tempore belli terga verterunt hostibus suis, inferiores facti eis quibus solebant esse superiores.
13 Idq́; ob id Domino permittente eis contigit, quod non perstiterint in
pacto inito cum Deo, * & secundùm legem à Deo ipsis præceptam viuere noluerint.
14 Et obliti sunt beneficiorum eius, & mirabiliũ operum eius, quæ nota
fecit eis per patrum suorum narrationem.
15 Ipse enim, spectantibus patribus eorum, designauit mira in terra Ægy
pti, in agro Taneos vrbis regiæ & Metropolitanæ, coram rege Moyses &
Aaron sacra edidere miracula.
16 Inde cùm eos educeret ex Ægypto, diuisit mare rubrum, & per illud e
sicco pede traduxit eos, * & stare fecit aquas sua natura fluidas, quasi in
vtre conclusæ essent.
17 Et deduxit eos in omnibus viis eorum, per diem quidem cum colum- f
na nubis, qua contra ardorem solis obtegebantur: * per totã verò noctem
lumine igneæ atque lucentis columnæ, qua noctis tenebras depellebat.
18 Fidit in gratiam eorum arentes petras in ipso deserto, * & ex eis aquarum potum suppeditauit ipsis tam copiosè, ac si fuissent in magna aquarum profunditate.
19 Et eduxit aquam de petra, eduxit, inquam, aquas tam copiosas, vt æquare potuerint fluuios maximos.
20 Et cùm tam multa & magna pro ipsis Deus edidisset, nihil tamen his
omnibus facti sunt meliores, sed prioribus suis peccatis noua adiecerunt
peccata. * & ad iram prouocauerunt altissimum in ipsa vastissima solitudine, in qua nulla ratione viuere poterant, nisi beneficio eius.

21 Ipsi

38 Cùm occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, & diluculò veniebant ad eum.

*39 Et rememorati sunt, quia Deus adiutor est eorũ, * & Deus excelsus redemptor eorum est.*

*40 Et dilexerunt eum in ore suo, * & lingua sua mentiti sunt ei.*

*41 Cor autem eorum non erat rectum cum eo, * nec fideles habiti sunt in testamento eius.*

*42 Ipse autem misericors est, & propitius fiet peccatis eorum, * & non disperdet eos.*

*43 Et abũdauit vt auerteret iram suam, * & non accendit omnem iram suam.*

*44 Et recordatus est quia caro sunt: * spiritus † vadẽs & non rediens.*

*45 Quoties exacerbauerunt eum in deserto: * in iram concitauerunt eũ in inaquoso.*

*46 Et conuersi sunt, & tentauerunt Deum: * & sanctum Israël exacerbauerunt.*

47 Non sunt recordati manus eius die qua redemit eos de manu tribulantis.

48 Sicut posuit in Ægypto signa sua: & prodigia sua in campo Taneos.

*49 Et conuertit in sanguinem flumina eorum, * & imbres eorum ne biberent.*

50 Misit in eos cynomiam & comedit eos rana, & disperdidit eos.

*51 Et dedit ærugini fructus eorum: * & labores eorum locustæ.*

*52 Et occidit in grandine vineas eorum, * & moros eorũ in pruina.*

*53 Et tradidit grandini iumenta eorum: * & possessiones eorum igni.*

*54 Misit in eos iram indignationis suæ, * indignationem, & iram, & tribulationem, immissiones per angelos malos.*

*55 † Viam fecit semitæ iræ suæ, * & non pepercit à morte animabus eorum, & iumenta eorum in morte conclusit.*

56 Et percussit omne primogenitum in terra Ægy-

38 Quotiescunque percutiebat eos, inuocabant Dei misericordiam, & deposita prauitate meliora promittebant, * & valde soliciti ad placandum sibi Dominum, manè surgentes supplices fiebant ei.

39 Tunc enim vexatione dante intellectum, cùm priùs Dei & beneficiorum eius immemores essent, cœperunt recogitare quòd Deus adiutorem se illis sæpe exhibuit, * & quòd Deus excelsus, liberator eorum, qui ex Ægyptiaca seruitute eos redemerat.

40 Et hæc in suis malis recogitantes, simulauerunt quidem ore suo se diligere Deum, collaudantes eum ore suo pro perceptis beneficiis: * & linguis suis mentiebãtur ei, ficto animo promittentes se seruaturos quæcunque præcepisset.

41 Cor autem eorum non erat syncerum erga illum, * quia non perstiterunt firmiter in pacto, quod pepigerant cum eo, non seruantes bona fide quæ promiserant: quod manifestum signum fuit, non ex animo locutos eos fuisse quæ promiserunt.

42 Quamuis autem tales essent, quales iam eos depinxi, ipse tamen Dominus, quoniam ex sua natura misericors est, ideo sua misericordia propitius fuit peccatis eorum, * non enim funditus perdidit illos, quemadmodum promeriti fuerant.

43 Sed multus in eo fuit, vt auerteret ab eis cõmeritam suam vltionẽ, mitigando multùm iram suam, * & non excitauit in eis omnem suã indignationem, quam meritò potuisset, sed multùm valde de ea remisit.

44 Attendit enim quòd non essent spiritus purus, & immortalis, sed
quòd essent ex carne variis & stultis concupiscentiis obnoxia, * & ex
spiritu, qui cum ad mortem semper properet, ad eandem tamen corporis
vitam non est ampliùs reuersurus: † ex spiritu quoque, qui cum suapte k
natura ad deteriora semper prolabatur, redire tamen à malo ad bonum per sese non potest. Hanc itaque naturæ humanæ infirmitatem, instabilitatem, & breuitatem considerans Dominus seipsum frequenter cohibuit, ne, quam potuisset, peccantibus vltionem infligeret.

45 Sanè valde frequenter irritauerunt eum suis murmurationibus, incredulitate, aliisque peccatis in deserto: * ad iram prouocauerunt eum sæpenumero in sicca illa solitudine.

46 Post peractam etiam pœnitentiam, mox reuersi ad ingeniũ, iterum tentare cœperunt Dominum quàm potens esset, * & Deum, qui sanctificat Israëlem, exasperauerunt sua incredulitate

47 Non fuerunt memores, nec aduerterunt Dei potentiã, quam ostendit eo tempore, quo per admiranda prodigia liberauit eos de potestate opprimentis eos Pharaonis. Ex hac enim potentia Dei tunc declarata, facilè intelligere potuissent, Deum, quiduis pro suorum salute posse.

48 Non aduerterunt, inquam, quomodo ediderat in Ægypto varia miracula suæ potentiæ manifestiua, * signa & prodigia, quæ fecit in agro vrbis regiæ Taneos.

49 Mutauit enim in sanguinem flumina eorum, * manationes aquarũ l
ab imo, dum foderẽt, scaturientes, vt non esset Ægyptus quod biberent. *Prima*
50 Misit in eos omnis generis muscas, quæ momorderunt eos, * misit *Plaga*
& ranas, quæ vexauerunt eos. *Exod. 7.*
51 Et dedit ærugini fructus eorum: * & terræ fruges, pro quibus pa- m
randis magnum laborem impenderant, tradidit locustis consumendas. *4. Plaga*
52 Et perdidit grandine vineas eorum: * & sycomoros, quorum in *Exod. 7.*
Ægypto est copia, perdidit pruina, quæ ita inimica est moris, sicut gran- n
do vineis. *2. Plaga*
53 Et tradidit grandini iumenta eorum perdenda: * & quicquid possi- *8. Plaga*
debant tradidit carbonibus ignitis, qui cum grandine permisti contra *Exod. 10.*
naturam fuerant. *7. Plaga*
54 Postremùm autem post multas plagas, per ministerium Mosis im- *Exod. 7.*
missas Ægyptus, misit in eos maximam suæ seueritatis & excandescentiæ vltionem, * indignationem, iram, & tribulationem, quam immisit eis per angelos, secundùm Dei præceptum pessime eos percutientes, & ob id valde malos Ægyptus.

55 Parauit iræ suæ viam ad incedendum per eam, nam percussurus per Angelos suos Ægyptiorum primogenita, præscripsit iræ suæ viam, per quam incederet, prohibens eam a domibus Hebræorum consignatis. † Iræ quoque suæ tum viam fecit, laxans suæ seueritatis omnes habenas, ita vt sine omni impedimento aut retinaculo procederet contra Ægyptios, * & iam non ampliùs (vt in prioribus plagis fecerat) parceret animalibus eorum à morte, & iumenta quoque eorum interficeret.

56 Itaque occidit omne primogenitum in terra Ægypti, * hoc est, pri-

pit, primitias omnis laboris
eorũ in tabernaculis Cham.
57 Et abstulit sicut oues
populum suum.
** & perduxit eos tanquam*
gregem in deserto.
58 Et deduxit eos in spe,
& non timuerunt. & ini-*
micos eorum operuit mare.
59 Et induxit eos in montẽ
*sanctificationis suæ * montẽ*
quẽ acquisiuit dextera eius.
60 Et eiecit a facie eorum
gentes:
** & sorte diuisit eis terram*
in funiculo distributionis.
61 Et habitare fecit in ta-
bernaculis eorũ trib⁹ Israel.
62 Et tentauerunt, & ex-
acerbauerunt Deum excel-
*sum: * & testimonia eius*
non custodierunt.
63 Et auerterunt se, & nõ
seruauerunt pactum: quem-
admodum patres eorum,
** conuersi sunt in arcum*
prauum.
64 In iram concitauerunt
eum in collibus suis: & in*
sculptilibus suis ad æmula-
tionem eum prouocauerunt.
65 Audiuit Dominus, &
spreuit, ad nihilum rede-*
git valde Israel.
66 Et repulit tabernacu-
*lum Silo, * tabernaculum*
suum, vbi habitauit in ho-
minibus.
67 Et tradidit in captiui-
tatem virtutem eorum,
** & pulchritudinem eorum*
in manus inimici.
68 Et conclusit in gladio
*populum suum, * & hære-*
ditatem suam spreuit.
69 Iuuenes eorum come-
*dit ignis. * & virgines eo-*
rum non sunt lamentatæ.
70 Sacerdotes eorum in
gladio ceciderunt.
** & viduæ eorum non plo-*
rabantur.
71 Et excitatus est tan-
quam dormiens Dominus.
** tanquam potens crapu-*
latus a vino.
72 Et percussit inimicos
suos in posteriora,
** opprobrium sempiternum*
dedit illis.
73 Et repulit tabernacu-
*lum Ioseph · * & tribum*
Ephraim non elegit.
74 Sed elegit tribum Iuda,
** montem Sion, quẽ dilexit.*
75 Et ædificauit sicut vni
cornium sanctificium suum
in terra: quam fundauit in
sæcula.

mitias omnis laboriosissimi partus eorum in habitaculis Ægyptiorum, patris sui Chan impietatem imitantium.
57 Hisque percussis, eduxit illinc populum suum, non aliter quàm pa-
stor oues: * & perduxit eos tanquam gregem per loca deserta.
58 Et deduxit eos per mare cum [illegible] sita in Deum fiducia, & nõ timue- p
runt, quamuis & maris aquas viderẽt sibi ad latera, & hostes post tergum insequentes, * quos, ipsis per mare securè transeuntibus, mare cooperuit, ita vt ne vnus quidem superesset.
59 Et induxit eos in loca mõtosa quæ ipse sibi ad inhabitandũ sanctifi-
cauerat, * loca, inquam, montosa, quæ [illegible] comparauit sibi potentia sua.
60 Et eiecit, ipsis ingredientibus, ex eo loco gentes impias, quæ eum locum longo tempore possederant. * & per sortem diuisit eis terram, quasi per funiculum, quo [illegible] soler & distribui terra.
61 Et habitare fecit ipsas tribus Israel in habitaculis eorũ q expulsi fuerãt.
62 Rursum tamen tentauerunt & irritauerunt Deum, qui est super omnia, * & præcepta eius, quibus suam ipsis voluntatem contestatus fuerat, non obseruauerunt.
63 Et auerterunt se à Deo, & non seruauerunt pactum quod cum Deo pepigerunt: sicut nec patres eorum in deserto seruauerũt sub duce Mose, * conuersi sunt à suo pacto ad similitudinem arcus praui & obliqui, qui inter iaculandũ illico vertitur, ita vt aliò feriat quàm fuerat expectatũ. Sic enim & ipsi mox alios sese Deo exhibuerunt quã promiserãt, & quã ab eis fuerat expectatum: ad aliud conuersi, quam, ad quod dirigebãtur.
64 Ad iracundiam concitauerũt eum per altaria & lucos, quos in editis locis sitos frequentabant · † & per statuas, quas sibi fecerant Deos, ad iram vehementer eum prouocauerunt.
65 Audiuit Dominus, & intellexit omnia illorũ scelera, quæ ad Deum pro vindicta clamitabant: * & qui prius Israeliticum populum præ aliis magnifaciebat, iam offensus vilem eum habuit, * eumque iam pro nihilo habuit, & valde humiliauit, dans eum in manus inimicorum.
66 Iratúsque repudiauit tabernaculum quod erat illi primitus in Silo, * tabernaculum, inquam, suum, in quo inter homines ipse cœli Dominus habitare dignatus erat.
67 Capi enim permisit ab hostibus Philisthæis arcam fœderis, quę erat Israelitis velut eorũ robur, per quod ob Dei præsentiã in ea, contra inimicos semper fortes erant, * & ornamentum illud arcæ, qua populus ille non parum ornabatur, Dominus in potestatem hostium venire permisit.
68 Et gladio cadere fecit populum suum, & quem prius in suam hæreditatem elegerat, iam contemptibilem habuit, sua protectione & defensione eum destituens.
69 Sæua vis belli, & gladius in modum ignis omnia deuorantis, absumpsit adolescentes eorum & virgines eorum occisas, aut in captiuitatem abductas, sublatæ sponsis priuatas (quæ ob sterilitatem defleri solent) non erat qui lugeret, eo quòd commune omnibus esset malum.
70 Sacerdotes eorum Ophni & Phinees gladio ciciderunt in bello, q
* & viduæ eorum simul præ dolore ob auditam maritorũ mortem morientes, non habebant qui eas pro more plorarec, ob communem omnium rerum perturbationem.
71 Tandem autem post longam dissimulationem Dominus ad similitudinem hominis dormientis, qui à somno completo exurgit, excitatus est ad auxilium populi sui, & vindictam hostium: * tanquam fortis aliquis miles, cuius fortitudini accedit vt vino sit liberaliter exhilaratus & repletus, qui ob id fortiùs ac impetuosius quam anteà prælia aggreditur. Ita enim & Deus fortissimus quidem, sed tamen indignatione contra hostes suos magis accensus, ad vltionem eorum vehementior exarsit.
72 Et percussit inimicos suos in naribus, * atque hac plaga infami ignominia affecit illos, quam nunquam eluere potuerunt.
73 Cum autem iam arca captiua reduceretur, & placatus Dominus regem populo suo deligere vellet, qui ipsum defenderet, spreuit familiam Ioseph, * & tabernaculum illud antiquum, in quo priùs in Silo, in sorte Ephraim habitauit, & tribum Ephraim non amplius elegit sibi in arcæ habitationem, nec in regiæ dignitatis solium.
74 Sed ad hęc elegit tribũ Iuda, * & in ea tribu montẽ Siõ, quẽ ab initio peculiariter semper dilexit, & in suam peculiarem habitationem delegit.
75 In hoc monte construxit sibi ædem sanctã, similem palatiis magnorũ r
principum, qui sua altitudine & potentia vnicornibus assimilãtur: extruxit autem in ea terra, quam in perpetuum pro sua domo fundauit, volens eam perpetuam sibi habitaculi esse fundamentum & sustentaculum.

76 Et

*76 Et elegit David servum suum, & sustulit eum de gregibus ovium: * de post fœtantes accepit eum.*
77 Pascere Iacob servum suum, & Israel hereditatem suam.
78 Et pavit eos in innocentia cordis sui:
** & in intellectibus manuũ suarum deduxit eos.*

76 Et elegit è tribu Iuda in regem populi sui David servum suum, & abstulit eum de gregibus ovium, quas pascebat: * a fœtis ovibus quas sectabatur, avocavit eum.
77 Vt qui priùs oves pavit, pasceret Iacob servos suos, & filios Israël, quos in hæreditatem suam sibi elegerat.
78 Nec malè functus est commisso sibi officio, pavit enim eos in simplicitate & synceritate cordis sui, nihil aliud spectans quàm commoda & salutem populi sibi commissi, * & actionibus summa prudentia dispositis gubernavit eos: quæ duo boni regis sunt munera, nimirum ut synceto sit in suos corde, & res gerendas summa cum prudentia instituat.

ANNOTATIONES.

a VANTA AUDIVIMUS, &c.] Obscuritatem facit nomen, quanta, hic bis positum, pro quo apud Hebræos ponitur relativum, unde vertunt: quæ audivimus, & quæ mandavit, &c. Septuaginta tamẽ pro hoc relativo solent aliquoties transferre nomen ὅσος, quantus, ut Psal. 70. Quantas ostendisti mihi tribulationes, &c. pro quo ex Hebræo Hieronymus: Qui ostendisti mihi, &c. Dictio tamẽ apud Græcos posita ὅσα, non tantùm, quanta significat, sed etiã quæcunq;. Unde verti posset, quæcunque audivimus, & quæcunq; mandavit, &c. Et ad hunc sensum etiã nostra litera aptè reduci potest, ut, quãta, accipiatur pro quæcunque, & versus iste, quanta audivimus, &c. non accipiatur interrogativè aut admirativè, sed infinitè, & tunc hic erit sensus: quæcunque audivimus, &c. hæc non sunt, pro non erunt, per nos occultata à filiis eorũ, sed erimus narrãtes laudes Domini, &c. quia Dominus ea præcepit fieri.

b SUSCITAVIT, &c.] Per testimoniũ & legem plerique accipiunt hîc significari universam legẽ Domini, & intelligunt hîc Prophetam incipere narrare Dei beneficia, inter quæ hoc fuit præcipuũ, quod legem suam Israëlitico populo traderet. Non enim fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestavit eis. Hic itaque quod sequitur: Quanta mandavit, &c. admirativè accipiunt, ut sit sensus. Valde multa sunt quæ mandavit Deus in lege sua patribus nostris, ut nota ea facerent posteris suis. Verùm hæc interpretatio nõ bene sequentibus versibus convenire videtur, in quibus satis significatur Prophetam loqui nõ tam de exaltandis Dei præceptis in lege traditis, quàm de operibus Dei cum dicat: ut non obliviscantur operum Dei. Unde rectiùs per testimoniũ & legem, intelligitur specialiter illud Domini præceptum, quod ponitur Deuter. 4. cap. dicente Domino: Ne obliviscaris verborum quæ viderunt oculi tui, & ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos, &c.

Psal. 147.

c NON EST CREDITUS CUM DEO, &c.] καὶ οὐκ ἐπιστώθη μετὰ τοῦ θεοῦ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, quæ sic verti possunt: Et non fuit fidelis cum Deo spiritus eius. Quod quamvis in eo etiam sensu accipi potest quem habet paraphrasis, tamen & aliter accipi potest conformiùs Hebræis, ut, fidelis, accipiatur pro firmus & stabilis, sicut Hebræis frequenter accipitur. Itaque sensus erit: Et non fuit spiritus eius cum Deo firmus, sed ad minimam occasionem statim ab eo defecit.

d FILII EPHREM.] Græca & Hebræa habent Ephraim, quomodo & Biblia quædam Latina Coloniæ olim impressa habẽt, ut meritò non Ephrẽ, sed Ephraim legendum sit. Dubium autem est, quando quod hîc dicitur contigit. Et sunt qui putãt eam historiam hîc notari, quæ ponitur 1. Paral. 7. ubi filij Ephraim dicuntur cæsi fuisse a viris Geth indigenis, quia descenderant, ut invaderent possessiones eorum. Verùm illud contigisse ante exitum ex Ægypto, manifestissimè ex eo constat, quia contigit ante mortem Ephraim filij Ioseph, quem ante exitum ex Ægypto mortuum fuisse satis constat vel ex 1. cap. Exodi. Hi autem filij Ephraim de quibus hîc fit mentio, filij fuerunt eorũ qui ex Ægypto educti fuerunt, quod patet ex eo quod sequitur: Coram patribus eorum fecit mirabilia, &c. Quo eodem argumento refellitur & eorũ sententia, qui putant Prophetam hîc loqui de ea strage, quæ describitur Num. 14. cùm scilicet filij Israël contra Domini voluntatem voluerũt ingredi terram promissionis. Proinde sunt qui putãt Prophetam hîc prophetice prædicere eam stragem, qua sub Abia Hieroboam cum suis cæsus est, ut scribitur 2. Paralip. 13. Filiorum autẽ Ephraim fieri peculiariter mentionem, eò quòd Hieroboam ex tribu Ephraim esset, propter quod in Prophetis aliquoties nomine Ephraim, decem tribus a domo David divisæ notantur. Sed huic intelligentiæ repugnat, quòd in principio Psalmi Propheta testatus est se narraturum ea quę ab initio contigerunt, non quæ postea ventura erant, ut interim omittamus, quod nec sequentibus istud conveniat. Itaque verisimiliùs illi dicunt, qui de illa strage illud dictum accipiunt, quæ facta est a Philisthæis, cùm arca Domini raperetur de quam tinc fusiùs canitur. Ideo autem filiorum Ephraim specialiter fieri mentionem, quòd arca Domini in Silo tum locũ haberet, atque ideo eam tribum primas partes in eo bello habuisse. Magis autem adhuc verisimiliter illi sentiunt, qui hoc versu non unã tantum stragem, sed plures notari intelligunt, eas scilicet quas Iudicum tempore varias à diversis hostibus acceperunt Israëlitæ propter impiorum pravitatem. Filiorum autem Ephraim nomine, omnes Israëlitas significat, eò quòd ea tribus numerosior esset, & ad bellum magis expedita. Quam sententiam recenset Euthymius Græcus.

e CAMPO TANEOS.] Quoniam Tanis regia in Ægypto fuit civitas, ideo plerique intelligunt hîc significari, miracula ea quæ coram Pharaone Moyses edidit, facta esse in civitate ea, & agro circumiacente. Alij per Taneos synecdochicè totam accipiunt Ægyptum ob agrorum fertilitatem.

f IN NUBE DIEI.] Genitivum ἡμέρας, interpres accepit, quasi tractus esset à νεφέλη, hoc est, nube, cum ex Hebræo constet accipi debere, ut sit genitivus temporis quando, qui vertendus fuerat per ablativum, die. Proinde per antiptosin rectè accepimus casum positum pro casu.

g TENTAVERUNT DEUM.] Varius est usus verbi, tentare, in scripturis. Est autem propria eius significatio, experimentum de aliquo sumere. sic Deus dicitur tentasse Abraham, & diabolus Christũ in deserto. Quoniam autẽ afflictionibus probantur homines, ideo tentatio frequenter pro afflictione ponitur. & inde tentare sæpe pro affligere, vexare, & molestare. Et rursum quoniam dum diabolus, vel mundus, aut caro pravis suis suggestionibus ad peccatum sollicitat, quoddam experimentum hominis sumitur, ideò etiam tentare accipitur pro sollicitare aut inclinare ad peccatum, in qua acceptione Iacobus dicit, Deum neminẽ tentare. Tentare autem Deum, quod in scripturis ferè semper accipitur in malam partem, duobus modis accipitur. Primò pro eo quod est periculum facere divinæ potentiæ & bonitatis præter necessitatem, quomodo hoc loco accipitur. Secundò generaliùs, pro eo quod est Deum irritare & exasperare: quomodo homo hominem tentare dicitur, quem molestat, & affligit quantum in se est. Atque in hac acceptione accipitur postea in eodem isto Psalmo.

h ET DISTULIT.] Communiter quidem oratio hæc intelligitur cum subintellectione, & distulit iram suam. Verum advertendum apud Hebræos poni verbũ quod irasci significat, pro quo in translatione Hieronymi ex Hebræo legitur in nostris libris: & non distulit. Verum apparet esse mendum, cùm negatio non habeatur in Hebræo. Septuaginta autem hic verterunt ἀνεβάλετο. Verbum autem ἀναβάλλεσθαι, significat quidem etiam differre & proferre, sed propriè significat reijcere à se: atque in hac significatione Septuaginta accepisse, satis patet ex eo quod cum postea in hoc eodem Psalmo dicitur: Audivit Deus & sprevit, pro verbo, sprevit, apud Hebræos idem ponitur verbũ, quod hoc loco: pro quo ibi Septuaginta transtulerunt ἐξουδένωσε, quod spernere, hoc est, a se abijcere significat. Proinde hic, distulit, accipi debet pro, abiecit, quemadmodum etiam secũdum

omnes accipiunt Psalm.88 cum dicit: Distulisti Christum tuum. Vbi in Hebræis & Græcis eadem ponuntur verba, quæ hoc loco.

i TRANSTVLIT, &c.] Liber Num non explicat speciem venti a Domino emissi, sed tantum ventum dicit à Domino egressum, coturnices attulisse. Hic verò dicitur Auster è cœlo sublatus, & superinductus Aphricus. Circa quod tamen dubitari potest, ab quo necesse fuit Austrum è cœlo auferri, vt Aphricus flaret, cum nō sint venti contrarij. Et sunt qui Aphricum hic imprudenter accipiunt pro vento Septentrionali Borea, qui Austro contrarius est, cùm dictio ea Hebræis, Græcis & Latinis nihil minùs significet. Est enim Aphricus, ventus medius inter Occidentalem & Australem, qui & Lybicus dicitur. Proinde aduertendum pro nomine, Austro dictionem Hebraicam significare ventum Orientalem. Vnde vertit Hieronymus Eurum, qui est vētus medius inter Orientalem & Meridionalem. hic ergo Auster accipi debet pro eo vento, qui ob id Auster dicitur, quod ad Austrum vergat. hic autē satis contrarius est Aphrico. Diuus Hieronymus eandem dictionem, quæ hic in Hebræo, vertit etiam alibi per Austrum, Ezechiæ scilicet cap 27. Ventus Auster contriuit te.

k SPIRITVS, &c.] Quis sit genuinus huius loci sensus, satis patet ex simili loco Psalm 102. Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet, &c. Spiritum ergo hominem semper properantem dicit non redire, siue quia non redibit ad eandem corporis vitam, siue quia non redit, permanente hoc rerum statu.

l IMBRES EORVM, &c.] Cum in Ægypto rari sint imbres, sed fœcundetur ager inundatione Nili vt scribit Plinius, cúmque de imbribus in sanguinem conuersis historia Exodi nihil memoret, rectius videretur riuos vel fluenta, quemadmodum ex Hebræo vertit Hieronymus. Id quoque tangit Augustinus, edisserens hūc locum: vel potius, inquit, manationes aquarum, sicut nonnulli meliùs intelligunt quod Græcè scriptum est, τὰ ὁμβρήματα, quas Latinè scaturigines dicimus ab imo aquas ebullientes. Foderunt enim Ægyptij, & sanguinem pro quis inuenerunt. Hæc Augustinus. Iam verò idem est nomen Latina, imber, quod Græcis ὄμβρος, siue ὄμβρημα. mutata litera o, in i. Proinde meritò intelligendum erit, quomodo exponit Augustinus. Dici-
• tur enim, ὄμβρος ab ὁμοῦ ῥεῖν. hoc est, à simul fluere, quod etiam conuenit aquis ab imo scaturientibus.

m MISIT IN, &c.] Pro nomine, cynomia apud Hebræos est ערב Arob, quod interpretatur Hieronymus & hoc loco, & in Exodo, omnis generis muscas. Alij, omnis generis feras. Proinde Hieronymus ad Sunniam & Fretillam, existimat corruptè legi cynomiam pro cœnomyam. Nam κυνόμυια Græcis est musca canina: κοινόμυια verò, communis musca. nisi velimus omnem muscam dictam esse cynomiam ob eius impudentiam.

n DEDIT, &c.] Ærugini s nulla fit mentio in Exodo. Est autem ærugo, proprie vitium æris, sicut rubigo & ferrugo ferri. Rubigo tamen etiam significat vitium segetum ex humore nimio contractum: atque in ea significatione plerique putant debere hic accipi æruginem. Confunditur enim sæpe differentia quæ est inter æruginem & rubiginem. Verùm Hebraica dictio proprie significat genus quoddam animalis arrodentis & vastantis segetes, quod Hieronymus & alij vertunt bruchum. Est autem bruchus, locustarum species, alis tamen carens. Hoc itaque animal aut simile accipi debet significari nomine æruginis, ob id quod segetes perdat sicut rubigo.

IMMISSIONEM, &c.] Incertum est an occisio primogenitorum, de qua hic potissimum fit mentio & aliæ plagæ Ægyptiacæ, inflictæ sint a Deo opera bonorum an malorum Angelorum. Nam & per bonos Angelos huiusmodi mala hominibus a Deo immitti patet & ex punitione Sodomitarum, & ex plaga exercitui Sennacherib illata, quā magis appatet factam per Angelum bonum quàm malum. Et videri quidem posset plagas omnes Ægyptiacas Angelorum bonorum opera inflictas, quia eorum opera satis constat ranas immissas, & aquam in sanguinem conuersam, vt bene hoc loco Augustinus ostendit. Nec obstat quod hic fiat mentio Angelorum malorum. Mali enim intelligi possunt non a malitia affectus, sed a malitia pœnæ. Vnde & Euthymius: Malos, inquit, eos appellat hoc in loco, quia pœnas inferunt & supplicia. Et ex Hebræo multi vertunt angelorum noxiorum vel nocentium. Notandum autem pro, immissionem, rectè verti potuisse legationem: Hoc enim significat dictio Hebraica. Ita & Græca ἀποστολὴ, significat, & bene conuenit Angelis, hoc est, nuntius. o

DEDVXIT, &c.] Quidam libri habent, eduxit: alij deduxit, sicut & notatur in glossa ordinaria. At, deduxit, legendum cum Augustino docent non tantum Hebræa sed & Græca, quæ habent ἀπήγαγεν deduxit. p

VIRGINES, &c.] Participium, lamentatæ, passiuè accipiendum esse docet dictio Græca ἐπενθήθησαν. Et Hebræum quoque verbum passiuum est, sed quod verti debet: non sunt laudatæ, epithalamiis scilicet, vt mos erat. Quo significatur virgines sponsis suis morte absumptis, non potuisse constitutis potiri nuptiis. In sequenti autem versu pro passiuo, plorabantur, magis conueniebat verbum actiuum, plorabant. Nam quamuis dictio Græca ἐκλαυσθήσονται vtramque significationem admittat, Hebræa tantum actiuam recipit. Itaque significatur viduas non fleuisse suorum maritorum mortem, sicut mos habebat, quod simul cum illis mortuæ essent præ dolore. q

ET ÆDIFICAVIT, &c.] In glossa ordinaria, & apud Lyranum legitur singulari numero, sicut vnicornis, & accipitur ab eis vt sit nominatiui casus, cùm ex Græcis constet singularem quidem numerum magis conuenire, sed in genitiuo casu. Habent enim ὡς μονοκέρωτος, tanquam ipsius vnicornis, Augustinus legit plurali numero vnicornium. & Hebræis est dictio pluralis, sed significans excelsa, scilicet palatia. proinde parum refert pluraliter legatur an singulariter. r

Psalmus Asaph.

ARGVMENTVM PSALMI LXXVIII.

Præsenti Psalmo Propheta sub persona populi Dei ad literam queritur de calamitate illata Hierosolymis à prophanis gentibus. Incertum autem an de ea qua sub Antiocho, an qua sub Nabuchodonosor contigit. Exposita itaque gentium infidelium impietate & crudelitate, orat vt diuina vltio à Dei populo auersa in pias gentes effundatur, Deiq; populus ab impiorum violentia liberetur. vt sic & impijs gentibus occasio blasphemandi Deum verum eripiatur, & Dei populo occasio laudandi Dominum offeratur. Est autem mysticè hic Psalmus, oratio conueniens Ecclesiæ, contra externos suos hostes infideles, quos vel ab initio passa est, vel etiamnum patitur, & quos maximè sub nouissimo Antichristo sentiet.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam,
** polluerunt templum sanctum tuum,*
** posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam,*

O DOMINE impiæ & infideles gentes iam inuaserūt eum locum, & populum, quem in tuam hæreditatem delegisti, * prophanarunt templum sanctum tuum, sine reuerentia illud vastantes, aut impijs ritibus contaminantes: * Ciuitatem tuam sanctam Hierusalem admodum magnificam olim, similem fecerunt tugurio extructo ad pomorum custodiam, quod post decerptos fructus mox deseritur & destruitur. Ita enim & nunc inclyta olim tua ciuitas & plena populis, ædificiis dirutis & incensis, in aceruos lapidum redacta, ab omnibus deseritur. Psal.78.

2 Dede-

2 Posuerunt morticina ser-
uorũ tuorum escas volatili-
*bus cœli, * carnes sanctorũ*
tuorum bestijs terræ.
3 Effuderunt sanguinẽ eo-
rum tanquam † aquam in
*circuitu Ierusalem, * & nõ*
erat qui sepeliret.
4 Facti sumus opprobrium
*vicinis nostris, * subsanna-*
tio & illusio his qui in cir-
cuitu nostro sunt.
5 Vsquequo Domine ira-
*sceris in finem? * accẽdetur*
velut ignis zelus tuus?
6 Effunde iram tuam in
gentes, quæ te non nouerũt:
** & in regna quæ nomen*
tuum non inuocauerunt.
7 Quia comederunt Iacob,
& locum eius desolauerũt.
8 Ne memineris iniquita-
tum nostrarum antiquarũ,
** citò anticipent nos mi-*
*sericordiæ tuæ * quia pau-*
peres facti sumus nimis.
9 Adiuua nos Deus saluta-
*ris noster, * & propter glo-*
riam nominis tui Domine
libera nos, & propitius esto
peccatis nostris propter no-
men tuum.
10 Ne fortè dicant in gen-
tibus: Vbi est Deus eorum?
** & innotescat in nationi-*
bus coram oculis nostris.
11 Vltio sanguinis seruorũ
*tuorum qui effusus est, * in-*
troëat in conspectu tuo ge-
mitus compeditorum.
12 Secundum magnitudi-
nem brachij tui posside filios
mortificatorum.
13 Et redde vicinis nostris
septuplum in sinum eorum,
** improperium ipsorũ quod*
exprobrauerũt tibi Domine.
14 Nos autem populus tuus
& oues pascuæ tuæ confite-
bimur tibi in seculum. 15 In generatione & generationem annuntiabimus laudem tuam.

2 Dederunt cadauera seruorum tuorum volucribus aëris in cibum, &
carnes eorum qui tibi sanctificati sunt, bestijs terræ.
3 Vndique per circuitum ciuitatis Ierusalem, effuderunt sanguinem
eorum, tanquam aquam, in maxima s. abundantia, ita vt fluerent riui san-
guinis, † & sine omni commiseratione, ita vt super effusionem sanguinis
ipsorum non magis commouerentur, quàm super effusione aquæ * nec
quisquam inuentus est qui occisos sepeliret, omnibus in nitum vel occi-
sis, vel fugientibus, vel à sepultura prohibitis per impios.
4 Itaque propter hæc dira quæ patimur, facti sumus ludibrio vicinis
nostris, * irrisioni & subsannationi his qui habitant circum nos, idq; non
sine ignominia nominis tui, cui nos frustra credidisse iactant.
5 Verùm ô Domine quousque te sic semper quasi iratum nobis exhi
bebis? * quamdiu iusta tua indignatio contra nos accendetur, & deuoret
ad modum ignis omnia consumentis, & [illegible]?
6 Effunde potius indignationem tuam [illegible] gentes, quæ non agnoue-
runt te, & in regna [illegible] auxilium nunquam implorauerunt, sed pro-
prias vires iactant, & falsos Deus inuocant.
7 Hæ enim gentes tuam vltionem promeruerunt, quia deuastauerunt &
vastauerũt posteros Iacob, * & locum habitationis eorum desolatũ fecerũt.
8 Ne quæso in malum nostrum memor sis iniquitatum nostrarum, quas
antehac vel patres nostri vel nos commisimus, * sed his omissis priusquã
nos apprehendant ea mala quæ commeruimus, priusquam omnes pere-
mus miserationes tuæ multæ & magnæ subitò nos præueniant & præoc-
cupent, * quia attenuati & miseri facti sumus vehementissimè.
9 Adfer itaq; opem nobis, ô Deus saluator noster, etsi non propter nos,
qui tuum furorẽ nostris peccatis demeruimus, * saltem propter gloriam
magnifici nominis tui libera nos à malis, in quibus versamur, & remitte
peccata nostra propter honorem nominis tui.
10 Ne scilicet aliquando homines dicant inter gentes incredulas, vbi
iam est Deus illorum quem colunt: vel tam impotens, vt non possit: vel
tam immisericors, vt non velit suos iuuare? * fac quæso potiùs vt nobis
videntibus palàm fiat in gentibus.
11 Vltio sanguinis seruorum tuorum, qui ab eis iniquè effusus est: * ne
repellas, nec despicias gemitum eorum qui in carcere tenentur captiui,
sed eum sinas penetrare vsque in cõspectum tuum, vt vindictam iustam,
& opem quam petit, mox præstes.
12 Pro magnitudine potentiæ tuæ quæso, Domine, nos occisorũ paren-
tum filios, qui & ipsi cum eis morti destinati sumus, tibi vendica, expul-
sis iniquis dominis, in nos dominium vsurpantibus, nosq; assertos, quasi
tuam hæreditatem & peculium custodi.
13 Et vicinis nostris maleuolis, qui se hostibus nostris adiunxerũt, atque
de nostra calamitate gloriãtur, repende abundanter quod promeruerũt:
* redde, inquam, illis quod meruerunt opprobrio suo quod exprobran-
do dixerunt contra te Domine.
14 Cum autem hæc quæ petimus præstiteris, vt te facturum cõfidimus,
tunc nos populus tuus & oues, quarum tu prouinciam pascendi suscipere
dignatus es laudabimus te, & gratias agemus in perpetuum.
15 Per omnes generationes prædicabimus omnibus, quàm vere sis di-
gnus qui lauderis ab omnibus.

ANNOTATIONES.

CIRCA Psalmum, qui difficultatem non habet in verbis aut sententijs, nõ est opus annotationibus multis, nisi quod notare conueniat Ier. cap. 10. haberi quosdã versus istius Psalmi, vt videri omnino possit pertinere ad illius tempora & desolationem, quæ facta est per Nabuchodonosor. Sicut & Isaias similibus verbis precatur contra eandem calamitatem quam ex spiritu præuidit, aut eam quæ suo tempore ab Assyrijs Iudaico populo partim inferebatur, partim timebatur. Sic enim orat c. 64. Ne irascaris Domine satis, & ne vltra memineris iniquitatis, ecce respice, populus tuus omnes nos. Ciuitas sancti tui facta est deserta, Sion deserta facta est, Ierusalem desolata est, &c. Sicut ergo illi prophetæ deprecati sunt vastationem Ierusalem, quam in spiritu præuidentes descripserunt quasi iam factam: ita mirum esse non debet si Asaph Propheta, cui hic Psalm. tribuitur, & præuiderit futuram desolationem, & pro ea quasi iam facta orationis formam reliquerit.

In finem pro his qui commutabuntur, Psalmus pro Assyriis testimonium Asaph.

ARGVMENTVM PSALMI LXXIX.

Eiusdem penè est argumenti præsens Psalmus cum superiori. Hic enim etiã Propheta, in persona populi Israëlitici ab Antiocho oppressi, aut, vt magis videtur, in captiuitate Babylonica existentis, Dei auxiliũ & fauore implorat,

& quò efficacior fit oratio,ac in Deum spes magis erigatur,priora Dei beneficia memorat,eaq́; præsenti calamitati confert: sub vineæ allegoria exprimens,quomodo olim gloriosè populum Israeliticum eductum de Ægypto transtulerit in promissionis terram,ibiq́; multiplicauerit,radicauerit,& glorificauerit super omnes per circuitum nationes,cùm nunc in prædam fiat omnibus hostibus per circuitum,quomodo vinea, cùm diruta fuerit maceria a transeuntibus conculcatur,atque ab agrorum bestijs dissipatur. Propter quod in fine Deum precatur,ne quam gloriose olim transplantauit vineam,prorsus deserat ,sed vt conuersus perficiat quod cœpit in sua vinea, captiuitatemq́; dissoluat. Et hæc quidem quantum ad literalem sensum, præter quem intelligendũ est etiã Propheta hoc Psalmo sub temporali calamitate aut captiuitate,deprecari spiritualem humani generis captiuitatem,in scripturis sæpe per Babylonicam captiuitatem designatam. Itaque dum precatur Deum venire , ostẽdere faciem suam,visitareq́; vineam suam,secundùm spiritualiorem sensum. Messiæ in hunc mundum aduẽtum precatur,per quem humani generis captiuitas sub diaboli potestate soluatur,ac vinea Domini hoc est,Ecclesia ante Christi aduentum pene desolata perficiatur. Ad exemplum autem veteris populi. hic Psalmus etiam est cõueniens Christianorum Ecclesiæ oratio. qua contra tyrannos atque hæreticos vineam Domini ex Ægyptiaca , hoc est,peccati seruitute liberatam,& per totum orbem diffusam depascentes Dei opem & fauorem inuocet , vt pristinæ suæ dignitati & integritati restituatur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Qui regis Israël intende, * qui deducis velut ouem Ioseph.*

O Domine, qui tanquam bonus pastor regere semper soles Psal.
posteros Iacob , * qui velut oues deducere soles Israëlitas 79.
tuos,filios Ioseph vel ob id merito dicendos , quod eis ipse
alter in Ægypto pater esses,alimenta eis præbens.

*2 Qui sedes super Cherubin , * manifestare coram Ephraim,Beniamin,& Manasse.*

2 Qui intra Sancta-sanctorum inuisibiliter , tanquam omnium spiri- a
tuum Dominus,sedes super Cherubin,*idque ante tribus Ephraim,Beniamin,& Manasse,quæ in deserto ex tua constitutione Occidentalem arcæ partem claudebant:tu,inquam,Domine,qui sic nobis , tuam præsentiam olim exhibere dignatus es, iam quæso te nobis manifestũ fac tuam in nobis præsentiam allata ope declarans.

*3 Excita potentiam tuam & veni, * vt saluos facias nos.*

3 Potentiam tuam,quam iamdiu dissimulasti,exere,& veni,* ad saluandum nos à malis,in quibus versamur , atq; ab impijs oppressoribus quos ferre cogimur.

*4 Deus conuerte nos, * & ostende faciem tuam,*

** & salui erimus.*

4 O Deus,qui nos ob peccata nostra à tua gratia & fauore reiecisti,iam quæso nos ad te cõuerte, per tuam gratiam ab omni malitia cor nostrum reuocans,atque sic in tuam gratiam nos recipiens:*quique iamdiu quasi dorsum nobis præbuisti iratus,modò nos ad te conuertẽs , placido vultu aspice,fauoremque tuum nobis exhibe:hoc enim si feceris , salui erimus ab omnibus his malis. Tam enim est efficax tuus vultus , vt mox salutem consequantur,eámque veram ac solidam, quos tuo sereno vultu aspexeris,tuoque fauore dignatus fueris.

*5 Domine Deus virtutum, * quousque irasceris super orationem serui tui?*

5 Domine Deus, qui potestatem habes in omnes exercitus supernos ac terrestres , * quamdiu iratus dedignaberis audire orationem populi , qui cultui nominis tui dicatus est?

*6 Cibabis nos pane lachrymarũ, * & potum dabis nobis in lachrymis in mẽsura.*

6 Quamdiu tu nos præ nimia calamitate coges lachrymas pro pane comedere , * quamdiu pro potu bibere nos facies meras lachrymas in maxima mensura: Vsquequo nos facies panem manducare , & bibere vinum cum lachrymis? Durantibus enim his malis,neque cibum, neq; potum sine lachrymis sumere licet: imò ne libet quidem potum aut cibum sumere,sed potiùs,cùm edendum esset,lachrymari.

*7 Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris, * & inimici nostri subsannauerunt nos.*

7 Constituisti enim nos tales , vt omnes vicini nostri iugiter nobiscum contẽdant,nosq́; maledictis incessant, * & inimici nostri deriserunt nos.

*8 Deus virtutum conuerte nos , * & ostende faciem tuam,& salui erimus.*

8 Verùm,ô Domine Deus,qui potestatẽ habes in omnes exercitus, iam tandem conuerte nos ad te,tua gratia nos à malo reuocatos ad te trahẽs, atque in tuam gratiam recipiens , * & benignum tuum fauorem quem hactenus subtraxisti,nobis exhibe:quod si feceris,mox salui erimus.

9 Vineam de Ægypto transtulisti,

** eiecisti gentes,*

** & plantasti eam.*

9 Id quò magis facias,in memoriam reuoca pristina tua beneficia nobis b
exhibita. Ecce enim populum Israëliticum,quem in vineam optimam tibi deligens,tanquam bonus agricola studiose excolendum suscepisti , vt eum longè lateq; crescere faceres, & fructum suauissimum ex eo reciperes: Hanc , inquam , vineam tu olim ex Ægypto ,in qua multiplicari impediebatur,transtulisti,ad modum agricolæ studiosi , qui vineam , quam amat, de incommodo loco transfert ad locum commodiorem , * atq; vt hanc euulsam e terra Ægypti , plantares in terra vbi fructum tibi facere posset:eiecisti impias gentes , quasi spinas quasdam inutiles è terra sua, * atque in ea,illis eiectis,vineam tuam inseruisti.

10 Dux itineris fuisti in conspectu eius, & plantasti radices eius.

** & impleuit terram.*

10 Exhibuisti te ducem itineris ante faciem eius in columna nubis & ignis , vitæ tramitem ostendens , & inimicos eius ante eam prosternens, neque solùm eam in terram optimam introduxisti,sed in eandem etiam fecisti firmas agere radices,dũ,eiectis indigenis terræ, firmam illi sedẽ in ea terra dedisti. * Vnde etiam factam est,vt totam terram,quam accepit in possi-

poſſeſſionem,impleuerit multiplicatis in ea ſupra numerum filiis Iſraël,
tanquam quibuſdam propaginibus fœcundæ vitis.

*11 Operuit montes vmbra eius, * & arbuſta eius cedros Dei.*

11 In tantam autem altitudinem excreuit hæc à te plantata vinea, vt vm-
bra eius montes obtexerit, * & rami eius cedros proceriſſimas ac maxi-
mas. Nam per te ita ſunt in gloria & potentia exultati Iſraëlitæ, vt ple-
ráſque ſuæ poteſtati gentes finitimas ſubiectas haberent, tribus quoque
& cognationes:multi etia populi tui duces & reges,qui velut propagines
erant vineæ tuæ,adeò ſunt eleuati,vt altiſſima gentium regna, regéſque
eorum ſuperarent,ſibique ſubiicerent.

*12 Extendit palmites ſuos vſque ad mare, * & vſque ad flumen propagines eius.*

12 In tantam quoque latitudinē excreuit hæc vinea, vt ramos ſuos ex-
tenderit vſque ad marę Occidentale ex parte vna, * & vſque ad flumen
Euphratem ex parte altera.

*13 Vt quid deſtruxiſti maceriam eius? * & vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur eam?*

13 Quare ergo nunc vineæ huius tam firmiter radicatæ,tunc exaltatæ &
dilatatę ſepem,qua priùs muniebatur,deſtruxiſti?vt quid tuam protectio-
nem quæ populo ſepis & maceriei loco erat ſubtraxiſti? * ita vt iam cum
eo agatur,quemadmodum poſt dirutam maceriam cum vinea, quam va-
ſtant & decerpunt quotquot iter faciunt iuxta illam?Ita enim modò, de-
ſtituente nos tua protectione,omnium volentium, omniumque vicino-
rum noſtrorum direptioni & vaſtationi patemus, nemine, ſcilicet, eos
prohibente a nobis.

*14 Exterminauit eā aper de ſylua, * & ſingularis ferus depaſtus eſt eam.*

14 Et quomodo vineam patentem non homines tantum depaſcuntur, c
ſed & apri de ſylua egredientes,aliæq; ferę agri demolientes eam & con-
culcantes:ita & vineam tuam,populumq́; tuum cuſtodia tua deſtitutum
depopulatus eſt hoſtis crudelis,& immundus, * qui ob ſuam immundi-
tiam & feritatem,ſylueſtri apro ac porco agreſti (quem ſingularem dici-
mus, quòd ob ſummam feritatem aliis non miſceatur) magis ſimilis eſt
quàm homini.

*15 Deus virtutum conuertere,reſpice de cælo,& vide * & viſita vineam iſtam.*

15 Tu itaque Domine Deus exercituum, qui iratus auertiſti faciē tuam
à nobis,iam tandem miſertus vineæ tuæ,conuertere obſecro ad nos, re-
ſpice de cœlo & vide quæ patitur vinea tua,benignoq; eam vultu aſpice:
* quinetiam veni,& viſita eam,opem tuam illi afferens.

*16 Et perfice eam quam plantauit dextera tua, * & ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi.*

16 Et quam non aliena manu,ſed tua omnipotētia, quaſi propria manu d
ſemel in optima terra plantare dignatus es, eam quæſo iam dirutam pri-
ſtinæ integritati reſtitue,reſpice ſuper populum tuum,quem in [illegible] ti-
bi cooptaſti, ſed qui tamen hominis eſt filius ex ſeſe fragilis & miſer
quem olim tua virtute, atque ad tui nominis gloriam corroboraueras
contra inimicos ipſius.

*17 Incenſa igni & ſuffoſſa, * ab increpatione vultus tui peribunt.*

17 Ecce enim vinea iſta tua incenſa eſt igni, & ſuffoſſa, planéque nimia
calamitate deuaſtata:*quòd ſi autem eam reſpexeris,mox quotquot eam
demoliuntur,peribunt,vel à ſola increpatione faciei tuæ,hoc eſt,a toruo
tuo in eos aſpectu,atque iræ tuæ in eos declaratione. Neq; enim ad per-
dendum hoſtes noſtros magno tibi labore opus eſt, qui tā facilè eos per-
dere vales,quàm ſi quis hoſtes ſuos ſolo ſuo aſpectu perdere poſſet.

*18 Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ, * & ſuper filiū hominis quem confirmaſti tibi.*

18 Proinde adſit nunc omnipotentia tua populo quem tibi delegiſti in e
virum, cui tua potentia mirabiliter adeſſe ſolebas, * & in filium tuum
quem ex ſua quidem conditione fragilem & infirmum, tu olim tua vir-
tute tibi corroboraſti.

*19 Et non diſcedimus à te, viuificabis nos, * & nomen tuum inuocabimus.*

19 Id cùm feceris,Domine,non iam ampliùs diſcedemus à te,ſed firmi-
ter tibi adhærebimus,vbi tu nos ab hac morte viuificaueris, atq; his ma-
lis liberaueris,*nos iā perpetuò in cultu & inuocatione nominis tui per-
ſiſtemus,nullum iam alium Deum,præter te ſolum appellantes.

*20 Domine Deus virtutum conuerte nos, * & oſtende faciem tuam, & ſalui erimus.*

20 Itaque vt concludendo repetam quod priùs:Domine Deus,qui pote-
ſtatem habes in omnes exercitus, nos quæſo à te reiectos ad te conuerte,
in gratiam nos recipiens,* abſconditamq́; tuam iamdiu faciem oſtende,
fauorem tuum rurſum nobis declarans.Id ſi feceris, mox ſalui erimus ab
omnibus malis.

ANNOTATIONES.

2 CORAM EPHRAIM,&c.] Plerique hanc aſſignant rationem, quare harum trium tribuum peculiariter fiat mentio, nempe quia olim in deſerto fuerant in Occidentali parte tabernaculi habentes ante ſe arcā, in qua ſuper Cherubin Dominus ſedebat. Verùm ſecundùm hanc rationem videtur neceſſe, vt hæc oratio non coniungatur cum verbo immediatè præcedenti,manifeſtare,ſed cum præcedenti,qui ſedes, &c. vt habet paraphraſis. Vnde Felinus in ſua paraphraſtica verſione habet: Qui es coram Ephraim,&c. Alij dicunt harum tribuum nomine, ſignificari omnem Iſraëlem, ſicut aliquando ſignificatur nomine Ioſeph,eò quòd hi eſſent filij Rachelis,pręcipue vxoris Iacob. Secundum vtramque verò rationē in myſtico ſenſu rectè intelligitur per has tribus, populus Chriſtianus. Nam hic deſignatus eſt per eos qui caſtramerabantur in occidentali parte arcæ, eò quòd in fine ſeculi crediderit,& poſt aduentum Chriſti Deo coniunctus ſit. Per filios quoque Rachelis, quos ſimul cum Rachele magis dilexit Iacob,præfiguratus fuit: ſicut & per Rachelem eccleſia gentium ſignificata eſt, prius quidem ſterilis,ſed poſtea mater multorum filiorū,magiſq́ Deo dilecta quam vetus ſynagoga, propter quam etiā graui ſeruitute Chriſtus ſeruire dignatus eſt, vt eā

sibi in sponsam copularet.

b VINEAM,&c.] Frequenter in scripturis nomine vineæ, populus Dei significatur, vt Isaiæ 5. Matth. 2 & 21. & alias, idq; valde apposité. Primùm quod vinea latius quam aliæ arbores suos ramos extendit. Deinde quod fructum & vberiorem & suauiorem afferat: Tum quòd maiorem operam in sui cultura requirat ab agricola, si fertilitatem ex eo expectet, ad significandum summam Dei curam & sollicitudinem, quam impendit suo populo, vt fructum bonorum operum sibi quouis vino gratiorem proferat. Præterea quòd sicut in vineis sunt palmites fertiles, qui ab agricola purgantur, vt fructum plus afferant, sunt & infrugiferi qui auferuntur, ita & in Dei populo & Ecclesia eius, boni pariter sunt & mali.

c SINGVLARIS,&c.] Non est ferus singularis, bestia solitaria, vt plerique intelligunt, accipientes nomen, ferus, substantiuè: singularis, verò adiectiuè, sed nomen, singularis, debet hic accipi substantiuè pro certo genere animantis agrestis generis. Est enim Græcis nō *μόνος*, sed *μονιὸς ἄγριος*. Nomē autē *μονιός*, significat quoddam genus porci syluestris, teste Cælio, qui lib. 2. c. 39. sic habet Aristophanes Grammaticus: Sunt, inquit, ex suibus qui dicuntur *μονιοί*, quibus similis forsan fuerit quem vocant chlunem, scetis & moribus. Vnde lexicō Græcum, *μονιός*, animal porcus syluestris, qui latinè singularis dicitur.

d ET SVPER,&c.] Filium hominis, & virum dexteræ nostri ferè Christum intelligunt, qui sibi hoc nomē quasi proprium fecit, vocans se frequenter filium hominis. Iudæi intelligunt ipsum Zorobabel aut totum populum, quæ postrema sententia probabilior est, & simplicior, quam & ego sequitur, nec tamen ideo excludi[tur] sententia de Christo, maximè dum totum Psalmum mysticè intelligimus. Nam & Matthæus de Christo citat: Ex Ægypto vocaui filium meum, cùm tamē ad literam de toto populo dictum sit.

e AB INCREPATIONE,&c.] Hanc partē plerique aliter quam habet paraphrasis intelligunt, in hūc scilicet modum. Iam vinea tua incensa & suffossa est, si autem durauerit ira tua, peribunt omnes qui significantur hac vinea, ab indignatione tua.

In finem pro torcularibus, Psalmus ipsi Asaph quinta Sabbathi.

ARGVMENTVM PSALMI LXXX

Præsenti Psalmo exhortatur Propheta populum Israëliticum, & potissimùm ministros Dei Leuitas ad celebrandū in lætitia festiuitates Domini Dei, & maximè eam, quæ in prima die mensis septimi erat solenniter celebranda cum clangore tubæ corneæ, & quoniam hæc insignis solennitas fiebat in memoriam præteritorum beneficiorum Dei, & legis à Deo tubæ sonitu datæ, (propter quod Leuit. 23. dicitur Sabbathū memoriale,) hinc apposite Deum introducit beneficia sua Israëli collata commemorantem, atque de fideli ac pura seruitute, quam sibi vult impendi, contestantē eis pene verbis quibus in datione legis populum contestatus fuerat. Tum quid populus à neglectu Dei acceperit mali, quantumq; bonorū accipere potuisset, si illi dicto audiens fuisset, summatim perstringit. In quibus omnibus & nos admonitos aduertere debemus ad celebrandum sabbathum spiritualem, & colendū ferię Deum voce & opere, pro præstita nobis ab eo per Christum spirituali ex Ægypto liberatione, & vera ipsius cognitione per legem Euangelicam: in qua si Deo obedientes fuerimus, multa, magnaque bona consecuturi sumus, nempe omnium hostium nostrorum subiectionem, vitamq; perpetuam, & eandem omnibus bonis abundantiam.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 *Exultate Deo adiutori nostro, * iubilate Deo Iacob.*

CVM exultatione laudate Deum, qui se adiutorem nostrum frequenter exhibuit, ac ob id merito à nobis cum exultatione laudandus est, * & lætitiæ signa edite in honorem Dei Iacob. Psal. 80.

2 *Sumite Psalmum & date tympanum, psalterium iucundum cum cythara.*

2 Assumite in ore vestro hymnos, quibus laudetis eum: exhibete quoque tympanum atque psalterium iucundum cum cythara, omnibusque instrumentorum musicorum generibus, vt in his cum voce humana personetur sonitus lætitiæ.

3 *Buccinate in Neomenia tuba, * in insigni die solennitatis vestræ.*

3 Ministri Dei Leuitæ clangite tuba cornea in nouilunio * illo, quo est in his dies insignis festiua, nempe in nouilunio mensis septimi duplici nomine solenni.

4 *Quia præceptum in Israel est, * & iudicium Deo Iacob.*

4 Quia de solennitate hac sic celebranda præceptum datum est in populo Israëlitico: * & lex iusta profecta a Deo Iacob.

5 *Testimonium in Ioseph posuit illud cùm exiret de terra Ægypti, * linguam quam non nouerat audiuit.*

5 Hoc autem præceptum in testimonium & memoriam beneficiorum a a se prorum constituit Deus posteris Ioseph, cùm exissent de terra Ægypti, * quando populus ille vocem audiuit prius inauditam, & auribus eius insuetam, vocem s. Dei in monte Sinai cum clangore tubæ præcipientis.

6 *Diuertit ab oneribus dorsum eius * manus eius in cophino seruierunt.*

6 Quando & liberauit a gestandis oneribus dorsum eius, * manus enim eius seruiebant in cophinis, in quibus portare cogebantur lutum, lateres, & paleas. Ob quæ duo præcipue beneficia, liberationis s. ex Ægypto & datæ legis, hanc festiuitatem celebrari voluit.

7 *In tribulatione inuocasti me, exaudiui te in abscondito tempestatis: * probaui te apud aquā contradictionis.*

7 Sic enim inquit Dominus: Cum tu, ô Israel, in maxima constitutus esses tribulatione apud Ægyptios, implorasti auxilium meum, & liberaui te: adimpleui tuas petitiones, cùm ego in columna nubis latens, tonitrui tempestate concitata, Ægyptiorum currus in profundū maris rubri subuersis rotis agitarem. * Post hæc autem meæ tum potentię, tum bonitatis manifesta indicia, feci aliquoties in deserto periculum, num firmiter mihi crederes, quemadmodum (vt exempli gratia vnum proferam) cùm te probarem apud aquas, quæ ex tua murmuratione nomen acceperunt: vt dicerentur aquæ contradictionis.

8 *Audi populus meus, & cōtestabor te Israel, si audieris me, nō erit in te Deus recēs neque adorabis Deū alienū.*

8 Super hæc etiam in mōte Sinai obtestatus sum te, atque etiā hodie obtestabor, dicens: Audi populus meus, & cōmonebo te: Israel si obedieris mihi non

9 *Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, * dilata os*

tuum, & implebo illud.
10 *Et non audiuit populus*
meus vocem meam. * *& Iſ-*
raël non intendit mihi.
11 *Et dimiſi eos ſecundùm*
deſideria cordis eorũ, * *ibũt*
in adinuentionibus ſuis.
12 *Si populus meus audiſſet*
me. Iſraël ſi in vijs meis am-
bulaſſet.
13 *Pro nihilo forſitan ini-*
micos eorum humiliaſſem,
* *& ſuper tribulantes eos*
miſiſſem manum meam.
14 *Inimici Domini mentiti*
ſunt ei. * *& erit tempus eo-*
rum in ſecula.
15 *Et cibauit eos ex adipe*
frumenti, * *& de petra mel-*
le ſaturauit eos.

his, nõ erit in te Deus aliquis nouus, neq; veneraberis Deũ, alienũ à me.
9 Ego enim ſolus ſum Dominus Deus, qui eduxi te de terra Ægypti.
* Quod autem ſi id feceris, aperi quantum velis os tuum, ac poſtula à me
quicquid libuerit, & ego copioſiſſimè voti tui compotem te faciam.
10 Ad hunc quidem modum ego eis conteſtatus ſum: Verùm non obe-
diuit populus meus voci meæ, * & Iſraël nõ acquieuit ſermonibus m is.
11 Propter quod permiſi illos ferri ſecundùm praua deſideria cordis
eorum, * atque à me permiſſi ſua ſecuti ſunt conſilia, ipſis pernicioſiſ-
ſima, qui noluerunt ſequi mea ſaluberrima illis futura.
12 Si enim populus meus obediſſet mihi, Iſraël ſi in præceptis meis
conuerſatus fuiſſet.
13 Nullo ita negotio ſtatim inimicos eorum perdidiſſem, * & ſuper
tribulantes eos extendiſſem vltricem omnipotentiam meam ad perden-
dum eos.
14 Inimici Domini coacti fuiſſent ſeruiliter fieri ſupplices populo eius,
ac voluntariam ſubiectionem ſimulare, quantumuis inimicos geſſiſſent b
animos, * & vidiſſet populus Deus fœlicia tempora perpetuò.
15 Et cibaſſet eos Dominus ſemper medulla tritici: * & ad ſaturitatem
vſque pauiſſet eos, melle tam abundè illis ſuppeditato, vt etiam de petris
colligeretur, vbi abſque hominum ſtudio vltro apes mellificaſſent.

ANNOTATIONES.

a VONIAM in verſu tertio dicitur: Buccinate in neomenia tuba: pleriq; putant hũc Pſalmum, adhortationem eſſe ad celebrandum Calendas ſingulorum menſium, quæ Iudæis ſanctæ erant. Verùm hanc ſententiam alij probabiliter refellunt. Primùm, quia hic dicitur, in inſigni die ſolennitatis. Calendæ autem ſingulorum menſium non erant Iudæis inſigniter ſolennes: nam quanquam in eis peculiaria ſacrificia offerri debebant, vt patet Nu. 28. nõ tamen in eis ab omni opere ceſſare debebant ſicut nec hodie Iudæi in eis vacant. Vnde etiam Leuit. 23. inter [illegible] Domini ſanctas nõ computatur cum reliquis ferijs. Secundò, quia quanquam Calendis omnium menſium tubis Iudæi vtebantur, vt patet Num. 10 cap. non tamen tali tuba, quæ hic ſignificatur, vtebatur. Pro vocabulo enim, tuba, apud Hebræos eſt dictio שופר Sophar, quæ non quamuis tubam, ſed corneam tantum tubam ſignificare ab Hebræis dicitur. In Calendis autem omnium menſium non tuba cornea, ſed tubis argenteis ductilibus vtebantur, quæ in Hebræo dicuntur חצצרות Haſoſeroth. Proinde probabiliùs dicitur, hunc Pſalmum adhortationem eſſe ad celebrandum primum diem menſis ſeptimi, qui Iudæis ſolemnis erat, & tubæ corneæ vſu celebrabatur. Propter quod Num. 29. dies clangoris dicitur & tubarum. Dicunt autem Hebræi huius diei feſtiuitatem inſtitutam fuiſſe cum ſono tubæ corneæ in memoriã liberationis Iſaac, quando aries cornibus ſuis hærẽs inter vepres, pro Iſaac immolatus eſt. Verùm hæc ratio cùm ex ſcripturis omninò haberi non poſſit, nec his quæ in præſenti Pſalmo dicuntur conueniat, fabuloſa videtur. Dicitur autem hæc feſtiuitas Leuitici 23. Sabbathum memoriale: vtiq; propterea quòd celebrari deberet in memoriam præteritorum. In quorum autem præteritorum memoriã celebrari debuerit, hic Pſalmus ſatis indicare videtur dum mentionẽ facit liberationis ex Ægypto, & cõteſtationis diuinæ factæ in monte Sinai, cùm legem decalogi populo daret. Atque hæc videtur fuiſſe ratio, quare in hac die vſus fuerit tubæ corneæ, nempe quòd huius ſonitus auditus ſit cùm populo loqueretur. Nam cùm dicitur Exodi 19. populum audiſſe vocem buccinæ: apud Hebræos ponitur dictio שופר Sophar. Et quidem conuenienter prima menſis ſeptimi die, datio legis in memoriam reuocabatur, eo quòd decimo die eiuſdem menſis ob tranſgreſſam legem affligere deberent animas ſuas.

LINGVAM, &c. Pleriſque iſtud intelligunt de lingua Ægyptiaca, quæ Iſraelitis peregrina erat, intelliguntq; hic ſignificari Iſraëlitas in Ægypto peregrinos, quòd in ea audirent idioma ipſis prius inauditum. Verùm cùm idioma Ægyptiorum peregrinum & inauditum nõ fuerit Iſraëlitis egredientibus de Ægypto, ſenſus is cõuenientior videtur, quem explicat paraphraſis: ſecundùm quem in ſenſu myſtico per linguam inauditam fidelibus ex diaboli poteſtate liberatis, intelligenda eſt vox Euãgelica, per quam inaudita prius toti mundo audita ſunt, vt de regno cœlorum, de adoptione filiorum, crucis virtute, &c. b

INIMICI, &c.] Omnia verba quæ ponuntur in his quatuor vltimis verſibus apud Hebræos ponuntur in tempore futuro. Vnde ſic verti poſſent: Si populus meus audiuerit me, &c. pro nihilo inimicos eorum humiliabo, &c. Inimici Domini mentientur ei, & erit, &c. & cibabit & ſaturabit, &c. Quoniam tamen in vltimo verſu ad verbum, cibare, ponitur vau conuerſiuum futuri in præteritum, ideò conſtanter omnes penè ea Hebræa vertunt verba horum quatuor verſuum per præteritum: Inimici mentiti fuiſſent, & eſquomodo etiã ex Græco duo vltimi verſus verti poſſunt. Ponuntur enim in eis Aoriſti primi, quemadmodũ duobus verſibus præcedentibus. Vnde per idem tempus verti potuiſſent, vt intelligantur hi verſus adhuc pendere à coniunctione, ſi. Proinde in noſtra litera videtur negligenda ratio temporis, vt præterita indicatiui ſint poſita pro præteritis ſubiunctiui. Si tamen quis tempus vt legitur ſeruare vult, ſenſus erit: Inimicos Dei Iudæos ſ[illegible]pius mentitos Deo, quòd non ſeruarint fidem promiſſam ſæpius, atq; ob id tempus punitionis eorum fore perpetuum, idque ob id quod abundantia bonorum donati, adeò ingrati & rebelles facti ſint. c

Pſalmus Aſaph.

ARGVMENTVM PSALMI LXXXI.

Propheta iudices terræ ſui officij admonere & redarguere volens, quò efficacius id faciat, Deum facit in medio iudicum loquentem ac omnes vt iuſtitiæ ſtudeant monentem, deq; iniuſtitia eos redarguentem, atque vltionẽ male fungentibus ſuo officio prædicentem. Tum in fine, quoniam fruſtra ab hominibus iuſtitia expetatur, Deum inuocat, vt ipſe ſurgat, & iudicet terram. Id quod Deus per Chriſtum, cui omne iudicium datum eſt, iam fecit ex parte, & amplius in nouiſſimo die facturus eſt. Quare & de eius regno ſimul vaticinatur, omnes gentes in hæreditatem eius ceſſuras aſſerens. Secundùm ſenſum autem myſticum, pleriqne conuenienter hic intelligunt Prophetam vaticinari de Chriſto eam redargutionem, qua bonis factus inter Scribas & Phariſæos vſus eſt, ac in fine, Chriſti reſurrectionem precari, vt poſt eam iudicium vniuerſa terra ſuſciperet.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Deus stetit in synagoga deorum, * in medio autem deos dyudicat.*

DOMINVS Deus iudicum omnium summus pręsens astat in congregatione iudicum terræ, qui eò quòd diuino honore & officio donati sint, dij quidam terrestres sunt: * atque in medio astans, hos deos diiudicat, diligenter attendens si commissum sibi iudicium bene administrent, & de neglecto officio increpans, ac dicens. Psal. 81.

*2 Vsquequo iudicatis iniquitatem * & facies peccatorum sumitis?*

2 Quamdiu vos, qui constituti estis vt iudicetis quod iustũ est sine personarum acceptione, pronunciatis iniquá sententiam, * & vultus impiorum in iudicio honoratis, in gratiam eorum iustum iudiciũ deprauátes? a

*3 Iudicate egeno & pupillo * humilem & pauperem iustificate.*

3 Reddite potiùs iustum iudiciũ pauperi & pupillo, qui sine vestro, auxilio impares sunt aduersariis suis, * eos qui ab impiis iniustè affligũtur, nec seipsos suis viribus aut opibus defendere possunt, vos potestate vobis commissa innocentes declarate, iustitiæque patrocinium suscipite.

4 Eripe pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.

4 Quin & sententiam vestram, quam pro eis profertis, operę ipso exequamini, eripientes pauperem & egenum, ac liberantes eum è violentia impiorum.

*5 Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant, * † mouebuntur omnia fundamenta terræ.*

5 Quanquam autem à me subinde admonerentur principes terræ, nõ sunt tamen his admonitionibus sapientiores & prudentiores facti, sed quasi in tenebris assiduè versantur, excæcati sua dignitate, vel auaritia, vel deniq; malitia, * propter quod breui omnes ipsi qui cõstituti sunt vt sint quasi quædam terræ fundamenta, mouebũtur, deiecti à suo gradu & dignitate. † Veniet quoque tempus iudicij mei, quo a fundamentis commouebitur terra, quando & ipsi commune cum aliis iudicium recipient. b

*6 Ego dixi, dij estis. * & filij excelsi omnes.*

6 Ego per Prophetas meos vocaui vos deos, & esse feci in terra quasi deos quosdam propter communicatam vobis potestatẽ iudicãdi & vindicandi mihi propriam: * similes iudicaui angelis, qui tam chari sunt mihi, vt sint quasi filij mihi. Communem enim vobis potestatem gubernandi homines cum eis concessi, ac peculiarem vobis fauorem promisi.

*7 Vos autem sicut homines moriemini, * & sicut vnus de principibus cadetis.*

7 Verùm longè aliter vobis quàm filiis Dei eueniet, neq; enim immortalitate donabimini, sed moriemini, sicut hi qui tantùm sunt homines, quique inter homines sunt abiectissimi, * & quemadmodum vnus ex tyrannis gentium, à vestra dignitate cadetis præcipitati ad inferos. c

*8 Surge Deus, iudica terram, * quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus.*

8 Dum itaque frustra à iudicibus terræ iustum expectetur iudicium, tu ipse Deus exurge ad iudicãdum, & iudica tua iustitia vniuersam terram. * Tu enim non in Iudæis, sed & in omnibus gentibus hæreditatem consequeris, vniuersas gentes hæreditario iure possessurus: propter quod & competit tibi, vt iusto tuo iudicio vniuersam terram vindices, quemadmodum per Messiam tuum te facturum scimus, & rogamus: qui & primo suo aduentu humanum genus redempturus est ab iniusto oppressore diabolo, atque æquissimis legibus suam Ecclesiam moderaturus, & in secundo suo aduentu vnicuique redditurus secundùm opera sua.

ANNOTATIONES.

a FACIES PECCATORVM, &c.] Sumere faciem alicuius, phrasis est Hebraica: pro qua Græci fere semper habent [illegible], vel [illegible], vt est apud Iacobum, quod nostri vertunt. accipere personam quemadmodum & hic reddi potuisset, nam & hic ponitur [illegible]. Significat autem [illegible] faciem simul & personam. Hebræi, sumere faciem, vel eleuare faciem alicuius, vt ad verbum apud eos sonat, exponunt honorare alicuius vultum, quemadmodum & Hieronymus vertit Isaiæ 3. cap. vbi legitur honorabilem vultu pro quo in Hebræo ad verbum est, susceptum vel eleuatum facie: vbi in bonum accipitur, cùm aliàs ferè vitium signet, quod Græci [illegible] seu personarum acceptionem dicimus, phrasi, vt patet, ab Hebræis deriuata.

b MOVEBVNTVR, &c.] Græca habent [illegible], mouebantur: Hebræa verò habent futurum, mouebuntur, sed quod potiùs per præsens vertendum erat, mouentur vel nutant, sicut quod præcedit per præsens versum est, in tenebris ambulant. Itaque sensus esset hi qui constituti sunt vt sint terræ fundamenta, ipsimet nutant & vacillant, excidentes à Iustitiæ æquitate. Potest nostra litera & hunc conuenienter habere sensum: Ipsi qui aliis pręlucere deberent, in tenebris ambulant, ideoq; tota firmitas terræ vacillat & cõcidit. Vniuersus enim orbis vacillat, & omnis humanæ vitæ ratio & ordo confunditur, vbi iudices non funguntur officio suo.

c VOS AVTEM, &c.] Hunc versum quidam intelligunt priori subiunctum ad reprimendam iudicum superbiam, ne ex versu pręcedente audientes se esse deos, & filios Dei efferantur nimis. Itaque sic cum superiori connectunt. Quamuis deos vos dixerim, scitote tamen quòd communi cum reliquis hominibus morte moriemini. Verum proposito Psalmi conuenientiùs fuerit, vt intelligatur hoc versu prædicere perditionem & humiliationem, quæ veniet iudicibus malè fungentibus suo officio: vt opponatur versui superiori in hunc modum. Ego quidem vos deos esse feci, immortalitatis meæ facturus vos participes, verùm quoniam commissa mea vobis potestate abusi estis, moriemini, sicut hi, qui non sunt dij, aut filij Dei: sed sicut hi, qui tantum sunt homines, qui à morte corporis ampliùs non viuunt beatè: aut erit mors vestra ingloria, sicut infimi alicuius ex hominibus. Potest & ex Hebræo verti per nomen proprium, vt vertit diuus Hieronymus: sicut Adam moriemini, hoc est, sicut Adam, cùm tanquam Deus esset futurus immortalis, factus est mortalis peccato suo, ita & vos priuabimini immortalitate vobis parata.

Canticum Pſalmi Aſaph.

ARGVMENTVM PSALMI LXXXII.

Ex eo quòd in Pſalmo hoc dicuntur multæ gentes contra Dei populum confœderatæ. & factæ in auxilium filijs Loth, probabiliter à pleriſque putatur compoſitus contra hoſtes eos, qui cum Ammonitis & Moabitis filijs Loth, venerunt contra Ioſaphat in maxima multitudine, vt ſcribitur 2. Paralip. 20. quanquam ſint qui exiſtiment editum fuiſſe occaſione eius belli grauiſsimi, quod Dauid geſsit cum Ammonitis, qui vndique ſibi auxiliares copias parauerant, ſed minùs probabiliter. Itaque populus Dei conſpiraſſe ad expugnandum ſe gentes pleraſque cum Moabitis & Ammonitis confœderatas, conqueritur: & orat vt ſicut olim priſci ſui hoſtes Madianitæ & Chananæi ſub ducibus Gedeone & Baruch abſumpti & deleti fuerant, ita & modo iſti diuina vltione penitus abſumantur, quo ſuperſtites intelligant Deum Iſraelis ſolum verum eſſe Deum in cuius poteſtate ſint omnia. Eſt autem præſens Pſalmus aptiſsima Eccleſiæ orandi formula contra ſuos hoſtes, qui vniuerſi per decem iſtas gentes ob denarij perfectionem ſignificantur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Deus quis ſimilis erit tibi? * ne taceas, neque compeſcaris Deus,*
*2 Quoniam ecce inimici tui ſonuerunt, * & qui oderunt te extulerunt caput.*
*3 Super populum tuū malignauerunt conſilium, * & cogitauerunt aduerſus ſanctos tuos.*
*4 Dixerunt, venite & diſperdamus eos de gente. * & non memoretur nomen Iſraël vltra.*
*5 Quoniam cogitauerunt vnanimiter, ſimul aduerſum te teſtamentū diſpoſuerunt. * tabernacula Idumæorum, & Iſmaelitæ.*
6 Moab & Agareni, Gebal & Ammon & Amalec, alienigenæ cum habitantibus Tyrum.
*7 Etenim Aſſur venit cum illis * facti ſunt in adiutorium filijs Loth.*
8 Fac illis ſicut Madian & Siſaræ & ſicut Iabin in torrentem Ciſſon.
*9 Diſperierunt in Endor. * facti ſunt vt ſtercus terræ.*
10 Pone principes eorum ſicut Oreb & Zeb, & Zebee & Salmana.
*11 Omnes principes eorum qui dixerunt, * hæreditate poſsideamus ſanctuariū Dei.*
*12 Deus meus pone illos vt rotam, * & ſicut ſtipulam ante faciem venti.*
*13 Sicut ignis qui comburit ſyluam: * & ſicut flamma comburens montes.*
*14 Ita perſequeris illos in tempeſtate tua, * & in ira tua turbabis eos.*
*15 Imple facies eorū ignominia, * & quærent nomen tuum Domine.*
16 Erubeſcant & conturbentur in ſeculum ſeculi & confundantur & pereant.
*17 Et cognoſcant quia nomen tibi Dominus, * tu ſolus altiſsimus in omni terra.*

O Domine, cùm nemo ſit tibi in potentia conferendus, * ne quæſo diutius diſſimules aut ceſſes, neq; diutius tuam virtutem contineas, ſed reſponde nobis, profer pro nobis iudicium contra hoſtes noſtros & tuos.

2 Ecce enim iam inimici non tam noſtri quàm tui magnum dedêre ſonitum, congregati ſimul et contra nos in multitudine, magnisque clamoribus contra nos perſtrepentes: * & olores nominis tui iam extulerunt caput ſuum, ſuperbe ſe contra te tuumque populum erigentes.

3 Contra populum tuum inter ſe malitioſe tractauerunt conſilium, * & conſultarunt contra eos quos tibi ſanctificaſti.

4 Dixerunt inter ſe: Venite, ita extirpemus eos, vt ampliùs non ſint a gens: * nec vnquam amplius mentio fiat nominis Iſraëlitici.

5 Quoniam omnes pariter vnanimi conſenſu conſpirauerunt, aduerſus te fœdus pepigerunt gentes quamplurimæ, * nempe Idumæi in tabernaculis habitantes, & Iſmaëlitæ.

6 Moabitæ quoque & filij Agar, Gebalitæ & Amalechitæ, Philiſtæi, vnà cum habitatoribus Tyri.

7 Quin & Aſſyrij cum eis venerunt contra nos: * venerunt autē hi omnes iam nominati, vt eſſent auxilio Ammonitis, & Moabitis filiis Loth. b

8 Verùm tu illis fac, ſicut olim feciſti Madianitis ſub duce Gedeone, & ſicut antea etiam ſub ducibus Baruch & Deboræ feceras Siſaræ, * & exercitui Iabin regis Chananæi, iuxta torrentem Ciſſon.

9 Qui perierunt in Endor, * & corpora eorum conculcata ſunt vt ſtercus terræ, relictaque inhumata, vt computreſcentia eſſent: quaſi ſtercus terram impinguans.

10 Fac, inquam, principes hoſtium noſtrorum ſimiles Oreb & Zeb & Zebeæ & Salmana, principibus Madianitarum.

11 Omnes, inquam, principes hoſtium noſtrorum, qui dixerunt: Venite, in hæreditatem poſſideamus eam terram, quam Deus Iſraelis ſibi ad inhabitandum ſanctificauit.

12 Deus meus, in quo ſolo mea nixa eſt fiducia, fac quæſo ſint tam inſtabiles in ſuis cogitationibus & actionibus, quàm eſt rota, quæ continue circumagitur, ſuiſque conſiliis præcipites ruant in propriam perniciem: * fac vt ſint quaſi leuiſſima & viliſſima ſtipula, quæ à præſentia venti facillimè & ſubito rapitur, & tollitur, vt ſic & ipſi ab omnipotentia tua ſubitò diſpergantur & diſperdantur.

13 Sicut ignis ſyluam etiã viridem comburens: * & ſicut flamma, quæ obuia quæq; in cacuminibus montium deuaſtat inextinguibili incendio.

14 Ita tu eos perſequaris vi vltionis tuæ, quaſi tempeſtate quadam abs te immiſſa, & per vindictam tuam ita eos conturba, vt nullo pacto conſiſtere, nec vſquam ſe recipere valeant.

15 Perfunde vultus eorum pudore, * vt quærere cogantur placationem numinis tui Domine, cui ſe opponunt.

16 Pudefiant fruſtrati ſua expectatione, & perpetuo terrore conturbentur, ne ſe ampliùs populo tuo opponere audeant, in perpetuum etiam conturbentur à ſempiterna tua in eos vindicta, erubeſcant & pereant.

17 Et tandem vel inuiti cognoſcant, quòd tibi ſoli verè competit nomen Domini: * & quod tu ſolus es altiſſimus, poteſtatem habens non in Iudæa tantùm, ſed ſuper vniuerſam terram.

ANNO-

ANNOTATIONES.

a VNANIMITER, &c.] Ex Hebræis patet vtrumque aduerbium debere referri ad verbum præcedens, vt aduerbium, simul, denotet gentium congregationem: vnanimiter verò consensum.

b GEBAL. Quæ gens hoc nomine significetur, ex scripturis non satis patet, cùm in eis nusquam hoc nomen [illegible] gatur: nisi hoc loco. Septuaginta quidem mõtem eum, qui Deut. 27 dicitur Hebal, vocant Gebal, mutato initio nominis; sed eum montem hic non significari satis certum est. Putant autem quidam hoc nomine significari ciuitatem quandam Syriæ, quæ nũc Gibil dicitur. Verùm verisimilius est significari hoc nomine gentem quandam ex Idumæis, quæ ad montem Seir habitauit. Nam Targum Hierosolymitanum montem Seir vocat Gibala, & Gebalena regio dicitur esse Idumæorum. Et Gene. 36. Ebal dicitur esse filius Sobal, filij Seir, filij Edom. Vnde probabiliter loco alicui nomen Gebal inditum est, mutato paululum nominis initio, quemadmodum in nomine montis Hebal fecerũt Septuaginta.

In finem pro torcularibus filiis Core Psalmus.

ARGVMENTVM PSALMI LXXXIII.

Eiusdem est hic Psalmus argumenti cum quadragesimo primo, sicut & vtrobique in titulo filij Core ponũtur. Proinde sicut illum quidam editũ putant sub persona populi Israelitici e captiuitate Babylonica cupide desiderantis reditũ in Hierusalem, ita & de præsenti Psalmo existimãt. Verùm sicut ille verisimilius ad literã intelligendus est de Dauide, summo desiderio cupiente reditum in templum Domini cum ab eo propter cõiurationem Absalonis abesse cogeretur, ita & iste, maxime cùm in versu nono dicatur: Respice in faciẽ Christi tui. Exponit itaque vir sanctus, a domo & arca Dei exclusus, flagrantissimum suum desiderium adeundi locum sacrum, in quo Deus peculiariter coli voluit, ac fœlicitatem decantat, tum eorum quibus datum est habitare in domo Domini, tum eorum qui a Deo adiuti suis temporibus eam domum adeunt. Deinde ad orationem cõuersus petit voti sui compos fieri, de diuina benignitate sese sancta fiducia confirmans ac securum faciens. Cùm autem tabernacula illa & altaria veteris legis, cœlestis habitationis Dei figura fuerunt: & Dauidis exilium, exemplar quoddã eius exilij, in quo se agere pij homines queruntur, quandiu in hoc mundo, exclusi à cœlesti patria, degere coguntur, mysticè hic Psalmus accipiendus est, sicut & quadragesimus primus, vt congruat cuique pio homini summè desideranti, vt ex miserijs huius vitæ præsentis commigret in cœlestem Dei domum, perpetuò ibi Deum laudaturus: in cuius præsentis contemplatione & laude, vera hominis consistit fœlicitas. Ad quam Dei domum principaliùs etiam Dauidem, dum hæc caneret, respexisse dubium esse non potest, cùm intelligeret materialia illa tabernacula tantùm exemplaria esse verorum. Proinde Septuaginta ita hunc Psalmum ex Hebræo verterunt, vt pleraque magis congruant sensui mystico, quam literali, vt quod dicitur. Habitantes in domo Domini, in secula seculorum laudabunt te, cum pro, in secula seculorum ex Hebræo etiam verti potuisset vsque, vel semper.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum, *concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.*

Quàm sunt amabilia habitacula tua Domine exercituũ, *Psal. 83.*
* ob amorem certe eorum tanto desiderio fertur anima
mea ad atria Domini, vt præ nimio illorum desiderio, &
ad factam eorum mentionem penè deficiat, vt vix apud
se permaneat.

2 Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

2 Cor meum, & ex redundantia cordis simul quoque caro mea in tui
nominis memoria sese cum exultatione oblectauerunt, summoq; af-
fectu gestierunt peruenire ad te Deum viuum. Nam propter te solum,
tuamque præsentiam, spiritus & caro mea concupiscit atria & taberna-
cula tua.

3 Etenim passer inuenit sibi domum & turtur nidũ sibi vbi ponat pullos suos.

3 Siquidem etiam passer, animal paruum & fragile, inuenit sibi habita- a
tionem: & turtur nidum sibi, vbi reponat pullos suos, ne pateant voraci-
tati rapacium animalium.

*4 Altaria tua Domine virtutum, * rex meus & Deus meus.*

4 Ad eum itaque modum ego quoque fugitiuo passerculo, ac turturi
gemebundo similis, altaria tua inuenire cupio, vt iuxta hæc in dulcedine
spiritus conquiescam, & ab omni malorum incursu securus degam, * ô
Domine exercituum, qui mihi rex es & Deus.

*5 Beati qui habitãt in domo tua Domine, * in secula seculorum laudabunt te.*

5 Fœlices enim sunt, quibus datum fuerit habitare in domo tua Domi-
ne, * siquidem hi semper laudare te poterunt, tua nimirum benignitate
semper illis suppeditante materiam laudis tuæ, in qua summa hominis
consistit & voluptas, & fœlicitas.

*6 Beatus vir, cuius est auxilium abs te, * ascensiones in corde suo disposuit, in valle lachrymarum, in locum quem posuit.*

6 Fœlix tamen etiam est, qui etsi nondum habitare in domo tua po- b
test, tamen auxilium omne suum abs te expectat, atque in te omne robur
suum constituit, & hoc auxilio confisus, etsi constitutus in loco humili
ac miseriarum pleno, quasi in valle quadam lachrymarum disposuit ta-
men apud se ascendere ad eum locum, quem constituit sibi Dominus in
habitationem.

7 Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion.

7 Fœlix, inquam, etiam talis est. Nam ipse Dominus, qui legem dedit, c
& certum sibi locum delegit, ad quem omnes vult ascendere, his qui ta-
les sunt, varias benedictiones gratiæ suæ largietur, * perque eas benedi- d
ctiones progredientur de fortitudine in fortitudinem, facti indies seip-
sis robustiores: sicque tandem peruenient in montem Sion vbi ab eis
palam, videbitur Deus Deorum, quem quærunt.

8 Proinde

8 *Domine Deus virtutum exaudi orationem meam, auribus percipe Deus Iacob.*

8 Proinde cùm ego in hoc misero degens exilio, auxilium meum in te collocarim, atque per te adiutus ascendere ad tabernacula tua disposuerim, exaudi quæso Deus exercituum orationem meam, adverte, o Deus Iacob, precem meam, quam vnice cupio ad tabernacula tua peruenire.

9 *Protector noster aspice Deus. * & respice in faciem Christi tui.*

9 Protector noster ne quæso iratus vultum, fauorémque tuum auertas à me, sed benigno tuo vultu aspice in me, fauorem tuum mihi declarans, * & cùm ego faciem meam sublatam habeam ad te, expectans auxilium à te vnico, tu vicissim clementer intuere in faciem meam quem tua benignitate in regem vnxisti.

10 *Quia melior est dies vna in atrijs tuis super millia.*

10 Meritò enim tanto desiderio deprecor accessum in atria tua. Quia melior, optabilior, atque iucundior est dies vna in atrijs tuis, quàm mille dies siue in hoc miseriæ & exilij loco, siue quocunque alio loco.

11 *Elegi abiectus esse in domo Dei mei,*
** magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum.*

11 Itaque elegi potiùs abiectus esse in domo Dei mei, & vel infimum ostiarij munus obire, * quàm habitare in splendidis tabernaculis peccatorum, qui per fas atque nefas diuitias colligentes, omnibus huius mundi bonis atque voluptatibus perfruuntur.

12 *Quia misericordiam & veritatem diligit Deus, * gratiam & gloriam dabit Dominus.*

12 Et certè quod tantopere desiderem, me consecuturũ securus confido. Quoniam enim Dominus misericordiam & fidelitatem diligit seruans ea in cunctis suis operibus, * idem secundùm suam misericordiã & promissione nobis dabit & gratiam & gloriam confidentibus in se. Gratiam quidem, qua & sibi, & bonis omnibus amabiles sint ac grati: Gloriam verò eximiæ sancti nominis, & tandem fœlicitatis sempiternæ.

13 *Non priuabit bonis eos qui ambulant in innocẽtia, * Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te.*

13 Non negabit desiderata bona eis qui viuunt in simplicitate & integritate. Propter quod merito cum exclamatione dicere licet concludendo: * Domine exercituum, omnibus modis fœlix est ille homo, qui, omnibus alijs posthabitis, spem suam collocat in te.

ANNOTATIONES.

a ETENIM, &c.] Hos duos versus qui à se ordinant vt accusatiuus altaria tua, apposite iungatur cum accusatiuis, nidum & domum: intelliguntque Prophetam conqueri, quod cum auibus datum sit circa altaria Dei nidos habere, sibi iuxta ea versari non detur. Pro turture autem vertunt, hirundinem, quod dictionem Hebraicam magis significare dicunt, & huic sensui magis conuenit, nam hirundines circa templa habitare solent. Verùm cùm non sit verisimile aues ubi nidos facere potuisse in tabernaculis & altaribus Dei, (nondum enim Dauid tempore templum Deo extructũ fuerat) maritus sensus multis non placet. Proinde sunt plerique, qui turturem & passerem hic accipiunt mysticè pro anima hominis iusti, cui ad modum passeri laquei tenduntur, quæque ad modum turturis in mundi huius ingemiscit solitarie degens. Hunc itaque intelligunt sibi domum inuenisse, & nidum in ipsis Dei altaribus in quibus requiescat. Verum magis appositus erit sensus, si pars ea, altaria, &c. accipiatur per reticentiam, quæ interdũ aliquid desiderantibus valde congruit, & frequens est. Hanc autẽ quidam sic absoluit: Passer inuenit, &c. ego non inuenire nequeo altaria tua. Alij vt habet paraphrasis.

b IN LOCO, &c.] Græca εἰς τόπον, hoc est, in locum quem posuit: quemadmodum & legit & interpretatur D. Augustinus, qui intelligit virum, de quo loquitur, ascendere ad locum, quem Deus posuit. Textum Romanum habet: in locum quem disposuit. Itaque primùm dicit eum beatum, qui in domo Dei habitat. Secundò eum qui etsi in ea nondum habitet, & ab ea exclusus sit, tamen ad eam ascendere disponit, non suis nixus viribus, sed Dei fretus adiutorio. Porro per vallem lachrymarum, in sensu literali intelligitur locus miseriarum: qualis is erat, in quo exulium agebat Propheta Dauid. In sensu autem mystico, vallis miseriarũ, totus hic mundus est, qui vallis quædam est, si ad altitudinem cœlorum referatur. Pro nomine autem, loci, apud Hebræos nunc legitur מעין Maiian, quod fontem significat. Vnde vertit Hieronymus: Transeuntes in valle fletus fontem, ponent eam. Septuaginta verò legisse videntur מעון Maon, vau scilicet pro iod, quod nomen locum significat refugij, aliàs frequenter verterunt, refugium & habitaculum.

c ETENIM, &c.] Græca & Hebræa habent pluraliter, benedictiones, vt significentur varia Dei dona, & benedictionum eius copia. Et scripta quædam nostra habent pluralem numerum: vnde & Biblia Louaniens. habent in contextu benedictiones.

d IBVNT, &c.] Non est hic Græcis ἀρετὰ, sed nomen δύναμις, quod fortitudinem significat, sic & Hieronymus vertit ex Hebræo.

e IN TABERNACVLIS, &c.] Non est hic Hebræis eadem dictio, quæ prius, cum dicitur de tabernaculis Dei: quàm dilecta tabernacula, &c. quamuis Græcis vtrobique eadem sit dictio. Nam hic ponitur dictio, אהל ohel quæ propriè tabernaculum & tentorium significat. Ibi verò משכנות miscenoth quod propriè significat habitaculum, vt non ineptè hic quidam philosophentur in nomine tabernaculi intelligentes peccatorum habitationes non esse firmas & stabiles.

f QVIA, &c.] Hebræa habent: quia sol & scutum Dominus, secundum quam lectionem istud accipi potest vt causa superioris, vt significet se ideo elegisse habitare in domo Domini, quod ipse sit habitantibus in ea sol illuminans, & depellens eorum tenebras, & scutum protegens ab omni malo. Nostram lectionem tamen accipiunt, vt coniunctio, quia, accipiatur tantum affirmatiuè pro, & certè. Conuenienter tamen accipi potest, vt coniunctio, quia, causam indicet sequentis, vt habet paraphrasis. Secundum quam connexionem rectè duo illa, quæ ponuntur in secunda parte, accipiuntur respondere præcedentibus duabus, gratia scilicet misericordiæ, gloria veritati & iustitiæ. Gratia enim quæ gratis datur, ex Dei procedit misericordia: gloria verò, quæ datur bene operãtibus, ex Dei iustitia, quamuis etiam in vtroque vtraque concurrat.

In finem filij Core Psalmus.

ARGVMENTVM PSALMI LXXXIIII.

Præsentem Psalmum Iudæi accipiunt, vt sit vaticinium & precatio liberationis e captiuitate Babylonica. Verùm cum neque peccatorum omnium remißio, neque pax, quæ hic promittuntur, obuenerint redeuntibus ex ea captiuitate, non potest ad eam liberationem Psalmus referri, aut saltem non principaliter, sed ad eam, quæ per Christum humanum genus liberatum est e dura peccati ac diaboli seruitute, veraque pace donatum: quamuis

verisimile sit de hac redemptione Prophetam hic prophetasse sub figura & typo illius è Babylone liberationis, in qua & humani generis captiuitatem spiritualem & liberationem adumbratam videbat, quemadmodum & Isaias cap.45. dum precatur, dicens; Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum: Aperiatur terra, & germinet, &c. humani generis liberationem principaliter precatur, sed sub typo liberationis è captiuitate Babylonica, de qua ante hec verba & postea aperte loquitur. Principio itaque huius Psalmi Propheta vtens verbis præteriti temporis, ob euentus futuri certitudinem, vaticinatur humani generis redemptionem per Christum futuram. deinde & pro eadem precatur. ac rursum venturam eam asserit per Dei misericordiam, veritatem & iustitiam, quæ in aduentu Christi toto orbi declaranda erant. Dum autem à nobis hic Psalmus pronunciatur, hoc tempore, quo adimpleta ea sunt quæ hic ventura prædicuntur sub verbis præteriti temporis, sic accipiendus est, vt precemur salutis præstitæ olim mundo per Christum participes fieri, Deique iram, quam nostris peccatis meremur, à nobis auerti.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Benedixisti Domine terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob,
*2 remisisti iniquitatē plebis tuæ, * operuisti omnia peccata eorum.*
*3 Mitigasti omnem iram tuam, * auertisti ab ira indignationis tuæ.*
4 Conuerte nos Deus salutaris noster,
** & auerte iram tuam à nobis.*
5 Nunquid in æternum irasceris nobis, aut extendes iram tuam à generatione in generationem?
*6 Deus tu conuersus viuificabis nos: * & plebs tua lætabitur in te:*
7 Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis.
8 Audiam quid loquatur in me Dominus Deus:
** quoniam loquetur pacem in plebem suam.*
9 Et super sanctos suos & in eos qui conuertuntur ad cor.
*10 Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius, * vt inhabitet gloria in terra nostra.*
11 Misericordia & veritas obuiauerunt sibi:
** iustitia & pax osculatæ sunt.*
*12 Veritas de terra orta est. * & iustitia de cœlo prospexit.*
13 Etenim Dominus dabit benignitatem,
** & terra nostra dabit fructum suum.*
*14 Iustitia ante eum ambulabit. * & ponet in via gressus suos.*

CERTÒ certiùs tu Domine terræ tuæ benefacies: dissol- Psal.84.
ues enim captiuitatem populi tui. a
2 Remittes iniquitatem plebis tuæ, * teges tua benignitate omnia peccata eorum, non ampliùs memor eorum ad vindicandum.
3 Sedabis iram tuam, qua nostris iniquitatibus offensus fuisti, * auertes ab ira indignationis tuæ, ab ira & vltione grauissima, quam commeriti sumus, atque ad mis[e]rendum & benefaciendum nobis pertransibis.
4 Id quod quàm citissime facias te toto corde precamur, dicentes: O Deus saluator noster conuerte quæso nos ad te, tua gratia nos recipiens, * & ne ampliùs nobis irascaris, vt hactenus iustè iratus fuisti.
5 Num enim in perpetuum irasceris nobis, aut protendes iram tuam per omnes generationes?
6 Ita sanè naturali tuæ misericordiæ nō conuenit, sed potiùs tu ad nos b
conuersus, benignóque tuo vultu respiciens, & in gratiam recipiens, viuifica nos: * id cùm feceris, plebs tua lætabitur in tua benignitate.
7 Fac Domine experiamur misericordiam tuam quam pollicitus es, & salutem tuam exhibe nobis.
8 Auscultabo quid inspiraturus sit mihi Dominus Deus, * certò enim scio, quod sua inspiratione loquetur in me super populo suo, ea quæ ad pacem & fœlicitatem eius pertinebunt.
9 Super populo, inquam, suo, hoc est, super sanctis suis & electis & super his, qui deposita malitia, oh quam Dei iam incenderunt, redeunt ad cor suum, meliora proponentes.
10 Et certè propinqua erit colentibus eum salus ipsius, * qua fiet, vt c
non perfunctorie perambulet terram nostram, sed eam inhabitet gloria maiestatis & bonitatis diuinæ, quæ nobis præsens facta, magnum terræ nostræ priùs maledictæ decus & ornamentum est allatura.
11 Tunc misericordia Dei, & eius in præstandis promissis veracitas mu- d
tuò sibi obuiam fient, in salute ea quæ præstabitur, simul concurrentes, dum & gratis Deus suis subueniet, & quæ pro[mis]it adimplebit. * Iustitia Dei, quam seruat in suis promissi[s], & pax ab eo terræ præstita, secundum sua p[r]omissa tunc simul conu[eni][e]nt in mundo.
12 Dei [v]eracitas de terra progerminabit fructum suum, hoc est, promiss[u]m [sa]lut[e]m, omnis boni [a]bundantiā in terra, & hominibus terram habit[a]ntibus proferens, * & iustitia Dei, quæ diu latuerat, e cœlo prospiciet, Deus scilicet [se]cūdum promissorū suorum iustitiā nobis subueniet.
13 Dominus enim e cœlo benignè faciet terræ nostræ, gratiæ suæ benedictionem infundens in eam, * atque sic terra nostra, quæ priùs cœlo clauso, ne[c] [i]still[a]nti in eam, sterilis fuit, dabit fructum suum, diu ex ea desideratum, salutem scilicet & saluatorem mundi, & per ipsum iustitiæ ac bonorum operum in hominibus vbertatem.
14 Iustitia Dei coram ipsi[u]s fœliciter ingredietur, & ad peruagandum vniuersam terram alacriter sese parabit: non enim semper differet venire Dominus ad saluandum nos, veniensque nihil ex iustitia agit, * sed iustitiam suam semper ob ocul[o]s habebit in omnibus quæ actus est, atque secundùm eam promptè in vni[uer]so orbe diffundet quam promisit salutem, populi sui hostes pro sua iustitia profligans atque humilians.

ANNOTATIONES.

BENEDIXISTI. Caietanus motus verbis his præt[eriti te]mporis, hos [tr]es primos versus n[on ni]si [d]e liberatione Israeliticæ popu[li] ex Ægypto I[n] annis de liberatione e captiuitate Babylonica, & versibus sequentibus liberationem humani generis precari & vaticinari. Simili ferè modo Valentia, qui [...] versibus intelligit generaliter comprehendi liberationes frequenter c[...]hibitas populo veteri. V[er]um quoniam circa finem Psalmi, Propheta redemptionem

ptionem humani generis vaticinarunt per verba præteriti temporis, dum dicit: Miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi, & melius intelligitur etiam his verſibus eandem vaticinari, vt præterita accipiantur pro futuris, quemadmodum circa finem ſecundum omnium interpretationem accipienda ſunt. Porrò pro verbo, Benedixi, Græcis eſt εὐδόκησας, hoc eſt, bene voluiſti, vt
b etiam habeot Hebræa.

Devs tv conversvs.] Græcis participium medium ἐπιστρέψας. quod poteſt verti vel actiuè, conuertens, vt habet lectio Auguſtini, vel paſſiuè, conuerſus, vt nos legimus:& eodem redit, nam etiamſi actiuè legatur, magis conuenit intelligere: Tu conuertens te ad nos. Hebræa enim habent. Tu reuerteris.

c Et in eos qvi convertvnt.] Græca paulò aliter, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπιστρέφοντας καρδίαν ἐπ' αὐτόν. & ſuper eus qui conuertunt cor ad ipſum. In quem modum habet Pſalterium vetus, quo vſus eſt Auguſtinus. Pſalterium Romanum habet: Et in eos qui conuertuntur ad ipſum. Apparet noſtram lectionem miſtam eſſe ex duplici hac lectione.

d Misericordia et veritas.] Hos verſus plerique variè interpretātur. Quidam enim per miſericordiam & veritatem, intelligunt virtutes quæ per aduentum Chriſti paſſim in toto orbe obtinuerunt, atque ob id dictas eſſe ſibi has obuiare, mutuata ſimilitudine ab hominibus ſibi inuicem occurrentibus: quod cum paſſim fit, magna eſt hominum frequentia. Alij de miſericordia & veritate accipiunt, quæ in Chriſto conuenerunt, quemadmodum & in verſu ſequente per veritatem Chriſtum intelligunt natum de Virgine incorrupta, & ad modum terræ, cœlitus fœcundata & irrigata. Verùm ſi diligētes in Pſalmis obſeruemus, dum hæc duo Pſalmiſta coniungit, de Dei miſericordia & veritate in præſtandis promiſſis loquitur. Quomodo autem intelligi debet quod ſequitur: Veritas de terra orta eſt, &c ſimilis locus apud Iſaiam docebit, cap.45 vbi ſic habet Hebraica veritas: Rorate cœli deſuper & nubes ſtillent iuſtitiam. Aperiat ſe terra, & ſuccreſcat ſalus & iuſtitia, quas illa germinare faciat ſimul, ego Dominus creaui eum, nempe Cyrum, de quo prius facta eſt mentio. Hieronymus verò pro, iuſtitia, primum vertit, iuſtum: & pro ſalute, ſaluatorem: volēs Chriſtianis magis commodare huiuſmodi verſione myſteriū redemptionis humanæ hic inſinuatum. Teſtatur autē in commentariis, quoſdam hunc locum intelligere de relaxatione captiuitatis Babylonicæ, de qua prius aperte fit mentio, & mox poſtea. Qui autem ſic intelligunt (vt ad literam videtur debere intelligi, quamuis ſub litera etiam inſinuetur liberatio ſpiritualis) vtique debēt accipere de Dei iuſtitia, quæ tunc è cœlo pluit & terra naſcitur, dum quam promiſit Deus ſalutem è cœlis, in terra hominibus præſtat. Mutuata eſt enim ſimilitudo & metaphora à copia frugum, quæ copioſe & fœliciter proueniunt, vbi fœcunditati terræ reſpondet cœli benignitas: Porrò intellectum vltimi verſus quem variè diuerſi enarrant, docet ſimilis locus in Pſal.88. Miſericordia & veritas præcedent faciem tuā: quo intelligunt omnes ſignificari, Deum in omnibus quæ agit ſeruare miſericordiam, iuſtitiam, ſecundùm illud: Vniuerſæ viæ Domini, miſericordia & veritas. Porrò pro ἀνέτειλε, hoc eſt, orta, Hebræis eſt verbum quod ſignificat pro germinare. Vnde oriri, non poteſt hic accipi, vt ſignificet talem ortum quo Solem oriri dicimus ſed quo herbam dicimus oriri de terra. Irenæ lib.3.cap.5 intelligit per illud: Veritas de terra orta eſt, ſignificari & natiuitatem Chriſti ex virgine, & reſurrectionem ex mortuis.

Oratio Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI LXXXV.

Vir ſanctus impiorum perſecutionibus preſſus varijs primum rationibus Deum ad audiendum ſe flectere ſtudens tum deinde duo precatur, nempe deduci in via mandatorum Dei, eò quòd ſciat ſe à Deo non derelinquendum, quandiu innocenter vixerit: & liberari ab inſequentibus ſe hoſtibus ſuis, interſerens etiam orationi ſuæ vaticinium de regno Chriſti, ac gentium vocatione. Apparet autem occaſione perſecutionis Saulis hanc orationem Dauidem fudiſſe ad Deum & id quidem, vt ferè ſemper, in typo Chriſti, qui de ſe veriſſimè dicere poteſt. Sanctus ſum & eruiſti animam meam ex inferno inferiori. Ad cuius tamen exemplum Pſalmus hic, oratio eſt communis omni viro iuſto, pro impetranda vita innocentia, & liberatione ab hoſtibus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 *Inclina Domine aurem tuam, & exaudi me.*
* *Quoniam inops & pauper ſum ego.*
2 *Cuſtodi animam meam quoniam ſanctus ſum.*
* *Saluum fac ſeruum tuum Deus meus ſperantem in te.*
3 *Miſerere mei Domine, quoniam ad te clamaui tota die:* * *lætifica animā ſerui tui, quoniā ad te Domine animam meam leuaui:*
4 *Quoniam tu Domine ſuauis & mitis & multæ miſericordiæ, omnibus inuocantibus te.*
5 *Auribus percipe Domine orationem meam,*
* *& intende voci deprecationis meæ.*
6 *In die tribulationis meæ clamaui ad te:*
* *quia exaudiſti me.*
7 *Non eſt ſimilis tui in dijs Domine,*

VM ô Domine, mea humilitas tuam altitudinem attingere nequeat, inclina quæſo aurem tuam ad precem meā, a mihi condeſcende atque ad audiendū te facilem præbe, & exaudi me, * primùm quidem hoc nomine, quòd afflictus & omni humano præſidio deſtitutus ſim ego. *Pſal.85.*
2 Animam meam, ne incidat in manus inimicorum, quæſo cuſtodi, etiam ob id quia ſanctitati ac virtuti deditus ſum, innocenter me gerens cum hoſtibus meis, tibique ſoli in omnibus placere ſtudens * ſaluum fac me ſeruum Deus meus, ob hanc etiam cauſam, quòd omnem meam ſpem in te collocarim.
3 Miſerere mei Domine, vel ob orationis meæ perſeuerantiam & intentionem. Ego enim toto affectu tuum auxilium aſſiduè imploraui, * proinde exhilara animam ſerui tui in his malis mœrentem, quoniam ad te vnicum animam meā leuaui, à terrenis rebus, in quibus nulla mihi eſt ſalus, eam attollens, téque ſolum cogitans.
4 Ideo autem ſic aſſiduè te inuocaui. Ideo quoq; vt præter dictas cauſas mei miſerearis conuenit tibi. Quoniā tu Domine, benignus es & clemens, & multus in miſericordia erga omnes qui tuum auxilium inuocāt.
5 Auſculta itaque Domine ad orationem meam, * & attende ad intenſum clamorem deprecationis meæ.
6 Quotieſcunque enim aduerſi aliquid mihi accidit, tuam opem imploraui, ſicut & in hac calamitate mea ego te inuoco, * ob id quòd ſemper exaudire me ſolitus ſis, quare & iam ſecundùm ſolitam tuam miſericordiam conuenit me exaudire.
7 Accedit ad hæc tua omnipotentia, qua quod petitur non fuerit præſtare difficile. Non eſt enim quiſquam vel inter deos gentium, vel inter an-

gelos, aut homines potentia aliqua pollentes, conferendus tibi in po-
tentia: * & non eſt aliquid factum ab aliquo ſimile operibus tuis.
8 Quare futurum eſt,vt exteræ omnes nationes, quarum omnium tu
author es, prouocatæ operum tuorum magnitudine veniant ad te, * &
ſupplices tibi fiant,& magnificent nomen tuum.
9 Quandoquidem magnus es tu, * ſolúſque tu es Deus ille qui mira-
bilia deſignas.
10 Vt ne autem à te iuſtè derelinquar violentiæ hoſtium meorum, de-
duc quæſo me Domine in via mãdatorum tuorum, vt eam intelligam &
velim,atque in ea ſemper verſer:fac vt ingrediar in æquitate præceptorũ
tuorum,* fac vt in hac re ſit vnicum vel præcipuum gaudiũ cordis mei,
vt reuereatur nomen tuum,ſcilicet vt timor ac cultus nominis tui nõ ſit b
ſpiritui meo grauis,ſed lætitiã potiùs mẽti adferat,& vnicè me oblectet.
11 Cùm autem quam peto ab his malis liberationem mihi præſtiteris,
ego non ingratus celebrabo te toto pectore meo, & in perpetuum lau-
dibus efferam nomen tuum.
12 Ob id quod miſericordia tua magna declarata ſit in me,* quódque
erueris animam meam è ſummis periculis in quibus verſabar, ac veluti
ex inferis ad ſuperos reuocaueris.
13 Ecce Deus homines iniqui, qui præter iuſtã cauſam me perſequun-
tur, iam inſurrexerunt contra me: * & magna congregatio fortium ſtu-
dioſe hoc egit,vt vitam mihi adimat,nec aliquam habent tui rationem,
vt per timorem tuum à propoſita malitia reuocentur.
14 Tu autem Domine es Deus miſerator & miſericors, tardus ad iram
ſed multus ad miſerandum,& verax in promiſſis.
15 Secundùm tuam itaque miſericordiam & veritatem reſpice in me
benigno tuo aſpectu & miſerere mei: da mihi ſeruo tuo fortitudinem
tuam, qua dominium & victoriam de hoſtibus meis obtineam: * & ſal-
uum fac me,qui non ſolum me ſeruum tuum humiliter agnoſco, ſed &
vernam ac natiuum ſeruum,vtpote filium humilis ancillæ tuæ.
16 Ede præclarum aliquod ſignum fauoris erga me tui, vt qui oderunt c
me,videant & confundantur:† videant,inquam,quod tu Domine,adiu-
uiſti me,& conſolationem attuliſti mihi,liberando me ab his malis & in
regni gloriam me euehendo.

** & non eſt ſecundùm opera tua.*
8 Omnes gentes quaſcunque feciſti venient:
** & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen tuum.*
*9 Quoniam magnus es tu, * & faciens mirabilia, tu es Deus ſolus.*
10 Deduc me Domine in via tua,& ingrediar in veritate tua:
** lætetur cor meum, vt timeat nomen tuum.*
*11 Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo, * & glorificabo nomẽ tuum in æternum.*
12 Quia miſericordia tua magna eſt ſuper me,
** eruiſti animam meam ex inferno inferiori.*
13 Deus, iniqui inſurrexerunt ſuper me: † & ſynagoga potentium quæſierunt animam meam & non propoſuerunt Deum ante conſpectum ſuum.
14 Et tu Domine Deus miſerator & miſericors, patiẽs & multa miſericordia & verax.
*15 Reſpice in me & miſerere mei, da imperium tuum puero tuo, * & ſaluum fac filium ancillæ tuæ.*
*16 Fac mecum ſignum in bonum, vt videant qui oderunt me & confundantur, * quoniam tu Domine adiuuiſti me, & conſolatus es me.*

ANNOTATIONES.

a NON EST SECVNDVM OPERA TVA.] Hebræa ad verbum habent Non eſt ſicut tu in diis Domine, & non ſicut opera tua:vbi in ſecunda parte ſubaudiendum eſt, non ſunt opera ſicut opera tua. Quomodo & Græca accipi poſſunt ἐν τοῖς ... ἔργα σου: vt τὰ ἔργα repetatur ad verbum ... & ſit ſenſus,non ſunt opera iuxta opera tua, hoc eſt ſimilia tuis. Quem ſenſum & noſtra lectio habebit ſi in verbo, eſt, ſubaudiatur non dictio,aliquis,ſed dictio,aliquid, ſcilicet factum ab alio. Alioqui poteſt noſtra lectio accipi vt alij intelligunt:nõ eſt aliquis ſecundum opera tua, hoc eſt, qui ea imitari valeat, & talia facere qualia tu.

b LÆTETVR COR MEVM, VT TIMEAT.&c.] D.Auguſtinus intelligit coniunctionem vt, ſignificare modum,quo hic eſt lætandum,vt ſit ſenſus:Lætetur cor meum, ſed ſic vt ſimul etiam timeat nomen tuum, hoc eſt, vt non omnis ſecurus degam. At hunc ſenſum Græca non benè admittũt,quæ habent τοῦ φοβεῖσθαι, vbi ſubaudiendum eſt ea phraſi Græca ἕνεκα. Itaque ad verbum eſt, propter timere nomen tuum,hoc eſt,propter timorem nominis tui. Poteſt autem præpoſitio, propter,vel deſignare finem ob quem lætari deſiderat, vt ſignificetur ipſum velle lætari in Deo ad eum finem,vt per eam lætitiam conſtanter timeat & colat Deum, hunc ſenſum videtur ſecutus noſter interpres. Poteſt etiam accipi,vt ſignificetur cauſa lætitiæ, nempe vt ideo lætetur,quia ſentit ſe timere & revereri Deum. Quem ſenſum intellexit Euthymius, ea ponens:Lætetur cor meũ in timore nominis tui. Ad quem ſenſum tanquam conuenientiorem, noſtram lectionem in paraphraſi conati ſumus accommodare.

c DA IMPERIVM TVVM.] Græcè eſt, κράτος, quod nomen ſignificat imperium & fortitudinem:hic autem ſignificare fortitudinem, Hebræa docet dictio.

Filiis Core, Pſalmus Cantici.

ARGVMENTVM PSALMI LXXXVI.

Sub typo cæleſtis Hieruſalem celebrat Propheta hoc Pſalmo Hieruſalem ſupernam & nouam, de qua in ſpiritu meditans prorumpit in verba de ea, commendans eam à fundamentis ſuis & portis, hoc eſt,à firmitate & fortitudine, ac vaticinans in ea omnes gentes à Deo quondam alienas habitaturas cum ſumma animorum lætitia. Non eſt autem diſtinguendum num de Eccleſia militante an triumphante Pſalmus ſit accipiendus, ſiquidem vtraque hæc Eccleſia vna eſt Hieruſalem, quam ſupernam, cæleſtem & nouam Scriptura appellant, cui pro vtraque ſui parte,tam ea ſcilicet quæ in terris,quam quæ in cœlis agit,cõueniunt ea quæ hoc Pſalmo canuntur.

PARA-

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Fūdamenta eius in montibus sanctis.

IVITAS illa noua, quam in spiritu sub typo nostro Ierusalē meditor, firmiter erit fundata: habebit enim fundamenta sua in montibus sanctis: in altissimis.s.cœlis, atque in ipsis Apostolis, veris fide sublimibus, & sanctitate præcipuis, in quibus prima ciuitatis illius iaciuntur fundamenta, quibus superædificari oportebit omnes eos qui tanquam lapides viui coædificabuntur in ciuitatem Dei, * hanc ciuitatem Sion, quæ & fortissimas & multas habet portas, hoc est, quæ & optimè munita est, & omnibus aditum præbet ex omni loco, Dominus magis quàm omnes veteris populi synagogas diligit, maiori eam fauore & cura prosequens, pluribúsq; & maioribus eam beneficiis ornans, atque in ea magis sibi complacens, quemadmodum & terrenam Sion præ aliis habitaculis populi Israëlitici sibi delegit in peculiarem habitationem.

** diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.*

2 Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.

2 O ciuitas Dei, admodum magnifica dicta sunt de te à Deo per Prophetas ipsius.

3 Memor ero Raab & Babylonis scientium me.

3 Inter quæ à Deo dicta, istud quoque de te dixit Dominus: In noua ciuitate Sion, ego Dominus agnoscam non tantùm Israëlitas, sed etiā eos qui antè populi mei præcipui fuerunt hostes, Ægyptios.s.& Babylonios, iam tum agnoscentes me quem priùs ignorauerunt.

4 Ecce alienigenæ, & Tyrus & populus Æthyopum hi fuerunt illic.

4 Ecce rem nouā Philisthæi & Tyrij vnà cum Æthiopibus, & ex omnibus omnino gentibus, Oriente, Occidente, Aquilone, & Meridie erunt in hac ciuitate non tanquam aduenæ & peregrini, sed quasi ciues, eius, vtpote in qua nati erunt per lauacrum regenerationis.

*5 Nunquid Sion dicet homo & homo natus est in ea: * ipse fundauit eam Altissimus.*

5 Proinde de ipsa Sion aliquando dicet vnusquisque, quòd plurimi, & diuersarū nationum homines nati sint in ea: * quódq; ipse, qui altissimus, ædificauerit & stabiliuerit eam, firmam & inconcussam eam faciēs contra omnes hostium insultus.

6 Dominus narrabit in scripturis populorum & principum horum, qui fuerunt in ea.

6 Dominus ipse narrabit istud, & notum faciet tūc, cùm omnes simul populos & principes, qui nati fuerint in ea ciuitate, describet & recensebit, in nouissimo.s. iudicij die, quando omnes simul ciues huius ciuitatis numerans, toti mundo declarauit, quanta sit, & quàm diuersarum gentium multitudo ciuium eius.

7 Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

7 Quanquam autem tam varia erit, ô Sion, ciuium tuorum multitudo, nulla tamen in te erit discordia, atq; tumultus dissonus, sed omnes simul habitantes in te erunt sicut hi qui præ nimio gaudio tibiis canunt, chorosq; ducunt. Solida enim de Dei benignitate lætitia afficientur, & cùm adhuc in terris agent, & multò magis cùm hinc in cœlos trāslati fuerint.

ANNOTATIONES.

a FVNDAMENTA EIVS.] Relatiuū, eius, apud Hebræos & Græcos est masculini generis. Vnde non videtur posse referre ad ciuitatem Sion, cùm nomen, Sion, in omni lingua sit generis fœminini. Itaq; Euthymius refert relatiuū, eius, ad Christum, qui fundamenta sua, hoc est, prima fidei dogmata iecit in Apostolis. Sed in Prophetis, maximè Hieremia id crebrò fit, vt cum de Ierusalem & de Israël sermo fit, subiiciantur relatiua masculina, quę nō tam respondent nomini Ierusalem, quam nomini quo Hebræi significant populum, nempe nomini עם Am, quod & hic rectè creditur factum vt sit relatio nō tam ad vocem, quàm ad rem: siquidem ciuitas ipsa de qua loquitur, nihil est aliud, quàm Dei populus.

b PORTAS SION.] Per portas, quidam sacra dogmata fidei, alij virtutes intelligunt. Verùm simplicius fuerit per portas Sion, ipsam ciuitatem Siō intelligere: & portarum ideò fieri mentionem, tum ad designādum fortitudinem ciuitatis, quæ ferè à portis pendet, tū ad significandum omnibus ad eam patere aditum, sicut Apocalyp. 21. duodecim dicuntur ciuitatis nouæ Ierusalem portę & in singulis mundi partibus tres, vt intelligatur omnibus gentibus ingressum patere.

c RAAB ET, &c.] Nomen Raab, hic non est nomen eius mulieris, quæ exploratores accepit hospitio, nam illius nomen scribitur Hebræis cum aspiratione forti nempe cheth. Vnde & Græcis scribitur ῥαχάβ. Istud verò nomen per aspirationem lenem, Græcè ῥαάβ. Significat autem hoc nomen alibi frequenter Ægyptum, ab Ægypti rege sic dictū ob superbiam, vt Psalmo 88. Tu vulnerasti sicut vulneratum superbum. Vbi Hebræis idem nomen ponitur quod hic. Porrò quod nos habemus in genitiuo, scientium me, Hebræi & Græci habēt in datiuo τοῖς γινώσκουσί με. & est sensus: Ego Dominus Ægyptiorum & Babyloniorum memor ero simul cum agnoscentibus me Iudæis, vel apud cognoscentes me Iudæos, quibus annuntiabo illos a me susceptos esse.

HI FVERVNT, &c.] Interpres legit ἐγενήθησαν. cùm Septuaginta transtulerint, ἐγεννήθησαν, hoc est, nati sunt, quemadmodum & Euthymius legit. Et postea cùm habemus: Principum qui fuerunt in ea, Græcè est γεγεννημένων ἐν αὐτῇ hoc est, qui nati sunt in ea, cùm interpres legisse videatur γεγενημένων, per ν, simplex. Certè Hebraica dictio apertè nasci significat: habent autem Hebręa ad verbum in hunc mundum: Ecce Philisthæa & Tyrus cum Æthiopia, hic natus est ibi. Quam lectionem sic accipiunt, vt gentibus intelligatur annotiari quod insignis aliquis natus sit in Sion nempe Christus: aut in typum Christi, Salomon. Septuaginta autem dictionem Hebraicam acceperunt secundum phrasim satis receptā apud Hebræos, quibus frequens est pluribus subiungere singulare, quoties vnicuique illorum plurimum volunt significare aliquid conuenire. d

NVNQVID, &c.] Ex Hebræo constat dictionem, Sion, esse datiui casus. Pro signo autem interrogatiuo, nunquid, quod apud Hebræos non est, vt modò legitur, Græcè iam legitur μήτηρ. mater Sion dicet, &c. in quem modum legit & Aug. Verùm codices Græcos hic esse deprauatos annotauit & Hieron. in commentariis, sic scribens: Septuaginta interpretes ita transtulerunt, Nūquid Sion dicet homo. Spicuerunt ergo multi, nec intellexerunt μὴ τῇ Σιών, quid est, & addiderunt, & legunt μήτηρ Σιὼν ἐρεῖ ἄνθρωπος. & hoc propterea, dicunt, quia sequitur, & homo natus est in ea. Sic enim ut etiam ita debere dici, mater Sion dicet homo quoniam filius natus dicitur. Propterea etiam in matris vocabulo. Hæc ille. e

Porrò noſtra lectio dupliciter diſtinguitur: quidā enim diſtinctionem faciunt, poſt primum, homo, vt illud ſit ſuppoſitum verbi, dicet, & ſit ſenſus: nunquid ipſi Sion dicet homo quiſpiam, quòd homo natus ſit in ea, nempe Chriſtus quatenus homo, & quòd idem quatenus altiſſimus & Deus fundauerit eam: Verùm quoniam apud Hebræos pro, dicit, ponitur verbum paſſiuum, dicetur, conuenientiùs ſit diſtinctio poſt verbum, dicet, vt ſubaudiatur eius ſuppoſitum: & oratio illa, homo & homo, accipiatur ſecundùm phraſim Hebraicam, pro variis & multis hominibus.

IN SCRIPTVRIS POPVLO- f
RVM.] Græcè eſt ἐν γραφῇ, in ſcriptura, intelligitur autem à pleriſque de Scriptura ſacra, in qua Dominus notam facit vocationem gentium, & ædificationem Eccleſiæ. Verùm Hebræa magis ſonant, in ſcribendo, vel deſcribendo populo: eſt enim apud eos infinitiuus. Vnde vertit Hieronymus: Dominus numerauit ſcribens populos. Proinde ſequendus videtur ſenſus paraphraſis.

Canticum Pſalmi filiis Core, in finem pro Maeleth, ad reſpondendum intellectus Heman Ezrahitæ.

ARGVMENTVM PSALMI LXXXVII.

Præſens Pſalmus, oratio eſt & querulatio vehementiſſima hominis afflicti, penituſq; à Deo derelicti in grauiſſimis afflictionibus, qui cum magna exaggeratione in extremum à plurimis malis ſe obrutum conqueritur ſine aliqua conſolatione præter aliorum omnium pſalmorum conſuetudinem. Apparet autem ex cōſonantia cum alijs multis pſalmis editus eſſe ad literam de Dauide, occaſione eorum malorum quæ paſſus eſt, ſiue à Saule, ſiue ab Abſalone. Secundùm ſpiritum verò de Chriſto per Dauidem adumbrato intelligendus eſt, cui pleraque huius Pſalmi veriùs, perfectiùs atque ſimpliciùs conueniunt, vtpote in quē Vates potiſſimùm reſpexit. Allegoricè autē hic Pſalmus etiam congruit cuique fideli, qui in mortale crimen prolapſus, atque ob id pœnitentiæ dolore ſeſe macerās, æternā damnationem deprecatur, in qua nemo Deū laudabit. Quòd autem in titulo ponatur & nomen filiorum Core, & nomen Heman Ezrahitæ, putatur Heman hunc Pſalmum compoſuiſſe, ipſis autem filijs Core decantandum tradidiſſe. Fuit enim Heman, vates Regis in ſermonibus Domini, vt ſcribitur 1. Paralip. 25. & princeps Cantorum inter filios Caath, de quibus fuerunt & filij Core. Heman enim legendum eſſe, non Ethan, quod nomen in titulo eſt ſequentis Pſalmi, patet ex Hebræis: ex quibus etiam patet perperam apud Græcos legi nomen Eſraelitæ, cùm ſit legendum Ezrahitæ.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Domine Deus ſalutis meæ in die clamaui & nocte coram te.

*2 Intret in conſpectu tuo oratio mea: *inclina aurem tuam ad precem meam.*

*3 Quia repleta eſt malis anima mea, * & vita mea inferno appropinquauit.*

*4 Æſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacū: * factus ſum ſicut homo ſine adiutorio, inter mortuos liber.*

*5 Sicut vulnerati dormiētes in ſepulchris, quorū non es memor ampliùs, * & ipſi de manu tua repulſi ſunt.*

6 Poſuerunt me in lacu inferiori, in tenebroſis, & in vmbra mortis.

7 Super me confirmatus eſt furor tuus:

** † & omnes fluctus tuos induxiſti ſuper me.*

*8 Longe feciſti notos meos à me, * poſuerunt me abominationem ſibi.*

*9 Traditus ſum, & non egrediebar. *oculi mei languerunt præ inopia.*

*10 Clamaui ad te Domine, * tota die expandi ad te manus meas.*

*11 Nunquid mortuis facies mirabilia? * aut medici ſuſcitabunt, & confitebuntur tibi?*

DOMINE Deus, author ſalutis meæ, in quo ſita eſt omnis ſpes ſalutis meæ, ſicut tu ſolus me ſaluare potes, per diem ſimul & per noctem ſine aliqua intermiſſione inuocaui te tota mentis intentione.

2 Admittatur itaque precatio in conſpectum tuum, *facilémq; te præbe ad exaudiendum orationem meam.

3 Quia ad ſaturitatem vſque plena eſt calamitatibus anima mea, vt pluribus ferendis non ſufficiat, * & morti atque ſepulchro iam proximus eſſe videar.

4 Reputatus ſum ab omnibus cum his qui iamiam in ſepulchrum deſcendunt, omnibus. ſ. de mea ſalute deſperantibus: * ſimiliſque factus ſum homini qui eſt omni auxilio deſtitutus, quiq; inter mortuos exiſtens, liber eſt officiis, curis, & rebus vitæ huius.

5 Similis factus ſum vulneratis, qui mortui iacent in ſepulchris, quo- a
rum non recordaris ampliùs, vt eos priſtinæ vitæ reſtituas, * quiq; à cura tua, quam viuis impendes, penitus ſunt reiecti. Ita enim & mei penitus oblitus videris, nec aliquam prouidentiæ & protectionis tuæ declarationem in me exhibes.

6 Affecerunt me malis tam multis aduerſarij mei, vt viſus ſim ipſe mihi poſitus in puteum aliquem profundū, aut in carcerem obſcuriſſimum, atq; iam verſari in extremis malis, quæ nihil niſi mortem præ ſe ferant.

7 Super me confirmatus eſt furor tuus, perſeuerante. ſ. afflictione, nouaq; ſemper priorem ſequente, * & omnia genera calamitatum quibus obruere homines ſoles, venire feciſti ſuper me. † In me quoque ſolum exarſiſſe videaris, adeò vt totam iram tuam ſolus ego ferre mihi videar.

8 Neque verò me tantùm omni tua conſolatione deſtituiſti, ſed & familiariter mihi notos alienaſti à me per immiſſa à te horrenda mala, ita vt neque ab eis aliquid accipere poſſim cōſolationis: * reputauerūt enim me apud ſe, quaſi rem ſummè abominandam.

9 Traditus ſum à te extremis malis, atq; ab eis vndique concluſus, nec video quo pacto his me explicem, * propter quod oculi mei per nimium dolorem & fletum debilitati ſunt ob calamitatem meam, & quòd omni auxilio ac conſilio deſtitutus eſſem.

10 Imploraui toto corde tuum auxilium Domine, * idque aſſiduè, expandi in oratione manus meas ad te, & dixi.

11 Nūquid in defunctis declarabis potentiam & bonitatē tuā, operando b
in eis mirabilia, qualia frequenter in viuentibus operaris? * aut num medici

dici suscitare poterũt mortuos, vt sic mortui laudes tuas decantent apud viuos?

*12 Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, * veritatem tuam in perditione?*

12 Nũquid aliquis iam mortuus prædicabit apud viuos misericordiam tuam? * & veritatem tuam, quam in promissis seruas, num aliquis laudabit, cùm perierit?

13 Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & iustitia tua † in terra obliuionis?

13 Num cognoscentur mirabilia tua, vbi omnia sunt tenebræ? * & iustitia tua, quam in promissis seruandis exhibes, nũ nota fiet apud eos qui ex hoc orbe migrarunt in locum mortuorũ, qui à te, & à viuentibus obliuioni traditi sunt? † quiq; immemores sunt & ignari earum rerum quæ hîc à te agũtur? nequaquam certè ista futura sunt. Cùm enim mortui tuam bonitatem, neque in viuentibus neque in seipsis, maximè secundùm corpus, ampliùs experiantur, eandem quoque ampliùs laudare nequeunt: propter quod à morte, te quæso, me præserues, quò declaratam in me tuam bonitatem ac veracitatem apud viuos celebrare valeam ob priuatam mei ipsius rationem.

*14 Et ego ad te Domine clamaui, * & mane oratio mea præueniet te.*

14 Et quidem ad hunc modum ego ad te Domine clamaui, * & summo mane ante omnia precatione mea occupaui te priusquam Solem mundo oriri faceres. c

*15 Vt quid Domine repellis orationem meã, & * auertis faciem tuam à me?*

15 Cur igitur Domine non admittis orationem meam, * cur aufers à me benignum aspectum, solitúmque fauorem tuum?

*16 Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea: * exaltatus autem humiliatus sum & conturbatus.*

16 Miser sum ego, & in afflictionibus ab adolescentia mea? † cùm autem paululum essem per te exaltatus, mox rursum sum deiectus & afflictus, adeoq; in meipso conturbatus, vt præ inopia auxilij & consilij desperare cœperim.

*17 In me transierunt iræ tuæ, * & terrores tui conturbauerunt me.*

17 In me apparuerunt manifesta signa furoris tui, * & mala, quibus me terrebas, conturbauerunt me.

*18 Circundederunt me sicut aqua tota die, * circundederunt me simul.*

18 Circundederunt me vndiq; sicut solent aquæ vnum malum obruere collapsum in eas, idq; assiduè: * cinxerunt me non vnum malũ post aliud sed simul mala vniuersa.

19 Elongasti à me amicum & proximũ, & notos meos à miseria.

19 Et quod est extremæ calamitatis, fecisti à me procul abire propter nimiam miseriam meam amicum & proximũ, & omnes familiariter mihi notos, ita vt in tantis malis nemo sit qui miserum consoletur, & consolatione sua miseriam mitiget.

ANNOTATIONES.

a NTER MORTVOS LIBER.] Ob hanc partem potissimùm plerique hunc Psalmum de solo Christo accipiendum putant, quòd hic solus dicere possit: se liberum esse inter mortuos, eò quòd inter eos existẽs, mortis vinculis alligatus & detentus non fuerit, sed liberam habuit facultatẽ vitam resumendi. Verùm hic sensus etsi piissimus, soliq; Christo conueniens, non videtur esse proprius sensus huius loci. In hoc enim sensu hæc verba non calamitatem, sed fœlicitatem loquentis explicans, cùm tamen omnia & præcedentia & sequentia miseriam loquentis significẽt. Itaque potius videtur sensus paraphrasis amplectẽdus, secundùm quem is qui loquitur, non dicit se esse liberũ inter mortuos, sed esse similẽ homini libero inter mortuos. Dicunt autem Hebræi mortuos homines liberos esse, quomodo nos eos dicimus defunctos, quia defuncti sunt & destituti hac vita, & officiis eius: Sic Iob. 3. seruus in morte, dicitur esse liber a domino suo, quo loco eadem est dictio Hebræis quæ hoc loco.

b NVNQVID MORTVIS.] Qui Psalmus Christo applicarũt, his versibus tribus intelligendus est Christus secundùm infirmitatem humanæ naturæ deprecari mortem quemadmodum fecit in horto, aut precari suam aut omnium nostrum resuscitationem & viuificationẽ, propter quam mortuus est. In sensu autem tropologico per mortuos, damnati: per perditionem & tenebras, æterna damnatio intelligenda est, in qua nemo Deum laudabit, nec cognoscet iitẽ.

IN TERRA OBLIVIONIS] Dubium est c num genitiuus, obliuionis, actiuè debeat exponi an passiuè num, scilicet, sit sensus, in terra, in qua qui habitant immemores sunt omnium, quæ hîc aguntur: an in terra eorum qui obliuioni traditi sunt a viuentibus. Vtramque intelligentiam Latina & Hebræa admittũt. Verùm Græca exigunt expositionem passiuam, habent enim ἐν γῇ ἐπιλελησμένῃ in terra obliuioni tradita. Septuaginta nomen quod significat obliuionem, acceperunt apud Hebræos tanquam participium passiuum, non tanquam nomen sicut & Hieronymus, qui trãstulit in terra quæ obliuioni tradita est. Actiua tamen expositio magis quadrat. Gratius enim est si dicatur aliquid cognosci non posse in eo loco, vbi omnium est obliuio, sicut in prima parte dicitur, Dei mirabilia non cognosci in tenebris. Vt enim tenebræ obsunt cognitioni, sic & obliuioni.

Intellectus Ethan Ezrahitæ.

ARGVMENTVM PSALMI LXXXVIII.

Præuidens in spiritu Propheta temporalem desolationem regni Dauidici, quæ facta est per Chaldeos sub Sedechia, priusquam de ea conqueratur, ne de Dei misericordia, fidelitate ac potentia dubitare videatur, primùm quidem celebrat Dei & bonitatem & veritatem, tum & ipsius summam potentiã, qua & omnia creata sunt & gubernantur, & qua sanctos suos vindicauit & vindicauit supra inimicos ipsorũ. Deinde verò prolixim memorat promissiones Dei factas Dauidi de seminis sui perpetua conseruatione, de Throni regij æterna sublimatione, de misericordia in perpetuum seminis eius seruanda & alijs huiusmodi multis. Post hæc autem vsque ad finem queritur ex opposito, semen Dauidis quasi rupto fœdere a Deo reiectum, regia dignitate exutum, malisq; omnibus obiectũ. Porro quemadmodum Dauid in omnibus pene Christi typus fuit & figura, ita quæ hic & alibi promissa dicũtur

Dauidi & semini eius, non implentur perfectè, nisi in Christo, qui & per Dauidem præsignatus est, & ex eo secundùm carnem descendit, & in his qui per Christum semen Dauidis spirituale efficiuntur. Itaque fit, vt etiamsi Dauidi ea competunt ratione Christi ex ipso nati, propriè tamen Christo conueniant, quamobrem cõuenienter allegoricè sic Psalmus accipitur, vt sit vox Ecclesiæ celebrantis pactum Dei patris initum cum Christo ac semine eius, ac ex opposito conquerentis super fidelis populi derelictione & afflictione, quam cum sinit Deus, videtur fœdus irritum fecisse, quod cum Christo suo pepigit. Cæterùm Ethan Ezrahita, cuius nomen ponitur in titulo, fit mentio 3. Reg. 4. qui & videtur idem esse cum eo de quo 1. Paralipomenon 6.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Misericordias Domini in æternum cantabo.

VLTIPLICES miserationes Domini, quas omni seculo exhibuit, in æternum celebrabo, nunquam nõ carminibus testabor & meæ ætatis hominibus, & posteris omnibus quàm sit Dominus semper misericors.

2 In generatione & generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo.

2 Sed & tuam in præstandis promissis fidelitatem per omnes generationes ore meo deprædicabo.

*3 Quoniam dixisti: In æternum misericordia ædificabitur in cœlis: * præparabitur veritas tua in eis.*

3 Tu etiam dixisti Domine quod misericordia tua in æternũ firmabitur & augebitur instar ædificij, quod summa arte construitur, * quoq; veritas tua in ipsis cœlis stabilietur, nimirum quòd perpetuò sit duratura, quemadmodum & cœli perpetuò persistent.

*4 Disposui testamentum electis meis, iuraui Dauid seruo meo: * vsque in æternum præparabo semẽ tuum.*

4 Fœdus, inquit Dominus, pepigi cum electis meis, Abraham, Isaac, Iacob, & posteris eorum: Deinde & per memetipsum iuraui, ac irreuocabiliter pollicitus sum Dauid sermo meo, dicens: Perpetuò stabiliam semen tuum, nunquam sinens interire posteritatem tuam.

5 Et ædificabo in generatione, & generationem sedem tuam.

5 Pérque omnes generationes firmabo regale solium tuum, perpetuum illud faciens simul cum seminis tui perpetuitate.

*6 Confitebuntur cœli mirabilia tua Domine: * etenim veritatem tuam in Ecclesia sanctorum.*

6 Et certè ipsi cœli à te Domine mirabiliter conditi & per quos constãter hunc mũdum gubernas, testãtur, semperq; testabũtur mirabilia opera tua, * tuam quoq; in statutis & promissis constantiam notam faciebt in cœtu sanctorum tuorũ. Hi enim sancti tui ex ipsis cœlis intelligent quàm sis mirabilis opifex, quamque verax, & constãs in decretis tuis. Ipsi quoque cœlestes homines in congregatione electorum tuorum colentium nomen tuum annuntiabunt mirabilia opera tua, quæ tum in creando mundũ, tum in redimendo designasti, & fidelitatem tuam, qua quę prioribus temporibus promisisti, fideliter præstitisti.

*7 Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino? * similis erit Deo in filijs Dei?*

7 Mirabilia, inquam, opera tua annũtiabunt sanctis tuis. Quoniam quis est nedum in terra, sed etiam in supernis locis qui in potentia & mirabilium patratione possit Domino cõparari? * & quis similis erit Deo, etiam inter angelos dignitate & potentia tã sublimes, vt filij Dei rectè dicãtur.

*8 † Deus qui glorificatur in consilio sanctorum. * magnus & terribilis super omnes qui in circuitu eius sunt.*

8 Ipse Deus est qui per declarationem maiestatis & potẽtiæ suæ glorificatur à seipso in medio sanctorum suorum & angelorum & hominũ, in quorũ cœtu regia eius maiestas & diuinitas relucet & agnoscitur. † Ipse quoq; est qui ob eximiam suam potentiam magnificatur à congregatione sanctorum suorũ, * magnus est & metuendus apud omnes, qui in circuitu eius sunt, siue angelos illi assistentes, siue homines illum colentes.

*9 Domine Deus virtutum quis similis tibi? * potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo.*

9 Quis igitur similis tibi esse possit ô Domine Deus, qui potestatem habes in omnes exercitus supernos & infernos? * Tu enim præ omnibus potens es Domine, insuper & fides atque iustitia tua te ex omni parte circundat, vndique relucens in omnibus tuis operibus, & inseparabiliter tibi adhærens.

*10 Tu dominaris potestati maris, * motum autem fluctuum eius tu mitigas.*

10 Tu imperium obtines non solùm super vniuersam terram, sed etiam super sæuitiam & superbiam maris: elationẽ enim fluctuum eius tu, dum vis, compescis, quod certè nemo potest ex regibus & dominatoribus qui sunt super terram.

*11 Tu humiliasti sicut vulneratum superbum, * in brachio virtutis tuæ dispersisti omnes inimicos tuos.*

11 Tu deiecisti superbum illum Ægypti regem Pharaonem, non maiori negotio, quàm si res tibi fuisset cum vulnerato aliquo viribus omnibus suis destituto, * potenti brachio tuo subuertisti inimicos tuos vniuersos.

*12 Tui sunt cœli, & tua est terra, * orbẽ terræ & plenitudinem eius, tu fundasti, Aquilonem & mare tu creasti.*

12 Tua sunt omnia & superna & inferna, cœli, scilicet, & terra, quę à te creata sunt, & in tua semper permanent potestate, orbem terræ, & quibus ipsa terra plena est, tu condidisti: Aquilonem & Meridiem, vbi est mare mortuum, creasti.

*13 † Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt, * tuum brachium cum potentia.*

13 Thabor mons Occidentalis, & Hermon mons Orientalis, sua mole testantes omnipotentiam tuam, occasionem præbent videntibus laudandi nomen tuum, † ipsi quoque qui habitant montẽ Thabor, hoc est, Occidentem, & qui montem Hermon, hoc est, Orientem habitant, omnes, scilicet, habitatores terræ agnoscentes tuam potentiam & bonitatẽ in te exultabunt: * tuum enim robur nequaquam inualidum est, sed summa potentia præditum.

14 Firmetur manus tua &
& exaltetur dextera tua.
** iustitia & iudicium præ-*
paratio sedis tuæ.

15 Misericordia & veritas
præcedent faciem tuam.
**beatus populus qui scit iu-*
bilationem.
16 Domine in lumine vul-
tus tui ambulabunt,
** & in nomine tuo exalta-*
bunt tota die,
† & in iustitia tua exalta-
buntur.
17 Quoniam gloria virtu-
tis eorum tu es:
** & in beneplacito tuo*
exaltabitur cornu nostrum.
18 Quia Domini est assum-
ptio nostra, & sancti Israel
regis nostri.
19 Tunc locutus es in visio-
ne sanctis tuis, & dixisti:
** † posui adiutorium in po-*
tente & exaltaui electum
de plebe mea.
20 Inueni David seruum
meum,
**oleo sancto meo vnxi eum.*
21 Manus enim mea auxi-
liabitur ei,
** & brachium meum con-*
fortabit eum.
22 Nihil proficiet inimi-
cus in eo, & filius iniquita-
tis non apponet nocere ei.
23 Et concidã a facie ipsius
inimicos eius, & odientes
eum in fugam conuertam.
24 Et veritas mea & mi-
sericordia mea cum ipso.
** & in nomine meo exal-*
tabitur cornu eius.
25 Et ponam in mari ma-
num eius,
** & in fluminibus dexte-*
ram eius.
26 Ipse inuocabit me: Pa-
ter meus es tu, Deus meus,
& susceptor salutis meæ.
27 Et ego primogenitum
ponam illum,
**excelsũ præ regibus terræ.*
28 In æternum seruabo illi
misericordiam meam,
** & testamentum meum*
fidele ipsi.
29 Et ponam in seculum
*seculi semen eius: * & thro-*
num eius sicut dies cœli.
30 Si autem dereliquerint
*filij eius legem meam, * &*
in iudicijs meis non ambu-
lauerint:
31 Si iustitias meas propha-
*nauerint, * & mandata mea non custodierint: 32 Visitabo in virga iniquitates eorum: * verberibus peccata eorum.*

14 Opro autem vt omnipotentia tua semper valida sit in nobis ad pro-
tectionem nostram, vt potentiæ tuæ altitudo semper declaretur in inimi-
cis nostris: neque verò summa tibi tantum adest potestas, quæ dum sola
est tyrannum facit, sed æquitas omnipotentiæ tuæ coniuncta est * Iusti-
tia enim & æquitas ipsa instruunt & stabiliunt regale solium tuum: ipsa
regalis tua potestas in æquitate constabilita est, ita vt nihil agere valeas,
nisi quod iustum sit & æquum.
15 Misericordia quoque & fides semper antecedent te, in omnibus quæ
facturus es semper præsentes, & in omnibus tuis factis quasi ab oculos
tuos versantes, vt eas in omnibus semper præstes. * Fœlix igitur ille po-
pulus, qui agnoscens hanc Dei potentiam, iustitiam ac misericordiam,
nouit delectari in Domino, atque de his dignè Deum laudare.
16 Quicunque enim Domine tales fuerint, hi aspirante & concomitãtu
illis semper tuo fauore, fœliciter in omnibus agent, & veluti in clarissi-
ma luce vultus tui versabuntur, tuum fauorem semper sentientes, tuam-
que voluntatem semper intelligentes, * atque ob id assiduè in tua beni-
gnitate & nominis tui memoria exultabunt, perque iustitiam tuam, qua
talibus secundùm promissionem tuam semper præsto eris, omnibus ini-
micis superiores euadent, magnique per te efficientur, * propter iusti-
tiam quoque tuam sese ipsi attollent, persuasi scilicet te pro ipsis vigilare
ac proinde nihil eis nocere posse.
17 Tu enim es in quo gloriantur se fortes esse. † Tu is es per cuius gra-
tuitam beneuolentiam robur nostrum magis ac magis incrementa susci-
piet & super omnes inimicos nostros præualebit.
18 Quia à Domino pendet defensio nostra, & à sanctificatore Israëlis
qui est rex noster, in cuius solius potestate consistit, cuique soli tribuen-
da est protectio nostra.
19 Olim enim, cùm tibi placuit populum tuum in tuam protectionem
assumere, locutus es sanctis prophetis tuis per visioné interioré, & dixi-
sti eis: * Viro alloqui forti addidi robur ad adiuuandum populum meum:
† dedique fortitudinem viro, quem mea virtute potentem feci, & virum
quendam electum de plebe mea exaltaui in regem super populum meũ.
20 Cùm diligenter & ex animo quærerem dignum aliquem regem po-
pulo meo, inueni tandem, mihiq; prouidi David seruum meum: qui exi-
stens vir secundùm cor meum, dignus à me habitus est quem populo
meo præficerem, * atque ob id oleo sancto meo vnxi eum, regem eum
constituens populi mei.
21 In hoc, inquam, constitui adiutorium populi mei: nam omnipotẽtia
mea adiuuabit eum semper contra inimicos ipsius, * & fortitudo mea
corroborabit eum vt omnibus inimicis semper præualeat.
22 Nihil poterit aduersùs illum inimicus, nec homo sceleratus nocere
poterit ei.
23 Conteram enim ante eum inimicos eius, & odientes eum in fugam
conuerti faciam.
24 Et veritas mea & misericordia mea semper erit cum ipso, ita vt red-
diturus sim ei quidquid promisi, & primam illam gratiam, qua eum ele-
gi, non sim vnquam ablaturus ab eo, * & per me robur ipsius, regalisque
dignitas semper exaltabitur, ita vt omnibus semper inimicis suis præua-
leat, ac magis semper ac magis augescat.
25 Extendam enim vsque ad mare Occidentale ditionem illius, * & c
versùs Orientem vsque ad flumina Mesopotamiæ proferam potentiam
imperij ipsius.
26 Ipse inuocando me familiariter dicere audebit: Pater meus es tu,
Deus meus, & defensor salutis meæ.
27 Et ego inter omnes filios meos primogenitum illum cõstituam, tri-
buens ei inter omnes fratres suos principatum, munus scilicet primoge-
nituræ, * superiorem quoque illum faciam omnibus regibus terræ.
28 Misericordiam meam, quam cœpi in illum declarare in perpetuum
seruabo erga illum: * pactum, quod inij cum ipso, firmum erit ei.
29 Et durare faciam posteritatem eius in omne æuum: * & solium re-
gni eius tam diuturnum faciam, quàm erunt dies cœli.
30 Quia si filij eius dereliquerint legem meam, * & secundùm æquissi-
ma præcepta mea non conuersati fuerint,
31 Si iusta mea statuta per inobedientiam violauerint, * & mandata
mea non seruauerint, opere ea perficientes:
32 Ego tunc tanquam seuerus iudex, agam cum eis, penitus eos perdens
aut abijciens, neque sinam eorũ peccata diu impunita, ne in peiora pro-

labantur

labantur : sed tanquam pius ac bonus pater, filiorum errata castigatione emendare studens, virga paternæ correptionis mox animaduertam in eos neque morte, aut extrema perditione vlciscar eos, * sed verberibus corripiam peccata eorum.

*33 Misericordiam autem meam non dispergam ab eo, * neque nocebo in veritate mea:*

33 Misericordiam autem meam non auferam ab eius semine, * neque iniustitiam aliquam committam in fide mea, ita scilicet vt transgrediar pacta cum illo inita, & fidem meam fallam.

34 Neque prophanabo testamentum meum: & quæ procedũt de labijs meis, non faciam irrita.*

34 Neque violabo pactum quod est inter me & illum, * & quæ semel locutus sum illi, non mutabo vnquam.

35 Semel iuraui sancto meo.

** si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit.*

35 Hoc est autem pactum, quod cum eo pepigi, & locutus sum, nempe quòd semel iurauerim, idque per memetipsum & sanctitatem meam: eò quòd non habeam maiorem me, per quem iurarem : iuraui, inquam, dicens : * Nequaquam Danidem fallam sed sicut promisi, semen eius in æternum persistet.

*36 Et thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum * & testis in cœlo fidelis.*

36 Neque posteritas eius tantùm, sed solium regni eius tam erit stabile & diuturnum, tam etiam clarum, quàm est ipse sol in conspectu meo: regnum eius in perpetuum erit clarum, sicut luna perfecta tempore plenilunij, perpetuóque subsistet sicut luna quæ facta est, vt in æternum perduret.* Et ne quis vanas fore credat has pollicitationes, horum omnium testem fidelem in cœlo constituo, solem scilicet & lunam : omniaque astra quæ pollicitationis meæ stabile signum esse volo, vt his durantibus omnes intelligant regnum eius certissimè duraturum. † Ipse quoq; ego, qui hæc in cœlo contestatus sum & pollicitus, fidelis sum & verax, vt ne de promissis meis quisquam diffidere debeat.

37 Tu verò repulisti & despexisti, distulisti Christum tuum.

37 Hæc quidem olim Dauidi, & semini eius pollicitus es: & tamen nũc tanquam horum omnium oblitus, repulisse, despexisse, & elongasse videris à te Christum tuum, dum semen eius ita ab impiis conculcari, & regni eius gloriam intercidere permittis.

*38 Euertisti testamentum serui tui, * prophanasti in terra sanctuarium eius.*

38 Euertisse videris & abiecisse à te fœdus cum seruo tuo initum, nec ampliùs illud seruare velle : * quasi enim rem prophanam ignominiosè in terram deiecisti diadema illius, regalemque ipsius dignitatem, qua à te consecratus erat, & ab aliis insigniter separatus.

39 Destruxisti omnes sepes eius: posuisti firmamentum eius formidinem.*

39 Destrui permisisti omnia munimenta regni eius: * fecisti vt loca firmiora quæ munire & defendere solebant ab hostium insultibus, iam sint in formidinem, eò quòd diruta sint, eosque qui in regno fortiores erant pauore magno impleuisti. * Omnem quoque tuam protectionem, qua muniri & fortes esse solebamus, contra aduersarios hostes quasi diruptis muris ciuitatis, aut maceria vineæ deiecta, à nobis abstulisti, vt iam tu ipse nobis formidini sis, qui firmum munimen esse soles.

*40 Diripuerũt eum omnes transeuntes viam, * factus est opprobrium vicinis suis.*

40 Proinde quemadmodum cum vinea fieri solet, cùm dirupta iacet maceria: ita & nunc populum eius deuastant, quotquot iter faciunt iuxta illum, factus est ludibrio vicinis suis.

41 Exaltasti dexterã deprimentium eum, lætificasti omnes inimicos eius.*

41 Potentiam hostium conculcantium eum tu superiorem fecisti, * gaudio affecisti quotquot male voluerunt illi.

42 Auertisti adiutorium gladij eius. & non es auxiliatus ei in bello.*

42 Abstulisti adiutorium tuum, quo gladium eius adiuuare soles, * & non attulisti ei opem in bello vt soles.

43 Destruxisti eum ab emũdatione. & sedem eius in terra collisisti.*

43 Destruxisti munditiam & ornamentum eius regale, cessasti ab ornando illum solito more,* solium illius regium in terram vsq; deiecisti.

*44 Minorasti dies temporis eius. * perfudisti eum confusione.*

44 Abbreuiasti dies temporis eius cum durationem regni eius (quod pollicitus fuisti fore æternum) tam breuem fecisti, * vndique eum ignominia cooperuisti.

45 Vsquequò Domine auertis in finem? exardescet sicut ignis ira tua?*

45 Quamdiu Domine sic semper auertes te à nobis, fauoremque tuum nobis subtrahes? * quamdiu ira tua desæuiet in nos ad modum ignis omnia deuorantis & consumentis?

46 Memorare quæ mea substantia, nunquid enim vane constituisti omnes filios hominum?*

46 Declara quæso Domine te memorem esse, quèm breue & nihili sit tempus vitæ & subsistentiæ nostræ : quod cùm perbreue admodum sit, conuenit sanè vt interim dum viuimus, bonitate tua aliquantulum fruamur:* non enim frustra creasti vniuersos homines. Ita sanè videbitur, si in breui hac vita, non nisi ad miserias perferendas nati simus. Nam quid vixisse profuerit, si & mox moriendum sit, & breue illud tempus quod viuitur, in solis miseriis transigendum?

*47 Quis est homo, qui viuet & non videbit mortem. * eruet animam suam de manu inferi?*

47 Nullus est enim homo quantumuis etiam fortis, qui ita viuat vt non sit moriturus, * quique vitam suam liberare possit de potestate mortis. Propter quod conuenit, vt misertus fragilis conditionis nostræ, tua bonitate nos hîc paululum respirare dones, priusquam hinc abeamus.

48 Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ Domine, sicut iurasti Dauid in veritate tua?*

48 Accedit ad hæc promissionum tuarum veritas, inimicorumque nostrorum exprobratio, in tuam vergẽs ignominiam, quæ & ipsa quoq; ad miserendum nobis te meritò commouere debent. Vbi enim nũc sunt superiorum

*40 Memor esto opprobrij seruorũ tuorum, *quod contnui in sinu meo multarum gentium.*

*50 Quod exprobrauerunt inimici tui Domine. * quod exprobrauerunt commutationem Christi tui.*

51 Benedictus Dominus in æternum, Fiat, fiat.

periorum seculorum misericordiæ tuæ Domine, * quas per fidelitatem tuam iurasti Dauid, te exhibiturum semini eius.

49 Declara quæso te perpẽdere opprobrium, quo multæ gentes seruos tuos afficiunt, *quod concoquere cogor clã, & velut in sinu meo portare.

50 Opprobrium, inquam, quod inimici non tam nostri quàm tui exprobrando iecerunt & in nos, & in te: *quo inquam, exprobrauerunt nobis, quod iam commutatus sit, & à te reiectus Christus tuus.

51 Qualiscunque tamen sit status rerum nostrarum, Deus quod promisit non poterit non adimplere, quamuis molesta sit nobis mora: quare dignus est qui perpetuo laudetur ab omnibus; Amen. Amen.

ANNOTATIONES.

a IN COELIS PRÆPARABITVR, &c. In cœlis, iungendum sequentibus docent & Græca & Hebræa Nam Græca non habent, in eis, sed tantum in cœlis præparatur veritas tua, & Hebræa habent cœlos parabis vel stabilies, veritas tua in eis. Dictio enim Hebræa etsi parare significet, magis tamen significat stabilire. Vnde & Euthymius exponit, stabilietur. Verbum enim, præparo, inquit, sæpenumero apud Hebræos ponitur pro stabilio.

b AQVILONEM ET MARE.] Septuaginta pro eo quod Hebræa habent ימין Iamin, hoc est, dextrum, meridies scilicet, legerunt ים Iam, quod nomen mare significat. Vt autem opponatur Aquiloni, accipiẽdum videtur de mari mortuo aut rubro, quorum vtrumque in meridie est respectu terræ promissionis. Porro quod sequitur: Thabor & Hermon, &c. pleriq; intelligunt notati miracula illa quæ in his mõtibus pro salute populi Israëlitici Deus edidit. In monte quidẽ Thabor per Barac & Deboram: in monte Hermon, dum siccis pedibus deduxit Israëlem per Iordanem Secundùm quam intelligentiam Hermon hic accipitur pro monte quodã iuxta Iordanem, sicut Psal. 41 Et dicuntur montes isti exultare in nomine Dei eò quòd ratione beneficiorum Dei quæ in eis præstita erant dabant occasionem exultandi in Deo. Verùm quoniam prius duarum plagarum mũdi fecit Propheta mentionem intelligunt alij verisimilius his duobus montium nominibus & alias duas mundi plagas designari, & sic nomẽ, Hermon accipi debet pro monte quodam iuxta Libanum, qui aliàs Sanion dicitur, qui respectu montis Thabor in Oriente situs est

IPSE INVOCABIT ME.] Cùm & Græca, & Hebræa habeant tempus futurum, sicque Latina quædam etiam habeant, dubium esse non potest, quin ea sit vera lectio, quæ & apud Augustinum est. c

EVERTISTI TESTAMENTVM.] Quidam libri habent: Euertisti: sicut & Augustinus legit ... ectio vt commodiorem habet sensum, ita Græcæ dictioni κατέστρεψας magis conuenit. Vnde ea potius retinenda est. Cum autem sequitur: Auertisti adiutorium gladij eius non est ... Græcis idem verbum sed ἀπέστρεψας Vnde ibi legendum est, auertisti. d

SANCTVARIVM EIVS] Intelligunt hic per sanctuarium, significari templum Hierosolymitanum. Verùm notandum Hebræis esse dictionem, נזר nezer, quæ propriè significat diadema regium Deducitur autem ea dictio à themate quod separare & sanctificare significat. Vnde & Nazaræi dicti sunt. Atque ob id videtur diadema regium נזר nezer dici, quòd sit quasi regis sanctificatio, quia per illud ab aliis separatus est, & præ aliis ad regalem dignitatem consecratus. Vnde Septuaginta vertunt ἁγίασμα, quæ dictio etsi etiã sanctuarium significet, propriè tamen significat sanctificationem. Atque in hac significatione satis respõdet significationi dictionis Hebraicæ Proinde vt ab originalis linguæ sententia quam minimùm recedatur, conuenit vocabulum, sanctuariũ, impropriè hic accipere potiùs quàm alienum sensum reddamus. e

DESTRVXISTI.] Græcis clarius est κατέλυσας ἀπὸ καθαρισμοῦ αὐτοῦ. quod rectiùs verti potest, desiuisti a mundatione eius. Et si enim καταλύω significet destruere, significat tamen & desinere quod & Hebræa dictio hoc loco significat. Nec est in terra, sed εἰς τὴν γῆν in terram, quomodo & quidam nostri libri habent. f

---

Oratio Moysi hominis Dei.

ARGVMENTVM PSALMI LXXXIX.

Præsenti Psalmo Propheta primùm lamentando describit humanæ vitæ, tum breuitatem, tum multiplicem miseriã quam ob peccatum humanum genus incurrisse agnoscit. Tum precatur vt ex temporali hac castigatione omnes doceantur metuere venturam Dei iram, vt placatus Dominus reparare velit sua misericordia humanum genus ac calamitatem eius in fælicitatem commutare, suoq; fauore electorum suorum opera dirigere in viam pacis æternæ. Cum autem humanæ naturæ restitutio per Christum facta sit, consequens est Prophetam, dum eam precaretur, in Christum respexisse, per quem vita per peccatum amissa, gaudium, simul pax atque fœlicitas, hic quidem in spiritu incipit, in futuro autem consummatur. Quod verò titulum psalmi habet · Oratio Moysi hominis Dei plerique cum Hieronymo ad Cyprianum intelligunt Moysen præsentis psalmi authorem fuisse. Alij autem ideò in titulo nomen Moysis positum putant, quod similia olim Moyses orauerit pro populo Israelitico in deserto, cum iram Dei suo peccato prouocauerat, aut quòd quoniam Moyses scripsit humani generis historiam, quomodo homo factus sit & peccauerit, punitusq; sit, ideo attribuatur ei iste Psalmus in quo memoratur miseria humani generis. Alij etiam alia, sed minùs probabilia asserunt.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Domine refugium factus es nobis à generatione in generationem.

2 Priusquam montes fierent, aut formaretur terra, à seculo & vsque in seculum tu es Deus.

3 Ne auertas hominem in humilitatem.

DOMINE tu omnibus nobis agnoscentibus & colentibus nomen tuum fuisti an omnibus gentibus instar asyli, ad quod semper confugimus in quauis necessitate.

2 Et quidem merito, non ab heri aut nudiustertius, vt dij gentium, cœpisti esse Deus: Neque ab exordio nascentis mundi, sed priusquàm montes producerentur, aut formaretur terra & orbis, ab æterno & vsque in æternum tu es Deus in teipso potentissimus.

2 Solito ergo more ad te fugientes, tuamque æternitatem componẽtes cum breuitate nostræ calamitosæ vitæ te precamur ne miseru humanum genus

** & dixisti: Conuertimini filij hominum.*

genus in eam vtilitatem, abiectionem, & contritionem deduci sinas, vt
perpetuo in morte permaneat,*eò quòd peccato primi hominis offensus,
diffiniueris de omnibus hominibus posteris Adæ, quod redire debeant
secundùm corpus in terram,vnde formati sunt,dicens de homine: Pul-
uis es,& in puluerem reuerteris.

4 Quoniam mille anni ante oculos tuos,tanquam dies hesterna quæ præterijt.

4 Ne quæso ob hanc tuam sententiam,hominem ad tuam imaginē crea-
tum perpetuo deiicias ac conteras. Tu enim Domine nosti quam breue
imò nihili sit tempus, quod hîc viuimus.Nam ecce etia mille anni, quos
tamen nulli viuere datur, apud te & cum tua æternitate collati sunt tan-
quam dies hesterna,quæ iam præteriit,& nihil iam ei superest.

*5 Et custodia in nocte, * quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.*

5 Et quid dico tanquam dies,imò tanquam vna vigilia noctis,quæ paucis a
bus tantùm horis constat.† Anni hominum ob breuitatem suam sunt ex
numero eorum quæ nihili reputantur, vt sunt ea quæ ampliùs non sunt
quæque homines esse somniant.

*6 Manè sicut herba transeat,mane floreat & transeat. * vespere decidat, induret, & arescat.*

6 Ex tua cōstitutione homo similis est herbæ mox virenti,& mox are- b
scenti. Quemadmodum enim herba manè exoriente sole proficit, per-
mutatur, & transit per augmentationem ad perfectiorem staturam, ità
vt iam aliquid esse appareat flore emergente. * Cùm autem nimio solis
calore per diem adusta fuerit vespere decidit à suo virore suoque humo-
re destituta,arescit:ita & homo manè,hoc est,in initio vitę quasi è tene-
bris noctis productus cōtinuo profectu celeriter transibit ad iustā corpo-
ris mensuram,manè,inquam,florebit,ac vigebit secundum corpus,profi-
cietq; semper:ad vesperam autē, cū vitæ terminus siue senectus aduene-
rit,decidet à suo vigore, & exhaustus humore naturali indurescet & are-
scet,senectute scilicet,aut ipsa morte humorē,quo viuebat,consumente.

7 Quia defecimus in ira tua: & in furore tuo turbati sumus.*

7 Sic enim per tuam iram consumimur:* & quia nobis hoc pacto de-
claras tam vehementer offensum, ideò conturbamur & inhorrescimus.

8 Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo. seculum nostrum in illuminatione vultus tui.*

8 Experimur enim quòd collocaueris iniquitates nostras coram te,me-
mor earū ad vindicandum,* & quod totum vitæ nostræ decursum cōsti-
tueris in luce vultus tui,lucidissimè cōsiderās,& cognoscēs omnes sęculi
nostri operationes præteritas atq; præsentes,etiam si nobis occultæ sint.

*9 Quoniam omnes dies nostri defecerunt: * & in ira tua defecimus.*

9 Id autem ita esse vel ex eo satis intelligimus,quoniam omnes dies no-
stri subito in magna ac varia miseria consumuntur. * & cum illis nos
quoque consumimur propter iram tuam,qua in nos accensus es,non sa-
nè ob aliud,quàm propter peccata nostra.

10 Anni nostri sicut aranea meditabuntur, dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni.*

10 Et quidem adeò subito dies nostri consumuntur,vt anni nostri,qui- c
bus hîc viuimus, reputari possint quasi tela quædam aranei, res maximè
fragilis,quæ leui tactu mox disrumpatur,* dies annorum nostrorum iam
breues sunt,vt in ipsis tantùm sint anni septuaginta.

11 Si autem in potentatibus octoginta anni:& amplius eorum labor & dolor.*

11 Si autem multi fuerint dies annorum nostrorum,& admodum fortis
complexionis fuerimus,octoginta sunt cōmuniter ad summum anni vitę
nostræ:*neque solùm breue est tempus vitæ nostræ,sed & plurimū tem- d
pus annorum nostrorum plenum est laboriosis molestiis atque miseriis. e

12 Quoniam superuenit mãsuetudo & corripiemur.

12 Hinc autē nobis tanta vitæ nostræ breuitas & cum breuitate afflictio f
obtingit, quoniam venit super nos mãsueta tua castigatio, eaq; à te cor-
ripimur pro delictis nostris vt hac correptione præsenti erudiamur, ad
intelligendum & fugiendum venturam tuam in nouissimo seculo iram.

13 Quis nouit potestatem iræ tuæ? aut præ timore tuo iram tuam dinumerare?*

13 Quis enim hominum exactè nouit vim iræ tuæ,quæ ventura est super
impios in futuro seculo? quis nouit ex timore tibi debito comprehen-
dere venturam tuam indignationem nemò certè.

*14 Dexteram tuam sic notam fac * & eruditos corde in sapientia.*

14 Proinde mi Domine temporali hac castigatione notam fac nobis
potentiam iræ tuę futuræ:† & fac nos per sapientiam cœlestem eruditos
esse corde, vt ex præsenti tua vltione venturam iram intelligentes, eam
effugere studeamus.

15 Conuertere Domine vsquequo.

15 Nō maneat autē Domine super nos hæc ira tua,qua ob peccata no-
stra & multis modò miseriis,& morte denique nos affligis:sed qui iamdiu
quasi iratus teipsum ab humano genere elongare visus es, iam tandē ad
nos redi, in tuam pristinam gratiam nos recipiens:quamdiu mi Domine

† & deprecabilis esto super seruos tuos.

auersus eris à nobis? * vel iam exorabilem te præbe erga seruos tuos.

16 † Repleti sumus mane misericordia tua, & exultauimus,& delectati sumus omnibus diebus nostris.

16 Fac quæso id quod certò futurum expectamus,nempe vt aduenien- g
te Messia, qui discussis huius mundi tenebris quasi sol mane oriens to-
tum hunc mundum illuminabit, abundè impleamur misericordia tua.
† Per ipsum quoque Messiam præsta, vt in nouissima iudicij die nos post
transactam huius sęculi noctem, somno mortis resuscitari satiemur be-
nignitate tua vt exultare liceat,& delectari in te omnibus diebus quibus
viuemus coram te.

17 Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti: an-*

17 Fac,inquā,vt de tua misericordia satiati lætemur pro diebus,in qui-
bus nos in hac vita afflixisti, * pro annis,in quibus mala plurima experti
sumus.

nis, quibus vidimus mala.
10 Respice in seruos tuos & in opera tua dirige filios eorum.
10 Et sit splendor Domini Dei nostri super nos,
** & opera manuum nostrarum dirige super nos, & opus manuum nostrarum dirige.*

sumus.
18 Benigno quæso vultu respice in nos, fauorem tuum nobis declarás
tum quia serui tui sumus, tum quia opera manuum tuarum: * ducemque
te præbe posteris nostris, vt tua directione fœliciter omnia agant, & ad
desideratam fœlicitatem pertingant.
19 Declaretur quæso in nobis splendor magnificentiæ & fauoris Do-
mini Dei nostri: * tuoque Domine fauore nobis affulgente, quæcunque
nos gesserimus tu in nobis dirige, quæcũque, inquã, gesserimus, tu ita di-
rigas & instituas, vt fœliciter nobis cedant, & ad perpetuam veramque
beatitudinem nos promoueant.

ANNOTATIONES.

a QVÆ PRO NIHILO HABENTVR, &c.] Græca habent, τὰ ἐξουδενώματα αὐτῶν ἔτη ἔσονται, hoc est, contemptus eorum adhuc erunt, hoc est, vt exponit Euthymius, ipsorum mille annorum contemptus adhuc erunt apud me, hoc est, magis ac magis a me contemnentur, collati ad tuam æternitatem. Habens enim Græci codices, ἔτι, adhuc, non, ἔτη, hoc est, anni. Verùm Septuaginta vertisse ἔτη, satis ex Hebræo constat, dum manifestum est eos legisse שנה schana, quod nomē annum significat, pro quo iam legitur שנה schena, quod somnum significat.

b MANE SICVT HERBA, &c.] Verba hæc optatiua, in Hebræo sunt futura indicatiui. Et Euthymius annotauit, omnia hæc verba, licet optatiui modum teneant, in futuri tamen significatione accipienda.

c ANNI NOSTRI SICVT ARANEA, &c.] Plerunque hic locus intelligitur, vt per araneam, ipsum animalculum intelligatur, cui cōmoda comparatione vita hominis cōparatur, eò quòd sicut animal istud magna solicitudine telam suam sibi parat, atque ob eam parãdam sese totam euiscerat: nec tamen aliam inde fructũ cōsequi potest, quam tenuem victum, quo tamen sæpe frustratur. Alio modo, vt ipsa tela, quã animalibus capiẽdis texunt, ipsimet laqueus fiat quo capiantur. Ita & in conquirẽdis huius seculi bonis, magno, inutili, imò plerunque noxio labore homo vitã suam cōsumit. Secundũ hũc autẽ sensum, oratio ista in cōmodo sensus accipi debet. vt anni nostri dicantur meditari. quia nos in annis nostris exercemur & meditamus ad modum araneæ. Verùm nomẽ, aranea fœmininum, melius & frequentius ipsam telam significat, quemadmodũ & nomẽ Græcũ hic positũ ἀράχνην, cum ipsũ animal dicatur Græcis ἀράχνης sicut apud nos araneus. Proinde aptior videtur sensus paraphrasis, quanquã is habeat illud incōmodi, quòd verbum, meditari. passiuè accipi debeat. Atque hũc sensum reddit Euthymius Græcus, estque simplicior, & præcedentibus atque sequentibus magis conueniens. Hebræa nullam faciunt araneæ mentionem, sed habent anni nostri quasi sermo loquentis. Cur autẽ araneæ vocabulum positũ sit à Septuaginta, explicat Hieronymus ad Cyprianũ, dicens: Pro, sermone loquentis, Septuaginta meditationem araneæ transtulerunt quomodo enim sermo loquentis prætervolat, ita & opus araneæ prætervolat.

d IN IPSIS 70. ANNI] Quidam libri habent, annis, quomodo & D. Hieronymus vertit ex Hebræo. Itaque ordo erit: Dies annorũ nostrorum sunt in ipsis annis 70. Verùm Græca, ex quibus nostra translatio est facta, habẽt in nominatiuo, septuaginta anni. Cui conueniens quod sequitur in nominatiuo, octoginta anni. Proinde terrium, ipsis, referẽdũ est ad nominatiuũ, dies, qui ponitur absolute. Illud enim dies annorũ nostrorũ in ipsis, positum est Hebraica phrasi, pro, in ipsis diebus annorũ nostrorum sunt 70 anni. Sicut illud: Dominus in cœlo sedes eius. dictum est pro, Domini in cœlo est sedes.

e ET AMPLIVS EORVM, &c.] & Græca καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν, &c. Vnde patet hîc, ampliùs debere accipi nominaliter propter articulũ τό. Potest autem hæc oratio duobus modis accipi. Primum vt sit sensus & quod excedit iam dictos annos, plenum est afflictione: aut, quod plurima pars dictorum annorum plena sit miseriis. qui sensus originali linguæ magis consentit.

f QVONIAM SVPERVENIT.] Verbum, superuenit, esse præteriti temporis & non præsentis, docent Græca: quæ habent, ἐπῆλθε.

g REPLETI, &c.] in Hebræo hi duo versus habent verba deprecatiua sicut alij duo sequẽtes. & Euthymius annotauit præterita hîc pro futuris accipiẽda, quemadmodũ, inquit, Aquila, & cæteri inter preces significarunt.

Laus Cantici ipsi Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XC.

Securitatem hominis solam fiduciam in Deo habentis mira iucunditate toto Psalmo Propheta depingit: asserẽs eũ qui Deo sese firmiter commiserit, diuina protectione, & Angelorum custodia tutum liberũq; à malis vniuersis, siue quæ ab hostibus eius per noctem vel per diẽ, ex insidijs vel ex aperto obuenire possint, siue quæ à Deo impijs immittuntur, siue quæ sua negligentia aut fortuitò homo incidere solet, siue quæ à feris noxijsq; bellijs immineri possunt. In fine autẽ quo magis indubitata sit ipsius assertio, etiam Deũ ipsum loquentem introducit, suam protectionem, & ab omnibus malis liberationem in se speranti promittentem, & post liberationem ab omnibus periculis vitæ huius, beatitudinem vitæ æternæ.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Qui habitat in adiutorio Altissimi.
** in protectione Dei cœli commorabitur:*

QVICVNQVE omnem suam spem firmiter collocauerit in adiutorio Altissimi, atque in eo requieuerit, hic certè à tutò versabitur inter pericula vitæ huius. * nam huic pro secura mansione & habitaculo erit protectio Dei cœli, Dei, scilicet, potentissimi, atque in omnia imperium habentis. Psal. 90.

2 Dicet domino: susceptor meus es tu. & refugiũ meũ Deus meus, sperabo in eum.

2 Quisquis enim talis fuerit, dicet ad Dominũ: Tu es defensor meus,
tu es ad quem semper in omnibus malis meis volo confugere. * Tu es
Deus meus, quem vnicè colo, & à quo totus pendeo, atque ob id omnem
spem ponam in eum.

*3 Quoniam ipse liberabit me de laqueo venantium * & a verbo aspero.*

3 Et quidem meritò: quoniam ipse certò certiùs liberabit me, ne capiar b
insidiis eorum qui quærũt perdere animam meam: néve incidam in rem aliquam asperam & noxiam.

*4 Scapulis suis obumbrabit tibi: * & sub pennis eius sperabis,*

4 Et sanè quemadmodum, tibi quisquis eiusmodi es, promittis, ita tibi eueniet. Nam admodum gallinæ, sedulò infirmos pullos suos protegentis, ipse quasi alis suis super te expansis, cooperiet te sua potentia atque bonitate protegens te, ne quid mali patiaris: & sub hac alarum eius protectione tu in spe bona securus deges.

*5 Scuto circumdabit te veritas eius. * non timebis à timore nocturno.*

5 Ad modum scuti vndique hominem circundantis, muniet te ex omni c
parte, & omni tempore fidelitatis eius, quæ te spectã in ipsum nunquam
fallet: * ideoque non timebis ab eo quòd noctu timorem incutere posset. d

*6 A sagitta volante in die, à negotio perambulãte in tenebris, * ab incursu & dæmonio meridiano.*

6 Neque à sagitta iacta per diem, non ab eo quod in tenebris occulte toto conamine & magna calliditate studet negotium facere, tibi * nun etiam à dæmonio aut aduersarios quouis, qui clara luce apertè tibi vim inferre conatur, hoc est, securus eris ab omni malo, quod vel per noctẽ, vel per diem obtingere, & vel ex aperto inimicus aliquis homo vel dæmon tibi intentare posset.

*7 † Cadẽt à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, * ad te autem non appropinquabit.*

7 Si prælium ingressus cum hostibus manus conserueris, à latere tuo sinistro corruent mille, & à dextro decem millia. * Tu verò nullum incommodum accipies.

*8 Veruntamen oculis tuis considerabis. * & retributionem peccatorum videbis,*

8 Quin potiùs tuis ipsis oculis securè conspicies, * & cum animi voluptate videbis (Deo pro te pugnante) impios qui te persequebãtur commeritas dare pœnas, † Similiter cùm offensus Dominus peccatis hominũ, grauẽ aliquã vltionem hostibus immiserit, adeò vt ab vtroque tuo latere, atque ab omni parte infiniti cadant: ad te tamen huiusmodi malum non perueniet, neque te simul inuoluet, sed securus videbis condignam vltionem sumi de impiis, quemadmodum & in nouissimo iudicij die impiis ex omni parte cadentibus, tu secundùm tuam in Deum fiduciam ab eorum vltione liber eris, quam tuis ipsis oculis securus conspicies. e

*9 Quoniam tu es Domine spes mea, * altissimum posuisti refugium tuum.*

9 Hinc autem tibi hæc securitas proueniet, quoniam dixisti: Tu Domine es, in quem omnem meam spem colloco: * & quoniã ipsum altissimũ Dominum cũstituisti tibi tuum refugium, qui cùm altissimus sit, & super omnia potentissimus, ad se confugientes ita quasi in altissimum aliquem locum sublatos, sua omnipotentia custodit, vt nullum nocumentum appropinquare eis valeat.

*10 Non accedet ad te malũ * & flagellũ non appropinquabit tabernaculo tuo:*

10 Propter hoc itaque non poterit malum aliquod ad te accedere, aut nocumenti aliquid inferri, * nec vlla plaga infestabit mansionem tuam. f

*11 Quoniam angelis suis mandauit de te: * vt custodiãt te in omnibus vijs tuis.*

11 Quoniam angelis suis præcepit Deus de te: * vt custodiãt te ab omni malo quacũque ieris, & vt soliciti sint ne in omnibus actionibus tuis mali quiddam incidas, aut in via mandatorum Dei ambulans, scandalum aliquod incurras.

*12 In manibus portabunt te, * ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.*

12 Proinde ipsi mandato Dei libenter parentes, te fidelissimè omni cura & studio custodient, quasi manibus te portantes in via quaam ambulas: ne * quo modo tua negligentia, aut improuiso impingas ad lapidem pedem tuum, & vel leue offendiculum aut læsionem patiaris.

13 Super aspidem & basiliscum ambulabis,

** conculcabis leonem & draconem.*

13 Neque immunis tantùm eris à malis quæ impij tibi intentant, aut quæ Deus impiis immittit, aut improuiso accipere possent, sed & à nocumentis ferarum quantumuis potentium atque ferocium, quantumuis noxiarum atque callidatum: * à quibus non solùm non læderis, sed & cum oportunum fuerit, tibi parere coges, earumque fortitudinem, ferociam, atque nociuam astutiam victor superabis. Itaque super aspidem & basiliscum ambulabis, & cõculcabis leonem & draconem, hoc est, omnes omnino bestias homini formidabiles, nec has tantum, * & quæcunque nociua atque terrifica in dæmonibus, hominibus aut rebus quibuscunque, diuina virtute subiicies ac conteres.

*14 Quoniam in me sperauit, liberabo eum, * protegam eum, quoniam cognouit nomen meum.*

14 Quò autẽ maior magnificis promissis meis à te fides habeatur, Deũ ipsum de sperante in se loquentem audi: Quoniam, inquit Dominus, in me sperauit, liberabo eum ab omni malo. * protegam eum, quoniam nouit maiestatem, potentiam, bonitatem, ~~atque~~ prouidentiam meam, atque ob id me coluit & inuocauit.

*15 Clamauit ad me, & ego exaudiam eum, * cum ipso sum in tribulatione. * eripiam eum, & glorificabo eum.*

15 Quoniam autẽ me ex toto corde inuocauit, ego nequaquã frustrabor eum, sed exaudiam, cùm aduenerit ei aliqua tribulatio: nequaquam deseram eum, etiamsi hominibus desertus a me videatur, * sed adero ei: consolabor enim eum, ac perdurare faciam in tribulatione, * & in tẽpore eripiam eum ab ea, atque magnificando illum, superiorem illum faciam hostibus affligentibus eum, pro afflictione ipsum dignitate insigni ornans. Et quidem frequenter etiam in præsenti vita, semper autẽ in futura.

16 Longitudine dierum re-

16 Longæua ætate saturabo eum, & exhibebo salutem meam, faciens

cum

plebo eum & oſtendam illi ſalutare meum.

eum experiri deguſtare: nam & in præſenti ſeculo frequenter eum qui eiuſmodi eſt, perducam ad extremam ſenectutem, vt plenus dierum hinc diſcedat, expertus meam ſalutem, qua à cunctis malis, atque à cunctis hoſtibus eum ſaluum feci. Et in futuro eum ſemper ſatiabo æternitate ſeculorum, perpetua illum vita donans, atque ſalutis illius, quæ à me ſolo obtingere poteſt, participem faciens, qua liber à malis omnibus in æternum mecum fœlix viuat.

ANNOTATIONES.

a VI HABITAT.] Græca & Hebræa habent participium, habitans in adiutorio, &c. Vnde patet hunc verſum accipiendũ, vt per ſe perfectũ faciat ſenſum, & non, vt quidam intelligunt, pendere cum ſequẽti verſu, in hunc ſenſum: Qui habitat & commorabitur, &c. dicet Domino, &c.

b IPSE LIBERAVIT,] Græca & Hebræa nõ habent me, ſed te, ῥύσεταί σε, liberabit te, vt hoc intelligatur loqui Propheta ei quiſquis ſpem ſuam ponens in Domino, dicit: Suſceptor meus es tu: ſicut eidem in ſequentibus loquitur verſibus. Auguſt. lectio habet verbũ eruet.

NON TIMEBIS A TIMORE NOCTVR-
c NO.] Quatuor hæ partes, quibus varia tentationum genera deſignantur, ita diſtinguenda videntur, omiſſis multorũ variis interpretamẽtis, vt duabus primis partibus duplex tentatio ſignificetur, næpe occulta & manifeſta. Rurſum duplex huiuſmodi tẽtatio ſignificetur per duas partes poſteriores: ſed quæ in hoc differunt, à duabus prioribus, quòd prioribus membris ſignificentur tentationes aut oppugnationes leues, & citò tranſeuntes: poſterioribus autem graues moleſtæ & diuturnæ. Quomodo autem hæc varietas tentationum deprehendatur in inuiſibili noſtro hoſte diabolo, facilè quiſque apud ſe intelliget ex generali literæ ſenſu.

d AB INCVRSV ET DAEMONIO MERIDIANO, &c.] ἀπὸ τοῦ πράγματος, habent Græca, & accipit Euthymius dictionem πρᾶγμα, ſimpliciter pro quacunque re: nam hoc dictio ſignificat. Eadem tamen etiam ſignificat moleſtiã, quomodo & Latinis dicimus negotium pro moleſtia. In hac ergo ſignificatione hic accipi debere dictio Hebræa iudicat, nam ea peſtem ſignificat.

ALTISSIMVM POSVISTI REFVGIVM.] e
Quoniam ſunt qui hanc partem malè intelligunt, referentes dictionem, altiſſimum, ad refugium, quaſi ſit neutri generis, quorum etiam quidam in hoc membro putant ſermonem dirigi ad Deum, ſicut in priori membro, hunc ſenſum reddentes: Tu Deus poſuiſti refugium tuũ altiſſimum, hoc eſt, in alto loco: ideò notandum ex Græcis manifeſtum eſſe, dictionem, altiſſimum, eſſe maſculini generis, quæ ſignificat ipſum Deũ qui eſt altiſſimus, ſicut & Hebræa dictio ſignificat. eſt enim Græcis, τὸν ὕψιστον, ipſum altiſſimum, ſcilicet, Deum. Itaque cum in hac parte Propheta ſermonem dirigat ad pium, ſicut in ſuperioribus verſibus: in priori verò verſus parte ſermo dirigatur ad Deum, vt ſit partium apta cohærentia, oportet in priori parte ſubintelligere verbum dixiſti, vt ea verba, Tu es Domine Deus meus, non ſint verba Prophetæ, ſed pii, ad quem Propheta loquitur, de quo ſuperiùs dixit: Dicit Domino, ſuſceptor meus es tu, & refugium meum. Hebræa enim verti poſſunt: Quoniam tu Dominum ſpẽ meam, altiſſimum poſuiſti refugium tuum.

MANDAVIT DE TE.] Græca & Hebræa habent f
mandabit, ἐντελεῖται, ſic & poſtea pro, clamauit originalia habent futurum, clamabit κεκράξεται.

Pſalmus Cantici in die Sabbathi.

ARGVMENTVM PSALMI XCI.

Præſens Pſalmus, qui, vt ex titulo ſatis habetur ſabbathis cãtari ſolitus erat, docet quid præcipuè ſabbatho ſanctu ſit agendum, nempe conſiderare, & ex conſideratione laudare opera Domini. Inuitat itaque fideles ad laudẽ Dei, cuius ampliſſimam materiam ſuppeditant probe conſiderata opera ipſius: inter quæ hoc à iuſtis animaduerſum eos maximè conſolatur quòd intelligant Deum omnia ex æquitate gubernare, vt impios ſui nominis hoſtes, quamuis hic ad tempus ſæpe florere videantur, tandem tamẽ deiiciat ac perdat: iuſtos verò extollat ac beet, longæua ac iucunda vita eos donans, & quidem partim in præſenti tempore, maximè autem in futuro.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

Pſal. 91.

1 Bonum eſt confiteri Domino: & pſallere nomini tuo Altiſſime.*

ONVM eſt, ſalutare & æquum, laudare Dominum,* & ad a
gloriam nominis tui, ô Altiſſime, cantare.

*2 Ad annuntiandum manè miſericordiam tuam. * veritatem tuã per noctẽ.*

2 Vt annuntietur à nobis omni quidem tempore, ſed potiſſimùm à ſummo mane, rurſum veſpertino tẽpore miſericordia tua, & in præſtandis promiſſis fidelitas.

3 In decachordo pſalterio cũ cantico in cythara.

3 Idque non voce ſolùm, ſed & muſicis inſtrumentis, pſalterio, ſcilicet, decem chordarum, & cythara, ſimul cum vocis dulci modulamine.

4 Quia delectaſti me Domine in factura tua & in operibus manuum tuarum exaltabo.

4 Perfudiſti enim me lætitia per elegãtiſſimã hãc operũ tuorũ varietatem,* ex conſideratione operum à te factorum memet oblectabo, aduertens in eis immenſam tuam potentiam, ſapientiã, & bonitatẽ erga nos.

*5 Quam magnificata ſunt opera tua Domine, * nimis profunda facta ſunt cogitationes tuæ.*

5 Verè enim valde ſuſpicienda ob magnitudinem ſunt opera tua Domine,* vehementer profunda & inſcrutabilia ſunt conſilia tua, quibus cuncta gubernas, & diſpenſas.

6 Vir inſipiẽs non cognoſcit, & ſtultus nõ intelliget hæc.

6 Itaque vir inſipiẽs, qui deſtitutus ſpiritu tuo, terrenis rebus omnino addictus eſt, nihil tuorum operum & conſiliorum ob eorum profunditatẽ intelligit,* neque animalis homo, qui verè ſtultus eſt, agnoſcit quæ dixi opera tua, neque conſiderat id quod modò dicturus ſum, quod in omnibus tuis operibus ſummè admirandum minimè agnoſcitur, atque ob id quamplurimos errare facit. b

7 Cũ exorti fuerint peccatores, & apparuerint omnes qui operantur iniquitatem.

7 Nempe quod poſtquàm peccatores ad modicum tempus germinauerint* atque floruerint, ſicut gramen terræ, & eminere cœperint omnes qui operantur iniquitatem.

8 Vt intereant in seculum seculi, tu autem altissimus in aeternum Domine.*

8 Futurum mox est vt in æternum pereant.* Ipsis autem cum sua gloria pereuntibus, tu Domine, cùm sis altissimus, & nimium potētissimus, in æternum idem & immutabilis permanes: quare & hi qui à te pendent, tecum quoque, quamuis hic ad tempus afflicti, perpetuò florebunt.

9 Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt, & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem.*

9 Ecce enim (quod tuæ altitudinis & omnipotentiæ manifestum est argumentum) inimici tui Domine, inimici, inquam, tui, qui nunc florere videntur, funditus peribunt,* & subuertentur ob sua peccata quotquot operantur iniquitatem.

10 Et exaltabitur sicut vnicornis cornu meum, & senect㜠mea in misericordia vberi.*

10 Contra verò per tuam potentiam mea gloria atque potestas exaltabitur ad modum cornu vnicornis: cuius est præ aliis animalibus cornu magis eleuatum & potens: neque, vt impij, ante tempus hinc diuellar, sed ad extremam perueniā senectutem, atque copiosam Dei sentiam misericordiam, quæ tanquā oleum quoddam pingue, corpus ex se deficiens succulentum reddet & cœlesti, quodam vigore reuiuiscere ac florere faciet.

11 Et despexit oculus meus inimicos meos: & insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea.*

11 Et videbit ipse oculus meus inimicos meos ea pati, quæ commeruerunt, & quæ optaret quisquam in hostibus suis: & de malignè agentibus qui me persequuntur, audiet auris mea mala quæ illis contigerunt.

12 Iustus vt palma florebit,

12 Neque verò mecū tantùm sic aget diuina bonitas, sed in vniuersum iusti omnes florebunt, non quidem sicut impij florentes, vt gramen terræ, quod virorem & florem suum subitò perdit: sed quemadmodum palma quæ & viuacissima est, & semper viret etiā ipsa hyeme. Et gratiæ succo nunquam destituti, tum in aduersis semper virebunt, longæuam degētes vitam, ac fructus dulcissimos bonorum operum semper proferentes, ne tum quidem florere cessantes cùm hinc decesserint, imò veriùs hinc in terram fœcundiorem transplantati fuerint.* Et quomodo cedri Libani robore, odore, & incorruptibilitate insignes, in maximam succrescunt altitudinem, multumque augentur, & ramis suis late expansis diffunduntur: ita & iusti insigni à Deo robore præditi, virtutū odore omnibus grati semper in bono proficient, seipsis semper altiores, ac multam prolem Deo proferentes, donec tandem cœlos ipsos, ad quos palmarū ac cedrorum more semper nituntur, attingant.

** & sicut cedrus Libani multiplicabitur.*

13 Plantati in domo Domini, in atriis domus Dei nostri florebunt.

13 Nō enim iusti quemadmodum impij eradicabuntur è terra, sed firmiter plantati in domo Dei, florebunt iugiter in atriis eius. Nam in congregatione sanctorum colentium Deum vsque in longam senectam vt in plurimum viuentes, vigebunt in ea, fructusque proferent, & gratissimos flores bonorum operum, semper validi ad laudandum Deum in templo eius, in medio populi sui, & hinc decedētes, in in cœlesti Dei domo, è qua nunquam dimouebuntur, perpetuò virore vigebunt.

14 Adhuc multiplicabuntur in senecta vberi. c

** & bene patientes erunt vt annuntient.*

14 Etiam in ipsa senectute, quę non erit in eis effœta & arida, sed succo diuini spiritus pinguis & fœcunda, viribus proficient, & in virtutibus crescent, eruntque etiā tum bene habiti atque dispositi, vt experti in se Dei iustitiam & bonitatem annuntient.

15 Quoniam rectus Dominus Deus noster, & non est iniquitas in eo.

15 Quòd iustus est Dominus Deus noster:* quòdque ab omni iniustitia & prauitate est alienissimus.

ANNOTATIONES.

a D ANNVNTIANDVM.] τὸ ἀναγγέλλειν, hoc est, ipsum annuntiare, vt repetatur verbum, bonum est. Interpres legisse videtur τοῦ ἀναγγέλλειν.

b NON INTELLIGET HÆC.] Pronomen, hæc, quidam ad præcedentia, alij ad sequentiā referunt, nec multùm interest. Nam in sequentibus ex operibus Dei vnum describit, quod stulti & carnales homines minime aduertunt. Quod autem sequitur: Cum exorti fuerint, &c. est oratio imperfecta, quam quidam paulò aliter quàm habet paraphrasis absoluunt hoc modo: cum exorti fuerint, & hoc ideo fit, vt intereant in seculum seculi: vt sit idem eo quod alibi dicitur de impiorum fœlicitate. Veruntamen propter dolos posuisti eis. Porrò pro verbo, apparuerit, Hebræis est verbum quod propriè significat florere: quod tamen etiam aliquando significat videre, prospicere. Ad quam significationem respexisse videntur Septuaginta, vertentes ἀνέκυψαν. Est enim ἀνακύπτειν, prospicere. Quod tamen quomodo cum originali concordandum sit, paraphrasis indicat: Sic & pro exorti fuerint, verbum Hebraicum germinare significat. Vnde Hieronymus vertit: Germinauerunt impij quasi fœnum, & floruerunt omnes qui operantur iniquitatem, vt intereant.

c IN MISERICORDIA VBERI.] Interpres legisse videtur ἐν ἐλέῳ, cùm Græca habeant ἐλαίῳ, oleo, atque hoc modo legendum esse Hebræa manifeste docēt. Per oleum tamen Dei misericordia intelligitur, quare sensui nihil detrahitur.

d PLANTATI IN DOMO.] Quantumuis ad literam attinet, plantati in domo Dei aut habitare in eadicuntur in Psalmis hi, quibus datū erat longo tēpore conuersari & viuere in populo Dei, & cum eo statis diebus conuenire ad domum Dei, ibique Deum cum reliquis laudare. Nos autem per domum Dei, intelligere debemus Christi Ecclesiam, aut domum Dei cœlestem, cui per fidē & spem insiti sunt omnes fideles, cuius domus Dei illa vetus vmbra fuit.

c BENE PATIENTES ERVNT.] Græca, καὶ εὐπαθοῦντες ἔσονται. Dicitur autem εὐπάθεια, bona corporis dispositio & complexio. Vnde εὐπαθεῖς eos vocat, qui corpore bene sunt dispositi & affecti. Augustinus legit, Tranquilli erunt: Dictio autem vberi, secundùm Hebræa quidem referenda esset ad sequentia, vt sit nominatiuus pluralis. Habent autem, pingues & virides erunt. Secundùm Græca verò, coniungi debet cum ablatiuo, senecta. Habent enim Græca ἐν γήρει πίονι, hoc est, in senecta pingui.

Laus

Laus cantici Dauid in die ante ſabbathum, quando fundata eſt terra.

ARGVMENTVM PSALMI XCII.

Prædicat hic Pſalmus Dei maieſtatem a conditione orbis, & gentium maximè formidabilium (quas per flumina & maria deſignat) deiectione, vnde & oraculorũ Dei certitudo declarata ſit, dum quam ſuis promiſerat ſalutẽ præſtitit. Cauſam aute cur hac cecinerit, omnino apparet fuiſſe inſignem aliquã victoriam, qua Deus ſuum populũ hoſtibus ſuperiorẽ fecerit. In eo verò ſimul adumbrata fuit ſalus per Chriſtum parta, & victoria de hoſtibus Chriſtiani nominis conceſſa. Quare ſecundum myſticũ ſenſum accipiendus eſt hic Pſalmus canere de regno Chriſti, quod deuicta morte accepit a patre, quodq́; in vniuerſo mundo obtinuit, deuincens omnium qui ſe Chriſtiano nomini oppoſuerunt, potentiam & ſapientiam, ita vt oracula vatum, quibus hæc Deus prædixerat, iã certa facta ſint & indubitata, Deiq́; eccleſia in ſua ſanctificatione permanſura ſit vſque in conſummationem ſeculi. Quod autem in titulo legitur: Laus cantici Dauid in die ante ſabbathum, quando inhabitata eſt terra: paruipendendum eſt, quandoquidem neque Hebræa in titulo hæc habent, nec emendatiora exemplaria Septuaginta interpretum, vt teſtatur Euthymius, quare certum eſt ab aliquo pro ſua voluntate adiectum.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Dominus regnauit, decorem indutus eſt.
** indutus eſt Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe.*

DOMINVS eſt qui regnum in omnia obtinet, idque cum ſumma tum gloria, tum fortitudine, quibus ſic vndique atque abundè ornatur indutus his quaſi veſtimentis quibuſdam videatur, * Et quomodo vir pugnator gladio ſeſe accingit, vt aduerſus hoſtem dimicet, ita & ipſe robore ſeſe quaſi præcinit ſumma ſua potentia, ſeſe adaptans ad faciendum quæcunque vult, & deiiciendum aduerſarios ſuos. *Pſal. 92.* a

2 Etenim firmauit orbem terræ:
** qui non commouebitur.*

2 Ecce enim quod potentiæ ipſius & gloriæ præclarum eſt indicium, ipſe orbem terræ, dum conderet, ita firmiter ſtabiliuit:* vt non ſit in perpetuum commouendus de loco ſuo.

3 Parata ſedes tua Deus ex tunc.
** a ſeculo tu es.*

3 Itaque non ab heri aut nudiuſtertius regnandi prouinciam tu Domine ſuſcepiſti, ſed ex eo tempore, quo à te terra firmata eſt, ſolium regni tui firmatum fuit, etiamſi id mundus nõ agnoſcat. * Ab æterno etiã ante mundi conſtitutionem tu es idem ſemper in teipſo permanens.

4 Eleuauerunt flumina Domine,
** eleuauerunt flumina vocẽ ſuam.*

4 Præterquam autem quod in creatione omnium tuam fortitudinem declaraſti, etiam in hoſtium noſtrorum deiectione eam mirabiliter innoteſcere feciſti, nam quamplurimæ ac fortiſſimæ gentes ſeſe in modum fluminum perſtrepentium extulerunt contra nos, * vociferantes contra nos, atque ſuis perſecutionibus & oppugnationibus obruere conantes.

*5 Eleuauerunt flumina fluctus ſuos, * a vocibus aquarum multarum,*

5 Extulerunt, inquam, in modum fluminum ſuas contra nos voces & oppugnationes, quibus quaſi fluctibus quibuſdam nos opprimerẽt,* atque propter voces multarum gentium, quę tanquam aquæ multę fragore magno confluentes, conclamauerunt contra nos. b

6 Mirabiles elationes maris.
** mirabilis in altis Dominus.*

6 Propter has, inquam, plurimarum gentium voces & cõtradictiones, mirabiliter & terribiliter validæ erãt oppugnationes hoſtilis populi, nos obruere tanquam tempeſtuoſum mare conantes.* Verùm magis mirabilis factus eſt Dominus, qui vt in altis habitat, ita & in omnia ſummã obtinet poteſtatem. Hic enim vt ſolus poteſt maris fluctus compeſcere, eóſq; cùm vult facile ſedat, ita & omnium hoſtium noſtrorum validam oppugnationem ſua virtute facile deiecit & contriuit, hoſtibus noſtris quãtũuis fortibus & admirandis longe potẽtior, atque ob id magis admirãdus.

7 Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis,
** domum tuam decet ſanctitudo Domine in longitudinem dierum.*

7 Quoniam ergo quam promiſeras ſalutem nobis attuliſti, hinc iam teſtimonia tua & oracula vatum, quibus ſalutem nobis te allaturum teſtatus es, iã valde certa eſſe declarata ſunt, & mundo egregiè perſuaſa.* Decet autem, ô Domine, vt quemadmodum iam cœpiſti tuam pro nobis declarare potentiam, ita per tuam virtutem domus tua, quam in nobis tibi delegiſti, ſancta permaneat in perpetuum, vt ne eam aliquis omnino hoſtis prophanus polluat vnquam. Cùm enim ſis ſanctiſſimus, domui etiam tuæ decens eſt perpetua ſanctitas.

ANNOTATIONES.

a DOMINVS REGNAVIT.] Incertũ an dicat Dominum regnaſſe, eò quòd ab initio mundum gubernauerit, an quo inſigni aliqua victoria potẽtiam ſuam declarauerit, & regnare cœperit in proſtratis hoſtibus. Priorem ſenſum ſequitur paraphraſis, vt cui magis conuenit ſubiuncta ratio. Etenim firmauit, &c. Pro quo tamen Hieronymus vertit ex Hebræo, inſuper appendit, cui lectioni magis conueniret ſecundus ſenſus. In ſenſu autem myſtico per decorem & fortitudinẽ, quã induit Dominus Deus noſter Chriſtus, intelligi debet gloria immortalitatis, quã depoſita ignobilitate & infirmitate carnis, aſſumpſit in reſurrectione ſua, & per orbẽ terræ, eccleſia per vniuerſum orbẽ fundata.

b A VOCIBVS, &c.] Hanc partẽ noſtri ferè coniungunt cum ſuperioribus, diſtinguentes inter flumina &

aquas multas, atque mare: vt per flumina Apoſtoli intelligamur. Aquæ multæ populi multi, cõtradicentes Apoſtolorum prædicationi, atque eoſdem per mare intelligẽtes. Itaq; hunc reddunt ſenſum: Apoſtoli tanquã flumina plena aquis cœleſtis doctrinæ eleuauerunt vocem ſuam contra voces populorum multorum contradicentium: vel eleuauerunt vocem ſuam magis quàm voces multorũ populorum, quibus, ſcilicet, præualuerunt. Verùm hic modus intelligendi non poteſt aptari literali intelligentiæ, & omnino apparet idem ſignificari per aquas multas, mare & flumina, per quæ in ſcripturis frequenter hoſtilis oppugnatio deſignatur. Itaque melius ſecundùm diſtinctionẽ Hebræorũ coniũgitur cũ ſequẽti verſu quemadmodum & Euthymius fecit. Vertunt autẽ Hebræi quidã hoc modo: præ vocibus aquarũ multarũ admirabilibus fluctibus maris admirabilis in excelſis Dominus, quod Sanctes apertiùs ſic: Pluſquam ſonitus aquarũ multarũ, fortium fluctuũ maris, fortis eſt in excelſo Dominus. Hieronymus autẽ: A vocibus aquarum multarum grandes fluctus maris, grandis in excelſo Dominus. Quæ lectio ſimul cum noſtra præter ſenſum paraphraſeos etiam ſic accipi poteſt: Propter voces aquarum fuerunt fluctus maris grãdes, propter eaſdem etiam grandes eſt Dominus, qui eas compeſcuit.

Pſalmus Dauid, quarto Sabbathi.

ARGVMENTVM PSALMI XCIII.

Præſenti Pſalmo vir ſanctus inuocat iuſtum Dei iudicium cõtra improbos, innocẽtum & eorum qui omni humana ope maxime destituti ſunt, oppreſſores: & quonia in eam immanitatem prolapſi diuinam negant prouidentiã, oſtendit contra eos, Deum omnia cognoſcere, omniaq; ſcelera vindicaturum, ex eo quod nobis cognoſcẽdi facultatem dedit, & antea quoque mũdi ſcelera grauiter vltus ſit. Deinde fœlices eos pronunciat, qui, quãdiu impij dominari permittuntur, à Deo ita erudiuntur, vt afflictiones impiorum manſueto animo ferant, vſque dũ iuſta de impijs vltio ſumatur: aſſerens in exemplum omnium iuſtorum, Deum ſolum eſſe, per quem impiorum violentiam ſemper ſuperauerit, & a quo, dum ab impijs vexaretur, abunde ſit conſolatus, quodq; ſuo tempore omnibus impijs quam merẽtur inferet perditionem. Apparet autem a Dauide præſentem Pſalmum editum eſſe occaſione Saulis, & impiorum qui Sauli adhærebant: nam eſt conſimilis plerisq; Pſalmis, quos hac occaſione editos conſtat. Quod verò titulus habet, Pſalmus Dauid, quarta Sabbathi, cum in Hebræo non ſint hæc verba, adiecta videntur. ab aliquo forte quia feria quarta bis decantari ſolitus erat a Iudæis.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Deus vltionum Dominus * Deus vltionũ libere egit.*

DOMINVS, qui ſolus eſt Deus habens poteſtatem vlciſcendi iniurias ſuorum, * cuique ſoli competit vltio omnis, in vlſcendis impiorum criminibus, & in vindicando ſuos ſemper liberè & cõfidenter egit, ac ſemper acturus eſt, neque enim reſpicit cuiuſquã perſonam, neque metuit vultum cuiuſquam, vt illius dignitati aliquid deferat: ſed ſine omni perſonarum acceptione libere cum vult de omnibus vltionem ſumit ſiue paruis, ſiue magnis. Pſal. 19 a

*2 Exaltare qui iudicas terrã. * redde retributionẽ ſuperbis.*

2 Tu itaque Domine ſcelerum vltor etiam modò ... tua libertate age cum impiis, cumque ſis iuſtus iudex hominum vniuerſæ terræ, altiorem te & potentiorem impiis declara, atque in altum ſolium tuum iudiciarũ conſcende, hoc eſt, iudicium iuſtum exerce: * & his qui præ nimia animi ſuperbia nec te verentur, redde quod merentur.

3 Vſquequo peccatores Domine, vſquequo peccatores gloriabuntur?

3 Quamdiu enim impij Domine, quamdiu impij te permittente & cõniuente gloriabuntur, quaſi impune malefaciunt?

4 Effabuntur & loquentur iniquitatem loquentur omnes qui operãtur iniuſtitiã?

4 Quamdiu ſines eos è plenitudine peruerſi cordis ſui effundere & loqui iniqua? quamdiu faſtuosè loquentur.

*5 Populũ tuũ Domine humiliauerunt: * & hæreditatem tuam vexauerunt.*

5 Audi enim Domine quam ſuperbè loquentur, & quam iniqua loquãtur. Nam populum tuum Domine afflixerunt, * quos tibi delegisti in peculiarem tuam hæreditatem, variis malis affecerunt.

6 Viduam & aduenam interfecerunt, & pupillos occiderunt.

6 Eos qui humana ope maxime deſtituti ſunt, quales ſunt viduæ, aduenæ, atque pupilli, crudeliter occiderunt.

*7 Et dixerũt: nõ videbit Dominus, * nec intelliget Deus Iacob.*

7 Et cum hæc immania fecerint, dixerunt apud ſe: Nõ conſiderabit Dominus ea quæ facimus: * nec Deus Iacob habebit eorum rationem, vt aliquando ea vindicet.

*8 Intelligite inſipiẽtes in populo, * & ſtulti aliquando ſapite.*

8 Vos autem qui tam eſtis inſipientes in hominibus, intelligite tandẽ: * & qui tã ſtultam de Deo habetis opinionẽ, tandẽ quæ recta ſunt ſapite.

*9 Qui plantauit aurem, non audiet? * aut qui finxit oculum, non conſiderat?*

9 Qui capitibus hominum aures affixit, & poteſtatem dedit audiẽdi, an nõ audiet quæcũque vos ſuperbe loquimini? * & qui oculos hominibus in fronte aptauit, & videndi facultatẽ conceſſit, an non ipſe quoque conſiderabit quæcunque à vobis aguntur?

*10 Qui corripit gentes, non arguet? * qui docet hominẽ ſcientiam.*

10 Qui ob ſcelera eorum frequenter iam corripuit varias gentes, an nõ de veſtris criminibus ſupplicium ſumet? * is, inquam, qui omnes homines docet ſcientiam, inſculpẽs eam animis omnium. & ſuggerens vnicuique quod rectũ, & quid maxime ſequẽdum, an non vos abutentes ſcientia ab eo data, pro magiſtri officio arguet ſua vltione? Ipſe quoq;, à quo homini eſt omnis quam habet prudentia, an non cognoſcet omnia veſtra, aut ex ignorãtia, dictorum & factorum veſtrorum vindictã de vobis nõ ſumet? b

11 Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniã vanæ ſunt.

11 Certè Dominus non ſolum perfectã habet notitiã eorum quæ dicũt, aut faciũt huiuſmodi homines, ſed & de cogitationibus eorũ nouit quod futiles

futiles sint & inualidę, atque de omnibus omnino hominibus cognoscit, quòd quæ ex sese cogitant, vana sint & inefficacia.

12 Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum.*

12 Quare modis omnibus fœlix est ille, Domine quem tua doctrina imbuere dignaberis:* quemque in lege tua institueris.

13 Vt mitiges ei a diebus malis, donec fodiatur peccatori fouea.*

13 Quò tranquillitatem illi pares à temporibus istis [illegible], quibus boni ab impiis opprimuntur:* vsque dum parata fuerit peccatori fouea int[illegible]itus, in quam incidat: quæ nunc ipso non aduertente paratur ei du[illegible] finitur bonis dominari. Hoc enim præstat eruditio diuina, ac iugis legis Dei meditatio, vt tempore aduerso, priusquàm incidant in eum interit[illegible] pij, quē suis facinoribus iam sibi effodiunt & parant, docti [illegible], [illegible], trāquilliùs atque patientiùs illatam ferant afflictioné, ex Dei lege agnoscentes omnes ipsorum calamitates in bonum eorum cessuras, & eos qui affligunt, condignas aliquando criminibus suis pœnas daturos.

14 Quia non repellet Dominus plebē suam, & hæreditatem suam non derelinquet.*

14 Intelligunt enim docti à Deo, quòd sua cura Dominus non destinet etiam in tribulationibus populum suum, & quos in in hæreditatem suam delegit, non derelinquet.

15 Quoadusque iustitia cōuertatur in iudiciū. & qui iuxta illam, omnes qui recto sunt corde.*

15 Quousque tandem id eueniat, quod certò futurum est, nempe vt iustitia Dei post aliquam dissimulationem procedat ad iudicandum pro populo suo, eumque liberet, impiis cōdemnatis:* ac tū quidem omnes qui de recto sunt corde, propinqui erunt iustitiæ diuinæ, eamque sequentur, approbantes atque amplexantes eam, cùm econtrariò impij Dei iustitiam auersabuntur & execrabuntur.

16 Quis consurget mihi aduersus malignātes, aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem?*

16 Quod autem suos Dominus nunquam sit derelicturus, vt deniū ac tandem pro eis iuste sit iudicaturus, vel ex me discere licet. Nam cum ex meipso hostibus meis longè inferior sim, & ab omnibus desertus, quis alius præter Dominum surget pro me aduersùs homines malignos,* aut quis se mecum opponet hostibus inique me persequentibus.

17 Nisi quia Dominus adiuuit me paulominus habitasset in inferno anima mea.*

17 Nullum certe præter Dominum adiutorium expecto, neque præter eum aliquem sufficere mihi puto: nisi enim Dominus auxilio fuisset mihi,* parū abfuisset, quin vita spoliatus habitassem apud inferos, imo breui futurum erat vt in mortem caderem.

18 Si dicebam, motus est pes meus, misericordia tua Domine adiuuabat me.*

18 Si quādo videbatur mihi pes meus vacillare, & in periculum lapsus & interitus venisse me putaba,* misericordia tua Domine statim adiuit mihi, addens mihi robur, & stabiliens me.

19 Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam.

19 Pro multitudine dolorum meorum, quibus per vias cogitationes intra me cruciabatur animus meus, vicissim multę consolationes tuæ exhilarabant mœstam animam meam

20 Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis. qui fingis laborem in præcepto?*

20 Atque hoc quidem maxime te suggerente me consolabatur & recreabat, quòd apud me sic cogitabam: non fieri poterit, vt cōmune quicquam tibi sit cū solio & potestate t[illegible], cum eo, inqua, qui per præceptu ac prætextum legis cogitat adducere afflictionem innocentibu[illegible] quive ad hoc impi[illegible] decernit præcepta, vt homines affligat & opprimat. Sane quicunque tali[illegible] est, [illegible] non loc[illegible]bitur, nec acceptus tibi erit, cum tribunal tuum æquissimum sit, nec aliud tuis præceptis intendas, quam hominum promouere salutem.

21 Captabunt in animam iusti, & sanguinem innocentem condemnabunt.*

21 Ipsi quidem impij animam meam præter meritum meum venabuntur, cupientes eam capere & perdere, meque innoxium condemnabunt, ac morti addicent.

22 Et factus est mihi Dominus in refugium, & Deus meus in adiutoriū spei meæ.*

22 Verum contra hos Dominus factus est mihi loco asyli, in quo tutus lateam:* Deus meus factus est adiutorium, in quo fiduciam meam omnem collocaui.

23 Et reddet illis iniquitatē ipsorum, & in malitia eorum disperdet eos, disperdet illos Dominus Deus noster.*

23 Et retorquebit in eos iniquitatem ipsorum, qua alios opprimere con[illegible] & propter malitiam subuertet eos penitus, subuertet, inquā, eus certissimo Dominus Deus noster.

ANNOTATIONES

a ERVDIERIS] Hebræa habent [illegible] hophia, quod potest esse apparere, vel apparuit, sed sequentia innuunt debere accipi vt sit imperatiuus. Septuaginta videntur legisse [illegible] hophiah, & illud acceperut in tempore præterito, nam hoc verbum Psalm. 1. verterunt [illegible], quod libere agere vel dicere significat.

b QVI DOCET, &c.] Paraphrasis indicat dupliciter intelligi posse quod dicit Deum docere hominem sciētiam, nēpe vel quia omnes docet quid maximè sequendum per lumen naturale, ac legem scriptam in cordibus hominum. Vel quia quæcunque homini est sciētia, illi a Deo est. Indicat etiam orationem hanc imperfectā duobus modis perfici posse, scilicet, vt aut repetatur οὐ argoetiaut vt intelligatur hæc pars cætere suo antithero, subintelligendo hoc modo: qui docet scientiam, quomodo non & vel ipse sciet et malu?

c VT MITIGES, &c.] Per dies malos quidem intelliguntur tempora nouissimi iudicij, quibus bene homini esse facit eruditio diuina, accipiuntque dictionem, donec, pro quando, vt sit sensus: vt bene ei esse facias a die malo nouissimo, quādo parabitur peccatoribus omnibus fouea æternæ perditionis Verum quoniā hæc acceptio huius dictionis noua est, & ea dicti[illegible] [illegible] de quibus loquitur intelligā[illegible] præcedere peccatoris perditionem, ideo per dies malos oportet intelligere tempora, quibus iustus hic iustius vexatur a malis. No-

tandem autem quod secundùm hanc intelligentiam di ctio, donec, dupliciter hic accipi potest. Primùm, vt accipiatur denotat certum aliquod tẽpus, quo impius perdetur. &t e dicatur peccatori fouea fodi, vel effossa esse, quando iam incipit Deus de eo supplicium sumere & in interitum p æcipitare. Itaque quod d tur donec fodia tur expon debebit, vsque dum effossa fuerit. Secundo, vt, donec, accipiatur pro quamdiu, & toto eo tẽpore intelligatur peccatori fouea fodi, quo dominari permittitur in hoc mundo. Erit itaque sensus: vt tranquillo eum animo esse facias a diebus istis malis, quamdiu impio foditur fouea, & quamdiu adhuc impletur mensura peccatorum eius post quam decreta de eo vltio sumatur.

d ET QVI, &c. Græca non habent hanc interrogationem, nec vtrúque relatiuum, qui, sed hoc modo, καὶ ἐχόμενοι αὐτῆς πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ. Quod iuxta Psalteriũ Romanum sic est translatum. Et qui iuxta illud, omnes qui recto sunt corde. Vetus autem interpretatio quam sequitur Augustinus, sic habet. Et qui habet eam, omnes recto sunt corde. Acceperunt enim qui sic transtulerunt dictioné, ἐχόμενοι, vt sit participium ab, ἔχω, habeo, cùm hic sit nomen, vt patet ex regimine, significans propinquum & vicinũ. Itaque sic sonat: Et propinqui eius omnes recti corde. Quæ verba, cùm varijs mod exponi possint, accommodan a sunt ad lectionem Hebræorũ, q sic habent ad verbum: & post eam, vel illud, omnes recti corde. Vnde Hieronym & sequentur illud omnes recti corde. Quæ lectio hoc videtur indicare, quod Dei iustitiam ve iudicium nam ad vtrumque potest referri relatiuum apud Græcos & Hebræos) sequentur & approbabunt omnes recti corde.

e PAVLOMINVS, &c.] Apparet hîc quædam sermonis inconuenientia, nam his verbis significatur, quod etiãsi Dominus non adiuuisset, nõ habitasset apud inferos, sed tamen parum abfuisse quin habitaret, qui tamẽ non videtur Prophetę sensus. Proinde hac absurditate apparenti offensus, vt videtur, Câpensis, i sta Hebræa sic accepit: nisi Dominus auxiliator meus, paulominus habitauit in inferno anima mea, vt ante paulominus fiat punctus, & præcedẽs oratio sit defectiua, perficiẽda hoc modo: Nisi Dominus auxilio fuisset mihi, perijssem, parũ enim abfuit quin habitauerit, &c. A ius verò similiter, vt apparet, ratione motus, d bionem, pau ominus xp icat per breui: Breui, inquit, habitasset anima mea inferorum locis sicut uim.

NVMQVID, &c.] Communiter Latinorũ codices habent, qui fingis, &c. & intelligunt quidam Prophetam hic sermonem suum cõuertere ad impium, qui causatur præcepta Dei difficilia esse vt sit sensus: Nunquid, o impie, qui mendaciter asseris difficultatem esse in obseruatione præceptorũ Dei, adhæret tibi inueterata mali agẽdi consuetudo, in qua sedes & quiescis velut in sede? Verùm hic sensus præcedentibus & sequẽtibus impertinẽs est. Alij itaque hæc verba Deo intelligunt esse dicta, cui & prius Propheta loquitur. Et quidam intelligunt fingere laborem in præcepto, quia ex præceptis quæ sunt homini ex infirmitate carnis laboriosa. Augustinus autẽ legens: Qui fingis dolorem in præcepto, exponit Deum fingere, hoc est, construere & facere dolorem in præcepto, quia de dolore præceptum dedit, nempe quia præcepit suis dolores & calamitates patienter ferre. Posset & intelligi Deum fingere laborem, hoc est, dolorem & flagella cõstituit & comminatus est. Verùm hęc omnia aliena sunt a mente Prophetæ, qui sedẽ iniquitatis vult fingere laborem, hoc est, dolorem & molestiam in præcepto. Apud Græcos enim & Hebræos pro, qui fingis est participium, fingens, quod interpres quidem accepit in secunda persona, cum omnino debeat referri ad ipsam sedem, vt sit sensus: sedes, & thronus fingens laborem, quomodo aperte exponit Euthymius. Sed & D. Hieronymus qui in Commentarijs legit qui fingit.

Laus Cantici ipsi Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XCIIII.

Præsens Psalmus primùm quidem Dei populum ad laudandum & colendum serio Deum inuitat, tum quia omnium sit supremus, qui omnia fecit & gubernat: tum quia peculiariter nobis Deus esse dignetur pastor & curator suorum fidelissimus. Deinde fideles omnes admonet ad obediendum voci illius Domini potentissimi simul & optimi, adducens exemplum antiquorum, qui seipsos sua inobedientia priuauerunt terra promissa quiete. Hac autẽ exhortatione D. Paulus ad Hebræos secundum mysticum sensum subtiliter vsus est, interpretans his verbo nos admoneri, ne simus inobedientes, & increduli voci Domini, ne véniamus excludi a requie cælesti patria, quemadmodum ob incredulitatem suam exclusi fuerant Israelitæ ab ingressu in terram Chananæam. Hanc enim inte le figuram obtinuisse patriæ cælestis, & cum admoneamur his verbis, ne simus a eo inobedientes exemplo antiquorum, qui ob suam inobedientiam prohibiti sunt ingredi in requiem terræ promissæ, intellexit quod ę contrarium sensum nobis non obdurantibus cor nostrum, sed credentibus promitti hic introitum in requiem quamuis expresse hoc non promittatur. Porrò etiam prior Psalmi pars, quæ inuitationem ad laudem Dei continet, ad nos singulariter pertinet, cùm à nobis maxime Deus laudãdus modò sit, postquam per Christum saluator & pastor humani generis excellentiori ratione esse cœpit. Totus itaque Psalmus inuitat ad solidum Dei cultum, qui in duobus maxime consistit, nempe in laude ac veneratione ipsius, & in obedientia eius.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Venite exultemus Domino: *iubilemus Deo salutari nostro.*

VENITE cum exultatione, laudemus Dominum cum iubilo vocis *laudemus Deum propterea quòd ipse sit saluator noster, qui ab hostibus nostris ac multis malis nos saluos fecit. *Psal. 94.*

*2 Præoccupemus faciẽ eius in confessione: *& in Psalmis iubilemus ei.*

2 Ante omnia maturemus & festinemus summo diluculo venite coram eo, cum laude ipsius, * & Psalmis iubilemus in honorem eius.

*3 Quoniam Deus magnus Dominus: *& rex magnus super omnes Deos.*

3 Ita enim exigit vt faciamus, primùm quidẽ potentiæ eius magnitudo, tum & singularis eius in nos bonitas, nam Dominus noster est Deus magnus: *& Rex magnus præ omnibus qui a gentibus falsa appellatione dicuntur dij, aut qui ob aliquam excellentiam vocatur dij, siue in cœlo, siue in terra.

*4 Quia in manu eius sunt omnes fines terræ, * & altitudines montiũ ipsius sunt.*

4 In ipsius enim solius potestate sunt omnes fines terrę: *& summos vertices montium ipse possidet, ita vt nihil sit quantumuis eminẽs & altum, quod non sit in eius potestate.

*5 Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud, * & siccã manus eius formauerunt.*

5 Ipsius etiam est mare, nam ipse fecit illud, * & terram omnipotentia eius formauit: fecitq; extare extra mare vt esset arida, quæ priùs aquis tegebatur.

6 Venite

*6 Venite adoremus, & procidamus, & ploremus ante Dominũ qui fecit nos *quia ipse est Dominus Deus noster.*

6 Venite itaque, adoremus & procidamus, & pro commissis peccatis nostris ploremus coram Domino qui fecit nos: * quia ipse est peculiariter Dominus Deus noster, quem, relictis idolis gentium, nos colendum singulariter suscepimus.

*7 Et nos populus pascuæ eius, * & oues manus eius.*

7 Et nos vicissim sumus populus, qui ab eo peculiariter pascimur: * & veluti grex ouium, qui ab eius prouidentia quasi pastoris manu deducimur & dirigimur.

8 Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra.

8 Proinde cùm hic Dominus noster maximus simul sit & optimus, quãdocunque vocem eius audieritis, ne obduretis corda vestra, ita vt eam vocem non suscipiatis, credendo & obediendo ei.

9 Sicut in irritatione secundùm diem tentationis in deserto.

9 Sicut olim fecerunt patres nostri, cùm ad iracundiam Deum sua incredulitate prouocauerunt, eumq; in deserto tentauerunt. a

*10 Vbi tentauerunt me patres vestri, *probauerũt & viderunt opera mea.*

10 Ibi enim, inquit Dominus, patres vestri multis vicibus me tentauerũt, nunc ex diffidentia periculum capientes facere potẽtiæ & veritatis meæ, nunc meis verbis obmurmurantes & discredentes: * cùm tamen experti fuissent & vidissent opera mea mirabilia, quæ feceram coram eis, ex quibus meritò intellexisse debuissent me omnia posse, nec aliquando illis defuturum.

*11 Quadraginta annis offensus fui generationi illi, * & dixi: semper hi errant corde.*

11 Et quoniam sic me frequenter tentauerunt, & potissimùm quia diffidebant se possessuros quam promiseram eis terram, ob hoc quadraginta annis infensus fui generationi illi prauæ, spatio quadraginta annorũ eum populum variis plagis afficiens, donec omnes in deserto morerẽtur quotquot increduli fuerãt. * Dixi enim: Hi, etsi multis à me affecti beneficiis, & frequenter admoniti, semper tamen persistunt in errore cordis sui. b

*12 Et isti non cognouerunt vias meas, * quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam.*

12 Non enim voluerunt cognoscere meam potentiam, iustitiam ac misericordiam, quas in omnibus actionibus meis adhibeo, nec mandata mea cognoscere & amplecti voluerũt: * Vnde factum est, vt iurauerim eis iratus, quòd non essent ingressuri in locum illum quietissimum, quem eis paraueram & promiseram.

ANNOTATIONES.

a SICVT IN IRRITATIONE.] Pro dictione, irritatione, & tẽtationis, apud Hebræos ponũtur duæ illæ dictiones, quibus appellatus est locus ille, in quo Israelitæ Deum tentauerunt in Raphidim, cùm ob defectum aquæ murmurarent, nempe Meriba Massa, pro quibus Hieronym. Exodi 17. vertit, Tentatio. Vnde putatur à quibusdam hîc notari ea tentatio, qua populus Deum tentauit in Raphidim. Paulus tamen ad Hebræos interpretatur hîc notari eam tentationem, qua populus Deum irritauit, cùm non crederet se posse obtinere terram promissam, de qua Prophetam hîc loqui satis patet ex fine Propterea enim iurauit Dominus non ingressurum eum populum requiem paratam neque in ea tentatione, quæ facta est in Raphidim apparet, quomodo populus obdurauerit cor suum, & vocem Dei non audierit, cùm nihil tunc legatur Deum dixisse illi populo.

b QVADRAGINTA, &c.] Psalteriũ Romanũ habet: proximus fui, quo modo qui vertit, legisse videtur in Græcis codicibus [illegible], non [illegible]. Nã vt testatur lexica, προσοχθίζω, significat ad littus appellere & propinquare: quãuis etiã significet idem quod [illegible], nempe offensum esse, & molestiã ex re quapiã accipere. Porrò lectio Psalterij Romani consentiet in sensu cum lectione Græcorum & Hebræorum, si intelligatur Deus illis proximus fuisse in malum, nempe quòd [illegible] vindicauerit, nec vltricem suam manum ab eis amouerit.

c VT IVRAVI.] ὡς habent Græca, hoc est, vt. At in Epistola ad Hebræos legitur ὡς, id est, quibus [illegible] do & habet Psalterium Romanum, & Augustini lectio, quomodo & Hebræa magis sunt vertenda, habent enim relatiuum.

Psalmus Dauid, quando domus ædificabatur post captiuitatem.

ARGVMENTVM PSALMI XCV.

Psalmum hic primi Paralip. 16. scribitur cum alijs decantatus, & ad decantandum ordinatus eo die, quo arcam Domini Dauid transtulerat in tabernaculum a se in monte Sion erectum. Quoniam itaque eo tempore res populi Israëlitici optimè sese habebant, salute iam & pace ei præstita ab vniuersis hostibus: ob id, quantum quidem ad literam attinet, inuitat Psalmus omnes primùm gentes ad celebrandum Deum hymnis, offerendum ei sacrificia, & prædicandum apud omnes eius potentiam, splendorem, æquitatem, atque salutem præstitam: tum & omnes quoque creaturas ad lætitiam prouocat, & gauisuras prædicit ob æquitatem Domini, qua, vt tunc facere cœperat, populum suum per Dauidem ab iniquorum hostium oppressione liberans, etiam totum orbem terræ iudicaturus erat. Cum autem regnum Dauidis, ipsissimum typus fuerit regni Christi: & temporalis illa salus per Dauidẽ populo præstita vmbra quadam illius verioris salutis, quæ per Christum toti orbi ventura erat, nihil dubium quin hæc canens Propheta in Christi regnum respexerit, in quod solum pleraque huius Psalmi perfectè competũt, vt quæ dicuntur de salute & gloria Dei publicãda, & euangelizanda in omnibus gentibus, iudicando orbe terrarũ quod iam per primum Christi aduentum ex parte impletũ est, dum humanum genus ab iniquo dæmonis imperio assertum est, sed consummatè implebitur in secundo Christi aduentu in quo reddet vnicuique secundùm merita sua. Proinde secundùm mysticum sensum & principaliorem, præsens Psalmus, vocatio est omnium gentium ad laudem Dei, ob salutem mundo per Christum præstitam, & iudicium eius æquissimum, quo suos iudicat & iudicabit. Porrò quod in titulo nostri codices habent: Laus cantici Dauid, quando domus ædificabatur post captiuitatẽ, cùm Hebræa non habeant, adiectum est ab aliquo: fortè quia Psalmus hic cantatus fuerit à Leuitis tempore Esdræ, cùm templum reædificabatur post captiuitatem Babylonicam. Psalmos enim Dauidicos fuisse tum ab eis decantatos, testatur Scriptura. 1. Esdræ 3.

*1 Cantate Domino cäticum nouum, * cantate Domino omnis terra.*

*2 Cätate Domino, & benedicite nomini eius: * annũtiate de die in diẽ ſalutare eius.*
*3 Annuntiate inter gentes gloriã eius, * in omnibus populis mirabilia eius.*
*4 Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis, * terribilis eſt ſuper oẽs deos*
*5 Quoniam omnes dij gentium dæmonia, * Dominus autem cælos fecit.*
*6 Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius, * ſanctimonia & magnificentia in ſanctificatione eius.*
*7 Afferte Domino patriæ gẽtium, afferte Domino gloriã & honorem, * afferte Domino gloriam nominis eius.*
*8 Tollite hoſtias, & introite in atria eius, * adorate dominum in atrio ſancto eius.*
*9 Cõmoueatur à facie eius vniuerſa terra, * dicite in gẽtibus, quia Dominus regnauit.*
*10 Etenim correxit orbem terræ, qui non commouebitur * iudicabit populos in æquitate.*
*11 Lætentur cæli, & exultet terra cõmoueatur mare, & plenitudo eius, * gaudebunt campi, & omnia quæ in eis ſunt.*
12 Tunc exultabunt omnia ligna ſyluarũ à facie Domini quia venit, quoniam venit iudicare terram.

*13 Iudicabit orbem terræ in æquitate, * & populos in veritate ſua.*

P A R A P H R A S I S   E I V S D E M.

Vm iam Dominus nouum nobis beneficium contulerit, *Pſal. 95.*
ob id etiam modo nouum carmen canite in honorẽ ip-
ſius. * Canite autem non Iſraelitæ tantùm, ſed etiam om-
nes terræ habitatores, vt quibus hic Dominus omnibus
communis & idem eſt.
2 Cantate in honorem Domini, & collaudate nomen eius, * prædicate a
per ſingulos dies ſalutem quam ipſe attulit nobis, liberans nos ab omni-
bus per circuitum inimicis noſtris.
3 Quò autem veſtra prædicatione etiam gentes, relictis idolis, ad cultũ
vnius verique Dei conuertantur, narrate etiã apud gentes maieſtatẽ eius:
* & apud omnes populos mirabilia opera eius, quæ pro ſuis operatus eſt.
4 Magnus eſt enim Dominus in potentia, ſapientia, iuſtitia atque bo-
nitate, & propter ſuam magnitudinem dignus eſt, qui & multùm laude-
tur, * & timeatur plùs quàm omnes qui vſquam habentur pro diis.
5 Quoniam omnes, quos gentes habent pro diis, ſunt impiis & fallacia
dæmonia, quæ in idolis gentium coluntur: * at verò Dominus noſter ip-
ſe eſt qui cœlos fecit.
6 Quicquid eſt coram ipſo, confeſſione dignũ eſt, ac ſummè decorum, b
* ſanctitas eius eximia, & magnificentia maieſtatis eius relucẽt in ſancto
templo eius, quod ſibi in nobis delegit, & maximè in eo quod in cœlis ſi-
bi peculiariter elegit.
7 Proinde in ſanctuarium eius afferte Domino omne vos familiæ gẽ-
tium, relictis idolis veſtris, afferte, inquam, ante omnia gloriam, quę con-
uenit nomini eius.
8 Tum & arripite hoſtias, & cum eis introite in atria eius: * proſternite c
vos ante Dominum in atrio ſancto eius.
9 Sancto timore ac reuerentia commoueantur ab ipſo omnes qui ha-
bitant terram: * id vt fiat, euulgate in gentibus, quòd Dominus ſolus eſt
qui regnum in omnia obtinet.
10 Ipſe enim in mundi exordio direxit, ac egregia virtute ſtabiliuit or- d
bem terræ, ita vt non ſit commouendus de loco ſuo in æternum. * Ipſe
quoque in conſummatione ſeculi iudicabit omnes populos cum æquita-
te ſumma, reddens vnicuique ſecundùm merita ſua, qui etiam interim
omnes populus æquiſſime moderatur, atque gubernat.
11 Propter quod tunc lætabuntur cœli, & exultabit terra: commouebi-
tur præ lætitia mare cum omnibus quæ in eo ſunt: * gaudebunt campi &
omnia quæ ſunt in eis.
12 Tunc & omnia ligna ſyluarum exultabũt propter Dominũ, eò quòd
aduenerit, * quod, inquam, aduenerit ad iudicandum vniuerſam terram.
Quicquid enim vſquam eſt creaturum rationabilium in cœlis, in terra,
in mari, in campis & ſyluis, ad aduentum Domini communi lætitia gau
debit, omneſque omnino creaturarum differentiæ materiam diuinæ lau-
dis præbebunt, imò ſuo quoque modo hominibus redemptis congaude-
bunt, vt quæ propter homines factæ ſint, & quæ homine reſtituto etiam
ipſæ reſtituentur, ſicut filiis Dei hic adhuc laborãtibus ſemper congemi-
ſcunt corruptioni ſubiectæ.
13 Lætabuntur, inquam, omnia ob aduentum Domini ad iudicium.
Nam cum ſumma æquitate iudicabit orbem terræ, * & populos ſecun-
dùm iuſtitiam ſuam.

A N N O T A T I O N E S.

a A N N V N C I A T E, &c. Non hoc eſt, loco Græcis idem verbum quod ſequẽti verſu; ſed verbum nouo Teſtamento cognatẽs [illegible], euangelizate, quod etiã Hebræa dictio ſignificat, pro qua Auguſtinus [illegible] bene, nuntiare.

b P A T R I Æ, &c.] Interpres reliquit dictionem Græcam [illegible], quæ tamen Græcis non idẽ ſignificat, quod Latinis patria. Nam illis ſignificat tribum & familiam. Vnde hoc loco dictio hæc accipienda vt Græca, non vt Latina.

c T O L L I T E, &c.] Non eſt apud Hebræos, hoſtias, ſed מנחה mincha, quod nomen ſignificat non hoſtias & oblationes ex pecudibus, ſed libamẽta, quæ pane, vino, & oleo, &c. conſtabant: vt hic meritò intelligi debeat inſinuari ſacrificium Euchariſtiæ, quod conſtat in pane & vino, & ſolum relictũ eſt Eccleſiæ gentiũ pro omnibus ſacrificiis legalibus.

d E T E N I M, &c.] Hebræis idem verbum eſt quod Pſal. 92. vbi habemus: Etenim firmauit orbem terræ. Notandũ enim Septuaginta verbũ Hebraicũ כון Koun, nũc vertere per [illegible], quod eſt corrigere: nũc per [illegible], quod eſt parare: nũc [illegible], quod eſt firmare. Vnde & cũ Pſalmo prædicto 92. ſequitur. Parata eſt ſedes tua: & cùm Pſal. 98. dicitur. Tu paraſti directiones: ſemper eſt idem verbum, ſicut & Pſalmo ſequenti, vbi legimus: iuſtitia & iudicium correctio ſedis eius: pro, correctio: & vt habent Græca, [illegible], Hebræis eſt nomen à prędicto verbo deductum, pro quo Pſalmo 88. verterunt Septuaginta [illegible] præparatio, cùm ſit alioqui Hebræis idem verſus. Vnde Hieronymus vtrobique vertit: Iuſtitia & iudicium firmamentum throni. Omnibus enim illis locis verbum firmandi & ſtabiliendi magis conuenit, quod Hebræa dictio etiam magis ſignificat.

Psalmus ipsi Dauid, quando terra ei restituta est.

ARGVMENTVM PSALMI XCVI.

Occasionem huic Psalmo dedisse videtur insignis aliqua de hostibus cælesti virtute relata victoria, in qua mirabiliter de cœlo salutificam suam potentiam declarauerat Deus, tempestate scilicet saua hostibus immissa, quemadmodum fecerat in mari rubro, & alias aliquoties, quomodo & pro se Deũ fecisse Dauid prolixe describit Psal. 17. & vt faciat precatur Psal. 143. Itaque ob hanc ipsius iustitiã suos vindicante ab impijs, monentur omnes homines, ac potissimum iusti, ad gaudendum: gentes, ad idolorum detestationem: Angeli, ad reuerentiam Dei, iusti verò, ad odium vitiorum, eò quòd iustitia studentes, & iniquitatem odiẽtes custodiat Dominus, & ab impiorum violentia liberet. Vt autem omnis temporalis salus veteri populo per Dei aquitatem præstita, figura fuit eius salutis, quam Christus summa aquitate nobis attulit, ab iniquo dæmone humanum genus liberans, eius quoque quam consummatiùs per suam iustitiam afferet omnibus electis in nouissimo iudicij die, cùm ab omni malorum metu liberabuntur: ob id secundum mysticum sensum accipiendus est Psalmus, vt sit gratulatio de regno Christi ob eius aquitatem, cuius maiestas atque potentia per cœlestia signa declarata est, dum igne Spiritus sancti suos cum tempestate afflauit in die Penthecostes, & cœlesti sua virtute coruscante in mundo, per Apostolos verbo & portentis regna idolorum & gentium, quæ tanquã montes stabant, instar ceræ defluxerunt, partim voluntate, partim vi Christi subiecta. Et euidentius suam potentiam in secundo aduentu suo ostensurus est, cùm venturus est in nubibus & caligine ad iudicium, igne & fulminibus ipsum præcedentibus: præclariùs multò ac magis tremende suam potentiam exhibiturus, quam illa tempestate, qua in monte Sinai suos exterruit, ad quam hoc alluditur. Proinde Paulus de Christi regno hunc Psalmum canere intelligens, ad Hebr. 1. de Christo dictum interpretatur quod hic dicitur: Adorate eum omnes Angeli eius. Vnde & alios Psalmos huic similes de Christo intelligendos mystice, secundùm spiritus intentionem, ex Pauli interpretatione docemur. Quod autem titulus habet: Psalmus ipsi Dauid, quando terra eius restituta est, vel meliùs, secundùm significationem verbi Græci καθίσταται, constituta est, apud Hebræos non est. Itaque adiectum est ad significandum Psalmum hunc a Dauide editum, cùm iam terra eius pacem & tranquillitatem obtinuisset, hostibus populi deuictis, hoc est enim terram eius restitutam & constitutam fuisse, vt interpretatur Euthymius & Hieronymus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Dominus regnauit, exultet terra, * lætentur insulæ multæ.*

DOMINVS noster ipse est, qui imperium in omnia obtinet, ipse iam deuictis hostibus nostris se regnare & dominari declarauit, ac nouo modo regnare cœpit. Proinde vniuersi habitatores terræ, relictis idolis suis, exultent in eo, * gaudeant & hi qui longè à terra distantes incolunt insulas numero plurimas.

*2 Nubes & caligo in circuitu eius, * iustitia & iudicium correctio sedis eius.*

2 Vt autem intelligatis quomodo hostes nostros prosternens se regnare a
declararit, ecce cùm ad pugnandum pro nobis, & vindicandum nos veniret, nubes caliginosa erat circa illum: in nube tenebrosa, quam subitò oriri ad terrorem malorum iussit, præsentem se, sed tamẽ inuisibilem declarans, atque in ea nube se nobis quasi iudicem in tribunali sedentem exhibens. * Ipsius autem iudiciariam & regalem sedem, rectam & æquam faciunt atque confirmant iustitia & iudicium, ita vt his perpetuis comitibus sedem ipsius dirigentibus, nihil valeat agere & iudicare, nisi quod æquum sit & iustum.

*3 Ignis ante ipsum præcedet: * & inflammabit in circuitu inimicos eius.*

3 Ex ipsis autem nubibus, in quibus delitescebat & residebat, secundùm iustitiæ ipsius æquitatem, in executionem vindictæ præcessit ante ipsum ignis fulminum, * & vastauit vndique hostes illius: quemadmodum & factum ab eo fuit in mari rubro, cùm pro assertione suorũ, igne misso è cœlo Pharaonem cum suis præcipitabat in mare.

*4 Alluxerunt fulgura eius orbi terræ, * vidit, & cõmota est terra.*

4 Illuxerunt fulgura eius orbi terræ: quare videntes hæc habitatores ter b
ræ, timore magno commoti sunt.

*5 Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini: * a facie Domini omnis terra.*

5 Montes in modum ceræ, ob ignis præsentiam liquescentis & diffluentis, videbantur per ignis vorantis impetum è cœlo demissi, diffluere propter præsentiam Domini: * præsentiam, inquam, Domini vniuersæ terræ, quemadmodum olim contigit, cùm in monte Sinai lex daretur, qui totus ignis vi dissolui videbatur.

*6 Annuntiauerunt cœli iustitiam eius, * & viderunt omnes populi gloriam eius.*

6 Ipsi cœli testati sunt Dei iustitiam, dum ex eis vi tempestatum impios pro sua iustitia vindicauit, ac suos liberauit Deus: * & viderunt vniuersi populi maiestatem eius, quæ per prodigia magna e cœlis ostensa, sese omnibus exeruit.

*7 Confundantur omnes qui adorant sculptilia, * & qui gloriantur in simulachris suis.*

7 Cùm itaque omnibus Dei nostri gloria satis sit declarata, pudefiant omnes qui venerantur sculptilia: * & qui sibi placent in suis idolis, atque intelligentes deorum suorum vanitatem, qui nihil tale vnquam præstare potuerunt, qualia noster designauit admodum multa, verum, vnúmque Deum nobiscum colant.

*8 Adorate eum omnes Angeli eius. * audiuit, & lætata est Sion.*

8 Quin & vos Angeli ipsius, ita vt facitis, illum semper venerari debetis, vt qui est communis omnium & hominum & Angelorum Dominus. * Qui montem Sion incolunt, audierunt quæ pro suorum salute Dominus operatus est secundùm suam iustitiam, & lætati sunt.

9 Et exultauerũt filiæ Iudæ, propter iudicia tua domine.
*10 Quoniam tu Dominus altißimus super omnem terram, * nimis exaltatus es super omnes Deos.*
*11 Qui diligitis Dominum odite malum, * custodit Dominus animas sanctorũ suorum, de manu peccatoris liberabit eos.*
*12 Lux orta est iusto, * & rectis corde lætitia.*
*13 Lætamini iusti in Domino, * & confitemini memoriæ sanctificationis eius.*

9 Sed & quotquot habitant in ciuitatibus Iudæ, exultauerunt propter
æquissima iudicia tua Domine, quibus tuos vindicasti, oppressis impiis.
10 Tu enim Domine iam declaratus es esse altissimus super vniuersam
terram: * per hæc admiranda quæ designasti, cognitus es infinitis modis
altior esse omnibus aliis qui pro diis habentur.
11 Vos qui diligitis Dominum, constanter odio habete omnẽ malitiã:
* custodit enim Dominus animas sanctorum suorum, quemadmodum
nunc ipso opere declarauit, de tyrannide impiorum liberabit eos.
12 Nunc certè gratissima lux diuini fauoris, quiad tempus nobis se oc
cultauerat, iustis orta est: * nunc rectis corde magna lætitiæ materia data
est, quando suam æquitatem & bonitatem suis palàm modo ostendit.
13 Proinde quotquot iusti estis, lætamini in Domino, eò quòd sentiatis
eum vos tam propitium habere, * vestraq; cõfessione & laude celebrem
facite memoriã sanctitatis eius, vt eam passim homines recordẽtur cum
laude ipsius, intelligẽtes tam sanctũ esse Dominum nostrum, vt nulli ini-
quitati vnquam faueat, ac sanctitati studentes nunquam derelinquat.

ANNOTATIONES.

a NVBES ET, &c.] Plerique existimant, omnia quę hic canuntur debere ad literam referri ad regnum & aduentũ Christi: partim, quia ille futurus legitur in igne & nube: partim, propter Pauli citationẽ ad Heb. 1. Verùm quæ hîc canuntur de nube, igne, & fulminibus, & aliis similibus verbis, de Deo canuntur, vbi manifestè de Christi aduentu ad literã non est sermo, vt Psal. 17. & 143. versus etiã quartus: Alluxerunt, &c. ponitur etiam in Psal. 76 vbi impletus canitur in submersione Ægyptiorũ in mari rubro. Et qui sequitur: Montes, &c ponitur etiam in cantico Deboræ, pene eisdẽ verbis, & impletus canitur in mõte Sinai, cum a Deo lex daretur. Proinde ad literã hæc sic sunt intelligenda quomodo ea quę canuntur Psal. 17. vt scilicet intelligamus Dauidem canere Deum sibi cõtra hostes adfuisse in nube & igne fulminum, vt frequenter pro suis Deum pugnasse legimus è cœlo. Aut Prophetã voluisse Dei magnificentiã canere, ab his quæ aliquãdo prius pro suis mirabiliter è cœlo operatus fuerat. Videri etiã potest eadẽ canere hic Psalmus, quæ Psalmus. 47. & editus occasione alicuius victoriæ, quæ peculiariter alicui regi Iudæ contigit: qualis erat victoria Iosaphat aut Ezechiæ, eò q. & hic dicitur: Lætata est Sion, & exultauerunt filiæ Iudæ, &c. quod & canitur Psal. 47. Quod autẽ attinet ad citationẽ Pauli, frequẽs est Paulo citare ex Psalmis testimonia secundùm sensum mysticũ: secũdùm quẽ quæ hic dicuntur referri possunt ad aduentum Christi & primum & secundum, vt ostẽdit argumẽtum. Non enim quia nostra litera habet ad Hebræos Et cum iterum introducit, & c. Paulus voluit indicare hæc pertinere ad secundũ Christi aduentum, Illud enim, iterũ nõ debet referri ad verbũ, introducit, sed significat tantùm aliam scripturam a Paulo citari de Christo. Hebr. 1.

b A FACIE, &c.] Legẽdum est, terræ, per genitiuũ, non terra. Nam Græca habent: κυρίου πάσης τῆς γῆς. Et apud Hebræos nomen, Domini, ponitur in regimine. Augustinum quoque legisse genitiuum, terræ, patet ex interpretatione eius, quamuis contextus habet mendose, terra. Sic enim scribit explicans ea verba: A facie Domini, &c. Non Iudæorum tantùm Deus, sed & gentium Dominus: ergo vniuersæ terræ Dominus Iesus Christus in Iudæa natus, sed non Iudæis tantum natus.

Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XCVII.

Idem argumentum est præsentis Psalmi, quod Psalmi 95. cum quo & in verbis fere conuenit. Canit enim etiã iste, quantum quidem ad literam & ad typum attinet, salutem quam Deus præclare attulit populo suo, regnante Dauide. Quantum autem ad spiritum & ad Veritatem pertinet, canit eam salutem, quam patrauit saluator noster Christus, quæ quoniam omnibus gentibus est communis, imò etiam ad cuncta irrationales creaturas peruentura est, ob id meritò, & omnes mortales ad laudẽ Dei, & omnes creaturas ad gaudendũ in Deo prouocat.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Cantate Domino canticũ nouũ: * quia mirabilia fecit.*
*2 Saluauit sibi dextera eius * & brachiũ sanctum eius.*
*3 Notum fecit Dominus salutare suum, * in conspectu gẽtium reuelauit iustitiam suam.*
*4 Recordatus est misericordiæ suæ, * & veritatis suæ domui Israel.*
5 Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri.
6 Iubilate Deo omnis terra, cantate, & exultate, & psallite.
*7 Psallite Domino in cythara, in cythara & voce psalmi, * in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ.*

CVM noua beneficia nouo sint celebranda carmine: Cantate Psal. 97
nunc in honorem Domini canticum nouum: * fecit enim iam
recenter valde admiranda.
2 Ecce enim cùm nemo adesset nobis qui defenderet nos, om-
nipotentia eius, non adiuta alienis viribus, sed per se solam, salutem no-
bis attulit: * & robur illius sanctissimum, quod iniquitati nunquam
fauet.
3 Salutem, quam nobis promiserat, iam notam fecit, postquam eam ipso
opere exhibuit, * iam etiam coram gentibus patefecit suam iustitiã: quã-
doquidem manifestè ea præstitit quæ pollicitus fuerat, & impios nostros
hostes sua æquitate prostrauit.
4 Cùmque multo tempore visus fuerit oblitus nostri, iam declarauit se
memorem esse, iamq; rationem habuit misericordiæ, & veritatis suæ er-
ga populum Israëliticum, promissam ei misericordiam exhibens.
5 Viderunt enim quotquot etiam in finibus terræ habitant, salutẽ, quam
nobis Deus noster attulit.
6 Iubilate itaque in honorem Domini quotquot inhabitatis terram, can
tate, & exultate & psallite.
7 Psallite in honorẽ Domini cythara, cythara, inquam, sed adiũcta voce
cãtici: * in tubis quoque ductilibus, & sonitu tubę corneę, omnibusq; in-
strumentorum

8 Iubilate in conspectu regis Domini, moueatur mare & plenitudo eius:
** orbis terrarum, & qui habitant in eo.*

strumentorum musicorum generibus:& omni quo potestis modo cordis lætitiam foris testemini.
8 Iubilate coram Domino,qui iam regnum in nobis suscipere dignatus est, commoueatur præ gaudio mare cum omnibus quæ in eo sunt, b
* vniuersis quoque orbis terrarum,& quotquot habitant in eo.

9 Flumina plandēt manu simul montes exultabunt à conspectu Domini, quoniā venit iudicare terram.*

9 Flumina fluctuum allisione, quasi complosis manibus, gaudia sua testentur,simul & montes exultent propter Dominum: * quoniam ipse venturus est ad iudicandum terram, quemadmodum & iam venit, incipiens pro suis iudicium exercere.

10 Iudicabit orbem terrarum in iustitia,
** & populos in æquitate.*

10 Et quidem meritò omnes creaturæ ob Domini aduentū gaudere debent. Iudicabit enim orbem terrarum secundùm iustitiam: * & populos vniuersos cum æquitate summa, reddens vnicuique secūdùm opera sua.

ANNOTATIONES.

a ALVAVIT, &c.] Plerique Græcorum codices habent ἔσωσεν αὐτὸν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ, id est, saluauit eum dextera eius. Atque in hunc modum legit Euthymius, qui eum, refert ad populum Dei. Et Romanum Psalterium habet, eum. Quidam tamen etiam Græci codices habent datiuum αὐτῷ, quemadmodū & Hebræa datiuum habent. Interpretatur autē Augustinus datiuum, sibi,vt sit sensus: Dextera Dei saluabit nos sibi, hoc est, in suam gloriam, cui nos saluatos studere vult. Verùm magis accipi debet secundùm phrasim Hebraicam, vt hoc datiuo intelligamus significari Deum per se, non adiutum alienis viribus, saluasse. Est autem similis locutio Esaiæ 59 & 63.

b MOVEATVR,&c.] Huiusmodi prosopopœia frequenter vates vtuntur ex nimio Dei amore, etiam eas creaturas ad laudandum Deum, & gaudendum in Deo inuitantes, quæ gaudere & laudare nequeunt, volentes hoc modo significare Dei beneficia, Deique bonitatem & potentiam à nobis satis celebrari non posse, & ob id se optare, vt omnes creaturæ Deum laudarent, si id fieri posset, volentes etiam nos admonere quàm debeamus nos in Deo gaudere,& eum laudare, quando istud & creaturæ irrationales debent. Hoc tamen loco specialiter creaturæ irrationales ad gaudendum ob aduentum Dei inuitantur, quoniam & ipsæ tunc liberabuntur à seruitute corruptionis, propter quam Paulus eas ingemiscere asserit.

Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XCVIII.

Canit & hic Psalmus regnum Dei quo in veteri populo olim Deus regnauerat, & maximè Dauidis tempore, arca Domini iam in monte Sion collocata: ob cuius potentiam sæpius Israeli declaratam, sanctitatem quoque & æquitatem, ad colendum ipsum & prædicandum maximè in monte Sion inuitat, proponens in exemplū Moysen, Aaron, & Samuelem: qui quod præceptorum Dei studiosi fuerint obseruatores, semper meruerunt in suis precibus à Deo exaudiri. Vt autem regnum illud, quo olim in veteri populo Deus regnauit, initium quoddam & figura fuit eius regni, quo per Christum nouo modo regnare cœpit in vniuerso mundo, ita à nobis hic Psalmus mysticè accipiendus est canere potentiam & æquitatem regni Christi, qui infinitò maiorem & altiorem sese exhibet in Sion cœlesti, Ecclesia scilicet Christianorum, quam olim in monte Sion. Huius itaque scabellum adorare præcipimur, hoc est, corpus sanctissimum, quod velut diuinitatis eius scabellum est, & quasi arca propitiatorium: coram quo fide innixi reconciliamur Deo, quandoquidem Christum, teste Paulo, proposuit nobis pater propitiatorem, vel, vt habent Græca, propitiatorium per fidem in sanguine ipsius.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 † Dominus regnauit, irascantur populi,
** qui sedet super Cherubin, moueatur terra.*

OMINVS est, qui imperium in omnia obtinet, quique Psal.98.
deuictis hostibus nostris nouo modo iam in nobis regnare cœpit:irascantur & indignentur quantum voluerint incredulæ nationes,nihil vnquam suis viribus profuturæ contra Domini nostri potentiam: * is,inquam, Dominus regnum suscepit,qui sedet super Cherubin, Angelorum omniū & hominum Do- a
minus.moueantur contra eū terreni homines vt volunt,nihil tamen omnibus suis machinationibus vnquam proficient. † Aut potiùs salubri timore cōmoueantur habitatores terræ à declarata insigniter eius potētia, atque sibiipsis irascantur,quòd tanto Domino tamdiu rebelles fuerint.

2 Dominus in Sion magnus
** & excelsus super omnes populos.*

2 Dominus est,qui in Sion magnus est:* & potestate in omnes populos sublimis. Neque enim celsitudo potētiæ eius tantùm se extendit ad eum locū in quo colitur,aut ad populū suum,sed ad omnes omnino populos.

3 Confiteātur nomini tuo magno, quoniam terribile & sanctum est,
** & honor regis iudicium diligit.*

3 Dignum itaque est, quemadmodum & quandoque futurum est, vt omnes populi laudem dicant nomini tuo magno,est enim illud ob summam potentiam vnicè metuendum, & simul etiam sanctum, ob summam ipsius æquitatem: * nam quamuis potentissimus sit Dominus, non tamen tyrannidem in aliquos exercet,sed regia ipsius dignitas & potestas æquitatem diligit,quam & in omnibus suis operibus, & erga omnes semper seruat.

4 Tu parasti directiones,
** iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti.*

4 Tu enim Domine semper designasti quæ recta sunt: * quod æquum est & iustum in posteris Iacob exercuisti semper, summa æquitate eos nunc affligi permittens, nunc rursum liberans.

5 Exaltate Dominũ Deum noſtrum,
** & adorate ſcabellum pedum eius,*
** quoniam ſanctum eſt.*
6 Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius:
** & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius.*
7 Inuocabant Dominum, & ipſe exaudiebat eos:
** in columna nubis loquebatur ad eos.*
8 Cuſtodiebant teſtimonia eius & præceptum quod dedit illis.
9 Domine Deus noſter tu exaudiebas eos:
** Deus tu propitius fuiſti eis, † & vlciſcens in omnes adinuentiones eorum.*
10 Exaltate Dominũ Deũ noſtrum,
** & adorate in monte ſancto eius. quoniã ſanctus Dominus Deus noſter.*

5 Hunc igitur Dominum Deum noſtrum potentiſſimum ſimul & iu-
ſtiſſimum omnes quantum in vobis eſt exaltate,altitudinem eius hymnis
& laudibus canentes: veſtráque prædicatione eam aliis notam ac cele-
brem reddentes,* & in reuerentiã eius qui ſedet in medio duorum Che-
rubin proſternite vos coram propitiatorio arcæ eius,quod eſt quaſi ſca-
bellum pedum eius.* Eſt enim ipſe ſanctiſſimus,& propter nimiam eius a
ſanctitatem etiam hoc ſcabellum eius ſanctum eſt ac reuerendum.
6 Vt autem intelligatis quanto cum fructu ſitis eum veneraturi & in- b
uocaturi,eorum vos doceant exempla, qui religionis noſtræ prima fuere
capita. Ecce enim Moyſes & Aaron inter ſacerdotes eius, & Samuel
vnus ex his qui inuocant nomen eius.
7 Hi, inquam, implorauerunt Dei auxilium, & ipſe exaudiebat eos:
* & quo ſuam erga illos familiaritatem ac beneplacitum magis teſtare-
tur, è nube,quæ formam columnæ habebat,loquebatur ad eos.
8 Obſeruauerunt enim mãdata ipſius & cæremonias, quas præſcripſe-
rat eis,atque ob id tantopere Deo placuerunt.
9 Domine Deus noſter tu exaudiebas eos frequenter orantes pro po-
pulo, * Deus tu ad preces illorum propitius fuiſti patribus noſtris, cle- c
menter remittens quod cõtra te inique geſſerant: † & quia tibi illi ſum-
mè placuerunt, tu etiam ſubinde vltus es ſtulta conſilia, & iniqua opera
patrum noſtrorum,cùm ſanctis illis tuis obmurmurarent & reſiſterent.
10 Itaque vt quod ſemel dixi,rurſum concludendo repetam, hunc Do-
minum Deum noſtrum tam potentem, iuſtum, & erga ſuos beneuolum
omnes exaltare, * & proſternite vos coram ipſo in ſancto ipſius monte
Sion. Eſt enim ſanctiſſimus Dominus Deus noſter,atque ob id omni re-
uerentia & laude dignus.

ANNOTATIONES.

a VI SEDET, &c] Sedet legendum eſt,vt habent libri correctiores,& Auguſtini lectio.Eſt enim Græcis & Hebræis participium,ſedens, quod refertur ad præcedens nomen, Dominus. Et admonuit D Auſtinus repetendum verbum, ſeguaan.

b QVONIAM, &c] Recepta quidem lectio habet neutrum genus ſanctum. Et bene ſcabellum Dei ſanctum dicitur, quomodo terram illam, in qua Moyſes ſtabat, Dominus ſanctam dicebat. Verùm Græca habent genus maſculinum ὅτι ἅγιός ἐστι. quoniam ſanctus eſt.quemadmodum & ex Hebræo vertit Hieronymus, quanquam in Hebræo nomen קדוש cadoſ, accipi poteſt in vtroque genere. Magis enim conuenit accipere in maſculino,vt ad Dominum referatur,non ad ſcabellum:quia in fine Pſalmi,vbi verſus iſte repetitur, dicitur:ſanctus Dominus Deus noſter. Auguſtinum quoque legiſſe maſculinum, ſanctus, manifeſte ipſius enarratio oſtendit.quãuis contextus habeat,ſanctum. vitio certè ſcriptorum. Sic enim ſcribit [illegible] quamlibet cùm te inclinas atque proſternis [illegible] ter- *(Exod.3.)*
ram intuearis, ſed illum [illegible] cuius pedum ſcabellum eſt quod adoras, propter [illegible] enim adoras. Ideo & hic ſubiecit. Adorate ſcabellum pedum eius [illegible] quoniam ſanctum eſt. Quis ſanctus eſt? In cuius amore adoras ſcabellum pedum eius. D Hieronymum quoque legiſſe, ſanctus eſt,commẽtaria indicant. In quibus ſic ſcribit. Multæ de ſcabello opiniones ſunt, ſed hic Propheta corpus Dominicum dicit in quo maieſtas diuinitatis tanquam ſuper ſcabellum ſtat. Sanctum enim eum dici ſæpe docuimus. Cum enim dicit ſanctum eum dici,&c. manifeſte oſtendit ſe legiſſe genus maſculinum. Proinde ſatis apparet vitio ſcriptorum neutrum genus in noſtris codicibus irrepſiſſe.

PROPITIVS, &c] Plerique quidem relatiua, eis & eorum, referunt ad Moyſem, Aaron, & Samuelem. c
oſtendẽtes quomodo omnes peccauerint, & puniti ſint a Deo cum tamen de peccato & vindicta Samuëlis ſcriptura nullam faciat mentionem. Sed neque hic ſenſus conuenit intentioni Prophetæ, qui & priùs dixit hos viros cuſtodiſſe Dei teſtimonia,& his verbis vult oſtendere erga iſtos beneuolentiam, & quàm hi Deo fuerint grati. Proinde meliùs hæc relatiua referenda ad populum [illegible] præfuerunt. Nam Hebræis frequens eſt, relatiua ſine antecedente ponere, quando ex ſubiecta materia certum antecedens facilè poteſt intelligi: Aut ſi omnino [illegible] prędicta referenda ſunt ad Moyſem, Aaron, & Samuëlem, tam conueniens erit cum Euthymio in paſſiuo ſenſu accipere illud, adinuentiones eorum, vt ſignificentur adinuentiones quæ aduerſus illos compoſitæ & ſtructæ fuerunt.

Pſalmus in confeſſione.

ARGVMENTVM PSALMI XCIX.

Hortatur hic Pſalmus omnes,& maxime Dei cultores, vt agnoſcentes Dominum ſuum, ſolum eſſe verum Deum, ipſúmque eſſe,qui nos & fecit,& paſcit, frequentes, lubentes,& læti templum Dei adeant, ipſum in ſacro cœtu laudaturi,& prædicaturi, idq; maxime de perpetua illius miſericordia & fide.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Iubilate Deo omnis terra * ſeruite Domino in lætitia.*
2 Introite in conſpectu eius, in exultatione.
3 Scitote quoniã Dominus

VBILATE in honorem Domini, quotquot inhabitatis *Pſal.99.*
terram,* colite Dominũ cum lætitia cordis.Ita enim con-
ueuit eum colere, vt quem ſentiatis vobis eſſe propitium.
Ita quoque coli à nobis vult, vt qui hilarem cultorem di-
ligat,triſtem autem aut coactum reijciat cultum.
2 Venire in conſpectum eius cum exultatione, vt in ſacro cœtu eum
læti laudetis, lætitiam cordis etiam vocis iubilo, ac totius etiam corpo-
ris geſtu teſtantes.
3 Id vt faciatis, perpẽdite quòd Dominus noſter quẽ colimus,ipſe ſolus
eſt verus

*ipſe eſt Deus: * ipſe fecit nos, & non ipſi nos.*

eſt verus Deus: * ipſe fecit nos,& nequaquam noſipſos fecimus.Propter quod planè congruum eſt, vt læti eum colamus, tum quia verum Deum præ aliis gentibus nacti ſimus,tū quia ipſe nobis creator eſt.Neque enim à nobiſipſi ſubſiſtimus,vt ipſi ſeruitutem & cultum negare poſſimus.

4 Populus eius & oues paſcuæ eius,

4 Perpendendum autem & illud , quòd non ſolùm fecerit nos (quod quidem cum omnibus creaturis nobis eſt commune) ſed quòd etiam ipſius dignatione ſumus peculiariter populus eius,quem ſingulari ratione ſibi acquiſiuit,& ſingulariter acquiſitum ſingulariter etiam paſcit:ita vt ſimus quaſi oues paſcuæ eius: quandoquidem nos terra ſua optima abundè paſcit ſecundùm corpus: ſecundùm animam verò ſanctiſſimis ſuæ legis inſtitutis & verbis: * quare hæc attendentes introite portas eius cum laude,& gratiarum actione, & per portas introite in atria eius cum hymnis, & celebrate eum.

** introite portas eius in cōfeſſione, atria eius,in hymnis confitemini illi.*

*5 Laudate nomē eius quoniam ſuauis eſt Dominus, * in æternum miſericordia eius,& vſque in generatione & generationē veritas eius.*

5 Iterum atque iterum dico,quod omnino faciendum eſt, laudate nomen Domini , quoniam Dominus admodum eſt benignus , & ob ſuam benignitatem valde ſuauis: * in æternum permanebit miſericordia eius & veritas eius in præſtandis promiſſis per omnes generationes durabit.

ANNOTATIONES.

a T non, &c.] Hieronymus vertit:& ipſi ſumus , quam lectionem Faber præfert , eò quòd nullus ſit tam hebes, vt arbitretur creaſſe ſeipſum. Sequitur & hāc lectionem Caietanus. Itaque Hieronymus legit hic in Hebræo לו per vau, & non per aleph: ſic enim ſignificat,non:cùm per vau, ſignificet, ipſi, vel ipſius. Hebræa tamen ſatis conſtanter habent לא lo per aleph, id eſt, non. Neque fruſtra dicitur, quod non creauerimus nosipſos. Id enim additum eſt, non quòd quiſquam de eo dubitare poſſet,ſed quòd ex hac conſideratione omnibus perſuaſa , cogamur fateri , debere nos Deo ſeruitutem.

b Oves, &c] Per paſcuam ad literam videtur intelligi terra promiſſionis,& lex Dei, nam illa quidem populus ſecundum corpus, hac verò ſecundum mentem a Deo paſcebatur,nobis autem paſcua Dei,eſt tota terra, ſcriptura ſacra,& ſanctiſſimum Dei corpus.Sunt autem qui paſcuam accipiunt pro actu paſcendi , explicantes hanc orationem hoc modo : Oues paſcuæ eius, hoc eſt, qui ab eo peculiariter paſcimus, & eius curæ commiſſi ſumus.

Pſalmus ipſi Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI C.

Propheta regius hoc Pſalmo deſcribit officia pij & iuſti principis , ſiue vt ſe in exemplar omnibus imitandum proponeret, ſiue vt ſe virtutum,quas præſtitit,& præſtare decreuit, commemoratione in recta viuendi norma confirmaret, ſuámque in Deum fiduciam magis excitaret. Cæterùm cùm per Dauidem quatenus regem,Chriſtus ſit præfiguratus eáque omnia,quæ Dauid hic pollicetur, ſolus ipſe vere & perfecte præſtiterit, rectè etiam ad ipſum hic Pſalmus refertur : qui in matutino futuræ reſurrectionis diſperdet omnes impios , ciuitatem Dei ab omnibus improbis purgaturus , Sed & ad priuatum quemque quæ hoc Pſalmo ponuntur, pertinent ſecundum moralem ſenſum. Vnuſquiſque enim ſyncero conuerſari debet in conſcientia ſua (quæ ſua cuique domus eſt) vt nihil ſit in quo ipſum propria arguat conſcientia:occidere quoque valde maturè omnes peccandi affectus,vt mens hominis,quæ ciuitas Dei eſt, pura ſit ab omni impietate.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.

TATVI, mi Domine,iam coram te,& ad tuum honorem carmine celebrare virtutes eas præcipuas,ſub quibus omnes aliæ comprehenduntur,miſericordiam ſcilicet & iuſtitiam:quæ vt in omnibus tuis operibus relucent,& à te ſeruantur,ita eas à nobis maxime vis obſeruari. Statui carmine commemorare quomodo piè & iuſtè viuendum ſit. Pſal.100. a

*2 Pſallam & intelligam in via immaculata: * quando venies ad me?*

2 De his mi Domine pſallam modò, & prudenter apud me diſpiciam, atque pronunciare ſtudebo quibus in rebus ſita ſit vita irreprehenſibilis. Verùm dū iſtud conor, nihil profecero,niſi meos conatus iuueris: * Oro ergo,atque omnibus votis deſidero vt venire digneris ad me,quo animū meum luce ſapientiæ tuæ illuſtres,& amore ſanctiſſimo inflammes. b

3 Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.

3 Itaque vt omnes vel in me diſcant , quomodo piè & iuſtè viuendum ſit,& quæ ſit viuendi ratio perfecta ac immaculata, ecce ante omnia ſtudui inter domeſticos meos conuerſari corde innocenti & ſyncero , vt nihil culpare in me poſſent qui omnium actionum mearum ſunt familiares inſpectores.

*4 Non proponebam ante oculos meos rem iniuſtam, * facientes præuaricationes odiui.*

4 Non propoſui mihi rem aliquam iniuſtam, vt de ea perficienda vel imitanda in alis cogitarem, * quin & omnes tranſgreſſores mandatorum tuorum ex animo odiui.

*5 † Non adhæſit mihi cor prauum: * declinantem à me malignum non cognoſcebam.*

5 Non permiſi vt in animo meo hæreret affectus aliquis prauus. † Sed & hominē qui peruerſo eſt corde nō ſini mihi familiariter adhærere:malignos,* qui ob vitæ diſſimilitudinē à mea ſocietate declinauerūt nihili feci,& etiāſi priùs amiciſſimi mihi fuiſſent, tamē ampliùs inter notos & amicos habere nolui , omnē quoque impiū, qui à meo vitæ inſtituto de-

clinat non agnoui,ſic,vt cum eo cõmune aliquid haberẽ in eius ſtudiis.

6 Detrahentem ſecretò proximo ſuo hunc perſequebar.

6 Infamantem clanculum proximũ ſuũ (quo malo nihil eſt pernicio-
lius hunc nõ ſolùm non ſuſcepi, ſed perſecutus ſum & verbis & factis,
magis ad eum redarguendũ & puniendũ intentus,quàm in eum qui præ-
ſenti obloquitur,cùm qui præſens eſt ab irrogata infamia ſe tueri poſſit.

7 Superbo oculo & inſatiabili corde cum hoc non edebam.

7 Cum homine ſuperbo, qui faſtum mentis , oculis in ſublime iactis, c
præ ſe fert,quique cor habet latiſſimum,quod nullus honor,nulla digni-
tas ſatiet,cùm hoc, inquam,non iniui familiaritatem,ita vt cum eo com
muni frueret menſa.

*8 Oculi mei ad fideles terræ vt ſedeant mecum, * ambulans in via immaculata hic mihi miniſtrabat.*

8 Sed contrà oculi mei intenti erant in eos qui bona fide verſantur in d
terra,vt eos ex omni terra & ditione mea mihi iungerem,& iuncti ſede-
rent mecum. * Qui conuerſatus fuit in via virtutis , hunc mihi in mini-
ſtrum aſſumpſi, prouidens mihi honos,tum amicos,tum ſeruos.

9 Non habitabit in medio domus meæ qui facit ſuperbiam, qui loquitur iniqua non direxit in conſpectu oculorum meorum.

9 Non pertuli vt habitaret in ædibus meis inter miniſtros meos is qui
ſuperbiam committit,alios deſpiciendo aut conculcando: * ſed & qui
loquitur falſa ac pernicioſa,non proſperatus eſt coram me : non inuenit
gratiam ante me, quin potiùs auerſatus ſum eum.

*10 In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, * vt diſperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.*

10 Summo mane ante omnia in hoc incubui,vt ſine cũctatione interfi-
cerem omnes peccatores terræ.Maturè quoque admodũ priuſquàm præ-
ualeret iniquitas,ſubuertere ſtudui,ſine delectu perſonarũ omnes impios
terræ mihi ſubiectæ: * vt è ciuitate Domini , quam ſolis ſanctis patere
cõuenit, exterminarũ quantùm fieri poteſt omnes operarios iniquitatis.

ANNOTATIONES.

a MISERICORDIAM, &c.] Pleriqve de miſericordia & iuſtitia Dei iſtud intelligunt,vt ſignificet Propheta ſe ſemper cantaturum Dei miſericordiam & iuſtitiam, quas Deus in omnibus ſuis factis & verbis ſeruat Et intelligunt quidam inter cætera officia iuſti & maxime principis,de quibus agitur in ſequentibus,iſtud ſignificari primũ eſſe, nempe vt Dei miſericordiam & iuſtitiam aſſiduè celebret. Notandum enim omnia quæ poſt duos primos verſus nos iuxta Septuaginta legimus per verba præteriti temporis,apud Hebræos efferri per verba futuri temporis, ſicut apud nos duo primi verſus verba habent futura, vt toto Pſalmo Propheta canat , non quid fecerit , ſed quid facere ſtatuerit : Alij intelligunt Prophetam hîc loqui de miſericordia & iuſtitia ab hominibus ſeruanda, atque hoc primo verſu indicare quid hoc Pſalmo acturus ſit, videlicet quod cantaturus ſit de miſericordia & iudicio, in quibus rebus illa ſunt ſita, & quomodo ea ſunt obſeruanda. Quæ intelligentia maxime conuenit noſtræ lectioni, in qua verſibus ſequentibus Propheta ſuo exemplo depingit , quomodo iuſtè & piè viuendum ſit Iuxta quam intelligentiam , quod dicitur: Intelligam in via immaculata : in paraphraſi explicauimus,vt ſit idem,quod prudenter aduertam ad viam immaculatam,non tantùm ſcilicet ad eam ſectandam, ſed etiam ad eandem aliis demonſtrandam. Poteſt enim Hebraica dictio etiam verti Intelligere faciam ſicut illo loco:Intellectum tibi dabo,& inſtruam te in via hac qua gradieris, vbi pro , intellectum dabo, idem eſt verbum quod hoc loco. Hunc ſenſum ſecutus eſt Campenſis, dum ſic habet:Ego quidem pro viribus operam dabo,vt familiá honeſtè inſtituam, & integritatis morum ſtudioſus ero.

b QVANDO, &c.] Pleriqve dictionem , quando, hîc accipiunt non interrogatiuè, ſed infinitè , vt ſit ſenſus: intelligam tunc cum venies ad me. Verùm obſtat dictio Græca Non eſt enim Græcis ὅτε ſed πότε, quæ dictio interrogatiuè accipitur Et Hebraica dictio docet magis interrogatiuè iſtud annunciandum eſſe.

c INSATIABILI,&c.] Quidam per cor inſatiabile,intelligunt hominem auarum,cuius cor non ſaturatur diuitiis. Verùm apud Prophetas & in Prouerbiis per hæc duo ſimul, nempe ſuperbiam oculorum, & cor inſatiabile,vel,vt habent Hebræa, cor latum, ſolet deſignari homo ſuperbus. Coniunguntur enim hæc duo & Prouerb 21 ad deſignandum ſuperbum , vbi legimus: Exaltatio impiorum, & dilatio cordis , lucerna impiorum, peccatum. Et hîc quoque eundem ſignificari per oculum ſuperbum & cor inſatiabile , ſatis patet ex eo quod ſubdit ſingulariter, cum hoc non edebam.

d HIC MIHI, &c.] Aliqui libri habent futurum, miniſtrabit,ſicut in ſequenti verſu ponitur futurũ, non habitabit. Græca tamen vtrobique habent præteritum ἐλειτούργει & ᾤκει Vnde veriſimile eſt interpretem vertiſſe,miniſtrabat,& habitabat,ſed ex D.Hieronymi verſione ex Hebræo,in noſtram lectionem irrepſiſſe verba futura Nam & Auguſtinus & D. Hieronymus in commentariis legit, miniſtrabat.

Oratio pauperis, cùm anxiaretur, & coram Domino effudit precem.

ARGVMENTVM PSALMI CI.

Præſentis quidem Pſalmi argumentum, neque ex ipſo titulo,neque ex Pauli ad Hebr.1. citatione ſatis liquet : ex ipſius tamen Pſalmi verbis veriſimiliter putatur, & ſatis conſtat eſſe precem pro reparando templo Hieroſolymitano, per Chaldæos exuſto,& ſub illius typo pro reparando orbe per Chriſtum. Editus itaque eſt ex perſona populi Iſraelitici, in captiuitate Babylonica degentis, aut viri alicuius ſancti , qui ſeſe affixerit ob captiuitatem populi & deſolationem templi , aut propterea quòd dum reuerſus eſſet populus à Babylone ad reædificandum templum & ciuitatem , impediretur à gentibus vicinis. Ita enim Danielem, Nechemiam , Eſdram, & alios feciſſe legimus. Igitur populus ſanctus vel adhuc in captiuitate exiſtens, ſed tempus captiuitatis iam impletum eſſe intelligens , vel reuerſus à Babylone , ſed per vicinas gentes ab opere impeditus , aut vir aliquis ſanctus nomine populi ſe affligens , hoc Pſalmo multis primùm, eiſque commodis ſimilitudinibus deſcribit ſuam deſolationem , triſtitiam , atque miſeriam : tum precatur vt ciuitatis ſuæ Sion Deus miſereatur , ex eo gloria exteris quoque nationibus illuceſcat , & in Sion prædicetur. Poſtremùm ex conſideratione æternitatis & immutabilitatis Dei, promittit ſibi Dei quoque ſeruos ſecundùm ipſius promiſſa feliciter victuros, & in terra Domini habitaturos. Quod autem ad Hebræos primo, ex fine ipſius Pſalmi D.Paulus citat de Chriſto dictum . Initio tu Domine terram fundaſti: non probat hunc Pſalmum referendum eſſe ſecundùm literalem & primum ſenſum ad Chriſtum, & ad reſtaurationem humani generis per eum peragendam vt plerique

vt plerique colligunt. Non enim eos versus de Christo sic diuus Paulus citat, quasi de eo solo dicti sint, cum toti diuinitati competant, sed Christo propriè accommodat. vel quia Christo, quatenus verbum Dei, propriè tribuuntur, vt per ipsum omnia dicantur facta, vel quoniam intelligebat in hoc Psalmo sub typo restaurandæ terrenæ Ierusalem optari restitutionem supernæ Ierusalem, quæ per Christum expectabatur. Hanc siquidem Prophetam præcipuè hic optasse illud planè probat, quòd in hanc solam pleraque verè competant, vt quod, præter alia, hic dicuntur, omnes gentes & reges terræ, readificata Ierusalem, reuerituri nomen Domini. Porrò inter Psalmos pœnitentiales, hic Psalmus connumeratur, quòd in principio verè pœnitentiu dolorē exprimat, ac deinde & consolationem adiungat de Dei misericordia ac bonitate. Est autem apta orandi forma iusto, qui Ecclesiæ desolationem mœstus deplangit.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Domine exaudi orationem meam: * & clamor meus ad te veniat.*

DOMINE exaudi orationē meā:*& clamor meus, quem præ Psal.
desiderij & doloris magnitudine edo, admittatur vsq; ad te. lei.

*2 Non auertas faciē tuam à me: * in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.*

2 Ne tuum quæso fauorem atque benignum aspectum auferas à me,* quin potiùs præbe te mihi ad exaudiendum facilem, in quacunque die affligor, nam afflictis lubenter adesse soles.

*3 In quacunque die inuocauero te, * velociter exaudi me.*

3 Cúmque non soleas derelinquere quærentes & inuocātes te in quacunq; die inuocauero auxilium tuum,*tu quæso votis meis citò responde, quandoquidem in mora est periculum.

4 Quia defecerunt sicut fumus dies mei, & ossa mea sicut cremium aruerunt.

4 Ecce enim tanta est miseriarum nostrarum & doloris magnitudo, vt dolore absumente omnem vitæ vigorem, instar fumi statim euanescentis dies vitæ meæ subitò consumpti sint, sine omni honore atque voluptate, * & ossa mea sicut aridum & concrematum aliquod lignum exaruerunt, dolore s. & afflictione succum corporis & ossium medullam exhauriēte.

*5 Percussus sum vt fœnum, & aruit cor meum, * quia oblitus sum comedere panem meum.*

5 Quemadmodum gramen solis ardore percussum exsiccatur, ita & ego
afflictionis & doloris æstu percussus sum, vt etiam cor meum penè aruerit, & humore suo destitutum elanguerit, idq; non solum ob doloris ma- a
gnitudinem, * sed etiam quia præ nimia calamitate oblitus sum sumere cibum, quem natura exigebat, Ita enim omnem cibi cupiditatem ęgritudo animi abstulit, vt non solùm liberet cibum sumere, sed ne de eo quidem cogitarem.

6 A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.

6 Præ clamoso gemitu factum est, vt carne penè omni consumpta, & ad maciem corpore redacto, ossa mea cuti adhæreant.

*7 Similis factus sum pelicano solitudinis, * factus sum sicut nicticorax in domicilio.*

7 Similis factus sum pelicano, in auiis & desertis locis habitanti solita-
riè. Nam & ego præ nimio mœrore hominum consortia fugiens, secreta b
loca quærito amica mœrentibus.*Factus sum sicut noctua quæ reliquarum auium commercia fugiens habitat in secreto & tenebroso aliquo loquo domicilij, lucem quoque atque conspectum hominum odiēs, noctibus vigilat, ac grauiter cantat, velut canticum lugubre. Sic enim & ego lucem & hominum aspectum effugiens, per noctem vaco fletibus, & lugubres edo gemitus.

8 Vigilaui, & factus sum sicut passer solitarius in tecto.

8 Totas noctes insomnes duxi, tū quia dolor somnum mihi eripiebat, tum quia anxiè redemptionem nostram expectarem, & factus sum sicut passer, qui solus resider super tectum, summo mane continuo clamore, eoque inuariato sine omni modulationis dulcedine perstrepens. Nam & ego ab omnibus desertus, & omnes derelinquens, post nocturnas vigilias summo diluculo continua ad te edo suspiria.

*9 Tota die exprobrabant mihi inimici mei, * & qui laudabāt me, aduersum me iurabant.*

9 Accedit ad hæc mala, quòd nullus in eis sit consolator. Incessanter enim inimici mei contumelia me afficiunt,* & qui olim amici fuerūt, & laudauerunt me, cùm adhuc fœlix ac prosper degerem, iam coniurauerunt & conspirauerunt contra me.

*10 † Quia cinerem tanquā panem manducabam, * & potum meum cum fletu miscebam.*

10 Hinc autem & illi hostes mei me conuitiis insectati sunt, & isti olim c
amici mei coniurauerunt contra me, quia videbant me iam in maximis constitutum malis, ita vt præ nimio dolore ego comederim panem tanquam cinerem, & cibus meus non magis mihi sapuerit, quàm si cinerem comedissem.†In puluere quoque procumbens, ipsum puluerem loco panis, ac simul cum cibo meo edi, præ dolore non satis perpendens quid ederem:*potui meo lacrymas admiscui, ne inter bibendum quidem temperans me à fletu.

11 A facie iræ indignationis tuæ: quia eleuans allisisti me.*

11 Idque propterea, quia aduertebam te mihi vehementer iratum.*Ita enim mecum egisse videris, quomodo faciunt hi qui quippiam grauiter collidere conantes, hoc ipsum in altum prius eleuant, quò sit illius collisio grauior. Ita enim & me quasi ex alto loco deiectum vehementer afflixisti & humiliasti. Cumque me priùs multùm extuleris, ac insigni gloria affeceris, nunc contrà me deiecisti & depressisti vt post exaltationem meam grauior mihi iam & molestior sit mea humiliatio.

*12 Dies mei sicut vmbra declinauerunt, * & ego sicut fœnum arui.*

12 Dies mei admodū inanis & fugacis vmbræ transierunt velociter sine

honore:* & ego calamitatis ardore exſiccatus, aruí ſicut herba quę calore ſolis exuſta areſcit ſubitò.

*13 Tu autem Domine in æternum permanes: * & memoriale tuum in generatione & generationem.*

13 Tu autem Domine nequaquam, ſicut nos, defectum aliquem pateris, ſed in perpetuum immutabilis perſeueras: * & cùm ſubſtantiæ tuæ perpetuitat , ipſa quoq; memoria tui per omnes generationes durabit. Neque enim per admiranda opera tua, quæ ſemper deſignas, excideré vnquam poterit.

*14 Tu exurgens Domine miſereberis Sion, * quia tẽpus miſerendi eius, quia venit tempus.*

14 Tu itaque, qui in teipſo idem & immutabilis permanés, non potes tuis deeſſe promiſſis, quique hominibus tui memoriam ſemper ingeris, nunc quæſo tandem poſt longam diſſimulationem profer te ad miſerendum Sion deſolatæ, q éadmodum & te facturũ certo confido. *Eſt enim iam tempus vt miſerea eius, quia iam aduenit tempus à te cõſtitutum.

*15 Quoniam placuerunt ſeruis tuis lapides eius, * & terræ eius miſerebuntur.*

15 Quod vel ex eo ſatis colligere licet, quia ſeruis tuis iam beneplacitum eſt in ruinis & deiectis lapidibus Sion, vt ſint parati ſuo vel præcepto vel miniſterio ruinas eius reſtaurare: * cùm miſera ſit facies eius, pulueris eius, & ruderum miſerti ſuccurrere cupiunt. d

*16 Et timebunt gentes nomen tuum Domine, * & omnes reges terræ gloriam tuam.*

16 Neque infrugifera erit reſtauratio Ieruſalem. Tum enim metuerè & revereri incipient etiam exteræ gentes nomen Domini: * & omnes reges terræ venerabuntur maieſtatem altus.

*17 Quià ædificauit Dominus Sion, * & videbitur in gloria ſua.*

17 Ob id quoniam Dominus reædificabit Sion, * in qua videbitur ab omnibus in maieſtate ſua, quæ nunc quidem ipſis occulta, ibi palàm declara tur.

*18 Reſpexit in orationem humilium. * & non ſpreuit precem eorum.*

18 Et quoniam conuertit ſe ad exaudiendum precem afflictorum, * nec reiecit rationes eorum. e

*19 Scribentur hæc in generatione altera. * & populus qui creabitur laudabit Dominum.*

19 Hæc quæ pro ſuorum reſtitutione Dominus benignè operatus erit, ſcribentur propter poſteros, * & populus qui naſcetur intelligens iſta ex ſcripturis, laudabit Dominum. f

20 Quia proſpexit de excelſo ſancto ſuo: Dominus de cælo in terram aſpexit.

20 Eò quòd dignatus ſit reſpicere nos de excelſo ſuo ſanctuario, * & Dominus è cœlis in ipſam vſque terram proſpexerit.

*21 Vt audiret gemitum cõpeditorum, * & ſolueret filios interemptorum.*

21 Vt attenderet gemitus eorum qui vincti detinebantur, * & vt attendens, à vinculis & à captiuitate ſolueret eos, quorum patres crudeliter interempti fuerunt, cum quibus & ipſi filij morti deſtinati fuerunt.

*22 Vt annuncient in Sion nomen Domini, * & laudem eius in Ieruſalem.*

22 Vt à captiuitate ſoluti deprædicarét in Sion nomen Dei, & laudem eius in Ieruſalem.

*23 In conueniendo populos in vnum, * & reges vt ſeruiant Domino.*

23 Tunc cùm ſimul collecti erunt populi: * & eorum reges, vt vnanimiter Dominum colant. g

*24 Reſpondit ei in via virtutis ſuæ, * paucitatem dierum meorum nuntia mihi.*

24 Proinde ob horum deſiderium iuſtus quiſque, qui eſt in populo Dei, locutus eſt modò ipſi Domino, cùm iam incipit ſuos confortare per illuceſcentem ſuam beneuolentiam, & dixit: * Indica quęſo mihi Domine quam pauci ſint dies mei, quibus in his malis viuere cogar, vt cõſolatior ſim, intelligẽs poſt breue tẽpus me liberandũ, & ciuitatẽ Dei reparandã.

*25 Ne reuoces me in dimidio dierum meorum, * & in generatione & generationẽ anni tui.*

25 Ne reuoces me ex hac vita, in medio tẽpore vitæ meę: neque immatura morte me hinc abripias, ſed in ſenectam vſque, vitam meam proferas: vt ante mortem, videam promiſſam & iam inſtantem liberationem, ac ciuitatis Sion reſtitutionem, Tuæ enim ſubſiſtẽtiæ duratio per omnes generationes ſeſe protendit, vt quæ ſit æterna: quare conuenit vt tuam æternitatem breuitati vitæ noſtræ comparans noſtri miſercaris, ne morte præuenias iuſtum vitæ noſtræ terminum. h

*26 Initio tu Domine terrã fundaſti, * & opera manuum tuarum ſunt cæli.*

26 Tu Domine in principio terram potentia tua ſtabiliuiſti: * & cœli ipſi ſunt opera omnipotentiæ tuæ.

*27 Ipſi peribunt, tu autem permanes, * & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent.*

27 Ipſi quantumuis iamdiu ſubſtiterint, ſuo tamẽ tempore interibunt, immutati à præſenti ſuo ſtatu: tu autem ſemper idem permanes, * & omnes ad modum veſtimenti veteraſcent, vt ſicut veſtis aſſiduo vſu & tempore inueterata innouari debet, ita & ipſi cœli cum terra poſt longum vſum & tempus quaſi a renouatione egeant.

*28 Et ſicut opertorium mutabis eos & mutabuntur. * tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient.*

28 Itaq; quomodo veſtimẽtum vetus facili negotio mutatur in nouũ, ita & tu ſumma facilitate mutabis & renouabis eos, & cùm volueris ad tuum imperium ſtatim renouabũtur? * tu ipſiſſimus ille es, etiſq; ſemper, qui ab initio fu , & duratio tua fine carebit, ſicut nec habet initium.

*29 Filij ſeruorum tuorum habitabunt, * ſemen eorum in ſeculum dirigetur.*

29 Quare de tua tum potentia, tum æternitate cõfiſus, nihil addubito, quin fil j ſeruorum tuorum paternam pietatem & fidem imitantes, tuo munere ſecure habitabunt in terra tua: * & illorum quoq; filij in perpetuum coram te proſperabuntur fœliciterq; viuent. Miſertus enim aliquando noſtri poſt hanc captiuitatem, multum oppreſſione & exilium filios populi tui in terram tuam tranſlatos omnimoda fœlicitate donabis perpetuaq; beneuolentia proſequeris. Id quod quidẽ partim in hac vita, ſed maxime in cœlo manſione tua perficies per deſideratũ nobis tuum Meſſiam, qui Ieruſalem verè aliquando reſtituturus eſt.

ANNO.

ANNOTATIONES.

a SICUT CREMIUM,&c.] Vocabulum istud cremium, quod nusquam inuenitur, nisi hoc loco, videtur interpres deriuasse à verbo cremo, ad imitationem Græcæ dictionis φρύγιον à verbo φρύγω. Putatur autem a plerisq. significare id quod in sartagine durum & aridū remanet pinguedine liquefacta. Quæ significatio videtur ei tribuia, eò quòd Psalterium Romanum & vetus habeat: sicut in sartagine frixa sunt. Hæc autem translatio alludit ad vocabula Græca. Sic enim habent Græca ὡσεὶ φρύγιον, συνεφρύγησαν. Deriuatur enim à φρύγω, apud Latinos frigo. Porrò Euthymio teste pro φρύγιον, & cremium, Symmachus vertit torrem. Atque in hac significatione magis cõuenit accipere nostrum cremium, & φρύγιον apud Græcos. Sic enim aptissima est comparatio, vt ossa arida ligno arido & concremato comparentur. Atque in hac significatione exponunt vtrumque nomē lexica Græca.

b SIMILIS,&c.] Non oportet ad intelligendū sensum Prophetæ curiosè inuestigare quales sint hæ aues, & quæ earum proprietates, cum Propheta solum velit indicare se assimilatum auibus solitudinem quærentibus, atq; hoc pacto suam desolationem & mœstitiā explicare. Quoniam tamen pleraque hoc loco dici solent de Pelicani proprietatibus, operæpretium fuerit nonnulla de eo annotare. Primum autem vocabulum Hebraicum hîc positum: קאת quaath. i. à Hieronymo aliquando transfertur pes, Onocrotalus, vt Sopho 2. aliquando per nomen Pelicani, vt hoc loco. De Pelicano autem sic scribit Aristoteles in quodam loco historiæ animalium. Pelicanes aues (quam apud Græcos, et quidam inflexione dicitur, πελεκᾶνες, aues, sic dicta, quòd arbores perforet, à πέλεκυς securis, & πελεκάω dolo) fluuios accolentes, maiusculas planasq; conchas glutiunt: quas vbi in ingluuie præuētriculoq; coxerint, euomūt, vt in hiantibus ipsis eximentes carnes edunt. Plura de his Cicero 2. de natura deorum, vocans eos alio nomine, nempe plataleas, ob latitudinem pedum apparet, sed ea descriptione satis patet eandem esse auem. Sic enim habet: Legi etiam scriptum esse, auem, quæ platalea nominatur, eam sibi cibum quærere aduolantē ad eas aues quæ se in mari mergerent: quæ cùm emersissent piscēq; cepissent, vsq; eo premere earum capita mordicus dum captum illæ amitterent, idq; ipsa inuaderet. Eandemq; hanc auis scribitur conchis se solere complere, easq; cùm stomachi calore concoxerit, euomere, atque ita eligere ea eis quæ sunt esculenta. Hunc secutus est Plinius lib. 10. vocans eas aues, plateas, sic enim scribit: Platea nominatur, aduolans ad eas quæ se in mari mergunt, & capita illarum morsu corripiens, donec capturam extorqueat. Eadem cùm deuorandis se impleuit conchis, calore ventris coctas euomit, atque ita ex iis esculēta legit, testas excernens. De onocrotalo vero sic scribit eodem libro: Olorum similitudinem onocrotali habēt, nec distare existimarentur omnino, nisi faucibus ipsis inesset alterius vteri genus. Huc omnia inexplebile animal cōgerit, mira vt sit capacitas, mox perfecta rapina sensim inde in os reddita, in veram aluum, ruminātis modo refert. Gallia hos septētrionalis proxima Oceano mittit. Ex qua vtriusque auis descriptione patet in hoc vtramque conuenire, quod deuoratam rapinam eomat, ob quam proprietatem vocabulum Hebraicū hîc positum vtrique conuenire potest. Nam à verbo deriuatur quod vomere significat. Imò Hieronymus vtroque vocabulo vtrumque genus significari intellexisse videtur. Nam in commentariis Sophon 2. Onocrotalorum duplex dicit esse genus: alterum aquatile, alterum solitudinis. Et in commentariis super hunc locum: Duo inquit, accipimus esse genera horum volatilium. Vnū in aquis est, & esca eius pisces sunt: & vnum in solitudine, & esca eius venenata animalia, hoc est, serpentes crocodili, & lacertæ. Augustinus autem super hoc loco, ex aliorum sententia & alias Pelicani proprietates narrat. Dicuntur, inquit, hæ aues tāquam colaphis rostrorum occidere paruulos filios suos, eosdemq; in nido occisos lugere per triduū: postremò dicunt matrem seipsam grauiter vulnerare, & sanguinem suum super filios fundere, quo illi superfusi reuiuiscunt. Porrò hanc pelicani proprietatem alij aliter narrant, asserentes pelicanum non à se occisos, sed à serpentibus occisos filios proprio sanguine viuificare, atque huius sententiæ authorem citant B. Hieronymū. Hic enim ad Præsidium in epistola, quam quidam referunt in quartum tomum, quod nō putet esse Hieronymi, sic scribit: Pelicani cum suos à serpente filios occisos mortuos inuenerint, lugent, & se & sua latera percutiūt, & sanguine excusso ad corpora mortuorum sic reuiuiscunt. Verum sicut hæc proprietas incerta est, ita huic loco non deseruit. In quo hoc tantùm spectandum est, quod pelicanus auis sit solitudinis, nisi quis putet ad hunc locum pertinere quòd scribitur de eius vomitu, ad designandum quomodo is qui loquitur mœstitiā cordis in solitudine coram Deo euomuerit. Quod & rectè quadrabit, dum in persona pœnitētis hæc intelligūtur. Gregorius de pelicano nihil adducit, nisi quod auis sit amans solitudinem, vbi venenatis pascitur animalibus. Sophoniæ 2. ponitur קאת quaath, vbi solitudo loci futura prædicitur: similiter & Isaiæ 34. Verum autē aliqui, cuculum Hieronymus onocrotalum.

c CINEREM,&c.] Indicat paraphrasis hanc partem dupliciter intelligi posse. Primùm per figuram hypallagen vt, cinerem tanquam panem, positum sit pro, panem tanquam cinerem. Per quam figuram dictum est à Poeta perflauit fistula buccas, pro eo quod dicendum erat perflauerunt buccæ fistulam & apud alium: Trade tarr ventos, date classibus æquos, secundò, vt significet se cinerem loco panis, & cum pane comedisse. In puluere enim solebant iacere qui vehementer lugebant: hinc dicit se præ vehementia, dum nimium pronus in terram procumberet.

d PLACUERUNT,&c.] Serui hi ad literam ab Hebræis intelliguntur Darius & Cyrus, & reliqui principes, qui Iudæis annuerunt ædificare templum & ciuitatem, quam & Isaia Cyrus Dei seruus dicitur. Aut accipi possunt ipsimet Iudæi, qui promptos se exhibuerunt ad ædificandum templum. Secundùm spiritum autem hi serui Dei, sunt Apostoli, & quotquot studuerunt ex viuis lapidibus templum Dei ædificare.

e QUIA AEDIFICAVIT,&c.] Græca habēt futurum οἰκοδομήσει, ædificabit, quomodo & Augustinus legit: Hebræa tamen habent verbum præteriti temporis, ædificauit, quod etiam sequentibus magis conuenit.

f SCRIBANTUR,&c.] Cōmuniter libri ferè habent, in generatione altera. Quidam tamen libri habēt, in generationem alteram, quomodo & Græca habent & Augustinus, proinde ea lectio est cōuenientior. Vtriusque lectionis meminit Glossa ordinaria, & sensus idem semper intelligendus est, vt præpositio, in, accipiatur pro propter, est, prin quem sensum clarius exprimunt Hebræa, quæ habent, scribatur, vel scribetur hoc generationi alteræ.

g VT ANNUNTIENT,&c.] In Græcis & Hebræis incertum est an vertendum sit per verbum singulare vt annuntiet, aut plurale, annuntient, quia vtrobique est infinitiuus, vt sit, Ad annuntiandum: Itaque Euthymius intelligit verbum singulare quod refert ad Christum de cœlo prospexisse vt solueret filios interemptorum, ad hoc vt ipse annuntiaret nomen patris sui fidelibus. At quoniam superius dictum est: Populus qui creabitur laudabit Dominum: magis videtur hæc annuntiatio tribuenda iis qui liberandi dicuntur: vt rectè versum sit per pluralem numerum: Vt annuntient.

h RESPONDIT,&c.] Obscurus est hic locus, nec ex Hebræis iuuari possumus ad intellectum eius. Longè enim aliter Hebræa habent, nempe: Afflixit in via virtutem meam, breuiauit dies meos. Dicā Deus meus ne reuoces me, &c. Cuius lectionis sensus satis planus est. Pro intelligētia autem nostræ lectionis primum adnotandum, nomen virtutis hic non posse accipi, vt nomen sit: Est enim apud Græcos, ἐν ὁδῷ ἰσχύος. Vnde D. Augustinus legit, in via fortitudinis. Dubium autem quod debeat accipi suppositum verbi, respondit, & quid referant relatiua, ei & suæ. Et sunt qui intelligunt pro supposito nomen Dominus, & relatiua referri ad Sion & Ierusalem, aut populum potiùs, nam relatiua apud Græcos sunt masculini generis. Itaque hæc pars non ad sequentia, sed ad præcedentia referenda erit in hoc sensu: cùm conuenient populi in vnum, tunc Dominus respondebit, id est, satisfaciet voto populi per rationem fortitudinis suæ. Vel, Populus qui creabitur laudabit Dominum Primum, quia prospexit de cœlo, &c. Deinde etiam, quia respondit populo suo per fortitudinem suam. Verùm magis apparet, Septuaginta voluisse verba quæ sequuntur. i. paucitatem dierum meorū nuntia mihi, &c. esse verba eius qui hic respondisse dicitur.

t 4

vt suppositum verbi sit, populus, aut iustus quisque in populo, vel is qui in principio psalmi locutus est, hic intelligatur loqui de se in tertia persona, vt suppositum sit pauper de quo loquitur titulus, sicut & alio loco propheta de se loquitur in tertia persona, dũ dicit: Iste pauper clamauit, &c. In hoc autem sensu, respondere, accipi debet simpliciter pro, dicere, vt aliàs in scripturis frequenter. Sic Euthymius.

Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI CII.

Hoc Psalmo vir sanctus primùm suam animam excitat ad laudandum Deum totis viribus, ex perpẽsione beneficiorum Dei sibi præstitorum, quæ sex numero gradatim enumerat, tum & Dei erga totum populum suum omnesq́, timentes ipsum iustitiam, misericordiam, ac bonitatem celebrat. Postremùm cantans vniuersale esse ipsius in omnia dominium, etiam angelos, omnesq́, omnino creaturas ad laudem Dei inuitat.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Benedic anima mea Domino: * & omnia quæ intra me sunt nomini sancto eius.*

RATIAS age Domino, & lauda eũ anima mea: * & om- *Psal.*
nes interiores vires animæ meæ nunquã cessent laudare *102.*
nomen eius ob sanctitatem summe reuerendum. Neque
enim satis est lingua & voce ipsum laudare, sed cùm ipse
spiritus sit, ac nostrùm spiritum intimè perscrutetur, ma-
xime mente laudandus est, idque non frigidè, sed ex totis ipsius viribus,
cùm omnia illi debeas quæ habes.

*2 Benedic anima mea Domino: * noli obliuisci omnes retributiones eius.*

2 Gratias itaque age, ò anima mea Domino, * nec sinas vnquam excide-
re memoriæ tuæ illa tam varia quæ in te liberaliter contulit beneficia,
sed horum iugis memoria, & digna æstimatio ad laudem diuinã te sem-
per accendat.

*3 Qui propitiatur omnibus iniquitatibus, * qui sanat omnes infirmitates tuas.*

3 Gratias, inquam, age Domino, qui (quod est omnium bonorũ & be-
neficiorum Dei fons, ac ob id primò recensend[illegible] propitius remittit om-
nem iniquitatem tuam, quantumuis varia sit & multiplex: * qui, remissis
peccatis tuis, sanat quoque omnem ægritudinem tuam.

*4 Qui redimit de interitu vitam tuam, * qui coronat te in misericordia & miserationibus.*

4 Et quod isto maius est, etiam de imminente ac destinato interitu fre-
quenter redemit, ac constanter redimit vitam tuam: nec his contentus,
non solùm a malis vniuersis te liberat, * sed etiam sua benignitate atque
miserationibus te vndique circuncingit, & abunde cumula[illegible]

*5 Qui replet in bonis desiderium tuum, * renouabitur vt aquilæ iuuentus tua.*

5 Quódque his amplius est, etiam vsque ad saturitatem [illegible]ficit desi- b
derio tuo, abundantiam omnium bonorum tibi suppeditãs. * cuius bene-
ficio & id postremò consequeris, vt admodum aquil[illegible], quæ rostrũ ob ve-
tustatem nimis aduncum abiicit, sicq; iuuentam ac nouas vires recipit,
tu quoque senescens florem iuuentutis recipias, & viribus valens veluti
reiuuenescas. Atque hæc quidem omnia temporaliter tibi p[illegible]stat, pecca-
tis quæ animæ mala sunt remissis, etiam corporis mala, qualia sunt mor-
bi ac mors, quibus per peccatũ homo fit obnoxius, depellens, om[illegible] be-
nignitatis genere cumulans, & tẽporalium bonorum abundantia vsque
ad satiandum replens, & ipsam senectam floridam ac vegetam reddens.
Verum [illegible]en etiam spiritualite[illegible] hęc omnia in te magnificè complet non
tantum remittens tua peccata, sed & morbos eos, qui propter anim[illegible] sunt
morbi, & quorum ipse solus est medicus, hoc est, ad vitium pronitatẽ, ad
virtutis officia infirmitatem sanans sua gratia, & ab æternę damnationis
interitu vitam tuã præseruans, ac deinde variis suæ benigni[illegible]atis spiritua-
libus bonis te ornans imo & sanans: atq; senectutẽ tuam iuuentuti resti-
tuens, & id quidem tum in præsenti vita, in qua te siue per peccati vetu-
statem, siue per tædium miseriarum senescente[illegible] sua gratia & consolatio-
ne renouat, vegetumq́; facit: tum maximè in futura vita, in qua te gloria
fœlicitatis per suam mi[illegible]cordiam coronans, [illegible]mniq; bono [illegible] saturans,
vt nihil vltrà concupi[illegible]ere possis, tandem etiam per futuram corporum
resurrectionem, veteri & mortali corpore deposito, nouo & immortali
induet corpore, cum quo in perpetuo flore vi[illegible]bis.

6 Faciens misericordiam Dominus, & iudicium, omnibus iniuriam patientibus.

6 Neq; verò tan[illegible]m ea [illegible]uæ erga te agi[illegible] [illegible] mea, laudã-
di Deũ materiã subministrant, sed & [illegible] erga omnes, &
maximè erga populũ suũ egit & a[illegible]it [illegible]m & misericordiã & iudi-
cium facit omnibus qui iniuriã patiuntur, subueni[illegible]ndo eis & liberãdo, at-
que iniustos oppressores eorũ [illegible]ando, quemadmodum olim per suam
misericordiam & æquitatem fecit in eductione populi sui ex Ægypto.

*7 Notas fecit vias suas Moysi, * filiis Israel volũtates suas.*

7 Ipse quoq; singulari sua in nos dignatione post eductos ex Ægypto
patres nostros, patefecit Mo[illegible] præcepta rectè viuẽdi: * & per hũc [illegible]
litis suas voluntates notas fecit, indicans quæ ab eis fieri vellet, vt benè

beateq;

beateque viuere possent:indicans etiam eis, quæ nouissimis temporibus pro suorum salure operaturus esset.

8 Miserator & misericors Dominus.
** longanimis & multùm misericors.*

8 Accedit ad hæc, quòd (quemadmodum post datam legem sæpius in nobis declarauit) benignus sit & misericors Dominus, tardus ad vindictam, multus autem & facilis ad miserendum.

9 Non in perpetuum irascetur.
** neque in æternum comminabitur.*

9 Vnde etiam si contingat eum peccatis offensum suos vindicare eisq; grauia cõminari, siue per prophetas, siue per immissos terrores, nõ tamen propter nimiam suam misericordiam in æternum suos vlciscetur, * neque in perpetuũ cõminabitur, sed paterna virga castigatos, & iam emendatos mox in gratiam recipiet, perpetua eos prosequens misericordia.

10 Non secundùm peccata nostra fecit nobis,
** neque secundùm iniquitates nostras retribuit nobis:*

10 Quod autem dico de magna ipsius misericordia, ex nobis discere licet. Non enim egit nobiscum secundùm exigentiam multitudinis & magnitudinis peccatorum nostrorum: * neque pro merito iniquitatum nostrarum pœnas sumpsit de nobis, quandoquidem cum exterminium & perpetuam abiectionem commeruissemus, temporaliter tantum nos afflixit imò & multa peccata, sua clemententia sine vltione remisit.

11 Quoniã secundùm altitudinem cœli à terra corroborauit misericordiã suam super timentes se.

11 Ipse enim super eos qui reuerentur ipsum, stabiliuit misericordiam c
suam idque non in parua mensura, sed secundùm altitudinem cœli à terra: vt quantum esset interuallum à cœlo in terram, tanta sit & misericordia eius super timentes eum, hoc est, immensa: cuius celsitudo ab homine comprehendi & coniectari non possit. Vnde fit, vt etiamsi subinde tales peccent, eius tamen misericordia ab eis non auferatur, imò longè superet ipsorum miseriam & delicta.

12 Quantum distat ortus ab Occidente, longe fecit à nobis iniquitates nostras.

12 Itaque per hanc immensam suam misericordiam tantum elongauit à nobis iniquitates nostras, quantum distat Oriens ab Occidente, hoc est, maximè, & remotissimè à nobis nostra peccata profligauit, vt quemadmodum Oriens & Occidens extremi termini orbis nunquam se contingere possunt, ita & nos non possint remissæ iniquitates nostræ corripere, & malis quæ commerueramus inuoluere.

13 Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se.
** quoniam ipse cognouit figmentum nostrum.*

13 Sicut pater summo misericordiæ affectu mouetur erga filios suos, ita vt vel ad eorum vitia conniueat: vel si verberandos eos iudicet citra meritum tamen verberet, nec alio fine quàm vt castigatione emendet: ita & Dominus non solùm affectu pij domini, sed paterno affectu misertus est semperque miserebitur iis qui reuerentur illum neq; singula errata vindicans, neque pro merito puniens dum castigat: * ipse enim nouit conditionem plasmationis nostræ naturamque nostram à se effictam.

14 Recordatus est quoniam puluis sumus:
** homo sicut fœnum, dies eius tanquam flos agri sic efflorebit.*

14 Rationem scilicet habet, quòd ex limo terræ constamus, quodq; ob id in fragili & terreno corpore fragiles ad bonum, proni autẽ ad sectandum terrena simus. * Aduertit etiam inanitatem, breuitatem, & irreparabilitatem vitæ nostræ, nempe quòd hominis dies sint sicut fœnum & gramen, quodque in vita sua miserabilis homuncio fœno graminique sit similis. Floret enim sicut flos agri, hoc est, ad modicũ tempus viget, mox suo vigore destituendus.

*15 Quoniam spiritus pertransibit in illo. & non subsistet: * & non cognoscet ampliùs locum suum.*

15 Quoniam quemadmodum cùm ventus aliquis vrens attigerit & per- d
flauerit florẽ agri, mox emarcescit, & esse desinit: * nec obtinet ampliùs locum suum, quem ita perdit, vt priùs eum obtinuisse non videatur: ita & cùm spiritus indignationis vel sententiæ Dei, imperiumq; eius pertransierit in hominem, mox deperdito suo virore subsistere desinit homo, nec amplius inter mortales locum aliquem obtinet.

16 Misericordia autem Domini ab æterno. & vsque in æternum super timentes eũ.

16 Nõ sic autem se habet Dei misericordia quomodo vita hominis, sed misericordia Dei ab æterno & vsque in æternum perdurat erga eos qui reuerenter colunt illum, quantumuis per se inanes sint & caduci.

*17 Et iustitia illius in filios filiorum: * his qui seruant testamentum eius.*

17 Et illius in præstandis promissis veritas perseuerat etiam in filios filiorum, * eos qui non degenerantes à patribus suis soliciti sunt ad seruandum pactum cum Deo initum.

18 Et memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea.

18 Hoc est, memores sunt præceptorum eius non tantùm ad cognoscendum aut recensendum ea, sed ad complendum ea opere.

19 Dominus in cœlo parauit sedem suam,
** & regnum ipsius omnibus dominabitur.*

19 Præter autem iam cõmemoratam Dei iustitiam, atq; benignitatem, superest etiam ipsius super omnia potentiam recensere & celebrare. Ipse enim Dominus ab initio parauit & firmauit sibi soliũ suũ in cœlo, omnibus se altiorẽ declarãs, * & potestas eius regia in omnia imperiũ obtinet.

20 Benedicite Domino omnes angeli eius,
** potentes virtute facientes verbum illius ad audiendum vocem sermonum eius.*

20 Propter quod non homines tantùm, sed & vos cœlestes angeli Dominum laudate, * qui maximis præditi viribus exequimini mandata ipsius, ita vt obediatis voci & imperio eius, & cuncta ei obedire cogatis.

21 Benedicite Domino omnes virtutes eius.
** ministri eius, qui facitis voluntatem eius.*

21 Laudate, inquam, Dominum omnes exercitus eius cœlestes, qui in maximo numero sub potentissimo hoc principe militatis, ad similitudinem multorum exercituum militarium: * laudate eum vos ministri eius, qui promptissimè exequimini quæcunque fieri ipse vult.

22 Et

21 *Benedicite Domino omnia opera eius, in omni loco dominationis eius.*

* *Benedic anima mea Domino.*

22 Et quoniam ne ab angelorum quidem multitudine satis omnino hic Dominus laudari potest, laudate eum etiam vniuersa opera eius, quęcunque estis in vllo loco potestati eius subiecto, hoc est, omnes omninò creaturæ, nam & omnes creaturæ, Dei sunt opera, & omnis locus Dei est subiectus imperio, vt ob id duplici nomine Deo laudem debeant omnia, tum quia Dei opera, tum quia in regno eius existentia.* Cumq; omnia Deo laudem debeant, etiam tu anima mea quemadmodum dicere cœpi, Dominum totis viribus lauda, considerans eius iam commemoratam in te & in omnes benignitatem, iustitiam, atque potentiam.

ANNOTATIONES.

a QVI PROPITIABITVR, &c.] Pro omnibus his verbis cum relatiuo ponuntur apud Græcos participia accusatiui casus, quæ construuntur cum accusatiuo αὐτόν, præcedente: Benedic Dominum propitiantem sanantem, &c.

b RENOVABITVR VT AQVILÆ.] Scriptura hîc tatis indicat, aquilam in senectute innouari, & reiuuenescere, quod qua fiat ratione non satis constat. Aristoteles enim & Plinius de eius innouatione nihil meminerunt. Iudæi autẽ quidã fabulantur, aquilã quolibet decẽnio donec ad centũ annos perueniat, petere ignem elementalem, & ab eo vbi supra modum incaluerit, deiicere se in mare, indeque nouas ei succrescere plumas, ac ita reiuuenescere. At cum centesimo id anno facere tentet, destituta viribus, vt è mari, cùm se in illud præcipitauerit, resurgere nequeat: ab aliis autẽ alites modus innouationis describitur idq; authore Hieronymo ca epistola ad Præsidium, in qua sic scribitur: Aquila quãdo senuerit, grauantur illius pennæ & oculi quærit q; fontem, & erigit pennas, & colligit in se calorẽ, & sic oculi eius sanãtur, & in fontem se ter mergit, & ita ad iuuentutẽ redit. Verisimilius autẽ est quod de ea scribit Augustinus super hoc loco, nẽpe aquilam, cùm ad senectam deuenerit, rostrum acquirere iam aduncatũ, vt vnco superioris rostri claudente rostrum inferius, prohibeatur sumere cibum, sicq; viribus necessariò deficere, sed naturali industria rostrum adũcum ad petram atterere, & cibo resumpto, vires labentes reparare. Huic enim sententię fari accedit quod Aristoteles & Plinius scribũt, aquilã nõ senectute, sed fame mori, cùm propter aduncitatem rostri non valuerit cibum sumere. Euthymius de renouatione nihil ampliùs adfert, quàm quòd veteres pennas d iiciat nouas q; resumat, quod & innuitur Isaiæ. 40. Qui sperant in Domino mutabunt fortitudinem, assument pennas vt aquilæ, volabunt & non deficiẽt. Vbi D. Hieronymus, Crebro, inquit, diximus aquilarum senectutem reuirescere mutatione pennarum, &c.

c QVONIAM SECVNDVM ALTITVDINEM] D. Augustinus hunc versum sic intelligit vt sit sensus: Sicut cœlum semper eleuatum est super terram, ita Dei misericordia semper permanet super timentes ipsum. Sicut, inquit, protectio cœli permanet super terram, sic protectio Domini permanet super timentes eũ. Alij sic intelligunt: Quanto ipsum cœlũ est altius terra, tanto Dei misericordia fortior est, & maior miseria & indigentia timentiũ ipsum. Verùm magis apparet Propheta hoc versu de Dei misericordia Deo asserere: Primùm quod Deus eam firmauit super timentes eum, sicut alio loco dicit: Confirmata est super nos misericordia eius, &c. Secundò, quia firmata est nõ in parua mensura, sed in immensa: quod significat per altitudinem cœli a terra, sicut & aliat id significat dum Dei misericordiam dicit eleuatam vsque ad cœlos & nubes.

d QVONIAM SPIRITVS PERTRANSIBIT.] Quidam spiritum hic accipiunt pro anima hominis, & relatiuum, illo, referũt ad hominem, nõ ad florem. Et videri potest sic necessariò intelligendum, quia in fine versus dicitur: & nõ cognoscet locum suum: vbi de homine loqui videtur, non de flore, cui non competit cognitio. Magis tamen videtur spiritus de vento accipiendus, & relatiuum, illo, ad florem propter similem locũ qui est apud Isaiam cap. 40. Omnis caro, fœnum: & omnis gloria eius quasi flos agri exsiccatũ est fœnum, & cecidit flos quia spiritus Domini sufflauit in eo. Hic enim manifestè spiritus dicitur flauisse in flore. Hebręi autem non habent: & non cognoscet locum: sed & non cognoscet eum locus eius, quamuis & nostra lectio in eundem sensum bene accipitur, vt indicat paraphrasis.

Psalmus ipsi Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI CIII.

Vir sanctus seipsum ad laudandum ex animo Deum excitat idq; non vt in præcedenti Psalmo, ex consideratione beneficiorum Dei singulariter sibi omnibusq; colentibus ipsum præstitorum, sed ex consideratione vniuersorum operum Dei, quæ in cælis, & in terra atque mari potentia sua, & sapientia Dei maxima condita esse, ac benignitate summa conseruari atque gubernari, canit pulchro ordine, accensusq; in his considerandis, diuina potentia, sapientiæ, & potissimùm bonitatis admiratione promittit se, quoad vixerit laudes Dei cantaturum.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 *Benedic anima mea Domino.* * *Domine Deus meus magnificatus es vehementer.*

LAVDA anima mea Dominum, Ita enim fieri decet: * nam tu Domine Deus meus admodum magnus declaratus es per potentem rerum omnium creationem, & sapientissimam atque benignissimam earum gubernationem.

2 *Confessionem & decorem induisti,*

* *amictus lumine sicut vestimento.*

2 Tu te laude & pulchritudine ex omni parte circumdedisti, ornasti, & velut vestiuisti, dum per cuncta opera tua potentiam, sapientiam & bonitatem tuam declarans, ostendisti quàm sis in omnibus laudabilis, decorus & gloriosus. * Et primùm quidem id te gloriosum atque laudabilem prædicat, quòd lumine tanquam vestimẽto te circundederis. Nam & lucem habitas inaccessibilem, nihil habens in te tenebrarum. Et in initio creationis ante omnia lucem tuo præcepto fecisti, qua tuam sedem ac domum, hoc est, cœlum ita perfudisti, vt ea luce quasi pallio ex omni parte amictus videatis.

3 *Extendens cœlum sicut pellem*

3 Quomodo homo pellem aliquam tentorij aut cortinam in vnũ conuolutam facili negotio latè expandit: ita & tu post creatam lucem facillimè

mè ipsum cœlum in maximam latitudinem extẽdisti, vt esset quasi tẽto-
rium & operimentũ inferioris istius domus, quã homini omnibusq; ani- a
malibus ædificasti.* Huius autem cœli sic expansi superiorẽ partẽ texisti
aquis, diuidẽs per extẽsum firmamentũ aquas supernas ab aquis infernis.

** qui tegis aquis superiora eius.*

4 Qui ponis nubem ascensum tuum:

** qui ambulas super pennas ventorum.*

4 Tu Domine nubibus ipse inequitas, eisque pro vehiculo quodã vte-
ris: his enim per vniuersum orbem quasi veheris, tuam potentiam morta-
libus ostendens per mirabilia quæ ex eis designas. In his quoq; frequen-
ter te nobis peculiariter præsentem exhibuisti, ex eis nobis loquens, aut
contra hostes nostros pugnans, quemadmodum rex aliquis è curru suo.
* Iter facis vectus alatis celerrimisque ventis, hoc est, indicibili perni-
citate vbicunq; vis te mox præsentẽ exhibes, vt velocissimis ventis ferri
videaris, per quos etiam frequẽter subitò excitatos, circumquaque tuam
potentiam horribiliter declaras, & ad terrẽdum homines quasi aduolas.

5 † Qui facis angelos tuos, spiritus:° & ministros tuos, ignem vrentem,

5 Tu facis ipsos ventos tibi esse pro nuntiis & angelis, ita vt iram tuam
impiis denuntient, tuaque iussa statim perficiãt, similique modo ipsa ful-
gura flammantia facis tibi esse quasi ministros, dum per ea quæcunq; vis
exequeris, per ventos enim atque fulgura insignes sæpe vltiones de im-
piis fecisti. † Tu Domine etiam fecisti vt hi quos pro nuntiis & ministris
tuis esses habiturus, essent creaturæ omnino spirituales, & lucidissimæ, ac
instar venti atq; ignis velocissimi & efficacissimi, nobilissimos scilicet &
potẽtissimos tibi prospiciens ministros, sicut tuam decebat maiestatem.

6 Qui fundasti terram super stabilitatem suam,
** non inclinabitur in seculum seculi.*

6 Tu terram firmiter collocasti in sua stabilitate, vt videatur quasi ba- b
sibus quibusdam inniti, cùm pro basi & sustentaculo sit ei sola tua dispo-
sitio atque voluntas, qua mirabiliter etiam in ipsis fluidis aquis ita sta-
bilita est,* vt non sit mouenda loco suo vnquam.

*7 Abyssus, sicut vestimentum amictus eius. * super montes stabunt aquæ.*

7 Aquarũ maxima profunditas ipsam in principio veluti vestimentum
quoddam cooperuerant: * super ipsos altissimos montes stabant aquæ.

8 Ab increpatione tua fugient, ° à voce tonitrui tui formidabunt.

8 Mox autẽ propter imperium tuum, quo eas velut impedientes bonũ
terræ videbaris increpare, recesserũt:* & propter iussum tuum, quod erat
quasi sonus tonitrui efficacissimum, celeriter fugerunt, velut timentes te.

9 Ascendunt montes, & descendunt campi in locum quem fundasti eis.

9 Atque ita ex ipsa aqua montes quasi ascẽderunt & cãpi quasi descen-
derunt ad locum istum, quem eis stabiliter collocasti, dum nimirũ aquis
desidẽtibus, & in Oceanũ collectis, montes, & cãpi, vallesq; apparuerũt.

10 Terminum posuisti, quẽ nõ transgredientur:° neque conuertentur operire terrã.

10 Terminum statuisti aquis, quem tuo iussu parentes non transgre-
dientur neque ampliùs reuertentur ad operiendum terram vniuersam,
quemadmodum in principio operuerunt.

11 Qui emittis fontes in conuallibus.
** inter medium montium pertransibunt aquæ.*

11 Ne tamen ipsis tum hominibus, tum bestiis aquarum sit inopia sine
quibus vita hęc subsistere nequit, ob id tu ex montium occultis venis iu-
giter emittis, & scaturire facis fontes in locis humilioribus: * atque ita
fit, vt ex fontibus collectæ aquæ inter montes indesinenter fluant.

12 Potabunt omnes bestiæ agri, ° expectabunt onagri in siti sua.

12 Bibẽt ex eis omnis generis animalia, quæ in agris degunt: Ipsi sylue- c
stres asini, vt sunt animalia valde sitibunda, & in arẽtibus locis habitan-
tia in siti sua anhelabũt ad eiusmodi aquas, vt ex eis sitim suã restinguãt.

13 Super ea volucres cœli habitabunt, ° de medio petrarum dabunt voces.

13 Iuxta ista, nẽpe iuxta fontes & flumina, aues, quæ in aëre volitãt, ha-
bitant in arboribus iuxta aquas nascentibus:* ex ipsis altissimis montiũ d
rupibus suauiter cantillant, vnaquæq; secundùm naturæ suæ conditionẽ.

14 Rigans montes de superioribus suis: ° de fructu operum tuorum satiabitur terra.

14 Cumque fontium, fluminumque aquis montes rigari nequeant, ne
prorsus sterilescant, humectat eos Deus e locis suis superioribus, ex ipsis
nubibus pluuias demittens: * per hanc autem aquarum pluuialium irri-
gationem vniuersæ terræ cum montibus communem saturãtur quæcun-
que degunt in terra, ex abundantia fructuum, qui opera tua proueniunt.

15 Producens fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum:

15 Hac enim ratione germinare facis incultis locis gramen in vsum
brutorum animantium,* & herbam cultorum locorum ad hoc vt seruiat
vsui hominum.

16 Vt educas panem de terra:° & vinum lætificet cor hominis.

16 Vt scilicet ex herba prouenire facias homini cibum è terra:* & vi- e
num exhilaret cor hominis variis miseriis obnoxij.

17 Vt exhilaret faciem in oleo.° & panis cor hominis confirmet.

17 Vtque per oleum hilariores reddat vultus eius: * & panis cor ho-
minis, & cum corde omnes corporis vires confirmet.

18 Saturabuntur ligna campi, & cedri libani, quas plantauit.° illic passeres nidificabunt.

18 Eatundem aquarum irrigatione etiam ipsæ arbores campi humana
opera destitutæ, humoris summam copiã imbibunt, quæ ad earum incre-
mentũ sufficiat: & Cedri quæ in monte Libano copiose proueniũt, quas f
non hominũ opera, sed Dei solius cura plantauit, crescere eas faciens ci-
tra hominũ culturam. * Has autem arbores nõ hominum tantùm vsibus
creauit, sed & auium. In his enim passeres, reliquæque aues nidulantur.

*19 Herodij domus, dux est eorum * montes excelsi Ceruis, petra refugium Erinacijs.*

19 Inter has autem aues, nidus Herodij siue Ardeæ principatũ obtinet
eo q; & amplior & altior sit nidus eius quam reliquarũ auium,* Quem-
admodum autem arbores auium mansioni deputatæ sunt, ita & montes
excelsi diuina prouidentia ipsis Ceruis ordinati sunt ad quos confugien- g
tes

tes à persequentibus se saluent: similiter latibula petrarum ex Dei ordi-
natione sunt refugiũ ipsis Erinaciis:& similiter aliis animalibus sua sunt
loca in quibus seruentur, deputata. Adeò nullum est animal, quantumuis
vile & infimum, cui non prospexerit Deus: nec vllus est locus, qui si non
hominibus, saltem aliquibus animalibus seruiat, vt sunt montes excelsi
ac rupes.

20 Fecit lunam in tẽpora.

** sol cognouit occasum suũ.*

20 Iam quanta est solis ac lunæ in his inferioribus vtilitas. Fecit enim
Deus lunam, vt sua mutatione certa tempora distingueret, & mensium
exordia indicaret suis nouiluniis. * Sol obseruat tempus occasus sui id-
que adeò determinatè & constanter, vt videatur intellectu præditus co-
gnoscere, quod sit tempus occasus quotidiani, sibi à Deo præscriptum.

*21 Posuisti tenebras, & facta est nox: * in ipsa pertransibunt omnes bestiæ syluæ.*

21 Post solis occasum inducis tu Domine tenebras, & fit nox, quæ non
ad hoc tantùm vtilis est, vt diuturnis fessos laboribus somno reficiat, sed
& multis seruit animalibus ad vigilandum.* In ea enim liberè prodeunt
animalia, quæ per diem in syluis hominum causa latuerunt, tumque huc
& illuc ambulant.

22 Catuli leonum rugientes vt rapiant: & quærant à Deo escam sibi.*

22 De quorum numero maximè sunt catuli leonum, præ fame rugien-
tes, qui perambulant syluas vt rapiant sibi prædam: * & quærant pro se
aliquam escam à Deo, à cuius solius prouidentia omnibus animalibus
etiam ferocissimis cibus præparatur.

23 Ortus est sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur.

23 Post hæc autem iterum oritur sol, & quæ per noctem sparsa erant
animalia, ad quærendum sibi victum colliguntur rursum, & in antris suis
collocantur vt in eis cubent per diem.

*24 Exibit homo ad opus suum * & ad operationem suam vsque ad vesperam.*

24 Illis autem cubantibus, cùm iam ab eis nullum homini est pericu-
lum, homines qui nocte quieuerunt, egrediuntur ad perficienda opera
sua: * & ad culturam agrorũ suorum (quod præcipuum & maximè natu-
rale eorum est opus) vsque ad vesperam. Itaque fit, vt homo cum bestiis
illis, quæ homini sunt formidabiles, per vices ipsa terra vtatur.

25 Quàm magnificata sunt opera tua Domine: omnia in sapientia fecisti, impleta est terra possessione tua.*

25 Meritò itaque ex horum omnium consideratione exclamare licet, O
Domine, opera tua sunt à te valde magnifica facta, tu fecisti ea admodũ
magnifica haberi à nobis, dum in tanto numero, tali ordine atq; vtilitate
omnia cõdidisti: * nihil enim nõ summa sapiẽtia creasti, ipsaq; terra ple- h
na est diuitiis tuis, & rebus à te creatis, quarũ vt es author, ita & possessor.

26 Hoc mare magnum & spatiosum manibus: illic reptilia, quorum non est numerus.*

26 Nec minorem admirationem de se præbet ipsum mare, quàm ter-
ra. Ipsum enim mare magnum est & amplissimum spatiis, habens brachia
latissima, & sinus, * in quo sunt natatilia innumerabilia, non tantùm i
quoad indiuidua, sed etiam quoad eorum species.

*27 Animalia pusilla cum magnis. * illic naues pertransibunt.*

27 Pisces parui cum magnis ibi sunt, * & quod summè est admiran-
dum per ipsum naues pertranseũt, homines quaquauersum volunt trans-
ferentes, cum grandi tum miraculo, tum vtilitate.

28 Draco iste, quem formasti, ad illudendum ei.

28 Illic etiam sunt admirandæ magnitudinis cete, quæ tu creasti, vt se in
ipso voluerent atque reuoluerent quasi ludendo, vtque nimia sua forti-
tudine ita in ipso dominarentur, vt ridere audeant, & contemnere reli-
qua quæ degunt in mari, omnia 1 & merus eis sit lusus venari, & capere
animantes in eo quaslibet. Omnia autem hæc, quæ siue in terris, siue in
aquis viuunt, animalia innumera sicut à te creata sunt, ita non à seipsis
sed à te conseruantur.* Omnia enim à te expectant, vt des illis tempore
opportuno cibum naturæ cuiusque conuenientem.

** Omnia à te expectant, vt des illis escam in tempore.*

29 Dante te illis, colligent. aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate.

29 Vbi tu illis suppeditaueris, colligent: * vbi velut aperta manu illis
largiter dederis, omnia saturabuntur tua benignitate.

*30 Auertente autem te faciem, turbabuntur, * auferes spiritum eorum, & deficiẽt, & in puluerem suum reuertentur.*

30 Si verò iratus faciem tuam auerteris ab eis, & cura tua destitueris ea
continuò turbabuntur, &. in seipsis anxiabuntur, * quod si spiraculo illo
vitæ, quod insufflasti, & animis ipsorum spoliaueris ea, mox interibunt,
& in terram, vnde sumpta fuerant, resoluentur.

31 Emittes spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ.

31 Rursum autem insufflabis spiritum tuum in eandem terram, & crea- k
buntur alia in locum eorum quæ interierant: sicq; per illa innouabis su-
perficiem terræ. Atque hæc quidem manifestè in generali illo terræ di-
luuio declarata sunt, cùm hominum peccatis offensus vniuersa penè ani-
mãtia perdidisti: ac mox nouis animalibus totum orbe impleuisti. Quo-
tidie quoq; hæc oculis omnium ingeruntur, dum per continuam anima-
lium corruptionem & generationem, mortuis parentibus orbem succe-
dentibus filiis renouas. At verò in nouissimo die cùm per ignem mundus
innouabitur, vt olim per aquam, istud, quantum ad homines attinet exi-
miè præstabis, cùm in deposita corpora & corrupta spiritũ tuum, animas
hominum (quæ magis propriè tuus dicuntur spiritus, quàm aliorum ani-
malium animæ eò quòd à te solo inspirentur, tuiq; spiritus expressiorem
gerant similitudinem) emittes, & qui mortui fuerunt homines & secun-
dum corpus interierunt, rursus creabuntur, atque per nouos hos innoua-

bis

bis orbē terrę, & simul cū eis ipsa quoq; terra à pręsenti statu innouabitur.

32 Sit gloria Domini in sęculum.

** lætabitur Dominus in operibus suis.*

32 Sanè cum magnificam Dei maiestatem ex operibus eius modò perpendam, ex totis animæ visceribus opto, vt in perpetuum perduret gloria maiestatis eius, quæ in operibus eius relucet: vtque maiestas eius ea creaturis semper ab hominibus agnoscatur, & agnita colatur, quemadmodum certè futurum est: * nam Dominus in variis istis operibus suis semper se oblectabit, liberalissimo amore ea semper prosequens, & maxima sapientia atque bonitate ea gubernans, quemadmodum pater in filio se oblectās singulari eum fouet indulgentia, & artifex in opere quod diligit plùs operæ & curæ impendit.

33 Qui respicit terram, & facit eam tremere.

** qui tangit montes, & fumigant.*

33 Neque gloriam suam tantùm declarabit sua erga creaturas benignitate, sed & virtutis suæ maximæ ostensione terrifica. Ipse enim vbi terram vel semel aspexerit, solo ipsius nutu continuò mouebitur, & quasi formidans contremiscet: * & cùm vel leuiter montes tetigerit, mox ab ipsius igne incensi fumigabunt, quomodo olim factum est in monte Sinai, qui mox vt præsentiam suā in eo Deus testatus est, in modum fornacis terribiliter totus fumabat: quemadmodū etiā & frequēter fieri videmus, cum fulminibus attactos mox fumare facit. Adeo nihil est quātumuis firmum, aut magnis præditum viribus, quod non tā facilè ad nutū eius cōmoueatur, & concidat, quàm si quis solo suo aspectu aut attactu omnia vincere posset.

*34 Cantabo Domino in vita mea, * psallam Deo meo quam diu sum.*

*35 Iucundum sit ei eloquiū meum, * ego verò delectabor in Domino.*

36 Deficiant peccatores à terra, & iniqui ita vt non sint.

** benedic anima mea Domino.*

34 Propter hæc igitur omnia tam admiranda cantabo in honorem Domini per omnem vitam meam, * psalmis celebrabo eum quoad vixero.

35 Opto autem, vt sermo meus quo eum deprædicabo, sit ei gratus & acceptus: quod si fiet, * ego certè delectabor in Domino, quòd illum mihi habeam propitium.

36 Vt autem ego laudis diuinæ studiosus perpetuò Deum carminibus glorificare, & mea laudes illi acceptas esse desidero: ita quoque opto, vt peccatores & iniqui, qui Dei laudes negligunt, imò nomen Dei blasphemant, suaque vita, quòd in ipsis est, Dei gloriam obscurant, sic consumantur à terra, vt ampliùs in ea non sint: sed vbique omnia obtineant hi, qui Dei nomen verè sanctificent, quemadmodum & suo tempore fore nihil addubito. * Interim autem quamdiu adhuc in terra peccatores tolerantur, tu saltem anima mea (vt in principio dixi) totis viribus lauda Dominum, aliósque ad laudandum eum, quantum in te est, adducere labora.

ANNOTATIONES.

a QVI TEGIS AQVIS.] Quæ nos legimus hoc versu & tribus sequētibus in secunda persona, Græca & Hebræa habēt in tertia persona. Vnde & Augustin legit, qui tegit aquis: &, Qui ponit nubem ascensum suum, &c. Aliquoties enim, in hoc Psal. est mutatio personæ, vt nunc ad Deum, nunc de Deo fiat sermo.

b QVI FACIS ANGELOS TVOS, &c.] Qui literalē sensum diligēter persequūtur, intelligūt hic significari Deū ventis & igne vti, tāquā ministris & nunciis. Qui sensus optimè cōuenit his quæ præcedūt de nubibus & pennis ventorū. Simili loquēdi figura vsus est posteà Psalmo 149 cū ait: Ignis, grādo, nix, glacies, spiritus procellarū, q̄ faciūt verbū eius. Iuxta hūc intelligentiā accusatiui, spiritus, & ignē vrētē, debent, praeconstrui in hūc modū: Tu facis ipsos vētos esse Angelos tuos, hoc est, vteris eis pro nūtiis: & ignē facis ministros tuos, hoc est, vteris eo pro executore tuæ volūtatis: quomodo ventorū ministerio Deus viam strauit Hebræis in mari rubro: igne Sodomitas cōsumpsit. Sed & Augustinus hoc ordine istū versum accipit, etsi in lōgè diuerso sensu priorē partē accipiat, nimirū de his q̄ propriè Dei Angeli sunt, versum explicās in hūc modū. Deus est, q̄ spiritus, hoc est, spiritales creaturas facit esse angelos, hoc est nūtios suos. Nomē enim spiritus, intelligit hic esse nomē naturę: nomē verò angeli, nomē officij nō naturę. At ex Gręcis cōstat Septuaginta interpretes hūc versum diuerso ordine intellexisse, vt, scilicet accusatiui, angelos & ministros, præcōstrui debeāt. Habēt enim Græca sic. ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα. Vbi articuli additi ad accusatiuos, angelos & ministros, & non ad alios accusatiuos, exigunt hūc ordinationē: Qui facit ipsos angelos suos, esse spiritus. & ipsos ministros suos, facit esse flāmā ignis. Angelos autē, qui sunt Dei ministri: dicit à Deo factos spiritū & ignē, siue vt eorū celeritatē, vim & efficaciā insinuaret: siue vt eorū naturā hoc pacto declararet, videlicet quòd à Deo facti essent immateriales, & instar ignis lucidi, & charitate ardentes. Itaque sic hunc versum intelligūt Euthymius & Theodoretus: qui cū Græcis essent, facile aduerterunt hunc ordinē Græca requirere, quē non requirūt Hebræa, quæ priorē sensum & ordinē magis postulant. Cùm ergo Diuus Paulus in epistola ad Hebræos 1. hunc locum citet secundum Septuaginta versionem, sicut & alia in eadem epistola, non mirū est, quòd in alio sensu hunc versum adducat, quàm quem Hebræa sequuntur, nempe de angelis Dei propriè dictis. De his enim solis Græca intelligi possunt.

c EXPECTABVNT ONAGRI.] Græca modo habent: προσδέξονται, hoc est, suscipient onagri in sitim suam, quomodo & D. Augustini lectio habet. Verisimile tamen est Septuaginta vertisse, προσδοκήσουσιν, atqui sic legisse nostrū interpretē, quia hoc verbū significat, expectare. Hebræum enim verbum שבר Sabar hic positum, si cum puncto in sinistro cornu literæ Sin legatur, significat expectare & sperare. Quanquam iam legatur puncto in dextro: quo modo significat conterere & frangere. Vnde vertūt: Frangent onagri sitim suam.

d SVPER EA VOLVCRES COELI.] Græcis pro super ea, est ἐπ' αὐτὰ, quod est, super ea vel iuxta ea, & refertur relatiuum, ea ad aquas, quę Græcis dicūtur in neutro genere ὕδατα. Vnde vertēdum erat, iuxta eas, Augustini lectio habet: Super illos & referendū putat ad mōtes, qui & ipsi neutro genere efferuntur Græcis. Cui sensui bene conuenit quod in sequenti versus parte dicitur. De medio petrarū dabūt voces: aut, vt rectius legitur singulariter, vocē sic etiā habent, & Græca & Hebræa, & Aug. Pro, petrarū, autē dictio Hebręa potatur magis significare ramos aut frōdes arborū. Vnde aliena est Euthymij interpretatio, qui intelligit aquas fōtiū, & fluuiorū de medio petrarū, inter quas fluunt, edere vocem, hoc est, strepitū.

e ET HERBAM SERVITVTI HOMINVM.] Quidā per seruitutē hominum, intelligūt significari iumēta, quę hominū seruitutis sunt deputata, vt eadē significetur secūda versus parte, q̄ prima. At Hebræa dictio magis postulat operationē, cultura, & vsum alicuius rei. Vnde magis cōuenit accipere hunc sensum: Herbā producit à terra in vsum hominū, atque ad hoc vt seruiat hominibus, vt priore parte significetur cibus bestiarū, fœnū scilicet, hoc est gramen, (sic enim nomen fœni hic & alibi accipiēdū est.) Posteriori verò parte significetur cibus hominū, herba scilicet, quæ in in cultis locis nascitur, cuius species præcipua est seges. Græcis enim priore loco est χόρτον quod significat herbam, eam maximè quæ in in-

cultis nascetur locis. Secundo loco est, χλόην, quod significat herbam, quæ ex cultis percipitur locis, vt olus.

f HERODII DOMVS, DVX EST, &c.] Græca clarius pro, dux est eorum. ἡγεῖται αὐτῶν, hoc est, præcedit eas, præsidet eis. Qualis autem auis sit Herodius, non satis certum est. Suidas Ciconiam putat, aut auem Ciconię similem. Alij Ardeam intelligunt, quod huic loco benè conuenit. Siquidem ea gaudet nidiculari in altis arboribus. Augustinus Fulicam legit, hoc est, mergum.

g REFVGIVM HERINACIIS.] Græci est λαγωοῖς, quod significat magis lepores, sicut & Hebræa dictio significare creditur. D. Augustinus legit Ericiis & leporibus, vtrumque coniungens.

h POSSESSIONE TVA.] Græca habent τῆς κτίσεώς σου, hoc est, creatione tua, hoc est, vt interpretatur Euthymius, his quæ à te creata sunt: & Augustinus legit creatura tua. At Hebræa dictio significat non creationem, sed possessionẽ. Vnde verisimile est Septuaginta potiùs vertisse, κτήσεως, quod possessionem significat.

SPATIOSVM MANIBVS.] Græcis tantùm est i εὐρύχωρος, hoc est, spatiosum. At manibus, additum est ex Hebræo, quæ habent latum manibus, vel locis, nam dictio, quæ illis manus significat, quandoque etiam pro loco ponitur.

EMITTES SPIRITVM TVVM.] Emittes, legendum est, non emitte, cùm sit Græcis ἐξαποστελεῖς, sicque habent etiam nostri codices emendatiores, quemadmodum legit & Augustinus. k

DEFICIANT PECCATORES.] Quidam legunt per futurum indicatiui, deficient, quemadmodo & Hebræa habent: quanquam non sit nouum apud Hebræos, futurum indicatiui ponere pro optatiuo. Alij legunt, deficiẽt, quod magis conuenit cum Græcis, vnde nostra lectio sumpta est, habent enim optatiuum ἐκλείποιεν. l

---

Alleluya.

ARGVMENTVM PSALMI CIIII.

Præsens Psalmus vsque ad versum 16. describitur 1. Paralip. 16. decantatus ex institutione Dauid coram arca Domini, cùm in montem Sion translata esset in tabernaculum à Dauide præparatum. Inuitat autem filios Israel ad laudandũ Deum & narrãdũ eius in illos collata beneficia, & maximè, quòd promissam olim patribus terrã Chanaan eis possidendam tradiderit. Propter quod memorat varia Dei in populum illum beneficia, inchoans ab eo quòd fœdus iniit cum Abraham, Isaac, & Iacob, vsque ad id temporis, cùm eis educto magnis portentis ex Ægypto, & per deserta deducto, terram Chanaan tradidit in possessionem hæreditariam. In his autem omnibus oportet nos etiam simul agnoscere & illa beneficia, quæ per Christum omnibus fidelibus impensa sunt, per quem fideles in spe introducti sunt in terram viuentium sub typo terræ Chanaan spirituali seminis Abrahæ promissam.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

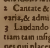
*1 Confitemini Domino, & inuocate nomen eius: * annũtiate inter gẽtes opera eius.*

LAVDATE Dominum ob percepta ab eo beneficia, & agnoscentes ex his ipsius in vos benignitatem, inuocate in omni necessitate opem eius: * deprædicate etiam inter exteras nationes admiranda opera eius quæ pro suorum salute operatus est, vt & ipsæ gentes hæc cognoscentes relictis idolis suis, vnà nobiscum Deum verum colant. Psal. 104.

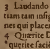
*2 Cantate ei, & psallite ei, * narrate omnia mirabilia eius.*

2 Cantate & psallite in honorem eius, * psallendo autem enarrate illa tam varia, & admiratione digna facta, quæ in nobis designauit.

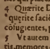
*3 Laudamini in nomine sancto eius: * lætetur cor quærentium dominum.*

3 Laudando gloriemini in nomine sancto eius, eò quòd eius beneuolentiam tam insigniter experti sitis: lætentur ex corde, & solido gaudio, omnes qui placere student ei, & in quauis necessitate inuocant eum.

*4 Quærite Dominũ, & cõfirmamini: * quærite faciem eius semper.*

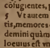
4 Quærite Dominũ, atque in perquirendo eũ estote constantes & fortes: * quærite faciẽ eius semper, in omni tribulatione nõ ad aliũ quàm ad ipsum cõfugientes, piisque studiis assiduè studentes illius fauorẽ vobis cõparare.

5 Mementote mirabilium eius quæ fecit.

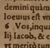
** prodigia eius & iudicia oris eius.*

5 Vt autem & canatis ei, & gloriemini in eo, & constanter illum quæratis, memores estote mirabilium operum eius quæ fecit pro nobis: * recordemini quàm stupenda sunt quæ designauit, quamq́; æqua sint omnia quæ locutus est vnquam, aut quæ suo decreto ac iussu vnquam exercuit.

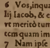
*6 Semen Abraham serui eius: * filij Iacob electi eius.*

6 Vos, inquam, hæc facite, qui estis posteri Abrahæ, & cultores illius. * filij Iacob, & electi ab eo ex omnibus gentibus in populum sibi peculiarẽ, vt meritò tum ratione diuinæ in vos dignationis, tum ob paternam pietatem quam imitari vos decet, Deum peculiariter colere debeatis. a

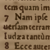
*7 Ipse dominus Deus noster * in vniuersa terra iudicia eius.*

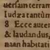
7 Nam ipse Dominus, est peculiariter Deus noster, * qui tamen per vniuersam terram iudicia exercet, imperium & iudicandi potestatem non in Iudæa tantùm, sed vbique obtinens. b

*8 Memor fuit in seculũ testamenti sui: * verbi quod mandauit in mille generationes,*

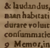
8 Ecce autem vt ex multis pauca narrem, ob quæ à nobis celebrandus est & laudandus, Deus noster post datam modò nobis quietam in terra Chanaan habitationem, declarauit se memorem esse pacti, quod in æternum durare voluit: * & verbi quod statuit, vt in mille generationes, & vsque in consummationem seculi perstet.

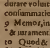
*9 Quod disposuit ad Abraham: * & iuramenti sui ad Isaac.*

9 Memor, inquam, fuit eius verbi, quod primùm promisit ipsi Abrahæ, * & iuramenti sui, quo deinde astrinxit se ipsi Isaac.

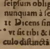
*10 Et statuit illud Iacob in præceptũ: * & Israel in testamentum æternum.*

10 Quod & ipsi Iacob firmiter statuit, vt esset quasi statutum & lex, quo seipsum obligauit: * & Israëli constituit illud vt esset ei in fœdus æternum, nunquam à se infringendum. c

*11 Dicẽs: Tibi dabo terram Chanaan: * funiculum hæreditatis vestræ.*

11 Dicens singulis istorum trium patriarcharũ: Tibi dabo terrã Chanaan, * vt sit tibi & semini tuo in portionem vestrã hæreditariã, quã velut funiculo distinctã à portione reliquarum gentiũ, hæreditario iure possidebitis.

12 Hæc

12 Cùm essent numero breui,paucissimi & incolæ eius.

12 Hoc autem pacto cum eis inito, mox suam cœpit in eos declarare d
beneuolentiam. Cùm enim adhuc esset eorum familia in exiguo numero,imò paucissimi cùm essent, & simul etiam peregini in ea terra, quam in hæreditatem illis promiserat.

13 Et pertransierunt de gente in gentem:
** & de regno ad populum alterum.*

13 Cùmque adhuc nullam fixam habentes mansionem proficiscerentur peregrinorum more,ex vna natione in aliam: & * ex vno regno ad populum alterius regni,morum ab altero longè diuersorum.

*14 Non reliquit hominem nocere eis: * & corripuit pro eis reges.*

14 Cùm sic,inquam,se haberent,& iniuriæ hominum paterent,cùm ob paucitatem, tum quòd peregrini essent, non permisit Dominus vllum hominem nocumentum aliquod eis inferre: *quin & reges corripuit verbo & facto, illorum causa.

15 Nolite tangere Christos meos,
** & in Prophetis meis nolite malignari.*

15 Ne attigeritis,inquiẽs,Christos meos, vt noceatis eis:* & in prophetis meis ne quicquã malignè agatis: Christi enim,hoc est,vncti, & prophetæ erãt Patriarchæ nostri,eò ꝙ à Deo electi essent,& spiritu eius sanctificati,futurarũ rerum vaticinia à Deo excipientes,alijsq; renũciantes.

16 Et vocauit famem super terram,
** & omne firmamentum panis contriuit.*

16 Iam & Dei nostri beneuolentiam declaratam in nos per Patriarchã Ioseph attendamus. Ecce enim Dominus famem magnam venire iussit super terram Chanaan: * & omnem panẽ quo confirmatur & sustentatur cor hominis, perdidit,& assumpsit per sterilitatem septem annorum.

17 Misit ante eos virum,
** in seruum venundatus est Ioseph.*

17 Verùm ne fames hæc patres nostros opprimeret,multò antè miserat ante eos in Ægyptum virum insignem,* in seruum enim venundatus est Ioseph à patribus nostris,qui etsi de eo malum cogitauerint,Deus tamen illorum malum vertit in bonum,tum ipsius Ioseph, tum eorum qui vendiderunt,in quorum gratiam hac ratione præmittebatur à Deo.

18 Humiliauerunt in compedibus pedes eius. ferrum pertrãsijt animam eius, donec veniret verbum eius.

18 Afflixerunt compedibus pedes eius: * ferreique compedes cruciauerunt animam eius,vsquequo eueniret id quod de eo Deus decreuerat & ordinauerat.

19 Eloquium Domini inflammauit illum,
** misit rex & soluit eum, princeps populorum & dimisit eum.*

19 Tunc enim sermo quem Dominus illi suggessit in interpretatione e
somniorum,ipsum ad loquendum accendit, & velut argentum igne examinatum probauit, & verè Dei spiritu præditum fuisse declarauit, cùm
scilicet testimonium veracis interpretationis pincerna Pharaoni de eo f
redderet, * propter quod Rex misit,& solui iussit eum è vinculis carceris: is, inquam, qui imperium habebat in plurimos populos, rationem habuit illius qui in carcerem coniectus fuerat, & liberum eum dimitti iussit,solutis,quibus detinebatur, vinculis ferreis.

20 Constituit eum Dominum domus suæ:
** & principem omnis possessionis suæ.*

20 Neque solùm eum liberauit è carcere,sed ob sapientiam eius maximam,etiam constituit illum Dominum regiæ domus suæ: neque domus tantùm Dominũ,* sed etiam totius regni,& omniũ quæ possidebat ipse.

21 Vt erudiret principes eius sicut semetipsum:
** & senes eius prudentiam doceret.*

21 Vt sua sapientia, qua erat eruditus à Deo etiam erudiret principes: * & multò seniores se ipse prudentiam doceret. Adeò in illo emicuit diuina quædam sapientia, vt ab eo, quanquam seruo & peregrino, etiam principes ac senes suos sapientiam discere vellet, cùm semper de insigni sapientia apud se nata, Ægyptij sese iactarent.

22 Et intrauit Israël in Ægyptum:
** & Iacob accola fuit in terra Cham.*

22 Ioseph itaque regnante, tempore famis intrauit pater noster Israël in Ægyptum cum suis:* & Iacob peregrinus fuit in terra Cham,hoc est, Ægypto:sic dicta quòd eam primus incoluerit Mesraim filius Cham,cuius & impietatem hic populus postea imitatus est.

23 Et auxit populum suũ vehementer:
** & firmauit eum super inimicos eius.*

23 Et auxit ibi Dominus populũ suũ vehementer: * multitudine & viribus fortiorem fecit inimicis eius,qui seruitute dura premebant illum.

24 Conuertit cor eorum vt odirent populum eius,
** & dolum facerent in seruos eius.*

24 Quoniam autem insigni miraculo populum suum ex Ægypto liberari,suámque in eum beneuolentiã rursus testari voluit, nec id fieri posset,nisi populo antea afflicto,& ab Ægyptiis attrito,ob id immutari permisit animos Ægyptiorum, vt odio persequerentur populum suũ, quem eos fecerat priùs per Ioseph diligere:& vt aduersus seruos suos machinarentur dolos,quibus eos opprimerent callidè. Immutauit autem animos dico non incitando ad odium, sed affectum dilectionis, quem dederat, subtrahendo,& odij occasiones apponendo, atque permittendo, vt in odium eorum commouerentur.

25 Misit Moysen seruum suum, Aaron quem elegit ipsum.

25 Itaque iam afflictis succurrere volens, misit Moysen seruum suum, ipsum quoque Aaron fratrem eius,quem nihil tale cogitantem, aut ambientem suo beneplacito elegit ad perficiendum per ipsum cum fratre opus redemptionis populi sui.

26 Posuit in eis verba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham.

26 His itaque dedit præceptum & facultatem faciendi signa sua, & stupenda opera in terra Cham.

27 Misit tenebras & obscurauit:
** & non exacerbauit sermones suos.*

27 Immisit per eos huic terræ tenebras,& obscuritate maxima inuoluit omnia,* nec fecit sermones suos esse incredibiles, quin potiùs perficiẽs
quæcunque per Moysen & Aaron loquebatur, fecit vt tum ab Israëlitis, g
tum Ægyptiis vel inuitè crederentur veri esse sermones eiũs.† Ipsis quo-

28 Conuertit aquas eorum in sanguinem: & occidit pisces eorum.

que Moysi & Aaron fecit Deus sermones suos non esse ita acerbos & molestos,vt iussis eius non obtemperarent, quamuis periculosum videtur prouocare tantum regem,tamque grauia comminantem.
28 Mutauit aquas eorum in sanguinem,sicque pisces eorum occidit. 1.Plaga.

*29 Edidit terra eorum ranas, * in penetralibus regum ipsorum.*

29 Ebulliuit terra ipsorum ranas in maxima multitudine: * idque nedum in domibus plebeïorum, sed & in secretissimis quibúsque locis 2.Plaga.
principum eorum,quæ tamen tutissima ab omni malo esse solent. h

*30 Dixit, & venit cynomya. * cinyphes in omnibus finibus eorum.*

30 Iussit, & subitò prodiit omnis generis maxima muscarum copia; 4.Plaga.
* & similiter ad solum eius iussum in omnibus terminis regni illorum extiterunt pediculi aut culices, hominum ac iumentorum corpora molestè cruciantes.

*31 Posuit pluuias eorum grandinem: * ignem comburentem in terra ipsorum.*

31 Immisit illis pro pluuiis grandinem in maxima multitudine: * & 3.Plaga.
cum grandine mistum ignem fulminum,omnia comburentem, misit in terram ipsorum.

*32 Et percussit vineas eorum,& ficulneas eorum, * & contriuit lignum finium eorum.*

32 Et percussit per grandinem vineas eorum, & ficulneas eorum * & 7.Plaga.
contriuit quicquid fuit vsquam arborum in finibus illorum.

33 Dixit.& venit locusta & bruchus.cuius non est numerus.

33 Iussit, & continuò extitit locustarum maxima copia, & bruchorum 8.Plaga.
innumerabilis multitudo.

*34 Et comedit omne fœnum in terra eorum, * & comedit omnem fructum terræ eorum.*

34 Hæc vastauerunt quicquid residuum fuerat grandini,omne scilicet 10.Plaga.
gramen,& omne viride quod erat in terra eorum,& vorauerunt omnem fructum,quem terra producere cœperat eis.

35 Et percussit omne primogenitum in terra eorum, † primitias omnis laboris eorum.

35 Nouissimè autem percussit in terra eorum tam in hominibus quàm in pecoribus omne primogenitum,hoc est, primitias omnis laboriosissimi partus eorum, † & prima quæque in animalibus, pro quibus acquirendis & conseruandis homo laborat.

*36 Et eduxit eos cum argento & auro. * & non erat in tribubus eorum infirmus.*

36 Et post hæc omnia ostēsa,eduxit illinc suos,onustos argēto & auro, quod mutuò acceperant ab Ægyptiis,Deo ita iubente,vt haberent mercedē ministerij sui,quod illis impēderant, * cúmque in exitu tanta esset Israëlitarum multitudo,nō erat tamen Dei beneficio in omnibus tribubus eorum aliquis infirmus,qui præ infirmitate ab itinere impediretur.

*37 Lætata est Ægyptus in profectione eorum: * quia incubuit timor eorum super eos.*

37 Tum autem & mirabili rerū mutatione factum est,vt Ægyptij, qui priùs nullis signis adduci potuerunt,vt populum dimitterent,iam etiam exire compellerent, & lætarentur cùm abire inciperent, quanquam ab eis spoliati essent: * quia irruerat super eos timor à Domino immissus, quo sibi malè metuebant ab illis.

*38 Expandit nubem in protectionem eorum: * & ignem vt luceret eis per noctem.*

38 In ipsa autem profectione expādit super eos nubem,vt ea tanquam vmbraculo per diem protegerentur ab æstu: * columnam quoque ignis extendit super eos,vt lumine suo pelleret tenebras per noctem.

*39 Petierunt & venit coturnix: * & pane cœli saturauit eos.*

39 Cùm autem iam in deserto existentes ciborum inopia laborarent, mox vt postulauerūt,aduenit eis coturnicum,auium certè delicatissimarum,maxima vis: * & pane non in terra,sed contra naturam in aëre nato,ad saturitatem vsque impleuit eos Dominus,non satis habens famem illorum leuare,nisi & optimis & delicatissimis cibis suos saturaret.

*40 Dirupit petram & fluxerunt aquæ: * abierunt in sicco flumina.*

40 Et quemadmodum mirabiliter in fame ipsorum, cibum illis prouidit,ita & pro extinguenda siti eorum, dirupit petram arentem, & ex ea mox effluxerunt aquæ in maxima copia: * & labebantur instar fluminum per loca arentia deserti.

41 Quoniam memor fuit verbi sancti sui,quod habuit ad Abraham puerum suum.

41 Hæc autem omnia Deus tam benignè cum Israëlitis operatus est, quoniam rationem habuit illius promissi sanctissimi, quod promiserat Abrahæ seruo suo, quod omnino violari propter nimiam eius sanctitatem non potuit.

42 Et eduxit populū suum in exultatione, & electos suos in lætitia.

42 Propter quod eduxit ex Ægypto populum suum cum exultatione, & cum gaudio electos suos.

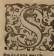
*43 Et dedit illis regiones gentium, * & labores populorū possederunt.*

43 Eisque ex Ægypto eductis,dedit regiones gentium multarum: * & ea, in quibus populi laborauerunt, ipsi hæreditario iure possederunt, agros,scilicet,quos illi coluerant,& vineas quas plantauerant, ac ciuitates quas extruxerant.

*44 Vt custodiant iustificationes eius, * & legem eius exquirant.*

44 Hæc verò cuncta Deus illis præstitit,vt custodirēt iustissima statuta ipsius * legem ab eo latam toto corde exquirerent,summo studio annitentes eam & discere & facere.Neque enim pro omnibus suis beneficiis aliud Deus requirit,quam obedientiam & obseruantiam legum suarum.

ANNOTATIONES.

a EMEN ABRAHAM. &c.] Dictiones serui & electi non possunt accipi in genitiuo casu, vt referantur ad Abraham & Iacob: sed accipi debent, vt sint nominatiui casus, pluralis numeri. Græca enim habent, δοῦλοι αὐτοῦ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ.

IN VNIVERSA TERRA, &c.] Præter sensum paraphrasis potest & sic intelligi: Iudicia eius, quibus pro nobis indicauit contra hostes nostros, nota facta sunt per vniuersam terram: sicut alibi dicitur, in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam. b

DICENS TIBI DABO.] Nō debet ex his verbis intelligi quòd promissio, quæ his verbis continetur, sit c

pactum

pactum cum Abraham initum, (non enim promissio est pactum sed in pacto includitur,& pacti signum est) Nã pactum est amicitia aut obligatio aliquorum inter se, sub certis conditionibus vtriusque partis. Pactum itaq; Dei cum Abraham & semino eius est,quòd ipse erit eorum Deus,& ipsi vicissim eius populus : atque hoc quidem pactum æternum est, quia resecto carnali semine Abraham,in spirituali continuatur.

d CVM ESSENT NVMERO BREVI.] Quidã hunc versum cum superiori cõnectunt in hunc sensum: Promisit eis Deus terram Chanaan, etiam tunc cùm erant in exiguo numero,&c verùm iam durè cohærebũt versus illi,Nun reliquit,&c. Proinde conuenit sic accipere, vt cum sequentibus versus illi duo coniungantur,

e FERRVM PERTRANSIIT,&c] Ita habent omnes libri,vt sit hic similis locutio ei quę est in Euangelio : Tuam ipsius animam pertransibit gladius, sicut annotauit D.August. Græca tamen non habent accusatiuum,animam,sed ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, hoc est,anima eius pertransiuit ferrum,hoc est,passa est ferrum. Et D.Hieronymus vertit: In ferrum venit anima eius ,hoc est, ipsemet Ioseph.

f ELOQVIVM DOMINI,&c.] Quidam literam nostram simpliciter sic intelligunt : eloquium Domini accendit eum ad loquendum. Verùm Hebraica dictio, pro qua habemus , inflammauit , propriè significat per ignem examinare & probare,quod & dictio Græca, ἐπύρωσεν hic posita significat,quamuis & ea significat,inflãmare & incendere. Proinde conuenit istnę intelligere in sensu quem indicat paraphrasis. D Aug. alios codices magis expressè ex Græco habere annotauit : Eloquium Domini igniuit eum.

ET NON EXACERBAVERVNT.] Latina hic à Græcis,& Græca ab Hebræis dissident. Hebræa enim habent:& non ex[...]cerbauerunt,vel, non fuerũt rebelles sermonibus eius:& tũc refertur verbum istud ad Muysen & Aaron, qui Dei præceptis obedierunt, quãuis eis grauia minaretur res potentissimus. Græca verò habẽt ὅτι παρεπίκραναν. quoniã exacerbauerunt sermones eius: & tunc referri debent ab Ægyptios , qui incredulі fuerunt sermonibus Dei , & ob hoc dicũtur sermones eius exacerbasse,sensu,vt notat Euthymius , improprio. In nostra autem lectione verbum ad Deum referẽdum est, & omnino apparet nostrum interpretem aliud apud Græcus legisse,nempe, καὶ οὐ παρεπίκραναν, &c. g

EDIDIT TERRA EORVM.&c.] Legendũ est, edidit,non,& dedit , vt docent Græca simul & Hebræa. Nam Hebræa dictio propriè significat , in multitudine magna proserpere:& Græcis est,ἐξῆρψεν,quod est,ebulliuit,vel potius repentes edidit. h

---

Alleluya.

ARGVMENTVM PSALMI CV.

Præsentem Psalmum ad populum captiuitatis Babylonicæ quidam referendum putant,eò q̃ in fine precando dicatur:Saluos fac nos Domine Deus noster,& cogrega nos de nationibus,&c.Verum cùm 1. Paralip.16.primus versus & tres vltimi scribantur decantati coram arca Domini tum translata in montem Sion , patet satis & ad tempora Dauidis hunc Psalmum pertinere. Inuitat autem Propheta ad laudem diuinam, simulq; pro salute populi precatur:& ad laudem quidem Dei inuitat , non eadem qua in præcedenti Psalmo oratione : in eo enim, nulla facta mentione malorum,quæ filij Israel egerunt contra Dominũ,tantùm describuntur illa Dei beneficia, quibus secundùm promissa tribus patriarchis facta,a tempore Abrahæ vsque ad introductionem populi in terrã promissam , suam beneuolentiam erga semen Abrahæ semper Deus testatus fit ,hic verò Dei benignitas & misericordia commemoratur,qua peccantes Israelitas septies in deserto,ac multis vicibus in terra promissionis Deus prosecutus est , in gratiam eos suscipiendo & liberando. Atque huius quidem benignitatis Dei consideratione, præterquam quòd ad laudem eius hortatur.simul etiam precatur, vt pro solita sua misericordia nunc Deus populo suo placatus beneuolentiam exhibeat, & collectum rursus saluet. Nam & tempore Dauidis multos fuisse Israelitas in varijs gentibus dispersos per oppreßionem populi ante Dauidis tempora,dubium non est. Negãdum tamen non est,quin & ex persona populi captiuati in Babylone,precatio hoc Psalmo contenta accipi poßit ,quãdoquidem & in posterorum vsum Psalmos à se editos Prophetæ reliquerunt. Secundùm mysticum autẽ sensum, ea precatione,quam hic Psalmus comprehendit,intelligendus est Propheta precari Christi aduentum,per quem filij Dei,qui erant dispersi ex omnibus terminis terræ,congregandi erant in vnum ouile.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Cõfitemini Domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.
2 Quis loquetur potentias Domini? auditas faciet omnes laudes eius?

AVDATE Dominum, quia benignus est , nec vllo tempore finem accipiet misericordia illius. Psal. 105.

2 Neque solùm ob suam benignitatem laudandus est, sed & ob summam suam potẽtiam. Quis enim eloqui poterit illa admiranda diuinæ fortitudinis opera,quæ tum in creatione omnium rerum , tum pro suorum salute operatus est ? quis est vel in hominibus, vel in angelis , qui commemorare valeat aliis omnes meritas laudes eius?nemo sanè.Nam quis enarrabit inenarrabilia?

3 Beati qui custodiunt iudicium,& faciunt iustitiam omni tempore.

3 Sanè fœlices sunt illi , qui seruant æquitatem à Deo præscriptam , & secundùm eam faciunt omni tempore quæ iusta sunt. Hi enim & idonei sunt præcones laudum Dei, & immensæ illius ac sempiternæ benignitatis Dei maximè sunt participes.

4 Memento nostri Domine in beneplacito populi tui:
** visita nos in salutari tuo,*
5 Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad letãdum in lætitia gentis tuæ,
** vt lauderis cum hereditate tua.*
6 Peccauimus cum patribus nostris , iniuste egimus, iniquitatem fecimus.

4 Memor autem Domine tuæ benignitatis patribus nostris sæpius exhibitæ, & promissæ , te nunc precor , vt digneris te declarare memorem nostri in bonum, nempe secundùm gratuitam illam tuam beneuolẽtiam qua prosequi soles populum tuum,quámque ei promisisti:*visita nos salute tua sæpius patribus nostris præstita,& nobis promissa.

5 Vt videre mihi liceat,& frui bono electis tui præstito, vidensque , simul cum exultante populo tuo gaudeam,* atque præ nimio mentis gaudio lauderis à me simul cum populo tuo,quem in hæreditatem tibi delegisti.

6 Fateor quidẽ Domine,peccauimus nos, sicut patres nostri:iniquè multa gessimus,iniustitiam cõmisimus. Verum quemadmodũ tua benignitas patrum nostrorum malitiam vicit , vt promissa tua eis sæpius te osten-

dentibus nihilominus præstares, & ad eorum peccata remittenda facilis esses,ita & modò nobiscum agas precamur.

*9 Patres nostri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua:*non fuerunt memores multitudine misericordia tua.*

7 Ecce autem,vt in memoriam reuocem quædam patrum nostrorũ peccata;& contrà in illos tua beneficia & indulgentiam:patres nostri, qui in Ægypto habitauerunt,non prudenter expenderunt illa stupenda,quę pro eis in Ægypto designaueras ipse , * non diu fuerunt memores multimodæ,quam toties experti fuerant,clementiæ tuæ.

8 Et irritauerunt ascẽdentes in mare,mare rubrum.

8 Nam etiam tunc cùm ex Ægypto ascenderent ad mare,mare,inquam, rubrum,te ad iracundiam prouocauerunt , cùm diffisi de tua potentia & benignitate (quæ tamen duo eis satis declarata erant in mirabilibus illis in Ægyptos editis)insequentes se hostes nimis metuebãt,&contra Moysen obmurmurabant.

*9 Et saluauit eos propter nomen suum , * vt notam faceret potentiam suam.*

9 Etsi autem hi ob suam incredulitatem Dei beneficio indigni essent, Dominus tamen eos ab inimicis ipsorum saluauit,idque propter nomen suum,*nempe vt in omnibus populis notam faceret fortitudinem suam, & per hanc celebre redderet nomen suum.

10 Et increpuit mare rubrum, & exsiccatum est & deduxit eos in abysso sicut in deserto.

10 Itaque pro salute illorum Dominus quasi iratus mari rubro , quod iter eorum impediret,iussit vt sese diuideret contra naturam, & cõtinuò ad præceptum eius exaruit : * sicque deduxit eos Dominus per alueum profundissimum in medio aquarũ maris , tam securè & tam facilè quàm si fecissent iter per desertum siccissimum.

11 Et saluauit eos de manu odientium : & redemit eos de manu inimici.

11 Atque ad hunc modum liberauit eos de potestate eorũ qui odiebant eos , *& redemit eos de violentia inimici Pharaonis , qui cum toto suo exercitu eos insequebatur.

12 Et operuit aqua tribulantes eos , vnus ex eis non remansit.

12 Et cooperuerunt aquæ maris tribulatores eorum Ægyptios , vt ne vnus quidem ex omnibus reliquus fuerit.

13 Et crediderunt verbis eius, & laudauerunt laudem eius.*

13 Et tunc quidẽ videntes se adeò mirificè saluatos , & extinctos Ægyptios,crediderunt verbis Domini, quæ per Moysen eis loquebatur , promittens eis perpetuam protectionem:* & cantabant laudes illius.

14 Citò fecerunt , obliti sunt operum eius, non sustinuerunt consilium eius,*

14 Verùm citò recesserunt à sua in Deum fide & laude, mox postea dif- a
fidentes de Dei potentia & bonitate, declarauerunt se oblitos esse operũ eius, in quibus ipsius omnipotentia & clementia adeò insigniter reluxit: non expectauerunt exitum diuini consilij & voluntatis , sed impio suo murmure illud præuenerũt: mox enim post triduum ab insigni illa de Ægyptiis victoria propter aquarum amaritudinem contra Moysem in Ma- Exod.
ra obmurmurauerunt, nec multò pòst ob ciborum inopiam : deinde etiã 15.
ob aquæ penuriam:& quotiescunque non omnia pro voto succedebant, Exod.
impatientes facti,murmure suo Deum tentauerunt. 16.

15 Et concupierunt concupiscentiam in deserto , & tentauerunt Deum in inaquoso.

15 Inter frequentes autem eorum obmurmurationes,quibus ob ciborũ Exod.
aut aquarum inopiã murmurauerunt,illa insignior & intolerabilior erat, 17.
quòd cum panem cœlestem Deus illis abundè suppeditaret , ipsi tamen Num.
hunc cibum fastidientes , exarseruot concupiscentia carnium in deserto: 11.
* & periculum facere conati sunt an verè potẽs esset Deus in solitudine.

16 Et dedit eis petitionem ipsorum, & misit saturitatem in animas ipsorum.*

16 Ipse autem Dominus etsi tentatus, tamẽ tribuit eis carnes quas petiuerant : *nec id quidem tenuiter , sed in tanta abundantia , vt satiaret animas eorum,adeò vt exirent carnes per nares,& verterẽtur eis in nau- b
seam:ac deinde,Domino vindicante,etiam mors sequeretur,quę omnem eis cibi appetentiam abstulit.

17 Et irritauerunt Moysen in castris, Aarõ sanctum Domini.

17 Rursum autem aliàs plerique eorum cum Core,Dathan , & Abyron exacerbauerunt in castris Moysem , & Aaron consecratum Domino in Num.
sacerdotem. Contra hos enim à Domino præpositos surrexerunt , & se- 16.
ditionem excitauerunt ex inuidia: Core quidem cum suis contra Aaron, propter sacerdotium , quod sibi vindicare optabant : Dathan autem , & Abyron,contra Moysen ob principatum , quem sibi deberi , eò quòd ex tribu Ruben primogeniti essent,contendebant.

*18 Aperta est terra , & deglutiuit Dathan * & operuit super congregationem Abyron.*

18 Itaque in vltionem istorum,primùm quidem aperta est terra , & absorbuit Dathan viuum cum suis :& cooperuit eos qui conspirauerãt cum Abyron contra Moysen.

19 Et exarsit ignis in synagoga eorum , flamma cõbussit peccatores.

19 Deinde in vindictam eorum , qui cum Core coniurauerant contra Aaron,dum incensum suis thuribilis offerrent , ignis egressus à Domino exarsit in cœtu illorum , flamma exussit peccatores : primùm ducentos quinquaginta viros,ac deinde quatuordecim millia ac septingentos.

20 Et fecerunt vitulum in Horeb , & adorauerunt sculptile.

20 Quodque his,quæ dixi,grauius est , fecerunt sibi patres nostri vitulum iuxta montem Horeb , & supplices se prostrauerunt ante statuam Exod.
quam ipsi conflauerant. 32.

21 Et mutauerunt gloriam suam in similitudinẽ vituli comedentis fœnum.

21 Et mutauerunt diuinam maiestatem , quæ gloria illorum fuerat , in simulachrum vituli,animalis tã humilis vt fœno victitet. Deserto enim Deo,qui decus erat eorum , loco eius assumpserunt colendum non vitulum,

lum. sed similitudinem vituli, animalis certè irrationalis, vt quod fœno
vescatur, cùm ipsi tamen essent rationales.

22 Obliti sunt Deum qui saluauit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.

22 Obliti sunt Dei qui saluos fecerat eos, qui pro eorum salute primùm
magna designauit in Ægypto, stupenda in terra Cham, deinde etiam in
mari rubro admiratione dignissima, & ipsorū hostibus terribilia. Huius
tamen obliti salutem suam acceptam referebant simulacro vituli dicen-
tes: Hi sunt dij tui Israel, qui te eduxerunt è terra Ægypti.

23 Et dixit vt disperderet eos, si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius.

23 Quare iratus Dominus cogitauerat illos funditus subuertere, nisi c
Moyses vir illi charissimus tanquam mediator stetisset coram eo, in ea,
quæ illis imminebat plaga, quæ confringendi & perdendi erant.

*24 Vt auerteret iram eius, ne disperderet eos, * & pro nihilo habuerunt terrā desiderabilem.*

24 Nisi, inquam, Moyses se medium opposuisset inter Deū & populū,
vt iram Dei à populo auerteret ne penitus eum disperderet. Iam & aliàs
vide quanta eorum impietas. *Spreuerunt enim terram optatissimam eis
promissam, optantes potiùs in solitudine mori, aut in Ægyptum redire,
quàm terram à Domino promissam, fluentem lacte ac melle ingredi, &
pro ea obeunda aliquod periculum aut laborem subire.

*25 Non crediderunt verbo eius, * & murmurauerunt in tabernaculis suis, nō exaudierunt vocem Domini.*

25 Non crediderunt verbis eius, quibus promiserat se illam daturum eis,
* atque ob hanc incredulitatem murmurauerunt in tentoriis suis, nec
obedire voluerunt voci Domini loquentis ad eos per Moysen, Iosue, &
Chaleb, ad ingressum eos adhortantes.

*26 Et eleuauit manum suā super eos. * vt prosterneret eos in deserto.*

26 Propter quod iratus Dominus, ad similitudinem eius qui grauiter d
quempiam percussurus, in altum manum eleuat, quo fortiùs feriat, gra-
uem vltionem sua potentia eis inferre decreuerat, *ita nimirum, vt pro-
sterneret eos in deserto.

*27 Et deijceret semē eorum in nationibus, * & disperderet eos in regionibus.*

27 Vt & posteros eorum corruere faceret inter impias gentes: * & di-
sperge(r)et eos per regiones varias. Verùm per preces Moysis, decreta &
debita vltio mitigata est, vt tantummodo hi qui obmurmurauerāt in de-
serto caderent per quadraginta annos: Semen autem eorum promissam
terram ingrederetur, & possideret, nisi quòd & istud quoque postea, pa-
ternam impietatem imitans, in variis regionibus dispersum sit.

*28 Et initiati sunt Beelphegor, * & comederunt sacrificia mortuorum.*

28 His omnibus sceleribus & aliud pessimum addiderunt: consecraue-
runt enim se, & addixerunt Beelphegor idolo Moabitarum: * & deficien-
tes à Deo viuo, sacrificia oblata dijs, in quibus nihil erat vitæ, comederūt
in venerationem eorum.

*29 Et irritauerunt Deum in adinuentionibus suis, * & multiplicata est in eis ruina.*

29 Itaque his prauis suis studiis ad iram prouocauerunt Deum: * ira- Num.
toque Deo eos vindicante, multi in eis corruerunt occisi. 25.

*30 Et stetit Phinees, & placauit, * & cessauit quassatio.*

30 Phinees autem sacerdos zelo Dei accensus sese pro gloria Dei erexit
ad vltionem transgressorum, transfodiens Zambri Israëlitam cū muliere
Madianitide, & hac ratione placauit iram Dei, * & cessauit à filiis Israel
plaga, qua eos Deus concussit, occidens viginti quatuor millia hominū.

31 Et reputatum est ei in iustitiam, & in generatione & generationem vsque in sempiternum.

31 Et adeò quidem hoc opus Deo placuit, vt non solùm ad crudelitatem e
nō ei imputaretur à Deo, sed etiam ad iustitiam: *ita vt propter hoc opus
Deus ei & semini eius promitteret sacerdotium sempiternum, quod per
omnes generationes semē eius obtineret, quādiu legale sacerdotium vi-
geret: post quod succedens Messias, verus Phinees, propter zelum gloriæ
Dei quo accenderetur, accepturus erat sacerdotium nunquā finiendum.

*32 Et irritauerunt eum ad aquas contradictionis: * & vexatus est Moyses propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius.*

32 Insuper etiam prouocauerunt Deum ad irā in eo loco qui à cōtra- Num.
dictione & murmure dictus est, Aqua contradictionis: * & afflictus est à 20.
Deo etiam Moyses propter eos, eo quòd spiritum Dei impio suo mur- f
mure illi nimis exacerbauerunt.

*33 Et distinxit in labijs suis, * non disperdiderunt gentes quas dixit Dominus illis.*

33 Vnde factum est, vt quemadmodum homo aliquis multum exacer-
batus facilè etiam charissimo sibi amico ob leue aliquod delictū irasci-
tur, ita quoque & Dominus Moysi vnicè dilecto & fido seruo suo iratus
ob diffidentiam eius dira locutus sit, distinctè & apertè affirmans, ipsum
& Aaron non ingressuros terram promissam. Iam autem postquā etiam
patres nostri ingressi essent terram eis promissam, nec tunc quidē a pec-
cando destiterunt. * Non enim disperdiderunt omnes eas gentes de qui-
bus Dominus dixerat, illis præcipiens eas deleri.

*34 Et commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum: * & seruierunt sculptilibus eorum, & factū est illis in scandalum.*

34 Sed commisti sunt impiis illis gentibus & ex illorum consortio di-
dicerunt opera eorum, ob quæ Deus eas auersabatur. * Coluerunt enim
ad imitationem illarum gentium sculptilia earum: quæ res fuit eis fre-
quenter causa offendiculi & ruinæ.

35 Et immolauerunt filios suos, & filias suas dæmonijs.

35 Eò vsq; dementiæ ex commistione harum gentium peruenerunt,
vt filios suos & filias immolarent crudelissimis cacodæmonibus.

36 Et effuderūt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum quas sacrificauerūt sculptilibus Chanaan.

36 Et effunderent sanguinē innoxium, quodq; magis adhuc impiū est,
sanguinem charissimorum filiorum suorum & filiarum, quas sacrificaue-
runt sculptilibus terræ Chanaan, talibus modis impietatem committentes.

37 Et infecta est terra in

37 Itaq; terra illa, quam Deus sibi sanctificauerat, polluta est per effusio-

sanguinibus, & cõtaminata
est in operibus eorũ: & for-
nicati sunt in adinuentioni-
bus suis.
38 Et iratus est furore Do-
minus in populum suum,
** & abominatus est hære-*
ditatem suam.
39 Et tradidit eos in ma-
nus gentium. & dominati*
sunt eorum qui oderũt eos.
40 Et tribulauerũt eos ini-
mici eorum, & humiliati
sunt sub manibus eorũ, sæpe
liberauit eos.
41 Ipsi autem exacerba-
uerunt eum in consilio suo:
** & humiliati sunt in ini-*
quitatibus suis.
42 Et vidit cùm tribula-
rentur, & audiuit orationẽ
eorum.
43 Et memor fuit testa-
*menti sui, * & pœnituit*
eum secundùm multitudi-
nem misericordiæ suæ.
44 Et dedit eos in miseri-
*cordias: * in conspectu om-*
nium qui ceperant eos.

nem innoxij sanguinis, & contaminata est per scelerata opera eorum:
*Ipsi enim suis nouis studiis & factis fornicati sunt cum diis alienis, qui-
bus adhæserunt contra fidem, quam soli debebant Domino.
38 Quare vehementer iratus est Dominus populo suo:* & abominatus
est eum, quem in suam hæreditatem selegerat.
39 Et quoniam commodum Domini iugum & imperium abiecerant,
meritò tradidit eos in potestatem gentium, & dominati sunt eis qui ode-
bant eos.
40 Et grauissimè afflixerunt eos inimici eorum, & subiecti sunt tyran-
nidi eorum. Ipse quidem pro sua benignitate eos sæpe liberauit ab hosti-
bus eorum.
41 Verùm ipsi liberati ad ingenium redeuntes, perrexerunt eum irrita-
re per sua consilia impia, quæ sequebantur: *quare & sæpius afflicti sunt
propter scelera sua.
42 Cùm autem tribularentur, Dominus benigno vultu aspexit tribula-
tiones eorum, & audiuit orationem eorum.
43 Rationẽ enim habuit pacti quod pepigerat cũ Abraham:* Ideóque
pro inexhausta misericordia sua in morem pœnitẽtis se habuit erga eos,
cõmutans vindictam in miseratioñẽ, & recipiens se ab indignatione sua.
44 Ipse enim misertus est eorum: idque adeò apertè & manifestè, vt id
perspicuè cognoscerent & viderent hi qui eos priùs captiuauerant, & in
seruitutem redegerant.
45 Iuxta hanc itaq; tuam solitam misericordiam te Domine precamur,
saluos fac nos, qui ob peccata nostra impiorũ potestati & dominio traditi
sumus:* & collige nos ex variis illis nationibus, per quas dispersi sumus.
46 Vt collecti simul laudare possimus sanctissimum nomen tuum:* &
inter laudandum te, exultemus de benignitate tua.
47 Ab æterno & vsque in æternum laudetur Dominus Deus Israël, &
dicat omnis populus: Ita fiat, Ita omnino fiat.

45 Saluos nos fac Domine Deus noster: & congrega nos de nationibus.*
46 Vt confiteamur nomini sancto tuo: & gloriemur in laude tua.*
47 Benedictus Dominus Deus Israel a seculo vsque in seculum, fiat, fiat.

ANNOTATIONES.

a CITO DEFECERVNT,] Græca ἐτάχυναν, festinauerunt. sic & Hebræa. Putant autẽ hic quidam notari crimen commissum in Mara, vbi post tertium diem ab egressu è mari rubro murmurauerunt ob aquas amaras. Alij putant hic Prophetam incipere describere crimen illud, quod sequenti versu apertiùs exponitur. Paraphrasis autem generaliter hunc versum accipit, vt eo intelligatur comprehendi omnia peccata, quorum postea aliqua speciatim recensentur. *Psal. 73.*

b MISIT SATVRITATEM.] Hebræa habent, misit maciem vel tenuitatem, & intelligunt per macrẽ mortem eis immissam in vltionem sceleris. Vnde vt ad hunc sensum nostra litera accedat, oportet saturitatem, non in bonum accipere, de ea quæ à propitio Deo eis contigit: sed in malum, de ea qua iratus illis Dominus, fecit illis cibum verti in nauseam, eò quod fastidio illis fuerit panis cœlestis: aut de ea quod per mortẽ omnis eis cibi appetentia ablata est.

c SI NON MOYSES, &c.] Bene hic annotat D. Aug. non ita dictum esse Moysen stetisse in confractione, quasi vt frangeret iram Dei: sed in confractione, hoc est, in plaga qua erant illi feriendi: id enim Græca apertiùs significãt, quæ habent ἐν τῇ θραύσει, hoc est, in quassatione & vulneratione.

d ET ELEVAVIT, &c.] Per eleuationem manuum Dei intelligunt quidam iuramẽtum Dei, quo iurauit in ira sua non ingressuros eos qui increduli fuerãt in terram promissam, de quo iuramento Num. 14. Nam mos iurantium est manus in cœlum leuare. Verùm quoniam in iuramento illo Dei non includebatur, quòd semen eorum deiiceretur in nationibus, magis videtur amplectendus sensus paraphrasis, secundùm quem alibi dicitur: Leua manus tuas in superbias eorum, &c.

e ET REPVTATVM EST EI, &c.] Quidã hũc versum sic intelligunt: Per omnes generationes hoc factum imputatur ei ad iustitiam apud homines qui per omnes generationes ipsum Phinees laudant, tanquam iustum ob opus zeli ipsius. Verùm per illa verba in generationem, & magis apparet Prophetã alludere ad verba Domini, quibus promisit ipsi Phinees & semini eius sacerdotium sempiternum, dicens: Ecce do ei pacẽ fœderis, & erit ei & semini eius pactum sacerdotij sempiternum. Dicitur itaq; hoc opus reputatum ei apud Deũ ad iustitiam vsque in sempiternum, quia Deus pro eo opere promisit ei sacerdotium sempiternum. Nec huic promissioni obstat quod ad tempus modicum, sacerdotium summũ fuerit in familia Ithamar. Heli enim fuit ex domo Ithamar. Nam quamuis ad tempus ob causam aliquam fuerit in ea, ius tamen summi sacerdotij mãsit in familia Phinees. Vnde ad eam mox rediit, in Sadoch, scilicet, quem reiecto Abiathar, qui fuit ex filiis Heli, Salomon sacerdotem summum constituit, mansitq; in eius semine sacerdotium summum vsque ad Christum. Rursum non obstat quod sacerdotium illud legale non solùm à semine Phineea, sed etiam à toto populo Iudaico sublatum sit per Christum: nam quòd sacerdotiũ sempiternum illi promittebat, ad literam quidẽ significabatur sacerdotium in eius semine permansurum quãdiu duraret lex, in qua sacerdotium illud institutum erat, ita quòd cum lege sempiternum dicebatur, secũdum spiritum verò significabatur sacerdotium eius in Christo perseueraturum, cuius Phinees suo zelo typum gessit. *Num. 25.* *3. Reg. 2.*

f EXACERBAVERVNT, &c.] Prima pars versus sequentis. Et distinxit in labiis suis: non debet cum sequentibus coniungi, quemadmodum quidam faciunt, intelligentes iratum Deum promisisse & affirmasse, quòd non possent Israëlitæ vincere gentes quas promiserat Israëlitas superaturos. Nam illis verbis: non disperdiderunt, &c. describere vult Propheta aliud peccatum populi commissum in terra promissionis. Debet itaque cum præcedentibus ea pars coniungi, quemadmodum & in Hebræo coniungitur, & diuus Augustinus distinguit. Porrò relatiuum, eius, & verbum, distinxit, quidam ad Moysem referunt, vt sit sensus: quòd filij Israël exacerbauerint spiritum Moysis qui exacerbatus distinxit, hoc est, vt interpretatur Euthymius, flexiloquo & ambiguo sermone locutus est, dicens: Num ex petra hac aquam vobis educere poterimus? Verum verbo illo διέστειλεν, pro quo hic legimus, distinxit, Septuaginta videntur vsi pro promittere, loqui & affirmare, vt alibi: Reddam tibi vota quæ distinxerunt labia mea. Proinde magis videtur referẽdum ad

Deum

Deum ſecundùm ſeorſum paraphraſis.

g ET INFECTA EST TERRA.] Pleriq. libri habent: Et interfecta eſt terra, quod tamen non eſt putandum accidiſſe vitio ſcriptoris, quemadmodum annotat Auguſtinus, qui oſtendit debere legi: interfecta, nam Græca habent: ἐφονοκτονήθη, quæ dictio manifeſtè ſignificat, interfecta eſt. Hebræa tamen dictio manifeſtè ſignificat infectam & pollutam eſſe, quemadmodum omnes vertunt, & Euthymius dictionem Græcam hic accipiendam dicit pro eo quod eſt, cæde infecta eſt. Proinde verſimile eſt Hieronymum, qui Pſalterium ſe emendaſſe teſtatur dictionem interfecta, mutaſſe in, infecta, quo lectio noſtra magis Hebræis conſentiret, & abſurditas locutionis tolleretur, Iſaiæ autem 24 capite, corruptè legitur: & interfecta eſt terra, ab habitatoribus ſuis cum legendum ſit: & infecta eſt, nam & in Hebræo eadē ponitur dictio quæ hoc loco. Et Septuaginta habent ἠνόμησε, terra inique egit, &c.

Alleluya.

ARGVMENTVM PSALMI CVI.

Quoniam quæ Pſalmus hic memorat tanquam res geſtas aliquando, non videntur ex aliqua hiſtoria contigiſſe vſque ad tempora Dauidis, ob id quidam omnia iſtius Pſalmi ad literam putant dicta prophetice de redemptione humani generis per Chriſtum ventura, ita vt quæ hic dicuntur de errore, eſurie, ſiti, carcere, & ſimilibus metaphorice accipiantur de ſpirituali errore & eſurie, & ſic de reliquis. Alij eadem moti ratione literam magis ſequentes intelligunt hoc Pſalmo generaliter deſcribi, quomodo à varijs periculis & malis, quæ ſolent homines incidere, Deus ſua bonitate clamantes ad ſe liberare, & omnia pro voluntate ſua immutare ſoleat. Verùm ſicut primæ expoſitioni obſtat, quòd nimis aperte Propheta videatur loqui de temporali liberatione à malis corporalibus, ſub qua ſolet prophetare, ſed in myſtico ſenſu, liberationem humani generis à malis ſpiritualibus: ita ſecunda obſtat, quòd ſecundùm eam fruſtra videbantur admoneri ad laudem Dei, redempti à Domino, & collecti à quatuor partibus mundi. Ex eo enim apparet, pericula hæc, de quibus hic fit mentio, ad eos ſpectare. Proinde ad literam apparet hunc Pſalmum canere de ijs beneficijs temporalibus, quæ populo veteri tempore Dauidis collata erant, cùm iam ab omnibus hoſtibus liberatus, collectus eſſet in terra ſua. Videtur enim hic Pſalmus ſic reſpondere Pſalmo præcedenti, vt ſicut ibi in fine petitur congregari populus Dei de nationibus in quibus diſperſus fuerat per oppreſſionem tyrannorum ante Dauidis pacificum regnum, ita hic congregati ad Dei laudem inuitentur. Conſtat enim ex libro Iudicum Iſraelitas propter peccata ſua frequenter traditos in manus diripientium, qui ceperunt eos, & vendiderunt hoſtibus habitātibus per gyrum, ſub quibus mala quæ memorat hic Pſalmus, paſſi ſunt, liberati autem perfectè tempore Dauidis, qui omnes hoſtes in circuitu populo Iſraelitico ſubiecit. Hortatur itaque Propheta redemptos vndique & collectos à Domino laudare Deum propter bonitatē eius, tum quia tribulātes clamātes ad ſe liberauit à quatuor malis, ſcilicet vagationis in deſerto, captiuitatis, ægritudinis, & fluctuoſæ nauigationis: tum quia poſt terræ ſterilitatē, & populi oppreſſionem, contulit terræ fertilitatem & populi multiplicationē, atque exaltationē. In his autē oportet intelligere principaliter admoneri laudis diuinæ fideles, qui per vnitatem fidei collecti in vnam Eccleſiam liberati ſunt per Chriſtum ab errore & ſiti ſpirituali, à captiuitate diabolica, ab infirmitate & tædio benefaciendi, & tempeſtate ſeculi, eccleſiam ſuis perſecutionibus quaſi quibuſdam fluctibus concutiente. In qua etiam eccleſia myſtice adimpletur, quòd hic dicuntur flumina in deſertum redigi à Deo: deſertum verò in ſtagna aquarum, ſecundùm eum ſenſum in quo hæc eadem quaſi ex hoc loco deſumpta Iſaias prædicit cap. 41. & 42. nempe quia reiectis Iudæis, priùs ſteriles pullulare cœperunt. Annotanda autem poeſis elegantia, quam ſeruat Propheta in quatuor illis malis, à quibus clamantes ad Deum liberatos canit, hoc ſcilicet ordine, vt primùm deſcribat tribulationem, ſecundò recurſum ad Deū, tertiò beneficium diuinum, quartò autem gratiarum actionem exigat.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Cōfitemini Domino quoniam bonus: * quoniam in ſeculum miſericordia eius.*
2 Dicant qui redempti ſunt à Domino: quos redemit de manu inimici, de regionibus congregauit eos.
3 A ſolis ortu & occaſu, ab Aquilone & mari.
*4 Errauerunt in ſolitudine in inaquoſo, * viā ciuitatis habitaculi non inuenerunt.*
*5 Eſurientes & ſitientes * anima eorum in ipſis defecit.*
*6 Et clamauerunt ad Dominum cum tribularentur, * & de neceſſitatibus eorum eripuit eos.*
*7 Et deduxit eos in viam rectam, * vt irent in ciuitatem habitationis.*
*8 Confiteātur Domino miſericordiæ eius, * & mirabilia eius filijs hominum.*
9 Quia ſatiauit animam inanem, & animam eſurientem ſatiauit bonis.

LAVDATE Dominum, tum quia benignus eſt: * tum quia nullo ſeculo finem accipiet miſericordia eius. Pſal. 106.
2 Fateantur iſtud, & publicè deprædicent qui redempti ſunt à Domino: * quos ſcilicet Dominus redemit à tyrannide & poteſtate opprimentium eos, quoſque in vnum collegit è variis regionibus, in quibus diſperſi fuerant.
3 Ab Oriente & Occidente, ab Aquilone, & Auſtro vbi eſt mare Arabicum hos eſt, à mundi plagis. a
4 Hi certè ab oppreſſione hoſtium diſperſi vagabantur per loca deſerta, aquis carentia: * nec inueniebant viam quæ duceret ad ciuitatem in qua tutè habitare poſſent.
5 Sic autem errantes in deſertis locis & arentibus eſuriebant: & ſitiebant, * anima eorum præ inopia cibi potuſque, præque mœrore nimio elanguit in ipſis, ac penè defecit.
6 Et clamauerunt ad Dominum cum ſic affligerentur, * ipſe verò ex anguſtiis eorum eripuit eos.
7 Itaque eos ab errore & vagatione liberans, eduxit in viam rectam, * vt irent in ciuitatem, quàm ſecurè inhabitare poſſent, hoſtibus enim eorum extinctis, & ob id occaſione erroris & vagationis ſublata, ſecurè poſſent ad inhabitandam ciuitatem ſecurè pergere poſſent.
8 Quare congruum eſt, vt miſericordiæ Domini, quas experti tales ſunt, deprædicentur ab eis in honorem Domini: * & vt mirabilia opera eius narrentur ab eis filiis hominum. b
9 Eò quòd ſatiauerit animas eorum ſiti laborantes, * & animas eorum famelicas impleuit bonis quibus indigebant.
10 Similiter eos qui ſedebant in tenebris carceris, qui mortis quandam imaginem

*10 Sedentes in tenebris & vmbra mortis: * vinctos in mendicitate & ferro.*
*11 Quia exacerbauerunt eloquia Dei, * & conſilium altiſsimi irritauerunt.*
*12 Et humiliatum eſt in laboribus cor eorum: * infirmati ſunt, nec fuit qui adiuuaret.*
13 Et clamauerunt ad Dominum cum tribularentur: & de neceſsitatibus eorum liberauit eos.
*14 Et eduxit eos de tenebris & vmbra mortis, * & vincula eorum diſrupit.*
15 Confiteantur Domino miſericordiæ eius: & mirabilia eius filijs hominum.
16 Quia contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit,
*17 Suſcepit eos de via iniquitatis eorum: * propter iniuſtitias etenim ſuas humiliati ſunt.*
18 Omnem eſcam abominata eſt anima eorum: & appropinquauerunt vſque ad portas mortis.*
*19 Et clamauerunt ad Dominum cùm tribularentur: * & de neceſsitatibus eorum liberauit eos.*
20 Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos: & eripuit eos de interitionibus eorum.*
*21 Confiteantur Domino miſericordiæ eius, * & mirabilia eius filijs hominum.*
22 Et ſacrificent ſacrificium laudis, & annuntient opera eius in exultatione.
23 Qui deſcendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis.
*24 Ipſi viderũt opera Domini * & mirabilia eius in profundo.*
*25 Dixit & ſtetit ſpiritus procellæ: * & exaltati ſunt fluctus eius.*
26 Aſcendunt vſq; ad cælos, & deſcendunt vſque ad abyſſos, anima eorum in malis tabeſcebat.*
*27 Turbati ſunt, & moti ſunt ſicut ebrius: * & omnis ſapientia eorum deuorata eſt.*
*28 Et clamauerunt ad Dominum cùm tribularentur: * & de neceſsitatibus eorum eduxit eos.*
29 Et ſtatuit procellam eius in auram: & ſiluerunt fluctus eius. 30 Et lætati ſunt quia ſiluerunt:* & deduxit eos in portũ voluntatis eorum. 31 Confiteantur Domino miſericordiæ eius:* & mirabilia eius filijs hominum.*
32 Et exaltent eum in eccleſia plebis: & in cathedra ſeniorum laudent eum.*

imaginem præ ſe ferebant, * quique conſtricti fuerunt afflictione, fer- e
teisque catenis & compedibus.
11 Propterea quod inobedientes fuiſſent præceptis Domini, * & con-
ſilia eius qui eſt ſuper omnia contempſiſſent, prouocantes & irritantes
Deum per ſuam inobedientiam.
12 Propter quod afflictum eſt moleſtis afflictionibus cor eorum, * vi-
ribus ſuis deſtituti ſunt, nec erat quiſquam qui eis aut vellet aut poſſet
ſuccurrere.
13 Hos cum clamarent ad Dominum, implorantes auxilium eius quan-
do ſic affligebantur, ipſe Dominus liberauit ex anguſtiis in quas redacti
erant.
14 Et eduxit eos è tenebris illis horridis carceris, quæ mortis imagi-
nem oſtentabant:* vincula, quibus vincti fuerant, diſrupit.
15 Prædicentur itaque ab eis in honorem Domini miſericordiæ eius:
* & mirabilia eius opera ab eis narrentur filiis hominum.
16 Eò quòd fregerit portas æreas, & vectes ferreos comminuerit, hoc
eſt, fortiſſima repagula, quibus ſine ſpe euaſionis in carcere incluſi deti-
nebantur, non ſolùm abſtulerit, ſed etiam contriuerit, hoſtibus qui eos
ceperant deletis.
17 Atque in hunc modum, quaſi porrecta manu eos ſuſcepit in gra-
tiam ſuam è via iniquitatis eorum: * propter iniuſtitias etenim ſuas af-
fligebantur.
18 Rurſum autem & alio beneficio ſuam miſericordiam oſtendit re-
demptis ſuis inuocantibus ipſum. Omnem enim cibum reſpuebat anima
eorum præ nimia ægritudine animæ & corporis,* & iam proximè mor-
ti accedebant.
19 Et clamauerunt ad Dominum cùm ſic affligerentur: * & de angu-
ſtiis eorum mox liberauit eos.
20 Mandauit verbo, & per ſolum verbum ac imperiũ ſuũ ſanauit eos à
lãguoribus eorũ:† & eripuit eos de interitu mortis, qui imminebat illis.
21 Prædicentur itaque ab eis in honorem Domini miſericordiæ eius:
* & mirabilia eius opera narrentur ab eis filiis hominum.
22 Et offerant ſacrificium laudis, hoc eſt, ipſam laudem ſacrificium Deo
gratiſſimum pro gratiarum actione offerant, externisq; etiam ſacrificiis
teſtentur animi ſui gratitudinem: * & cum exultatione apud alios com-
memorent palàm opera eius.
23 Iam verò non ſolùm qui in terra errantes, aut in carcere concluſi,
aut infirmitate quauis grauati Deum inuocauerunt, eius benignitatem &
mirabilia experti ſunt: ſed & hi qui ingredi ſolent mare, nauibus nego-
tiationem exercentes per aquas illas vaſtiſſimas.
24 Ipſi quoq; re ipſa experti ſunt qualia ſint opera Domini:* & quam
admiratione digna quæ fiunt ab ipſo in profundo maris.
25 Mox enim vt iuſſit, aſtitit ei, & ſurrexit ventus procelloſus: & per
eum exaltati ſunt fluctus illius maris vaſtiſſimi.
26 Qui fluctus nunc in maximam altitudinem eleuabantur, nunc pro-
fundiſſimè demittebantur: ſimulque per fluctus vectores cum nauibus
ſubleuati aſcendere in cœlum vſque videbantur, & iterum velut in bara-
thrum præcipitari: * propter quod animi eorum in his malis ſolueban-
tur, & defecerunt præ metu.
27 Turbati ſunt hac iactatione, & ad modum ebrij commori ſunt, quia
ſcilicet nunc huc, nunc illuc iactati: atque in ſeipſis prę nimia turbatione
mẽtis ſuæ inopes, * & quantumuis alioqui variarũ rerũ periti & ſapiẽtes
fuerant, ibi tamen omnis ſapientia, omnisque ſenſus ac rationis vſus ab-
ſorptus & interceptus eſt ab illa maris iactatione & mentis turbatione.
28 Cùm itaque nulla eis in aliquo ſpes reliqua eſſet, clamauerunt ad
Dominum in afflictione ſua:* & de anguſtiis eorum mox liberauit eos.
29 Continuò enim ſuo præcepto ac nutu commutauit tempeſtatem
eius in ſerenitatem, & placidam ſpirationem, * ſicque ſedati ſunt ſtre-
pentes horridè fluctus illi maris.
30 Lætati ſunt itaque, eò quòd fluctus ſedati erant, * & deduxit eos
Dominus recta in eum portum, quem optauerant.
31 Quare etiam ab his miſericordiæ Domini prædicentur in honorem
eius:* & mirabilia eius opera ab eis narrentur filiis hominum.
32 Et laudibus extollant eum in ſequenti congregatione populi: * &
in conſeſſu ſenum laudent eum.

33 *Posuit flumina in desertum,* ✳ *& exitus aquarũ in sitim.*

33 Præter hæc etiam aliis modis declarauit Deus suam misericordiam. Nam redegit flumina nimia siccitate exsiccata in aridum desertum, ✳ & d fluentia aquarum commutauit in siccitatem & sitientem terram, hoc est, fecit vt terra, quæ priùs abundantia aquarum irrigabatur, & ob id fertilis erat, aquis destituta fieret quasi aridum desertum & sterile.

34 *Terram fructiferam in salsuginem:* ✳ *& terram sine aqua in exitus aquarum.*

34 Terram fructiferam redegit in salinas, & sterile solum, idque propter malitiam eorum qui habitabant eum. ✳ At mox ad clamorem afflictorum rursus terram desertã & sterilem & aridam conuertit in irrigua, aquatiq; riuulis irrigauit, & terram aquis destitutam fluentis aquarum donauit.

35 *Et collocauit illic esuriẽtes:* ✳ *constituerant ciuitatem habitationis.*

35 Et habitare fecit in ea colonos antè famelicos, ✳ qui deinde in ea construxerunt sibi ciuitatem quam inhabitarent.

36 *Et seminauerunt agros, & plãtauerunt vineas,* ✳ *& fecerunt fructũ natiuitatis.*

36 Et seminauerunt agros illos nouos, & plantauerunt vineas, ✳ & agri atque vineæ eorum non solùm generauerunt & germinauerunt, sed etiam protulerunt fructum generationis & germinis sui, nec fuit eorum generatio & germen infrugiferum.

37 *Et benedixit eis, & multiplicati sunt nimis, & iumenta eorum non minorauit.*

37 Et Deus suo fauore illis aspirabat, eorúmque conatus fœcundabat, quare multiplicati sunt valde, in fructibus terræ diuites facti, & multa item prole fœcundi: ✳ & effecit ne pecora eorum vel morbo, vel alia calamitate minuerentur.

38 *Et pauci facti sunt, & vexati sunt a tribulatione malorum & dolore.*

38 Rursum autem ob scelera eorum facti sunt pauci numero atque diuitiis, & afflicti fuot per tribulationem variarum calamitatum, & dolorem, quo affecti sunt præ calamitatibus eis quas venire permisit Deus super eos.

39 *Effusa est contemptio super principes:* ✳ *& errare fecit eos in inuio & nõ in via.*

39 Effudit despectionem super principes, faciens eos qui gloriosi priùs erant infames & sine authoritate, abstulitq; cor eorum & sapientiam: ✳ ita vt errarent quasi per inuia loca, nihil rectè apud se statuentes, aut agentes.

40 *Et adiuuit pauperem de inopia,* ✳ *& posuit sicut oues familias.*

40 Contrà verò pauperem liberauit, & subleuauit de inopia & afflictione sua: ✳ fecitque illi familias sicut greges ouium numerosas, † & multas familias ac tribus priùs dispersas tanquam oues sub aliquo pastore pascendas constituit.

41 *Videbunt recti & lætabuntur,* ✳ *& omnis iniquitas oppilabit os suum.*

41 Videbunt hæc iusti, & diligenter obseruabunt, intelligentésque in huiusmodi mutationibus Dei iustitiam & bonitatem, lætabuntur. ✳ Omnes autem scelerati qui Deo conniuente ad eorum scelera, dum prosperè agerent, lacessebant ore suo Deum & homines, Dei in impios seueram iustitiam & bonorum exaltationem aduertentes, obturabunt os suum.

42 *Quis sapiẽs & custodiet hæc? & intelliget misericordias Domini.*

42 Quisquis certè sapiens fuerit, is & diligenter obseruabit illa, & ex eis intelliget quàm multæ sint misericordiæ Domini, quas, vt prædictum est, suis impertit, intelligénsque istud, totum se illius bonitati committet, atque in omnibus hoc vnum studebit, vt ipsi sese approbet.

ANNOTATIONES.

a ERRAVERVNT, &c.] Secũdùm lectionem quidem nostram necesse est omnino, vt quemadmodum dictum est in argumento, ad redemptos & congregatos à Domino pertinere intelligatur quod dicuntur errasse, in tenebris sedisse, & cibum præ ægritudine reiecisse. Verùm Hebræa sic accipi possunt, vt priùs intelligamus vocari ad laudem Dei hi qui redempti sunt. Deinde specialiter hi qui errauerunt, qui vel captiui fuerũt, & sic de aliis. Possunt enim Hebræa sic accipi: Qui errauerũt in solitudine, &c. & liberauit eos Dominus, confiteantur misericordiã Domini. Similiter & sedentes in tenebris, vinctiq; ferro confiteantur Domino: & item stulti, qui propter iniquitatẽ suã infirmitate percussi sunt, & à Deo liberati sunt, cõfiteantur, &c. vt suppositũ verbi, cõfiteantur, sit, qui errauerũt, sedẽtes & stulti. Nam participiũ sedẽtes, quãuis apud nos sit accusatiui casus, verti tamen potuisset, sicut alij vertunt, in nominatiuo casu: nec habẽt aliud verbũ cum quo pendeat, quàm confiteantur. & pro eo quòd nos habemus, suscepit eos, Hebræi habent, stulti, &c.

b CONFITEANTVR, &c.] Græca habent: τὰ ἐλέη αὐτοῦ. Potest autem ἐλέη esse vel accusatiui casus, vel nominatiui. Itaque interpres accepit in nominatiuo casu, cum debuisset potiùs in accusatiuũ vertere, misericordias eius, tum quia impropriè verbum, confiteantur, accipitur passiuè pro narrari & prædicari si ut hic nunc accipi debet: tum quia Hebræa nomen misericordiæ, habent in singulari numero, vnde non potest esse apud Hebræos suppositum verbi pluralis numeri, confiteantur.

SEDENTES, &c.] Accusatiuos hos sedentes & vinctos, plerique connectunt cum verbo præcedenti, satiauit. Verùm ad illud verbum nõ esse referendos patet, tum quia impropria est locutio, vt dicantur sedentes in tenebris, & vincti ferro, satiari: tum quia ad literam non possunt eidem intelligi, qui priùs dicuntur in errore suo esuriisse, sitiisse, & satiati esse, & qui postea dicuntur sedisse in tenebris, vincti. Non enim eidem eodem tempore errauerunt & sederunt vincti. Proinde necesse videtur hos accusatiuos per hyperbaton coniungere cum verbo sequenti liberauit, cùm dicitur: & de necessitatibus eorum liberauit eos.

POSVIT, &c.] Quidam intelligunt hic significari Deum aliquãdo in desertis locis flumina producere, quẽadmodum fecit in deserto, in quo quadraginta annis filij Israël errauerunt. Verùm hic sensus non conuenit versui sequenti, qui exigit vt in diuerso sensu accipiatur, nempe quòd flumina redegerit in desertum, irrigua loca aquis destituendo. Nõ enim dicitur: posuit flumina in deserto, sed in desertum. Neque propositũ item Psalmi conuenire videtur, quòd aliqui intelligunt his verbis designari, Deum pro sua voluntate nunc hæc loca fertilia ad sterilitatem redigere, quemadmodum fecit regionem Sodomorum, nunc alia loca sterilia aquarũ irrigatione fœcunda facere, sed potiùs videtur ad literam velle significare Deum qui offensus hominum peccatis sterilitatem terræ fertili induxerat, rursum reconciliatum fertilitatem adduxisse eidem terræ. Ex vltimo enim & primo Psalmi versu patet Prophetam ea tantùm velle hic commemorare, in quibus Dei misericordia relucet. At verò secundùm priorẽ sensum magis his versibus significabitur Dei potentia, omnia pro voluntate sua immutantis. Porrò ante Dauidis tempora sterilitatem terræ promissionis fertilissimæ Deus propter peccata induxerat, quando, vt scribitur 1 cap. Ruth, in diebus vnius iudicis famem decẽ annorũ immisit tãtam, vt propter eã Elimelech, homo alioqui potẽs cogeretur cũ vxore & filiis, deserta terra, peregrinari in terra Moab, postquam famẽ rursum terræ sua fertilitas

fertilitas reddita est Notandum autem, versum illum: Posuit desertum, &c. ab Isaia cap. 41. ex hoc loco desumptum esse, & adductum de vocatione gētium. Vnde manifestè constat & hoc loco principaliter debere intelligi in mystico sensu de gentibus, Dei beneficio fœcunditate donatis per fidem in Christum, per quem fideles in principio nascentis Ecclesiæ mox multiplicati sunt, & deinde rursus ad exiguum numerum redacti per tyrānorum & hæreticorum expugnationem, sed rursus de inopia sua adiuti positis familiis multarum Ecclesiarum, sicut ouibus sub vno pastore Christo pascendis.

d Effvsa, &c.] Omnes quidē penè Latini codices habent, contentio, verùm manifestū est scriptoris vitium, qui pro nomine, contemptio, quod vertit interpres, putauit scribendum, contentio, quod nomen, contemptio, parum illi vsitatum videretur. Hebræa enim dictio, בוז Buz, manifestè despectum significat, similiter & Græca ἐξουδένωσις. Et Augustinus contemptum legit, Hieronymus quoque in commentariis legit contemptionem, & interpretatur, Vt qui Dominum contēpserant, ipsi contēnerentur. Verum autem huius versus sensus petendus est ex cap. 12. Iob, è quo hunc versum Dauid indubiè mutuatus est, sicut & illud quod sequitur: Et omnis iniquitas oppilabit os suum: ex Iob capite 5. vbi Hieronymus vertit: Iniquitas autem contrahet os suum. Nam eodem modo quo hic versus hic ponitur in Hebræo, etiā eo capite Iob ponitur in Hebræo, vt nullius nec literæ, nec puncti sit mutatio. Nam quod hic legimus: Effusa est contemptio super principes: ibi vertit Hieronymus, Effundit despectionem super principes, & quod hic legimus: Et fecit eos errare in inuio, & nō in via: ibi post aliquot versus, vertit Hieronymus: Et decepit eos vt frustra incedant per inuium. Hebræa tamen eodem modo vtrobique se habent. Iam quis sit prioris partis sensus, patet ex his quæ ibi præcedunt: Baltheum regum dissoluit, ducit sacerdotes inglorios, & optimates supplantat, &c. Quis autem sit posterioris sensus, patet etiam ex eo quod præcedit: Qui immutat cor principum populi terræ, & ex eo quod sequitur: Palpabunt quasi in tenebris, &c. Videtur autem ad literam ex Iob hanc generalem sententiam assumptam esse vel contra Saulem, vel contra eos principes, qui populi Israelitici fuerūt hostes, quemadmodū & in mystico sensu intelligi debet de excæcatis & despectis principibus qui Ecclesiæ infesti fuerunt. Quod autem sequitur: Et adiuuit pauperem de inopia: per pauperem vel se notare vult regem, & in pastorem euectum à Deo, aut populum ab afflictione sua liberatum, & iam ouium instar multiplicatum.

Alleluya, Canticum Psalmi ipsi Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI CVII

Psalmus iste compositus est ex fine Psalmi 56. & fine Psalmi 59. conuenitque in materia cum Psalmo 59. Nā quemadmodum eo Psalmo victoria contra Idumaeos desideratur, ita & præsenti, qui tamen in hoc ab illo differt, quòd in illo memorata prius populi deiectione, & diuina promissione de latitudine regni sui transit ad petendum victoriam contra Idumaeos secundùm Dei promissum, hic autem primùm se ad laudem Dei paratum asserens, tum ad precandum eam victoriam secundùm Dei promissionem transit, eámque se obtēturum diuina virtute pollicetur, qua iam multos sibi hostes subiecerat, & regni sui ditionem latè propagauerat, idque in typo regni Christi.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Paratum cor meum Deus, paratum cor meum, cantabo & psallam in gloria mea.
*2 Exurge gloria mea, exurge psalterium & cythara, * exurgam diluculo.*

PAratum est cor meum, ô Deus, ad laudandū te: paratū est, in- Psal. 107.
quam, cor meum, vt assecutus quā expecto victoriam, cantē & psallam, idque ex tota anima quæ gloria est & decus.
2 Dicam animę meæ: ô anima mea, discusso corporis somno, teipsam ad laudem Dei alacriter excita: & quò laus sit plenior, vos quoque Psalteriū & cythara, reliquáque musica instrumenta in manus meas venite, & modulationē è vobis edite. * summo certè mane exurgam è lecto quietis meæ, vt ante etiam exortā diem, ante omnia mea negotia, tempore ad eam rem conuenientissimo, te laudem alacriter.

3 Confitebor tibi in populis Domine, & psallam tibi in nationibus.

3 Laudabo te, Domine in frequentia multorum populorum, * & in honorem tui hymnos cantabo coram variis gentibus.

4 Quia magna est super cælos misericordia tua: & vsque ad nubes veritas tua.

4 Cantando autem deprædicabo quod misericordia tua tam magna sit & alta, vt cœlorum altitudinem superet: * & quod tua in præstandis promissis veritas vsque ad nubes ipsas pertingat. Vtraq; enim, hæc terrestria a & cœlestia omnia obtinet, atque in eis vbique respersa est. Vtraque adeò sublimis & excelsa est, vt à nemine comprehendi valeat:

*5 Exultare super cælos Deus, & super omnem terram gloria tua, * vt liberentur dilecti tui.*
6 Saluum fac dextera tua & exaudi me, Deus locutus est in sancto suo.
*7 Exultabo, & diuidam Sychimam * & conuallem tabernaculorum metibor.*
*8 Meus est Galaad & meus est Manasses, * & Ephraim susceptio † capitis mei.*

5 Proinde precor tuæ potētiæ operatione te cœli Dominū ostendas, omnibusq; te altiorem declara, & fac vt appareat per vniuersam terrā maiestas tua: * hoc est, vt amici tui liberentur à malis suis, ab inimicis tuis.
6 Tu quæso salutem adfer omnipotentia tua, & responde votis meis: sic enim per eos & in eis exaltaberis, & glorificaberis per vniuersam terram. Hanc autem salutem me obtenturum certò confido: * Nam Deus per suam sanctitatem, qua mentiri nequit, olim mihi promisit.
7 Quod diuisurus essem in amplitudine & gloria regni, quódque tāquā verus Dominus diuisurus essem pro meo arbitrio Sychimā, * & dimēsurus tanquam meam hæreditatem vallem Succoth, hoc est, tabernaculorum.
8 Atq; id quidē iam reipsa compleuit. Iam enim mea est terra Galaad & Manasse, terra scilicet quæ trās Iordanē Israelitico populo cōtigit: * iā populus Ephraim, vtpote tribus numerosior & fortior aliis, est pręcipuū robur principatus mei, † & fortitudo qua in bello à capitis periculo defēdor.

9 Iuda rex meus,

9 Tribus Iuda est, in qua & primùm, & principaliter mihi regnum vsurpo, sicut & regia dignitas à Iacob patriarcha huic tribui promissa est, neq; tantū tribus Israel meum agnoscunt imperium, sed & externæ nationes.

** Moab lebes spei meæ,*

* Moabitę enim sunt mihi quasi olla aliqua in quā sperē, hoc est, seruiliter

subiecti

10 In Idumaam extendam calciamentum meum;
** mihi alienigenæ amici facti ſunt.*

ſubiecti ſunt,ſicut lebes ad lauandum deputata,aut ſicut olla aliqua ple-
na ex qua quantum libet accipere liceat,
10 Propter quod certò confido quòd & Idumęam perfectè ſubiiciam,
*quemadmodum & Philiſthæi capitales priùs inimici noſtri iam amici-
tiam mecum inierunt,tributarij nobis facti ſunt.

*11 * Quis deducet me in ciuitatē munitam.* quis deducet me vſque Idumaam?*
12 Nónne tu Deus qui repulisti nos, & non exibis. Deus in virtutibus noſtris.*
13 Da nobis auxilium de tribulatione,
** quia vana ſalus hominis.*
*14 In Deo faciemus virtutem, * & ipſe ad nihilū deducet inimicos noſtros.*

11 Verùm quis Deus deducet me in ciuitatem munitam Idumæorum,
† quis,inquam,deducet me in Idumæam,eam mihi ſubiiciens?
12 Nónne tu Deus id ſolus mibi præſtare poteris,qui auxilio tuo & fa-
uore, longo nos tempore deſtituiſti? * & non egrediebaris cum exerciti-
bus noſtris ad prælium.Certè per te ſolum id aſſequi potero,propter cu-
ius ſolam derelictionem hactenus inimicis noſtris inferiores fuimus.
13 Tu itaque fer nobis auxilium ad pellendam hanc tribulationem,
quam ab hoſtibus noſtris perpeſſi ſumus:* vana eſt enim ſalus,quæ expe
ctatur ab homine.
14 Per Dei certè auxilium deſignabimus fortia:* & ipſe in nihilum re-
diget omnes inimicos noſtros, omnibusque ſuis viribus exutos diſper-
det,vt contra nos nihil ampliùs valeant.

In finem Pſalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI CVIII.

Præſenti Pſalmo Propheta Dauid primùm quidem memorata peruerſitate & malitia ipſius Doëgi,aliorumq́; adulatorum Saulis,qui Saulem ſuis mendacijs contra ipſum incitabant, multis verbis dira eis imprecatur, tum & de miſeria ſua conquerens opem Dei implorat,in fine,more ſuo,vota laudis publicè nuncupans.Sub typo autem Doeg & aliorum aduerſariorum Dauidis,oportere intelligere Iudam proditorem Christi, omnesq; Iudæos Christum perſequentes docet citatio Petri, Actuum primo cùm in Iuda implendum eſſe teſtatus eſt quod hic in ſeptimo verſu dicitur & epiſcopatum eius accipiat alter. Proinde in myſtico & præcipuo ſenſu præſens Pſalmus eſt oratio Christi cōtra impios ſuos hoſtes Iudæos,& ſingulariter contra Iudam proditorem ſuū,vt diræ imprecationes,quas Pſalmus hic continet,generaliter quidē,contra totū populū accipiantur, ſingulariter cōtra Iudam.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris & os doloſi ſuper me apertum eſt.*
2 Loquuti ſunt aduerſum me lingua doloſa: & ſermonibus odij circundederūt me, & expugnauerunt me gratis.*
*3 Pro eo vt me diligerent detrahebant mihi * ego autem orabam.*
*4 Et poſuerunt aduerſum me mala pro bonis, * & odium pro dilectione mea.*
5 Constitue ſuper eum peccatorem: & diabolus ſtet à dextris eius.*
6 Cùm iudicatur exeat condemnatus: & oratio eius fiat in peccatum.*

MI Deus,ne quæſo laudem meam,quàm obſcurare aduerſa- Pſal.108.
ſari mei conantur , tu taceas : ſed manifeſtam fac omni-
bus laudem innocentiæ meæ:* quoniam os peccatoris, &
os doloſi contra me apertum eſt,falsò me accuſans,& no-
mini meo detrahens.
2 Loquuti ſunt cōtra me lingua fraudulēta, dolos & inſidias cōtra me
exquirētes:* & ſermonibus ex odio profectis omni ex parte aggreſſi ſunt
me,ſine vllo merito oppugnauerunt me.
3 Imò pro dilectione,quam mihi pro acceptis à me beneficiis debue-
rant, detraxerunt mihi : ego autem nec ſic quidem prouoçatus ſum, vt
malum illis rependerem,ſed pro illis potiùs orabam.
4 Ipſi verò rependerunt mihi mala pro bonis : * & odium pro amore a
meo in illo.
5 Proinde quandoquidem tam peruerſa,obſtinata,& nociua pietati eſt
malitia eorum,fac eis quod iuſtos iudicio tuo te facturū nō dubito, præ-
fice illi impium aliquem iudicem & dominum:* & calumniator impro-
bus aſtet ſemper à dextris eius accuſans eum, & criminans apud crude-
lem tyrannum.
6 Çumque cauſa illius tractata fuerit in iudicio, non abeat illinc niſi
impietatis cōdemnatus:* & precatio illius fuſa vel ad iudicē pro remiſ-
ſione,vel ad Deum pro liberatione, magis exaſperet tum iudicem, tum
Deum,& augeat peccatum eius potiùs,quam remiſſionem aut liberatio-
nem impetret.Hæc autem Domine mala, duci aduerſariorum meorum,
omnibusque qui cum eo apud iniquum iudicem me immeritū criminā-
tur,eueniant,partim in iudicio humano,vt,ſcilicet,iniquus & ſeuerus iu
dex,atque infeſtus aduerſarius in cauſa ipſorū eis cōtingat:partim in tuo
iudicio,vt iuſto iudicio tuo condēnati tradantur imperio tortoris tui, &
ſatellitis dęmonis,atq; à Satana iugiter criminentur apud te & diuexētur.

7 Fiant dies eius pauci. & epiſcopatum eius accipiat alter.*
8 Fiant filij eius orphani & vxor eius vidua.
*9 Nutantes transferantur filij eius, & mendicent: * eijciantur de habitatio-*

7 Sint dies vitæ eius pauci:* illoque ſublato de medio, præfecturam
eius accipiat alter.
8 Fiāt,per mortem eius immaturā,filij eius orphani,& vxor eius vidua.
9 Quin etiam vagando transferātur,de vno loco in alium filij eius &
mendicent:* eiiciantur de domibus ſuis, quemàdmodū me cogit exulem b
è domo mea huc illucque vagari.
10 Id itaque vt fiat,fœnerator poſtquàm creſcentibus vſuris, cunctas

nibus suis.

improbi facultates obnoxia sibi fecerit omnesque durus exactor scrutetur omnem substantiam eius ad vendicandum sibi: * diripiant extranei omnia quæ suo labore conquisiuerat ipse, vt de paternis bonis nihil sit, quod secum filij auferant.

*10 Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius, * & diripiãt alieni labores eius.*

*11 Non sit illi adiutor. * nec sit qui misereatur pupillis eius.*

11 Addatur & hoc calamitatibus eius & filiorum, vt nemo sit qui ei sic afflicto vllum humanitatis præstet officiũ, * vel quem misereat liberorum eius, etsi pupillorum & mendicorum.

*12 Fiãt nati eius in interitũ: * in generatione vna deleatur nomen eius.*

12 Quin & filij eius simul cum eo ita pereant & extermine ntur: & * vt ipsis sine prole descẽdentibus, nomẽ eius deleatur in generatione prima, quæ ipsum proximè sequitur.

13 In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu Domini:
** & peccatum matris eius non deleatur.*

13 Et quò nihil desit ad consummatam ipsius vltionem, reuocetur etiã c
apud Dominum in memoriam iniquitas progenitorum eius quos imitatus est, * & peccatum matris eius nõ sit in obliuione coram Domino, sed illius memor sit Domiminus ad vindicãdum, etiam illud in ipso, hoc est, tã grauis de eo & semine eius vltio sumatur, vt non tantùm proprias eorum iniquitates Deus vlcisci videatur in eis, sed & maiorum, quibus peccantibus Deus ita pepercerat, vt non condigna eis supplicia inferret.

14 Fiant contra Dominum semper, & dispereat de terra memoria eorum:
** pro eo quòd non est recordatus facere misericordiam.*

14 Semper peccata maiorum suorum sint velut ob oculos posita corã Domino, ita, vt nũquã desinat maiorum peccata in impiis filiis punire: sic fiat vt pereat apud homines honorifica & celebris memoria eorum: Hæc autem omnia dira ei & semini eius, ita vt iustum est, imprecor. * Propterea quòd ne semel quidem in mentem venerit illi pietatis erga afflictum proximum exercendæ.

15 Et persecutus est hominẽ inopem & mendicũ, & compunctum corde mortificare:

15 Quin potiùs (quod extremę crudelitatis est) hominem afflictum omnique humano auxilio destitutum, & contritum spiritu persecutus est, vt occideret illum non solùm non præstans ei debitam misericordiam, sed etiam satanicam & inhumanam in eum exercens impietatem.

16 Et dilexit maledictionẽ, & veniet ei.
** & noluit benedictionem:*
** & elongabitur ab eo.*

16 Dilexit maledictionem, tum quia ad maledicendum & detrahendũ semper fuerit paratus, tũ quia impiis suis studiis vsus est [illegible] & quærere execrationem Dei & hominum, quæ impia studia ne[illegible]o sequitur, propter quod & continget ei maledictio quam dilexit: * & benedictio, quam aliis præstare noluit, quamque visus est nolle consequi à Deo (dum ea sectatus est, ob quæ, etiam ipso non ignorante, homines Deus execratur) ipsa, inquam, benedictio procul recedet ab eo.

17 Et induit maledictionem sicut vestimẽtũ, & intrauit sicut aqua in interiora eius, & sicut oleũ in ossibus eius.

17 Induit sibi ex omni parte maledictionem sicut vestimẽtum: * & pe- b
netrauit sicut aqua, quam quis bibit, in interiora eius, imo sicut oleum in ossa eius, hoc est, maledictio totũ ipsum intus & foris possedit in intimis cordis sui penetralibus, nihil aliud cogitans quàm maledicere & nocere aliis & in lingua sua semper se contra innocentem armans maledicentia sua.

18 Fiat ei sicut vestimentũ quo operitur: & sicut zona qua semper præcingitur.

18 Proinde fit illi maledictio diuina, sicut vestimentũ quo operitur vndique: * & sicut zona qua sese ex omni parte præcingere solet, hoc est, maledictio & vltio diuina totum eum semper inuoluat, semperque vndique constringat.

19 Hoc opus eorum qui detrahũt mihi apud Dominũ: & qui loquuntur mala aduersus animam meam.

19 Hæc sit merces eorum à Domino qui detrahunt mihi; * & qui loquuntur mala in perniciem vitæ meæ.

*20 Et tu Domine, Domine fac mecum propter nomen tuum: * quia suauis est misericordia tua.*

20 Mecum autem Domine tu age benignè, idque maximè propter clementiam tuam quæ de te prædicatur. * est enim admodum benigna in omnes, atque ob nimiam benignitatem suauis misericordia tua.

21 Libera me, quia egenus & pauper ego sum.
** & cor meum conturbatum est intra me.*

21 Proinde secundùm eam libera me à malis, indigeo enim misericordia tua, ad miserendum miseris semper facili, nam afflictus & humano præsidio destitutus sum ego: * & præ nimia calamitate desolatione cor meum in meipso turbatum est.

*22 Sicut vmbra cum declinat ablatus sum, * & excussus sum sicut locusta.*

22 Sicut inanis & fugax vmbra cum ad occasum vergit, & tenebris noctis fit propinquior, ita & ego velociter à malis me præuenientibus penè sublatus sum, morti sepulchroque proximus: * atque in modum locustarum ego vbique depulsus sum ab inimicis meis coactus vagari de loco ad locum, quemadmodum locusta saltat nunc huc nunc illuc, nullam certam habens sedem.

*23 Genua mea infirmata sunt a ieiunio & * caro mea immutata est propter oleũ.*

23 In his autem meis malis ita in precibus, addito etiam perpetuo ieiunio, fui sedulus, vt genua mea debilitata sunt, & vacillent præ ieiunio: & c
caro mea à suo vigore immutata sit propter deficientem eius pinguedinẽ & propter neglectum & intermissum vsum vnguentorum: quæ sicut & alias delicias corpori meo subtraxi, propter orationis studium.

*24 Et ego factus sum opprobrium illis, * viderunt me & mouerunt capita sua.*

24 Et cùm hac ratione charus illis esse merito deberem, contrà ob hoc factus sum illis opprobrio * cum viderunt me humiliatum & afflictum, in derisionis signum mouerunt super me capita sua.

25 Adiuua me Domine

25 Tu itaque suppetias fer mihi Domine Deus meus quem vnice colo,

atque

Deus meus: ſaluum me fac ſecundùm miſericordiã tuã.*
26 Et ſciant quia manus tua hæc: & tu Domiuus feciſti eam.*
27 Maledicent illi & benedices: qui inſurgunt in me confundantur: ſeruus autẽ tuus lætabitur.*
28 Induantur qui detrahunt mihi pudore. & operiantur ſicut diploide confuſione ſua.*
29 Confitebor Domino nimis in ore meo. & in medio multorũ laudabo eum.*
30 Quia aſtitit à dextris pauperis, vt ſaluam faceret à perſequentibus animam meam.*

atque à quo totus pendeo. * Salutem adfer mihi pro inexhauſta miſericordia tua.
26 Et fac inſigni virtutis tuæ in me declaratione, vt hoſtes mei intelligant, quòd hæc ipſa ſalus mea, quam à te expecto, tua potentia mihi contigerit:* & quòd tu Domine eam rem mihi præſtiteris, ſicque aduertentes tuum in me fauorem, pudefiant.
27 Illi quidem pro libito maledicant mihi, omnia imprecẽtur & intẽtent. Verum tu contrà benedicas mihi, commutans eorum execrationes in benedictiones:* fac vt qui oppugnant me, pudefiant ſua ſpe deſtituti, ego verò ſeruus tuus læter in te, ope tua liberatus.
28 Qui detrahunt mihi, contegantur vndique ignominia velut veſte * & induantur toti tanquam pallio infamia qua digni ſunt.
29 Id vbi factum fuerit, celebrabo Dominum ore meo:* & inter multos laudabo eum.
30 Eò quòd mihi pauperi præſens adfuerit, quaſi à dextris aſtans*: vt defenderet & ſaluaret animam meam ab his qui eam perdere ſtudioſe conabantur.

ANNOTATIONES.

a PRO EO VT ME DILIGERENT.] Græca habent ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾶν με, quod etiam verti poteſt pro eo quod ego dilexi, ſcilicet eos, quem ſenſum magis ſic Hebræa exigunt.

b EPISCOPATVM, &c.] Dictio epiſcopatus, non ſolùm ſignificat ex ſe eam dignitatem quæ cõpetit ſummis ſacerdotibus, inter quos vnus fuit & Iudas proditor, ſed generaliter ſignificat præfecturã, vnde & illud nomen competit Doeg Idumæo, quem hiſtoria teſtatur fuiſſe principẽ paſtorum Saulis. Nã apud Athenienſes ciuitatibus præfecti, epiſcopi dicebantur, ſicut & apud Lacedæmonios ἁρμοσταὶ, ab ἁρμόζω, conſtituo, cõpono, quòd eorum eſſent cõpoſitores, & legum cõſtitores. Et Cicero in 7. epiſtolarũ ad Atticum epiſcopi nomine vtitur: Vult, inquit, me Põpeius eſſe, quem tota Campania & maritima oña habeat epiſcopum, ad quem delectus & negotij ſumma referatur. Proinde à Græcis primitiua Eccleſia nomẽ epiſcopi mutuata eſt, vt eo vocarentur præfecti eccleſiarum, quos ſimili mutuatione Dionyſius in Eccleſ. Hierarch. harmoſtas etiam vocat, ſicut etiã eccleſia Latina nomen Pontifex, eiſdem impoſuit, mutuatum à Romanorum ſacerdotibus. Apoſtoli enim ex gẽtibus maxime fundaturi Eccleſiam Chriſti, nouo ſacerdotio noua etiam impoſuere vocabula, non amplius vtentes nomine ſacerdotis aut ſummi ſacerdotis, quo Iudæi & gentes ſuos vocabant, ſed vocãtes eos epiſcopos ſeu presbyteros, quo intelligeretur differẽtia à ſacerdote veteri.

c IN MEMORIAM, &c.] Vt intelligatur quomodo Deus puniat peccata patrum in filiis, & concordentur Scripturæ id aſſerentes cum aliis ſcripturis, quæ aſſerũt Deum reddere vnicuique iuxta opera ſua & quod anima quæ peccauerit, ipſa morietur vt dicitur Eze. 18 & Hieremiæ 31. ante omnia id pro certo habendum, Deum iuſtum neminem punire ob culpam alienam, ſed tantùm ob propriam. Verùm quoniam peccata parentum quandoque in præſenti non vindicat, in filiis, qui Dei longanimitate non adducuntur ad reſipiſcentiam, ſed potius ea abutentes paternam nõ ceſſant imitari impietatem) dicitur peccata parentum vindicare quando tam graui vltione peccata filiorum punit, vt nõ ſolum propria, ſed & parentum, quæ multa hic permiſit, vindicare ab hominibus iudicetur, & reuera vindicet. eò quòd filij parentum peccata fecerint ſua, per imitationẽ. Proinde quod dicitur Exodi 20. & alibi, Deus viſitare peccata parentũ in filios in tertiam & quartam generationem: non pugnat cum eo quod Ezech. 18. dicitur anima quæ peccauerit, ipſa morietur, & filius non portabit iniquitatem patris. Neque enim Exodi 20. dicitur Deus viſitare peccata parentum in filiis innocentibus, nã additur, his qui oderunt me. Ezechiel verò oſtendere vult toto capite neminem puniri à Deo niſi nocentem, & filium innocentem non puniẽdum propter peccatum parentis impij: cuius cõtrariũ populus vulgò ſibi perſuaſerat. Quod ſi quis obijciat de filio Dauidis nato ex adulterio, qui morte affectus eſt propter peccatum parentis, & de paruulis qui in generali aliqua plaga cum impiis pereunt, quemadmodum contigit paruulis qui cum Sodomitis perierunt: dicẽdũ eſt primù aliud eſſe Deum punire patrem in filiis, aliud punire filios innocentes propter patres. Illud enim frequenter facit, & quidem iuſte, quare nus filij ſunt aliquid ipſius patris, imò & clariora eius pignora. Alterum verò propria locutione nunquam facit, nam etſi aliquando filiis innocẽtibus, ſi modo quiſquam innocens dicẽdus eſt, Deus mala aliqua, defectus, calamitates, imò & mortem propter peccata patrũ inferat, non tamen illos punire, ſed potius patres dicendus eſt. Nam punire filios dicendus eſt, niſi quibus offenſus eſt. mala autem quæ filiis innocentibus propter patres immittit, in punitionem quidem patrum illis infert, in bonum verò filiorum qui puniuntur. Infantibus enim baptizatis dubium non eſt quin in bonum cedat, ſi cita morte hinc auferantur. Nõ baptizatis autẽ bene actum putandũ, ſi pueri occidantur ſimul cum impiis parentibus, ne malorum parẽtum veſtigia ſecuti, in grauiorem incidant pœnam. Secundò notandũ & illud quod Ezec. 17. & Hieremiæ 31 non dicitur, quod pro omni tempore filius non portat iniquitatem patris, ſed indicare videtur hoc referendum eſſe ad tempora Meſſiæ. Nã Ezechiel ſic habet: Viuo ego dicit Dominus: Si erit vltra parabola hæc vobis in prouerbium, quæ dicat: hactenus quidem ſic dicere licuit: Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obſtupuerunt. Verum tẽpus veniet, quo id nequaquã vltra vere dicetur. & Hieremias apertius: In diebus, inquit, illis (loquitur autem manifeſte de diebus Meſſiæ) non dicent vltra, Patres comederunt, &c. Sed vnuſquiſq. in iniquitate ſua morietur. In diebus enim Meſſiæ mors non reputatur, niſi ſola mors æterna quæ filio innocenti propter peccata patris non infertur. Vt intelligamus autem de hac morte principaliter Prophetas loqui, dictum eſt. Anima quæ peccauerit, ipſa morietur.

ET INDVET, &c.] Quidam hunc verſum intelligunt vt vltionem diuinam etiam imprecetur Propheta, & verba præteriti tẽporis per futura, aut per imperatiuũ modũ exponantur & idẽ hoc verſu ſignificari accipitur, quod ſequẽti. Verum rectiùs cum Campenſi accipitur, vt ſeruetur tẽporis ratio, & idem hoc verſu ſignificari intelligatur quod prius cùm dixit, Dilexit maledictionem, & noluit benedictionẽ. Sequenti autem verſu hoc quod prius dixit, veniet ei, & elongabitur ab eo. d

HOC, &c.] Opus ſecundùm Hebraicam phraſim hic accipi debet pro mercede, quemadmodum & Leuitici 19 Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſque mane, Iſaiæ 4. Ecce merces eius cum eo, & opus eius coram illo. Rurſum Iſaiæ 62. e

CARO, &c.] Apud Hebræos dictio quæ illis oleũ ſignificat, etiam pinguedinem aliquando ſignificat. Vnde hanc partem quidam ſic accipiunt: Caro mea immutata eſt propter deficientem pinguedinem eius per ieiuniũ. f

ET SCIANT, &c.] Pronomina, hæc & eam, Hebraico more debent hic accipi ſubſtantiuè, pro, hoc & illud, hoc eſt, hanc meam ſalutem quam à te expecto. Videtur autem idem dicere quod alibi: Fac mecum ſignum in bonum, vt videant qui oderunt me, &c.

Pſalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI CIX.

Conſtat non ſolùm ex verbis Chriſti Matthæi 22.& interpretatione Apoſtolorũ Petri 2.& Pauli 1.Corint.15.& ad Hebræos varijs capitibus,verùm etiam ex antiquorum Rabinorum ſcriptis hunc Pſalmum intelligendum eſſe de Chriſto eóque ſolo,quod etiam Scribæ ac Pharisæi in lege docti negare non potuerunt. Quamuis enim pleraque hic de Chriſto dicantur,prout præfiguratus fuit per Dauidem,qui in Sion cõſtituens ſibi regiam ſedem, illinc regni ſui pomeria dilatare cœpit,ſubijciens ſibi & ſuperans cunctas gentes finitimas,idq́; in typo Chriſti: de Dauide tamen Pſalmus exponi non poteſt,nec de quouis alio puro homine quòd in eum no quadret ſedere à dextris Dei,naſci ex vtero ante luciferum,eſſeq́; ſacerdotem in æternũ. Itaque Dauid prophetico ſpiritu canit hoc Pſalmo, primùm quidem de regno Chriſti quod per reſurrectionem & aſcenſionem accepit in dextera Patris.quódque in Sion incipiens inde vſque ad fines orbis in fideles peruenit per Euangelicam prædicationem. Deinde verò de Chriſti ſacerdotio perpetuo, ac poſtremùm de perfecta hoſtium eius, hoc eſt,impiorum omnium & proſtratione & ſubiectione ſub pedibus eius futura in nouiſſimo generalis iudicij die.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Dixit Dominus Domino meo:
** ſede à dextris meis.*
2 Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.

DEVS pater cœleſtis dixit Domino meo Meſſiæ,deuicta mor *Pſal.109.*
te,aſcendẽti in cœlum,* ſede modò mihi à dextris, mecũm- a
que nunc quietè in æquali poteſtate regna ſuper omnia.
2 Vſque dum in nouiſſimo die omnes inimicos tuos ita ti b
bi ſubiecero perfectè, vt ſint quaſi ſcabellum pedũ tuorum:ſic , inquam,
Domino meo Deus pater ſedere iuſſit , hoc eſt , æterno ſuo conſilio ſtatuit,atque ſuo tempore ſedere facit:eius enim dicere,facere eſt.

3 Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion:
** dominare in medio inimicorum tuorum:*

3 Neque tamen interim inefficax certè,ô Meſſia, regia tua poteſtas,ſed
quomodo regia mea ſede in Sion conſtituta, inde regnum meum dilata-
tũ eſt ad finitimas gentes:ita etiam ex ipſa Sion & Ieruſalem,& ex popu-
lo Iudaico,in quo primùm per fidem regnare incipies,Dominus Deus re
giã tuam poteſtatem immittet vſque ad omnes fines terræ, idque per Spi
ritum ſuũ ſanctũ,perque euangelicam prædicationẽ diffuſam in vniuer-
ſam terrã.Itaque velint nolint,dominaris in medio hoſtium tuorum ,tũ c
quia quãuis nunquam,quocũque etiam loco, defuturi ſint qui regno tuo
repugnabunt,nunquam tamen omni ſua virtute illud impedire valebũt,
nec aliquid tuis inferre,quod non illis in bonum cedat, tum quia pro ar
bitrio tuo de hoſtibus illis tuis etiam ante iudicij diem ſtatues & facies

4 Tecum principium in die virtutis tuæ † in ſplendoribus ſanctorum:
**† ex vtero ante luciferum genuite.*

4 Quamuis enim in die humilitatis & afflictionis tuæ indutus eris for- d
mam ſerui,tamen rerum omnium ſumma & principatus ſuper omnia te-
cum erit in die roboris tui & regni, cum tã ſublatus eris in magnificis &
ſplendidis illis tuis ſanctuarijs cœleſtibus,quę vera ſunt Sancta-ſanctorũ
† cumque magnifica & eximia illa ſpiritus tui ſanctiſſima dona mundo
diſtribues:nec mirum quidem hunc principatũ tibi adfore , quandoqui
dem ad te Deus pater dixit:*antequàm luciferũ aut ſolem, aliáque crea- c
turam facerem, ego te genui mihi conſubſtantialẽ , è ſecreto diuinitatis
meæ,ac propria mea ſubſtantia , quaſi ex vtero.† Ante luciferum etiam,
omnémq; naturam,ego te mea virtute , ſine virili cooperatione , e ſolo
virginis vtero,hominẽ generare decreui, tãq; tunc in mea prædeſtinatio
ne genui,primogenitũ te & caput omnium filiorum meorum cõſtituẽs.

5 Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum,
** Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec.*

5 Præter dignitatem autem regiam Dominus etiam iurauit tibi , atque
immutabili voluntate ſtatuit,quare nunquam pœnitentis more illud re-
tractabit:iurauit,inquam,dicens:* Tu es ſacerdos in perpetuum,non ſe-
cundùm ordinem Aaron,ſed ſecundùm ordinem & ritum Melchiſedec.
Quomodo enim Melchiſedec(quod interpretatur rex iuſtitiæ) rex Salẽ,
hoc eſt,rex pacis,ita regnum adminiſtrabat in Salem,quæ Ieruſalẽ poſtea
dicta eſt,vt ſimul & ſacerdotio fungeretur,cóq; tali, in quo ipſe nemini,
nec aliquis ipſi ſucceſſiſſe legitur,ita & tu Meſſia , verus iuſtitiæ & pacis
rex,ſimul cum regno quod in ſuperna Ieruſalem obtinebis, etiam ſacer-
dotium conſequeris non temporale, quale Aaron:ſed perpetuum , quod
nec quiſquam ante te obtinuit,nec poſt te quiſq iã accepturus eſt, vnica
corporis tui oblatione in perpetuum conſummaturus , ſanctificaturus,
& iugi in cœlis interpellatione patrem hominibus cõciliaturus. Et quo-
modo typus ille Melchiſedec Abrahæ è cæde hoſtium reuertenti obtulit
panem & vinum Deo prius oblata,feſſumque recreauit,& benedixit,ma
gno illo patriarchæ Abraham longè maior : ita & tu verus Melchiſedec.
Abrahæ,omnibuſque fidelibus,quorum ille pater eſt,benedices , æterna
eos vita donans , corporis ac ſanguinis tui ſacrificio,ſub panis , viníque
ſpeciebus paſces,recreabis & confirmabis.

6 Tandem

6 Dominus à dextris tuis cõfregit in die iræ ſuæ reges.

6 Tandem autem cùm conſummatio ſeculi aduenerit, & iam poſt tẽpus iſtud gratiæ & clementiæ adfuerit dies vltionis Domini, tunc ipſe Dominus aſtans tibi à dextris & pro te pugnaturus, conteret potentiſſimos quóſq; reges, qui regno tuo ſeſe ſubmittere noluerunt, & proinde multò magis & cæteros omnes hoſtes tuos.

7 Iudicabit in nationibus, implebit ruinas,
** conquaſſabit capita in terra multorum.*

8 Iudicium in gentibus exercebit, ſumens ſupplicium de eis qui rebellauerunt tibi, multiplicabit ruinas, multos deſtruens, & ruere faciens * comminuet atque confringet poteſtatem eorum, qui principatum obtinuerunt ſuper terram multorum populorum, ſeque in terra extulerũt, quos quaſi confractis eorum capitibus perfectè perdet, omnique potentia rebellandi exutos, tanquam ſcabellum pedibus tuis ſubiiciet, quemadmodũ promiſit, & in inimicis meis in typũ hoſtiũ tuorũ iam præſtitit. f

8 De torrente in via bibit

8 Tam perfecta autem erit tunc hoſtium Meſſiæ noſtri ſtrages, quam ſi g
quis victor tanta cæde hoſtium ſuorum ſanguinem effunderet, vt in torrentis modum fluens potum in via præberet, victorumque deſiderium abundè ſatiaret. Ita enim perfecta erit Meſſiæ noſtri de hoſtibus ſuis victoria, vt ad vnum omnibus deletis, ſatiandus ſit cõdigna eorũ vltione. *propter quod attollet caput ſuũ, ſuperior factus impiis omnib⁹ hoſtibus ſuis.

**propterea exaltabit caput.*

ANNOTATIONES.

a DIXIT DOMINVS.] Variis modis Iudæi conantur hunc Pſalmum nobis eripere, vt de Meſſia oſtendant nõ eſſe intelligendum. Nam, vt teſtatur Tertullianus quinto libro contra Marcionem quidam de Ezechia hunc putant accipiendum. Hieronymus autem ſuper Matthæi caput 22. dicit Iudæos hunc Pſalmũ intelligere dictum de Abrahã in perſona Elieser ſerui eius. Alij intelligunt quidem dictum de Dauide, ſed in perſona populi, qui Dauidem Dominum ſuum appellarit. Sunt & qui intelligunt Dauidem ipſum hic dominũ ſuum vocare Saulem, & quod dicitur: Dixit Dominus domino meo, ſic exponunt, dominus dixit ad me propter dominum meum Saulem, qui me perſequitur. Verùm his omnibus obſtat præter alia quod hîc dicitur: Tu es ſacerdos, &c. quod nemini præterquam Meſſiæ competere poteſt. Notandum autem, quod pro dictionibus, dominus & domino, non ſit apud Hebræos eadem dictio: Nam pro, Dominus, Hebræis eſt nomen tetragrammaton יהוה, quod quamuis exiſtentem propriè ſignificet vertitur tamen per nomen, Dominus, eò quòd pro nomine illo ineffabili legatur nomen adonai. Pro dictione autem, Domino, ponitur nomẽ אדני Adõ, quod propriè Dominum ſignificat, quo nomine ſemper Chriſtum Paulus appellat, & conuenienter hic Chriſtum nomine Domini nominat, eò quod de regno eius & dominio hic agit. Dominum autem ſuum Dauid vocat non ſolum ſecundùm diuinitatem, ſed etiam ſecundum humanitatem, ſicut ſecundùm eam noſter Dominus eſt & caput Eccleſiæ. Nec obſtat quod Chriſtus in Euangelio colligit Meſſiam Deum eſſe, ex eo quòd Dauid eũ Dominum ſuum vocat. Nam Meſſias quatenus homo, nõ eſt dominus Dauid, niſi quia homo ille ſimul etiam Deus eſt. Reſpexiſſe ad hũc Pſalmum videtur Eccleſiaſticus, cùm capite vltimo dicit: Inuocaui dominum patrem domini mei, dominum ſuum vocans Meſſiam, filium domini Dei.

b DONEC &c.] Donec, non debet hîc accipi, vt excludat ſeſſionem ad dexteram, poſtquam aduenerit certũ illud tempus præſcriptum, ſed vt tãtùm indicet euẽtũ rei huius certo tempore futurum, quod ſatis apertè Paulus ad Heb. 10. dum dicit: Sedet ad dexteram Dei, de cætero expectans donec ponantur, &c.

c DOMINARE, &c.] Quidam intelligunt Chriſtum dominari in medio inimicorum ſuorum, quia, ſcilicet, eos qui priùs inimici erant ſibi, per euãgelij prædicationem ſubiecit. Verùm, vt patet ex ſecũdo huius Pſalmi verſu, inimici Chriſti hic non dicuntur, niſi qui obſtinatè pergunt Chriſto repugnare. Nam qui ad tempus ſolum ſunt inimici, non ponentur ſcabellum pedum Chriſti. Proinde paraphraſis indicat alio ſenſu, quomodo Chriſtus dupliciter dominetur in medio hoſtium ſuorũ, nempe. quia quantumuis ex omni parte regnum eius oppugnent, nequaquam tamen illud extinguere valeant, quod regis huius fortitudinem maxe cõmendat, & quia pro arbitrio hoſtes ſuos tractat & ſuperat.

d TECVM, &c.] Pro tecũ Hebræa habẽt populus tuus, quæ varietas ex punctorum varietate nata eſt. Nã ſi legatur עמך Ammecha, ſignificat tibi quod populus tuus, ſi verò עמך Immecha ſignificat tecum. Pro dictione principiũ, Græcè eſt ἀρχὴ, quæ principatũ ſignificat & principium. At verò debuiſſe hic verti principatũ, Hebraica dictio docet, quæ principibus nonnunquam tribuitur. Nam hi dicuntur נדבים Nedibim. Proinde dictionem, principiũ neceſſe eſt accipere impropriè pro principatu, quomodo caput & ſumma pro principatus nonnunquã accipitur. In eo autem quod legimus, in ſplendoribus ſanctorum & Græci ἐν λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου, notãdum dictionẽ ſplendoribus, accipi ab illa, vt ſignificet claritatem qualis eſt claritas ſolis aut lunæ, nec dictionem, ſanctorũ accipiendã pro ſanctis hominibus. Nã pro dictione, ſplendoribus, Hebraica dictio potiùs ſignificat magnificentiam & decorem, & pro, ſanctorum, Hebræi habent dictionem ſingularis numeri קדש codaſch quę ſignificat ſanctitatem vel ſanctuarium, vnde per ſplendores ſanctitatis, inte ligunt ſanctam magnificentia & decorẽ Meſſię. Aut per ſplendores ſanctuarij, magnificũ ac ſplendidum illius ſanctuarium. Proinde oportet dictionẽ, ſanctorum, accipi ſubſtantiuè in neutro genere, quemadmodum ſatis paraphraſis indicat.

EX VTERO, &c.] Hebræa longè aliter habent ſecũdum verba, quamuis ſenſu non multum diuerſus ſit. Sic enim habent. Ex vtero auroræ ros natiuitatis tuæ. Aut ſecundum quorundam lectionem: Ex vtero ex aurora tibi ros natiuitatis tuæ. Nam duplex eſt apud Hebræos lectio, quidam enim legunt משחר mishar, vt litera M, ſit hæmantica, quidam משחר miſſahar, ex auro... vt M ſit præpoſitio à min Poſſunt & Hebræa ſic verti. Ex vtero ex aurora tibi ros natiuitas tua. Eſt autẽ Hebraicæ lectionis præter diuerſorum varias interpretationes hic ſenſus maximè probabilis: Natiuitas tua ex vtero erit tibi ſicut ros ex aurora, hoc eſt quemadmodũ ros quẽ aurora dimittit, mundo gratiſſimus eſt, terramq; fœcũdat, ita & tua natiuitas. Neque naſceris ex vtero, virili cooperatione, ſed ſicut ros naſcitur ex aurora, cœleſti ſcilicet virtute. Atque ſecundum hunc ſenſum Chriſtus rori. Maria autem auroræ comparatur, & quidẽ aptè, vt quæ ſolem iuſtitiæ nobis peperit, quod quidem ex his verbis etiam antiqui Hebræorum intellexerunt. Nam ſuper c. Geneſ. 25. Rabbi Moſes Hadarſan ſic ſcribit: Dixit Rabbi Barachias. Deus ſanctus & benedictus ait Iſraëli. Vos dixiſtis coram me, pupilli facti ſumus abſque patre. Redemptor quem ſuſcitabo ex vobis, abſque patre erit. ſicut dictum eſt Zachariæ 6 c. Ecce vir germen, nomen eius, & de ſubter ſe germinabit. Et ſic etiam ipſe ait Iſaiæ 53 & aſcendet virgultum coram eo, & ſicut radix ex terra ſicca. De ipſo quoque Dauid, inquit [illegible] to. De matrice auroræ tibi ros natiuitatis tuæ. Quidã tamen etiam antiqui Hebræorum in his verbis intellexerunt Chriſti natiuitatem æternam. Nam rabi Iſaac Arama ſuper Geneſim ſic ſcribit. Non inuenimus hominem etiam prophetã cuius prophetæ ſit natiuitas ante natiuitatem patris & matris, niſi animam modò Meſſiæ iuſtum noſtri & propterea dicit. A multa ex aurora tibi ros natiuitatis tuæ, hoc eſt, antequã crearetur vllus genitricis tuæ, prophetata fuit natiuitas tua. Et huic cõuenit illud: Ante ſolẽ propagatum nomẽ eius. vel filiũ nomẽ eius, quoniam antequã crearetur ſol ſubſiſtens & ſi mũ

erat nomen Messiæ nostri, fuitque sedens ad dexteram Dei, & hoc est, quod dicit: Sede ad dexterã meam. Proinde & lectio nostra intelligi potest dupliciter, scilicet, de generatione filij æterna & temporali. Et quidem de æterna Christi generatione omnes ferè patres nostri intelligunt videtùrque potest Septuaginta totê natiuitatis Messiæ accepisse pro cœlestis eius natiuitate. Verùm obstare videtur, quod dicitur, ex vtero. Non enim vterus hic significat virilem ventrem, sed matricem & vuluam mulieris, vt patet ex dictione Hebraica רחם rehê, quæ dictio non satis aptè videtur tribui patri. Tertullianus tamẽ aduersus Praxeam, vuluam patri tribuit, vbi hunc locum exponẽs sic scribit: Primogenitus, vt ante omnia genitus: & vnigenitus, vt solus ex Deo genitus, propriè de vulua cordis eius, secundùm quod & pater ipse testatur: Eructauit cor meum sermonum optimum. Ad quẽ deinceps gaudens proinde gaudentem persona illius: Filius meus es, tu ego hodie genui te. Idẽ tamen author contra Marcionem quinto, hunc locum interpretatur de Christi natiuitate temporali, ex vtero Virginis, quia ante Luciferum Christum genitum intelligit, quia ante Luciferi ortum, media, scilicet, nocte. Verùm hunc sensum Euthymius improbat, eò quòd non dicatur, ante Luciferi ortum, sed ante Luciferum. Cum itaque ob vo-
e cabulum רחם rehê, de natiuitate ex vtero Virginis magis videatur accipiendus hic locus, nec accipi potest cõmodè, ante Luciferum, quomodo exponit Tertullianus, simplicius fuerit intelligere Christũ ex vtero virginis genitũ ante Luciferum, quomodo Paulus nos dicit electos in Christo ante mundi constitutionem. Singulariter autem de Christo dicit pater: Genui te ex vtero, quamuis & omnes electos etiam tunc genuerit in Christo, tũ quia ipsum sola sua virtute gignere ex vtero virginis decreuit, tum quia ipsum etiam quatenus hominem primogenitum esse voluit omnium filiorũ Dei.

IMPLEBIT. &c.] Pro dictione, ruinas, dictio Hebraica significat corpora & cadauera, vnde vertunt, implebit cadaueribus, supple, loca prælij. Eandẽ significatione etiã habet dictio Græca hic posita πτώματα· πτῶμα γὰρ enim nõ tantum casum significat & ruinam, sed & cadauer ἀπὸ τοῦ πίπτειν, hoc est, a cadendo, quemadmodum & cadauer Latinis dicitur à cadendo. Vnde vertendum potiùs erat, implebit cadauera. Verbum autẽ implebit, Euthymius exponit per multiplicabit. Loquitur autem de vltione hostiũ Christi, sub typo stragis hostiũ Dauidis. f

DE TORRENTE. &c.] Plerique hunc versum pro g sensu sic intelligunt: Messias bibet de torrente afflictionum & passionum in via peregrinationis suæ, atque ob id exaltabit caput suum. Frequens enim est vt afflictiones per torrentem & flumina significentur. Et in euangelio Christus aliquoties passionem suã designat per calicem potum. Verùm conuenientiùs versus iste cohærebit superioribus, si per bibere de torrente in via, intelligatur significari phrasi Hebraica maxima strages hostiũ & perfecta de eis victoria. Perstat enim adhuc in metaphora qua cœpit Christi victoriam describere, sub similitudine victoriæ, quam victor rex de suis inimicis reportet. Quemadmodũ autem per lauare manus vel tingere pedes in sanguine necforum, in psalmis superioribus Hebraismus designat insignem victoriam: ita & per bibere sanguinẽ occisorum, vt Num. 23. dum de Israele loquitur Balaam. Ecce populus quasi leæna consurget, & quasi leo erigetur: non accubabit, donec deuoret prędam, & sanguinem occisorum bibat.

Alleluya.

ARGVMENTVM PSALMI CX.

Hymnus est hic Psalmus, quo Deum Propheta celebrat partim ab operibus eius. & potissimùm ijs quæ Israëli exhibuit, partim a præceptis eius, quæ populo suo beneficijs affecto seruãda tradidit. Et opera quidem Dei prædicat ob potentiã, æquitate, veritatẽ, & bonitatem in eis relucentem, dum, scilicet, mirabiliter suum populum ex Ægypto liberauit, in deserto pane cœlesti pauit, atque in terrã promissã introduxit. Præcepta verò eius a firmitate & æquitate cõmendat, ad quorũ obseruationem vt inducat, reuerendam diuini nominis sanctitatem memorat, sanctũq; Dei timorem, & salutarem prudentiam eius, qui quod intelligit, præstat opere, prædicat. In temporalibus autem illis beneficijs Israëli olim præstitis à Deo, intelligere debemus spiritum sanctum nos subducere ad considerationẽ spiritualium beneficiorum, quæ per Christũ consecuti sumus, per quem & a diaboli potestate redempti sumus, & viuificã escã in memoriã suorum mirabilium, qua in huius seculi deserto pascamur, accepimus, & hæreditatẽ gentiũ obtinuimus, dum Ecclesia Christi per vniuersum orbem dispersa est. Cùm enim hic dicitur: Escã dedit timentibus se: pro dictione, escam, Hebraice est, טרף tereph, quæ dictio etsi aliquoties simpliciter pro cibo accipiatur, propriè tamen carneum cibum significat, & carnem a feris dilaceratã, vt intelligamus illud propriè pertinere ad corpus Dominicum, quod a feris Iudæis crudeliter dilaceratũ nobis in escam propositũ est. Quæ etiã hic dicuntur de testamento æterno, testãtur satis ad Christũ hæc potissimùm pertinere. Est autem hic Psalmus tertius inter eos, qui iuxta ordinem alphabeti apud Hebræos compositus est. Verùm non, vt aliàs, capita solùm versuum a nouis literis incipiunt, sed & exordia singulorum hemistichiorum, & vniuscuiusque nouæ orationis, ad quem modum etiam sequens Psalmus conscriptus est.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Confitebor tibi Domine in toto corde meo: * in cõcilio iustorum & congregatione.*

NON tãtùm labiis, sed ex corde toto celebrabo te Domine: Psal. 110.
* idque palam in cœtu & congregatione iustorũ. Hi enim a
soli diuinas laudes audire percupiunt, & ex eis fructum percipiunt.

2 Magna opera Domini, † exquisita in omnes volũtates eius.

2 Vt autem laudem Dei canere incipiam: Ecce opera b
Domini modis omnibus sunt eximia, quæ si diligentiùs & religiosius peruestigata fuerint ab aliquo, faciunt ad explendum omnes voluntates & desideria eius. Inueniet enim in eis tantam potentiam, sapientiam, æquitatem & bonitatem, vt nihil penitus queat in eis desiderare, sed omnia sua vota longè superare agniturus sit. † Eadem Dei opera si quis seriò attenderit, plurimùm promouent hominem, & excitant ad perficiendum quicquid Deo gratum esse cognouerit.

*3 Confessio & magnificentia opus eius: * & iustitia eius manet in seculum seculi.*

3 Omnia opera Domini laude & honore sunt dignissima, celeberrima quoque ac magnifica, quodque non parua eius laus est, * iustitia eius permanet in æternum, omnia enim semper iustè facit, semperque in præstãdis suis promissis constans est.

4 Memoriam fecit mira-

4 Tam admiranda designauit pro salute suorũ, vt sempiterna sit futura c
apud

*bilium suorū misericors & miserator Dominus: * escā dedit timentibus se.*

apud homines memoria operum suorum tam mirabilium, ob quæ ipsum
meritò misericordē, ad benefaciendum propensum appellare decet, quā-
doquidē se talem declarauit in præclaris illis bonitatis suę facin-oribus.
* Inter quæ memoranda semper illius opera, hoc vnum vel maximè ad-
mirādum est, quòd cultoribus suis in desertu per quadraginta annos mi-
rabiliter suppeditauit cibum è cœlo.

*5 Memor erit in seculum testamenti sui: * virtutem operum suorum annunciabit populo suo.*

5 Quo quidem opere, sicut & alijs, declarauit satis se semper habiturū d
rationem fœderis sui, quod cum Abraham & semine eius iniit. * Opera
enim summæ fortitudinis exhibuit, & exhibendo nota fecit populo suo,
dum in signis & prodigijs magnis populum suum ex Ægypto liberauit, &
in desertum deduxit, atque gentes multas potenter exterminauit.

6 Vt det illis hæreditatem gentium: opera manuū eius veritas & iudicium.

6 Vt daret illis hæreditatem gentium, quas in illorum gratiam expule-
rat.* In quibus certè Dei operibus agnoscere cogimur opera potētiæ eius
fidei & æquitatis esse plenissima, dum & præstitit suis quæ olim patribus
promiserat & impiis gentibus debitam vltionem intulit.

*7 Fidelia omnia mandata eius. confirmata in seculum seculi: * facta in veritate & æquitate.*

7 Quemadmodum autem in operibus suis Dominus prædicandus: ita
& in suis præceptis. Omnia enim mandata eius firma sunt, summamq; in
se continet fidelitatem & æquitatem, confirmata sunt, vt in omne æuum
perdurent, nec aliquando humanorum præceptorum more rescindentur:
* decreta enim sunt ab eo summa cum iustitia & æquitate.

*8 Redemptionem misit Dominus populo suo: * mandauit in æternum testamentū suum.*

8 Liberationū è seruitute Ægyptiaca attulit Dominus populo suo: *ob
quam ei mandauit seruare in perpetuum pactum suum cum eis initum.

*9 Sanctum & terribile nomen eius, * initium sapientiæ timor Domini.*

9 Quod quidem meritò seruādum est, vel ob id quod sanctus sit, & ob
sanctitatem summā tremendus ac reuerendus Dominus, qui mādata sua
seruari præcepit: * huius autem timor ad quē mandata inducunt, nequa-
quā est sterilis, sed est principiū & radix veræ solidæque sapientiæ. Cùm
enim faciat semper attendere mandatis Domini, quæ omniū agendorum
rectissima sunt regula, docet etiā quid in omni re maximè fieri expediat

*10 Intellectus bonus omnibus facientibus eum: * laudatio eius manet in seculum seculi.*

10 Intelligentia horum bona est, vtilis & salutaris eis qui nō solùm in- e
telligunt, sed opere ipso præstāt quod intelligunt: * quicūque enim talis
fuerit laudem apud Deum & homines assequetur, perpetuò duraturam.

ANNOTATIONES.

a IN CONCILIO.] &c. Neque ex Græca dictione neque ex Hebręa cōstat, an cō silio scribendum sit an concilio, cum vtraque dictio vtrumque significet: ex sensu tamen & dictione sequenti patet magis per. c, scribendum Quemadmodum & Hieremiæ 15. Non sedi in concilio ludentium, vbi eadem est dictio.

b EXQVISITA, &c.] Relatiuū, eius, in nostra lectione, sicut in Gręcis, referendum videtur ad genitiuū Domini: & exponitur hæc pars à quibusdam in hoc sensu: Opera Domini sunt exquisitè & exacte facta iuxta omnes voluntates suas, quia, scilicet, omnia quæcūque voluit fecit. Euthymius verò sic interpretatur: Opera Domini exquisitè facta sunt, vt fideles ea opera aduertentes adimpleāt omnes volūtates & mādata Domini. Excitant enim Dei opera ad implēdū Dei præcepta, Hebræa autē pro, eius, habēt pluralē numerū, eorū, & vertūt quidā hoc modo: Exquisita omnibus volētibus ea: vt nomē substantiuū quod voluntatē significat, accipiatur pro nomine יִשׁ Inchoat hic est sensus: Quod opera Domini exquirātur & diligenter peruestigentur ab omnibus his quibus cōplacitū est in eis, quique ea amant. Alius verò vertit exquisita ad omnia beneplacita eorū. & interpretatur significari opera Dei huiusmodi esse, vt si exquisita fuerint ab aliquibus, faciant ad satisfaciendū omnibus eorū desiderijs: ita vt relatiuū, eorū, referatur ad id quod subaudiēdū est ad participiū, exquisita: atque in eundē modum etiam litera nostra accipi potest. Nescio enim si participium, exquisita, apud Hebræos accipi possit pro exquisitè factis.

c MEMORIAM, &c.] Hanc partem quidā etiā referunt ad sacramentum Eucharistię, quemadmodū partē sequentē, & memoriā accipiunt pro memoriali mirabilium operū, quæ pro nostra salute Christus edidit esse sacramētū corporis Domini, qui sensus verissimus quidē est & catholic⁹, verùm is nō est proprius scripturę sensus: nō enim est hic μνημόσυνον, quod memoriale significat, sed μνήμη memoria. Scotus autē paraphrans seruit & literali & mysticæ intelligētiæ atq; in eo includitur etiam prior ille sēs⁹. Nā per sacramētū corporis sui Christ⁹ effecit, ne vnq̄ memoria redemptionis nostrę perire possit. d

ANNVNTIABIT, &c.] Gręca habēt præteritum ἀνήγγειλε similiter & Hebręa. Vnde vertēdum potiùs erat Virtutem operum annunciauit vt daret illis, &c. e

INTELLECTVS &c.] Relatiuum, eum, nō potest referri ad timorē Domini, quā φόβος est masculini generis hic autē relatiuū positū est fœminini generis, scilicet, αὐτὴν quod refertur apud Græcos ad σύνεσιν. Hebræi autē habēt relatiuū plurale, facientibus ea. & refertur ad mādata Domini de quibus priùs dictū est, & est sens⁹: His qui faciūt Dei mādata est bona intelligētia, hoc est, rectè sapiūt tales, verèque prudentes sunt, vnde vidēdū num relatiuū αὐτὴν, apud Græcos referēdū sit ad διαθήκην. i. testamentū, quod Græcis etiā est fœmininum.

Alleluya.

Reuersionis Haggæi & Zachariæ.

ARGVMENTVM PSALMI CXI.

Quemadmodum superiori Psalmo Propheta Dominū commendauit ab operibus & præceptis eius, ita præsenti Psalmo virum commendat, qui præceptu Dei seruandu studet, prosequens id quod in superioris psalmi fine canere cæpit. Itaque canit fœlicitatem hominis Deum timentis, & proximis maximè egētibus benefacientis. id quod vnū ex præcipuis esse viri iusti operibus indicat. Fœlicitatem autem eius canit in semine, in operibus, in liberatione & securitate à malis, in memoria, stabilitate, exultatione: atq; ob hanc eius fœlicitatem impiū quēque iusti viri hostem ira & inuidia contabescendum: Porrò animaduertendum vatem hic, vt & alias ad literā cecinisse externā

sanctorum fœlicitatem, quæ omnibus Dei synceriter studiosis sanè ad hunc modum contingit, nisi ad sublimiora illos Dominus vocarit, nimirum vt sua in aduersis tolerantia mundo ostentent spes futuri seculi: Quas cum post Christum reuelatum magis proferri conueniat quam antea, plures quoque ad id hoc tēpore, quam priore, Deus delegit. His tamen vt nihil deesse potest verorum bonorum, ita externa ea bona, quæ Psalmus hic iusto promittit, commutata in bona spiritualia cumulatim accipiunt, summa gloria ac diuitijs spiritualibus à Deo donati. Quod autem in titulo legitur, reuersionis Aggæi & Zachariæ, cum Hebræa non habeant, nec pleraque Græca, adscititium habendum est, nec ad quid irrepserit consilare potest. Siquidem & Euthymius eius nullam facit mentione.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis eius volet nimis.

FOELIX est ille vir qui reueretur Dominum, non seruili quidem timore, sed sancto & filiali, qui, scilicet, multam habet complacentiam in mandatis eius, atque ad ea obseruanda omnem suam voluntatem adijcit. *Psal. 111.* a

*2 Potens in terra erit semē eius: *generatio rectorū benedicetur.*

2 Huius enim viri semen, siue carnale, siue spirituale, potēs erit in terra, quia numero, viribus & opibus præstans * iustorum enim posteritas ob paternam pietatem beneficiis afficietur à Deo.

*3 Gloria & diuitiæ in domo eius, *& iustitia eius manet in seculum seculi.*

3 Gloria apud Deum & homines, & cum gloria opes erunt in domo eius * iustitia eius non moritur simul cum ipso: verùm permanet in perpetuū b
semper laudata ab hominibus, & æternam apud Deum mercedem recipiens.

*4 Exortum est in tenebris lumen rectis, *misericors & miserator & iustus.*

4 Quòd si aduersitas aliqua inciderit, ipse Dominus, qui misericors est, miserator & iustus velut lux exorietur iustis, in tenebris illis calamitatum c
splendore suo & fauore tenebras illas depellens, aut iustorum animas ita confirmans, vt grauis non sit eis futura calamitas, *Ita enim omnino necesse est eum facere, cùm sit misericors, & miserator & iustus.

*5 Iucundus homo qui miseretur & commodat: disponit sermones suos in iudicio * quia in æternum nō commouebitur.*

5 Amabilis est & gratus Deo atque hominibus, is qui misericordia mouetur erga pauperes, & ex misericordiæ affectu mutuò dat indigentibus: qui deinde etiam iudiciū misericordiæ coniunxerit, ita vt omnia sua verba, rationesq; ac negotia dispēset cum iudicio & discretione, nec aliquid temerè vel dicat, vel agat: * Is etenim non mouebitur vnquam suo loco, * nam & in præsentis sæculi malis impiorumq; insidijs, Deo ipsum seruante fixus persistet, & post hanc vitā stabili à Deo fœlicitat donabitur.

*6 In memoria æterna erit iustus. * ab auditione mala non timebit.*

6 Huiusmodi vir iustus erit in memoria æterna, nō tantùm in vita, sed & post mortem celebris apud Deum & homines bonos, * cum audierit malum aliquod ingruere, nihil metuet sibi.

*7 Paratum cor eius sperare in Domino confirmatum est cor eius: *nō commouebitur donec despiciat inimicos suos.*

7 Cor enim eius constans est & firmum ad sperandum in Domino, perq; spem eam cor eius stabilitum est: *quare non conturbabitur timore cuiusquam, quin potiùs futurum est, vt tandem hostibus omnibus suis superior, quasi ex alto respiciat inimicos suos pati quę meruerunt, & quę quiuis videre optaret in hostibus suis.

*8 Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculū seculi, *cornu eius exaltabitur in gloria:*

8 Iustus quidem non thesaurizat nec colligit immodicas diuitias, sed in modum seminantis dispergit eas, liberaliterque expendit, nō in volupta- d
tes suas, sed in pauperum vsus. Verùm quamuis pecuniæ sic distributæ & dispersæ amittantur ei, & minuantur, iustitia tamē eius permanet in æternum, perpetuam laudem apud homines, & mercedem apud Deum obtinens *ipse etenim gloriosè admodum sublimabitur, ac potestas illius augebitur assiduè cum gloria.

*9 Peccator videbit & irascetur: dentibus suis fremet & tabescet: *desideriū peccatorum peribit.*

9 Impius videre cogetur hanc iusti exaltationem, atque ob eam indignabitur, cumque ore suo obstructo nihil iam habebit quod contra iustū loqui vel audeat, vel possit, dentibus suis præ ira & inuidia fremet & contabescet, suiipsius affectus carnifex sæuissimus: *frustrabuntur enim desiderio suo impij, iustorum optantes interitum & humiliationem. Atque hæc quidem quam dixi, iusti exaltatio cum impiorum confusione & inuidia frequēter etiam in hoc mundo obtingit, semper autem in futuro seculo.

ANNOTATIONES.

a IN MANDATIS, &c.] Hæc pars duobus modis superiori coniungi potest, scilicet, vt aut explicet quis sit qui timet Dominum, sicut indicat paraphrasis, vt repetatur relatiuum, qui. Aut, vt significetur primus fructus timoris Domini, videlicet quod per eū homo multùm amat Dei mandata, vt sit sensus: Talis in primis in mandatis Dei gaudebit & delectabitur, vt intelligit Euthymius.

b MISERICORS, &c.] Et hæc quoque pars dupliciter accipi potest, nimirum vt cum superiori cohæreat, & significetur ipsemet Dominus misericors & iustus esse lumē rectis corde. Aut vt per se & seorsum accipiatur & causam significet præcedētis partis, sicut in paraphrasi indicatur.

DISPONET, &c.] Legendum est per futurum, disponet. Nam & Hebræa futurum habent, & Græca οἰκονομήσει, dispēsabit. Porrò pro, sermones: dictio Hebraica etiam facta nonnunquam significat, & omnia negotia, vnde & verbum per factum nonnunquam in scripturis exponi debet. Similiter & Græca dictio λόγος, non sermonem, sed rationem ac negotium significat. c

DONEC, &c.] Verbum, despiciat, non debet hic accipi pro contemnere: verbum enim Hebraicum simpliciter videre significat, & Græcis est ἕως οὗ ἐπίδῃ ἐν τοῖς ἐχθροῖς, hoc est, donec videat super inimicos suos. Et despicio, Latinis propriè significat ex alto videre. Est autem oratio imperfecta, & modus loquendi quo frequenter Psalmista vtitur, subticens expressionem mali quod videndum est. d

Alleluya

Alleluya.

ARGVMENTVM PSALMI CXII.

Inuitat ad laudem Dei Propheta cultores eius, asserẽs eum & semper & vbique laudandum, tum ob celsitudinem eius summam, tum ob eius clementiam immensam: qua cum sit summus, humilium tamen etiam rationem habet, abiectos erigens, sterilesq; fœcundans. Porrò quod hîc dicitur de paupere sublimato ad solium gloriæ, vt in veteri testamento, adimpletum est in Dauide, Saule & alijs: ita & in nouo testamẽto in Apostolis, & omnibus quoque gentibus & peccatoribus, quos è peccatorum fœditate extractos subleuauit ad consortium Angelorum, Patriarcharum & Apostolorum. Similiter quod dicitur de sterili matre, donata à Deo prole multa, vt olim impletum est in Sara, Rebecca, atque Anna Samuëlis matre (è cuius cantico hæc desumpta sunt) ita nunc eximio modo præstitum est Gentium Ecclesiæ, quæ cùm olim sterilis fuerit, nũc multis filijs, quos Deo peperit, ac etiamnum parit, lætatur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini.

2 Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & vsque in sæculum.

3 A solis ortu vsque ad occasum laudabile nomen Domini.

*4 Excelsus super omnes gentes Dominus: * super cælos gloria eius,*

5 Quis sicut Dominus Deus noster qui in altis habitat, & humilia respicit in cælo & in terra?

6 Suscitans à terra inopem & de stercore erigens pauperem.

7 Vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.

8 Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem.

VOs qui estis serui Domini[a], eiusq; cultui vos mancipastis Psal. 112
laudate Dominum, laudate, inquam, celebre & sanctũ nomen Domini.
2 Celebretur nomen Domini laudibus ab hoc tempore
vsque in perpetuum.
3 Non enim tantùm omni tempore à vobis, sed & vbique terrarum ab a
omnibus gentibus, quæ sunt ab oriente vsque ad Occidẽtem, dignum est
laudibus extolli nomen Domini, quemadmodum & aliquãdo futurũ est.
4 Ipsius enim celsitudo extẽdit se non tantùm super Israëlem, sed etiam
super omnes gẽtes, cùm omnium creator sit & Dominus, nec tantùm extendit se super terrã, & inhabitantes eam, *sed & super cœlos gloria maiestatis eius eleuata est, cœlestia omnia implens & superans, atque Angelorum dignitatem longè post se relinquens.
5 Præterquam autem quod ob altissimam eius maiestatem ab omnibus
meritò celebrandus est etiam ob admirandam eius clementiam summæ
maiestati coniunctam suspiciendus est maximè. Quis est enim vel in dijs
gentium, vel in omnibus qui in cœlo sunt, aut in terra, qui aut in potẽtia, b
aut in clementia conferendus sit cum Deo nostro? Qui cùm in altissimis
cœlis suam delegerit habitationem tanquam omnium Dominus, tamen
etiam quarumcunque rerum quantumuis humilium & vilium curam habet in cœlo & in terra, eosq; maximè attẽdit, & benigno suo fauore prosequitur, qui humiliter de se sentiunt, siue in cœlo inter angelos, siue in
terra inter homines. Neque enim ipse potentium hominum more, aut
infirmarum rerum curam fastidit, aut superbis potiùs & potẽtibus elatis
delectatur, abiectos contemnens.
6 Ipse enim nonnunquam pauperem, dum quasi in puluere & maximis
sordibus iacere videtur, è sua paupertate, & contemptissimis sordibus erigit & euehit.
7 Ita vt sedere eum faciat cum primoribus, cum primoribus, inquam,
propositis populo Domini.
8 Ipse quoque sæpenumero facit mulierem ob sterilitatem suam despe- c
ctam & mœrentem, habitare in ampla familia: ita vt sit mater multorum
filiorum, de fertilitate sua gaudens.

ANNOTATIONES.

a LAVDATE PVERI.] Nomẽ pueri, nõ accipitur vt significet ætate paruulos, sed malitia hoc est, simplices & humiles. Vnde & dictio, puer, hoc loco accipi debet pro seruo, quomodo frequenter & in prophanis, & in sacris accipitur scripturis. Itaque Psalm 134. eandem sentẽtiam exprimit mutato partiũ ordine dum ait: Laudate nomen Domini, laudate serui Dominum.

b HVMILIA, &c.] Potest hæc pars dupliciter accipi pro diuersa acceptione dictionis humilia. Aut enim humilia dicũtur res humiles & viles, aut homines humiliter de se sentientes. Atque in hac acceptione eisdẽ penè verbis quæ hic legimus, postea dicitur: Excelsus Dominus, & humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Porrò Hebræa paulò diuersum habent sensum hunc, scilicet: Dominus exaltat se ad videndum ea quæ sunt in cœlo & in terra. Secũdùm quem sensum explicat hic propheta Dei bonitatẽ relucentem in eius prouidẽtia, cui sensui prior sensus literæ nostræ satis accedit.

c MATREM, &c.] Græca paulò aliter, nempe, μητέρα ἐπὶ τέκνοις matrem super vel de filiis lætantem.

Alleluya.

ARGVMENTVM PSALMI CXIII.

Principio canit Israelem ex Ægypto eductũ, à Deo electum in populum suum, & insignia aliquot miracula diuinæ potentiæ pro eo edita. Tum orat vt pro antiqua illa sua potentia & bonitate, populo suo propter nominis sui gloriam Dominus benefaciat, ope sua populum vindicans à gentium contumelijs, quò liberatus populus laudes ipsi

vero

vero Deo canere valeat,& manifeſtum fiat ipſum vnum eſſe Deum: idola autem gentium, nihili figmenta: quorum vilitatem,& a vero Deo diuerſitatem, ſimiliter & diſtinctionem ,quæ eſt inter cultores veri Dei,& cultores idolorum, pulchre depingit.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 In exitu Iſraël de Ægypto, domus Iacob de populo barbaro.
2 Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius.
** Iſrael poteſtas eius.*
3 Mare vidit,& fugit, Iordanis conuerſus eſt retrorſum.
4 Montes exaltauerunt vt arietes: & colles ſicut agni ouium.*
5 Quid eſt tibi mare quòd fugiſti,& tu Iordanis, quia conuerſus es retrorſum.
6 Montes exultaſtis ſicut arietes, & colles ſicut agni ouium?
7 A facie Domini mota eſt terra, a facie Dei Iacob.
*8 Qui conuertit petram in ſtagna aquarum, * & rupem in fontes aquarum.*
9 Non nobis Domine, non nobis:
** ſed nomini tuo da gloriã.*
10 Super miſericordia tua & veritate tua:
** nequando dicant gentes, vbi eſt Deus eorum?*
*11 Deus autẽ noſter in cœlo * omnia quæcunque voluit fecit.*
12 Simulacra gentium, argentum & aurum:
** opera manuum hominum.*
13 Os habent,& non loquẽtur: oculos habent & non videbunt.*
14 Aures habent, & non audient: nares habent & nõ odorabunt:*
*15 Manus habent & nõ palpabunt, pedes habent & nõ ambulabunt: * non clamabunt in gutture ſuo.*
16 Similes illis fiant qui faciũt ea: & omnes qui confidunt in eis.*
*17 Domus Iſraël ſperauit in Domino: * adiutor eorum*

CVM egrederetur Iſraëliticus populus de Ægypto, & po- Pſal.113.
ſteri Iacob relinquerent populum alienæ linguæ, Deum a
Deique legem non agnoſcentem:
2 Tunc ipſe Iudaicus populos, factus eſt populus ſan- b
ctus Dei, quem, ſcilicet, ſibi Deus ſanctificauerat, è pro-
phana & barbara gente eductum, * Tunc Iſraël factus eſt Deo populus,
in quem præ cæteris nationibus peculiariùs regnaret & dominaretur poſt
quam à graui Ægyptiorum tyrannide eos aſſeruerat.
3 Tum ipſum mare rubrum, quaſi præſentiam diuini numinis in Iſraël c
ſenſiſſet, atque ob eam perterritum fugiſſet, mox ſectum eſt, aquis hinc il
linc delabentibus:* ſimiliter & Iordanis poſtea in gratia illorum conuer
ſus eſt retrorſum, aquis contra naturam redeuntibus ad locum originis e
ſuæ, quaſi ſi fugiſſent perterritæ.
4 Simili miraculo etiam montana Sinai, cùm in ea Dominus ſuam le-
gem daturus deſcendiſſet, à præſentia Dei ita tremebãt & agitabantur, vt
ſubſilire viderentur ſicut arietes currentes,* & colles Sinai, ſicut agni o-
uium exilire videbantur ob concuſſionem eorum.
5 Verùm quid accidit tibi ô mare, quòd fugere videbaris? tibique, ô Ior-
danis, quòd receperis te retrorſum?
6 Et vobis montibus quid quæſo fuit, quod ſubſilire viſi ſitis ſicut arie-
tes, quodque vos colles ſicut agni laſciuientes, exilire videbamini?
7 Dicam veſtro nomine quid in cauſa fuerit. Propter præſentiam Do-
mini commota & agitata fuit terra, propter præſentiam, inquã, eius Dei,
quem coluit Patriarcha Iacob,& poſt eum poſteri eius colendum ſuſce-
perunt. Atque ob eiuſdem præſentiam & aquæ diuiſæ ſunt, vt eſt terræ ſi-
mul & maris Dominus.
8 Qui ſemel atque iterum in deſerto à naturali ſua duritie & ſiccitate
lapidem ita commutauit, vt è petra effluxerint aquæ maxima copia:* & è
rupe aquæ largiſſimæ eruperint.
9 Simili virtutis tuæ declaratione te Domine præcamur, vt & nunc ab
hoſtibus noſtris nos vindices, non noſtram hac in re optãtes gloriam, nõ
noſtram, inquam, optantes gloriam, * ſed vt teipſum, nomenque tuum,
cui ſoli omnis gloria debetur, glorioſum facias.
10 Idque per miſericordiam nobis exhibitam,& veritatem promiſſorũ
tuorum erga nos ſeruatam,* ne ampliùs impij qui nos affligunt, expro-
brando nobis cum iniuria nominis tui dicere valeant: vbi nunc eſt Deus
eorum? Cum enim nullum in terris ſimulachrũ tui colamus, niſi inſigni
potentiæ tuæ effectu te eſſe declaraueris, clamabunt quẽ colimus Deum
nuſquam conſiſtere.
11 Verùm illi vt volunt rideant nos, quaſi nuſquam ſit Deus noſter qui
in terris nuſquam vt idola eorum, videtur. Certum enim habemus, Deũ
noſtrum in cœlo peculiariter habitare tanquam vniuerſorum Dominum,
* & eius eſſe potentiæ, vt quicquid illi vnquam libuerit facere, fecerit.
12 Simulachra autem gentium, quæ pro dijs colũt, nihil quàm argentũ
ſunt & aurum:* opera hominum manu facta, ita vt in eis nihil ſit alicu-
ius momenti præter materiam, & ingenium artificum, res planè materia
les, anima, ſpirituque carentes, non à natura productæ, ſed quod inferius
eſt, mera figmenta artis humanæ, atque ob id longè ignobiliora illis à
quibus coluntur.
13 Itaque neque vox, neque ſenſus, neque motus illis ineſt: oris enim
formam habent, verùm eo loqui non poſſunt:* oculos habent, ſed tales
quibus nihil videre poſſint.
14 Aures habent, ſed quibus nihil audiãt:* nares, quibus nihil olfaciãt.
15 Manus etiam, ſed quibus palpare nequeunt: pedes, quibus incedere
non valeant:* guttur, quo nullum ſonum edere poſſint.
16 Dignum ſane eſt vt his ſimiles fiant & qui ea faciunt,* & quotquot
ſpẽ ſuam ponunt in eis, vt, ſcilicet, etiam ipſi, quaſi meri trunci, omni ſen
ſu homine digno ſint deſtituti: oculos habentes & aures, nec tamẽ quod
verum eſt videntes, & audientes: ſintque & ipſi infirmi & impotentes,
quemadmodum nullas habent à quibus opem expectant.
17 Lõgè ſecus ſe habet Deus noſter,& hi qui colunt eũ. Poſteritas enim
Iacob ſpem ſuam repoſuit in Domino cœli, nec fruſtra id fecit:* nam

factus

& protector eorum est.
18 Domus Aaron sperauit in Domino: adiutor eorum & protector est.*
19 Qui timent Dominũ sperauerunt in Domino: adiutor eorum & protector eorũ est.*
20 Dominus memor fuit nostri, & benedicit nobis.
21 Benedixit domui Israel Benedixit domui Aaron.
22 Benedicit omnibus qui timent dominum pusillis cum maioribus.
23 Adijciat Dominus super vos super vos, & super filios vestros.*
24 Benedicti vos à Domino, qui fecit cœlum & terram.
25 Cœlũ cœli Domino terram autem dedit filijs hominum.*
26 Non mortui laudabunt te Domine:* neque omnes qui descendũt in infernum.*
27 Sed nos qui viuimus benedicemus Domino, ex hoc nunc & vsque in seculum:

factus est eis adiutor & protector, opem eis ferens ad consequendũ quæ desiderabant, eosq; veluti scuto quodam ab omni malorum impetu protegens,

18 Familia Aaron sperauit in Domino, * & ipse vicissim factus est adiutor eorum & protector.

19 Atque in vniuersum quotquot reuerenter colunt Dominum, etiã qui ex gentibus Israeli coniuncti sunt, sperauerunt in Domino: * & ipse factus eorum tum adiutor ad consequendum bonum, tum protector ad euadendum malum.

20 Dominus semper habuit rationem nostri, & benefecit nobis.

21 Benefecit posteritati Iacob, benefecit familiæ Aaron.

22 Benefecit omnibus qui reuerenter colunt eum, siue parui fuerint, siue magni; non enim est personarum acceptio apud Deum.

23 Opto autem, quod & futurum certò confido vt ad antiquam suã beneficentiam, qua hactenus vos prosecutus est, adiiciat etiam vt posthac vobis benefaciat, * vobis inquam & filiis vestris.

24 Vos sitis, quibus vt hactenus, semper benefaciat Dominus ille, qui creauit cœlum & terram.

25 Inter cœlum autem & terram, quæ vtraque idem cre[au]it hoc int[ere]st quod cœlum quidem, & maxime supremum cœlorum omnium Domino, deputatum sit. Vt illud peculiariter eum ostensione gloriæ suæ inhabitet, ibiq; suos immortalitatis suæ participes faciat: terrã autem de[dit] hominibus, vt in ea vitam, quam ab Adam acceperunt, hoc est, mortalem degerent, atque in ea dominium obtinerent, quemadmodum ipse in cœlo. d

26 In hac autem terra mortui non laudabunt te Domine: * neque omnes qui per mortem descendunt in inferiorem terræ locum.

27 Sed nos qui viuimus vitam hãc corporalem, laudabimus Dominum in hac terra, ex hoc tempore v[s]que in [fi]nem vitæ no[stræ], & vsque in consummationem sæculi. Proinde tum quia terram hominibus possidendam tradidisti, tum vt sint in terra, qui nomen tuum apud viuos celebrent, ne quæso nos cultores tuos è terra impiorum violentia ante tempus tolli sinas: multo autem magis ab æterna nos morte & damnatione, in qua te nemo laudabit, præserua, atque hic quid[em] in vita spiritus, postea autem æterna tecum vita viuere dona, quò & in hoc tempore, & in æternum te, vt dignum est, laudare possimus. e

ANNOTATIONES

a DOMVS, &c.] Dictio domus, non nominatiui, sed genitiui casus est construenda cum, in exit[u], id quod apertius Græca docent, οἴκου Ἰακώβ.

b FACTA, &c.] Nomen, Iudæa, propriè significat eam terrã, quam inhabitauit tribus Iuda, aut etiam totus populus Israeliticus. Proinde intelligunt quidam hanc terram factam sanctificationem eius, eò quòd hanc terram sibi Deus sanctificauit, vt in ea nomẽ suum coleretur. Verùm Hebraica dictio magis significat ipsam tribum Iuda. Est enim hic יהודה Iehuda, quod vertere solent Iuda. Per tribum autem Iuda hic intelligũt designari totum populum Israeliticum, vt aliquãdo per Ephraim & Ioseph. Alij spiritualiter intelligũt tribum Iuda factam sanctificatione Dei, q eam Deus sibi delegit, vt in ea regale soliũ constitueret, propterea quòd vedi[t] Hebræis, hi c[iu]ibus prima ingressa sit mare rubrũ.

c MONTES, &c.] Non [ha]b[et] verbum exultare gaudium & lætitiam, sed tardo [e]xitionem. Loquitur enim de montanis Sinai, de quorum subitatione legitur, Exod. 19 nam pro eo quod nos legimus, erátque omnis mons terribilis valde, Hebræi habent & omnis mons valde tremebat, [vt] agi[t]a[b]atur & commouebatur. Dicit autem montes & colles, quod in varias partes mons Sinai diuisus sit. Est enim in eo & mons Oreb.

d BENEDICTI, &c.] Græca & Hebræa non habẽt præpositionem, à, sed per datiuum habent: Benedicti vos Domino, quomodo & Augustinus legit quam puto esse veriorem lectionem.

e NOS QVI, &c.] Græca & Hebræa habẽt futurum tempus, sic enim est Græce εὐλογήσομεν κύριον, benedicemus Dominum.

Alleluya.

ARGVMENTVM PSALMI CXIIII.

Præsens Psalmus carmen est gratulatorium Dauidis de ope Dei qua euasit ex angustia aliqua summa, & periculo mortis, quale inciderat cum à Saule exercitu cinctus esset, aut cum coram Achis se insanum simularet. Itaque memorat angustiam in qua fuerat, suamq; tunc fusam ad Deum orationem, ac mox Dei opem præsentem adfuisse, ob cuius expertam bonitatem se addicit dilectioni Dei, studioq; placendi illi. Est autem præsens Psalmus, quoad principium, similis principio Psalmi 17. quo ad finem autem, similis fini Psalmi 5.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Dilexi quoniã exaudiuit Dominus vocem orationis meæ.
2 Quia inclinauit aurem suã mihi: & in diebus meis inuocabo.*

DILECTIONIS affectum totum iam in Domino constitui, firmumq; in ipsum amorem concepi, eò quòd exaudierit vocem orationis meæ. Psal. 114

2 Quódque se mihi ad exaudiendum facilem præbuit: * propter quod omnibus diebus vitæ meæ clamoribus meis te[rr]eram ad ipsum.

3 Circundederunt me dolores mortis, * *& pericula inferni inuenerunt me.*
3 Cinxerunt enim me, totumq; occupauerunt dolores mortiferi * & præsentissima pericula mortis apprehenderunt me.

4 Tribulationem & dolorem inueni: & nomen Domini inuocaui.
4 Incideram in afflictionem & anxietatem: sicq; in summa rerum mearũ desperatione constitutus auxilium Domini implorabam, dicens.

5 O Domine libera animã meam: * *misericors Dominus & iustus, & Deus noster miseretur.*
5 Obsecro Domine libera animã meam à præsentis mortis discrimine: * Et sanè ob expertam tum mox ipsius misericordiã & veritatem exclamare modò debeo, Dominum misericordẽ esse & iustum. Ipse enim Deus noster miseris & afflictis miseretur quemadmodum promisit.

6 Custodiens paruulos Dominus: * *humiliatus sum, & liberauit me.*
6 Custos est Dominus simplicium, qui posita cuncta carnis vafricie sese totos diuinæ prouidentię committunt, eosumq; qui per se sapere nõ possunt: * quum enim affligerer grauissimè, & consilij expers essem, ipse saluauit me.

7 Conuerte animam meam in requiem tuam.
** quia Dominus benefecit tibi.*
7 Proinde tu, ô anima mea, quę in periculis mortis constituta summè affictabaris, & angustiarum procellis iactabaris, nunc recipe te à tua perturbatione, atque redi ad veterem tuam tranquillitatem, atque in ipso Deo tuo securus quiesce, * Dominus enim benefecit tibi.

8 Quia eripuit animã meã de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu.
8 Liberauit enim à morte animam meam, nec hoc solùm, sed & oculos meos à fletu, pedesq; meos à lapsu: ne leue quidem passus mihi obuenire incommodum.

9 Placebo Domino in regione viuorum:
9 Propter quod ego iam liberatus è regione mortuorũ, inter quos pene constitutus eram, studebo omnibus viribus placere Domino inter viuos, nomen eius & vita & voce apud eos sanctificans.

ANNOTATIONES.

PLACEBO, &c. Græca habent εὐαρεστήσω ἐνώπιον κυρίου. quod dupliciter accipi potest Primùm vt sit sensus: Delectabor coram Domino, quomodo Euthymius interpretatur, Est enim εὐαρεστεῖν, hilariter affectum esse placideq; se habere. Secundò, vt sit sensus quem noster interpres vertit, nam & hoc dictio Græca significat. Porrò secundum sensum magis esse prophetæ docent Hebræa, quæ habent: Ambulabo coram Domino. Est autem ambulare coram Domino Hebraica phrasi, studere Domino placere. In hoc enim sensu dictum est Abrahæ: Ambula coram me & esto perfectus. Proinde Hebraicam phrasim doctè interpres vertit, dicendo: Placebo Domino.

Alleluya.

ARGVMENTVM PSALMI CXV.

Præsens Psalmus est continuatio eorum quæ præcedens continet. Vnde & apud Hebræos in vnũ cum præcedenti connectitur. Itaque præter ea quæ ob consequutam à Deo salutem superiori Psalmo promiserat, hic pro eadem se publicè persoluturum vota sua sacrificiaq; laudis pollicetur. Non male autem quidam hunc Psalmum in sensu mystico accipiunt, vt sit vox cuiuscunque martyris, fidem cordis palam profitentis, seq; pro beneficijs Christi etiã ad mortis & passionis calicem cum Christo gustandum exhibentis. Siquidem Paul. 2. ad Cor. 4. principium huius Psalmi sibi applicat, omnibusq; qui mortem non reformidantes pro Christo suscipere quod corde credebant: ore confitebantur. Conuenientiùs tamen accipitur in mystico sensu, vt sit vox cuiuscunque fidelis, qui pro percepta per Christum liberatione à morte alijsq; beneficijs sacrificium gratiarum actionis se oblaturum in Ecclesia pollicetur: & speciatim illud quod in altari sub speciebus panis & vini offerendum nobis, in memoriam Passionis suæ, qua redempti sumus, instituit Christus. In sacra enim mensa salutiferum illum Dominici sanguinis calicem & offerimus & accipimus, in gratiarum actionem liberationis nostræ per illum præstita: quemadmodum olim apud Iudæos gratulatoria conuiuia cum sacrificijs pacificorum coram Deo celebrabantur, cum solennes Deo pro insignibus quibusdam beneficijs gratias agerent.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Credidi propter quod locutus sum.
** ego autẽ humiliatus sum nimis.*
FIRMAM quidem habui promissorum Dei fidem, certò mihi persuadens Deum omnia circa me perfecturum, quæ per Samuëlem pollicitus fuerat, atque ob id etiam confidenter de hac Dei erga me benignitate loquebar apud meos, palàm id ore prædicans quod corde credidi. * Verùm post factas mihi insignes illas pollicitationes, contigit vt affligerer vehementer, & periclitarer grauissimè. a b

2 Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax.
2 Itaque tum præ nimio metu vix bene compos mentis sic apud me præcipitanti iudicio cogitaui: mendax est omnis homo. Ecce enim promiserat tibi Samuël, vt ei videbatur, ex iussu Dei, regnum Israëlis: iam autem peribis hîc miser, priusquam vel vmbram regni consequutus sis.

3 Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?
3 Cùm autem ex tãto periculo (quod in summam animi desperationẽ & diffidẽtiam me perduxerat) modò me Deus liberauerit, quid est quod rependere valeam Domino pro tam multis ac varijs quæ in me cõtulit beneficiis?

** Calicem salutaris accipiã.*
4 Sanè etsi vicem rependere dignam non possim, tamen in signũ gratiarum actionis, celebrãs coram Deo cum sacrificij oblatione gratulatoriũ conuiuium, accipiam manibus meis calicem salutis, hoc est, quem in cele- c
bri

** & nomen Domini inuocabo.*

bri memoria perceptæ à Deo salutis & Deo offeram,& coram ipso lætus bibam: * simulque nomen Domini inuocabo , auxilium eius mihi semper adfore precaturus, quemadmodum iam adfuit.

*5 Vota mea Domino reddam coram omni populo eius: * † pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.*

5 Quæ voui Domino in tribulatione mea,persoluam ei in præsentia totius populi eius, * idque ob id,quod vt in meipso experientia didici,ma- d
gnifica apud ipsum mors suorum qui bonitati student,adeò vt nō temerè eam patiatur ipsis ab impiis inferri, quin potiùs pro ea auertenda designet frequenter admiranda & magna. † Et si quando Dei gloria exegerit iustos mori in Dei causa , adeò pretiosa est eorum mors coram Deo, vt non solùm in præsenti seculo eorum famā celebrem faciat,sed multò magis æterna fœlicitate & vita compenset in cœlis.

6 O Domine quia ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

6 Meritò itaque mihi exclamare cōfitendo licet:Eia mi Domine, verè e
ita est quod ego sum seruus tuus.Ego,inquam, seruus tuus, nec simpliciter seruus, sed etiā verna ac natiuus tibi seruus, vtpote filius humilis ancillæ tuæ matris meę. Talem enim me tibi haberi satis tua ope declarasti, talē & me tibi exhibere,totumq; me tibi deuinctū agnoscere necesse est. f

*7 Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis: * & nomen Domini inuocabo.*

7 Dirupisti enim vincula mea,quibus necessitati mortis illigatus eram mortisque imminentis necessitati exemisti , propter quod tibi offeram sacrificium laudis, * nec desinam vnquam auxilium Domini implorare, in omni mea necessitate ad ipsum fugiens.

8 Vota mea Domino reddā in conspectu omnis populi eius, in atrijs domus Domini in medio tui Hierusalem.

8 Vota mea Domino persoluam palàm in præsentia totius populi eius, in atriis domus Domini, intra te, ô Hierusalem, in qua locum Deus delegit vnicè.

ANNOTATIONES.

a CREDIDI, &c.] Pro eo quod habemus, propter quod & Græci habent διὸ, & Hebræi habent dictionem כי ki, quæ propriè significat quoniam,vel quia. Vnde Hebræi intelligunt sensum esse : Credidi quia vel quod loquar. Septuaginta tamē eam dictionē verterunt per διὸ, id est,propter quod, quod & Paulus secutus est: sæpe enim sic dictio hæc apud Hebræos accipitur. Vnde Campensis Psalm 101. quod nos legimus:quia cinerem tanquam panem manducabam paraphrasticè reddit : Quare cibus meus non sapuit magis mihi, quàm si cinerem comedissem. Idem alibi similiter. Caietanus intelligit dictionem, quia, præconstruendam ante verbum,credidi,vt sit sensus : quia credidi locutus sum, ad quem modum ordinat & versum primum præcedentis Psalmi:quoniam diligo,ideo exaudiet,&c.

b EGO, &c.] Dupliciter hic versus intelligitur. Primò vt intelligatur Dauid dixisse omnem hominē esse mendacem, ad reprimendā propriam diffidentiā, vt sit sensus:cùm essem in magna trepidatione cōstitutus:& via apud me essem , iámque diffidentiæ cogitationem caro suggereret,dixi apud me:omnis quidem homo mentiri potest:verùm Deus, qui mihi regnum promisit, nequaquam mentiri potest. Proinde ô anima mea persiste in priori tua fiducia: Et videri potest hunc locum sic Paulū intellexisse eò quòd ad Rom.3. citās hunc illud.Omnis homo mendax,adiecit, Deus autem verax Secundò,intelligitur hic locus , vt eo significet Propheta cogitationes diffidentiæ, quam passus erat in sua angustia, atque hic sensus magis videtur esse Prophetæ , magisque cōuenit cum eo loco Psal 30. Ego dixi in excessu mentis meæ, proiectus sum à facie oculorum tuorū. Porrò nomen,excessus, & hoc loco & illo non accipi pro laudabili illa mentis ecstasi (qua mens à terrenis abstracta subleuatur ad diuinorum contemplationem) Hebræa dictio apertè docet , quæ festinationem propterè & trepidationem significat. Sed & Græca dictio ἐκστάσει propterè stuporem & alienationem illam significat, quæ ex nimio timore vel gaudio accidit:quanquam & pro laudabili illa alienatione Dionysius vsurpet.

c CALICEM,&c.] Per calicem salutis,ad literam intelligitur poculum,quod in conuiuio gratulatorio coram Deo apud Iudæos bibi cum lætitia solebat. Vnde patet quis huius loci sit certior sensus mysticus:nempe, quod per calicem salutaris intelligi debet calix sanguinis Domini,qui in memoriam liberationis nostræ a fidelibus cum lætitia spirituali sumitur, potiùs quam calix passionis, quem exemplo Christi martyres degustarunt. Conuiuia enim gratulatoria Iudæorum , typi quidam erant & vmbræ mensæ nostræ sacræ:noster autem calix veriùs dicitur calix salutis, quam Iudæorum. Illorū enim solùm ob id dicebatur calix salutis , quòd in memoriam salutis sumeretur:noster vero non solùm quia in memoriam salutis accipitur, sed quia etiam salutis nos participes fecit.Porrò pro verbo,accipiam,dictio Hebraica significat etiam leuare & tollere. Vnde aliqui vertunt:Calicem leuabo in altum, scilicet, quod sensui mystico etiam optimè quadrat.Itaque quod nos habemus,accipiam,rectè intelligitur,accipiam ad offerendum & sumendum : Alioqui non rectè videtur hic versus respondere superiori quæstioni,qua quærebatur, Quid retribuam Domino?

d PRETIOSA,&c. Hæc pars ferè sic intelligitur, vt mors sanctorum pretiosa dicatur apud Deum , quia magnam habet remunerationem mors pro Deo suscepta. Verùm hic sensus etsi verissimus & bene conueniēs sensui mystico, dum hic Psal martyribus tribuunt,non conuenit sensui literali , sed phrasi Hebraica dicitur mors sanctorum pretiosa apud Deum , quia eam tam magni facit, vt non temerè eam sinat inferri ab impiis sanctos persequentibus. Quo modo loquendi & Saul dicit Dauid 1 Reg 26 Nequaquam vltra tibi malefaciam,eò quòd pretiosa fuerit anima mea in oculis tuis, & Psal.71. pro eo quod nos habemus : Et honorabile nomen eorum coram illo Hebræi habent, Et pretiosus sanguis eorum coram illo Atque hic quidem sensus optimè conuenit sensui mystico , secundum quem per calicem salutis intelligitur calix sanguinis Domini: Hic enim cum gratiarum actione offerri & sumi debet eò quòd mors omnium sanctorum & electorum Dei tanti habita sit ab eo, vt pro ea auertenda filium suum vnigenitum in hunc mundum miserit , & pro nobis in cruce mori voluerit. Quemadmodum mortem corporalem Dauidis tanti fecerat Deus,vt ne illam Dauid incideret Philisthæos irruere fecerit in terram Iudaicam, quò vel sic à Dauide obsesso Saul recedere cogeretur.

e O DOMINE,&c.] Pro dictione, ô apud Hebræos est אנה anna,quæ hoc loco non est obsecrantis interiectio,vt superiori Psal sed confitentis,vel secundùm aliquos,amantis,vt respondeat nostræ interiectioni,amabo. Vnde habet Campensis:Meritò te amo benignissime Domine. Coniunctio autem,quia, accipi debet quo ad sensum superfluere : quemadmodum & in Psal. 117. cum dicitur,in nomine Domini,quia vltus sum in eos: vnde Græca nec hîc,nec ibi hanc coniunctionē habent. Aut accipienda est,vt sit particula affirmandi , nisi quis velit hunc versum coniungere cum sequenti , hoc modo:Quia ego sum seruus, ideo dirupisti vincula mea.

f NOMEN DOMINI INVOCABO.] Communiter nomen Domini inuocare accipitur, vt sit implorare à Deo opem & auxilium, nam gratiarum actioni ob accepta beneficia,iungenda est oratio pro accipiendis. Hebræa tamen dictio non solùm verti potest per inuocare,sed etiam per prædicare,vt significet Propheta, se prædicaturum nomen Domini , quod magis conuenit his, quibus in isto Psal.iungitur hæc oratio:Calicem salutaris accipiam, & tibi sacrificabo hostiam laudis Proinde magis conueniret apud nos , inuocare nomen Domini, accipere, pro prædicare illud, sicut accipitur in 3.versu cantici Moy : quod est Deuter.32.

y

Alleluya.

ARGVMENTVM PSALMI CXVI.

Inuitat Propheta ad laudandum Deum omnes gentes propter magnitudinem & perpetuitatem miſericordiæ, & veritatis eius erga ſuos. In eo autem quòd non tantum Iudæos, ſed & omnes populos ad communem Dei laudem vocat, vaticinatus eſt ad vniuerſas gentes ſalutem a Iudæis peruenturam. Vnde & Paulus ad probandum gentes quoque per Chriſtum fuiſſe Deo adducendas, citauit huius Pſalmi teſtimonium ad Rom. 15. Proinde non tantùm loquitur Propheta de miſericordia & veritate Dei Iudæis exhibita, ſed multò magis de ea quæ per Chriſtum erat toti humano generi exhibenda: quæ cùm auctior ſit quam quæ veteri populo præſtita fuit, & omnibus ſit gentibus communis, omnibus item laudandi Deum iuſtiſſima eſt materia.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Laudate Dominum omnes gentes,
** laudate eum omnes populi.*
2 Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius:
** & veritas Domini manet in æternum.*

VNIVERSÆ gentes, abiecto idolorum cultu nobiſcum Pſal. 116.
laudate Dominum: * laudibus extollite eum quotquot a
vſquam eſtis populi.
2 Illius enim miſericordia admodum fortis & valida
facta eſt ſuper nos, effuſa ſuper nos valde liberaliter, & ita
ſuper nos conſtabilita, vt nunquam ſit auferenda à nobis, * ſed & illius
in præſtandis promiſſis veracitas duratura eſt perpetuò. Ob hanc igitur
ipſius in nos populum eius copioſè effuſam & confirmatam benignitatem, omnino & decens, & expediens omnibus vobis gentibus, vt idolis reiectis, vnum nobiſcum Deum laudetis: multò autem magis ob eam benignitatem, quam nouiſſimis diebus per Meſſiam longè copioſiùs toti humano generi exhibebit, dum illius bonitas à nobis Iudæis ad omnes dimanabit: quæ vt omnibus erit gentibus communis: ita & omnibus iuſtior laudandi eum occaſio.

ANNOTATIONES.

a CONFIRMATA EST MISERICORDIA EIVS SVPER NOS.] Dupliciter accipi poteſt quod dicitur miſericordia Dei confirmata, ſiue quia ſtabilita eſt, ſiue quia fortis facta eſt, hoc eſt, prævalida & magna. Atque hunc poſteriorem ſenſum magis Hebræa exigunt: ſimiliter & Græca, quæ habent *ἐκραταιώθη*, hoc eſt, confortata eſt. Porrò pronomen nos, ad literam demonſtrare videtur Iudæos: quemadmodum enim in Pſal. 97. & 95. ob ſalutem Iudaico populo præſtitam omnes gentes ad laudem Dei inuitantur, vt Dei bonitate in eum populum conſpecta, relictis idolis ad veri Dei cultum conuerterentur, ita & hîc. Verùm quoniam benignitas illa Dei, quam exhibuit ſub Dauide veteri populo, vmbra quædam erat illius miſericordiæ quæ ſub Chriſto exhibenda erat toti humano generi, nihil dubium quin ad illam potiſſimùm Propheta reſpexerit in his Pſalmis, & ob id omnes gentes ad laudem Dei inuitarit, vaticinans omnes gentes Deum aliquando agnituras & laudaturas.

Alleluya.

ARGVMENTVM PSALMI CXVII.

Præſentem Pſalmum Propheta cecinit, vel cùm ab vniuerſo Iſraële inauguratus eſt in Hebron: vel cùm ſolenni illa pompa arcam fœderis in montem Sion introduxit, celebrem enim fuiſſe diem, ac maximam populi frequentiam cùm cantatus eſt, ipſa Pſalmi verba abunde teſtantur. Fuiſſe autem diem illum, quo arca in Sion introducebatur, ex eo videtur, quod dicitur de ingreſſu per portas iuſtitiæ, & de die ſolenni cum ſacrificiorum oblatione celebrando. Continet autem hic hymnus, vſque ad verſum viceſimum-primum, gratulationem Dauidis, qua defunctus iam omnibus malis ſuis, & in regem totius Iſraëlis euectus publicè Dei in ſe bonitatem magno ſtudio celebrauit: & ad prædicandum Deum alios inuitauit: tum ſequentibus quatuor verſibus complectitur applauſum populi de regno Dauidis, atque acclamationem, qua regi ſuo populus acclamabat bene ei precatus. Deinde verò duobus verſibus ſequentibus ſacerdotum vocem populo bene precantium, & ad celebrandum ſolennitatem adhortantium: Poſtremis autem tribus rurſus Dauidis gratiarum actionem & ad laudandum Deum inuitationem, à qua cœperat. Porrò in his omnibus Dauid Chriſti imaginem geſſit, propter quod ex inſtinctu certè ſpiritus ſancti eadem acclamatione illa, qua Dauidi populum acclamaſſe hic canitur, à populo acclamatum eſt Chriſto, tanquam regi ſuo, cùm Hieruſalem aſina inſidens, ſolenni pompa introduceretur. Et Chriſtus ipſe, de ſe apud Iudæos dictum interpretatur illud: Lapidem quem reprobauerunt, &c. Matth 22. Marci 12. Luce 20. Similiter & Petrus Actuum 4. & ſecundo capite epiſtolæ ſuæ prioris. Paulus quoque ad Epheſios 2. dum Chriſtum ſummum angularem lapidem appellat. Sed & ante hos omnes Iſaias ipſe de Meſſia præcipuè dictum eſſe, quod hic dicitur de lapide facto in caput anguli, oſtendit ſuo cap. 28. vocans eum lapidem angularem. Proinde ſecundùm myſticum ſenſum Pſalmus iſte, vox eſt partim Chriſti iam reſuſcitati a morte, & in regnum ſublati, Epheſ. 2. *atque ob id Deo patri gratias agentis: partim fidelium, Chriſti regno congratulantium. cui quidam huius Pſalmi longè veriùs competunt quàm Dauidi, vt est illud. Non moriar, ſed viuam. Qui veluti angularis lapis in vnam Eccleſiam coniunxit Iudæos & Gentes, quemadmodum per Dauidem Regem decem tribus diuiſa à tribu Iuda, eidem coniuncta ſunt vt iam eſſet populus vnius regni.*

PARA-

1 Confitemini Domino quoniam bonus,
** quoniam in seculum misericordia eius.*
2 Dicat nunc domus Israël quoniam bonus:
** quoniam in seculum misericordia eius.*
3 Dicat nunc Aaron,
** quoniam in seculum misericordia eius.*
*4 Dicant nunc qui timent Dominum: * quoniam in seculum misericordia eius.*
5 De tribulatione inuocaui Dominum:
** & exaudiuit me in latitudine Dominus.*
6 Dominus mihi adiutor,
** non timebo quid faciat mihi homo.*
7 Dominus mihi adiutor,
** & ego despiciam inimicos meos.*
8 Bonum est confidere in Domino, quàm confidere in homine.
9 Bonum est sperare in Domino, quàm sperare in principibus.
*10 Omnes gentes circuiuerũt me: * & in nomine Domini quia vltus sum in eos.*
*11 Circundantes circũdederunt me, * & in nomine Domini quia vltus sum in eos.*
*12 Circundederũt me sicut apes, & exarserũt sicut ignis in spinis: * & in nomine Domini quia vltus sum in eos.*
13 Impulsus, euersus sum vt caderem,
** & Dominus suscepit me.*
*14 Fortitudo mea & laus mea Dominus: * & factus est mihi in salutem.*
15 Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorũ.
16 Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me, dextera Domini fecit virtutem.
17 Non moriar, sed viuam,
** & narrabo opera Domini.*
18 Castigans castigauit me Dominus,
** & morti non tradidit me.*
19 Aperite mihi portas iustitiæ, ingressus in eas confitebor Domino:
** hæc porta Domini, iusti intrabunt in eam.*
20 Confitebor tibi quoniã exaudisti me, & factus es mihi in salutem.
21 Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

LAVDATE Dominum quoniam benignus est: & perpe- *Psal. 1*
tuò duratura est misericordia eius.
2 Fateatur nunc Israëliticus populus quòd bonus sit,
* quódque perpetuò perduret misericordia eius.
3 Fateatur & familia Aaron, * quòd perpetuò duratura
sit misericordia eius.
4 Sed & quotquot reuerẽtur Dominum, etiamsi ex gentibus sint, prædicent nunc ex animo perpetuam fore misericordiam eius.
5 Ita enim ab omnibus modò Dei bonitatem prædicari decẽs est, nam cùm tribularer, & tribulatio mentem atque corpus in arctum conclusisset, imploraui auxilium Domini: próque sua benignitate Dominus exaudiuit me, perducens me e angustia illa mentis ac corporis ad latitudinem & libertatem mentis & corporis.
6 Dominus declarauit se mihi adiutorem esse, mihique certissimè persuasum est ipsum adesse mihi semper: * quare nõ timebo quicquid moliatur aduersùs me homo quiuis, qui quantuscunq; sit, tamen, quia homo Deo longè est inferior, sine cuius nutu nihil potest homo quicunque.
7 Dominus stat pro me: quare nihil dubito quin omnib' inimicis meis superior factus, quasi ex alto respiciam eos ea pati quæ promeruerunt.
8 Sanè melius est confidere in Domino, quàm confidere in homine quouis.
9 Melius est, consultius & tutius, spem suam collocare in Domino, quàm fidere vlli principum, cùm omnibus etiam principibus Dominus sit potentior, benignior & iustior.
10 Ecce enim gentes variæ circundederunt me, comprehendere me, & a
perdere conantes: * ego autem per auxilium Domini inuocatum vltionem sumpsi de eis.
11 Diligentissimè circumcinxerant me, verùm per auxilium Domini vindictam exercui in eos.
12 Circundederunt me tam copiosi, mordaces & infesti, quàm solent esse examina apum: & effrenata ira exarserũt contra me, quemadmodum ignis grassans in spinis cum ingenti fragore, & inextinguibili rapacitate: * ego verò non quidẽ mea, sed Domini virtute meipsũ de illis vindicaui.
13 Impulsus ab hostibus meis cõuersus sum ad casum, parumq; abfuit, quin caderem: * verùm Dominus adiuuit me, sustentãs me ne caderem.
14 Proinde agnosco illum esse robur meũ, per quem & iam præualui, & in posterum præualebo hostibus meis. Ipse est quem semper canam: * propterea quòd factus sit mihi author salutis meæ.
15 Neque ego tantùm illum canam, sed & in ædibus iustorum communis Dei in me bonitatem spectantium audietur vox exultationis, & pro adepta salute gratulationis, ita vt dicant lætantes.
16 Omnipotentia Domini fortia designauit. Et sanè ita est. Omnipo- b.
tentia enim Domini exultauit me, eripiens me ab omnibus malis, & in gloriam regni euehens, omnipotẽtia Domini fortiter in me operata est.
17 Non incidam mortem ab hostibus meis optatam & intentatam, sed viuam, * viuensque apud viuentes memorabo opera Domini, propter quod solum vita hæc & ducenda est, & optanda.
18 Castigatione seria castigauit me Dominus, in graues me sinens incidere afflictiones: * verùm morti non tradidit me, paterna tantùm clementia in salutem meam adflictiones immittens.
19 Itaque aperite mihi portas iustitiæ, & ego ingressus eas in templo Domini laudabo Dominum: * hæc porta, de qua loquor, Domini est, iusti ingredientur per eam ad conspectum Domini.
20 Gratias tibi agam Domine, sempérque te laudabo, quoniam exaudisti me, & factus es Saluator meus.

VOX POPVLI.

21 Is qui fuerat quasi lapis quem repudiauerunt ædificãtes, veluti nul- c
li ædificij loco idoneum, mox præter omnium expectationem, mirabili rerum mutatione, non solùm assumptus est in ædificium, sed factus etiam caput anguli, primum & insigniorem ædificii locum obtinens, ac velut duos in se parietes continens. Rex enim noster, qui à principibus populi Dei velut maleficus, & ob id indignus consortio populi sancti eiectus fuerat, ecce iam non solùm in populum Dei receptus est, sed illius etiam caput effectus, ac velut angularis lapis, duos populos priùs dissidentes in vnum componens, atque in se continens.

22 *A Domino factum est istud, * & est mirabile in oculis nostris.*

22 Et certè nequaquam fortuitò hæc res accidit, neque humanum est istud opus, sed facta est hæc res diuina virtute & voluntate, * & est mirificè mirabilis in oculis nostris.

23 *Hæc est dies quam fecit Dominus: * exultemus & lætemur in ea.*

23 Hic est ille dies, quem singulariter Deus fecit, eò quòd singularia in
ipso fecit, & singulariter suam in nos benignitatem declarauit: * proin- f
de exultemus corpore, & lætemur animo in ipso.

24 *O Domine saluum fac: O Domine bene prosperare, * benedictus qui venit in nomine Domini.*

24 O Domine saluum fac regem nostrum, vt per illum & nos salui si-
mus. O Domine prosperum da regi, & per eum etiam nobis successum, g
fœlices nos cum ipso & per ipsum reddens. Benefiat à Domino regi no-
stro, atque ab omnibus benedicatur & laudetur, qui à Domino missus
venit ad nos in salutem nostram.

VOX SACERDOTIS.

25 *Benediximus vobis de domo Domini: * Deus Dominus & illuxit nobis.*

25 Bene precamur vobis de domo Domini fœlicéque iudicamus, & quidem meritò. Dominus enim noster quem colimus, ipse verus & solus est Deus, & nunc fugatis omnibus malorum tenebris, suo fauore ac benignitate veluti luce quadam gratissima nos perfudit & recreauit atque sub hoc nouo rege nostro suam benignitatem nobis aperire cœpit, cùm priùs quasi iratus vultum suum à nobis auertisset.

26 *Constituite diem solennem in condensis vsque ad cornu altaris.*

26 Proinde celebrate solennem festiuitatem, disponentes condensos arborum ramos, & eis templum ornantes vsque ad cornu altaris, lætitiamque vestram de Dei in nos benignitate conceptam externis etiam signis declarate.

VOX REGIS.

27 *Deus meus es tu, & confitebor tibi, * Deus meus es tu & exaltabo te.*

27 O Domine, tu es Deus meus, à quo totus pendeo, quémque vnicè colo, quare cum gratiarum actione laudabo te: * Deus, inquam, meus es, atque ob id laudibus te semper extollam.

28 *Confitebor tibi quoniam exaudisti me; & factus es mihi in salutem.*

28 Laudabo te, eò quòd me in tribulatione clamantem ad te, exaudieris, & factus sis mihi Saluator.

29 *Confitemini Domino quoniam bonus, * quoniam in seculum misericordia eius.*

29 Sed & vos omnes mecum celebrate Dominum, quoniam benignus est, * atque in perpetuum duratura est benignitas eius.

ANNOTATIONES.

a QVIA VETVS SVM IN ADS.] Coniunctionem, quia, in his tribus versibus nō habent Græca nec Augustini lectio, habēt tamen Hebræa, sed quidam eam superfluè putant, aut esse positam pro aduerbio, certè. Alij orationem esse putant ecclipticam: perficiendam in hunc modum: In nomine Domini factum est, quòd vltor sum me de eis.

b DEXTERA DOMINI FECIT &c.] Prima huius versus pars referri potest ad præcedentem, vt sit vox illa iustorum, de qua illo versu dicitur: nam & in Hebræo hæc pars cum præcedenti in vnum versum coniungitur. & tunc quod sequitur accipiendum vt sit vox regis confirmantis iustorum vocem. Aut totus hic versus accipiendus est, vt sit vox regis, vt ibi illa vox iustorum exprimatur. In Hebræo tamen etiam id quod sequitur Dextera Domini exaltauit me, &c. vox adhuc est iustorum. Habent autem Hebræa hoc modo: Dextera Domini excelsa dextera Domini fec[illegible] virt[illegible]m

c APERITE MIHI PORTAS.] Per portas iustitiæ, & per portam Domini, idem hi[illegible] intelligitur, quod in Psal. 23 dum dicitur: Attollite portas, &c. Proinde ad literam intelligitur porta templi, quæ ob id iustitiæ dicitur, quod per eam nemo dignus esset ingredi, nisi qui iustitiæ studeret, quemadmodum illo dicitur Psalmo: Quis ascendet in montem Domini? Innocens manibus & mundo corde. Secundùm mysticum autem sensum intelligitur ingressus in cœlum, quòd priùs clausum Christus Angelos alloquens sibi aperire iubet. Dicitur autem rectè porta iustitiæ & porta Domini, quòd in cœlum ad conspectum Domini nemo pertinget, nisi iustus.

d LAPIDEM QVEM REPROBAVERVNT, &c.] Lapis iste factus in caput anguli, hoc est, factus caput anguli, ad literam Dauid est, sed quatenus Christi typum gessit. Dauid enim 10 tribus Israël diuisas à tribu Iuda in vnum populum suo regno coniunxit in figuram eius, quòd gentes Iudæis in vnam fidem & Ecclesiam esset coadunaturus. Per decem enim tribus, quæ Israel dicuntur, frequenter apud Prophetas gentes significantur: per tribum autem Iuda populus Iudaicus, quemadmodum videre licet in Osea, & similiter Ezechielis cap. 37 vbi gentium significatarum per Israëlem, & Iudæorum, qui significantur ibi nomine Iudæ, coadunatio futura prophetatur per Christum venturum, qui ibi significatur nomine Dauid: idque sub visione duorum lignorum, quæ in vnum coniungebantur, non sine magno cius[illegible] Dominicæ mysterio, vt apparet. Hoc autem q[illegible] est ille caput anguli, longè veriùs & perfectiùs Christo conuenit, quàm Dauidi: sicut omnia quæ sunt in vmbra, perfectiùs est inuenire in ipso corpore. Dauid enim tantum caput fuit duodecim tribuū, quæ in vnius regni [illegible] populum sub eo coadunatæ [illegible]nt: Christus autem caput omnium nationum terræ, quas in vnum coniunxit, neque homines [illegible] sed & humi[illegible] cum angelis in vnam coniunxit domum. Et hic quidem parietes in vn[illegible] tenentur, & coniunxit nunquam dissoluendos: tribus autem illæ quæ sub Dauide counitæ [illegible] post paucos annos sub Roboam diuisam diuisæ sunt. Sic [illegible] Christus longè veriùs lapis dicitur, & lapis re[illegible] [illegible]us ab ædificantibus, quàm Dauid.

A DOMINO FACTVM EST ISTVD.] Græci e habent genus fœmininū. [Greek illegible] in ἐν ὀφθαλμοῖς... a Domino facta est illa. Vnde putāt plerique, maximè G[illegible] c[illegible] ou[illegible] mau αὐτή, referendum ad caput vel ad angelum nam vtrumque nomen Græcis est fœmininι generis. Est quidem & apud Hebræos genus fœmininum, sed [illegible] nod [illegible] aris constat, omnibus etiam consentientibus, debere accipi substantiuè, pro idiomate linguæ. Nam cum ea lingua non habeat genus neutrū, pon[illegible] tur genus fœmininum apud eos substantiuè, quemadmodū apud nos & Græcos genus neutrum. Proinde si velimus Græca reducere ad sensum linguæ originalis, oportet pronomen αὐτή, & nomen θαυμαστή, accipi more Hebraico substantiuè, ac si essent posita in neutro genere, vt & alias sæpe fit, vt illo loco: vnam petij à Domino, hāc requiram. Itaque rectè vertit noster interpretes, istud, & mirabile quæ non ad caput sunt referenda, sed substantiuè accipienda, vt ad totum præcedens referantur.

HAC [illegible] T DIES, &c.] Vt intel[illegible]igatur quomodo f hanc diem singulariter dicatur fecisse Deus, qui omnes fecit dies, notandū in nomine diei non tantùm includi mensuram [illegible] sam temporis, sed & qualitates tēporis, & conditiones tempori accidentes, vt patet dum dicimus diem lætam aut tristem, calidam aut frigidā. Itaque hāc diem singulariter dicitur Deus fecisse, propter singularia sua beneficia quæ dies illa attulit. Est autem dies hæc ad literam quidem tēpus illud quo Dauid regnabat: secundùm spiritum verò dies resurrectionis Dominicæ, aut totū potius hoc tēpus gratiæ, quod Paulus vocat [illegible]iem

salutis.

salutis. Vel contra autem indicat & alium sensum subtiliorem quo intelligi potest quod dicitur Dominus fecisse hunc diem, vt intelligatur significari diem hanc non esse diem communem, quem sol corporalis suo ortu facit, sed diem spiritualem, quam Dominus suo aduentu in mundum fecit, fugatis tenebris ignorantiæ & omnium malorum.

g O DOMINE SALVVM FAC.] Pronomen, me, non habent nec Hebræa, nec Græca, nec Psalterij Gal[...] cani codices emendati, & omnino obest sensui, est enim vox populi precantis salutem regi suo, quomodo & Christo acclamabat populus: Osanna filio Dauid, id est, salutem adfer filio Dauid. Pro, saluum fac autem Hebræa habent נא הושיעה Hosianna, quod non solum sonat, saluum fac, sed saluum fac nunc. Aut dictio enim illa syllaba נא significat nunc tandem. Sic & Græca non solum habent σῶσον, salua, sed σῶσον δὴ, salua nunc tandem, quæ adiectio non caret magna emphasi.

Alleluya.

ARGVMENTVM PSALMI CXVIII.

Præsenti Psalmo vir sanctus considerans fœlicitatē eorum qui viuunt secundum legem Dei, authoritatem itē Domini præcipientis eam summo studio seruari, atque hoc ipsum supra vires suas esse, tota animi intentione precatur Dei gratia doceri, & perficere legem ipsius, multùm ac sæpe ab æquitate illam commendans, suumq; erga illam amorem & studium, atque ob illius transgressores mœrorem commemorans. Simul autem etiam precatur secundùm promissionem Dei, quam lex eius continet, liberari ab impijs se persequentibus. Atque hac etia causa tam studiose narrat suum erga legem Dei affectum, & optat Dei gratia in legis obseruatione constanter persistere, persuasum habens ei qui legis Dei studiosus est neminem nocere posse, quemadmodum hoc ipsum lex Dei suis cultoribus promisit. Compositus est autem hic Psalmus iuxta ordinem literarum Alphabeti Hebraici quæ sunt 22. ita vt octo semper versus ab vno incipiant elemento, quod quidem aliqui ornatus & iuuandæ memoriæ gratia factum putant: alij verò certum aliquod in eo intelligunt mysterium. Notandum autē decem esse dictiones idem pene significantes, quarum saltem vna in singulis pene versibus occurrit, quæ sunt lex, mandata, testimonia, iustificationes, via, semita, iudicia, sermones, eloquia, verba. Verùm, quatuor posteriora, etsi hic plerunque pro præceptis Dei accipiantur, quandoque tamen etiam aliter hic accipiuntur. Iudicia. s. pro iudicijs Dei factis, quibus suos asserit, & hostes eorum reprimit, omnium se iudicem declarans. Sermones autem, eloquia & verba pro Dei promissis quibus suis se affuturum in lege sua pollicitus est. Et quidem quare Dei præcepta dicātur lex, mandata, sermones, eloquia, verba, satis per se manifestum est. Cæterum testimonia dicuntur, tum quia cū contestatione pœnarum & præmiorum tradita sunt, tum quia contestantur nobis voluntatem Dei mōstrantis quid agendum, & quid non: iustificationes autem quòd obseruantes faciant iustos. Via, & semita, siue quia per ea ad Deum tenditur, siue quia sunt recta viuendi ratio. Sæpe enim Hebrais via accipitur pro vitæ instituto, agendiq; ratione: Iudicia verò dicuntur, eò quòd sint summa æquitatis Dei decreta. Porrò his decem dictionibus & apud Hebræos correspondent decem. Verùm pro dictione, mandata, duo sunt nomina apud eos, מצות & פקודים piccudim & misuoth. Contrà verò pro dictionibus illis, verba, sermones, apud eos vna est, nempe דבר dauar. Mysterium in eo quòd per literas alphabeticas hic Psalmus compositus est, sic explicat Ambrosius in prœmio commētarij super hoc Psalmo: Quem, inquit, per singulas Hebræorum digessit literas, vt quemadmodum paruulorum ingenia primis literarum elementis assuescunt discendi vsum assumere, ita etiam nos huiusmodi elementis vsum discamus viuendi. Idem penè & D. Hieronymus in epist. ad Paulam Vrbicam de interpretatione alphabeti Hebraici. Postquam enim dixisset omnem moralem locum in hoc Psalmo comprehendi, post aliqua subiungit: Quomodo autem in his nostris literis non potest quis ad legenda verba texendaq; procedere, nisi prius ab elementis cœperit: ita & in scripturis diuinis non valemus ea quæ maiora sunt nosse, nisi ab ethica habuerimus exordium, secundùm illud quod Propheta dicit: A mandatis tuis intellexi, quòd videlicet post opera cœperit habere scientiam scripturarum. Huic autem rationi astipulari videtur, quod omnes Psalmi ordine alphabetico compositi, multùm sint morales, vt est videre in Psalmis 24. 33. 35. 110. 111. 118. 144. Quòd autem Hieronymus ibi dicit tantum Psalmum, 110. 111. 118. 144. ordine alphabetico esse compositos, intelligi debet de pleno ordine & numero literarum, nam in alijs tribus deest aliqua literarum.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

Aleph, id est, doctrina.

1 Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.

FOelices sunt qui in sua conuersatione sunt irreprehensibiles, & sine omni macula peccati, hoc est, qui viuunt iuxta legem Domini. Psal. 118.

*2 Beati qui scrutantur testimonia eius: *in toto corde exquirunt eum.*

2 Fœlices, qui vt innocenter viuant & conuersentur secundum legem Domini, summo studio inuestigant præcepta Domini, quibus suā nobis voluntatem testatus est, *& vbi ea intellexerint, tum reliquis omnibus posthabitis pro virili student placere illi.

3 Non enim qui operantur iniquitatē, in vijs eius ambulauerunt.

3 Fœlices, inquam, dico, qui pro virili, totoq; pectore illi student pla- a
cere. Qui enim adhuc aliqua in re iniquè agunt, & qui iniquitati student perficiendæ, nondum conuersantur secundùm eas viuendi rationes, quas ille præscripsit, & per quas itur ad ipsum.

4 Tu mandasti mādata tua custodiri nimis.

4 Et sanè tu Domine, tu inquā, qui summæ es authoritatis, & potestatis præcepisti vt mandata tua à nobis custodirentur summo studio, summaq; diligentia, volens ne minimum quidem mādatorum tuorum à nobis prętermitti, vtque in eis seruandis non simus tepidi & segnes.

5 Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas.

5 Proinde dum perpendo fœlicitatem seruantium mandata tua, tum & tuam præcipientis ea seruari authoritatem, postremùm esse super vires meas, vt per me ea seruē, quæ tam accuratè seruari voluisti, id rogo pro Domine, vt abs te omnes meæ actiones dirigātur ad seruādum mandata

tua, quæ vt ſunt in ſeipſis iuſtiſſima, ita quoque ſeruantem coram te iu-
ſtum faciunt.

6 Tunc non confundar, cū perſpexero in omnibus mandatis tuis.*

6 Scio enim me tunc non confundēdum vnquam: ſi non ſolùm aliqua, b
ſed omnia tua mandata ob oculos mentis habuero, atque ſecundùm ea
omnes meas actiones inſtituero. Tum enim non fruſtrabor ſpe totius vi-
tæ meæ, ſed aſſequar optatam & expectatam ſalutem.

*7 Confitebor tibi in directione cordis, * in eo quod didici iudicia iuſtitiæ tuæ.*

7 Celebrabo te corde recto & ſyncero, * propterea quòd tu docēre di- c
dicerim quæ ſunt æquiſſima illa decreta & ſtatuta iuſtitiæ tuæ. Neque
enim pro hoc tuo dono, quod maximum eſſe agnoſco, ingratus ero, ſed
ob illud continue te laudabo, & gratias agam, idque corde puro & recto,
quo te nemo celebrare poteſt, niſi a te edoctus mandata obliquitatem
cordis corrigentia.

*8 Iuſtificationes tuas cuſtodiam, * non me derelinquas vſquequaque.*

8 Neq; verò ſolùm te ob id celebrabo, ſed & ſeruabo pro viribus mā- d
data tua, quibus nos iuſtificas: *quod vt præſtare poſſim, quoniam ex me
nequaquam poſſum, in quæſo ne me vnquam multùm derelinquas, ne
me ita penitus tua gratia deſtituas, vt in peccatū aliquod cadā mortiferū,
etiam vt non derelinquar aliquantulum eatenus, ſcilicet, vt tenter aut le-
ue aliquod peccatum committam, ſcio me aſſequi in hac vita non poſſe.

Beth, id eſt, domus.

*1 In quo corrigit adoleſcētior viam ſuam? * in cuſtodiendo ſermones tuos.*

QVA re poterit adoleſcens corrigere, & ad ſynceritatem perducere a
licentioſius vitæ ſuæ genus? *nulla certè re magis, quàm ſi diligen-
ter obſeruauerit verba tua, & ſecundùm ea vitam ſuam ſolicitè formare
ſtuduerit. Quanquam enim illi præ aliis difficilè ſit vitam, moreſq; pra-
uos corrigere, ob carnis vim prædominantem, facilè tamen id illi fiet, ſi
verborum tuorum attentus ſit obſeruator: quod etiam præ aliis huic ęta-
ti faciendum eſt, eò quòd leuis ſit & ſimplex, quódque à prima vitæ in-
ſtitutione tota quæ ſequitur vita pendeat.

*2 In toto corde meo exquiſiui te, * ne repellas me à mandatis tuis.*

2 Toto pectore ſtudui placere tibi: *quare ne ſinas me errare à manda- b
tis tuis. Scio enim Domine neminem gratia tua dignum eſſe, qui non to-
to corde, ſed ſegniter & tepidè te quæſierit: ſed & illud rurſum confiteor
non poſſe quenquam conſtanter per omnia ſeruare mandata tua, etiamſi
te pro virili ſuo quærat, niſi tua ipſum gratia ſemper doceas, & in man-
datis tuis deducas.

*3 In corde meo abſcondi eloquia tua, * vt non peccem tibi.*

3 Et quidem ita toto pectore tibi placere ſtudui, vt eloquiis, fabuliſque
hominum poſthabitis & r iectis, eloquia tua ſanctiſſima non tantùm aut
legerim, aut ab aliis audire ſtuduerim: ſed & in animo meo quaſi theſau-
rum optimū & pretioſum repoſuerim, voluens ea ſemper in corde meo:
* vt ne qua in re peccem tibi.

*4 Benedictus es Domine, * doce me iuſtificationes tuas.*

4 Dignus es Domine, qui ob tuam in omnes benignitatem benedica-
ris & lauderis, *pro tua ergo benignitate duce me conſtanter & perfectè
iuſtiſſima tua ſtatuta, vt & in omnibus ſ am quid agendum ſit, & tuis
monitis in omnibus acquieſcam. Neque enim ſatis eſt ſemel edoctū eſſe
mandata tua, neque humana ſufficit erud , niſi & tu mentem interiùs
conſtanter & perpetuò doceas, & ita quæ æquitatis ſunt homini perſua-
deas vt amplectatur.

5 In labiis meis pronunciaui omnia iudicia oris tui.

5 Non ſ lùm autem in animo meo repoſui eloquia tua, vt dixi, ſed &
apud alios recenſui labiis me omnia decreta iuſtitiæ tuæ, quæ per tuos
ſeruos locutus es, ſtudens eti m alios ad obſeruationem mandatorum
tuorum pertrahere, nihilque prius habens, quam loqui de verbis tuis, nō
de fabulis ac vanis rebus huius ſæculi.

6 In via teſtimoniorū tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus diuitiis.

6 E o enim in via, quam docent andata tua, perinde delectatus ſum,
ac ſi diuitias omnes huius ſeculi poſſediſſem: & perinde atq; is qui mul-
tis ſeculi diuitiis delectatur. Noui enim per obſeruationē mandatorum
tuorum veriores & ſtabiliores obtineri diuitias, quàm ſint vanæ & fluxæ
huius mundi opes. In cuſtodiend namque etr butio multa, imò omnis
veri boni poſſeſſio æterna.

*7 In mandatis tuis exercebor, * & conſiderabo vias tuas.*

7 Proinde aſſidua meditatione præceptorum tuorum exercitabo ani-
mum meum: *& ſemitas tuas ab oculos mentis habebo ſemper, ſecun-
dùm eas omnes actiones meas moderari ſtudens.

*8 In iuſtificationibus tuis meditabor, * non obliuiſcar ſermones tuos.*

8 De iuſtiſſimis, inquam, mandatis tuis meditabor cōtinuè: * nec obli-
uiſcar vnquam verborum tuorum.

Gimel, id eſt, retributio, vel ſecundùm Hieronymum, perfectio.

*1 Retribue ſeruo tuo, viuifica me, * & cuſtodiam ſermones tuos.*

CVM autem Domine tib per omnia placere ſtudeam, tu quæſo ſer- a
uo tuo tribue quæ poll c is es cultoribus tuis, hoc eſt, ſecundùm
promiſſionem tuam à malis quæ me premunt reſtitue & recrea, tuoq; me
ſpiritu

spiritu confutta. * id cum feceris, diligentiùs iam & liberiùs seruabo mandata tua.

*2 Reuela oculos meos, * & considerabo mirabilia de lege tua.*

2 Et quoniam ad perfectè meditandum mandata tua multùm præstant b
impedimēti mala quæ premunt, crassæ quoq; & carnales huius seculi cogitationes, tu quæso remoue huiusmodi velamina ab oculis meis meç: * quod cùm feceris, oculis iā retectis, ac tua luce illuminatis, considerabo admiranda illa quæ continentur in lege tua: intelligam.s. quàm sint admirandæ æquitatis præcepta tua, quam magnifica præmia obseruantibus proposita sint in lege tua, atq; quam abstrusa lex tua mysteria contineat.

*3 Incola ego sum in terra. * non abscondas à me mādata tua.*

3 Peregrinum ego me hic in terra esse agnosco, in qua nec habeo manentem locum, nec hæreditatem mihi expecto, sed aliam loquito regionem. Vnde & huc veni, & ad quam toto studio propero. * tu ergo ne celaueris me mandata tua, sed clarè me doceas, vt per ea tuo ductu perueniam quo tendo. Deprimit enim terrena hæc inhabitatio intellectum, vt per se diuina agnoscere non queat, & a[illegible] nobis peregrinis via nostra incognita est, vt [illegible] te perpetuo duce, ad terminum peregrinationis nostræ peruenire non valeamus.

4 Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore.

4 Ne itaque abscondas vnquam à me mandata tua, nam quoniā agnoui me peregrinum esse in hoc mundo, ob id anima mea valde semper desiderauit teneri desiderio iustissimorum præceptorum tuorum, non satis habens ꝙ modo ea concupiscat, sed adeo ardenter ea amans, vt cupiat ea omni tempore desiderare, nec vnquam eorum tædio affici, sed in ei[s] semper vnicè sese oblectari: vt per ea tandem terminum peregrinationis assequatur. Hoc autem desiderio semper teneri concupiuit à te Domine, sciens vtique, sine dono tuo illa se semper desiderare & amare non posse.

*5 Increpasti superbos, * maledicti qui declinant à mādatis tuis.*

5 Ideo verò anima mea semper optauit præcepta tua desiderare: nā tu ab initio semper seuera vindicta vltus es contemptores legū tuarum, sese contra te erigentes, nec iugo tuo se submittere volentes: maledicentur à te quotquot relictis mandatis tuis voluntariè declinăt ad vana & impia.

*6 Aufer à me opprobrium & contemptum, * quia testimonia tua exquisiui.*

6 Pro hac ergo tua iustitia in vindicādo superbos legum tuarum trans- c
gressores, libera me à probro & igoominia, qua me afficiunt, aut afficere conātur superbi hostes mei: * quod te facere mihi cōuenit, quia admonitiones præceptorū tuorum ego studiose & cognoscere & facere quęsiui.

*7 Etenim sederunt principes, & aduersum me loquebantur. * seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis.*

7 Nam etiam potentes principes huius seculi simul consederunt, cōsilium inter se ineuntes, & contra me loquebantur pariter, tractantes quomodo mihi noceant, aut quomodo perdant, * ego verò seruus tuus ne eorum quidem improbitate aut deterritus, aut irritatus cessaui meditari in lege tua, sed assiduè meipsum exercui in meditatione iustissimorum præceptorum tuorum, solicite cauens ne quid etiam in eos committerem, quod te offenderet.

*8 Nam & testimonia tua meditatio mea est. * & consilium meum iustificationes tua.*

8 Admonitiones enim præceptorum tuorum sunt, circa quas assiduè d
versatur meditatio mea: neque simpliciter circa eas semper meditor, * sed & omnibus agendis adhibeo in consilium iustissima præcepta tua, non agens quod agendum suadet aut caro, aut mundus, sed id solum quod faciendum tua præcepta consulunt.

Daleth, id est, ostium vel ianua.

*1 Adhæsit pauimento anima mea: * viuifica me secūdùm verbum tuum.*

Anima mea adeo humiliata est & afflicta, vt malorum premētium pondere terræ adhæreat, hoc est, iam propemodum perij, morti sepulchroque proximus, * quare tu quæso pristino statui me restitue iuxta promissa tua.

2 Vias meas enuntiaui, & exaudisti me.

** doce me iustificationes tuas.*

2 Quicquid mihi vnquam faciendū erat, ego in oratione mea tibi exposui, tuam voluntatem inquirens, optansq; actus meos dirigi secundùm tuum beneplacitum, & tu pro tua benignitate semper me exaudisti suggerens quid maxime agendum actionesq; meas prosperans: * & nūc ergo ne derelinquas me, semper per spiritum tuum doce me iustissima pręcepta tua, vt secundùm ea constanter omnia mea studia dirigam.

*3 Viam iustificationū tuarū instrue me. * & exercebor in mirabilibus tuis.*

3 Fac me in omnibus semper intelligere viā quam docēt mandata tua, quibus nos iustificas: id si feceris, ego in præceptis tuis, ob æquitatem mirandam, & promissorum adiunctorum magnitudinē summa admiratione dignissimis, nō perfunctorie, sed diligēter ac sedulò mecum meditabor, horumq; meditatione animum meum in omnibus malis consolabor.

*4 Dormitauit anima mea præ tædio, * cōfirma me in verbis tuis.*

4 Ideo autē rursum à te doceri cupio mandata tua, nam ecce præ tæ- a
dio malorum quæ patior, anima mea cœpit deficere, & a pristino suo vigore ac promptitudine seruiēdi tibi flaccescere: * tu ergo per verba promissionum tuarum ita confirma animum meū, vt alacritate resumpta in mandatis tuis firmus persistat.

5 [illegible] iniquitatis amoue à

5 Iniquam viuendi rationem longè fac à me, non sinens me vnquā cā

*me, * & de lege tua miserere mei.*

amplecti:* & quoniam non est satis declinare à malo,nisi & bonum fiat,
fac mecum hanc misericordiam, vt doceas me legem tuam , atque in ea
deducas.Hanc enim misericordiam mecum præcipuè fieri exopto.

6 Viam veritatis elegi,
** iudicia tua non sum oblitus.*

6 Quam sanè misericordiam mihi exhibeas conuenit , nam veram re-
ctámque viuendi rationem quæ ab omni sit falsitate & prauitate aliena,
quæq; sibi deditos non fallat,ego elegi,repudiato instituto impiorũ ma-
lo, * & æquissima decreta iustitiæ tuæ nequaquam passus sum menti ex-
cidere,sed ante oculos mentis ea mihi semper proposui.

7 Adhæsi testimonijs tuis Domine,
** noli me confundere.*

7 Adhæsi enim admonitionibus præceptorum tuorum, Domine , affe-
ctu,meditatione & opere in eis semper fixus,nec ab eis, huius mundi vel
malis vel deliciis me abstrahi permittens : * ne ergo me quæso sinas vn-
quam pudefieri,ita vt vel in peccatum aliquod prolabar, vel ab hostibus
meis superer,frustratus spe mea quam habeo de te.

8 † Viam mandatorũ tuorum cucurri , cùm dilatasti cor meum.

8 Si quando,Domine , torpore mentis discusso cor meum gratia spiri- b
tus tui dilatasti, amorem ac promptitudinem seruiendi tibi menti instil-
lans,tum ego viam,quam docent mandata tua,non solùm perambulabã,
sed etiam percurrebam,strenuè & alacriter perficiens mandata tua. † Sic
& quando sublata afflictione animum coarctãte, cor meum gaudio per-
fusum dilatasti & recreasti, iam tum ego de tua in me benignitate lætior
& alacrior factus strenuè studui perficere voluntatem tuam. Proinde &
modò precor vt tædio & angustia affectam animam meam , tum gratia
spiritus tui,tum gaudio de salute à te accepta perfundere digneris , vt sic
animo dilatato alacriter viuam secundùm te.

He,id est,ista.

*1 Legem pone mihi Domine, viam iustificationũ tuarum, * & exquiram eam semper.*

EAm viuendi rationem,quam docent mandata tua iustissima,tu ipse
so Domine mihi pone pro lege,eámque mihi describe in corde meo
& doce:* ego autem à te edoctus,omnibus diebus vitę meę,omni studio
conabor eam seruare.

2 Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam,
** & custodiam illam in toto corde meo.*

2 Quoniam autem frustra quis docetur,nisi intelligat quæ docetur,neq;
in nobis situm est,vt tuam legem & doctrinam intelligamus, non solùm
doce,sed & da mihi intelligentiã legis tuæ : ita fiet vt toto corde & exer-
ceam meipsum in meditatione eius , & opere ipso adimplere eam sem-
per studeam.

*3 Deduc me in semita mãdatorum tuorum:*quia ipsam volui.*

3 Deduc etiam me Domine in via quam monstrant mandata tua , atq;
secundùm eam viuẽdi rationem fac me cõuersari.*Hanc enim ego elegi
& concupiui,reiecta impietatis via.Deduc itaque me in ea,neq; enim vt
secundùm legem tuã viuamus,satis est vt doceas,& simul intelligere do-
nes,si non etiam ductor nobis efficiaris,viuere secundùm te nos faciens.

4 Inclina cor meum in testimonia tua:
** & non in auaritiam.*

4 Rursum autem nõ nudum te mihi velim esse doctorem & ductorem,
sed & illud adiice,quod tuæ potentiæ & gratiæ proprium est munus,sine
quo diu in lege tua persistere non licet , nempe vt tu , qui in manu tua
corda hominum habes , & quocunque vis inflectis ea , cor & affectum
meum inclines ad admonitiones præceptorum tuorum , faciens me eas
ex animo amare,*nec sinas cor meum inclinari ad superfluam cupidita-
tem rerum temporalium,omnium malorum radicem,qua ab obseruatio-
ne mandatorum tuorum homines maximè abducuntur.

5 Auerte oculos meos ne videant vanitatem,
** in via tua viuifica me.*

5 Neque ab auaritia solùm immunem facias , sed etiam auerte oculos
mentis meæ,ne intentè videant,probentque,magnifaciant & ament va-
nissimas quasque huius seculi res,quales sunt voluptates,honores , diui-
tiæ, miserè fallentes suos sectatores.Oculos quoque corporis, omnesque
sensus coërceas,& præserua ne quid percipiant huius mundi, cuius amo-
re capiantur.*Sed & illud omnibus superioribus adde , vt abiecto omni
onere secularium cupiditatum, in obseruatione mandatorum tuorũ ala-
crem & viuacem me facias , ac per eam omnibus malis exemptum vera
fœliciq́ue vita me dones.

6 Statue seruo tuo eloquiũ tuum in timore tuo.

6 Post hæc autem omnia , da & fructum obseruatæ legis assequi , hoc a
est,per timorem & reuerentiam nominis tui,cui me totum addixi, cõfir-
ma mihi seruo tuo promissa tua, præstando, scilicet , mihi ea quæ culto-
ribus tuis in lege pollicitus es.

7 Amputa opprobriũ meum quod suspicatus sum, quia iudicia tua iucunda.*

7 Secundùm quæ promissa tua peto,vt auferas à me opprobrium,quod
mihi timui ab inimicis meis , omni studio me confundere conantibus:
quod vt ita facias, iustitiæ tuæ omnino conuenit. Sunt enim iudicia tua,
quibus cunctos iustè iudicas , tuis admodum iucunda & grata ob admi-
stionem iustitiæ & clementiæ tuæ in eis.

8 Ecce concupiui mandata tua. in æquitate tua viuifica me.*

8 Ecce Domine flagranti desiderio complexus sum mandata tua : * tu
ergo pro tua æquitate me restitue liberatum à malis quibus premor atq;
post huius vitæ mala æternum fac consequi vitam.

Vaud,

Vau, id est, &c.

*1 Et veniat super me misericordia tua Domine: * salutare tuum secundum eloquium tuum.*

ET contingat mihi Domine misericordia tua quam promisisti cultoribus tuis: *adueniat mihi salus tua secundùm pollicitationem tuam in lege factam, simulque in me declara tuam & misericordiam & fidelitatem, liberando me à malis in quibus versor.

2 Et respondebo exprobrantibus mihi verbum, quia speraui in sermonibus tuis.

2 Atque hac ratione fac, vt qui modò tacere cogor, respondere possim verbum his qui nunc exprobrant mihi spem meam quam in te habeo, quasi vana sit: id quod vt mihi præstes, sanè conuenit, eò quòd sperauerim in promissis tuis.

*3 Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vsquequaque * quia in iudicijs tuis speraui.*

3 Ne itaque diutius sinas ab ore meo auferri sermonem verissimum, sed per declaratam in me tuam veracitatem, fac me liberè posse prædicare tuam in præstandis promissis fidelitatem: *ego enim in æquitate iudiciorum tuorum, quibus omnia iuste dispensas & moderaris, valde confisus sum, expectans ardenter ea etiam in me declarari.

4 Et custodiam legem tuã semper in seculum, & in seculum seculi.

4 Assecutus autem tuam quam peto misericordiam & salutem, non tantum prædicabo veritatem, sed etiam custodiam legem tuam, idque omnibus diebus vitæ meæ.

*5 Et ambulabam in latitudine: * quia mandata tua exquisiui.*

5 Neque tantum custodiam, sed cum omni alacritate eam adimplere studebo. Liberatus enim ex hac mentis angustia, in latitudine & libertate spiritus pergam semper viuere secundùm mandata tua: * hæc enim sunt in quibus vnicè me exercere cupio.

*6 Et loquebar de testimonijs tuis in conspectu regum, * & non confundebar.*

6 Insuper etiam loquar de tuis constitutionibus, nec id solùm apud plebeos, sed & coram quamlibet potentibus huius seculi:* idque liberrimè & constanter, atque sine vllo pudore, nullius veritus hac in re potentiam.

7 Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi.

7 Et meditabor assiduè in mandatis tuis, quæ semper amaui, ita vt in his meditari volupe mihi sit.

*8 Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi, * & exercebor in iustificationibus tuis.*

8 Neque meditabor solùm in eis, sed & extendam manus meas ad perficiendum mandata tua quæ dilexi, opere ipso testimonium exhibens dilectionis: * & iugiter occupabor in meditatione & narratione mandatorum tuorum æquissimorum.

Zain.

*1 Memor esto verbi tui seruo tuo: * in quo mihi spem dedisti.*

DECLARA mihi seruo tuo esse te memorem promissi tui,* in quo 2
me spem magnam habere fecisti.

*2 Hæc me consolata est in humilitate mea. * quia eloquium tuum viuificauit me.*

2 Hæc res, nempe quòd in promissione tua sperare me feceris consolata est me in afflictione mea: * nam cum malorum grauitate penè exanimarer, verbum promissionis tuæ rursum me recreauit: & ne mœstitia extinguerer, in vita conseruauit.

3 Superbi iniquè agebant vsquequaque, a lege autem tua non declinaui.

3 Et quidem adeò me confirmauit promissio tua, vt quamuis superbi legum tuarum contemptores valde iniquè agerent contra me, irridentes meam in te fiduciam, studiumque placendi tibi, atque studiose persequentes me, ego ne illorum quidem irrisione aut malitia irritatus ab obseruatione legis tuæ defecerim.

*4 Memor fui iudiciorum tuorum à seculo, Domine, * & consolatus sum.*

4 Atque vt ab ea non deficerem, in memoriam reuocaui iustissima illa tua iudicia quæ ab initio mundi semper fecisti cum iustis & impijs: * & per horum recordationem multum consolationis accepi in malis, quæ ab impijs pertuli.

5 Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.

5 Vt autem consolationem attulit mihi recordatio iudiciorum tuorum, ita contrà præ ægritudine & dolore nimio mentis, defectio quædam animi frequenter inuasit me propter peccatores derelinquentes legem tuam, eò quòd ex animo dolerem multum, & propriam ipsorum salutem, & tuam legem negligi ab eis.

6 Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ, & in loco peregrinationis meæ.

6 Adeò enim ardenter legem tuam dilexi, vt etiam in loco, quo exulare & peregrinari cogebar propter hostes me insequentes, atq; in hoc mundo, in quo tanquam peregrinus & aduena dego, iustissima tua præcepta à me decantarentur, quæ mihi in Psalmos & cantica constituebã, vt horum oblectatione exilij atq; peregrinationis meæ molestiam leuirem & condulcorarem, ad morem peregrinantium, qui ad leuandum laboris, & afflictionis suæ fastidium cantica exhilarantia per viam decantare solent.

*7 † Memor fui nocte nominis tui Domine: * & custodiui legem tuam.*

7 Neque die tantùm studio legis tuæ tenebar, sed & nocte, cùm omnia maxime fiunt peccata, memor tui nominis tui Domine somnum nocturnum memoria tui interrumpens, * & attentè tum considerauí legem tuam, perpendens an diebus præcedentibus eam obseruassem per omnia, & solicitus quomodo eam deinceps semper adimplerem.† Cumque nocturno tempore magis ad peccandum faciles esse soleant homines propter tenebras & dæmonum tentationes, ego tamen etiam tunc per memoriam nominis tui diligenter obseruaui legem tuam.

8 Istud

8 Hæc facta est mihi:
** quia iustificationes tuas exquisiui.*

8 Istud nempe, vt mandata tua pro carminibus mihi essent, vtque me-
moria tui ne nocturno quidem tempore mentem meam desereret, eue-
nit mihi: * eò quòd mandata tua omni studio quæsierim & cognoscere,
& adimplere.

Heth, id est, vita.

1 Portio mea Domine:
** dixi custodire legẽ tuam.*

CVM impij sibi partem & hæreditatem deligant in terra, ego despe- a
ctis terrenis bonis te mihi in partem meam hæreditariam delegi,
te vnum possidere cupiens, atque in te vno omnia mea bona reponens:
* quare in animo meo firmiter statui custodire legem tuam, vt per eius
obseruationem, te semper possidere merear quem vnicè cupio, quemad-
modum pro terrena sua hæreditate & consequenda & conseruanda om-
nem suum laborem impendunt impij.

2 Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo.
** miserere mei secundùm eloquium tuum.*

2 Quemadmodum autem ob id quòd sors mea sis & hereditas, vni tibi b
placere proposui: ita quoque eadem ratione te pro liberatione ab his ma-
lis deprecatus sum, à te solo mihi cũcta expectans: deprecatus autem sum
non verbis tantùm, sed & toto corde meo conuersus ad te, tuumque fa-
uorem toto pectore precibus ambiens: * miserere ergo mei iuxta ver-
bum tuum, quo promisisti te affuturum omnibus tibi placere studenti-
bus, atque ex animo inuocantibus.

3 † Cogitaui vias meas:
** & conuerti pedes meos in testimonia tua.*

3 Ego enim identidem apud me recogitaui omnes conseruationis meæ c
actiones, attentè discutiens num cum lege tua conuenirent, * & si quan-
do qua in re deprehendi me aberrasse à lege tua, mox reuocaui affectus
& actus meos ub mandata tua. † Similiter si quid mihi agẽdum esset, aut
dicendum, non temere id aggressus sum, sed priùs de eo apud me consi-
deraui, tum & hoc ipsum quod faciendum erat reduxi ad mandata tua,
secundùm rectitudinem præceptorum tuorum id dirigere studens.

4 Paratus sum, & non sum turbatus vt custodiam mandata tua.

4 Neque solùm actiones meas reduxi ad mandata tua, sed cùm mecum
cogitando aduerterem quid maximè lex tua exigeret, mox cum omni
alacritate paratus fui, ac etiamnum paratus sum ad custodiendum man-
data tua, nec hac in re turbatus sum vel difficultate operis, vel timore eo-
rum qui iustos ac iustitiæ opera persequuntur.

5 Funes peccatorum circumplexi sunt me.
** & legem tuam non sum oblitus.*

5 Nam scelerati quidem homines suis studiis & artibus veluti quibus-
dam funibus ad capiendum prędam expansis, circundederunt me conan-
tes me capere & perdere: * ego tamen neque illorum violentia deterri-
tus sum, neque periculorum magnitudine ita turbatus sum, vt legis tuæ
obliuiscerer.

6 Media nocte surgebam ad confitendum tibi super † iudicia iustificationũ tuæ.

6 Imò præ iugi memoria legis tuæ, etiam in mediis calamitatum tene-
bris, & non in die solùm, sed in ipso etiam medio noctis interrumpens
somnum & quietem, surgebam ad laudandum te de æquissimis decretis
mandatorum quæ iustitia tua facere nobis præcepit, † deque iustissimis
iudiciis illis tuis, quibus ex lege tua intellexi * te omnia iustè moderari.

7 Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.

7 Quia autem iudiciorum tuorum perpendo æquitatem, ob id socius
sum omnium reuerentium te, & ex reuerentia nominis tui custodiẽtium
mandata tua. Cum his enim in timore tuo & obseruatione legis partici-
po: cum his beneplacitum est mihi amicitiam inire, conuiuere & con-
numerari opto.

8 Misericordia tua Domine plena est terra, iustificationes tuas doce me.

8 Ob id igitur, tum etiam quia benignitate tua plena est terra, * tu quę-
so pro tua benignitate doce tuo me spiritu iugiter mãdata tua, vt in om-
nibus semper intelligam quid faciendum sit, idque tuo spiritu persua-
dente perficiam.

Teth.

1 Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine secundùm verbum tuum.

QVANQVAM Domine me multis malis afflixeris, tamen hac in re
agnosco te mecum iuxta promissa tua bene egisse, tum quòd ad vti-
litatem meam castigaueris me, tum quòd in afflictionibus me consolatus sis.

2 Bonitatem & disciplinam & scientiam doce me:
** quia mandatis tuis credidi.*

2 Perge itaque me tua castigatione à malo auocatum docere, ita vt in
primis affectu sim benignus erga te & proximos omnes, ac insuper secũ-
dum intellectum sim instructus in lege tua, & scientiam habeam omniũ
agendorum: * nam mandatis tuis firmam habeo fidem, firmissimè credẽs
ea esse oracula diuina per quæ sola ad veram salutem parata sit via: quod
qui nondum credit, nequaquam adhuc capax est doctrinæ tuæ.

3 Priusquam humiliarer ego deliqui:
** Propterea eloquium tuum custodiui.*

3 Dico autẽ te bene mecum egisse, immissis afflictionibus. Nam prius-
quàm à te affligerer, ego à via recta aberraueram, * propter quod tua ca-
stigatione admonitus peccatorum meorum, & aduertẽs ea afflictionum
esse causas, iam attentiùs & diligentiùs legem tuam obseruo.

*4 Bonus es tu: * & in bonitate tua doce me iustificationes tuas.*

4 Verùm quoniã mãdata tua intelligere perfectè nemo per sese potest,
tu qui natura bonus es, & solus bonus, imò ipsa bonitas, * per tuã quæso
bonitatem

bonitatem doce me iugiter instissima mandata tua, quorum obseruatio-
ne apud te iustius habear.

*5 Multiplicata est super me iniquitas superborum, * ego autem in toto corde meo scrutabor mãdata tua.*

5 Homines superbi, qui legem tuam negligere non verentur, neque te
aut homines metuunt, valdè iniustè egerunt contra me, mendacia in per-
niciem meam concinnantes & componentes: * ego tamen nihil horum
malitia commotus, toto corde scrutabor legem tuam, cognoscere &
adimplere eam pro viribus studens.

*6 Coagulatum est sicut lac cor eorum, * ego verò legem tuam meditatus sum.*

6 Quemadmodum lac natura sua putum ac fluidum admistione coaguli
obduratur & coalescit, ita & cor eorum odij, aliorumq; vitiorum corru-
ptione sic induratum est & constrictum, vt neque mihi bene affici pos-
sint, neque legem tuam intelligere, quæ cor requirit molle, * ego verò
cum voluptate meditatus sum legem tuam.

*7 Bonum mihi quia humiliasti me, * vt discam iustificationes tuas.*

7 Itaque vtile est mihi quòd rebus aduersis afflixeris me: * ad hoc sci-
licet vt studiosius discerem mandata tua.

8 Bonum mihi lex oris tui super millia auri & argẽti.

8 In his enim maxima consistit vtilitas, nam ipsa lex, quam per os san-
ctorum tuorum nobis tradere dignatus es, vtilior mihi futura est, si a me
cognoscatur & adimpleatur, quàm auri & argenti pondo mille, cum ea
nequaquam saluare possidentem valeant.

Iod, id est, principium, secundum Hieronymum, secundùm Ambrosium, confessio.

1 Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me:

QVEMADMODVM artifex manibus suis opus aliquod format, for- a
maque indita secundùm artem fingit: ita tu omnipotẽtia, sapientia
ac bonitate tua, quasi quibusdam manibus me formasti & finxisti, secun-
dùm corpus è limo terræ, singularique studio præ aliis omnibus creatu-
ris, velut adhibita manuum operatione condidisti, donis & prærogati-
uis specialibus me exornando: * tu ergo me tuum opus, & opus tam stu-
diosè à te formatum, ne destituas tuo magisterio: sed qui alia omnia quæ
habeo dedisti, da etiam intelligentiam vt discere possim mãdata tua: non
quidem vt sciam modò quæ sint à te præcepta, sed vt etiam intelligam &
persuasus sim in mãdatis tuis, eisque solis, veram fœlicemq; vitam con-
sistere, eaque cæteris omnibus posthabitis vnicè sectanda esse. Hanc, in-
quam, da intelligentiam per tuam benignitatem, qua sola esse dedisti,
quò per eam intelligentiam perfectum sit opus tuum.

** da mihi intellectum vt discam mandata tua.*

*2 Qui timent te videbunt me, & lætabuntur: * quia speraui in sermonibus tuis.*

2 Id cùm dederis, tum etsi impij meam spem sunt irrisuri, tamen cul- 1.Cor.13.
tores tui, quibus maximè probari cupio, videntes me lætabuntur: * ob id
quod me videant simul cum ipsis spem collocasse in promissionibus tuis,
atque ob eas legi tuæ seruandæ operam dare. Iustorum enim charitas nõ
gaudet super iniquitate, cõgaudet autẽ veritati. Vel ob horũ ergo promo-
uendũ gaudium & profectum, da quæso quam postulaui intelligentiam.

*3 Cognoui Domine quia æquitas iudicia tua: * & in veritate tua humiliasti me.*

3 Quod verò attinet ad afflictiones, quas immisisti mihi, vt resipiscens
attentus discerem obseruare mandata tua: scio quidem, Domine, quòd
omnia iudicia tua, quibus agis cũcta cum omnibus, iustissima, sunt, imò
ipsa æquitas: * ac proinde etiam scio, quod sine aliqua iniustitia, imò per
summam æquitatem tuam afflictiones has mihi immiseris. Neque enim
immeritum flagellasti, sed grauiora etiam promeritum quàm patior.

4 Fiat misericordia tua vt consoletur me, secundùm eloquium tuum seruo tuo.

4 Verùm sit quæso tandem malorũ finis, & sicut tua me afflixit iustitia, b
ita & tua misericordia modo mecum fiat ad consolandũ me, liberatione
ab his malis præstita, iuxta promissionem à te factam mihi seruo tuo. So-
les enim post iram & flagella misericordiam exhibere. Huic itaq; simul &
veritati tuæ in præstãdis pollicitis magis innitor, quàm propriis meritis:

*5 Veniant mihi miserationes tuæ, & viuam, * quia lex tua meditatio mea est.*

5 Adueniãt, inquam, mihi variæ ac multiplices miserationes tuæ, & fac
vt liberatus ab his malis reuiuiscam exhilaratus, * ita enim vt facias me-
cum decet, quia lex tua est, in qua iugiter cum summa voluptate meditor.

*6 Confundantur superbi, quia iniustè iniquitatem fecerunt in me, * ego autem exercebor in mandatis tuis.*

6 Fac vt superbi legum tuarum contemptores pudefiant spe sua de me
frustrati, & infames fiant per tuam de eis sumptam vltionem: promere-
tur enim hoc eorum malitia, quia præter omne meum meritum inqua
egerunt in me. * Id cùm feceris, ego iam liberiùs & diligentiùs occupa-
bor in meditatione & narratione mandatorum tuorum.

7 Conuertantur mihi timentes te, & qui nouerunt testimonia tua.

7 Impiis autem pudefactis, & procul à me recedentibus, fac vt reue-
rentes te & cognoscentes admonitiones præceptorum tuorum, qui iam
ob impiorum persecutionem a me elongati sunt, ad me redeant, mihi de
adepta salute congratulantes, teque mecum laudantes, & in legis tuæ
studio sese exercentes. Vel ob horum itaque gaudium & legis studium
promouendum, tum & propter hostium meorum iniquitatem & fructum
confusionis eorum, deinde & ob studium legis tuæ qua nunc teneor, sed
ante omnia propter tuam misericordiam, & in præstandis promissis fide-
litatem ab his malis saluum fac me seruum tuum.

8 Fiat cor meum immaculatum in iuſtificationibus tuis.

** vt non confundar.*

8 Verùm vt huius tuæ miſericordię & ſalutis, quæ ſolido legis tuę ſtu-
dio pendet, particeps & nunc & ſemper eſſe poſſim, fac vt animus meus
irreprehenſibilis ſit per obſeruationem mandatorum tuorum, fac vt in
præceptis tuis cor meum ita candidè ſeſe habeat, vt nullius tranſgreſſio-
ne præcepti commaculetur: * ad hoc vt nunquam pudore ſuffundar vel
in hoc vel in futuro ſeculo, aduerſariis meis mihi præualentibus.

Caph, id eſt, manus vel curuatio.

*1 Defecit in ſalutare tuũ anima mea, * & in verbum tuum ſuperſperaui.*

O DOMINE, dum ſalus tua, quam intentiſſimè expecto, diutius dif- a
fertur, anima mea præ vehementia deſiderij ſalutis tuæ in ſeipſa
diſſoluitur & deficit, vix amplius apud ſe exiſtẽs. Inſigniter enim & mul-
tum ſperaui in promiſſione ſalutis tuæ mihi facta.

2 Defecerunt oculi mei in eloquium tuum,

** dicentes Quando conſolaberis me?*

2 Neque tantùm anima vireſq; interiores vehementiam deſiderij non
ferentes defecerunt, ſed & oculi mei, dum intentè in cœlum reſpiciunt,
expectantes à te promiſſam ſalutem, defecerunt & debilitati ſunt ad ex-
pectationem impletionis promiſſi tui: * dum iugiter ego dicerem, imò &
ipſi oculi ſuo modo clamarent: Quando tandem conſolaberis me?

3 Quia factus ſum ſicut vter in pruina.

** iuſtificationes tuas non ſum oblitus.*

3 Iam enim tempus eſt vt afferas conſolationem, quia præ calamitatum b
magnitudine & diuturnitate, præque deſiderij vehementia, iam facta eſt
cutis mea ſimilis ſacco coriaceo pruina congelato & cõſtricto, aut fimo
in rugas contracto & denigrato. Nam ad eum modum & ego macera-
tus, conſtrictus & corrugatus ſum, vilis & abiectus apud homines: * nec
tamen in his malis mandatorum oblitus ſum.

*4 Quot ſunt dies ſerui tui? * quando facies de perſequentibus me iudicium?*

4 Itaque mi Domine quot adhuc dies reliqui ſunt mihi ſeruo tuo qui-
bus hæc pati cogar? * quando tandem de his qui perſequuntur me iniu-
ſtè, iuſtum ſupplicium ſumes? Ne diutius quæſo iſtud facere differas, tum
quòd ſeruus tuus ſim, tum ob iniquitatem perſequentium me, & tuam
in iudicando æquitatem.

*5 Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, * ſed non vt lex tua.*

5 Ecce enim iniqui narrauerunt de me apud ſe inuicẽ nugaciſſimos ſer-
mones, falſa de me inter ſeſe mutuò nugantes & garrientes in perniciem
meam: * verùm quæ ſabulantur inter ſeſe, non erant conſona legi tuæ.

*6 Omnia mandata tua veritas: * iniqui perſecuti ſunt me, adiuua me.*

6 Omnia enim mandata tua æquiſſima ſunt, nihil aliud præcipientia
quàm quod verum eſt & æquum: * illi verò vt ſunt iniqui, ita iniuſtè per-
ſecuti ſunt me. Tu itaque vel propter illorum iniquitatem adiuua me: ſi- d
ue vt ab illorum perſecutionibus liberer, ſiue vt ab eis non ſuperer.

*7 Paulominus conſummauerunt me in terra: * ego autem non dereliqui mandata tua.*

7 Penè enim conſumpſerunt & perdiderunt me hîc in terra: * ego ta-
men non dereliqui mandata tua, ad extremum vſque ſpiritum paratus ea
ſeruare, nec vlla vi ſinens mihi ea extorqueri.

*8 Secundùm miſericordiam tuam viuifica me: * & cuſtodiam teſtimonia oris tui.*

8 Tu itaque reſpectu habito tum ad illorum iniuſtitiam, tum ad meum
in lege tua pertinax ſtudium, me ab his malis reſtitue iuxta miſericordiã
tuam: * id cùm feceris, iam diligentiùs & liberiùs ſeruabo admonitiones
præceptorum tuorum, quæ ipſe nobis tradere dignatus es per os ſeruo-
rum prophetarum tuorum.

Lamed, id eſt, diſciplina.

1 In æternum Domine verbum tuum permanet in cœlo.

ECCE Domine, in ipſis cœlis perſiſtit perpetuò mandatũ illud tuum,
quo eos voluiſti eſſe æternos, & in hominũ vtilitatem cõtinuè volui.

*2 In generatione & generationem veritas tua, * fundaſti terram & permanet.*

2 Per omnes generationes perdurat tua in præſtandis promiſſis con-
ſtantia, quemadmodum id patet in continua cœlorum reuolutione, tem-
porumque ſibi ſuccedentium promiſſa viciſſitudine, ſimiliter & in terrę
ſtabilitate: * ſtabilem enim eam eſſe voluiſti, & ſecundùm promiſſio-
nem ac iuſſionem tuam permanet ſemper.

*3 Ordinatione tua perſeuerat dies: * quoniam omnia ſeruiunt tibi.*

3 Iuxta diſpoſitionem tuã dies in ſuo curſu ſemper perſeuerat, poſt no-
ctem ſtatuto ſemper tempore rediens: * omnia enim velut ſerui tui obe-
diunt mandato tuo. Hanc itaque conſtantem creaturarum obedientiam
aduertens, æquiſſimum eſſe iudico & nos tuis mandatis parere ſemper.
Rurſum dum in his tuam attendo æternitatem, potentiam & fidem, non
parum in malis meis conſolationis ea mihi res attulit.

*4 Niſi quod lex tua meditatio mea eſt: * tunc forte periiſſem in humilitate mea.*

4 Ad eundem modum etiam meditatio legis tuæ multùm in afflictio-
nibus animum confirmauit. Niſi enim aſſiduè meditatus fuiſſem in lege
tua, quæ & ipſa tuam prædicat potentiam & fidelitatem, * tunc fortè
mœrore periiſſem in afflictione mea grauiſſima.

*5 In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas. * quia in ipſis viuificaſti me.*

5 Itaque nunquam obliuiſcar mandatorum tuorum, eò quod per eorũ me-
ditationem me recreaueris, & ne mœrore perirem, in vita cõſeruaueris.

*6 Tuus ſum ego ſaluum me fac: * quoniam iuſtificationes tuas exquiſiui.*

6 Tuus per omnia ſum ego, qui me totum tibi dedi, & me tibi curæ eſ-
ſe ſatis ſentio: ſaluum itaque me ſac, * quoniam mandata tua omni ſtu-
dio & cognoſcere & facere quæſiui.

7 Me expectauerunt pecca-

7 Impij quidẽ expectauerunt cupidè perdere me: * Verùm ego aduerti
ad con-

tores vt perderent me,
** testimonia tua intellexi.*

-ad contestationes præceptorum tuorum,nim vt ex eis intelligerem quid facere contra oporteret me,tum vt ex eis consolarer & confirmarer.

8 Omnis consummationis vidi finem,
** latum mandatum tuum nimis.*

8 Cùm autem sic considerarem testimonia tua,intellexi nihil esse tam absolutum & perfectum in hoc mundo,quod non habèret finem. * At verò mandatum tuum latissimè se extendere, eò quòd per omnia secula, firmum permaneat, nec aliquem habeat finem, sed ad æternitatem diuinam obseruatores suos perducat.

Mem, id est, ipsis.

1 Quomodo dilexi legem tuam Domine:
** tota die meditatio mea est.*

VAlde Domine dilexi legem tuã, id quod vel hinc manifestissimum a est,* quòd tota die assiduè mea meditatio in ea versetur.

2 Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo, quia in æternum mihi est.

2 Nec facta est huiusmodi assidua meditatio mihi infrugifera, quoniã enim perpetuò tua præcepta mihi in animo sunt,ideo per ea prudentio- b rem me fecisti inimicis meis,qui cùm legem tuam contemnant,sine qua nulla est vera sapientia,quantumuis sapientum nomẽ apud homines obtineant,nequaquam tamen verè sapientes dici possunt,neque suas actiones & consilia ex vtilitate & salute propria ordinare.

3 Super omnes docentes me intellexi:
** quia testimonia tua meditatio mea est.*

3 Neque inimicis tantùm meis, sed & his qui me quondam docuerũt, parentibus & præceptoribus sapientior euasi, * propterea quòd in constitutionibus tuis assiduè meditatus sum.

4 Super senes intellexi:
** quia mandata tua quæsiui.*

4 Eos quoque qui ætate & annis longè me erant seniores, prudentia superaui, * eò quòd mandata tua omni studio ambigerem tum cognoscere, tum facere. Ea enim sapientia, quæ ex indesinenti meditatione & obseruatione legis tuæ per magisterium spiritus tui paratur,longè verior est & perfectior: primum quidem eaque mille suis artibus instructi sunt impij ad malũ, tum & ea quam vel humano solùm studio doctores hominum,vel vsu vel experientia rerum senes consequuntur.

5 Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt custodiam verba tua.

5 Non solùm autem meipsum assiduè exercui in meditatinne legis tuę, sed vt etiam per omnia custodirem legem tuam: prohibui actus & affectus meos ab omni actione & instituto malo. Neque enim custodire legem tuam potest faciendo bonum,qui non in primis declinauerit à malo,neque ab vno tantùm malo, sed ab omni: quod nemo præstabit, nisi qui carnis affectiones ad malum pronas rationis imperio cohibuerit, & à malo reuocauerit.

6 A iudicijs tuis non declinaui:
** quia tu legem posuisti mihi.*

6 Sicut autem ab omni mala via declinaui,ita contrà à iustissimis mãdatorum tuorum decretis,neque ad dexteram,neque ad sinistram declinaui. Quod tamen nequaquam meæ industriæ arroganter tribuo, sed tuæ gratiæ dono: * nempè quia tu in corde meo descripsisti legem, docens & suggerens in omnibus quid faciendum.

7 Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua,
** & super mel ori meo.*

7 Ex hac autem assidua meditatione & custodia legis tuæ,factũ est Domine,vt præcepta tua,cunctaq; tua eloquia,quæ plerique affectu deprauati acerba iudicãt & insuauia, admodũ suauia sint faucibus mẽtis meæ, intellectui & volũtari: * adeò vt etiã dulciora sint palato & gustui spiritus mei,quàm sit ori meo suaue id quod suauissimi est saporis,quale est mel.

8 A mandatis tuis intellexi:
** propterea odiui omnem viam iniquitatis.*

8 Ex mandatorum etiam tuorum meditatione & obseruatione prudẽs factus sum: * propter quod omnem iniquam actionem non tantum deserui,sed etiam odio prosecutus sum. Hoc enim odium parit vera illa sapientia,quæ ex sola legis tuæ meditatione & obseruatione paratur.

Nun.

1 Lucerna pedibus meis verbum tuum,
** & lumen semitis meis.*

VErba tua Domine, sunt instar lucernæ affectibus & actionibus meis, * imò velut clarum lumen sunt conuersationi meæ. Nam in præsentis vitæ tenebris,atque in affectuum nostrorum nocte,verba legis tuæ rectam mihi virtutis viam commonstrant, ne demem, impingam & cadam, quemadmodum contingit iis qui in tenebris illis sine lucerna legis tuæ ambulant,secundùm præscriptum legis tuæ non viuentes. Pedibus autem meis & semitis verbum tuum lucerna est & lumen, nempe cuius ducatu opus est,quandiu ambulandum est in caliginoso hoc loco, Prouer.6
donec peracto hoc peregrinationis itinere dies illucescat, & Lucifer atque Sol ipse oriatur in cordibus nostris.

2 Iuraui, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ.

2 Itaque perpendens legis tuæ ad recte viuendum vtilitatem & neces- 2.Petr.1
sitatem, iuraui, & firmiter apud me constitui obseruare quicquid æquissimo iudicio tuo præcepisti.

*3 Humiliatus sum vsquequaque Domine, * viuifica me secundum verbũ tuum.*

3 Afflictus sum vehementer Domine, * restitue me à malis his, sicut pollicitus es verbis tuis.

4 ‡ Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine:
** & iudicia tua doce me.*

4 Promissiones oris mei,quibus in hac mea tribulatione nulla necessitate, sed sponte ac volenti animo pollicitus sum, me tibi oblaturũ sacrificia laudis & gratiarum actionis:has, inquam, spontaneas promissiones

gratanter quæſo accipe Domine, liberando me à malis his, vt quæ promiſi ſacrificia tibi offerre poſſim: * & iudicia illa tua, quibus omnia iuſtè agis & moderaris, doce me per experientiam æquitatis tuæ declaratæ in me. † Voluntarias quoque illas promiſſiones, quibus iuraui me ſeruaturum iudicia iuſtitiæ tuæ, tu quæſo benignus accipe, dirigendo vota mea, & doce me ſemper illa iudicia quæ nos facere præcepiſti.

*5 Anima mea in manibus meis ſemper: * & legem tuam non ſum oblitus.*

5 Aſſiduè de vita periclitor, animam & vitam meam velut in manu a
omnibus expoſitam portans: * legis tamen tuæ in malis tam præſentibus non ſum oblitus.

*6 Poſuerũt peccatores laqueum mihi, * de mandatis tuis non erraui.*

6 Impij veluti expandentes laqueum in perniciem meam, inſidias parauerunt ad capiendum & perdendum me: * ego tamen à mandatis tuis non aberraui, perſuaſus per horum obſeruationem nequaquam me confundendum.

*7 Hæreditate acquiſiui teſtimonia tua in æternum, * quia exultatio cordis mei ſunt.*

7 In hæreditatem perpetuam mihi delegi conſtitutiones tuas, conſtituens illa poſſidere tota vita mea quaſi hæreditaria bona, quæ mecum ſemper etiam poſt hanc vitam permaneant, & propter quę aliam hîc hæreditatem non quæro. * Sunt enim mandata tua in quibus oblectatur cor meum, non in fluxis ac perituris huius mundi bonis.

*8 Inclinaui cor meum ad faciẽdas iuſtificationes tuas in æternum: * propter retributionem.*

8 Itaque animum meum à caducis rebus huius ſeculi abſtractum accommodaui, vt opere præſtem iuſtiſſima pręcepta tua toto tempore vitæ meæ: * idque vt conſequar eam mercedem, quæ in lege tua promiſſa eſt ſeruantibus mandata tua.

Samech.

*1 Iniquos odio habui, * & legem tuam dilexi.*

SCeleratos odio habui, legem autem tuam dilexi: ob cuius ſolius dilectionem impios odiui, idque ſolum in eis odiens quòd legem tuam tranſgredi non vererentur.

*2 Adiutor & ſuſceptor meus es tu: * & in verbum tuum ſuperſperaui.*

2 Vt autem omni impietate reiecta legem tuam vnicè amaui, ita quoque humano præſidio neglecto, te mihi in adiutorem & defenſorem delegi: * multum enim in certiſſimis legis tuæ promiſſis ſperaui.

*3 Declinate à me maligni: * & ſcrutabor mandata Dei mei.*

3 Proinde vt legi Dei quam amo, expeditius vacare poſſim, quotquot eſtis impij, qui vel veſtra perſecutione impedimentum exhiberis liberè vacandi Deo, vel impiis ſuggeſtionibus & conſiliis, conamini auertere à lege Dei, recedite à me: * & à veſtra oppugnatione atque conſortio liber diligentius perſcrutabor mandata Dei mei.

*4 Suſcipe me ſecundùm eloquium tuum, & viuam, * non confundas me ab expectatione mea.*

4 Tu verò Domine me confugientem ad te ſuſcipe ſecundùm promiſſionem tuam in quam ſperaui: defende quæſo, & ne ab hoſtibus meis deijciar, ſuſteota, & fac vt ab his malis reſtitutus, alacrius viuam: * neque ſinas me fruſtrari expectata à te ſalute.

*5 Adiuua me & ſaluus ero, * & meditabor in iuſtificationibus tuis ſemper.*

5 Tu me adiuua Domine, id ſi feceris, quanquã & multi & fortes ſunt qui me oppugnant, tuo tamen ſolius auxilio mox ab eorum violentia ſaluus ero, qui alioqui tua ope deſtitutus periturus ſum. * Conſecutus autem tua ope ſalutem, aſſiduè meditabor in iuſtiſſimis præceptis tuis.

*6 Spreuiſti omnes diſcedentes à iudicijs tuis: * quia iniuſta cogitatio eorum.*

6 Ideò autem in mandatis tuis occupari aſſiduè volo. Ideò etiam conueoit, vt ab impiis meis hoſtibus me vindices, nam ſpernis ſine delectu omnes recedentes à iuſtiſſimis mandatorum tuorum decretis: * eò quòd omnis eorum cogitatio, qua excogitant quomodo ſua expleant deſideria, iniuſta ſit & impia.

*7 Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ: * ideò dilexi teſtimonia tua.*

7 Quare & ego quoque iudicium meum tuo conformans, nequaquam impios iuſtificaui aut laudaui, ſed omnes ſine diſcrimine peccatores, qui in terra degunt, reputaui præuaricatores iuſtitiæ & legis tuæ. * Atque ob id ne & ego præuaricator haberer, atque à te reijcerer, dilexi admonitiones præceptorum tuorum.

*8 Confige timore tuo carnes meas: * à iudicijs enim tuis timui.*

8 Verùm quoniam mandata tua, quæ ſecundùm ſpiritum diligo, con- a
ſtanter ſeruare non potero, niſi caro, carnaliſque affectus, qui contra ſpiritus deſideria ſemper terrena diligit, reprimatur tuo timore, iſque timor tuæ ſit gratiæ donum: tu quæſo carnem meam, carnaléſque omnes cupiditates timore tuo quaſi clauis quibuſdam confige, reprime, atque mortifica, efficiens ſcilicet vt carnalis affectus, qui legem tuam diligere non poteſt, ſaltem timore tuo à perficiẽdo ſuo deſiderio cohibeatur. * Ita autem ſalubriter configi & vulnerari carnem meam exopto, eò quòd perterritus ſim à iudiciis illis tuis, ſecundùm quæ te ex lege tua intelligo, & ſumpſiſſe frequẽter de impiis ſuppliciũ, & in nouiſſimo die ſumpturum.

Ain.

*1 Feci iudicium & iuſtitiam: * non tradas me calumniantibus me.*

EGo Domine nulli iniuriam aliquam intuli, ſed erga omnes feci quod æquum eſt & iuſtum: * ne itaque me derelinquas tyrannidi ſtudentium iniuria me afficere. Cõuenit enim tuæ iuſtitiæ & bonitati, quemadmodum

modum & te facturum promisisti: vt non sinas iniustè opprimi eum qui erga omnes iustitiam seruauit.

*2 Suscipe seruum tuum in bonum. * non calumnientur me superbi.*

2 Itaque me seruum tuum ad te confugientem suscipe, ita vt benefacias mihi qui in alios bonus fui & æquus, * nec sinas vt superbi legum tuarum transgressores vim & iniuriã eam quam conantur, mihi inferant.

*3 Oculi mei defecerunt in salutare tuum: * & in eloquium iustitiæ tuæ.*

3 Iam enim oculi mei debilitati sunt, & caligare cœperunt, dum iugiter in cœlis intentè sublati sunt, expectantes venturam à te salutem, * & adimpletionem promissionis factæ a iustitia tua.

*4 Fac cum seruo tuo secundùm misericordiam tuã: * iustificationes tuas doce me.*

4 Proinde mecum qui tibi soli seruire cupio, age secundùm misericordiam tuam, liberando me à præsentibus malis: * & simul etiam mandata tua doce. Hæc est enim absoluta misericordia, sine qua parum profuerit à malis liberatum esse: quare ab eis vel ob id maximè liberari opto, vt libetiùs à te mandata tua doceri possim.

*5 Seruus tuus sum ego: * da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua.*

5 Seruum tuum me esse profiteor, cum & [...] iure obedientiam tibi debeo, & bonæ voluntatis proposito tuæ me seruituti addixi: * quare da mihi eam intelligentiam, qua intelligere queam iustissima mandata tua: non enim tibi Domino meo seruire potero, nisi tuum beneplacitum intellexero. Vt autem intelligam perfectè, humana non sufficit diligentia aut ratio, nisi & Spiritus tui sancti accesserit interna eruditio, menti quæ iusta sunt persuadens.

6 Tempus faciendi Domine, dissipauerunt legem tuã.

6 Sanè Domine tempus iam est tibi vt facias de impiis vltionem, idque a non solum causa mei, qui vsque ad oculorum defectionem iam tuam salutem tuam expectaui, sed etiam impiorum causa: nam vsqueadeò iam creuit eorum impietas, vt legem tuam spreuerint & dissipauerint: non ipsi tantum eam transgredientes, sed & alios ad transgrediendum compellentes, & abolitam eam volentes.

7 Ideo dilexi mãdata tua super aurum & topazion.

7 Quoniam autem eos vidi legem tuã spernere, & nihili facere: ob id ego contrà eius amore magis magisq; accensus sum, diligẽs eam præ auro & topazio, omnibusq; desiderabilibus & pretiosis huius mũdi bonis.

*8 Propterea ad omnia mãdata tua dirigebar. * omnem viam iniquam odio habui.*

8 Quoniam autem eam dilexi, ideò non ad vnum solum aut alterum, sed ad omnia mandata vniuersæ legis tuæ meipsum dirigebam, ad omnium obseruationem me accommodans, & secundùm omnia mandata tua conuersationem meam rectam facere studens: * sicut autem omnia mandata tua dilexi, ita contrà omnem iniquam actionem odio habui, vt quæ cum æquissima lege pugnaret ex diametro.

Phe.

*1 Mirabilia testimonia tua: * ideo scrutata est ea anima mea.*

CONstitutiones præceptorum tuorum Domine admodum sunt mirabiles, tum quòd in eis etsi perpaucis perfectissima sapiẽtia & æquitas conclusa sit, ita omnibus vitiis corrigendis sufficiant, omne virtutis genus doceant, omni tempori conueniant, cunctis; hominibus accommodæ sint, consummatam eos iustitiam & sapientiã docentes, tum quòd sapientia, æquitas atque vtilitas in eis recondita, non sit quibusuis exposita, nec possit à carnalibus & animalibus hominibus percipi: * ob hanc itaque mandatorum tuorum admirandã & abstrusam perfectionem anima mea summa cum diligentia & exquisitione scrutata est mandata tua. a

*2 Declaratio sermonum tuorum illuminat: * & intellectum dat paruulis.*

2 Nec inutilis sanè horum est inuestigatio, nam hæc cùm declarari & exponi cœperint, mox depulsis omnibus ignorantiarum & errorum tenebris, admirabili luce perfundunt, * intelligentiámque dant ætate, atque sensu paruulis, hoc est insipientibus: sed his maximè, qui nulla sibi vafricie placentes, neque humana sapientia inflati sese tibi doctori cœlesti simplicissimè & humiliter submittunt. Neque enim superbis aut maleuolis declaratur, nec aperitur à te arcana legis tuæ sapientia: sed clausa eis manet & abscondita: quæ nisi à te reueletur, non magis illuminat, quàm abscondita sub modio candela.

*3 Os meum aperui, & attraxi spiritum: * quia mandata tua desiderabam.*

3 Proinde ad similitudinem hominis præ nimio dolore os suum aperientis, ad rem expectatam anhelantis, spiritúmque per respirationem attrahentis, ego mentem meam tibi aperui, auidéque tuam doctrinam ex verbis tuis imbibere cupiui: * valde enim desideraui pertingere ad intelligentiam mandatorum tuorum.

4 Aspice in me & miserere mei secundùm iudicium diligentium nomen tuum.

4 Quoniam itaque ad te Domine, velut aperto & hiante ore conuersus sum: tu quoque ad me conuersus, benigno tuo vultu respice me, & miserere mei secundùm eam rationem, qua iudicare & tractare soles diligentes te. Nam & ego Domine inter eos esse studeo semper.

*5 Gressus meos dirige secundùm eloquium tuum: * & non dominetur mei omnis iniustitia.*

5 Misericordia autem, quã mecum fieri cupio, hæc est, vt omnes meos affectus & actus disponas & dirigas secundùm rectissimam regulam legis tuæ: * nec sinas vt vel iniquitas aliqua, vel ipsi iniqui præualeant mihi, etiamsi semper oppugnent.

*6 Redime me à calumnijs hominum. * & custodiam mandata tua.*

6 Redime me à falsis criminationibus & iniusta oppressione hominum: * & da vt liberatus, expeditiùs custodire possim mandata tua, à quorum intenta meditatione & studiosa obseruatione nonnihil iniuriæ & molestiæ hominum abstrahunt. b

*7 Faciem tuam illumina super seruum tuum. * & doce me iustificationes tuas.*

7 Fac clarè appareat super me seruum tuum fauor tuus, qui præsentium malorum tenebris discussis, tanquam clara lux me recreet & consoletur: * sed simul tamen iustissima statuta tua doce me, sine quorum cognitione non est vera aliqua fœlicitas & salus.

*8 Exitus aquarum deduxerunt oculi mei: * quia non custodierunt legem tuam.*

8 Adeò enim amaui legem tuam, vt oculi mei præ nimio cordis dolore effuderint largissimas lachrymas, quasi riuulos aquarum per genas decurrentes: * eò quòd viderem impios transgredi legem tuam, cuius neglectum magis deploraui, quàm propriam ab impiis vexationem.

Sade.

*1 Iustus es Domine: * & rectum iudicium tuũ.*

IVstus es Domine, & solus es ex teipso iustus: * quare & omnia iudicia tua, siue quibus omnia moderaris, & omnes iudicas, siue quæ nos facere præcepisti, recta sunt & æqua.

2 Mandasti iustitiam, testimonia tua & veritatem tuam.

2 Per mandata enim tua nihil aliud præcepisti nobis, quàm iustitiam & æquitatem maximam. a

*3 Tabescere me fecit zelus meus: * quia obliti sunt verba tua inimici mei.*

3 Itaque cùm perpenderem tam æquam esse legem tuam, zelus meus, quo nimio amore tui & legis tuæ accensus fui, penè me cõfecit: eò quòd viderem inimicos meos verborum tuorum nullam habere rationem. b

*4 Ignitum eloquium tuũ vehementer, * & seruus tuus dilexit illud.*

4 Tua enim lex velut aurum igne examinatum & purgatum, summè pura est, nihil admistum habens vanitatis, falsitatis aut iniustitiæ: * propter quod ego seruus tuus valde dilexi eam.

*5 Adolescentulus sum ego & contemptus. * iustificationes tuas non sum oblitus.*

5 Iunior quidem sum inimicis meis, & ob id ab eis despectus quasi paruulus puer, & adhuc insipiens ac vilis ab eis reiectus sum: * mandata tamen tua non sum oblitus.

*6 Iustitia tua, iustitia in æternum, * & lex tua veritas.*

6 Et quidem meritò: nam iustitia, quam tuis mandatis nobis præcepisti, non est talis, qualis ea quam hominum statuta præscribunt, quæ frequenter ad tempus solùm iustitia est, nec omni tempori cõuenit: tua verò iustitia perpetua est, * & lex tua æquissima simul est & stabilissima, nihil falsitatis aut iniustitiæ, vt aliquoties humanæ leges, admistum habens, & ob id omni tempore stabiliter persistens.

7 Tribulatio & angustia inuenerunt me, mandata tua meditatio mea est.

7 Itaque propter summam hanc & perpetuam æquitatem præceptorum tuorum: ego in eis assiduè meditatus sum, cum tribulatio corporis & angustia mentis me apprehendissent, meditatione iustitiæ tuæ meipsum in malis meis oblectans.

*8 Æquitas testimonia tua in æternum: * intellectum da mihi & viuam.*

8 Tua enim mandata nullo non tempore æqua sunt, * istud quæso fac me intelligere & persuasum esse: sic enim alacer & lætus viuam, etiam in mediis calamitatibus.

Coph.

*1 Clamaui in toto corde meo, exaudi me Domine: * iustificationes tuas requiram.*

PRæ vehementi desiderio clamaui pro auxilio, neque lingua & voce tantum clamaui, sed ex toto etiam pectore: exaudi ergo me Domine: * id cum feceris, studiosius & libertius mandata tua quæram tum cognoscere, tum facere.

*2 Clamaui ad te, saluum me fac: * & custodiam mandata tua.*

2 Clamaui autem non ad aliũ Deum quàm ad te, tu itaque saluum me fac a malis istis: * ego salute à te donatus diligẽtius mãdata tua seruabo.

*3 Præueni in immaturitate, & clamaui, * quia in verba tua supersperaui.*

3 Non clamaui autẽ ad te solum per diem, sed cùm adhuc nõ esset opportunum tẽpus vigilandi cúmque adhuc essent tenebræ, præueni tẽpus surgendi, tuamque faciem præoccupaui, & summo desiderio tuum auxilium imploraui: * eò quòd in promissis tuis magnam spem conceperam.

*4 Præuenerunt oculi mei ad te diluculo: * vt meditarer eloquia tua.*

4 In ipso adhuc diluculo ante exortum diem oculi mei somno discusso ad te intenti erant, * vt occuparer in meditatione verborum tuorum, tum eorum quibus tuam benignitatem tuis promisisti, tum eorum quibus tuam voluntatem nobis præcepisti.

*5 Vocem meã audi secundùm misericordiam tuam Domine: * & secundùm iudicium tuum viuifica me.*

5 Itaque clamorem & desiderium meum exaudi pro benignitate tua: * secundum æquitatem tuam, qua omnes iuste iudicas, secundum iudicium illud tuum quo agere soles cum his qui inuocant te: viuifica me, eximendo me ab his mortibus, in quibus ago.

*6 Appropinquauerũt persequentes me iniquitati: * à lege autem tua longè facti sunt.*

6 Ita certè vt facias, etiam impietas hostium meorum postulat. Qui enim persequuntur me, appropinquauerunt iniquitati, magno conatu agentes vt iniquitatem contra me conceptam designarent, * à lege autem tua remotissimè elongati sunt.

*7 Prope es tu Domine, * & omnes viæ tua veritas.*

7 Verùm vt illi iam mihi imminent, studentes conceptam iniquitatem in me patrare: ita nihil dubito, quin tu quoq; adsis mihi, qui propinquus es omnibus inuocantibus te: * noui & illud, quod omnia mandata tua, in quibus

quibus nos ambulare voluisti,æquissima sint & verissima. Quare sicut ob tuam præsentiam non multùm metuo hostes meos iniquitati appropinquantes, ita ob præceptorum tuorum æquitatem nolui illorum exemplo elongari à lege tua.

8 Initio cognoui de testimonijs tuis, quia in æternũ fundasti ea.

8 Vt autem noui mandata tua æquissima esse, ita quoque ab initio cognoui de eis quòd ob summam illorum æquitatem volueris ea esse perpetuò stabilia,ac ob id ab eis nullo vnquam tempore recedendum,

Res.

*1 Vide humilitatẽ meam & eripe me, * quia legem tuam non sum oblitus.*
*2 Iudica iudicium meum, & redime me,*propter eloquium tuum viuifica me.*

DECLARA quæso Domine,te respicere afflictionem meã, & eripe me:* nam legem tuam non sum oblitus.
2 Tu qui iustus es iudex,ad quem omne iudicium pertinet,cuique vni meam causam commisi,fac pro me de aduersariis meis iudicium ꝙ meæ innocentiæ debetur,& redime me ab iniustis oppressoribus meis,* sed & propter promissiones tuas ab his malis restitutũ alacriùs viuere da mihi. Hanc enim quam peto liberationẽ vt præstes conuenit, tũ propter tuam in iudicando æquitatem, tum propter promissorum tuorum fidelitatem.

*3 Longè à peccatoribus salus, * quia iustificationes tuas non exquisierunt.*
*4 Misericordia tuæ multæ Domine, * secundùm iudicium tuum viuifica me.*
*5 Multi qui persequuntur me,& tribulant me,*a testimonijs tuis non declinaui.*
*6 Vidi præuaricantes, & tabescebam: * quia eloquia tua non custodierunt.*
7 Vide quoniam mandata tua dilexi Domine: in misericordia tua viuifica me.*
8 Principium verborum tuorum veritas, in æternũ omnia iudicia iustitiæ tuæ.*

3 Procul quidem abest ab impiis salus tua Domine, * eo quòd mãdata tua illis curæ non sunt,per quorum obseruationem solam salute tua,tum præsenti,tum futura dignus quis efficitur.
4 Verùm erga legis tuæ studiosos multæ sunt miserationes tuæ Domine:*secundùm has itaque,& secundùm æquitatem tuam, qua illos iudicare soles,tu me his malis exemptum,lætiùs viuere tribuere.
5 Multi enim numero sunt qui persequuntur & affligunt me, * nec tamen à mandatis tuis declinaui.
6 Imò tanto legem tuam amore prosecutus sum, vt cùm viderem præuaricantes aliquos legem tuam, non solùm non imitarer illos, sed etiam singulari tædio & molestia animi afficerer, * non ob aliud quàm quòd verba legis tuæ non obseruarent.
7 Declara itaque Domine te attendere quod mandata tua dilexerim, * pérque misericordiam tuam restitue me ab his malis.
8 Et merito quidem mandata tua dilexi Domine, nã omnium verborum tuorum principium & caput est veritas,siue quia à veritate tua summa procedunt,in eaque quasi primo fundamento oriuntur, atque ob id verissima & æquissima esse necesse sit: siue quia summa est omnium verborum tuorum veritas,obtinens,scilicet,in omnibus verbis tuis, quibus a
nihil aliud quàm quod veritatis est & æquitatis præcipitur: * atque ob hanc verborum tuorum veritatem, omnia decreta illa æquissima, quæ nobis tua iustitia præscripsit,in æternum durabunt, neque aliquando labefactabuntur,quemadmodum statuta hominum, quæ oportet nũquã mutari necesse est ob deficientem eorum æquitatem.

Sin.

1 Principes persecuti sunt me gratis,
** † & à verbis tuis formidauit cor meum.*

NON quicunq; homines, sed potentes principes persecuti sunt me, idq; præter omne meum meritum,*eos tamen nõ tantoperè metui, quàm timui ex animo ne pręcepta tua transgrederer:†neque adeò eorum minas aut persecutiones metui, quam metui illa tua verba, quibus grauissima mala comminaris legem tuam deserentibus.

2 Lætabor ego super eloquia tua,

** sicut qui inuenit spolia multa.*

2 Proinde quoniam per hunc salubrem timorem verborum tuorũ persisti in lege tua, nec ab ea dimotus sum,etiam principum iniquis persecutionibus: ob id modò gaudeo, semperque gaudeo de eloquiis tuis, *perinde atque is qui deuictis hostibus suis nactus est spolia multa:cuius quidem gaudium duplici nomine maximum esse conuenit, quòd scilicet & hostes suos superauerit,& opima præda ditatus sit. Ad eum enim modum ego summo gaudio de verbis tuis, per quæ & hostes meos superaui, & ditissimum me reputo.

3 Iniquitatem odio habui, & abominatus sum,
**legem autem tuam dilexi.*

3 Quòd autem timui ne præcepta tua transgrederer,hinc erat,quia scilicet,omnẽ iniquitatẽ odio habui, imò & abominatus sum:* legem autem tuã dilexi,non enim tã ex metu vltionis tuæ præceptorũ tuorũ transgressionem formidaui,quàm ex vero amore iustitiæ,odioq; iniustitiæ.

4 Septies in die laudem dixi tibi,super iudicia iustitiæ tuæ.

4 Itaque quoniam legem tuam ob equitatem ipsius dilexi, ob id non tantùm singulis diebus,sed septies,hoc est, multoties per diẽ laudaui te, propter ęquissima illa mandatorum tuorum decreta, quę nobis pręscripsit iustitia tua.

5 Pax multa diligentibus legem tuam,

** & non est illis scandalũ.*

5 Et meritò te ob ea laudaui, nã diligentibus legem tuã ampla pax obtingit,& quidẽ plerunque etiã pax, successus atque fœlicitas corporalis, semper autẽ pax mentis, quę exuperat omnẽ sensum,hec impiis contingere potest,qui sunt quasi mare feruens,quòd quiescere non potest,*nec

sentiunt diligentes legem tuam vllum offendiculum, & id quidem plerumque etiam secundùm externum hominem, semper autem & principaliter secundùm spiritum, nam etsi aduersitates ingruant, & peccātium multitudinem cernant: tamen neq; aduersitatibus occurentibus status & quies mentis turbatur, cum persuasi sint omnia sibi cooperari in bonum, neque peccantium exemplo à recto dimouentur, eo quòd per legis Dei amorem in via virtutis firmati sint.

*6 Expectabā salutare tuum Domine: * & mandata tua dilexi.*

6 Considerans itaq; hanc pacem diligentiâ legem tuam expectaui salutem abs te Domine: * atque vt hanc impetrarem, mandata tua dilexi.

7 Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexi ea vehementer.

7 Custodiui ex animo mandata tua, & dilexi ea vehementer.

*8 Seruaui mandata tua & testimonia tua, * quia omnes via mea in conspectu tuo.*

8 Seruaui mandata & admonitiones tuas: * studui enim omnes actiones meas coram te instituere in omnibus vni tibi placere cupiēs: persuasusq; fui omnes actus meos tibi esse notissimos, nec aliquem illorū latere, sed omnes te teste perfici, atq; ob id studiosius mādata tua seruare laboraui.

Thau.

*1 Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo Domine: * & iuxta eloquium tuū da mihi intellectum.*

ADMITTATVR quæso in conspectum tuum, atq; à te suspiciatur prolixa hæc mea deprecatio Domine, * & quemadmodū hactenus precatus sum, fac me sapere non secundùm humanas artes aut mūdi sapientiam, sed secundùm eloquium tuum, vt scilicet sermones tuos, ac legem perfectè intelligam.

*2 Intret postulatio mea in conspectu tuo: * secundùm eloquium tuum eripe me.*

2 Perueniat tua gratia approbante, postulatio mea vsq; in conspectum tuum: * & quemadmodum tum in lege tua, tum priuatim mihi promisisti, eripe me à malis. Hæc enim duo sunt quæ hactenus toties rogaui, legis, scilicet tuæ intelligentiam, ac malorum istorum depulsionem.

3 Eructabunt labia mea hymnum, cum docueris me iustificationes tuas.

3 Hæc vbi mihi præstiteris, nequaquam ingratus ero, aut infructuosus, nam vbi tu docueris me mandata tua, labia mea è plenitudine læti pectoris effundent copiosas laudes tuas, hymnumq; gratiarum actionis largiter personabunt.

*4 Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum. * quia omnia mandata tua æquitas.*

4 Ad hęc etiam lingua mea iugiter eloquetur aliis eloquia tua, quo per te edoctus, & alios secundùm te instruam, quod certè vt per me fiat æquissimū est: * omnia enim præcepta tua, vt iam sæpe dictū est, æquissima sunt imò ipsa æquitas, adeò vt quicquid sit præter vel contra legem tuam, æquitas non sit.

*5 Fiat manus tua vt saluet me: * quoniā mandata tua elegi.*

5 Adsit mihi potentia tua ad saluandū me à malis: * omni enim impietate reiecta mandata tua elegi.

*6 Concupiui salutare tuum Domine, * & lex tua meditatio mea est.*

6 Optaui mihi non salutem humanam sed tuam, atq; à te qui solus verè saluare potes, vnicè saluari desideraui, * insuper & lex tua est, in qua assiduè cum summa mentis oblectatione occupor meditando.

*7 Viuet anima mea & laudabit te: * & iudicia tua adiuuabunt me.*

7 Itaq; cum & in te solo confidam, & tibi soli placere desiderem, da vt anima mea his periculis mortis exempta, viuat, tum enim grata laudabit te: * fac vt iudicia tua mihi opem ferant contra hostes meos, quod fiet, si iusto de eis sumpto supplicio ab eorum violentia me liberes.

8 Erraui sicut ouis quæ periit, quære seruum tuum quia mandata tua non sum oblitus.

8 Ecce ego modò exclusus ab ouili populi Dei errare cogor in syluis & mōtib^9, sicut ouis innoxia, quæ à pastore suo perdita, ac ob id lupis aliisq; bestiis exposita, proxima est vt pereat: tu ergo vigilantissimus & amātissimus tuorum pastor require me seruum tuum atq; ab hoc errore reuocatum reduc ad gregem & ouile tuum, mandata enim tua nō sum oblitus. a

ANNOTATIONES.

In primo octonario.

a NON ENIM QVI OPERANTVR, &c.] Hebræa non habent relatiuum, qui, sed, non enim operantur iniquitatē, in viis eius ambulauerunt. Secundùm quam lectionem redditur hoc versu ratio quare dixerit beatos qui scrutantur, &c. Eodem modo & Græca accipi possunt si in participio ἐργαζόμενοι intelligatur substantiuum verbum sunt.

b PERSPEXERO.] Græca ἐπιβλέψαι respexero, vt ne in verbo, perspexero, quis philosophetur, cum & Hebræa verbum habeant quod simpliciter videre significat. Augustinus legit: inspicio in omnia mandata tua.

c IN DIRECTIONE CORDIS.] ἐν εὐθύτητι καρδίας, in rectitudine cordis, hoc est, recto & puro corde.

d NON ME RELINQVAS, &c.] dupliciter accipi potest hæc pars superiori adiecta. Primum vt significet se non posse custodire mandata Dei, nisi sua ope adsit illi Deus vt indicat paraphrasis. Secundo vt precetur ne relinquatur hostibus suis: eò quòd addicerit se obseruationi mandatorum Dei.

In secundo.

IN QVO CORRIGIT.] Hebræa & Græca habēt futurū tēpus, Græca enim habent κατορθώσει corriget, quod tēpus melius sensui conuenit. De correctione autem iuuenum singulariter mentionem facit, tū quia eorum vita vt in plurimū magis deprauata est & tortuosa, tum quia difficilius est eis vitam suā corrigere, tū etiā quia, hoc ipsum magis est necessarium. Bonū est enim viro, cùm portauerit iugū ab adolescentia sua. Et Adolescens iuxta viā, etiam cum senuerit, nō recedet ab eo.

IN TOTO CORDE, &c.] Duo hic versus docet. Primum, indignum esse Dei gratia, nisi qui toto corde Deum quæsierit. Secūdò, frustra nos quærere toto corde Deum nisi & gratia eius nobis adsit, qua mādata eius perficiamus.

In tertio.

In tertio.

a RETRIBVE SERVO] Intelligunt quidam Prophetam hic optare retributionem æternæ mercedis. Verùm cùm toto hoc Psalmo assiduè precetur liberari ab impiis, & hoc quoque hic precari videtur, vt verbum, retribue, accipiatur pro tribue, quemadmodum sæpe. Pro viuifica autem, Hebræa habent viuam, sic & Græca ζήσομαι. Interpres autem legit ζήσομαι, quomodo habere quædam Græca Euthymius quoque testatur. Porrò viuificare Propheta semper accipit pro è malis liberare & consolatione recreare, quamuis in morali sensu non malè à plerisque accipiatur, vt significetur precari vitam spiritus & alacritatem, quomodo in Octonario quinto necessariò accipiendum videtur, cum dicitur: in via tua viuifica me.

b REVELA OCVLOS] Dum dicit, reuela oculos meos, significat esse aliquod oculorum velamen quod auferri cupiat. Id autem duplex indicat paraphrasis, nempe carnales cogitationes, & mundanas calamitates. Quæ autem vocet mirabilia, satis patet ex eo, quod postea dicit: mirabilia testimonia tua Domine: in sensu tamen anagogico rectè intelligit Propheta ablationem illius velaminis, quod in secunda ad Corinthios Paulus dicit positum super cor Iudæorum, quo prohibentur intelligere mirabilia mysteria in lege contenta.

c AVFERA ME OPPROBRIVM.] Ad literam quidem loqui vult de opprobrio eo quo eum impij afficere conabantur, vt patet ex versu sequente: anagogicè autem intelligendum est de opprobrio illo nouissimi diei iudicij, quo afficientur a Deo omnes impij.

d ET CONSILIVM MEVM.] Notandum quod Dei mandata non tantum dicat suam meditationem, sed etiam consilium. Plerique enim meditantur iugiter in scripturis sacris, eas tamen non habent pro consiliariis suis, vt qui secundum eas vitam suam instituere nolint aut negligant.

In quarto.

a DORMITAVIT ANIMA.] Tædium quidam accipiunt pro tædio bonorum operum, quod iustis etiam hominibus quandoque oboritur. Verùm Hebraica dictio significat dolorem & tristitiam, quam significationem etiam habet Græca vox ἀκηδία. Porrò pro, dormitauit, Hebræa habent, stillauit: quomodo etiam Ambrosius legit secutus Originem. Nam vt ipse annotauit, si apud Græcos legatur ἐνύσταξεν, significat dormitauit: si verò omissis duabus literis legatur ἔσταξεν, significauit stillauit. Posteriori ergo, multo, legendum esse ea Origenis authoritate vult, quæ verisimile est id ex Hebræis inspectis collegisse: nec diuersus est sensus Hebraicæ lectionis a nostra, nam stillasse dicit animam suam, hoc est, liquefactam esse: quod vires eius paulatim defluxissent sicut aquæ.

VIAM MANDATORVM CVCVRRI.] Apud Hebræos in futuro dicitur, curram & dilatabis. Proinde dum in nostra lectione narrat præterito tempore quid fecerit, intelligendus est Propheta petere idem beneficium dilatationis cordis, vt & in posterum currere valeat viam Dei vt olim.

In quinto.

a IN hoc octonario diligenter annotandus est ordo omnium eorum quæ petuntur, ita vt posterius semper priori aliquid adijciat.

STATVE SERVO TVO ELOQVIVM.] Hi tres versus, quos paraphrasis interpretatur, vt intelligatur Propheta precari liberationem à malis & hostibus suis secundùm Dei promissa, etiam aliter intelligi possunt, vt hic sit sensus: Confirma me sermonum tuum in verbis præceptorum tuorum per timorem tuum, &: Amputa opprobrium æternæ condemnationis, quia præcepta tua mihi sunt grata. Viuacem & alacrem me fac in æquitate præceptorum tuorum. Verùm notandum, quòd secundùm Hebraicam phrasim statuere eloquium, vel confirmare sermones, sit adimplere promissa, vt patet ex multis scripturæ locis, sic enim 3. Regum 2. Dauid Salomoni dicit: Serua cæremonias Domini vt confirmet sermones suos quos locutus est ad me.

In sexto.

a ET RESPONDEBO, &c.] Quidam in hoc versu actiuum verbum construunt cum participio, exprobrantibus, vt sit sensus secundùm Campensem: vt habeam quod respondere possim iis qui exprobrant mihi hoc quod dicere soleo, fidens me promissioni tuæ. Verùm apud Hebræos participium potius nominaliter accipitur. Habent enim: & respondeo exprobratoribus meis. Vnde constat verbum, dicere, connecti cum, respondebo, vt autem subiuncta ratio: Quia speraui, &c. cum superiori conueniat, futurum, respondebo, optatiuè accipiendum est, vt sit sensus, fac vt respondere possim. Præterita autem illa verba, ambulabam, loquebar per futura exponenda esse docent & Hebræa præcedentia, item & Octonarij huius in quo per futurum dicitur. Et exercebor. Pro quo tamen etiam Græcis est præteritum ἠδολέσχουν, vnde & Augustinus legit & exercebar. Hebræa autem & hic, & superius habent futura.

In septimo.

a HÆC ME CONSOLATA EST.] Pronomen, hæc non videtur posse referri ad nomen spem, quandoquidem illud nomen neque in Græcis est, neque in Hebræis, sed vtrobique est vnum verbum, pro quo nos habemus, spem dedisti. Proinde accipiendum est substantiuè in fœminino genere secundùm phrasim Hebraicam. Quemadmodum & in vltimo versu octonarij huius.

In octauo.

a PORTIO MEA DOMINE.] Versus hic dupliciter distingui & intelligi potest. Primo quemadmodum habet paraphrasis. Secundo, vt hoc modo ordinetur: Dixi apud me, quòd portio mea sit custodire legem tuam, sicut & postea dicitur: Hæreditate acquisiui testimonia tua, &c.

b DEPRECATVS FACIEM TVAM.] Dupliciter indicat paraphrasis hanc orationem exponi posse. Primùm vt simpliciter significetur, deprecatus sum te. Cum enim aliquem precari solemus, faciem nostram ad illius vultum conuertimus. Secundò, vt per Dei faciem, vt alias frequenter, Dei fauor intelligatur.

c COGITAVI VIAS MEAS.] Indicat paraphrasis hunc versum intelligi posse vel de actionibus præteritis, vel de futuris quemadmodum id annotauit & Ambrosius.

In decimo.

a MANVS TVÆ PLASMAVERVNT ME.] Hebræa habent, parauerunt quomodo etiam Ambrosius legit.

b FIAT MISERICORDIA TVA.] Notandum in quatuor versibus istis varia afferri argumenta ad impetrandam liberationem quam petebat. Primò quidem a Dei misericordia & veritate. Secundò à suo studio legis. Tertio ab iniquitate hostium suorum & fructu confusionis eorum. Quartò ab vtilitate hinc peruentura ad iustos.

In vndecimo.

a DEFECIT IN SALVTARE TVVM.] Iuxta anagogen postulat vir sanctus aduentum Saluatoris in carnem.

b FACTVS SVM, &c.] Hanc partem eleganter in sensu allegorico explicat Ambrosius, vt per eam significetur mortificatio corporis viri iusti, quem vtri intelligit comparari, eo quòd sicut vter de ca uinis sit animātis mortui, ita & corpus viri iusti peccato mortuū à carnali sit cupiditate abstractū, & factum vter ille de quo in Euangelio dicitur, quòd vinum nouum in vtres nouos mittunt. Comparatur autem viri in pruina, q fit corpus eius rore gratiæ spiritus diuini, & continentiæ gelu, ieiuniorumq; restrictibus refrigeratum ab æstu libidinis & carnalium desideriorum.

c NARRAVERVNT MIHI, &c.] Cōmuniter hic versus intelligitur de sermonibus mundanorū hominū, & doctrinis hæreticorum, qui fabulationes dicuntur, q sint vel vani vel falsi, vel iniqui. Vani quidē, dum in eis nulla est vtilitas; falsi, quia mendaciis respersi: iniqui, dum ad impietatem hortantur. Verùm hic sensus parum videtur conuenire proposito prophetæ. Proinde notandum Hebræa longè aliter habere, nempe: Foderunt mi hi superbi foueas, hoc est, parauerunt mihi interitum. Cui lectioni & sensui nostra lectio satis accedet, si datiuus, mihi, Hebræa phrasi exponatur per, de me, quemadmodū psalmo tertio. Multi dicunt animæ meæ, id est, de anima mea, vt significetur iniquos de viro iusto fabulatos ad perdendum eum. Vel: Narrauerunt mihi fabulationes, quia falsissima crimina obiecerunt.

INIQVE PERSECVTI, &c.] Satis probabile d est vitio scriptoris legi, iniqui, pro aduerbio, iniquè: nā & Hebræa habēt falsò persecuti sunt me. Et Græca adverbium habēt, ἀδίκως. Ambrosium quoq; & Augustinum legisse iniustè: Hilariū autem iniquè, satis patet ex eorum commentariis: quanquam in textu eorum vitio librariorum habeatur iniusti, & iniqui. Sic enim habet Ambrosius: Non dicit quia persecutiones patior adiuua me, sed iniustè, inquit, persecuti sunt me, adiuua me. Potest enim quis & persecutiones pati, sed nō iniustè, quia est etiā iusta persecutio. Augustinus verò sic: iniustè persecuti sunt me, quia nō in me persecuti sunt nisi veritatē. Hilarius ad hunc modum iustū qui persequitur, necesse est vt iniquè persequatur: q: iniquitas iniustæ operationis effectus est. Et sunt quidā codices qui habēt iniquè.

In duodecimo.

a OMNIS CONSVMMATIONIS.] Variè hic versus ordinatur, & intelligitur. Quidā enim fine distinctione versum sic ordinant: latum mandatū tuum esse finem omnis consummationis: intelligentes per mandatum latum præceptum charitatis, quod latū dicitur, tum quia ad omnes se extendit: tum quia in eo comprehenditur vniuersa Lex & prophetæ, tum etiam quod nunquam hoc præceptum adimpletum sit. Verùm per mandatum toto hoc psalmo vniuersa lex designari solet, & non vnicum illud dilectionis mandatum. Proinde alij per distinctionem versum intelligunt, secundum quam quoniam videtur significari quædam aduersatio inter duas versus partes, intelligendus est versus secundùm seorsum paraphrasis.

In decimo tertio.

a QVOMODO DILEXI LEGEM TVAM.] Dictio quomodo, non interrogatiuè accipienda est, sed admiratiuè, pro, O quàm: Est enim Græcis ὡς, sicut & postea Quam dulcia faucibus meis:

b SVPER OMNES INIMICOS MEOS.] Quod dicit se prudentiorem factum omnibus inimicis suis, simpliciter accipi potest, nempe quod inimici sui veta essent destituti sapientia, quæ ex sola lege Dei paratur. Aut per tria hæc genera, nempe hostes, docentes, & senes, intelligi potest triplex scientia, quam superat sapientia ex lege Dei parta, scilicet, sapientia impiorum diabolica, quā docti sunt ad malè agendum, sapientia humana studio humano acquisita, & prudentia per experientiam parta.

In decimo quarto.

a ANIMA MEA IN MANIBVS MEIS.] Græca habent manibus tuis, quam lectionem præfertur August. & Ambrosius, in pluribus libris asserentes haberi, tuis potius quam meis. Sed vitio scriptorum legi, tuis, satis sūstat ex Hebræis, nam eum quidam phrasim Hebraicam ignorantes iudicarent durius dici: anima mea in manibus meis: pro meis, scripserunt tuis, quod sic sensus aptior & facilior videretur: Dicunt autem Hebræi ponere animam in manibus, pro eo quod est exponere se periculo, vt patet Iudic. 12. & 1. Regum 28. Portare autem animam in manibus, aut habere animam in manibus accipiunt pro eo quod est versari in afflictionibus, & de vita periclitari: ita accipitur hoc loco, & Iob 13. Quare lacero carnes dentibus meis, & porto animam meam in manibus meis? Vnde Chaldæus paraphrastes hoc loco sic habet: in periclitatione fuit anima mea, ac si fuisset in extremitate manus meæ semper.

In decimo quinto.

a CONFIGE TIMORE TVO.] Primùm hic notandum, verbum configere, non significare hic talem confixionem, qualis fit per sagittam, vt nec intelligamus timorem Dei hic sagittæ comparari, vt quidā intelligunt: Dictio enim Græca καθήλωσον, significat propriè configere clauis: deriuatur enim ab ἧλος, clauus. Vnde Ambrosius & Augustinus legit: Confige clauis, à timore tuo. Proinde intelligendum de tali confixione, de quali Paulus loquitur, dum dicit quosdā crucifixisse carnem suam cum vitiis & concupiscentiis. Verū difficultas est quomodo petat timore se configi, cùm pronunciat se timere Dei iudicia, & hoc ipsum pro ratione subiungit. Proinde aduertendum plerosque timere quidem Dei iudicia, nec tamen habere carnes timore Dei confixas, vt qui timentes quidem æternam damnationem, nondum tamen tali timore detinentur, quòd ab omni malo fugiant. Atque hoc ferè est quod pro solutione huius difficultatis Euthymius affert, sic scribens: Dum tua inquit, lego iudicia, in animo quidem timore corripior, ipsum tamen corpus huiusmodi timor e non castigatur. Tu igitur confige & ipsum corpus hoc timore, ita vt ad immoderata desideria amplius non feratur. Similiter ferè & Augustinus indicat difficultatem hac solui posse, vt scilicet intelligatur propheta optasse addi sibi timorem, vt tantum timeret quantum sufficeret crucifigendis carnibus suis, id est, concupiscentiis. Postea tamen & aliam affert solutionem, vt scilicet intelligatur prima parte petere timorem Domini castum & filialē: secunda verò loqui de timore seruili. Hebræa tamē pro confige, habent סמר samar, quod secundum omnes significat ita inhorrescere, vt pili erigantur, vnde vertit Hieronymus horripilauit, quamuis horripilare propriè sit Latinis horridiore asperioreq; pilo fruticare. Vnde ab hoc verbo deriuatur nomen מסמר masmer, quod clauum significat: ad quam significationem respexerunt Septuaginta.

In decimo sexto.

a TEMPVS FACIENDI.] Legēdū est per datiuū Domino non per vocatiuum, Domine. In Hebræo enim manifestè ad nomen Domini, additur nota datiui casus littera lamed, & Græcis est τῷ κυρίῳ. Et Augustinus testatur plures codices habere, Domino, quomodo etiā Ambrosium legisse apparet ex cōmentariis. In cōmentariis Hieronymi habetur item, Domino. Porrò verbū, faciendi, quidam referunt ad prophetam, vt significetur tempus esse vt ipse faceret legem Dei, & vincerei secundùm Deum. Verùm potius referendum ad ipsum Deum sicut fecit D. Hieron. qui vertit: Tempus est vt facias Domine. Si autē ad Deū referatur, dupliciter hic locus intelligi potest. Primò vt intelligatur propheta asserere iā venisse tēpus, quo conueniat Deū vltionē facere propter nimiam hostium suorū impietatem. Secūdò vt intelligatur loqui de tēpore nouissimi iudicij, aut tēpore à Deo constituto ad vindicandum impios, vt fit sensus. Tempus constitutum est à Deo, quo sumpturus est supplicium

plicium de impiis, ſecundum quem ſenſum quod dicitur in verſu ſequenti, ideò dilexi, &c ad hanc partem referri poteſt, vt intelligatur prophetam ideò dilexiſſe legem Dei, quod conſideraret mente tempus illud vltionis. Paraphraſis autem verſum illum refert ad partem ſecundam iſtius verſus, vt ſignificetur Propheta ideò magis amore legis Dei acceuſus, quod videret eam ab impiis contemni. Porro vltimus verſus in quo .... Propterea ad omnia, &c referri poteſt ad idem ad quod refertur primum ideò: vel quoniam dixit ſe diligere legem Dei in comprobationem dilectionis ſubiecit. propterea ad omnia mandata dirigebar. Dirigi aut in ad mandata, dupliciter indicat paraphraſis accipi poſſe.

In decimo ſeptimo.

a MIRABILIA, &c.] Quoniam non facilè apparet quare Dei mandata, quæ teſtimonia vocare ſolet, dicantur mirabilia, cùm ſint aperta & obuia, ideò quidam intelligunt per teſtimonia hic Dei opera: idq; malè intelligentes Auguſtinum, qui hoc primo videtur ſequi, cùm eam potius interpretationem refellat. Alii ſimili ratione ſcripturas ſacras intelligunt, quæ mirabilia Dei opera teſtantur nobis. Verum paraphraſis indicat quomodo dupliet ratione Dei mandata, quæ enim ſemper hic vocat teſtimonia) dicantur mirabilia. Dicitur enim quid mirabile, ſiue ob eximiam eius perfectionem, quam in aliis non ita liceat inuenire. ſiue quod occultum ſit, & cuius ratio non ab omnibus percipitur. Vnde Hebræa quidam ſic vertunt: occulta vel ſeparata ſunt teſtimonia tua. Auguſtinus autem intelligit ideò teſtimonia eſſe mirabilia, quòd cum bona ſint, a bono Deo profecta, hominem tamen iuſtificare, & bonum facere nequeant, quæ ratio ex Paulo deſumpta huic loco non videtur competere.

b RSDIM .... ME, &c.] In huius verſus ſecunda parte cum quidam libri habeant, vt, alii &, ex Græcis & Hebræis patet legendum, &, ſicut & in ſecundo verſu octonarij 19.

In decimo octauo.

a MANDASTI IVSTITIAM, &c.] In hoc verſu pronomen, tuam, dum nos legimus, veritatem tuam, redundat, nec habetur in Hebræis aut Græcis, nec apud Auguſtinum aut Ambroſium, vt ſatis patet ex eorum commentariis: obeſt autem, ſi adiiciatur, non parum ſenſui. Accuſatiuus autem, teſtimonia tua, poteſt ex Hebræo verti etiam per ablatiuum, eritque ſenſus apertus iſte: Mandaſti iuſtitiam teſtimoniis tuis, & veritatem valde, id eſt, veritatem maximam. Proinde ſi & Græcam & noſtram literam ad hunc ſenſum redigere places, ſubaudietur in accuſatiuo, teſtimonia, præpoſitio ἐν vel per: alioqui ordinabitur oratio hoc modo: Mandaſti, id eſt, voluiſti teſtimonia tua eſſe iuſtitiam, & veritatem maximam: vel mandaſti à nobis .... ſeruari iuſtitiam hoc eſt, teſtimonia tua & veritatem tuam.

b TABESCERE ME FECIT] Ambroſius habet. Exquiſiuit me. Proinde videtur dictionem Græcam ἐξέτηξέ deriuaſſe ab ἐξετάζω, cum ſit ab ἐκτήκω.

c IGNITVM ELOQVIVM TVVM] Ambroſius intelligit eloquium Dei ignitum dici quod ad ſimilitudinem ignis purget illuminet, & incendat. Verùm ex dictione Hebraica patet ideò dici ignitũ, quod ſit velut argentum aut aurum igne excoctum & purgatum, vt ſit idem cum eo quod alibi dicitur: Eloquia Domini caſta, argentum igne examinatum, &c.

In decimo nono.

a PRÆVENI IN MATVRITATE.] Vitio ſcriptoris hunc locum depravatum eſſe, & legendum per vnam dictionem, immaturitate: vel per geminationem præpoſitionis, in immaturitate, manifeſtè patet tum ex Græcis quæ habent, ἐν ἀωρίᾳ, tum ex Auguſtino, cuius textus habet, intempeſta nocte, ſicque commentatur. Plures inquit codices non habent intempeſta nocte, ſed immaturitate. Vix autem vnus inuentus eſt, qui habeat geminatam præpoſitionem, id eſt, in immaturitate. Immaturitas itaque in hoc loco nocturnum tempus eſt, quod non eſt maturum, id eſt, opportunum vt agatur aliquid vigilando, quod etiam vulgò dici ſolet hora importuna, &c Et poſteà: Quod ergo Græcè dictum eſt, ἐν ἀωρίᾳ, non vno verbo, ſed duobus, id eſt, præpoſitione & nomine. hoc interpretes quidam noſtri dixerunt, intempeſta nocte, plures: immaturitate nõ duobus verbis, ſed vno, cuius vocabuli nominatiuus eſt immaturitas: nõnulli verò in duobus verbis, ſicut Græcus poſuit, in immaturitate, &c. Hæc ille.

b APPROPINQVAVERVNT, &c.] Auguſtinus ſimiliter & Ambroſius legũt aduerbium, iniquè, vel ablatiuum iniquitate, qui cõſtruatnt cũ participio perſequentes vt ſit ſenſus: Hi me perſequũtur iniquè & præter meritum meũ appropinquauerunt mihi, ſcilicet ad nocendum & ſic .... Græca .... potius .... tiuus ἀνομίᾳ poteſt vel per datiuũ verti, & conſtrui cum appropinquare: nunc: vel per ablatiuum, & conſtrui cum perſequentes noſtra tamen lectio videtur ob id conuenientior, quòd ſecundùm eam pulchra ſit oppoſitio inter duas partes verſus. Hebræa etiam videntur ex diuerſorum verſionibus duplicem habere lectionem. Quidam enim videntur legere רדפי rodephai, & tunc eſt ſenſus perſecutores mei appropinquauerunt iniquitati. Quam lectionem & Hieronymus & Campenſis ſequuti ſunt. Alii legunt רדפי rodephei in regimine, vt ſit ſenſus: perſequutores ſceleris appropinquauerunt mihi.

In vigeſimo.

a PRINCIPIVM, &c.] Pro principio Hebræi eſt ראש ros, hoc eſt caput. Poteſt autem caput, accipi pro principio, atque hanc acceptionem ſequuti videntur Septuaginta: vel pro ſumma rei hoc eſt, eo quòd omnia in ſe complectitur, vt ſit veritas obtinet in omnibus verbis tuis, &, vt paucis dicam, omnia verba tua ſunt veritas. Iuxta .... ſenſum etiam verti poſſunt Græca principatus verborum tuorum, nam vtrumque ſignificat dictio Græca ἀρχή, vt ſupra annotatum eſt in Pſalmo 109.

In vigeſimo primo.

a NON EST ILLIS SCANDALVM.] Non ſit ſcandalũ idem eſt quod alibi dicitur non commouebor in æternum. His autem locutionibus, ſi capere .... tus ſtatum veteris populi, promittitur quidem etia temporis ſtabilitas vt ſcandalũ vel offendiculũ intelligatur temporale nocumentum, hic enim ſenſus propoſito conuenit: verum hic ſenſus non eſt generaliter ſemper verus, vnde oportet principalius intelligere de ſcadalo mẽtis, ſic enim verior & generalior eſt hæc ſententia. Contingit aute ſcandalũ mentis ex duplici cauſa. Primo ex .... aduerſitatibus, vnde ſaluator in parabola .... mini quod ſuper petroſa cecidit comparat .... qui cum gaudio ſuſcepiũt verbum, ſed oborta tribulatione continuò ſcandalizantur. Secũdò ex ali .... exemplis. Atq; huiuſmodi ſcanda .... etſi .... gant, tamen dicũtur communiter ſcandala puſillorum, quot tamen & .... ſcandalizari contingit, nempe ex .... o, ſe .... certè ab aliis facto, vt poteſt coram .... qui per .... & .... cuſabi .... non ſunt no .... d eſſe .... hæc autem .... ſcandala non .... perfectis. Pr .... P .... dixiſſet: Qui .... ego non .... & ſub unge .... Q .... ſcandalizatur, non ad .... ſcandalizatur .... Itaque notat .... dictum, non eſſe .... Dei. Per .... ectorum enim eſt d .... leges .... contingit etiam præter tres cauſas .... ſa quo dam ſcandalizari nempe ex opti .... mo per ipſorum malitiam aut ignoran .... in malam partem interpretato .... ſcandalum, propter quod vt .... & bonis abſtinendum non eſt.

lo vi-

In vigesimo secundo.

ERRAVI, &c.] Plerique istud intelligunt de errore à lege Dei per peccatum. Verùm hic sensus proposito Prophetæ non ita conuenit, qui in hoc Psalmo toties gloriatur de seruata lege: neque conuenit rationi subiunctæ, quia mandata tua non sum oblitus. Rectè tamen de illo errore intelligitur secundùm sensum moralem, secundùm quem significatur neminem à Deo errantem reuerti posse ad eum, nisi Deo ipsum requirente. Neque omnino obstat huic expositioni subiuncta ratio, quandoquidem peccator qui adhuc dicere potest, quære seruum tuum, nondum mandatorum Dei planè oblitus est, à quibus aberrasse se cognoscit.

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXIX.

Præsenti Psalmo Propheta regius primùm in exemplum nostrum memorat exauditum se à Deo, cùm in tribulatione constitutus (ea scilicet qua ob Saulis persecutionem exul agere apud impios cogebatur) Deum inuocaret: deinde & precem qua Dei opem implorauit, memorat, in qua malitiam, pestemq; linguæ fraudulentæ pulchrè describit, & suum inter impios, exilium deplorat. Vt autem præsens oratio Christo verò Dauidi etiam conuenit, ita quoque omnibus iustis, qui & à virulentia linguæ praua suggerentis, aut iniquè calumniantis liberari exoptant, & suum in medio prauorum pacem odientium deflent incolatum, qui desiderio cœlestis patriæ quàm longissimus eis esse videtur: Porrò quod titulus habet. Canticum graduum, quomodo & quatuordecim sequētes Psalmi inscribuntur, certa ratio huiusmodi inscriptionis reddi non potest, quibusdam asserētibus quindecim hos Psalmos hoc titulo inscriptos, quòd in quindecim gradibus templi decantarentur à Leuitis in festiuitatibus: alijs verò ob id: quòd profectuum quorundam in vero Dei cultu carmina sunt, alijs rursum aliud opinantibus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Ad Dominum cùm tribularer clamaui,

** & exaudiuit me.*

CVM calamitatibus affligerer, nequaquam, vt faciunt impij Psal. 119.
tribulationem incidentes, animum despondi, aut murmu-
raui contra Dominum, neque ad mundi præsidium sola-
tiúmve confugi, sed magno cordis desiderio clamaui ad
Dominum, * & mox exaudiuit me.

2 Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa.

2 Clamaui autem in hunc modum: Domine libera animam meam à
labiis mendacibus, & à lingua fraudulenta, vt ne quid mihi noceant la-
biis suis qui falsis accusationibus, sed tamen dolosè & callidè, me stu-
dent opprimere, falsis quæ mihi impingunt, prætextum veri addentes,
aliudque in corde quàm in ore gerentes.

3 Quid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam?

3 Et quidē meritò ab huiusmodi labiis singulariter liberari opto. Quid a
enim adhuc mali posset tibi, quisquis es, superaddi, quidve superadiici ad
linguam fraudulentam? quod malum pestilentius accidere cuiquā posset?

4 Sagitta potentis acuta.

** cum carbonibus desolatorijs.*

4 Est enim lingua fraudulenta, velut sagittæ, quæ & à fortissimo aliquo
iaculantur, & simul acutissimæ sunt, atque ob id penitissimè homini su-
bitò & præter expectationem infiguntur. * Est item velut carbones ma-
ximè vrentes, qui vehementia caloris citissimè aliquid vastant & absu-
munt, quales sunt carbones iuniperorum, vehemētissimè vrentes, & diu-
tissimè feruentes. Siquidem lingua quæ fraude doloque aliquem impe-
tit, vsque ad intima hominis præter opinionem & subitò lethale suum
virus immittit, non tantùm externorum bonorum dispendium inferens,
sed animæ etiam vitæque perniciem adferens. Ipsa quoque iræ odiique
igne accensa, incendia, & diuturnam innoxiis inurit infamiam, atq; cru-
ciatu maximo torquet non prius finem faciens quam assumpserit & de-
solauerit quem perditum voluit.

5 Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est, habitaui cum habitantibus Cedar.

** multùm incola fuit anima mea.*

5 Malè certè agitur mecum, quod peregrinatio & exilium meum à do- b
mo & populo Dei tandiu duret: coactus enim sum habitare cum his qui
habitant regionem Cedar: proque habitaculo domus diuersari in taber-
naculis, in quibus habitant Cedareni Arabes: & pro sancto consortio po-
puli Dei consuetudinem habere cum feris hominibus, qui populi Dei
maximi sunt hostes, omnisque humanitatis expertes, nomen habentes
moribus ipsorum conueniens, sonat enim Cedar nigredinem. * Inter
hos diu nimis se peregrinatam & exulantem iudicat anima mea, tum ob
desiderij domus Dei magnitudinem, tum inhumanitatem & impietatem
eorum inter quos agit.

*6 Cum his qui oderunt pacem eram pacificus, * cùm loquebar illis impugnabant me gratis.*

6 Cum his enim qui oderunt pacem, ego pacificè viuere studui, * ve-
rùm mox vt loquebar eis quæ pacis erant, isti non solùm eam non am-
plectebantur, sed contra potius præter omne meritum contentiosis ver-
bis, iniuriosisque factis me impetebant, inde occasionem oppugnandi
sumentes, vnde ad pacem perduci debuissent.

Anno

ANNOTATIONES IN CANTICVM GRADVVM.

QVÆ dicuntur de quindecim gradibus templi, in quibus hi Psalmi decantari soliti fuissent, planè incerta sunt: neque enim vel ex scripturis vel ex Iosepho constare potest, quot fuerint gradus templi à Salomone primo extructi. Excebiel quidē in suo templo quindecim graduum meminit, in quorum septem ascendebatur ad atrium mulierum, reliquis octo ab atrio mulierum ad atrium virorum. Iosephus tamen in secundo templo plures gradus fuisse memorat, quatuordecim enim restatur fuisse à porticibus ad atrium mulierum, & ab eo, vsque ad atrium alterum quindecim, ab hoc rursum duodecim gradibus in templo ascendi solitum: Sed neque eorum sententia conuenire videtur, qui cantica graduum hæc dicta putāt ad literam, quod hæc decantata fuerint à Iudæis iam à Babylone ascensuris in Hierusalem. Etsi enim quidam populo in illo statu cōueniant, quidam tamen personæ Dauidis attribuendi sunt vt patet de primo: nam Cedar non est locus in Babylonia, vt quidam putant, sed in deserto Arabiæ: fuit enim Cedar filius Ismaël, qui cum suis filiis Arabiam incoluit. Et tamen quoniam nec inter Arabes Dauid diuersatus legitur: existimāt quidam ipsum de suis popularibus methaphoricè locutum, ad significandum ipsorum barbariem & inhumanitatem, vt etiamsi inter suos vixerit, perinde tamen vixerit apud suos, ac si fuisset inter Arsbes: nec quia de incolatu suo conqueritur, necesse est intelligere hūc Psalmum pertinere ad tempus exilij ipsius. Sæpe enim Propheta huius vitæ tempus incolatum vocat & peregrinationem, vt supra Psal. 118. Incola ego sum in terra: &, Aduena ego sum & peregrinus, sicut omnes patres mei.

a QVID DETVR TIBI, &c.] Hi duo versus tribus potissimum modis exponuntur à variis interpretibus. Primùm enim Augustinus & plerique cum eo intelligunt hîc significari, quod sit remedium contra linguam dolosam: & versu illo, Quid detur tibi, &c intelligunt Deum introduci interrogantem eum qui liberari cupit à lingua dolosa, quid sibi contra eam dari oporteat, & deinde ipsum respondentem Deo vt dentur ei sagittæ potentis, &c. Ac tum per sagittas & carbones intelligendum est verbum Dei, quod & Psalmo 44 significatur per sagittas acutas & apud Hieremiam igni cōparatur: Nunquid inquit Deus, verbum meū quasi ignis, & quasi malleus cōterens petram? Verùm hic sensus sicut optimè conuenit mysticæ intelligentiæ, ita Hebraicæ literæ non bene conuenit. Illa enim tertium versum sic habet. Quid dabit, aut quid apponet tibi lingua dolosa? Proinde secundò alij intelligunt his versibus significari perniciem linguæ dolosæ tantam, vt ea nihil perniciosius addi possit. Secundum quem sensum in tertio versu Propheta accipiendus est sub pronomine secūdæ personæ loqui sibiipsi vel potius cuiuis quemadmodū Psalmo sequenti. Atque hūc sensum persequitur paraphrasis, à quo non multum dissentit interpretatio Campensis. Tertiò quidam intelligūt hic significari præmium & vindictam, quę maneat linguam dolosam, vt per sagittas & carbones vltio diuina, quæ ventura est super impios, designetur, propter vermen interius vrentem, & ignem corpus depascentē. Quem sensum secutus Valentia versum tertiū sic intelligit: quid dabitur tibi, ô tu quisquis lingua iniqua me impetis, ad, id est, pro Secundum quē sensum interpretes pro Caietano Hebræa sic verterūt Quid dabit tibi lingua dolosa? Sagittas potētis acutas, &c scilicet dabit tibi. Porro pro carbonibus ἐρημικοῖς, desolatoriis, Hebræa habent, carbonibus iuniperorum. Verum quoniam hi maximè vrunt, vt tropum explicarent Septuaginta videntur vertisse ἐρημικοῖς, nisi fortè hanc dictionem acceperunt, vt sit idem quod solitudinariis vel carbonibus solitudinis, eò quod iuniperus, vel vt alij volunt, genista, arbor sit siluestris.

CVM HABITANTIBVS CEDAR.] Hebrea habent tabernaculis Similiter & Græca Sir enim habēt σκηνώμασι: Cedareni enim & omnes Arabes in tabernaculis habitabāt, quæ pro commoditate pascuorū transferebant. Tabernaculis, legit etiam D Augustinus. Cæterum interiectio, hei, referri potest ad tres partes huius versus, in hunc modum: Hei mihi quod incolatus meus prolongatus sit, quodq̀ue habitauerim cum habitantibus Cedar, & quod multum incola fuerit anima. Aut ibi, habitaui, noua potest esse sententia, declarans quare conqueratur incolatum suum prolongatum. b

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXX.

Docet hoc Psalmo vir sanctus suo exemplo expectandum auxilium à solo Deo, quem etiam prouidam curam sperantium in ipso pollicetur habiturum, seruaturumq; eos omni tempore, tum ne malum aliquot eos lædat, siue in prosperis siue in aduersis, tum vt omnia eorum instituta & negotia prosperè succedant.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Leuaui oculos meos in montes, vnde veniat auxilium mihi.

IN tribulatione constitutus, anxiè opem alicundè mihi aduenturam expectaui, simpliciterque habitus fui, atque is qui super montes & editiora aliqua loca consistens, circumfert in omnem circumquaque regionem oculos suos, despiciēs sicunde auxilia sibi veniant. Psal. 120. a

*2 Auxilium meum à Domino, * qui fecit cœlum & terram.*

2 Verùm dum vndique mihi auxilium disquiro, deprehendi auxilium meum non ab alio sperandum esse, quàm a Domino, * qui solus inter omnes qui dicuntur dij, creauit cœlum & terram, ac proinde omnium summus est, potens facere quæcunque vult, omniaque sibi subiecta habens. Ab hoc itaque, ô anima mea, aut tu quisquis es qui opem tibi imploras, meo exemplo tuum auxilium expecta: nam vt est potentissimus ita & vigilantissimus suorum custos.

*3 Non det in commotionem pedes tuos, * neque dormitet qui custodit te.*

3 Non enim sinet vel vacillare, & ad casum inclinari pedes tuos est, hoc, nequaquam permittet vt à statu tuo dimotus incidas in aliquod malum: * neque dormitanti similis in tui custodia vel leuiter negligens erit is, qui tui custodiam suscepit, & cui te seruandum commisisti.

4 Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel.

4 Ecce, mihi crede, etiamsi hominibus quandoque videatur dormire aut dormitare, dum multa dissimulat ad tempus, nequaquam tamen vel leuiter obdormiscet, multò magis non dormiet vnquam is, qui singulariter custodiendum suscepit verum Israëlem, hoc est, nequaquam pigro & dormitabundo aut fatigato custodi similis, cui obrepens somnus aufert curam rei concreditæ, aliquando vel ad minimum tempus curam tui deponet.

5 Bono

5 Dominus cuſtodit te, Dominus protectio tua ſuper manum dexteram tuam.

5 Bono igitur ſis animo. Dominus enim cuſtodit te, atque vt intelligas, b
qua ratione, & quanta ſecuritate ab eo cuſtodiaris, ecce Dominus tibi
eſt velut vmbraculum protegens, aſtatque tibi aſſiduè velut iuxta dexte-
ram manum tuam, paratus ſcilicet te ab omni malorum incurſu defen-
dere teque deducere.

6 Per diem ſol non vret te, neque luna per noctem.

6 Proinde illo obumbrante te, neque ſolis ardor interdiu lædet te, neq; c
lunæ frigidus noctu: ſed omni tempore domino te protegente ſecurus
eris, in proſperis ſimul & aduerſis, in tentationibus magnis & paruis.

7 Dominus cuſtodit te ab omni malo, cuſtodiet animam tuam Dominus.*

7 Dominus enim cuſtodit te, adeò vt etiamſi malum aliquod occur-
rat, nullum tamen omninò noceat tibi, ſed magis proſit:* ne quid dubi-
tes, iterum atque iterum dico, cuſtodiet animam tuam Dominus.

8 Dominus cuſtodiet introitum tuum & exitum tuum ex hoc nunc vſque in ſæculum.*

8 Neque tantùm ab omni malo te cuſtodiet, ſed & in omni tua con-
uerſatione curam tui geret, omnia tua negotia proſperans, & in omni-
bus te dirigens, ſiue interna curare volueris, ſiue externa,* idque ex hoc
tempore vſque in ſæculum: nunquam enim fidentes Domino relinquen-
tur, ſiue in præſenti vita, ſiue in futura.

ANNOTATIONES.

a LEVAVI OCVLOS IN MONTES.] Dupliciter hic verſus intelligi poteſt. Simpliciter enim accipi poteſt, vt præpoſitio, in, accipiatur pro, ad, & per montes cœli intelligantur: aut ſaltem per ſublationem oculorum ad montes, intelligatur ſublatio eorum ad alta loca, atque ad cœleſtia. Iuxta quem ſenſum dictum, vnde, refertur ad mõtes, vt ſignificetur à mõtibus, hoc eſt, è cœlo ſibi polliceri auxilium. Verùm Hebræi aliter exponunt præpoſitionem hîc poſitam, accipiẽtes pro ſuper, vt intelligatur ipſum dicere voluiſſe ſe in montibus conſtitutũ coniecisse in omnem circumquaque regionem oculos, atque ſpeculatum, vnde ſibi auxilia veniret. Id autem per metaphoram dicit, ſimilitudine ſcilicet mutuata ab illis qui expectantes auxilia ex editioribus locis ſpeculantur, vnde illa demũ adueniant. Voluit itaq; exprimere quàm anxiè opem expectârit, atque & hunc ſenſum habebit noſtra litera, ſi, in, pro ſuper accipiatur: quemadmodũ cum dicimus, dormio in latus. Iam verò quod ſequitur: Vnde veniet auxilium mihi aut debet legi interrogatiuè, aut aliquid eſt ſubaudiẽdum, in hunc modum: Leuaui oculos meos in montes, deſpiciens vnde mihi veniat auxilium.

b DOMINVS PROTECTIO TVA.] Hebræa dictio non ſignificat ſimpliciter protectionem, ſed vmbram: proinde oportet intelligere de huiuſmodi protectione, qualis eſt vmbra vel vmbraculum, totum hominem omni ea parte obumbrans. Ex quo itẽ conſequens eſt, particulam ſequentẽ, ſuper manum, non ſic cum ſuperiori cõnecti, vt ſignificetur Deũ protegere & obumbrare manum dexteram, qui totum hominem quaſi ſub velamento alarum ſuarum tegit: ſed intelligendum eſt Dominum aſtare iuxta manum dexteram, vt, ſuper, accipiatur pro, iuxta: ſicut cum dicitur poſtea: Super flumina Babylonis ſedimus, &c. vt idem ſit hic loquendi modus qui alibi, dum dicit: A dextris eſt mihi, ne commoueat. Itaque poſtquàm dixiſſet. Dominus cuſtodit te, ſubiungit duplicem rationem, qua Deus intelligatur prouidè admodum nos cuſtodire, vt eo intellecto ſecurius nos illi credamus. In anagogico tamen ſenſu rectè Auguſtinus per manum dexteram intelligit bonas operationes, in quibus Deus nobis adeſt adiutor.

PER DIEM SOL, &c.] Ad literam quidem hic aliud Propheta ſignificare non vult, quàm omni tẽpore ab omni malo Deum fidentes ſibi cuſtodire, vnde quaſi exponẽs tropum, ſubdit: Dominus cuſtodit te ab omni malo. Secũdum anagogicũ tamen ſenſum rectè per diẽ, tẽpus proſperitatis: per noctẽ, tẽpus aduerſitatis intelligitur. Auguſtinus autem ſubtilius per ſolem, Chriſti diuinitatem: per lunam, Chriſti humanitatẽ intelligit. Fuerunt enim hæretici, qui in Chriſti diuinitate ſcãdalizati ſunt, & errauerũt: alij verò in Chriſti humanitate.

DOMINVS CVSTODIAT, &c.] Familiare eſt c linguæ Hebrææ per introire & egredi, ſignificare omnem vitæ humanæ conuerſationem, vt Deut. 28. Benedictus eris ingrediens, & egrediens. Vel, vt habent Hebræa, benedictus eris in introitu tuo, & benedictus in egreſſu tuo. Sic 2. Reg. 17. Dauid dicitur egredi & ingredi coram populo: & 3. Reg. 3. Salomon: Ego autem, inquit, ſum puer paruulus, ignorans egreſſum & introitum meum, id eſt, quomodo conuerſari & omnia mea inſtituere debeam. D. Auguſtin myſticè introitum accipit, cùm ingredimur tentationem: exitum, cùm ea liberamur, eamq; ſuperamus. Porro etſi interpres in hoc Pſalmo bis vertat per præſens indicatiui, Dominus cuſtodit, bis per optatiuum, Dominus cuſtodiat: Græca tamen ſemper eſt futurum indicatiui, Dominus cuſtodiet, vt correſpondeat quarto verſui, Non dormitabit, neque dormiet. Hebræis verò in tribus vltimis locis eſt, cuſtodiet, primo verò cuſtodit, quomodo & Auguſtinus legit. Editio tamen Complutenſis omnibus quatuor locis habet optatiuum φυλάξει, cuſtodiat.

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXXI.

Præſens Pſalmus deſcribit ſtudium & gaudium ſanctorum in adeundo domum Domini in Hieruſalem, cuius gloria & fœlicitas canitur ab eo quod ſit egregie ædificata, optataq; ciuium vnanimitate optimè inſtituta, quodq; ea & religionis eſſet locus, & ſedes item regni: tum & vota continet ſanctorum ipſius Hieruſalem pacem & proſperitatem optantium. Videtur autem hunc Pſalmum Dauid compoſuiſſe, & cantandum dediſſe, cùm iam tranſlata arca fœderis, in Hieruſalem, eam domicilium fecerat religionis & regni. Quanquam etiam conueniat his qui poſt ſolutum exilium Babylonicum reædificauerunt Hieruſalem & templum. Sub typo autem terrenæ Hieruſalem, hic oportet intelligere deſcribi potiſſimum fœlicitatem Eccleſiæ Chriſti, votaq; & ſtudia ſanctorum erga illam. Quæ vt eſt verior Hieruſalem, ita omnia hæc verius illi cõpetunt quæ de ea hic magnificè prædicantur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi, in domum Domini ibimus.

AVDIO magno perfuſus ſum ex his quæ dicebantur Pſal. 12.
mihi à dicentibus: In domum Domini ibimus. Gauiſus, a
inquam, ſum tum quòd iucundũ mihi eſſet adire domum
Domini, tum quòd audirem alios ſeſe mutuò ad domum
Domini inuitantes, & ad eam aſpirantes.

2 Itaque

2 Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Ierusalem.

2 Itaq; nihil cunctantes ad eam statis temporibus venimus, steterũtq;
sũma cũ mẽtis corporisq; alacritate pedes nostri in atriis tuis, o Ierusalẽ.

3 Ierusalem quæ ædificatur vt ciuitas. † cuius participatio eius in idipsum.

3 Et meritò quidem hanc adire, atque in hac stare optamus multis no-
minibus. Ipsa enim Ierusalem ædificata est, vt par est, ædificari ciuitatem: b
* ciuiumque eius communio & societas gratissima vnitate sibi mutuo
cohæret. † Domorum quoque eius obligationes ob inhabitantium mul-
titudinem in vnum connexæ sunt.

4 Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini, testimonium Israel ad cõfitendum nomini Domini.*

4 Deinde illuc, iuxta testificationem & præceptum datum à Deo Israë-
li, ascendunt statutis anni temporibus tribus, tribus, inquam non omniũ c
nationum, sed a Domino electæ: * Ascendunt autem potissimùm ad lau-
dandum ibi pro acceptis beneficiis Dominum, qui vnicè præ sacrificiis
requirit laudis sacrificium.

*5 Quia illic sederunt sedes in iudicio, * sedes super domum Dauid*

5 Illic quoque collocatæ sunt sedes ad dicendum ius omni populo: * se-
des, inquam, pro domo & familia Dauid, ad cuius solius familiam ex pro d
missione diuina regia & iudiciaria potestas pertinet.

*6 Rogate quæ ad pacem sunt Ierusalem, * & abundantia diligentibus te.*

6 Proinde quoniã hæc diuinitùs instituta est & religionis & regni se-
des, atq; ob id ab eius pace & prosperitate, totius populi ac regni fœlici- e
tas pẽdet, quotquot estis de populo Dei, precemini quæ faciunt ad pacẽ
& prosperitatem huius nostræ Ierusalem, me[illegible]mque ei bene precantes
dicite: * Abundãtia omniũ bonorũ sit, o Ierusalẽ, his qui diligũt te, tibiq;
ex animo fauent, quo hac ratione plures exciti ad amorẽ tui polliciãtur,

*7 Fiat pax in virtute tua, * & abundantia in turribus tuis.*

7 Sic etiam pax, innumerosa populi inhabitantis te multitudine, atque
in mœnibus tuis, quibus circumcincta muniris, omniumque bonorũ co- f
pia sit in turribus & palatiis tuis, quæ habes insignia.

8 Propter fratres meos & proximos meos loquebar pacem de te.

8 Sic, o Ierusalem, quæ pacis erant optaui tibi propter eos qui in te ha-
bitant fratres meos, & proximos meos, vnius mecum religionis & fidei.

9 Propter domum domini Dei nostri quæsiui bona tibi.

9 Propter domum item Domini Dei nostri, quæ constituta est in te, &
precando optaui tibi bona, & omni studio tibi prodesse, quod in me est,
conatus sum, duplici dilectionis nomine tibi bene affectus, nempe dile-
ctionis proximorum, quibus omnem opto fœlicitatem, & dilectionis
Dei, cuius gloriam illustrem esse percupio.

ANNOTATIONES.

a IN HIS QVÆ DICTA SVNT.] Hebræa habent participium actiuum, in dicentibus mihi: sic autem melius cohæret quod sequitur: In domũ Domini ibimus. Ita & Græca participium actiuum habẽt, ἐν τοῖς εἰρηκόσι. Nõ ἐν τοῖς εἰρημένοις, hoc est, in dicentibus, non, in dictis. Porrò quod sequitur, in domum Domini ibimus: potest etiam verti futurum ibimus, per imperatiuum, eamus, vt sit vox adhortantium ad eundem in domum Domini, quamuis etiam rectè intelligatur vox eorum qui annuntiant adesse tempus adeundi Dominum.

b CVIVS PARTICIPATIO &c.] In hac oratione secundùm relatiuum, eius, secundùm Hebraicã phrasim [illegible] superest, quod ad sensum attinet. Porrò relatiuum [illegible], cuius, referri potest vel ad, Ierusalem, vel nomen, ciuitas. Significatur autem secundum quosdã connexio domorum ob multitudinem inhabitantium [illegible] secundũ alios, ciuium communio & vnanimitas [illegible] quem seorsum duo hic versus continet, quæ ad absolutã ciuitatis gloriam faciunt, nempe ædificiorum splendorem, dũ dicit: ædificatur vt ciuitas: & ciuium concordiã, cum dicit: cuius participatio, &c.

c TESTIMONIVM ISRAEL.] Dictio, Israël, datiui casus est. Additur enim in Hebræo litera Lamed & in Græcis articulus τῷ. Porro dictio, testimonium, potest esse accusatiui casus, vt subaudiatur, [illegible] id est iuxta quemadmodum annotauit Euthymius: aut nominatiui casus, vt hæc oratio, testimonium Israël per parenthesim interiecta legatur, & sit sensus: Testimoniũ istud factum est Israeli.

SEDERVNT SEDES] Aut sederũt, impropriè d debet accipi pro collocatæ sunt, quamuis tamen Græca dictio [illegible], propriè significat, vel sedere vel constituere aut sedes, &, vt habent Græca, thronos pro ipsis iudicibus sedentibus in sedibus: nisi fortè, [illegible] piatur hic significare perpetuitatem quandam vt sit id quod permanserunt, & [illegible] constitutæ sunt. [illegible] cum dictio [illegible] & [illegible] interpretes pro [illegible], stete[illegible] autem interpretatur, manserunt.

[illegible] AD PACEM. &c.] D[illegible] e festè apud Hebræos est [illegible] apud [illegible] cos videtur esse accu[illegible] enim ar[illegible] culus τὰ. Τὰ εἰς εἰρήνην [illegible] Euthymius [illegible] exponit: Loquimini ad [illegible] verba pacifica, dicendo scilicet pax sit tibi [illegible] ingre[illegible] accip[illegible] & [illegible] Videtur autẽ potius esse vitium [illegible] pro [illegible] debeat ad nomen εἰρήνην, repetendũ, vt sit sensus: Rogate quæ ad pacem pacem, inquam, ipsius Ierusalem.

IN VIRTVTE TVA.] Dictio Hebræa signifi- f cat [illegible] exercitum, secundùm multos tamen [illegible] significat mœnia vel valla ciuitatis. Proinde δυνάμει, vt habent Græca, hoc est, vt nos habemus, virtute, rectè accipitur hic vel pro exercitu, sicut accipitur cum dicitur: Dominus δυνάμεων, virtutum, vel [illegible] mœnis & vallis ciuitatis, eò quòd in his ciuitatis [illegible] fortitudo sita sit.

PARAPHRASIS EIVSDEM SECVNDVM SENSVM MYSTICVM.

1 Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus.

GAVISVS sum in magno spiritus gaudio cùm ab Euãge- *Psal. 21.*
licis prædicatoribus diceretur mihi iã esse tẽpus, vt [illegible]
ctis idolorũ tẽplis omnes gẽtes ad[illegible]mus domũ Domini,
tũ eã quæ in terris constituta est ex sanctis hominibus, è
quorũ consortio gentes prius excludebãtur: tũ eã quæ in
cœlis est, à cuius ingressu omnes antehac homines prohibebantur. Læta-
tus quoque sum, cùm audirem quamplurimos me & se inuicem aduo-
cantes ad domum Domini, hoc est, vt relicto mundo, sancta conuersatio-
ne ad cœlestem habitationem properarent,

2 Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Ierusalem.

2 Itaque ad hanc prædicationem aut adhortationem nihil cunctantes

ſterimus, ô cœleſtis Ieruſalem, pedibus noſtris in atriis tuis, Relicta enim priſtinæ vitæ conuerſatione, ac corpore omni diceſſo, quamuis adhuc corpore peregrinemur à te, tamen affectibus ad te ſublatis, in manſionibus tuis ſupernis conſiſtimus alacriter & fixè, & quamdiu non licèt in penitiora tua adyta, & vera illa ſancta ſanctorum ingredi, hic interim in atriis tuis, hoc eſt, fidelium qui in terra ſunt cõgregationibus, perſeueranter ſtamus cum gaudio.

3 Ieruſalem quæ ædificatur vt ciuitas,

** cuius participatio eius in idipſum.*

3 Et ſanè tanta eſt huius ciuitatis, de qua loquor, claritas & ſplendor, vt meritò volupe ſit eã adire, & in ea ſtare, idque multis rationibus. Primùm enim hæc ipſa Ieruſalem ad inſtar alicuius ciuitatis terrenæ ædificatur, ſed ex lapidibus viuis ipſi fondamento Apoſtolorum & Prophetarum ſuperædificatis:* eſtque ſocietas ciuium eius ſummè vnanimis, ſibique conſentiens, & id quidem quoad vtramque eius partem, tum eam ſcilicet, quæ in terris, quaſi in humiliore valle ſita eſt, tum eam quæ in cœlis, quaſi edito monte Sion, ſuam habet manſionem. Nam & in illa, ſublata omni religionum diuerſitate, omnes vnius fidei & charitatis vinculo inter ſe cohærent, quantumuis diuerſarum ſint nationum & linguarum, & in hac vnius omnes per omnia voluntatis perfectiſſima ſibi amicitia cõſentiunt. Neque tamen ſingularum partium ciues inter ſe tantùm ſeparatim conſentiunt, ſed vt ſunt omnes vnius ciuitatis ciues, ita quoque eiuſdem Dei cultu, mutuæque charitatis glutino mirabiliter atque iucundè inter eſſe colligati ſunt & hi illis, & illi iſtis.

4 Illic enim aſcenderunt tribus, tribus Domini teſtimonium Iſrael.

** ad confitendum nomini Domini.*

4 Ad hanc autem quam dixi, ciuitatis huius gloriam, quam habet partim ex ædificiorum claritate, partim ex ciuium vnanimitate, accedit & alia eius gloria, nempe quòd ad eam aſcendunt non iam tantum duodecim Iſraëlitarum tribus, ſed ex omnium gentium tribubus quamplurimi, non tamen omnes, ſed quos ſibi Deus ab initio delegat: aſcendũtque nõ iam ter ſolum in anno, ſed continuò: idque ſiue ſpectes eam partem quæ in terris ſita eſt, ſiue eam quæ in cœlis. Siquidem ad illã quotidie adeunt, qui per fidem & ſacramenta eius ciues inſcribuntur: ad hanc verò, qui peracto peregrinationis huius, curſu ſurſum recipiuntur. * Aſcendunt autem ad laudandũ ibi pro acceptis beneficiis nomen Domini, quod ſacrificij genus pro omnibus legalium victimarum ſacrificiis hic vnicè exhibetur. Et quidẽ vt huc aſcendant, præceptum eſt à Deo conſtitutum omnibus his qui inter veros Iſraëlis filios cenſeri volunt: non enim præterquàm in hac ſola ciuitate voluit eſſe locũ cultus ſui, adeò vt accepta nõ ſit illi erit ſus aut laus, quæ extra eam ipſi defertur.

5 Quia illic ſederunt ſedes in iudicio, ſedes ſuper domũ Dauid.

5 Poſtremùm autem præter ſanctitatis ac religionis honorem, quo præeminet, etiam regia ac iudiciaria poteſtate clara eſt. Illic enim cõſtitutæ ſunt ſedes ad exercendum iudicia. Verùm hæ ſedes tantùm ſpectãt ad domum & familiam Dauid. Solus enim Meſſias, Dauidis filius eſt, ad quem primò iudicandi poteſtas pertinet: qui tamen eam tum in terris, tum in cœlis quibuſdam quaſi vicariis ſuis & aſſeſſoribus communẽ facit. Siquidem in terris habet, qui eius nomine populum Dei iudicent, non quidem in rebus, quæ cum caduco hoc mundo intereunt, ſed in his quæ ſpiritus ſunt, iuſtum ab iniuſto, ſanctũ à prophano, verúmque à falſo diſcernentes, & inobedientiam gladio ſpiritus vlciſcentes. In cœlis verò habet, qui cum ipſo iam fœliciter regnantes, in nouiſſimo iudicij die totum hunc mundum cum ipſo iudicabunt.

6 Rogate, quæ ad pacem ſunt Ieruſalem.

** & abundantia diligentibus te.*

6 Quoniam itaque à proſperitate huius ciuitatis omnium noſtrum ſalus pendet, quotquot eſtis ciues ipſius, ſiue cœlũ iam incolentes, ſiue adhuc in terra peregrinantes, orate concorditer ea quæ faciunt ad pacẽ & tranquillitatem ipſius, ſecundùm eam, ſcilicet, partem quæ in terris conſtructa eſt, & variis vndique hoſtibus oppugnatur: nam ſecundùm eã partem, quæ in cœlis exiſtens ab omni hoſtili oppugnatione libera eſt, non eſt quòd pacem eius quis precetur. Orantes autem dicite:* Sit his qui te diligunt, ô Ieruſalem, omnium bonorum maximè ſpiritualium copia.

7 Fiat pax in virtute tua,

** & abundantia in turribus tuis.*

7 Sit Dei beneficio pax in multitudine ciuium tuorum atque exercitu tuo, qui pro te contra hoſtes tuos militat aſſiduè: pax, inquam, illa diuina; qua omnes tui ciues & inter ſeſe omni diſſenſione opinionum & voluntatum ſubmota, in vna fide & dilectione conſentiant & ab externorum hoſtium oppugnatione ſint liberi.* Cum pace autem ſit in omnibus turribus & palatiis tuis, hoc eſt, in ſingulis fidelium congregationibus, omnium bonorum ſpiritualium abundantia, quæ pacem conſequi ſolet, ſit vbertas gratiarum ſpiritus ſancti, ſit profectus Euangelicæ doctrinæ, ſit & fœcunditas bonorum operum.

8 Propter fratres meos & proximos meos loquebar pacem de te.

8 Ad hunc ſanè modum precatus ſum pacẽ pro te, ſemperq; precabor, tum propter fratres meos & amicos, qui te diligentes vnius mecum

ſunt

ſunt profeſſionis & fidei.

9 Propter domum Domini Dei noſtri quæſiui bona tibi.

9 Tum propter domum Domini, quam in te ſolum ſibi delegit. Siquidem partim ex charitate fraterna, partim ex dilectione Dei tibi bene precatus ſum, quòd nimirùm per pacem & fœlicitatem tuam, & Dei nomen glorioſiùs continuò ſanctificetur, & electi vniuerſi deſtinatam fœlicitatem percipiant.

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXXII.

Oratio eſt hic Pſalmus ſanctorum, qui expoſiti ludibrijs impiorum ob rerum ſucceſſum inſolenter agentium, anxiè orant Deum, vt ipſos liberet, quippe à quo toti pendeant, non aliter quam à dominorum ſuorum ope ſerui. Putãtur autẽ hac oraſſe Iudæi, cùm Babilonica captiuitate premerentur: quanquam & pro alijs temporibus veteri populo hæc oratio conuenerit, vt & nunc Eccleſiæ fidelium, quandocunque ab impijs opprimitur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Ad te leuaui oculos meos,

** qui habitas in cælis.*

IN his noſtris afflictionibus Domine, nequaquam ad mundi reſpexi præſidium, ſed ad te leuaui oculos meos, tum corporales tum mentis: * qui cum ſis vbique, peculiariter tamen tibi habitationem delegiſti in cœlis, demouſtrans te potentiſſimum vniuerſorum eſſe Dominum. Pſal. 122.

2 Ecce ſicut oculi ſeruorũ, in manibus dominorũ ſuorum.

2 Neque leuaui ſolùm, ſed perſeueranter ad te reſpexi. Sicut enim oculi ſeruorum intentè reſpiciunt ad manus dominorum ſuorum, ſiue vt longo labore fatigati ſerui neceſſarium accipiant cibum, ſiue vt eorum ope vindicentur ab iniuſtis oppreſſoribus, eo quòd ſeipſos defendere nec debeant, nec ſufficiant, neque alios auditores ſperare poſſint, quàm ſuos dominos, in quorum iure toti ſunt.

3 Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ

** ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri.*

3 Sicut etiam ad eundem modum ancillæ reſpiciunt ad manus dominarum ſuarum: * ita & nos, humiles Dei noſtri ſerui, nimirum vindictam illi committentes, & ab eius ope toti pendentes, ſuſpicimus iugiter ad ipſum, donec miſereatur noſtri.

*4 Miſerere noſtri Domine, miſerere noſtri: * quia multũ repleti ſumus deſpectione.*

4 Itaque miſerere noſtri Domine, miſerere, inquam, noſtri, * quia plus nimio ſatiati ſumus contemptu.

5 Quia multum repleta eſt anima noſtra:

** opprobrium abundantibus, & deſpectio ſuperbis.*

5 Vehementer, inquam, & vſque ad nauſeam plena eſt anima noſtra contemptu & cõtumelia, ita vt moleſtè admodùm nos grauet & oneret, quemadmodũ nimia ſaturitas ventriculũ: * opprobriũ enim facti ſumus locupletib⁹, & deſpecti ab his qui præ nimiis opibus & fœlicitate ſuperbiunt cõtra te, & omnes afflictos, ex his quæ à te acceperunt bonis cõtra ſanctos tuos nõ ſine iniuria nominis tui occaſionẽ inſoleſcendi ſumẽtes. a

ANNOTATIONES.

a OPPROBRIVM ABVNDANTIBVS, &c.] Euthymius ſubintelligendum vult verbũ, obueniat, vt ſit ſenſus: His qui nos opprobrio afficiunt & deſpectui habent, obueniat viciſſim opprobriũ & deſpectio ſuperbis: & ſubaudit verbũ, erit. Cæterũ ex Hebræo vertẽ hos nominatiuos verti in per ablatiuos: Repleta eſt anima mea opprobrio, abũdãtia, & deſpectione ſuperborũ. Cui intelligẽtiæ magis cõuenit ſenſus noſtræ lectionis in paraphraſi indicatus, vt ſubaudiatur, facti ſumus.

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXXIII.

Gratulatur hoc Pſalmo populus ſanctus ereptum ſe diuina ope à præſentiſſimo diſcrimine: & hoſtibus ferociſſimis, qui alioqui totum erant populum deuoraturi. Putatur autem à pleriſque & hic decantatus, cum ſolueretur exilũ Babylonicum: verum cum ex titulo Hebræorum codicum conſtet à Dauide editum, & hic dicatur à Dauide: Dicat nunc Iſraël, magis eximandũ hũc Pſalmum à Dauide editum, occaſione eius liberationis, qua ipſo regnãte populus Iſraeliticus liberatus eſt ab omnibus hoſtibus circumuicinis, à quibus priùs grauiter premebatur, quamuis etiam conueniat populo è Babylone redeunti, aut alias à quocunque graui periculo liberato, quemadmodum & nunc Eccleſiæ fidelium gratias agenti pro liberatione ab hoſtili aliqua oppugnatione, ſiue à poteſtate dæmonum humano generi prius prædominantium.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Niſi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Iſraël, niſi quia Dominus erat in nobis.

2 Cum exurgerẽt homines in nos, forte viuos degluti-

DICAT nunc totus Iſraël, quòd niſi Dominus affuiſſet nobis, Pſal. 110.
dicat inquam, niſi Dominus affuiſſet nobis, defendendo & a
ſuccurrendo.

2 Quũ inſurgebant contra nos hoſtili animo homines in magna multitudine, vtiq; veluti viuos deglutiſſent nos, hoc eſt, celerrimè nos totos perdidiſſent, ita vt nihil noſtrum amplius ſuperfuiſſet, quem-

ſent nos.

admodum dum feta aliqua beſtia celeritate ſumma animalcula min[illegible]
viua deglutit. Tanta enim certè fuit imminentium nobis hoſtium fe[illegible],

3 Cùm iraſceretur furor eorum in nos, forſitan aqua abſorbuiſſet nos.

3 Dicam & alia comparatione imminentis nobis perditionis celerita-
tē. Cùm arderet furor eorũ in nos, vtiq; hoſtilis multitudinis impetus in-
ſtar inundantium aquarum nos omnes penitùs obrutos deme[illegible]ſſet &
extinxiſſet.

4 Torrentem pertranſiuit anima noſtra. forſitan pertrãſiſſet anima noſtra aquã intolerabilem.

4 Incidiſſemus enim in hoſtilem impetum, in modum rapidiſſimi tor- c
rētis, irruētē ſubitò & præter expectationē, omnesq; obuios ſecũ rapiē-
tē: vtiq; incidiſſemus in ineuitabilē hoſtiũ vim, nos omnes vaſtātē, quaſi
impetus aquarũ maximus, quem effugere nequit qui eo correptus fuerit.

5 Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.

5 Quandoquidem itaque ſola Dei ope à tã graui tamq́ue præſenti pe-
riculo erepti ſumus, meritò ab omnibus nobis laudandus eſt Dominus,
qui non permiſit nos fieri prædam dentibus illorum: dico autem prędam
dentibus eorum, eò quòd ſimili ſanè feritate nos perdere conabātur, qua
belluæ prædam captam dentibus corripientes & concerpentes.

6 Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium.

6 Quid autem dico, Deũ non permiſiſſe nos capi & dilaniari ab hoſti-
bus noſtris? maius eſt quod nobis præſtitit, quandoquidem anima noſtra
Dei beneficio erepta eſt de laqueo venantium, nos quemadmodum paſ-
ſer aliquis captus, qui præter ſpem elabitur è reti aucupis. Cùm enim iam
ab eis capti videremur, & in illorum poteſtatē veniſſe, ſubito ab eorũ
tyrannidē liberati ſumus, priuſquã ad internecionem vſq; in nos ſæuirēt.

7 Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus.

7 Sicut enim captum paſſerem liberari contingit dum frangitur rete,
ita & hoſtium noſtrorum poteſtas, qua tanquam laqueo quodã nos com-
prehenſos detinebant, diſſoluta eſt, atque per hunc modum liberati ſu-
mus ab eorum violentia.

8 Adiutorium noſtrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram:

8 Cæterùm hanc liberationē nulli alij acceptam ferre debemus quàm
ſoli Deo. Omne enim noſtrum adiutorium per virtutem Domini nobis
contingit, perq́ue eũdem in poſterum omne auxiliũ nobis expectamus.
Illius, inquam, Domini, qui fecit cœlum & terram, ita vt de eius immen-
ſa potentia meritò nobis gloriari, & confidentius ſperare liceat.

ANNOTATIONES.

a Nisi quia Dominus.] Hanc orationem quidã, eò quod imperfecta videatur, ſic ſupplēdã putant: Niſi ſaluati fuiſſemus, quia Dominus erat in nobis. Verùm præſtat eam ſecundum phraſim Grecanici ſermonis accipere, vt quia ſuperfluat, & ſit ſenſus: Niſi Dominus fuiſſet in nobis, quēadmodum illud: Niſi quia Dominus adiuuit me, &c. &, Niſi quod lex tua meditatio mea eſt, &c. Hebræa habēt ad verbũ. Niſi Dominus qui erat in nobis, & ſubaudiũt, Niſi Dominus qui erat in nobis, ſeruaſſet nos. Pleriq; tamē eodē modo vertũt quo expoſitũ eſt intelligentes relatiuum, quod etiam poteſt ſignificare quia, ſupereſſe quod ad ſenſum attinet.

b Forsitan, &c.] Aduerbiũ dubitandi fortè & forſitan hic ter poſitũ nõ bene in his locis conuenire videtur, ſignificat enim nõ omnimodã neceſſitatē operis diuinæ, ac proinde & beneficij diuini magnitudinē extenuat, quod omnibus modis hic extollere & augere conantur. Proinde notãdũ Hebræa in his locis nõ habere dictionē dubitãdi, ſed magis dictionē confirmãtē: vbique enim eſt (tunc) & Græca dictio ἄρα, non ſolùm ſignificat fortè, ſed freqūēter etiam certè, vtique, ſanè. Vnde vertendum potius erat. Vtique nos viuos deglutiſſent nos. Vtique aqua, &c. Itaque in noſtra lectione hic, forſitan, non debet accipi dubitatiuè, ſed modeſtiæ cauſa poſitũ, vt & alibi aliquoties, eo quod futurarum rerum euentus nobis ſit vt in plurimum incertus.

c Torrentem pertransivit] Videtur verſus hic ſecundũ noſtram lectionem ſic eſſe intelligēdus, quemadmodũ & communiter intelligitur: Anima noſtra euaſit periculũ: verùm niſi Dominus fuiſſet in nobis, incidiſſemus periculũ inſuperabile. Hic tamen ſenſus non cōgruit originali linguæ Hebrææ, nec in ſeipſo expenſus conueniens eſt. Siquidē cùm torrens aquas ſignificet rapidiſſimas, quomodò dicitur anima pertrãſiſſe torrentem: non tamen aquã intolerabilē, nulla enim fluens aqua inſuperabilior torrēte. Deinde ſecũdũm illũ ſenſum, verbũ, pertranſire, æquiuocè accipiendũ erit. In Hebręo autem omnia verba hic poſita in præterito eodem ponuntur, quod apud eos eſt vnũ: vnde ſicut precedentia verba verſa ſunt per præteritũ ſubiunctiui, cõueniebat & iſtud verbũ ſic verti, quomodo & Græcũ præteritũ hic poſitũ verti poteſt. cum ſit etiã Aoriſtus ſicut præcedentia, & idem verbũ quod in eodem verſu verſum eſt per pertranſiſſet. Annotandũ eſt idē in Pſal. 80.

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXXIIII.

Præſenti Pſalmo Propheta, vt firmiter in Deo ſperare, & in iuſtitia perſeuerare faciat, primum quidem promittit inſtar mõtis Sion, & ciuitatis Ieruſalem ſtabiles fore & tutos omnes iuſtos fidentes in Dominum: tum & prece interpoſita pro ſalute iuſtorum, prædicit à iuſtitia declinantes impijs in punitione coniungendos. pacem autem Iſraelitis veris obuenturam.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion, non cõmouebitur in æternum, qui habitat in Ieruſalem.

Qvotqvot ſpem ſuam collocant in Domino, eiq́ue ſe
totus credunt, hi ſicut mons Sion, qui in Ieruſalem fixum Pſal. 124.
habet locum, nunquam tolletur de loco ſuo: ita quoque a
nunquam commouebuntur, nec deiicientur, ſed omni
tempore ſtabiles erunt.

2 Montes in circuitu eius, & Dominus in circuitu po-

2 Sicut montes ſunt in circuitu Ieruſalem, eiſque circumcincta muni-
tur?

*puli ſui: * ex hoc nunc & vſque in ſeculum.*

tur: ita & Dominus eſt pro muro in circuitu populi ſui, ex omni parte ipſum ab hoſtili impetu muniẽs & defendẽs: * idque ex hoc tempore vſque in perpetuum.

*3 Quia non relinquet Dominum virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum: * vt non extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas.*

3 Etſi enim ſinat aliquando populũ ſuum oppugnari ab impiis, aut etiã impios aliquantulũ populo ſuo præualere, tamen nõ ſinet ſceptrũ & potentiam impiorũ diu dominari hæreditati, quæ velut diuina ſorte iuſtis obuenit: * ne & ipſi iuſti extendãt ad perpetranda ſcelera manus ſuas. Nouit enim Dominus & iuſtis periculum eſſe, ne ſi diu ab eo relinquãtur, de diuina iuſtitia & cuſtodia deſperãtes, viam iuſtitiæ relinquãt. Nouit impiis imperiũ obtinentibus raram eſſe iuſtitiam, ac pleroſque iuſtos adhuc infirmos, aut timore tyrannorũ, aut placendi illis ſtudio, aut denique quadam peccandi licentia & conſuetudine à recti ſtudio facilè detorqueri.

4 Benefac Domine bonis & rectis corde.

4 Pro hac ergo Domine tua cuſtodia, qua iuſtos tibi fidentes ſeruas, benefac bonis, & his qui ſincero ſunt corde, puri, ſcilicet, à ſimulatione omni & iniquitate.

5 Declinantes autẽ in obligationes adducet Dominus cum operantibus iniquitatẽ:

** pax ſuper Iſraël.*

5 Eos autem qui relicta rectitudine iuſtitiæ, quam ſemel amplexi ſunt, declinant ad obliqua, tortuoſa, & peruerſa, atque ad ea quibus ſuas conſcientias miſerè obligant ad vindictam, Dominus cõiunget iis qui ex profeſſo mali ſunt, ac ab initio ſemper dediti iniquitati, eodem illos quoque hos ſupplicio inuoluens. * ſuper Iſraëlem autem, qui fidem & pietatem Iacob imitatur, pax requieſcet tum in hoc, tum maximè in futuro ſeculo. b

ANNOTATIONES.

a VI CONFIDVNT IN DOMINO.] Verſus hic dupliciter diſtingui & intelligi poteſt. Primùm enim cõmuniter ſic intelligitur: Qui cõfidunt in Domino, erunt ſicut mõs Sion. Deinde noua oratione ſubiungatur: non commouebitur in æternum quiſquis habitat in Ieruſalem. Verùm iã neceſſe eſt per Ieruſalem intelligere cœleſtẽ Ieruſalẽ, quando quidem commoti ſunt iam omnes ciues terreſtris Ieruſalẽ: atque hunc ſenſum ſequitur Auguſtinus, qui deinde in verſu ſequenti per montes qui ſunt in circuitu Hieruſalem, intelligit angelos & ſanctos Eccleſiæ cuſtodes, vt ſit ſenſus. Habet quidem hæc Ieruſalẽ, mõtes in circuitu quibus munitur: verùm hoc maximè eam munit, quòd etiã Dominus eſt in circuitu eius. Hebræa autem alium habent ſenſum: habẽt enim: Qui cõfidũt in Domino, ſicut mons non commouebitur, ſed in æternum manebit. ſ. ita etiam illi non commouebũtur vnquam. At deinde in verſu ſequẽti, defenſio populi Dei explicatur per ſimilitudinẽ defenſionis ciuitatis Ieruſalem: montes habent in circuitu ſuo, & Dominus in circuitu, &c. omittitur autem nota ſimilitudinis ſicut, quod frequens eſt Hebræis, nominatim autẽ meminit montis Siõ & ciuitatis Ieruſalẽ, ad literã quidẽ, eo quòd hæc eſſent notoria, gratiora, & ſanctiora Iudæis: ſecũdũ ſpiritum verò propter ſtabilitatẽ & munimen cœleſtis Sion & Ieruſalem. Secũdùm hũc ergo originalis linguæ ſenſum, dùm dicitur: Qui habitant, relatiuum, qui, ad montem Sion referendum, & verbum habitare, pro manere accipiendum.

DECLINANTES IN OBLIGATIONES.] b Libri iam nouiter impreſſi habẽt, obliquationes: & eam certè lectionem dictio Hebræa magis requirit, quandoquidẽ ea manifeſtè peruerſitates ſignificat. Idẽ quoque ſignificat dictio Græca στραγγαλιὰς. Vnde exponit Euthymius εἰς στραγγαλιὰς, hoc eſt, in peruerſa & obliqua. Et Græcis στραγγαλιώδης, ſignificat tortuoſum. Eadem tamẽ dictio à Septuaginta interpretibus accipitur pro obligationes Iſaiæ 58 ná vbi nos habemus Diſſolue colligationes impietatis. Septuaginta habẽt, Diſſolue obligationes violentarũ cautionum, vbi ponitur eadẽ dictio, quæ hic στραγγαλιὰς Dicuntur enim Græcis στραγγαλίδες, nodi ſiue nexus intricati, ac proinde & obligatio rectè dicitur στραγγαλιὰ, quod hominem innodet & implicet. Videtur itaque interpres potius vertiſſe obligationes quã obliquationes, maximè cùm hæc dictio Latinis auribus ſatis ſit inſolens. Lectio autem diui Auguſtini habet, Declinantes in ſtrangulationem: quæ lectio alludit ad dictionem Græcam nam & στραγγαλίζω Græcis ſignificat ſuffocare & ſtrangulare. Porrò peccata dicuntur obligationes, ſiue quia nos obligãt ſeruituti peccati, ſiue quia reos faciant ſupplicio.

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXXV.

Putant hunc Pſalmum pertinere ad literam ad populum Iſraeliticum, cùm e Babylone reuerſus à vicinis gentibus continuò vexaretur, & à reparatione Ieruſalem impediretur, & adhuc magna populi pars in Babylone detineretur. Itaq; populus ſanctus in memoriã reuocans lætitiam ſuam in prima relaxatione captiuitatis quæ facta eſt ſub Cyro ſpem ſibi firmat, & orat etiam reliquam captiuitatem cum omniũ gaudio reuocari: Cùm autem typo Babylonicæ liberationis obũbrata ſit perfectior illa totius humani generis liberatio, quæ per Chriſtũ facta eſt: poſtquam tamen vſque in finem ſeculi ſemper adhuc electorum aliqui captiui detinentur ſub diaboli poteſtate, nec deſunt vnquam qui cœptam ædificationẽ cœleſtis Ieruſalem remorari conentur & impedire, ob id ſecundùm myſticum & præcipuum ſenſum Pſal. hic, vox eſt Eccleſiæ in memoriam reuocantis beneficiũ liberationis per Chriſtum factæ, orantiſq; vt cum gaudio & fructu prædicatorum, etiam eos qui per infidelitatem adhuc detinentur captiui, Dominus reducat à diaboli captiuitate. Porrò Auguſtinus & Hilarius quæ verſibus quatuor primis per præteritum dicuntur quaſi de liberatione præterita, putant prophetico more de futura captiuitatis reductione eſſe dicta: ac præteriti tẽporis verba per futura exponenda, quemadmodũ & in Pſalmo 84. huic perquàm ſimili, vt ſicut in illo primùm quidẽ vates verbis præteriti prophetat reductionem captiuitatis populi, ac deinde pro eadem orat, ita & hic. Quam ſententiam, vt eſt valde probabilis, ſi ſequi placet, iã hic Pſalmus prophetia eſt, & oratio prophetarum veteris Teſtamenti prophetantium & orantium reductionem populi è Babylone, & ſub huius typo liberationem humani generis è poteſtate diaboli: Secũdũ quem modum etiam eccleſiæ fidelium vox eſt, prædicentis & orantis eam captiuitatis noſtræ liberationem, quam in nouiſſimo die iuſti omnes conſequentur, tranſlati in libertatem gloriæ filiorum Dei, & fructum ſeminati à ſe verbi Dei, bonorũmque operum metentes.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 In conuertendo Dominus captiuitatem Sion:
** facti ſumus ſicut cõſolati,*

2 Tunc repletum eſt gaudio os noſtrũ, & lingua noſtra exultatione.

*3 Tunc dicent inter gentes * magnificauit Dominus facere cum eis.*
4 Magnificauit Dominus facere nobiſcum:
** facti ſumus lætantes,*
5 Conuerte Domine captiuitatem noſtrã, ſicut torrens in Auſtro.*
6 Qui ſeminant in lacrymis, in exultatione metent.
7 Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua.
8 Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos.

VM reuocaret Dominus ab exilio nos qui captiui ex Siõ *Pſal.125.*
abducti fueramus,* facti ſumus ſicut hi qui poſt graues a
calamitates conſolantur, hoc eſt, magno gaudio perfuſi
ſumus,ſomno atque quiete nos reficientes, præque ma-
gnitudine gaudij viſi ſumus non aſſequuti vere tantum *
boni,ſed ſomniare,quemadmodum conſolatis euenire ſolet.
2 Tunc præ plenitudine gaudij cordis, etiam os noſtrum plenum fuit:
* iucundiſque ac lætis canticis,tunc lingua noſtra copioſe reſonabat car
mina lætitiæ.
3 Quin & ipſæ gentes Dei noſtri benignitatem ſummam conſpicien-
tes,dixerunt inter ſeſe:* Magnificè admodum fecit Dominus cum iſtis,
ſupra modum enim magna & ſtupenda ſunt quę fecit in gratiam eorum.
4 Ita profectò ſe res habet vt dicitis, magnificè fecit Dominus nobiſ-
cum:* quare gaudio affecti ſumus maximo.
5 Tu autem Domine, vti cepiſti,perge reuocare reliquias captiuitatis b
noſtræ: * ita vt ea ſit quaſi torrens rapide & copioſè fluens in vaſta illa
ſicca ſolitudine,quæ eſt ad auſtum Iudææ,hoc eſt,captiuos noſtros copio
ſè recurrere fac,tantóque cum gaudio & fructu redire, quo terra ſitiens
excipit fluentes per eam riuulos aqua plenos.
6 Tũ certè fiet id quod in agricolis ſeminantibus fieri ſolet.Qui enim c
ſeminant cum mœrore & labore,pòſt cum lætitia metunt.
7 Soliciti quidem eunt,& mœrent portantes & ſpargentes ſemina ſua.
8 Verum poſt venient gaudio pleni,referentes manipulos ſuos in hor-
rea.Ita quoque & hi, qui lacrymantes & mœrentes in captiuitatem te-
runt:diſpergentes in populis ſeſe,ſemenque ſuum, redibunt cum gaudio
magno,diſperſos iam quaſi in manipulos collectos reducentes.

ANNOTATIONES.

a

ICVT CONSOLATI.] In Hebræo eſt, ſicut ſomniantes. Videntur autẽ Septuaginta ſub metaphora ſomni, conſolationẽ deſignatam intellexiſſe,ac ob id quaſi tropum explicare volentes,vertiſſe,quaſi conſolati. Plerique tamen illud,ſicut Somniantes intelligunt ſignificare gaudij magnitudinem. præ qua id quod gerebatur, verè accidere non ſit viſum, ſed quaſi per ſomnium, quemadmodum Petrus è vinculis liberatus præ ſtupore putabat ſe id quod gerebatur ſomniare. Ad quem ſenſum etiam noſtram literam accipi poſſe paraphraſis indicat.

b SICVT TORRENS IN AVSTRO.] Intelligitur communiter hæc pars hoc modo: ſicut conuertitur torrens flante vento Auſtrali. Conuertitur autem, & fluere,incipit torrens hoc vento flante, tum quia hic ventus vt eſt calidus, congelatas aquas diſſoluens fluere eas facit:tum quia pluuiam,vt eſt humidus, adducẽs, torrẽtes prius exſiccatos rurſus fluere facit. Verùm hic ſenſus non conuenit originali linguæ,in qua dictio נגב negeb,pro qua nos habemus, Auſtro, nunquam ſignificat ventum Auſtralem, ſed vel terram ſiccam & deſertam,vel ipſam Meridionalem plagam,ſic dictam, quòd vaſtum ſit deſertum in meridie Iudeę. Proinde pro illo deſerto, aut indiſtinctè pro deſerta terra accipiunt hoc loco, & precatur vates vt Deus captiuitatem reduc faciat ſicut torrentes in deſerto fluentes, vt, ſcilicet, ita eos lætificet reditu captiuitatis,ſicut lætificantur habitatores terræ ſiccæ fluentis aquarum. Itaque in noſtra litera Auſter potius accipi debet pro meridie. Conuenit autem iſte ſenſus optimè etiam myſtico intellectui,ſecundùm quem hoc verſu precamur. vt qui adhuc captiui ſunt ſub diaboli poteſtate, Dominus redire ad ſe, & ad eccleſiam ſuam faciat,ſicut torrens in ſolitudine:nã & hæc metaphora frequenter vaſtas gentium conuerſionem ſignificat. Notandum & illud Hebræis & Græcis nõ eſſe in ſingulari numero torrẽt, ſed in plurali & in accuſatiuo caſu torrentes, χειμάρρους & hoc modo legiſſe etiam Auguſtinum & Hieronymum patet ex eorum commentariis.

c QVI SEMINANT IN LACHRYMIS.] Per allegoriã ſeminantium cum mœrore metentium cum gaudio, deſcribere vult mœrorem euntium in captiuitatem,& lætitiam redeuntium. Secundùm quoſdam autem hac allegoria promittit Vates populo magna cum afflictione in reparanda Ieruſalem ſudanti lætã meſſem pacis & fœlicitatis optata. Quod quidem myſtico ſenſui magis conuenit, quo ſignificatur eos qui in inſtauranda veluti Ieruſalem hic verbo & exemplis incumbunt, multa ab impiis hoc ſacrum ædificium remoliri conantibus patientes, paulo pòſt meſſuros fructus vitæ beatæ & ſempiternæ, præter optiſſimam meſſem reſtitutæ religionis in hoc ſæculo.

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXXVI.

Præſenti Pſalmo Propheta vt ad colendum Deum & fidendum ei vnicè inuitet,canit,ſine Dei beneuolentia fruſtra eſſe omnem conatum,curã & laborem hominu,quem vel in paranda ſibi domo & familia,vel in curanda republica,vel in quærendis vitæ neceſſarijs ſuſcipit,diligentibus autẽ Deum omnium rerum ſecuriſſimam abũdantiã, liberoſq, & eos valentes atque frugi obuenire à Dei benignitate.Cõuenit autem hic Pſalmus ad literam magis ſtatui veteris Teſtamenti,in quo filiorum multitudo,cæteraq, temporalia bona Deo placere ſtudentibus promittebantur.Cæterùm in myſtico ſenſu & nos docemur.ſine Dei gratia nihil nos poſſe, ſiue ad promouendum profectum mentis noſtræ,ſiue ad ædificandum & cuſtodiendum Eccleſiam Dei:à quo Eccleſiæ filij ſpirituales dãtur.

PARA-

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Nisi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam.
2 Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam.
3 Vanum est vobis ante lucem surgere, surgite postquã sederitis, qui mãducatis panem doloris.
4 Cùm dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini, filij, merces, fructus ventris.
5 Sicut sagittæ in manu potentis, ita filij excussorum.
*6 Beatus vir qui impleuit desiderium suum ex ipsis, * nõ confundetur cũ loquetur inimicis suis in porta.*

NISI 1 Dominus familiam & posteritatem parauerit & con- Psal.126.
cesserit, frustra laborant qui sibi comparare eã conantur. a
2 Similiter & in eo quod ad communem vtilitatem &
salutem pertinet, nisi Dominus custodierit ciuitatem, fru-
stra vigilabit cui cura incumbit custodiendi eam.
3 Proinde vos quicunque vescimini cibo ærumnoso, quicunque in tri- b
stitia editis panem magnis sudoribus paratum, scitote nihil successurum
vobis, etiã si summo mane surrexeritis, & statim postquàm fessi sedistis,
iterum surgatis ad opus & labores: nihil, inquam, vobis succedet, eò quòd
non in illo magis quàm laboribus vestris fidatis.
4 His autem quos diligit Dominus, quæcunque vos magnis laboribus c
quæritis anxiè, sine solicitudine torquente, abundanter prouenient, ita vt
Dei benignitate omnes eorum labores secundante & condulcorante,
videantur omnia quæ contingunt dormientibus obuenire. Cùm itaque d
dederit Dominus his quos diligit, mẽtis securitatem ac quietem summã
ob persuasionem præsidij diuini, & affluentem rerum omnium abundã-
tiam, tum certè inter reliqua illius dona, ipsi filij erunt hæreditas data eis
à Domino, ac præcipuum præmium iustitiæ eorum, erit fructus vteri.
5 Per hos autem filios ipsi delecti à Deo quamuis per sese fortissimi, &
ad oppugnandum hostes suos expeditissimi, tamen fortiores erunt: siqui-
dem hi filij erunt eis velut sagittæ in manu alicuius robusti: vt quomodo
fortis aliquis vir sagittas in hostes maxima vi iaculatur, ita & illi filijs
suis ad superandum & opprimendum hostes suos sint potentissimi.
6 Fœlix certè ille vir, qui plenã habet pharetram telis eiusmodi, hoc
est, qui eiusmodi filiis plenã habet domũ, & pro desiderio suo plenus est
filiorũ: * is enim non suffundetur pudore, cùm contigerit eum filiis comi- e
tatum, contendere cum aduersariis suis in porta, & frequentia populi.

ANNOTATIONES

a ISI DOMINVS AEDIFICAVERIT, &c.] Per domum hic non intelligitur propriè locus mansionis, (quamuis & de eo quod hîc dicitur verum sit) sed familia. Hebraica autem phrasi ædificare domum accipitur pro parare alicui familiam. Sic 2. Regum 7. & 1. Paral. 17. promittitur Dauidi, quod Dominus faciet & ædificabit ei domum, & Exodi 1. dicitur Deus ædificasse domos obstetricibus, vnde & Hebræis filius dicitur בן Ben ab ædificando, & ædificari, pro eo quod est suscipere liberos. Nam Genes. 16 vbi habemus Saram dicentem, Ingredere ad ancillam meam, si fortè ex ea suscipiam filios, Hebræa habent, si fortè ædificer ex illa.

b SVRGITE POSTQVAM, &c.] Ex Euthymio cõstat eum legisse ἐγείρεσθαι, surgere, non ἐγέρθητε, vt habent nunc Græcorum codices. Ex illo modo per infinitiuum vertisse Septuaginta constat ex Hebræo: non est enim קומו cumu, sed קום cum, quod significat surgere. Proinde nostra litera sic est accipienda: etiamsi surgatis postquàm sederitis.

c CVM DEDERIT DILECTIS, &c.] Hæc pars in Hebræo finis est superioris versus, & paulò aliter habent nempe: sic vel certè dabit dilecto suo somnum. Significatur autem hîc per somnum, securitas cum omnium rerum abundantia: quemadmodum & in Psalmo 4. Opponit enim somnum ei quod prius dixit de iis, qui cum solicitudine magna vanos perferunt labores pro parãdis vitæ necessariis. Porrò in versu sequẽti dum dicitur: Merces fructus ventris: communiter accipitur fructus esse genitiui casus, quemadmodum manifestè est in Græco, vbi legitur μισθὸς τοῦ καρποῦ τῆς γαστρός. Proinde intelligitur significari, quòd filij adoptiui Dei, sunt merces Christi, qui est fructus vteri virginalis. Verùm in Hebræo fructus est nominatiui casus, non enim שכר Sacar merces ponitur in regimine. Itaque sensus est, quod fructus ventris est merces pietatis, quemadmodum promittitur in Deuteronom. Et Euthymius in hoc sensu etiam Græcam literam intelligit, sic explicans hanc orationẽ merces fructus ventris. Merces illa quæ de ventris prouenit fœcunditate, pietatis est merces.

d FILII EXCVSSORVM.] Laborant hic omnes interpretes inquirendo qui sint, isti excussi & eorum filij. Et sunt qui excussos intelligunt Apostolos, & filios eorũ esse credentes. Alij rursum excussos intelligũt Prophetas & filios eorũ esse Apostolos. Alij aliud adferunt. Verùm secundùm consilium Hieronymi in epistola quadam ad Marcellam, in qua hunc locum Psalmi cum aliis eiusdem tractat, recurrendum ad fontem Hebraici sermonis. Hic autem habet secundum omnium versiones: ita filij adolescentiæ vel iuuentutis. Dictio enim Hebræa hic posita potest significare iuuentutem, potest etiam esse participium passiuum, significans excussos, à verbo נער Naar, quod excutere significat. Septuaginta autem interpretes hic per excussos voluisse significare iuuenes patet vt ostendit Hieronymus, ex eo, quod Nehemiæ 4 eandẽ hanc dictionem eodem modo verterunt. Nam vbi nos habemus: media pars iuuenum faciebat opus: Septuaginta verterunt, Media excussorum, &c. vbi per excussos, iuuenes manifestè intellexerunt, sic eos appellãtes quod excussi essent, hoc est, expediti ad opus. Excussos enim, inquit Hieronymus, & consuetudo sermonis humani vegetos robustos & expeditos vocat, nimirũ quòd tales ab omni operandi impedimẽto liberi sint. Sunt ergo filij excussorum, filij iuuenum, hoc est, ad literam, filij qui electis in adolescentia nascuntur. Proinde in hoc versu notatur duplex bonum filiorum quos Deus dat electis. Primùm quòd dentur eis filij validi ad deterrendum hostes, secundò, quod dentur eis adhuc adolescentibus: quo duplicem Dei benignitatem notauit, & quòd suis maturè liberos donat & quòd donat cùm tempus est illos educandi, probèque instituendi, quod filiis senectutis à parentibus præstari non potest. Porrò in sensu mystico per filios excussorum vel iuuenum, Christianorum populus accipiendus, qui filij sunt Apostolorum, qui respectu patrum veteris Testamenti iuuenes fuerunt expediti valde ad perficiendum noua opera Dei: Et hi quoque sagittis & arcui comparantur Zachariæ 9.

e NON CONFVNDETVR.] Græca & Hebræa habent plurale, non confundentur cum loquentur. Verùm familiare est linguæ Hebrææ mutare numerum. Vnde & Campensis singulariter interpretatur.

SENSVS MYSTICVS.

IN sensu mystico domus & ciuitas, mens nostra est, vel Ecclesia, quarum vtramque frustra quis, vel ędificat, vel ædificatam custodit sine Dei gratia.

Panem doloris manducant, qui veritatis cognitionem (hæc enim mentis panis est) extra veri Dei cognitionem, & extra Ecclesiam summis quærunt laboribus, vt fuerunt philosophi, & nunc adhuc sunt hæretici, Iudæi, & infideles, quorum omnia studia pro inuenienda veritate vana sunt, eò quod à Dei non pendeant illuminatione.

Somnus datus dilectis, securitas est fidelium per aduentum Christi, data eis ex persuasione diuinę benignitatis, & gratiarum Spiritus sancti abundantia: cum hoc ergo somno dati sunt Apostolis filij, quasi pro mercede laborum suorum. Vnde hos filios Paulus vocat spem suam, & coronam, & gaudium, per quos filios, tanquam per sagittas, totum orbem Christo subiecerunt, & propter eos non confundentur in nouissimo iudicij die.

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXXVII.

Præsenti Psalmo vates homini colenti Deum primùm quidem promittit fœlicitatem in bonis priuatis, deinde autem etiam precatur fœlicitatem in bonis publicis. Enumerat autem bona vulgaria & temporalia quemadmodum Psalmo superiori, eò quòd hæc promittebantur veteri populo. Verùm in his spiritualia bona nos intelligere oportet, & quidem per manducationem laborum, voluptatem & fructum ex bonis operibus percipiendum: per vxorē fertilem, siue cœlestem sapientiam, quæ tot parit homini filios, quot per eam quisque instituit & erudit, siue carnem nostram, quæ rationi subdita bonorum operum multitudinem producit, per bona Ierusalem & pacem Israelis supernæ Ierusalem vera bona, pacemq́; sempiternam electorum Dei.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in vijs eius:

OELICES sunt omnes sine discrimine cuiuscunque nationis aut conditionis qui reuerentur Dominum, & ex reuerentia eius viuunt secundùm præscripta eius. Neque enim alioqui verè & salubriter quis Dominum reueretur, nisi secundùm illius mandata ambulet. *Psal. 127*

2 Laboret manuum tuarum quia manducabis:

** beatus es, & bene tibi erit,*

2 Fœlices autem tales esse dico. Nam tu quisquis huiusmodi fueris, primum quidem cum voluptate edes laboribus tuis propriis acquisita, hoc est, neque inopia cogente alienos labores comedere necesse tibi erit, neque rursum alienus tuos labores te frustrato consumet: * diues eris, fœliciterq́; tibi cuncta succedent.

3 Vxor tua sicut vitis abundās in lateribus domus tuæ.

3 Ad hanc autem externorum bonorum sufficientiam & abundantiam accedet, & alia maior fœlicitas. Vxor enim tua similis erit vitis fructiferæ, quæ sese propagabit per omnia latera domus. Quemadmodum enim vitis humile & infirmum lignum cum sit, longè tamen alteq; ramos suos diffundit, fructumq́ue omnium suauissimum profert: ita & vxor tua filiis multis, eisq́; elegantibus ac dulcibus domum tuam replebit.

4 Filij tui sicut nouella oliuarum in circuitu mensæ tuæ.

4 Filij tui sicut nouæ oliuarum plantulæ, pulchræ, ductibiles, delectabiles, semper virentes bonæq́; spei erūt in circuitu mensæ tuæ, ita vt & Dei munere eos iucundè pascas, & numero atque elegantia circunstantium oblecteris.

5 Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum.

5 Ad hunc profectò modum diuinam benignitatem percipiet quisquis piè metuit Dominum, abstinens eius metu ab omni malo, & faciens eius bonum.

*6 Benedicat tibi Dominus ex Sion, * & videas bona Ierusalem omnibus diebus vitæ tuæ.*

6 Benefaciat tibi Dominus ex Sion, * & ad priuatam illam quam dixi fœlicitatem adiiciat etiam publicam, vt, scilicet, cum voluptate videas & particeps fœlicitatem Ierusalem cunctis diebus vitæ tuæ.

*7 Et videas filios filiorum tuorū: * pacem super Israel.*

7 Det quoque vt longo viuens tempore oblecteris, videndo tum filios filiorum tuorum: *tum pacem super vniuersum populum Dei.

ANNOTATIONES.

a PACEM SVPER ISRAEL.] Græca habent, pax super Israel, vt eodem modo concludatur hic Psalmus quo 124. Et sic legit Diuus Augustinus, Hieronymus tamen ex Hebræo verti accusatiuū: nam & sic Hebræa verti possunt, & ab aliis quoque sic vertuntur. Vnde nostra lectio hæc in pace mutuata videatur ex D. Hieronymi ex Hebræa translatione, sicut & alibi quandoque fit.

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXXVIII.

Hoc Psalmo vir sanctus primùm inuitat populum Dei ad agnoscēdum Dei erga se beneficium, quòd, scilicet, impios etsi ab initio sæpe multumq́, populum Dei oppugnantes, non permiserit præualere: tum & præcando prædicit in posterum quoque semper hostes populi Dei frustrandos sua spe. Quod autem dicitur, dicat nunc Israel, videtur ad literam notare tempus illud, quo post cōstitutum regnum Dauidis in Sion populus Israeliticus liberatus erat ab omnibus hostibus quos sæpe expertus fuerant, à quo tempore cœperat esse populus sub Moyse duce. Verum in mystico sensu quo hunc Psalmum referendum est ad Ecclesiam fidelium, aduerbium, nunc, quoduis tempus designare potest, cum omni tempore Ecclesia gloriari & potuerit & possit de diuina ope, qua hostibus suis (quos tum ab exordio mundi, tum à principio Euangelicæ prædicationis semper habuit, semperq́; habitura est vsque in consummationem seculi,) nunquam vel succumbet.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nũc Iſraël.
*2 Sæpe expugnauerunt me à iuuẽtute mea: *etenim nõ potuerunt mihi.*
3 Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores.

**prolongauerunt iniquitatem ſuam.*
*4 Dominus iuſtus concidit ceruices peccatorum, *confundantur & conuertantur retrorſum omnes qui oderũt Sion.*
5 Fiant ſicut fœnum tectorum, quod priuſquam euellatur exaruit.
*6 De quo non implebit manum ſuam qui metet: * & ſinum ſuum qui manipulos colliget.*
*7 Et non dixerunt qui præteribãt: *Benedictio Domini ſuper vos, benedicimus vobis in nomine Domini.*

ERIT ò iam dicere poteſt & debet Iſraël, ſæpe impij oppugnauerũt me ab eo tẽpore, quo cœpi eſſe populus Dei. Pſal. 128
2 Sæpe, inquam, oppugnauerũt, & expugnare conati ſunt me velut ab ineunte ætate: *ſed certe nequaquam potuerunt mihi præualere penitùs, ita vt quemadmodum cupiebant, omninò extinguerent, aut in ſua poteſtate ſemper detinerent. a
3 Non ſolùm autem multis vicibus me oppugnarunt, ſed etiam grauiſſimis atque diuturnis afflictionibus. Ipſi enim impij veluti ſupra dorſum meum fabricauerunt & arauerunt, ſine vlla.ſ.commiſeratione grauiſſimis calamitatibus corpus meum velut contundentes & proſcindentes: * deinde iniquitatem ſuam etiam longo tempore in me continuauerunt. b
4 Verum Dominus, eò quòd iuſtus ſit, abſcidit elatas impiorũ ceruices, arrogantiamq́; illorum ac potentiam perdidit: * ſed & in poſterum ipſo pro nobis pugnante pudeſient ſemper, & in fugam conuertentur, pudefactiq́; diſcedent quotquot odio habent Sion. c
5 Fient ſimiles herbæ creſcenti in tectis domorum, quæ priuſquàm in eã magnitudinem excreuerit, vt humana opera euellatur, exaruit, eò quod non habebat firmam radicem.
6 Qua non dignatur manum ſuam implere vllus meſſor: *nec ſinũ ſuum is qui colligit manipulos. d
7 Atque ob id etiam nulli prætereuntes pro huiuſmodi herba vel ſegete dixerũt meſſuri & collectori: *Adſit laboribus veſtris benignitas Domini. Bene precamur vobis, inuocando ſuper vos nomen Domini. Ita enim & ipſi, quamuis ad tempus florere videantur, tamen eo quod non habeãt firmam radicem, ſubitò ante tempus euaneſcent, diuinæ vltionis ardorẽ non ferentes, neque erunt qui eos colligere & erigere dignabuntur, aut colligentibus bene precari. Atque in nouiſſimo die non habebuntur digni, vt à meſſoribus Domini congregentur in horrea eius, aut quis videns eos benedicat iis qui fauent eis, aut laborant pro eis.

ANNOTATIONES.

a
TENIM NON, &c.] Coniũctio, etenim, hic eſt accipienda, ſicut in Pſalmis frequenter pro, & certè. Plerique tamen intelligũt iam dicere cauſam eius quod dixit, Sæpe expugnauerũt, vt ſit ſenſus: multis viribus me oppugnarunt, eò quòd non potuerint præualere.

b SVPRA DORSVM FABRICAVERVNT.] Hebræa habent, arauerunt aratores. Significatur autem illa metaphora idẽ quod in noſtra litera: notatur enim vtraque locutione & hoſtium crudelitas, & calamitatũ magnitudo.

DOMINVS IVSTVS CONCIDIT.] Legendum eſſe præteritum, concidit & originalia docent, habent enim Græca συνέκοψεν, & ſenſus poſtulat. Siquidem poſt narratam in verſu ſuperiore calamitatem reſtabat vt beneficium diuinæ gratiæ hic recenſeret. Sic apertè declarat ſe legiſſe Hieronymus in commentariis. c

DE QVO NON IMPLEBIT.] Si legitur in hoc verſu per futurum, metet & colliget, legendum etiam eſt, implebit. Aut ſi legatur, impleuit, quemadmodum habent Græca & Hebræa, legendum eſt per præſens tẽpus metit & colligit. Originalia enim habent participia præſentis temporis, ſic & emendatiora habent exemplaria Latina. d

---

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXXIX.

Hic Pſalmus, vox eſt ſiue populi, ſiue hominis aduerſitatibus propter peccata preſſi, atque ob id primùm quidẽ ſeriò precantis peccatorum cõdonationẽ, malorumq́; liberationem, deinde verò hac omni Iſraëli ſpe ſolida pollicentis. Putatur autem & hic ad literam pertinere ad populum apud Chaldæos exulantem, quamuis alioqui generali vſu conueniat omnibus peccatorum veniam precaturis: nec improbabiliter quidam exiſtimant hoc Pſalmo Prophetam aduẽtum Meſsiæ & oraſſe & prophetaſſe, eò quòd remiſsio peccatorum, de qua hic agitur, proprius ſit Meſsiæ actus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 *De profundis clamaui ad te Domine,*
** Domine exaudi vocẽ meã.*

2 Fiant aures tuæ intẽdentes in vocem deprecationis meæ.
3 † Si iniquitates obſeruaueris Domine:

Profundiſſimis malorum vndis, in quibus iam penè obrutus ſum, è quibus non licet meis viribus emergere: è profundis etiam & intimis cordis mei clamaui ad te Domine: *Itaque Domine exaudi vocem meam. Pſal. 129
2 Declara quæſo te attentum eſſe ad vocem deprecationis meæ, quod fiet, ſi orationem meam exaudias.
3 Vt autem exaudias omninò conuenit, tum propter humanam fragilitatem, tum propter propriam tibi miſericordiam, tuæque miſericordiæ promiſſa. Si enim iniquitates hominũ, tanquam curioſus & ſeuerus iudex exquirere volueris, pro ſingulis iuſtam vindictam infligendo: † Si denique

eorum

** Domine quis sustinebit?*

eorum quæ admisimus scelerum perpetuo memor esse volueris, & veluti reposita apud te seruare Domine: * mi Domine iam non ego tantùm a
ferre ruæ iustitiæ seueritatẽ non potero, sed nullus omnino coràm te subsistere, aut tuam iustitiam sustinere valebit. Adeò nullus omninò est hominum, qui non suis peccatis grauiora commeruerit, quàm ferre possit.

4 Quia apud te propitiatio est.

** & propter legem tuam sustinui te Domine.*

4 Verùm non ita, sat scio iniquitates nostras obseruas Domine. Quoniã tecum semper adest propitiatio, tibi adeò genuina & naturalis, vt nũquam abesse possit: qua fit vt neque singula punias, neque quæ punis, iusta æternaque vltione semper punias: * Propter hanc itaque tuam mise- b
randi & parcendi facilitatem, propter etiam legem tuã, qua clementiam & indulgentiã promittis pœnitentibus, & clamantibus ad te, ego nequaquam per desperationem defeci, sed spe bona erectus, expectaui tuam misericordiam Domine.

*5 Sustinuit anima mea in verbo eius, * sperauit anima mea in Domino.*

6 A custodia matutina vsque ad noctem speret Israël in Domino.

7 Quia apud Dominũ misericordia, & copiosa apud eum redemptio.

8 Et ipse redimet Israël ex omnibus iniquitatibus eius.

5 Longanimiter expectauit anima mea adimpletionem promissionis eius: * sperauitque anima mea in Domino.
6 Hortor autẽ vt meo exemplo omnis Israël veri Dei cultor è matutino tempore vsque ad noctem, hoc est, omni tempore speret in Domino.
7 Est enim suapte natura misericordissimus, ac copiosus, liberalisque ad redimendum ab omnibus malis suis.
8 Quare ipse liberabit Israëlem ex omnibus quantumuis variis, multis ac grauibus iniquitatibus eius, ac proinde etiam ab aliis malis, quorum iniquitates suæ sunt causa: Israëlem, inquã liberabit, hoc est, electum populum suum derelictis, interim reprobis verum Deum ignorantibus aut non dignè colentibus, in suis vitiis, per quæ æternis malis fiant obnoxij.

ANNOTATIONES.

a SI INIQVITATES, &c.] Quomodo hic significat Deum non obseruare iniquitates, cũ Ecclesiastici 23. dicatur: omnia videt oculus illius. Et: Oculi Domini multo plus lucidiores super solẽ circumspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi: & hominum corda intuentes in absconditas partes. Notandum itaque duobus modis intelligi posse Deum obseruare iniquitates, quemadmodum & paraphrasis indicat. Primò enim diceretur obseruare eas, si diligenter eas sigillatim exquireret: id autem tum faceret, si singula iustè vindicaret, nam alioqui sigillatim omnia exquirit cognoscendo, non autem puniendo. Secundo diceretur eas obseruare vel seruare, vt possunt Hebræa verti si eas semper memori mente retineret, nolens eorum obliuisci, sed in æternum pro eis irasci, eaq; vindicare volẽs. Dictio enim Hebraica significat, & obseruare aliquid & seruare. Porrò pro substinebit, Hebraica dictio significat, stabit, quasi dicat. Omne cadẽt à sua causa, vel [illegible] discedent. Atque in hac significatione videntur accepisse Septuaginta verbum [illegible], quod hic translulerunt, vt sit idem, quod subsistere, quamuis significet idem verbum etiam sustinere. Non est enim Græcis hic idem verbum quod posteà, cùm bis habeamus sustinere: nam ibi ponitur verbum [illegible], quod significat & sufferre. & expectare, atque in secunda significatione debere hic accipi, Hebræa docent.

PROPTER LEGEM TVAM, &c.] Græca aliter nunc habent, nempe, [illegible], id est, propter nomen tuum. Noster autem interpres legit pro [illegible], [illegible], atque hoc modo vertisse Septuaginta magis apparet ex Hebræis Nam cum nunc Hebræi habeant. Quia apud te propitiatio est, vt timearis, Septuaginta videntur cum aliis punctis legisse תורה pro תורא sola pro tiffare. b

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXXX.

Propheta David canit se ab arrogantia alienum fuisse, & sectatum humilia, atque hoc modestiæ suæ exemplo proposito, omnem Israelem monet vt sibi diffisus, atque de se humiliter sentiens, totum se Deo commendet, & ab illo semper in omnibus pendeat. Quemadmodum enim qui sibi multum tribuit, nequaquam à Deo omnia expectat: ita contra qui modestè de seipso sentit, facile spes suas omnes in Deo reponet.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Domine non est exaltatum cor meum, * neque elati sunt oculi mei.*

DOMINE qui solus corda hominum nosti, tu ipse mihi testis es, quia cor meum non superbierit. * & ob id etiam non fuerint elati oculi mei, quemadmodum esse solent oculi superborum corde, qui oculis suis elatis, & alta solum magnáque spectant ac ambiunt, & præ se alios arroganter despiciunt. *Psal. 130.*

2 Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me.

3 Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam.

*4 Sicut ablactatus est super matre sua: * ita retributio in anima mea.*

2 Atque vt quod dico clarius exprimam, non versatus sum in rebus ma a
ioribus & magis mirandis, quàm vt me decerent. In his, inquam, nõ sum versatus, ita, scilicet, vt ea ambirẽ assequi, aut his me ingererẽ aut arrogarem: aut denique quæ captui meo superiora essent, intelligere, conarer.
3 Nisi enim Domine, te teste, modestè semper de me sensi: sed extuli b
animam meam, appetendo vel arrogando altiora me, non recuso quiduis à te pati.
4 Verùm quemadmodũ infans ab vberibus matris suæ recẽs depulsus se habet ad matrem suam, à qua adhuc totus pendet, & sine qua nihil

adhuc

adhuc potest, etiamsi iam non sugat: *ita & anima mea tibi vni omnia refert accepta, atque à vno omnia sibi tribui, donatiq; expectat.

5 Speret Israël in Domino, ex hoc nunc & vsque in seculum.

5 Meo itaque exemplo quiuis ex Israel, si sapit, speret in Dominum deq; seipso nihil magnificum sentiens, humiliter se Deo subiciat: pendens in omnibus ab eo ab hac hora assiduè vsque in finem vitæ. Sic enim fiet, vt sicut in me videre est, exaltetur ab ipso qui superbis resistit, & humilibus dat gratiam.

ANNOTATIONES.

a EQVE AMBVLAVI.] Variis quidem modis contingit in magnis ambulare, vt satis indicat paraphrasis. Verùm Dauid videtur ad literã loqui de maiestate regni & munere prophetiæ, quorũ nihil sibi ipsi temerè arrogauit. Ex Hebræo autem constat, magnis & mirabilibus, esse neutri generis, non masculini, vt intelligit Euthymius.

b SI NON HVMILITER, &c.] Possunt hi duo versus dupliciter intelligi & distingui. Ante omnia enim constat coniunctionem, si, hic accipi per modum iurantis, & alicui maledicto se obstringentis. Potest ergo primum sic intelligi, vt altera pars, qua exprimitur maledictum cui se obstringere vult, reticeatur, vt tertius hic versus accipiatur per se distinctus à versu sequẽti, vt in versu intelligatur significare Propheta suam animã habuisse se erga Deum, sicut se habet ablactatus erga matrem suam, hoc est, à Deo in omnibus pependisse. Secundò potest hic versus legi cõiunctim cum versu sequẽti, vt in quarto versu contineatur maledictio cui se iurando obstringere vult, vt sit hic sensus: Si nõ humiliter de me sensi Domine, volo vt sit talis retributio animæ meæ, qua sim sicut est infans qui ante tempus ablactatur à matre, hoc est, vt subtrahatur mihi gratia Dei in vltionẽ superbiæ meæ. Verùm prior sensus verisimilior est, vt & Hebræi illum magis sequuntur. Notandum autem pro nomine, retributio, Græcis esse verbũ ἀνταποδώσεις, id est, retribues. Verisimilius tamen est Septuaginta vertisse ἀνταπόδοσις, quod est retributio, nam hoc potest significare dictio Hebraica, mutato vno puncto, nullo autem modo potest esse retribues. Deinde Græcis est, ἐπὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, & ἐπὶ τὴν ψυχήν μου, id est, ad matrẽ suam & animam meam. Item Græca habent ὡς τὸ ἀπογεγαλακτισμένον, hoc est sicut ablactatum, quomodo etiam habẽt quædam antiqua scripta. August. legit. Sicut qui ablactatus est a lacte super matrem suam, ita retributio in animam meam.

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXXXI.

Præsentem Psalmum fuisse orationem Salomonis, cum ab eo arca Domini trãsferretur in templum à se ædificatum partim quidem ex Psalmi verbis, sed maxime ex fine capitis sexti primi libri Paralipom. constat, ibi enim in oratione sua post multa alia huic Psalmo congruentia, tandem eadem dixisse Salomon scribitur quæ hic canuntur versibus octauo, nono & decimo, vt ob id etiam valde verisimile sit hunc Psalmum à Salomone editum: quanquã sint qui putent Dauidem à se compositum ipsum Salomoni pro futura arcæ translatione tradidisse, cui & omnia pro extruendo templo necessaria prouidit. Itaque rex Salomon in memoriam coram Deo reuocãs votũ Dauidis de inueniendo loco tabernaculi & arcæ Domini, precatur, vt in templũ à se ædificatum eo in loco qui fuerat Dauidi demonstratum, ascendat, sacerdotes iustitia induat, seq; propter Dauid patrem suum benigno fauore prosequatur: atque quò maiorem sibi impetrandi hæc spem faciat, memorat promissiones Dauid à Deo factas de stabilitate regni ipsius, de electione & fælicitate Sion, & claritate eiusdem per regnum Dauidis in Sion constitutum: Proinde in tres potissimum partes Psalmus hic secatur, Primò enim narratur votum ac iuramentum Dauidis Deo factum. Tertiò verò loco promissiones Dei factæ Dauidi: atque inter hæc duo, secundo loco interseritur Salomonis oratio, quæ duobus illis innixa, efficacius Deum flectere potuit, & maiorem fiduciam exauditionis suggerere. Cæterùm quoniam Dauid flagrans desiderio ædificandi templum Domini, Christi gessit hac in parte figuram templumq; à Salomone extructum vmbra fuit templi noui, quod est in cœlesti nouaq; Ierusalem. promissiones item Dauidi factæ de gloria regni sui & ciuitatis Sion in Christi solum regno & veriore Sion perfectè adimplentur: ob hæc (inquam) in mystico sensu accipiendus est hic Psalmus, vt sit vox fidelis populi, precantis vt pro voto Christi & secundùm promissiones Dauidi nostro factas, Ecclesiam fidelium ipse Deus pater cum veriore arca, nempe filio suo, inhabitare dignetur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.

DOMINE declara, quæso te memorẽ esse Dauidis: *& omnis mansuetudinis ac patientiæ eius, qua æquissimo mitissimoq; animo multas magnasq; afflictiones frequenter pertulit, propter quàm eius insignem in malis ferendis mansuetudinem dignus certè est, vt, sicut promisisti, domum eius claram facias & illustrem. Declara etiam te recordari omnẽ illi animi ipsius humiliationem, & huic coniunctam mansuetudinem, quam exhibuit, cùm post peccatum numerationis populi, pro plaga populi cum multa mansuetudine animi sese humiliaret & affligeret. *Psal. 131.*

*2 Sicut iurauit Domino: * votum vouit Deo Iacob.*

2 Memento quomodo tunc iurauerit tibi Domino: *& votum nuncupauerit fortissimo Deo Iacob. a

*3 Si introiero in tabernaculum domus meæ: * si ascendero in lectum strati mei.*

3 Dicens: Nequaquam introibo in habitaculum domus meæ, * multoq; b magis non ascendam stratum lecti mei.

*4 Si dedero somnum oculis meis: * & palpebris meis dormitationem.*

4 Neque permittam oculis meis somnum: *imò nec dormitationẽ qui- c dem palpebris meis.

5 Et requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob.

5 Nec requiem præbebo temporibus, vsque dum inuenero Domino locum aliquem qui placeat ei, vt in eo sacrificia ipsi offerantur, & templum extruatur.

*6 Ecce audiuimus eam in Ephrata, *inuenimus eam in campis syluæ.*

6 Et certè quod inuenire tam studiosè quæsiuit, inuenit. Ecce enim per
Prophetam audiuimus, ipsam mansionem Domini debere esse in Ephra- d
ta,*ac deinde & reipsa inuenimus eam esse in campis syluensis, in monte
Moria,& area Areunæ Iebusei.

*7 Introibimus in tabernaculum eius, *adorabimus in loco vbi steterũt pedes eius.*

7 Proinde introibimus in habitaculũ quod ipse sibi delegit, * ac deinde
adorantes prosternemus nos in loco eo, in quo est arcæ propitiatorium.
quod secundùm humanæ mentis conceptum scabellum est pedum eius.

*8 Surge Domine in requiẽ tuam. *tu & arca sanctificationis tuæ.*

8 Et tu ergo etiam Domine nobiscum exurge,& veni in eum locum quẽ
tibi ad hoc elegisti,vt præ cæteris peculiariter requiescas in eo:*veni,in-
quam, tu & arca quam tibi sanctificasti, atque in qua sanctificaris & ho-
noratis.

9 Sacerdotes tui induãtur iustitiã:& sancti tui exultent.*

9 Et vt in hoc loco dignè à ministris tuis colaris & laudetis, da vt sacer- e
dotes tui à te veluti vestimento quodam vndique operiẽte, induantur iu-
stitiam,vt,scilicet ipsi & perfectè iusti sint, & promissam à te salutẽ con-
sequantur:*atque hac ratione præsta,vt hi qui in populo tuo specialiter ti
bi in seruitium tuum consecrati sunt,atque adeò omnes sancti tui habeãt
cur seriò exultent,& exultando te laudent.

*10 Propter Dauid seruum tuum, *non auertas faciem Christi tui.*

10 Quanquam autẽ ego indignus sim quem exaudias,tamen propter Da f
uid seruum tuum tibi charissimum,*ne quæso confundas faciem meam,
qui tua dispositione in regẽ populi tui vnctus sum:ne quæso tenebras pre
cem meam,& me repulsam passum pudefacta auersaq; facie abire facias, g
sed quæ rogaui benignè præsta, ac gratu me semper fauore prosequere.

*11 Iurauit Dominus Dauid veritatem,& non frustrabitur eã,*de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.*

11 Firmissimè autem confido quæ precatus sum Deum præstiturum. Si h
quidem Dominus iuramento promisit ipsi Dauid rem verissimam, atque
ob id non faciet eam irritam,cùm fallere veritas veritatem nequeat. * In-
rauit autem dicens,Post te collocabo in solio tuo filium,qui egressus erit
de vtero tuo:quod quidem in me Salomone pro parte impletum iam est,
sed perfectiùs implendum in vero Messia,qui ex semine Dauid natus se-
debit in æternum super solium ipsius.

12 Si custodierint filij tui testamẽtum meum,& testimonia mea hæc quæ docebo eos.*

12 Iurauit & prætereà addens: Si custodient filij tui pactum meum, * &
statuta mea hæc quæ doctutus sum eos.

13 Et filij eorum vsque in seculum sedebunt super sedẽ tuam.

13 Etiam filij filiorum tuorum donec sic in iustitia perstiterint, sedebunt
propter te vsque in sempiternum super solium regni tui.

*14 Quoniam elegit Dominus Sion:*elegit eam in habitationem sibi.*

14 Ipsam enim Sion, in qua regni Dauidis regia & sedes, dominus præ
aliis elegit: * elegit,inquam,non tantùm in regale solium, sed etiam pro
habitatione sua,ex qua etiam firmitas regalis solij colligi possit.

*15 Hæc requies mea in seculum seculi: * hic habitabo, quoniam elegi eam.*

15 Dixit enim hic erit locus, in quo quiescam, non ad tempus,quemad-
modum in Silo, sed in perpetuum:*hic stabiliter habitabo,quoniam præ
aliis ciuitatibus elegi mihi eam in mansionem.

*16 Viduam eius benedicens benedicam: *pauperes eius saturabo panib.*

16 Annonam eius, viduasq; ipsius copiose benedicam:*egenis qui in ea
sunt cibum ad saturitatem vsque suppeditabo.

*17 Sacerdotes eius induam salutari, * & sancti eius exultatione exultabunt.*

17 Sacerdotes eius perfundam salute:*& sancti eius propter magnitudi
nem benignitatis meæ seriò exultabunt.

*18 Illuc producã cornu Dauid:*paraui lucernam Christo meo.*

18 Ibi faciam prodire ipsi Dauid cornu,regiamq; eius potestatem ibi cre k
scere faciam, vt nunquam desit ex semine eius qui regnet in ea. * Paraui
enim vncto meo Dauidi posteritatem,quæ sua claritate & gloria quasi lu l
cerna quædam illustrabit Dauidis nomen.

*19 Inimicos eius induã confusione.*super ipsum autem efflorebit. sanctificatio mea.*

19 Inimicos ipsius Dauidis perfundam pudore & infamia:*in capite au-
tem illius erit cum summa claritate regia corona, qua eum cum suo semi
ne à me præ aliis consecratum & sanctificatum declarabo.

ANNOTATIONES.

a SICVT IVRAVIT DOMINO] Ex scripturis quidẽ patet quam studiosus fue rit Dauid in parãdo loco arcæ,& ędificando templo, dum mox in principio regni sui super totum Israële arcã Domini cum solenni pompa transferret: primom è domo Abinadab: deinde è domo Obededom in domum suam,& posteà ędificare templum cogitaret, nisi à Domino per Prophetã Nathã prohibitus fuisset Verùm de voto Dauidis nihil in scriptura legitur Putant igitur quidam votum istud Dauidem fecisse illo tempore,quo circa arcam transferendã intentus erat. Verùm iam obstare videntur verba voti hic explicita Cùm enim Dauid tunc nondum inuenerit tabernaculum Deo Iacob necesse fuisset eum contra votum suum frequenter fecisse, ac proinde stultum votum consequens fuit eum emisisse.Itaque dicunt verba huius voti non simpliciter esse accipienda,sed per totum:vt per omnia hęc.Non ascendam in domum vel lectum meum nec dormiã,&c.intelligatur voluisse significare se non perfectè quieturum, nec depositurum solicitudinem, priusquam inueniret locum Domino, &c. Hæc tamen interpr[illegible] non [illegible] con[illegible]gruere Proinde verisimilior est Hebræor[illegible] hoc loco sententia, qui dicunt istud votum Dauidem fecisse eo die, quo vidit propter peccatum numerationis populi angelum paratum ad percutiendum Ierusalem, vt scribitur 1 Paral 22.& 2 Reg 2[illegible] Tũc enim videbat necessarium sibi esse vt Deum sacrificiis placaret,nec tamen poterat ire in Gabaon,vbi erat altare holocaustorum, vt scribitur in locis prædictis:erat enim timio timore perte[illegible]tus,sciebat quoq; templum à filio Salomone ædificandum in Sion, quemadmodum ei promissum fuerat, verùm certum locum in qua ædificandum erat nondũ didicerat. Itaque tunc vouit se non introiturum in domũ suam, &c.priusquam diuina reuelatione didicisset locũ illum à Deo electũ,in quo templum extruendum esset,

Accessit

Accessit ergo Dei iussu Gad Propheta, qui præcepit vt ascenderet ad aream Ornam Iebusei, super quã viderat angelum, extentum habentem gladium, ibiq; extructo altari offerre sacrificia: quæ cùm vidisset igne cœlesti deuorari (exaudiuit enim eum Dominus in igne de cœlo, vt ibi scribitur) dixit: Hæc est domus Dei, & hoc est altare in holocaustum Israël, quasi dicat: Iam inueni locum quem quærebam. Hic enim erit locus in quo à filio meo construetur templum, & in quo erit altare holocaustorum. Vnde & 2 Paralipom. 3 dicitur Salomon construxisse templum in monte Moria, qui demonstratus fuerat Dauidi patri eius, in loco quem parauerat Dauid in area Ornæ Iebusei: atque ab eo tempore cœpit parare omnia ad ædificandum templum necessaria, & filium Salomonem ad id adhortari. Secundùm hanc sententiam scripturis & literæ conformem, quod dicitur in primo versu: memento mansuetudinis eius, vel, vt habent Hebræa, afflictionis eius, rectè intelligitur de ea afflictione & humiliatione, in qua erat tunc temporis, cum sacco indutus & prostratus in terram hæc vouerat. Alioqui enim satis impertinens videtur quod hic asseritur de mansuetudine & humiliatione Dauidis. Quod ergo dicitur: Donec inueniam tabernaculum, intelligendum est, donec inueniam locum tabernaculis, quemadmodum quòd dixit Dauid: hæc est domus Dei, &c.

b VOTVM VOVIT DEO IACOB, &c.] Conuenienter hoc loco vocat Deum Iacob, eò quòd hic in re Dauid imitatus sit Iacob, de cuius simili voto legimus in Genesi.

c SI INTROIERO IN TABERNACVLVM] Notandum in tribus istis partibus, si introiero, nisi ascendero, si dedero, &c. gradationem esse contra morem Latinorum, sed secundum cõsuetudinem Hebræorum, qui quod maius est præponere solent, quemadmodum fit in versu primi Psalmi. In tribus autem illis orationibus: Si dedero oculis, & si dedero palpebris: &, si dedero requiem, gradatio est cõtraria secundùm morem Latinorum. Vltima tamen illa pars non est apud Hebræos, qui tantùm quatuor habent membra.

d ECCE AVDIVIMVS EAM.] Locus hic admodum difficilis est, torquens etiam plurimùm Hebræos, eò quòd vates videatur hoc versu voluisse dicere, se audisse locũ arcæ fœderis esse in Ephrata, quæ erat Bethlehem, quo arca nunquam perlata in scripturis legitur. Lyra similiter & Valentia, & post eos Caietanus, per Ephrata hic intelligunt locum Silo, eò quòd fuerit in sorte Ephraim. Per campos syluæ, ciuitatem Cariathiarim, quod interpretatur, vt dicitur Iosue 15. ciuitas syluarum. Itaque intelligũt hic designari duo loca, in quorum altero primùm requieuit arca post ingressũ filiorum Sion in terram promissionis: in altero verò post multas, alias arca [illegible] des vltimò mãsit antequam à Dauide in Sion trãsferretur. atque hoc versu reddit rationem quare tanto desiderio Dauid optauerit inuenire locum Domino, nempe quòd aduerterit antea arcam instabilem fuisse. Atque ob id, inquit Caietanus, prius dicitur, audiuimus eam, &c. posteà verò inuenimus eam, &c. quia Dauid non vidit vnquam arcam in Silo, sed à patribus id tantũ didicerat. In Cariathiarim autẽ ipsemet eam inuenit. Verùm hæc sententia verisimilis non est: tum quod Ephrata nũquã significet sortẽ Ephraim, tum quòd hoc versu omnino videatur significari locus ille iam inuentus, pro quo inueniendo prius dicitur Dauid votum fecisse. Proinde omissis multorum Hebræorum super hoc versu interpretationibus, verisimilius videtur per Ephratam & campos syluæ eundem hic locum voluisse significare, eum scilicet, in quo à Salomone templum extructum est, nempe aream Ornam Iebusei, quæ ad literam quidem hîc vocatur Ephrata, siue propter loci fertilitatem, à qua & Bethlehem id nominis accepit (significat enim Ephrata fructiferam etiam Hieronymo teste super Michæam) siue quia erat hæreditas, & empta possessio Dauidis Ephratei. Sicut enim Bethlehem dicitur ciuitas Dauid, ita & Sion in qua erat ista area. Vnde fieri potest, vt & Sion dicatur ea ratione Ephrata, vel etiam ob maximam eius cum Bethlehem vicinitatem, nõ enim nisi duobus millibus distat Bethlehem à Hierusalem, cœpitq; Hierusalem semper computari cum sorte Iuda, postquam esset capta à Dauide, expulso Iebuseo, cùm secundùm diuisionem terræ prius esset in sorte Beniamin. Itaque fieri potest, vt ab eo tẽpore, & nomen etiam ciuitatis Dauid acceperit. Dicitur & idem locus, Campi syluæ, siue quia locus esset syluosus, vnde & posteà in eo loco ædificauit Salomon domum, quæ dicta est domus saltus Libani: & mons Sion aliquando vocatur in scripturis Libanus, vt apparet Hieremiæ 22 vbi dicitur de Hierusalem, quæ sedes in Libano, & nidificas in Cedris, quomodo cõgemuisti cùm venissent tibi dolores: siue etiam propter vicinitatem montis Iarim, de quo Iosue 15. id est, montis syluarum, qui est ad Occidentem vrbis Hierusalem. Verùm quacunque ratione literali hic locus sic est appellatus, rectè intelligitur his nominibus voluisse hîc Spiritum sanctum hunc locum appellasse propter mysteriũ, nempe vt nos subduceret ad sensum mysticum de loco arcæ verioris, quæ est humanitas Christi: de hac enim populus Gentilis verè dicit se audiuisse ex Euangeliis, & Apostolorũ prædicatione, quòd fuerit in Ephrata Bethlehem in qua Christus natus est: inuenisse autẽ se eam in campis syluæ, hoc est, in syluestris & inculto populo Gentili. Sicut etiam non sine mysterio templum extructum est in hæreditate hominis Gentilis, & per manum proselytarum, & seruos regis Tyri. Porrò relatiuum, eã, nõ habet apud Græcos aut Latinos antecedẽs aliquod, ad quod secundum vocem referatur. Apud Hebræos tamen videtur referri ad nomen illud pro quo nos habemus tabernaculũ: nam id est fœminini generis, quamuis sit hoc loco pluralis numeri: nam pluralis numerus hic videtur accipi pro singulari, cùm vnum tantũ quæreret tabernaculum, & mutatio numeri apud Hebræos frequens est. Secundum autem eam sententiã quæ iam posita est, annotandum quòd primò quidem dicitur, audiuimus. deinde verò inuenimus. Primum enim ex narratione Gad. Dauid intellexit quis deberet esse locus quem quærebat. Deinde verò signo cœlesti deprehendit reipsa, quod auditu prius perceperat, cùm igne cœlesti sacrificium absumeretur. Quod si non placeat idem intelligere per Ephrata & per campos syluæ, sed per Ephrata ipsam ciuitatẽ Bethlehem, commode locus hic secundùm quosdam Hebræos sic intelligetur: Nos quidem fama & opinione ducti quorundã, putauimus aliquando locum arcæ futurum in Bethlehem, sed postea ex iudicio diuino deprehendimus illum debere esse in campis syluæ, in monte Moria qui est Sion. Verisimile enim est, cùm locus esset incertus, & de eo inueniendo Dauid multum esset sollicitus, quosdam opinatos illum futurum in patria Dauid, vbi & Christus posteà esset nasciturus.

INDVANTVR IVSTITIAM] Non videtur istud conuenire cum eo quod dicitur in 2. Paralip. 6. vbi habetur: Induantur salutari, sicut & posteà in hoc Psalmo cùm describitur promissio Dei huic orationi correspondens, salutare ponitur non iustitia. Vnde pro locorum istorum concordantia, vel debet hic iustitia accipi pro Dei iustitia (sic enim idẽ erit quod salus Dei, eò quòd eam promiserat) aut si pro hominum iustitia accipiatur, ideò hic positũ est nomen iustitia, cùm alibi salutare ponatur, eò quòd iustitia sit vera & cõsummata hominis salus. Porrò quis sit sensus, cùm dicit: Sancti tui exultatione exultabunt: satis patet ex eo quod dicitur in Paralipom. Sancti tui lætentur in bonis. e

NON AVERTAS, &c.] Phrasi Hebraica sicut suscipere faciem, est honorare aliquem: ita auertere alicuius faciem, est reiicere precem illius, eò quòd is qui alium exaudire recuset, cogat eum cum pudore faciem auertere, & pudefactum abire. Vertit autem hanc orationem Hieronymus non semper eodem modo, nam 3. Regum in oratione Bersabeæ ad Salomonem, vertit: Ne confundas faciem meam. Posteà tamen statim vertit: neque enim fas est vt auertam faciem tuã. Secundi autem Paralipom. cap. 6. vertit: Ne auerteris faciem Christi tui. Essent autem ad verbum Hebræa vertenda hoc modo, Ne facias auertere faciem, &c. f

IVRAVIT DOMINVS DAVID.] Quod dicit iurauit Dominus veritatem, accipi potest, vt sit sensus: Iurauit ei fidelitatem, promisitque ei se fore fidelem. Alibi enim in Psalmo dicit Dominus: Semel iuraui in sancto meo: si Dauid mentiar. Aut iurasse veritatem dicitur, quia iurauit rem verissimam: quæ interpretatio ideò videtur conuenientior, quia posteà videtur velle explicare eam veritatem quam promisit. Porrò legendum esse: Non frustrabitur eam, non autem eum: patet ex Hebræis, Græcis & Latinis emendationibus. g

PONAM SVPER SEDEM.] In his quidem verbis intelligendum est, Messiam promitti nasciturum ex semine Dauid, & sessurum super solium eius: verumtamen id non est quod his verbis primùm promittitur. Primò enim ad literam hîc promittitur Dauidi unum ex filiis eius regnaturum post ipsum, quod quidem in Salomone ex patre impletũ est. Sed sicut in iis promis- h

sionibus, quæ habentur 2. Reg. 7. de Salomone filio Dauidis, necesse est intelligere Salomonem Christi gessisse typum, in quem ex promissiones verius competunt, ita & in hoc loco Irenæus lib. 3. cap. 27. expendit dictum esse, de fructu ventris tui, non autem de fructu lumborum vel renum tuorum.

i VIDVAM EIVS.] Interpres noster legit apud Græcos, τὴν χήραν, cùm sit, θήραν, hoc est, cibum eius, vt etiam habent Hebræa.

k ILLVC PRODVCAM, &c.] Melius illic, &, Dauid, est datiuus casus. Additur enim et apud Græcos articulus, τῷ, & apud Hebræos litera Lamed. Porrò pro cornu hic solito scripturæ more intelligitur potestas regia, quæ ex semine Dauid & in gloriam nominis Dauid creuit in Sion. Sicut autem aliæ omnes promissiones hic positæ, perfectè in Christo & eius Ecclesia impletæ sunt, ita & istud quoque: nam cornu istud, de quo hic canitur potissimùm esse Messiam docet illud Zachariæ, Lucæ 1. Et erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui.

l PARAVI LVCERNAM.] Secundùm phrasim Hebraicam lucerna frequenter accipitur pro filio vel posteritate, quæ patris nomen clarum fecit & illustre. Sic dicitur 3. Reg. 11. ad Hieroboam. Filio eius (nempe Salomonis) dabo tribum vnam, vt remaneat lucerna Dauid seruo meo cunctis diebus. Et 15. cap. de Abiam dicitur: Propter Dauid dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Hierusalem, vt suscitaret filium eius, & statueret Hierusalem. Sic & 2. Paralip. 21. de Achab dicitur: Noluit autem Dominus disperdere domum Dauid propter pactū quod inierat cum eo, & quia promiserat vt daret ei lucernam, & filiis eius omni tempore. Ex quibus locis satis patet posse hoc loco nomen lucerna, accipi vel pro ipso filio Salomone, vel pro posteritate succedentium sibi filiorum Dauidis. Porrò in sequenti versu pro dictione, sanctificatio & dictione Græca ἁγίασμα, Hebræis est dictio quæ significat coronam regiam, sic dictam à sanctificatione & separatione. Vnde si velimus habere sensum originalis linguæ, debet hic ἁγίασμα accipi, sicut annotatum est in Psal. 88. cùm dicitur Prophanasti in terra sanctuarium eius, vbi apud Græcos & Hebræos eadem est dictio quæ hoc loco.

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXXXII.

Commendat fratrum concordiam pluribus similitudinibus, tum vtilitatem, tum iucunditatem quæ in ipsa est, depingens. Apparet autem hoc cōcordiæ encomium tunc Dauidem cecinisse cum populus Israeliticus, qui in principio regni Dauidis diuisus erat sub duobus regibus, iam totus vnitus fuisset sub vno Rege, Dauide scilicet, ac tum demonstrare voluisse ab ipsa experientia bonum concordiæ, cùm in diuisione populi satis experti fuerant discordiæ malum. Verius tamen & perfectius quæ hic canuntur competunt in eos qui eodem spiritu renati, fraternæ inter se charitate maximè cohærent, vt sunt omnes vere Christiani. Nam & fidelium Ecclesia, quæ ex Iudæis & Gentibus constat, cùm prius diuisa fuerit, alium Deum Iudæis, alium Gentibus colentibus, nunc sub vero Dauide mira gratáque consensione counita est.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Ecce quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in vnum.

POSTEAQVAM experti sumus in fratrum diuisione discordiæ incommodum & insuauitatem: nunc certè videre est, quàm sit res tum bona, tum suauis, habitare fratres vnà inter se concordes. Psal. 132. a

2 Sicut vnguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron.

2 Habet enim se huiusmodi fratrum vnanimitas, sicut vnguentum illud pretiosissimum & summè odoriferum, quod copiosè effusum super caput, defluere solet præ abundantia in barbam, barbam inquam summi sacerdotis.

3 Quod descendit in oram vestimenti eius,

** sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.*

3 Ac deinde fluere in superiorem oram, & os vestimentorū eius. Sicut b enim huiusmodi oleum & in sese optimum est, & dum sic copiosè effunditur, mirè præsentes recreare solet: ita huiusmodi fratrum concordia, præterquàm quòd res sit optima, etiam Deum hominesq; maximè reficit & oblectat. * Proinde etiam similis est huiusmodi concordia rori, qui c descendit tum in montem Hermon, tum in montē Sion: nam vt ros cœlestis & gratissimus est hominibus ac terræ, & summè item bonus, vt qui fertilitatem & fœcunditatem adferat terræ, maximéque sit necessarius potissimùm montibus, qui fluminibus irrigari nequeunt: ita & cōcordia, præter voluptatem, multorum etiam bonorum mortalibus parens est.

4 Quoniam illic mandauit Dominus benedictionem, & vitam vsque in sæculum.

4 In vnanimi enim fratrum habitatione Dominus suo iussu esse facit donorum suorum munificentiam, &, quod inter omnia dona eius potissimùm est & caput, vitam perpetuam, quæ quidem hic incipit in sancto ac religioso Dei cultu, & durabit semper in contemplatione vultus diuini, à qua omnibus bonis replebuntur. Proinde quid melius, quidve iucundius esse possit fratrum concordia.

ANNOTATIONES.

a QVAM BONVM, &c.] Græca paulò aliter habent: Ecce quid bonum, aut quid iucundum, nisi habitare fratres in vnum: hoc est, nihil illo melius aut iucundius: nostra tamen lectio magis cum Hebræis conuenit. Quod autem dicit de concordia fratrū, nempe quòd res sit bona, & simul iucūda. Quædam enim bona sunt, sed non iucunda, & contra. Martyrium enim bonū est, sed non iucundum: & contra, voluptas est iucunda, non autem bona. Comparationes autem duas quæ sequuntur quidam sic accipiunt, vt prima adhibeatur ad ostendendum per eam concordiæ suauitatem. Secunda verò ad ostendendam concordiæ bonitatem & vtilitatem. Verum rectiùs acceperimus per vtramque vtrumque ostendi: nam & vnguentum vel oleum de quo hic loquitur, res erat optima & pretiosissima. Vnde etiam in Hebræo hic habetur: sicut vnguentum bonum: & ros, res est gratissima. Comparat itaque concordiam oleo non cuiuis, sed sacerdotali, eò quòd illud esset optimum & maximè odoriferum: Vnguento autem effuso comparat, eò quòd tunc vnguentum odorem suum spargat quàm latissimè. Per hoc autem quod dicit vnguentum descendens in barbam & in oram, abundantiam effusi vnguenti significare vult, vt sic magis concordiæ suauitatem maximam designaret. Ideò quoque rectè intelligitur oleo sacerdotali comparasse concordiam, vt ostenderet eam rem esse sanctam, & quæ nos Deo consecret, & sanctos faciat. Ros verò qui in

montes descendit, comparat, quòd huiusmodi ros magis sit gratus & vtilis, cum valles fluminibus irrigari valeant: Ros verò potius quàm pluuiæ, quòd ille sit gratior, nec vnquam noxius, vt quandoque impetuosa pluuia. Et in hac rursum comparatione rectè intelligitur designari, concordiam fraternam rem esse diuinam è cœlo prouenientem, sicut ros cœlestis est. Montium autem Hermon & Sion facit specialem mentionem, eò quòd hi essent Iudæis notiores, & celebriores apud eos. Abstrusiori autem intelligentia rectè à patribus nostris intelligitur comparari concordia Christiana oleo,&c. eò quòd sit gratia Spiritus sancti, quæ à capite Christo (qui non ad mensuram accepit spiritum) descendit in Apostolos, & ab eis in inferiores & posteriores fideles. Christi enim barba, Apostoli sunt, vt qui ei proximè adhæserunt, & virile robur eius declarauerunt. Vestimentum verò Christi, fideles omnes. Similiter comparatur rori Hermon & Sion, eò quòd coadunauerit populum Gentilem & Iudaicum in vnitate fidei.

Qvod descendit, &c.] Ora hîc non potest b
accipi pro extremitate vestis inferiore, sed pro extremitate superiore. Hebræa enim habent, in os: & Græca dictio, significat propriè rei fastigium

Ros Hermon, &c.] Non debet intelligi ros c
montis Hermon, idem numero descendere in montem Sion, sed idem specie, vt repetatur nomen ros, vt sit sensus: ros Hermon, & ros qui descendit, &c. Euthymius tamen intelligit rorem generatum è vaporibus & omnibus montis Hermon descendere in montem Sion.

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXXXIII.

Inuitat seruos Dei ad orandum & benedicendum Deum, ac vicissim eis diuinam benedictionem optat atque promittit. Apparet autem ex eo quòd dicitur: Ecce nunc, ad literam siue Dauidem, siue Salomonem hoc Psalmo adhortatum sacerdotes & Leuitas, vt pace populo data, & extructo tabernaculo vel templo, Leuitarúmque mansionibus, diuino cultui studiosiùs insisterent, quod non ita prius eis licebat. Quod verò ad nos attinet, admonet hoc Psalmo Spiritus sanctus, vt hoc tempore gratia profusa Dei in nos per Christum benignitate, gratias ei agamus & ad Christum, qui vera est arca, & propitiatorium, manus attollamus inter orandum illius meritis nitentes, & per eum exaudiri à patre precantes.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 *Ecce nũc benedicite Domino omnes serui Domini.*
2 *Qui statis in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri.*
3 *In noctibus extollite manus vestras in sancta,*
* *& benedicite Domino.*
4 *Benedicat tibi Dominus ex Sion,*
* *qui fecit cœlum & terram.*

Ecce cùm modò Dei in nos benignitas eximiè declarata sit, nunc studiosius laudate Dominum quotquot estis cultores illius. Psal. 133.
2 Qui versamini iugiter in domo Domini, atque in atriis domus Dei nostri.
3 Neque interdiu tantùm, sed etiam in noctibus leuate manus vestras ad propitiatorium sanctitati illius singulariter dicatum, orantes scilicet quæ spectant ad salutem populi, * simúlque pro perceptis ab eo beneficiis laudate Dominum.
4 Tibi autem quicunque id feceris, è diuerso promitto & opto, vt sicut tu benedicis Domino laudãdo ipsum, ita & ipse tibi vicissim ex Sion benedicat, benefaciẽdo tibi: * qui Dominus etsi in Sion peculiariter habitet, author tamen est cœli & terræ: ac proinde etiam omnipotẽs omnium Dominus, meritò ab omnibus colendus: & talis in quo tutò confidamus.

Alleluya.

ARGVMENTVM PSALMI CXXXIIII.

Rursum seruos Dei inuitat ad laudandum ipsum, idque tum propter bonitatem eius qua Israëlem sibi elegit, tum propter ipsius potentiam, quam partim ex his quæ passim per vniuersum orbem solus designat: partim ex his quæ pro Israële primum in Ægypto, deinde in terra Chanaan patrauit, deprædicat. Ex his autem populo credenti Dei misericordiam etiam in posterum pollicitus, risis idolis, idolorúmque cultoribus, iterum ad celebrandum Deum sanctos cuiusque ordinis hortatur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 *Laudate nomen Domini: * laudate serui Dominum.*
2 *Qui statis in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri.*
3 *Laudate Dominum, quia bonus Dominus,*
* *psallite nomini eius, quoniam suaue.*
4 *Quoniam Iacob elegit sibi Dominus, Israël in possessionem sibi.*
5 *Quia ego cognoui quòd magnus est Dominus:*

Lavdibvs extollite nomen Domini: * laudibus, inquã extollite Dominũ vos q cultores & serui estis ipsius. Psal. 134.
2 Qui statis in domo Domini, & in atriis domus Dei nostri assiduè versamini.
3 Laudate Dominum, quia benignus est, * Psalmos canite in honorem nominis ipsius: est enim memoria nominis ipsius ob immensam ipsius benignitatem admodùm suauis & iucunda.
4 Et quidem illius benignitas omnibus etsi communis, tamen eximiè erga nos hac in re declarata est, quòd ipse Dominus præ aliis omnibus populis, nullis prouocatus meritis, sed sua sponte, solaq; sua gratuita beneuolentia elegerit populum ex Iacob prognatum, elegeritq; eum quasi in suum peculium & singularem possessionem, quam singulari cura & gratia prosequeretur, cùm alioqui omnium sit Dominus & moderator.
5 Neque verò sola eius bonitas causam laudandi ipsum præbet, sed & potentia eiusdem immẽsa, qua omnes superat. Ex magnificis enim ipsius

** & Deus noster præ omnibus dijs.*

operibus, ego certè noui magnum potentémque esse Dominum: * &
Deum nostrum potentia longe superiorem esse vniuersis reliquarum na-
tionum nihili diis, & omnibus qui siue in cœlo, siue in terra rarioris &
insigniotis sunt potentiæ.

6 Omnia quæcunque voluit fecit, in cœlo & in terra, in mari, & in omnibus abyssis.

6 Ita enim esse primò quidem ea opera declarant, quæ passim per vni-
uersum orbem semper & fecit & facit: nam quæcunque vnquam voluit
efficere ea mox fecit, siue in cœlo, siue in terra, siue in mari, & in omni-
bus aquarum, aliorúmque locorum profunditatibus, tantæ nimirùm po-
tentiæ existens, vt solus omnia quę vult facere possit, omniáque solo suæ
voluntatis imperio perficere.

*7 Educens nubes ab extremo terræ, * fulgura in pluuiam fecit.*

7 Et vt ex multis ipsius operibus quædā recenseam, ipse è terra, infima a
orbis parte, à cœlis maximè distante, ad editissimū aëris locū facit ascen-
dere nubes, * fulgura in pluuiam desinere, simulq; cum pluuia misceri
facit, cum magno certè naturæ miraculo, quo contrariū contrario quo- b
dammodò gigni, aut contraria inter se commisceri cernuntur, ita vt ful-
gurum ignis aquis pluuialibus permistus, non tamen ab eis extinguatur.

*8 Qui producit ventos de thesauris suis, * qui percussit primogenita Ægypti, ab homine vsque ad pecus.*

8 Ipse denique est qui ventos educit è locis abditis, tanquam thesau-
rorum suorum repositoriis, recludens & cohibens ventos cùm vult, eos-
démque cùm vult relaxans. * Sed & ex his quæ propter nos peculiariter
egit, potentiæ ipsius magnitudo mirabiliter innotuit. Ipse enim est, qui
(vt cæteris præteritis id recenseam quod vltimum fecit pro nobis in Æ-
gypto) occidit vna nocte omnia primogenita Ægypti, tam hominum
quàm reliquorum animalium.

9 Misit signa & prodigia in medio tui Ægypte, in Pharaonem, & in omnes seruos.

9 Et immisit admiranda signa & prodigia in medio tui, ô Ægypte, in
Pharaonem, & in omnes seruos ipsius.

10 Qui percussit gẽtes multas, & occidit reges fortes.

10 Qui & deinde percussit gentes numero plurimas, & reges occidit
potentissimos.

11 Seon regem Amorrhæorum, & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan.

11 Seon scilicet regem Amorrhæorum, & Og regem ipsius Basan: &
posthæc etiam omnia regna Chananæorum.

12 Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Israël seruo suo.

12 Et dono dedit terram eorum veluti in patrimonium, patrimonium
inquam, ipsi Israëli, populo sibi charissimo.

13 Domine nomen tuum in æternum, Domine memoriale tuum in generatione & generationem.

13 Proinde Domine, per hæc tuæ tum potentiæ, tum bonitatis in nos
facinora, nomen tuum nunquam in obliuionem veniet, sed memoria tui
perseuerabit per omnes generationes, nec interibit vnquam: adeò sunt
præclara & eximia quæ designasti, nec designare cessabis.

*14 † Quia iudicabit Dominus populum suum. * & in seruis suis deprecabitur.*

14 Nam ex his quæ hactenùs nobiscum fecit, satis constat, quod si
quando populus ipsius, ab impiis iniustè oppressus fuerit, etiam in postea
tum iudicium facturus sit de aduersariis pro populo suo, * & erga seruos
suos se facilem & exorabilem præbebit, sinens se ab eis cùm affliguntur,
facilè exorari. † Insuper si quando populus suus illi peccauerit, nequa- c
quam inpunitos illos dimittet, tanquam alienos abijciens, sed vindica-
bit peccata populi sui: non tamen ipsi in perpetuum irascetur, neque ex-
terminabit, sicut gentes Chananæas, sed mox vltione de peccatis ad ca-
stigationem eius sumpta, clemẽtem se & exoratu facilem exhibebit ser-
uis suis: atque hac tum iustitiæ, tum misericordiæ suæ ostensione, etiam
perdurabit memoria nominis ipsius in omne æuum.

*15 Simulachra gentium argentum & aurum, * opera manuum hominũ.*

15 Longè verò ab hac quam dixi Dei nostri excellẽtia absunt dij gen-
tium. Siquidem simulachra eorum quæ pro diis colunt, quod quidem at-
tinet ad materiam, argentum sunt & aurum: * quod verò ad figuram,
opera hominum manu facta, ita vt in eis nihil sit mirandum, præter ma-
teriam & ingenium artificum, & res sint planè materiales, anima spiritú-
que carentes, rebúsque naturalibus longe inferiores, vt quæ sint solùm
artis humanæ figmenta.

*16 Os habent, & non loquentur: * oculos habent, & non videbunt.*

16 Itaque oris quidem habent speciem, sed eo nequaquam loqui pote-
runt: * & oculorum similiter figuràm, sed quibus nihil videre possunt.

*17 Aures habent, & non audient: * neque enim est spiritus in ore ipsorum.*

17 Aures quoque habere videntur, non tamen eis quicquam audient:
* non enim halitus vitæ est in ore ipsorum, propter quod necesse est eos
etiam omnibus sensibus vitalibus esse destitutos.

*18 Similes illis fiant qui faciunt ea, * & omnes qui confidunt in eis.*

18 Et sanè dignum est vt his similes fiant, tum qui ea faciunt, * tum qui
spem suam collocant in eis, vt scilicet & ipsi quasi meri trunci omni sint
priuati sensu homine digno, sintque contra populum Dei infirmi & in-
ualidi, quemadmodùm nullas habent vires in quibus confidunt.

*19 Domus Israël benedicite Domino. * domus Aaron benedicite Domino.*

19 Proinde quoniam soli verum Deum sortiti sumus, vos quicunque
estis ex familia Iacob, contempta idolorum & gentium vanitate, laudi-
bus extollite Dominum: * peculiariter autem vos filij Aaron, sacerdota-
li donati munere, laudate Dominum.

*20 Domus Leui benedicite Domino: * qui timetis Dominũ, benedicite Dominum.*

20 Omnes posteri Leui laudate Dominũ: * atque in vniuersum quot-
quot reueremini Dominũ, etiam qui ex gẽtibus ad veri Dei cultum con-
uersi

21 Benedictus Dominus Deus ex Sion, qui habitat in Hierusalem.*

uersi estis, laudibus celebrare eum.
21 Laudetur ab omnibus è [illegible]ion Dominus,* & ipse enim peculiarē sibi delegit in Ierusalē habitationem, cùm alioqui cœlum & terram impleat.

ANNOTATIONES.

a A B EXTREMO TERRÆ] Per extremū terræ, quidam terræ superficiem, quidā mare Oceanum, alij verò ipsam terram accipiunt, quæ respectu cœli extrema est & infima orbis pars, vt intelligatur hoc miraculum hic designari, quod ex infima terra in cœlos vsque nubes eleuentur
b FVLGVRA IN PLVVIAM, &c.] Duplicē sensum indicat paraphrasis, nēpe, vt vel intelligātur fulmina in pluuiam desinere, vel simul cum pluuia misceri: nā Hebræa etiam verti possunt: Fulgura cum pluuia fecit.
c QVIA IVDICABIT] Quod dicit Dominum iudicare populum suum, dupliciter exponi posse indicat paraphrasis. Primùm, vt sit idem quod iudicabit pro populo suo. Secundò, vt sit sensus: vltionem sumet de peccatis populi sui, atque hic sensus ob id præferendus videtur, quod in Cāntico Moysis Deut. 32. vnde hic versus desumptus est ad verbum secundum Hebræorum codices [illegible] hoc secundo sensu accip[illegible]tur, vt patet ex præcedent[illegible]us & sequentibus. Se[illegible]ndum quem sensum duplex Dei [illegible] [illegible]e[illegible]um erga pop[illegible]um suum hîc significat. Pri[illegible]um, q[illegible] [illegible] dicitur 2 Ma[illegible]ab. 9. non multo tēpore sinere p[illegible]cantibus ex sente[illegible] agere, sed statim vltiones adhibere, magni beneficij est iudicium. Nō enim sicut in alijs nationi[illegible]s Dominus pa[illegible] [illegible]ter expe[illegible]tat, vt eas, cum iu[illegible] [illegible] dies aduenerit, in plenitudine peccatorum puniat [illegible] [illegible] nobis statuit, vt peccatis nostris in finem deuolutis, ita demum in nos vindicet. Secundò, quod in populum suum non irascitur semper, neq; exterminet. [illegible] statim [illegible] exo[illegible]abilem [illegible] [illegible], more optimi patri[illegible]. Vn[illegible] & [illegible]o oc[illegible] [illegible]b[illegible] [illegible]i Propter quod nunquam à nobis mi[illegible]ricordiam suam amouet, corripiens vero populum suum non derelinquit.

d 1

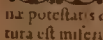
Alleluya.

ARGVMENTVM PSALMI CXXXV.

Præsens Psalmus vt plerisq;, eadem habet quæ præcedens, ita cum eo eiusdē pene est argumenti. inuitat enim & iste ad laudem Dei, ob perpetuam eius misericordiam, quam singulis inculcat versibus: commemorans tamen simul Dei tum potentiam, quam & in creatione orbis, & in liberatione Israelis exhibuit tum prouidentiam & curā, qua & specialiter curat populum suum, & generaliter omnia animantia. Noua enim ratione hic Psalmus compositus est, vt cùm in singularibus versibus repetatur: Quoniam in seculum misericordia eius: atque misericordia Dei causa afferatur laudis Deo debitæ: semper tamen etiam tribuatur Deo aliqua conditio ipsi propria, quæ excellentiam naturæ, potentiæ, vel prouidentiæ demonstret, vt huius etiam ratione ostendatur laudandus Dominus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Cōfitemini Domino quoniam bonus, * quoniam in æternum misericordia eius.*
*2 Confitemini Deo deorū, * quoniam in æternum misericordia eius.*
3 Confitemini Domino dominorum, quoniam, &c.
4 Qui facit mirabilia magna solus. quoniam, &c.
5 Qui fecit cœlos in intellectu. quoniam, &c.
6 Qui firmauit terrā super aquas, quoniam, &c.
7 Qui fecit luminaria magna, quoniam, &c.
8 Solem in potestatem diei, quoniam, &c.
9 Lunā & stellas in potestatem noctis, quoniam, &c.
10 Qui percußit Ægyptū cum primogenitis eorum, quoniam, &c.
11 Qui eduxit Israël de medio eorum, quoniam, &c.
12 In manu potenti & brachio excelso, quoniam, &c.
13 Qui diuisit mare rubrū in diuisiones, quoniam, &c.
14 Et eduxit Israel per medium eius, quoniam, &c.
15 Et excußit Pharaonem & virtutem eius in mari rubro, quoniam &c.
16 Qui traduxit populum suum per desertum, quoniam, &c.
17 Qui percußit reges magnos, quoniam, &c.

LAVDATE Dominum, tum quoniam natura sua bonus est, & ad benefaciendum facilis: * tum quia in perpetuū duratura est misericordia eius. Psal. 135. a c
2 Laudate eum qui est Deus super omnes qui vel falsò ab hominibus dicuntur dij, vel ob participationem diuinæ potestatis deorum nomine censentur: * quoniam in perpetuum duratura est misericordia eius.
3 Laudate eum qui est Dominus omnium dominorum, quoniam in perpetuum, &c.
4 Laudate eum qui sua solius omnipotentia facit admiratione dignissima, quæ alius nemo facere potest, quoniam in perpetuum, &c.
5 Laudate eum qui summa intelligentia, singularique ingenio & arte fecit cœlos, quoniam in perpetuum, &c.
6 Laudate eum qui summo miraculo terrā stabiliuit super aquas, quoniam in perpetuum, &c.
7 Laudate eum qui fecit in cœlis duo luminaria magna, quoniam in perpetuum, &c.
8 Ipsum scilicet Solem, vt præesset diei, cúmq; suo motu & lumine conficeret: laudate itaquē eum, quoniam, &c.
9 Ipsam quoque lunam & stellas, vt præessent nocti, laudate eum, quoniam, &c.
10 Laudate eum qui multis plagis affecit Ægyptum, inter alia multa etiam occidens omnia primogenita eius, quoniam, &c.
11 Laudate eum qui deinde eduxit Israelem e medio Ægyptiorū, quoniam, &c.
12 Idque fecit per maximam suam potentiam, quam exeruit in prodigiorum patratione: laudate itaque eum, quoniam, &c.
13 Laudate eum qui mare rubrum diuisit in duas partes, quoniam, &c.
14 Qui eduxit Israël per medium ipsius, quoniam, &c.
15 Atque demersit Pharaonem & exercitum eius in eodem illo mari rubro, quoniam, &c.
16 Laudate eum qui per imperuium desertum duxit populum suum, quoniam, &c.
17 Qui deinde percussit reges potentes, quoniam, &c.

18 Et occidit reges fortes, quoniam, &c.
19 Sehon regē Amorrhaeorum, quoniam, &c.
20 Et Og regem Basan, quoniam, &c.
21 Et dedit terram eorum hereditatem, quoniam, &c.
22 Hereditatem Israel seruo suo, quoniam, &c.
23 Quia in humilitate nostra memor fuit nostri, quoniam, &c.
24 Et redemit nos ab inimicis nostris, quoniam, &c.

18 Et occidit reges fortes, quoniam, &c.
19 Sehon scilicet regem Amorrhaeorum, quoniam, &c.
20 Et Og regem Basan, quoniam, &c.
21 Qui dedit terram eorum in haereditatem, quoniam, &c.
22 In haereditatem, inquam, Israëli seruo suo, quoniam, &c.
23 Et sanè quotiescunque etiam posteà affligebamur, declarauit se no- b
stri memorem esse, laudate itaque eum, quoniam, &c.
24 Et eripuit nos frequenter à tyrannide hostium nostrorum, proinde
laudate eum, quoniam, &c.
25 Ipse est qui non nostri tantùm curā gerit, sed & vniuersae carnis cùm
omni carni cibum tribuat: quare laudate eum, quoniam, &c.
26 Laudate Deum coeli creatorem & inhabitatorem, quoniam in perpetuum, &c.
27 Laudate Dominum dominorum omnium, quoniam in perpetuū duratura est misericordia eius.

25 Qui dat escam omni carni, quoniam, &c. 26 Confitemini Deo caeli, quoniam, &c. 27 Confitemini Domino dominorum, quoniam, &c.

ANNOTATIONES.

a CONFITEMINI.] Tribus his primis versibus in prima parte notatur excellentia diuinae naturae. Et in primo quidē versu ponitur nomen tetragrammaton יהוה in secundo verò Adonai אדני, in tertio Elohim אלהים, simul & Trinitas personarū in vnitate naturae designatur: in sequentibus vero versibus diuinae potentiae excellentia notatur. In quibus notādum, semper debere repeti verbum, Confitemini, sicut repetitur, quia in aeternum, &c. nam pro eo quod nos legimus: Qui fecit, Qui firmauit, Qui percussit, &c. apud Hebraeos & Graecos ponitur semper participium praesentis tēporis datiui casus. Nā apud Hebraeos additur ei litera lamed, & apud Graecos articulus τῷ. Vnde apud eos habetur, Facienti, Firmanti, Percutienti, &c. Ad hos autem datiuos constat debere subaudiri verbum, Cōfitemini, quare & ad hoc verbum semper referri debet causalis illa, quia in aeternum, &c. non autem ad verbum illud quod in singulis versibus explicitè ponitur, vt plerique intelligunt.

b QVIA IN HVMILITATE, &c.] Et Graeca quoque habent dictionem causalem ὅτι, quia vnde videtur litera intelligenda de afflictione ea quā in Aegypto perpessi erāt, vt hic intelligatur reddi ratio eorum quae prius dicta sunt, nempe quare percusserit Aegyptum, & eduxerit Israëlem, &c. Verùm Hebraea etiam verti possunt per relatiuum, qui & conuenit magis, vt sit sensus: Confitemini ei qui in afflictione nostra memor fuit nostri. neq; rectius intelligitur de ea afflictione, quam tēpore iudicum frequenter perpessi sunt post acceptam terram promissionis in possessionem. Quem sensum sequendo, accipiemus coniunctionem, quia, vt in Psalmis frequenter, vt sit idem quod, & certè, & affirmet potius quam causam reddat.

Psalmus Dauid Ieremiae.

ARGVMENTVM PSALMI CXXXVI.

Psalmus iste, vox est sacerdotum, Leuitarum, cantorum, omniumq; miserorum in Babylonica captiuitate existentiū, qui primò quidem memorant susceptum a se ob vastationem Ierusalem luctum, eumq; se etsi Babylonijs carmina laetitiae requirentibus non deposituros durante exilio. Deinde verò ratione orant vel prophetant Idumaeis, qui cùm fratres essent, & dolere Israelis calamitatem debuissent, etiam incitauerunt hostes ad saeuiendum magis, tum Babylonijs, qui ad summam crudelitatem nihil fecerunt reliquum. Porrò secundum mysticam intelligentiā hic Psalmus aptandus est populo fidelium in hoc mundo, tanquam in exilio atque in medio Babylonis degenti. Sancti enim iugiter memores sui exilij, & agnoscentes locum vnde abducti sunt, & in quem redire aliquando sperant, suspendunt organa in salicibus, hoc est, omnia huius mundi gaudia abiurant, semper ad patriam suam aspirantes, atque in omnibus quae hic blandiuntur, renuentes delectari. Vltio autem illa quae in fine Psalmi canitur, grauissimam illam significat vindictam, quam de daemonibus, Iudaeis, mundanisq; hominibus in nouissimo iudicij die sumpturus est. Per Idumaeos enim rectè daemones vel potius Iudaeos Christi sanguine rubicundos (Edom enim rubicundum interpretatur) intelleximus. Per Babylonios verò, mundi illius, qui in Apocalypsi Babylon nominatur, homines carnales, iustos affligentes & irridentes.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Super flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus dū recordaremur tui Sion.

 VXTA Babylonis flumina, quae in illa sunt plurima, resedimus tanquam exules & miseri extra vrbes, & fleuimus dum recordaremur tui, ô Sion, tum quòd perpenderemus à tam sancto loco, in quo nobis optimè erat, per miseram hanc captiuitatem elongari; tum maximè quod tuam vastationem, neglectum Dei cultum, in te exhiberi solitum, cerneremus. Quam rem sanè magis deplorauimus, quàm propriam miseriam & exilium. *Psal. 136.*

2 In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra.

2 Itaque ad salices, quae sunt illic copiose in media Babylone iuxta fluenta aquarum, suspēdimus musica nostra instrumenta, prae nimio moerore ab laetitiae signo & prouocamentu abstinentes.

3 Quia illic interrogauerūt nos, qui captiuos duxerunt nos, verba cantionum.

3 Et adeò quidem omnem laetitiam abiurauimus, vt cùm etiam prouocaremur ad psallendum & canendum, nequaquam ad id adduci potuerimus, imò magis exacerbari sumus. Illic enim hi qui nos ceperant, poscebant à nobis audire verba cantionum nostrarum, nō sine ludibrio & irrisione religionis nostrae. a

4 Et

*4 Et qui abduxerunt nos. * hymnum cantate nobis de canticis Sion.*

4 Et hi qui nos è Siō captiuos abduxerūt, rogauerūt nos, dicētes: Canite nobis vnū aliquod carmen ex his canticis, quæ cantare solebatis in Sion.

5 Quomodo cantabimus cāticum Domini in terra aliena.

5 Verùm quomodo poterimus cantare laudes Domini in terra, quæ & nobis & Deo nostro aliena est? cum in hac terra extorres & miseri degamus, ne cantare quidem in ea nobis libet. Quia verò in ea verus Deus ignoratur, & pro vero Deo statuæ & dij nihili, coluntur, neq; decet, neq; licet sacra Domini cantica impiorum auribus occinere, ne sacra canibus obiiciantur, & margaritæ porcis spargantur.

*6 Si oblitus fuero tui Ierusalem, * obliuioni detur dextera mea.*

6 Susceptum autem hunc a nobis luctum ob memoriam tui, ô Siō, nullo vnquam tempore exilij præsentis deponam. Alioqui si vnquam quasi tui, ô Ierusalem, [illegible]itus, cœpero vacare [illegible] cantibus & musicis ludere instrumentis, * [illegible] Deus, vt dextera mea, qua tentauero cytharam pulsare, detur à me obliuioni, hoc est, cesset in me ars pulsandi cytharam, vt iam oblitus sim vsus manus dexteræ in tangendo musica organa.

7 Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui.

7 Sed & lingua mea, qua cœpero lætitiæ carmina decantare, sic hæreat palato meo, vt loqui amplius non possim, si non quoad hîc vixero, semper memor fuero tui, & per tui recordationem semper lugens ab omni lætitia abstinuero.

8 † Si non proposuero Ierusalem in principio lætitiæ meæ.

8 Nisi etiam ipsam Ierusalem fecero esse caput & principiū lætitię meæ ita scilicet vt non prius lætari incipiam, quàm vastatæ Hierusalem restitutionem, quam certo speramus, videro. † Aut si non, quandocunque se lætitiæ occasio ingesserit, priusquàm lætari incipiam, mihi ab oculos proposuero miseram Ierusalem vastationem, vt ea tunc memoria mihi luctum fletumq; excitet, quem omni lætitiæ præponere volo.

9 Memor esto Domine filiorum Edom in die Ierusalem.

9 Tu autem Domine, ad consolationem nostram declara per vltionem te esse memorem eorum quæ Idumæi inique admiserunt in die vltionis, & in tempore vastationis ciuitatis tuæ sanctæ Ierusalem.

10 Qui dicunt: Exinanite: Exinanite vsque ad fundamentum in ea.

10 Tūc enim ipsi cùm, quod fratres nostri & vicini essent, calamitatem nostram dolore debuissent, hostes tamen nostros Chaldęos per se abūdè sæuientes magis ad crudelitatem incitauerūt, dicentes: Euacuate, euacuate ipsam ciuitatem vsq, ad fundamenta ipsius, ne saluum in ea relinquatur, nec vestigium aliquod ciuitatis supersit, vt reędificandi spes nulla sit.

11 Filia Babylonis misera.

** beatus qui retribuet tibi retributionem tuā quam retribuisti nobis.*

11 Sicut autem de Idumæis his non dubito Deum condignam quādoque sumpturum vltionem, ita sane & tu Babylonicæ ciuitatis congregatio per diuinam vindictam misera eris, imò & iam misera vere es, etsi ignores: * beatus enim erit ille rex & populus, qui ea tibi rependet & inferet mala, quæ tu nobis rependisti & intulisti: Beatus, inquam, erit, quia Deo ipsius conatus adiuuante, prosperabitur contra te, & pro vltione de te sumpta, à Deo benedicetur.

12 Beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram.

12 Beatus qui inter cætera mala tibi irroganda etiā apprehendet paruulos tuos, & allidet eos ad petram, ne his quidem par[illegible]ns, quibus tāquam innocentibus maxime in bello parcere solent, vt sic nulla posteritatis tuæ & nominis tui spes reliqua maneat.

ANNOTATIONES.

a QVIA ILLIC, &c. Cōiunctio, quia non videtur hic accipi posse proprie, vt causa superiorum hic reddatur: non enim vult rationem, quare suspenderint organa, esse quia Babylonij rogauerunt eos carmina: sed vult significare tantum fuisse dolorem, vt etiam Babyloniis exigentibus, adduci ad cantādum non potuerior, imò potius eorum adhortatione dolor esset auctus, eò quòd non sine irrisione religionis carmina sancta extorquere conarentur. Proinde, quia, accipiendum videtur, vt frequenter, pro, & quidem.

b SI OBLITVS FVERO. Loquitur de obliuione quo ad signa facta, hoc est de tali, qua ex signis & factis iudicatur quis alicuius oblitus, quo modo dicimus eum oblitum mortis parentis, quem videmus vacare delitiis, cantibus & iocis. Ita enim vult idem significare se non vacaturum carminibus & musicorum instrumentorum delectationi quasi oblitus esset ipsius Ierusalem. Porrò in eo quod sequitur obliuioni detur, & dubium quid per dexteram intelligi debeat, dum alij aliud & alio intelligunt, quærēdum item quare potius dexteræ & linguæ malum imprecatur, quam alijs corporis membris. Pro quibus intelligendis notandum, Græca [illegible] sicut & Latina habere passiuè ἐπιλησθείη, obliuioni detur, vel sit in obliuione. Hebræa tamen habere verbum actiuum, obliuiscatur dextera mea quomodo & Augustini litera habet, in qua ad perfectionē orationis additur accusatiuus, me, obliuiscatur me dextera mea. Verùm Hebręorum lectionem quidam sic verisimiliter intelligendā & perficiendam putant obliuiscatur dextera mea artis suę vel officij sui. Secundum hunc enim sensum statim suggeritur ratio, quare dexteræ & linguæ suæ imprecatur male. Dicere enim voluit se in terra aliena neq; cantaturum lingua, neq; lusurum organis. Conuenienter ergo manui dexteræ, qua luditur obliuionem artis, linguæ verò adhæsionem ad palatum imprecatur, si contrariū fecerit. Hunc itaq; sequendo sensum & nostra litera sic rectè intelligitur: obliuioni detur à me dextera mea, hoc est obliuiscar ego vsum dexteræ meæ in pulsando cytharam & alia instrumenta. Simili enim locutione in vulgari sermone dicere solemus [illegible] cum habitum rectè scribendi amisimus: [illegible]

c SI NON PROPOSVERO. Ex Græcis non satis cōstare potest nū legēdū sit proposuero, an præposuero: cū dictio Græca προανατάξωμαι, vtrūq, significare possit, nec q[illegible] magis [illegible] cet, præposuero, quomodo [illegible] exponit Euthymius, & legit Aug. Hebræa autē habent ad verbum, si non extulero vel ascendere fecero Ierusalem super caput vel principium lætitiæ meæ. Quæ quidē lectio a quibusdā sic intelligitur, [illegible] nū fecero ipsam Ierusa[illegible] esse principium lætitię meæ: quomodo & nostra lectio [illegible] à [illegible]telligitur. Al[illegible] sic. Si nō prętulero luctū pro Ierusalē vel laudes Ierusalē omni lætitię quę mihi cōtingere potest. Aut si nō quādocūq; lętitię occasio se obtulerit, cūq, lætari incepero, proposuero mihi ob [illegible]lus ipsam Ierusalē, vt eius memoria omne gaudiū excu

tiat. Atq; húc etiá sensum probè admittit nostra lectio.

In die Ierusalem.] Phrasi Hebraica dies alicuius sæpe accipitur pro tẽpore vltionis & vastationis, vt Psal. 36. de impio dicitur Deum prospicere quòd veniat dies eius. Proinde oratio hæc eclyptica est complenda hoc modo: Memor esto filiorum Edom secũdùm ea quæ fecerunt in die Hierusalem, nisi hanc partem, in die Hierusalem velimus construere cum verbo sequẽti, qui dicunt pro qui dixerunt: nam hic sequens versus apud Hebræos cum priori in vnum coniungitur.

Filia Babylonis.] Et hic phrasi Hebraica filia Babylonis, ipsa ciuitatis congregatio vocatur. Sicut Psalmo 44. filia Tyri, pro congregatione ciuium Tyrensium. Porrò in versu sequente pro nomine secũdæ personæ, tuos, corruptè quidam libri habent suos: corruptiùs autem quidam pro tenebit, habent timebit. Et intelligunt hanc lectionem sequentes hunc sensum. Beatus qui præ timore Dei allidet ad petram Christum prauas affectiones, priusquam in opus prodeant. Hic autem sensus etsi pius, præcedentibus tamen maximè secundùm sensum literalem omninò est impertinens. Crudelitatem autem eam, qua vindicandam Babylonẽ prænunciat vates, etiam Isaias cap. 13. similibus verbis prophetauit dicens de Babylone, Infantes eorum allidentur in oculis eorum, diripientur domus eorum, & vxores eorum violabuntur. In mystico autem sensu rectè vltimus versus sic intelligetur: Beatus erit ille, qui tum in se tũ in aliis occiderit & mortificauerit paruulos tuos, ò Babylon, hoc est affectus huius mundi, cum adhuc quasi paruuli sunt, & in opus nondum proruperunt, vel quoscunque pueriles ac fatuas affectiones, allidendo eas ad fide Christi. Cùm enim spiritus sanctus in veteri Testamento seueritatem suam exhibuerit, in nouo autem suam charitatem, quæ in veteri Testamento ad literam vltionem & vindictam impiorum malam significant in mystico sensu a nobis accipienda sunt, vt significent salutiferam vltionem Dei per abolitionem vitiorum.

Psalmus ipsi Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI CXXXVII.

Vir sanctus Dauid primùm pro Dei in se benignitate canit se gratias et religiosè acturum, tum & in posterũ eandem Dei bonitatem erga se declarari precatur, quo simul omnes reges terræ Dei potentiam ac benignitatẽ agnoscant & celebrent, postremum confidenter pollicetur adfuturam sibi deinceps opem Dei quam precabatur, adiungens in fine communem pro Dei erga suum populum fauore, orationem. Porrò quod hic precetur aut prophetat omnes reges Deum agnituros & laudaturos, etsi Dauidis tempore in aliquot regibus illi terræ vicinis impleri cœperit, perfectè tamen impletum non est, nisi per mirabilia in Christo patrata, & Euangelicam prædicationem. Proinde & totus Psalmus Christo per Dauidem adumbrato: & Ecclesiæ quoque ipsius accommodandus est quod quomodo fiat, intellectu difficile non est.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Confitebor tibi Domine in toto corde meo. * quoniam audisti verba oris mei.*
2 † In conspectu Angelorum psallam tibi.

Laudibus te celebrabo Domine, idq; ex toto corde meo Psal. 117.
* eò quòd dignatus sis exaudire omnes preces meas, quas
ore meo ad te fudi. a

2 Neq; priuatim tantùm te celebrabo, sed & coram magnatibus populi & sacerdotibus, qui sunt quasi dij quidam & angeli terrestres, diuinæ voluntatis nuntij & executores psalmos decantando in honorem nominis tui. † In publico etiam populi conuentu coram propitiatorio & Cherubim psallam tibi. * procidam coram te conuersus ad templum tuum sanctum quod inhabitas, & laudabo nomen tuum.

** adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo.*
*3 Super misericordia tua & veritate tua: * quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.*

3 De misericordia tua mihi præstita, & fidelitate promissorum tuorum b
erga me seruata, * per hanc enim tuam misericordiam & fidelitatem extulisti nomen tuum sanctum super omnia, augustiùs & gloriosiùs omnibus quæ sunt in cœlo & in terra reddens.

4 In quacunque die inuocauero te, exaudi me:
** multiplicabis in anima mea virtutem.*

4 Sicut autem hactenùs in omnibus me exaudisti, ita & in posterũ quãdocunque tuum auxilium implorauero, exaudi quæso me: * & auge in spiritu meo vires, vt tua consolatione & gratia confortatus, nunquam in malis aliquibus deficiam, sed contra omnia fortis persistam.

5 Confiteantur tibi Domine omnes reges terræ, quia audierunt omnia verba oris tui.

5 Et fac vt magnificæ benignitatis & potentiæ tuæ manifesta declaratione non iam ego tantùm, sed & omnes reges terræ te celebrent: * eò quod audietur qualia fuerint promissa tua, quæ in nobis adimplesti.

6 Et cantent in vijs Domini quoniam magna est gloria Domini.

6 Et fac vt carminibus efferant instituta Domini, & fateantur immensam esse maiestatem Domini.

*7 Quoniam excelsus Dominus, & humilia respicit, * & alta à longe cognoscit.*

7 Præterea & illud fateantur, quòd quanquam Dominus sit super om- c
nes excelsus, habitans in altissimis cœlorum, omniaq; sua potentia longè exuperans, tamen (quæ illius immensa est benignitas) ad eos maximè attendit, qui de se humiliter sentiũt, hosq; benigno suo fauore magis prosequitur, & quasi cominùs respicit: eos vero qui se efferunt, superbasque cogitationes cognoscit quidem, cum nihil eius cognitionem fugiat, sed cognoscit veluti eminus, vt qui tales non approbet, sed ad puniendum tantum eorum recordetur. Atque hoc ipsum quod dico in me aperte demonstratum est, cum me ex pastore ouium in regem euexit, deiectis & neglectis interim superbis hostibus meis.

8 Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me.

8 Porrò per eam quam hactenus expertus sum in me Dei benignitatẽ nihil dubito quin & in posterum, si contingat me versari in media afflictione, & vndiq; præsentissimis periculis circumcingi, tu me viuificabis

tua

** & super iram inimicorum meorũ extendisti manum tuam.*
** & saluum me fecit dextera tua.*
9 Dominus retribuet pro me, Domine misericordia tua in sæculum, & opera manuum tuarum ne despicias.

tua ope me recreando, ac è periculis mortis me eximendo: * nam contra
sæuientem in me iram hostium meorum tu veluti manum tuam, vt soles, d
extendes tua potentia eorum sæuitiam comprimendo & superando, * &
ab omni malo me saluum faciet omnipotentia tua. e
9 Certus sum Dominum, cuius est vlcisci, redditurum pro me hostibus
meis quæ meruerunt. Domine, cùm misericordia tua non sit momentanea & instabilis, vt hominum misericordia & fauor, sed perpetua sit, ne quæso nos, qui sumus veluti singularia quædam opera potentiæ & prouidentiæ tuæ aliquando despicias & negligas, sed cœpto fauore semper prosequere. Ita enim vt facias conuenit, tum propter misericordiæ tuæ perpetuitatem, tum quòd noster sis peculiari ratione artifex, qui nos ad tuam imaginem effinxisti, & populum tuum esse fecisti.

ANNOTATIONES.

a QVONIAM AVDISTI VERBA, &c.] Tota hęc pars apud Hebræos non habetur, & in Græcis codicibus non eo ponitur loco quo apud nos. nam in illis ponitur post eam partem. In conspectu angelorum psallam tibi: nec habetur solùm audisti verba, sed audisti omnia verba. In conspectu angelorum, non ponitur hîc apud Hebræos pro nomine angelorum, מלאכים malachim, sed אלהים elohim, quod propriè significat Deum vel deos: vertunt autem illud nomen Septuaginta aliquoties per angelos vt etiam Psalmo 8. verùm hic apud Hebræos accipitur pro iudicibus populi, & magnatibus terræ, qui in scripturis sæpe elohim & dij dicuntur. Sicut autem hi dij rectè dicũtur ob authoritatem diuinam eis cõmunicatam: ita etiam angeli rectè dicũtur, eò quòd sint diuinæ iustitię & voluntatis executores, quod est officiũ angelorum Dei. Euthymius autem angelorũ nomine sacerdotes intelligi docet. Nam & hi apud Malachiã angeli Domini exercituũ dicuntur, quòd diuinæ sint voluntatis nũtij. Possunt & per angelos hic intelligi Cherubim, quæ erant intra sancta sanctorum: aut sublimiori sensu etiam angeli Dei in cœlo existẽtes, & per Cherubim figurati. In horũ autem conspectu psallere, est a terrenis sublevatum quasi inter angelos, Deo astãtem cum illis Deum laudare, quorum est propriũ laudes Deo canere.

b SVPER OMNE NOMEN, &c.] Ex Græcis manifestissimum est dictionem, sanctum, non esse masculini generis, vt sit hic sensus, & hæc distinctio: Magnificasti sanctum tuum super omne nomen: vt multi accipiunt, intelligẽtes per sanctum, Christum nostrum. Habent enim τὸ ἅγιόν σου. Proinde sic est distinguendũ & construendum, magnificasti nomen sanctum tuum super omne, id est, omnia. Porro Hebręa ad verbum habent: magnificasti super omne nomen tuum eloquium, quam orationem quidam per hyperbaton intelligũt in hoc sensu, magnificasti nomen tuum super, id est, per omne eloquium tuum. Alij coniunctionem intelligunt, magnificasti nomen tuum & eloquium tuum super omnia. Et omninò verisimile est Septuaginta, pro dictione Hebraica, quæ eloquium significat, non vertisse ἅγιον, sed λόγιον. Hac enim dictione solent semper vertere dictionem Hebraicam hîc positam.

c ET CANTENT IN VIIS &c.] Viæ Domini dicuntur in scripturis quandoque Dei præcepta quandoque Dei actiones. Secundùm priorem acceptionem posset hæc oratio intelligi, vt sit sensus, cantent ambulando in præceptis Domini. Qui enim in his non ambulat, dignè Deo canere non potest. Verùm potius secundùm posteriorem acceptionem est accipiendum, secundum quem sensum habet paraphrasis.

d EXTENDISTI, &c.] Hebræa hæc duo verba, extendisti, & saluum fecit, in futuro habent, quod tempus & præcedens etiam & sequens verbum requirit.

e DOMINVS RETRIBVET, &c.] Hebræa melius sic verti possunt, Dominus perficiet circa me, Domine misericordia tua in sæculũ opera manuũ tuarũ ne remittas, vel nõ remittes: vt intelligatur vel precari, vel promittere sibi Propheta quod quæ cœpit in ipso Deus perficiet, atq; hic sensus contextui Psalmi magis cõuenit.

In finem psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI CXXXVIII.

Canit Propheta Deum omnia sua, nempe actiones cogitationes & locutiones perfectè nosse: quod quidem colligit tum ex eo quod ipsum Deus totum intus & foris fecerit, tum ex eo quòd vbique præsens adsit. Deinde verò ob hanc Dei vbique præsentiã, omniaq; potentẽ omniscientiam, Dei amicos se colere, & contra Dei inimicos se detestari asserit, offerens se ex bona conscientiæ testimonio probationi omnia agnoscentis Dei. Itaque qua de scientia Dei canit in principio Psalmi vult ostendere esse causam sui erga iustos boni affectus, in impios vero odij. Caietanus autem nõ improbabiliter putat ob id Dauidem Dei omniscientiam tam diligenter describere, vt eam testem faciat pro se, quòd amauerit Dei amicos, oderit autem Dei inimicos: idq; ob id hoc Psalmo fecisse, quòd plerique de integritate Dauidis male suspicarentur, cum viderent Ioab virum sanguinarium in principem esse militiæ in aula ipsius cui sententiæ maxime conuenit Psalmi finis. Porrò in eo quod Dauid in hoc Psalmo gloriatur imperium & numerum iustorum inualuisse (in quo quidem respexit ad id tempus, quo impios, regni Israelitici Deus pessundarat: ipsum autem vnà cum iustis euexerat) typum prætulit regni Christi, quod pessundantis impijs dæmonibus, Iudæis & idololatris gentibus per Apostolorũ prædicationem, mirum in modum florere cœpit, ingenti hominum multitudine ipsum in regem suscipiente. Proinde rectè Ecclesia Catholica illud exurrexi. &c. sicut & illud, tu cognouisti, &c. De Christi resurrectione ad vitam immortalem intelligit. sicut & totus quoque psalmus Christo rectè tribuitur, qui verius longe quam Dauid gloriari potest, non fuisse in se aliquam viam iniquitatis & iniquos perfecto se odio odisse.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Domine probasti me, & cognouisti me.

DOMINE scio quòd me meaque omnia diligenter aduerteris, ac veluti exactè perscrutatus sis: neque solùm aduertisti, sed etiam pernouisti. Non enim de te id opinari licet, quod hominibus vsu uenire experimur, qui post multarum rerum diligentem obseruationem & inuestigationem ad perfectam earum cognitionem peruenire nequeunt. Psal. 13. a

Ita

** tu cognouisti sessionem meam & resurrectionem meam.*

Ita enim tu omnia obscruas, vt etiam omnia pernoscas. Et vt quod gene-
ratim dixi de tua omniscientia, per partes ostendam: * ecce Domine tu
cognouisti & sessionem meam & surrectionem meam, non solùm quia
cognoscis quando sedeo, & quando à sessione surgo, quod & homines
visu facilè cognoscunt, sed quia etiam antequàm, aut sedeam, aut surgam
cognoscas quando sessurus sim, & quando surrecturus, præterea ad quid
sedeam, & ad quid surgam.

2 Intellexisti cogitationes meas de longè,

** semitam meam & funiculum meum inuestigasti.*

2 Nouisti enim non solùm externas meas actiones, sed, quod nullus
hominum potest, etiam internas mentis cogitationes, idque non solùm
cum menti iam insunt, sed etiam longè antequam incidant in animum
meum: * Sicut autem & sessionem & surrectionem meam nouisti, ita
quoque ambulationem meam in via, & quietem meam in hæreditate
atque cubili meo attendis diligenter, & quasi exactè inuestigata perfe-
ctè cognoscis. Scis enim & vbi, & quando, & quare, siue foris ambulem
interdiu, siue domi quiescam nocturno tempore.

3 Et omnes vias meas præuidisti:

** quia non est sermo in lingua mea.*

3 Et vt paucis omnia comprehendam, omnes actiones & instituta mea
(quæ quidem prædictis quatuor vitæ officiis & actibus, nempe sedere,
surgere, ire, cubare, continentur) non solùm nouisti, sed etiam antequàm
fiant, quasi iam sint vidisti:* non enim est etiam verbum aliquod in ore
meo, quod tu non noueris Domine, etiam antequàm exprimatur, & dum
adhuc in lingua voluatur & formatur. Cumque iam æditur, cuiuscun-
que sit idiomatis, & quamtumuis obscurè dictum sit, ac verborum inuo-
lucris tegatur: intelligis tamen illud, & perspectum habes ad quid qua-
que intentione omnia dicantur.

4 Et tu Domine cognouisti omnia nouissima & antiqua:

** tu formasti me, & posuisti super me manum tuam.*

4 Et quid opus est multis. Ecce enim Domine tu cognouisti nō tantùm
mea, sed omnia & quæ in vltimis tēporibus ventura sunt, & quæ antiquis
olim temporibus facta sunt, futura atq; præterita omnia perinde ac iam
præsentia cognita habes.* Sic autem, vt dixi, te omnia mea cognoscere b
hinc inprimis cōstat, quia tu me totum intus & foris formásti: & quēad-
modum artifex manum suam formando operi admouet, ita & tu poten-
tiam tuā accommodasti, vt mirabili arte & inimitabili opere me finge-
res. Proinde quid te latere posset mearū rerum, cum tuū sim figmentum?

5 Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, & non potero ad eam.*

5 Sanè cognitio tua qua omnia comprehēdis, magis mirabilis est, quàm
vt eam comprehendere meo intellectu possim:* inualuit supra modum c
eleuataque est altissimè, ita vt ad eam peruenire nequeam. Etsi enim co-
gnoscere possim omnia te scire, supra captum tamen meum est, vt intel-
ligam modum quo omnia tam varia sine intellectus tui, aut molestia, aut
perturbatione comprehendere possis.

6 Quò ibo à spiritu tuo.
** & quò a facie tua fugiam?*

6 Omnia autem te cognoscere rursum ex præsentia tua in omnibus lo-
cis colligere licet. Quò enim abire hinc potero à præsentia inuisibilis &
incorporeæ diuinitatis tuæ?* & quo fugere potero vt conspectum tuum
lateam? nusquam sanè.

7 Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades:*

*8 Si sumpsero pennas meas diluculo: * & habitauero in extrema maris.*

9 Etenim illuc manus tua deducet me: & tenebit me dextera tua.*

7 Si enim ascendero in cœlum, ades illic & tu: * si descendero in infi-
ma terræ loca, res mira, etiam illic ego offendam te.
8 Rursum si contingat mihi vt summo diluculo assumam mihi alas: d
* & simul cum sole ab oriente vno die vehar in extremum occidentem,
illicque habitauero.
9 Etiā illic te inueniā, quādoquidē & te ductore solùm eo perueniā:* &
ibi existens nō nisi tua potentia & cura me sustentāte, subsistere potero.
Cùm itaque & supremum orbis locum cœlū, & infimū mūdi locū infer-
nū, Orientē quoque & Occidentem tua præsentia obtineat, multò magis
& media omnia loca obtinet, vt præsentiā tuā nemo subterfugere valeat.

10 Et dixi forsitan tenebræ conculcabunt me:
** & nox illuminatio mea,*
† in deliciis meis.

10 Si cogitaui apud me: fortasse occultabunt & supprimient me tene-
bræ, ita vt à Deo non videar, quemadmodum occultant me hominum e
conspectui, deprehendi citò stultitiam meam:* nam in ipso Deo, qui so-
lus mea est oblectatio, etiam nox illuminat circa me, & super me lumen
illi præbet æquè vt dies ad contuendum me. † Proinde si ad perfruēdum
delitiis carnis optatis tenebras exquisiero, vt solent facere carnales, ne-
que tamen sic oculos diuinitatis illius effugere potero.

*11 Quia tenebræ nō obscurabuntur à te, & nox sicut dies illuminabitur, * sicut tenebræ eius, ita lumen eius.*

11 Nullæ enim tenebræ Domine tibi sunt obscuræ, sed apud te nox
perinde atque dies lucida est, eò quòd nihil tibi obtegere possit magis f
quam dies:* Perinde enim se habent apud te tenebræ noctis, & lux diei,
ita vt in vtrisque æquè omnia videas, neque lumine diei ad videndum g
adiutus, neque nocturnis tenebris à videndo impeditus.

12 Quia tu possedisti renes meos,

12 Nec mirum si nihil te lateat mei vbicunq; fuero, cùm renes meos, in
quibus affectuum sedes est, & omnes secretissimas corporis mei partes tu
ab initio semper possederis, vt qui eas in vtero materno creaueris, & in
tua semper plenissimè habeas potestate, easque intimè inhabites: *atque

vbi in

**ſuſcepiſti me de vtero matris meæ.*

vbi in materno vtero me plaſmaſti, etiam me ſuſcepiſti in curam tuam
mox ab ipſo egreſſu è ventre matris meæ, manum tuam mihi porrigendo,& à noxiis protegendo.

*13 Confitebor tibi quoniā terribiliter magnificatus es: * mirabilia opera tua,& anima mea cognoſcet nimis.*

13 Quoniam autem hanc tuam,tam admirandam in nos virtutem ſi- h
mul & bonitatem perpendo,meritò certè celebrabo te:mirabiliter enim
tu in bonis declaratione potentiæ & bonitatis glorificatus es:* eò quòd
ſint admiranda opera tua, quod ingenuè agnoſcit ſpiritus meus, & modis omnibus ſupra captum ſuum eſſe ea confitetur.

14 Non eſt occultatum os meum à te quod feciſti in occulto,† & ſubſtantia mea in inferioribus terræ.

14 Vt autem tendam ad oſtendendum ex formatione mei te omnia cognoſcere,ecce nullum eſt ex oſſibus meis,quod vel nunc te lateat,quamuis intra me abſconditum,vel te latuerit,cùm in vtero matris formarer,
cùm tu omnia oſſa mea in abditiſſimo materni vteri loco feceris. * Imò
& tota mea ſubſiſtentia quam habui in vtero matris, loco magis abdito
quàm eſt vllum antrum terræ non fuit occultata à conſpectu tuo.

15 Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur: dies formabūtur,& nemo in eis.

15 Dùm adhuc in vtero materno informis eſſem fœtus, videbas me
oculis diuinitatis tuæ,cognoſcens & qualis & quantus eſſem futurus:atque etiā tum in præſcientia tua,veluti in libro quodam deſcriptos habebas omnes artus meos,cùm adhuc per ſingulos dies formarentur,& nul- i
lus ex eis adhuc perfectus extaret.

16 Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus nimis confortatus eſt principatus eorum.

16 Quoniam itaque perſuaſus ſum omnia te quantumuis occulta perfectè noſſe, ob id certè (ſicut tua mihi ſcientia teſtis eſſe poteſt) valde à
me honorati ſunt iuſti, qui & à te ſingulariter amantur,& te viciſſim diligunt,hos maximi ſanè facio, eorumque ſocietatem vnicè ambio: * video enim iam tuo munere eorum Imperium inualuiſſe,& corroboratum
eſſe.Nam peſſundantis & ſuppreſſis in regno tuo impiis,qui priùs dominabantur, iuſtos tui ſtudioſos magnopere auctos & numero præualuiſſe k
cum magno animi gaudio cerno,imò & admiror.

*17 Dinumerabo eos,& ſuper arenam multiplicabuntur, * exurrexi, & adhuc ſum tecum.*

17 Si enim coner eos numerare,plures eſſe inuenientur quàm ſit arena
maris, * ob id itaque veluti à graui ſomno quo deprimebar, euigilaui, l
erectus nimirum à calamitatibus meis,& tecum ſemper perſiſto,vni tibi
viuere & placere ſtudens.

*18 Si occideris Deus peccatores, * viri ſanguinum declinate à me.*

18 Quia itaq; decreuiſti perdere impios,quemadmodū iam facere cœpiſti multiplicādo iuſtos,*ob id ô vos viri ſanguinarij,qui ſanguini iuſtorum fundēdo inhiatis, recedite à me, ne & ego vobiſcum perdar à Deo.

19 Quia dicitis in cogitatione.

** accipient in vanitate ciuitates tuas.*

19 Perdimini enim eò quòd ex cogitatione veſtra praua loquimini cō- m
tra Deum ſceleſtè, & in cogitationibus veſtris quæ praua ſunt & noxia
voluitis, contra iuſtos ſcelerata machinantes:* Proinde in vanum accipient iſti ciuitates tuas Domine.Nihil enim illis proderit, quod intra ciuitates tuas in medio populi tui habitent, è quo citò à te exterminabuntur. Vanum item eſt quod conantur oppreſſis amicis tuis obtinere & diripere ciuitates quas amicis tuis inhabitandas dediſti, cùm te adiuuante
tuis præualere nequaquam poterunt.

20 Nónne qui oderunt te domine oderam? & ſuper inimicos tuos tabeſcebam?*

20 Tu Domine, qui ſolus omnia ſcis, & corda hominum rimaris ipſe
mihi teſtis es, q̃ audientes te audiuerim:* nec ſimpliciter audiuerim,ſed
quòd etiam propter hoſtes nominis tui in meipſo contabuerim, & conſumebar, eò quòd nimia indignatione & ira contra illos commouebar.

*21 Profectò odio oderam illos,*inimici facti ſunt mihi.*

21 Sanè maximo odio proſequebar eos:*& quia tui erant inimici,etiam
ego pro inimicis meis habebam eos.

22 Proba me Deus,& ſcito cor meum:

** interroga me,& cognoſce ſemitas meas.*

22 Huius rei cum ego mihi optimè conſcius ſim,non dubitabo tibi ipſi
me explorandum offerre.Tu ipſe itaque Domine,qui,vt dixi,omnia mea
probas,attende à me,& veluti me explora, & cognoſce cor meum:* diligenter aduerte in me, & cognoſce omnia mea inſtituta qualia ea ſint.

23 Et vide ſi via iniquitatis in me eſt,& deduc me in via æterna.

23 Et perpēde num in me ſit cum impiis commune inſtitutum aliquod
prauum, * quod ſi (vt ex bonæ conſcientiæ teſtimonio firmiter confido)
nihil tale in me inueneris,ne quæſo me cum impiis derelinquas & perdas:ſed conſtanter me deducas in ea via,quę perpetuò durat apud te,nec,
ſicut iter impiorum,vnquam peribit, quæ proinde ad æternam perducit
vitam hoc eſt, in via virtutis quàm amplexus ſum in qua tamen niſi tuo
ducatu iugiter ambulare non potero.

ANNOTATIONES.

a DOMINA PROBASTI ME, &c.] Probare, ſcrutari, inueſtigare, & ſimilia quandoquidem propriè accepta Deo non conueniunt, vt quæ imperfectionem aliquam includunt, dupliciter exponi poſſunt, dum Deo tribuuntur. Primò vt ſignificet diligenter rem aliquam aduertere: ſecundùm quam explicationem notādus ordo horum verborum,probaſti & cognouiſti. Quāuis enim in Deo vnum altero prius, non ſit,tamen quoniā ita eſt in nobis, Deum prius dicit probare,deinde cognoſcere. Secūdò exponi poſſunt, vt ſint idem quod rem aliquam quaſi bene inueſtigatā perfectè cognoſcere. ſecundum quam explicationē additum eſt verbum,cognouiſti,ad exponēdum quomodo dicatur Deum probare. Porrò hęc oratio,probaſti me,& cognouiſti me,proponitur in principio,tanquā propoſitio quæ

quæ in genere cõtineat quæ pòst latius sunt explicãda, Ostẽsurus autẽ Deũ cognoscere omnes externas actiones enumerat quatuor corporis motus vel situs, quibus omnes actiones comprehendũtur, nẽpe sedere, surgere, ire, & iacere. Vbi enim nos legimus: semitam meã & funiculum meũ, &c. Hebræa habent, semitam meã & accubationẽ meam, quomodo etiam Hiero. vertit. Pro dictione autẽ accubationẽ, verterunt Septuaginta σχοῖνον, quæ dictio Græcis duo potissimùm significat. nã quandoque significat funem, & quoniam funibus solet terra mẽsurari, accipitur pro certa terræ mẽsura & portione, & hac ratione phrasi Hebraica acceperunt hanc dictionem aliquoties pro hæreditate quæ funibus diuidi vnicuique solet. Hanc ergo dictionis Græcæ significationẽ secutus est etiam hoc loco Latinus interpres. Aliquãdo autem eadem dictio significat iuncum & stoream, hoc est, mattam ex iuncis contextam in qua cubatur, atque in hac potius significatione hoc loco trãstulisse Septuaginta patet ex collatione Hebrææ dictionis vt etiã annotauit diligenter Steuchus. Proinde vt & litera nostra accedat ad sensum Prophetæ, nomẽ funiculus (quod pro hæreditate hîc transtulisse interpres videtur) nobis significabit quietem in hæreditate, sicut per semitam significatur ambulatio in via. foris enim ambulamus, domi quiescimus. Nisi quis simili translatione, qua σχοῖνος Græcis significat stoream, quia ex iuncis cõtextam, funiculum etiam hîc velit accipere pro lecto quòd ex funibus quandoque contexitur.

b Posvisti svper me manvm] Variè hæc pars enarratur. Quidã enim eam accipiunt, vt idem penè significet quod præcedens, formasti me, & sit metaphorica locutio desumpta ab artificibus manũ suam formando admouentibus. Alij intelligunt sensum esse: non solùm formasti me, sed etiam post formationem mei curam gessisti, & potentia tua ne perirem conseruasti: vt per hanc partem posuisti, &c. notetur differentia inter Deum & alios artifices, qui facto opere manũ suam ab eo subtrahunt. Campensis videtur sic intelligere, vt, cùm dicit, formasti me ante & retro, vt habent Hebræa, de corpore suo loquatur: cùm verò adiecit, posuisti, &c. significet se formam a Deo accepisse, exponit enim, impressisti formam certam in me manu tua, quamuis hæc interpretatio a prima parum differre videatur.

c Mirabilis facta est.] Quod dicitur, ex me quidam sic intelligunt, ex his & per ea quæ fecisti in me, facta est sapientia tua, quã in formatione mei exhibuisti, valde mirabilis. Verum consequẽtia Psalmi magis exigit, vt per scientiam Dei, intelligatur non sapientia Dei qua in creatione rerum vtitur, sed Dei cognitio, qua omnia cognoscit. Et illud, ex me, vel vt habent Hebræa, a me magis secundum Hebraicam phrasim accipi debet comparatiuè, sicut in Psalmis sæpe accipitur, super me, vt sit idem quod magis quam intelligere possim. quem sensum & sequẽs oratio satis ostendit, confortata est &c.

d Si svmpsero pennas.] Hebræa habẽt si sumpsero pennas auroræ: loquitur autem poeticè, tribuens ob summam celeritatẽ ipsi auroræ pennas. Notat autem hoc versu Orientem & Occidentem, sicut superiori versu notauit supremam & infimam orbis partes: In sequenti autem versu cum debuisset dixisse, etiam illic inueniam te, dicit, etiam illuc manus, &c. ex ipso effectu Dei præsentiã in Oriente & Occidẽte colligens.

e Nox illvminatio mea, &c.] Pronomen mea nec habetur in Græcis nec legitur apud Augustinum aut Hilarium, & sensui nonnihil officit. Porrò pro eo quod Septuaginta verterunt, ἐν τῇ τρυφῇ μου, in delicijs meis, Hebræa etiã verti potest, circa me: & est sensus proposito congruentior, quem omnes sequuntur qui Hebræa vertunt. Cæterum in nostra litera si per delicias Prophetę, Deus ipse intelligatur, vt intelligit Euthymius, non multum recedit à sensu Prophetæ.

f Tenebræ non obscvrabvntvr, &c.] In hac oratione debet oratio, à te, accipi impropriè, pro apud te, vt annotauit etiam Euthymius, aut potiùs verbum passiuum, obscurabuntur, actiue accipi debet pro obscurabunt, vt Hebræa manifestè habent verbum transitiuum, vt sit sensus. Tenebræ non facient aliquid tibi obscurum, nec à te aliquid occultabunt.

g Sicvt tenebræ, &c.] In hac oratione relatiua, eius, non possunt referri ad Deũ, cùm sint apud Græcos fœminini generis: vnde primum, eius, debet referri ad noctem, secundum ad diem. Habent autem Hebræa ad verbum hoc modo: sicut tenebræ, sicut lumen: estque linguę phrasis, qua significatur perinde sese habere apud Deum tenebras & lumen. Vnde in eo sensu etiam nostra litera intelligenda est.

Anima mea cognoscet nimis.] Hebræa & Græca habent tempus præsens γινώσκει, cognoscit. Hilarius quoq; manifestè legit, nouit. Augustinum etiam legisse tempus pręsens ex commentario patet, sic enim habet: Iam cognoscit anima mea valde, quoniam suscepisti me. Vnde satis constat vitio librariorum legi, cognoscet: & cognoscit, habẽt etiam quædã scripta. h

In libro tvo omnes, &c.] In hac oratione primo notãdum dictionẽ, dies nõ posse esse suppositum verbi, formabuntur, nec relatiuum, eis, ad dies referri posse, cùm Græca sic habeant ἡμέρας πλασθήσονται καὶ οὐθεὶς ἐν αὐτοῖς. Vbi ἡμέρας, vel est accusatiui casus, vt subintelligatur κατὰ, vel genitiui casus, quãdoquidẽ tempus apud Græcos in genitiuo ponitur, sicut apud nos in ablatiuo, & sic potiùs deberet intelligi, vt sit sensus: die formabuntur. Vnde & Aug. legit, per diẽ errabũt. Quod autem legat, errabunt, cùm nos habeamus, formabũtur prouenit ex æquiuocatione dictionis Græcæ πλασθήσονται. Potest enim esse à πλάζομαι, quod errare significat; aut à πλάττομαι, quod formari significat. Debere autem verti potius, formabũtur, Hebræa docent. In nostra ergo litera aut legendum est die: quomodo quidam libri habere dicuntur: aut, dies, debet accipi vt sit accusatiui casus, & subintelligatur pręposition, per. Cumque relatiuum, αὐτοῖς, sit masculini generis, ἡμέρας verò fœminini, non potest relatiuum eis referri ad, dies, sed ad, omnes. Porro verba illa futuri tẽporis, scribentur, & formabuntur pro præteritis accipi debent, sicut etiam apud Hebræos secundum verbum in præterito ponitur, & in dictione, omnes, subaudiendum, artus, alioqui & per neutrum genus rectius ex Hebræo verti potest: & in libro tuo omnia ipsa membra scribebantur, cùm per singulos dies formaretur & adhuc nullũ extaret in eis. Hic est probabilior literæ Hebraicæ sensus ad quẽ modo prędicto nostra litera referenda est. Si autem durum alicui videatur in dictione, omnes, intelligere artus, potest literam nostram sic accipere in libro cognitionis tuæ omnes homines scribentur, qui adhuc per singulos dies formabuntur, & nemo inter eos erit, qui scilicet in tuo libro non scribatur, hoc est qui tibi sit incognitus. i

Confortatvs est, &c.] Græcis est pluraliter sicut & Hebræis: Confortati sunt principatus eorum, quomodo & Augustinus legit, & quædam nostra exemplaria habent. k

Exvrrexi, et adhvc, &c.] Pro, exurrexi, dictio Hebraica propriè significat euigilaui, quam paraphrasis exponit pro eo quod est è calamitatibus erigi, & ad gaudium exilire, quo modo simile verbum accipitur apud Hebræos Iob 31 vbi nos legimus: Si gauisus sum ad ruinam eius qui me oderat, & exultaui quòd inuenisset eum malum: nam pro, exultaui, habent Hebræa, & exurrexi. l

Qvia dicitis in, &c.] Multa hîc annotãda sunt & primũ quod Augustini lectio & Hilarij habeat, quia dices in cogitatione. Quæ quidẽ varietas prouenit ex varietate Græcorum codicum, nam Græci codices, quos vidit Hilarius, vt ex eius cõmentarijs patet, habebant ὅτι ἐρεῖς εἰς διαλογισμόν. Illud autem ἐρεῖς (inquit Hilarius) pronũtiatione distinguitur, vt aut dicis, intelligatur, aut cõtẽtio, vtrumq; enim sub eisdẽ verbis significatur hoc dicto. Sed qui Hebraici sermonis scientiam cõsecuti sunt, non dicis, sed, cõtentiones, in eo quod ἐρεῖς trãslatũ est, prodiderũt. Hactenus ille. In quibus verbis mirandum quomodo dicat Hebraicè doctos dictionem Græcam ambiguã debere potiùs interpretari, cõtentiones, cum dictio Hebraica manifestè significet dicere & loqui. Nunc autem Græci codices habent ὅτι ἐρισταί ἐστε εἰς διαλογισμόν, quidam autem pro ἐστε habent, ἐρεῖς, & sic legit noster interpres, qui tamen dictionem ἐρισταί, intellexit deriuari ab ἐρῶ, cum sit ab ἐρίζω, contendo: vnde sensus est quoniã contentiosi estis ad cogitationes: Porrò Septuaginta dum verterunt ἐρισταί, intellexerunt verbum Hebraicum hîc positũ esse à מרר Marar, cùm potiùs sit ab אמר Amar, dicere. Dictio autem Hebraica, pro qua Græci habẽt διαλογισμόν, & nos cogitationẽ, nõ simpliciter significat cogitationẽ, sed sceleratã, imò & omne scelus. In eo autẽ quod sequitur, accipient, &c. corruptè legitur apud nos, accipiãt, cũ sit Græcis, λήψονται accipiẽt quomodo legũt Aug. & Hilarius, quomodo itẽ habent Latina emẽdatiora. Corruptè quoq; legitur in omnibus libris latinis, ciuitates suas: cũ sit Gręcè πόλεις σου, ciuitates m

res tuas. quomodo etiam Hilarium legisse patet ex illius commentario, quamuis textus habeat, suas. Sic enim scribit: Isti hæretici scilicet infœlices animas extinguunt, & in vanum Ecclesias sibi congregant, quas ciuitates Dei secundum propheticam, Euangelicamque consuetudinem nuncupari frequens & plurima authoritas est. Et postea: Hi in vanum Ecclesias Dei accipiunt, infructuosarum Ecclesiarum cœtus per schismatum dissidia reddētes. Primam autem huius versus partem legit Cassiodorus hoc modo. Quia dicitis in cogitationibus, & interpretatur de cogitationibus malis, hoc modo, id est, contra illa murmuratis quæ vobis Spiritus sancti virtute prædicata sunt. Hic sensus proximè accedit ad lectionem Græcorum & Hebræorum, vnde similem etiam sensum paraphrasis reddit.

In finem, Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI CXXXIX.

Ex ipsis Psalmi verbis satis apparet hunc esse compositum contra Saulem, & maximè contra Doëg, & alios maligños Saulis adulatores. Itaque primum ab iniquo Saule atque Doëg, & complicibus eorum liberari optat, commemorans eorum peruersitatem & dolos: suam verò in Deo confidentiam, tum & exterminium, grauémque vltionem eorum, suam verò omniúmque iustorum liberationem & gaudium cum religioso Dei cultu prædicit. Porrò in his aliísque similibus, cum Christi omniúmque iustorum typum prætulerit Dauid etiam illis Psalmus accommodandus fuerit.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Eripe me Domine ab homine malo:
** à viro iniquo eripe me.*
*2 Qui cogitauerunt iniquitates in corde: * tota die constituebant prælia.*
3 Acuerunt linguas suas, sicut serpentes:
** venenum aspidum sub labijs eorum.*

LIBERA me Domine ab hominibus malis: * à viris iniquis me persequentibus eripe me. Psal. 139.
2 Qui corde machinantur scelerata, * & assiduè parant a prælia contra iustos, nihil aliud semper meditantes, quam quomodo iustos oppugnent & expugnent.
3 Neque tantum corde iniqua machinati sunt, sed quemadmodum serpens linguam suam exerendo acuit, vt magis penetrando lædat: ita & ipsi serpentina quadam malitia linguas suas exacuerunt, quia scilicet eas incitauerunt ad loquendum perniciosa mendacia, quibus innoxios vehementer lædant, & quia suis mendacijs linguas suas quàm maximè nociuas & læsiuas reddiderunt: * neque solùm linguæ serpentinæ acutiem referunt, sed & venenum quoque. Pestiferos enim sermones in modum veneni efficacissimi maximè noxios, semper habent paratos in ore, ad effundendum illud cùm opportunum fuerit.

4 Custodi me Domine de manu peccatoris, & ab hominibus iniquis eripe.
5 Qui cogitauerunt supplantare gressus meos,
** absconderunt superbi laqueum mihi.*
6 Et funes extenderunt in laqueum,
** iuxta iter scandalum posuerunt mihi.*

4 Tu itaque, Domine, impietatis eorum habita ratione, custodi me ne incidam in manus & potestatem impij & ab hominibus istis iniquis eripe me.
5 Qui apud se constituerunt me prosternere & deijcere: * atque vt id perficiant, absconditè disposuerūt homines isti superbi laqueum in perniciem meā. Fraudibus enim suis & dolis me circumuenire inopinatum, & capere, captumq; perdere non aliter moliuntur, quam faciunt venatores, qui vt feram capiant, & cadere faciant, absconditos parant laqueos.
6 Ita enim & isti quasi funes in laqueum expanderunt mihi, * & iuxta viam qua iturus eram, offendicula mihi posuerunt, in quæ incautus impingens caderem. Quandoquidem insidias mihi in omnibus locis parauerunt ad capiendum, & in omnibus meis negotiis & studiis, quæ simpliciter exequebar, studuerunt callidè mihi parare perditionis meæ occasionem, ita vt sine tua Domine singulari custodia eorum insidias euadere nequaquam possim.

7 Dixi Domino, Deus meus es tu:
** exaudi Domine vocem deprecationis meæ.*
8 Domine, Domine virtus salutis meæ, obumbrasti super caput meum in die belli.

7 Proinde in his constitutus periculis ad te solum Domine confugi, dicens, tu es Deus meus, à quo vnice pendeo, quique me custodiendum suscepisti: * exaudi itaque clamorem orationis meæ, quam ad te toto cordis desiderio fundo.
8 Domine, Domine, tu es fortitudo salutationis meæ, tu es per quem hactenus seruatus sum, * nam quoties confligendum mihi fuit cum hoste, aut quoduis periculum incidit, tu veluti scuto caput meum obtegente me protexisti ab hostium sagittis, & quouis nocumento.

9 Ne tradas me Domine à desiderio meo peccatori:
** cogitauerunt contra me, ne derelinquas me, ne forte exaltentur.*
10 Caput circuitus eorum, labor labiorum ipsorum operiet eos.
11 Cadent super eos carbones, in ignem deijcies eos: in miserijs non subsistent.

9 Ne itaque Domine nunc sinas me venire in potestatem impij con- b
tra desiderium meum: * Ipsi quidem cogitauerunt contra me: verùm tu ne derelinquas me, ne fortè efferant sese quòd cogitationem suam perfecerint, & votorum suorum compotes facti sint.
10 Ita sanè te facturum persuasus sum, vt non solùm nihil mihi noceāt, c
sed etiam seipsos per illa perdant, per quæ me perdere conati sunt. Illud enim, quod est caput & summa insidiarum suarū quibus me circundant, nempe afflictio illa & pernicies, quam labiis suis mihi adferre parant, inuoluet eos totos, & obruet.
11 Quemadmodum olim in vltionem Sodomitarum pluit e cœlo Dominus ignem, ita & super istos è cœlo cadent carbones: in ignem præcipitabis eos Domine, tantisque calamitatibus afficies, vt in eis subsistere

nequeant, nam & in præsenti seculo veniet super eos grauissima vltio diuina, qua tanquam igne subito consumantur ac pereant, & post hanc vitam deijciantur in ignem illum æternum, intolerabilem omninò, & perpetuum interitum afferentem.

12 Vir linguosus non dirigetur in terra,
** virum iniustum mala capient in interitu.*

12 Lingua enim homo, qui facilis est ad maledicendum & mentiendum contra proximum suum, nequaquã prosperabitur in terra: & quisquis iniuriis afficit proximum suum, illum mala venabuntur & corripient, vsquequo eum planè perdant.

13 Cognoui quia faciet Dominus iudicium inopis, & vindictam pauperum.

13 Hoc autem ob id tam indubitanter assero, quia etsi ad tempus causam iniquè afflictorum videatur Dominus negligere: tamẽ scio eum aliquando iudicaturum & vindicaturum pro afflictis omni humana ope destitutis: ipsos quidem ab iniusta oppressione liberando, impiis verò oppressoribus iustam vltionem inferendo.

14 Verumtamen iusti confitebuntur nomini tuo.
** & habitabunt recti cum vultu tuo.*

14 Sumpta autem de impiis vltione, & liberatis ab eorum oppressione iustis, tum sanè iusti celebrabunt nomen tuum: * & coram facie tua securè habitabunt recti. In præsenti enim vita tuum fauorem & benignitatem ob oculos semper habentes semper lætabuntur, tibique vni placere iugiter studebunt, & in futuro seculo contemplatione vultus tui indesinenter fruentes, perpetuis laudibus nomen tuum efferent & decantabunt.

ANNOTATIONES.

a ACVERVNT LINGVAS, &c.] Græcè est singularis numeri, linguam suam, sicut & in Hebræo nec est Græcè, sicut serpentes, sed per genitiuum, sic serpentis, ὡσεὶ ὄφεως. Secundum quam lectionẽ non oportet intelligere etiam serpẽtes acuere linguas suas, & in hoc comparari istos impios serpenti, quòd sicut serpens linguam suam acuit, sic & isti: sed quòd impij acuunt linguam suam, ita vt fiat similis linguæ serpentis, non enim serpens linguam suam acuit, sed natura sua acuta ei lingua est præter morem ferè aliorum animalium, quorum lingua obtusa est. Et verisimile est vitio scriptoris legi, serpentes, cum & Augustinus videatur ex commentariis legisse, serpentis, eo quòd singulariter serpentis. & non serpentum mentionem faciat: intelligit tamen Caietanus etiam serpentes acuere linguam suam, cum eam exerendo acutiorem reddunt. Porrò dupliciter indicat paraphrasis explicari posse quod impij dicuntur acuere linguas suas, nempe vel quia easdem ad lædendum incitant, vel quia eas mendaciis suis impias faciunt.

b NE TRADAS ME DOMINE, &c.] Hebræa nũc vertuntur: Ne des Domine desideria peccatoris. quod bene conuenit ei quod sequitur: tantum tamen punctis mutatis Hebræa hoc significãt, quod verterunt Septuaginta: A desiderio meo. Quod D. Augustinus similiter & Euthymius sic piè & doctè interpretantur: Ne ita Domine sinas in me praua aliqua desideria, quæ subinde in me exurgant, dominari, vt ob ea me tradas in potestatem peccatoris. Alium tamen sensum indicat paraphrasis, qui literali sensui magis videtur conuenire, vt a desiderio, positum sit pro; præter desiderium.

c CAPVT CIRCVITVS EORVM.] Hebræa habent, caput circundantium me. Et intelligunt quidam, caput, esse accusatiui casus: vt sit sensus: labor labiorum operiet & caput hostium meorum, & cum capite omnes adhærentes ei. Alij orationem intelligunt esse imperfectam, complendam hoc modo: Caput circundantium me incidet cum suis in hæc mala quæ dicturus sum. Nostra autem litera, in qua vt patet ex Græcis, caput, est nominatiui casus, dupliciter potest intelligi. Primùm vt appositiuè iungatur, caput, cum dictione, labor, & per circuitum insidiæ intelligantur, vt indicat paraphrasis. Secundò vt intret, caput, & labor, subintelligatur coniunctio, &, quemadmodum facit Hilarius, vt sit sensus: Is qui est caput & princeps hostium circundantium me, & labor labiorum eorum operiet eos, id est, erit eis perditionis occasio, & inducet in extremam miseriam. Vt autem hunc sensum non præferremus, fecit verbum, operiet, quòd videtur significare voluisse idem illud malum venturum super impios, quod iustis parauerunt. Notandum autem dictionem, labor, debere accipi, vti frequenter pro pernicie & afflictione. Secundùm autem hunc sensum, caput, in sensu literali est Saul vel Doëg: In sensu verò mystico, Iudas vel diabolus.

Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI CXL.

Putatur etiam hic Psalmus à Dauide compositus, cùm per Saulis persecutionem submotus à tabernaculo fœderis, vbi sacrificia matutina & vespertina fiebant, incensum & sacrificium precationibus sarciret. Itaque ante omnia precatus orationem suam acceptari a Deo, tanquam sacrificia illa, orat deinceps & labia sua ita custodiri, vt ne quid vnquam in tantis tentationibus impie loquatur, & eam sibi dari mentem, qua gratia impiorum quantumuis fœlicium præferat iustorum seueram correptionem: tum commemorata vtilitate ex vltione impiorum prouentura, & oppreßionis magnitudine, precatur & suam liberationem, & dignam impijs hostibus suis vltionem.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Domine, clamaui ad te, exaudi me:
** intende voci meæ cùm clamauero ad te.*
2 Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo,
** eleuatio manuum mearũ sacrificium vespertinum.*

OMINE toto cordis affectu & ad te præcipuè clamaui, quare precor exaudi me, * declara te attendere vocem meã, quoties auxilium tuum implorauero. Psal. 140.

2 Precatio mea fœliciter ascendat in conspectum tuum, sicut suffitus thuris in venerationem tui in altari excitatus, * ipsaque eleuatio manuum mearum sit coram te, sicut libamen & munus, quod coram te vespere semper subleuatur, hoc est, quemadmodum gratissimum tibi est thymiama super altare aureum intra sancta tibi incensum: ita & precatio mea, quæ incensi instar ex corde meo euaporat, tibi placeat: & quomodo vespertinum sacrificium extra sancta super altare a

tate holocauſtorum tibi oblatum,acceptum tibi eſt:ita quoque & exterior manuum meatum oblatio tibi grata ſit & placida.

3 Pone Domine cuſtodiam ori meo:

** & oſtium circunſtantiæ labys meis.*

3 Ante omnia autem te precor Domine,vt quon n linguæ lapſus facilis eſt, maximè cum quis aduerſitatibus premitur, ne q d in his o is impiè loquatur lingua mea, vel contra te,vel contra hoſtes meos, pone quæſo veluti cuſtodiam ori meo, * & circa labia mea veluti oſtium pone quod illa circunſtet & cuſtodiat per circuitum, hoc eſt, da mihi gratiam tuam,qua ita linguam & os meum cuſtodiam & cohibeam, vt non niſi quod decet, & quando decet eloquar:quemadmodum militari ciuitas,& oſtij munitione domus cuſtoditur , vt nihil obfuturum aut exeat, aut introeat.

4 Non declines cor meum in verba malitiæ:

** ad excuſandas excuſationes in peccatis.*

4 Et quoniam omnis linguæ lapſus ex cordis procedit deprauatione, ne quæſo ſinas animum meum propenſum fieri ad loquendū malos ſermones: * ſingulariter autem non permittas ad id inclinari cor meum,vt in commiſſis peccatis quærat excuſationes,quibus peccata ſua defendere aut excuſare conetur.

5 Cum hominibus operantibus iniquitatem:

** & non cōmunicabo cum electis eorum.*

5 Ad hæc inquam ne me inclinari permittas exemplo corū qui viri ſunt ſcelerati,qui vt ad maledicendum proximis, & blaſphemandum te ſunt paratiſſimi: ita commiſſa peccata variis ſemper modis prætexere & excuſare nituntur, præ mentis ſuperbia impietatem ſuam agnoſcere renuentes. * Vt autem oro te linguam & cor meum diligenter cuſtodire, ita quoque precor vt ne me vnquam participare ſinas cum impiis in his quæ ipſi eligunt & approbant,nempe in delitiis & voluptatibus co m, conuiuiis & compotationibus , boniſque rapina partis , quæ ſuauiſſima illis reputantur.

*6 Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me: * oleum autem peccatoru non impinguet caput meum.*

6 Imò contrà da,vt iuſtus miſericordia commotus,me peccantem caſtiget, & ſeuerius etiam increpet: * nec ſinas peccatores quaſi oleo ſuo b
caput meum impinguent, hoc eſt, vt ſuis delitiis me ita demulceant, vt illorum mihi conuerſatio & amicitia placeat, aut ſuis adulationibus & blandiloquentiis ita animum meum oblectent , vt in peccatis meis me foueant & enutriant.

7 Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum:

** abſorpti ſunt iuncti petræ, iudices eorum.*

7 Tantum enim abeſt vt impiorum gratiam quæram , vt etiam oratio mea ſemper futura ſit contra ea, quæ placent impiis, ſcelera, precando ſemper vt & ab eorum ſceleratis operibus quàm alieniſſimum me ſerues, & finem malitiæ eorum aliquando facias, quo alij per eos à iuſtitia non diutius auertantur. * Cum enim principes eorum & præcipui inter c
eos exterminabuntur,& veluti ad petram alliſi comminuentur, aut ſaxo alligati demergentur in profundum maris.

8 Audient verba mea,quoniam potuerunt:

** ſicut craſſitudo terræ erupta eſt ſupra terram.*

8 Tum certe fiet,vt ſaltem ſimplices,quos modo principes ill dementant & ſeducunt,audiant ſermones meos de pietate, iu tia, innocentia, & cæteris: ſunt enim huiuſmodi ſermones ob ſummam eorum gratiam & ſuauitatem admodum ad perſuadendum efficaces & potentes.Et iure quidem oro,vt finem accipiat malitia eorum.* Nam ſicut craſſitudo terræ aratro diſciſſa rumpitur & in proximam terram ſp g tur.

9 Diſſipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum:

** quia ad te Domine oculi mei,in te ſperaui, non auferas animam meam.*

9 Ita & ab eis oſſa mea & meorum,quaſi diſperſa ſunt proxima inferno & ſepulchro, quia ſcilicet ita vires noſtras fregerunt, atque in ea diſcrimina induxerunt, vt quaſi in ore ſepulchri & inferorum ſimus, proximi nimirum morti & perditioni: * Verùm, mi Domine Deus, quoniā in te aſſiduè intenti ſunt oculi mei, & in te omnis mea ſpes ſita eſt, ub id ne quæſo ſinas perire animam meam.

10 Cuſtodi me à laqueo quem ſtatuerunt mihi:

** & a ſcandalis operātium iniquitatem.*

10 Cuſtodi me Domine ne capiar inſidiis, quas tanquam laqueum diſpoſuerunt mihi: * ne impingam in offendicula hominum iniquitati deditorum.

11 Cadent in retiaculo eius peccatores:

** ſingulariter ſum ego donec tranſeam.*

11 Sed contra in rete & perniciem eam , quā mihi parant aduerſarius meus,incidant potius (quemadmodum & futurum c rtus ſum) peccatores quotquot illi adhærent: * ego verò tua protectione ſingulari ſubliſſā, d
liber ſcilicet ab illorum inj iorum impoſturis , donec perfecte euaſero illorum inſidias,& ad fœl iorem vitam hinc migrem te adiuuante.

ANNOTATIONES.

2 DIRIGATVR ORATIO MEA] Ex hoc verſu colligitur Dauidem hæc oraſſe cum exularet,nec cum reliquo populo cō munibus beneficiis intereſſe poſſet, atque ob id precari,vt loco incenſi & ſacrificij à Deo acceptetur oratio ipſius,quomodo tres pueri apud Danielem precabātur, dicentes:Non eſt in hoc tempore holocauſtum, neque ſacrificium, neque oblatio, neque locus primitiarum apud te, vt inueniamus miſericordiam tuam: ed in anima contrita, & ſ iritu humilitatis ſuſcipiamur , ſicut in holocauſta arietum & taurorum , ſic fiat ſacrificium noſtrum hodie. Simpl ter tamen verſus iſt intel gitur: Sic placeat tibi oratio mea ſicut incenſum iuxta legem oblatum, & e euatio, &c. Verum hic quiſpiam dubitabit,quomodo orationē ſ m acceptam apt ſicut incenſum , cum oratio iuſti lon e ſit Deo acceptior,quam incenſum, quod non niſi ratione deuotioni offerentium placet Sed Propheta ſignificās incenſum & ſacrificium veſpertinum Deo eſſe grata, non loquitur de eis per ſe acceptis, ſed a deuotis offeruntur mentibus ſ cundum legis p ſ ptom, & vt erant figura vnici illius ſacrificij per Chri-

stum offerendi in ara crucis. Quoniam enim sic oblata Deo erant gratissima, ob id etiam orationem suam suscipi à Deo orat sicut illa: Sicut autem incēsum per acceptum Deo gratum non est, aut sacrificium quoduis: ita nec oratio, aut manuum eleuatio externa, nisi à deuota mente proficiscatur. Conuenienter autem orationem incenso, eleuationem autem manuum sacrificio vespertino comparat, nam sicut incensum accendebatur intra sancta, ita oratio veluti euaporatio est intimi cordis nostri. Et sicut sacrificium offerebatur extra sancta in altari holocaustorum, atque ibidem manibus sacerdotis in altum leuabatur: ita quoque eleuatio manuum, exterior quædam est ceremonia. Notandum autem, nomine sacrificij hic non designari animal in altari holocaustorum immolatum, sed illud quod cum animalibus offerebatur ex simila, oleo, & vino, vt patet ex dictione Hebræa מנחה Minha. Quoniam enim hoc sacrificium manibus sacerdotis eleuabatur, apertius huic eleuationem manuum comparat. Meminit autem sacrificij vespertini potiùs, quàm matutini, secundum quosdam, eo quòd fortè sub vesperam hæc precaretur: secundum Euthymium verò, eo quòd vespertinum esset quadam ratione honoratius. Nam matutinum ad vespertinum respiciebat: vespertinum autem vniuersum sacerdotale Dei ministerium perficiebat. Quibus addatur & illud, quod Propheta respexerit in sacrificiū illud singulare, quod vespertino tempore Christus eleuatis in cruce manibus Deo obtulit, consummans omnia veteris legis sacrificia, inter quæ ob has rationes expressiorem quandam figuram sacrificij Christi præferebat vespertinum illud quotidianum sacrificium.

b OLEVM AVTEM PECCATORIS.] Indicat paraphrasis dupliciter posse accipi oleum peccatoris. Quoniam enim ad voluptatem oleo corpus vngi solet, delitias peccatorū significare potest: & rursum propter olei mollitiem adulationes peccatorum, quemadmodum Prouerbiorum quinto dicitur de muliere: Nitidius oleo guttur eius. Pro, impinguet autem, habent Græca verbum imperatiui modi, λιπανάτω, impinguat. Porrò Hebræa, alium habent sensum in hoc versu, hunc scilicet: Percutiat me iustus, & reputabo esse beneficium: increpet me, & erit mihi quasi oleum quo caput vngitur: neque iusti percussio aut increpatio franget aut lædet caput meum, sed potius sanabit.

ABSORPTI SVNT.] Dilucidiora sunt Hebræa, quæ habent: præcipitati sunt in locis petrosis, &c. Et Græca pro eo quod nos habemus, iuncti petræ, habent ἐχόμενα πέτρας, quod rectius vertunt, iuxta petrā. Ponitur enim ἐχόμενα, aduerbialiter, quanquam aliqui significet continuum & coniunctum. Porrò in eo quod vertit interpres in versu sequenti, quoniam potuerunt, declarat se in Græcis legisse, ὅτι ἠδυνήθησαν, à verbo δύναμαι, possum, cùm Græca non habent: ἡδύνθησαν, id est, iucunda fuerunt. Atque hoc modo vertisse Septuaginta manifestè ostendit Hebraica dictio, quæ significat iucūdū esse. In sensu autem mystico hic significatur, quòd perditis dæmonibus principibus peccatorum per petram Christum, cœperunt hi, qui prius illis parebant, audire dulcissimos & efficacissimos Christi sermones. Ostendit autem paraphrasis satis concordiam nostræ lectionis cum verba Græcorum & Hebræorum lectione. c

CADANT IN RETIACVLO EIVS.] Quidam Græci codices habent, αὐτῶν, in retiaculo eorum vel suo. Alij tamen, Euthymio teste, habent, eius, & ita habent Hebræa. Quod autem dicitur singulariter, sum ego, &c. intelligendum videtur sicut accipitur singulariter in versu vltimo Psal. 4. si coniungatur cum verbo, constituisti, & sicut accipitur dictio, solus, Deutero. 33. dum dicitur: Habitabit Israel confidenter, & solus, id est, liber ab omnibus inimicis. Est enim in his locis apud Græcos eadem dictio, κατὰ μόνας, quamuis non sit eadem apud Hebræos. d

Intellectus Dauid, cùm esset in spelunca, Oratio.

ARGVMENTVM PSALMI CXLI.

Ex titulo quidem constat hunc Psalmum continere orationem Dauidis, quam ad Deum fudit, cùm ob persecutionem Saulis in spelunca latitaret. Verùm cum bis in spelunca latitasse Dauid legatur, semel in spelunca Engaddi, vt scribitur 1. Reg. 24. quando præcidit oram chlamydis Saulis: & semel in spelunca Odullam, vt scribitur 1. Reg. 22. in quam venit fugiens à facie Achis Regis Geth, magis apparet de spelunca Odullam titulum loqui, eo quòd ei magis conueniant quæ dicuntur in versu quinto, quàm speluncæ Engaddi. Siquidem in hac non erat omni destitutus auxilio, cùm adessent ei sexcenti viri. In illa autem in principio omninò solus erat, quousque venirent ad eum fratres sui, & milites quadringenti. Itaque vir sanctus multis verbis exprimit præsenti Psalmo, quomodo ab omnibus derelictus & animo deficiens, Dominum inuocauerit, precatus de tanta angustia liberari, tum vt per ipsum celebrari posset nomen Diuinum, vt satisfaceret expectationi iustorum. Cæterùm vt in suis persecutionibus Dauid fuit Christi figura, & iustorum omnium qui affliguntur exemplum: ita quoque & ad Christum hic Psalmus pertinet, cùm in sua passione ab omnibus derelictus ad patrem clamaret, & ad omnes, qui dum ab impijs affliguntur, omni etiam humano destituuntur auxilio.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

c Voce mea ad Dominum clamaui,
** voce mea ad Dominum deprecatus sum.*

VM constitutus essem in maximo discrimine, & omni destituerer humano præsidio, ego intentissimo affectu in vocem erumpente ad Dominum clamaui, * cum summo (inquam) desiderio Dominum deprecatus sum. Psal. 141.

2 Effundo in conspectu eius orationem meam.
** & tribulationem meam ante ipsum pronuntio.*

2 Ex plenitudine cordis adeò afflicti, vt suos questus apud se diutiùs continere nequierit, effundebam coram ipso orationem meam, multiplicando tumultuariè, ac sine certo verborum ordine preces meas: * & afflictionem meam ante ipsum pronuntiabam, ac veluti in sinum eius effundebam, vt qui solus mihi solatio esse posset. a

3 In deficiendo ex me spiritum meum:
** † & tu cognouisti semitas meas.*

3 Hæc autem tum faciebam, cùm præ nimia afflictione & euadendi desperatione animus meus in me deficeret, & vix intra me contineretur: proinde pro consolatione & confirmatione eius coram te effudi preces meas. * Non enim dubitabam te nosse omnem semitam & vitā meam, ac scire vtique me illa insontem pati ab aduersarijs meis: † non dubitabam etiam quin etsi ego nullam nouissem viam qua elaberer, & in qua tutus versarer, tu scires adhuc semitam qua euaderem, & per quam securè incedere possem.

4 In via hac qua ambulabam absconderunt laqueū mihi.

4 Nam in via, per quam incedebam, hostes mei absconditè disposuerunt insidias in perniciem meam, ita vt hæc tuta satis non fuerit, nisi te semitas meas custodiente, & quò eundum sit demonstrante.

5 Sic

*5 Considerabam ad dexteram, & credebam: * & non erat qui cognosceret me.*

5 Sic autem hostibus meis mihi insidiātibus, hoc animum meum planè deiecit, quòd neque viderem aliquem mihi esse auxiliatorem, neque aliquem refugij locum. Considerabam enim ad dexteram, & videbam num quis esset futurus mihi à dextris adiutor & ductor. * Verùm nullus accurrit, qui me agnoscere vellet, meiq; aliquam curam susciperet.

*6 Perijt fuga à me. * & nō est qui requirat animam meam.*

6 Defecit etiam a me fugæ remedium, cùm nō viderem tutum aliquem locum, ad quem confugerem, * nec erat quisquam, qui quæreret seruare vitam meam.

*7 Clamaui ad te Domine, dixi: tu es spes mea: * portio mea in terra viuentium.*

7 Itaque omni humano præsidio, omniqúe consilio destitutus, clamaui ad te Domine, & dixi: Tu es solus, in quo omnis mea spes reposita est, non creatura aliqua, non meæ vires, non mea consilia: * Tu solus es in vniuersa viuentium hominum terra pars mea, cui soli affectus meus inhæret, cui soli nitor, & in quo omnis mihi spes reliqua est.

*8 Intēde ad deprecationem meā. * quia humiliatus sum nimis.*

8 Proinde declara te auscultare ad deprecationem meam, * quia admodum afflictus sum.

*9 Libera me à persequentibus me, * quia confortati sunt super me.*

9 Libera me ab his qui persequuntur me: * sunt enim viribus longè superiores me, vt sine tua ope eorum violētiam euadere omninò nequeam.

*10 Educ de custodia, animā meam ad confitendum nomini tuo: * me expectant iusti, donec retribuas mihi.*

10 Educ de carcere isto, in quo modò concludor, periclitantē animam meam, vt liberatus celebrare possim nomen tuum: * Ecce enim Domine iusti expectant me donec benefeceris mihi, & retribuas mihi, id quod promisisti, & quod debetur innocētiæ meæ: expectāt, inquā, cupiētes vnà mecum tuam prædicare bonitatem & iustitiam. Vel itaque, vt iustorum, quos impensè diligis, expectationi satisfacias, & nomen tuum prædicetur ac illustretur, me quæso libera ab hoc carcere, & his malis quibus detineor.

ANNOTATIONES.

a EFFVNDO, &c.] Hebræa & Græca verba habent futuri temporis, effundam, & pronuntiabo. Verùm hæc futura accipi debent pro præteritis imperfectis, effundebam & pronuntiabā, vt apud Hebræos frequens est. Narrat enim hic Propheta quid in illa constitutus angustia egerit. Porro in verbo, effundo, notatur primùm cor angustia adeò plenum, vt à voce se continere nequiuerit: deinde orationis prolixitas, & demùm tumultuaria oratio.

b CONSIDERABAM, &c.] Quidam in verbo, videbam, subintelligunt, ad sinistram. Verùm sine subintellectione videtur potiùs subintelligendum. & ideò Prophetam dixisse se ad dexterā considerasse, quòd qui alicui venit defensor aut doctor, se soleat illi à dextris adiungere, sicut alibi dicit de Domino, Propheta: Quoniā à dextris est mihi ne commouear.

c EDVC DE CVSTODIA.] Ad literam per custodiam intelligitur vel spelūca illa in qua latebat Dauid, vel mala illa, quibus ita concludebatur, vt non esset ei liberū ire quo vellet. Mysticè verò per carcerem intelligitur corp⁹ istud, è quo educi animā suā orat vir iustus, vt in regno cœlesti Deum cum sanctis liberè laudare possit: ad quod omnes iusti qui sunt in cœlis, expectāt iustos qui sunt in terris, vt cum illis Deum vnanimiter celebrent, & vt impleto electorū numero, veniat resurrectio corporum. Quod autē dicitur, retribuas mihi, dupliciter exponi potest. Primum vt retribuere accipiatur pro benefacere, sicut ibi: Retribue seruo tuo, &c. Secūdò vt subintelligatur, donec retribuas mihi quod expecto, vel quod promisisti. Accipitur autē retribuere pro simpliciter tribuere, vt alias sæpe. Sūt tamē qui intelligūt donec remuneratus fueris patientiam & innocentiam meā. Hęc autē propria verbi retribuere acceptio maximè cōuenit sensui mystico. Siquidem iustis vita æterna retribuitur tāquā merces bonorū operum, & Christus gloriam suam accepit in præmium suæ patiētię & obedientiæ. Possunt autem Hebræa & hoc modo verti: me coronabunt & circumcingent iusti cùm retribueris mihi. Quamuis autem nos habeamus verbū præsentis tēporis, expectant: Græca tamen, sicut Hebræa, habēt verbum futuri temporis ὑπομενοῦσι, expectabunt: verùm interpretes noster mutato accētu legisse videtur ὑπομένουσι, sic enim est præsentis temporis, expectant.

Psalmus Dauid quando persequebatur eum filius suus Absalon.

ARGVMENTVM PSALMI CXLII.

Constat quidem satis ipsis Psalmi verbis, Dauidem hunc composuisse occasione persecutionis suæ. Verùm incertū est num de persecutione, quam à filio Absalone pertulit, an de ea, quam à Saule, editus sit. Nam quod in titulo vulgata lectionis habetur: quando persequebatur eum filius suus Absalon: in Hebræo omninò nō legitur: & Euthymius in multis Græcorū exemplaribus testatur hanc inscriptionem non inueniri. Et versu tamen secundo quidā colligunt Psalmum magis loqui ad literam de persecutione Absalonica, eò quòd is versus videatur insinuare Prophetam agnoscere se iustè eam pati persecutionem, de qua loquitur: cùm persecutionem à Saule innocenter pateretur, adeò vt de ea alibi loquens oret Deum vt iudicet iudicium suum, & secundùm iustitiam & innocentiam suam. Hæc tamen ratio non omninò conuincit, cum aliud sit, Deum iudicem inuocare, dum quis rem habet cum aduersarijs iniquè ipsum persequentibus: aliud, cum Deo iudicium inire, & cum ipso iudicari. Illud enim nunquam non omnes quantumuis sancti deprecantur, scientes se, eo quòd in multis offendimus omnes, causa sua casuros. Siue itaque Saulina, siue Absalonica persecutione pressus vir sanctus, præsenti Psalmo postquàm inprimis, precatus est Deum vt orationem suam exaudiat, & non in iudicium secum veniat, exponens deinde hostiū suorum persecutionem, suamq; angustiam & recursum ad Deum, rursum exaudiri ardenter precatur, optans diuino spiritu deduci in via virtutis, & ab hostibus liberari, illos autem pro meritis ipsorum perdi. Porrò secundùm Ecclesiasticam obseruationem aptissima est, hic Psalmus, orandi forma, qua pœnitens peccator debitam peccatis deprecatur vltionem: precetur autem dimissis peccatis à Deo doceri, & deduci in viā rectā, à diabolica potestatis iugo liberari, omnesq; pietatis hostes disperde.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Domine exaudi orationẽ meam. percipe obsecrationẽ meam.
** in veritate tua exaudi me in tua iustitia.*
*2 Et non intres in iudicium cum seruo tuo, * quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.*

MI Domine exaudi quæso precationẽ meam, benignè attende ad obsecrationẽ meam, *exaudi me, & si non ob propria merita, de quibus non præsumo, tamẽ pro fidelitate & iustitia tua, quam in præstandis promissis constanter seruas. Psal. 142

2 Pro hac, inquam, tua iustitia exaudi me: & ne contendas iudicio cum seruo tuo, summo iure mecũ agẽdo. *Nam si iudiciũ nobiscum inire velis, non ego solùm, sed nullus omninò super terram viuens, quantumuis apud homines iustus & irreprehẽsibilis, iustus deprehendetur apud te, cùm nullus sit, in quo non multa reprehendere possis, & multò plura exigere quàm præstiterit. Proinde oro me exaudias, non tam pro mea, quam pro tua iustitia.

3 Quia persecutus est inimicus animam meam:
** humiliauit in terra vitam meam.*
4 Collocauit me in obscuris sicut mortuos sæculi.

3 Et sanè vt clamantem exaudias, tuæ conuenit veritati. Ecce enim hostis capitali odio me prosequutus est, cupiens perdere animã meam: *prostrauit in terram vsque vitam meam, in ea me redigens discrimina, vt iamiam videar periturus.

4 Coëgit me habitare in obscuris, sicut eos qui olim mortui sunt, in profundissimis iacentes tenebris, & obliuioni hominum quasi nunquam fuissent traditi. Ita enim & ego hominum præsidio destitutus, cogor ob inimici persecutionem in obscuris antris latere, atque in afflictionum tenebris mortem semper præ se ferẽtibus versari, vt quasi inter mortuos esse videar, *Atque ob hæc animus meus in me maxima angustia affectus est, & conturbatum est intra me præ nimio timore cor meum.

** & anxiatus est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.*
5 Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus tuis.
** & in factis manuum tuarum meditabar.*
6 Expandi manus meas ad te, anima mea sicut terra sine aqua tibi.

5 Proinde vt à sua angustia & consternatione sese reciperet anima mea, in memoriam reuocaui dies antiquos: diligenterq; meditatus sum de omnibus operibus tuis, per quæ priscis illis tẽporibus, cùm in me, tum in alios sæpe tuam bonitatem mirificè declaraueras, *in gestis potentiæ tuæ expendendis totus eram.

6 Per hanc ergo meditationem animo erectus, & in spem bonam cõfirmatus, præ magno desiderio opis expandi ad te in oratione manus meas, * anima mea anhelat ad te, & modo quodam præ auiditate tibi aperta est, aquis consolationis tuæ humectari & refocillari percupiens, mox defectura, nisi statim adfueris, quomodo terra præ humoris defectione torrida aperitur atque fatiscit, quasi anhelans ad pluuiæ irrigationem.

*7 Velociter exaudi me Domine: * defecit spiritus meus.*
*8 Non auertas faciem tuã à me, * & similis ero descẽdentibus in lacum.*
9 Auditam fac mihi manè misericordiam tuam,
** quia in te speraui.*
*10 Notam fac mihi viam in qua ambulem, * quia ad te leuaui animam meam.*
11 Eripe me de inimicis meis, Domine ad te confugi:
** doce me facere volũtatem tuam, quia Deus meus es tu.*

7 Itaque velociter exaudi me Domine, *præ nimia enim angustia & metu vix amplius apud me est spiritus meus.

8 Ne cesses fauorem tuum mihi declarare: *alioqui enim similis fiam his qui descendunt in lacum mortis & inferni, vnus, scilicet, ex eis factus.

9 Fac vt maturè & citò sentiam tuam misericordiam, atque etiam vt matutino tẽpore cùm ad te attentiùs orauero, & animus meus tuis responsis capiendis aptior fuerit, percipiam auribus mentis consolatoria misericordiæ tuæ verba, *quia in te omnem meam fiduciam collocaui.

10 Fac me cognoscere viam per quam securus ambulem, * quoniam ad te animam meam in oratione leuaui, expectans summo desiderio tuã opẽ & illuminationem.

11 Eripe me de hostibus meis, Domine, ad te enim confugi, committens me occultæ tuæ protectioni & custodiæ. *Et ne aliquando à te meritò derelinquar violentiæ hostium meorum, doce me non tantummodò scire, sed etiam facere quod placitum est tibi: tu es enim Deus meus, cui soli vt seruire sum obligatus, ita quoque ex animo cupio.

12 Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam,

12 Propter quod spiritus ille tuus benignus me quæso deducat ad viam virtutis, & per viam virtutis, quæ ab omni prauitatis obligatione est aliena, & rectà ducit ad te: non enim rectum viuendi genus arripere, vel constanter seruare me posse confiteor, nisi tuo spiritu & ad eam viuendi rationem deducente, & in ea semper me concomitante. *Et quanquam meritis meis non debeatur, vt me his malis liberes, tamen propter gloriam nominis tui Domine, viuifica me, à morte me præseruando per tuam in seruandis promissis iustitiam. Sic enim glorificabitur nomen tuum, si in me promissam exhibueris benignitatem, iustumque te esse declaraueris.

** propter nomen tuum Domine viuificabis me in æquitate tua.*
13 Educes de tribulatione animam meam.
** & in misericordia tua disperdes omnes inimicos meos.*
14 Et perdes omnes qui tribulant animam meam.
** quoniã ego seruus tuus sũ.*

13 Educ ex afflictione hac animam meam: *& per tuam erga innocentes clementiam disperde omnes inimicos meos.

14 Et perdas omnes qui iniquè affligunt animam meam: *seruus enim tuus ego sum, vni tibi in omnibus seruire & placere desiderans. Quare & tibi conuenit, vt tanquam Dominus serui tui rationem te habere declares, vindicando me ab iis qui iniustè me opprimunt.

ANNOTATIONES.

a T NON INTRES IN,&c]Deum intrare cū aliquo in iudicium, non est Deū venire ad iudicandum illum, & iudicem illius se exhibere: sed est Deum cum aliquo contendere, expostulare,& quasi aduersarij personam in iudicio suscipere. Id autem cùm sanctis semper deprecentur, Dauidi conueniebat,& iam cùm affligeretur a Saule, quam cùm Absalon eum persequeretur: nam & cum Saul eum persequeretur, agnoscebat Propheta indubiè dignum se eis malis coram Deo, si Deus cum ipso contendere vellet,& omnes vitæ suæ actiones obseruare, quamuis vbique se innocentem prædicet in causa illa, quæ erat illi cum Saüle, sicut etiā erat innocens in ea causa quæ erat ei cum Absalone. Porrò in eo quod sequitur, quia non iustificabitur, &c. primò quidem cauendū, ne ea oratio intelligatur secūdùm Dialecticorum regulas, secundùm quas nō omnis valet idem quod aliquis: nō enim vult Propheta aliquē viuērem non iustificari coram Deo, sed omninò neminem. Secundò cauendum, ne, quemadmodum Lutherus ex hoc versu colligit, hic significari intelligatur, iustū in omni opere quātumuis bono peccare,& omne opus hominis quantumuis iusti coram Deo esse peccatū. Nā ex eo quod dicitur, nullum esse viuentem qui corā Deo iustificetur, nō sequitur, nullum esse opus quod coram Deo iustū sit. Vt autē intelligatur quomodo hæc prophetæ sententia non contrarietur alijs scripturæ locis oppositū asserentibus secundùm apparētiam, vt præter alia dum dicit Paulus: Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur: aduertendum hunc locum posse in Catholico sensu dupliciter intelligi. Primùm vt sit sensus: Nō iustificabitur in conspectu tuo, id est, si ad summam tuam iustitiam cōparetur,& iuxta eam exquiratur. Sicut dicitur Iob 25. Nunquid iustificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Ecce luna nō splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius. Quātò magis homo putredo, & filius hominis vermis. Verùm hic sensus acuto Lectori fortasse proposito Prophetæ cōuenire nō videbitur. Proinde dicendū nō simpliciter intelligēdum quod dicit, nō iustificatur corā te omnis homo, sed cum conditione, quę petenda est è pręcedēti parte. Nō enim dicit: Non iustificatur omnis homo coram te: sed non iustificabitur, si scilicet cū ipso volueris in iudiciū venire. Sicut enim dicitur is in iudicio, quod est illi cū altero, non iustificari, qui ab illo in multis iuste accusari potest, quę alius refellere nequit: ita & Deo nobiscū expostulante, vel nobis ipsis iudicibus inuenimur non esse iusti. Nam præter debita gratitudinis quę Deo nemo satis exoluere potest, etiā ea debita, ad quæ præcepto diuino obligamur, nemo est qui plenè satisfaciat, sed Deo expostulāte omnes inuenientur fecisse multa quæ facta non oportuit: & rursum multa non fecisse, quę facta oportuit. Vnde dicit Iob cap 13. Si iustificare me voluero, os meū condēnabit me: si innocētē ostēdero, prauū me cōprobabit. His ergo nō obstāt ea scripturę loca, quibus Paulus dicit hominē iustificari corā Deo per fidē: per hāc enim fit, vt iustitia nostra nobis nō imputetur, sed imputetur, & communicetur iusticia Christi.

COLLOCAVIT ME,&c] Huius versus prior pars b ponitur etiā Threnorū tertio, vbi nos legimus: In tenebrosis collocabit me sicut mortuos sempiternos. Quod ob id annotandum duximus, vt ex locorum collatione verus huius loci sensus percipiatur.

PRO SENSV MYSTICO ANNOTATIO.

IN sensu mystico dum dicit peccator pœnitens vitam suam in terra humiliatā, significat se terrenis rebus addictum per consensum peccati, aut perditioni iam proximum factum. Collocatū autem se rectè in obscuris dicit, tum quia iam carceri tenebroso inferni obnoxius factus est: tum quia mens eius, per peccata sit obtenebrata, vt in summa caligine versetur expors veræ lucis. Est autem hic primus salutis gradus, vt agnoscat se collocatū in tenebris: & in terra vitam suā depressam, hoc est, vt agnoscat peccata sua. Secundus, ob eam metu iudicij diuini intra se turbetur: vnde rectè sequitur, anxiatus est,&c. Tertius vero, ne nimia turbatione desperet, vt antiquas Dei miserationes, peccatoribus frequēter exhibitas in memoria reuocet, atq; ea his quarto loco mentem suam per fiduciam erigens & animam & manus ad Deum per orationem subleuet. Precetur autem non solùm peccatorum remissionem, sed etiam liberari à dęmonum, quorum per peccata seruus factus est, potestate,& viam virtutis edoceri à Deo, atq; in ea constanter deduci. Quod enim hīc dicitur: Notam fac mihi viā in qua ambulem: quamuis in literali sensu rectè intelligitur de communi via, tamē in mystico sensu accipi debet de generæ vitæ, & modo viuendi quo ad Deum peruenire possimus.

Psalmus Dauid ad Goliath.

ARGVMENTVM PSALMI CXLIII.

Præsenti Psalmo Propheta regius cum summa admiratione & perpensione diuinæ erga se bonitatis, Deū prædicat, & prædicaturū se promittit ob victorias multiplices, admiranda Dei virtute sibi collatas ab hostibus suis alienigenis: quorum temporali fœlicitati, quam in hoc mundo impij sectantur, præponit fœlicitatē eorū quibus agnoscere, colere & possidere cōtingit verum Deum, vt qui summū sit bonum, & perfecta suorum hæreditas & fœlicitas. Videtur autē absurditatem quandam hic Psalmus includere, eò quòd cū sit gratulatorius de donatis à Deo victorijs, tamen in se orationes contineat, quibus victoriam de hostibus reportandam impetrare nitatur David. Proinde quidam intermistas huic Psalmo orationes ita accipiunt, vt illis Propheta non tam orare intelligatur, sed memorare voluisse quomodo contra hostes suos à Dei cultu alienos, Dei opem implorare solitus sit. Alij verò gratiarū actioni orationē coniunctam & interpositā intelligunt, vt sicut pro perceptis aliquoties a Deo victorijs gratias agit, ita quoque pro percipiendis in postremum precetur. Videri enim potest hic Psalmus cōpositus, cùm post victorias multas postremum cogeretur cum Ammonitis bellum suscipere. Nam quod in Titulo Latinorū in Codicum legitur: aduersus Goliath, vt ad Psalmi materiam parum quadrat, ita in Hebræis libris nō inuenitur, sed neque in plerisque Græcorum codicibus, vt testatur Euthymius. Generale enim est epinicium de triumphis Dauidis diuina virtute peractis, quemadmodum & Psalmus 17. huic per quàm similis in multis versibus. Porrò in mystico sensu hic Psalmus est gratiarum actio, & oratio Christi, Ecclesiæ, ac cuiuscunque iusti pro victoria contra diabolum, omnésque pietatis hostes.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

a Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium.
b & digitos meos ad bellum.

NNI laude dignus est Dominus Deus meus, qui me imbuit scientia & industria militari, aptans manus meas ad pugnam: b & digitos meos ad bella cum hostibus impiis fœliciter gerenda. Cum enim humano exercitio ad bella exercenda prius instructus non fuerim, sanè non nisi diuinitùs me ad ea tam fœliciter & gerenda: & victoriis perficienda Psal. 143.

institutum atque instructum agnoscere cogor.

*2 Misericordia mea, & refugium meum, * & susceptor meus, & liberator meus.*

2 Ipse est, qui sola sua beneuolentia, nullis meus prouocatus meritis, miris modis erga me est misericors: per suam enim erga me misericordiam ipse meum est refugium, ad quem tutò, tanquam ad arcem munitissimam confugio: * qui & confugientē ad se me suscipit, estque adiutor meus & liberator meus.

*3 Protector meus, & in ipso speraui, * qui subdit populum meum sub me.*

3 Ipse me instar clypei ab omnibus hostium telis semper protegit, ipse est in quo omnem spem meam collocaui, * qui ob id non solùm de externis hostibus me gloriosè triumphare facit, sed etiam obsequentem facit populum meum mihi.

4 Domine quid est homo quia innotuisti ei?

** aut filius hominis quia reputas eum?*

4 Hanc dum erga me diuinæ bonitatis clementiam perpendo, meritò præ admiratione exclamare libet: O Domine, quid est miser homuncio, quòd tu tantus dignatus sis familiarem cum eo inire amicitiam, teque illi insinuare, tui cognitionem ei impartiendo: eique declarando te illius peculiarem habere rationem & curam? * aut quid est filius hominis, ex mortali homine mortalis genitus, quod tam singulari dignatione eum tanti facias, immensa in eum conferendo beneficia? b

*5 Homo vanitati similis factus est, * dies eius sicut vmbra prætereunt.*

5 Ecce enim homo ipsi vanitati quàm simillimus est, propter vitæ ipsius miserias, instabilitatem ac breuitatem, propter studia item vana & inania quæ ex sese sectatur: * dies vitæ ei * in maxima instabilitate citò prætereūt, sicut obscura vmbra: quæ vt perpetuò mutatur, ita mox quoque esse desinit, nec post se vestigium aliquod sui relinquit, non tam dicēda res aliqua, quàm rei veræ imperfecta imago.

6 Domine inclina cœlos tuos, & descende,

** † tange montes, & fumigabunt.*

6 Oro autem Domine, vt quemadmodum fecisti cùm daturus legem in monte Sinai, in nubibus visus es ad populum tuum descendere, ita etiam ad pugnandum mecum contra impios hostes inclines cœlos tuos, in quibus peculiariter habitas, & cum eis descendas ad nos, hoc est, fac vt nubibus apparentibus, terræque imminentibus, cœli tui demissi & inclinati videantur, tuque in eis per efficacia potentiæ tuæ signa præsentiam tuam palam exhibe. * Et sicut olim, te præsentiam tuā in monte Sinai declarante, mox fumare cœpit totus mons, ita quoque pro nostra salute immissis fulminibus, aut caliginosa nube tange montes, sicque ad terrorem hostiū nostrorū fumigent. † Ipsos quoque superbos hostes nostros, qui montibus similes videntur, percute, & veluti fumus ab ira tua subitò euanescant.

7 Fulgura coruscationem, & dissipabis eos,

** emitte sagittas tuas, & conturbabis eos.*

7 Et quomodo in mari rubro cōtra Ægyptios pugnasti pro populo fulguribus tāquam sagittis à te iaculatis è nube in qua latitabas: ita & in hostes nostros eiaculare fulmina, & vehementer eos pōtētiæ tuæ terroribus cōcutias, sicque eos disperge: * emitte coruscationum tuarum sagittas, & per eas conturba illos.

*8 Emitte manum tuam de alto: * eripe me & libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienorum.*

8 Et cum illis quidem sic age: ad me autem velut de altissimo cœlorū habitaculo manum adiutricem demitte, * hoc est, cœlesti tua virtute eripe me, & libera me de aquis multis, nempe de potentia & violentia hominum, qui à diuino cultu planè sunt alieni, qui me tanquam aquæ multæ obruere & perdere conantur.

*9 Quorum os locutum est vanitatem, * & dextera eorum, dextera iniquitatis.*

9 Quorum & sermones mali sunt, & opera pessima, nam & os eorū non nisi vana loquitur, mēdacia scilicet, quæque iniqua sunt & noxia: * & dextera eorum nihil quàm iniqua operari nouit, vt ob hæc meritò non tam nostri, quàm tui hostes habendi sint.

10 Deus canticum nouum cantabo tibi.

** in psalterio decachordo psallam tibi.*

10 Cùm autem ad hunc quem precatus sum modum pro me insigniter depugnaueris, sicut aliquoties fecisti, tum & ego nouam habens celebrandi te occasionem, nouum carmen in honorem tuum decātabo, * simulque cum voce psallam tibi psalterio decem chordarum.

*11 Qui das salutem regibus, qui redemisti Dauid seruum tuum, * de gladio maligno eripe me.*

11 Eò quòd tu præstes quibusuis regibus salutem, non militum fortitudo, aut rei militaris prudentia, quòdque me seruum tuum frequenter singulari ratione liberaueris à gladio hostili pernicioso. * Proinde vt posteriora prioribus respondeant, & vt nouo te carmine celebrare possim, etiā nunc eripe me.

*12 Et erue me de manu filiorum alienorum, * quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis.*

12 Et libera me à violentia hominum, qui à diuino cultu sunt alienissimi, * quorum & verba, & facta omnia sunt sceleratissima.

13 Quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua.

13 Quorum filij sunt in iuuentute sua sicut nouæ arborum plantulæ, pulchri scilicet atque iucundi, florentésque in vigore, & continuum augmentum quantitatis ac roboris fœliciter sumentes.

*14 Filiæ eorum composita, * circumornata vt similitudo templi.*

14 Similiter & filiæ eorum, membrorum aptissima proportione & compositione eleganter sunt excultæ, * insuper & externo vestium, ornamentorumque cultu vndique exornatæ ad similitudinem templi, quod & exquisita est arte fabrefactum, & variis pretiosisque vndiquaque ornatum donariis.

15 † Promptuaria eorum

15 Neque solùm prole, eaque eleganti sunt fœcundi, sed etiam diuitiis, omnibusque

plena, eructantia ex hoc in illud.

omnibusque temporariis rebus abundantes. Penuriæ enim, & omnia eorum repoſitoria adeò ſunt plena, idque omnis generis fructibus, vt præ nimia plenitudine copioſè effundant & ſubminiſtrent vnam fructuum ſpeciem poſt aliam. † Coganturque aliquando ex vno promptuario in aliud euacuare reconditorum bonorum copiam, quòd priora illa anguſtiora ſint quàm vt capiant fructuum abundantiam.

*16 Oues eorum fœtoſæ abundantes in egreſſibus ſuis, * boues eorum craſſæ.*

16 Similiter & oues eorum admodum ſunt fœcundæ, quæ in copioſo numero cernuntur è caulis ſuis egredi ad paſcua, * & boues eorum propter paſcuorum vbertatem pingues ſunt, atque ob id ad agriculturam, aliaque onera ferenda fortes & validi.

17 Non eſt ruina maceriæ neque tranſitus:

** neque clamor in plateis eorum.*

17 Accedit ad hanc prolium, fructuum, atque pecorum fœlicitatem etiam maxima tranquillitas, & ab omni hoſtili incurſu libertas. Non enim eſt qui quæuis munimenta agrorum, vel domorum, vel vrbium ipſorum diruat, & per ea iam diruta tranſeat ad incommodum aliquod inferendum:* neque ob incurſum hoſtium, aut aliam quanuis accedentem calamitatem, vlla lamentabilis vox auditur in plateis eorum.

18 Beatum dixerunt populum, cui hæc ſunt.

** beatus populus cuius Dominus Deus eius.*

18 Et quidem homines huius ſeculi fœlicem prædicant eum populum, cui adeſt huiuſmodi viſibilium bonorum copia, & cum ea ab omnibus malis immunitas:* verùm ego veriore ſententia illum verè fœlicem pronuntio populum, cuius eſt Deus ipſe Dominus, cœli terræque creator, hoc eſt, qui hunc & agnoſcit & colit, eundemque pariter habet adiutorem & protectorem. Ipſe enim Dominus cùm ſit ſolus ſummum bonum, ſolus verè poteſt ſuum populum beatum facere, & non ſolùm quæ dixi ſuis abundè & feliciſſime præſtare, sed & alia his longè excellentiora, nempe vitam ęternam, cum omnium bonorum exuberantiſſima affluentia, & pace ſecuriſſima.

ANNOTATIONES

a QVI SVBDIT POPVLVM, &c.] Habent quidem libri quidam: ſubdis, in ſecunda perſona: at melius habent alij in tertia, ſubdit. Id enim magis conuenit Græcis & Hebræis & præcedentibus.

b QVIA AGNOVISTI EVM.] Græca habēt ἐγνώσθης αὐτῷ, hoc eſt reputaris ei id eſt cognoſceris ab eo: vt correſpondeat ei quod in priori membro dicitur, innotuiſti ei. Hebræa tamē habent, vt nos, reputas eum, hoc eſt, æſtimas eum, & tāti facis, vt legit & exponit D. Auguſtinus. Sed eadem Hebræa in priori membro etiam habent pro, innotuiſti ei, cognoſcis eum, hoc eſt, rationem eius habes & curam.

c QVORVM FILII, &c.] Septuaginta iſtæc omnia ſic vertentes, vt ad impios hæc terrena fœlicitas pertineat, quod magis conuenit nouo Teſtamento. At in Hebræo hæc quæ de terrena fœlicitate dicuntur, tribuuntur populo Dei. Vnde & Hieronymus vertit: Vt ſint filij noſtri ſicut nouellæ plantationes. Filiæ noſtræ, Promptuaria noſtra, &c. Quod bene conuenit veteri Teſtamento, in quo piis hæc bona promittuntur.

Laudatio ipſi Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI CXLIIII.

Canit ſe omnesq; generationes, imò & omnia Dei opera, ſed præcipuè ſanctos ſemper Deum celebraturos, idq; ob varia quibus inſigniter Deus excellit, nempe ob magnitudinem eius, immenſam potentiam, infinitam bonitatem in omnes creaturas, ſed maxime in afflictos, ſplendorem & æternitatem regni ipſius, iuſtitiam, & ſanctitatem in omnibus verbis effuſam, factisq; prouidam & liberalem omnium viuentium educationem, facilitatem ad exaudiendum & ſaluandum iuſtos, & æquitatem in perdendo impios. Eſt autem hic Pſalmus ſeptimus & vltimus inter Pſalmos alphabetarios, elegans ſanè, & multiplicem diuinæ laudis in genere materiam indicans.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Exaltabo te Deus meus rex.

** & benedicam nomini tuo in ſeculum & in ſeculum ſeculi.*

XALTABO te mi Deus, omnium rex & gubernator, *Pſal. 144*
non quidem ſic vt ſublimiorem te quam ſis, conſtituam, cùm ſis altiſſimus: ſed vt altitudinem tuam & excellentiā laudibus meis celebrem, ignorantibusque eam hominibus inſinuem & commendem:* hoc eſt, laudabo nomen tuum, idque tota vita mea, imò & per cuncta ſecula, nam & per edita à me laudis tuæ carmina in omnibus poſt me venturis generationibus te prædicabo, & pòſt indeſinentes præſentis ſeculi laudes, in futuro æternitatis ſeculo perpetuis te laudibus ſemper efferam.

2 Per ſingulos dies benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.*

2 Per ſingulos dies laudabo te, * & celebrabo nomen tuum per ſecula a
cuncta, neque in præſenti, neque in futuro ſeculo vnquam ceſſans à laudibus tuis.

3 Magnus Dominus & laudabilis nimis & magnitudinis eius non eſt finis.

3 Et id quidem meritò. Siquidem ipſe Dominus ſuper omnes magnus eſt, ſiue naturæ præcellentiam, ſiue potentiam ſpectes, atque ob id dignus eſt qui valde laudetur:* Neque ſimpliciter magnus eſt, ſed magnitudo eius omninò infinita eſt, vt ob id merito nullus etiam laudum ipſius finis modusque eſſe debeat.

4 Itaque

*4 Generatio & generatio laudabit opera tua: * & potentiam tuam pronuntiabunt.*

4 Itaque omnes sibi mutuò succedentes hominum generationes laudabunt opera tua, & omnipotentiam tuam in operibus tuis relucentem annuntiabunt.

*5 Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, * & mirabilia tua narrabunt.*

5 Excellentem gloriam & claritatem sanctitatis tuæ, qua in teipso sanctissimus es, ab omni vitio alienissimus, loquentur: & opera à te clarissimè cum omnium admiratione gesta, siue in mundi creatione & gubernatione, siue pro tuorum liberatione, studiosè enarrabunt aliis.

*6 Et virtutem terribilium tuorum dicent: * & magnitudinem tuam narrabunt.*

6 Et fortitudinem terribilium operum tuorum effabuntur, * & magnitudinem potentiæ tuæ commemorabunt.

*7 Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt, * & iustitia tua exultabunt.*

7 Neque potentiam tuam tantùm prædicabunt, sed etiam copiosam tuam benignitatem, qua suauissimus es, è mente sua memori, & per intentam recogitationem iucundissimorum tuorum beneficiorum redundanti, effundent, plenisque buccis personabunt: * ob iustitiam tuam, qua & promissa seruas, & iustè omnia administras, iustos beneficiis, impios pœnis afficiens, cum exultatione carmina decantabunt.

8 Miserator & misericors Dominus: patiens & multum misericors.

8 Et iure quidem Dei deprædicabunt benignitatem. Est enim Dominus miserator & clemens, tardus ad iram, ad clementiā autē pronus mirificè.

*9 Suauis Dominus vniuersis, * & miserationes eius super omnia opera eius.*

9 Benignus est Dominus, idq; non erga quosdam tantùm, sed sine per- b
sonarum discretione & acceptione erga omnes: * & multiplices miserationes eius effunduntur super omnia opera eius, & in illis clarissimè relucent. Vt enim omnia fecit, ita nihil eorum odit quæ fecit: sed in omnibus suam declarat & effundit misericordiā, iustis simul & peccatoribus, hominibus & brutis, imò & in ipsis inanimatis, vt quibus sola sua benignitate esse dat & conseruat, quæque hominum vtilitati seruire facit.

*10 Confiteantur tibi Domine opera tua, * sancti tui benedicāt tibi.*

10 Proinde quoniam in omnibus operibus tuis bonitas tua effusa est Domine, omnia etiam, ita vt dignum est, te suo modo prædicabunt & laudabunt, demonstrando scilicet & exhibendo tuam in seipsis potentiam, sapientiam, bonitatem ac prouidētiam, & per hoc aliis occasionem laudādi te præbendo. * Verùm peculiariter sancti tui magnificè loquentur de te: hi enim vt benignitatis tuæ præ aliis magis participes sunt: ita quæ tibi excellenter competunt attentiùs aduertunt & cognoscunt, ac proinde in his prædicandis assidui sunt.

*11 Gloriam regni tui dicent, * & potentiam tuam loquentur.*

11 Hi itaque magnificentiam regni tui loquentur, * & omnipotentiam tuam narrabunt.

*12 Vt notam faciant filiis hominum potentiam tuam, * & gloriam magnificentiæ regni tui.*

12 Vt hac ratione notam faciant hominibus potentiam tuam, * & illustrissimam excellentiam regni tui. Est enim id verè sanctorum præcipuum studium, vt agnitam Dei potentiam & excellentiam non solùm apud se commendent, sed & ignaris eam insinuent, quo ad illius reuerentiam & cultum eos adducant.

*13 Regnum tuum regnum omnium seculorum. * & dominatio tua in omni generatione & generationem.*

13 Et bene quidem illi excellentiā regni tui prædicabunt, nam regnum tuum nequaquam tale est, quale regnum principum huius mundi, quorum regnum neque ad omnes populos, neque ad omnia tempora se extendit. Tuum regnum ad omnia se extendit secula, tam præterita quam futura, principio simul carens & fine: * & potestas tua regia in omnes sibi mutuo succedentes obtinet generationes, ita vt nullus omnino sit populus, nullum tempus, in quo non regnes.

*14 Fidelis Dominus in omnibus verbis suis. * & sanctus in omnibus operibus suis.*

14 Ad hanc autem regni & potestatis præcellentiam, accedunt & alia c
ob quæ laudandus est Dominus. Etenim in omnibus verbis suis verax fideliter adimplens quæcunque promittit, * & sanctus in omnibus factis suis, nihil vnquam designans, quòd meritò reprehendi & culpari possit.

*15 Alleuat Dominus omnes qui corruunt, * & erigit omnes elisos.*

15 Prætereà cùm regia dignitate & potestate præclare excellat, non tamen, vt fere potentes huius seculi, humilium & afflictorum curam despicit, quin potiùs his singularius prospicit, & adest, nam sine personarum discretione omnes suos iam cadere incipientes subleuat, sustentatque ne cadant: * & iam collapsos, humique iacentes mox erigit, nè pereant: & id quidem siue corpus spectes, siue animam. Suos enim Dominus, dum se- d
cundum corpus periclitantur, & casui, hoc est, morti proximi sunt, à casu frequenter præseruat, & iam iniuriis, morbisque depressos & fractos statim liberat. Maximè autem secundum spiritum ipsorum non sinit, vt ad peccandum inclinati in peccatum ruant: aut in peccatum prolapsi, in eo diu perseuerent. Neque est omnino aliquis, qui sine Dei beneficio vel ne cadat sustentetur, vel iam prolapsus erigatur.

*16 Oculi omnium in te sperant Domine. * & tu das escam illorum in tempore opportuno.*

16 Imo & omnibus omninò animantibus sua prouidentia & cura prospicit. Omnium enim animalium oculi Domine in te intenti sunt, expectantes a tua pasci benignitate: * neque tu pro tua bonitate illorum expectationem vanam esse sustines. Suppeditas enim eis tempore opportuno cibum vnicuique conuenientem.

17 Aperis tu manum tuam.

17 Neque pascis tantùm, sed copiosè etiā & liberaliter. Quemadmodū

enim

** & imples omne animal benedictione.*

enim liberalis aliquis homo ad largiendum extendit & aperit manum suam, ita & tu quoque velut aperta & exporrecta manu profundis tuam liberalitatem : * & satias abundè omne animal tuis gratuitis beneficiis.

*18 Iustus Dominus in omnibus vijs suis : * & sanctus in omnibus operibus suis.*

18 His accedit quòd in cũctis institutis suis Dominus sit iustus:* & sanctus in omnibus operibus suis, nihil in omnibus quæ agit iniquam aut impium committens, etiamsi non semper ratio prouidentiæ & dispensationis omnibus innotescat, imò impiis aliquando videatur quædam iniquè gerere.

19 Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum.

** omnibus inuocantibus eum † in veritate.*

19 Præter communem omnibus creaturis potentiam, bonitatem, & iustitiam Dei, operæpretium est aduertere illius erga inuocantes & timentes ipsum, benignitatem. Omnibus enim sine discretione implorantibus auxiliũ & gratiam eius, inuocantibusq; ipsum vt adsit, mox adest paratus succurrere eis:* omnibus, inquã, qui non labiis tantùm, neq; fictè aut frigidè inuocant illum, sed ex animo & vere:† quiq; nõ in errore aliquo de e
Deo, sed syncera religione & rectitudine fidei illius implorant auxilium.

20 Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet,

** & saluos faciet eos.*

21 Custodit Dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet.*

22 Laudationem Domini loquetur os meum : & benedicet omnis caro nomini sancto eius, in seculum & in seculum seculi.

20 Itaque quicquid optauerint hi qui reuerenter colunt illum, faciet, & deprecationem eorum exaudiet. Nihil enim tales optare possunt quod iniquum sit, & ab diuina discrepans voluntate, cui se suaque omnia semper lubenter submittunt : * Sicut autem eorum vnicum & præcipuum votum est, consequi salutem à Deo, ita & ipse quoque salutem cùm temporalem, quantum expedit, tum æternam maximè eis adferet.
21 Quin & in ipsis malis & periculis Dominus omnes diligentes ipsum singulari cura custodit ab omni malo:* ipsos autem peccatores omnes disperdet.
22 Proinde ob hæc omnia semper laudes Domini personabit os meum, * dignumque est vt mecum omnis homo laudet per cuncta secula sanctum & colendissimum nomen illius.

ANNOTATIONES.

a AVDABO IN SECVLVM.] Pro, in seculum seculi, Hebræa habent לעולם ועד leolam vaed, per quas dictiones non semper significatur æternitas, sed quandoque tempus vitæ præsentis, aut longum aliquod tempus. Proinde hoc loco, in seculum & in seculum seculi, tripliciter exponitur, vt indicat satis Paraphrasis. Quidam enim intelligunt Dauidem per hæc verba promittere se toto vita sua in hoc mundo Deum laudaturum. Alij, quòd per carmina posteris relicta Deum vsque in finem seculi sit laudaturus : & alij rursus, quòd tam in futura vita, quàm in præsenti seculo Deum laudabit semper.

b SVAVIS DOMINVS.] Suauis, hoc loco debet accipi pro benigno, sicut pòst suauitas pro benignitate. Dictio enim, χρηστός, vtrumque significat, & magis conuenit bonus vel benignus, quam suauis. Nam propriè non est omnibus Dominus suauis.

c FIDELIS DOMINVS.] Versus iste in Hebræo non est. Deest enim apud Hebræos versus literæ Nun, qui tamen videtur fuisse in libris quibus Septuaginta vsi sunt : nisi Septuaginta hunc versum addiderint pro perfectione alphabeti, nam fidelis, si Hebraicè dicatur, incipiet à litera Nun.

d ALLEVAT DOMINVS, &c.] Quod dicitur Dominus omnes alleuare, variè capini potest, quemadmodum & illud Ioannis: Illuminat omnem hominẽ, &c. & similes scripturæ. Secundum Augustinum enim intelligendũ est Dominum alleuare omnes suos, & inuocãtes illum. Potest etiam intelligi Dominum omnes simpliciter alleuare, quantum quidem in se est. Nam quod quidam non eriguntur, ipsorum vitio euenit, qui porrigenti manum Domino resistunt. Postremum accipi potest in eo sensu, quòd omnes corruentes qui alleuantur, non nisi diuino beneficio alleuantur. *Ioan.1.*

e INVOCANTIBVS EVM, &c.] Illud, in veritate, indicat Paraphrasis dupliciter exponi posse. Primum vt sit idem quod ex animo, & excludat inuocantes solis labiis. Secundò vt sit idem quod, syncera religione, sectaque fide. Proinde non inuocant in veritate, primò qui corde non inuocant. Secundò qui de Deo non rectè sentiunt, vt Iudæi, hæretici, pagani. Tertiò, qui polluta conscientia, & cum proposito perseuerandi in peccatis Deum inuocant : non est enim horum cor rectum cum Deo. Quartò, qui sine fiducia, animoque dubij & hæsitanti Deum inuocant. Nam neque hi de Dei potentia & benignitate rectè sentiunt. Postremum, qui magis optant temporalia quàm spiritualia, de quibus Iacobus : Petitis, & non accipitis, eò quod malè petatis, vt in concupiscentiis vestris insumatis : &, horum enim cor non est rectum cum Deo, ac proinde in veritate non inuocant. *Iac.4.*

Alleluya Aggai & Zachariæ.

ARGVMENTVM PSALMI CXLV.

Propheta præsenti Psalmo vbi primum seipsum & ad laudem Dei inuitauit, & semper Deum laudaturum promisit, tum à fidendo hominibus dehortans, ad fiduciam in Deum collocandam omnes vocat, quòd solus ipse iuuare & possit & velit, solus potentissimus, ditissimus, fidelissimus & benignissimus, potissimùm erga afflictos & inopes. Vt enim ad fidendum Deo alios secum permoueat, Dei potentiam, fidelitatem, iustitiam, benignitatem, ac perpetuitatem commodè depingit. Hac enim in aliquo animaduersa fiduciam in illum excitant. Non autem in solo Deo sperandum docet propter illius omnipotentiam, aliaq. Deo conuenientia: simul etiam indicat ipsum ob hac ab omnibus secum vnicè laudandum. Quòd autem in titulo huius Psalmi & aliquot sequentium quidam libri habent nomina prophetarum, Aggei & Zachariæ, adiectitium est, cùm Hebræa non habeant, sed nec Græca pleraque teste Euthymio, sicut neque lectio Augustini. Adiecta autem videntur ob quædam quæ in his Psalmis temporibus illorum prophetarum conuenire videntur. vt quod dicitur in fine huius Psalmi: Regnauit Deus tuus Sion, & in sequentibus: Ædificans Hierusalem Dominus, & confortauit seras, &c.

PARA-

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Lauda anima mea Dominum, laudabo Dominum in vita mea. * psallam Deo meo quandiu fuero.*

NON solùm tu, ô lingua mea, sed potissimùm tu, ô anima mea lauda Dominum: volo enim laudare Dominum per omnem vitam meam,* neque quoad vixero desinam Psalmos canere in laudem Dei mei, à quo totus pendeo, cuique totus deditus sum. Psal.145.

2 Nolite confidere in principibus. nec in filijs hominum, in quibus non est salus.*

2 Vos autem mortales nequaquam fiduciã vestram collocetis in principibus, * aut cuiuslibet filiis hominum, siquidem hi non habent potestatem saluandi aut beandi vos, imò neq; seipsos. Quantumuis enim sint principes potentes & liberales, tamen quoniam filij sunt hominum, atque ob id mortales & miseri, vanè quis ab eis expectet salutem & fœlicitatem, quam nec sibi præstare queunt. a

*3 Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam, *in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.*

3 Mox enim futurum est, vt spiritus ille vitalis ipsorum, ipsis etiam inuitis, & mortem remorari cupientibus, exeat è corpore, ipsiq; secundùm corpus resoluantur in terram vnde prodierant:* & tunc quidem peribũt vno die, imò, momento, quæcunque cogitarant, & facere instituerant: quare vt sint quàm maximè & potentes, & ad benefaciendum propensi, tamen ob incertæ mortis ineuitabilem necessitatem, qua omnis eorũ potentia & benignitas subitò cum eis extinguitur, vanum fuerit eis fidere.

4 Beatus, cuius Deus Iacob adiutor eius, spes eius in Domino Deo ipsius: qui fecit cœlum & terram mare, & omnia quæ in eis sunt.*

4 Fœlix autem ille est, qui in adiutorem suũ delegit sibi eum qui solus verè Deus est, nempe Deum Iacob, cuiusque spes omnis reposita est in Domino Deo suo.* Nam primùm quidẽ huic Domino summa est potentia inmensæq; opum copiæ, cùm fecerit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, omnia hæc in sua habens potestate & subiectione.

5 Qui custodit veritatem in seculum: facit iudicium iniuriam patientibus, dat escam esurientibus.*

5 Deinde & fidelissimus est, seruans in perpetuum veritatem in præstandis promissis, neque more hominum vnquam pacta rescindens. Postremùm idem & benignissimus est, idque maximè erga calamitosos, & simul iustissimus. * Iustè enim iudicat pro his qui iniustè opprimuntur, liberando eos ab oppressione, & vlciscendo oppressores:* cibum suppeditat esurientibus.

*6 Dominus soluit compeditos. * Dominus illuminat cæcos.*

6 Dominus liberat è vinculis captiuos,* Dominus visum tribuit cæcis. b

7 Dominus erigit elisos.

** Dominus diligit iustos.*

7 Dominus iam prostratos & deiectos, maximisque calamitatibus fractos rursum subleuat:* Dominus vt est iustus, ita quoque diligit iustos, eisque quæ dixi beneficia, cùm opus est, impartitur.

8 Dominus custodit aduenas: pupillum & viduam suscipiet. & vias peccatorum disperdet.*

8 Dominus singularem gerit curam eorum qui ab hominibus ferè negliguntur, peregrinorum scilicet: orphanum & viduam, qui iniuriæ magis patere solent, ipse defendet, & studia peccatorum simul cum ipsis peccatoribus disperdet.

9 Regnabit Dominus in secula Deus tuus Sion, in generatione & generationem.

9 Accedit ad hæc, quòd immortalis sit Dominus iste, & regnum eius sempiternum. Non enim, vt huius mundi principes, aliquando cum suo regno esse desinet, sed regnabit, ô Sion Deus tuus in perpetuum, in generatione & generationem, absque vllo fine. Proinde ob hæc meritò ipse omnibus vobis esse debet, in quem omnem vestram spem reponatis: quemque mecum semper communibus celebretis laudibus.

ANNOTATIONES.

a

NOLITE CONFIDERE, Aduertendum quàm efficaciter Propheta dehortetur a fidendo hominibus. Cùm enim dixisset, principes (qui hoc loco Hebraica dictione dicuntur a liberalitate Nedibim, hoc est munifici) mox adiecit, in filiis hominum, monẽs illos, quantumuis sint potentes & liberales, tamen quia hominum filios mortales esse & infirmos, atque ob id etiam adiecit, in quibus non est salus. Quod cum variis modis probare potuisset, nempe per ostensionem infirmitatis humanæ, auaritiæ, & fallacitatis in seruandis promissis, tamen hæc omnia prætereuns adfert id quod certissimum est, nempe ineuitabilẽ moriẽdi necessitatẽ ob quam nulli quantumuis potenti, liberali & fideli confidendum fuerit. Cùm autem dicitur: Exibit spiritus eius: mutatio numeri est, eius, pro eorũ: In Hebræo autem ponitur quidem etiam singularis numerus, verum præcessit quoq, in singulari numero, in filio hominis, in quo non est salus. Suppositum autẽ verbi, teuertetur, nõ est, spiritus, vt manifestè Hebræa docent. Nã apud Hebræos nomen, spiritus, est fœminini generis: verbũ autem, reuertetur, masculini. Proinde ipsius verbi suppositum est pronomen, ipse, inclusum in relatiuo, eius.

DAT ESCAM ESVRIENTIBVS.] Hæc omnia & ad literam intelligenda sunt de beneficiis corporalibus, & secundùm mysticum sensum de spiritualibus. Porro quod dicitur Dominus illuminare cæcos, soluere compeditos, &c non sic accipiẽdum, quasi semper in omnibus faciat, sed potissimùm in iustis, quàtum hoc illis expedit, atque ob id adiectum videtur. Dominus diligit iustos. Aut potiùs intelligendum hæc beneficia nulli ab alio quàm a Deo obtingere, vt sit sensus: Dominum solum esse qui esurientes pascit, cæcos illuminat, & reliqua. b

---

Alleluya.

ARGVMENTVM PSALMI CXLVI.

Et hoc quoque Psalmo inuitat Propheta ad laudes Dei, vtq; id impetret, Dei primùm beneficia Israëli præstita in ædificatione Hierusalem, & dispersorũ collectione, tum eiusdem intelligentiã, potentiã ac bonitatẽ in omnia, & peculiariter

peculiariter erga timentes se multu depradicat. Quoniam autem hic meminit adificationis Ierusalem, & congregationis dispersorum Israelis, quidam compositum hunc Psalmum antumant aut post solutam Babylonicam captiuitatem, aut Dauidem hic vaticinatum de reditu ab illa captiuitate. Verùm verisimilius est & a Dauide ipsum esse compositum, & de his ad literam ipsum loqui qua suo tempore gerebantur. Tempore enim Dauidis, qui primus Ierusalē & cœpit & primus ciuitate regia readificauit, multi ex Israelitico populo dispersi in finitimis gentibus: vt scribitur in libro Iudicum, cœperunt congregari, & redire in terram suam, subactis a Dauide gentibus illis quibus venditi fuerant. Secundum mysticum verò sensum principaliter intelligendus est, de adificatione cœlestis, nouaq; Ierusalem, & veri Israelis, hoc est, electorum per varios errores dispersorum congregatione in vnitatem fidei. Qua quidem adificatio & congregatio per Apostolorum predicationem cœpta, nō prius definet, quàm impleto pradestinatorum numero, & vniuersis viuis lapidibus in Christum coaptatis, adificium superne Ierusalem steterit consummatum.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Laudate Dominum quoniam bonus est Psalmus,
** Deo nostro sit iucūda decoraque laudatio,*

AVDATE Dominum: quia bonum est psallere Deo nostro, hoc est, salutare pariter & amœnum: * proinde vt vobis laudatio Dei nostri iucunda & decora, ita vt relictis sordidis & inamœnis huius mundi & carnis cantilenis, iucundum & pulchrum ducatis carminibus laudare Deum. Psal.148. a

*2 Ædificans Hierusalē Dominus: * dispersiones Israelis congregabit.*

2 Ipse enim Dominus ædificat, & restaurat, & confirmat ciuitatem nostram Ierusalem, * atque ad eam dispersos populi Israelitici congregabit.

*3 Qui sanat contritos corde, * & alligat contritiones eorum.*

3 Ipse sanat eos qui fracto sunt animo: * & instar medici vulnera alligat plagas eorum, dum sua ope & consolatione omnem eorum molestiam & afflictionem leuat.

4 Qui numerat multitudinem stellarum,
** † & omnibus eis nomina vocat.*

4 Ipsius scientia tanta est, vt innumerabilem alioqui multitudinē stellarum numeratam habeat, hoc est, exactè pernoscat: * & ita pernoscat, vt singulis illarum nomina propria indere possit, hoc est, vt singularum etiā naturas & proprietates perspectas habeat. † Eisque præterea ita dominatur, vt singulis quasi proprio nomine appellatis imperet, sibique obedientes faciat. Simili modo & electos suos omnes, instar stellarum fulgentes, etsi innumerabiles & vndique dispersos, tamen innumerato habet, & nominatim cognoscit.

5 Magnus Dominus noster, & magna virtus eius.
** & sapietia eius nō est numerus.*

5 Magnus certè est Dominus noster, vt cuius natura sit immensa, infinita, & incomprehensibilis omni creaturæ, sed & potentia eius maxima est: * & sapientiam eius nemo est qui mensurare & comprehendere valeat, ita vt ordinem, rationemque sapientiæ eius cognoscere, aut quæcunque sapientiæ & cognitioni eius subiecta sunt, numerare possit. b

*6 Suscipiens mansuetos Dominus: * humilians autē peccatores vsque ad terram.*

6 Idem quoque & summe bonus est & iustus. Nā mansuetos æquo animo afflictionem suam ferentes Dominus sustinet & curat: * peccatores verò seipsos superbè efferentes ipse prosternit vsque in terrā, maximaque confusione humiliatos penitùs perdit.

*7 Præcinite Domino in confessione, * psallite Deo nostro in cythara.*

7 Tali itaque, tātoque Domino canite cum laude & prædicatione excellentiæ eius, * neque voce tantùm illum laudate, sed & manibus, psallentes illi cythara.

*8 Qui operit cœlum nubibus: * & parat terræ pluuiā.*

8 Ipse enim est qui tegit cœlum nubibus, * & per eas parat ipsi terræ pluuiam.

*9 Qui producit in montibus fœnum. * & herbam seruituti hominum.*

9 Per irrigationem autem pluuiæ producit pro bestiis gramen in mōtibus, qui alioqui aquæ penuria sterilescerent, * & herbam producit pro iis animalibus quæ hominum seruiunt vtilitati.

*10 Qui dat iumentis escam ipsorum: * & pullis coruorū inuocantibus eum.*

10 Qui dat vnicuique bestiæ pabulum ipsi conueniens, * & singulari miraculo pascit pullos coruorum, cum a parentibus, antequàm plumescant, derelicti sua crocitatione Deum velut inuocāt ab eo pasci optantes.

*11 Non in fortitudine equi voluntatem habebit. * neque in tibiis viri beneplacitum erit ei.*

11 Quòd si autem tam prouidam bonitatem exhibet omnibus bestiis, adeoq; ipsis etiam pacillimorum coruorū pullis clamantibus ad ipsum: quātò magis sua bonitate aderit hominibus, qui ex fide vociferantur ad illū, quantumuis alioqui humiles sint & abiecti: non enim Dominus, quemadmodum principes huius mundi, delectatur fortitudine equi, * nec complacet ei in fortibus tibiis viri, ita vt quibus hęc sunt, iis ob illa magis adsit, & opem præsentius ferat.

*12 Beneplacitum est Domino super timentes eum: * & in eis qui sperant super misericordia eius.*

12 Sed complacet ei in iis qui & reuerenter colunt eum, * & simul omnem suam spem ponunt in clementia ipsius, sic diuinam illius maiestatē reuerentes, vt de eiusdem misericordia optime sperent. Hos enim sic singulari ratione diligit, vt sua illis semper adsit virtute, qua potentiam quamlibet facillime vincant. c

ANNOTATIONES.

a QVONIAM, &c.] Communiter sic intelligitur ut datiuus, Deo nostro, regatur a, iucunda, & sit sensus: bonum est & salutare nobis psallere, verùm agite ut laudatio vestra sit iucunda Deo, cui non est laus iucunda quæ ore tantùm personatur, aut a peccatore procedit. Verùm hic sensus ob id conueniens non videtur, quod sicut ferè semper, ita etiã in hoc versu secunda pars videtur ex originali idē significare, quod prima. Et quamuis Græci datiuum, Deo nostro, sequentibus iungant, in Hebræo tamen iungitur præcedentibus, ut sit sensus: bonus est psalmus Deo nostro decantatus: Id autem quod sequitur sic rectius intelligetur, sit vobis iucunda laudatio Dei, hoc est, pulchrum & iucũdũ ducite illum laudare, nisi quis sic malit intelligere, ut & in prima parte bonitas, & in secunda parte iucunditas ad Deum utrobique referatur, & sit sensus: Quoniam bonus, hoc est, gratus est Deo nostro psalmus, quare facite ut laudatio vestra sit illi iucunda. Secundùm primum autem sensum si datiuus, Deo nostro, sequentibus, non iungetur cum adiectiuo, iucunda, sed cum nomine, laudatio, subaudiendo, decantata.

b SAPIENTIÆ, &c.] Indicat Paraphrasis duplicem intelligentiam. Primùm, ut numerus accipiatur pro mẽsura. Non enim potest quis mensurare Dei sapientiam quia comprehendere nequit modum, rationem & quãtitatem ipsius. Secundò, ut propriè accipiatur, & intelligatur nullum esse numerum sapientiæ eius, quia nemo numerare valet quæ sapientiæ eius subsunt.

c ET PVLLIS, &c.] Prima parte versus ostendit Deum pascere bestias terræ. Secunda verò aues cœli. Quod autem pullorum corui singulariter meminit, plerique hanc assignant rationem: quòd pulli coruorum à parentibus suis derelinquantur, eò quòd degeneres iudicentur ob id quòd albi sint, ac tum diuinitùs pasci eosdẽ, siue rore cœli, siue vermibus in nido enatis, siue animalculis quibusdam circũ nidum volitantibus. Verùm hanc coruorum naturã historiæ naturalis scriptores nõ scribunt, sed nec apparet eã talem esse ea verbis Iob 39. vbi etiam de coruorum pastura meminit, dicens: Quis præparat coruo escam suã, quando pulli eius clamãt ad Deum vagantes, eò quòd non habeãt cibos? Quibus verbis significari videtur, Deũ coruo parare escam pro pullis suis, hósque extra quæ rere sibi cibũ. Proinde rectiùs dicetur ob id coruorum hic fieri mentionem, ad notãdum & commendandum magis Dei erga homines prouidentiam & benignitatem. Si enim Deus etiã rapacissimos & odiosos coruos benignè pascit, quantò magis homines ab ipso potissimùm pendentes? Deinde etiam ob id coruorũ meminit, quod voracissimi sint, multo egentes cibo: ob quod & fugant longius longiùs pullos suos iã robustos, quemadmodum scribit Plinius lib. 10. naturalis historiæ c. 15. & Aristoteles lib. 6. de historia animalium. Corui, (inquit,) locis arctioribus, & vbi non satis cibi pluribus sit, duo tantum incolunt, & suos pullos cùm iã potestas volandi est, primùm nido eiiciunt, deinde regione tota eiiciunt. E quibus verbis satis patet ratio, quare pullorũ corui hoc loco & apud Iob scriptura peculiariter meminit. Atque ob has easdẽ rationes coruorum singulariter mẽtionẽ facit Dominus, Lucæ 12. volens ex prouidentia Dei erga eos, eiusdẽ prouidẽtiã erga homines arguere. Cõsiderate, inquit, coruos, &c. Pulchrè autem pullos coruorum Deũ dicit inuocare, nam cæteræ aues suo cantu magis videntur Deum laudare & lætitiã testari: corui verò sua crocitatione nõ nisi famem testari videntur & penuriam. Simul & Dei eximiã notat clementiã, qui illorum crocitationem veluti precem ad se fusam suscipit, ac proinde etiam solum gemitum hominum illi esse pro oratione.

Alleluya Aggæi & Zachariæ.

ARGVMENTVM PSALMI CXLVII.

Eiusdem est cum superiori Psalmo argumenti, sicut etiam apud Hebræos cum illo in vnum connectitur Psalmum. Nam & hic ad laudes Dei inuitat, nominatim autem ipsam Ierusalem, idq; tum ob beneficia Ierusalem à Deo peculiariter præstita, munitionem, scilicet, pacem, omniumq; rerum fœlicem abũdantiam: tum ob eiusdem omnipotentiam: qua summa celeritate quidquid eum in aere, cum valuerit, efficere ostendit: & postremum ob legis salu Israelitis ex omnibus gentibus à Deo data beneficium. Iuxta anagogem autem Ierusalem & Sion, ecclesia est fidelium, quam ita veluti portis bene obseruatis Dominus confortauit, vt portæ inferi nunquam sint præualitura contra eam: quam & in terris pace partim temporali, sed maxime spirituali donat, & pinguissimo frumenti adipe, nempe Sacramento corporis & sanguinis sui, satiat: in cœlis autem securissima pace, & diuinitatis suæ aspectu, veluti adipe frumenti delicatissimo, frui concedit. Eloquium verò Domini in terram immissum, prædicatio est Euangelica, breui tempore ad omnes perueniens gentes, qua electi in modum niuis sunt dealbati, nebulosi dæmones dispersi, & congelata hominum corda spiritu afflante diuino liquefacta.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Lauda Ierusalem Dominum:
** Lauda Deum tuum Sion.*

2 Quoniam confortauit seras portarum tuarum.
** benedixit filijs tuis in te.*

*3 Qui posuit fines tuos pacem, * & adipe frumenti satiat te:*

4 Qui emittit eloquium suum terræ,

VOs quotquot estis ciues fœlicis Ierusalem, laudare Dominum * quicunque incolitis & aditis montem Sion à Do- *Psal. 147.*
mino in suam habitationem delectum, laudate Deum ve- 2
strum, qui in hoc peculiariter monte colitur.
2 Ipse enim fortissimas fecit seras portarum huius ciuitatis vestræ, egregiè eam sua præsentia & custodia muniens ne quisquam hostis seris confractis portas vestras ingredi valeat: * deinde & vobis ciuibus ipsius, qui intra eam estis, copiosè benedixit, multiplicando vos, & beneficiis suis cumulando.
3 Qui prætereà non solùm vestram ciuitatem in seipsa pacificam esse b
fecit, sed & terminos eius in pace constituit, vt nullus eos amplius infestet: * ac postremùm tanta vos donat omnium rerum abundantia, vt non tantùm quod satis est largiatur, sed selectissima farinæ medulla abundè satiet, proinde absoluta vestram ciuitatẽ frui facit fœlicitate. Quid enim desit ciuitati optimè munitæ, ciuibus abundanti, pacem assequutæ omniúmque rerum optimarum copia fruenti?
4 Neque tamen ob præstitam vobis peculiariter fœlicitatem laudãdus c
tantùm est vobis, sed & ob potentiã verborũ eius maximam, qua in crea-

tutis

** velociter currit ſermo eius.*

turis omnibus facit quæ vult, declarãs ſe non modò populi Iſraëlitici gu-
bernatorem, ſed totius etiam creaturæ Dominum. Ipſe enim cùm vult
emittit in terram verbum ſuum: * id cùm facit, velociter currit verbum
ipſius ad perficiendum omne ad quod illud miſerit, hoc eſt, tantæ eſt for-
titudinis, vt ſolo ipſius iuſſu, tanquam legato potentiſſimo & obedientiſ-
ſimo ab ipſo in terras amandato, mox perficiatur quodcunque voluerit.

*5 Qui dat niuem ſicut lanã * nebulam ſicut cinerẽ ſpargit.*

*6 Mittit cryſtallum ſuum ſicut buccellas. * † ante faciẽ frigoris eius quis ſuſtinebit.*

*7 Emittet verbum ſuum, & liquefaciet ea: * flabit ſpiritus eius, & fluent aquæ.*

5 Proinde ſolo ſuo imperio dat niuem in leuitate & candore ſimulem d
lanæ, * & nebulam ſicut cinerem ſpargit per aëra.
6 Mittit quoque è cœlis fruſtatim inſtar paruarum buccellarum gran-
dinem, glaciei in frigiditate & congelatione ſimilem, * † & ob frigidita-
tem ſuam intolerabilem, frigus aliquoties tam ingens terræ immittit, vt
nemo coram præſentia illius ſubſiſtere valeat, illudque tolerare.
7 Rurſum autem cùm vult, ſolo ſuo iuſſu in terras emiſſo, liquefacit
per ardorem ſolis ea quæ modò dicta ſunt, niuem, ſcilicet, & grandinem
* facitque exurgere ventum quencunque voluerit: quo flante mox inci-
piunt profluere aquæ, tũ ex reſoluta niue & grãdine, tũ ex ipſis nubibus.

*8 Qui annuntiat verbũ ſuũ Iacob: * iuſtitias & iudicia ſua Iſraël.*

8 Vt autem verbo ſuo, hoc eſt, iuſſu & voluntate, ſuam in omnes crea-
turas declarat potentiam, ita rurſus verbo ſuo ſuam erga populum Iſraë-
liticum oſtendit ſingularem benignitatem, Ipſe enim per legem à ſe da-
tam, perque prophetas, doctoresque ſuos dignatur poſteritati Iacob an-
nuntiare mandata ſua, * iuſtiſſima ſua & æquiſſima viuendi præſcripta
tradere populo Iſraëlitico, vt meritò & hoc quoque nomine à nobis exi-
miè ſit laudandus Dominus.

*9 Non fecit taliter omni nationi, * & iudicia ſua non manifeſtauit eis.*

9 Non enim adhunc modum fecit vlli alij nationi, * nec à ſe præſcri-
ptas æquitatis formas manifeſtauit eis.

ANNOTATIONES.

a QVONIAM, &c.] Hebraica dictio ſignificat vectes, ſimiliter & Græca μοχλοὺς Itaque Auguſtinus legit, vectes. Porrò verbũ benedicere, hîc accipitur, vt alijs locis ferè quibus Deo tribuitur, pro benefacere: aut potiùs hoc loco accipitur, vt deſignet multiplicationem ciuium. Ita enim frequenter accipitur, dum loquitur ſcriptura de benedictione prolium, vt cum dicitur Deus benedixiſſe Adæ & Noë, dicens. Creſcite & multiplicamini. Quòd ſi hoc modo accipiatur, iam his duobus verſibus quatuor notantur, quæ dum adſunt alicui ciuitati, perfecta fœlicitate fruitur.

b QVI POSVIT, &c.] Similis eſt oratio in alio Pſalmo: poſuiſti firmamentum eius formidinem. Debet autem exponi hoc modo: Qui poſuit fines tuos in pace: vel ſubſtantiuum, pacem accipi debet pro adiectiuo, poſuit fines tuos pacificos.

c EMITTIT, &c.] Loquitur Propheta de eloquio & verbo Dei tanquam legato potentiſſimo, ſimul & obedientiſſimo, quemadmodũ & Iſaias c. 55. Quomodo, inquit, deſcendit imber & nix de cœlo, & illuc vltra non reuertitur, ſed infundit terram, &c ſic erit verbũ meum quod egreditur de ore meo, non reuertetur ad me vacuũ, ſed faciet quæcunque volui, & proſperabitur in his quæ miſi illud. Proinde in ſenſu literali Dominũ mittere eloquium ſuum in terrã, non eſt aliud quàm Dominum aliquid velle in terra fieri: nam eloquium eius, imperium & voluntas ipſius eſt, currere autem ſermonem eius, eſt citò perfici voluntatem ipſius.

d NEBVLAM, &c.] Dictio Hebraica ſignificat pruinã, non nebulam, & magis quadrat pruinam ſparſam cineri cõparari: deinde & poſteà dicitur Dominus liquefacere ſuo verbo ea, nempe quæ dicta erant, niuem, pruinam, & cryſtallum. Porrò dictio cryſtallus, Græca dictio eſt, ſignificans non id modò quod vulgus cryſtallũ vocat, ſed glaciem omnem: deriuatur enim à κρύος, id eſt. frigus, & στέλλω, id eſt. contraho. Vnde & Plinio teſte ſpecies illa gemmæ vitro ſimilis, quæ cryſtallus dicitur, nihil aliud eſt quam glacies, ſub terra nimio frigore ſic indurata, vt reſolui calore nequeat: Quoniam autẽ glacies hîc dicitur, e cœlo, ſcilicet, & buccellis cõparata: rectè Hebræi hîc per glaciem grandinem intelligunt, eò quòd grando ſecundùm philoſophos non ſit aliud quàm pluuia congelata.

PRO SENSV MYSTICO.

IN ſenſu myſtico quod dicitur Dominus confortaſſe ſeras, vel vectes portarum Ieruſalem, ſimplicius accipi non tropicè, pro eo quod eſt Deũ egregiè, muniuiſſe ipſã Ieruſalem, ita vt eam hoſtis ingredi nequeat eamque ſibi capere: quod quidem nouæ Ieruſalem conuenire pro ea parte quæ in cœlis quaſi in edito monte Sion conſiſtit, nemo dubitat. Conuenit tamen etiam eidem pro ea parte quæ adhuc hîc in terris, quaſi in humili valle ſita eſt. Nam hæc ita Deo cuſtodiente munita eſt, vt quamuis & ſemper, & vndique, & varijs, ijſque fortiſſimis hoſtibus oppugnata ſit, & oppugnetur, nunquã tamen in hoſtium poteſtatem ventura ſit, nec veniret ſecundùm Chriſti promiſſionẽ dicentis, portas inferi non præualituras aduerſus eam. Atque hoc itẽ eſt quod in Prophetis toties Dominus promiſit ſe non permiſſurũ vltra, vt pertranſiret per hanc Ieruſalem incircunciſus & immundus. Sic & quod dicitur Dominus pacem dediſſe omnibus finibus Ieruſalem, manifeſtum quidem quomodò ei parti cõueniat, quæ in cœlis quietè regnat libera ab omni perturbatione: competit tamẽ & ei quæ in terris militat adhuc. Nam quãuis hæc pacem nondum ſit adepta ab hoſtibus ſuis, cum quibus aſſiduè luctatur, pacem tamen illam veram conſecuta eſt, qua Chriſtus, qui eſt pax noſtra, homines Deo recõciliauit, & inter ſeſe in vnam fidem & religionẽ ciues huius ciuitatis conciliauit priùs inter ſe multum diſcordes. Porrò adeps frumenti, quo ſatiantur hi qui in cœlis regnãt ipſa eſt diuinitas Chriſti. Nam hic paſcimur quidẽ frumento, illi verò frumẽti pinguiſſimo adipe, ſi ad nos cõferantur, quanquam & nos rectè adipe frumenti ſatiari dicimur. Chriſti enim corpus inter omnes ſanctos, qui ſunt frumentum illud quod in horrea Domini cõdẽdũ eſt, quaſi adeps eſt frumenti, cum ſolus ipſe ſit ab omni vitio quàm alieniſſimus. Sic & ſcriptura ſacra, adeps frumenti eſt, ſi ad aliorũ Catholicorum ſcriptorũ & philoſophorum libros comparatur. Quæ autem dicuntur de niue, nebula, vel, vt habent Hebræa, pruina, & glacie, & grãdine, variè tractari poſſunt. Primum enim ſimpliciter in his intelligere poſſumus, ſecundùm Euthymiũ, diuina permiſſione mox immitti calamitates grauiſſimas per niuem, pruinã, & grandinẽ ſignificatas, ac mox iterum Deo iubente eaſdem in gaudiũ commutari. Habet autẽ & alij aliquot per niuẽ, intelligunt peccatores per Euangelij prædicationẽ in modum niuis & lanæ dealbatos, quomodò de ſeipſo dicit Dauid: Super niuẽ dealbabor: & Iſaiæ 1. Dominus: Si fuerint peccata veſtra ſicut coccinũ, velut nix dealbabũtur: & fuerint rubra ſicut vermiculus, velut lana alba erũt. Per nebulã autẽ ſparſã, intelligit diſperſos nebuloſos dæmones. Per cryſtal-

Iſaie. 52.

lum, aut obstinatos peccatores, quos Dominus tanquam buccellas a se proiicit in esum, & escam impiorum dæmonum. Verùm secundùm hunc sensum relatiuum ea non habet ad quod commodè referatur, non enim potest referri ad crystallum, hoc est, obstinatos peccatores: hos enim qui dicuntur proiici in escam dæmonum, nunquam liquefacit suo spiritu. Augustinus autem per niuem, nebulam, & crystallum, intelligit tria peccatorum genera: per niuem, quidem, peccatores ex infirmitate peccantes: per nebulam verò, peccantes ex ignorantia: per crystallum, peccantes ex malitia, & in malis obstinatos, quos intelligit Dominum mittere tanquam buccellas, eo quod frequenter Dei vocatione incorporentur Ecclesiæ: vt alios pascant, quemadmodum patet de Paulo. Hieronymus verò verò indicat conuenientiorem tractationem, nempe vt per niuem significetur purgatio à peccatis: per nebulam vel, vt admonet habere Hebræa, pruinam, dolorem de peccatis & pœnitentiam, secundùm illud: Factus sum sicut vter in pruina. Et, Cinerem tanquam panem manducabam. Per crystallum verò iam rectè intelliguntur seuerissimæ comminationes gehennæ & vltionum Dei, in scripturis sparsim contentæ, quarum acerbitatem nemo ferre potest: nebulam tamen hanc & glaciem frigidissimam Dominus verbo & spiritu suo liquefacit, dum consolationibus scripturarum & spiritus sui, rigorem pœnitentiæ mitigat & sparsas in scripturis comminationes dulcissimis promissionibus lenit. Hæc autem tractatio præter contextum omnium conuenientem, etiam literæ maximè conuenit. Quemadmodum enim in sensu literali significare vult propheta Deum per eloquium suum terræ immissum dare niuem, pruinam, & grandinem, vel glaciem: ita etiam conuenit in sensu mystico intelligere, Deum per Euangelij prædicationem dare niuem, pruinam, vel nebulam, & glaciem. Quod autem quidam hic philosophentur in vocabulis, crystallum & buccellas, otiosum est, cùm ex Hebræis constet vt prius dictum est, crystallum hîc simpliciter significare glaciem, & buccellas tantùm significare frusta. Non enim Hebraica dictio significat propriè buccellas, sed frusta quæuis.

NON, &c.] Hæc oratio non potest intelligi secundùm regulas dialecticas, maximè in sensu literali. Non enim vult Propheta Deum alicui nationi non sic fecisse, sed nulli omninò alteri nationi sic fecisse. Lex enim Mosaica, de qua ad literam loquitur, solis Israëlitis data fuit. Proinde, non omni, accipi debet, vt frequenter apud Hebræos, pro nulli, & debet intelligi, alteri. In sensu tamen mystico, quo hi versus intelliguntur de lege perfectionis per Christum tradita, videtur deberet non omni accipiendum secundùm regulas Dialecticorum, nisi maluerimus sic intelligere: Non fecit taliter alicui nationi, quæ fuit ante nos in præcedentibus Christum temporibus: quandoquidem ne ipsis quidem Iudæis ante Christum tam perfecta lex tradita est, quàm modò nobis. e

Alleluya Aggæi & Zachariæ.

ARGVMENTVM PSALMI CXLVIII.

Inuitat hoc Psalmo Propheta ad laudem Dei cunctas creaturas, ita vt obseruato naturæ ordine congruo, à cœlestibus incipiens descendat ad inferiora, atque in his primùm aquatica, deinde aërea, tum & terrestria inanimata simul & animata, vniuscuiusque postremum conditionis homines, & singulariter populum Dei appellet. Quod autem vir sanctus etiam inanimata & bruta, quæ Deum, quem non cognoscunt, voce laudare nequeunt, ad celebrandum Deum exhortatur, primùm quidem ardens desiderium laudis diuinæ in Propheta arguit. nam quoniam ad laudem diuinam se, imò homines omnes idoneos minimè esse perpendebat, omnes simul ad creatoris laudem creaturas aduocat. Deinde huiusmodi creaturarum inuitatione magis vult indicare quid facere conueniat ex creaturarum animaduersione, & votum suum explicare, quo cupiuit ex omnium creaturarum Dei consideratione homines in laudem & admirationem Dei excitari. Nam alioqui vniuersa creatura laudes Dei, semper celebrant suo modo, cùm incessanter incredibilem eius sapientiam, potentiam, & bonitatem mirificè ostendat. Verùm vt id ab omnibus intelligatur, hac inuitatione creaturarum precari potissimùm accipiendus est. Laudant enim muta creatura Deum per os nostrum, dum ab illis laudandi Deum occasionem accipimus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Laudate Dominum de cœlis, * laudate eum in excelsis.*
*2 Laudate eum omnes angeli eius, * laudate eum omnes virtutes eius.*
*3 Laudate eum Sol & Luna, * laudate eum omnes stellæ & lumen.*
*4 Laudate eum cœli cœlorum: * & aquæ quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini.*
*5 Quia ipse dixit, & facta sunt, * ipse mandauit & creata sunt.*
*6 Statuit ea in æternum & in seculum seculi, * præceptum posuit, & non præteribit.*
*7 Laudate Dominum de terra, * dracones & omnes abyssi.*
*8 Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, * quæ faciunt verbum eius.*
9 Montes & omnes colles, ligna fructifera, & omnes cedri.

Vos inprimis compello supernas creaturas, laudate eum in supernis vestris locis. Psa. 148. a
2 Et vt speciatim vos appellem laudate eum in primis vniuersi Angeli eius: * laudate eum omnes cœlestes exercitus eius, qui in numero inexplicabili militatis sub ipso, omnem illius voluntatem celerrimè perficientes.
3 Laudate eum Sol & Luna, * laudate eum stellæ & lumen ipsarum.
4 Laudate eum varij cœlorum orbes, * sed & aquæ quæ super cœlos b
sunt laudent nomen Domini.
5 Ipse enim tantum iussit, vt hæc omnia fierent, & mox ad iussum eius facta sunt: * ipse vt crearentur mandauit, & mox creata sunt.
6 Eodem autem iussu quo ea creauit, etiam stabiliuit ea, vt omnibus durarent seculis: * legemque dedit præscribentem eis motus rationem nec abrogabitur ea lex vllo tempore, sed vsque in consummationem seculi constanter semper diuinæ obtemperabunt voluntati. Congruum itaque vt vniuersa hæc Deum laudent, tum quod cùm maxima sint opera, solo tamen verbo ab eo creata sint, tum quod perpetuitatem illis præstitit, tum quòd inobliquabili eis lege constanter dominetur.
7 Sed & vos terrestres creaturæ in inferiori hoc mundo consistentes simul cum cœlestibus communem Dominum laudate ex vestro inferiori quem obtinetis loco: * Et inprimis nomen Dei laudent cete grandia, & quotquot sunt animantia in omnibus aquarum profunditatibus.
8 Deinde & aërea, qualia sunt ignea fulmina, grando, nix, ventus procellosus: * quæ vniuersa faciunt quæcunque à Deo iubentur eis.
9 Post hæc etiam terrena, nempe montes & omnes colles, arbores fructiferæ, * syluestres quoque atque inferæ, inter quas primum obtinent locum cedri.

10 Iam

*10 Bestia & vniuersa pecora: * serpentes & volucres pennata.*

*11 Reges terra & omnes populi, * principes & omnes iudices terra.*

*12 Iuuenes & virgines, senes cum iunioribus laudent nomē Domini, * quia exaltatum est nomen eius solius.*

13 Confessio eius super cælum & terram. & exaltauit cornu populi sui.*

14 Hymnus omnibus sanctis eius filijs Israël populo appropinquanti sibi:

10 Iam & animantia bruta, siue sint bestiæ feræ, siue mansueta pecora * quicquid vel in terra serpit vel in aëre volat.

11 Postremum etiam homines cuiuscunque sint conditionis, reges, scilicet, terræ, & omnes populi, *principes quoque, & omnes iudices terræ,

12 Iuuenes & virgines. senes vnà cum pueris vniuersi laudent nomen Domini: * Solus enim ipse super omnia exaltatus est, & magnificatus per grandia & admiranda sua opera. •

13 Proinde laus ipsius tanta est, vt cœlos & terram infinitè superet, nec dignè satis explicari possit ab his qui vel in cœlis, vel in terra degunt. At verò præter magnificentiam ipsius, quæ vbique in omnibus creaturis relucet singulariter, aduertenda illius benignitas peculiariter populo suo exhibita. *Euexit enim nunc potentiam & gloriam populi sui, suppressis hostibus ipsius, gloriosè & potenter eum triumphare & regnare faciens. c d

14 Quare singulari ratione conuenit, vt illum semper laudent omnes ab eo sanctificati, eiúsque cultui dicati nempe filij Israel, qui sunt populus propinquus & familiaris illi, per cultum & religionem accedens ad eum. His enim singulariter conuenit laus Dei, vt qui præ aliis omnibus, pluribus sint ab eo affecti beneficiis, quique soli sunt, per quorum ora, inanimata & bruta Deum laudare possunt. e

ANNOTATIONES.

a LAVDATE, &c.] Quod dicit, de cœlis, & in excelsis, non debet referri ad Dominum, quasi sit sensus, Dominum cœlorum, & qui est in excelsis: sed debet referri ad verbum, Laudare, vt alloquenda superna creaturas, exigat ab eis vt è cœlis suis, & in excelsis suis locis Dominum laudent: sicut postea alloquendo inferiores creaturas exigit ab eis, vt è terra Deum laudent. Græcis enim & Hebræis est, ex cœlis, & ex terra.

b AQVÆ, &c.] Secundùm Hebræos & Græcos hæc pars in secunda persona refertur ad superiora, aquæ, quæ super cœlos estis. Apud Hebræos enim illud, laudent nomen Domini, principium est noui versus, & ad omnia superiora refertur. Græca autem habent καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, aqua quæ super cœlos, quod non putest esse suppositum verbi sequentis pluralis numeri αἰνεσάτωσαν laudent.

c CONFESSIO, &c.] Dictio Hebraica הוד Hod, Septuaginta frequenter vertūt per, ἐξομολόγησιν, id est, cōfessionem vel laudem propriè nō significat laudem sed gloriam & magnificentiā alicuius: Vnde sic vertit Hieronymus & gloria in eius in cœlo & in terra, vt sit idē cum eo quod in cantico Seraphim apud Isaiam dicitur: Plena est terra gloria eius. Lectio autē nostra intelligi potest præter sensum paraphraseos & hoc modò: Laus eius decantari debet super cœlum, & terram, hoc est, in cœlo & in terra, Græca enim habēt ἐπὶ γῆς καὶ οὐρανοῦ, quod potiùs est, in terra & in cœlo, quàm, super cœlum & terram: vt, super, excessum significet, quemadmodum in oratione dicitur: Fiat voluntas tua ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, sicut in cœlo & in terra.

d ET EXALTAVIT, &c.] Græca quidem habent ὑψώσει exaltabit, quomodo & D. Augustinus legit. Verùm Hebræa magis docent legendum per præteritum, exaltauit, quomodo & D Augustinus vertit ex Hebræo & legit item in commentariis. Ponitur enim in Hebræo futurum, sed cum vau conuersio. Iam & sensus magis postulat præteritum tempus. Vult enim Israëlitas Deum laudare ob exaltationem suam, non vtique futuram, sed acceptam.

e APPROPINQVANTI, &c.] Pronomen sibi, abusiuè positum est, pro illi, non est enim Græcis ἑαυτῷ, sed, αὐτῷ, nempe Deo.

Alleluya.

ARGVMENTVM PSALMI CXLIX.

Inuitat peculiariter ad laudandum Deum Israëlem, quòd illum Deus singulari fauore prosequi cœperit: vnde futurū prædicit vt ipsum sancti summa studio celebrent, postquam populum suū non restituerit modò sed etiā gentium victorem, & vltorē effecerit. Putant autem quidam hic Prophetam vaticinari ad literam de restitutione & euectione Israelis qua illi contigit à soluta captiuitate Babylonica. Verùm nihil obstat quin de ea loqui intelligatur, cuius bona spes esse cœpit, auspicante in Sion regnum suū Dauide, per quem etiam postea cum magna totius populi Israelitici gloria finitima gentes cum regibus suis subacta sunt, iusta de eis secundū Dei iudicium vltione sumpta. Porrò quoniā & euectio carnalis Israelis post liberationē à captiuitate Babylonica, typus fuit verioris exaltationis spiritualis Israelis qua per Christū facta est & regnum gloriosum Dauidis figura regni Christi: nihil dubium quin spiritus sanctus potissimum hic vaticinatus sit de salute & victoria ea, quam ex parte in hac vita, sed consummate in futuro sæculo fideles per Christum consequuntur, qui & hic spiritualibus potissimū armis dæmones superant, omnesq; reges & populos terra Euangelio subijciunt, in captiuitatem redigentes (vt inquit Paulus) omnem intellectum in obsequium Christi, & in nouissimo die simul cum Christo iudicabūt & vindicabūt impios omnes, siue dæmones, siue homines, vt testatur idē Paulus 1. ad Corint. 6. Proinde secūdùm mysticū sensum præsens Psalmus inuitatio est Ecclesia Christiana ad celebrādū nouo carmine Deum quòd ei humano generi offensus aliquādo iā ei per Christū sit recōciliatus electosq; suos de hostib⁹ ipsorū magnificè saluare cœperit.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Cantate Domino canticū nouum, * laus eius in Ecclesia sanctorum.*

2 Lætetur Israël in eo qui

O v o iam à Deo affecti beneficio, nouo etiā carmine illū celebrate: * laus eius decantetur in solēni congregatione sanctorū, qui vt plura à Deo cōsequuti sunt beneficia, ita Dei benignitatem soli diligenter perpendūt, & inuicem dicunt Dei laudes, & desiderant, audire & decantare eas Psa.149.

2 Lætetur Israëliticus populus in factore suo, & quotquot subiiciuntur a

fecit eum, & filij Sion exultent in rege suo.
3 Laudent nomen eius in choro, in tympano & psalterio psallant ei.*
*4 Quia beneplacitum est Domino in populo suo: * & exaltabit mansuetos in salutem.*
5 Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis.*
6 Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum.*
7 Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. 8 Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis.*
9 Vt faciant in eis iudicium conscriptum, Gloria hæc est omnibus sanctis eius.*

regno in Sion instituto, exultent talem regem contigisse sibi.
3 Laudent autem nomen eius in vnanimi modulamine chori, * neque laudent tantùm voce, cordisque lætitia, & corporis lætabunda exultatione, sed etiam tympano & psalterio, omnibusque id generis instrumentis musicis psallant in honorem ipsius.
4 Iam enim declarauit se Dominus bene affectum populo suo.* bonaque spes est, quod quemadmodum cœpit, exaltare perget mansuetos per stabilem salutem eis præstitam. b
5 Quare futurum est vt sancti exultent in summa gloria, qua à Deo afficientur,* & lætentur in lectis suis, in quibus quieti & securi quiescant. c
6 Exaltationes & laudes Dei erunt in ore ipsorum,* & gladij vtrinque incidentes in manibus ipsorum.
7 Vt vlciscantur se de gentibus, & corripiant populos totos.
8 Vtque vinciant etiam reges eorum compedibus,* & primates eorum manicis ferreis.
9 Vt exercere possint in eos iudicium à Deo præscriptum & definitum. d
* Decus hoc erit cunctis qui se Deo dediderunt bonitatis studentes.

ANNOTATIONES.

a FILII, &c.] Perperam legitur in plerisque libris, filiæ Sion, cùm manifestè Hebræa & Græca habeant masculinum, filij quomodo & Augustinus legit, & habent Latini codices emendatiores.

b EXALTABIT, &c.] Græcis ὑψώσει exaltabit, non exaltauit, quemadmodum & Hebræa docent legendum, & sequentia exigunt: sic legit & D. Augustinus.

c EXALTATIONES, &c.] Vitio scriptorum legi, exultationes, apertè satis docent Hebræa & Græca. Ponitur enim apud Græcos hic nomen ὑψώσεις, deriuatum à superiori verbo, exaltabit mansuetos. Proinde Arnobius legit, exaltationes, quomodo, & Augustinum legisse, quamuis contextus semper habeat exultationes, apparet ex ipsius commentario Sic enim scribit cùm dixisset: Lætabuntur in cubilibus suis, ne quasi sibi placentes viderentur, adiunxit statim: Exaltationes (ita enim habent libri) Dei in faucibus eorum. Sic lætabuntur in cubilibus suis: vt nō sibi tribuant quod boni sunt, sed illū laudent, à quo acceperūt quod sunt, &c. Hactenus ipse. Explicat autem eius commentarius bene orationem hanc, exaltationes Dei, non autem quid sit, exultationes Dei, vt interim omittatur eam orationem nihil apertum significare posse. Proinde vitio scriptoris videtur, v. scriptum pro a, quemadmodum & alias in hac dictione factum est. Porro per gladios ancipites, iuxta literam sensum intelligenda est potentia inuicta, omniaque prosternens obuia. In sensu verò mystico oportet intelligere gladium spiritus quod est verbum Dei ac potentiam resecandi putrida membra a putris, deinde & potestatem iudiciariam & vindicatiuam, qua in nouissimo iudicij die cum Christo sancti hunc mundum iudicabunt.

d VT FACIANT, &c.] Quidam singulariter legēdū volunt, vt faciat, vt ad Deum referatur ad quem & præcedentia referunt. Ad faciendam vindictam, & ad alligandos, sic intelligit Euthymius. Et sanè Hebræa simul & Græca ambigua sunt, vt vel ad Deum vel ad sanctos Dei referri hæc possint, quæ de vindicta sumenda & iudicio exequendo dicuntur. Verùm quoniam præmittitur sanctos habere gladios ancipites in manibus suis, magis videntur quæ sequuntur ad illos referenda, quomodò communiter intelligitur, vt meritò potius legendum sit, vt faciant, quomodo omnes libri ferè habent, & legit Diuus Augustinus.

Alleluya.

ARGVMENTVM PSALMI CL.

Inuitat ad laudandum in cœlis præsidentem Deum pro immensa fortitudine & amplitudine eius, idq́ summo studio atque ideo non voce solùm, sed adhibitis simul omnigenis instrumentis musicis, Nimio enim laudis diuinæ desiderio flagrans vir sanctus, considransq́, nullum laudis huius modum esse aut terminum: omnibus quibus licet modis collaudari illum exoptat: primum declarans quem velit laudari, deinde propter quid, ac postremùm quomodo. Proinde quoniam hic Psalmus ardentissime ad laudes Dei prouocat (toties enim in ipso verbum laudandi repetitur, præter quod nullū in eo aliud verbum continetur) appositissime dispositus est in fine Psalmorum, eo quòd horum scopus præcipuus sit, adhortari ad laudes Dei mortales omnes, quas quum primum absolute & indesinenter persoluemus, cùm in futura vita creationis nostræ terminū assecuti fuerimus: quod ut nobis præstare dignetur, qui in vnitate trina viuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Laudate Dominum in sanctis eius, laudate eum in firmamento virtutis eius.*
2 Laudate eum in virtutibus eius, laudate eum secūdùm multitudinem magnitudinis eius.*
3 Laudate eum in sono tubæ, laudate eum in psalterio & cythara.

LAVDATE Dominum in sanctissimis suis cœlorum habitaculis præsidentem: * laudate eum regnantē in expanso, firmiterque à se collato cœlo, quod argumentum est fortitudinis illius maximum. Psal. 150
2 Laudate eum propter varia omnipotentiæ ipsius opera,* laudate eum pro immensa magnitudine & excellentia eius, non quod putem laudes vestras Dei magnitudinem assequi & æquare posse, sed quòd cupiam eum super omnia toto conamine, omnibusque quibus licet modis laudari. Id enim magnitudo eius inexplicabilis meretur. a b c
3 Proinde laudate eum in clangore tubæ;* laudate eum psalterio & cythara.

4 Laudate

*4 Laudate eum in tympano & choro, * laudate eum in chordis & organo.*
*5 Laudate eum in cymbalis benesonantibus, laudate eũ in cymbalis iubilationis. * Omnis spiritus laudet Dominum.*

4 Laudate illum tympano & choro: * laudate illum fidibus & organo.
5 Laudate eum cymbalis bene resonantibus, laudate, (inquam) eũ cymbalis suauiter iubilantibus, & ad iubilationem excitantibus. Et quid varia enumero instrumenta? * quicquid omninò vsquam aspirat etiam in brutis sed maximè in hominibus, suo spiritu & flatu laudet Dominum.

ANNOTATIONES.

a LAVDATE, &c.] Dictionem, sanctis, nõ debere hic accipi pro hominibus vel angelis sanctis in masculino genere, satis patet ex Hebræis, quæ habent ad verbum in sanctitate eius, quod quidã intelligunt in hunc sensũ: Laudate Dominum propter sanctitatem eius. Ac similiter in secunda parte accipiunt præpositionem, in, vt sit sensus: Laudate eum ob firmamentum, &c. Secundum quem sensum præpositio, in, eodem modo accipietur in primo versu, quẽadmodum in secundo, cùm dicitur: Laudate eum in virtutibus eius: Verùm quoniam per firmamentum verisimiliter intelligitur cœlum, magis etiã apparet per sanctitatem Dei, hic intelligi sanctum Dei in cœlis habitaculum, quemadmodum, accipiunt Psal. 19 dictio sanctũ, Mittat tibi auxilium de sancto: vbi apud Hebræos eadẽ ponitur dictio. Proinde apud nos ablatiuus, sanctis, accipi debet in neutro genere pro cœlestibus Dei habitaculis, quæ Paulus ad Hebræos sancta vocat. Porrò pro dictione, firmamentorum, Hebræis eadem est dictio, quæ Gen. 1. c. vbi eandem Septuaginta & Hieronymus verterunt per firmamentum, significat, autem propriè expansum quid, aut expansionem: vnde quidam hic verterunt, in expansione virtutis, id est, in expansa & extensa ad omnes creaturas fortitudine eius, secundum quem sensum firmamentum virtutis quidam exponũt pro fortissima Dei potentia. Verùm verisimilius est in eodem significato dictionem Hebraicam, & dictionem firmamentum, hic accipi, quo Gen. 1. Itaque secũdùm sensum paraphrasis præpositio, in hoc psalmo tribus accipitur modis. In primo enim versu indicat locum regni Dei: quẽ laudari vult, non iam inuitans ad laudandum Deum præsidẽtem in Sion, aut in arca fœderis, sed in cœlo, vt hoc dicto sanctos ab vmbris legis ad veritatem supernã subueheret. In secundo autẽ versu accipitur pro, de, vel propter. In tertio verò & sequentibus designat instrumentũ. Potest tamen & in primo versu intelligi nos inuitari ad laudem Dei propter considerationem, sublimiũ locorum quæ Deus inhabitat, quę considerata in admirationem gloriæ & potentiæ Dei hominem rapiunt, vt præpositio, in, in primo versu accipiatur sicut in secũdo.

IN VIRTVTIBVS, &c.] Non significat hic virtutes angelorũ exercitus, vti fere solet, nõ enim est hic apud Hebræos צבאות Sebaoth, nec apud Græcos δυνάμεις, sed δυναστείαις, vnde significat fortitudinis Dei potentia opera.

b IN PSALTERIO.] Pro eo quod Septuaginta & Hieronymus frequenter verterunt, Psalterium, Hebræis est dictio נבל Nebel, quæ putatur significare musicum instrumentorum, quod vulgo cornamusa dicitur: Nebel enim etiam significat vtrem & lagenã, vnde deinde musicum illud instrumentum cum vtris specie Nebel dictũ est. Porrò per chorum hic videtur, quemadmodũ & superiori Psalmo, debere intelligi instrumentum aliquod musicum, cùm reliqua omnia sint instrumentorum. Et in epistola quadam quæ sub Hieronymi nomine habetur ad Dardanum de musicis instrumentis, dicitur chorus simplex pellis cum duabus cicutis æreis, & per primam inspiratur, per secundam, vocem emittit. Videtur autem significare velle instrumentum illud, quod prius dictum est in Hebræis vocari Nebel. Verùm vt epistola illa indigna est ingenio Hieronymi, ita dictio Hebraica potius ostendit significari instrumentum illud, quod nos tibiam dicimus.

c OMNIS, &c.] Nomen spiritus, hic non accipitur in eo significatu quo tribuitur animæ & angelis, non est enim hic Hebræis רוח ruah, neque Græcis est, πνεῦμα, sed Hebraica dictio propriè significat flatũ & spiraculum vitæ, eadem enim hic ponitur quæ Gen. 2. & Græcis est πνοή, id est, spiratio & flatus. Bene autem de hoc spiritu subiicit superioribus instrumentis, eo quòd pleraque eorum flatu & spiratione sonum reddant.

Finis libri Psalmorum.

PARAPHRASIS IN EA VETERIS TESTAMENTI CANTICA, QVÆ PER SINGVLAS FERIAS ECCLESIASTICVS vſus obſeruat, cum Argumentis eorum, & Annotationibus.

Authore CORNELIO IANSENIO Hulſtenſi, Sacræ Theologiæ Profeſſore, Primo Epiſcopo Gandauenſi.

ARGVMENTVM CANTICI TRIVM PVERORVM.

Canticum, quod Danielis tertio tres pueri in ardentem fornacem miſſi vno ore decantaſſe ſcribuntur, ſimilis omninò eſt argumenti cum Pſalmo 148. Siquidem etiam illo, præ multa de Dei benignitate lætitia mentis tres adoleſcentes omnem creaturam ad creatoris laudem prouocant, à cœleſtibus per media quæ in aere gignuntur ad inferiora deſcendentes, per ſingula quæ vel in terra, vel in aquis ſunt diſcurrentes, donec tandē ad hominē deueniant, vbi peculiariter Dei populum & ſanctos, nominatim quoque ſeipſos ad laudem adhortentur eius, qui ſua benignitate in eis mirabilia operatus erat. Hoc autem Canticum etſi in Hebræo non inueniatur apud Danielem, ſicut nec hiſtoria Suſannæ, & Beli, Draconisq́;, Eccleſia tamen Chriſtiana, tam apud Græcos, quam apud Latinos, ex Theodotionis tranſlatione hæc publicè in tēplis cantanda & legenda ſuſcepit, neque tamen apud Græcos, neque apud Latinos eadē omninò forma decantatur qua apud Daniele deſcriptum legitur. Nam omiſſis aliquot verſibus in principio, apud vtroſque incipitur ab eo verſu: Benedicite omnia opera, &c. deinde apud Latinos quidem pars illa: Laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula: quæ apud Danielē toties repetitur, quoties verbū, Benedicite, in principio tantum & in fine canitur, duobus ſemper verſibus, in vnū verſum coniunctis, & in fine additum eſt, Benedicamus patrem & filium, &c. Apud Græcos verò ijs creaturis quæ in duobus verſibus ad laudem Dei inuitantur in vniuerſum coniunctis ſub verbo benedicite, ſemel poſito, tum deinde additur ſemper: laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula, & in fine additur: Benedicite Apoſtoli, Prophetæ, & Martyres Domini Domino, laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula. Benedicamus patrē, &c. Et nūc ſemper, & in ſæcula ſæculorū Amen. Laudemus, benedicamus, adoremus Dominum laudantes & ſuperexaltantes eum in ſæcula.

CANTICI ISAIÆ ARGVMENTVM.

Canticum quod legitur Iſaiæ 12. cap. vt ex ſuperiori cap. 11. in quo de Chriſto aperta eſt prophetia conſtat, ad Chriſti tempora pertinet. In hoc itaque Propheta primùm ſub perſona totius Eccleſiæ Chriſti gratias agit de ſalute per Chriſtum in plenitudine temporalis allata, & ira Dei ab humano genere ablata, ac deinde ſub ſua perſona prophetat ſpiritualium, abundantiam chariſmatum tempore gratiæ futuram, mutuamq́; fidelium ad prædicandam per vniuerſum orbem Dei benignitatem exhortationem.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Confitebor tibi Domine quoniam iratus es mihi. * conuerſus eſt furor tuus, & conſolatus es me.*

GRATIAS tibi agam Domine, teq́; collaudabo ſemper quoniam cum iam multis ſæculis ob peccata mea iratus fueris mihi, ita vt me tua gratia cœleſti tua manſione nō ſis dignatus, *iam tandem auerſa eſt à nobis dignatio tua & per exhibitam nobis benignitatem tuam, ac promiſſiones euangelij tui dulciſſimas, cōſolatus es me populum fidelem, qui prius ob iram tuam diuturnam mœrebam aſſiduè.

*2 Ecce Deus ſaluator meus, * fiducialiter agam, & non timebo.*

2 Ecce Deus, qui hactenus ſe mihi exhibuit iratum & ſeuerum iudicem, nunc factus eſt ſaluator meus. * quare poſthac de benignitate Dei nobis oſtenſa optimè & firmiter confiſus, ſecurus degam, nec amplius timebo, vt hactenus, credens Deo nobis propitio nihil nociuum accidere poſſe, nullum quantumuis potentem nociturum.

*3 Quia fortitudo mea, & laus mea Dominus. * & factus eſt mihi in ſalutem.*

3 Non autem de meis præſumens viribus & meritis ſecurus conſiſtā timore depoſito, ſed ob id quod ipſe Dominus Deus ſit robur meum, quo adiuuante, facilè omnia mala cunctaq́; impiorum machinamenta ſuperabo, ſicut iam ſuperaui ex parte: atque ob id ſemper illum canam & laudabo, *eo quòd factus ſit ſaluator meus.

VOX PROPHETÆ.

4 Haurietis aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris.

4 In illo gratiæ & ſaluationis tempore abundanter vos quotquot eritis fideles haurietis aquas ſapientiæ ſalutaris & gratiæ atque conſolationis cœleſtis, idq́; de fontibus Saluatoris noſtri Ieſu, nunc quidem adhuc obſtructis, ſed illo tēpore aperiendis, atque indeſinenter profluxuris, de cœleſti, ſcilicet, nouaq́; Euāgelij ipſius doctrina, deq́; plenitudine ſpiritus & chariſmatis ipſius, qui cùm nō ad menſuram acceperit ſpiritum, ita de ſua plenitudine omnes perfundet ſemper fideles, vt tamen plenitudini ipſius nihil decedat, quemadmodum fontium aquarum quantumuis hauſeris, nunquam tamen ob continuam ſcaturiginem deficit, nec diminuitur.

** & dicetis in illa die confitemini Domino, & inuocate nomen eius.*

* Proinde illius iucundiſſimis aquis refecti & ſatiati, dicetis in illa die, vos a
inuicem exhortādo: Collaudate Dominum pro acceptis ab eo beneficiis maximis, & ſimul cum gratiarum actione etiam inuocate nomen ipſius, qui & maiora adhuc paratus eſt dare bona:

5 Et

*5 Notas facite in populis adinuentiones eius. *memẽtote quoniam excelsum est nomen eius.*

5 Et quoniam salus hæc non Iudæis tantùm, sed omnibus etiam gẽtibus allata est, vt ab omnibus agnoscatur, facite vestra prædicatione in omnibus populis notas Dei cogitationes, consilia, & opera quæ designauit pro genere humano: * atque in memoriam apud vos & alios reuocate quòd excelsum sit super omnia nomen eius,, vt reiectis omnibus idolis hunc solum omnes colant & adorent.

6 Cãtate Domino quoniam magnificè fecit, annuntiate hoc in vniuersa terra.

6 Cantate in honorem Domini, quoniam magnificè fecit nobiscũ, dum per suipsius mortem nos ab æterna morte mirabiliter liberauit: *deprædicate hoc per vniuersam terram.

*7 Exulta & lauda habitatio Sion: * quia magnus in medio tui sanctus Israel.*

7 Exulta in Domino, & lauda eum Ecclesia sancta, quæ habitas in cœlesti nouaq; Sion: quoniam sanctificator Israëlis magnum se & potentem atque mirabilem declarat intra te, ob cuius potentiam meritò & gaudere & secura degere debes.

ANNOTATIO.

T INVOCATO, &c.] Inuocare nomen Domini, quamuis hoc loco accipi possit, vt ferè ab omnibus accipitur, pro eo quod est implorare Dei auxiliũ: res tamẽ magis postulat, vt significet Dei nomen prædicare, & vocibus celebrare apud homines. Nam & hoc Hebræa dictio significat, vt dictum est in Psal. 115. Id enim conuenit ei quod præcedit: Confitemini Domino: & ei quod sequitur: Notas facite in populis adinuentiones eius.

Scriprura Ezechiæ regis Iuda, cùm ægrotasset, & conualuisset de infirmitate sua.

ARGVMENTVM CANTICI EZECHIÆ REGIS.

Canticum, quod Isaiæ 38 inscribitur regi Ezechiæ, carmen est gratiarum actionis quod pro recepta à Deo sanitate & vitæ prolongatione Deo rex cecinit, quemadmodum patet ex titulo, qui sic habet: Scriptura Ezechiæ regis Iuda, cùm ægrotasset, & conualuisset de infirmitate sua. Itaque in hoc carmine primùm quidem rememorat mẽtis suæ amaritudinem & tristitiam, in qua erat cùm premeret languor, & per Isaiam audisset nuntium instantis mortis, in ætate adhuc florenti, nempe 30. annorum, morbiq; sui grauitatem mire exaggerat: tum deinde erga se misericordiam prædicat ob quam se omnibus vitæ suæ diebus Deum celebraturum profitetur: Quoniam autem corporalis infirmitas vmbra quædam est spiritualis infirmitatis quam ex peccato contrahit anima: rectissime secundùm allegoricum sensum carmen illud accommodatur ei, qui cùm prius animæ suæ infirmitatem, æternamque mortis, quam horrebat, interitum deplangebat, iam se Dei gratia sanatum, & ab æterna mortis damnatione liberatum gaudet, perpetuam gratiarum actionem pollicens.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Ego dixi, In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.

VM me premeret languor assiduè, & iam per Prophetam mihi imminere mortem didicissem, dixi apud me & cogitaui in corde meo: Ecce miser ego in medio cursu vitæ meæ in dimidio communis vitæ, & ætate adhuc florente descendam ad infernum.

*2 Quæsiui residuum annorum meorum, *dixi: Non videbo Dominũ Deum in terra viuentium.*

2 Desideraui residuum annorum meorum, existimans omninò me illis priuandum, & vltrà me victurum desperans, *Proinde mecum cogitaui, dicens, Non videbo posthac arcam Domini Dei in hunc mundo inter viuentes homines.

*3 Non aspiciam hominem vltra, * & habitatorẽ quietis.*

3 Non aspiciam vltrà viuentem in hoc mundo hominem, * neque videbo amplius populũ Domini post percussum Sennacherib in pace & quiete fœliciter habitantem.

4 † Generatio mea ablata est, & conuoluta est à me quasi tabernaculum pastorum.

4 Eheu quemadmodum tabernaculum pastorum fixum non habet locũ, sed de vno loco in alium continuo transfertur, túmque quò commodiùs portetur in vnum conuoluitur: ita & tempus vitæ meæ, quo in hoc mũdo & tabernaculo corporis mei peregrinor, à me iam subitò abrumpetur, & quasi in vnum conuoluetur, dum vlterius non extendetur. † Quodque magis animum meum angit, progenies mea à me ablata est, & ad modum tabernaculi conuoluta, eò quod cogar sine relicto superstite regni hinc decedere, ita vt in me regia stirps Dauidis sit finienda, nec longiùs seipsam extensura videatur, Quod si fiat, quomodo implebuntur Dauidi factæ promissiones de semine eius in perpetuum regnaturo super domũ Iacob, deq; Messia ex semine eius regio nascituro?

*5 Præcisa est velut à texẽte vita mea. *dum adhuc ordirer, succidit me.*
** de mane vsque ad vesperã finies me.*

5 Nunc subitò in medio suo cursu vita mea per infirmitatẽ hanc abscindetur, ne longiùs procurrat: quẽadmodum subinde tela staminis à textore, cùm voluerit, subitò abrumpitur, & præciditur: *dum adhuc putarem ascendere & crescere ad perfectionem ætatem & fœlicitatem, imò dum adhuc vix putarem me incepisse viuere, ecce quasi in ipso lucis & vitæ exordio subitò Dominus iam me succidet, *nec aliqua mihi quies in hac ægritudine dabatur, sed à mane vsque ad vesperam tota die, perpetuo me cruciatu enecabas, videbarisq; finem mihi impositurus.

6 Vespertino

*6 Sperabam vsque ad mane, * quasi leo sic contriuit omnia ossa mea.*

6 Vespertino tempore adueniente, spem meam in matutinum protendi tẽpus, sperans per noctem a te releuamen venturum, ac temporum mutatione putans mutandum cruciatũ:* sed neque per noctem mitius mecum est actum quàm per diem assiduè enim pariter & noctem morbus contriuit & depastus est, non solùm carnem, sed & ossa mea ac interiora quoque: non aliter quàm leo crudelissimè pecus aliquod discerpit.

7 De manè vsque ad vesperã finies me sicut pullus hirundinis sic clamabo,

** meditabor vt columba.*

7 Itaque rursum à matutino tempore vsque ad vesperam me consiciebas, videbarísque finem vitæ impositurus propter morbi grauitatẽ & continuitatem, cùm sæuiendi nullus esset nec finis, nec modus, ego ad te Dominũ meum totus cõuersus instar pulli hirundinis mussitautis, & garrientis verius quàm cantantis clamabam ad te, aut potius mussitabam, vt colũba incõposita cũ magno gemitu apud me in silẽtio ædẽdo verba. * Et quomodo gemebũda colũba submissas in tristitia emittit voces, ita & ego ex amaritudine animi mei apud me ingemiscẽs, cõmentabar & incondita quædam verba, vel susurrum potiùs immurmurabam.

8 Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelsum.

8 Et adeò quidem in te intentus eram vt debilitatæ fuerint oculorum meorum acies, dum assiduè suspicerent ad te Deum in cœlum, vnde mihi vẽturã expectabã opem. Cùm enim manibus pedibúsque te inquirere non liceret morbo, scilicet hæc corporis mẽbra à suis officiis impediente, bis quibus licebat modis te inuocabã, lingua. s. & oculis: & dicebam.

9 Domine vim patior me, responde pro me,

** qui dicam, aut quid respondebit mihi cùm ipse fecerit?*

9 Domine violentiam magnã ab hoc sæuo morbo patior, magis quàm ferre vires meę possint, quare tu quæso pro me loquere, & age: meque tuo patrocinio suscipe liberandum à rabie sæuientis huius morbi, * Verùm quid ago, quid dicã Domino aut quid ab ipso mihi expectabo responsi, cùm ipse mihi fecerit omne quod patior? Quorsum enim illi hanc meam propono quęrimoniam, & patronum mihi futurum spero eũ, qui in hoc negotio aduersarij partes contra me suscepit, omnium horum mihi author malorum?

10 Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

10 In memoriam reuocabam coram te cum summa amaritudine animi omnes annos præteritos vitæ meæ, expendens mecum quàm essent illi pauci: quantísque miseriis & vanitatibus pleni.

11 Domine sic viuitur, & in talibus vita spiritus mei,

** corripies me & viuificabis me: ecce in pace amaritudo mea amarissima.*

11 Sane iã securitati redditus, ex his quæ passus sum didici Domine talem esse conditionem vitæ humanæ, atque in talibus vitam spiritus mei consistere, vt, scilicet, nihil sit stabile in ea, sed perpetuis sit mutationibus obnoxia, & fœlicitati infœlicitas succedat, & contrà.* Corripuisti enim me, sed rursum viuificasti me. Sed etsi quando in posterum me corripueris mox postea viuificabis, recreabis, atque restitues me.*Ecce enim cùm iam fugato Assyrio, pax populo meo concessa esset, putarémque me in pace & fœlicitate victurum, accessit mihi subitò amarissima morbi, mortisque instantis amaritudo.

12 Tu autem eruisti animã meam vt non periret:

** proiecisti post tergũ tuum omnia peccata mea.*

12 At mox tu Domine liberasti animam meam à morte.* omniáque peccata mea, quibus & mortem commerueram, quasi post tergum proiecisti, dum ea ad vindicandum iustè amplius aduertere noluisti.

*13 Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te: * non expectabũt qui descendunt in lacum veritatem tuam.*

13 Quod quidem vel ob id maximè fecisti, vt viuens apud viuẽtes tuã in me exhibitam prædicarem benignitatem, non enim qui in inferno & morte detinentur, celebrare nomen tuum apud viuentes possunt: neque mortui laudabunt te, sicut nec inuocabunt.*non enim expectabunt tuam in præstandis promissis veritatem hi, qui iam in lacum inferni & mortis descenderunt, vt qui iam subtracti sint à gratia tua, quem exhibes in hoc mundo viuentibus.

*14 Viuens, viuens, ipse cõfitebitur tibi, sicut & ego hodie * pater filiis notam faciet veritatem tuam.*

14 Sed is qui adhuc viuit, qui, inquam, viuit, ipse laudabit te, sicut & ego hodie facio, totóque vitæ meæ tempore facturus sum: * parentes dum viuunt, secundùm tuum præceptum annuntiabunt filiis suis tuam in verbis omnibus & factis fidem & æquitatem.

*15 Domine saluum me fac * & Psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vitæ nostræ in domo Domini.*

15 Proinde, Domine, vt cœpisti & promisisti saluũ me fac,* & Psalmos nostros decantabimus in domo tua cunctis diebus vitæ nostræ.

ANNOTATIONES.

a VAESIVI RESIDVVM, &c.] Nõ videtur verbum quæsiui, hic exponẽdum pro eo quod est, optaui, & a Deo petiui Hic enim sensus neq; cõtextui beoc cõuenit (vult enim hic textus describere voces desperationis quas infirmus edebat) neque dictioni Hebraicæ, quæ hic ab Hebræis exponitur pro carere vel priuari, vt sit sensus. Priuatus sui Proinde quæsiui, hic accipiendũ videtur quomodò aliquoties vtimur verbo desiderare: vt cum dicimus sex millia in bello desiderata esse, pro eo quod est tot millia defuisse, vt hic sit sensus: videbã me priuandũ residuo annorũ meorũ: quẽ sensum & Hieronymus visus est significare voluisse, cum in cõmentariis sic dicat. Quæsiui residuum, &c putans me vltra non victurum.

HABITATORVM. &c.] Pro, quietis, dictio Hebraica etiam verti potest, & melius, orbis vel sæculi. b

GENERATIO, &c. Pro generatio, dictio Hebraica significat vel incolatum, vel progeniẽ, magis autẽ cõuenit vt intelligatur incolatus, & peregrinatio vitę humanæ super terram, comparari tabernaculo pastorum. Sicut enim pastores in tabernaculis viuunt tãquã peregrini: ita & in corpore isto, quod Paulus tabernaculum vocat, hic peregrinamur. Neque incõuenientes fuerit apud c

nos,

nos generationem, accipere pro ætate & tempore vitæ hominis. Vtriusque tamē acceptionis sensum paraphrasis explicat.

d Sic clamabo.] Non est apud Hebræos clamabo, propriè, sed mussitare & garrire, & pro meditabor, dictio Hebræa significat frequenter aliquem de re aliqua anxiè solicitum iocundita verba apud sese immurmurare & susurrare. Vnde patet conuenientia comparationis cum hirundine & columba.

e Sponde, &c.] Quanuis ad sensum non multum referat, siue legatur sponde, siue responde, tamen potiùs legēdum esse sponde Hebræa dictio requirit, quæ nullo modo respondere significat, sed spondere & fideiubere. Neque enim hoc loco Hebræis idem est verbum quod posteà: Quid respondebit mihi. Post quæ verba legēdū, nō, cū ipse fecerim vt quidā libri habēt: sed, vt habēt correctiores, per tertiā personā cum ipse fecerit. Id enim apertè patet ex originalibus. Porrò in sequēti versu, vbi nos ferè legimus: Recogitabo tibi: pronomē tibi, nō est in multis libris, sicut nec in Hebræo, nec apud Hieron. qui etiā pro recogitabo, habet in cōmētariis, reputabo.

f Domine, &c.] Ita ferè legitur hic versus cū coniunctione, si. Vnde quidam per interrogationem legūt, vt sit sensus: Domine an sic viuitur? & an in talibus vita spiritus mei? hoc est, num talis est cōditio vitæ humanę, vt adhuc sit vox in infirmitate sua cōquerentis? Alij sine interrogatione legunt intelligētes orationem absolutibus: corripies me, vt sit sensus: si talis est cōditio vitæ humanæ, corripias, sed iterum viuifica me. At notandum quosdam libros non habere cōiunctionem, si, quam D. Hierony. non vertisse, sicut nec est in Hebræo, omninò apparet ex eius commentario, qui non bene consistit, si addatur vt ferè in impressis libris additur: optimè autē consistit, si omittatur. Dicit enim regem iam securum, nec patientē quæ refert philosophari de humano statu. Et verba illa futura, corripies & viuificabis, exponit pro præterita, vt non sit pes quod absolueretur pendens sententia si sic viuitur.

g Ecce, &c.] Duplex potest esse huius partis sensus. Alter in media pace & tranquillitate reddita populo & ciuitati meæ profligato Assyrio, passus sum amarissimā, & limina mortis intraui. Sic D. Hieronymus: cui sensui bene conuenit, quod per aduersatiuam particulam subiungitur. Tu autem eruisti animam meam. Alter sensus est, Ecce tristitia illa quam passus sum, est in pace, conuersatam in gaudium: Cui sensui magis cōueniret, vt in sequēti versu verteretur: Tu enim eruisti, sicut verterūt Septuaginta. Nam Hebręa vtroque modo verti possunt cùm habeant: Et tu eruisti.

h Non, &c.] In sensu literali oportet istud non, simpliciter intelligere, cum sancti in lacu inferni existētes expectarint veritatem exhibendam in aduentu Messiæ, sed de veritate illa Dei, qua viuentibus in hoc mundo temporalia præstat beneficia.

ARGVMENTVM CANTICI ANNÆ MATRIS.

Liberata diuino beneficio à sterilitatis opprobrio Anna sancti Samuelis mater cāticum hoc gratulatorium Deo cecinit, vt scribitur 1. Reg. 2. capite. In quo primùm quidem de data sibi à Deo post longam sterilitatem fœcūditate gloriatur, Deo soli opus hoc ascribens: tum occasione mutationis admirandæ in se factæ generatim canit Deum sua omnipotentia omnia pro suo arbitrio commutare: ac postremum prophetico spiritu vaticinatur de æquitate iustitia & nouissimi iudicij Dei regniq; Christi super omnes sublimandi. Est autem canticū istud multùm simile Cantico Deiparæ virginis, sicut etiam simili occasione vtrumque decantatum est ab vtraque. Idemq; huic sanctæ mulieri accidisse licet aduertere quod Elizabeth matri Baptistæ Ioannis. Sicut enim Elizabeth post conceptum futuri Prophetæ, Prophetissa effecta est: ita & ipsa, cum hoc est præsens carmen. Iam dubium non est quin sicut Paulo attestante, in Agar & Sara vxoribus Abrahæ typus fuerit Synagogæ Iudaicæ, & Christianæ Ecclesiæ: ita quoque in duabus vxoribus Elcanæ, Anna scilicet, & huius æmula Phenenna. Proinde rectè secūdùm allegoricum sensum accipietur istud canticum esse gratulatio Ecclesiæ gentium, à sterilitatis opprobrio, & insultatione synagogæ veteris iam liberatæ. Præter res enim circa Annam & Phenennā gestas, etiam nominum etymologia typo conuenit: Anna enim gratiam, Phenenna autem margaritam significat rubri coloris, cui præfertur sponsa Christi in Threnis, cùm dicuntur Nazaræi eius rubicundiores antiquo ebore: Vbi pro ebore antiquo, ponitur פנינים *Paninnam, hoc est, margaritis rubris, hi forsitan, qui rubini dicuntur vulgo.*

PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Exultauit cor meū in Domino, *& exaltatū est cornu meum in Deo meo.*

Cor meum exultauit, non quidem in meipso, sed in Domino, qui secundùm misericordiam suam fecit mihi magna, * nam per Deum meum gloria mea prius obscura & humilis iam instar cornu exaltata est.

2 Dilatatum est os meū super inimicos meos. quia lætata sum in salutari tuo.*

2 Os meum per confusionem prius clausum, iam latè apertum est, vt magna cum libertate & audacter loqui possim contra inimicos meos mihi prius insultantes, & sterilitatem exprobrantes.* Lætata enim sum de salute quam mihi attulisti, òptata me donans prole, qua me liberasti ab insultantium opprobrio.

3 Non est sanctus vt est Dominus, neque enim est alius extra te.
** & nō est fortis sicut Deus noster.*

3 Iam ipsa experientia edocta meritò fateri debeo, non esse quenquam tam sanctum, quàm est Dominus in omnibus verbis & factis suis quoniam neque sanctus quisquam verè dicendus est præter te solum Domine: *nec est aliquis qui in fortitudine comparari possit cum Deo nostro. Ipse enim & sanctitatem suam maximam, & fortitudinem potentiamque summam in me egregiè declarauit, dum secundùm promissionem suam inuocantibus se factam, me exaudiuit, & supra naturæ virtutem me prole donauit.

4 Nolite multiplicari loqui sublimia gloriantes.

4 Itaque qui hactenus de his quæ à Deo accepistis superbè gloriari estis cum contemptu aliorum, desinitè posthac loqui superba cum inani gloriatione.

*5 Recedant vetera de ore vestro, *quia Deus scientiarū Dominus est: †& ipsi præparantur cogitationes.*

5 Cessent ab ore vestro quæ hactenus superbè iactastis. Ipse enim Dominus, est Deus scientiarum, hoc est, Deus omnia cognoscens: * adeò vt ei etiam cogitationes hominum sint paratæ & apertè cognitæ. † Ipse prætereà solus est cuius omnes cogitationes præparantur & diriguntur: non enim

enim in hominis potestate est,vt quæ apud se cogitauit præparet, dirigat & adimpleat:sed solus Dominus est , qui quicquid cogitat præparare potest & perficere.Proinde Domini aduertentes tum scientiam, tum omnipotentiam, cessate a solita vestra superba gloriatione.

6 Arcus fortium superatus est,& infirmi accincti sũt robore.*

6 Ipsius enim tanta est omnipotẽtia, vt ipso volente omnia pro arbitrio eius contra hominum expectationem commutentur. Per ipsum enim frequenter factum est vt qui arcubus , aliisque armis bellicis fortes fuerunt, & insuperabiles videbantur,superati sint:*& contrà, vt qui impotẽtes te putabãtur,& erant, fortitudine accincti sint, fortes a Deo facti ad gerẽda fœliciter grauissima bella.

7 Repleti prius.pro panibus se locauerunt , & famelici saturati sunt.

7 Simili commutatione aliquoties hi qui prius diuites erant, omnibusq; bonis abundãtes,ad tantam deuenerunt egestatem , vt pro simplici cibo, necessarioq; alimento seipsos & suam operã locare coacti sint, * & contrà qui inopia & fame laborabãt, prius diuino beneficio omnium rerum abundantiam consecuti sunt.

8 Donec sterilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios,infirmata est.

8 Et adeò non cessat vnquam Dominus huiusmodi commutationibus suam declarare potentiam,vt etiam aliquando videre liceat,quemadmodum in me patet,eam quæ prius sterilis erat,posteà quamplurimos parere filios:*& contrà eam quæ multos habebat filios ita elanguescere,vt & ante tempus parere desinat,& quos habuit filios,ante tempus amittat.

*9 Dominus mortificat & viuificat, * deducit ad inferos & reducit.*

9 Dominus enim quos vult morti tradit,& quos vult à morte,quam vel b
inciderunt,vel incidere proximi erant,liberat, * ipse & in mortem deducit & ex ea reducit, perfectam,scilicet,potestatem habens mortis & vitæ. Reducit autem e morte, & iam morti proximos vitæ restituendo & iam mortuos resuscitando , quemadmodum in nouissimo die in mortuis omnibus declaraturus est.

*10 Dominus pauperem facit & ditat,*humiliat & subleuat.*

10 Dominus est,qui & paupertatem dat & diuitias:quiq; quos vult,exal- c
tat.

*11 Suscitat de puluere egenum *& de stercore eleuat pauperem.*

11 Proinde nonnũquam pauperem adeò deiectum, vt in puluere decumberet & volutaretur,e terra erigit,*& à vilissimis paupertatis sordibus eleuat pauperem.

12 Vt sedeat cum principibus,& soliũ gloriæ teneat.*

12 Adeò vt sedere eum faciat cum principibus terræ , * & gloriosum solium regni obtineat. Nec mirum cuiquam videri debet quòd tam admirandis commutationibus cuncta pro suo beneplacito agat Dominus.

*13 Domini enim sunt cardines terræ, *& posuit super eos orbem.*

13 Ipsius enim sunt omnes præcipuæ partes terræ, Oriens, Occidẽs,Meridies,atque Septentrio:*& super has terræ partes, tanquam fundamenta quædam , constituit totum reliquum orbem , ac proinde in sua potestate habet omnia pro libito suo in hoc mundo dispensare & commutare.

14 Pedes sanctorum suorum seruabit , & impij in tenebris conticescent.

14 Quòd si autem præter illius omnipotentiam,etiam iustitiam eiusdem & sanctitatem intelligere quis velit ecce Dominus sanctos seruos suos, ita in omnibus viis ipsorum semper seruat,seruabitq;, vt non sit permissurus eos errare,cadere,impingere,& impiorum laqueis irretiri,sed item in finem : impij verò,peracto hoc vitę cursu,tandem in tenebris inferni deiecti ibidem quiescere & silere cogentur, ita vt nulla iam ratione se iuuare possint , qui in hoc mundo omnia clamoribus & potẽtia sua permiscebant.*Non enim impius quisquam homo, qui hic interim in viribus suis confidit , & per eas hic præualet innocentibus & pauperibus , quicquam poterit sua fortitudine ad præualendum Deo.

** quia nõ in fortitudine sua roborabitur vir.*

*15 Dominum formidabunt aduersarij eius.*super ipsos in cœlis tonabit.*

15 Quin potius omnes aduersarij Dei in nouissimo die illum adeò formidabunt,vt nihil audeant vel possint contra illũ aut hiscere,aut agere:* Ipse enim super illos è cœlis horribile tonitru emittet,cùm ad iudicandũ adueniens terribilis tubæ sonitum præmittet,& deinde,in horrificis tonitruis sententiam æternæ damnationis contra eos seuerè detonabit.

*16 Dominus iudicabit fines terræ, & dabit imperiũ regi suo,*sublimabit cornu Christi sui.*

16 Dominus enim in nouissimo die iudicabit quotquot in omnibus terræ habitant terminis , quod tamen non per seipsum facturus est , sed per Messiam filium suum,cui ante extremi iudicij diem tradet imperium vniuersi orbis:*& exaltabit super omnem creaturam gloriam vncti sui,constituem eum in cœlis in dextera sua.

ANNOTATIONES.

a P s 1, &c.] Huius orationis indicat paraphrasis duplicem intelligentiam. Potest enim intelligi, vel de hominum cogitationibus, vel de ipsius Dei cogitationibus. Si autem primo modo accipiatur , sensus est cogitationes hominum coram illo esse præparans , hoc est nudas & apertas. Secundùm quem sensum possent Hebræa rectius sic verti : ipsi ponderatæ vel numeratæ sunt cogitationes. Idem enim hic significabitur quod eodem verbo significatur Prouerb.16.dum dicitur: Spirituum ponderator est Dominus,& 21 Appendit autem corda Dominus. Quibus locis idem apud Hebræos ponitur verbum hoc loco. Quòd si secundo modo accipiatur, verbum, præparari.pro dirigi accipiendum erit, nam & verbũ Hebraicum dirigere significat , eritq; idẽ huius loci sensus,qui Isaię 40 cum dicitur: Quis adiuuit spiritum Domini? vel, vt alij vertunt, quis dixerit? Ponitur enim & ibi idem verbum quod hoc loco , Notandum

dum autem Hebræa etiam negatiuè poſſe intelligi hoc modo:& non ponderantur vel numerãtur cogitationes vel ſtudia,& opera, vt ſit ſenſus · nemo eſt qui ſatis expendere & percipere poſſit operum Dei modum & rationes:qui ſenſus ſequentibus etiam optimè connenit.

b D o n e c, &c.] Obſcuritatem hoc loco facit dictio, donec,non poteſt ergo hoc loco propriè accipi,ſed tantùm vt deſignet conſequutionem effectus,qui ex voluntate Dei in mutationibus rerum pro illius arbitrio factis conſequitur. Septuaginta verterunt:Quoniam ſterilis. Hebræa autem poſſent & hoc modo verti : Adhuc ſterilis,id eſt, quæ multo tempore fuit ſterilis,&c

c D o m i n v s, &c] Sicut Dominus viuificat, nõ ſolùm dum à morte corporali reuocat ad vitã , ſed etiam cùm à grauiſſimis periculis mortis liberat:ita mortificat quoque , cùm in huiuſmodi pericu[la] incidere ſinit, mortificat quoque , cùm ſterilem faci[t, q]uam & Paulus vocat infœcundam vuluam Saræ emortuam. In myſtico autem ſenſu,mortificat & ad inferos deducit,dum gratiam ſuam,quæ vita animæ noſtræ eſt, propter peccata ſubtrahit,& æternæ damnationi obnoxios facit: Viuificat autem , dum per ſpiritum ſuum gratiam ſuam pœnitentibus rurſum infundit.

D o m i n i, &c.] Quidam per cardines intelligunt d duos mundi polos,arcticum ſcilicet & antarcticum, circa quos totus cœlorum orbis voluitur , ſicut circa cardines ianua. Verùm hi poli,etſi poſſunt vocari cardines cœli , de quibus dicitur apud Iob : circa cardines cœli perambulat,nec noſtra conſideratnõ rectè tamen poſſunt vocari cardines terræ , nec ſuper eos rectè dicetur poſitus orbis. Proinde rectius intelligemus quatuor terræ præcipuas partes , ſicut & eædem in cœlo conſideratæ poſſunt apud Iob intelligi cardines cœli. Intelligunt autem Hebræi dictionem Hebraicam non propriè ſignificare cardines, ſed fundamenta vel baſes.

I m p i i] Quod dicitur conticeſcent, quidam intel- e ligunt eos ceſſaturos in inferno à laude Dei. Quæ interpretatio etſi [ve]ra & pia , non tamen exprimit ſcripturæ ſenſum: Ponitur enim hic dictio Hebraica,quam in ſequenti cantico Moyſi Hieronymus vertit:fiant immobiles. Significatur autem hac dictione impios cohibendos & compeſcendos, ita vt quaſi immobiles lapides nihil contra Deum , ſanctóſque eius agere poſſint : ſed nec dicere quicquam quod cuiquam obſit, aut moleſtum ſit , vt eorum verba & blaſphemiæ ſint quaſi non eſſent.

A R G V M E N T V M   C A N T I C I filiorum Iſrael.

Educto per medium maris rubri Iſraëlitico populo, Ægyptijsq́, in eodem mari ſubmerſis, editum à ſe hoc præſens carmen Moyſes cum filijs Iſrael,ac ſeorſim Maria propheti ſſa cum mulieribus Domino cecinerunt, vt ſcribitur Exodi 15. cap. In quo primum quidem Moyſes præmiſſa ad canendum Deo adhortatione & exultatione in Deo, decantat admirabilem illam populi Iſraelitici liberationẽ, & ex aduerſo perſequentium Ægyptiorum interitũ: deinde verò tunc adhuc futuram in terram promiſsionis introductionem partim orat, partim prophetat , idq́, nunc per verba futuri temporis,nunc per verba præteriti tẽporis, ſic de futuris adhuc loquens prophetico more, quaſi iam præterita forent. Cum autem, & eductio Iſraelis de Ægypto per mare rubrum, figura fuerit, teſte Paulo, liberationis noſtræ de poteſtate diaboli per ſanguinem ac baptiſma Chriſti:& introductio eiuſdem populi in terram promiſſam , typus fuerit eius quem expectamus in regionem cœleſtem, introitus, oportet ſecundum allegoricum ſenſum canticũ hoc accipere, vt vocem Eccleſiæ Chriſtianæ, ſic deliberatione obtenta per ſanguinem Chriſti , & extenſionem & manuum eius in cruce , glorianti in Deo , vt, & promiſſam cœleſtis regni hereditatẽ aſſequi confidenter tum ſibi promittat, tum oret. Sunt enim & in hoc cantico quæ perfectè & verè non niſi Eccleſiæ Chriſtianæ cõueniunt, vt quæ dicũtur de habitaculo Dei firmiſsimo, & mõte hereditatis eius.

P a r a p h r a s i s   e i v s d e m.

*1 Cantemus Domino,glorioſe enim magnificatus eſt, * equum & aſcenſorem deiecit in mare.*
*2 Fortitudo mea, & laus mea Dominus , * & factus eſt mihi in ſalutem.*
*3 Iſte Deus meus, & glorificabo eum. * Deus patris mei & exaltabo eum.*
*4 Dominus quaſi vir pugnator , omnipotens nomen eius: * currus Pharaonis,& exercitum eius proiecit in mare.*
*5 Electi principes eius ſubmerſi ſunt in mari rubro, abyſsi operuerunt eos: * deſcenderunt in profundum quaſi lapis.*
6 Dextera tua Domine magnificata eſt in fortitudine,dextera tua percuſsit inimicum : & in multitudine gloriæ tuæ depoſuiſti aduerſarios tuos.
*7 Miſiſti iram tuam , quæ deuorauit eos ſicut ſtipulã, * & in ſpiritu furoris tui congregatæ ſunt aquæ.*

A n t e m v s in honorem Domini. Nam per ea quæ pro nobis admiranda [ma]gnauit , magnitudo & ſplendor potentiæ eius admodùm declarata eſt. * Equos enim, hoſtium noſtrorum cum aſcenſoribus eorum demerſit in mare.
2 Merito ergo exclamare debeo, Dominum eſſe robur meum, cuius ſolius virtute perſequentium me hoſtium euaſi manus, propter quod ipſe mihi futurus eſt ſemper laudis materia, * eo quòd fact' ſit mihi Saluator.
3 Iſte eſt Deus meus, cui vni ſeruire vol[o], quare & quibus poſſim modis ſtudebo illum glorificare, laudibus glor[i]am eius celebrãdo, prędicatione eam aliis manifeſtando, ac honore, reuerentiáque debita ipſam proſequendo. Neque vero hic Deus meus, recens eſt Deus à me iam primum electus, ſed & Deus eſt patrum meorum, Abraham, Iſaac, & Iacob, itaque hymni ac prædicatione extollam eum quantum potero.
4 Dominus ſe mihi exhibuit quaſi virum bellatorem , adeò vt hoſtes mei Dominum pro me pugnantem ſentirent, dicentes: Fugiamus Iſraëlem. Dominus enim pugnat pro eis. Quòd ſi nomen eius requiras, ecce nomen illi peculiare, quo ab aliis omnibus ſecernitur , eſt, omnipotens. * Suam autem omnipotentiam etiam hac in re nunc declarauit , quod currus Pharaonis, & vniuerſum exercitum eius deiecit in mare.
5 Electi principes eius: ſubmerſi ſunt ab eo in mari rubr[o], abyſſi aquarum operuerunt eos abſque mora & reſiſtentia aliqua, * ſubitò demerſi ſunt in profundum maris , inſtar lapidis , qui aquis iniectus ſubitò ſuo pondere ſubſidit in profundum.
6 Omnipotentia tua, Domine, declarata eſt eſſe valde magna per potẽtem hanc operationem tuam: potentia enim tua Domine, proſtrauit hoſtem tuum & noſtrum Pharaonem, & per ſummam gloriam atque excellentiam potentiæ tuæ, deiecisti aduerſarios non tam noſtros quam tuos.
7 Miſiſti è cœlis vltionem tuam, quæ ſubito & abſque vlla difficultate penitus eos conſumpſit, ſicut ſicca ſtipula citò deuoratur, & in nihilum redigitur a flamma vorante. * Prius ſiquidem per oſtenſionem indigna-

tionis tuæ, qua aduersus illorum indignaberis superbiam, pérque ventum fortissimum ab indignatione tua contra illos concepta excitatum, aquæ maris diuisæ in duas partes collectæ erant ex vtraque parte in cumulos, relinquentes naturalem suæ fluxibilitatis conditionem, vt fieret per eas populo tuo iter.

*8 Stetit vnda fluens. * congregatæ sunt abyssi in medio mari.*

8 Vnda natura sua fluida per imperium tuum contra suam naturam stabat, * conglomeratæ erant hinc & inde aquarum profunditates maximæ in medio maris.

9 Dixit inimicus, Persequar & comprehendam diuidam spolia, implebitur anima mea.

9 Itaque inimicus, aquarum videns diuisionem, & per eas populum tuum illæsum transire, dixit: Persequar eos & comprehendam, diuidam spolia, sicque saturabitur desiderium nostrum, tum in Israëlis punitione, tum in spoliorum diuisione.

*10 Euaginabo gladiū meum. * interficiet eos manus mea.*

10 Comprehensis autem eis non parcam, sed euaginabo gladiū meum, * eóque manus mea interficiet eos. Verùm tu Domine superbiam illorum temeritatem & præsumptionem mox facilique negotio stultam declarasti.

*11 Flauit spiritus tuus, & operuit eos mare: * submersi sunt quasi plumbum in aquis vehemētibus.*

11 Tantum enim ventum à te excitatum flare fecisti, & ecce aquis rursum redeuntibus in vnū, operuit eos omnes mare: * atque instar plumbi subitò & quasi in momento demersi sunt in aquis illis nimis horrendè tumultuantibus.

*12 Quis similis tui in fortibus Domine? quis similis tui? * magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis faciens mirabilia.*

12 Hanc tuæ fortitudinis declarationē dum aduerto Domine, non possum non exclamare: Quis inter eos qui fortes existimātur, siue in diis, siue in hominibus, similis est tibi Domine? quis (inquam) similis tibi? * qui a
ita vt tu, sit in sanctitate gloriosus, terribilis simul & laudabilis ob admiranda quæ facit: Nemo sane omnino est, qui vel sanctitatem tuā æquare possit, vel potentiam, per quam & impiis terribilis, & iustis es laudabilis.

*13 Extendisti manum tuā, & deuorauit eos terra: * fuisti in misericordia tua populo quem redemisti.*

13 Tu enim velut extendens manum tuam ad percutiendū hostes tuos parasti potentiam tuam in vltionem illorum, & mox in vltione tua absorbuit illos mare tanquam si viuentes subitò absorpti fuissent à terra * insuper & per columnam nubis & ignis, perque Angelum tuum, ducem te præbuisti populo tuo, quem redemisti ex Ægypto.

14 Et portasti eum in fortitudine tua ad habitaculū sanctum tuum.

14 Atque ex his quæ cum populo tuo hactenus egisti, dubium nullatenus est quin eundem per tuam fortitudinem non solùm deduces, sed & instar matris baiulantis dilectum tenerúmque filium in vlnis suis, quodammodò portabis ad terram eis promissam, quam in habitaculū tuum sanctum tibi delegisti, portabis, inquam, quia solicita cura eo illū transferes, necessaria omnia abunde suppeditans, omniaque aduersa depellēs, neque ipsius, sed tua fortitudine & cura in eam terram introducens.

*15 Ascenderunt populi, & irati sunt. * dolores obtinuerunt habitatores Philisthiim.*

15 Audientes populi quæ pro tuo populo designasti, & facere præparas, exurgent, præparantes se in prælium contra illum, & in seipsis indignatione nimia contra nos commouebuntur, * dolores ex metu occupabūt habitatores terræ Philistinorum.

*16 Tunc conturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor. * obriguerunt omnes habitatores Chanaan.*

16 Tunc partim ira, partim timore conturbabuntur in seipsis principes Idumæorum, robustos Moabitarum apprehendet tremor, * omnesq; habitatores terræ Chanaan nimio terrore obrigescent, viribus omnibus suis ad repugnandum destituti.

17 Irruat super eos formido & pauor, in magnitudine brachij tui.

17 Quod sane vt in ipsis efficias secundùm spem iam nobis datam te Domine precamur. Per magnitudinem potentiæ tuæ fac in eos irruere formidinem & pauorem.

*18 Fiant immobiles quasi lapis, donec pertranseat populus tuus Domine: * donec pertranseat populus tuus, iste quem possedisti.*

18 Sint instar lapidis immobiles, vt resistere nobis non valeant, donec ad terram promissam pertranseat populus tuus Domine: * donec, inquā, pertranseat populus tuus iste, quem in tuum peculiū ex omnibus gentibus tam singularibus prodigiis tibi acquisiuisti.

19 Introduces eos, & plātabis in monte hæreditatis tuæ, firmissimo habitaculo tuo, quod operatus es Domine.

19 Ipsos autem per medium hostium suorum sine læsione pertranseuntes introduc, introductósque firmiter habitare, altasque radices mittere fac in montosa illa terra, quam velut in hæreditatem tuam delegisti, & in habitationem tuam firmissimam, à te iam olim ad hoc paratam, vt in ipsa in medio populi tui habitares.

*20 Sanctuarium tuū Domine, quod firmauerūt manus tuæ. * Dominus regnabit in æternum & vltra.*

20 Dico autem sanctuarium illud tuum Domine, quod ita sibi stabiliuit b
omnipotentia tua, vt non sis illud amissurus, nec sit hostili incursu deijciendum: * Quæ dum considero, meritò exclamare libet: Dominus noster etiam omnibus inuitis, semper regnabit vsque in consummationē seculi, & vltra eam sine fine. Regnaturum autem eum sine fine, suaque potentia nos introducturum in promissam expectatamque terram, ex his satis constat, quæ iam pro nobis patrauit facinoribus.

*21 Ingressus est enim eques Pharao cum curribus & equitibus eius in mare, * & reduxit super eos Dominus aquas maris.*

21 Ingressus est enim eques Pharao cum curribus & equitibus suis in c
mare rubrum diuisum: & mox reduxit super eos aquas maris.

22 Filij autem Israel am-

22 Filij autem Israël ambulauerunt per siccum in medio ipsius maris.

Qua

bulauerunt per ficcum in medio eim.

Qua in re duplex offertur admirandum miraculum, dum per id quod perdere solet homines, Israëlitæ saluati sunt, & per vnum idémque Israëlitæ saluati, Ægyptij vero perditi sunt.

ANNOTATIONES.

a MAGNIFICVS, &c.] Potest hæc pars sub vna interrogatione coniungi cum eo quod præcedit: Quis similis tui: quémadmodum iudicat paraphrasis. Potest & separatim accipi, vt post illam interrogationem: Quis similis tui? subiiciatur, magnificus in sanctitate, & subaudiatur, Tu solus es. Omittenda est autem coniunctio, &, ante participium, faciens, quæ sicut non est in Hebræo, ita nec in plerisque nostris.

b DOMINVS, &c.] Quod hic vertit interpres, vltrà, alibi vertere solet, in seculum seculi: vt cum Psalmo 9. similiter vt hic dicitur: Dominus regnabit in æternum & in seculum seculi, vbi eædem ponuntur dictiones. Et pro eo quidem quod vertitur, in æternum dictio Hebræa propriè significat, in seculum, quo significatur duratio præsentis seculi. Pro eo quod vertitur, in seculum seculi, dictio Hebraica æternitatem significare dicitur.

c INGRESSVS, &c] Hebræa habent: equus Pharaonis. Et antiqui quidam nostri codices etiam habét, equus Pharao, vt omninò sit verisimile hanc esse veram lectionem, quam aliquis deprauauit, putans absurdam esse eam lectionem, quod non intellexerit nomen, Pharao, esse genitiui casus: cùm aut singularis numerus est positus pro plurali, aut equus collectiuè positus est pro equitatu. Legendum autem, equus, non eques, etiam illud probat, quod D. Hieronymus vertetit: cum curribus & equitibus eius, cum alioqui vertendum erat pronomen reciprocum, sui.

Oratio Abacuc pro ignorantiis.

ARGVMENTVM CANTICI ABACVC.

Canticum Abacuc Prophetæ, præter alia, hoc maximè obscurum facit, quod quæ in eo recensentur promiscuè per verba futuri & præteriti temporis describuntur, vt dubium sit, præteritáne an futura retexat. Verum dum pleráque manifestè nimis de præteritis operibus à Deo olim pro salute populi sui præstitis Prophetam loqui ad literam declarant, magis consentaneum est, sicut familiare est linguæ Hebrææ, omnia futura, quæ à versu quarto vsque ad versum 24. occurrunt, accipiantur pro præteritis: quanquã & ideò quis rectè dixerit promiscuè in illis versibus posita verba futura & præterita, quod sic narrat præterita, vt sub eis & futura vaticinari velit, quæ vel pro liberatione Israëlitici populi de captiuitate Babylonica, vel pro liberatione humani generis de potestate diaboli erant peragenda. Propheta enim postquàm primo suæ prophetiæ capite, futuram Iudæorum per Chaldæos deuastationem prophetasset, atque ob eam diuinæ iustitiæ rationẽ admiratus fuisset, quòd videret iustiorem populum à peiore opprimendum. & deinde secũdo capite intellexisset suo aliquando tempore Dei populum ab impiorum oppressione liberandum, impios autem Chaldæos perdendos, tandem hoc suo cantico primùm orat Deum, vt post irrogatam populo suo vltionem peccatis debitam, solitam promissamq; misericordiam exhibeat: cuius misericordiæ vt certiorem fidem faciat, recenset prisca miracula Dei, quæ pro Israëlis salute olim in mari rubro, in monte Sinai, in terra promissionis, sub ducibus Mose, Iosue, & iudicibus populi designauit. Deinde post prædictam terræ Iudaicæ desolationem, etiam subsequuturam reductionem Israëlis ad terram suam vaticinatur. Cùm autem & quæ in populo Israëlitico ante tempora Abacuc facta sunt, dum is & ex Ægypto educeretur, & in promissam terram induceretur, & habitaret, & similiter liberatio e captiuitate Babylonica: omnia, inquam, hæc, figura fuerint eorum quæ pro nostra salute per Christum patranda erant. Oportet ergo in his omnibus secundum tropologicum sensum intelligere Prophetam & prophetare, & orare futuram per Christum in prodigijs multis humani generis redemptionem, post diutinam illius sub potestate diaboli captiuitatem. Quemadmodum & illud de promissione aduentus Christi, ad redimendum nos maximè intelligendum esse ex Paulo constat, quod secundo capite dicitur: Scribe visum, & explana eum super tabulas, vt percurrat qui legerit eum. Quia adhuc visum procul, & apparebit in finem, & non mentietur: si moram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet, & non tardabit. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso, iustus autem in fide sua viuet. Quod autem titulus habet: Oratio Abacuc pro ignorantijs: significat Prophetam pro peccatis per errorem commissis à se & populo suo hanc ad Deum fuisse orationem. Hebr. 10.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Domine audiui auditionem tuam.

** & timui.*

DOMINE Deus, audiui auribus mentis quæ tu me audire
fecisti, per reuelationem spiritus tui intelligẽs in quam cru- a
delem & diutinam captiuitatem abiturus sit populus tuus,
quásque deinde pœnas hostibus ipsius præparasti: * & hæc à
te audiens, nimio timore perterritus sum, aduertens iustitiæ tuæ tum in
impios seueritatem & æquitatem.

2 Domine opus tuum in medio annorum, viuifica illud.

2 Verùm cùm sciam aduersus tuum decretum nihil nos conari posse, & b
peccatis nostris ita demerentibus in captiuitatem nos abituros, illud saltem oro, vt priusquam in totum dispereat populus tuus, in medio annorum desolationis opus illud tuum solitum, & mihi iam reuelatum resuscites, ac reipsa præstes.

3 In medio annorum notum facies.

** cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis.*

3 In medio (inquam) captiuitatis nostræ & desolationis tempore, tu c
quæso opus tuum apud te decretum, omnibus per adimpletionem notum fac: * cùmque pro iustitiæ tuæ necessitate vltus fueris peccata nostra, rursum tamen, antequam omnes pereamus, declara te misericordiæ tuæ non esse oblitum. Hoc est enim opus tuum, quo cum tuis agere soles, vt post vindictam, consolationem adijcias. Hoc est quod & nunc secundùm reuelationem mihi factam decreuisti nobiscum facere.

4 Deus ab Austro veniet.

** & sanctus de monte Pharan.*

4 Quomodò enim soleat Deus pro suis agere, antiqua potentiæ & benignitatis ipsius declarant miracula. Olim enim Dominus ad patres nostros venit in monte Sinai à monte Seir, qui & Theman dicitur, quòd sit in Australi parte Iudeæ: * & ipse, qui solus verè sanctus est, venit de mõte

Pharan, dignatus familiariter loqui cum patribus nostris, legemque & se scriptam eis tradere, & ducem se facere eorum.

*5 Operuit cœlos gloria eius, * & laudis eius plena est terra.*

5 Hic autẽ de quo loquor Deus, rãtus est, vt gloria eius & magnificẽtia cœlos obtegat & adimpleat: neq; in cœlis solum diffusa est vbiq; gloria eius, sed & in vniuersa terra vbiq; laudis eius materia offertur maxima, ita vt laudẽ eius nec cœlestia, nec terrestria, explicare valeãt sufficienter.

*6 Splendor eius vt lux erit, * & cornua in manibus eius.*

6 Cùm autem patribus nostris se manifestare inciperet in mõte Sinai claritas Domini splenduit instar lucis solaris: apparuit enim in igne cum magna gloria Dominus, * & radij splendoris instar cornuum ab ipso d procedentes tunc erant quasi in manibus eius. Accepit enim huiusmodi radiantem splendorem quasi è manu Domini Moyses, cum Deo colloquens, túmque splendores diuinæ bonitatis & potentiæ ipsius illucescere cœperunt per miraculosa opera, veluti manus fortitudinis ipsius.

*7 Ibi abscondita est fortitudo eius. * ante faciẽ eius ibit mors.*

7 Illo tempore & loco habuerunt patres nostri apud se in columna nubis & igne absconditam fortitudinem Dei, qua & tunc & postea tam admiranda in eis designauit. * Cùm autem iam cum eis progredi per desertum ad promissam terram pergeret, ante ipsum veluti satelles eius præcedebat mors: quæ sicut in Ægypto omnia primogenita, ita & in promissa terra, & in via omnes populi sui hostes absumeret.

*8 Et egredietur diabolus ante pedes eius, * stetit. & mensus est terram.*

8 Egrediebatur angelus malus ante ipsum ad perdendum hostes eius: * Post longam deinde cum populo suo per desertum peregrinationem stetit cum eis in promissa terra, ibique partim per Moysen, partim per Iosue mensus est terram in funiculo distributionis, vt diuideretur tribubus Israël.

*9 Aspexit, & dissoluit gentes: * & contriti sunt montes seculi.*

9 Vidit multatũ gentium terrã inhabitantiũ opera pessima, & propterea confregit illarum gentiũ multitudinẽ, vt resistere populo suo nõ potuerint: * & ab eo prorsus dispersi sunt reges, populiq; fortissimi & vetusti, qui terram illam diu inhabitauerunt, erantq; velut montes æterni.

*10 Incuruati sunt colles mundi: * & ab itineribus æternitatis eius.*

10 Gigantes & reges, qui propter suam fortitudinẽ & superbiam erant in hoc mundo velut colles quidã, humiliati sunt & deiecti: * idque propterea; quòd ipse qui solus æternus est, sua æternitate longe superãs antiquitatem illarum gentium, dignatus sit aduenire in salutem populi sui.

*11 Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ. * turbabuntur pelles terræ Madian.*

11 Vidi, & ex scripturis intellexi quid olim feceris propter iniquitatem e in tẽtoriis regis Chusan, quod interpretatur Æthiopia, quomodo scilicet propter peccata Israelitici populi tradideris eum in potestatẽ regis Chusan, & rursus tamẽ propter iniquã illius oppressionem tẽtoria illius dissipaueris, liberato Israele: & simili modo vel turbatos Madianitas, in tabernaculis factis ex pellibus & cortinis habitantes, cum per Gedeonem superatis & perditis Madianitarum castris, populum tuum liberares. Iudic.3.

12 Nunquid in fluminibus iratus es Domine? aut in fluminibus furor tuus, vel in mari indignatio tua?

12 Nónne tu Domine olim pro salute populi tui etiam in fluminibus veluti iratum te declarasti, & in mari indignatio tua apparuit dum Iordanem flumen, & prius mare rubrum pro transitu Israelis secuisti, & increpare visus es quòd populo tuo transitum non permitterent?

*13 Qui ascendens super equos tuos, * & quadrigæ tuæ saluatio.*

*14 Suscitans suscitabis arcum tuum, * iuramenta tribubus quæ locutus es.*

13 Tu enim pro eis tunc pugnaturus veluti ascendebas super equos tuos, * & per quadrigas tuas salutem illis afferebas, quoniam super nubes vectus per fortissimos & velocissimos angelos, hostes populi tui deiecisti tum in mari rubro, tum citra & vltra Iordanem flumen.

14 Potentiam tuam, qua in hostes eorum diram vltionem veluti sagittas ex arcu iaculabaris, tum pro eis exeruisti, & quasi exuscitasti: * iuramenta, quæ prius locutus eras tribubus Israel adimpleuisti. f

*15 Fluuios scindes terræ. viderunt te, & doluerunt montes, * gurges aquarum transiit.*

15 Scidisti fluuios terræ, vt per eos transiret tui: itaque experiebantur tuam potentiam reges & potentes huius seculi, & dolore timoréque correpti sunt: * sed & aquarum gurgites quasi præsentiam tuam sentientes & metuentes recesserunt, sese retrahendo & tempendo.

16 Dedit abyssus vocem suam, altitudo manus suas leuauit.

16 In qua aquarum fuga ipsa vndarum profunditas horrendè insonuit, eo quòd altitudo potentiæ diuinæ veluti manus suas eleuauerat ad præcipiendum aquis, & percutiendum eas.

*17 Sol & luna steterunt in habitaculo suo: * in luce sagittarum tuarũ ibunt, in splendore fulgurantis hastæ tuæ.*

17 Deinde pugnante Iosue cum regibus Chanaan, Sol & Luna immobiles steterunt in mansione sua cœlesti, * cumque sagittis tuis & fulminibus hostes tuorum prosterneres, ipsi per eorundem fulminum lucem ac splendorem fulgurant. hastæ tuæ illæsi ibant ad persequendum hostes suos, ita vt tum trahi tua dispensatione tui populi commoditatibus ea inseruirent, quæ hostibus eorum nocebant.

18 In fremitu conculcabis terram, & in furore obstupefacies gentes.

18 Per vltionem tuam quasi fremitum iræ tuæ conculcabas terram, * & per vindictam tuam stupidas fecisti gentes illas, vt populo tuo resistendi non haberent potestatem.

*19 Egressus es in salutem populi tui. * in salutem cum Christo tuo.*

19 Egressus olim ad saluandum populum tuum: * ad saluandum (inquam) egressus es cum Moyse, quem spiritu tuo sancto vnxisti, vt esset dux & Propheta populi tui.

20 De

*20 Percussisti caput de domo impij. * denudasti fundamentum eius vsque ad collum.*
*21 Maledixisti sceptris eius, capiti bellatorum eius. *venientibus vt turbo ad dispergendum me.*
22 Exultatio eorum sicut eius qui deuorat pauperem in abscondito.
23 Viam fecisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum.
*24 Audiui, & conturbatus est venter meus: * à voce contremuerunt labia mea.*
*25 Ingrediatur putredo in ossibus meis, * & subter me scateat.*
26 Vt requiescam in die tribulationis, & ascendam ad populum accinctum nostrum.
*27 Ficus enim non florebit, * & non erit germen in vineis.*
*28 Mentietur opus oliuæ: * & arua non afferent cibum.*
29 Abscindetur de ouili pecus, & non erit armentum in præsepibus.
*30 Ego autem in Domino gaudebo, * & exultabo in Deo Iesu meo.*
*31 Deus Dominus fortitudo mea. * & ponet pedes meos quasi ceruorum.*
32 Et super excelsa mea deducet me victor in Psalmis canentem.

20 De domo & regno impiorum percussisti caput, dum impiũ Pharaonem, ne amplius Ægyptiis præesset, perdidisti: * denudasti fundamentum domus ab imo vsque ad collum, dum impium populum simul cum suo principe subuertisti.
21 Maledixisti sceptris eius, tyrannicum eius in populum tuum imperium auferens ab eo, maledixisti duci militum ipsius: * omnibusq; qui cum eo venerunt sæuissimo tumultu instar turbinis ad perdendum nos.
22 Qui ita gloriabantur contra nos, quemadmodum is qui pauperem in abscondito, nemine sciente vel prohibente, deuorat. Ita enim & ipsi nos viribus infirmiores quasi à te derelictos, & te ignorante sibi promittebãt deuoraturos.
23 Verùm tu quò tuum populum saluares, mari rubro diuiso, equis tuis, quibus pugnaturus vehebaris, viam fecisti in mari, atq; in luto aquarum multarum. g
24 Hæc quidem mirabilia opera te fecisse frequenter pro salute populi tui contra hostes tuos audiui, atq; ad eundem modũ te reuelante etiam rursum te facturũ intellexi, futuramq; tam diram calamitatem hostium nostrorũ, vt ob eam à me præuisam præ horrore conturbata sint in me omnia interiora mea: * & propter vocẽ tuã, quam auribus mentis percepi, etiam labia mea contremuerunt, vt ad loquendum inepta sint facta.
25 At parum est vt nunc ad tempus horrore venturorũ malorum grauiter commouear, ita vt veluti putredo ingrediatur in ossa sua, * & ebulliat atq; erumpat sub me, hoc est, vt horror omnia mea interiora depascatur, & erumpat in exteriora.
26 Modò id mihi aliquando detur, vt quiescam in tempore venturæ super impios qui nos opprimunt, tribulationis: * & tunc ascendere possim è Babylone ad populum nostrum fortem & bellicosum, & cũ eo rursum obtinere terram promissionis.
27 Futura est enim tanta terræ hostium nostrorũ desolatio, vt ficus non floreat, * & non sit germen in vineis
28 Fructus oliuæ frustrabitur expectationem quæ est de illo, * & agri non producent cibum.
29 Auferentur de ouili greges ouiũ, * & nõ erit armẽtũ in præsepibus.
30 Ego autem inimicis nostris in summa miseria & desolatione existẽtib⁹ gaudebo in Domino, qui iustã de eis sumpsit vltionẽ, & nos ereptos ab eorũ violẽtia, liberos abire dedit, * & exultabo in Deo saluatore meo.
31 Deus enim Dominus meus ipse est robur meum, * ipse velut ceruorum pedibus mihi datis velociter me redire faciet.
32 Super excelsa & montosa loca nostra me rursum deducet, ita vt canam in psalmis victori & triumphanti Domino laudes, & gratiarũ actiones, à quibus in captiuitate constitutus abstinui.

ANNOTATIONES.

a IN MEDIO ANNORVM, &c.] Pro his verbis Septuaginta verterũt. In medio duorũ animaliũ cognosceris. Quod in Ecclesia vsitatum est. Huius versionis tam distinctæ ratio est, quòd dictio Hebraica, quæ annos significat, etiam significat duo: & pro verbo, viuifica, Septuaginta legerũt nomen eiusdem radicis quod animalia significat. Loquitur autem de annis captiuitatis quibus currentibus, orat vt Deus populi sui & consueti operis non obliuiscatur: sed etiam illis adhuc durantibus misericordiam suam ostendere incipiat. Quod intelligi potest Deum iam fecisse, cùm anno trigesimoseptimo trãsmigrationis Ioachim è carcere sublevatus est ab Euilmorodach rege Babylonis. Tunc enim Deus declarauit se non penitus voluisse obiicere populum suum & semen regium.

b DEVS AB, &c.] Vt istud rectè intelligatur, notãdum prophetam alludere ad illud quod Deuteronomij 33. dicit Moyses: Dominus de Sinai venit, & de Seir ortus est nobis: apparuit de monte Pharan, & cum eo sanctorũ millia. Seir enim & Pharã montes sunt vicini monti Sinai, siti ad Austrũ: vnde Dominus visus est venire ad Israëlitas, cum daret legem. Porrò pro eo quod nos habemus. Austro Hebræis est תימן Theman, nomen etiam montis, qui alibi dicitur Seir, significat autem Austrum, vnde D. Hieron. vertit, Austro, quasi esset nomen appellatiuum. Septuaginta tamen verterunt, Thaman.

c OPERVIT, &c.] Potest hic versus sic cõiungi cũ superiori versu, vt sit sensus: Cũ Deus ab Austro veniret de mõte Pharã in mõtẽ Sinai, tũc operuit cœlos gloria ei⁹, & terra repleta fuit laudabili splendore eius. Vel potest seorsum accipi iuxta sensum quem indicat paraphrasis,

CORNVA, &c.] Vt simplex & genuinus huius loci intellectus habeatur, notãdum Hebræa habere, cornua à manu eius, ocque enim est pluraliter, manibus, neque est, in, nisi apud Septuaginta, quos hic imitatus est D. Hieron. Itaq. simpliciter ad literam significare videtur, in datione legis factum esse de potentia Dei, vt facies Moysis videretur propter radios splendoris cornuta, vt scribitur Exodi trigesimoquarto. d

PRO INIQVITATE, &c.] Pro, Æthiopiæ est nomen כושן Chusam Notatur enim historia, quæ scribitur Iudicũ tertio, de Chusam rege Mesopotamiæ, in cuius manus propter peccata Israëlem primò tradidit Deus. Quia tamen nomen כוש Chus, significat Æthiopiam, ideo D. Hieron vertit, tentoria Æthiopiæ, secutus Septuaginta, qui habent σκηνώματα Αἰθιόπων, idq. eo libentius, quod huiusmodi versio magis conueniret sensui mystico, quem ipse diligenter prosequitur. e

IVRAMENTA, &c. Aut subaudiendũ est aliquid in hunc vel similem modum, iuramenta impleuisti tribubus, aut repetẽdum verbum, suscitabis, vt sit sensus, suscitasti, hoc est, præstitisti & impleuisti iuramenta tua. f

AVDIVI, &c.] Postquã varia Dei facta cõmemorauit, quæ pro salute populi sui in impiis hostibus eius mirabiliter designauit, in sequẽtibus significare voluit similia Deũ operaturũ in Chaldæis, de quib⁹ graué per Medos & Persas vltionẽ etiã sumpturus, populo suo interim è captiuitate dimisso: qua vltionẽ & liberationẽ quo cõtinentius expectaret populus Dei, ideò commemorauit in præcedẽtibus antiqua Dei opera, pro salute Israëlitici populi perpetrata. Quod enim illis verbis, Ficus nõ florebit, &c. desolationem Babylonis, non autem captiuitatem & miseriã populi significare voluerit g

satir pater ex aduersatiua, qua in personapopuli Dei dicitur: Ego autẽ exultabo in Domino, &c. nec obstat ꝙ Prophera dicat ventrem suum conturbatum, propter ea quæ Deo reuelãte didicit ventura, quasi ob id de miseria sui populi in sequentibur loquatur, & nõ de miseria Chaldæorum. Nam & Isaiar c. 21. cùm videret Babylonir desolationem, Propterea (inquit) repleti sunt lumbi mei dolore, & angustia possedit me sicut angustia parturientis. Corrui cùm audirẽ, conturbatus sum cùm viderẽ, &c. Quibus verbis significatur tantã fore malorũ venturorum magnitudinem, vt ipse qui narrat, horrore superatus, etiã inimici populi mala plãgere affectu humano cogatur. Sic & hoc loco rectè intelligitur, Prophetam præ horrore malorũ quæ euẽtura erãt Babylonis conturbatũ, & grauiter commotum. Quę commotio etiam significatur in versu sequẽte: Ingrediatur putredo in ossibus meis, &c. qui magis sic erat vertendus: Ingressa est putredo io ossibur meis & apud me capaui. Mirum enim vnde D. Hieron. posuerit verbum, scateat, cum Hebræis sit verbũ primæ personæ, idemq; sit verbum quod mox vertit, conturbatus est venter meus.

In Deo, &c. Pro nomine, Iesu, oõ est Hebiæis hic h nomen proprium, sed appellatiuum, significans salutẽ: vnde vertẽdũ erat, in Deo salute mea: vel potius in Deo salutis meæ, hoc est, qui author est salutis meæ. Verùm quoniã Septuaginta verterunt σωτῆρά μου, hoc est, saluatore meo, D. Hieron. eor imitatus pro suo ergo Christũ amore vertit nomen saluatoris Iesus, quod tamẽ in sensu literali appellatiuè debet accipi pro saluatore.

Victori, &c.] Legendum esse, victori, sicque D. i Hieronymum vertisse patet, tum ex eu quod hoc loco cum litera lamed eadem ponitur dictio, quam D. Hieronymus in titulo Psalmorũ semper vertit, victori, tum ea eius commentatio in hunc locum: habes enim sic. Canam autem victoriam eius, & triumphum eius, & tropheum crucis.

ARGVMENTVM CANTICI MOYSIS, quod habetur Deuteronomij 32.

Morti proximus Moyses, præuidens ex Dei reuelatione futurã post mortem suam Israëlis à vero Deo defectionem, & mala ob eam à Deo illis inferenda, ex eiusdem præcepto canticum, quod habetur Deut. 32. conscripsit, & docuit filios Israël, vt esset illis futuris temporibus in testimonium propriæ iniquitatis & iustitiæ diuinæ. In hoc itaque primùm cælis & terra in testes aduocatis, ac Dei perfectione commendata, statim ad increpationem peruersæ generationis conuertitur, in memoriam illis reuocãs singularia & varia Dei beneficia illis exhibita: post quæ tamen delitijs dissoluti filij Israel, derelicto Deo suo, ad alienos, falsosq; deos defecerunt. Propter quod Deo eis irato, suaq; protectione ipsos destituente, varijs malis traditos esse canit, promittens tamen etiam subsecuturã Dei erga ipsos misericordiam, & de hostibus eorum sumendam vindictam, vbi calamitatibus suis admoniti ad Deũ conuersi fuerint. Canuntur autem hic pleraque per præteritum quæ eo tempore, quo canticum hoc scribebatur, adhuc futura erant. Nam cum Dominus canticum istud vellet Israëlitis esse pro testimonio quod illis respõderet, postquam propter peccata inuenissent eos mala multa & afflictiones, necesse erat ea quæ futura erãt, quasi iam peracta essent, describere: Aptè autem D. Paulus ex hoc cantico ad Romanos decimo capite citat: Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem insipientem in iram vos mittam: pro quo hic legimus. Ego prouocabo eos, &c. Quanquam enim illud in Iudæis frequenter, & ante Christi aduentum adimpletũ sit, cùm propter idololatriæ crimen coacti sunt seruire & subesse diuersis gentibus, maximè tamen in eis tunc impletũ est, quando propter incredulitatem eorum gentes apud Deum prælatæ sunt, cum ipsi prius soli reputabantur populus. In eiusdem quoque epistolæ capite 15. illud ex hoc cantico secundùm translationem Septuaginta citat: Lætamini gentes cum plebe eius: pro quo nos legimus: Laudate gentes populum eius, nimirum quod in verbis illis cantici quibus in fine promittitur ad literam liberatio populi Dei à violentia hostium suorum, intelligeret in mystico sensu promitti liberationem futuram per Christum, gentibus cum Israëlitico populo communem.

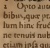
PARAPHRASIS EIVSDEM.

*1 Audite cæli quæ loquor * audiat terra verba oris mei.*

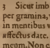
AVDITE cœli quę loquor, *sed & tu terra audi verba oris mei, vt vos qui creaturæ estis incorruptibiles & stabiles, sitis mihi in perpetuum testes huius contestationis meæ, & testes tales, qui de non parentibus contestationi vindictam requiratis & sumatis.

*2 Concrescat in pluuiam doctrina mea, * fluat vt ros eloquium meum.*

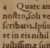
2 Opto autem vt doctrina mea, quam modò loquar, non sit similis nubibus, quæ præ leuitate à ventis per inanes auras disperguntur, ita vt nullum hinc fructum arida terra accipiat, sed vt instar pluuiæ ex concretione tenuis nubis coalescentis, ac tum suo pondere in terram descendẽtis, etiam ipsa quasi concrescat, vt scilicet suo pondere in audientium decidat corda, *atque vt ros suauiter diffluit è cœlo in terram, eámq; humectando fœcundat: ita & sermonem meum opto dulciter ex ore meo in audientium diabolo pectora influere atque in eis fructificare.

*3 Quasi imber super herbã, & quasi stillæ super gramina, * quia nomen Domini inuocabo.*

3 Sicut imber super teneram hærbam decidens, ac stillæ pluuiales super gramina, vigere, virere, & crescere ea faciunt: ita & verba mea cupio in mentibus vestris humorem bonum demittere, ac incrementum boni affectus date. * Et meritò certè tam fructuosum cupio esse sermonem meum. Non enim de leuibus rebus dicturus sum, sed nomen Domini inclamabo, & prædicabo: eiusdemq; iustitiam, perfectionem, & bonitatem celebrare, & coltam eius constituere studebo.

*4 Dato magnificentiam Deo nostro, Dei perfecta sunt opera. * & omnes viæ eius iudicia.*

4 Quare ante omnia id vos hortor Israëlitæ, vt deferatis honorẽ Deo nostro, soli verò Deo, eique omnem excellentiam & magnitudinem asscribatis. Ipsius enim Dei nostri opera omnia perfecta sunt & integra, ita vt in eis nihil reprehendi possit & culpari, * omnes enim actiones eius iustissimæ sunt.

5 Deus

5 *Deus fidelis & absque vlla iniquitate, iustus & rectus, * peccauerunt ei non filij eius in sordibus.*

5 Deus fidelis est,& ab omni liber iniustitia, iustissimus est & rectus in omnibus verbis & factis suis, * & tamen in talem ac tantum Dominum peccauerunt ij, qui cùm prius vocarentur filij Dei, facti sunt per sordes peccatorum suorum,& immunda idola quæ coluerunt,non filij Dei.

6 *Generatio praua atque peruersa, * haeccine reddis Domino popule stultè & insipiens?*

6 O generatio praua atque peruersa,*hęc ne mala pro variis ab eo Domino acceptis beneficiis rependis ei, populo stultè & insipiens? An non aliam à te retributionem merentur illius innumera in te collata munera? Stultum sanè te voco populum,vt qui optimo Deo derelicto, tã stulta sequaris,& tam malè tibi consulas: Generationem autem prauam, eò quòd hæreditaria quadam, & quasi naturali impietate Deo semper obmurmurans,& ingratus fuisti.

7 *Nunquidnon ipse est pater tuus,qui possedit te? * & fecit,& creauit te?*

7 Annon ipse est pater tuus qui te in variis prodigiis liberatũ ex Ægypto,sibi in peculium,ex omnibus gentibus acquisiuit? *quique,quod maius est,etiam fecit & creauit,cùm non esses? Fecit autem & creauit, non solùm quia vitam dedit,sed etiam quia cùm non reputareris gens & populus,fecit te in gentem magnam,& gentem quæ singulari ratione illius diceretur populus, vt ob id etiam peculiariter tuus sit pater,cùm alioqui ratione creationis omnium sit pater.

8 *Memento dierum antiquorum, * cogita generationes singulas.*

8 Quod si non aduertis,quomodo ipse sit singulariter pater tuus,& quę sint eius varia in te collata beneficia, in memoriã reuoca iam olim præcedentia tempora, * tecumque reuolue quæ in singulis generationibus præcedentibus pro te fecit Deus.

9 *Interroga patrem tuum & annuntiabit tibi, * maiores tuos,& dicent tibi.*

9 Interroga patres tuos,& annuntiabunt tibi: * seniores tuos interroga,& dicent tibi.

10 *Quando diuidebat altissimus gentes,* quãdo separabat filios Adam.*

10 Ecce enim quando per confusionem linguarum in ædificatione turris Babylonicæ altissimus Dominus diuidebat gẽtes per vniuersam terram,* & separabit ab inuicem filios Adam.

11 *Constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum Israël.*

11 Etiam tunc Israëlitis prospexit de conuenienti regione,& loco quẽ inhabitarent,cùm adhuc Israëlitarum nomen non esset. Constituit enim tum multis populis,septem scilicet gẽtibus,terminos locorum tales, qui sufficere postea possent filiis Israel; qua in re multis nominibus gratuitam Israëlitarum dilectionem apertè monstrauit. Primùm quidem quod eis pararet,non vt aliis populis incultas & non inhabitatas regiones, sed quæ aliorum opera cultæ essent:& munitissimis plenæ ciuitatibus: Deinde quod quas regiones prius multis assignauit gentibus, vni populo ac genti pręparauerit.

12 *Pars autem Domini populus eius,* Iacob funiculus hæreditatis eius.*

12 Quamuis enim tum in varias gentes diuiderentur filij Adę, tamen ex omnibus tam variis gentibus Dominus sibi populum suũ Israëliticum delegit,veluti in partem hęreditariam, † filios Iacob, veluti in hęreditatem funiculo mensuratam,& ab aliena hęreditate diuisam.

13 *Inuenit eum in terra deserta,in loco horroris, & vastæ solitudinis.*

13 Itaque hunc populum sibi ab initio in sua prędestinatione prę aliis electum inuenit in terra deserta,in loco horroris pleno,& vasta solitudine. Cùm enim hic populus in Ægypto existens vnus cum Ægyptiis populus,vni parẽs principi,reputaretur, nec ab eis satis distingueretur, Dominus ipsum iam ex Ægypto liberatum,& segregatũ ab aliis gẽtibus, quem iamdudum quærebat quodammodò inuenit, dum pacto cum populo in monte Sinai inito Dominus, Deus & rex ipsius effectus est: idq; eo in loco,in quo non nisi ipsius singulari cura deduci, viuereque potuisset.

14 *Circumduxit eum, & docuit, * custodiuit quasi pupillam oculi sui.*

14 Hic autem circunduxit eum,in columna nubis & ignis,præcedẽs,& viam commonstrans qua gradiendum ei esset: neq; id solùm, sed & legis à se tradita docuit qua ratione bene beateq; illi viuendũ foret: *insuper & ab omnibus hostibus,& noxiis quibusq; custodiuit atque protexit, idque tanquam rem charissimam summa cum diligentia & solicitudine, ad eum modum quo in corpore humano oculi pupilla naturali solicitudine custoditur diligentissime.

15 *Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans.*

15 Sicut aquila, cùm migrandum fuerit, iterum atq; iterum volitando super pullos suos,prouocat eos ad volandum è nido,expanditq; alas suas vt in his excipiat è nido exurgentes pullos;& super alas eos deferens,ad locum quem voluerit transportat.

16 *Expandit alas suas, & assumpsit eum, atque portauit in humeris suis.*

16 Ita & Dominus per varia signa in Ægypto edita Israëlem ad exeundum prouocauit, iamq; exire parantem velut in expansis suis alis assumpsit,* atq; portauit,dum & ne fatigaretur in itinere, aut æstu læderetur, eum sustentaret,columnaq; nubis protegeret,& ne à quibusuis lęderetur hostibus, diligentissimè per Angelos suos præmuniret, atque ad locum commodiorẽ tanta diligentia & cura veluti portauit, vt solet homo portare paruulum filium suum.

17 *Dominus solus dux eius fuit,* & non erat cum eo Deus alienus.*

17 Dominus solus dux eius fuit in deserto illo, & non erat cùm eo alius aliquis Deus,qui simul cum eo ducatum populo præstaret, sicut re vera

*18 Constituit eũ super excelsam terram, * vt comederet fructus agrorum.*
*19 Et sugeret mel de petra, * oleumq; de saxo durissimo.*
*20 Butyrum de armento, & lac de ouibus, * cũ adipe agnorum & arietum, filiorum Basan.*
21 Et hircos cum medulla tritici, & sanguinem vuæ biberet meracissimum.*
22 Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit, incrassatus, impinguatus, dilatatus.
23 Dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo.
*24 Prouocauerunt eum in dijs alienis, * & in abominationibus ad iracundiam concitauerunt.*
25 Immolauerunt dæmonijs, & non Deo, dijs quos ignorabant.*
*26 Noui recentesq; venerunt, * quos non coluerunt patres eorum.*
*27 Deum qui te genuit dereliquisti: * & oblitus es Domini creatoris tui.*
*28 Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est, * quia prouocauerunt eum filij sui & filiæ.*
29 Et ait: abscondam faciem meam ab eis, & considerabo nouissima eorum.
30 Generatio enim peruersa est, & infideles filij.
*31 Ipsi me prouocauerũt in eo qui non erat Deus: * & irritauerunt in vanitatibus suis.*
*32 Et ego prouocabo eos in eo qui non est populus, * & in gēte stulta irritabo illos.*
*33 Ignis succensus in furore meo, * & ardebit vsque ad inferni nouissima.*
34 Deuorabitq; terrã cum germine suo. & montium fundamenta comburet.*
*35 Congregabo super eos mala, * & sagittas meas complebo in eis.*
*36 Consumentur fame, * & deuorabunt eos aues morsu amarissimo.*
37 Dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram atque serpentium.*
38 Foris vastabit eos gladius, intus pauor, iuuenem

præter hunc nullus est alius Deus, etsi sint qui dicantur, & colantur à gē-
tibus pro diis.
18 Tandem autem etiam ipsum constituit super excelsam & mõtosam
terram ipsi repromissam: * vt in ea habitans comederet fructus fertilium
agrorum.
19 Et sugeret mellis dulcedinem, cuius ibi tanta est copia, vt etiam in
petris sponte apes mellificent, * vtque & oleum acciperet de saxis duris-
simis, inter quæ oliuæ maxime fructificare solent.
20 Butyrum quoque ederet de gregibus vaccarum, & lac de ouibus:
* pinguissimos quoque agnos & arietes enutritos in optimis & pinguis-
simis pascuis regionis Basan.
21 Hircos quoque, & delicatissimam ac pinguissimam tritici farinam:
* Insuper & vinum ex vua expressum, ac sanguinis referens colorem bi-
beret, idque purissimum ac fortissimum.
22 Hic autem populus tantopere à Deo dilectus cùm terræ ipsius fer-
tilitate impinguatus esset instar equi optimo pabulo bene pasti recalci-
trauit, rebellisq; fuit suo Domino: cùm (inquã) impinguatus esset, incras-
satus, & per pinguedinem & crassitudinem dilatatus, hoc est, cum iã opti-
mè à Deo nutritus esset, & omnibus bonis abundè donatus.
23 Ecce tum (quę summa est ingratitudo) dereliquit eum, qui & creator
ipsius fuerat & saluator.
24 Neque dereliquit solùm, sed deficiētes ad Deos alienos falsosq; per
horum venerationem ad æmulationem & iram ipsum prouocauerunt:
* & per abominanda tum idola quæ coluerunt, tum sacrificia quæ obtu-
lerunt, ad iracundiam & vltionem ipsum concitauerunt.
25 Sacrificauerunt enim dæmoniis, neglecto vero Deo, * iis (inquam)
diis, quos non erant edocti, nec à patribus suis acceperant, neque eorum
potentiam erant experti, sicut frequenter fortitudinem Dei sui.
26 Sed dij quos coluerunt, nuper dij esse cœperunt, * quos prius nec
coluerunt patres eorum.
27 Ita ingrata simul & impia gens Deum, qui te genuit, dereliquisti, * &
oblitus es Domini creatoris tui.
28 Aduertit hæc Dominus, & ad iram concitatus est, * eò quòd etiã hi,
quos habebat tanquam filios & filias, prouocauerunt eum ad vindictam.
29 Proinde apud se decreuit, dicens: Quandoquidem me dereliquerũt,
& ego derelinquam eos, & fauoris mei declarationem subtrahã eis: sicq;
velut à longè contemplabor, quid ipsis mea protectione singulari desti-
tutis tandem in nouissimo euenturum sit.
30 Generatio enim peruersa est, & filij mendaces, initum mecum pa-
ctum turpiter nimis rumpentes.
31 Ipsi me prouocauerunt ad zelum per cultũ eius qui non erat Deus:
* Et irritauerunt per vanos, falsosq; deos, quos venerati sunt.
32 Itaq; & ego simili ratione vlciscar me de ipsis, nam ad æmulationem
& iram commouebo eos per populum vilissimum, nullius apud eos exi-
stentem reputationis: * & per gentem stultam, ingloriam, atq; contem-
ptam, ad iracundiam concitari eos faciam, nimirùm quia huiusmodi gēti
eos subiiciam, & seruire cogam, quam tanquam vilissimam & stultam
priùs contempserant, atque huiusmodi gentem eis cum cruciante zelo
præponam.
33 Ex indignatione mea contra illos concepta vltio mea, quasi ignis
succensus & ardēs, parata est: * & ardebit hic ignis non solùm in superfi-
cie terræ ipsorum, sed etiam vsq; ad extrema inferni & inferiora terræ.
34 Hoc est: Et deuorabit terram cũ fructibus suis, * & ipse etiã montiũ
inferiora, ad profundissima terræ loca consumet, ac sterilitatem efficiet.
35 Neq; vno tantùm aut alio calamitatis genere eos afficiam, sed omnia
simul mala super eos coaceruabo: * nec desinam donec omnes meas vl-
tiones in eos plene coniecero, velut sagittas quasdam ex arcu iræ meę ia-
culatas.
36 Itaq; consumentur fame: * & gens velox ac rapax, in modum auium
rapacium, eos deuorabunt, affligent, & interficient crudeliter.
37 Immittam in eos feras bestias, quæ dentibus eos mordeant: * simul
& venenatos, veneniq; insania exagitatos serpentes, qui corpus suũ su-
per terram rependo post se cum horrore intuentium trahunt: hoc est im-
mittam in eos crudelissimos homines, qui ferarum, serpentumque more
absque vlla misericordia in eos deseuiant, nonnunquam quoque veras
bestias ac serpentes illis immittens affligam.
38 Nullus erit locus, nulla ætas à calamitate immunis. Foris enim extra
domum aut ciuitatem deuastabit eos gladius hostilis: intus verò intra do-
mum

simul ac virginem lactentem cum homine sene.

mum au cie tatem, aut intra ipsum animum terrore timor imminentium malorum, vsque sine sexus, ætatisve discrimine, iuuenem simul & virginem, lactentem & senem.

*39 Et dixi: Vbinam sunt? * cessare faciam ex hominibus memoriam eorum.*

39 Et vt de me ipso loquar, in morem hominis iracundia plurimùm excandescentis dixi: Vbinam sunt isti præuaricatores mei: * perdam eos penitùs de terra sicque cessare faciam memoriam eorum inter homines, vt amplius non nominetur inter varios populos vnus populus.

*40 Sed propter iram inimicorum meorum distuli, * ne forte superbirent hostes eorum.*

40 Quamuis autem istud seueritas iustitiæ meæ dictaret faciendum, & huiusmodi illi vltione digni essent, distuli tamen hanc inferre extremam vindictam, præter alias causas, maximè propter iracundam superbiam hostium meorum.

41 Et dicerent: manus nostra excelsa, & non Dominus fecit hæc omnia.

41 Ne scilicet hostes eorum se efferendo superbè, & nomen meum blasphemando, dicerent: Potentia nostra maxima, & non Dominus fecit hæc omnia. Ideò enim in hoc populo reliquias mihi seruare decreui, per quarum liberationem ab hostium suorum potestate ostenderem vanam esse illorum gloriationem de fortitudine sua, sicque nomen meum, quod ab illis blasphemabatur, sanctificarem.

*42 Gens absque consilio est, & sine prudentia. * vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent.*

42 Deploranda sanè populi huius conditio. Gens enim est cõsilio & prudentia destituta, eò quod tam male sibi consulat, nec prudenter aduertat quid sibi consilij faciendum, quidve in futuro euenturum. * Omnibus sane votis optarem populum hunc sapientia & intelligẽtia præditum esse, & præuidere quid in nouissimo illis euenturum sit tempore, quæque sit impietatis ipsorũ futura merces. Nõ enim vindictæ cupidus eos affligo, sed iustitiæ æquitate adactus, cum alioqui nolim peccatoris mortem, sed id magis optem vt conuertatur & viuat. Atque hac potissimum ratione calamitates immitto, nimirùm vt his admoniti ad mẽtem redeant.

*43 Quomodò persequebatur vnus mille, * & duo fugarent decem millia.*

43 Vel ex hoc sanè quod dicam, admoneri debuissent suę impietatis & & ad sapiendum promoueri. Quomodo enim vnus ex hostibus eorum persequi potuisset mille ex ipsis, * & duo quomodo fugare possunt decem millia, hoc est, paucissimi hostium quamplurimos ex ipsis.

*44 Nónne ideò, quia Dominus suus vendidit eos, * & Dominus conclusit illos?*

44 Nónne ideo, quia Deus eorum hostibus tradidit & quasi vendidit eos, * & Dominus conclusit eos in manibus hostium ipsorum?

*45 Non enim est Deus noster, vt dij eorum, * & inimici nostri sunt iudices.*

45 Ita sanè est. Non enim Deus noster, sicut dij gentiũ, inulta sinit peccata cultorum suorum: neq; quemadmodum illi, impotens est ad saluandum suos, vt ascribi non possit Dei nostri impotentiæ, quòd populus ipsius traditus sit in manus hostium. Et ipsi enim inimici nostri iudices sunt huius rei. Frequenter enim num in seipsis, tum in alijs Dei nostri in puniendis peccatis seueritatem & iustitiam experti sunt & testati: frequenter etiam illius potentiam pro populo suo pugnantem cuique nulla vis resistere possit prædicauerunt, vt cùm dixerunt Ægyptij. Fugiamus Israëlem, Dominus enim pugnat pro eis.

*46 De vinea Sodomorum vinea eorum, * & de suburbanis Gomorrhæ.*

46 Et meritò quidem hunc populum Dominus vendidit hostibus ipsorum, nam cùm ipsum plantauerit sibi in terra optima in vineam electam, vinea eorum à naturali sua degenerans origine, facta est de vinea Sodomorum, * & de suburbanis & aruis, Gomorræ, hoc est, ipsi per malitiam suam commutati sunt in vineam pessimam, ac si ex Sodomitis aut Gomorrhitis nati fuissent, non ex sanctis patriarchis.

47 Vua eorum, vua fellis, & botrus amarissimus.

47 Itaque & vuæ, quas vinea ista produxit, factę sunt amarissimę, instar fellis, & botrus eorum admodùm insuauis effectus est: cumque expectaret ab ea Dominus vt produceret vuas optimas, fecit labruscas, hoc est opera eorum talia fuerunt, qualia fuerunt Sodomorum pessima, Deoque ingratissima.

*48 Fel draconum, vinum eorum. * & venenum aspidum insanabile.*

48 Sed & vinum huius vineæ factum est vt lethale fel draconum: * & vt venenum aspidum, quo nemo curari potest. Hinc est, doctrina quoque eorum, qui eorum videntur potare mentes, doctrina fuit maximè noxia, sine spe curationis perdens eos & occidens, a quibus hausta fuerit. Sicut enim vinea mala non potest proferre suaues vuas, aut vinum gratum: ita cùm hi toti vitiati sint, nihil bonum producere possunt, sed pessima simul est vita eorum, & doctrina.

49 Nonne hæc condita sunt apud me? & signata in thesauris meis?

49 An non, inquit Dominus, hæc omnia quæ agunt apud me seruantur abscondita: * & obsignata sunt ac diligentissime reclusa in occulto cognitionis meæ, velut in quibusdam thesauris, nam etsi ad tempus condignam vltionem differam, nequaquam tamen, vt ipsi existimant, ea quæ agunt me prætereunt, aut a me negliguntur, sed sigillatim omnia in cognitione mea ad tempus absconduntur.

*50 Mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore, * vt labatur pes eorum.*

50 Mihi enim competit mihique soli, sumere de omni iniquitate vindictam, vnde etsi ad tempus dissimulo, tamen suo tempore retribuam eis quæ commeruerunt: * ita vt hi qui sibi firmi videbantur & stabiles, prosternantur,

prosternantur,& in omnia incidant mala.

51 Iuxta est dies perditio-
*nis, * & adesse festinant*
tempora.

51 Ne autem retributionis istius tempus longius abesse vobis promit-
tatis, scitote prope esse diem perditionis impiorum, & tempora ad hoc
præfinita iam adesse festinant,citiusque quàm expectatum aut creditum
sit,aderunt.

52 Iudicabit Dominus po-
*pulum suum, * & in seruis*
suis miserebitur.

52 Veruntamen ne populus Dei à Deo propter sua peccata afflictus
desperet de eiusdem benignitate,id quoque sciat quod iudicabit quidem
Dominus populum suum,iustam de ipso pro admissis peccatis sumendo
vltionem, * vbi autem iustis flagellis eum castigauerit, & ad Dominum
conuerti cœperit,rursum misericordia flectetur erga seruos suos.

53 Videbit quod infirmata
*sit manus, * & clausi quo-*
que defecerunt, residuiq;
consumpti sunt.

53 Aduertit enim potentiam eorum iam adeo debilitatam, vt sese libe-
rare à malis & hostibus suis nequeant,* quodq; etiam in carcerem clausi
& pauci illi qui erant derelicti,penè in totum consumpti sunt.

54 Et dicet:Vbi sunt dij eo-
rum, in quibus habebant fi-
duciam?

54 Et hęc aduertens dicet de eis per prophetas suos,cupiens eos ad re-
sipiscentiam & meliorem mentem adducere: Vbi nunc sunt dij eorum,
in quibus fiduciam suam reposuerunt?

55 De quorum victimis co-
medebant adipes, & bibe-
bant vinum libaminum:

55 De quorum sacrificiis comedebant adipes in venerationem illo-
rum,* & bibebant vinum ipsis idolis libatum.

56 Exurgant & opitulen-
tur vobis: & in necessitate
vos protegant.

56 Exurgant nunc, & opem vobis ferant, * & in hac calamitate vos
protegant.

57 Videte quòd ego sim so-
*lus: * & non est alius Deus*
præter me.

57 Quòd cum videatis omninò vos frustrà expectare, intelligite quòd
ego solus sim Deus,* & non est alius Deus præter me.

58 Ego occidam,& ego vi-
uere faciam, & percutiam,
& ego sanabo:& nō sit qui
de manu mea possit eruere.

58 Ego & cùm voluëro,& quos voluëro,morti & periculis mortis tra-
dam,& rursum viuere faciam,siue à morte restituendo,siue à grauissimis
calamitatibus liberando,* ego pro arbitrio meo percutiam,& rursum sa-
nabo, nec est quisquam, qui aut se, aut alium eruere possit de potestate
mea.

59 Leuabo ad cœlum ma-
num meam,& dicam: viuo
ego in æternum.

59 Itaque liberaturus populum meum quem afflixi, leuabo ad cœlum
manum meam, & dicam:Viuo ego in æternum, hoc est,quemadmodum
solent homines manum suam leuare in cœlum,per illum iurare volentes
qui est in cœlo, & dicunt:Viuit Dominus:ita & ego iuramento adfirma-
bo, & quoniam non habeo aliquem me maiorem, per memetipsum &
meam vitam iurabo,dicens.

60 Si acuero vt fulgur
gladium meum,& arripue-
rit iudicium manus mea:

60 Cùm præparauero gladium vltionis meæ, vt sicut fulgur luceat,ter-
reat, ac citissimè penetret, & vltrix potentia mea conuersa fuerit ad fa-
ciendum iudicium.

61 Reddam vltionem ho-
stibus meis: & his qui ode-*
runt me retribuam.

61 Tum certè reddam commeritam vltionem hostibus meis & populi
mei,& iis qui osores sunt nominis mei,retribuam eis qualia populo meo
intulerunt.

62 Inebriabo sagittas meas
*sanguine, * & gladius meus*
deuorabit carnes.

62 Tunc ego cum eis agam instar crudelis pugnatoris,qui sagittas suas
multorum interfectorum sanguine copiosè perfundit, & rubescere fa-
cit, & gladius ipsius carnes hominum crudeliter deuorat, & necat. * Ita
enim & ego vltiones meas satiari faciam sanguine & carnibus.

63 Dominus occisorum,
** & de captiuitate nudati*
inimicorum capitis.

63 Inebriabo inquam & satiabo sanguine interfectorum & captiuitate
hostium meorum, qui capite nudato in seruitutis signum ante victores
hostes suos incedere captiui cogentur.

64 Laudate Gentes popu-
*lum eius, * quia sanguinem*
seruorum suorū vlciscetur.

64 Hæc intelligentes gentes laudate populum Domini, cò quòd tam
propitium & iustum habeat Dominum.* Etsi enim populum suum,pec-
catis ipsius promerentibus, impiis tradiderit hostibus ad tempus, tamen
iniuriam illis illatam non finet inultam, sed tandem vlciscetur effusum
sanguinem seruorum suorum.

65 Et vindictam tribuet
*in hostes eorum, * & pro-*
pitius erit terræ populi sui.

65 Et vindictam retribuet in hostes eorum,* & terræ populi sui,cum ad
tempus iratus fuerit,propitius erit, benedicendo eam in omnibus bonis.

F I N I S.

INDEX PSALTERII DAVIDICI.

55 Miserere

LVGDVNI,
EX TYPOGRAPHIA
Bonauenturæ Nugo.

LEGATORIA A. PANDIMIGLIO
ROMA